

พุทธวจน

ท่านกำลังศึกษาหนังสือ
พุทธวจน เล่มที่

๑๑

จาก **พุทธวจน-ปิฎก** ๓๓ เล่ม

ธรรม

หรือในส่วนหมวดธรรมะ
เล่มที่ ๑๑ จาก ๒๕ เล่ม

พุทธวจน

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

เนื่องในโอกาสครบรอบ

๒๖๐๐ ปี

แห่งการตรัสรู้ของ

ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ

สุตตหนุตปิฎก
ปณจโม ภาโต

ตัยุตตนิกายสส มหาวารวคโค

สุตตันตปิฎก

เล่ม ๑๑

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

พุทธวจน

ธรรมเนียมจากพุทธโอษฐ์

- พิมพ์ครั้งแรก : พฤษภาคม ๒๕๕๗
- จำนวนพิมพ์ : ๕,๐๐๐ ชุด
-เรียบเรียงเนื้อหาในวาระ “ครบรอบสองพันหกร้อยปีแห่งการตรัสรู้”
-จัดพิมพ์เนื้อหาในวาระงาน “รัก ศรัทธา ตถาคต ๒๕๕๗”
- เรียบเรียง เทียบเคียง จัดระเบียบข้อมูล โดย :
คณะงานธัมมะวัดนาป่าพง
(พุทธบริษัทที่อาสาสมัครเพื่อพุทธวจน-ปิฎก)
- จัดทำโดย : มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์
- รูปเล่ม : คณะสงฆ์วัดนาป่าพง
- ดำเนินการพิมพ์ : บริษัท ดิวพริ้นท์ แมเนจเม้นท์ จำกัด

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

คณะงานธัมมะวัดนาป่าพง (พุทธบริษัทที่อาสาสมัครเพื่อพุทธวจน-ปิฎก).
พุทธวจน-ปิฎก เล่ม ๑๑.-- ปทุมธานี : มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์, 2557.
1127. -- (พุทธวจน-ปิฎก).

1. พุทธศาสนา--หัวข้อธรรม. I. ชื่อเรื่อง.

294.315

ISBN 978-616-91521-1-8

คำนำ

(ปรารภเหตุที่มาแห่งหนังสือพุทธวจน-ปิฎกโดยย่อ)

ตถาคตภาสิตอันเป็นเหตุแห่งการเกิดขึ้นของหนังสือพุทธวจน-ปิฎก (ฉบับ บาลี-ไทย)

- พระองค์ทรงสามารถกำหนดสมาธิ เมื่อจะพูด ทุกถ้อยคำจึงไม่ผิดพลาด บาลี ม. ม. ๑๒/๔๕๘/๔๓๐.
- แต่ละคำพูดของพระองค์เป็นอกาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดกาลเวลา บาลี ม. ม. ๑๒/๔๕๘/๔๕๑.
- คำพูดที่พูดมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้นั้น สอดรับไม่ขัดแย้งกัน บาลี อิติวุ. พุ. ๒๕/๓๒๑/๒๕๓.
- ทรงบอกเหตุแห่งความอันตรายของคำสอนเปรียบด้วยตะโพนชื้ออานกะ บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๓๑๑/๖๗๒-๓.
- ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น บาลี ทุก. อ. ๒๐/๕๑-๕๒/๒๕๒.
- ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือเพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้ บาลี มหา. ที. ๑๐/๕๑/๗๐.
- สำนึกเสมอว่าตนเองเป็นเพียงผู้เดินตามพระองค์เท่านั้น ถึงแม้จะเป็นอรหันต์ผู้เลิศทางปัญญาก็ตาม บาลี ขนธ. ส. ๑๓/๘๒/๑๒๖.
- ตรัสไว้ว่าให้ทรงจำบทพยัญชนะและคำอธิบายอย่างถูกต้องพร้อมขยันถ่ายถอด บอกสอนกันต่อไป บาลี จตุกก. อ. ๒๑/๑๕๗/๑๖๐.
- ทรงบอกวิธีแก้ไขความผิดเพี้ยนในคำสอน บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๔๔/๑๑๓-๑๑๖.
- ทรงตรัสแก่พระอานนท์ ให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสไว้เป็นศาสดาแทนต่อไป บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๓๘/๑๔๑., มหาวาร. ส. ๑๕/๒๑๗/๓๔๐., ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

๑๐ พระสูตรข้างต้น ประหนึ่งดังแผนที่บอกทางไปสู่ขุมทรัพย์ให้ผู้เดินตามมรรคทั้งหลาย ก้าวเดินตามองค์พระศาสดาได้อย่างถูกต้องตรงตามพุทธประสงค์ พุทธบัญญัติเหล่านี้เองเป็นเหตุที่มาแห่งหนังสือ พุทธวจน-ปิฎก (ฉบับ บาลี-ไทย) ทั้ง ๓๓ เล่มนี้

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ทุกท่านที่ได้ศึกษา และประพฤติปฏิบัติตามคำสอนจากการแสดงธรรมะของสัพพัญญู จะได้มีดวงตาเห็นธรรม สำเร็จมรรคผลนิพพานโดยถ้วนหน้ากันทุกท่านทุกคนเทอญ

ขอนอบน้อมแด่

ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ

พระองค์นั้นด้วยเศียรเกล้า

ตถาคตสาวโก

(สาวกตถาคต)

คณะงานธัมมะวัดนาป่าพง

(พุทธบริษัทสี่อาสาสมัครเพื่อพุทธวจน-ปิฎก)

คำนำ

(ปรารภเหตุที่มาแห่งหนังสือพุทธวจน-ปิฎกโดยละเอียด)

ตถาคตภาสิตอันเป็นเหตุแห่งการเกิดขึ้นของหนังสือพุทธวจน-ปิฎก (ฉบับ บาลี-ไทย)

๑. พระองค์ทรงสามารถกำหนดสมาธิ เมื่อจะพูด ทุกถ้อยคำจึงไม่ผิดพลาด

ดูกรอัครศิษยานุศิษย์ เราผู้เฉพาะอยู่ว่า เป็นผู้แสดงธรรมแก่บริษัทหลายร้อย ถึงแม้บุคคลคนหนึ่งๆ สำคัญเราอย่างนี้บ้างว่า พระสมณโคดมแสดงธรรมปรารภเราเท่านั้น ท่านอย่าฟังเห็นอย่างนั้น พระตถาคตย่อมแสดงธรรมแก่บุคคลเหล่านั้นโดยชอบ เพื่อประโยชน์ให้รู้แจ้งอย่างเดียว เราประคองจิต สงบตั้งมั่น ทำให้เป็นสมาธิ ณ ภายใน ในสมาธินิมิตเบื้องต้นจนจบคาถานั้นทีเดียว เราอยู่ด้วยผลสมาธิเป็นสุญญะ ตลอดนิตยกาล บาลี ม. ม. ๑๒/๔๕๘/๔๓๐.

๒. แต่ละคำพูดของพระองค์เป็นอกาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดกาลเวลา

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่กล่าวนั้นถูกละ พวกเธออันเรานำเข้าไปแล้ว ด้วยธรรมนี้อันเห็นได้ด้วยตนเอง ซึ่งให้ผลไม่มีกาลคั้น ควรเรียกให้มาชม ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้ได้เฉพาะตน คำที่เรากล่าว ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมนี้ อันเห็นได้ด้วยตนเอง ให้ผลไม่มีกาลคั้น ควรเรียกให้มาชม ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้ได้เฉพาะตน ดังนี้ เราอาศัยความข้อนี้อีกแล้ว บาลี ม. ม. ๑๒/๔๕๘/๔๕๑.

๓. คำพูดที่พูดมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้ นั้น สอดรับไม่ขัดแย้งกัน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตย่อมตรัสรู้อรุณตรัสรู้สมาสัมโพธิญาณในราตรีใดและย่อมปรินิพพานด้วยอนุปาทิสสนิพพานธาตุในราตรีใด ย่อมตรัสบอกแสดงซึ่งพุทธพจน์อันใดในระหว่างนี้ พุทธพจน์นั้นทั้งหมด ย่อมเป็นอย่างนั้นนั่นแล ไม่เป็นอย่างอื่นฉะนั้น บาลี อิติวุ. จ. ๒๕/๓๒๑/๒๕๓.

๔. ทรงบอกเหตุแห่งความอันตรายของคำสอนเปรียบด้วยตะโพนชื่ออานกะ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ตะโพนชื่ออานกะของพวกกษัตริย์ผู้มีพระนามว่าทสารหะ ได้มีแล้ว เมื่อตะโพนแตก พวกทสารหะได้ตอกลิ้มอื่นลงไป สมัยต่อมาโครงเก่าของตะโพนชื่ออานกะก็หายไป ยังเหลือแต่โครงลิ้ม แม้ฉันใด

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุในอนาคตกาล เมื่อเขากล่าวพระสูตรที่ตถาคตกล่าวแล้วอันลึกมีอรรถอันลึก เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยสุญญัตถธรรมอยู่ จักไม่ปรารภนาฟัง จักไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อรู้ และจักไม่สำคัญธรรมเหล่านั้น ว่าควรเล่าเรียนควรศึกษา แต่เมื่อเขากล่าวพระสูตรอันนักปราชญ์จนาไว้ อันนักปราชญ์ร้อยกรองไว้ มีอักษรอันวิจิตร เป็นของภายนอก เป็นสาวกภายิตอยู่ จักปรารภนาฟังด้วยดี จักเงี้ยวไต่ลงสดับ จักเข้าไปตั้งไว้ซึ่งจิตเพื่อรู้ และจักสำคัญธรรมเหล่านั้น ว่าควรเรียน ควรศึกษา

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระสูตรเหล่านั้น ที่ตถาคตกล่าวแล้วอันลึกลับ มีอรรถอันลึกลับ เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยสุญญัตถธรรม จักอันตรธานฉนั้นเหมือนกัน บาสิ นิทาน. ส. ๑๖/๓๑๑/๖๗๒-๓.

๕. ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ

บริษัทที่คือด้าน ไม่ได้รับการสอบถามแนะนำ ๑

บริษัทที่ได้รับการสอบถามแนะนำ ไม่คือด้าน ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่คือด้านไม่ได้รับการสอบถามแนะนำเป็นไฉน

ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ตถาคตภายิตไว้ซึ่งลึกลับ มีอรรถอันลึกลับ เป็นโลกุตระ^๑ ปฏิสังขตด้วยสุญญัตถธรรม ไม่ตั้งใจฟังให้ดี ไม่เงี่ยหูลงสดับ ไม่เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึง อนึ่ง ภิกษุเหล่านั้นไม่เข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียนท่องจำใจ แต่เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ภิกษุได้ภจนาไว้ เป็นคำภิกษุ มีอักษรวิจิตร มีพยัญชนะวิจิตร มีในภายนอก ซึ่งสาวภได้ภายิตไว้ ย่อมตั้งใจฟังเป็นอย่างดี เงี่ยหูลงสดับ เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึง อนึ่ง ภิกษุเหล่านั้นย่อมเข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียน ท่องจำใจ ภิกษุเหล่านั้นเรียนธรรมนั้นแล้ว ไม่สอบสวน ไม่เที่ยวไต่ถามกันและกันว่า พยัญชนะนี้อย่างไร อรรถแห่งภายิตนี้เป็นไฉน ภิกษุเหล่านั้นไม่เปิดเผยอรรถที่ลึกลับ ไม่ทำอรรถที่ลึกลับให้ตื่น และไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยหลายอย่างเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทคือด้าน ไม่ได้รับการสอบถามแนะนำ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่ได้รับการสอบถามแนะนำไม่คือด้านเป็นไฉน

ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ภจนาไว้เป็นคำภิกษุ มีอักษรวิจิตร มีพยัญชนะวิจิตร มีในภายนอกเป็นสาวภภายิต ไม่ตั้งใจฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูลงสดับ ไม่เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึง อนึ่ง ภิกษุเหล่านั้นไม่เข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียน ท่องจำใจ แต่ว่า เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ตถาคตภายิตไว้ ซึ่งลึกลับ มีอรรถลึกลับ เป็นโลกุตระปฏิสังขตด้วยสุญญัตถธรรม ย่อมตั้งใจฟังเป็นอย่างดี เงี่ยหูลงสดับ เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และภิกษุเหล่านั้นย่อมเข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียน ท่องจำใจ ภิกษุเหล่านั้นเรียนธรรมนั้นแล้ว ย่อมสอบสวนเที่ยวไต่ถามกันและกันว่า พยัญชนะนี้อย่างไร อรรถแห่งภายิตนี้เป็นไฉน ภิกษุเหล่านั้น ย่อมเปิดเผยอรรถที่ลึกลับ ทำอรรถที่ลึกลับให้ตื่น และบรรเทาความสงสัยในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยหลายอย่างเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทผู้ได้รับการสอบถามแนะนำ ไม่คือด้าน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกเหล่านี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่ได้รับการสอบถามแนะนำ ไม่คือด้าน เป็นเลิศ บาสิ ทุก. อ. ๒๐/๕๑-๕๒/๒๕๒.

๑. ข้อสังเกต : พบการใช้จำนวนแปลทั้ง "โลกุตตระ" และ "โลกุตระ" ในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง ปีพิมพ์ ๒๕๒๕ -ผู้รวบรวม

๖. ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือเพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้

คุณกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้แล้ว จักไม่ถอนสิ่งที่ได้บัญญัติไว้แล้ว จักสมาทานประพฤติกอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ตามที่ได้บัญญัติไว้แล้วอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น บาลี มห. ที. ๑๐/๕๑/๗๐.

๗. สำนักเสมอว่าตนเองเป็นเพียงผู้เดินตามพระองค์เท่านั้น ถึงแม้จะเป็นอรหันต์ผู้เลิศทางปัญญาก็ตาม

คุณกรภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังทางที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นยังประชุมชนให้รู้จักมรรคที่ใครๆ ไม่รู้จัก บอกทางที่ยังไม่มีใครบอก เป็นผู้รู้จักทาง ประกาศทางให้ปรากฏ ฉลาดในทาง คุณกรภิกษุทั้งหลาย ก็สาวกทั้งหลาย ในบัดนี้ เป็นผู้ทำตามไปตามทาง เป็นผู้ตามมาในภายหลัง อันนี้แล เป็นข้อแปลกกัน อันนี้ เป็นข้อประสงค์ยิ่งกว่ากัน อันนี้เป็นเหตุทำให้ต่างกันระหว่างพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ากับภิกษุผู้หลุดพ้นได้ด้วยปัญญา บาลี ขนธ. ส. ๑๓/๘๒/๑๒๖.

๘. ตรัสไว้ว่าให้ทรงจำบทพยัญชนะและคำอธิบายอย่างถูกต้อง พร้อมขยันถ่ายถอดบอกสอนกันต่อไป

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่พินเพื่อน เพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม...

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนพระสูตรอันเรียนกันมาดี ด้วยบทและพยัญชนะอันตั้งไว้ดี แม้อรรถแห่งบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้ดี ย่อมมีนัยดีไปด้วย คุณกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๑ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่พินเพื่อน เพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเหล่าใดเป็นพหูสูต เล่าเรียนนิกาย ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ภิกษุเหล่านั้นบอกพระสูตรแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อภิกษุเหล่านั้นมรณภาพลง พระสูตรย่อมไม่ขาดมูลเดิม ยังมีที่พึงอาศัย คุณกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่พินเพื่อน เพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม

***ในที่นี้ยกมา ๒ นัยยะ จาก ๔ นัยยะ ของมูลเหตุสี่ประการ ที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป บาลี จตุกก. อ. ๒๑/๑๕๗/๑๖๐.

๙. ทรงบอกวิธีแก้ไขความผิดเพี้ยนในคำสอน

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส ขอนี้ข้าพเจ้าได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดังนี้...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า สงฆ์พร้อมทั้งพระเถระพร้อมทั้งปาโมกข์ อยู่ในอาวาสโน้น ข้าพเจ้าได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า นี่เป็นธรรมนี้เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดังนี้...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุผู้เป็นเถระมากรูปอยู่ในอาวาสโน้น เป็นพหูสูต มีอาคมอันมาถึงแล้ว เป็นผู้ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดังนี้...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่ในอาวาสโน้น เป็นพหูสูต มีอาคมอันมาถึงแล้ว เป็นผู้ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดังนี้

พวกเธอไม่ฟังชื่นชม ไม่ฟังคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น ครั้นแล้ว ฟังเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย

ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระสูตรไม่ได้ ลงในพระวินัยไม่ได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า นี้มิใช่คำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคแน่นอน และพระเถระนั้นจำมาผิดแล้ว ดังนั้น พวกเธอพึงทิ้งคำกล่าวนั้นเสีย

ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระสูตรได้ เทียบเคียงในพระวินัยได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า นี่เป็นคำของพระผู้มีพระภาคแน่นอน และพระเถระนั้นจำมาถูกต้องแล้ว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงทรงจำมหาประเทศทั้ง ๔ เหล่านี้ไว้ บาติ มหา. ที. ๑๐/๑๔๔/๑๑๓-๑๑๖.

๑๐. ทรงตรัสแก่พระอานนท์ ให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสไว้เป็นศาสดาแทนต่อไป

ดูกรอานนท์ บางทีพวกเธอจะฟังมีความคิดอย่างนี้ว่า ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงแล้ว พระศาสดาของพวกเราไม่มี ก็ข้อนี้ พวกเธอไม่ฟังเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยอันใด เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอ โดยกาลล่วงไปแห่งเรา

ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุพวกใดพวกหนึ่ง ในบัดนี้ก็ดี ในกาลที่เราล่วงไปก็ดี จักเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ พวกภิกษุเหล่านั้นที่ เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา จักเป็นผู้เลิศ

ดูกรอานนท์ เธอทั้งหลายจะพึงประพฤติดตามกัลยาณวัตรที่เราตั้งไว้แล้วนี้ได้ด้วยประการใด เรากล่าวอย่างนี้จะเธอทั้งหลาย ด้วยประการนั้น เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย เมื่อยุคบุรุษใดเป็นไปอยู่ กัลยาณวัตรเห็นปานนี้ ขาดสูญไป ยุคบุรุษนั้นชื่อว่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของบุรุษเหล่านั้น เธอทั้งหลายจะพึงประพฤติดตามกัลยาณวัตรที่เราตั้งไว้แล้วนี้ได้ด้วยประการใด เรากล่าวอย่างนี้จะเธอทั้งหลายด้วยประการนั้น เธอทั้งหลายอย่าได้ชื่อว่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย

๑๐ พระสูตรข้างต้น ประหนึ่งดั่งแผนที่บอกทางไปสู่ขุมทรัพย์ให้ผู้เดินตามมรรคทั้งหลาย
ก้าวเดินตามองค์พระศาสดาได้อย่างถูกต้องตรงตามพุทธประสงค์ พุทธบัญญัติเหล่านี้เองเป็นเหตุ
ที่มาแห่งหนังสือ พุทธวจน-ปิฎก (ฉบับ บาลี-ไทย) ทั้ง ๓๓ เล่มนี้

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ทุกท่านที่ได้ศึกษา และประพฤติปฏิบัติตามคำสอนจาก
การแสดงธรรมของสัพพัญญู จะได้มีดวงตาเห็นธรรม สำเร็จมรรคผลนิพพานโดยถ้วนหน้ากัน
ทุกท่านทุกคนเทอญ

ดูกรเจ้าลิจฉวี ความปรากฏขึ้นแห่งรัตนะ ๕ หาได้ยากในโลก
รัตนะ ๕ เป็นไฉน คือ

พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑

บุคคลผู้แสดงธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ๑

บุคคลผู้รู้แจ้งธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว อันผู้อื่นแสดงแล้ว ๑

บุคคลผู้รู้แจ้งธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว อันผู้อื่นแสดงแล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑
กตัญญูกตเวทีบุคคล ๑

ดูกรเจ้าลิจฉวีทั้งหลาย ความปรากฏแห่งรัตนะ ๕ ประการนี้แล หาได้ยากในโลก

บาลี ปญจก. อ. ๒๒/๒๖๖/๑๕๕.

ขอนอบน้อมแด่
ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ
พระองค์นั้นด้วยเศียรเกล้า

ตถาคตสาวโก

(สาวกตถาคต)

คณะงานธัมมะวัดนาป่าพง
(พุทธบริษัทสี่อาสาสมัครเพื่อพุทธวจน-ปิฎก)

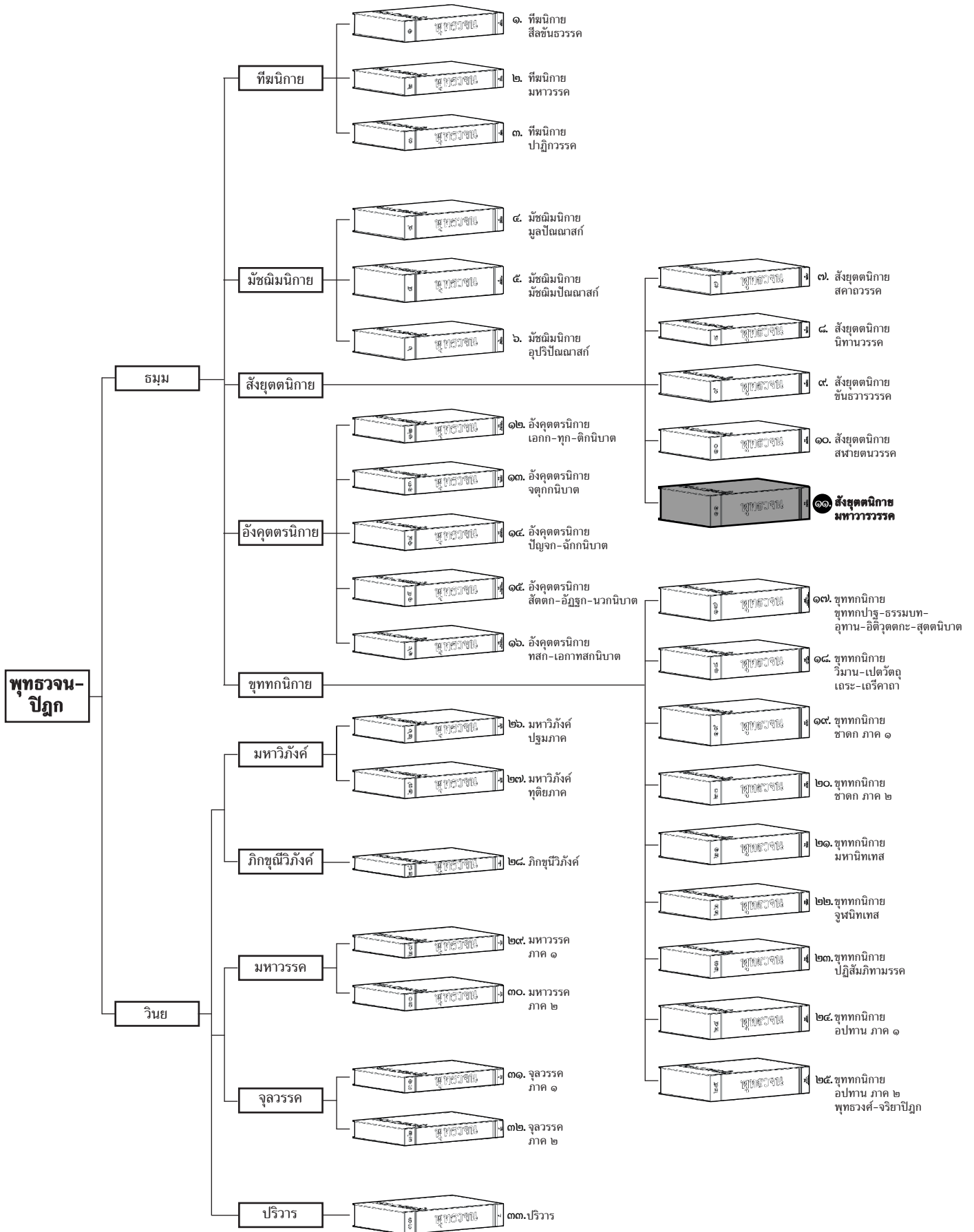
ศึกษาเมื่อ พุทธศักราช ๒๕๔๐

ริเริ่มทำ พุทธศักราช ๒๕๕๒

เสร็จเล่มแรก พุทธศักราช ๒๕๕๕

เสร็จสมบูรณ์ พุทธศักราช .....

แผนผังภาพรวม พุทธวจน-ปิฎก ฉบับบาลี-ไทย

สุริยเปยฆาลที่ ๖ ๑๔ พระสูตร	เอกฉัมมเปยฆาลที่ ๗ ๑๔ พระสูตร	นาหันทเอกฉัมมเปยฆาลที่ ๘ ๑๔ พระสูตร	กัณฑาเปยฆาลที่ ๙ ๔๘ พระสูตร	อัปมาทวรรคที่ ๑๐ ๑๓ พระสูตร
--------------------------------	----------------------------------	--	--------------------------------	--------------------------------

หมวด ๖ แห่งโพชฌงค์ที่ ๖ ๖ พระสูตร วรรคที่ ๑๕ ๑๐ พระสูตร	อานาปานาติเปยฆาลที่ ๗ แห่งโพชฌงค์ ๑๐ พระสูตร วรรคที่ ๑๖ ๑๒ พระสูตร	นิโรชวรรคที่ ๘ ๑๐ พระสูตร เอสนาวรรค แห่งโพชฌงค์สังยุตที่ ๑ ๑๐ พระสูตร	กัณฑาเปยฆาลที่ ๙ ๑๒ พระสูตร วรรคที่ ๑๘ ๕ พระสูตร
--	---	--	---

กัณฑาติเปยฆาล แห่งสติปัญฐานสังยุตที่ ๖ ๑๒ พระสูตร	อัปมาทวรรคที่ ๗ ๑๐ พระสูตร	พลกรณียวรรคที่ ๘ ๑๒ พระสูตร	เอสนาวรรคที่ ๕ ๑๐ พระสูตร	โอฆวรรคที่ ๑๐ ๑๐ พระสูตร
--	-------------------------------	--------------------------------	------------------------------	-----------------------------

สุกรชาตวรรคที่ ๖ ๑๐ พระสูตร อัปมาทวรรคที่ ๑๔ ๑๐ พระสูตร	โพธิปักขิยวรรคที่ ๗ ๑๐ พระสูตร พลกรณียวรรคที่ ๑๕ ๑๒ พระสูตร	กัณฑาติเปยฆาลที่ ๘ แห่งอินทริยสังยุต ๑๒ พระสูตร เอสนาวรรคที่ ๑๖ ๑๐ พระสูตร	อัปมาทวรรคที่ ๕ ๑๐ พระสูตร โอฆวรรคที่ ๑๗ ๑๐ พระสูตร
--	--	---	--

กัณฑาติเปยฆาลที่ ๖ แห่งพลสังยุต ๑๒ พระสูตร	อัปมาทวรรคที่ ๗ ๑๐ พระสูตร	พลกรณียวรรคที่ ๘ ๑๒ พระสูตร	เอสนาวรรคที่ ๕ ๑๐ พระสูตร	โอฆวรรคที่ ๑๐ ๑๐ พระสูตร
---	-------------------------------	--------------------------------	------------------------------	-----------------------------

อัปมาทวรรคที่ ๕ ๑๐ พระสูตร	พลกรณียวรรคที่ ๖ ๑๒ พระสูตร	เอสนาวรรคที่ ๗ ๑๐ พระสูตร	โอฆวรรคที่ ๘ ๑๐ พระสูตร
-------------------------------	--------------------------------	------------------------------	----------------------------

สัปปัญญวรรคที่ ๖ ๑๑ พระสูตร	มหาปัญญวรรคที่ ๗ ๑๓ พระสูตร
--------------------------------	--------------------------------

อามกัณฺณเปยฆาล ปฐมวรรคที่ ๗ ๑๐ พระสูตร	อามกัณฺณเปยฆาล ทุติยวรรคที่ ๘ ๑๐ พระสูตร	อามกัณฺณเปยฆาล ตติยวรรคที่ ๕ ๑๐ พระสูตร	อามกัณฺณเปยฆาล จตุตถวรรคที่ ๑๐ ๑๑ พระสูตร
---	---	--	--

เนื้อหาโดยสรุป ในพุทธทวจน-ปิฎก เล่ม ๑๑

พุทธทวจน-ปิฎกเล่มที่ ๑๑ คือ สังยุตตนิกาย มหาวรรค จัดเป็นเล่มที่ ๕ และเป็นเล่มสุดท้ายของสังยุตตนิกาย ว่าด้วยวาระใหญ่ คือ วาระที่อธิบายหมวดธรรมไว้เป็นจำนวนมาก หลายนัย พระธรรมสังคิตกาจารย์จึงตั้งชื่อว่า มหาวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยวาระใหญ่

● การจัดแบ่งหมวดหมู่ ในมหาวรรค

ในมหาวรรค มีการจัดแบ่งหมวดหมู่เป็นสังยุต (ประมวลเป็นเรื่องๆ) แต่ละสังยุตแบ่งย่อยออกเป็นวรรคต่างๆ ดังนี้

๑. มัคคสังยุต	แบ่งเป็น	๑๓ วรรค
๒. โภชนกสังยุต	แบ่งเป็น	๑๘ วรรค
๓. สติปัญฐานสังยุต	แบ่งเป็น	๑๐ วรรค
๔. อินทริยสังยุต	แบ่งเป็น	๑๗ วรรค
๕. สัมมปธานสังยุต	แบ่งเป็น	๕ วรรค
๖. พลสังยุต	แบ่งเป็น	๑๐ วรรค
๗. อิทธิบาทสังยุต	แบ่งเป็น	๘ วรรค
๘. อนรุทธสังยุต	แบ่งเป็น	๒ วรรค
๙. ฌานสังยุต	แบ่งเป็น	๕ วรรค
๑๐. อานาปานสังยุต	แบ่งเป็น	๒ วรรค
๑๑. โสตาปัตติสังยุต	แบ่งเป็น	๗ วรรค
๑๒. สัจจสังยุต	แบ่งเป็น	๑๐ วรรค

● ข้อควรรู้เบื้องต้นในแต่ละสังยุต

๑. มัคคสังยุต แปลว่า ประมวลเรื่องมรรค หมายถึงประมวลพระสูตรที่เกี่ยวกับอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งจัดแบ่งเป็นวรรคได้ ๑๓ วรรค แต่ละวรรคมีจำนวนพระสูตร ๘ สูตรบ้าง เกินกว่านี้บ้าง มีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ อวิชชาวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยอวิชา ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้

๑.๒ วิหารวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยวิหารธรรม (ธรรมเป็นเครื่องอยู่) ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑-๒ ในวรรคนี้

๑.๓ มิจฉัตตวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยมิจฉัตตธรรม (ธรรมที่ผิด) ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้

๑.๔ ปฏิปัตติวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยการปฏิบัติ ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑-๒ ในวรรคนี้

๑.๕ อัญญตติยวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยอัญญตติย หมายถึง หมวดพระสูตรว่าด้วยอัญญตติยที่พระธรรมสังคิตกาจารย์จัดไว้โดยย่อในรูปของเปยยาล ชื่อวรรคตั้งตามเนื้อหาสาระของพระสูตรทั้ง ๘ สูตร

ในวรรคนี้ ซึ่งเกี่ยวกับการตอบปัญหาของอัญเจียรถีย์ พระสูตรแรกและพระสูตรสุดท้ายแสดงไว้เต็ม ส่วนพระสูตรที่เหลือแสดงไว้โดยย่อให้อนุโลมตามพระสูตรแรกกับพระสูตรสุดท้ายตามควรแก่กรณี

๑.๖ สุริยเปยยาล แปลว่า หมวดว่าด้วยสุริยเปยยาล หมายถึง ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับดวงอาทิตย์ ที่พระธรรมสังคีติกาจารย์จัดไว้โดยย่อในรูปของเปยยาล ซึ่งวรรคตั้งตามเนื้อหาสาระของพระสูตรทั้ง ๑๔ สูตร ในวรรคนี้ พระสูตรที่ ๑,๓,๘,๑๔ ท่านจัดไว้เต็ม พระสูตรที่ ๒-๖ และ ๕-๑๓ จัดไว้โดยย่อ ให้อนุโลมตามพระสูตรที่เต็มตามควรแก่กรณี

๑.๗ เอกธัมมเปยยาล แปลว่า หมวดว่าด้วยเอกธัมมเปยยาล หมายถึง หมวดพระสูตรว่าด้วยธรรมอันเป็นเอกที่พระธรรมสังคีติกาจารย์จัดไว้โดยย่อในรูปของเปยยาล ซึ่งวรรคตั้งตามเนื้อหาสาระของพระสูตรทั้ง ๑๔ สูตร ในวรรคนี้ ส่วนชื่อของพระสูตรทั้งหมด ตรงกับชื่อของพระสูตรในสุริยเปยยาล เพราะตั้งชื่อตามธรรม ๗ ประการเหมือนกัน แต่ในวรรคนี้พระผู้มีพระภาคตรัสยกย่องธรรม ๗ ประการนั้นว่า เป็นธรรมอันเอกเนื้อหาของแต่ละพระสูตรเหมือนในสุริยเปยยาล (ดูรายละเอียดในสุริยเปยยาล)

๑.๘ นาหันทเอกธัมมเปยยาล เป็นหมวดที่ว่าด้วยเอกธัมมเปยยาลที่อีกหมวดหนึ่ง ในวรรคนี้มีพระสูตรที่มีลักษณะเหมือนเอกธัมมเปยยาลทุกประการ ต่างแต่ในที่นี้พระผู้มีพระภาคตรัสยกย่องธรรม ๗ ประการนั้นว่า พระองค์ไม่ทรงเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วเจริญเต็มที่ เหมือนธรรม ๗ ประการนี้

๑.๙ คังคาเปยยาล แปลว่า หมวดว่าด้วยคังคาเปยยาล หมายถึง หมวดพระสูตรว่าด้วยเรื่องแม่น้ำที่พระธรรมสังคีติกาจารย์จัดไว้โดยย่อในรูปของเปยยาล คือ พระสูตรที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงด้วยอุปมาโวหารว่า ภิกษุเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ย่อมโน้มไปสู่निพพาน เหมือนแม่น้ำ ๕ สาย คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภูและแม่น้ำมที ไหลไปสู่ทิศปรายจัน และอุปมาด้วยแม่น้ำ ๕ สายเหล่านี้ไหลไปสู่สมุทร ซึ่งวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรทั้งหมดในวรรคนี้ และจัดแบ่งเป็น ๔ หมวด ตามลักษณะธรรม ๔ ประการ คือ

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยอริยมรรคเป็นธรรมอันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ มี ๑๒ สูตร คือ พระสูตรที่ ๑-๖ ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปรายจัน พระสูตรที่ ๗-๑๒ ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยอริยมรรคอันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด คือ พระสูตรที่ ๑๓-๒๔

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยอริยมรรคอันหยังสู่มตะ มี ๑๒ สูตร คือ พระสูตรที่ ๒๕-๓๖

หมวดที่ ๔ ว่าด้วยอริยมรรคอันโน้มไปสู่นิพพาน มี ๑๒ สูตร คือพระสูตรที่ ๓๗-๔๘

๑.๑๐ อัปมาทวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยความไม่ประมาท ซึ่งวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรทั้ง ๑๔ สูตร ในวรรคนี้

๑.๑๑ พลกรณียวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยการงานที่พึงทำด้วยกำลัง ซึ่งวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้

๑.๑๒ เอสนาวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยการแสวงหา ซึ่งวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้

๑.๑๓ โอมวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยโอฆะ ซึ่งวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้

๒. โขชนกสังยุต แปลว่า ประมวลเรื่องโขชนก หมายถึง ประมวลพระสูตรที่เกี่ยวกับกรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ จัดแบ่งเป็นวรรคได้ ๑๘ วรรค แต่ละวรรคมีจำนวนพระสูตร ๖ สูตรบ้าง เกินกว่านี้บ้าง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑ ปัพพตวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยขุนเขา ชื่อวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้

๒.๒ กิลานวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยผู้อาพา ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๔-๖ ในวรรคนี้

๒.๓ อุทายีวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยพระอุทายี ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑๐ ในวรรคนี้

๒.๔ นีรวณวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยนิรวณ ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑๐ และสาระสำคัญของบางสูตร ในวรรคนี้

๒.๕ จักกวัตติวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๒ ในวรรคนี้

๒.๖ หมวด ๖ แห่งโขชนกที่ ๖ เป็นหมวดที่ว่าด้วยการสนทนาเรื่องโขชนก ชื่อวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรทั้ง ๖ สูตรในวรรคนี้

๒.๗ อานาปานาธิเปยยาลที่ ๗ แห่งโขชนก เป็นหมวดที่ว่าด้วยอานาปานสติ ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑๐ ในวรรคนี้

๒.๘ นิโรชวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยนิโรชสัญญา ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑๐ ในวรรคนี้ ซึ่งมีทั้งหมด ๑๐ สูตร พระสูตรที่ ๑-๕ คือ อสุภสัญญา มรณสัญญา อหารเปฏฐสัญญา สัพพโลเกอนภิตตสัญญา อนิจจสัญญา อนิจเจทุกขสัญญา ทุกเขอนัตตสัญญา ปหานสัญญา วิราคสัญญา ทั้ง ๕ สูตรนี้ พระธรรมสังคีตพิจารณ์จัดไว้โดยย่อ ให้เพิ่มเนื้อหาเต็มตามอฏฐิกสัญญาแห่งอานาปานาธิเปยยาล ส่วนพระสูตรที่ ๑๐ คือ นิโรชสัญญา ท่านจัดไว้เต็มมีเนื้อหาคล้ายอฏฐิกสัญญา พระสูตรทั้งหมดในวรรคนี้ไม่ได้ยกชื่อพระสูตรขึ้นมาให้เห็นเด่นชัด แต่สามารถดูได้จากประมวลสรุปพระสูตรช่วงสุดท้ายของเนื้อหาในสังยุตนี้

๒.๙ คังคาเปยยาล แปลว่า หมวดว่าด้วยคังคาเปยยาล มีพระสูตร ๑๒ สูตร แต่ละสูตรมีสาระสำคัญเหมือนคังคาเปยยาลแห่งมัคคสังยุต แต่เปลี่ยนหมวดกรรมจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็น โขชนก ๗ ประการ

๒.๑๐ อัปปมาทวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยความไม่ประมาท มีพระสูตร ๑๐ สูตร แต่ละสูตรมีสาระสำคัญเหมือนอัปปมาทวรรคแห่งมัคคสังยุต แต่เปลี่ยนหมวดกรรมจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็น โขชนก ๗ ประการ

๒.๑๑ พลกรณียวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยการงานที่พึงทำด้วยกำลัง มีพระสูตร ๑๒ สูตร แต่ละสูตรมีสาระสำคัญเหมือนพลกรณียวรรคแห่งมัคคสังยุต แต่เปลี่ยนหมวดกรรมจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็น โขชนก ๗ ประการ

๒.๑๒ เอสนาวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยการแสวงหา มีพระสูตร ๑๒ สูตร แต่ละสูตรมีสาระสำคัญเหมือนเอสนาวรรคแห่งมัคคสังยุต แต่เปลี่ยนหมวดกรรมจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็น โขชนก ๗ ประการ

๒.๑๓ โอฆวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยโอฆะ มีพระสูตร ๕ สูตร แต่ละสูตรมีสาระสำคัญเหมือนโอฆวรรคแห่งมัคคสังยุต แต่เปลี่ยนหมวดกรรมจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็น โขชนก ๗ ประการ

๒.๑๔ วรรคที่ ๑๔ เป็นหมวดที่ว่าด้วยคังคาเปยยาลอีกหมวดหนึ่ง มีพระสูตร ๑๒ สูตร แต่ละสูตรมีสาระสำคัญเหมือนคังคาเปยยาลแห่งมัคคสังยุต แต่เปลี่ยนหมวดกรรมจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็น โขชนก ๗ ประการ อันเป็นกรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

๒.๑๕ วรรคที่ ๑๕ เป็นหมวดที่ว่าด้วยความไม่ประมาทอีกหมวดหนึ่งมีพระสูตร ๑๐ สูตร แต่ละสูตรมีสาระสำคัญเหมือนอัปมาทวรรคแห่งมคคสังยุต แต่เปลี่ยนหมวดธรรมจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็น โขชฌงค์ ๗ ประการ อันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

๒.๑๖ วรรคที่ ๑๖ เป็นหมวดที่ว่าด้วยการงานที่พึงทำด้วยกำลังอีกหมวดหนึ่ง มีพระสูตร ๑๒ สูตร แต่ละสูตรมีสาระสำคัญเหมือนพลกรณียวรรคแห่งมคคสังยุต แต่เปลี่ยนหมวดธรรมจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็น โขชฌงค์ ๗ ประการ อันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

๒.๑๗ เอสनावรรคแห่งโขชฌงค์สังยุตที่ ๑๗ เป็นหมวดที่ว่าด้วยการแสวงหาอีกหมวดหนึ่ง มีพระสูตร ๑๒ สูตร แต่ละสูตรมีสาระสำคัญเหมือนเอสनावรรคแห่งมคคสังยุต แต่เปลี่ยนหมวดธรรมจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็น โขชฌงค์ ๗ ประการ อันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

๒.๑๘ วรรคที่ ๑๘ เป็นหมวดที่ว่าด้วยโอฆะอีกหมวดหนึ่ง มีพระสูตร ๕ สูตร แต่ละสูตรมีสาระสำคัญเหมือนโอฆวรรคแห่งมคคสังยุตแต่เปลี่ยนหมวดธรรมจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็น โขชฌงค์ ๗ ประการ อันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะเป็นที่สุด

๓. สติปัญญาสังยุต แปลว่า ประมวลเรื่องสติปัญญา หมายถึง ประมวลพระสูตรที่เกี่ยวกับสติปัญญา ๔ จัดแบ่งเป็นวรรคได้ ๑๐ วรรค ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ อัมพปาลีวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่อัมพปาลีวัน ซึ่งวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้

๓.๒ นาพันทวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่เมืองนาพันทา ซึ่งวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๒ ในวรรคนี้

๓.๓ สัตถุจิตรวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยความดำรงอยู่แห่งศีล ซึ่งวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรที่ ๑-๒ ในวรรคนี้

๓.๔ อนนุสสุตวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อน ซึ่งวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้

๓.๕ อมตวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยอมตะ ซึ่งวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้
เปยยาลวรรค ๕ วรรค คือ วรรคที่ ๓.๖-๓.๑๐ มีชื่อเหมือนวรรคที่ ๑.๕-๑.๑๓ ในมคคสังยุต พระธรรมสังคีติกายจึงจัดได้โดยย่อให้อนุโลมตามวรรคที่มีชื่อตรงกันในมคคสังยุตแต่เปลี่ยนหมวดธรรมจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นสติปัญญา ๔ ประการ โดยจัดคู่วรรคที่มีชื่อตรงกัน ดังต่อไปนี้

๓.๖	คังคาเปยยาล	คู่กับ ๑.๕	คังคาเปยยาล	ในมคคสังยุต
๓.๗	อัปมาทวรรค	คู่กับ ๑.๑๐	อัปมาทวรรค	ในมคคสังยุต
๓.๘	พลกรณียวรรค	คู่กับ ๑.๑๑	พลกรณียวรรค	ในมคคสังยุต
๓.๙	เอสनावรรค	คู่กับ ๑.๑๒	เอสनावรรค	ในมคคสังยุต
๓.๑๐	โอฆวรรค	คู่กับ ๑.๑๓	โอฆวรรค	ในมคคสังยุต

๔. อินทริยสังยุต แปลว่า ประมวลเรื่องอินทริย์ หมายถึงประมวลพระสูตรที่เกี่ยวกับอินทริย์โดยนัยยะต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่หลายนัยยะ ในสังยุตนี้ จัดแบ่งเป็นวรรคได้ ๑๗ วรรค ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ สุทธิกวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยอินทริย์ล้วน ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑ และสาระสำคัญของพระสูตรทั้ง ๑๐ สูตรในวรรคนี้

๔.๒ มุฑุตวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยอินทริย์ที่อ่อนกว่า หมายถึงมีอินทริย์ต่าง ๆ กัน ชื่อวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรที่ ๒-๗ ในวรรคนี้

๔.๓ ฉินทริยวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยอินทริย์ ๖ ชื่อวรรคตั้งตามสาระสำคัญของสูตรที่ ๕-๑๐ ในวรรคนี้

๔.๔ สุขินทริยวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยสุขินทริย์ ชื่อวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรทั้ง ๑๐ สูตรในวรรคนี้

๔.๕ ชรวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยความแก่ ชื่อวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้

๔.๖ สุกฺขชาตวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยถ้าสุกฺขชาตา ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๘ ในวรรคนี้

๔.๗ โพธิปักขิยวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยโพธิปักขิยธรรม ชื่อวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรที่ ๙-๑๐ ในวรรคนี้

เปยยาลวรรค ๑๐ วรรค คือ วรรคที่ ๔.๘-๔.๑๗ มีชื่อเหมือนวรรคที่ ๑.๕-๑.๑๓ ในมัคคสังยุต พระธรรมสังคีตคณาจารย์จึงจัดไว้โดยย่อ ให้อนุโลมตามวรรคที่มีชื่อตรงกันในมัคคสังยุต แต่เปลี่ยนหมวดกรรมจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็น อินทริย์ ๕ ประการ โดยจับคู่วรรคที่มีชื่อตรงกันดังต่อไปนี้

๔.๘ กังคาเปยยาล	คู่กับ ๑.๕	กังคาเปยยาล	ในมัคคสังยุต
๔.๙ อัมปมาทวรรค	คู่กับ ๑.๑๐	อัมปมาทวรรค	ในมัคคสังยุต
๔.๑๐ พลกรณียวรรค	คู่กับ ๑.๑๑	พลกรณียวรรค	ในมัคคสังยุต
๔.๑๑ เอสนาวรรค	คู่กับ ๑.๑๒	เอสนาวรรค	ในมัคคสังยุต
๔.๑๒ โธมวรรค	คู่กับ ๑.๑๓	โธมวรรค	ในมัคคสังยุต
๔.๑๓ กังคาเปยยาล	คู่กับ ๑.๕	กังคาเปยยาล	ในมัคคสังยุต
๔.๑๔ อัมปมาทวรรค	คู่กับ ๑.๑๐	อัมปมาทวรรค	ในมัคคสังยุต
๔.๑๕ พลกรณียวรรค	คู่กับ ๑.๑๑	พลกรณียวรรค	ในมัคคสังยุต
๔.๑๖ เอสนาวรรค	คู่กับ ๑.๑๒	เอสนาวรรค	ในมัคคสังยุต
๔.๑๗ โธมวรรค	คู่กับ ๑.๑๓	โธมวรรค	ในมัคคสังยุต

๕. สัมมปปชานสังยุต แปลว่า ประมวลเรื่องสัมมปปชาน หมายถึงประมวลพระสูตรที่เกี่ยวกับสัมมปปชาน (ความเพียรชอบ) ๔ ประการ คือ (๑) สังวรปชาน เพียรระวัง (๒) ปหานปชาน เพียรละ (๓) กวานาปชาน เพียรเจริญ (๔) อนุรักษนาปชาน เพียรรักษา ในสังยุตนี้จัดแบ่งเป็นวรรคได้ ๕ วรรค มีชื่อเหมือนวรรคที่ ๑.๕-๑.๑๓ ในมัคคสังยุต พระธรรมสังคีตคณาจารย์จึงได้จัดไว้โดยย่อ โดยให้อนุโลมตามวรรคที่มีชื่ออย่างเดียวกันในมัคคสังยุต เพราะมีชื่อและเนื้อหาตรงกัน ต่างแต่หมวดกรรมเท่านั้น คือ เปลี่ยนจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็น สัมมปปชาน ๔ ประการ โดยมีการจับคู่วรรคที่มีชื่อตรงกันเหมือนเปยยาลวรรคในสติปัฏฐานสังยุต

๖. พลสังยุต แปลว่า หมวดเรื่องพละ หมายถึงประมวลพระสูตรที่เกี่ยวกับพละ ๕ ประการ คือ (๑) สัทธาพละ กำลังคือศรัทธา (๒) วิริยพละ กำลังคือวิริยะ (๓) สติพละ กำลังคือสติ (๔) สมาธิพละ กำลังคือสมาธิ (๕) ปัญญาพละ กำลังคือปัญญา ซึ่งก็คืออินทรียหมวดที่ ๔ ในอินทรียสังยุตนั่นเองแต่เรียกชื่อต่างกัน ในสังยุตนี้จัดแบ่งเป็นวรรคได้ ๑๐ วรรค มีชื่อเหมือนวรรคที่ ๑.๕-๑.๑๓ ในมัคคสังยุต พระธรรมสังคีตีกาจารย์ จึงจัดไว้โดยย่อ โดยให้อนุโลมตามวรรคที่มีชื่ออย่างเดียวกันในมัคคสังยุต เพราะมีชื่อและเนื้อหาตรงกัน ต่างแต่หมวดธรรมเท่านั้น คือ เปลี่ยนจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นพละ ๕ ประการ โดยมีการจับคู่วรรคที่มีชื่อตรงกันเหมือนเปยยาลวรรค ในอินทรียสังยุต

๗. อิทธิบาทสังยุต แปลว่า ประมวลเรื่องอิทธิบาท หมายถึงประมวลพระสูตรที่เกี่ยวกับอิทธิบาท ๔ ประการ คือ (๑) ฉันทะ พอใจ (๒) วิริยะ เพียร (๓) จิตตะ ใสใจ (๔) วิมังสา ไตร่ตรองพิจารณา จัดแบ่งเป็นวรรคได้ ๘ วรรค ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๗.๑ ปาวาลวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่ปาวาลเจดีย์ ชื่อวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรที่ ๑๐ ในวรรคนี้

๗.๒ ปาสาทกัมปนวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยเหตุที่ทำให้ปราสาทไหว ชื่อวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรที่ ๕ ในวรรคนี้

๗.๓ อโยคุพวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยอุปมาด้วยก้อนเหล็กที่ถูกไฟเผา ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๒ ในวรรคนี้

๗.๔-๗.๘ เปยยาลวรรค คือ วรรคที่ ๗.๔-๗.๘ มีชื่อเหมือนวรรคที่ ๑.๕ และ ๑.๑๓ ในมัคคสังยุต พระธรรมสังคีตีกาจารย์จึงจัดไว้ย่อโดยให้อนุโลมตามวรรคที่มีชื่ออย่างเดียวกัน ในมัคคสังยุต เพราะมีชื่อและเนื้อหาตรงกัน ต่างแต่หมวดธรรมเท่านั้น คือ เปลี่ยนจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นอิทธิบาท ๔ ประการ โดยมีการจับคู่วรรคที่มีชื่อตรงกันเหมือนเปยยาลวรรค (๓.๖-๓.๑๐) ในสติปัญฐานสังยุต

๘. อนุรุทธสังยุต แปลว่า ประมวลเรื่องพระอนุรุทธะ หมายถึงประมวลพระสูตรที่เกี่ยวกับท่านพระอนุรุทธะ

๙. ฌานสังยุต แปลว่า ประมวลเรื่องฌาน หมายถึงประมวลพระสูตรที่เกี่ยวกับ ฌานทั้ง ๔ คือ (๑) ปฐมฌาน (๒) ทุตติยฌาน (๓) ตติยฌาน (๔) จตุตถฌาน ในสังยุตนี้จัดแบ่งเป็นวรรคได้ ๕ วรรค มีชื่อเหมือนวรรคที่ ๑.๕-๑.๑๓ ในมัคคสังยุต พระธรรมสังคีตีกาจารย์จึงจัดไว้โดยย่อ โดยให้อนุโลมตามวรรคที่มีชื่ออย่างเดียวกันในมัคคสังยุต เพราะมีชื่อและเนื้อหาตรงกัน ต่างแต่หมวดธรรมเท่านั้น คือเปลี่ยนจากอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นฌานทั้ง ๔ โดยมีการจับคู่วรรคที่มีชื่อตรงกันเหมือนเปยยาลวรรค (๓.๖-๓.๑๐) ในสติปัญฐานสังยุต

๑๐. อานาปานสังยุต แปลว่า ประมวลเรื่องอานาปานสติ หมายถึง ประมวลพระสูตรที่เกี่ยวกับอานาปานสติ จัดแบ่งเป็นวรรคได้ ๒ วรรค คือ

๑๐.๑ เอกธรรมวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยธรรมอันเป็นเอก ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้

๑๐.๒ ทุตติยวรรค แปลว่า หมวดที่ ๒ ชื่อวรรคตั้งตามจำนวนวรรคที่มีอยู่ในสังยุตนี้

๑๑. โสดาปัตติสังยุต แปลว่า ประมวลเรื่องโศดาปัตติ หมายถึงประมวลพระสูตรที่เกี่ยวกับการถึง
กระแสธรรม ก็องค์เครื่องบรรลุนโศดา จัดแบ่งเป็นวรรคได้ ๗ วรรค มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑๑.๑ เวพथวาวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยเวพथวารคาม ชื่อวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตร
ที่ ๗ ในวรรคนี้

๑๑.๒ ราชอาณาจักรวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่ราชอาณาจักร ชื่อวรรคตั้งตามสาระสำคัญของ
ในพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้

๑๑.๓ สรกานีวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยเจ้าศากยะพระนามว่าสรกานี ชื่อวรรคตั้งตามสาระสำคัญของ
ของพระสูตรที่ ๔-๕ ในวรรคนี้

๑๑.๔ ปุณฺณากิสนทวารค แปลว่า หมวดว่าด้วยห้วงบุญกุศล ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑-๓
ในวรรคนี้

๑๑.๕ สกาดกปุณฺณากิสนทวารค แปลว่า หมวดว่าด้วยห้วงบุญกุศลที่มีกาด ชื่อวรรคตั้งตามชื่อและ
ลักษณะที่มีกาดของพระสูตรที่ ๑-๓ ในวรรคนี้

๑๑.๖ สปัปฺพญวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยผู้มีปัญญา ชื่อวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตร
ทั้ง ๑๑ สูตรในวรรคนี้

๑๑.๗ มหาปัณฺญวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อความมีปัญญามาก ชื่อวรรคตั้งตาม
ชื่อพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้

๑๒. สัจจสังยุต แปลว่า ประมวลเรื่องสัจจะ คือ ประมวลพระสูตรที่เกี่ยวกับอริยสัจ ๔ ประการ
จัดแบ่งเป็นวรรคได้ ๑๑ วรรค ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑๒.๑ สมาชิกวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยสมาธิ ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้

๑๒.๒ ฌัมมจักกัปปวัตตนวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยการประกาศพระธรรมจักร ชื่อวรรคตั้งตาม
สาระสำคัญของพระสูตรที่ ๑ ในวรรคนี้

๑๒.๓ โภกฺกคามวรรค แปลว่าหมวดว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่โภกฺกคาม ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตร
ที่ ๑-๒ ในวรรคนี้

๑๒.๔ ลีสปาปรณวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่ลีสปวัน ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตร
ที่ ๑ ในวรรคนี้

๑๒.๕ ปปาตวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยเหวคือสังสารวัฏ ชื่อวรรคตั้งชื่อตามชื่อพระสูตรที่ ๒ ในวรรคนี้

๑๒.๖ อภิสมยวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยการรู้ยิ่ง ชื่อวรรคตั้งตามสาระสำคัญของพระสูตรทั้ง ๑๐ สูตร
ในวรรคนี้

๑๒.๗ อามกัณฺฑญฺเอยยาล ปฐมวรรค แปลว่า หมวดว่าด้วยอามกัณฺฑญฺเอยยาลที่ ๑ หมายถึง
พระสูตรย่อยเกี่ยวกับัญญาชาติดิบ ชื่อวรรคตั้งตามชื่อพระสูตรที่ ๔ แห่งอามกัณฺฑญฺเอยยาล ตติยวรรค ที่เป็น
เช่นนี้ เพราะชื่อของพระสูตรแต่ละสูตรในอามกัณฺฑญฺเอยยาล ปฐมวรรค ถึง อามกัณฺฑญฺเอยยาล จตุตถวรรค
มีความเกี่ยวเนื่องกันคือ เป็นหัวข้อธรรมในจุดศีลเหมือนกัน ในวรรคนี้มีทั้งหมด ๑๐ สูตร ทรงแสดงพระสูตร
ที่ ๑-๒ ไว้เต็ม ส่วนพระสูตรที่ ๓-๑๐ ทรงแสดงไว้โดยย่อ ให้เพิ่มอุปมาและหมวดธรรมเข้ามาโดยอนุโลม
ตามพระสูตรที่ ๑-๒ ตามสมควร

๑๒.๘-๑๒.๑๐ อามกัณฺฑญฺเอยยาล ทุติยวรรค อามกัณฺฑญฺเอยยาล ตติยวรรค และอามกัณฺฑญฺเอยยาล จตุตถวรรค

ทั้ง ๓ วรรคนี้ มีลักษณะเหมือนอามกัณฺฑญฺเอยยาล ปฐมวรรค มีพระสูตรทั้งหมดรวม ๓๑ สูตร ชื่อของพระสูตรแต่ละสูตรตั้งตามสาระสำคัญในสูตรนั้นๆ เช่น ปาณาติปาตสูตร ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นจากการฆ่าสัตว์ อทินนาทานสูตร ว่าด้วยสัตว์ที่เว้นขาดจากการลักทรัพย์ แต่ละสูตรทรงแสดงไว้โดยย่อ มีอุปมาและหมวดกรรม เหมือนในอัญญตรสูตร แห่งอามกัณฺฑญฺเอยยาล ปฐมวรรค

อีกส่วนเป็นพระสูตรย่อยเกี่ยวกับคติ ๕ คือ มนุษย์ เทวดา นรก กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน เปรตวิสัย ใน พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง และฉบับมหามกุฏฯ ได้จัดไว้ให้อยู่ในส่วนท้ายของ อามกัณฺฑญฺเอยยาล จตุตถวรรค แต่ในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาฯ และฉบับเฉลิมพระเกียรติฯ ได้แยกเนื้อหาส่วนนี้ออกเป็นอีกวรรคหนึ่ง ชื่อว่า ปัญจคติเปยยาลวรรค และพระสูตรทั้งหมดในส่วนนี้ แต่ละสูตรทรงแสดงไว้โดยย่อ มีอุปมาและหมวดกรรม เหมือนในอัญญตรสูตร แห่งอามกัณฺฑญฺเอยยาล ปฐมวรรค ในสังยุตนี้

● อักษรย่อพระไตรปิฎกภาษาบาลี

- โป. = โปราณโปตถเก (พระไตรปิฎกฉบับโบราณ)
- ม. = มรุมโปตถเก (พระไตรปิฎกฉบับมอญ)
- ยุ. = ยูโรปียโปตถเก (พระไตรปิฎกฉบับยุโรป)
- ลี. = ลีฬโปตถเก (พระไตรปิฎกฉบับสิงหล)

คำชี้แจงก่อนอ่าน

● ข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

๑. ข้อมูลที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้ นำมาจากพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๓๘ และพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๒๕

● เป็นหนังสือ ๒ ภาษา

๒. หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยภาษาบาลี และภาษาไทย โดยภาษาบาลีจะอยู่ด้านซ้ายและภาษาไทยอยู่ด้านขวา ซึ่งหัวข้อของเนื้อหาทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย จะถูกจัดให้ตรงกัน ข้อต่อข้อ ในคู่หน้าเดียวกัน เพื่อให้ง่ายต่อการตรวจสอบและเทียบเคียงความหมาย สำหรับการแปล ของผู้ต้องการศึกษาและปฏิบัติอย่างละเอียดละออ

● คงเนื้อหาเดิม

๓. คงเนื้อหาของต้นฉบับเดิมทุกประการ เพื่อความถูกต้องตรงตามข้อมูลเดิม

● ข้อสังเกต ใช้เป็นเชิงอรรถ

๔. เพื่อประโยชน์ในการศึกษาสืบค้น หรือปรับปรุงเนื้อหาต่อไปในอนาคต สำหรับหน่วยงานหรือองค์กรใด ๆ จึงได้ใส่เชิงอรรถในส่วนที่คณะงานธัมมสังเกตเห็น (เพื่อให้เป็นข้อสังเกตเท่านั้น แต่ไม่ได้แก้ไขใดๆ คือ คงของเดิมไว้ทุกประการ) ให้ได้พิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป

ตัวอย่างข้อสังเกตจากพระสูตรต้นตปิฎก เล่ม ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค :-

๔.๑ หน้า ๑๕ พระสูตรที่ ๓๗ บรรทัดที่ ๒

เนื้อความจากต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง : นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ

มีเชิงอรรถว่า : สัมมากัมมันตะ -ผู้รวบรวม

(ผู้รวบรวมสังเกตเห็นว่า มีการสะกดไม่ถูกต้องที่คำว่า สัมมากัมมันตะ)

๔.๒ หน้า ๓๐๗ พระสูตรที่ ๕๐๕ บรรทัดที่ ๒

เนื้อความจากต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง : รัตนะ ๗ อย่างเป็นไหน? คือ จักรแก้ว ๑

ช้างแก้ว ๑ แก้วมณี ๑ นางแก้ว ๑

มีเชิงอรรถว่า : ม้าแก้ว -ผู้รวบรวม

(ผู้รวบรวมสังเกตเห็นว่า ขาดไป ๑ ในรัตนะ ๗ คือ ม้าแก้ว)

๔.๓ หน้า ๖๐๓ พระสูตรที่ ๑๐๓๒ บรรทัดที่ ๑

เนื้อความจากต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง : ปรีชย

ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ

มีเชิงอรรถว่า : ผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว -ผู้รวบรวม

(ผู้รวบรวมสังเกตเห็นว่า โดยเนื้อความและเทียบเคียงในบาลีแล้ว น่าจะมีการจัดพิมพ์ผิดระหว่าง คำว่า ภิกษุผู้เป็นอเสขะและภิกษุผู้เป็นเสขะ)

๔.๔ หน้า ๕๕๑ พระสูตรที่ ๑๕๕๕ บรรทัดที่ ๑

เนื้อความจากต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง : [๑๕๕๕]

มีเชิงอรรถว่า : [๑๕๕๕] -ผู้รวบรวม

(ผู้รวบรวมสังเกตเห็นว่า เลขข้อพระสูตรไม่ถูกต้อง)

๔.๕ หน้า ๑๐๐๗ พระสูตรที่ ๑๖๗๘ บรรทัดที่ ๒

เนื้อความจากต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง : อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ

ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

มีเชิงอรรถว่า : ข้อสังเกต : บาลีมีคำว่า “ทุกขสมุทโย อริยสัจ” ซึ่งแปลว่า ทุกขสมุทยอริยสัจ

-ผู้รวบรวม

(ผู้รวบรวมสังเกตเห็นว่า ภาษาไทยแปลขาดไป ๑ องค์แห่งอริยสัจ ๔ โดยเทียบเคียงในบาลี)

● การเน้นอักษร

๕. การเน้นเพื่อให้ความสำคัญของข้อความ มี ๓ ระดับ

ความสำคัญระดับที่ ๑

ได้แก่ พุทธวจน หรือคำกล่าวของบุคคลอื่นที่พระพุทธเจ้ารับรอง หรือ คำกล่าวของบุคคลอื่นที่ยกพุทธวจนขึ้นกล่าว

ความสำคัญระดับที่ ๒

ได้แก่ คำที่บุคคลอื่น กล่าวคำก้ำกึ่งว่าน่าจะเป็นพุทธวจน หรือทางผู้รวบรวม ยังไม่สามารถพิจารณาได้ว่าเป็นพุทธวจนหรือไม่

ความสำคัญระดับที่ ๓

ได้แก่ คำบรรยาย, คำประกอบอื่น ๆ หรือคำกล่าวของสาวก ที่ไม่ใช่พุทธวจน

สารบัญ

๑. มัคคสังยุต	๓
อวิชชาวรรคที่ ๑	๓
อวิชาสูตร	๓
อุปฺพณสูตร	๕
สาริปุตตสูตร	๗
พราหมณสูตร	๘
กิมฺตถียสูตร	๑๕
ภิกขุสูตรที่ ๑	๑๗
ภิกขุสูตรที่ ๒	๑๗
วิภังคสูตร	๑๘
สุภสูตร	๒๓
นันทียสูตร	๒๕
วิหารวรรคที่ ๒	๒๗
วิหารสูตรที่ ๑	๒๗
วิหารสูตรที่ ๒	๒๘
เสขสูตร	๒๘
อุปฺปาทสูตรที่ ๑	๓๑
อุปฺปาทสูตรที่ ๒	๓๑
ปริสุทฺธิสูตรที่ ๑	๓๓
ปริสุทฺธิสูตรที่ ๒	๓๓
กุกกุฏารามสูตรที่ ๑	๓๕
กุกกุฏารามสูตรที่ ๒	๓๕
กุกกุฏารามสูตรที่ ๓	๓๗
มิจฉัตตวรรคที่ ๓	๓๘
มิจฉัตตสูตร	๓๘
อกุศลธรรมสูตร	๓๘
ปฎิปทาสูตรที่ ๑	๔๑
ปฎิปทาสูตรที่ ๒	๔๑

อัสปปริสสูตรที่ ๑	๔๓
อัสปปริสสูตรที่ ๒	๔๕
กุมภสูตร	๔๗
สมาธิสูตร	๔๗
เวทนาสูตร	๔๘
อุตตยสูตร	๔๘
ปฏิบัติวิวรรคที่ ๔	๕๓
ปฏิบัติสูตร	๕๓
ปฏิบัติสนสูตร	๕๓
วิริยสูตร	๕๕
ปารสูตร	๕๕
สามัญญสูตรที่ ๑	๕๗
สามัญญสูตรที่ ๒	๕๘
พรหมัญญสูตรที่ ๑	๕๘
พรหมัญญสูตรที่ ๒	๖๑
พรหมจริยสูตรที่ ๑	๖๑
พรหมจริยสูตรที่ ๒	๖๓
อัญญตติยวรรคที่ ๕	๖๕
วิราคสูตร	๖๕
สังโยชนสูตร	๖๗
อนุสยสูตร	๖๗
อัทธานสูตร	๖๗
อาสาสูตร	๖๘
วิชาวิมุตติสูตร	๖๘
ญาณทัสสนสูตร	๖๘
อนุปาทาปรินิพพานสูตร	๗๑
สุริยเปยยาลที่ ๖	๗๓
กัลยาณमितตสูตรที่ ๑	๗๓
สีลสัมปทาสูตรที่ ๑	๗๓
ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑	๗๕
อตตสัมปทาสูตรที่ ๑	๗๕
ทิวฐีสัมปทาสูตรที่ ๑	๗๕

อัปป์มาทลัมปทาสูตรที่ ๑	๗๕
โยนิโสมนสิการลัมปทาสูตรที่ ๑	๗๗
กัลยาณมิตรสูตรที่ ๒	๗๗
สีลลัมปทาสูตรที่ ๒	๗๕
ฉันทลัมปทาสูตรที่ ๒	๗๕
อิตตลัมปทาสูตรที่ ๒	๘๑
ทิวฐิลัมปทาสูตรที่ ๒	๘๑
อัปป์มาทลัมปทาสูตรที่ ๒	๘๑
โยนิโสมนสิการลัมปทาสูตรที่ ๒	๘๓
เอกฉัมมเปยยาถที่ ๗	๘๕
กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑	๘๕
สีลลัมปทาสูตรที่ ๑	๘๕
ฉันทลัมปทาสูตรที่ ๑	๘๗
อิตตลัมปทาสูตรที่ ๑	๘๗
ทิวฐิลัมปทาสูตรที่ ๑	๘๗
อัปป์มาทสูตรที่ ๑	๘๗
โยนิโสมนสิการลัมปทาสูตรที่ ๑	๘๕
กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒	๘๕
สีลลัมปทาสูตรที่ ๒	๕๑
ฉันทลัมปทาสูตรที่ ๒	๕๑
อิตตลัมปทาสูตรที่ ๒	๕๓
ทิวฐิลัมปทาสูตรที่ ๒	๕๓
อัปป์มาทลัมปทาสูตรที่ ๒	๕๓
โยนิโสมนสิการลัมปทาสูตรที่ ๒	๕๕
นาหันทเอกฉัมมเปยยาถที่ ๘	๕๗
กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑	๕๗
สีลลัมปทาสูตรที่ ๑	๕๗
ฉันทลัมปทาสูตรที่ ๑	๕๕
อิตตลัมปทาสูตรที่ ๑	๕๕
ทิวฐิลัมปทาสูตรที่ ๑	๕๕
อัปป์มาทลัมปทาสูตรที่ ๑	๕๕
โยนิโสมนสิการลัมปทาสูตรที่ ๑	๑๐๑

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒	๑๐๑
สีลสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐๓
ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐๓
อิตตสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐๕
ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐๕
อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐๕
โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐๗

คังคาเปยยาลที่ ๕

คังคาปาจันนินนสูตร	๑๐๕
ยมนาปาจันนินนสูตร	๑๐๕
อจิรวดีปาจันนินนสูตร	๑๑๑
สรภูปาจันนินนสูตร	๑๑๑
มहीปาจันนินนสูตร	๑๑๑
มหานทีปาจันนินนสูตร	๑๑๓
คังคาสมุททินนสูตร	๑๑๕
ยมนาสมุททินนสูตร	๑๑๕
อจิรวดีสมุททินนสูตร	๑๑๗
สรภูสมุททินนสูตร	๑๑๗
มहीสมุททินนสูตร	๑๑๗
มหานทีสมุททินนสูตร	๑๑๕
คังคาปาจันนินนสูตร	๑๒๑
ยมนาปาจันนินนสูตร	๑๒๑
อจิรวดีปราจันนินนสูตร	๑๒๓
สรภูปาจันนินนสูตร	๑๒๓
มहीปาจันนินนสูตร	๑๒๓
มหานทีปาจันนินนสูตร	๑๒๕
คังคาสมุททินนสูตร	๑๒๕
ยมนาสมุททินนสูตร	๑๒๗
อจิรวดีสมุททินนสูตร	๑๒๗
สรภูสมุททินนสูตร	๑๒๗
มहीสมุททินนสูตร	๑๒๕
มหานทีสมุททินนสูตร	๑๒๕
คังคาปาจันนินนสูตร	๑๓๑

ยมนาปราจีนนินนสูตร	๑๓๑
อจิรวดีปาจีนนินนสูตร	๑๓๓
สรภูปราจีนนินนสูตร	๑๓๓
มहीปาจีนนินนสูตร	๑๓๓
มหานทีปาจีนนินนสูตร	๑๓๕
คังคาสมุทนินนสูตร	๑๓๕
ยมนาสมุทนินนสูตร	๑๓๗
อจิรวดีสมุทนินนสูตร	๑๓๗
สรภูสมุทนินนสูตร	๑๓๗
มहीสมุทนินนสูตร	๑๓๘
มหานทีสมุทนินนสูตร	๑๓๘
คังคาปราจีนนินนสูตร	๑๔๑
ยมนาปราจีนนินนสูตร	๑๔๓
อจิรวดีปราจีนนินนสูตร	๑๔๓
สรภูปราจีนนินนสูตร	๑๔๓
มहीปราจีนนินนสูตร	๑๔๕
มหานทีปราจีนนินนสูตร	๑๔๕
คังคาสมุทนินนสูตร	๑๔๗
ยมนาสมุทนินนสูตร	๑๔๗
อจิรวดีสมุทนินนสูตร	๑๔๘
สรภูสมุทนินนสูตร	๑๔๘
มहीสมุทนินนสูตร	๑๔๘
มหานทีปราจีนนินนสูตร	๑๕๑

อัปปมาทวรรคที่ ๑๐	๑๕๓
ตถาคตสูตรที่ ๑	๑๕๓
ตถาคตสูตรที่ ๒	๑๕๕
ตถาคตสูตรที่ ๓	๑๕๕
ตถาคตสูตรที่ ๔	๑๕๗
ปทสูตร	๑๕๘
กุฎสูตร	๑๕๘
มูลคันธสูตร	๑๖๑
สารคันธสูตร	๑๖๑
ปุปผคันธสูตร	๑๖๑

กุญชรราชาสูตร	๑๖๓
จันทิมสูตร	๑๖๓
สุริยสูตร	๑๖๓
วัตถสูตร	๑๖๕
พลกณียวรรคที่ ๑๑	๑๖๗
พลกณียสูตรที่ ๑	๑๖๗
พลกณียสูตรที่ ๒	๑๖๗
พลกณียสูตรที่ ๓	๑๖๘
พลกณียสูตรที่ ๔	๑๗๑
พีชสูตร	๑๗๑
นาคสูตร	๑๗๓
รูกขสูตร	๑๗๕
กุมภสูตร	๑๗๕
สุกกสูตร	๑๗๗
อากาศสูตร	๑๗๘
เมฆสูตรที่ ๑	๑๘๑
เมฆสูตรที่ ๒	๑๘๑
นาวาสูตร	๑๘๓
อาคันตุกาคารสูตร	๑๘๕
นทีสูตร	๑๘๗
เอสनावรรคที่ ๑๒	๑๘๑
เอสนาสูตรที่ ๑	๑๘๑
เอสนาสูตรที่ ๒	๑๘๑
เอสนาสูตรที่ ๓	๑๘๓
เอสนาสูตรที่ ๔	๑๘๕
เอสนาสูตรที่ ๕	๑๘๕
เอสนาสูตรที่ ๖	๑๘๗
เอสนาสูตรที่ ๗	๑๘๗
เอสนาสูตรที่ ๘	๑๘๗
วิชาสูตร	๑๘๘
อาสาสูตร	๒๐๑
ภวสูตร	๒๐๑

ทุกขตาสูต	๒๐๓
จีลสูต	๒๐๓
มลสูต	๒๐๕
นิมสูต	๒๐๕
เวทนาสูต	๒๐๗
ตัณหาสูตที่ ๑	๒๐๗
ตัณหาสูตที่ ๒	๒๐๘
โอมวรรคที่ ๑๓	๒๑๑
โอมสูต	๒๑๑
โยคสูต	๒๑๑
อุปาทานสูต	๒๑๓
กัณฐสูต	๒๑๓
อนุสยสูต	๒๑๕
กามคุณสูต	๒๑๕
นิวรรณสูต	๒๑๗
อุปาทานขันธสูต	๒๑๗
โอรัมภากียสูต	๒๑๘
อุทรมภากียสูตที่ ๑	๒๑๘
อุทรมภากียสูตที่ ๒	๒๒๑
๒. โพชฌงคสังยุต	๒๒๕
ปัพพตวรรคที่ ๑	๒๒๕
หิมวันตสูต	๒๒๕
กายสูต	๒๒๗
สีลสูต	๒๓๓
วัตตสูต	๒๓๕
ภิกขุสูต	๒๔๑
กุณฑลียสูต	๒๔๓
กุฎสูต	๒๔๕
อุปวาณสูต	๒๔๕
อุปาทสูตที่ ๑	๒๕๑
อุปาทสูตที่ ๒	๒๕๓

คิลานวรรคที่ ๒	๒๕๕
ปาณูปมสูตร	๒๕๕
สุริยูปมสูตรที่ ๑	๒๕๕
สุริยูปมสูตรที่ ๒	๒๕๖
คิลานสูตรที่ ๑	๒๕๕
คิลานสูตรที่ ๒	๒๖๑
คิลานสูตรที่ ๓	๒๖๓
ปารคามีสสูตร	๒๖๕
วิรัชสูตร	๒๖๖
อริยสูตร	๒๖๖
นิพพานสูตร	๒๖๕
อุทายีวรรคที่ ๓	๒๗๑
โพชนสูตร	๒๗๑
เทสนาสูตร	๒๗๑
ฐานียสูตร	๒๗๓
อโยนิโสสูตร	๒๗๕
อปรีหานียสูตร	๒๗๖
ขยสูตร	๒๗๖
นิโรธสูตร	๒๗๕
นิพเพชสูตร	๒๗๕
เอกธัมมสูตร	๒๗๑
อุทายีสสูตร	๒๗๓
นీวรรณวรรคที่ ๔	๒๗๖
กุสธสูตรที่ ๑	๒๗๖
กุสธสูตรที่ ๒	๒๗๖
อุปกิเลสสูตร	๒๗๕
อโยนิโสสูตร	๒๗๓
โยนิโสสูตร	๒๗๕
วุฑฒิสสูตร	๒๗๕
อวารณานีวรรณสูตร	๒๗๖
นీวรรณวารณสูตร	๒๗๕
รูกขสูตร	๒๗๕
นీวรรณสูตร	๓๐๓

จกกวตติวรกที่ ๕	๓๐๗
วิชาสูตร	๓๐๗
จกกวตติสูตร	๓๐๗
มารสูตร	๓๐๘
ทูปปัญญสูตร	๓๐๘
ปัญญวาสูตร	๓๑๑
ทพิทสูตร	๓๑๑
อทพิทสูตร	๓๑๓
อาทิจสูตร	๓๑๓
อังคสูตรที่ ๑	๓๑๕
อังคสูตรที่ ๒	๓๑๕
หมวด ๖ แห่งโพชฌงค์ที่ ๖	๓๑๘
อาหารสูตร	๓๑๘
ปริยายสูตร	๓๒๘
อัคคิสูตร	๓๓๗
เมตตสูตร	๓๔๑
สการวสูตร	๓๕๓
อภยสูตร	๓๖๕
อานาปานาธิเปยยาลที่ ๗ แห่งโพชฌงค์	๓๗๑
๓. สติปัฏฐานสังยุต	๓๙๓
อัมพปาลีวรกที่ ๑	๓๙๓
อัมพปาลีสูตร	๓๙๓
สติสูตร	๓๙๕
ภิกขุสูตร	๓๙๕
โกสลสูตร	๓๙๘
อกุสลราติสูตร	๔๐๑
สกุณคมีสูตร	๔๐๓
มกกสูตร	๔๐๕
สุทสูตร	๔๐๘
คิลานสูตร	๔๑๓
ภิกขุณีสูตร	๔๑๗

นาพันทวารรคที่ ๒

มหาปริสสูตร	๔๒๕
นาพันทสูตร	๔๒๕
จุนทสูตร	๔๓๑
เจตสูตร	๔๓๕
พาหิยสูตร	๔๓๕
อุตตยสูตร	๔๔๑
อริยสูตร	๔๔๓
พรหมาสูตร	๔๔๓
เสทกสูตรที่ ๑	๔๔๗
เสทกสูตรที่ ๒	๔๔๕

สี่ลัญจติวรรคที่ ๓

สี่ลสูตร	๔๕๓
ฐิติสูตร	๔๕๕
ปริหานสูตร	๔๕๗
สุทชกสูตร	๔๕๕
พราหมณสูตร	๔๕๕
ปเทสสูตร	๔๖๑
สมัตตสูตร	๔๖๓
โลกสูตร	๔๖๕
สิริวัฑฒสูตร	๔๖๕
มานทีนสูตร	๔๖๕

อนนุสสุตวรรคที่ ๔

อนนุสสุตสูตร	๔๗๓
วิราคสูตร	๔๗๕
วิวัฑฒสูตร	๔๗๕
ภาวนาสูตร	๔๗๗
สติสูตร	๔๗๗
อัญญสูตร	๔๗๕
ฉันทสูตร	๔๘๑
ปริญญาสูตร	๔๘๓

ภาวนาสูต	๔๘๕
วิภังคสูต	๔๘๕
อมตวรรคที่ ๕	๔๘๖
อมตสูต	๔๘๖
สมุทฺยสูต	๔๘๖
มัคคสูต	๔๙๑
สติสูต	๔๙๓
กุสลาธิสูต	๔๙๓
ปาฏิโมกขสูต	๔๙๕
ทฺจริตสูต	๔๙๗
मितตสูต	๔๙๙
เวทนาสูต	๔๙๙
อาสาสูต	๕๐๑
คังคาธิเปยยาถ แห่งสติปฏฐานสังยุตที่ ๖	๕๐๓
๔. อินทริยสังยุต	๕๐๗
สุทฺธิกวรรคที่ ๑	๕๐๗
สุทฺธิกสูต	๕๐๗
โสตาสูตที่ ๑	๕๐๗
โสตาสูตที่ ๒	๕๐๘
อรหันตสูตที่ ๑	๕๐๘
อรหันตสูตที่ ๒	๕๑๑
สมณพราหมณสูตที่ ๑	๕๑๑
สมณพราหมณสูตที่ ๒	๕๑๓
ทักฺขัณฺฑสูต	๕๑๕
วิภังคสูตที่ ๑	๕๑๗
วิภังคสูตที่ ๒	๕๑๘
มุกฺตวรรคที่ ๒	๕๒๓
ปฏฺิลาภสูต	๕๒๓
สังฆิตตสูตที่ ๑	๕๒๕
สังฆิตตสูตที่ ๒	๕๒๕

สังขัตตสูตรที่ ๓	๕๒๓
วิตถารสูตรที่ ๑	๕๒๓
วิตถารสูตรที่ ๒	๕๒๕
วิตถารสูตรที่ ๓	๕๒๕
ปฏิบัติปันนสูตร	๕๓๑
อุปสมสูตร	๕๓๓
อาสาฬหสูตร	๕๓๓
ฉฬภิวรรคที่ ๓	๕๓๓
ปุณฺพาวสูตร	๕๓๓
ชีวิตินทริยสูตร	๕๓๓
อัญญาตาวิทริยสูตร	๕๓๕
เอคาภิญญาสูตร	๕๓๕
สุททกสูตร	๕๔๑
โสตาปนนสูตร	๕๔๑
อรหันตสูตรที่ ๑	๕๔๑
อรหันตสูตรที่ ๒	๕๔๓
สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๕๔๕
สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๕๔๕
สุขินทริยวรรคที่ ๔	๕๔๕
สุททกสูตร	๕๔๕
โสตาปนนสูตร	๕๔๕
อรหันตสูตร	๕๔๕
สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๕๕๑
สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๕๕๓
วิภังคสูตรที่ ๑	๕๕๕
วิภังคสูตรที่ ๒	๕๕๗
วิภังคสูตรที่ ๓	๕๕๕
อรหันตสูตร	๕๖๑
อุปปฏิกสูตร	๕๖๕
ชราวรรคที่ ๕	๕๗๑
ชราสูตร	๕๗๑
อุณณาภพราหมณสูตร	๕๗๓

สาเกตสูตร	๕๗๗
ปุพพโกฏฐกสูตร	๕๘๑
ปุพพารามสูตรที่ ๑	๕๘๓
ปุพพารามสูตรที่ ๒	๕๘๕
ปุพพารามสูตรที่ ๓	๕๘๗
ปุพพารามสูตรที่ ๔	๕๘๙
ปีณโฑลภารทวาชสูตร	๕๙๕
สัทธาสูตร	๕๙๑
สุกรขาตวรรคที่ ๖	๕๙๕
โกศลสูตร	๕๙๕
มัลลกสูตร	๖๐๑
เสขสูตร	๖๐๓
ปทสูตร	๖๐๕
ถารสูตร	๖๐๗
ปติภูจิตสูตร	๖๐๙
พรหมสูตร	๖๑๑
สุกรขาตสูตร	๖๑๓
อุปาทสูตรที่ ๑	๖๑๕
อุปาทสูตรที่ ๒	๖๑๗
โพธิปักขิยวรรคที่ ๗	๖๑๙
สัจญโณชนาสูตร	๖๑๙
อนุสยสูตร	๖๑๙
ปริณญาสูตร	๖๑๙
อาสวัภขยสูตร	๖๒๑
ผลสูตรที่ ๑	๖๒๑
ผลสูตรที่ ๒	๖๒๓
รูกขสูตรที่ ๑	๖๒๓
รูกขสูตรที่ ๒	๖๒๕
รูกขสูตรที่ ๓	๖๒๗
รูกขสูตรที่ ๔	๖๒๗
คังคาทีเปยยาตที่ ๘ แห่งอินทริยสังยุต	๖๓๑

๕. สัมมปปธานสังยุต	๖๓๗
๖. พลสังยุต	๖๔๓
๗. อธิปาทสังยุต	๖๔๗
ปาวาลวรรคที่ ๑	๖๔๗
อุปารสูต	๖๔๗
วิรัชสูต	๖๔๗
อริยสูต	๖๔๘
นิพพุตสูต	๖๔๘
ปเทศสูต	๖๕๑
สัมมัตตสูต	๖๕๓
ภิกขุสูต	๖๕๕
พุทฺธสูต	๖๕๗
ญาณสูต	๖๕๗
เจตียสูต	๖๕๘
ปาสาทกัมปนวรรคที่ ๒	๖๖๘
ปุพฺพสูต	๖๖๘
มหัปปผลสูต	๖๗๕
ฉันทสูต	๖๗๗
โมคคัลลานสูต	๖๗๘
พราหมณสูต	๖๘๓
สมณพราหมณสูตที่ ๑	๖๘๘
สมณพราหมณสูตที่ ๒	๖๙๑
อภิญญาสูต	๖๙๓
เทสนาสูต	๖๙๕
วิงฺกสูต	๖๙๕
อโยคุพวรรคที่ ๓	๗๐๗
มรรคสูต	๗๐๗
อโยคุพสูต	๗๐๘
ภิกขุสุทฺธกสูต	๗๑๑

ผลสูตรที่ ๑	๗๑๓
ผลสูตรที่ ๒	๗๑๓
อานันทสูตรที่ ๑	๗๑๕
อานันทสูตรที่ ๒	๗๑๗
ภิกขุสูตรที่ ๑	๗๑๙
ภิกขุสูตรที่ ๒	๗๒๑
โมคคัลลานสูตร	๗๒๓
ตถาคตสูตร	๗๒๕

คังคาทิเปยยาถ แห่งอิทธิบาทสังยุตที่ ๔ ๗๒๙

๘. อหุรุทธสังยุต ๗๓๑

รโหคตวรรคที่ ๑	๗๓๑
รโหคตสูตรที่ ๑	๗๓๑
รโหคตวรรคที่ ๒	๗๓๗
สุตตสูตร	๗๓๙
กัณฐกีสูตรที่ ๑	๗๔๑
กัณฐกีสูตรที่ ๒	๗๔๑
กัณฐกีสูตรที่ ๓	๗๔๓
ตัมหากษยสูตร	๗๔๓
สลพาการสูตร	๗๔๕
อัมพปาลีสูตร	๗๔๗
กิลถานสูตร	๗๔๙

ทุตติยวรรคที่ ๒ ๗๕๑

สหัสสูตร	๗๕๑
อิทธิสูตร	๗๕๑
ทิพโสสูตร	๗๕๓
เจโตปริจจสูตร	๗๕๓
ฐานาฐานสูตร	๗๕๓
วิปากสูตร	๗๕๕
สัพพัตถคามินีปฎิปทาสูตร	๗๕๕
นानาธาตุสูตร	๗๕๕
อชิมุตติสูตร	๗๕๗

อินทริยสูตร	๓๕๓
สังกิเลสสูตร	๓๕๓
วิชาสูตรที่ ๑	๓๕๕
วิชาสูตรที่ ๒	๓๕๕
วิชาสูตรที่ ๓	๓๕๕

๙. ฌานสังยุต ๓๖๓

๑๐. อาหาปานสังยุต ๓๖๗

เอกกรรมวรรคที่ ๑ ๓๖๗

เอกกรรมสูตร	๓๖๗
โพชฌงคสูตร	๓๖๕
สุทติกสูตร	๓๗๑
ผลสูตรที่ ๑	๓๗๑
ผลสูตรที่ ๒	๓๗๓
อริยฐานสูตร	๓๗๕
กัมปปีนสูตร	๓๗๗
ทีปสูตร	๓๗๕
เวสาลีสูตร	๓๘๓
กิมิลสูตร	๓๕๑

ทุติยวรรคที่ ๒ ๓๕๓

อิจฉานังคสูตร	๓๕๓
โลมสกังภยสูตร	๓๕๕
อานันทสูตรที่ ๑	๘๐๕
อานันทสูตรที่ ๒	๘๑๕
ภิกขุสูตรที่ ๑	๘๑๗
ภิกขุสูตรที่ ๒	๘๑๗
สังโยชนสูตร	๘๑๕
อนุสยสูตร	๘๒๑
อัทธานสูตร	๘๒๑
อาสวัภยสูตร	๘๒๑

๑๑. โสตาปัตติสังยุต	๘๒๕
เวฬุทวารวรรคที่ ๑	๘๒๕
ราชาสูตร	๘๒๕
โอคธสูตร	๘๒๗
ทิวาสูตร	๘๒๘
สาริปุตตสูตรที่ ๑	๘๓๓
สาริปุตตสูตรที่ ๒	๘๓๕
ถปติสูตร	๘๓๗
เวฬุทวารสูตร	๘๔๕
คิณชกาวสถสูตรที่ ๑	๘๕๕
คิณชกาวสถสูตรที่ ๒	๘๕๗
คิณชกาวสถสูตรที่ ๓	๘๕๘
ราชการามวรรคที่ ๒	๘๖๕
สหัสสูตร	๘๖๕
พราหมณสูตร	๘๖๕
อานันทสูตร	๘๖๗
ทุกติสูตรที่ ๑	๘๗๑
ทุกติสูตรที่ ๒	๘๗๓
มิตตามัจฉสูตรที่ ๑	๘๗๓
มิตตามัจฉสูตรที่ ๒	๘๗๕
เทวจาริกสูตรที่ ๑	๘๗๗
เทวจาริกสูตรที่ ๒	๘๗๘
เทวจาริกสูตรที่ ๓	๘๘๑
สรกานิวรรคที่ ๓	๘๘๕
มหานามสูตรที่ ๑	๘๘๕
มหานามสูตรที่ ๒	๘๘๗
โคธาสูตร	๘๘๘
สรกานิสสูตรที่ ๑	๘๙๕
สรกานิสสูตรที่ ๒	๙๐๑
ทุสึถยสูตรที่ ๑	๙๐๗
ทุสึถยสูตรที่ ๒	๙๑๕

เวรภยสูตรที่ ๑	๕๒๑
เวรภยสูตรที่ ๒	๕๒๓
ลิจนวิสูตร	๕๒๕

ปุณฺณยงคิสนทวรรคที่ ๔

อภิสันทสูตรที่ ๑	๕๒๕
อภิสันทสูตรที่ ๒	๕๒๕
อภิสันทสูตรที่ ๓	๕๓๑
เทวปทสูตรที่ ๑	๕๓๓
เทวปทสูตรที่ ๒	๕๓๕
สภากตสูตร	๕๓๗
มหานามสูตร	๕๓๙
วัสสสูตร	๕๔๑
กาฬิโกธาสูตร	๕๔๓
นันทิยสูตร	๕๔๕

สคาถกปุณฺณยงคิสนทวรรคที่ ๕

อภิสันทสูตรที่ ๑	๕๔๕
อภิสันทสูตรที่ ๒	๕๕๑
อภิสันทสูตรที่ ๓	๕๕๓
มัททชนสูตรที่ ๑	๕๕๕
มัททชนสูตรที่ ๒	๕๕๗
ภิกขุสูตร	๕๕๗
นันทิยสูตร	๕๕๙
ภัททิยสูตร	๕๕๙
มหานามสูตร	๕๖๑
โสตาปัตตียังคสูตร	๕๖๑

สัปปัญญวรรคที่ ๖

สคาถกสูตร	๕๖๓
วัสสวุตถสูตร	๕๖๓
ธรรมทินนสูตร	๕๖๗
คิลายนสูตร	๕๖๙
ผลสูตรที่ ๑	๕๗๓
ผลสูตรที่ ๒	๕๗๓

ผลสูตรที่ ๓	๕๗๕
ผลสูตรที่ ๔	๕๗๕
ปฏิกถาสสูตร	๕๗๕
วุฒิสสูตร	๕๗๕
เวปุลลสูตร	๕๗๗

มหาปัญญาวรรคที่ ๗ ๕๗๘

มหาปัญญาสูตร	๕๗๘
ปุณฺณสูตร	๕๗๘
วิปุลลปัญญาสูตร	๕๗๘
คัมภีร์ปัญญาสูตร	๕๘๑
อัปมัตตปัญญาสูตร	๕๘๑
ภูริปัญญาสูตร	๕๘๑
พาหุลปัญญาสูตร	๕๘๑
สีฆปัญญาสูตร	๕๘๓
ลหุปัญญาสูตร	๕๘๓
หาสปัญญาสูตร	๕๘๓
ชวณปัญญาสูตร	๕๘๓
ตักขปัญญาสูตร	๕๘๕
นิพเพธิกปัญญาสูตร	๕๘๕

๑๒. สัจจสังยุต ๕๘๗

สมาธิวรรคที่ ๑ ๕๘๗

สมาธิสูตร	๕๘๗
ปฏิสถิตานสูตร	๕๘๗
กุกกุตสูตรที่ ๑	๕๘๘
กุกกุตสูตรที่ ๒	๕๘๘
สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๕๙๑
สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๕๙๑
วิตักกสูตร	๕๙๓
จินตสูตร	๕๙๕
วิคคาหิกกถาสสูตร	๕๙๕
ติริจฉานกถาสสูตร	๕๙๗

มัชฌิมาปิฎกวรรคที่ ๒

ตถาคตสูตรที่ ๑	๕๕๕
ตถาคตสูตรที่ ๒	๕๕๕
ขันธสูตร	๑๐๐๕
อายุตนะสูตร	๑๐๐๗
ธารณสูตรที่ ๑	๑๐๐๘
ธารณสูตรที่ ๒	๑๐๑๑
อวิชาสูตร	๑๐๑๓
วิชาสูตร	๑๐๑๕
สังกาสนสูตร	๑๐๑๗
ตถสูตร	๑๐๑๗

โกฏฐกัมมวรรคที่ ๓

วัชชีสูตรที่ ๑	๑๐๒๑
วัชชีสูตรที่ ๒	๑๐๒๑
สัมมาสัมพุทฺธสูตร	๑๐๒๓
อรหันตสูตร	๑๐๒๕
อาสาวกขยสูตร	๑๐๒๕
मितตสูตร	๑๐๒๗
ตถสูตร	๑๐๒๗
โลกสูตร	๑๐๒๙
ปริญญะยสูตร	๑๐๒๙
ควัมปติสูตร	๑๐๓๑

สีสปาปริวรรควรรคที่ ๔

สีสปาสูตร	๑๐๓๕
ขทิวสูตร	๑๐๓๕
ทัณฑสูตร	๑๐๓๗
เจตสูตร	๑๐๓๙
สัตตติสตสูตร	๑๐๓๙
ปาณสูตร	๑๐๔๑
สุริยูปมาสูตรที่ ๑	๑๐๔๓
สุริยูปมาสูตรที่ ๒	๑๐๔๓
อินทปิลสูตร	๑๐๔๕
วาทีสูตร	๑๐๔๗

ปapatวรรคที่ ๔	๑๐๕๓
จินตสูตร	๑๐๕๓
ปapatสูตร	๑๐๕๕
ปริพาหสูตร	๑๐๕๕
กฏสูตร	๑๐๖๑
วาลสูตร	๑๐๖๓
อันธการีสูตร	๑๐๖๕
นิกคพสูตรที่ ๑	๑๐๖๗
นิกคพสูตรที่ ๒	๑๐๖๕
สิเนรุสูตรที่ ๑	๑๐๖๕
สิเนรุสูตรที่ ๒	๑๐๗๑
อภิสมยวรรคที่ ๖	๑๐๗๕
นขลิตาสูตร	๑๐๗๕
โปกขรณีสสูตร	๑๐๗๕
สัมเภชชสูตรที่ ๑	๑๐๗๗
สัมเภชชสูตรที่ ๒	๑๐๗๕
ปฐวีสูตรที่ ๑	๑๐๗๕
ปฐวีสูตรที่ ๒	๑๐๘๑
สมุททสูตรที่ ๑	๑๐๘๑
สมุททสูตรที่ ๒	๑๐๘๓
ปีพตูปมาสูตรที่ ๑	๑๐๘๓
ปีพตูปมาสูตรที่ ๒	๑๐๘๕
อามกัญญญเปยยาถ ปฐมวรรคที่ ๗	๑๐๘๗
อัญญตรสูตร	๑๐๘๗
ปัจจันตสูตร	๑๐๘๗
ปัญญาสูตร	๑๐๘๕
สุราเมรยสูตร	๑๐๘๕
อุทกสูตร	๑๐๕๑
มัตเตยยสูตร	๑๐๕๑
เปตเตยยสูตร	๑๐๕๑
สามัญญสูตร	๑๐๕๓
พราหมัญญสูตร	๑๐๕๓
อปจายิกสูตร	๑๐๕๓

อามกัณฺณเปยยาล ทุตติยวรรคที่ ๘	๑๐๕๗
ปาณาติปาตสูตร	๑๐๕๗
อทินนาทานสูตร	๑๐๕๗
กาเมศฺมิจณาจารสูตร	๑๐๕๗
มุสาวาทสูตร	๑๐๕๕
เปสฺสญฺญสูตร	๑๐๕๕
พรุสฺสสูตร	๑๐๕๕
สัมผัปปลาปสูตร	๑๑๐๑
พีชสูตร	๑๑๐๑
วิกาลโกชนสูตร	๑๑๐๑
คันฺธวิเลปนสูตร	๑๑๐๓
อามกัณฺณเปยยาล ตุตติยวรรคที่ ๙	๑๑๐๕
นัจจสูตร	๑๑๐๕
สยนสูตร	๑๑๐๕
รชตสูตร	๑๑๐๕
ธัญญสูตร	๑๑๐๗
มั่งสสูตร	๑๑๐๗
กุมาริกาสูตร	๑๑๐๗
ทาสีสูตร	๑๑๐๕
อเชพกสูตร	๑๑๐๕
กุกกุกฺขสูตร	๑๑๐๕
หัตถีสสูตร	๑๑๑๑
อามกัณฺณเปยยาล จตุตถวรรคที่ ๑๐	๑๑๑๓

แถบแสดงพุทธวจนใน ๑๒ สังขุต

ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอ

อาหนนท์ ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า

“ธรรมวินัยของพวกเรา

มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว

พวกเราไม่มีพระศาสดา ดังนี้”

อาหนนท์ พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น

“อาหนนท์ ธรรมก็ดี วินัยก็ดี

ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย

ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย

โดยกาลล่วงไปแห่งเรา”

สียา โข ปนันทุ ทุมหากิ เอวมสฺส อติตฺตตฺถกั ปาวจันฺ นตฺถิ โน สตฺถาติ
น โข ปเนตฺติ อาหนนฺท เอวํ ทฎฺฐพฺพิ โย โว อาหนนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ
เทสิโต ปญฺญตฺโต โส โว มมจฺจเยน สตฺถา.

อวิชชาวคฺโค ปจโม

[๑]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตถึยฺม วิหริติ เขตฺตวเน อนาถปิณฑิกสฺส อารามेฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสึ ภิกฺขโวติฯ ภาทฺตเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสึสฺสํฯ ภควา เอตทโวจฯ

[๒]

อวิชชา ภิกฺขเว ปุพฺพกฺมา อกุสฺถานํ ฌมฺมานํ สฺมาปตฺติยา อนฺวเทว^๑ อหิริกํ อโนตฺตปฺปํฯ อวิชชาคตฺสสฺ ภิกฺขเว อวิทฺทสุโน มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปโหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิสฺส มิจฺฉาสงฺกปฺโป ปโหติ มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส มิจฺฉาวาจา ปโหติ มิจฺฉาวาจสฺส มิจฺฉากมฺมนฺโต ปโหติ มิจฺฉากมฺมนตฺสสฺ มิจฺฉาอาชีโว ปโหติ มิจฺฉาอาชีวสฺส มิจฺฉาวายาโม ปโหติ มิจฺฉาวายามสฺส มิจฺฉาสติ ปโหติ มิจฺฉาสติสฺส มิจฺฉาสมาธิ ปโหติฯ

[๓]

วิชชา จ โข ภิกฺขเว ปุพฺพกฺมา กุสฺถานํ ฌมฺมานํ สฺมาปตฺติยา อนฺวเทว^๒ หิโรตฺตปฺปํฯ วิชชาคตฺสสฺ ภิกฺขเว วิทฺทสุโน สฺมมาทิฏฺฐิ ปโหติ สฺมมาทิฏฺฐิสฺส สฺมมาสงฺกปฺโป ปโหติ สฺมมาสงฺกปฺปสฺส สฺมมาวาจา ปโหติ สฺมมาวาจสฺส สฺมมากมฺมนฺโต ปโหติ สฺมมากมฺมนตฺสสฺ สฺมาอาชีโว ปโหติ สฺมาอาชีวสฺส สฺมาวายาโม ปโหติ สฺมาวายามสฺส สฺมาสติ ปโหติ สฺมาสติสฺส สฺมาสมาธิ ปโหติติฯ

๑. อ. อ. อนฺวเทวฯ

๒. อ. อ. อนฺวเทวฯ

๑. มัคคสังยุต

อวิชาวรรคที่ ๑

อวิชาสูตร

ว่าด้วยอวิชาและวิชา เป็นหัวหน้าแห่งอกุศลและกุศล

[๑]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

[๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อวิชา เป็นหัวหน้าในการยังอกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เกิดร่วมกับความไม่ละอายบาป ความไม่สะดุ้งกลัวบาป ความเห็นผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ไม่รู้แจ้ง ประกอบด้วยอวิชา ความดำริผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความเห็นผิด เจริญผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความดำริผิด การงานผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้เจริญผิด การเล็งชีพผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ทำการงานผิด พยายาม^๑ผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้เล็งชีพผิด ระลึกผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้พยายามผิด ตั้งใจผิดย่อมเกิดมีแก่ผู้ระลึกผิด.

[๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนวิชา เป็นหัวหน้าในการยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เกิดร่วมกับความละอายบาป ความสะดุ้งกลัวบาป ความเห็นชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้รู้แจ้ง ประกอบด้วยวิชา ความดำริชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความเห็นชอบ เจริญชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้มีความดำริชอบ การงานชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้เจริญชอบ การเล็งชีพชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้ทำการงานชอบ พยายามชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้เล็งชีพชอบ ระลึกชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้พยายามชอบ ตั้งใจชอบย่อมเกิดมีแก่ผู้ระลึกชอบ แล.

จบ สูตรที่ ๑

๑. พยายาม -ผู้รวบรวม

[๔]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สเกยสุ วิหริติ สกุกัรํ นาม สกฺขยานํ นิคโมฯ
 อถ โข อายสฺมา อานนุโท เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนุโท ภควนฺตํ
 เอตทโวจ อุปทฺทฺตมิมิํ ภาเนเต พุรหฺมจฺรยสฺส^๑ ยทิํ กฺลฺยาณมิตฺตตา กฺลฺยาณสหายตา
 กฺลฺยาณสมปฺวงฺกตาติฯ

[๕]

มา เหวํ อานนุท อวจ^๒ มา เหวํ อานนุท อวจ^๓ สกฺลเมว^๔ หิํ อานนุท
 พุรหฺมจฺรียํ ยทิํ กฺลฺยาณมิตฺตตา กฺลฺยาณสหายตา กฺลฺยาณสมปฺวงฺกตาฯ กฺลฺยาณ-
 มิตฺตสฺเสตํ อานนุท ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กฺลฺยาณสหายกสฺส กฺลฺยาณสมปฺวงฺกสฺส อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกฺริสฺสตีติฯ

[๖]

กถณฺจานนุท ภิกฺขุ กฺลฺยาณมิตฺโต กฺลฺยาณสหาโย กฺลฺยาณสมปฺวงฺโก อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรติฯ อิทานนุท ภิกฺขุ
 สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ สมฺมาสงฺกปฺปี
 ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ สมฺมาวาจํ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมากมฺมนฺตํ ภาเวติ ฯเปฯ
 สมฺมาอาชีวิํ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาวายามํ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสตี ภาเวติ ฯเปฯ
 สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ
 โข อานนุท ภิกฺขุ กฺลฺยาณมิตฺโต กฺลฺยาณสหาโย กฺลฺยาณสมปฺวงฺโก อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรติฯ

[๗]

ตทิมินาเปตํ^๕ อานนุท ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สกฺลเมวิทํ พุรหฺมจฺรียํ ยทิํ
 กฺลฺยาณมิตฺตตา กฺลฺยาณสหายตา กฺลฺยาณสมปฺวงฺกตาติฯ มมณฺหิ อานนุท กฺลฺยาณมิตฺตํ
 อากมฺม ชาตฺธิชฺมมา สตฺตตา ชาตฺธิยา ปริมฺจุจฺนติ ชฺราชฺมมา สตฺตตา ชฺราย ปริมฺจุจฺนติ

๑. ม. พุรหฺมจฺรียํ ฯ

๒. ม. ยฺ. อยํ ปาโจ นตฺถิฯ

๓. ม. ยฺ. อยํ ปาโจ นตฺถิฯ

๔. ม. สกฺลเมวิทํ อานนุท ... ฯ

๕. ม. ยฺ. ตทิมินาเปตํ ฯ

อุปัฏฐมสูตร

ความเป็นผู้มีมิตรดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น

[๔]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวศักกะชื่อสักกระ ในแคว้นสักกะของชาวศากยะทั้งหลาย ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี้เป็นกึ่งหนึ่งแห่งพรหมจรรย์เทียวนะ พระเจ้าข้า.

[๕]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เธออย่าได้กล่าวอย่างนั้น เธออย่าง^๑ได้กล่าวอย่างนั้น ก็ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี้เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว ดูกรอานนท์ อภิภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘.

[๖]

ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญสัมมาสังกัปปะ... สัมมาวาจา... สัมมากัมมันตะ... สัมมาอาชีวะ... สัมมาวายามะ... สัมมาสติ... สัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

[๗]

ดูกรอานนท์ ข้อนั้น ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว นั้น พึงทราบโดยปริยายแม้ว่า ด้วยว่าเหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากมรณะ ผู้มีโสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เป็นธรรมดา ย่อมพ้นไปจากโสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เพราะอาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร ดูกรอานนท์

๑. ออย่า -ผู้รวบรวม

มรณชมมา สตุตา มรณน ปริมุจฺจนฺติ โสภปริเทวทฺกฺขโทมนสฺสุปายาสชมมา สตุตา
 โสภปริเทวทฺกฺขโทมนสฺสุปายาสเหหิ ปริมุจฺจนฺติฯ อิมินา โข เอตํ อานนฺท ปรียาเยน
 เวทิตพฺพํ ยถา สกลเมวิทํ พุรหฺมจริยํ ยทิตํ กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา
 กลฺยาณสมปวฺงกตาติฯ

[๘]

สาวตฺถีนินฺทานํฯ อถ โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสีทึฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา
 สารีปฺตฺโต ภควนฺตํ เอตทวโจ สกลมิตํ ฆนฺเต พุรหฺมจริยํ ยทิตํ กลฺยาณมิตฺตตา
 กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมปวฺงกตาติฯ

[๙]

สาธุ สาธุ สารีปฺตฺต สกลมิตํ สารีปฺตฺต พุรหฺมจริยํ ยทิตํ กลฺยาณมิตฺตตา
 กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมปวฺงกตาฯ กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ สารีปฺตฺต ภิกฺขุโน ปาฎิกงฺขํ
 กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมปวฺงกสฺส อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกริสฺสตีติฯ

[๑๐]

กถณฺจ สารีปฺตฺต ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมปวฺงโก อริยํ
 อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรติฯ อีช สารีปฺตฺต ภิกฺขุ
 สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ ฯเปฯ
 สมฺมาสมาธี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิฯ เอว
 โข สารีปฺตฺต ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมปวฺงโก อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ
 มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรติฯ

[๑๑]

ตทิมินาเปตํ สารีปฺตฺต ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สกลมิตํ พุรหฺมจริยํ ยทิตํ
 กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมปวฺงกตาติฯ มมณฺหิ สารีปฺตฺต กลฺยาณมิตฺตํ

ชื่อว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นที่เดียนั้น
พึงทราบโดยปริยายนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

สาริปุตตสูตร

ความเป็นผู้มีมิตรดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น

[๘]

สาวตถินทาน. ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี
มีสหายดี มีเพื่อนดี นี้เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นเทยวนะ พระเจ้าข้า.

[๙]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ถูกละ ถูกละ สาริปุตฺร ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี
มีเพื่อนดี นี้เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้น ดูกรสาริปุตฺร ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี
พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรค
ประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๐]

ดูกรสาริปุตฺร ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรค
ประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า?
ดูกรสาริปุตฺร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ
อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก
อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรสาริปุตฺร ภิกษุผู้มีมิตรดี
มีสหายดี มีเพื่อนดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มาก
ซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

[๑๑]

ดูกรสาริปุตฺร ชื่อว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี้เป็น
พรหมจรรย์ทั้งสิ้นนั้น พึงทราบโดยปริยายแม้ นี้ ด้วยว่าเหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา

อาคมม ชาตัทธมา สตุตา ชาตัทธา ปริมุจฺจนฺติ ชราชมมา สตุตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ
 มรณชฺมมา สตุตา มรณน ปริมุจฺจนฺติ โสภปริเทวทุภทโหมนสฺสุปายาสชฺมมา สตุตา
 โสภปริเทวทุภทโหมนสฺสุปายาสสฺหิ ปริมุจฺจนฺติฯ อิมินา โข เอตํ สารีปุตฺต ปริยาเยน
 เวทิตพฺพํ ยถา สกฺลมิทํ พุรหุญฺจริยํ ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา
 กลฺยาณสมปวงฺกตาติฯ

(๑๒)

สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา
 ปตฺตจิวรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฺฑทาย ปาวิสิฯ อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโท
 ชาณฺสุโสณิ พุราหุญฺฉ สพฺพเสเตน วพฺวาภิรเถน สาวตฺถิยา นิยฺยายนฺตํ เสตา สฺทํ
 อสฺสา ยุตฺตา โหนฺติ เสตาลงฺการา เสโต รโถ เสตปริวารโ เสตา รสฺมิโย เสตา
 ปโตทลฏฺฐิ เสตํ ฉตฺตํ เสตํ อุณฺหีสํ เสตานิ วตฺถานิ เสตา อุปาหนา เสตาย
 สฺทํ วาลวีชนียา^๑ วิชฺชยฺติฯ ตเมณฺ ชโน ทิสฺวา เอวมหา พุรหุญฺ วต โภ ยานํ
 พุรหุญฺยานรูปํ วต โภติฯ

(๑๓)

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สาวตฺถิยํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจนาภตฺตํ
 ปิณฺฑปาตปฏฺิกกนฺโต येन ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
 เอกมฺนตํ นิสฺสีทิฯ เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ
 อิทาหํ ภนฺเต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฺฑทาย ปาวิสิ
 อทฺทสํ ขฺวาทํ ภนฺเต ชาณฺสุโสณิ พุราหุญฺฉ สพฺพเสเตน วพฺวาภิรเถน สาวตฺถิยา
 นิยฺยายนฺตํ เสตา สฺทํ อสฺสา ยุตฺตา โหนฺติ เสตาลงฺการา เสโต รโถ เสตปริวารโ
 เสตา รสฺมิโย เสตา ปโตทลฏฺฐิ เสตํ ฉตฺตํ เสตํ อุณฺหีสํ เสตานิ วตฺถานิ เสตา
 อุปาหนา เสตาย สฺทํ วาลวีชนียา วิชฺชยฺติฯ ตเมณฺ ชโน ทิสฺวา เอวมหา พุรหุญฺ
 วต โภ ยานํ พุรหุญฺยานรูปํ วต โภติฯ สกฺกา นุ โข ภนฺเต อิมสฺมิ ชฺมมวินฺเย
 พุรหุญฺยานํ ปญฺญเปตฺตุนฺติ

๑. ม. วาลวีชนียา วิชฺชยฺติฯ เอวมฺปริฯ

ยอมพ้นไปจากชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ยอมพ้นไปจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา
 ยอมพ้นไปจากมรณะ ผู้มีโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสเป็นธรรมดา
 ยอมพ้นไปจากโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เพราะอาศัยเราผู้เป็น
 กัลยาณมิตร ดูกรสารีบุตร ข้อว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี
 เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นนั้น พึงทราบโดยปริยายนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

พราหมณสูตร

อริยมรรคเรียกชื่อได้ ๓ อย่าง

(๑๒)

สาวตถินทาน. ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวตถิ
 ได้เห็นชาณฺโสโสณพราหมณ์ออกจากพระนครสาวตถิ ด้วยรถเทียมด้วยม้าขาวล้วน ได้ยินว่า ม้าที่เทียมเป็นม้าขาว
 เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว ประทุนรถขาว เชือกขาว ด้ามประตักขาว รมขาว ผ้าโพกขาว ผ้านุ่งขาว รองเท้าขาว
 พัดควาลวิชนีที่ด้ามพัดก็ขาว ชนเห็นท่านผู้นี้แล้ว พุดอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ยานประเสริฐหนอ รูปของยาน
 ประเสริฐหนอ ดังนี้.

(๑๓)

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวตถิแล้ว เวลาปัจฉิมกลับจากบิณฑบาต เข้าไปเฝ้า
 พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูล
 พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ของ^๑ ประทานพระวโรกาส เวลาเช้า ข้าพระองค์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไป
 บิณฑบาตยังพระนครสาวตถิ ข้าพระองค์เห็นชาณฺโสโสณพราหมณ์ออกจากพระนครสาวตถิ ด้วยรถม้าขาวล้วน ได้ยินว่า
 ม้าที่เทียมเป็นม้าขาว เครื่องประดับขาว ตัวรถขาว ประทุนรถขาว เชือกขาว ด้ามประตักขาว รมขาว ผ้าโพกขาว
 ผ้านุ่งขาว รองเท้าขาว พัดควาลวิชนีที่ด้าม^๒ ก็ขาว ชนเห็นท่านผู้นี้แล้ว พุดอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ยานประเสริฐหนอ
 รูปของยานประเสริฐหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์อาจทรงบัญญัติยานอันประเสริฐในธรรมวินัยนี้ได้ไหมหนอ ?

๑. ขอ -ผู้รวบรวม

๒. ข้อสังเกต : ในข้อ [๑๒] แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้จำนวนแปลว่า "ด้ามพัด" -ผู้รวบรวม

[๑๔]

สกุภา อานนทาทิ ภควา อโวจ อิมสเสว โข เอตัม อานนุท อริยสฺส
อฏฺฐงฺกิกสฺส มคฺคสฺส อธิวณฺํ พุรหฺมยณฺํ อิติปี ฌมฺมยณฺํ อิติปี อนฺุตฺตโร
สงฺคามวิชโย อิติปีฯ

[๑๕]

สมฺมาทิฏฺฐิ อานนุท ภาวิตา พหุลิกฺตา รากวินยปริโยसानา โหติ
โทสวินยปริโยसानา โหติ โมหวินยปริโยसानา โหติฯ

[๑๖]

สมฺมาสงฺกปโป อานนุท ภาวิตโต พหุลิกฺโต รากวินยปริโยसानโน โหติ
โทสวินยปริโยसानโน โหติ โมหวินยปริโยसानโน โหติฯ

[๑๗]

สมฺมาวาจา อานนุท ภาวิตา พหุลิกฺตา รากวินยปริโยसानา โหติ
โทสวินยปริโยसानา โหติ โมหวินยปริโยसानา โหติฯ

[๑๘]

สมฺมากมฺมฺนโต อานนุท ภาวิตโต พหุลิกฺโต รากวินยปริโยसानโน โหติ
โทสวินยปริโยसानโน โหติ โมหวินยปริโยसानโน โหติฯ

[๑๙]

สมฺมาอาชีโว อานนุท ภาวิตโต พหุลิกฺโต รากวินยปริโยसानโน โหติ
โทสวินยปริโยसानโน โหติ โมหวินยปริโยसानโน โหติฯ

[๒๐]

สมฺมาวายาโม อานนุท ภาวิตโต พหุลิกฺโต รากวินยปริโยसानโน โหติ
โทสวินยปริโยसानโน โหติ โมหวินยปริโยसानโน โหติฯ

[๒๑]

สมฺมาสติ อานนุท ภาวิตา พหุลิกฺตา รากวินยปริโยसानา โหติ
โทสวินยปริโยसानา โหติ โมหวินยปริโยसानา โหติฯ

[๒๒]

สมฺมาสมาธิ อานนุท ภาวิตโต พหุลิกฺโต รากวินยปริโยसानโน โหติ
โทสวินยปริโยसानโน โหติ โมหวินยปริโยसानโน โหติฯ

[๑๔]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนทฺ์ อาจบัญญัติได้ คำว่ายานอันประเสริฐ เป็นชื่อของ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้เอง เรียกกันว่า พรหมยานบ้าง ธรรมยานบ้าง รถพิชัยสงครามอันยอดเยี่ยมบ้าง.

[๑๕]

ดูกรอานนทฺ์ สัมมาทิฏฐิที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๖]

ดูกรอานนทฺ์ สัมมาสังกัปปะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๗]

ดูกรอานนทฺ์ สัมมาวาจาที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๘]

ดูกรอานนทฺ์ สัมมากัมมันตะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๑๙]

ดูกรอานนทฺ์ สัมมาอาชีวะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัด ราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๒๐]

ดูกรอานนทฺ์ สัมมาวายามะที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๒๑]

ดูกรอานนทฺ์ สัมมาสติที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๒๒]

ดูกรอานนทฺ์ สัมมาสมาธิที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว มีการกำจัดราคะ เป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด.

[๒๓]

อิมินา โข เอตํ อานนุท ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา อิมสฺเสเวตํ อริยสฺส
 อฏฺฐงฺกิกสฺส มคฺคสฺส อธิวจันํ พุรหฺมยานํ อิติปี ฌมฺมยานํ อิติปี อนุตฺตโร
 สงฺคามวิชัย อิติปีติฯ อิทมวโจ ภควา อิทํ วตฺวาน สุกโต อถาปรี เอตทวโจ สตุถา

[๒๔]

ยสฺส สทฺธา จ ปญฺญา
 หิริ อีสํ มโน โยตุตํ
 รโต สีสฺสปริกฺขารो
 อุเปกฺขา ฐุรสมฺมาธิ
 อพฺยาปาโท อวิหีสํ
 ตีติกฺขา ฌมฺมสนฺนาโห^๒
 เอตทตฺตนิ^๓ สมฺภูตํ
 นิยุยฺนติ ธีรา โลกมฺหา

จ ฌมฺมา ยุกฺคา^๑ สทฺธา ฐุริ
 สติ อารกฺขสํารถิฯ
 ฌานกฺโข จกฺกวีริโย
 อนิจฺฉา ปรีวารณํฯ
 วิเวโก ยสฺส อาวุชฺ
 โยคกฺขเมมาย วตฺตติฯ
 พุรหฺมยานํ อนุตฺตรํ
 อญฺญทตฺถุ ชยํ ชยฺนติฯ

๑. ไป. ยุตฺตา สทฺธา ฐุริฯ ม. ย. ยุตฺตา สทา ฐุริฯ

๒. ม. จมฺมสนฺนาโหฯ

๓. ย. เอตทตฺตนิยํ ภูตํฯ

(๒๓)

ดูกรอานนท์ ข้าว่า ยานอันประเสริฐ เป็นชื่อของอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้เอง เรียกกันว่า พรหมยานบ้าง ธรรมยานบ้าง รตพิชัยสงครามอันยอดเยี่ยมบ้างนั้น พึงทราบโดยปริยายนี้แล.

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไว้ยากจนภยิตน้จ็บลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

(๒๔)

อริยมรรคญาณนั้นมีธรรม คือ ศรัทธากับปัญญาเป็นแอก มีศรัทธาเป็นทูล
 มีhiriเป็นงอน มีใจเป็นเชือกชัก มีสติเป็นสารถิผู้ควบคุม
 รตนี้มีศีลเป็นเครื่องประดับ มีญาณเป็นเพลา มีความเพียรเป็นล้อ
 มีอุเบกขากับสมาธิเป็นทูล ความไม่ย่อภาคได้เป็นประทุน
 กุทบุต^๑รใดมีความไม่พยาบาท ความไม่เบียดเบียน และวิเวกเป็นอาวุธ
 มีความอดทนเป็นเกราะหน้ กุลบุต^๑รนั้นยอมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะ
 พรหมยานอันยอดเยี่ยมนี้ เกิดแล้วในตนของบุคคลเหล่าใด
 บุคคลเหล่านั้นเป็นนักปราชญ์
 ย่อมออกไปจากโลกโดยความแนใจว่า มีชัยชนะโดยแท้.

จบ สูตรที่ ๔

๑. กุลบุต^๑ร -ผู้รวบรวม

[๒๕]

สาวตถีนินทานํ ฯ อถ โข สมพหุลา ภิกขุ เยน ภควา เตนุปสงกมိสุ
 อุปสงกมิตวา ภควนุตํ อภิวาเทตวา เอกมนุตํ นิสีทิสฺส ฯ เอกมนุตํ นิตินฺนา โข เต
 ภิกขุ ภควนุตํ เอตทโวจฺจุ อีธ โน ฆนฺเต อญฺจติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อเมห เอวํ
 ปุจฺจนฺติ กิमतฺถิยํ อาวุโส สมณฺเณ โคตเม พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตีติ ฯ เอวํ ปุญฺจา มยฺ ฆนฺเต
 เตสํ อญฺจติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พุยากรโรม ทุกฺขสฺส โข อาวุโส ปริณฺยตฺถํ
 ภควติ พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตีติ ฯ กจฺจि มยฺ ฆนฺเต เอวํ ปุญฺจา เอวํ พุยากรมานา วุตฺต
 วาทิโน เจว ภควโต โหเม น จ ภควนุตํ อญฺเตน อพฺภาจิกฺขาม ฆมฺมสฺส จานฺุฆมฺมํ
 พุยากรโรม น จ โกจิ สหฆมฺมิโก วาทานฺุวาโท การยฺหํ จานํ อากจฺจตีติ ฯ

[๒๖]

ตคฺขม ตฺมุเห ภิกฺขเว เอวํ ปุญฺจา เอวํ พุยากรมานา วุตฺตวาทิโน เจว เม โหถ
 น จ มํ อญฺเตน อพฺภาจิกฺขถ ฆมฺมสฺส จานฺุฆมฺมํ พุยากรโรถ น จ โกจิ สหฆมฺมิโก
 วาทานฺุวาโท การยฺหํ จานํ อากจฺจติ ทุกฺขสฺส ทิ ปริณฺยตฺถํ มยิ พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตี ฯ

[๒๗]

สเจ โว ภิกฺขเว อญฺจติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ อตฺถิ ปนาวุโส
 มคฺโค อตฺถิ ปฏฺฐิปทา เอตฺสฺส ทุกฺขสฺส ปริณฺยายาติ ฯ เอวํ ปุญฺจา ตฺมุเห ภิกฺขเว
 เตสํ อญฺจติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พุยากรเรยฺยาถ อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค
 อตฺถิ ปฏฺฐิปทา เอตฺสฺส ทุกฺขสฺส ปริณฺยายาติ ฯ

[๒๘]

กตโม จ ภิกฺขเว มคฺโค กตมา ปฏฺฐิปทา เอตฺสฺส ทุกฺขสฺส ปริณฺยายาติ ฯ
 อยเมว อริโย อญฺจจฺจิกิโก มคฺโค ฯ เสยฺยถิทํ ฯ สมมาทิกฺกฺจิ ฯ เป ฯ สมมาสมาธิ ฯ อยํ
 ภิกฺขเว มคฺโค อยํ ปฏฺฐิปทา เอตฺสฺส ทุกฺขสฺส ปริณฺยายาติ ฯ เอวํ ปุญฺจา ตฺมุเห
 ภิกฺขเว เตสํ อญฺจติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พุยากรเรยฺยาถาติ ฯ

กิมัตถียสูตร

ประพตติพรหมจรรย์เพื่อกำหนดรู้ทุกข์

[๒๕]

สาวตถีนินทาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง^๑ ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ถามพวกข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านอยู่ประพตติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดม เพื่อประโยชน์อะไร? พวกข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว จึงพยากรณ์แก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น อย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พวกเราอยู่ประพตติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อกำหนดรู้ทุกข์ พวกข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว พยากรณ์อย่างนี้ ชื่อว่ากล่าวตามพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว ไม่กล่าวดูพระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่จริง พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทนะที่ถูกใดๆ จะไม่พึงถึงฐานะอันวิญญูชนพึงติเตียนได้ละหรือ.

[๒๖]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช่างเถิด พวกเธอถูกถามอย่างนั้นแล้ว พยากรณ์อย่างนั้น ชื่อว่ากล่าวตามคำที่เรากล่าวไว้แล้ว ไม่กล่าวดูเราด้วยคำไม่จริง พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม ทั้งการคล้อยตามวาทนะที่ถูกใดๆ จะไม่ถึงฐานะอันวิญญูชนพึงติเตียนได้ เพราะพวกเธออยู่ประพตติพรหมจรรย์ในเรา เพื่อกำหนดรู้ทุกข์.

[๒๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามพวกเธออย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็หนทางมีอยู่หรือ ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้นมีอยู่หรือ? พวกเธอถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์แก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย หนทางมีอยู่ ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้นมีอยู่.

[๒๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็หนทางเป็นไฉน ปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์เป็นไฉน อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เป็นหนทางนี้เป็นปฏิบัติเพื่อกำหนดรู้ทุกข์นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอถูกถามอย่างนั้นแล้ว พึงพยากรณ์แก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๕

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง” -ผู้รวบรวม

[๒๙]

สาวตฤณิทาน์ฯ อถ โข อณตโร ภิกขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ พุรฺหมจฺริยํ พุรฺหมจฺริยนฺติ ภาณเต วุจฺจติฯ กตมํ นุ โข ภาณเต พุรฺหมจฺริยํฯ
กตมํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานนฺติฯ

[๓๐]

อยเมว โข ภิกขุ อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค พุรฺหมจฺริยํฯ เสยฺยถึทํฯ
สมฺมาทิฏฺฐิ ๗เปฯ สมฺมาสมาธิฯ โย โข ภิกขุ รากฺขโย โทสฺสโย โมหกฺขโย
อิทํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานนฺติฯ

[๓๑]

สาวตฤณิทาน์ฯ อถ โข อณตโร ภิกขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ รากฺวินโย โทสฺวินโย โมหวินโยติ ภาณเต วุจฺจติฯ กิสฺส นุ โข เอตํ ภาณเต
อธฺวณฺํ รากฺวินโย โทสฺวินโย โมหวินโยติฯ นิพฺพานชาตฺตฺยา โข เอตํ ภิกขุ อธฺวณฺํ
รากฺวินโย โทสฺวินโย โมหวินโยติฯ อาสวานํ ขโย เตน วุจฺจตีติฯ

[๓๒]

เอวํ วุตฺเต โส ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ อมตํ อมตฺนฺติ ภาณเต วุจฺจติฯ กตมํ
นุ โข ภาณเต อมตํ กตโม อมตคามิมคฺโคติฯ โย โข ภิกขุ รากฺขโย โทสฺสโย
โมหกฺขโย อิทํ วุจฺจติ อมตํฯ อยเมวาริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค อมตคามิมคฺโคฯ
เสยฺยถึทํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ๗เปฯ สมฺมาสมาธิติฯ

ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยพรหมจรรย์และที่สุดพรหมจรรย์

(๒๙)

สาวตถีนิทาน. ครั้งนั้นแล ภิกขุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นิ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ ก็พรหมจรรย์เป็นไฉน ที่สุดแห่งพรหมจรรย์เป็นไฉน?

(๓๐)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฎฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แลเป็นพรหมจรรย์ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์.^๑

จบ สูตรที่ ๖

ภิกขุสูตรที่ ๒

ความก้ำจัดราคะ เป็นชื่อนิพพานธาตุ

(๓๑)

สาวตถีนิทาน. ครั้งนั้นแล ภิกขุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นิ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ความก้ำจัดราคะ ความก้ำจัดโทสะ ความก้ำจัดโมหะ ดังนี้ คำว่า ความก้ำจัดราคะ ความก้ำจัดโทสะ ความก้ำจัดโมหะ นี้เป็นชื่อแห่งอะไรหนอ?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ คำว่า ความก้ำจัดราคะ ความก้ำจัดโทสะ ความก้ำจัดโมหะ นี้เป็นชื่อแห่งนิพพานธาตุ เพราะเหตุนี้ จึงเรียกว่าธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ.

ความสิ้นราคะ ชื่อว่าอมตะ

(๓๒)

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกขุรูปนั้นได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อมตะๆ ดังนี้ อมตะเป็นไฉน? ทางที่จะให้ถึงอมตะเป็นไฉน?

พ. ดูกรภิกษุ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่าอมตะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฎฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แลเรียกว่า ทางที่จะให้ถึงอมตะ.

จบ สูตรที่ ๗

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๕๗] ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

[๓๓]

สาวตถีนีทาน์ฯ อริยัม โว ภิกขเว อฏฺงคิกัม มคฺคัม เทเสสฺสามิ วิภชิสฺสามิ
 ตัม สฺถณณต สฺถคฺคัม มนสิกโรถ ภาสิสฺสามีติฯ เอวมฺภนฺเตติ โข เต ภิกขุ ภควโต
 ปจฺจโสสฺสํฯ ภควา เอตทโวจ กตโม จ ภิกขเว อริโย อฏฺงคิกโก มคฺคโคฯ เสยฺยถิทํฯ
 สมฺมาทิฏฺฐิ ํเปฯ สมฺมาสมฺมาชิฯ

[๓๔]

กตมา จ ภิกขเว สมฺมาทิฏฺฐิฯ ยัม โข ภิกขเว ทุกฺเข ฅณฺณํ ทุกฺขสมฺมทเย
 ฅณฺณํ ทุกฺขนิโรเช ฅณฺณํ ทุกฺขนิโรชคามินิยา ปฏฺฐิปทาย ฅณฺณํฯ อยมฺ วุจฺจติ ภิกขเว
 สมฺมาทิฏฺฐิฯ

[๓๕]

กตโม จ ภิกขเว สมฺมาสงฺกปโปฯ โย โข ภิกขเว เนกฺขมฺมสงฺกปโป
 อพฺยาปาทสงฺกปโป อวิหีสาสงฺกปโปฯ อยมฺ วุจฺจติ ภิกขเว สมฺมาสงฺกปโปฯ

[๓๖]

กตมา จ ภิกขเว สมฺมาวาจาฯ ยา โข ภิกขเว มุสฺสาวาทา เวรมณฺี ปิสฺสณาย
 วาจาเย เวรมณฺี ผรุสฺสาย วาจาเย เวรมณฺี สมฺพปฺปตาปา เวรมณฺีฯ อยมฺ วุจฺจติ ภิกขเว
 สมฺมาวาจาฯ

[๓๗]

กตโม จ ภิกขเว สมฺมากมฺมฺนุโตฯ ยา โข ภิกขเว ปาณตปิปาตา เวรมณฺี
 อทินฺนาทานา เวรมณฺี อพฺรหฺมจริยา เวรมณฺีฯ อยมฺ วุจฺจติ ภิกขเว สมฺมากมฺมฺนุโตฯ

[๓๘]

กตโม จ ภิกขเว สมฺมาอาชีโวฯ อิชฺ ภิกขเว อริยสฺวโก มิจฺจณาอาชีโว ปทหาย
 สมฺมาอาชีเวน ชีวิกัม กปฺเปติฯ อยมฺ วุจฺจติ ภิกขเว สมฺมาอาชีโวฯ

วิภังคสูตร

อริยมรรค ๘

[๓๓]

สาวัดถีนทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดง จักจำแนกอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังอริยมรรคนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ภิกษุพวกนั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ.

[๓๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาทิฏฐิเป็นไฉน? ความรู้ในทุกข์ ในทุกขสมุทัย ในทุกขนิโรธ ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ.

[๓๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสังกัปปะเป็นไฉน? ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในอันไม่พยาบาท ความดำริในอันไม่เบียดเบียน นี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ.

[๓๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาวาจาเป็นไฉน? เจตนาเครื่องงดเว้นจากพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา.

[๓๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมากัมมันตะเป็นไฉน? เจตนาเครื่องงดเว้นจาก ปาณาติบาต อทินนาทาน จากอพรหมจรรย์ นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ.^๒

[๓๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาอาชีวะเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละการเลี้ยงชีพที่ผิดเสีย สำเร็จชีวิตอยู่ด้วยการเลี้ยงชีพที่ชอบ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ.

๑. เป็นไฉน? -ผู้รวบรวม

๒. สัมมากัมมันตะ -ผู้รวบรวม

[๓๙]

กตโม จ ภิกขเว สมมาวายาโมฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ
 อกุสลาณํ ฌมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ
 ปทหติ อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฌมฺมานํ ปหานาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี
 วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ อนุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฌมฺมํ อนุปฺปาทาย
 ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ อนุปฺปนฺนํ กุสลาณํ
 ฌมฺมานํ จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภิกฺขโยภาวาย เวปฺลุลาย ภาวนาย ปาปริฺพฺริยา ฌนฺทํ
 ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว
 สมมาวายาโมฯ

[๔๐]

กตมา จ ภิกขเว สมมาสติฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหฺรติ
 อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิกฺขมาโทมนสฺสํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี
 วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิกฺขมาโทมนสฺสํ จิตฺเต จิตฺตา-
 นุปสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิกฺขมาโทมนสฺสํ ฌมฺเมสุ
 ฌมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิกฺขมาโทมนสฺสํฯ
 อัย วุจฺจติ ภิกขเว สมมาสติฯ

[๔๑]

กตโม จ ภิกขเว สมมาสมาธิฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ วิวิจฺเจว กามเหที วิวิจฺจ
 อกุสเลหี ฌมฺเมหี สวิตกุกํ สวิจาร์ วิเวกข์ ปีตีสุขํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ
 วิตกุกิจารานํ วุปฺสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทณํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกุกํ อวิจาร์
 สมาธิชํ ปีตีสุขํ ทุตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปีตฺติยา จ วิราคา อุปฺเปกฺขโก จ
 วิหฺรติ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏฺฐิเสวเทติ ยนฺตํ อริยา อาภิกฺขนฺติ
 อุปฺเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตตฺติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ สุขสฺส จ ปหานา
 ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมฺสุขํ อุปฺเปกฺขา-
 สติปาริสฺสุทฺธี จตฺตถฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว สมมาสมาธิติฯ

[๓๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาวายามะเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อมิให้อกุศลธรรมอันลามก ที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศลธรรม ที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อความ ตั้งมั่น ไม่พ่นเพื่อน เพิ่มพูน ไพบูลย์ เจริญ บริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ.

[๔๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสติเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็น กายในกายเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัส ในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณา เห็นธรรมในธรรมเนืองๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและ โทมนัสในโลกเสีย นี้เรียกว่า สัมมาสติ.

[๔๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสมาธิเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน^๒ มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เชอบรรลุตติยฌาน มีความผ่อนคลายแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เชอมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌาน^๓ที่พระอรหันต์ทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เชอบรรลุตตตฌาน^๔ ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ.

จบ สูตรที่ ๘

๑. ปรารภ - ผู้รวบรวม

๒. ปฐมฌาน - ผู้รวบรวม

๓. ตติยฌาน - ผู้รวบรวม

๔. จตุตตฌาน - ผู้รวบรวม

[๔๒]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สาลิสฺสํ วา ยวสฺสํ วา มิจฺฉาปณฺหิตํ หตฺถเณ
 วา ปาเทณ วา อกฺกนฺตํ หตฺถํ วา ปาทำ วา ภินฺทิสฺสตี โลหิตํ วา อุปฺปาเทสฺสตีตี
 เนตฺตํ จานฺนํ วิชฺชตีฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ มิจฺฉาปณฺหิตตฺตา ภิกฺขเว สุกฺกสฺสฯ เอวเมว
 โข ภิกฺขเว โส วัต ภิกฺขุ มิจฺฉาปณฺหิตาย ทิฏฺฐิจฺยา มิจฺฉาปณฺหิตาย มคฺคภาวนาย
 อวิหฺขํ ภินฺทิสฺสตี วิหฺขํ อุปฺปาเทสฺสตี นิพฺพานํ สจฺฉนิกฺริสฺสตีตี เนตฺตํ จานฺนํ วิชฺชตีฯ
 ตํ กิสฺส เหตุฯ มิจฺฉาปณฺหิตตฺตา ภิกฺขเว ทิฏฺฐิจฺยาฯ

[๔๓]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สาลิสฺสํ วา ยวสฺสํ วา สมนฺมาปณฺหิตํ หตฺถเณ วา ปา
 เทณ วา อกฺกนฺตํ หตฺถํ วา ปาทำ วา ภินฺทิสฺสตี โลหิตํ วา อุปฺปาเทสฺสตีตี จาน
 เมตฺตํ วิชฺชตีฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ สมนฺมาปณฺหิตตฺตา ภิกฺขเว สุกฺกสฺสฯ เอวเมว โข
 ภิกฺขเว โส วัต ภิกฺขุ สมนฺมาปณฺหิตาย ทิฏฺฐิจฺยา สมนฺมาปณฺหิตาย มคฺคภาวนาย อวิหฺขํ
 ภินฺทิสฺสตี วิหฺขํ อุปฺปาเทสฺสตี นิพฺพานํ สจฺฉนิกฺริสฺสตีตี จานเมตฺตํ วิชฺชตีฯ ตํ กิสฺส
 เหตุฯ สมนฺมาปณฺหิตตฺตา ภิกฺขเว ทิฏฺฐิจฺยาฯ

[๔๔]

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมนฺมาปณฺหิตาย ทิฏฺฐิจฺยา สมนฺมาปณฺหิตาย มคฺคภาวนาย
 อวิหฺขํ ภินฺทิสฺสตี วิหฺขํ อุปฺปาเทสฺสตี นิพฺพานํ สจฺฉนิกฺริสฺสตีฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สมนฺมาทิฏฺฐี ภาเวตี วิเวกนิสฺสตีตํ วิราคนิสฺสตีตํ นิโรชนิสฺสตีตํ โวสฺสคฺคปริณามี ฯเปฯ
 สมนฺมาสมาธี ภาเวตี วิเวกนิสฺสตีตํ วิราคนิสฺสตีตํ นิโรชนิสฺสตีตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ เอว
 โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมนฺมาปณฺหิตาย ทิฏฺฐิจฺยา สมนฺมาปณฺหิตาย มคฺคภาวนาย อวิหฺขํ
 ภินฺทิสฺสตี วิหฺขํ อุปฺปาเทสฺสตี นิพฺพานํ สจฺฉนิกฺริสฺสตีตีฯ

สุกสูตร

มรรคภาวนาที่ตั้งไว้ผิดและตั้งไว้ถูก

[๔๒]

สาวตสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเดือยข้าวสาลี หรือเดือยข้าววะระที่บุคคลตั้งไว้ผิด มือหรือเท้าชำเหียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห่อเลือด ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเดือยบุคคลตั้งไว้ผิด ฉันทใดก็ดี ภิกษุหนึ่งแล ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน จักทำลายอวิชา จักยังวิชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ผิด ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ผิด ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความเห็นที่ตั้งไว้ผิด.

[๔๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเดือยข้าวสาลี หรือเดือยข้าววะระที่บุคคลตั้งไว้ถูก มือหรือเท้าชำเหียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห่อเลือด ข้อนีเป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเดือยบุคคลตั้งไว้ถูก ฉันทใดก็ดี ภิกษุหนึ่งแล ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน จักทำลายอวิชา จักยังวิชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ถูก ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูก ข้อนีเป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความเห็นที่ตั้งไว้ถูก.

[๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุจักทำลายอวิชา จักยังวิชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ถูก ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูกอย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุจักทำลายอวิชา จักยังวิชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยความเห็นที่ตั้งไว้ถูก ด้วยการเจริญมรรคที่ตั้งไว้ถูก อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

[๔๕]

สาวตถีนีทาน์ฯ อถ โข นนุทโย ปรีพพชโก เยน ภควา เตนุปลสงกมิ
 อุปสงกมิตวา ภควตา สทุธิ์ สมุโมทนิยํ กถํ สาราณียํ วีตีสาราเรตวา
 เอกมนุตํ นิสีทึฯ เอกมนุตํ นิสินุโน โข นนุทโย ปรีพพชโก ภควนุตํ เอตทโวจ
 กติ นุ โข โภ โคตม ชมฺมา ภาวิตา พหุลือกตา นิพพานคมา โหนฺติ นิพพานปรายนา
 นิพพานปรีโยसानาติฯ อฏฺฐิเม โข นนุทिय ชมฺมา ภาวิตา พหุลือกตา นิพพานคมา
 โหนฺติ นิพพานปรายนา นิพพานปรีโยसानาฯ กตเม อฏฺฐฯ เสยฺยถิทํฯ สมฺมาทิกฺกุช
 ิฯเปฯ สมฺมาสมาธิฯ อิเม โข นนุทिय อฏฺฐ ชมฺมา ภาวิตา พหุลือกตา นิพพานคมา
 โหนฺติ นิพพานปรายนา นิพพานปรีโยसानาติฯ

[๔๖]

เอวํ วุตเต นนุทโย ปรีพพชโก ภควนุตํ เอตทโวจ อภิกฺกนุตํ โภ โคตม
 อภิกฺกนุตํ โภ โคตม เสยฺยถาปี โภ โคตม นิกฺกชฺชิตํ วา อุกฺกชฺชชยฺย ปฏฺิจจณฺนํ
 วา วิวเรยฺย มุพฺพหสฺส วา มคฺคํ อากฺกชฺชชยฺย อนฺชกาเร วา เตลปฺปชฺชิตํ ชาเรยฺย
 จกฺขุมนฺโต รุปานิ ทกฺขนฺตีสิติฯ เอวเมว โภตา โคตเมน อนนฺกปรียาเยน ชมฺโม
 ปกาสิโต เอสาหํ ภวนุตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ชมฺมณฺจ ภิกฺกชฺชสงฺฆณฺจ อุปาสกํ
 มํ ภวํ โคตโม ชาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณฺุเปตํ สรณฺงคตฺนติฯ

อวิชชาวคฺโค ปจฺโมฯ

ตสฺสุทฺทานัน

อวิชชณฺจ^๑ อุปฺพตฺมํ จ
 กิมตฺถึยฺ^๒ จ เทว ภิกฺขุ

สารีปฺตุโต จ พุราหุมนฺ
 วิภงฺโก สุกนฺนุทียาติ^๓ฯ

๑. ย. อวิชชา ๑ ฯ

๒. ม. ย. กิมตฺถึโย ฯ

๓. ย. สุกนฺนุทียาติ ฯ

นันทิยสูตร

ธรรม ๘ ประการ เป็นเหตุให้ถึงพระนิพพาน

[๔๕]

สาวตถีนีทาน. ครั้งนั้นแล นันทิยปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ธรรมเท่าไรหนอแล ที่บุคคลเจริญแล้วกระทำให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มีนิพพาน เป็นเบื้องหน้า มีนิพพานเป็นที่สุด?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรนันทิยะ ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มีนิพพานเป็นที่สุด ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฐิ^๑ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรนันทิยะ ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นเหตุให้ถึงนิพพาน มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มีนิพพานเป็นที่สุด.

[๔๖]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว นันทิยปริพาชกได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตม ภายิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ภายิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม ท่านพระโคตม ทรงประกาศธรรมโดยอนเอกปริยาย เปรียบเหมือนนุคคลหลายของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีป ไวโนที่มีด ด้วยหวังว่าผู้มีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าพระองค์ขอร้องถึงท่านพระโคตม กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรวณ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกถึงสรวณจนตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อวิชาวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อวิชาสูตร	๒. อุปัทธสูตร
๓. สาริปุตตสูตร	๔. พราหมณสูตร
๕. กิमतถิยสูตร	๖. ภิกขุสูตรที่ ๑
๗. ภิกขุสูตรที่ ๒	๘. วิภังคสูตร
๙. สุภสูตร	๑๐. นันทิยสูตร

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า "สัมมาทิฐิ" -ผู้รวบรวม

วิหารวคฺโค ทุติโย

[๔๗]

สาวตถีนินทานํ ๑ อิจฺฉามหํ ภิกฺขเว อ๓๓๓มาสํ ปฏิสลฺลียิตฺตํ นมฺหิ เกนจิ
 อุปสงฺกมิตพฺโพ อณฺณตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนิหารเกนาติ ๑ เอวํ ภาณฺเตติ โข เต
 ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสสฺสุตฺวา ๑ นาสุสฺสุธ โกจิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมตี อณฺณตฺร เอเกน
 ปิณฺฑปาตนิหารเกน ๑

[๔๘]

อด โข ภควา ตสฺส อ๓๓๓มาสสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิตฺโต ภิกฺขุ
 อามนฺเตสิ เยน สุวาทํ ภิกฺขเว วิหารเณ ปจฺจมาภิสสมฺพุทฺโธ วิหารามิ ตสฺส ปเทเสน วิหารี
 โส เอวํ ปชานามิ มิจฺฉาทิฏฺฐิจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ สมนฺมาทิฏฺฐิจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ ๑เป ๑
 มิจฺฉาสมาธิจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ สมนฺมาสมาธิจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ ฉนฺทปจฺจยาปิ
 เวทยิตฺตํ วิตกฺกปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ สญฺญาปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ ฉนฺโท จ อวฺอุปสนฺโต โหติ
 วิตกฺกา^๑ จ อวฺอุปสนฺตา โหนฺติ สญฺญา จ อวฺอุปสนฺตา โหติ ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ
 ฉนฺโท จ วฺอุปสนฺโต โหติ วิตกฺกา^๒ จ วฺอุปสนฺตา โหนฺติ สญฺญา จ วฺอุปสนฺตา โหติ
 ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อตฺถิ วายามํ^๓ ตสฺมีปิ จาเน อนฺุปฺปตฺเต
 ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตฺตนิ ๑

๑. ม. ย. วิตกฺโก ๑ อวฺอุปสนฺโต โหติ ๑

๒. ม. วฺอุปสนฺโต ๑ เอวมฺปรี ๑

๓. ม. ย. อายามํ ๑ เอวมฺปรี ๑

วิหารวรรคที่ ๒

วิหารสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัจจัยแห่งเวทนา

[๔๗]

สาวตถีนีทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่ตลอดกึ่งเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้าไปหาเรา นอกจากภิกษุผู้นำนิมิตบาตไปให้รูปเดียว

ภิกษุทั้งหลายรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ในกึ่งเดือนนี้ไม่มีใครเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค นอกจากภิกษุผู้นำนิมิตบาตไปถวายรูปเดียว.

[๔๘]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่หลีกเร้นโดยล่วงไปกึ่งเดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราแรกตรัสรู้ ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมอันใด เราอยู่แล้ว โดยส่วนแห่งวิหารธรรมอันนั้น เรา รู้ชัดอย่างนี้ว่า เวทนาย่อมมี เพราะความเห็นผิด เป็นปัจจัยบัง เพราะความเห็นชอบเป็นปัจจัยบัง เพราะความดำริผิดเป็นปัจจัยบัง เพราะความดำริชอบเป็นปัจจัยบัง เพราะเจรจาผิดเป็นปัจจัยบัง เพราะเจรจาชอบเป็นปัจจัยบัง เพราะการงานผิดเป็นปัจจัยบัง เพราะการงานชอบเป็นปัจจัยบัง เพราะเล็งชี้พผิดเป็นปัจจัยบัง เพราะเล็งชี้พชอบเป็นปัจจัยบัง เพราะพยายามผิดเป็นปัจจัยบัง เพราะพยายามชอบเป็นปัจจัยบัง เพราะความระลึกผิดเป็นปัจจัยบัง เพราะความระลึกชอบเป็นปัจจัยบัง เพราะความตั้งใจผิดเป็นปัจจัยบัง เพราะความตั้งใจชอบเป็นปัจจัยบัง เพราะฉันทะเป็นปัจจัยบัง เพราะวิตกเป็นปัจจัยบัง เพราะสัญญาเป็นปัจจัยบัง เพราะฉันทวิตกและสัญญายังไม่สงบเป็นปัจจัยบัง เพราะฉันทวิตกและสัญญาสงบเป็นปัจจัยบัง เพราะมีความพยายามเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง และเมื่อถึงฐานะนั้นแล้วเป็นปัจจัยบัง.

จบ สูตรที่ ๑

[๔๙]

สาวตถีนีทาน์ฯ อิจฺฉามหํ ภิกฺขเว เตมาสํ ปฏิสลฺลียิตฺตํ นมฺหิ เกนจิ
 อุปสงฺกมิตพฺโพ อณฺณตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนิหารเกนาติฯ เอวํ ภาณฺเตติ โข เต
 ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสสฺสฺตวาฯ นาสฺสฺช โภจิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมฺติ อณฺณตฺร เอเกน
 ปิณฺฑปาตนิหารเกนฯ

[๕๐]

อด โข ภควา ตสฺส เตมาสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิตฺติ ภิกฺขุ
 อามนฺเตสฺสิ เยน สุวํหํ ภิกฺขเว วิหารเณ ปจฺจมาภิสมฺพุทฺโธ วิหารามิ ตสฺส ปเทเสน
 วิหารสฺสิ โส เอวํ ปชานามิ มิจฺฉาภิฏฺฐิจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ มิจฺฉาภิฏฺฐิจฺจวูปสมฺปจฺจยาปิ
 เวทยิตฺตํ สมฺมาภิฏฺฐิจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ สมฺมาภิฏฺฐิจฺจวูปสมฺปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ ฯเปฯ
 มิจฺฉาสมฺมาธิจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ มิจฺฉาสมฺมาธิวูปสมฺปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ สมฺมาสมฺมาธิ-
 จฺจยาปิ เวทยิตฺตํ สมฺมาสมฺมาธิวูปสมฺปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ ฉนฺทปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ
 ฉนฺทวูปสมฺปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ วิตกฺกปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ วิตกฺกวูปสมฺปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ
 สลฺยณปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ สลฺยณวูปสมฺปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ ฉนฺโท จ อวูปสนฺโต โหติ
 วิตกฺกา จ อวูปสนฺตา โหนฺติ สลฺยณา จ อวูปสนฺตา โหติ ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ
 ฉนฺโท จ วูปสนฺโต โหติ วิตกฺกา จ วูปสนฺตา โหนฺติ สลฺยณา จ วูปสนฺตา โหติ
 ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตฺตํ อปฺปตฺตสฺส ปตฺตติยา อตฺถิ วายามํ ตสฺมึปี จาเน อนฺุปฺปตฺเต
 ตปฺปจฺจยาปิ เวทยิตฺตฺนฺติฯ

[๕๑]

สาวตถีนีทาน์ฯ อด โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺมิ ฯเปฯ
 เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ เสกฺโข^๑ เสกฺโขติ ภาณฺเต

๑. อ. อ. เสกฺโข เสกฺโขติฯ เอวมฺปริฯ

วิหารสูตรที่ ๒

ว่าด้วยปัจจัยแห่งเวทนา

[๔๙]

สาวตตินิทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่ตลอด ๓ เดือน ใครๆ ไม่พึงเข้าไปหาเรา นอกจากภิกษุผู้นำนิมิตบาตไปให้รูปเดียว

ภิกษุทั้งหลายรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้วใน ๓ เดือนนี้ ไม่มีใครเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค นอกจากภิกษุผู้นำนิมิตบาตไปถวายรูปเดียว.

[๕๐]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่หลีกเร้นโดยล่วงไป ๓ เดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราแรกตรัสรู้ ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมอันใด เราอยู่แล้ว โดยส่วนแห่งวิหารธรรมอันนั้น เรารู้ชัดอย่างนี้ว่า เวทนาย่อมมี เพราะความเห็นผิด เป็นปัจจัยบ้าง เพราะความเห็นผิดสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความเห็นชอบเป็นปัจจัย บ้าง เพราะความเห็นสงบชอบ^๑เป็นปัจจัยบ้าง ฯลฯ เพราะความตั้งใจผิดเป็นปัจจัย บ้าง เพราะความตั้งใจผิดสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจชอบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะความตั้งใจชอบสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทะเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทะสงบ เป็นปัจจัยบ้าง เพราะวิตกเป็นปัจจัยบ้าง เพราะวิตกสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะสัญญา เป็นปัจจัยบ้าง เพราะสัญญาสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทวิตกและสัญญายังไม่สงบ เป็นปัจจัยบ้าง เพราะฉันทวิตกและสัญญาสงบเป็นปัจจัยบ้าง เพราะมีความพยายาม เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง และเมื่อถึงฐานะนั้นแล้วเป็นปัจจัยบ้าง.

จบ สูตรที่ ๒

เสขสูตร

องคคุณ ๘ ของพระเสขะ

[๕๑]

สาวตตินิทาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า พระเสขะๆ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ? จึงจะชื่อว่าเป็นพระเสขะ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

๑. ความเห็นชอบสงบ -ผู้รวบรวม

วุจจติ กิตฺตาวตฺตา นฺุ โข ภาณฺเต เสกฺโข โหตีติฯ อธิ ภิกฺขุ เสกฺขาย สมฺมาทิฏฺฐิยา
 สมฺนฺนาคโต โหติ ฯเปฯ เสกฺเขน สมฺมาสมาธิฯ สมฺนฺนาคโต โหติฯ เอตฺตาวตฺตา
 โข ภิกฺขุ เสกฺโข โหตีติฯ

[๕๒]

สวตฺถินิทานํฯ อฏฺฐิเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา
 อุปฺชชฺนฺติ นาณฺถตฺร ตถาคตฺสส ปาตุภาวา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ กตฺเม
 อฏฺฐฯ เสยฺยถึทํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิฯ อิเม โข ภิกฺขเว อฏฺฐ ฌมฺมา
 ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺชชฺนฺติ นาณฺถตฺร ตถาคตฺสส ปาตุภาวา
 อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสชาติฯ

[๕๓]

สวตฺถินิทานํฯ อฏฺฐิเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา
 อุปฺชชฺนฺติ นาณฺถตฺร สุกตฺวินยาฯ กตฺเม อฏฺฐฯ เสยฺยถึทํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ
 สมฺมาสมาธิฯ อิเม โข ภิกฺขเว อฏฺฐ ฌมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺชชฺนฺติ
 นาณฺถตฺร สุกตฺวินยาติฯ

ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิอันเป็นของพระเสขะ ฯลฯ ประกอบด้วยสัมมาสมาธิอันเป็นของพระเสขะ ดูกรภิกษุ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล จึงจะถือว่าเป็นพระเสขะ.

จบ สูตรที่ ๓

อุปปาตสูตรที่ ๑

ธรรม ๘ ประการ ย่อมมีเพราะการปรากฏแห่งพระตถาคต

(๕๒)

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า.

จบ สูตรที่ ๔

อุปปาตสูตรที่ ๒

ธรรม ๘ ประการ ย่อมมีเพราะพระวินัยของพระสุคต

(๕๓)

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต.

จบ สูตรที่ ๕

[๕๔]

สาวตถีนิทานํ ฯ อัญจิเม ภิกขเว ชมฺมา ปริสฺสุทฺธา ปรีโยทาทา อนงฺคณา
 วิคฺตฺวปกฺกิลเสสา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาณฺถตฺร ตถาคตฺสฺส ปาตุภาวา อรหฺโต
 สมนฺนาสมฺพุทฺทสฺส ฯ กตเม อญฺจ ฯ เสยฺยถีทํ ฯ สมนฺนาทญฺจि ฯ เป ฯ สมนฺนาสมาธิ ฯ อิเม
 โห ภิกขเว อญฺจ ชมฺมา ปริสฺสุทฺธา ปรีโยทาทา อนงฺคณา วิคฺตฺวปกฺกิลเสสา อนุปฺปนฺนา
 อุปฺปชฺชนฺติ นาณฺถตฺร ตถาคตฺสฺส ปาตุภาวา อรหฺโต สมนฺนาสมฺพุทฺทสฺสาติ ฯ

[๕๕]

สาวตถีนิทานํ ฯ อัญจิเม ภิกขเว ชมฺมา ปริสฺสุทฺธา ปรีโยทาทา อนงฺคณา
 วิคฺตฺวปกฺกิลเสสา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาณฺถตฺร สุกตวินยา ฯ กตเม อญฺจ ฯ
 เสยฺยถีทํ ฯ สมนฺนาทญฺจิ ฯ เป ฯ สมนฺนาสมาธิ ฯ อิเม โห ภิกขเว อญฺจ ชมฺมา
 ปริสฺสุทฺธา ปรีโยทาทา อนงฺคณา วิคฺตฺวปกฺกิลเสสา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ นาณฺถตฺร
 สุกตวินยาติ ฯ

ปริสฺทุทธิสุตฺตที่ ๑

ธรรม ๘ ประการ ย่อมเกิดเพราะความปรากฏแห่งพระตถาคต

(๕๔)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ บริสฺทุทธิผู้ดพอง ไม่มีกิเลส เครื่องช่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล บริสฺทุทธิผู้ดพอง ไม่มีกิเลสเครื่องช่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า.

จบ สุตฺตที่ ๑

ปริสฺทุทธิสุตฺตที่ ๒

ธรรม ๘ ประการ ย่อมบริสฺทุทธิเพราะวินัยของพระสุคต

(๕๕)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ บริสฺทุทธิผู้ดพอง ไม่มีกิเลส เครื่องช่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้แล บริสฺทุทธิผู้ดพอง ไม่มีกิเลสเครื่องช่วยวน ปราศจากอุปกิเลส ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ไม่เกิดขึ้นนอกจากวินัยของพระสุคต.

จบ สุตฺตที่ ๒

[๕๖]

สาวตถีนินทานันฯ เอวมุเม สุตฺ อํกํ สมยํ อายสฺมา จ อานนุโท อายสฺมา จ
 ภาโท ปาฏลิปฺตเต วิหรนฺติ กุกกุฏารามेฯ อถ โข อายสฺมา ภาโท สายณฺหสมยํ
 ปฏิสถฺลانا วุจฺจติ เยนายสฺมา อานนุโท เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา
 อานนุเทน สทฺธิ สมฺโมทิตฺติ สมฺโมทนฺนํ กถํ สาราณฺนํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตฺตํ นิสฺสึทึฯ
 เอกมฺนตฺตํ นิสฺสนุโน โข อายสฺมา ภาโท อายสฺมฺนตฺตํ อานนุทํ เอตทโวจ อพฺรหฺมจฺริยํ
 อพฺรหฺมจฺริยนฺติ อาวุโส อานนุท วุจฺจติ กตมํ นุ โข อาวุโส อพฺรหฺมจฺริยนฺติฯ
 สาธุ สาธุ อาวุโส ภาทฺท ภาทฺทโก โข เต อาวุโส ภาทฺท อุมฺมจฺโค^๑ ภาทฺทกํ ปฏฺิภาณํ
 กลฺยาณํ ปริปฺจฺจนา เอวํ หิ ตวํ อาวุโส ภาทฺท ปุจฺจสฺสิ อพฺรหฺมจฺริยํ อพฺรหฺมจฺริยนฺติ
 อาวุโส อานนุท วุจฺจติ กตมํ นุ โข อาวุโส อพฺรหฺมจฺริยนฺติฯ เอวมาวุโสติฯ
 อยเมว โข อาวุโส อญฺจจฺกโก มิจฺฉามคฺโค อพฺรหฺมจฺริยํฯ เสยฺยถึทํฯ มิจฺฉาภิฏฺิจ
 ๑. ๑. มิจฺฉาสมาธิติฯ

[๕๗]

ปาฏลิปฺตตนิทานัน ๑. ๑. พฺรหฺมจฺริยํ พฺรหฺมจฺริยนฺติ อาวุโส อานนุท วุจฺจติ
 กตมํ นุ โข อาวุโส พฺรหฺมจฺริยํ กตมํ พฺรหฺมจฺริยปริโยสานนฺติฯ สาธุ สาธุ โข^๒
 อาวุโส ภาทฺท ภาทฺทโก โข เต อาวุโส ภาทฺท อุมฺมจฺโค ภาทฺทกํ ปฏฺิภาณํ กลฺยาณํ
 ปริปฺจฺจนา เอวํ หิ ตวํ อาวุโส ภาทฺท ปุจฺจสฺสิ พฺรหฺมจฺริยํ พฺรหฺมจฺริยนฺติ อาวุโส
 อานนุท วุจฺจติ กตมํ นุ โข อาวุโส พฺรหฺมจฺริยํ กตมํ พฺรหฺมจฺริยปริโยสานนฺติฯ
 เอวมาวุโสติฯ อยเมว โข อาวุโส อริโย อญฺจจฺกโก มคฺโค พฺรหฺมจฺริยํฯ เสยฺยถึทํฯ
 สมฺมาภิฏฺิจ ๑. ๑. สมฺมาสมาธิฯ โย โข อาวุโส รากกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย
 อิทํ พฺรหฺมจฺริยปริโยสานนฺติฯ

๑. ๑. มิจฺฉาสมาธิฯ เอวมุปริฯ

๒. ๒. โขสทฺโท นตฺติฯ

กุกกุฏารามสูตรที่ ๑

มิจฉามรรค ว่าด้วยพรหมจรรย์

(๕๖)

ข้าพเจ้าได้สดับแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะอยู่ ณ กุกกุฏาราม ใกล้นครปาฏลีบุตร ครั้งนั้น ท่านพระภัททะออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ถามท่านพระอานนท์ว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า อพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ อพรหมจรรย์เป็นไฉนหนอ? ท่านพระอานนท์ตอบว่า ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างได้ถาม ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า อพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ อพรหมจรรย์นี้เป็นไฉนหนอ?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ?^๑

อา. มิจฉามรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ มิจฉาทิฏฐิ ฯลฯ มิจฉาสมาธิ นี้แลเป็นอพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๘

กุกกุฏารามสูตรที่ ๒

ว่าด้วยพรหมจรรย์

(๕๗)

ปาฏลีปุตตนิทาน.

ภ. ท่านอานนท์ ที่เรียกว่าพรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไฉนหนอ? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไฉน?

อา. ดีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างได้ถาม ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไฉนหนอ? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไฉน?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

อา. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แลเป็นพรหมจรรย์ ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ นี้เป็นที่สุดของพรหมจรรย์.^๒

จบ สูตรที่ ๕

๑. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ. -ผู้รวบรวม

๒. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๓๐] ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

[๕๘]

ปาฏิปุตตนิทานํ ฯ พุทฺทมจริยํ พุทฺทมจริยนฺติ อาวุโส อานนฺท วุจฺจติ
 กตมํ นุ โข อาวุโส พุทฺทมจริยํ กตโม พุทฺทมจริ อานนฺท กตมํ พุทฺทมจริยปริโยสานนฺติ ฯ
 สาธุ สาธุ อาวุโส ภาทฺท ภาทฺทโก โข เต อาวุโส ภาทฺท อุมฺมงฺโก ภาทฺทกํ ปฏฺิภาณํ
 กลฺยาณํ ปริปุจฺฉา เอวํ หิ ตวํ อาวุโส ภาทฺท ปุจฺฉสิ พุทฺทมจริยํ พุทฺทมจริยนฺติ
 อาวุโส อานนฺท วุจฺจติ กตมํ นุ โข อาวุโส พุทฺทมจริยํ กตโม พุทฺทมจริ อานนฺท กตมํ
 พุทฺทมจริยปริโยสานนฺติ ฯ เอวมาวุโสติ ฯ อยเมว โข อาวุโส อริโย อฏฺฺจฺจโก
 มคฺโค พุทฺทมจริยํ ฯ เสยฺยตีทํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ เป ฯ สมฺมาสมาธิ ฯ โย โข อาวุโส
 อิมินา อริเยน อฏฺฺจฺจเกน มคฺเคน สมฺนฺนาคโต อัย วุจฺจติ พุทฺทมจริ ฯ โย โข
 อาวุโส รากุขโย โทสกุขโย โมหกุขโย อิทํ พุทฺทมจริยปริโยสานนฺติ ฯ สุตฺตตฺตยํ^๑
 เอกนิทานํ ฯ

วิหารวคฺโค ทฺติโย ฯ

ตสฺสทฺททานํ

เทว วิหารา จ เสโฆ จ
 ปริสฺสทฺเชน เทว วุตฺตา

อุปฺปาเท^๒ อปฺเร ทฺเว
 กุกฺกุฏารามเณ ตโยติ ฯ

๑. ม. ตีณิ สุตฺตฺตฺตานิ เอกนิทานานิ ฯ ย. อิมํสํ ตินฺณํ สุตฺตฺตฺตานิ เอกนิทานํ ฯ

๒. ม. อุปฺปาทา ... ฯ

กุกกุฏารามสูตรที่ ๓

ว่าด้วยพรหมจรรย์และพรหมจารี

(๕๘)

ปาณฺธิปุตฺตนิทาน.

ภ. ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไฉนหนอ? พรหมจารีเป็นไฉน? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไฉน?

อา. ดีละๆ ท่านภักทะ ท่านช่างคิด ช่างหลักแหลม ช่างไต่ถาม ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ท่านอานนท์ ที่เรียกว่า พรหมจรรย์ๆ ดังนี้ พรหมจรรย์เป็นไฉนหนอ? พรหมจารีเป็นไฉน? ที่สุดของพรหมจรรย์เป็นไฉน?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

อา. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้แลเป็นพรหมจรรย์ บุคคลผู้ประกอบด้วยอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้เรียกว่าเป็นพรหมจารี ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ นี้เป็นที่สุดของพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ วิหารวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิหารสูตรที่ ๑	๒. วิหารสูตรที่ ๒
๓. เศษสูตร	๔. อุปปาทสูตรที่ ๑
๕. อุปปาทสูตรที่ ๒	๖. ปริสุทฺธิสูตรที่ ๑
๗. ปริสุทฺธิสูตรที่ ๒	๘. กุกกุฏารามสูตรที่ ๑
๙. กุกกุฏารามสูตรที่ ๒	๑๐. กุกกุฏารามสูตรที่ ๓

มิจฺจนฺตฺตวคฺโค ตติโย

[๕๙]

สาวตฺถีนินฺทานํ ฯ มิจฺจนฺตฺตญจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ สมนฺตฺตญจ ตํ สฺญาณํ ฯ

[๖๐]

กตมญจ ภิกฺขเว มิจฺจนฺตํ ฯ เสยฺยถึทํ ฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ๗เป ฯ มิจฺฉาสมาชิ ฯ
อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว มิจฺจนฺตํ ฯ

[๖๑]

กตมญจ ภิกฺขเว สมนฺตํ ฯ เสยฺยถึทํ ฯ สมนฺมาทิฏฺฐิ ๗เป ฯ สมนฺมาสมาชิ ฯ
อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมนฺตฺตฺนฺติ ฯ

[๖๒]

สาวตฺถีนินฺทานํ ฯ อกฺุสฺเส จ โว ภิกฺขเว ฌมฺเม เทสิสฺสามิ กุสฺเส จ ฌมฺเม ตํ
สฺญาณํ ฯ

[๖๓]

กตเม จ ภิกฺขเว อกฺุสฺสา ฌมฺมา ฯ เสยฺยถึทํ ฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ๗เป ฯ มิจฺฉาสมาชิ ฯ
อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อกฺุสฺสา ฌมฺมา ฯ

[๖๔]

กตเม จ ภิกฺขเว กุสฺสา ฌมฺมา ฯ เสยฺยถึทํ ฯ สมนฺมาทิฏฺฐิ ๗เป ฯ สมนฺมาสมาชิ ฯ
อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว กุสฺสา ฌมฺมาติ ฯ

มิจฉัตตวรรคที่ ๓

มิจฉัตตสูตร

ความเห็นผิด-ความเห็นถูก

[๕๙]

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจะแสดงมิจฉัตตะ (ความผิด) และสัมมัตตะ (ความถูก) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๖๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มิจฉัตตะเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี้เรียกว่า มิจฉัตตะ.

[๖๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมัตตะเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สัมมัตตะ.

จบ สูตรที่ ๑

อกุศลธรรมสูตร

อกุศลธรรม-กุศลธรรม

[๖๒]

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอกุศลธรรมและกุศลธรรมแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๖๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อกุศลธรรมเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี้เรียกว่า อกุศลธรรม.

[๖๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กุศลธรรมเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า กุศลธรรม.

จบ สูตรที่ ๒

[๖๕]

สาวตถีนทาน์^๑ มิจฉาปฏิปทญจ โว ภิกขเว เทเสสสามิ สมมาปฏิปทญจ
 ตั สฺสณาท

[๖๖]

กตมา จ ภิกขเว มิจฉาปฏิปทาฯ เสยฺยถึทำฯ มิจฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฉาสมาธิฯ
 อัย วุจฺจติ ภิกขเว มิจฉาปฏิปทาฯ

[๖๗]

กตมา จ ภิกขเว สมมาปฏิปทาฯ เสยฺยถึทำฯ สมมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมมาสมาธิฯ
 อัย วุจฺจติ ภิกขเว สมมาปฏิปทาติฯ

[๖๘]

สาวตถีนทาน์ฯ คิหิโน วาหํ ภิกขเว ปพฺพชิตสฺส วา มิจฉาปฏิปทํ น
 วณฺเณมิฯ คิหิ วา ภิกขเว ปพฺพชิตโต วา มิจฉาปฏิปนฺโน มิจฉาปฏิปตฺตาทิกรณเหตุ
 นาราชโก โหติ ฅายํ ฅมฺมํ กุสลํฯ กตมา จ ภิกขเว มิจฉาปฏิปทาฯ เสยฺยถึทำฯ
 มิจฉาทิฏฺฐิ ฯเปฯ มิจฉาสมาธิฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว มิจฉาปฏิปทาฯ คิหิโน วาหํ
 ภิกขเว ปพฺพชิตสฺส วา มิจฉาปฏิปทํ น วณฺเณมิฯ คิหิ วา ภิกขเว ปพฺพชิตโต วา
 มิจฉาปฏิปนฺโน มิจฉาปฏิปตฺตาทิกรณเหตุ นาราชโก โหติ ฅายํ ฅมฺมํ กุสลํฯ

๑. สาวตถีนทาน์ฯ -ผู้รวบรวม

ปฏิบัติปาฐกสูตรที่ ๑

มิจฉาปฏิบัติปาฐก-สัมมาปฏิบัติปาฐก

[๖๕]

สาวตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉาปฏิบัติปาฐกและสัมมาปฏิบัติปาฐกแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มิจฉาปฏิบัติปาฐกเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิดนี้เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติปาฐก.

[๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาปฏิบัติปาฐกเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบนี้เรียกว่า สัมมาปฏิบัติปาฐก.

จบ สูตรที่ ๓

ปฏิบัติปาฐกสูตรที่ ๒

ว่าด้วยฉุจฉกธรรม

[๖๘]

สาวตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญ มิจฉาปฏิบัติปาฐกของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมไม่ฟัง^๑ ฉุจฉกธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติผิดเป็นเหตุ ก็มิจฉาปฏิบัติปาฐกเป็นไฉน? ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิด นี้เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติปาฐก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญ มิจฉาปฏิบัติปาฐกของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมไม่ฟัง ฉุจฉกธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติผิดเป็นเหตุ.

๑. ย่อมไม่ฟัง -ผู้รวบรวม

[๖๙]

คิหิโน วาหํ ภิกฺขเว ปพฺพชิตฺตสฺส วา สมนฺมาปฏฺธิปทํ วณฺณณมฺปิฯ คิหิ วา
 ภิกฺขเว ปพฺพชิตฺโต วา สมนฺมาปฏฺธิปนฺโน สมนฺมาปฏฺธิปตฺตาทิกรณเหตุ อาราทโก โหติ
 ฌายํ ฌมฺมํ กุสลํฯ กตฺมา จ ภิกฺขเว สมนฺมาปฏฺธิปทาฯ เสยฺยถิทํฯ สมนฺมาทิกฺขุจฺจि ๗เปฯ
 สมนฺมาสมาธิฯ อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมนฺมาปฏฺธิปทาฯ คิหิโน วาหํ ภิกฺขเว ปพฺพชิตฺตสฺส
 วา สมนฺมาปฏฺธิปทํ วณฺณณมฺปิฯ คิหิ วา ภิกฺขเว ปพฺพชิตฺโต วา สมนฺมาปฏฺธิปนฺโน
 สมนฺมาปฏฺธิปตฺตาทิกรณเหตุ อาราทโก โหติ ฌายํ ฌมฺมํ กุสลนฺตฺติฯ

[๗๐]

สาวตฺถีนินทานํฯ อสฺปฺปริสฺสจฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สฺปฺปริสฺสจฺจ ตํ สุณฺนาถฯ

[๗๑]

กตฺโม จ ภิกฺขเว อสฺปฺปริสฺโสฯ อิทฺถ ภิกฺขเว เอกจฺโจ มิจฺฉาทิกฺขุจฺจิโก โหติ
 มิจฺฉาสกฺกปฺโป มิจฺฉาวาโจ มิจฺฉากมฺมฺนฺโต มิจฺฉาอาชีโว มิจฺฉาวายาโม มิจฺฉาสติ
 มิจฺฉาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสฺปฺปริสฺโสฯ

[๗๒]

กตฺโม จ ภิกฺขเว สฺปฺปริสฺโสฯ อิทฺถ ภิกฺขเว เอกจฺโจ สมนฺมาทิกฺขุจฺจิโก โหติ
 สมนฺมาสกฺกปฺโป สมนฺมาวาโจ สมนฺมากมฺมฺนฺโต สมนฺมาอาชีโว สมนฺมาวายาโม สมนฺมาสติ
 สมนฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สฺปฺปริสฺโสติฯ

[๖๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราสรรเสริญ สัมมาปฏิบัติทาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมยังอายุธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติชอบเป็นเหตุ ก็สัมมาปฏิบัติเป็นไฉน? ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สัมมาปฏิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราสรรเสริญสัมมาปฏิบัติทาของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมยังอายุธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ เพราะความปฏิบัติชอบเป็นเหตุ.

จบ สูตรที่ ๔

อัสปปริสสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอัสตบรูษ-สัสตบรูษ

[๗๐]

สาวตสันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอัสตบรูษและสัสตบรูษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๗๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อัสตบรูษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด ดำริผิด เจรจาผิด ทำการงานผิด เลี้ยงชีพผิด พยายามผิด ระลึกผิด ตั้งใจผิด บุคคลนี้เรียกว่า อัสตบรูษ.

[๗๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัสตบรูษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ ทำการงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สัสตบรูษ.

จบ สูตรที่ ๕

[๗๓]

สาวตถีนีทานัน ฯ อสปรุสฤษจ โว ภิกขเว เทเสสสามิ อสปรุสฤษ
 อสปรุสฤษตฤษจ ฯ สปรุสฤษจ โว ภิกขเว เทเสสสามิ สปรุสฤษ อสปรุสฤษตฤษจ
 ตั สุธนาถ ฯ

[๗๔]

กตโม จ ภิกขเว อสปรุสโร ฯ อธิ ภิกขเว เอกจโจ มิจฉาทิฏฐิจโก โหติ ฯเปฯ
 มิจฉาสมาริ ฯ อัย วุจจติ ภิกขเว อสปรุสโร ฯ

[๗๕]

กตโม จ ภิกขเว อสปรุสฤษ อสปรุสตรโร ฯ อธิ ภิกขเว เอกจโจ มิจฉาทิฏฐิจโก
 โหติ ฯเปฯ มิจฉาสมาริ มิจฉาถาณี มิจฉาวิมุตติ ฯ อัย วุจจติ ภิกขเว อสปรุสฤษ
 อสปรุสตรโร ฯ

[๗๖]

กตโม จ ภิกขเว สปรุสโร ฯ อธิ ภิกขเว เอกจโจ สมมาทิฏฐิจโก โหติ ฯเปฯ
 สมมาสมาริ ฯ อัย วุจจติ ภิกขเว สปรุสโร ฯ

[๗๗]

กตโม จ ภิกขเว สปรุสฤษ สปรุสตรโร ฯ อธิ ภิกขเว เอกจโจ สมมาทิฏฐิจโก
 โหติ ฯเปฯ สมมาสมาริ สมมาถาณี สมมาวิมุตติ ฯ อัย วุจจติ ภิกขเว สปรุสฤษ
 สปรุสตรโรติ ฯ

อัสปปริสสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอัสตบรูษและสัสตบรูษที่ยิ่งกว่า

[๗๓]

สาวตสันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอัสตบรูษและอัสตบรูษที่ยิ่งกว่าอัสตบรูษ
แก่เธอทั้งหลาย จักแสดงสัสตบรูษและสัสตบรูษผู้ยิ่งกว่าสัสตบรูษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย
จงฟังเรื่องนั้น.

[๗๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก้อัสตบรูษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด
ฯลฯ ตั้งใจผิด บุคคลเหล่านี้^๑เรียกว่า อัสตบรูษ.

[๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก้อัสตบรูษผู้ยิ่งกว่าอัสตบรูษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ ตั้งใจผิด รู้ผิด พันผิด บุคคลนี้เรียกว่า อัสตบรูษ
ผู้ยิ่งกว่าอัสตบรูษ.

[๗๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก้อัสตบรูษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ
ฯลฯ ตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สัสตบรูษ.

[๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก้อัสตบรูษผู้ยิ่งกว่าสัสตบรูษเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้
เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ ตั้งใจชอบ รู้ชอบ พันชอบ บุคคลนี้เรียกว่า สัสตบรูษ
ผู้ยิ่งกว่าสัสตบรูษ.

จบ สูตรที่ ๖

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า "บุคคลนี้" -ผู้รวบรวม

[๗๘]

สาวตถีนีทานันฯ เสยยถาปี ภิกขเว กุมฺโภ อนาชาโร สุปฺปวตฺติโย โหติ สาชาโร
ทฺฐปฺปวตฺติโย โหติฯ เอวเมว โข ภิกขเว จิตฺตํ อนาชาโร สุปฺปวตฺติโย โหติ สาชาโร
ทฺฐปฺปวตฺติโย โหติฯ

[๗๙]

โก จ ภิกขเว จิตฺตสฺส อาชาโรฯ อยเมวาริโย อฏฺฐจฺจโก มคฺโคฯ เสยยถิทํฯ
สมฺมาทิกฺขิ ๗เปฯ สมฺมาสมาธิ อโย จิตฺตสฺส อาชาโรฯ

[๘๐]

เสยยถาปี ภิกขเว กุมฺโภ อนาชาโร สุปฺปวตฺติโย โหติ สาชาโร ทฺฐปฺปวตฺติโย
โหติฯ เอวเมว โข ภิกขเว จิตฺตํ อนาชาโร สุปฺปวตฺติโย โหติ สาชาโร ทฺฐปฺปวตฺติโย
โหตีติฯ

[๘๑]

สาวตถีนีทานันฯ อริโย โว ภิกขเว สมฺมาสมาธิ เทเสสฺสามิ สอฺปนนิสํ สปริกฺขารํ
ตํ สฺสณาถฯ

[๘๒]

กตโม จ ภิกขเว อริโย สมฺมาสมาธิ สอฺปนนิสํ สปริกฺขารํฯ เสยยถิทํฯ
สมฺมาทิกฺขิ^๑ ๗เปฯ สมฺมาสมาธิฯ

[๘๓]

ยา โข ภิกขเว อิมหิ สตฺตทฺทงฺเกหิ จิตฺตสฺส เอกกฺคตา สปริกฺขตา^๒ อโย
วุจฺจติ ภิกขเว อริโย สมฺมาสมาธิ สอฺปนนิสํ อิติปิ สปริกฺขารํ อิติปีติฯ

๑. ม. สมฺมาทิกฺขิ ๗เปฯ สมฺมาสมาธิฯ

๒. ไป. ปริกฺขรตาฯ ม. สปริกฺขรตาฯ ย. สปริกฺขาราฯ

กุมภสูตร

ธรรมเครื่องรองรับจิต

[๗๘]

สาวตสันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหม้อที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก ฉนฺได จิตกัฉนฺนัันเหมือนกัน ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก.

[๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นเครื่องรองรับจิต อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ สัมมาทิฎฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เป็นเครื่องรองรับจิต.

[๘๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหม้อที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก ฉนฺได จิตกัฉนฺนัันเหมือนกัน ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ง่าย ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมกลิ้งไปได้ยาก.

จบ สูตรที่ ๗

สมาธิสูตร

ว่าด้วยสัมมาสมาธิอันประเสริฐ

[๘๑]

สาวตสันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อมทั้งเหตุ พร้อมทั้งเครื่องประกอบแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๘๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อมทั้งเหตุ พร้อมทั้งเครื่องประกอบ เป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ.

[๘๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความที่จิตมีอารมณ์เป็นอันเดียว ความที่จิตมีเครื่องประกอบ ด้วยองค์ ๗ ประการเหล่านั้นนั้น เรียกว่าสัมมาสมาธิอันประเสริฐ พร้อมทั้งเหตุบ้าง พร้อมทั้งเครื่องประกอบบ้าง.

จบ สูตรที่ ๘

[๘๔]

สาวตถีนีทาน์ฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เวทนาฯ กตมา ติสฺโสฯ สุขา เวทนา
ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนาฯ

[๘๕]

อีมาลํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริณฺณาย อริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโค
ภาเวตพุโพฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺกิโก มคฺโคฯ เสยฺยถิทํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ๗เปฯ
สมฺมาสมาธิฯ อีมาลํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ^๑ เวทนานํ ปริณฺณาย อริโย อฏฺฐงฺกิโก
มคฺโค ภาเวตพุโพติฯ

[๘๖]

สาวตถีนีทาน์ฯ อถ โข อายสฺมา อุตฺติโย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ๗เปฯ
เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุตฺติโย ภควนฺตํ เอตทโวจ อิท มยฺหํ ฆนฺเต
รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตฺโส ปริวิตกฺโก อุกฺปาทิ ปญฺจ กามคฺฌา วุตฺตา
ภควตาฯ กตเม นฺุ โข ปญฺจ กามคฺฌา วุตฺตา^๒ ภควตาติฯ

[๘๗]

สาธุ สาธุ อุตฺติย ปญฺจ โขเม อุตฺติย กามคฺฌา วุตฺตา มยาฯ กตเม ปญฺจฯ
จกฺขุวิญญฺเอยฺยา รุปา อิกฺขฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺอุปสฺสฺสฺหิตา รชฺนียาฯ โสต-
วิญญฺเอยฺยา สทฺทาฯ ฆานวิญญฺเอยฺยา คนฺธาฯ จิวฺหาวิญญฺเอยฺยา รสาฯ กายวิญญฺเอยฺยา
โผฏฺฐพฺพา อิกฺขฺจา กนฺตา มนาปา ปิยฺรูปา กามฺอุปสฺสฺสฺหิตา รชฺนียาฯ อีเม โข อุตฺติย
ปญฺจ กามคฺฌา วุตฺตา มยาฯ

๑. ย. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

๒. ย. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

เวทนาสูตร

เจริญอริยมรรคเพื่อกำหนดรู้เวทนา

[๘๔]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ เวทนา ๓ ประการนี้แล.

[๘๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญเพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญเพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

อุตตยสูตร

เจริญอริยมรรคเพื่อละกามคุณ ๕

[๘๖]

สาวัดถีนีทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอุตตยยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้งแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์หลีกเลี่ยงออกเรือนอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความปริวิตกแห่งใจอย่างนี้ว่า กามคุณ ๕ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว กามคุณ ๕ ที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสไว้แล้วเป็นไฉนหนอ?

[๘๗]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละ ๆ อุตตยยะ กามคุณ ๕ เหล่านี้ เรากล่าวไว้แล้ว กามคุณ ๕ เป็นไฉน? คือ รูปที่จ้องฟังรู้แจ้งได้ด้วยจักขุ นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ เป็นที่น่ารัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนด เสียงที่ฟังรู้แจ้งด้วยหู... กลิ่นที่ฟังรู้แจ้งด้วยจมูก... รสที่ฟังรู้แจ้งด้วยลิ้น... โภฏฐัพพะที่ฟังรู้แจ้งด้วยกาย นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ เป็นที่น่ารัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนด ดูกรอุตตยยะ กามคุณ ๕ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้แล้ว.

[๘๘]

อิมส์ ไบ อุตติย ปณฺจนัน กามคฺณานัน ปหานาย อริโย อฏฺจงฺกิกโก มคฺโค
 ภาเวตพฺโพทึฯ กตโม อริโย อฏฺจงฺกิกโก มคฺโคฯ เสยฺยถึทึฯ สมนฺมาทิกฺกจิ ๗เปฯ
 สมนฺมาสมาธิฯ อิมส์ ไบ อุตติย ปณฺจนัน กามคฺณานัน ปหานาย [๑] อริโย อฏฺจงฺกิกโก
 มคฺโค ภาเวตพฺโพทึฯ

มิจฺจตฺตวคฺโค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺททานัน

มิจฺจตฺตํ อกฺสฺสํ ฌมฺมํ^๒

ทฺเว ปฏฺธิปทาปี จ

อสฺปฺปริเสน^๓ เทว วุตฺตา

กฺมุโห สฺมาธิ เวทฺนุตฺติเยนาติฯ

๑. ม. ญ. อัยฯ

๒. ญ. อัย ปาโจ นตฺติฯ

๓. ม. อสฺปฺปริเสน เทว กฺมุโหฯ ญ. เทว สฺปฺปริเสน กฺมุโหฯ

(๘๘)

ดูกรอุตติยะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อละแกมคุณ ๕ เหล่านี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ บุคคลพึงเจริญ เพื่อละแกมคุณ ๕ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ มิจฉัตตวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มิจฉัตตสูตร	๒. อกุศลธรรมสูตร
๓. ปฏิปทาสูตรที่ ๑	๔. ปฏิปทาสูตรที่ ๒
๕. อสัปปริสสูตรที่ ๑	๖. อสัปปริสสูตรที่ ๒
๗. กุมภสูตร	๘. สมาธิสูตร
๙. เวทนาสูตร	๑๐. อุตติยสูตร

ปฏฺิปปตฺตวคฺโค จตฺตโธ

[๘๙]

สาวตถึนินทานึํ ฯ มิจฺฉาปฏฺิปปตฺตญจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ สมนฺมาปฏฺิปปตฺตญจ
ตึํ สฺขณฺณํ ฯ

[๙๐]

กตฺมา จ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏฺิปปตฺตึ ฯ เสยฺยถึทึํ ฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ ํเป ฯ มิจฺฉาสมาริ ํ
อຍံ วุจฺจติ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏฺิปปตฺตึ ฯ

[๙๑]

กตฺมา จ ภิกฺขเว สมนฺมาปฏฺิปปตฺตึ ฯ เสยฺยถึทึํ ฯ สมนฺมาทิฏฺฐิจิ ํเป ฯ สมนฺมาสมาริ ํ
อຍံ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมนฺมาปฏฺิปปตฺตึติ ฯ

[๙๒]

สาวตถึนินทานึํ ฯ มิจฺฉาปฏฺิปปนฺนญจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สมนฺมาปฏฺิปปนฺนญจ
ตึํ สฺขณฺณํ ฯ

[๙๓]

กตฺโม จ ภิกฺขเว มิจฺฉาปฏฺิปปนฺนึ ฯ อิช ภิกฺขเว เอกจฺโจ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิโก โหติ
ํเป ฯ มิจฺฉาสมาริ ํ อຍံ วุจฺจติ ภิกฺขเว^๑ มิจฺฉาปฏฺิปปนฺนึ ฯ

[๙๔]

กตฺโม จ ภิกฺขเว สมนฺมาปฏฺิปปนฺนึ ฯ อิช ภิกฺขเว เอกจฺโจ สมนฺมาทิฏฺฐิจิโก โหติ
ํเป ฯ สมนฺมาสมาริ ํ อຍံ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมนฺมาปฏฺิปปนฺนึติ ฯ

๑. อຍံ ปาโจ นตฺถิ ฯ

ปฏิบัติวรรคที่ ๔

ปฏิบัติสูตร

ว่าด้วยมิจฉาปฏิบัติ-สัมมาปฏิบัติ

[๘๙]

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมิจฉาปฏิบัติ และสัมมาปฏิบัติแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๙๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มิจฉาปฏิบัติเป็นไฉน? คือ ความเห็นผิด ฯลฯ ความตั้งใจผิดนี้เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติ.

[๙๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาปฏิบัติเป็นไฉน? คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบนี้เรียกว่า สัมมาปฏิบัติ.

จบ สูตรที่ ๑

ปฏิบัติพนนสูตร

ว่าด้วยบุคคลผู้ปฏิบัติผิด-ปฏิบัติชอบ

[๙๒]

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลผู้ปฏิบัติผิด และบุคคลผู้ปฏิบัติชอบแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๙๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติผิดเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ มีความตั้งใจผิด บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ปฏิบัติผิด.

[๙๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติชอบเป็นไฉน? บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ มีความตั้งใจชอบ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ปฏิบัติชอบ.

จบ สูตรที่ ๒

[๙๕]

สาวตถีนินทาน์ฯ เยสั เกสณฺจิ ภิกฺขเว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค วิรทฺโธ วิรทฺโธ
 เตสั อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค สมนฺมาทุกฺขกฺขยคามิ์ฯ เยสั เกสณฺจิ ภิกฺขเว อริโย
 อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อารทฺโธ อารทฺโธ เตสั อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค สมนฺมาทุกฺขกฺขยคามิ์ฯ

[๙๖]

กตโม จ ภิกฺขเว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคฯ เสยฺยถิทํฯ สมนฺมาทิฏฺฐิ ๗เปฯ
 สมนฺมาสมาธิฯ เยสั เกสณฺจิ [๑] อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค วิรทฺโธ วิรทฺโธ เตสั อริโย
 อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค สมนฺมาทุกฺขกฺขยคามิ์ฯ เยสั เกสณฺจิ ภิกฺขเว อริโย อฏฺฐงฺคิโก
 มคฺโค อารทฺโธ อารทฺโธ เตสั อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค สมนฺมาทุกฺขกฺขยคามิ์ติฯ

[๙๗]

สาวตถีนินทาน์ฯ อฏฺฐิเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ภาวิตา พหุสฺสีกตา อปารา ปาริ คมนาย
 สัวตฺตุนฺตีฯ กตเม อฏฺฐฯ เสยฺยถิทํฯ สมนฺมาทิฏฺฐิ ๗เปฯ สมนฺมาสมาธิฯ อิเม โห
 [๒] อฏฺฐ ฌมฺมา ภาวิตา พหุสฺสีกตา อปารา ปาริ คมนาย สัวตฺตุนฺตีติฯ อิทมวโจ
 ภควา อิทํ วตฺวาน สุกฺโต อถาปรี เอตทวโจ สตถา

๑. ม. ญ. ภิกฺขเว อธิ ... ฯ

๒. ไป. ม. ญ. ภิกฺขเว ฯ

วิธธสูตร

ผลของผู้พลาดและผู้ปรารถนาริขมรรค

[๙๕]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริขมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว อริขมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้นย่อมไม่ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อริขมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถนแล้ว อริขมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้นย่อมถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

[๙๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อริขมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? คือความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ อริขมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งพลาดแล้ว อริขมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้นย่อมไม่ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อริขมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถนแล้ว อริขมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ แห่งบุคคลเหล่านั้นย่อมถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

ปารสูตร

ธรรมเป็นเครื่องให้ถึงฝั่ง (นิพพาน)

[๙๗]

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๘ ประการนี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง (นิพพาน) จากที่มิใช่ฝั่ง (วัฏฏะ) ธรรม ๘ ประการเป็นไฉน? คือความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ ธรรม ๘ ประการนี้แล ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มิใช่ฝั่ง.

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๙๘]

อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ
 อถายํ อิตรา ปชา
 เย จ โข สมมทกฺขาเต
 เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ
 กณฺ्हํ ฌมฺมํ วิปฺปหาย
 โอกา อโนกมาคมม
 ตตฺตราภีรติมิจฺเจยฺย
 ปรีโยทเปยฺย อตฺตานํ
 เยสํ สมฺโพธิยงฺเกสุ
 อาทานปฏฺินิสฺสกุเค
 จีณาสวา ชฺชติมนุโต

เย ชนา ปารคามิโน
 ตีรเมวานุชาวติ ฯ
 ฌมฺเม ฌมฺมานุวตฺติโน
 มจฺจุเชยฺยํ สฺสทฺตฺตริ ฯ
 สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต
 วิเวเก ยตฺถ ทูรมํ
 หิตฺวา กามे อภิณฺจโน
 จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโต ฯ
 สมฺมา จิตฺตํ สฺสหาวิตํ
 อนฺนปาทาย เย รตา
 เต โลเก ปรีนิพฺพุตาติ ฯ

[๙๙]

สาวตฺถีนินฺทานํ ฯ สามณฺณญจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ สามณฺณผลานิ จ ตํ
 สฺสณาถ ฯ

[๑๐๐]

กตมญฺจ [๑] ภิกฺขเว สามณฺณํ ฯ อยเมวาริโย อฏฺุจงฺกโก มคฺโค ฯ เสยฺยถิทํ ฯ
 สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเป ฯ สมฺมาสมาธิ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สามณฺณํ ฯ

[๑๐๑]

กตมานิ จ ภิกฺขเว สามณฺณผลานิ ฯ โสตาปตฺติผลํ สกทาคามิผลํ อนาคามิผลํ
 อรหตฺตผลํ ฯ อิมานิ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว สามณฺณผลานิ ฯ

[๙๘]

ในพวกมนุษย์ คนที่ถึงฝั่งมีจำนวนน้อย
แต่หมู่สัตว์นอกนี้ ย่อมวิ่งไปตามฝั่งนั่นเอง
ส่วนชนเหล่าใดประพฤติตามในธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว
ชนเหล่านั้นข้ามบ่วงมฤตยูซึ่งแสนยากที่จะข้ามไปถึงฝั่งได้
บัณฑิตพึงละกรรมฝ่ายดำเสียเจริญกรรมฝ่ายขาว
ออกจากความอาลัย อาศัยธรรมอันไม่มีความอาลัยแล้ว
พึงละกามเสีย เป็นผู้ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องกั่วงวล
ปรารถนาความยินดีในวิเวก ที่สัตว์ยินดีได้ยาก
บัณฑิตพึงยังตนให้ผ่องแผ้ว จากเครื่องเศร้าหมองจิต
ชนเหล่าใดอบรมจิตดีแล้วโดยชอบในองค์เป็นเหตุให้ตรัสรู้
ไม่ถ่อมมัน ยินดีแล้วในความสละคืนความถ่อมมัน
ชนเหล่านั้นเป็นผู้สิ้นอาสวะ มีความรุ่งเรือง ประนิพพานแล้วในโลกนี้.

จบ สูตรที่ ๔

สามัญญสูตรที่ ๑

ว่าด้วยสามัญญะและสามัญญผล

[๙๙]

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสามัญญะ (ความเป็นสมณะ) และ
สามัญญผล (ผลแห่งความเป็นสมณะ) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘
นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สามัญญะ.

[๑๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญผลเป็นไฉน? คือ โสดาปัตติผล สกทาคามิผล
อนาคามิผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า สามัญญผล.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๐๒]

สาวตถีนีทานํ ๑ สามณฺณณจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สามณฺณตฺถณจ ตํ สฺญาณํ ๑

[๑๐๓]

กตมณฺจ [๑] ภิกฺขเว สามณฺณํ ๑ อยเมวาริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ๑ เสขฺยถิํ ๑
สมฺมาทิฏฺฐิ ๑เป ๑ สมฺมาสมฺมาธิ ๑ อิํ ๑ วุจฺจติ ภิกฺขเว สามณฺณํ ๑

[๑๐๔]

กตโม จ ภิกฺขเว สามณฺณตฺโต ๑ โย โข ภิกฺขเว รากฺขโย โทสกฺขโย
โมหฺกฺขโย ๑ อํ ๑ วุจฺจติ ภิกฺขเว สามณฺณตฺโตติ ๑

[๑๐๕]

สาวตถีนีทานํ ๑ พุรฺหมณฺณณจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ พุรฺหมณฺณผลานิ จ ตํ
สฺญาณํ ๑

[๑๐๖]

กตมณฺจ [๒] ภิกฺขเว พุรฺหมณฺณํ ๑ อยเมวาริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ๑ เสขฺยถิํ ๑
สมฺมาทิฏฺฐิ ๑เป ๑ สมฺมาสมฺมาธิ ๑ อิํ ๑ วุจฺจติ ภิกฺขเว พุรฺหมณฺณํ ๑

[๑๐๗]

กตมานิ จ ภิกฺขเว พุรฺหมณฺณผลานิ ๑ โสตาปตฺติผลํ สกทาคามิผลํ อนาคามิผลํ
อรหตฺตผลํ ๑ อิมานิ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว พุรฺหมณฺณผลานีติ ๑

๑. ม. โข ๑

๒. ม. ย. โข ๑

สามัญญสูตรที่ ๒

ว่าด้วยสามัญญะและประโยชน์แห่งสามัญญะ

[๑๐๒]

สาวตถันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสามัญญะ และประโยชน์แห่งสามัญญะ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า สามัญญะ.

[๑๐๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งสามัญญะเป็นไฉน? ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งสามัญญะ.

จบ สูตรที่ ๒

พรหมัญญสูตรที่ ๑

ความเป็นพรหมและเป็นพรหมัญญผล

[๑๐๕]

สาวตถันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมัญญะ (ความเป็นพรหม) และพรหมัญญผล (ผลแห่งความเป็นพรหม) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมัญญะ.

[๑๐๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมัญญผลเป็นไฉน? คือ โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า พรหมัญญผล.

จบ สูตรที่ ๓

[๑๐๘]

สาวตถีนีทาน์ฯ พุรหุมนุณจ โว ภิกขเว เทสิสสามิ พุรหุมนุณตถณจ ตั
 สุธณาถฯ

[๑๐๙]

กตมณจ ภิกขเว พุรหุมนุณ์ฯ อยเมว อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโคฯ เสยฺยถิทํฯ
 สมมาทิฏฺฐิ ๗เปฯ สมมาสมาธิฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว พุรหุมนุณ์ฯ

[๑๑๐]

กตโม จ ภิกขเว พุรหุมนุณตฺโตฯ โย จ^๑ ภิกขเว รากุขโย โทสกุขโย
 โมหกุขโยฯ อयํ วุจฺจติ ภิกขเว พุรหุมนุณตฺโตติฯ

[๑๑๑]

สาวตถีนีทาน์ฯ พุรหุมนุณจ โว ภิกขเว เทสิสสามิ พุรหุมนุณผลานิ จ ตั
 สุธณาถฯ

[๑๑๒]

กตมณจ ภิกขเว พุรหุมนุณิ์ฯ อยเมวาริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโคฯ เสยฺยถิทํฯ
 สมมาทิฏฺฐิ ๗เปฯ สมมาสมาธิฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว พุรหุมนุณิ์ฯ

[๑๑๓]

กตมานิ จ ภิกขเว พุรหุมนุณผลานิฯ โสตาปตฺตผลํ สกทากามิผลํ อนากามิผลํ
 อรหตฺตผลํฯ อิมานิ วุจฺจนฺติ ภิกขเว พุรหุมนุณผลานีติฯ

พรหมัญญสูตรที่ ๒

ความเป็นพรหมและประโยชน์แห่งความเป็นพรหม

[๑๐๘]

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมัญญะ และประโยชน์แห่งพรหมัญญะแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมัญญะเป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมัญญะ.

[๑๑๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งพรหมัญญะเป็นไฉน? ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งพรหมัญญะ.

จบ สูตรที่ ๘

พรหมจรรย์สูตรที่ ๑

พรหมจรรย์และผลแห่งพรหมจรรย์

[๑๑๑]

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมจรรย์ และผลแห่งพรหมจรรย์แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๑๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์เป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมจรรย์.

[๑๑๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผลแห่งพรหมจรรย์เป็นไฉน? คือ โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล อรหัตตผล นี้เรียกว่า ผลแห่งพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๑๔]

สาวตถีนีทาน์ฯ พุรหุมจริยณจ โว ภิกขเว เทสิสสามิ พุรหุมจริยตถณจ ตั
 สุธณาถฯ

[๑๑๕]

กตมณจ ภิกขเว พุรหุมจริยัฯ อยเมวาริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโคฯ เสยฺยถิทัฯ
 สมมาทิกฺกุจฺจิฯ เปฯ สมมาสมาธิฯ อิทั วุจฺจติ ภิกขเว พุรหุมจริยัฯ

[๑๑๖]

กตโม จ ภิกขเว พุรหุมจริยตฺโตฯ โย จ^๑ ภิกขเว รากกฺขโย โทสกฺขโย
 โมหกฺขโยฯ อยั วุจฺจติ ภิกขเว พุรหุมจริยตฺโตติฯ

ปฏิบัติตัวกุโค จตฺตฺโตฯ

ตสฺสุทฺทานัน

ปฏิบัติ ปฏิปนฺโน จ	วิรทฺธจ ^๒ ปาริ คมา
สามณฺเณน [^๓] เทว วุตฺตา	พุรหุมณฺณา อปเร ทฺเว
พุรหุมจริเณ เทว วุตฺตา	วคฺโค เตน ปวฺจฺจตีติฯ

๑. ม. ญ. โขฯ

๒. ไป. วิรทฺธั อปริ คมาฯ

๓. ม. ๑ฯ

พรหมจรรย์สูตรที่ ๒

พรหมจรรย์และประโยชน์แห่งพรหมจรรย์

[๑๑๔]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงพรหมจรรย์ และประโยชน์แห่งพรหมจรรย์แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๑๑๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์เป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เรียกว่า พรหมจรรย์.

[๑๑๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ประโยชน์แห่งพรหมจรรย์เป็นไฉน? ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ นี้เรียกว่า ประโยชน์แห่งพรหมจรรย์.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปฏิปัตติวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฏิปัตติสูตร	๒. ปฏิปันนสูตร
๓. วิวัทธสูตร	๔. ปารสูตร
๕. สามัญญสูตรที่ ๑	๖. สามัญญสูตรที่ ๒
๗. พรหมัญญสูตรที่ ๑	๘. พรหมัญญสูตรที่ ๒
๙. พรหมจรรย์สูตรที่ ๑	๑๐. พรหมจรรย์สูตรที่ ๒

อณฺณตฺตฺถิตฺยวคฺโค ปญฺจโม

[๑๑๗]

สาวตฺถีนินฺทานํฯ สเจ โว ภิกฺขเว อณฺณตฺตฺถิตฺยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ
 กิมนฺตฺถิยํ อวฺวโส สมณฺเณ โคตเม พุรฺหุมนฺจริยํ วุสฺสตีติฯ เอวํ ปุจฺจฺจา ตฺตฺเมห ภิกฺขเว
 เตสํ อณฺณตฺตฺถิตฺยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พุยากรเยยฺยาถ รากฺวิราคตฺถํ โข อวฺวโส
 ภควติ พุรฺหุมนฺจริยํ วุสฺสตีติฯ

[๑๑๘]

สเจ ปน โว ภิกฺขเว อณฺณตฺตฺถิตฺยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ อตฺถิ ปนาวฺโส
 มคฺโค อตฺถิ ปฏฺฐิปทา รากฺวิราคายาติฯ เอวํ ปุจฺจฺจา ตฺตฺเมห ภิกฺขเว เตสํ อณฺณตฺตฺถิตฺ-
 ยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พุยากรเยยฺยาถ อตฺถิ โข อวฺวโส มคฺโค อตฺถิ ปฏฺฐิปทา
 รากฺวิราคายาติฯ

[๑๑๙]

กตฺโม จ ภิกฺขเว มคฺโค กตฺมา จ ปฏฺฐิปทา รากฺวิราคายฯ อยเมวาริโย
 อญฺจจฺกโก มคฺโคฯ เสยฺยถิํทํฯ สมฺมาทิจฺจ ๗เปฯ สมฺมาสมาธิฯ อยํ ภิกฺขเว มคฺโค
 อยํ ปฏฺฐิปทา รากฺวิราคายาติฯ เอวํ ปุจฺจฺจา ตฺตฺเมห ภิกฺขเว เตสํ อณฺณตฺตฺถิตฺยานํ
 ปริพฺพาชกานํ เอวํ พุยากรเยยฺยาถาติฯ

อัญญาตติยวรรคที่ ๕

วิราคสูตร

ข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะ

[๑๑๗]

สาวตสันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญาเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามเธอทั้งหลาย อย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดม เพื่อประโยชน์อะไร? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญาเดียรถีย์ ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาคเพื่อสำรอกราคะ.

[๑๑๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าพวกอัญญาเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ทางมีอยู่หรือ? ข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะมีอยู่หรือ? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญาเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น อย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ทางมีอยู่ ข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะมีอยู่.

[๑๑๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทางเป็นไหน? ข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะเป็นไหน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี้เป็นทาง นี้เป็นข้อปฏิบัติเพื่อสำรอกราคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถาม อย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญาเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น อย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๑

[๑๒๐]

สาวตถีนีทาน์ฯ สเจ โว ภิกขเว อณตติตถียา ปริพพาชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ
 กิมตถียํ อวฺโส สมณฺเณ โคตมฺเณ พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตีติฯ เอวํ ปุณฺณฺจา ตุมฺเห ภิกขเว
 เตสํ อณตติตถียานํ ปริพพาชกานํ เอวํ พุยากรฺเขยฺยาถ สลฺโยชนปหานตถํ โข
 อวฺโส ภควติ พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตีติ ฯเปฯ

[๑๒๑]

อนุสยสมฺมุคฺฆาตฺนตถํ โข อวฺโส ภควติ พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตีติ ฯเปฯ

[๑๒๒]

อทฺธานปริณฺยตถํ โข อวฺโส ภควติ พุรฺหมจฺริยํ วุสฺสตีติ ฯเปฯ

สังโยชนสูตร

ประพตติพรหมจรรย์เพื่อละสังโยชน

(๑๒๐)

สาวตถินทาน. คุณกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามเธอทั้งหลาย อย่างนี้ว่า คุณกรผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพตติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดม เพื่อประโยชน์อะไร? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า คุณกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพตติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อละสังโยชน.

จบ สูตรที่ ๒

อนุสยสูตร

ประพตติพรหมจรรย์เพื่อถอนอนุสย

(๑๒๑)

...คุณกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพตติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อถอนอนุสย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อัทธานสูตร

ประพตติพรหมจรรย์เพื่อกำหนดรู้สังสารวัฏ

(๑๒๒)

...คุณกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพตติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อกำหนดรู้สังสารวัฏอันยี่ดียว ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

(๑๒๓)

อาสาฬหบูชา ขยตุลั โข อาวุโส ภควดี พุรหุณจริยั วุสสตีตี ๗เป๗

(๑๒๔)

วิษุขวิมุตติผลสจจิกิริยตุลั โข อาวุโส ภควดี พุรหุณจริยั วุสสตีตี ๗เป๗

(๑๒๕)

ถาณทสสนตุลั โข อาวุโส ภควดี พุรหุณจริยั วุสสตีตี ๗เป๗

อาสาสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อสิ้นอาสวะ

[๑๒๓]

...คฤกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

วิชาวิมุตติสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อให้แจ้งซึ่งวิชาและวิมุตติผล

[๑๒๔]

...คฤกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผลแห่งวิชา และวิมุตติผล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

ญาณทัสสนสูตร

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อญาณทัสสนะ

[๑๒๕]

...คฤกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาค เพื่อญาณทัสสนะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

[๑๒๖]

สเจ โว ภิกขเว อณตติตฺติยา ปริพฺพชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ กิमतฺติยํ อาวุโส
สมณฺเณ โคตเม พุรหฺมจริยํ วุสฺสตีติฯ เอวํ ปุจฺจา ตุมฺเห ภิกขเว เตสํ อณตติตฺติยานํ
ปริพฺพชกานํ เอวํ พุยากเรยฺยาถ อนุปาทาปรินิพฺพานตฺถํ โข อาวุโส ภควติ
พุรหฺมจริยํ วุสฺสตีติฯ

[๑๒๗]

สเจ ปน โว ภิกขเว อณตติตฺติยา ปริพฺพชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ อตฺถิ ปนาวุโส
มคฺโค อตฺถิ ปฏฺธิปทา อนุปาทาปรินิพฺพานายาติฯ เอวํ ปุจฺจา ตุมฺเห ภิกขเว เตสํ
อณตติตฺติยานํ ปริพฺพชกานํ เอวํ พุยากเรยฺยาถ อตฺถิ โข อาวุโส มคฺโค อตฺถิ
ปฏฺธิปทา อนุปาทาปรินิพฺพานายาติฯ

[๑๒๘]

กตโม จ ภิกขเว มคฺโค กตมา จ ปฏฺธิปทา อนุปาทาปรินิพฺพานายฯ
อยเมวาริโย อฏฺฐจฺจคฺโค มคฺโคฯ เสยฺยถิทำฯ สมมาทิกฺขจฺจิฯ เปฯ สมมาสมาธิฯ
อัย ภิกขเว มคฺโค อัย ปฏฺธิปทา อนุปาทาปรินิพฺพานายาติฯ เอวํ ปุจฺจา ตุมฺเห
ภิกขเว เตสํ อณตติตฺติยานํ ปริพฺพชกานํ เอวํ พุยากเรยฺยาถาติฯ

อณตติตฺติยวคฺโค^๑ ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺธานํ

วิราคสณฺโณชนํ อนุสํ

อทฺธานอาสา ขยา

วิชฺชาวิมุตฺติ ฌาณณจ

อนุปาทาย อฏฺฐมีฯ

๑. ม. อณตติตฺติยเปยฺยาลํฯ ย. อณตติตฺติยเปยฺยาลอฯ

อนุปาทาปรินิพพานสูตร

ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน

[๑๒๖]

คฤกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า คฤกรผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระสมณโคดม เพื่อประโยชน์อะไร เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก เหล่านั้นอย่างนี้ว่า คฤกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราทั้งหลายอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน.

[๑๒๗]

คฤกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก พึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า คฤกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ทางมีอยู่หรือ? ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพานมีอยู่หรือ? เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้ว่า คฤกรผู้มีอายุทั้งหลาย ทางมีอยู่ ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพานมีอยู่.

[๑๒๘]

คฤกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทางเป็นไหน? ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพานเป็นไหน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ ความเห็นชอบ ฯลฯ ความตั้งใจชอบ นี่เป็น ข้อปฏิบัติเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน คฤกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงชี้แจงแก่พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๘

จบ อัญญตติยวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิราคสูตร	๒. สังโยชนสูตร
๓. อนุสยสูตร	๔. อัชฌานสูตร
๕. อาสวสูตร	๖. วิชาวิมุตติสูตร
๗. ญาณทัสสนสูตร	๘. อนุปาทาปรินิพพานสูตร

สุริยเปยยาโล จญฺโ

[๑๒๙]

สาวตถีนินทานํฯ สุริยสุส^๑ ภิกฺขเว อุทยโต เอตํ ปุพฺพวงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตตํ
 ยทิตํ อรุณฺคํฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยสุส อฏฺฐงฺกิกสุส มคฺคสุส อปฺปาทาย
 เอตํ ปุพฺพวงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตตํ ยทิตํ กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺตเสตํ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุลิกิริสฺสตีติ^๒ฯ

[๑๓๐]

กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตี อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลิกโรตีติฯ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวตี วิเวกนิสฺสิตํ
 วิวรคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ฯเปฯ สมฺมาสมาธี ภาเวตี วิเวกนิสฺสิตํ
 วิวรคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลิกโรตีติฯ

[๑๓๑]

สาวตถีนินทานํฯ สุริยสุส ภิกฺขเว อุทยโต เอตํ ปุพฺพวงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตตํ
 ยทิตํ อรุณฺคํฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อริยสุส อฏฺฐงฺกิกสุส มคฺคสุส
 อปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพวงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตตํ ยทิตํ สีสสมฺปทาฯ สีสสมฺปนฺนเสตํ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ ฯเปฯ

๑. ม. สุริยสุสฯ เอวมฺปริฯ

๒. ม. ย. อิตฺสทฺโท นตฺถิฯ เอวมฺปริฯ

สุริยเปยยาลที่ ๖

กัลยาณमितตสูตรที่ ๑

มิตรดีเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

(๑๒๙)

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิमितมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้นเป็นนิमितมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๑๓๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐฐิ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี^๑ ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

ศีลสัมปทาสูตรที่ ๑

ศีลสัมปทาเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

(๑๓๑)

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิमितมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิमितมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยศีล พึงหวังข้อนี้ได้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้จำนวนแปลว่า "ภิกษุผู้มีมิตรดี" -ผู้รวบรวม

[๑๓๒]

ยทิทํ ฌนุทสมุปทา ฯเปฯ

[๑๓๓]

ยทิทํ อตุตสมุปทา ฯเปฯ

[๑๓๔]

ยทิทํ ทิฏฐิจสมุปทา ฯเปฯ

[๑๓๕]

ยทิทํ อปุปมาทสมุปทา ฯเปฯ

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑

ฉันทสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๒]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อตตสัมปทาสูตรที่ ๑

อตตสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๓]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งตน (ความถึงพร้อมแห่งจิต) ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕^๑

ทิวฐิสัมปทาสูตรที่ ๑

ทิวฐิสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๔]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งทิวฐิ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

อัปปรมาทสัมปทาสูตรที่ ๑

ความไม่ประมาทเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๓๕]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

๑. สูตรที่ ๔ -ผู้รวบรวม

[๑๓๖]

สาวตถีนีทาน์ฯ สุริยสุส ภิกขเว อุทยโต เอตํ ปุพฺพวงคํ เอตํ ปุพฺพนิมิตตํ
 ยทิตํ อรุณคฺคํฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุโน อริยสุส อฏฺฐจฺงคิกสุส มคฺคสุส
 อุปปาทาย เอตํ ปุพฺพวงคํ เอตํ ปุพฺพนิมิตตํ ยทิตํ โยนิโสมนสิการสมฺปทาฯ
 โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตํ ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ
 ภาเวสุสตี อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกริสฺสตีติฯ

[๑๓๗]

กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ
 ภาเวตี อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวตี
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวตี
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวตี อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสีกโรตีติฯ

[๑๓๘]

สาวตถีนีทาน์ฯ สุริยสุส ภิกขเว อุทยโต เอตํ ปุพฺพวงคํ เอตํ ปุพฺพนิมิตตํ
 ยทิตํ อรุณคฺคํฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุโน อริยสุส อฏฺฐจฺงคิกสุส มคฺคสุส
 อุปปาทาย เอตํ ปุพฺพวงคํ เอตํ ปุพฺพนิมิตตํ ยทิตํ กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺ-
 ตสฺเสตํ ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวสุสตี อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกริสฺสตีติฯ

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

(๑๓๖)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิमितมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิमितมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๑๓๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

กัลยาณมิตรสูตรที่ ๒

มิตรดีเป็นนิमितแห่งอริยมรรค

(๑๓๘)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิमितมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิमितมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๓๙]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ กลยาณमितโต อริยํ อฏฺจนฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ
 อฏฺจนฺคิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรตฺติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ รากวินย-
 ปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธี ภาเวติ
 รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 กลยาณमितโต อริยํ อฏฺจนฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺจนฺคิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรตฺติฯ

[๑๔๐]

สาวตฺถีนินฺทานํฯ สุริยสฺส ภิกขเว อุทฺยโต เอตํ ปุพฺพวงฺคํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ
 ยทิตฺ อรุณฺคฺคํฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุโน อริยสฺส อฏฺจนฺคิกสฺส มคฺคสฺส
 อุปปาทาย เอตํ ปุพฺพวงฺคํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิตฺ สีสสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๔๑]

ยทิตฺ ฉนฺทสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๓๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฎฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

สีกัมปทาสูตรที่ ๒

สีกัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๐]

สาวตสันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความเกิดแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมด้วยศีล ฉันทันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๑]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

[๑๔๒]

ยทิต์ อตุตสมุปทา ๑เป๑

[๑๔๓]

ยทิต์ ทิฏฐิสมุปทา ๑เป๑

[๑๔๔]

ยทิต์ อปุปมาทสมุปทา ๑เป๑

อิตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อิตตสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๒]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทิวฐีสัมปทาสูตรที่ ๒

ทิวฐีสัมปทาเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๓]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งทิวฐี ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปรมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

ความไม่ประมาทเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

[๑๔๔]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓

[๑๔๕]

สาวตถีนีทาน์ฯ ยทิท โยนิโสมนสิการสมปทาฯ โยนิโสมนสิการสมปนุสนุเสตต์
 ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงขัม อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสีกโรตฺตีติฯ

[๑๔๖]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการสมปนุโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 ภาเวตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตฺตีติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฺฐี ภาเวตี
 รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ สมมาสมาธิ
 ภาเวตี รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯ เอวํ โข
 ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการสมปนุโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตี อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตฺตีติฯ

สุริยเปยฺยาโล สมตฺโต ฯ

ตสฺสุทฺทานัน

กถยามิตฺตํ สีลญจ	ฉนฺโท จ อตฺตสมปทา
ทิฏฺฐี จ อปฺปมาโท จ	โยนิโส ภวตี สตฺตมํ ฯ

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค

(๑๔๕)

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้นสิ่งที่ขึ้นก่อน สิ่งที่ยืนก่อน^๑ สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความเกิดแห่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘.

(๑๔๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฎฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ สุริยเปยยาลที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้

๑. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑	๒. สีสสัมปทาสูตรที่ ๑
๓. นันทสัมปทาสูตรที่ ๑	๔. อตตสัมปทาสูตรที่ ๑
๕. ทิฎฐิสัมปทาสูตรที่ ๑	๖. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑	๘. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒
๘. สีสสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐. นันทสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๑. อตตสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๒. ทิฎฐิสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๓. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

๑. ข้อสังเกต : ประโยค "สิ่งที่ขึ้นก่อน" เกินมา ๑ ประโยค -ผู้รวบรวม

เอกธมฺมเปยฺยาโล สุตฺตโม

[๑๔๗]

สาวตถีนีทานํ ฯ เอกธมฺโม ภิกฺขเว พหุปรกาโร อริยสฺส อฏฺฐงฺกิกสฺส มคฺคสฺส
 อูปรปาทาย ฯ กตโม เอกธมฺโม ฯ ยทิทํ กลฺยาณमितฺตตา ฯ กลฺยาณमितฺตสฺเสตํ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุทีกริสฺสตีติ ฯ

[๑๔๘]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณमितฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุทีกโรตีติ ฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
 วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ ฯ เป ฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
 วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ ฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณमितฺโต
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุทีกโรตีติ ฯ

[๑๔๙]

สาวตถีนีทานํ ฯ เอกธมฺโม ภิกฺขเว พหุปรกาโร อริยสฺส อฏฺฐงฺกิกสฺส มคฺคสฺส
 อูปรปาทาย ฯ กตโม เอกธมฺโม ฯ ยทิทํ สีสฺสมปรทา ฯ เป ฯ

เอกธัมมเปยยาลที่ ๗

กัลยาณमितตสูตรที่ ๑

กัลยาณมิตรมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๔๗]

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชรรณอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่ง อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ชรรณอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๔๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฎฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรช น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรช น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

ศีลสัมปทาสูตรที่ ๑

ศีลสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๔๙]

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชรรณอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่ง อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ชรรณอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

[๑๕๐]

ยทิต์ ฃนุทสมปทา ๑เป๑

[๑๕๑]

ยทิต์ อตุตสมปทา ๑เป๑

[๑๕๒]

ยทิต์ ทิฏฐิสมปทา ๑เป๑

[๑๕๓]

ยทิต์ อปฺปมาทสมปทา ๑เป๑

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑

ฉันทสัมปทามีอุปการ^๑ มากแก่จริมรรค

[๑๕๐]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อิตตสัมปทาสูตรที่ ๑

อิตตสัมปทามีอุปการะ^๑ มากแก่จริมรรค

[๑๕๑]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑

ทิฏฐิสัมปทามีอุปการะ^๑ มากแก่จริมรรค

[๑๕๒]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งทิฏฐิ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

อัปปรมาทสูตรที่ ๑

ความไม่ประมาทมีอุปการะ^๑ มากแก่จริมรรค

[๑๕๓]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

๑. อุปการะ -ผู้รวบรวม

[๑๕๔]

สาวตถีนีทาน์ฯ ยทิทำ โยนิโสมนสิการสมปทาฯ โยนิโสมนสิการสมปนุสนุเสตต์
 ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงขัม อริยัม อฏฺงคิกัม มคคัม ภาเวตฺตติ อริยัม อฏฺงคิกัม มคคัม
 พหุลิกิริสฺสตีติฯ

[๑๕๕]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการสมปนุโน อริยัม อฏฺงคิกัม มคคัม ภาเวติ
 อริยัม อฏฺงคิกัม มคคัม พหุลิกโรตีติฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตต์
 วิราคนิสฺสิตต์ นิโรชนิสฺสิตต์ โวสฺสคคปริณามีฯ เปฯ สมมาสมาริ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตต์
 วิราคนิสฺสิตต์ นิโรชนิสฺสิตต์ โวสฺสคคปริณามีฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการ-
 สมปนุโน อริยัม อฏฺงคิกัม มคคัม ภาเวติ อริยัม อฏฺงคิกัม มคคัม พหุลิกโรตีติฯ

[๑๕๖]

สาวตถีนีทาน์ฯ เอกธมโม ภิกขเว พหุปกาโร อริยสฺส อฏฺงคิกสฺส มคคสฺส
 อุปฺปาทายฯ กตโม เอกธมโมฯ ยทิทำ กลฺยาณमितฺตตาฯ กลฺยาณमितฺตสฺเสตต์
 ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงขัม อริยัม อฏฺงคิกัม มคคัม ภาเวตฺตติ อริยัม อฏฺงคิกัม มคคัม
 พหุลิกิริสฺสตีติฯ

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

(๑๕๔)

สาวตสันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชรรณอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ชรรณอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๑๕๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒

กัลยาณมิตตมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

(๑๕๖)

สาวตสันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชรรณอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ชรรณอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๕๗]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ กถยาณमितฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสโรตฺติฯ อีช ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฺฐี ภาเวติ รากวินยปฺริโยสานํ
 โทสวินยปฺริโยสานํ โมหวินยปฺริโยสานํ ฯเปฯ สมมาสมาธิ ภาเวติ รากวินยปฺริโยสานํ
 โทสวินยปฺริโยสานํ โมหวินยปฺริโยสานํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ กถยาณमितฺโต อริยํ
 อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรตฺติฯ

[๑๕๘]

สาวตฺถีนิทานํฯ เอกธมฺโม ภิกขเว พหุปรกาโร อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส
 อุปฺปาทายฯ กตโม เอกธมฺโมฯ ยทิตฺถํ สีสสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๕๙]

ยทิตฺถํ จนฺทสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๕๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

ศีลสัมปทาสูตรที่ ๒

ศีลสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๘]

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๕๙]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งฉันทะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

(๑๖๐)

ยทิทํ อตุตสมุปทา ฯเปฯ

(๑๖๑)

ยทิทํ ทิฏฐิสมุปทา ฯเปฯ

(๑๖๒)

ยทิทํ อปุปมาทสมุปทา ฯเปฯ

อิตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อิตตสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๐]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งตน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทิวฐิสัมปทาสูตรที่ ๒

ทิวฐิสัมปทามีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๑]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งทิวฐิ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปรมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

ความไม่ประมาทมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

[๑๖๒]

...คือ ความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาท ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓

[๑๖๓]

สาวตถีนินทาน์ฯ ยทิท โยนิโสมนสิการสมปทาฯ โยนิโสมนสิการสมปนุสนุเสต์
 ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงขั อริยั อฏฺงคิกั มคคั ภาเวตฺตติ อริยั อฏฺงคิกั มคคั
 พหุลิกฺริสฺสตีติฯ

[๑๖๔]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการสมปนุโน อริยั อฏฺงคิกั มคคั ภาเวติ
 อริยั อฏฺงคิกั มคคั พหุลิกโรตีติฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฺฐี ภาเวติ ฯเปฯ
 สมมาสมาธิ ภาเวติ รากวินยปริโยสานั ทิสวินยปริโยสานั โมหวินยปริโยสานัฯ
 เอวั โข ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการสมปนุโน อริยั อฏฺงคิกั มคคั ภาเวติ
 อริยั อฏฺงคิกั มคคั พหุลิกโรตีติฯ

เอกรมมเปยยาโล นิฏฺฐิตีติฯ

ตสฺสุทฺททานั

กถยาณมิตฺตํ สีลั จ	ฉนุโท จ อตฺตสมปทา
ทิฏฺฐิ จ อปฺปมาโท จ	โยนิโส ภาเวติ สตฺตมัมฯ

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการมีอุปการะมากแก่อริยมรรค

(๑๖๓)

สาวตสันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชรรมอันหนึ่งมีอุปการะมาก เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ชรรมอันหนึ่งเป็นไฉน? คือ ความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้แจ้งซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๑๖๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฎฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ เอกฉัมมเปยยาถที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาถนี้ คือ

๑. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๑	๒. สीलสัมปทาสูตรที่ ๑
๓. นันทสัมปทาสูตรที่ ๑	๔. อตตสัมปทาสูตรที่ ๑
๕. ทิฎฐิสัมปทาสูตรที่ ๑	๖. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑	๘. กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒
๘. สीलสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐. นันทสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๑. อตตสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๒. ทิฎฐิสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๓. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

นาหนุตเอกธมมเปยยาโล^๑ อฏฺจโม

[๑๖๕]

สาวตถีนิทานํ ฯ นาทํ ภิกฺขเว อญฺฉํ เอกธมฺมํปี สมนุสฺสามิ เยน
 อนุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺจงฺคิโก มคฺโค อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺจงฺคิโก
 มคฺโค ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติ ฯ ยถยิทํ ภิกฺขเว กลฺยาณमितฺตตา ฯ กลฺยาณमितฺตสฺเสตํ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺจงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺจงฺคิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสีกริสฺสตีติ ฯ

[๑๖๖]

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณमितฺโต อริยํ อฏฺจงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ
 อฏฺจงฺคิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีติ ฯ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมนฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯ เป ฯ
 สมนฺมาสมาธี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคคฺคปริณามี ฯ เอวํ
 โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณमितฺโต อริยํ อฏฺจงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺจงฺคิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีติ ฯ

[๑๖๗]

สาวตถีนิทานํ ฯ นาทํ ภิกฺขเว อญฺฉํ เอกธมฺมํปี สมนุสฺสามิ เยน อนุปฺปนฺโน
 วา อริโย อฏฺจงฺคิโก มคฺโค อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺจงฺคิโก มคฺโค
 ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติ ฯ ยถยิทํ ภิกฺขเว สีสฺสมปทา ฯ เป ฯ

๑. ม. ทุตติยเอกธมมเปยยาลวคฺค ฯ

นาหันทเอกธัมมเปยยาลที่ ๘

กัลยาณमितตสูตรที่ ๑

กัลยาณมิตรเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

(๑๖๕)

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะ เป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความเป็นมิตรดีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุ ผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำใ้ มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๑๖๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำใ้ มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อันอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยอมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำใ้ มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

สีลสัมปทาสูตรที่ ๑

สีลสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

(๑๖๗)

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะ เป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือ ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งศีลเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

[๑๖๘]

ยถยิทํ ภิกฺขเว ฉนฺทสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๖๙]

ยถยิทํ ภิกฺขเว อตฺตสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๗๐]

ยถยิทํ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๗๑]

ยถยิทํ ภิกฺขเว อปฺปมาทสมฺปทา ฯเปฯ

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑

ฉันทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๘]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งฉันทะเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

อิตตสัมปทาสูตรที่ ๑

อิตตสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๖๙]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งตนเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

ทัญญูสัมปทาสูตรที่ ๑

ทัญญูสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๐]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งทัญญูเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

อัปปรมาทสัมปทาสูตรที่ ๑

อัปปรมาทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๑]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาทเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

[๑๗๒]

สาวตถินิทานํฯ ยถยิทํ ภิกขเว โยนิโสมนสิการสมปทาฯ โยนิโสมนสิการ-
สมปนนฺสเสตํ ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺจงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสติ อริยํ
อฏฺจงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกฺริสฺสตีติฯ

[๑๗๓]

กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการสมปนฺโน อริยํ อฏฺจงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ
อริยํ อฏฺจงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีฯ อีช ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
ฯเปฯ สมมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์สฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ
เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการสมปนฺโน อริยํ อฏฺจงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ
อฏฺจงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีติฯ

[๑๗๔]

สาวตถินิทานํฯ นาทํ ภิกขเว อณฺณํ เอกขมฺมปิ สมนฺุปลสฺสามิ เยน อนฺุปฺปนฺโน
วา อริโย อฏฺจงฺกิกโก มคฺโค อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน วา อริโย อฏฺจงฺกิกโก มคฺโค
ภาวนาปาริปุรี คจฺจติฯ ยถยิทํ ภิกขเว กถฺยาณมิตฺตตาฯ กถฺยาณมิตฺตสฺเสตํ
ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺจงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสติ อริยํ อฏฺจงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสฺสีกฺริสฺสตีติฯ

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

(๑๗๒)

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๑๗๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

กัลยาณมิตตสูตรที่ ๒

กัลยาณมิตรเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

(๑๗๔)

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะ เป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้จำนวนแปลว่า “ซึ่งจะเป็นเหตุ” -ผู้รวบรวม

[๑๗๕]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ กถยาณमितฺโต อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกโรตฺติฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฺฐี ภาเวติ ราควินยปรีโยสานํ
 โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํ ฯเปฯ สมมาสมาธิ ภาเวติ ราควินยปรีโยสานํ
 โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ กถยาณमितฺโต อริยํ
 อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตฺติฯ

[๑๗๖]

สาวตฺถินิทานํฯ นาคํ ภิกขเว อถลํ เอกธมฺมํปิ สมนุสฺสสามิ เยน อนุปฺปนโน
 วา อริโย อฏฺฐงฺคิกโก มคฺคโค อุปฺปชฺชติ อุปฺปนโน วา อริโย อฏฺฐงฺคิกโก มคฺคโค
 ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติฯ ยถยิทํ ภิกขเว สีสสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๗๗]

ยถยิทํ ภิกขเว จนนทสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

ศีลสัมปทาสูตรที่ ๒

ศีลสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๖]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความบริบูรณ์ เหมือนความถึงพร้อมแห่งศีลเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒

ฉันทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๗]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งฉันทะเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

[๑๗๘]

ยถยิทํ ภิกฺขเว อตฺตสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๗๙]

ยถยิทํ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิสมฺปทา ฯเปฯ

[๑๘๐]

ยถยิทํ ภิกฺขเว อปฺปมาทสมฺปทา ฯเปฯ

อิตตสัมปทาสูตรที่ ๒

อิตตสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๘]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งตนเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

ทิวฐิสัมปทาสูตรที่ ๒

ทิวฐิสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๗๙]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งทิวฐิเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

อัปปรมาทสัมปทาสูตรที่ ๒

อัปปรมาทสัมปทาเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๘๐]

...เหมือนความถึงพร้อมแห่งความไม่ประมาทเลย ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓

[๑๘๑]

ยถยิทํ ภิกฺขเว โยนิโสมนสิการสมฺปทา ฯ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตํ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสีกริสฺสตีติ ฯ

[๑๘๒]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตี
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตี ฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวตี
 รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯ เป ฯ สมฺมาสมาธี ภาเวตี
 รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสีกโรตีติ ฯ

นาหนุตเอกธมฺมเปยฺยาโล สมตฺโต ฯ

ตสฺสุทฺธานํ

กल्याณมิตฺตํ สีสฺลณฺจ

ทิฏฺฐิจ อปฺปมาโท จ

ฉนฺโท จ อตฺตสมฺปทา

โยนิโส ภวตี สตฺตมํ ฯ

โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค

[๑๘๑]

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังไม่ถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจ โดยแยกกายเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยกกาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๑๘๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยกกาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยกกาย ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๔

จบ นาคันตเอกธัมมเปยยาลที่ ๘

รวมพระสูตรที่มีในเปยยาลนี้ คือ

๑. กัลยาณमितตสูตรที่ ๑	๒. สीलสัมปทาสูตรที่ ๑
๓. ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๑	๔. อัตตสัมปทาสูตรที่ ๑
๕. ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๑	๖. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๑
๗. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๑	๘. กัลยาณमितตสูตรที่ ๒
๙. สीलสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๐. ฉันทสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๑. อัตตสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๒. ทิฏฐิสัมปทาสูตรที่ ๒
๑๓. อัปปมาทสัมปทาสูตรที่ ๒	๑๔. โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตรที่ ๒

คงคาเปยยาโล^๑นวโม

[๑๘๓]

สาวตถีนินทานันฯ เสยยถาปี ภิกขเว คงคา นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปณา
ปาจันปพฺภารา เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปพฺภารोฯ

[๑๘๔]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปพฺภารोฯ อิทฺถ ภิกขเว
ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ฯเปฯ
สมฺมาสมาธี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ฯ เอวํ โข
ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต
นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปพฺภารโหติฯ

[๑๘๕]

สาวตถีนินทานันฯ เสยยถาปี ภิกขเว ยมฺนา นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปณา
ปาจันปพฺภารา เอวเมว โข ภิกขเว ฯเปฯ

คังคาเปยยาตที่ ๕

คังคาปาจिनินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๑๘๓)

สาวตถันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๘๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสมาธิภาวนา อานาปัตถวิเวก อาศัยวิเวก อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสมาสมาธิ อานาปัตถวิเวก อาศัยวิเวก อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑

ยมุนาปาจिनินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๑๘๕)

สาวตถันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

[๑๘๖]

สาวตู่ถิ่นทาน้ำฯ เสยฺยถาปี ฤกฺขเว อจิรวดี นที ปาจีนินฺนุนา ปาจีนโปณ
ปาจีนปพฺภารา เอวเมว โข ฤกฺขเว ฯเปฯ

[๑๘๗]

สาวตู่ถิ่นทาน้ำฯ เสยฺยถาปี ฤกฺขเว สรรภู นที ปาจีนินฺนุนา ปาจีนโปณ
ปาจีนปพฺภารา เอวเมว โข ฤกฺขเว ฯเปฯ

[๑๘๘]

สาวตู่ถิ่นทาน้ำฯ เสยฺยถาปี ฤกฺขเว มหี นที ปาจีนินฺนุนา ปาจีนโปณ
ปาจีนปพฺภาราฯ เอวเมว โข ฤกฺขเว ฯเปฯ

อจิรวดี^๑ปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

(๑๘๖)

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ภิภษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

[๒]

สรภูปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

(๑๘๗)

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ภิภษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

มहींปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมहींไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

(๑๘๘)

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहींไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ภิภษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

๑. อจิรวดี - ผู้รวบรวม

๒. จบ สูตรที่ ๓ - ผู้รวบรวม

[๑๘๙]

สาวตถีนินทาน์ฯ เสขยถาปี ภิกขเว ยา กาจิมา^๑ มหานทีโยฯ เสขยถิต์ฯ คงคา
 ยมูนา อจิรวดี สรรภู มหี สพุพา ตา ปาจีนนินนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพุภาราฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนุโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสีกโรนุโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพุภารोฯ

[๑๙๐]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนุโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสีกโรนุโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพุภารोฯ อธิ ภิกขเว
 ภิกขุ สมมาทิกฺขจึ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ ฯเปฯ สมมาสมาธิ ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนุโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรนุโต นิพฺพานนินฺโน
 โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพุภารโหติฯ

[๑๙๑]

สาวตถีนินทาน์ฯ เสขยถาปี ภิกขเว คงคา นที สมฺมุตฺตนินฺนา สมฺมุตฺตโปณา
 สมฺมุตฺตปพุภาราฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนุโต อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรนุโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพุภารोฯ

๑. ย. กาจิฯ เอวมุปริปิฯ

มหานทีปาจัน^๑นินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน เหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ทิศปราจัน

(๑๘๙)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวุ แม่น้ำมหิทั้งหมดนั้นไหลไปสู่ทิศปราจัน หลังไปสู่ทิศปราจัน บ่าไปสู่ทิศปราจัน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๙๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โนมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โนม^๒ไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๖

กิงคาสมุตินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

(๑๙๑)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ มีการใช้จำนวนแปลทั้ง ๒ แบบ คือ “ปาจัน” และ “ปราจัน” -ผู้รวบรวม

๒. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้จำนวนแปลว่า “โน้มไปในการสละ” -ผู้รวบรวม

[๑๙๒]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺสงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺสงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปฺพกาโรฯ อึช ภิกขเว
 ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
 วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺสงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺสงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ
 นิพฺพานปฺพกาโรติฯ

[๑๙๓]

สาวตฺถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว ยมฺนา นที สมฺมุตฺตนิมฺนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
 สมฺมุตฺตปฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ฯเปฯ

[๑๙๔]

สาวตฺถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว อจิริวตี นที สมฺมุตฺตนิมฺนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
 สมฺมุตฺตปฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ฯเปฯ

[๑๙๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

ยมุนาสมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร

[๑๙๓]

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวดี^๑สมุทนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

[๑๙๔]

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ มีการใช้จำนวนแปลทั้ง ๒ แบบ คือ “อจิรวดี” และ “อจิรวตี” -ผู้รวบรวม

[๑๙๕]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สรรฺภู นที สมฺมุตฺตนิฺนฺนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
สมฺมุตฺตปฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

[๑๙๖]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหี นที สมฺมุตฺตนิฺนฺนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
สมฺมุตฺตปฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

[๑๙๗]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยา กาจิมมา มหานทีโยฯ เสยฺยถีทํฯ คงฺคา
ยมนฺนา อจิรวตี สรรฺภู มหี สพฺพา ตา สมฺมุตฺตนิฺนฺนา สมฺมุตฺตโปณฺนา สมฺมุตฺตปฺพการาฯ
เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ
พหุสฺสีกโรนฺโต นิพฺพานนิฺนฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺโน นิพฺพานปฺพการโฯ

สรภูสมุทนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร

(๑๙๕)

สาวตถันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิภษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉนั้นั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

มทีสมุทนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภู^๑ไหลไปสู่สมุทร

(๑๙๖)

สาวตถันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมทีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิภษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วย^๒ ๘... ฉนั้นั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีสมุทนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่निพพานเหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่สมุทร

(๑๙๗)

สาวตถันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมที ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิภษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้ น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉนั้นั้นเหมือนกัน.

๑. แม่น้ำมที -ผู้รวบรวม

๒. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ -ผู้รวบรวม

[๑๙๘]

กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ นิพฺพานปฺพภาโรฯ อิทฺ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ
 ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิฯ
 เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺเณ นิพฺพานปฺพภาโรติฯ

คฺงคาเปยฺยาลวารี สงฺเขเปนฺ ลิจิตํ เปยฺยาเล วิตุถาเรตพฺพิฯ

ตสฺสุทฺทานัน

ฉ ปาจฺฉินโต นินฺนา ฉ นินฺนา [๑] สมฺมุตฺโต
 เทว^๒ ฐมา ทสา โหนฺติ วคฺโค^๓ เตนฺ ปวฺจจตีติฯ
 คฺงคาเปยฺยาลี ปาจฺฉินนินฺนวาจนมคฺคิ วิเวกนิสฺสิตทฺวาทสฺสกี ปจฺมกีฯ

๑. ม. ย. ๑ ฯ

๒. ม. ย. เอเต เทว ฉ ทฺวาทส โหนฺติ ฯ

๓. ย. เปยฺยาลี เตนฺ วฺจจตีติ ฯ

[๑๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสมาธิภาวนา อานาปัตถวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสมาสมาธิ อานาปัตถวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

[๑]

วาระแห่งคังคาเปยยาลที่เขียนไว้โดยย่อ พึงให้พิสดารในเปยยาล.

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยการอาศัยวิเวก (เป็นต้น) รวมเป็น ๑๒ สูตร
 ๖ สูตรแรกอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราจีน
 ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร.

[๑๙๙]

สาวตถีนิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คจฺจ นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปณา
 ปาจันปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐจฺจกัํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
 อฏฺฐจฺจกัํ มคฺคํ พหุสฺสักรโณโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ

[๒๐๐]

กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐจฺจกัํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺจกัํ มคฺคํ
 พหุสฺสักรโณโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ อึช ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ สมฺมาทึฏฺฐี ภาเวติ รากวินยปรีโยสานํ โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํ
 ๔เปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ รากวินยปรีโยสานํ โทสวินยปรีโยสานํ โมหวินยปรีโยสานํฯ
 เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐจฺจกัํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺจกัํ มคฺคํ
 พหุสฺสักรโณโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารโหติฯ

[๒๐๑]

สาวตถีนิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยมฺมนา นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปณา
 ปาจันปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ๔เปฯ

คังคาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

(๑๙๙)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ภิภษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉนั้นั้นเหมือนกัน.

(๒๐๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิภษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิภษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ สัมมาทิฎฐิ มีอันกำจัตราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัตรโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัตรโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญ สัมมาสมาธิ มีอันกำจัตราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัตรโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัตรโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิภษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑

ยมุณาปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุณาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

(๒๐๑)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุณาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ภิภษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉนั้นั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

(๒๐๒)

สาวตถีนีทาน์ฯ เสขยถาปี ภิกขเว อจิรวดี นที ปาจีนินุณา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพุภाराฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ๗เปฯ

(๒๐๓)

สาวตถีนีทาน์ฯ เสขยถาปี ภิกขเว สรรภู นที ปาจีนินุณา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพุภाराฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ๗เปฯ

(๒๐๔)

สาวตถีนีทาน์ฯ เสขยถาปี ภิกขเว มหี นที ปาจีนินุณา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพุภाराฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ๗เปฯ

อจิรวดีปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๒๐๒)

สาวตสันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

สรภูปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๒๐๓)

สาวตสันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

มहींปาจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมहींไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๒๐๔)

สาวตสันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมहींไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

[๒๐๕]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยยถาปี ภิกขเว ยา กาจิมา มหันทิโยฯ เสยยถิท์ฯ คงคา
 ยมูนา อจิรวดี สรรภู มหี สพฺพา ตา ปาจันนินฺนา ปาจันโปณา ปาจันปพฺภาราฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ฯเปฯ

[๒๐๖]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยยถาปี ภิกขเว คงคา นที สมฺมุตฺตนิฺนนา สมฺมุตฺตโปณา
 สมฺมุตฺตปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริย์
 อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ พหุสฺสักรโณโต นิพฺพานนิฺนโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารโ

[๒๐๗]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริย์ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสักรโณโต นิพฺพานนิฺนโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารโฯ อึช ภิกขเว
 ภิกขุ สมฺมาทิสฺสึ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ
 สมฺมาสมาธิ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯ
 เอว โข ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริย์ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสักรโณโต นิพฺพานนิฺนโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารโติ ฯ

มหานทีปาจินนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคยอมโน้มไปสู่นิพพาน เหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ทิสปราจีน

(๒๐๕)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวุ แม่น้ำมที ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่ทิสปราจีน หลังไปสู่ทิสปราจีน บ่าไปสู่ทิสปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

กังกาสมุตตินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

(๒๐๖)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๐๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงจะเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

[๒๐๘]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยมฺมนา นที สมฺมุตฺตนิฺนฺนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
สมฺมุตฺตปฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

[๒๐๙]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อจิรวตี นที สมฺมุตฺตนิฺนฺนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
สมฺมุตฺตปฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

[๒๑๐]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สรรณฺ นที สมฺมุตฺตนิฺนฺนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
สมฺมุตฺตปฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

ยมุนาสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมนาไหลไปสู่สมุทร

(๒๐๘)

สาวัตถ์นิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จันนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวดีสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

(๒๐๙)

สาวัตถ์นิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จันนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

สรภูสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร

(๒๑๐)

สาวัตถ์นิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จันนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

[๒๑๑]

สาวตถีนินทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มहीं นที สมฺมุตฺตนินฺนา สมฺมุตฺตโปณา
สมฺมุตฺตปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ๕เปฯ

[๒๑๒]

สาวตถีนินทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยา กาจิมมา มหานทีโยฯ เสยฺยถิทํฯ คงฺคา
ยมนฺนา อจิริวตี สรรณฺ มहीं สพฺพา ตา สมฺมุตฺตนินฺนา สมฺมุตฺตโปณา สมฺมุตฺตปพฺภาราฯ
เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสฺสีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ

[๒๑๓]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสฺสีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ อธิ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ รากวินยปฺริโยสานํ โทสวินยปฺริโยสานํ โมหวินยปฺริโยสานํ ๕เปฯ
สมฺมาสมาธิ ภาเวติ รากวินยปฺริโยสานํ โทสวินยปฺริโยสานํ โมหวินยปฺริโยสานํฯ เอว
โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรนฺโต
นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารโหติฯ

รากวินยทฺวาทสกี ทฺุตฺยกี สมฺมุตฺตนินฺนฺนฺติฯ

มหีสุมทนินสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร

(๒๑๑)

สวัตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำที่ไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีสมุทนินสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรคน้อมไปสู่निพพานเหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่สมุทร

(๒๑๒)

สวัตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวุ แม่น้ำมที ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้ น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๑๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้ น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้ น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๒

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยการกำจัดราคะ (เป็นต้น) รวมเป็น ๑๒ สูตร

๖ สูตรแรกอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิสปราจีน

๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร.

[๒๑๔]

สาวตถีนิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คงฺคา นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปณา
 ปาจันปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ

[๒๑๕]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ อึชฺ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ สมฺมาทิสฺสึ ภาเวติ อมโตคฺชํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ
 ภาเวติ อมโตคฺชํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ
 นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารโหติฯ

[๒๑๖]

สาวตถีนิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยมฺนา นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปณา
 ปาจันปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

กัณฑาปาจินนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ๑๓๑ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๒๔๑)^๑

สาวตถันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิภษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๑๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิภษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วย ๘^๒อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิภษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฎฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ๑๓๑ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิภษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑

ยมนาปราจินนินสูตร^๓

ผู้เจริญอริยมรรค^๔ ๑๓๑ เหมือนแม่น้ำยมนาไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๒๑๖)

สาวตถันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมนาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิภษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ๑๓๑

จบ สูตรที่ ๒

๑. [๒๑๕] -ผู้รวบรวม

๒. อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ -ผู้รวบรวม

๓. ยมนาปราจินนินสูตร -ผู้รวบรวม

๔. ผู้เจริญอริยมรรค -ผู้รวบรวม

(๒๑๗)

สาวตุถีนิทานํฯ เสขยถาปี ภิกขเว อจิรวดี นที ปาจีนินฺนุนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ๗เปฯ

(๒๑๘)

สาวตุถีนิทานํฯ เสขยถาปี ภิกขเว สรรภู นที ปาจีนินฺนุนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ๗เปฯ

(๒๑๙)

สาวตุถีนิทานํฯ เสขยถาปี ภิกขเว มหี นที ปาจีนินฺนุนา ปาจีนโปณา
ปาจีนปพฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ๗เปฯ

อจิรวดีปาจินนินนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

(๒๑๗)

สาวตถันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ก็กษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

สรภูปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

(๒๑๘)

สาวตถันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ก็กษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

[๑]

[๒]

(๒๑๙)

สาวตถันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมทีไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ก็กษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

๑. มทีปาจีนนินนสูตร -ผู้รวบรวม

๒. ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมทีไหลไปสู่ทิศปรมาจีน -ผู้รวบรวม

[๒๒๐]

สาวตถีนินทาน์ฯ เสยยถาปี ภิกขเว ยา กาจิมมา มหันทิโยฯ เสยยถีทำฯ คงคา
 ยมุนา อจิรวดี สรรภู มหี สพพา ตา ปาจีนนินนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพุภाराฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ฯเปฯ

[๒๒๑]

สาวตถีนินทาน์ฯ เสยยถาปี ภิกขเว คงคา นที สมุททนินนา สมุททโปณา
 สมุททปพุภाराฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริย์
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต นิพพานนินฺโน โหติ นิพพานโปณฺณ นิพพานปพุภाराฯ

[๒๒๒]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรนฺโต นิพพานนินฺโน โหติ นิพพานโปณฺณ นิพพานปพุภाराฯ อิช ภิกขเว
 ภิกขุ สมมาทิกฺขี ภาเวติ อมโตคฺขํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานนํ ฯเปฯ สมมาสมาธิ
 ภาเวติ อมโตคฺขํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานนํฯ เอว โข ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวนฺโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต นิพพานนินฺโน โหติ นิพพานโปณฺณ
 นิพพานปพุภाराโรติ ฯ

มหิปราจินนินนสูตร^๑

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำที่ไหลไปสู่ทิศปราจีน^๒

(๒๒๐)

สาวัดถีนทาน. คูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรภู แม่น้ำมही ทั้งหมด^๓ไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

กังกาสมุตตนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

(๒๒๑)

สาวัดถีนทาน. คูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๒๒)

คูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่พระนิพพาน^๔ คูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฎฐิ อันหยั่งลงสู่^๕อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด คูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

๑. มหานทีปราจีนนินนสูตร -ผู้รวบรวม

๒. ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนมหานทีที่ไหลไปสู่ทิศปราจีน -ผู้รวบรวม

๓. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “ทั้งหมดนั้น” -ผู้รวบรวม

๔. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “นิพพาน” -ผู้รวบรวม

๕. อันหยั่งลงสู่ -ผู้รวบรวม

[๒๒๓]

สาวตถีนีทาน้ำฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยมฺมนา นที สมฺมุตฺตนิฺนฺนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
สมฺมุตฺตปฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

[๒๒๔]

สาวตถีนีทาน้ำฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อจิรวตี นที สมฺมุตฺตนิฺนฺนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
สมฺมุตฺตปฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

[๒๒๕]

สาวตถีนีทาน้ำฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สรรฺภู นที สมฺมุตฺตนิฺนฺนา สมฺมุตฺตโปณฺนา
สมฺมุตฺตปฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

ยมุนาสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำ^๑ ยมุนาไหลไปสู่สมุทร

(๒๒๓)

สาวัดถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จันนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

อจิรวดีสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำ^๒ อจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

(๒๒๔)

สาวัดถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จันนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

สรภูสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร

(๒๒๕)

สาวัดถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จันนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

๑. แม่น้ำ -ผู้รวบรวม

๒. แม่น้ำ -ผู้รวบรวม

[๒๒๖]

สาวตถีนินทานันฯ เสยยถาปี ภิกขเว มहीं นที สมุทฺทนิหฺนนา สมุทฺทโปณฯ
สมุทฺทปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกขเว ฯเปฯ

[๒๒๗]

สาวตถีนินทานันฯ เสยยถาปี ภิกขเว ยา กาจิมมา มหฺนทโยฯ เสยยถิทํฯ คงคา
ยมนฺนา อจิรวตี สรณฺ มहीं สพฺพา ตา สมุทฺทนิหฺนนา สมุทฺทโปณฯ สมุทฺทปพฺภาราฯ
เอวเมว โข ภิกขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ
พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปพฺภารोฯ

[๒๒๘]

กถณฺจ ภิกขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ
พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปพฺภารोฯ อิทฺ ภิกขเว
ภิกฺขุ สมฺมาทิสฺสึ ภาเวติ อมโตคฺคํ อมตฺปฺรายนํ อมตฺปฺริยฺสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ
ภาเวติ อมโตคฺคํ อมตฺปฺรายนํ อมตฺปฺริยฺสานํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกฺขุ อริยํ
อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ
นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปพฺภารอติฯ

มทีสมุทนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำที่ไหลไปสู่สมุทร

(๒๒๖)

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำที่ไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

มหานทีสมุทนินสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนมหานทีที่ไหลไปสู่สมุทร

(๒๒๗)

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวุ แม่น้ำมที ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๒๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๒

อมโตคธั ทวาทสกี ตติยกี ฯ

[๒๒๙]

สาวตถีนินทานั ฯ เสยยถาปี ภิกขเว คงคา นที ปาจีนนินนา ปาจีนโปณา
 ปาจีนปพุภารา ฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริยั อฏฺงคิกั มคคั ภาเวนุโต อริยั
 อฏฺงคิกั มคคั พหุสีกโรนุโต นิพพานนินโน โหติ นิพพานโปณั นิพพานปพุภาโร ฯ

[๒๓๐]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อริยั อฏฺงคิกั มคคั ภาเวนุโต อริยั อฏฺงคิกั มคคั
 พหุสีกโรนุโต นิพพานนินโน โหติ นิพพานโปณั นิพพานปพุภาโร ฯ อธิ ภิกขเว
 ภิกขุ สมมาทิกฺขี ภาเวติ นิพพานนินนั นิพพานโปณั นิพพานปพุภารั ฯ เป ฯ
 สมมาสมาธิ ภาเวติ นิพพานนินนั นิพพานโปณั นิพพานปพุภารั ฯ เอว โข
 ภิกขเว ภิกขุ อริยั อฏฺงคิกั มคคั ภาเวนุโต อริยั อฏฺงคิกั มคคั พหุสีกโรนุโต
 นิพพานนินโน โหติ นิพพานโปณั นิพพานปพุภาโรติ ฯ

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยการหยั่งลงสู่อมตะ รวมเป็น ๑๒ สูตร
 ๖ สูตรแรกอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่ทิศปราจีน
 ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำไหลไปสู่สมุทร.

กังคาปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๒๒๙)

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังลงไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๓๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันโน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “หลังไปสู” -ผู้รวบรวม

[๒๓๑]

สาวตู่ถิ่นทาน้ำฯ เสยฺยถาปี ฤกษ์เว ยมฺนา นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณ
ปาจีนปพฺภาราฯ เอวเมว โข ฤกษ์เว ฯเปฯ

[๒๓๒]

สาวตู่ถิ่นทาน้ำฯ เสยฺยถาปี ฤกษ์เว อจิรวดี นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณ
ปาจีนปพฺภาราฯ เอวเมว โข ฤกษ์เว ฯเปฯ

[๒๓๓]

สาวตู่ถิ่นทาน้ำฯ เสยฺยถาปี ฤกษ์เว สรรภู นที ปาจีนินฺนา ปาจีนโปณ
ปาจีนปพฺภาราฯ เอวเมว โข ฤกษ์เว ฯเปฯ

ยมุณาปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำยมุณาไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๒๓๑)

สาวตถันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุณาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

อจิรวดีปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๒๓๒)

สาวตถันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังลงไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

สรภูปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีน

(๒๓๓)

สาวตถันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

(๒๓๔)

สาวตถีนิทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มहीं นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปณา
ปาจันปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

(๒๓๕)

สาวตถีนิทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยา กาจิมมา มหानทีโยฯ เสยฺยถีทํฯ คงคา
ยมุณา อจิรวตี สรรภู มहीं สพฺพา ตา ปาจันนินฺนา ปาจันโปณา ปาจันปพฺภาราฯ
เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ

(๒๓๖)

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ อธิ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณฺณํ นิพฺพานปพฺภารํ ฯเปฯ
สมฺมาสมาริ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณฺณํ นิพฺพานปพฺภารํฯ เอวเมว โข
ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต
นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺโณ นิพฺพานปพฺภารโหติฯ

มหิปราจีนนินนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำที่ไหลไปสู่ทิศปรมาจีน

(๒๓๔)

สาวตถันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำที่ไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

มหานทีปราจีนนินนสูตร

มหานทีไหลไปสู่ทิศปรมาจีนเหมือนผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่निพพาน

(๒๓๕)

สาวตถันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวภู แม่น้ำมที ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๓๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน^๑ โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้ที่น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๖

๑. ข้อสังเกต : ประโยค “ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน ฯลฯ” เกินมา ๑ ประโยค -ผู้รวบรวม

[๒๓๗]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คงคา นที สมุทฺทนิหฺนนา สมุทฺทโปณา
สมุทฺทปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนิหฺนโน โหติ นิพฺพานโปณฺโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ

[๒๓๘]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนิหฺนโน โหติ นิพฺพานโปณฺโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ อิทฺถ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ นิพฺพานนิหฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ ฯเปฯ
สมฺมาสมาธี ภาเวติ นิพฺพานนิหฺนํ นิพฺพานโปณํ นิพฺพานปพฺภารํ ฯ เอวํ โข ภิกฺขเว
ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต
นิพฺพานนิหฺนโน โหติ นิพฺพานโปณฺโณ นิพฺพานปพฺภารโหติฯ

[๒๓๙]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยมฺุนา นที สมุทฺทนิหฺนนา สมุทฺทโปณา
สมุทฺทปพฺภาราฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

กัณฐคามุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

(๒๓๗)

สาวัดตีนิทาน. คูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำ ให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่निพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๓๘)

คูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำ ให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน คูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ สัมมาทิฎฐิ อันโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญ สัมมาสมาธิ อันโน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่พระนิพพาน คูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำ ให้มากซึ่ง อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

ยมุนาสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอริยมรรค ฯลฯ เหมือน^๑แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร

(๒๓๙)

สาวัดตีนิทาน. คูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำยมุนาไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... ฉะนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

๑. เหมือน -ผู้รวบรวม

[๒๔๐]

สาวตถีนีทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อจิรวดี นที สมุทฺทนิหฺนนา สมุทฺทโปณฺนา
สมุทฺทปพฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

[๒๔๑]

สาวตถีนีทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สรรภู นที สมุทฺทนิหฺนนา สมุทฺทโปณฺนา
สมุทฺทปพฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ

[๒๔๒]

สาวตถีนีทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหี นที สมุทฺทนิหฺนนา สมุทฺทโปณฺนา
สมุทฺทปพฺพการาฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

อจิรวดีสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร

(๒๔๐)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำอจิรวดีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิภษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จันนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

สรภูสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร

(๒๔๑)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำสรภูไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิภษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จันนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

มทีสมุทนิพนสูตร

ผู้เจริญอุริยมรรค ฯลฯ เหมือนแม่น้ำมทีไหลไปสู่สมุทร

(๒๔๒)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำมทีไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิภษุเมื่อเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘... จันนั้น เหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

[๒๔๓]

สาวตถีนินทาน์ฯ เสยยถาปี ภิกขเว ยา กาจิมมา มหันทิโยฯ เสยยถิทํฯ คงคา
 ยมูนา อจิรวดี สรรภู มหิ สพฺพา ตา สมฺมุตฺตนิฺนนา สมฺมุตฺตโปณฺนา สมฺมุตฺตปฺพการาฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสีกโรนฺโต นิพฺพานนิฺนโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปฺพการาฯ

[๒๔๔]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสีกโรนฺโต นิพฺพานนิฺนโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปฺพการาฯ อธิ ภิกขเว
 ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ นิพฺพานนิฺนนํ นิพฺพานโปณฺณํ นิพฺพานปฺพการํ ฯเปฯ
 สมฺมาสมาธิ ภาเวติ นิพฺพานนิฺนนํ นิพฺพานโปณฺณํ นิพฺพานปฺพการํ ฯ เอว โข
 ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรนฺโต
 นิพฺพานนิฺนโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปฺพการาโรติฯ

คงคาเปยยาตี ฯ

ตสฺสุทฺตทาน์

ฉ ปาจันโต นินฺนา	ฉ นินฺนา จ สมฺมุตฺโต
เอเต เทว ฉ ทฺวาทส โหนฺติ	วคฺโค เตน ปวฺจจฺตีติ
นิพฺพานนิฺนนํ ^๑ ทฺวาทสกี	จตุตฺถกี ฉทฺวานวกีฯ

๑. ย. นิพฺพานนิฺนโน ... ฉฏฺฐจฺงคิกํ ฯ

มหานทีปราจีนนินนสูตร^๑

ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพานเหมือนแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ทิศปราจีน^๒

(๒๔๓)

สาวตสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำใหญ่ๆ สายใดสายหนึ่งนี้ คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำอจิรวดี แม่น้ำสรวุ แม่น้ำมही ทั้งหมดนั้นไหลไปสู่สมุทร หลังไปสู่สมุทร บ่าไปสู่สมุทร แม่น้ำใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๔๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๒

[^๓]

หมวดที่ ๔ ว่าด้วยการน้อมไปสู่นิพพาน รวมเป็น ๑๒ สูตร
 ๖ สูตรแรกอุปมาด้วยแม่น้ำใหญ่ไปสู่ทิศปราจีน
 ๖ สูตรหลังอุปมาด้วยแม่น้ำใหญ่ไปสู่สมุทร.

๑. มหานทีสมุทรนินนสูตร -ผู้รวบรวม

๒. ไหลไปสู่สมุทร -ผู้รวบรวม

๓. จบ คังคาเปยยาล -ผู้รวบรวม

อุปมาทวคโค ทสโม

[๒๔๕]

สาวตถีนินทานันฯ ยาวตา ภิกขเว สตฺตา อปทา วา ทวิปทา วา จตฺตูปทา วา พหุอุปทา วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญิ-
นาสญฺญิโน วา ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธฯ เอวเมว โข
ภิกขเว เย เกจิ กุสลา ชมฺมา สพุเพ เต อุปฺปมาทมฺมุลกา อุปฺปมาทสโมสฺรณา
อุปฺปมาโท เตสํ ชมฺมานัน อคฺคมกฺขายติฯ อุปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกขเว ภิกฺขุโน ปาฎิกงฺขํ
อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสสฺติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกฺริสฺสตีติฯ

[๒๔๖]

กถณฺจ ภิกขเว ภิกฺขุ อุปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
มคฺคํ พหุสฺสีกฺโรตีติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ เปฯ สมฺมาสมฺมาธี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ เอว^๑ โข ภิกขเว ภิกฺขุ อุปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกฺโรตีติฯ

(อุปฺริ ตินฺณํ สุตฺตานัน วิตฺถาเรตพฺพ)ฯ

อัปปมาทวรรคที่ ๑๐

ตถาคตสูตรที่ ๑

ผู้เจริญอุริยมรรคน้อมไปในการสละ

(๒๔๕)

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒ เท้าก็ดี มี ๔ เท้าก็ดี มีเท้ามากก็ดี มีรูปก็ดี ไม่มีรูปก็ดี มีสัญญาก็ดี ไม่มีสัญญาก็ดี มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ก็ดี มีประมาณเท่าใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บัณฑิตกล่าวว่าเป็นผู้เลิศจกกว่าสัตว์เหล่านั้น ฉันทใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาณเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาณ ความไม่ประมาณ บัณฑิตกล่าวว่าเป็นผู้เลิศจกกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉันทนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ไม่ประมาณแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๒๔๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาณ ย่อมเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาณ ย่อมเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

(อีก ๓ สูตรข้างหน้า พึงให้พิสดารอย่างนี้)

[๒๔๗]

สาวตถีนีทาน์ฯ ยาวตา ภิกขเว สตฺตา อปทา วา ทวิปทา วา จตฺตูปฺปทา
 วา พหุูปฺปทา วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญิ-
 นาสญฺญิโน วา ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธฯ เอวเมว โข
 ภิกขเว เย เกจิ กุสลา ฌมฺมา สพุเพ เต อปฺปมาทมฺมุลกา อปฺปมาทสโมสฺรณา
 อปฺปมาโท เตสํ ฌมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกขเว ภิกฺขุโน ปาฎิกลงํ
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกฺริสฺสตีติฯ

[๒๔๘]

กถญจ ภิกขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกฺโรติฯ อีช ภิกขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ
 โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ
 โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกฺโรติฯ

[๒๔๙]

สาวตถีนีทาน์ฯ ยาวตา ภิกขเว สตฺตา อปทา วา ทวิปทา วา จตฺตูปฺปทา
 วา พหุูปฺปทา วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญิ-
 นาสญฺญิโน วา ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธฯ เอวเมว โข
 ภิกขเว เย เกจิ กุสลา ฌมฺมา สพุเพ เต อปฺปมาทมฺมุลกา อปฺปมาทสโมสฺรณา
 อปฺปมาโท เตสํ ฌมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกขเว ภิกฺขุโน ปาฎิกลงํ
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกฺริสฺสตีติฯ

ตถาคตสูตรที่ ๒

ผู้เจริญอริยมรรคมีการกำจัดราคะเป็นที่สุด

[๒๔๗]

สาวตถันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒ เท้าก็ดี มี ๔ เท้าก็ดี มีเท้ามากก็ดี... อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๒๔๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

ตถาคตสูตรที่ ๓

ผู้เจริญอริยมรรคอันหยั่งลงสู่อมตะ

[๒๔๙]

สาวตถันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒ เท้าก็ดี มี ๔ เท้าก็ดี... อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

[๒๕๐]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกโรตฺติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ อมโตคฺชํ อมตปรายณํ
 อมตปริโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ อมโตคฺชํ อมตปรายณํ อมตปริโยสานํ ฯ
 เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกโรตฺติติฯ

[๒๕๑]

สาวตฺถีนินฺทานํ ฯ ยาวตา ภิกขเว สตฺตา อปฺทา วา ทฺวิปฺทา วา จตฺตฺปฺทา
 วา พหุปฺปฺทา วา รุปีโน วา อรูปโน วา สญฺญโน วา อสญฺญโน วา เนวสญฺญิ-
 นาสญฺญโน วา ตถาคโต เตสํ อคฺคฺมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธฯ เอวเมว โข
 ภิกขเว เย เกจิ กุสลา ชมฺมา สพุเพ เต อปฺปมาทมฺมูลกา อปฺปมาทสโมสฺรณา
 อปฺปมาโท เตสํ ชมฺมานํ อคฺคฺมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกขเว ภิกขุโน ปาฎิโกงฺขํ
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสตี อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตฺติติฯ

[๒๕๒]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกโรตฺติฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพาน-
 โปณํ นิพฺพานปฺพการํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณํ
 นิพฺพานปฺพการํ ฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตฺติติฯ

(๒๕๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่ที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่ที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

ตถาคตสูตรที่ ๔

ความไม่ประมาทเลิศกว่ากุศลธรรม

(๒๕๑)

สาวตสันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒ เท้าก็ดี มี ๔ เท้าก็ดี มีเท้ามากก็ดี มีรูปก็ดี ไม่มีรูปก็ดี มีสัญญาก็ดี ไม่มีสัญญาก็ดี มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ก็ดี มีประมาณเท่าใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บัณฑิตกล่าวว่าเป็นผู้เลิศกว่าสัตว์เหล่านั้น ฉนฺได กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิตกล่าวว่าเป็นผู้เลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉนฺนํเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ .

(๒๕๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

[๒๕๓]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ชงฺกลานันฺ ปาณานันฺ ปทชาตานิ
 สพุพานิ ตานิ หตฺถิปเท สโมธานันฺ คจฺจนฺติ หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิตฺถํ
 มหนฺตตฺเตนฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิจิ กุสลา ธมฺมา สพุเพ เต อปฺปมาทมฺมูลกา
 อปฺปมาทสโมสฺรณา อปฺปมาโท เตสํ ธมฺมานันฺ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตสฺเสตฺถํ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุโน ปาฎิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวตฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกฺริสฺสตีติฯ

[๒๕๔]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีติฯ อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
 นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ เปฯ สมฺมาสมาธี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
 นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีติฯ

[๒๕๕]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กุฎฺฐาคารสฺส ยา กาจิ โคปานสิโย สพุพา
 ตา กุฎฺฐกฺมา กุฎฺฐินินฺนา กุฎฺฐสโมสฺรณา กุฎฺฐํ ตาถํ อคฺคมกฺขายติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว
 เปฯ (ยถา เหฏฺฐิมสฺสุตฺตนฺตํ เอวํ วิตฺถาเรตฺตพฺพํ)ฯ

ปทสูตร

กุศลธรรมทั้งปวงมีความไม่ประมาทเป็นมูล

(๒๕๓)

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลายผู้สัญจรไปบนแผ่นดิน ชนิดใดชนิดหนึ่ง ทั้งหมดนั้น ย่อมถึงความประชุมลงในรอยเท้าข้าง รอยเท้าข้าง บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ารอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้นั้นใด กุศลธรรม เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อภิษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอัน ประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๒๕๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

กฏสูตร

ว่าด้วยเรือนยอด

(๒๕๕)

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กลอนแห่งเรือนยอดอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งหมดนั้น ไปสู่ยอด น้อมไปสู่ยอด ประชุมเข้าที่ยอด ยอดแห่งเรือนยอดนั้น บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่ากลอนเหล่านั้น แม้นั้นใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความ ไม่ประมาทเป็นมูล... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

(๒๕๖)

สาวตุถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ มฺลคนฺธา โภจฺจานุสาริํ เตสํ
อคฺคมกฺขายติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

(๒๕๗)

สาวตุถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ สारคนฺธา โลหิตจฺนุทฺนํ เตสํ
อคฺคมกฺขายติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

(๒๕๘)

สาวตุถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ ปุพฺผคนฺธา วสุสิํกํ เตสํ อคฺคมกฺ-
ขายติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ฯเปฯ

มูลคันธสูตร

ว่าด้วย^๑ กลิ่นที่ราก

(๒๕๖)

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่รากชนิดใดชนิดหนึ่ง ไม่กล้มพัก บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่รากเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

สารคันธสูตร

ว่าด้วยกลิ่นที่แก่น

(๒๕๗)

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่แก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดง บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่แก่นเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

ปุปผคันธสูตร

ว่าด้วยกลิ่นที่ดอก

(๒๕๘)

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่ดอกชนิดใดชนิดหนึ่ง มะลิ บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าไม่มีกลิ่นที่ดอกเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

๑. ว่าด้วย -ผู้รวบรวม

[๒๕๙]

สาวตถีนีทานันฯ เสขยถาปี ภิกขเว เย เกจิ กุฏจราชาโน สพุเพ เต รณโณ
 จกกวตติโน อนุยนุตา ภวนุติ ราชา เตสั จกกวตติ อคคมกขายติฯ เอวเมว โข
 ภิกขเว ฯเปฯ

[๒๖๐]

สาวตถีนีทานันฯ เสขยถาปี ภิกขเว ยา กาจิ ตารกรูปานัน ปภา สพุพา ตา
 จนุทิมายกาย กลัน นาคณนุติ โสฬสี จนุทปุปภา ตาสั อคคมกขายติฯ เอวเมว โข
 ภิกขเว ฯเปฯ

[๒๖๑]

สาวตถีนีทานันฯ เสขยถาปี ภิกขเว สรทสมเย วิฑูเช วิคตวลาหเก เทเว
 อาทิจโจ นกั อพุกุสสกุกมาโน สพุพั อากาสคตัม คมคตัม อภิวิจจ ภาสเต จ
 ตปเต จ วิโรจติ จฯ เอวเมว โข ภิกขเว ฯเปฯ

กุฏฐราชาสูตร

ว่าด้วยพระราชาผู้เลิศ

(๒๕๙)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชาผู้น้อย (ชั้นต่ำ) เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นผู้ตามเสด็จพระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าจักรพรรดิ บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าพระราชาผู้น้อยเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลกรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

จันทิมสูตร

ว่าด้วยพระจันทร์

(๒๖๐)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แสงสว่างแห่งดวงดาวชนิดใดชนิดหนึ่ง ทั้งหมดนั้น ย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แสงสว่างของพระจันทร์ แสงสว่างของพระจันทร์ บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าแสงสว่างของดวงดาวเหล่านั้น แม้ฉันใด กุศลกรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

สุริยสูตร

ว่าด้วยพระอาทิตย์

(๒๖๑)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในสภทสมัยที่ท้องฟ้าบริสุทธิ์ ปราศจากเมฆ พระอาทิตย์ขึ้นไปสู่ท้องฟ้า ย่อมส่องแสงและแผดแสงไพโรจน์ กำจัดความมืดอันมีอยู่ในอากาศทั่วไป แม้ฉันใด กุศลกรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล... ฉะนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

[๒๖๒]

สาวตถีนินทาน์ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ ตนฺตาวุตานันฺ วตฺถานันฺ
 วาสิกวตฺถํ เตสํ อคฺคฺมกฺขายติ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ กุสลา ฌมฺมา สพุเพ
 เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสฺรณา อปฺปมาโท เตสํ ฌมฺมานันฺ อคฺคฺมกฺขายติ ฯ
 อปฺปมตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกฺริสฺสตีติ ฯ

[๒๖๓]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีติ ฯ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
 นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ฯ เป ฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
 นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ฯ เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรตีติ ฯ

อปฺปมาทวคฺโค สมตฺโต ฯ

ตสฺสุทฺถานัน

ตถาคตํ ปทํ ภูมฺมิ มฺลํ สาเรน^๑ วสฺสิกํ
 ราชชา จนฺทิมสฺสุริยา จ วตฺถเณน ทสมฺมํ ปทํ ฯ
 (ยทปี ตถาคตํ ตทปี วิตฺถาเรตพฺพํ) ฯ

วัตถสูต

ว่าด้วยผ้า

(๒๖๒)

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผ้าที่ทอดด้วยด้ายชนิดใดชนิดหนึ่ง ผ้าของชาวกาสิ บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าผ้าที่ทอดด้วยด้ายเหล่านั้น แม้นั้นใด กุศลธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งหมดนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาท บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น นั้นนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัมภิกษุผู้ไม่ประมาท พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘.

(๒๖๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตที่ ๑๓

จบ อัปปมาทวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตรที่ ๑	๒. ตถาคตสูตรที่ ๒
๓. ตถาคตสูตรที่ ๓	๔. ตถาคตสูตรที่ ๔
๕. ปทสูต	๖. กุญสูต
๗. มุลคันธสูตร	๘. สารคันธสูตร
๙. ปุปผคันธสูตร	๑๐. กุญฐราชาสูตร
๑๑. จันทิมสูตร	๑๒. สุริยสูตร
๑๓. วัตถสูต	

พจนานุกรมยวโค เอกาทสโม

(๒๖๔)

สาวตถีนินทานัน ๑ เสขยถาปี ภิกขเว เย เกจิ พจนานุกรมยวโค กมฺมนฺตา กยิรฺนฺติ^๑
 สพุเพ เต ปจวี นิสฺสาย ปจวียํ ปติฏฺจาย เวมเมเต พจนานุกรมยวโค กมฺมนฺตา
 กยิรฺนฺติ ๑ เวมเมว โข ภิกขเว ภิกขุ สึลํ นิสฺสาย สึเล ปติฏฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลิกโรติ ๑

(๒๖๕)

กถณฺจ ภิกขเว ภิกขุ สึลํ นิสฺสาย สึเล ปติฏฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลิกโรติ ๑ อีธ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสคฺคปริณามิ ๑เป ๑ สมฺมาสมาริ ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสคฺคปริณามิ ๑ เอมํ โข ภิกขเว ภิกขุ สึลํ
 นิสฺสาย สึเล ปติฏฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุลิกโรติ ๑ (ปรคฺงคาเปยฺยาถิ วณฺณยโต ปริปฺพณฺณสุตฺตฺนฺติ วิตุถารมคฺคิ^๒) ๑

(๒๖๖)

สาวตถีนินทานัน ๑ เสขยถาปี ภิกขเว เย เกจิ พจนานุกรมยวโค กมฺมนฺตา กยิรฺนฺติ
 สพุเพ เต ปจวี นิสฺสาย ปจวียํ ปติฏฺจาย เวมเมเต พจนานุกรมยวโค กมฺมนฺตา กยิรฺนฺติ ๑
 เวมเมว โข ภิกขเว ภิกขุ สึลํ นิสฺสาย สึเล ปติฏฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลิกโรติ ๑

๑. ม. กยิรฺนฺติ ๑ เวมเมวปริ ๑

๒. ม. ย. วิตุถารมคฺคิ ๑

พลกรณียวรรคที่ ๑๑

พลกรณียสูตรที่ ๑

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคน้อมไปในการสละ

(๒๖๔)

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลยอมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๖๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล. [๑]

จบ สูตรที่ ๑

พลกรณียสูตรที่ ๒

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคมีการกำจัดราคะ

(๒๖๖)

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลยอมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน.

๑. (พึงทราบความพิสดารสูตรที่บริบูรณ์ตามพรรณนาในคังคาเปยยาล) -ผู้รวบรวม

[๒๖๗]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ สี้ลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรตฺติฯ อีช ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ
 ราควินยปรโยสานํ โทสวินยปรโยสานํ โมหวินยปรโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาริ ภาเวติ
 ราควินยปรโยสานํ โทสวินยปรโยสานํ โมหวินยปรโยสานํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 สี้ลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรตฺติฯ

[๒๖๘]

สาวตฺถินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺติ
 สพฺเพ เต ปจวี นิสฺสาย ปจวียํ ปตฺติจาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรนฺติฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ สี้ลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรตฺติฯ

[๒๖๙]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ สี้ลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวติ
 อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรตฺติฯ อีช ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ อมโตคฺขํ
 อมตปรายนํ อมตปรโยสานํ ฯเปฯ สมฺมาสมาริ ภาเวติ อมโตคฺขํ อมตปรายนํ
 อมตปรโยสานํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สี้ลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรตฺติฯ

[๒๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

ผลกรณีสูตรที่ ๓^๑

อาศัยศีลเจริญอริยมรรคอันหยั่งลงสู่อมตะ

[๒๖๘]

สาวตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลย่อมกระทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๖๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

๑. ผลกรณีสูตรที่ ๓ -ผู้รวบรวม

[๒๗๐]

สาวตถีนิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรฺนฺติ
 สพฺเพ เต ปจฺวี นิสฺสาย ปจฺวิยํ ปตฺติจฺจาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรฺนฺติฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สီลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจฺจาย อริยํ อฏฺฐจฺจกัំ มคฺคํ ภาเวติ
 อริยํ อฏฺฐจฺจกัំ มคฺคํ พหุลีกโรติฯ

[๒๗๑]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สီลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติจฺจาย อริยํ อฏฺฐจฺจกัំ
 มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐจฺจกัំ มคฺคํ พหุลีกโรติฯ อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี
 ภาเวติ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณฺํ นิพฺพานปฺพการี ๔เปฯ สมฺมาสมาริ ภาเวติ
 นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณฺํ นิพฺพานปฺพการีฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สီลํ นิสฺสาย
 สีเล ปตฺติจฺจาย อริยํ อฏฺฐจฺจกัំ มคฺคํ ภาเวติ อริยํ อฏฺฐจฺจกัំ มคฺคํ พหุลีกโรตีติฯ

[๒๗๒]

สาวตถีนิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิเม พิชคามภูตคามมา วุฑฺฒี วิรุฬฺหี
 เวปุลฺลํ อาปชฺชนฺติ สพฺเพ เต ปจฺวี นิสฺสาย ปจฺวิยํ ปตฺติจฺจาย เอวเมเต พิชคาม-
 ภูตคามมา วุฑฺฒี วิรุฬฺหี เวปุลฺลํ อาปชฺชนฺติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สီลํ นิสฺสาย
 สีเล ปตฺติจฺจาย อริยํ อฏฺฐจฺจกัំ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺจกัំ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต
 วุฑฺฒี วิรุฬฺหี เวปุลฺลํ ปาปฺพมาติ ฐมฺเมสุฯ

พจนานุกรมที่ ๔^๑

อาศัยศีลเจริณอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพาน

(๒๗๐)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ ทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ การงานที่พึงทำด้วยกำลังเหล่านี้ อันบุคคลยอมทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้นั้นใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริณอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นั้นนั้นเหมือนกัน.

(๒๗๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริณอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริณสัมมาทิฎฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริณสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริณอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

พีชสูตร

พีชอาศัยแผ่นดินผู้อาศัยศีลเจริณอริยมรรค

(๒๗๒)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พีชคามและกุตคามชนิดใดชนิดหนึ่งนี้ ย่อมถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต พีชคามและกุตคาม ทั้งหมดนั้น อาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่ในแผ่นดิน จึงถึงความเจริญงอกงามใหญ่โต พีชคามและกุตคามเหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญงอกงามใหญ่โตด้วยอาการอย่างนี้ แม้นั้นใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริณอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ในธรรมทั้งหลาย นั้นนั้นเหมือนกัน.

๑. พจนานุกรมที่ ๔ -ผู้รวบรวม

(๒๗๓)

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสสัย สีเล ปติญฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 ภาเวนุโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนุโต วุฑฺฒิ วิรุพฺหิ เวปุลฺลํ ปาปฺณาติ
 ฌมฺเมสุฯ อึช ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามิ ฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสสัย สีเล ปติญฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวนุโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนุโต วุฑฺฒิ วิรุพฺหิ เวปุลฺลํ ปาปฺณาติ
 ฌมฺเมสุติ ฯ

(๒๗๔)

สาวตถีนินฺทานิ ฯ เสยฺยถาปิ หิมวณฺตํ ภิกขเว ปพฺพตราชํ นิสสัย นาคา กายํ
 วจฺจณฺตํ พลํ คาเหฺนฺติ เต ตตฺถ กายํ วจฺจณฺตวา พลํ คาเหฺตวา กุสุพฺเพ^๑
 โอตฺรณฺติ กุสุพฺเพ โอตฺริตฺวา มหาโสพฺเพ โอตฺรณฺติ มหาโสพฺเพ โอตฺริตฺวา กุณฺนทโย
 โอตฺรณฺติ กุณฺนทโย โอตฺริตฺวา มหानทโย โอตฺรณฺติ มหานทโย โอตฺริตฺวา มหาสมฺมุท-
 สาครี^๒ โอตฺรณฺติ เต ตตฺถ มหฺนตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ อาปชฺชนฺติ กาเยน ฯ เอวเมว
 โข ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสสัย สีเล ปติญฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนุโต อริยํ
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนุโต มหฺนตฺตํ^๓ เวปุลฺลตฺตํ ปาปฺณาติ ฌมฺเมสุ ฯ

(๒๗๕)

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสสัย สีเล ปติญฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 ภาเวนุโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนุโต มหฺนตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปฺณาติ
 ฌมฺเมสุฯ อึช ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามิ ฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สีสํ นิสสัย สีเล ปติญฺจาย อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ ภาเวนุโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนุโต มหฺนตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ ปาปฺณาติ
 ฌมฺเมสุติ ฯ

๑. ม. กุโสพฺเพฯ

๒. ม. มหาสมฺมุทํ ฯ ย. มหาสมฺมุทํ สาครี ฯ

๓. ย. มหฺนตฺตํ เวปุลฺลตฺตํ เอวฺมฺปริ ฯ

(๒๗๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๕

นาคสูตร

นาคอาศัยขุนเขาผู้อาศัยศีลเจริญอริยมรรค

(๒๗๔)

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกนาคอาศัยขุนเขาชื่อหิมวันต์ มีกายเติบโต มีกำลัง ครั้นมีกายเติบโต มีกำลังที่ขุนเขานั้นแล้ว ย่อมลงสู่บึงน้อย ครั้นลงสู่บึงน้อยแล้ว ย่อมลงสู่บึงใหญ่ ครั้นลงสู่บึงใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำน้อย ครั้นลงสู่แม่น้ำน้อยแล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำใหญ่ ครั้นลงสู่แม่น้ำใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่มหาสมุทรสาคร นาคพวกนั้น ย่อมถึงความโตใหญ่ทางกาย ในมหาสมุทรสาครนั้น แม่น้ำใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมถึงความโตใหญ่ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๗๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า ย่อมถึงความโตใหญ่ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมถึงความโตใหญ่ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

[๒๗๖]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสขยถาปี ภิกขเว รุกโข ปาจีนนินฺโน ปาจีนโปโณ ปาจีน-
 ปพฺภาโร โส มฺลจฺฉินฺเท^๑ กเต ปปเตสฺสติ เยน [๒] นินฺโน เยน โปโณ เยน
 ปพฺภาโรติฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
 อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ

[๒๗๗]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรฯ อิทฺ ภิกขเว
 ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนินฺตํ วิราคนินฺตํ นโรธนินฺตํ โวสฺสคฺคปริณามี
 ๔เปฯ สมฺมาสมาริ ภาเวติ วิเวกนินฺตํ วิราคนินฺตํ นโรธนินฺตํ โวสฺสคฺคปริณามี ๔
 เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโรติฯ

[๒๗๘]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสขยถาปี ภิกขเว กุมฺโภ นิกฺกชฺไซ วมเตว อุตฺกํ โน
 ปจฺจาวมตี เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ
 อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต วมเตว ปาปกเ อกุสเส ฐมฺเม โน ปจฺจาวมตีฯ

๑. ม. มฺลจฺฉินฺโน กตเมน ปปเตยฺยาคีฯ ย. มฺลเ ฉินฺโน กตเมน ปปาเตน ปปเตยฺยาคีฯ

๒. ม. ย. ภาเนตฯ

รูกขสูตร

ต้นไม้ล้มลงทางที่โอน ผู้เจริญอริยมรรคน้อมไปสู่นิพพาน

(๒๗๖)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ล้มลงทางที่โอน โน้มไปสู่ทิศปรมาจีน โอนไปสู่ทิศปรมาจีน ต้นไม้นั้นเมื่อถูกตัดรากเสียแล้ว จักล้มลงทางทิศที่มันโน้ม โน้มโอนไป แม้นั้นใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๗๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

กุมภสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคย่อมระบายนอกุศลธรรม

(๒๗๘)

สาวัดถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อที่คว่ำ ย่อมทำให้น้ำไหลออกอย่างเดียว ไม่ทำให้กลับไหลเข้า แม้นั้นใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมระบายนอกุศลธรรมอันลามกออกอย่างเดียว ไม่ให้กลับคืนมาได้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๗๙]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสึกโรนฺโต วมเตว ปาปกเก อกฺุสเล ฌมฺเม โน ปจฺจาวมตีฯ อึช ภิกขเว ภิกขุ
 สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ เปฯ
 สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ เอว
 โช ภิกขเว ภิกขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสึกโรนฺโต
 วมเตว ปาปกเก อกฺุสเล ฌมฺเม โน ปจฺจาวมตีติฯ

[๒๘๐]

สาวตถฺนินิทานํฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว สาลิสฺสํ วา ยวสฺสํ วา สมฺมาปณฺนิตํ
 หตฺถเณ วา ปาเทน วา อกฺุณฺตํ หตฺถํ วา ปาทำ วา ฆินฺนุทิสฺสตี^๑ โลหิตํ วา
 อุปฺปาเทสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชตีฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ สมฺมาปณฺนิตตฺตา ภิกขเว สุกฺกสฺสฯ
 เอวเมว โช ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาปณฺนิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณฺนิตาย มคฺคภาวนาย
 อวิหฺขํ ฆินฺนุทิสฺสตี วิหฺขํ อุปฺปาเทสฺสตี นิพฺพานํ สจฺฉิกโรสฺสตีติ จานเมตํ วิชฺชตีฯ ตํ
 กิสฺส เหตุฯ สมฺมาปณฺนิตตฺตา ภิกขเว ทิฏฺฐิยาฯ

[๒๘๑]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาปณฺนิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณฺนิตาย มคฺคภาวนาย
 อวิหฺขํ ฆินฺนุทิตี วิหฺขํ อุปฺปาเทติ นิพฺพานํ สจฺฉิกโรตีฯ อึช ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี
 ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ เปฯ สมฺมาสมาธิ
 ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ เอว โช ภิกขเว
 ภิกขุ สมฺมาปณฺนิตาย ทิฏฺฐิยา สมฺมาปณฺนิตาย มคฺคภาวนาย อวิหฺขํ ฆินฺนุทิตี วิหฺขํ
 อุปฺปาเทติ นิพฺพานํ สจฺฉิกโรตีติฯ

๑. ไป. เจจฺฉตีฯ ฌ. ฉิขฺชตีฯ เอวฺมฺปริฯ

[๒๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า ย่อมระบายนอกุศลธรรมอันลามกออกอย่างเดียว ไม่ให้กลับคืนมาได้? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล ย่อมระบายนอกุศลธรรมอันลามกออกอย่างเดียว ไม่ให้กลับคืนมาได้.

จบ สูตรที่ ๘

สุกกสูตร

ทฎฐิตั้งไว้ชอบย่อมทำลายอวิชา

[๒๘๐]

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เตื่อยข้าวสาลีหรือเตื่อยข้าววะะ ตั้งไว้เหมาะ มือหรือเท้าชำเหียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห้อเลือด ข้อนี้เป็นฐานะ ที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเตื่อยตั้งไว้เหมาะ แม้นใจ ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน จักทำลายอวิชา จักยังวิชาให้เกิด จักกระทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน เพราะทฎฐิตั้งไว้ชอบ เพราะมรรคภาวนาตั้งไว้ชอบ ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะทฎฐิตั้งไว้ชอบ.

[๒๘๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุยอมทำลายอวิชา ย่อมยังวิชาให้เกิด ย่อมทำนิพพานให้แจ้ง เพราะทฎฐิตั้งไว้ชอบ เพราะมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ชอบอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยอมทำลายอวิชา ย่อมยังวิชาให้เกิด ย่อมทำนิพพานให้แจ้ง เพราะทฎฐิตั้งไว้ชอบ เพราะมรรคภาวนาที่ตั้งไว้ชอบ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

[๒๘๒]

สาวตถีนินทาน์ฯ เสยยถาปี ภิกขเว อากาเส วิวิธา วาตา วายนฺติ ปุรตถิมาปี
 วาตา วายนฺติ ปจฺจิมมาปี วาตา วายนฺติ อุตฺตฺราปี วาตา วายนฺติ ทกฺขิณาปี วาตา
 วายนฺติ สรชาปี วาตา วายนฺติ อรชาปี วาตา วายนฺติ สีตาปี วาตา วายนฺติ อุณฺหาปี
 วาตา วายนฺติ ปฺริตฺตาปี วาตา วายนฺติ อธิมตฺตาปี วาตา วายนฺติฯ เอวเมว โข
 ภิกขเว ภิกฺขุโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลิกโรโต
 จตฺตาโรปี สติปฏฺจานา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ จตฺตาโรปี สมฺมปฺปชานา ภาวนา-
 ปาริปุรี คจฺจนฺติ จตฺตาโรปี อิทธิปาธา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ปฺลจฺปี อินฺทฺริยานิ
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ปฺลจฺปี พฺลานิ ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ สตฺตฺปี โปชฺฌงฺคา
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติฯ

[๒๘๓]

กถญจ ภิกขเว ภิกฺขุโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุลิกโรโต จตฺตาโรปี สติปฏฺจานา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ จตฺตาโรปี สมฺมปฺปชานา
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ จตฺตาโรปี อิทธิปาธา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ปฺลจฺปี
 อินฺทฺริยานิ ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ปฺลจฺปี พฺลานิ ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ สตฺตฺปี
 โปชฺฌงฺคา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติฯ อิธ ภิกขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิ ภาเวติ ฯเปฯ
 สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปฺริณามิฯ เอว
 โข ภิกขเว ภิกฺขุโน อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวยโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลิกโรโต
 จตฺตาโรปี สติปฏฺจานา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ จตฺตาโรปี สมฺมปฺปชานา ภาวนา-
 ปาริปุรี คจฺจนฺติ จตฺตาโรปี อิทธิปาธา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ปฺลจฺปี อินฺทฺริยานิ
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ ปฺลจฺปี พฺลานิ ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ สตฺตฺปี โปชฺฌงฺคา
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺตีติฯ

อากาศสูตร

ผู้เจริญอริยมรรคย่อมทำสติปัฏฐานให้บริบูรณ์

(๒๘๒)

สาวัดถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลมหลายชนิดพัดไปในอากาศ คือ ลมตะวันออก บ้าง ลมตะวันตกบ้าง ลมเหนือบ้าง ลมใต้บ้าง ลมมีธุลีบ้าง ลมไม่มีธุลีบ้าง ลมหนาวบ้าง ลมร้อนบ้าง ลมพัดเบาๆ บ้าง ลมพัดแรงบ้าง แม้ฉันใด เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เมื่อกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ สติปัฏฐาน ๔ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง สัมมปธาน ๔ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง อิทธิบาท ๔ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง อินทรีย์ ๕ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง พละ ๕ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง โพชฌงค์ ๗ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๘๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า สติปัฏฐาน ๔ จึงถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง สัมมปธาน ๔^๑... อิทธิบาท ๔... อินทรีย์ ๕... พละ ๕... โพชฌงค์ ๗ จึงถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล สติปัฏฐาน ๔ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์บ้าง สัมมปธาน ๔... อิทธิบาท ๔... อินทรีย์ ๕... พละ ๕... โพชฌงค์ ๗ ย่อมถึงความบริบูรณ์^๒บ้าง.

จบ สูตรที่ ๑๐

๑. สัมมปธาน ๔ -ผู้รวบรวม

๒. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้จำนวนแปลว่า "ความเจริญบริบูรณ์" -ผู้รวบรวม

[๒๘๔]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คิมฺห่านํ ปจฺฉิเม มาเส อุหตฺถํ รัชฺชลลิตฺตเมณํ มหา อกาลเมโฆ จานโส อนฺตรธาเปติ วุปฺสเมติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรนฺโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกฺุสเล ฌมฺเม จานโส อนฺตรธาเปติ วุปฺสเมติฯ

[๒๘๕]

กถณฺจ [๑] ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรนฺโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกฺุสเล ฌมฺเม จานโส อนฺตรธาเปติ วุปฺสเมติฯ อีช ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรนฺโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกฺุสเล ฌมฺเม จานโส อนฺตรธาเปติ วุปฺสเมตีติฯ

[๒๘๖]

สาวตถีนีทาน์ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อุปฺปนฺนํ มหาเมฆํ ตเมณํ มหาวาโต อนฺตรธาเยว อนฺตรธาเปติ วุปฺสเมติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริยํ อฏฺฐจฺงคิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกโรนฺโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺเน ปาปเก อกฺุสเล ฌมฺเม อนฺตรธาเยว^๒ อนฺตรธาเปติ วุปฺสเมติฯ

๑. อ. ปนฯ

๒. ป. จานโสฯ เอวมฺปริฯ

เมฆสูตรที่ ๑

ผู้เจริญอริยมรรคทำอกุศลกรรมให้สงบโดยพลัน

(๒๘๔)

สาวตสันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ณะองอันตั้งขึ้นในเดือนท้ายแห่งฤดูร้อน เมฆก้อนใหญ่ที่เกิดในสมัยมิใช่กาล ย่อมยังผู้ณะองนั้นให้หายสงบไปได้โดยพลัน แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมยังอกุศลกรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว ให้หายสงบไปได้โดยพลัน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๒๘๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงให้อกุศลกรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วหายสงบไปได้โดยพลัน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฎฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงให้อกุศลกรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วหายสงบไปได้โดยพลัน.

จบ สูตรที่ ๑๑

เมฆสูตรที่ ๒

ผู้เจริญอริยมรรคทำอกุศลกรรมให้สงบในระหว่างโดยพลัน

(๒๘๖)

สาวตสันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลมแรงย่อมยังมหาเมฆอันเกิดขึ้นแล้วให้หายหมดไปได้ในระหว่างนั่นเอง แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมยังอกุศลกรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วให้หายสงบไปในระหว่างได้โดยพลัน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๘๗]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรโรโต อุปฺปนฺนุปนฺเน ปาปกเก อกฺุสเล ฌมฺเม อนฺตฺราเยว อนฺตฺรธาเปติ
 วุสฺสเมตฺติฯ อึช ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมฺมาธี ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรโรโต อุปฺปนฺนุปนฺเน
 ปาปกเก อกฺุสเล ฌมฺเม จานโส^๑ อนฺตฺราเยว อนฺตฺรธาเปติ วุสฺสเมตฺติฯ

[๒๘๘]

สาวตฺถินิทานึฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว สามุทฺทิกาย นาวาย เวตฺตพฺนุชฺชนพฺนุชฺชาย จ
 มาसानิ อุทฺทเก ปริยาทาย เหมนฺตฺติเกน ถลํ อุกฺขิตฺตตาย วาตาตปฺปเรตานิ พฺนุชฺชนานิ
 ตานิ ปาวุสฺสเกน เมตฺเทน อภิปฺปวุฏฺฐจฺจานิ อปฺปกสิเรเนว ปฺฏิปฺปสฺสสมฺภนฺติ ปฺุตฺติกา
 ฌนฺตฺติฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุโน อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสโรโรโต อปฺปกสิเรเนว สลฺยโลชฺชนานิ ปฺฏิปฺปสฺสสมฺภนฺติ ปฺุตฺติกา ฌนฺตฺติฯ

[๒๘๙]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุโน อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ
 มคฺคํ พหุสฺสโรโรโต อปฺปกสิเรเนว สลฺยโลชฺชนานิ ปฺฏิปฺปสฺสสมฺภนฺติ ปฺุตฺติกา ฌนฺตฺติฯ
 อึช ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมฺมาธี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
 วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุโน อริย์
 อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริย์ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรโรโต อปฺปกสิเรเนว
 สลฺยโลชฺชนานิ ปฺฏิปฺปสฺสสมฺภนฺติ ปฺุตฺติกา ฌนฺตฺติฯ

๑. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

[๒๘๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงให้อกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว หายสงบไปในระหว่างได้? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงให้อกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว หายสงบไปในระหว่างได้โดยพลัน.

จบ สูตรที่ ๑๒

นาวาสูต

ผู้เจริญอริยมรรคทำให้สังโยชน์สงบหมดไป

[๒๘๘]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรือเดินสมุทรที่ผูกด้วยเครื่องผูก คือหวาย แห่อยู่ในน้ำตลอด ๖ เดือน เขายกขึ้นบกในฤดูหนาว เครื่องผูกต้องลมและแดดแล้ว อันฝนตกครดแล้ว ย่อมจะเสียไป ผู้ไป โดยไม่ยากเลย แม้ฉันใด ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ สังโยชน์ทั้งหลายย่อมสงบหมดไป โดยไม่ยากเลย ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๘๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า สังโยชน์ทั้งหลาย จึงจะสงบหมดไป โดยไม่ยากเลย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล สังโยชน์ทั้งหลายจึงสงบหมดไป โดยไม่ยากเลย.

จบ สูตรที่ ๑๓

[๒๙๐]

สาวตถีนินทาน้ำฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อาคนฺตุกาการ์ ตตฺถ ปุรตฺถิมายปี ทิสาย
 อาคนฺตุวา วาสํ กปฺเปนฺติ ปจฺฉิมายปี ทิสาย อาคนฺตุวา วาสํ กปฺเปนฺติ อุตฺตรายปี
 ทิสาย อาคนฺตุวา วาสํ กปฺเปนฺติ ทกฺขิมายปี ทิสาย อาคนฺตุวา วาสํ กปฺเปนฺติ
 ขตฺติยาปี อาคนฺตุวา วาสํ กปฺเปนฺติ พุราหุมนฺยาปี อาคนฺตุวา วาสํ กปฺเปนฺติ
 เวสฺสาปี อาคนฺตุวา วาสํ กปฺเปนฺติ สุทฺทาปี อาคนฺตุวา วาสํ กปฺเปนฺติฯ เอวเมว โข
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ ภาวเนโต อริยํ อฏฺฐงฺกิกํ มคฺคํ พหุลีกโรนฺโต
 เย ชมฺมา อภิญญา ปริณฺเฑยฺยา เต ชมฺมา อภิญญา ปรีชานาติ เย ชมฺมา อภิญญา
 ปหาตพฺพา เต ชมฺเม อภิญญา ปชหติ เย ชมฺมา อภิญญา สจฺฉิกาตพฺพา เต ชมฺเม
 อภิญญา สจฺฉิกโรติ เย ชมฺมา อภิญญา ภาเวตพฺพา เต ชมฺเม อภิญญา ภาเวติฯ

[๒๙๑]

กตเม จ ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญญา ปริณฺเฑยฺยาฯ ปรณฺจฺปาทานกฺขนฺธาติสฺส
 วจฺนียํ กตเม ปรณฺจฯ เสยฺยถีทํฯ ฐฺฐปาทานกฺขนฺโธ ฯเปฯ วิญฺญาณฺฐปาทานกฺขนฺโธฯ
 อิม ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญญา ปริณฺเฑยฺยาฯ

[๒๙๒]

กตเม จ ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญญา ปหาตพฺพาฯ อวิชฺชา จ ภวตฺตฺหา จฯ
 อิม ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญญา ปหาตพฺพาฯ

[๒๙๓]

กตเม จ ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญญา สจฺฉิกาตพฺพาฯ วิชฺชา จ วิมุตฺติ จฯ
 อิม ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญญา สจฺฉิกาตพฺพาฯ

[๒๙๔]

กตเม จ ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญญา ภาเวตพฺพาฯ สมฺโถ จ วิปฺสฺสนา จฯ
 อิม ภิกฺขเว ชมฺมา อภิญญา ภาเวตพฺพาฯ

อาคันตุกาการสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้ ควรละ ควรทำให้แจ้ง ควรทำให้เจริญ

[๒๙๐]

สาวตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนผู้มาจากทิสบุรพาก็ดี จากทิสปัจจิม^๑ ก็ดี จากทิสอุดรก็ดี จากทิสทักษิณก็ดี ย่อมพักอยู่ที่เรือนสำหรับรับแขก ถึงกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สุทรก็ดี ที่มาแล้วก็ย่อมพักอยู่ที่เรือนสำหรับรับแขกนั้น แม้ฉันใด ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วย องค์ ๘ ย่อมกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมละธรรมที่ควรละด้วย ปัญญาอันยิ่ง ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ย่อมเจริญธรรม ที่ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๒๙๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน? คือ ธรรมที่เรียกว่าอุปาทานชั้น ๕ อุปาทานชั้น ๕ เป็นไฉน? คือ รูปุปาทานชั้น ๗๗ วิญญาณุปาทานชั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง.

[๒๙๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรละด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน? คือ อวิชชา และภวตัณหา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรละด้วยปัญญาอันยิ่ง.

[๒๙๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน? คือ วิชาและวิมุตติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง.

[๒๙๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่งเป็นไฉน? คือ สมณะและวิปัสสนา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง.

๑. ทิสปัจจิม -ผู้รวบรวม

[๒๙๕]

กถถจ ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริย์ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรนฺโต เย ชมฺมา อภิญญา ปริญฺเญยฺยา เต ชมฺเม อภิญญา ปริชานาติ ฯเปฯ
 เย ชมฺมา อภิญญา ภาเวตพฺพา เต ชมฺเม อภิญญา ภาเวติ ฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ
 สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามี ฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ ภาเวนฺโต อริย์
 อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต เย ชมฺมา อภิญญา ปริญฺเญยฺยา เต ชมฺเม อภิญญา
 ปริชานาติ เย ชมฺมา อภิญญา ปหาตพฺพา เต ชมฺเม อภิญญา ปชหติ เย ชมฺมา
 อภิญญา สจฺฉนิกาตพฺพา เต ชมฺเม อภิญญา สจฺฉนิกโรติ เย ชมฺมา อภิญญา
 ภาเวตพฺพา เต ชมฺเม อภิญญา ภาเวตีติ ฯ

[๒๙๖]

เสยฺยถาปี ภิกขเว คจฺจกา นที ปาจฺฉินนินฺนา ปาจฺฉินโปณา ปาจฺฉินปพฺภารา อถ
 มหาชนกาโย อากจฺเจยฺย กุฑฺฑทาลปิฏฺฐกํ อาทาย มยฺ อิมํ คจฺจกํ นที ปจฺฉานินฺนํ
 กริสฺสาม ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภารนฺติ ฯ ตํ กิมฺมถฺยถ ภิกขเว อปี นฺ สุ^๑ มหาชน-
 กาโย คจฺจกํ นที ปจฺฉานินฺนํ กเรยฺย ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภารนฺติ ฯ โน เหนฺต ฆนฺเต ฯ
 ตํ กิสฺส เหตุ ฯ คจฺจกา ฆนฺเต นที ปาจฺฉินนินฺนา ปาจฺฉินโปณา ปาจฺฉินปพฺภารา ฐา น
 สุกฺรา ปจฺฉานินฺนํ กาคฺคํ ปจฺฉาโปณํ ปจฺฉาปพฺภารํ ยาว เทว ปน โส มหาชนกาโย
 กิลมถฺสส วิฆาตฺสส ภาคี อสฺสาติ ฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ
 ภาเวนฺตํ อริย์ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺตํ ราชานโน วา ราชมฺหามตฺตา วา มิตฺตา
 วา อมจฺจา วา ฅาติสาโลหิตา วา โภเคหิ อภิหฺนฺจฺจํ ปวาเรยฺยฺ อหฺมโภ ปุริส กิณฺเต
 อิเม กาสาวา อนฺุทหนฺติ กิ มฺนุโฑ กปาลมฺนุสฺสึ^๒ จรฺติ เอหิ หีนายาวตฺติตฺวา
 โภเค จ ภูณฺชสฺส ปุณฺณานิ จ กโรหีติ ฯ โส วต ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ
 ภาเวนฺโต อริย์ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรนฺโต สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสตีติ
 เนตฺ จานํ วิชฺชติ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ ยถฺหิ ตํ ภิกขเว จิตฺตํ ทีฆรตฺตํ วิเวกนินฺนํ
 วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารํ ตํ วต หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตฺ จานํ วิชฺชติ ฯ

๑. ไป. โข ฯ

๒. ม. ญ. กปาลมฺนุสฺสึ ฯ

(๒๙๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า จึงกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วย ปัญญาอันยิ่ง ฯลฯ จึงเจริญธรรมที่ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล จึงกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ฯลฯ จึงเจริญธรรมที่ควรให้เจริญด้วยปัญญาอันยิ่ง.

จบ สูตรที่ ๑๔

นทีสูตร

ไม่มีผู้สามารถให้ผู้เจริญอริยมรรคกลับเป็นคนเลวได้

(๒๙๖)

สาวตถีนทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน ครั้งนั้น หมู่มหาชนพากันถือเอาจอบและตะกร้ามาด้วยประสงค์ว่า พวกเราจักทำการทดแม่น้ำคงคานี้ให้ไหลกลับ ให้หลังกลับ ให้บ่ากลับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน หมู่มหาชนนั้น จะพึงทำการทดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับ ให้หลังกลับ ให้บ่ากลับ ได้ละหรือ?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ไม่ได้ พระเจ้าข้า.

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร.

ภ. เพราะแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน การที่จะทำการทดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับ ให้หลังกลับ ให้บ่ากลับ มิใช่กระทำได้ง่าย แต่เป็นการแน่นอนว่า หมู่มหาชนพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความลำบากยากแค้น แม่นั่นใด.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา มิตร สหาย หรือญาติสาโลหิต จะพึงเชื่อเชิญภิกษุผู้เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ผู้กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ด้วยโภคะทั้งหลาย เพื่อนำไป ตามใจว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ เชิญท่านมาเถิด ท่านจะนุ่งห่มผ้ากาสาเยเหล่านี้ทำไม?

(๒๙๗)

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺงคิกํ มคฺคํ ภาเวติ อริย์ อฏฺงคิกํ มคฺคํ
 พหุสฺสโรตฺติฯ อีช ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ
 นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี ฯเปฯ สมมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ
 นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อริย์ อฏฺงคิกํ มคฺคํ
 ภาเวติ อริย์ อฏฺงคิกํ มคฺคํ พหุสฺสโรตฺติฯ (ยทปี พลกรณียํ ตทปี วิตถารตพพฺ)ฯ

พลกรณียวคฺโค สมตฺโตฯ

ตสฺสุทฺทานัน

พลํ พีชณฺจ นาโค จ

รฺกฺโข กุมฺภณ สุกิยา

อากาเสน จ เทว เมฆา

นาวา อากนฺตฺกา นทีติฯ

ท่านจะเป็นคนโล้นถือกระเบื้องเที่ยวไปทำไม? ท่านจงสึกมาบริโกคโกคะและกระทำบุญเถิด ภิกษุผู้เจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ผู้กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นั้น จักลาสิกขาสึกออกเป็นคฤหัสถ์ ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่า จิตที่น้อมไปในวิเวก โน้มไปในวิเวก โอนไปในวิเวก ตลอดกาลนานนั้น จักสึกออกมาเป็นคฤหัสถ์ ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้.

(๒๙๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยอมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยอมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้แล. [๑]

จบ สูตรที่ ๑๕

จบ พลกรณียวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลกรณียสูตรที่ ๑	๒. พลกรณียสูตรที่ ๒
๓. พลกรณียสูตรที่ ๓	๔. พลกรณียสูตรที่ ๔
๕. พีชสูตร	๖. นาคสูตร
๗. รุกขสูตร	๘. กุมภสูตร
๘. สุกกสูตร	๑๐. อากาศสูตร
๑๑. เมฆสูตรที่ ๑	๑๒. เมฆสูตรที่ ๒
๑๓. นาวาสูตร	๑๔. อาคั่นตุกาคารสูตร
๑๕. นทีสูตร	

๑. (พึงขยายเนื้อความให้พิสดารเหมือนพลสูตร) -ผู้รวบรวม

เอสนาวคฺโค ทฺวาทสโม

[๒๙๘]

สาวตถีนิทานํฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เอสนาฯ กตมา ติสฺโสฯ กามเสนา
ภเวสนา พุรหุมจริเยสนาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนาฯ

[๒๙๙]

อีมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนนํ เอสนानํ อภิญญา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
ภาเวตพุโพฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคฯ อีช ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมมาทิฏฺฐี
ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ๑เปฯ สมมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิฯ อีมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนนํ เอสนानํ อภิญญา
อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพุโพติฯ

[๓๐๐]

สาวตถีนิทานํฯ ติสฺโส อีมา [°] ภิกฺขเว เอสนาฯ กตมา ติสฺโสฯ กามเสนา
ภเวสนา พุรหุมจริเยสนาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนาฯ

เอสनावรรคที่ ๑๒

เอสนาสูตรที่ ๑

การแสวงหา ๓

[๒๙๘]

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๒๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อความรู้ยิ่ง^๑ ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่งด้วยการแสวงหา^๒ ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

เอสนาสูตรที่ ๒

การแสวงหา ๓

[๓๐๐]

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้จำนวนแปลว่า “เพื่อรู้ยิ่ง” -ผู้รวบรวม

๒. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้จำนวนแปลว่า “เพื่อรู้ยิ่งซึ่งการแสวงหา” -ผู้รวบรวม

[๓๐๑]

อิมาส์ โข ภิกขเว ติสฺสนฺนํ เอสนํ อภิญญา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
 ภาเวตพุทฺโฑฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี
 ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาริ ภาเวติ ราควินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ
 โมหวินยปริโยสานํฯ อิมาส์ โข ภิกขเว ติสฺสนฺนํ เอสนํ อภิญญา อัย
 อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพุทฺโฑติฯ

[๓๐๒]

สาวตถีนินทานํฯ ติสฺโส อิมํ ภิกขเว เอสนํฯ กตมา ติสฺโสฯ กามเสนา
 ภาเวสนา พุรหุมจริเยสนาฯ อิมํ โข ภิกขเว ติสฺโส เอสนํฯ

[๓๐๓]

อิมาส์ โข ภิกขเว ติสฺสนฺนํ เอสนํ อภิญญา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
 ภาเวตพุทฺโฑฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ สมฺมาทิฏฺฐี
 ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมาริ ภาเวติ อมโตคฺคํ อมตปฺรายนํ อมตปริโยสานํฯ อิมาส์
 โข ภิกขเว ติสฺสนฺนํ เอสนํ อภิญญา อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพุทฺโฑติฯ

[๓๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง
ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด
มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ
มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้อย่าง
ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

เอสนาสูตรที่ ๓

การแสวงหา ๓

[๓๐๒]

สาวตถันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ
การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง
ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่าง อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า
มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า
มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้
เพื่อรู้อย่างซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

(๓๐๔)

สาวตถีนีทาน์ฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เอสนาฯ กตมา ติสฺโสฯ กาเมสนา
ภเวสนา พุรหุมจริเยสนาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนาฯ

(๓๐๕)

อีมาลํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนนํ เอสนानํ อภิญญา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
ภเวตพุโปฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคฯ อิช ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมมาทิฏฺฐี
ภเวติ ฯเปฯ สมมาสมาธี ภเวติ นิพฺพานินนํ นิพฺพานโปถํ นิพฺพานปพฺการํฯ
อีมาลํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนนํ เอสนानํ อภิญญา อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
ภเวตพุโปติฯ

(๓๐๖)

สาวตถีนีทาน์ฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เอสนาฯ กตมา ติสฺโสฯ กาเมสนา
ภเวสนา พุรหุมจริเยสนาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนาฯ

(๓๐๗)

อีมาลํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนนํ เอสนानํ ปริญญา ฯเปฯ อัย อริโย
อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภเวตพุโปติฯ

เอสนาสูตรที่ ๔

การแสวงหา ๓

(๓๐๔)

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ^๑ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

(๓๐๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไหน? ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้อย่างซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

เอสนาสูตรที่ ๕

การแสวงหา ๓

(๓๐๖)

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

(๓๐๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อกำหนดรู้ ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อกำหนดรู้ซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้จำนวนแปลว่า "การแสวงหาภพ" -ผู้รวบรวม

[๓๐๘]

สาวตถีนีทาน์ฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เอสนาฯ กตมา ติสฺโสฯ กามเสนา
ภเวสนา พุรหุมจริเยสนาฯ เปฯ (ยทปี อภิญญา ตทปี ปริญญาय วิตุถาเรตพพฺ)ฯ เปฯ

[๓๐๙]

สาวตถีนีทาน์ฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เอสนาฯ กตมา ติสฺโสฯ กามเสนา
ภเวสนา พุรหุมจริเยสนาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนาฯ

[๓๑๐]

อีมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนนฺ เอสนानฺ ปริกฺขยาฯ เปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺกิกโก
มคฺโค ภเวตพฺโพติฯ (ยทปี อภิญญา ตทปี ปริญญาय วิตุถาเรตพพฺ ปริกฺขยา
วิตุถาเรตพพฺ)ฯ เปฯ

[๓๑๑]

สาวตถีนีทาน์ฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เอสนาฯ กตมา ติสฺโสฯ กามเสนา
ภเวสนา พุรหุมจริเยสนาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนาฯ

เอสนาสูตรที่ ๖

การแสวงหา ๓

[๓๐๘]

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

เอสนาสูตรที่ ๗

การแสวงหา ๓

[๓๐๙]

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อความสิ้นไปแห่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อความสิ้นไปแห่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

เอสนาสูตรที่ ๘

การแสวงหา ๓

[๓๑๑]

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๒]

อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เอสนํ ปหานาย อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค
 ภาเวตฺตฺโพทฺทํ กตฺโม อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิ
 ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมฺมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺค-
 ปริณามิ ฯ อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เอสนํ ปหานาย อัย อริโย อฏฺฐงฺกโก
 มคฺโค ภาเวตฺตฺโพทฺติ ฯ (ยทฺปี อภิญฺญา ตทฺปี ปหานาย วิตุถาเรตฺตฺพ) ฯเปฯ

[๓๑๓]

สาวตฺถินิทานํ ติสฺโส อิมํ ภิกฺขเว วิชาฯ กตฺมา ติสฺโสฯ เสยฺโยหฺมสมฺมิติ
 วิชา สทฺธิโสหฺมสมฺมิติ วิชา หีนโหหฺมสมฺมิติ วิชาฯ อิมํ โข ภิกฺขเว ติสฺโส วิชาฯ

[๓๑๔]

อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ วิชานํ อภิญฺญา ปริญฺญา ปริกฺขยาย
 ปหานาย อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค ภาเวตฺตฺโพทฺทํ กตฺโม อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค อธิ
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิ ภาเวติ ฯเปฯ สมฺมาสมฺมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
 วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ ฯ อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ วิชานํ
 อภิญฺญา ปริญฺญา ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค
 ภาเวตฺตฺโพทฺติ ฯ (ยถา เอสนา เอว วิตุถาเรตฺตฺพ^๑) ฯเปฯ

๑. ม. วิตุถาเรตฺตฺพ ฯ

[๓๑๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อละการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อละการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

วิชาสูตร

การถือตัว ๓

[๓๑๓]

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย การถือตัว ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ การถือตัวว่า เราประเสริฐกว่าเขา ๑ เราเสมอเขา ๑ เราเลวกว่าเขา ๑ ดูกร^๑ ภิกษุทั้งหลาย การถือตัว ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละการถือตัว ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละการถือตัว ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

๑. ดูกร -ผู้รวบรวม

[๓๑๕]

สาวตถีนีทานันฯ ตโยเม ภิกฺขเว อาสวาฯ กตเม ตโยฯ กามาสโว ภวาสโว
อวิชชาสโวฯ อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อาสวาฯ

[๓๑๖]

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ตินฺนํ อาสวานํ อภิญญาฯ ปริญญาฯ ปริกฺขยาฯ
ปหานายฯ เปฯ อัย อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค ภเวตพุทฺธิฯ

[๓๑๗]

สาวตถีนีทานันฯ ตโยเม ภิกฺขเว ภวาฯ กตเม ตโยฯ กามภโว รูปภโว
อรูปภโวฯ อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ภวาฯ

[๓๑๘]

อิเมสํ โข ภิกฺขเว ตินฺนํ ภวานํ อภิญญาฯ ปริญญาฯ ปริกฺขยาฯ
ปหานายฯ เปฯ อัย อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค ภเวตพุทฺธิฯ

อาสาสูตร

อาสา ๓

[๓๑๕]

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน? คือ กามาสวะ ๑ ภวาสวะ ๑ อวิชชาสวะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอาสวะ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

ภวาสูตร

ภพ ๓

[๓๑๗]

สาวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภพ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน? คือ กามภพ ๑ รูปภพ ๑ อรูปภพ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภพ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๑๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละภพ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

(๓๑๙)

สาวตุถีนิทานันฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว ทฺกฺขตาฯ กตมา ติสฺโสฯ ทฺกฺขทฺกฺขตา
สงฺขารทฺกฺขตา วิปริณามทฺกฺขตาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส ทฺกฺขตาฯ

(๓๒๐)

อีมาลํ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ ทฺกฺขตาณํ อภิญฺญาय ปริณฺญาय ปริกฺขยา
ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค ภาเวตฺพุทฺติฯ

(๓๒๑)

สาวตุถีนิทานันฯ ตโยเม ภิกฺขเว จีลาฯ กตเม ตโยฯ ราโค จีโล โทโส
จีโล โมโห จีโลฯ อีเม โข ภิกฺขเว ตโย จีลาฯ

(๓๒๒)

อีเมลํ โข ภิกฺขเว ตินฺณนฺนํ จีลาณํ อภิญฺญาय ปริณฺญาय ปริกฺขยา
ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค ภาเวตฺพุทฺติฯ

ทุกขตาสูตร

ความเป็นทุกข์ ๓

[๓๑๙]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นทุกข์ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ ความเป็นทุกข์เกิดจากความไม่สบายกาย ๑ ความเป็นทุกข์เกิดจากสังขาร ๑ ความเป็นทุกข์เกิดจากความแปรปรวน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นทุกข์ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละความเป็นทุกข์ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๒

จีลสูตร

เสาเชื่อน ๓

[๓๒๑]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เสาเชื่อน ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่ เสาเชื่อน คือ รากะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เสาเชื่อน ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละเสาเชื่อน ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๓

[๓๒๓]

สาวตฤณีทานันฯ ตีณิmani ภิกฺขเว มลანიฯ กตmani ตีณิฯ ราโค มลํ โทโส
 มลํ โมโห มลํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ มลანიฯ

[๓๒๔]

อิมสํ โข ภิกฺขเว ตินฺนุณฺณํ มลันํ อภิญญา ปริญญา ปริกฺขยา
 ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค ภาเวตพุทฺธิฯ

[๓๒๕]

สาวตฤณีทานันฯ ตโยเม ภิกฺขเว นีฌมา^๑ฯ กตเม ตโยฯ ราโค นีโฆ โทโส
 นีโฆ โมโห นีโฆฯ อิเม โข ภิกฺขเว ตโย นีฌมาฯ

[๓๒๖]

อิมสํ โข ภิกฺขเว ตินฺนุณฺณํ นีฌมานํ อภิญญา ปริญญา ปริกฺขยา
 ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค ภาเวตพุทฺธิฯ

๑. ในต้นฉบับพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ พบเพียงตัวเลขอ้างอิงเชิงอรรถ แต่ไม่พบข้อความเชิงอรรถ -ผู้รวบรวม

มลสูตร

มลทิน ๓

[๓๒๓]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย มลทิน ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน? ได้แก่ มลทิน คือ รากะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มลทิน ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละมลทิน ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๔

นิมสูตร

ทุกข์ ๓

[๓๒๕]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน? ได้แก่ ทุกข์ คือ รากะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละทุกข์ ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๕

[๓๒๗]

สาวตถีนีทาน์ฯ ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เวทนาฯ กตมา ติสฺโสฯ สุขา เวทนา
ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนาฯ

[๓๒๘]

อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เวทนานํ อภิญฺญาय ปริญฺญาय ปริกฺขยาย
ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตฺพุทฺติฯ

[๓๒๙]

ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว ตณฺหาฯ กตมา ติสฺโสฯ กามตณฺหา ภวตณฺหา
วิภวตณฺหาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส ตณฺหาฯ

[๓๓๐]

อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ ตณฺหานํ อภิญฺญาय ปริญฺญาय ปริกฺขยาย
ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตฺพุทฺเฯ กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก
มคฺโคฯ อีช ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ ฯเปฯ สมฺมาสมาริ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิฯ อิมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ ตณฺหานํ อภิญฺญา
ปริญฺญาय ปริกฺขยาย ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตฺพุทฺติฯ

เวทนาสูตร

เวทนา ๓

[๓๒๗]

สาวตสันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๒๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละเวทนา ๓ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๖

ตัณหาสูตรที่ ๑

ตัณหา ๓

[๓๒๙]

สาวตสันิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน? คือ กามตัณหา ๑ ภวตัณหา ๑ วิภวตัณหา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหา ๓ อย่างนี้แล.

[๓๓๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ย่อมเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๗

[๓๓๑]

ติสุโส อีมา ภิกขเว ตณหา^๑ ฯเปฯ

[๓๓๒]

อิมาส์ โข ภิกขเว ติสุสนัน^๑ ตณหานัน^๑ อภิญญา ปริญา ปริกขยา
 ปหานาย ฯเปฯ รากวินยปรโยสานัน^๑ โทสวินยปรโยสานัน^๑ โมหวินยปรโยสานัน^๑ ฯเปฯ
 อมโตคค์ อมตปรายนัน^๑ อมตปรโยสานัน^๑ ฯเปฯ นิพพานินัน^๑ นิพพานโปณัน^๑ นิพพาน-
 ปพการัน^๑ อิมาส์ โข ภิกขเว ติสุสนัน^๒ ตณหานัน^๒ อภิญญา ปริญา ปริกขยา
 ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺจจกโก มคฺโค ภาเวตพุโพติฯ

เอสनावคฺโค นิฏฺฐิตีโตฯ

ตสฺสุททานัน

เอสนา วิธา อาสโว
 มลฺลี นิโฆ จ เวทนา

ทุกฺขตา จ ติสุโส จิลา
 ทฺเวน ตณฺหาเยน จาติ^๓ฯ

๑. ม. ย. ตสินานาฯ

๒. ม. ย. ตสินานันฯ

๓. ม. ย. เทว ตณฺหา ตสินาย จาติฯ

ตัณหาสูตรที่ ๒

ตัณหา ๓

[๓๓๑]

สาวตถันิทาน. คูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหา ๓ อย่างนี้ ฯลฯ

[๓๓๒]

คูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำลังใจไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไหน? คูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน คูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกำลังใจไป เพื่อละตัณหา ๓ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๘

จบ เอสนาวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสูตรที่ ๑	๒. เอสนาสูตรที่ ๒
๓. เอสนาสูตรที่ ๓	๔. เอสนาสูตรที่ ๔
๕. เอสนาสูตรที่ ๕	๖. เอสนาสูตรที่ ๖
๗. เอสนาสูตรที่ ๗	๘. เอสนาสูตรที่ ๘
๘. วิชาสูตร	๑๐. อาสวสูตร
๑๑. ภาวสูตร	๑๒. ทุกขตาสูตร
๑๓. ขีลสูตร	๑๔. มลสูตร
๑๕. นิฆสูตร	๑๖. เวทนาสูตร
๑๗. ตัณหาสูตรที่ ๑	๑๘. ตัณหาสูตรที่ ๒

โอมวคฺโค เตรสโม

[๓๓๓]

สาวตถีนินฺทานํฯ จตฺตารโสม ภิภฺขเว โอมฯ กตเม จตฺตารโฯ กาโมโฆ
ภโวโฆ ทิฏฺฐโฆ อวิชฺโชโฆฯ อิม โข ภิภฺขเว จตฺตารโ โอมฯ

[๓๓๔]

อิมสํ โข ภิภฺขเว จตฺนุํ โอมานํ อภิญฺญาฯ ปริญฺญาฯ ปรีภฺขยาฯ
ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค ภาเวตฺตพฺโพติฯ (ยถา เอสนา เอวํ
วิตถาราตฺตพฺพํ)ฯ

[๓๓๕]

สาวตถีนินฺทานํฯ จตฺตารโสม ภิภฺขเว โยคาฯ กตเม จตฺตารโฯ กามโยโค
ภวโยโค ทิฏฺฐิโยโค อวิชฺชาโยโคฯ อิม โข ภิภฺขเว จตฺตารโ โยคาฯ

[๓๓๖]

อิมสํ โข ภิภฺขเว จตฺนุํ โยคานํ อภิญฺญาฯ ปริญฺญาฯ ปรีภฺขยาฯ
ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค ภาเวตฺตพฺโพติฯ

โอมวรรคที่ ๑๓

โอมสูตร

โอมะ ๔

(๓๓๓)

สาวตสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอมะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่ โอมะคือกาม ๑ โอมะคือภพ ๑ โอมะคือทิฏฐิ ๑ โอมะคืออวิชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอมะ ๔ อย่างนี้แล.

(๓๓๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกวามสิ้นไป เพื่อละโอมะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑

โยคสูตร

โยคะ ๔

(๓๓๕)

สาวตสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน? ได้แก่ โยคะคือกาม ๑ โยคะคือภพ ๑ โยคะคือทิฏฐิ ๑ โยคะคืออวิชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ อย่างนี้แล.

(๓๓๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกวามสิ้นไป เพื่อละโยคะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

[๓๓๗]

สาวตถีนีทาน์ฯ จตุตารีมานิ ภิกขเว อุปาทานานิฯ กตมานิ จตุตารีฯ
 กามุปาทานัน์ ทิฏฐุปาทานัน์ สีสัพพตูปาทานัน์ อตตวาทูปาทานัน์ฯ อิมานิ โข ภิกขเว
 จตุตารี อุปาทานานิฯ

[๓๓๘]

อิมสั โข ภิกขเว จตุนัน์ อุปาทานานัน์ อภิญญาय ปริญญาय ปริกขยาย
 ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติฯ

[๓๓๙]

สาวตถีนีทานัน์ฯ จตุตารโธเม ภิกขเว คณฺถาฯ กตเม จตุตารโธฯ อภิชฺฌา
 กายคณฺโถ พยาปาโท กายคณฺโถ สีสัพพตปรามาโส กายคณฺโถ อิทฺสจฺจาภินิเวโส
 กายคณฺโถฯ อิเม โข ภิกขเว จตุตารโธ คณฺถาฯ

[๓๔๐]

อิมสั โข ภิกขเว จตุนัน์ คณฺถานัน์ อภิญญาय ปริญญาय ปริกขยาย
 ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค ภาเวตพฺโพติฯ

อุปาทานสูตร

อุปาทาน ๔

[๓๓๗]

สาวตสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทาน ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไหน? ได้แก่ อุปาทานคือกาม ๑ อุปาทานคือทิฏฐิ ๑ อุปาทานคือศีลและพรต ๑ อุปาทานคือ อัตตวาทะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทาน ๔ อย่างนี้แล.

[๓๓๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุปาทาน ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

กัณธสูตร

กัณธะ ๔

[๓๓๙]

สาวตสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัณธะ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไหน? ได้แก่ กายกัณธะคืออภิชฌา ๑ กายกัณธะคือพยาบาท ๑ กายกัณธะคือสีลัพพตปรามาส ๑ กายกัณธะคืออิทังสัจจา^๑ภินิเวส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัณธะ ๔ อย่างนี้แล.^๒

[๓๔๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละกัณธะ ๔ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

๑. ความยึดมั่นว่าสิ่งนี้จริง

๒. ข้อสังเกต : นี่เป็นความหมายของกัณธะตามนัยแห่งพุทธวจน ซึ่งแตกต่างจากความหมายเดิมที่ได้ทราบโดยทั่วไป -ผู้รวบรวม

[๓๔๑]

สาวตถีนีทาน์ฯ สตติเม ภิกขเว อนุสยาฯ กตเม สตตฯ กามราคานุสโย
 ปฏิมานุสโย ทิฏฐานุสโย วิจิกิจจานุสโย มานานุสโย ภวราคานุสโย อวิชชานุสโยฯ
 อิม โข ภิกขเว สตต อนุสยาฯ

[๓๔๒]

อิมลั โข ภิกขเว สตตุนัน อนุสยานัน อภิญญาय परिณายา ปริกขयाย
 ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺจฺจคิโก มคฺโค ภาเวตพุโพติฯ

[๓๔๓]

สาวตถีนีทาน์ฯ ปญฺจิมะ ภิกขเว กามคฺฌาฯ กตเม ปญจฯ จกฺขุวิญญะยยา
 รุปา อิกฺขจา กนฺตา มนาปา ปิยรฺูปา กามฺฺปสฺสฺหิตา รชฺฌินยา โสตฺวิญญะยยา
 สทฺฐา ฯเปฯ ฆานวิญญะยยา กนฺธาฯ ชิวฺหาวิญญะยยา รสาฯ กายวิญญะยยา
 โผฏฺจพฺพา อิกฺขจา กนฺตา มนาปา ปิยรฺูปา กามฺฺปสฺสฺหิตา รชฺฌินยาฯ อิม โข
 ภิกขเว ปญจ กามคฺฌาฯ

[๓๔๔]

อิมลั โข ภิกขเว ปญจุนัน กามคฺฌานัน อภิญญาय परिณายา ปริกขयाย
 ปหานาย ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺจฺจคิโก มคฺโค ภาเวตพุโพติฯ

อนุสยสูตร

อนุสย ๗

(๓๔๑)

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสย ๗ อย่างนี้ ๗ อย่างเป็นไหน? ได้แก่ อนุสยคืออามระกะ ๑ อนุสยคือปฏิมะ ๑ อนุสยคือทัญญู ๑ อนุสยคืออวิจิจจา ๑ อนุสยคือมานะ ๑ อนุสยคือภวระกะ ๑ อนุสยคืออวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสย ๗ อย่างนี้แล.

(๓๔๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอนุสย ๗ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

กามคุณสูตร

กามคุณ ๕

(๓๔๓)

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไหน? คือ รูปที่พึงรู้ได้ด้วยตา อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนดเสียงที่พึงรู้ด้วยหู... กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก... รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น... โผฏฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนด ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ อย่างนี้แล.

(๓๔๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละกามคุณ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

[๓๔๕]

สาวตถีนีทาน์ฯ ปญจิมานิ ภิกขเว นีวรณานิฯ กตมานิ ปญจฯ กามจฺจนฺท-
 นีวรณํ พฺยาปาทนีวรณํ ถีนมิทฺธนีวรณํ อุตฺตจฺจกุกฺกจฺจนีวรณํ วิจิกิฉฺฉานีวรณํฯ
 อิมานิ โข ภิกขเว ปญจ นีวรณานิฯ

[๓๔๖]

อิมสํ โข ภิกขเว ปญฺจนํ นีวรณํ อภิญฺญาฯ ปริญฺญาฯ ปริกฺขยาฯ
 ปหานาฯ ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค ภาเวตฺพุทฺติฯ

[๓๔๗]

สาวตถีนีทาน์ฯ ปญจิเม ภิกขเว อูปาทานกฺขนฺธาฯ กตเม ปญจฯ เสยฺยถิทํฯ
 ฐูปาทานกฺขนฺโธ เวทฺฐูปาทานกฺขนฺโธ สญฺญูปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ
 วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธฯ อิเม โข ภิกขเว ปญฺจูปาทานกฺขนฺธาฯ

[๓๔๘]

อิมสํ โข ภิกขเว ปญฺจนํ อูปาทานกฺขนฺธานํ อภิญฺญาฯ ปริญฺญาฯ
 ปริกฺขยาฯ ปหานาฯ ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐจฺจิกโก มคฺโค ภาเวตฺพุทฺติฯ

นิวรรณสูตร

นิวรรณ ๕

[๓๔๕]

สาวตสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไหน? คือ กามฉันทนิวรรณ ๑ พยาบาทนิวรรณ ๑ ถีนมิทชนิวรรณ ๑ อุทัจจกุกกุจจนิวรรณ ๑ วิจิกิจฉานนิวรรณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ อย่างนี้แล.

[๓๔๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละนิวรรณ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

อุปาทานขันธสูตร

อุปาทานขันธ ๕

[๓๔๗]

สาวตสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานขันธ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไหน? ได้แก่ อุปาทานขันธคือรูป ๑ อุปาทานขันธคือเวทนา ๑ อุปาทานขันธคือสัญญา ๑ อุปาทานขันธคือสังขาร ๑ อุปาทานขันธคือวิญญาณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปาทานขันธ ๕ อย่างนี้แล.

[๓๔๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละอุปาทานขันธ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

[๓๔๙]

สาวตถีนีทาน์ฯ ปณจิมานี ภิกขเว โอรมภากิยานิ สญโฆชนานิฯ กตมานิ
 ปณจฯ สกุกายทิฏฐิ วิจิกิจญา สีสัพพตปรามาส โส กามจณฺโท พยาปาโทฯ อิมานิ
 โข ภิกขเว ปณโจรมภากิยานิ สญโฆชนานิฯ

[๓๕๐]

อิมสฺ โข ภิกขเว ปณจณฺํ โอรมภากิยานํ สญโฆชนานํ อภิญญา
 ปริญญา ปริกขยาย ปหานาย ฯเปฯ อํ อริโย อฏฺจํคิโก มคฺโค ภาเวตพุโพติฯ

[๓๕๑]

สาวตถีนีทาน์ฯ ปณจิมานี ภิกขเว อุทฺทมภากิยานิ สญโฆชนานิฯ
 กตมานิ ปณจฯ รูปราโค อรูปราโค มาโน อุทฺทจจํ อวิชชาฯ อิมานิ โข ภิกขเว
 ปณจฺอุทฺทมภากิยานิ สญโฆชนานิฯ

[๓๕๒]

อิมสฺ โข ภิกขเว ปณจณฺํ อุทฺทมภากิยานํ สญโฆชนานํ อภิญญา ปริญญา
 ปริกขยาย ปหานาย ฯเปฯ อํ อริโย อฏฺจํคิโก มคฺโค ภาเวตพุโพฯ กตโม อริโย
 อฏฺจํคิโก มคฺโคฯ อิช ภิกขเว ภิกขุ สมมาทิฏฐี ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ
 สมมาสมาธิ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิวรณนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิฯ อิมสฺ
 โข ภิกขเว ปณจณฺํ อุทฺทมภากิยานํ สญโฆชนานํ อภิญญา ปริญญา ปริกขยาย
 ปหานาย ฯเปฯ อํ อริโย อฏฺจํคิโก มคฺโค ภาเวตพุโพติฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว
 คจฺจกา นที ฯเปฯ

โอรัมภากิยสูตร

โอรัมภากิยสังโยชน์ ๕

[๓๔๙]

สาวตสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่าง เป็นไฉน? คือ สักกายทิฏฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สีลัพพตปรามาส ๑ กามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ อย่างนี้แล.

[๓๕๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ อย่างนี้แล ฯลฯ ภิกษุควรเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

อุทธัมภากิยสูตรที่ ๑

อุทธัมภากิยสังโยชน์ ๕

[๓๕๑]

สาวตสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้ ๕ อย่าง เป็นไฉน? คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัมภะ ๑ อวิชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

[๓๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล อุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอุริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

(๓๕๓)

สาวตถีนีทาน์ฯ ปณฺจิมานี ภิกฺขเว อุทฺทมภากิยานี สญฺโฆชนานีฯ กตมานิ
 ปณฺจฯ รุปราคิ อรุปราคิ มาโน อุทฺทจจํ อวิชฺชาฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว
 ปณฺจอุทฺทมภากิยานี สญฺโฆชนานีฯ

(๓๕๔)

อิมสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจนฺนํ อุทฺทมภากิยานํ สญฺโฆชนานํ อภิญฺญา
 ปริณฺญาฯ ปริกฺขยาฯ ปหานาฯ ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพุทฺโฑฯ
 กตโม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐี ภาเวติ ฯเปฯ
 สมฺมาสมาริ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ
 อมโตคฺชํ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํฯ นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปถํ นิพฺพาน-
 ปพฺภารํฯ อิมสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจนฺนํ อุทฺทมภากิยานํ สญฺโฆชนานํ อภิญฺญา
 ปริณฺญาฯ ปริกฺขยาฯ ปหานาฯ ฯเปฯ อัย อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาเวตพุทฺโฑติฯ

โอมวคฺโค ฯ

อุทธัมมภาคียสูตรที่ ๒

ว่าด้วยวิธีกำจัดอุทธัมมภาคียสังโยชน์ ๕

(๓๕๓)

สาวตสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้ ๕ อย่าง เป็นไฉน? คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทัจจะ ๑ อวิชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

(๓๕๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกวามสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาทิฏฐิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อกวามสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๑

จบ โอมวรรคที่ ๑๓

ตสุทุทานัน

โอโฆ โยโค อุปาทานัน
กามคุณา นีวรณ^๑

กนถิ อนุสเยน จ
ขนุชา โอรุทุหมภากิยาติ ๗

[๒]

มคฺคสัญฺตติ สฺมตติ^๓ ๗

๑. ม. ย. นีวรณ ๗

๒. ม. วคฺคทุทานัน ๗

อวิชฺชาวคฺโค ปจโม
มิจฺจตฺตํ ตติโย วคฺโค
ตติยํ ปญฺจโม วคฺโค
พหุเต สตฺตโม วคฺโค
ทิวสวคฺโค นวโม
เอกาทส พลวคฺโค
โธสมวคฺโค ภวติ เตรสฺสชาติ

ทุติยํ วิหารํ อจฺจติ
จตฺตติ ปฏฺิปนฺเนเนว
จตฺสฺส สฺฐริเยน จ
อุปฺปาโท ปจฺเมเน จ
ทสโม อปฺปมาเทน จ
ทฺวาทส เอสนา ปาลิยํ ๗

๓. ม. ย. ปจฺมํ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โฉมสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นิวรรณสูตร	๘. อุปาทานขันธสูตร
๙. โอรัมภากิยสูตร	๑๐. อุทัมภากิยสูตรที่ ๑
๑๑. อุทัมภากิยสูตรที่ ๒	

[๑]

โพชฌงคสังยุตต์

ปพพตวคโค ปจโม

[๓๕๕]

[๑] หิมวัตต์ ภิภขเว ปพพตราชัง นิสสาย นาคา กายั วฑุฒนุติ พลั คาเหนติ เต ตตถ กายั วฑุฒตวา พลั คาเหตุวา กุสุพเพ^๒ โอตรนุติ กุสุพเพ โอตริตวา มหาโสพเพ โอตรนุติ มหาโสพเพ โอตริตวา กุณฺนทโย โอตรนุติ กุณฺนทโย โอตริตวา มหานทโย โอตรนุติ มหานทโย โอตริตวา มหาสมุททสาครัง โอตรนุติ เต ตตถ มหนุตตัง เวปุลลตัง อापชชนุติ กายนฯ เอมเมว โข ภิภขเว ภิภขุ สीलํ นิสสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตต โพชฌงเก ภาเวนุโต สตต โพชฌงเก พหุลีกโรนุโต มหนุตตัง เวปุลลตัง ปาปฺณาติ ฌมเมสุฯ

[๓๕๖]

กถญจ ภิภขเว ภิภขุ สीलํ นิสสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตต โพชฌงเก ภาเวนุโต สตต โพชฌงเก พหุลีกโรนุโต มหนุตตัง เวปุลลตัง ปาปฺณาติ ฌมเมสุติฯ อิท ภิภขเว ภิภขุ สติสมโพชฌงคัง ภาเวติ วิเวกนิสสิตัง วิราคนิสสิตัง นิโรชนิสสิตัง วัสสคคปริณามิ ฌมมวิจยสมโพชฌงคัง ภาเวติ ฯเปฯ วิริยสมโพชฌงคัง ภาเวติฯ ปิติสมโพชฌงคัง ภาเวติฯ ปสฺสทฐิสมโพชฌงคัง ภาเวติฯ สมาริสมโพชฌงคัง ภาเวติฯ อุเปกขาสมโพชฌงคัง ภาเวติ วิเวกนิสสิตัง วิราคนิสสิตัง นิโรชนิสสิตัง วัสสคคปริณามิฯ เอว โข ภิภขเว ภิภขุ สीलํ นิสสาย สีเล ปติฏฺฐาย สตต โพชฌงเก ภาเวนุโต สตต โพชฌงเก พหุลีกโรนุโต มหนุตตัง เวปุลลตัง ปาปฺณาติ ฌมเมสุติฯ

๑. ม. เสยฺยถาปี ภิภขเว ปพพตราชัง ฯ

๒. ม. กุโสพเพฯ เอมมปริปี ฯ

๒. โภชณกสังยุต

ปัพพตวรรคที่ ๑

หิมวันตสูตร

ผู้เจริญโภชณกถึงความใหญ่ในธรรมทั้งหลาย

(๓๕๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกนาคอาศัยขุนเขาชื่อหิมวันต์ มีกายเติบโต มีกำลัง ครั้นกายเติบโต มีกำลังที่ขุนเขานั้นแล้ว ย่อมลงสู่บึงน้อย ครั้นลงสู่บึงน้อยแล้ว ย่อมลงสู่ บึงใหญ่ ครั้นลงสู่บึงใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่แม่น้ำน้อย ครั้นลงสู่แม่น้ำน้อยแล้ว ย่อมลงสู่ แม่น้ำใหญ่ ครั้นลงสู่แม่น้ำใหญ่แล้ว ย่อมลงสู่มหาสมุทรสาคร นาคพวกนั้น ย่อมถึง ความโตใหญ่ทางกายในมหาสมุทรสาครนั้น แม่น้ำใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญโภชณก ๗ กระทำให้มากซึ่งโภชณก ๗ ย่อมถึงความใหญ่ไพศาล ในธรรมทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๓๕๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญโภชณก ๗ กระทำให้มากซึ่งโภชณก ๗ อย่างไร จึงถึงความใหญ่ไพศาลในธรรมทั้งหลาย? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชณก อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพชณก... วิริยสัมโพชณก... ปีติสัมโพชณก... ปัสสัทธิสัมโพชณก... สมာธิสัมโพชณก... อุเบกขาสัมโพชณก อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว เจริญโภชณก ๗ กระทำให้มาก ซึ่งโภชณก ๗ อย่างนี้แล จึงถึงความใหญ่ไพศาลในธรรมทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๑

(๓๕๗)

เสยยถาปี ภิกขเว อัย กายี อาหารภูจิติโก อาหารํ ปฏิจจ ตัญจติ อนาคตาโร
โน ตัญจติฯ เอวเมว โข ภิกขเว ปญจ นีวรณา อาหารภูจิติกา อาหารํ ปฏิจจ
ตัญจนุติ อนาคตาโร โน ตัญจนุติฯ

(๓๕๘)

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา กามจฺจนฺทสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ อตฺถิ ภิกขเว สุภณิมิตฺตํ ตตฺถ อโยนิโส-
มนสิการพหุตีการโ อยมาหาโร อนุปปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา กามจฺจนฺทสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ

(๓๕๙)

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา พฺยาปาทสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ อตฺถิ ภิกขเว ปฏิฆณิมิตฺตํ ตตฺถ อโยนิโส-
มนสิการพหุตีการโ อยมาหาโร อนุปปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา พฺยาปาทสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ

(๓๖๐)

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา ถีนมิทฺทสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ อตฺถิ ภิกขเว อรติ ตนฺหิ วิฆนฺภิตา ภาตฺต-
สมฺมโท เจตโส จ ถีนตฺตํ ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุตีการโ อยมาหาโร อนุปปนฺนสฺส
วา ถีนมิทฺทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺทสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ

(๓๖๑)

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส อุปปาทาย
อุปปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ อตฺถิ ภิกขเว เจตโส
อวฺอุปสโม ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุตีการโ อยมาหาโร อนุปปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจ-
กุกฺกจฺจสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ

กายสูตร

อาหารของนิรर्थ ๕

(๓๕๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้จันใด นิรर्थ ๕ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้ เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ จันนั้นเหมือนกัน.

(๓๕๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่าเป็นอาหาร ให้กามฉันทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือ ที่เกิดแล้วให้เจริญไพบุลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ศุภนิมิตมีอยู่ การกระทำให้มาก ซึ่งอโยนิโสมนสิการในศุภนิมิตนั้น นี้เป็นอาหารให้กามฉันทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือ ที่เกิดแล้วให้เจริญไพบุลย์ยิ่งขึ้น.

(๓๕๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่าเป็นอาหาร ให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือ ที่เกิดแล้วให้เจริญไพบุลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิกุณนิมิตมีอยู่ การกระทำให้มาก ซึ่งอโยนิโสมนสิการในปฏิกุณนิมิตนั้น นี้เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือ ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบุลย์ยิ่งขึ้น.

(๓๖๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่าเป็นอาหาร ให้ถีนมิทระที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือ ที่เกิดแล้วให้เจริญไพบุลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน ความบิดขี้เกียจ ความเมาอาหาร ความที่ใจหดหู่ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่ง อโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านั้น นี้เป็นอาหารให้ถีนมิทระที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือ ที่เกิดแล้วให้เจริญไพบุลย์ยิ่งขึ้น.

(๓๖๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิอะไรเล่าเป็นอาหาร ให้อุทัจจกุกุกจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่ เกิดแล้วให้เจริญไพบุลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่สงบใจมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในความไม่สงบใจนั้น นี้เป็นอาหารให้อุทัจจกุกุกจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่ เกิดแล้วให้เจริญไพบุลย์ยิ่งขึ้น.

(๓๖๒)

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนุнай วา วิจิกิจฉาย อุปปาทาย อุปปนุнай วา วิจิกิจฉาย ภิกขโสภาวาย เวปุลลตายฯ อตฺถิ ภิกขเว วิจิกิจฉาจาณิยา ทุมมา ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหุสีกาโร อยมาหาโร อนุปปนุнай วา วิจิกิจฉาย อุปปาทาย อุปปนุнай วา วิจิกิจฉาย ภิกขโสภาวาย เวปุลลตายฯ

(๓๖๓)

เสยฺยถาปี ภิกขเว อัย กายิ ออาหารภูจิติโก อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ อนาหารโร โน ติฏฺฐติฯ เอวเมว โข ภิกขเว อิม ปญฺจ นีวรณา ออาหารภูจิติกา อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐนฺติ อนาหารา โน ติฏฺฐนฺติฯ

(๓๖๔)

เสยฺยถาปี ภิกขเว อัย กายิ ออาหารภูจิติโก อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ อนาหารโร โน ติฏฺฐติฯ เอวเมว โข ภิกขเว สตฺต โพชฅงฺกา ออาหารภูจิติกา อาหารํ ปฏิจฺจ ติฏฺฐนฺติ อนาหารา โน ติฏฺฐนฺติฯ

(๓๖๕)

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนุนสฺส วา สติสมฺโพชฅงฺกสฺส อุปปาทาย อุปปนุนสฺส วา สติสมฺโพชฅงฺกสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว สติสมฺโพชฅงฺกจาณิยา ทุมมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุสีกาโร อยมาหาโร อนุปปนุนสฺส วา สติสมฺโพชฅงฺกสฺส อุปปาทาย อุปปนุนสฺส วา สติสมฺโพชฅงฺกสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ

(๓๖๖)

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนุนสฺส วา ทุมมวิจยสมฺโพชฅงฺกสฺส อุปปาทาย อุปปนุนสฺส วา ทุมมวิจยสมฺโพชฅงฺกสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว กุสลาकुสลา ทุมมา สาวชฺชานวชฺชา ทุมมา หีนปฺปณฺธิตา ทุมมา กณฺหสฺสุกฺกสฺสปฏิภาคา ทุมมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุสีกาโร อยมาหาโร อนุปปนุนสฺส วา ทุมมวิจยสมฺโพชฅงฺกสฺส อุปปาทาย อุปปนุนสฺส วา ทุมมวิจยสมฺโพชฅงฺกสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ

[๓๖๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้วิจิติจณาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพบุลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิติจณามีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการ^๑ในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้วิจิติจณาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วให้เจริญไพบุลย์ยิ่งขึ้น.

[๓๖๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้จันได นีวรณ ๕ เหล่านี้ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้ เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ จันนั้นเหมือนกัน.

อาหารของโพชฌงค์ ๗

[๓๖๔]

ดูกร^๒ภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้จันได โพชฌงค์ ๗ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้ เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ จันนั้นเหมือนกัน.

[๓๖๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล ที่มีโทษ และไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นฝ่ายดำและฝ่ายขาว มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

๑. อโยนิโสมนสิการ -ผู้รวบรวม

๒. ดูกร -ผู้รวบรวม

(๓๖๗)

โก จ ภิกขเว อหារโ อรูปปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว อารพฺภชาตฺ^๑
 นิกฺกมฺชาตฺ ปรกฺกมฺชาตฺ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหฺลิกาโร อยมาหาโร อรูปปนฺนสฺส
 วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย
 ปารีปุริยาฯ

(๓๖๘)

โก จ ภิกขเว อหារโ อรูปปนฺนสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺนสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว ปิตฺติ-
 สมฺโพชฌนฺคภูจฺานียา ฐมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหฺลิกาโร อยมาหาโร อรูปปนฺนสฺส
 วา ปิตฺติสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย
 ปารีปุริยาฯ

(๓๖๙)

โก จ ภิกขเว อหារโ อรูปปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว กายปสฺสทฺธิ
 จิตฺตปสฺสทฺธิ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหฺลิกาโร อยมาหาโร อรูปปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิ-
 สมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ

(๓๗๐)

โก จ ภิกขเว อหារโ อรูปปนฺนสฺส วา สฺมาธิสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺนสฺส วา สฺมาธิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว สฺมาธิ-
 นิमितฺตํ^๒ อพฺยคฺคณิมนิตฺตํ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหฺลิกาโร อยมาหาโร อรูปปนฺนสฺส
 วา สฺมาธิสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา สฺมาธิสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย
 ปารีปุริยาฯ

(๓๗๑)

โก จ ภิกขเว อหារโ อรูปปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสฺมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสฺมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว อุเปกฺขาส-
 สมฺโพชฌนฺคภูจฺานียา ฐมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหฺลิกาโร อยมาหาโร อรูปปนฺนสฺส
 วา อุเปกฺขาสฺมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสฺมฺโพชฌนฺคสฺส
 ภาวนาย ปารีปุริยาฯ

๑. ไป. ม. ญ. อารมฺภชาตฺฯ

๒. ม. ญ. สมนฺนิมนิตฺตํฯ

[๓๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม ความบากบั่นมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านี้ นี้เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๖๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งปีติสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๖๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบกาย ความสงบจิต มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในความสงบนั้น นี้เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๗๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธินิมิต อหัจฉกนิมิต มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในนิมิตนั้น นี้เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๗๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญบริบูรณ์.

[๓๗๒]

เสยยถาปี ภิกขเว อัย กายโ ออาหารภูจิติโก อาหาร์ ปฏิจจ ตัญจติ อนาคตโน ตัญจติฯ เอวเมว โข ภิกขเว อิมะ สุตต โภชณงคา ออาหารภูจิติกา อาหาร์ ปฏิจจ ตัญจนุตติ อนาคตา โน ตัญจนุตติติฯ

[๓๗๓]

เย เต ภิกขเว ภิกขุ สีสสมปนุณา สมาชิสมปนุณา ปญญาสมปนุณา วิมุตติสมปนุณา วิมุตติฉาณทสสนสมปนุณา ทสสนมุปหิ^๑ ภิกขเว เตสั ภิกขุณั พหุปรการิ^๒ วทามิ สวณมุปหิ ภิกขเว เตสั ภิกขุณั พหุปรการิ วทามิ อุปสงกมณมุปหิ ภิกขเว เตสั ภิกขุณั พหุปรการิ วทามิ ปยิรุปาสณมุปหิ ภิกขเว เตสั ภิกขุณั พหุปรการิ วทามิ อนุสสติมุปหิ ภิกขเว เตสั ภิกขุณั พหุปรการิ วทามิ อนุปพพชชมุปหิ ภิกขเว เตสั ภิกขุณั พหุปรการิ วทามิฯ ตั กิสส เหตุฯ ตถารูปานั ภิกขเว ภิกขุณั ชมมัม สุตวา ทวเยน [๓] วูปกภูโจ วิหรติ กายวูปกาเสน จ จิตตวูปกาเสน จ โส ตถา วูปกภูโจ วิหรนุโต ตั ชมมัม อนุสสรติ อนุวิตกเกติฯ

[๓๗๔]

ยสมี สมเย ภิกขเว ภิกขุ ตถา วูปกภูโจ วิหรนุโต ตั ชมมัม อนุสสรติ อนุวิตกเกติ สติสมโพชณงโค ตสมี สมเย ภิกขุโน อารทุโ โหติ สติสมโพชณงคัม ตสมี สมเย ภิกขุ ภาเวติ สติสมโพชณงโค ตสมี สมเย ภิกขุโน ภาวนาปาริปุรี คจจติ โส ตถาสโต วิหรนุโต ตั ชมมัม ปญญาเย ปวิจินติ ปวิจระติ ปรีวิมัสมาปชชติฯ

[๓๗๕]

ยสมี สมเย ภิกขเว ภิกขุ ตถาสโต วิหรนุโต ตั ชมมัม ปญญาเย ปวิจินติ ปวิจระติ ปรีวิมัสมาปชชติ ชมมวิจยสมโพชณงโค ตสมี สมเย ภิกขุโน อารทุโ โหติ ชมมวิจยสมโพชณงคัม ตสมี สมเย ภิกขุ ภาเวติ ชมมวิจยสมโพชณงโค ตสมี สมเย ภิกขุโน ภาวนาปาริปุรี คจจติ ตสส ตั ชมมัม ปญญาเย ปวิจินโต ปวิจระโต ปรีวิมัสมาปชชโต อารทุโ โหติ วิริยัม อสลลีนัฯ

๑. ม. ย. ทสสนมุปาหิ ฯ

๒. ม. พหุปรการิ ฯ ย. พหุปรการิ ฯ เอวมปริ ฯ

๓. ม. ย. วูปกกาเสน ฯ

[๓๗๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้นใจ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้ เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๒

ศีลสูตร

การหลีกออก ๒ วิธี

[๓๗๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ การได้เห็นภิกษุเหล่านั้นก็ดี การได้ฟังภิกษุเหล่านั้นก็ดี การเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นก็ดี การเข้าไปนั่งใกล้ภิกษุเหล่านั้นก็ดี การระลึกถึงภิกษุเหล่านั้นก็ดี การบวชตามภิกษุเหล่านั้น ก็ดี แต่ละอย่างๆ เรากล่าวว่ามีอุปการะมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าผู้ที่ได้ฟังธรรม ของภิกษุเห็นปานนั้นแล้ว ย่อมหลีกออกอยู่ด้วย ๒ วิธี คือ หลีกออกด้วยกาย ๑ หลีกออกด้วยจิต ๑ เธอหลีกออกอยู่อย่างนั้นแล้ว ย่อมระลึกถึง ย่อมตรึกถึงธรรมนั้น.

[๓๗๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุหลีกออกอยู่อย่างนั้นแล้ว ย่อมระลึกถึง ย่อมตรึกถึงธรรมนั้น สมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่า เจริญสติสัมโพชฌงค์ สติสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เธอมีสติ อยู่อย่างนั้น ย่อมเลิกเพื่อน ตรวจตรา ถึงความพินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา.

[๓๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุมีสติอยู่อย่างนั้น ย่อมเลิกเพื่อน ตรวจตรา ถึงความพินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา สมัยนั้น ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุ ปรารภแล้ว ภิกษุย่อมชื่อว่าเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ของภิกษุ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เมื่อภิกษุเลิกเพื่อน ตรวจตรา พินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา ความเพียรอันไม่ย่อหย่อนเป็นอันภิกษุปรารภแล้ว.

[๓๗๖]

ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตํ ฌมฺมํ ปญฺญาเย ปวิจฺฉินฺโต ปวิจฺรโต
 ปรีวํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสฺสถีนํฯ วิริยสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย
 ภิกฺขุโน อารทฺธํ โหติ วิริยสมฺโพชฺฌงฺกํ ตสฺมี สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ วิริยสมฺโพชฺฌงฺโก
 ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติ อารทฺธวิริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นีรามิสฺสาฯ

[๓๗๗]

ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อารทฺธวิริยสฺส อุปฺปชฺชติ ปีติ นีรามิสฺสาฯ
 ปีติสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺธํ โหติ ปีติสมฺโพชฺฌงฺกํ ตสฺมี สมเย
 ภิกฺขุ ภาเวติ ปีติสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติ ปีติมนสฺส
 กาโยปิ ปสฺสสมฺภติ จิตฺตมฺปิ ปสฺสสมฺภติฯ

[๓๗๘]

ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปีติมนสฺส กาโยปิ ปสฺสสมฺภติ จิตฺตมฺปิ ปสฺสสมฺภติ
 ปสฺสทฺธสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺธํ โหติ ปสฺสทฺธสมฺโพชฺฌงฺกํ ตสฺมี
 สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ ปสฺสทฺธสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติ
 ปสฺสทฺธกายสฺส [๑] สุขีโน จิตฺตํ สฺมาธิยติฯ

[๓๗๙]

ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปสฺสทฺธกายสฺส สุขีโน จิตฺตํ สฺมาธิยติ สฺมาธิ-
 สมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อารทฺธํ โหติ สฺมาธิสมฺโพชฺฌงฺกํ ตสฺมี
 สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ สฺมาธิสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติ
 โส ตถา สฺมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌเปกฺกจิตฺตา โหติฯ

[๓๘๐]

ยสฺมี สมเย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ตถา สฺมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌเปกฺกจิตฺตา โหติ
 อุเปกฺกขาสฺมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺธํ โหติ อุเปกฺกขาสฺมฺโพชฺฌงฺกํ ตสฺมี
 สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ อุเปกฺกขาสฺมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติฯ

๑. พุ. สุขํ โหติฯ

[๓๗๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด เมื่อภิกษุเลิกเพิ่น ตรวจตรา พินิจพิจารณาธรรมนั้น ด้วยปัญญา ความเพียรอันไม่ย่อหย่อน อันภิกษุปรารถนาแล้ว สมัยนั้น วิริยสัมโพชฌงค์ เป็นอันภิกษุปรารถนาแล้ว ภิกษุยอมชื่อว่าเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ของภิกษุ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ปีติที่ไม่มีอามิส ย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารถนาความเพียร.

[๓๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ปีติที่ไม่มีอามิสย่อมเกิดแก่ภิกษุ ผู้ปรารถนาความเพียร สมัยนั้น ปีติสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารถนาแล้ว ภิกษุยอมชื่อว่าเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ปีติสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ กายก็ดี จิตก็ดี ของภิกษุ ผู้มีใจอุปถัมภ์ปีติ ย่อมสงบระงับ.

[๓๗๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด กายก็ดี จิตก็ดี ของภิกษุผู้มีใจอุปถัมภ์ปีติ ย่อมสงบระงับ สมัยนั้น ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารถนาแล้ว ภิกษุยอมชื่อว่า เจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ จิตของภิกษุผู้มีกายสงบแล้ว มีความสุข ย่อมตั้งมั่น.

[๓๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตของภิกษุผู้มีกายสงบแล้ว มีความสุข ย่อมตั้งมั่น สมัยนั้น สมาธิสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารถนาแล้ว ภิกษุยอมชื่อว่าเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เธอยอมเป็นผู้เพ่งดูจิตที่ตั้งมั่นแล้ว อย่างนั้นด้วยดี.

[๓๘๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุยอมเป็นผู้เพ่งดูจิตที่ตั้งมั่นแล้ว อย่างนั้นด้วยดี สมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารถนาแล้ว ภิกษุยอมชื่อว่าเจริญอุเบกขา-สัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของภิกษุย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

อานิสงส์การเจริญโพชฌงค์

[๓๘๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อโพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ผลานิสงส์ ๗ ประการ อันเชอพึงหวังได้ ผลานิสงส์ ๗ ประการเป็นไฉน?

[๓๘๒]

คือ (๑) ในปัจจุบัน จะได้บรรลุอรหัตผลโดยพลัน (๒) ในปัจจุบันไม่ได้บรรลุ ที่นั่นจะได้บรรลุในเวลาใกล้ตาย (๓) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ ที่นั่นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๔) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป ที่นั่นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๕) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี ที่นั่นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป (๖) ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้บรรลุ ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้บรรลุ ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี และไม่ได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรินิพพายี ที่นั่นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุทซังโสโตกนิฏฐคามิ เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อโพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้ อันเชอพึงหวังได้.

จบ สูตรที่ ๓

[๓๘๓]

เอกั สมัย อายสุมา สาริปุตโต สาวตถิยั วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฑิกสฺส
 อารามेฯ ตตฺร โข อายสุมา สาริปุตโต ภิกขุ อามนุเตสิ อาวุโส ภิกขเวติฯ อาวุโสติ
 [๑] เต ภิกขุ อายสมโต สาริปุตตสฺส ปจฺจสุโสสุฯ อายสุมา สาริปุตโต เอตทโวจ
 สตฺติเม อาวุโส โพชฺฌนฺกาฯ กตเม สตฺตฯ สติสมฺโพชฺฌนฺโก ชมฺมวิจยสมฺโพชฺฌนฺโก
 วิริยสมฺโพชฺฌนฺโก ปิตฺติสมฺโพชฺฌนฺโก ปสฺสทฺทิสฺมฺโพชฺฌนฺโก สมาธิสมฺโพชฺฌนฺโก
 อุเปกฺขาสฺมฺโพชฺฌนฺโกฯ อิมे โข อาวุโส สตฺต โพชฺฌนฺกาฯ

[๓๘๔]

อิมสั ขวาทั อาวุโส สตฺตณฺนั โพชฺฌนฺกานั เยน เยน โพชฺฌนฺเคน อากฺขามิ
 ปุพฺพณฺหสมฺมัยั วิหริตุํ เตน เตน โพชฺฌนฺเคน ปุพฺพณฺหสมฺมัยั วิหรามิ เยน เยน
 โพชฺฌนฺเคน อากฺขามิ มชฺฌนฺตฺติกสมฺมัยั วิหริตุํ เตน เตน โพชฺฌนฺเคน มชฺฌนฺตฺติกสมฺมัยั
 วิหรามิ เยน เยน โพชฺฌนฺเคน อากฺขามิ สายณฺหสมฺมัยั วิหริตุํ เตน เตน โพชฺฌนฺเคน
 สายณฺหสมฺมัยั วิหรามิฯ

[๓๘๕]

สติสมฺโพชฺฌนฺโก อิติ เจ เม อาวุโส โหติ อปฺปมาโณติ เม โหติ สฺสุมารทฺโหติ
 เม โหติ ติฏฺฐนฺตํ [๒] ติฏฺฐตีติ ปชานามิ สเจปิ เม จวติ อิทปฺปจฺจยา เม จวตีติ
 ปชานามิ ฯเปฯ

[๓๘๖]

อุเปกฺขาสฺมฺโพชฺฌนฺโก อิติ เจ เม อาวุโส โหติ อปฺปมาโณติ เม โหติ
 สฺสุมารทฺโหติ เม โหติ ติฏฺฐนฺตํ ติฏฺฐตีติ ปชานามิ สเจปิ เม จวติ อิทปฺปจฺจยา
 เม จวตีติ ปชานามิฯ

[๓๘๗]

เสยฺยถาปี อาวุโส รณฺโณ วา ราชมหามตฺตสฺส วา นานารตฺตานัน ทฺสฺสานัน
 ทฺสฺสกรณฺทโก ปฺุโร อสฺส โส ยั ยเทว ทฺสฺสยฺกั อากฺขเขยฺย ปุพฺพณฺหสมฺมัยั ปารุปีตุํ

๑. ม. โขฯ

๒. ม. ย. ๑ นัฯ เอวมฺปฺริฯ

วัตตสูตร

การอยู่ด้วยโพชฌงค์ ๗

(๓๘๓)

สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย^๑ ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ๑ ฌัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ๑ วิริยสัมโพชฌงค์ ๑ ปิติสัมโพชฌงค์ ๑ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ๑ สมาธิสัมโพชฌงค์ ๑ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย^๒ โพชฌงค์ ๗ ประการนี้แล.

(๓๘๔)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย บรรดาโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ เราประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใด ๆ ในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้น ๆ เราประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใด ๆ ในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้น ๆ เราประสงค์จะอยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อใด ๆ ในเวลาเย็น ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์ข้อนั้น ๆ.

(๓๘๕)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าสติสัมโพชฌงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เราก็รู้ว่าสติสัมโพชฌงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารถดีแล้ว สติสัมโพชฌงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เราก็รู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าแม้สติสัมโพชฌงค์ของเราเคลื่อนไป เราก็รู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย.

(๓๘๖)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เราก็รู้ว่าอุเบกขาสัมโพชฌงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารถดีแล้ว อุเบกขาสัมโพชฌงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เราก็รู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าแม้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของเราเคลื่อนไป เราก็รู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย.

(๓๘๗)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย หีบผ้าของพระราชาหรือของราชมหากษัตริย์ เต็มด้วยผ้าสีต่างๆ พระราชาหรือราชมหากษัตริย์ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าชุดใด ๆ ในเวลาเช้า ก็นุ่งห่มผ้าชุดนั้น ๆ ได้ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าชุดใด ๆ ในเวลาเที่ยง

๑. ข้อสังเกต : ในบาลีเป็นคำว่า “อาวุโส” ดังนั้นน่าจะใช้คำว่า “ดูกรผู้มีอายุ” -ผู้รวบรวม

๒. ข้อสังเกต : ในบาลีเป็นคำว่า “อาวุโส” ดังนั้นน่าจะใช้คำว่า “ดูกรผู้มีอายุ” -ผู้รวบรวม

ตนุตเทว ทุสฺสยฺหํ ปุพฺพณฺหสมฺมํ ปารุเปยฺย ยํ ยเทว ทุสฺสยฺหํ อากงฺเขยฺย มชฺฌน-
 ดิกสมฺมํ ปารุปีตฺถํ ตนุตเทว ทุสฺสยฺหํ มชฺฌนฺตฺติกสมฺมํ ปารุเปยฺย ยํ ยเทว ทุสฺส-
 ยฺหํ อากงฺเขยฺย สายณฺหสมฺมํ ปารุปีตฺถํ ตนุตเทว ทุสฺสยฺหํ สายณฺหสมฺมํ ปารุเปยฺย ฯ
 เอวเมว โข อหํ อาวุโส อิมํ สตฺตุนฺนํ โพชฺฌณฺกานํ เยน เยน โพชฺฌณฺเคน
 อากงฺขามิ ปุพฺพณฺหสมฺมํ วิหริตฺถํ เตน เตน โพชฺฌณฺเคน ปุพฺพณฺหสมฺมํ วิหรามิ
 เยน เยน โพชฺฌณฺเคน อากงฺขามิ มชฺฌนฺตฺติกสมฺมํ วิหริตฺถํ เตน เตน โพชฺฌณฺเคน
 มชฺฌนฺตฺติกสมฺมํ วิหรามิ เยน เยน โพชฺฌณฺเคน อากงฺขามิ สายณฺหสมฺมํ วิหริตฺถํ เตน
 เตน โพชฺฌณฺเคน สายณฺหสมฺมํ วิหรามิ ฯ

(๓๘๘)

สตีสมฺโพชฺฌณฺโก อิติ เจ เม อาวุโส โหติ อปฺปมาโณติ เม โหติ สฺสุมารทฺโหติ
 เม โหติ ตฺติฏฺจนฺตํ ตฺติฏฺฐตีติ ปชานามิ สเจปิ เม จวติ อิทปฺปจฺจยา เม จวตีติ
 ปชานามิ ฯเปฯ

(๓๘๙)

อุเปกฺขาสฺมฺโพชฺฌณฺโก อิติ เจ เม อาวุโส โหติ อปฺปมาโณติ เม โหติ
 สฺสุมารทฺโหติ เม โหติ ตฺติฏฺจนฺตํ ตฺติฏฺฐตีติ ปชานามิ สเจปิ เม จวติ อิทปฺปจฺจยา
 เม จวตีติ ปชานามิตฺติ ฯ

(๓๙๐)

อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข
 โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ โพชฺฌณฺกา โพชฺฌณฺกาติ ภนฺเต วุจฺจนฺติ กิตฺตาวตา นุ โข
 ภนฺเต โพชฺฌณฺกาติ วุจฺจนฺตีติ ฯ โพชฺชาย สํวตฺตนฺตีติ โข ภิกฺขุ ตสฺมา โพชฺฌณฺกาติ
 วุจฺจนฺตีติ ฯ

(๓๙๑)

อิธ ภิกฺขุ ภิกฺขุ สตีสมฺโพชฺฌณฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามิ ฯเปฯ

ก็นุ่งห่มผ้าชุดนั้นๆ ได้ ประสงค์จะนุ่งห่มผ้าชุดใดๆ ในเวลาเย็น ก็นุ่งห่มผ้าชุดนั้นๆ ได้ แม้ฉันใด เราก็ฉันนั้น เหมือนกัน บรรดาโภชณงค์ทั้ง ๗ นี้ ประสงค์จะอยู่ด้วยโภชณงค์ข้อใดๆ ในเวลาเช้า ก็อยู่ด้วยโภชณงค์ข้อนั้นๆ ประสงค์จะอยู่ด้วยโภชณงค์ข้อใดๆ ในเวลาเที่ยง ก็อยู่ด้วยโภชณงค์ข้อนั้นๆ ประสงค์จะอยู่ด้วยโภชณงค์ข้อใดๆ ในเวลาเย็น ก็อยู่ด้วยโภชณงค์ข้อนั้นๆ.

(๓๘๘)

ถ้าสติสัมโพชณงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เราก็รู้ว่าสติสัมโพชณงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารถดีแล้ว สติสัมโพชณงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เราก็รู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าแม้สติสัมโพชณงค์ของเราเคลื่อนไป เราก็รู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย ฯลฯ

(๓๘๙)

ถ้าอุเบกขาสัมโพชณงค์มีอยู่แก่เรา ดังพรรณนามานี้ เราก็รู้ว่าอุเบกขาสัมโพชณงค์ของเราหาประมาณมิได้ อันเราปรารถดีแล้ว อุเบกขาสัมโพชณงค์เมื่อยังตั้งอยู่ เราก็รู้ว่าตั้งอยู่ ถ้าแม้อุเบกขาสัมโพชณงค์ของเราเคลื่อนไป เราก็รู้ว่าเคลื่อนไป เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย.

จบ สูตรที่ ๔

ภิกขุสูตร

ที่เรียกว่าโภชณงค์เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้

(๓๙๐)

ครั้งนั้นแล ภิกขุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าโภชณงค์ๆ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า โโภชณงค์? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่าโภชณงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้.

(๓๙๑)

ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชณงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ

[๓๙๒]

อุปกุขาสมโพชฌงคัม ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสุสกุค-
ปริณามิ ฯ

[๓๙๓]

ตสฺสิเม สตฺต โพชฌงฺเก ภาวยโต กามาสวาปี จิตฺตํ วิมฺุจฺจติ ภาวาสวาปี
จิตฺตํ วิมฺุจฺจติ อวิชฺชาสวาปี จิตฺตํ วิมฺุจฺจติ ฯ วิมุตฺตสฺมี วิมุตฺตมิตี^๑ ฌาณํ โหติ ฯ
จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ กตํ กรรมฺยํ นาปริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาติ ฯ โพชาย
สํวตฺตนุสฺสิตี ภิกฺขุ ตสฺมา โพชฌงฺกาติ วุจฺจนุสฺสิตี ฯ

[๓๙๔]

เอกํ สมฺยํ ภควา สาเกตเต วิหฺรติ อญฺชนวเน มิคทาเย ฯ อถ โข กุณฺฑลียโ
ปรีพฺพาชโก เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทมิ สมฺโมทนีย
กถํ สาราณียํ วีตฺสารถฺวา เอกมฺนุตํ นิสฺสีทิ ฯ เอกมฺนุตํ นิสฺสินฺโน โข กุณฺฑลีย
ปรีพฺพาชโก ภควนฺุตํ เอตทวโจ อหฺมสฺสมิ โภ โคตม อารามนียาทีปรีสวจโร^๒ ตสฺส
มยฺหํ โภ โคตม ปจฺฉาภตฺตํ ภูตฺตปาทราสสฺส อยมาหาโร^๓ โหติ อาราเมน อารามํ
อฺยฺยานเนน อฺยฺยานํ อฺนุจฺงกมามิ อฺนุจฺจรามิ โส ตตฺถ ปสฺสามิ เอเก สมณพฺรหฺมณ
อิตฺติ วาทปฺปโมกฺขานิสฺสํ เจว กถํ กถเนเต อฺปารมฺภานิสฺสํ จ ภวฺมฺปน โคตโม
กิมานิสฺสโ ส วิหฺรตฺสฺสิตี ฯ วิชฺชาวิมุตฺตผลานิสฺสโ ส โข กุณฺฑลีย ตถาคโต วิหฺรตฺสฺสิตี ฯ

[๓๙๕]

กตเม ปน โภ โคตม ฌมฺมา ภาวิตา พหุสฺสีกตา วิชฺชาวิมุตฺตํ ปรีปฺุเรนฺตฺสฺสิตี ฯ
สตฺต โข กุณฺฑลีย โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุสฺสีกตา วิชฺชาวิมุตฺตํ ปรีปฺุเรนฺตฺสฺสิตี ฯ กตเม
ปน โภ โคตม ฌมฺมา ภาวิตา พหุสฺสีกตา สตฺต โพชฌงฺเก ปรีปฺุเรนฺตฺสฺสิตี ฯ จตฺตารโ

๑. ไป. ย. วิมุตตมฺหิตี ฯ

๒. ม. อารามนิสฺสยํ ปรีสวจโร ฯ ย. อารามนีสวทิตี... ฯ

๓. ม. ย. อยมาจาโร ฯ

[๓๙๒]

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ

[๓๙๓]

เมื่อภิกษุนั้นเจริญโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้จากกามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่าโพชฌงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้ ฉะนั้นแล.

จบ สูตรที่ ๕

กุณฑลียสูตร

ตถาคตมีวิชาและวิมุตติเป็นผลานิสงส์

[๓๙๔]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญจนมฤคทายวัน ใกล้เมืองสาเกต ครั้งนั้นแล กุณฑลียปริพาชก เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้าเที่ยวไปในอาราม เข้าไป สู่บริษัท เมื่อข้าพเจ้าบริโภคอาหารเช้าแล้ว ในเวลาปัจฉิมกัณฑ์ ข้าพเจ้าเดินไปเรื่อยๆ เทียวไปเรื่อยๆ สู่อารามจากอาราม สู่อุทยานจากอุทยาน ณ ที่นั้น ข้าพเจ้าเห็นสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง กำลังกล่าวถ้อยคำมีวาทะและการเปลื้องวาทะว่าดังนี้ เป็นอานิสงส์ และมีความขุ่นเคืองเป็นอานิสงส์ ส่วนท่านพระโคตมมีอะไรเป็นอานิสงส์อยู่เล่า? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกรกุณฑลียะ ตถาคตมีวิชาและวิมุตติเป็นผลานิสงส์อยู่.

[๓๙๕]

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์?
 พ. ดูกรกุณฑลียะ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์?
 พ. ดูกรกุณฑลียะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์.

โ ไภ กุณฺหฺลย สติปฺภฺจํ ภาวิตา พหฺลิกฺกตา สฺตฺต โภชฺฌนฺเก ปฺริปฺุเรนฺตฺติฯ กตเม
 ปน โภ โคตม ฅมฺมา ภาวิตา พหฺลิกฺกตา จตฺตารโ สติปฺภฺจํ ปฺริปฺฺเรนฺตฺติฯ ตฺธิ
 โ ไภ กุณฺหฺลย สฺจฺริตานิ ภาวิตานิ พหฺลิกฺกตานิ จตฺตารโ สติปฺภฺจํ ปฺริปฺฺเรนฺตฺติฯ
 กตเม ปน โภ โคตม ฅมฺมา ภาวิตา พหฺลิกฺกตา ตฺธิ สฺจฺริตานิ ปฺริปฺฺเรนฺตฺติฯ

(๓๙๖)

อินฺทฺริยสํวโร โ ไภ กุณฺหฺลย ภาวิทโ พหฺลิกฺกโต ตฺธิ สฺจฺริตานิ ปฺริปฺฺเรตฺติฯ
 กถํ ภาวิท [๒] กุณฺหฺลย อินฺทฺริยสํวโร กถํ พหฺลิกฺกโต ตฺธิ สฺจฺริตานิ ปฺริปฺฺเรตฺติฯ
 อธิ กุณฺหฺลย ภิกฺขุ จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา มนํปํ นาภิชฺฌายติ นาวิหีสติ^๑ น รากํ
 ฅเนติ ตสฺส จิโต จ^๒ กายโ โหติ จิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สฺสณฺจิตํ สฺวิมุตฺตํฯ จกฺขุณา
 โ ไภ ปเนว รูปํ ทิสฺวา อมนํปํ น มงฺกุ โหติ อปฺปติภฺจิตฺจิตฺโต อาทินฺนมานโส^๓
 อพฺยาปนฺนเจตโส ตสฺส จิโต จ กายโ โหติ จิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สฺสณฺจิตํ สฺวิมุตฺตํฯ
 ปุณ จปฺริ กุณฺหฺลย ภิกฺขุ โสเตน สทฺทํ สฺตฺวา ๗เปฯ ฅาเนน กนฺธํ ฅายิตฺวาฯ
 ฅิวฺหาย รสํ สายิตฺวาฯ กายเณ โฝภฺจพฺพิ์ ผฺสิตฺวาฯ มนฺสา ฅมฺมํ วิญฺญา ย มนํปํ
 นาภิชฺฌายติ นาวิหีสติ น รากํ ฅเนติ ตสฺส จิโต จ กายโ โหติ จิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ
 สฺสณฺจิตํ สฺวิมุตฺตํฯ มนฺสา โ ไภ ปเนว ฅมฺมํ วิญฺญา ย อมนํปํ น มงฺกุ โหติ
 อปฺปติภฺจิตฺจิตฺโต อาทินฺนมานโส อพฺยาปนฺนเจตโส ตสฺส จ กายโ โหติ จิตํ จิตฺตํ
 อชฺฌตฺตํ สฺสณฺจิตํ สฺวิมุตฺตํฯ ยโต โ ไภ กุณฺหฺลย ภิกฺขุ จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา
 มนํปํ มนํเปสฺสุ รูปเปสฺสุ จิโต อาทินฺนมานโส อพฺยาปนฺนเจตโส ตสฺส จิโต จ กายโ
 โหติ จิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สฺสณฺจิตํ สฺวิมุตฺตํฯ โสเตน สทฺทํ สฺตฺวา ๗เปฯ ฅาเนน
 กนฺธํ ฅายิตฺวาฯ ฅิวฺหาย รสํ สายิตฺวาฯ กายเณ โฝภฺจพฺพิ์ ผฺสิตฺวาฯ มนฺสา ฅมฺมํ
 วิญฺญา ย มนํปํ มนํเปสฺสุ ฅมฺเมสฺสุ จิโต จ กายโ โหติ จิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สฺสณฺจิตํ
 สฺวิมุตฺตํฯ เวมภาวิทโ โ ไภ กุณฺหฺลย อินฺทฺริยสํวโร เวมํ พหฺลิกฺกโต ตฺธิ สฺจฺริตานิ
 ปฺริปฺฺเรตฺติฯ

๑. ม. อิตฺสทฺโท อตฺถิฯ

๒. ม. ญ. ๑ฯ

๓. ม. ญ. ปฺริปฺฺเรนฺตฺติฯ

๔. ม. ญ. นาภิชฺฌายติ นาวิหีสติฯ เวมฺปฺริฯ

๕. ป. ญ. ๑ฯ เวมฺปฺริฯ

๖. ม. ญ. อาทึน ...ฯ เวมฺปฺริฯ

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็กรรมเหล่านี้ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์?

พ. ดูกรคุณทูลิยะ สุจริต ๓ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์.

ก. ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ก็กรรมเหล่านี้ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์?

(๓๙๖)

พ. ดูกรคุณทูลิยะ อินทรีย์สังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์ อินทรีย์สังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร จึงยังสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์? ดูกรคุณทูลิยะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปที่ชบใจด้วยจักขุแล้ว ย่อมไม่ยินดี ไม่จึงเคียด ไม่ยังความกำหนัดให้เกิด และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว อนึ่ง เธอเห็นรูปที่ไม่ชบใจด้วยจักขุแล้ว ก็ไม่เก้อ ไม่มีจิตตั้งอยู่ด้วยอำนาจกิเลส ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยายาบท และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว.

อีกประการหนึ่ง ภิกษุฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโภจจัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ที่ชบใจด้วยใจแล้ว ย่อมไม่ยินดี ไม่จึงเคียด ไม่ยังความกำหนัดให้เกิด และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว อนึ่ง เธอรู้ธรรมารมณ์ ที่ไม่ชบใจด้วยใจแล้ว ไม่เก้อ ไม่มีจิตตั้งอยู่ด้วยอำนาจกิเลส ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยายาบท และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว.

ดูกรคุณทูลิยะ เพราะเหตุที่ภิกษุเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว เป็นผู้คงที่ ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยายาบท เพราะรูปทั้งที่ชบใจและไม่ชบใจ กายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว ภิกษุฟังเสียงด้วยหู ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูก ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้น ฯลฯ ถูกต้องโภจจัพพะด้วยกาย ฯลฯ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว เป็นผู้คงที่ ไม่เสียใจ มีจิตไม่พยายาบท เพราะธรรมารมณ์ ที่ชบใจและไม่ชบใจ และกายของเธอก็คงที่ จิตก็คงที่ มั่นคงดีในภายใน หลุดพ้นดีแล้ว ดูกรคุณทูลิยะ อินทรีย์สังวรอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมยังสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์.

[๓๙๗]

กถํ ภาวิตานิ तानि ज गुण्णत्थिय तीणि सुจจितानि กถํ พหุลีกतानि जत्तदारो
 สติปฏจानเน ปรีปุเรนุติฯ อีช गुण्णत्थिय गिक्खु กายทुจจริตํ ปหานาย^๑ กายสุจจริตํ
 ภาเวติ วจีทुจจริตํ ปหานาย วจีสุจจริตํ ภาเวติ มโนทुจจริตํ ปหานาย มโนสุจจริตํ
 ภาเวติฯ เอวํ ภาวิตานि โข गुण्णत्थिय तीणि सुจจितानि เอवํ พหุลีกतानि जत्तदारो
 สติปฏจानเน ปรีปุเรนุติฯ

[๓๙๘]

กถํ ภาวิตา ज गुण्णत्थिय जत्तदारो สติปฏจानา กถํ พหุลีกता สत्तत् पोชฌงฺเก
 ปรีปุเรนุติฯ อีช गुण्णत्थिय गिक्खु काये कायानुปลसि^๑ विहरति आतापी सम्पचानो สติमा
 विनय्य โลके अगिच्छमाโทमनससि^๑ वेतनासु^๑ ५เปฯ जितते ५เปฯ चममेसु चममानुปลसि^๑
 विहरति आतापी सम्पचानो สติमा विनय्य โลके अगिच्छमाโทमनससि^๑ฯ เอวํ ภาวิตา
 โข गुण्णत्थिय जत्तदारो สติปฏจाना เอวํ พหุลีกता สत्तत् पोชฌงฺเก ปรีปุเรนุติฯ

[๓๙๙]

กถํ ภาวิตา ज गुण्णत्थिय สत्तत् पोชฌงฺกา กถํ พหุลีกता วิชชาวิมุตตี
 ปรีปุเรนุติฯ อีช गुण्णत्थिय गिक्खु สติสมโพชฌงฺกํ ภาเวति विवेकनिสฺสิตํ विराकनिสฺสิตํ
 निโรชนิสฺสิตํ वोสสคฺคปริณामी ५เปฯ อูเปกขาสมโพชฌงฺกํ ภาเวति विवेकनिสฺสิตํ
 विराकनिสฺสิตํ निโรชนิสฺสิตํ वोสสคฺคปริณामीฯ เอวํ ภาวิตา โข गुण्णत्थिय สत्तत् पोชฌงฺกา
 เอวํ พหุลีกता วิชชาวิมุตตี ปรีปุเรนุตีติฯ

[๔๐๐]

เอวํ วุตเต गुण्णत्थियो ปรีพพาชโก ภควนุत्ตํ เอตทโวจ อภิกกนุत्ตํ โภ โคตม
 อภิกกนุत्ตํ โภ โคตม เสยฺยถาปี โภ โคตม นิกกฺขชิตํ वा अुकगुชเชยฺย ปฏิจฺจนนํ
 वा विवเรयฺย मुพฺพหสฺส वा मकฺคํ आजिक्खेयฺย अनुชकारे वा तेलปฺปชฺชิตํ चाเรยฺย
 जगुम्मनुโต रुपानि ทกฺขนุตีติฯ เอวमेว โข โภตา โคตเมน อนेกปริยาเยน चमโม
 ปกาสิโต เอสาหํ ภวณुत्तํ โคตมํ สรณं कज्जामि चम्मมฺภจ गिक्खุสงฺฆมฺภจ อูปาสกํ มํ
 ภवं โคตโม चाเรตุ อชชตคฺเค ปาณูเปตํ สรณงฺกตฺนุติฯ

[๓๙๗]

ดูกรกุณฑลียะ ก็สุจริตเหล่านั้นอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญกายสุจริตเพื่อละกายทุจริต เจริญวาจสุจริตเพื่อละวจีทุจริต เจริญมโนสุจริตเพื่อละมโนทุจริต สุจริต ๓ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์.^๑

[๓๙๘]

ดูกรกุณฑลียะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร จึงยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายเนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัด อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาเนื่องๆ อยู่ ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นจิต^๒เนื่องๆ อยู่ ฯลฯ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมเนื่องๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรกุณฑลียะ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์.

[๓๙๙]

ดูกรกุณฑลียะ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรกุณฑลียะ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้สมบูรณ์.

[๔๐๐]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว กุณฑลียปริพาชกได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรม โดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า ผู้มีจักมุกเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคตม จงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๖

๑. ให้บริบูรณ์ - ผู้รวบรวม

๒. ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต - ผู้รวบรวม

[๔๐๑]

เสยยถาปี ภิกขเว กุฎาคารสุส ยา กาจิ โคปานสีโย สพฺพา ตา กุฎนินฺนา
 กุฎโปถา กุฎปพฺภารา เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ สตฺต โพชฺฌนฺเก ภาเวนฺโต สตฺต
 โพชฺฌนฺเก พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปถเณ นิพฺพานปพฺภารโ

[๔๐๒]

กถถจ ภิกขเว ภิกขุ สตฺต โพชฺฌนฺเก ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌนฺเก พหุลีกโรนฺโต
 นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปถเณ นิพฺพานปพฺภารโ อธิ ภิกขเว ภิกขุ
 สติสมฺโพชฺฌนฺคํ ภาเวติ วิเวกนินฺสฺสิตํ วิราคนินฺสฺสิตํ นิโรชนินฺสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิ ฯเปฯ
 อูปฺกษาสมฺโพชฺฌนฺคํ ภาเวติ วิเวกนินฺสฺสิตํ วิราคนินฺสฺสิตํ นิโรชนินฺสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิ ฯ
 เอว โข ภิกขเว ภิกขุ สตฺต โพชฺฌนฺเก ภาเวนฺโต สตฺต โพชฺฌนฺเก พหุลีกโรนฺโต
 นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปถเณ นิพฺพานปพฺภารโติ ฯ

[๔๐๓]

เอกํ สมฺมัย อายสฺมา จ อูปวาถเณ อายสฺมา จ สาริปฺพุตฺโต^๑ โกสมฺพิยฺ วิหรนฺติ
 โฆสิตารามเฯ อถ โข อายสฺมา สาริปฺพุตฺโต^๒ สายณฺหสมฺมัย ปฏิสถฺลถาณฺมา วุฎฺฐิจิโต
 เยนายสฺมา อูปวาถเณ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อูปวาถเณ สทฺธิ
 สมฺโมทิติ สมฺโมทนฺนียํ กถํ สาราณฺนียํ วิตฺติสารเถตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิตฺฯ เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺโน
 โข อายสฺมา สาริปฺพุตฺโต อายสฺมฺนฺตํ อูปวาถเณ เอตทโวจ ชาเนยฺย นฺุ โข อาวุโส
 อูปวาถเณ ภิกขุ ปจฺจตฺตํ โยนิโสมนฺสีการา เอวํ สฺสูสมารทฺธา เม สตฺต โพชฺฌนฺกา
 ผาสฺสูวิหาราย สํวตฺตฺนฺตฺติตฺฯ ชาเนยฺย โข อาวุโส สาริปฺพุตฺต ภิกขุ ปจฺจตฺตํ
 โยนิโสมนฺสีการา เอวํ สฺสูสมารทฺธา เม สตฺต โพชฺฌนฺกา ผาสฺสูวิหาราย สํวตฺตฺนฺตฺติตฺฯ

๑. ไป. อธิมุตฺโตฯ เอวฺมฺปริฯ

๒. ไป. อธิมุตฺโตฯ เอวฺมฺปริฯ

กฏสูตร

ผู้เจริญโพชฌงค์ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน

[๔๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กลอนเรือนยอดทั้งหมด โนมไปสู่ยอด โนมไปสู่ยอด โอนไปสู่ยอด แม้ฉันใด ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๔๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไร ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โนมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ โนมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

จบ สูตรที่ ๗

อุปวาณสูตร

โพชฌงค์ ๗ ที่ปรารถดีแล้วย่อมอยู่ผาสุก

[๔๐๓]

สมัยหนึ่ง ท่านพระอุปวาณะและท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตร ออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็นแล้ว เข้าไปหาท่านพระอุปวาณะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอุปวาณะ ครั้นผ่านการปราศรัย พอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอุปวาณะว่า ท่านอุปวาณะผู้มีอายุ ภิกษุจะพึงรู้หรือไม่ว่า โพชฌงค์ ๗ อันเราปรารถดีแล้วอย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายเฉพาะตน ย่อมเป็นไป เพื่อความอยู่เป็นผาสุก ท่านพระอุปวาณะตอบว่า ดูกรท่านสารีบุตรผู้มีอายุ ภิกษุพึงรู้ได้ว่า โพชฌงค์ ๗ อันเราปรารถดีแล้ว อย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคายเฉพาะตน ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นผาสุก.

[๔๐๔]

สติสมโพชฌงค์ โข อาวุโส ภิกขุ อารพภมาโน ปชานาติ จิตตถจ เม สุวิมุตต์
 ถีนมิทชถจ เม สุตมุตต์ อุตชจจกุกจจถจ เม สุปปฏิวินิต์ อารทชถจ เม วิริย
 อฏจิกถวา มนสิกโรมิ โน จ ถีนนติ ฯเปฯ

[๔๐๕]

อุเปกขาสมโพชฌงค์ อาวุโส ภิกขุ อารพภมาโน ปชานาติ จิตตถจ เม
 สุวิมุตต์ ถีนมิทชถจ เม สุตมุตต์ อุตชจจกุกจจถจ เม สุปปฏิวินิต์ อารทชถจ เม
 วิริย อฏจิกถวา มนสิกโรมิ โน จ ถีนนติ ฯ

[๔๐๖]

เอว โข อาวุโส สารีปุตต ภิกขุ ชานนถย ปจจตต์ โยนิโสมนสิกการา เอว
 สุตมารทธา เม สตต โพชฌงกคา ผาสูวิหาราย ถ้วตตนตตีติ ฯ

[๔๐๗]

สตุติเม ภิกขเว โพชฌงกคา ภาวิตา พหุถีกตา อนุปปนนา อุปปชชนติ
 นาถถตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา อรหโต สมมาสมพทชสฺส ฯ กตเม สตต ฯ
 สติสมโพชฌงโก ฯเปฯ อุเปกขาสมโพชฌงโก ฯ อิม โข ภิกขเว สตต โพชฌงกคา
 ภาวิตา พหุถีกตา อนุปปนนา อุปปชชนติ นาถถตฺร ตถาคตสฺส ปาตุภาวา
 อรหโต สมมาสมพทชสฺสชาติ ฯ

(๔๐๔)

สา. ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุปรารถนาคติสัมโพชฌงค์ ย่อมรู้ได้หรือว่า จิตของเราหลุดพ้นดีแล้ว ถิ่นมิตระเราถอนเสียแล้ว อุทธัจจกุกกุจะเรากำจัดได้แล้ว ความเพียรเราปรารถแล้ว เรากระทำไว้ในใจอย่างจริงจัง มิได้ย่อหย่อน ฯลฯ

(๔๐๕)

ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ย่อมรู้ได้หรือว่า จิตของเราหลุดพ้นดีแล้ว ถิ่นมิตระเราถอนเสียแล้ว อุทธัจจกุกกุจะเรากำจัดได้แล้ว ความเพียรเราปรารถแล้ว เรากระทำไว้ในใจอย่างจริงจัง มิได้ย่อหย่อน.

(๔๐๖)

อุ. ดูกรท่านสารีบุตรผู้มีอายุ ภิกษุพึงรู้ได้ดังนี้แล้วว่า โภชณงค์อันเราปรารถดีแล้วอย่างนี้ ด้วยการกระทำไว้ในใจ โดยแบบกายเฉพาะตน ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นผาสุก.

จบ สูตรที่ ๘

อุปาทสูตรที่ ๑

โภชณงค์ ๗ ไม่เกิดนอกจากการปรากฏแห่งตาคต

(๔๐๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โภชณงค์ ๗ ประการนี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น นอกจากความปรากฏแห่งพระตาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว โภชณงค์ ๗ ประการนี้ ย่อมไม่เกิดขึ้น โภชณงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ โภชณงค์ ๗ ประการนี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น นอกจากความปรากฏแห่งพระตาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว โภชณงค์ ๗ ประการนี้ ย่อมไม่เกิดขึ้น.

จบ สูตรที่ ๕

(๔๐๘)

สตฺติเม ภิกฺขเว โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุสีกตา อณุปฺปนฺนา อฺปฺปชฺชนฺติ
นาณฺณตฺร สุกตวินยาฯ กตฺเม สตฺตฯ สตฺตสมฺโพชฌงฺโก ฯเปฯ อฺเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโกฯ
อิเม โข ภิกฺขเว สตฺต โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุสีกตา อณุปฺปนฺนา อฺปฺปชฺชนฺติ
นาณฺณตฺร สุกตวินยาติฯ

ปพฺพทวคฺโค ปจฺโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ

หิมวฺนฺตํ กายสีลํ จ
ญฺมํ จ อฺปฺวาณญจ

วตฺตํ ภิกฺขุ จ กุณฺฑลํ
อฺปฺปาเท^๑ อฺปเร ทฺเวติฯ

---

๑. ม. ย. อฺปฺปนฺนาฯ

อุปาทสฺสูตรที่ ๒

โพชฌงค์ ๗ ไม่เกิดนอกวินัยของพระสุคต

(๔๐๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น ย่อมไม่เกิดขึ้น นอกวินัยของพระสุคต โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ ๗ ประการนี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น ย่อมไม่เกิดขึ้น นอกวินัยของพระสุคต.

จบ สุตฺรที่ ๑๐

จบ ปิพพตวรรคที่ ๑

รวมพระสุตฺรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. หิมวันตสุตฺร	๒. กายสุตฺร
๓. สีสสุตฺร	๔. วัตตสุตฺร
๕. ภิกขุสุตฺร	๖. กุณฺทลียสุตฺร
๗. กุณฺธสุตฺร	๘. อุปวาณสุตฺร
๘. อุปาทสฺสูตรที่ ๑	๑๐. อุปาทสฺสูตรที่ ๒

คิถานวคฺโค ทุติโย

[๔๐๙]

เสยยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ ปาณา จตุตาโร อิริยาปเถ กปฺเปนฺติ กาเลน
 คมนํ กาเลน จานํ กาเลน นิสฺซํ กาเลน เสยฺยํ สพฺเพ เต ปจฺวี นิสฺสาย ปจฺวิยํ
 ปตฺติฏฺจาย เอวเมว เต^๑ จตุตาโร อิริยาปเถ กปฺเปนฺติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สึลํ นิสฺสาย สึเล ปตฺติฏฺจาย สตฺต โขชฺฌนฺเค ภาเวติ สตฺต โขชฺฌนฺเค พหุสฺสึกโรตีติฯ

[๔๑๐]

กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สึลํ นิสฺสาย สึเล ปตฺติฏฺจาย สตฺต โขชฺฌนฺเค ภาเวติ
 สตฺต โขชฺฌนฺเค พหุสฺสึกโรตีติฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสฺมโขชฺฌนฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสึตํ
 วิวรคนิสฺสึตํ นิโรชนิสฺสึตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เปฯ อุเปกฺขาสฺมโขชฺฌนฺคํ ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสึตํ วิวรคนิสฺสึตํ นิโรชนิสฺสึตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สึลํ นิสฺสาย สึเล ปตฺติฏฺจาย สตฺต โขชฺฌนฺเค ภาเวติ สตฺต โขชฺฌนฺเค พหุสฺสึกโรตีติฯ

[๔๑๑]

สุริยสฺส ภิกฺขเว อุทฺยโต เอตํ ปุพฺพนฺคํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิตฺ อรุณฺคํ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน สตฺตุนนํ โขชฺฌนฺคานํ อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพนฺคํ เอตํ
 ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิตฺ กลฺยาณมิตฺตตาฯ กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฎิโกงฺขํ
 สตฺต โขชฺฌนฺเค ภาเวตฺสตีติ สตฺต โขชฺฌนฺเค พหุสฺสึกโรตีติฯ

คิถานวรรคที่ ๒

ปาณูปมสูตร

อาศัยศีลเจริญุโพชฌงค์ ๗

[๔๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่งสำเร็จอิริยาบถ ๔ คือ บางคราวก็เดิน บางคราวก็ยืน บางคราวก็นั่ง บางคราวก็นอน สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด อาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงสำเร็จอิริยาบถ ๔ นั้น อย่างนั้นแหละ แม้นใจ ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญุโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ ฉะนั้น เหมือนกัน.

[๔๑๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญุโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญุสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญุอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญุโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

สุริยูปมสูตรที่ ๑

อาศัยกัลยาณมิตรเจริญุโพชฌงค์ ๗

[๔๑๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ยืนก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉันทใจ สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดขึ้น แห่งโพชฌงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญุโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๔๑๒]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โปชฺฌนฺเก ภาเวติ สตฺต โปชฺฌนฺเก
 พหุสฺสโรตฺติฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ สติสมฺโปกฺขณฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ อุเปกขา-
 สมฺโปกฺขณฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิวรคณิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามึฯ
 เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โปชฺฌนฺเก ภาเวติ สตฺต โปชฺฌนฺเก
 พหุสฺสโรตฺติติฯ

[๔๑๓]

สุริยสฺส ภิกขเว อุทฺยโต เอตํ ปุพฺพนฺมิตฺตํ เอตํ ปุพฺพนฺมิตฺตํ ยทิตฺถ อรุณฺคคฺคิ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุโน สตฺตุนฺนํ โปชฺฌนฺคานํ อุปฺปาทาย เอตํ ปุพฺพนฺมิตฺตํ
 ยทิตฺถ โยนิโสมนสฺสิกาโรฯ โยนิโสมนสฺสิกาการสมฺปนฺนสฺเสตํ ภิกขเว ภิกขุโน
 ปาฎิถฺงขํ สตฺต โปชฺฌนฺเก ภาเวสฺสตี สตฺต โปชฺฌนฺเก พหุสฺสโรตฺติติฯ

[๔๑๔]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสฺสิกาการสมฺปนฺโน สตฺต โปชฺฌนฺเก ภาเวติ สตฺต
 โปชฺฌนฺเก พหุสฺสโรตฺติฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ สติสมฺโปกฺขณฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ
 อุเปกขาสมฺโปกฺขณฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิวรคณิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามึฯ
 เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสฺสิกาการสมฺปนฺโน สตฺต โปชฺฌนฺเก ภาเวติ สตฺต
 โปชฺฌนฺเก พหุสฺสโรตฺติติฯ

[๔๑๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

สุริยอุปมสูตรที่ ๒

โยนิโสมนสิการเป็นเบื้องต้นแห่งโพชฌงค์

[๔๑๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉันทใด สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งโพชฌงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ฉันทนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๔๑๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

[๔๑๕]

เอกั สมัย ภาควา ราชคเห วิหริติ เวพฺวเน กลนุทกนิวาเปฯ เตน โข ปน
สมเยน อายสุมา มหากุสสโป ปิปลลิกุหัย วิหริติ อาพาธิโก ทุกฺขิตโต พาพฺพหริลาโนฯ

[๔๑๖]

อถ โข ภาควา สายณฺหสมฺมัย ปญฺสสุลลانا วุฏฺฐิตโต เยนายสุมา มหากุสสโป
เตนุปลสงฺกมิ อุปลสงฺกमितฺวา ปญฺจตฺเต อาสเน นิสฺสิทฺติฯ นิสฺซชฺช โข ภาควา อายสมฺมุตฺตํ
มหากุสสโป เอตทวโจ กจฺจติ เต กุสฺสปล ขมนิยฺม กจฺจติ ยอปนฺนิยฺม กจฺจติ ทุกฺขา เวทนา
ปฏิกฺกมฺมฺนฺติ โน อภิกฺกมฺมฺนฺติฯ ปฏิกฺกโมสํนํ ปญฺญาติ โน อภิกฺกโมติฯ น เม
ภนฺเต ขมนิยฺม น ยอปนฺนิยฺม พาพฺพหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมฺมฺนฺติ โน ปฏิกฺกมฺมฺนฺติ
อภิกฺกโมสํนํ ปญฺญาติ โน ปฏิกฺกโมติฯ

[๔๑๗]

สตุตฺติเม กุสฺสปล โปชฺฌนฺจกา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลิกฺกตา อภิญญา
สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตฺติฯ กตฺตเม สตุตฺตฯ

[๔๑๘]

สตุตฺติสมฺโพชฺฌนฺจโค โข กุสฺสปล มยา สมฺมทกฺขาโต ภาวิตโต พหุลิกฺกโต อภิญญา
สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ ฯเปฯ อุปฺเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺจโค โข กุสฺสปล มยา
สมฺมทกฺขาโต ภาวิตโต พหุลิกฺกโต อภิญญา สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ อิเม
โย กุสฺสปล สตุตฺต โปชฺฌนฺจกา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุลิกฺกตา อภิญญา
สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตฺติฯ

[๔๑๙]

ตคฺขม ภาควา โปชฺฌนฺจกา ตคฺขม สุกต โปชฺฌนฺจกาติฯ อิทมวโจ ภาควาฯ อตฺตมโน
อายสุมา มหากุสสโป ภาควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺติฯ วุฏฺฐาหิ^๑ จายสุมา มหากุสสโป
ตมฺหา อาพาธา ตถา ปหีนโน จายสมฺโต มหากุสสปลุส สโต อาพาโธ อโหสฺสิตฺติฯ

๑. วุฏฺฐหิ อิตฺติปิ ปาโงฯ

กิลานสูตรที่ ๑

พระมหากัสสปหาอาหารด้วยโพชฌงค์ ๗

[๔๑๕]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ท่านพระมหากัสสปหาอาหารไม่สบาย เป็นไข้หนัก อยู่ที่ปิปผลิคูหา.

[๔๑๖]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระมหากัสสปถึงที่อยู่ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ตรัสถามท่านพระมหากัสสปว่า

ดูกรกัสสป เธอพออดทนได้หรือ พอยังอดทนให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาคลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทูละย่อมปรากฏ ความกำเริบขึ้นไม่ปรากฏแลหรือ?

ท่านพระมหากัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอดทนให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนา^๑ ของข้าพระองค์กำเริบหนัก ยังไม่คลายไป ความกำเริบขึ้นย่อมปรากฏ ความทูละไม่ปรากฏ.

[๔๑๗]

พ. ดูกรกัสสป โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?

[๔๑๘]

ดูกรกัสสป สติสัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ดูกรกัสสป โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๔๑๙]

ท่านพระมหากัสสปกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์ดีนัก ข้าแต่พระสุคต โพชฌงค์ดีนัก พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ์ภยิตนี้แล้ว ท่านพระมหากัสสปปลื้มใจ ชื่นชมภยิตของพระผู้มีพระภาค ท่านพระมหากัสสปหายจากอาพาธนั้นแล้ว และอาพาธนั้น อันท่านพระมหากัสสปละได้แล้ว ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

๑. ทุกขเวทนา -ผู้รวบรวม

[๔๒๐]

เอกั สมัย ภาควา ราชคเห วิหริติ เวพฺวเน กลนุทกนิวาเปฯ เตน โข ปน
สมเยน อายสุมา มหาโมคฺคฺลฺลาโน กิษุณฺณู ปพฺพเต วิหริติ อาพาธโก ทุกฺจิติ
พาพฺหคฺลิลาโนฯ

[๔๒๑]

อด โข ภาควา สายณฺหสมฺมัย ปฏิสฺสฺถานา วุฏฺฐิติ เยนายสุมา มหาโมคฺคฺลฺลาโน
เตนุสฺสงฺกมิ อูสฺสงฺกมิตฺวา ปญฺจตฺเต อาสเน นิสฺสิทฺธิฯ นิสฺซุช โข ภาควา อายสุมนฺตํ
มหาโมคฺคฺลฺลานํ เอตทวโจ กจฺจติ เต โมคฺคฺลฺลาน ขมนนฺยํ กจฺจติ ยาปนฺนํ กจฺจติ ทุกฺขา
เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ โน อภิกฺกมนฺติฯ ปฏิกฺกโมสํนํ ปญฺญาติ โน อภิกฺกโมติฯ
น เม ภาเน ขมนนฺยํ น ยาปนฺนํ พาพฺหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ โน
ปฏิกฺกมนฺติฯ อภิกฺกโมสํนํ ปญฺญาติ โน ปฏิกฺกโมติฯ

[๔๒๒]

สฺตติเม โมคฺคฺลฺลาน โพชฺฌนฺกา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุสฺสิกฺตา
อภิญญา สมฺโพชฺชาเย นิพฺพานาย สํวตฺตฺนฺติฯ กตเม สฺตตฺฯ

[๔๒๓]

สฺตติสมฺโพชฺฌนฺโก โข โมคฺคฺลฺลาน มยา สมฺมทกฺขาโต ภาวิตो พหุสฺสิกฺโต
อภิญญา สมฺโพชฺชาเย นิพฺพานาย สํวตฺตฺติ ฯเปฯ อูเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโก โข โมคฺคฺลฺลาน
มยา สมฺมทกฺขาโต ภาวิตो พหุสฺสิกฺโต อภิญญา สมฺโพชฺชาเย นิพฺพานาย สํวตฺตฺติฯ
อิม โข โมคฺคฺลฺลาน สฺตตฺ โพชฺฌนฺกา มยา สมฺมทกฺขาตา ภาวิตา พหุสฺสิกฺตา
อภิญญา สมฺโพชฺชาเย นิพฺพานาย สํวตฺตฺนฺตฺติฯ

[๔๒๔]

ตคฺข ภาควา โพชฺฌนฺกา ตคฺข สุกต โพชฺฌนฺกาติฯ อิทมวโจ ภาควาฯ อตฺตมโน
อายสุมา มหาโมคฺคฺลฺลาโน ภาควโต ภาสิตํ อภินฺนุทฺธิฯ วุฏฺฐาหิ จายสุมา มหาโมคฺคฺลฺลาโน
ตมฺหา อาพาธา ตธา ปหฺนโน จายสุมโต มหาโมคฺคฺลฺลานสฺส โส อาพาธอ อโหสฺสิติฯ

คิลานสูตรที่ ๒

พระมหาโมคคัลลนะหาอาหารด้วยโพชฌงค์ ๗

[๔๒๐]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลนะหาอาหาร ไม่สบาย เป็นไข้หนัก อยู่ ณ ภูเขาอิชฌณภู.

[๔๒๑]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลนะถึงที่อยู่ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่านพระมหาโมคคัลลนะว่า

ดูกรโมคคัลลนะ เธอพอดพอดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้แลหรือ ทุกขเวทนามคลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทูละยอมปรากฏ ความกำเริบขึ้นไม่ปรากฏแลหรือ?

ท่านพระมหาโมคคัลลนะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของข้าพระองค์ยอมกำเริบหนัก ยังไม่คลายลง ความกำเริบยอมปรากฏ ความทูละไม่ปรากฏ.

[๔๒๒]

พ. ดูกรโมคคัลลนะ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?

[๔๒๓]

ดูกรโมคคัลลนะ สติสัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ดูกรโมคคัลลนะ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล เรากล่าวไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๔๒๔]

ท่านพระโมคคัลลนะกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์คตินัก ข้าแต่พระสุคต โพชฌงค์คตินัก พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ์ภยิตนี้แล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลนะปลื้มใจ ชื่นชมภยิตของพระผู้มีพระภาค ท่านพระมหาโมคคัลลนะหาจากอาหารนั้นแล้ว และอาหารนั้น อันท่านพระมหาโมคคัลลนะละได้แล้ว ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

[๔๖๕]

เอกัม สมัย ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุวเน กลนุทกนิวาเปฯ เตน โข ปน
สมเยน ภควา อาพาธิโก โหติ ทุกุจิโต พาพุหคิลาโนฯ

[๔๖๖]

อด โข อายสุมา มหาจุนุโท येन ภควา เตนุปลสงกมิ อุปสงกमितวา ภควนตุ
อภิวาเทตวา เอกมนตุ นิสีทิฯ เอกมนตุ นิสินัน โข อายสมนตุ มหาจุนุโท ภควา
เอตทโวจ ปฏิกนตุ ตัม จุนุท โพชฌงคาติฯ สตุติเม ฆนเต โพชฌงกา ภควตา
สมมทกขาตา ภาวิตา พหุสิกตา อภิญญา สมโพชาย นิพพานาย สัตุตตติฯ
กตเม สตุตฯ

[๔๖๗]

สตุสมโพชฌงโค โข ฆนเต ภควตา สมมทกขาโต ภาวิตो พหุสิกโต อภิญญา
สมโพชาย นิพพานาย สัตุตตติ ฯเปฯ อุปेกขาสมโพชฌงโค โข ฆนเต ภควตา
สมมทกขาโต ภาวิตो พหุสิกโต อภิญญา สมโพชาย นิพพานาย สัตุตตติฯ อิเม
โข ฆนเต สตุต โพชฌงกา ภควตา สมมทกขาตา ภาวิตา พหุสิกตา อภิญญา
สมโพชาย นิพพานาย สัตุตตตติฯ

[๔๖๘]

ตคฺข จุนุท โพชฌงกา ตคฺข จุนุท โพชฌงคาติฯ อิทมโวจายสุมา มหาจุนุโท^๑
สมนุญโย สตุตา อโหสิฯ วุฏฐาหิ จ ภควา ตมฺหา อาพาธา ตตา ปหิโน จ ภควโต
โส อาพาโธ อโหสีติฯ

กิลานสูตรที่ ๓

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงด้วยโภชณังค ๓

[๔๒๕]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงประหาร ไม่สบาย เป็นไข้หนัก.

[๔๒๖]

ครั้งนั้น ท่านพระมหาจุนทะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระจุนทะว่า

ดูกรจุนทะ โโภชณังคจึงแจ่มแจ้งกะเธอ.

จ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โโภชณังค ๓ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โโภชณังค ๓ เป็นไฉน?

[๔๒๗]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สติสัมโโภชณังค พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขาสัมโโภชณังค พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โโภชณังค ๓ เหล่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๔๒๘]

ดูกรจุนทะ โโภชณังคดีนัก ดูกรจุนทะ โโภชณังคดีนัก

ท่านพระมหาจุนทะได้กล่าวไวยากรณ์ภยิตน์แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย พระผู้มีพระภาคทรงหายจากประชวรนั้น และอาพาธนั้น อันพระผู้มีพระภาคทรงละแล้ว ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

[๔๒๙]

สตติเม ภิกขเว โพชฌงกา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารงคมนาเย สัตตุนตีฯ
 กตเม สตตฯ สติสมโพชฌงโก ฯเปฯ อุเปกขาสุมโพชฌงโกฯ อิเม โข ภิกขเว สตต
 โพชฌงกา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารงคมนาเย สัตตุนตีติ [๑]

[๔๓๐]

อปปกา เต มนุสเสสุ
 อถายํ อิตรา ปชา
 เย จ โข สมมทกขาเต
 เต ชนา ปารเมสสนติ
 กณ्हํ ฌมมํ วิปปหาย
 โอกา อโนกมาคम्म
 ตตฺตราภิริติมิจฺเจย
 ปรีโยทเปยฺย อตฺตานํ
 เยสํ สมโพธิยงฺเกสุ
 อาทานปฏินิสฺสกุเค
 จีณาสวา ชุตินฺนุโต

เย ชนา ปารคามิโน
 ตีรเมวานุชาวติฯ
 ฌมเม ฌมมานุวตฺติโน
 มจฺจุเชยฺยํ สุกฺกตฺตํฯ
 สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺทิตโต
 วิเวเก ยตฺถ ทูรมํฯ
 หิตฺวา กามे อภิณฺจโน
 จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺทิตโตฯ
 สมมา จิตฺตํ สุภาวิทํ
 อนฺนปาทาย เย รตา
 เต โลเก ปรีนิพฺพุตาทิฯ

ปารคามีสูต

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง

[๔๒๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไช้ฝั่ง โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไช้ฝั่ง.

[๔๓๐]

ในหมู่มนุษย์ คนที่ไปถึงฝั่งมีจำนวนน้อย
แต่หมู่สัตว์นอกนี้ ย่อมวิ่งไปตามฝั่งนั่นเอง
ส่วนชนเหล่าใดประพฤติตามธรรม ในธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว
ชนเหล่านั้นจักข้ามบ่วงมฤตยู ซึ่งแสนยากที่จะข้ามได้
บัณฑิตพึงละกรรมฝ่ายดำเสีย เจริญกรรมฝ่ายขาว
ออกจากความอาลัย อาศัยความไม่มีความอาลัยแล้ว
พึงละกามเสีย เป็นผู้ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องกั่วงวล
ปรารถนาความยินดีในวิเวก ที่สัตว์ยินดีได้ยาก
บัณฑิต พึงชำระตนให้ผ่องแผ้ว จากเครื่องเศร้าหมองจิต
ชนเหล่าใดอบรมจิตดีแล้วโดยชอบในองค์เป็นเหตุตรัสรู้
ไม่ถือมั่น ยินดีแล้วในความสละคืน ซึ่งความยึดถือ
ชนเหล่านั้นเป็นผู้สิ้นอาสวะ มีความรุ่งเรือง ประณีตพพานแล้วในโลก.

จบ สุตที่ ๗

[๔๓๑]

เยสั เกสณจิ ภิกขเว สตุต โพชฌงฺกา วิรทฺชา วิรทฺโธ เตสั อริโย มคฺโค
 สมฺมาทุกฺขกฺขยคามิํฯ เยสั เกสณจิ ภิกขเว สตุต โพชฌงฺกา อารทฺชา อารทฺโธ
 เตสั อริโย มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามิํฯ กตเม สตุตฯ สติสมฺโพชฌงฺโก ฯเปฯ
 อูเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโกฯ

[๔๓๒]

เยสั เกสณจิ ภิกขเว อิเม สตุต โพชฌงฺกา วิรทฺชา วิรทฺโธ เตสั อริโย มคฺโค
 สมฺมาทุกฺขกฺขยคามิํฯ เยสั เกสณจิ ภิกขเว อิเม สตุต โพชฌงฺกา อารทฺชา อารทฺโธ
 เตสั อริโย มคฺโค สมฺมาทุกฺขกฺขยคามิํติฯ

[๔๓๓]

สตุตฺติเม ภิกขเว โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุสํกตา อริยา นิยุยานิกา นิยุยฺนติ ตกฺกรสฺส
 สมฺมาทุกฺขกฺขยายฯ กตเม สตุต สติสมฺโพชฌงฺโก ฯเปฯ อูเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโกฯ
 อิเม โข ภิกขเว สตุต โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุสํกตา อริยา นิยุยานิกา นิยุยฺนติ
 ตกฺกรสฺส สมฺมาทุกฺขกฺขยายาติฯ

วิริยสูตร

โพชฌงค์ ๗ ที่ปรารภผิด ปรารภถูก

[๔๓๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภผิดแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภผิดแล้ว โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภถูกแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภถูกแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

[๔๓๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภผิดแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภผิดแล้ว โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภถูกแล้ว อริยมรรคอันยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เป็นอันบุคคลเหล่านั้นปรารภถูกแล้ว.

จบ สูตรที่ ๘

อริยสูตร

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมนำตนออกจากทุกข์

[๔๓๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ให้เป็นอริยธรรม นำตนออกจากทุกข์ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่ผู้กระทำให้ซึ่ง โพชฌงค์ ๗ นั้น โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ให้เป็นอริยธรรม นำตนออกจากทุกข์ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ แก่ผู้กระทำให้ซึ่ง โพชฌงค์ ๗ นั้น.

จบ สูตรที่ ๙

[๔๓๔]

สตติเม ภิกขเว โพชฌงกา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนตนิพพิทาย วิกากาย
 นิโรธาย อุปสมาย อภิญญาย สมโพธาย นิพพานาย สัตตุนุตติฯ กตเม สตตฯ
 สติสมโพชฌงโก ฯเปฯ อุเปกขาสมโพชฌงโกฯ อิม โข ภิกขเว สตต โพชฌงกา
 ภาวิตา พหุลีกตา เอกนตนิพพิทาย วิกากาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญญาย สมโพธาย
 นิพพานาย สัตตุนุตติฯ

คิลานวคฺโค ทุตฺติโย ฯ

ตสฺสุทฺถานํ

ปาณาสฺริยฺอุปมา^๑ เทว
 ปารคามิ วิกุทฺโธ จ

คิลานะ^๒ อปเร ตโย
 อริยา^๓ นิพพานาย จาติ ฯ

๑. ม. ปาณาสฺริยฺอุปมาฯ ย. ปาณาสฺริยฺอุปมาฯ

๒. ม. ย. คิลานาฯ

๓. ม. ย. อริโยฯ

นิพพานสูตร

เจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย

(๔๓๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายความกำหนด^๑ เพื่อความดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ กิลาณวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณูปมสูตร	๒. สุริยูปมสูตรที่ ๑
๓. สุริยูปมสูตรที่ ๒	๔. กิลาณสูตรที่ ๑
๕. กิลาณสูตรที่ ๒	๖. กิลาณสูตรที่ ๓
๗. ปารคามีสสูตร	๘. วิวัชฐสูตร
๙. อริยสูตร	๑๐. นิพพานสูตร

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “เพื่อคลายกำหนด” -ผู้รวบรวม

อุทายิวคฺโค ตติโย

[๔๓๕]

อด โข อณตโร ภิกขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
โพชฌงฺกา โพชฌงฺกาติ ภาเน วุจฺจนฺติ กิตฺตาวตฺตา นุ โข ภาเน โพชฌงฺกาติ
วุจฺจนฺตึติฯ สมฺโพชาย^๑ สํวตฺตฺนฺตึติ โข ภิกขุ ตสฺมา โพชฌงฺกาติ วุจฺจนฺติฯ

[๔๓๖]

อิช ภิกฺขเว^๒ ภิกขุ สติสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ
นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึ ฯเปฯ อุปฺเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามึฯ สมฺโพชาย สํวตฺตฺนฺตึติ โข ภิกขุ
ตสฺมา โพชฌงฺกาติ วุจฺจนฺตึติฯ

[๔๓๗]

สตุตฺต วอ ภิกฺขเว โพชฌงฺเก เทสิสฺสามิ ตํ สุณฺนาถฯ กตเม จ ภิกฺขเว สตุตฺต
โพชฌงฺกาฯ สติสมฺโพชฌงฺโก ฯเปฯ อุปฺเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโกฯ อิเม โข ภิกฺขเว สตุตฺต
โพชฌงฺกาติฯ

๑. ม. ย. โพชายฯ เอมฺมปริฯ

๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

อุทายีวรรคที่ ๓

โพชนสูตร

ที่เรียกว่าโพชนงค์เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้

[๔๓๕]

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า โพชนงค์ โพชนงค์ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า โพชนงค์? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า โพชนงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้.

[๔๓๖]

ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชนงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า โพชนงค์ เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้ ฉะนั้นแล.

จบ สูตรที่ ๑

เทสนาสสูตร

โพชนงค์ ๗

[๔๓๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงโพชนงค์ ๗ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง เรื่องนั้น ก็โพชนงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชนงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชนงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชนงค์ ๗ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

[๔๓๘]

กามราคภูฏานิยานัน ภิกขเว ฌมฺมานัน มนสิการพหุตีการา อนุปฺปนฺโน เจว
กามจฺจนฺโท อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน จ กามจฺจนฺโท ภิชฺชโยภาวาย เวปฺลฺลตาย สํวตฺตติ ฯ

[๔๓๙]

พฺยาปาทภูฏานิยานัน ภิกขเว ฌมฺมานัน มนสิการพหุตีการา อนุปฺปนฺโน เจว
พฺยาปาโท อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน จ พฺยาปาโท ภิชฺชโยภาวาย เวปฺลฺลตาย สํวตฺตติ ฯ

[๔๔๐]

ถีนมิทฺฐภูฏานิยานัน ภิกขเว ฌมฺมานัน มนสิการพหุตีการา อนุปฺปนฺนญฺเจว
ถีนมิทฺธํ อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนญฺจ ถีนมิทฺธํ ภิชฺชโยภาวาย เวปฺลฺลตาย สํวตฺตติ ฯ

[๔๔๑]

อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจภูฏานิยานัน ภิกขเว ฌมฺมานัน มนสิการพหุตีการา อนุปฺปนฺนญฺเจว
อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนญฺจ อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ ภิชฺชโยภาวาย เวปฺลฺลตาย
สํวตฺตติ ฯ

[๔๔๒]

วิจิกิจฺญาภูฏานิยานัน ภิกขเว ฌมฺมานัน มนสิการพหุตีการา อนุปฺปนฺนา เจว
วิจิกิจฺญา อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนา จ วิจิกิจฺญา ภิชฺชโยภาวาย เวปฺลฺลตาย สํวตฺตติ ฯ

[๔๔๓]

สตีสมฺโพชฺฌนฺคภูฏานิยานัน ภิกขเว ฌมฺมานัน มนสิการพหุตีการา อนุปฺปนฺโน
เจว สตีสมฺโพชฺฌนฺโค อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน จ สตีสมฺโพชฺฌนฺโค ภาวนาปาริปุรี
คจฺจติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺคภูฏานิยานัน ภิกขเว ฌมฺมานัน มนสิการพหุตีการา
อนุปฺปนฺโน เจว อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโค อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน จ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโค
ภาวนาปาริปุรี คจฺจตีติ ฯ

ฐานียสูตร

นิวรรณ์ ๕ เกิดเพราะมนสิการถึงกรรมเป็นที่ตั้งแห่งนิวรรณ์

[๔๓๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามฉันท์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบุลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงกรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งกามราคะ.

[๔๓๙]

พยาบาทที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว^๑ ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบุลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงกรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งพยาบาท.

[๔๔๐]

ดินมิทชะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบุลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงกรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งดินมิทชะ.

[๔๔๑]

อุทัจจกุกุกุจะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบุลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงกรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอุทัจจกุกุกุจะ.

[๔๔๒]

วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบุลย์ยิ่ง เพราะกระทำมนสิการมากถึงกรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิกิจฉา.

[๔๔๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญไพบุลย์ เพราะกระทำมนสิการมากถึงกรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญไพบุลย์ เพราะกระทำมนสิการมากถึงกรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์.

จบ สูตรที่ ๓

๑. ข้อสังเกต : ในที่แห่งอื่นๆ ของพระสูตรนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “ที่เกิดขึ้นแล้ว” -ผู้รวบรวม

[๔๔๔]

อโยนิโส ภิกขเว มนสิกรโธ อนุปฺปนฺโน เจว กามจฺจนฺโท อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน จ
 กามจฺจนฺโท ภิชฺชโยภาวาย เวปฺตุลลายนํ สํวตฺตติฯ อนุปฺปนฺโน เจว พฺยาปาโท อุปฺปชฺชติ
 อุปฺปนฺโน จ พฺยาปาโท ภิชฺชโยภาวาย เวปฺตุลลายนํ สํวตฺตติฯ อนุปฺปนฺนญฺเจว ถีนมิตฺถํ
 อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนญฺจ ถีนมิตฺถํ ภิชฺชโยภาวาย เวปฺตุลลายนํ สํวตฺตติฯ อนุปฺปนฺนญฺเจว
 อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนญฺจ อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ ภิชฺชโยภาวาย เวปฺตุลลายนํ สํวตฺตติฯ
 อนุปฺปนฺนา เจว วิจิจฺจนา อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนา จ วิจิจฺจนา ภิชฺชโยภาวาย เวปฺตุลลายนํ
 สํวตฺตติฯ

[๔๔๕]

อนุปฺปนฺโน เจว สติสมฺโพชฺฌนฺโค นฺุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน จ สติสมฺโพชฺฌนฺโค
 นิรุชฺฌติ ฯเปฯ อนุปฺปนฺโน เจว อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโค นฺุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน จ
 อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโค นิรุชฺฌติ ฯ

[๔๔๖]

โยนิโส จ โข ภิกขเว มนสิกรโธ อนุปฺปนฺโน เจว กามจฺจนฺโท นฺุปฺปชฺชติ
 อุปฺปนฺโน จ กามจฺจนฺโท ปหฺยติฯ อนุปฺปนฺโน เจว พฺยาปาโท นฺุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน
 จ พฺยาปาโท ปหฺยติฯ อนุปฺปนฺนญฺเจว ถีนมิตฺถํ นฺุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนํ จ ถีนมิตฺถํ
 ปหฺยติฯ อนุปฺปนฺนญฺเจว อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ นฺุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนํ จ อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ
 ปหฺยติฯ อนุปฺปนฺนา เจว วิจิจฺจนา นฺุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนา จ วิจิจฺจนา ปหฺยติฯ

[๔๔๗]

อนุปฺปนฺโน เจว สติสมฺโพชฺฌนฺโค อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน จ สติสมฺโพชฺฌนฺโค
 ภาวนาปาริปุรี คจฺจติ ฯเปฯ อนุปฺปนฺโน เจว อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโค อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน
 จ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโค ภาวนาปาริปุรี คจฺจตีติฯ

อโยนิโสสูตร

นิวรรณ์ ๕ เกิดเพราะมนสิการโดยไม่แยกกาย

[๔๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยไม่แยกกาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง พยาบาท... ถีนมิทธะ... อุทัจจกุกกุจจะ... วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง.

[๔๔๕]

สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป.

[๔๔๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยแยกกาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เธอย่อมละเสียได้ พยาบาท... ถีนมิทธะ... อุทัจจกุกกุจจะ... วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว เธอย่อมละเสียได้.

[๔๔๗]

สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญไพบูลย์ยิ่ง ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญไพบูลย์ยิ่ง.

จบ สูตรที่ ๔

[๔๔๘]

สตฺต โว ภิกฺขเว อปริหานิเย ฌมฺเม เทสิสฺสามิ^๑ ตํ สุณฺณาถฯ กตฺเม จ ภิกฺขเว
 สตฺต อปริหานิยา ฌมฺมาฯ ยทิทํ สตฺต โพชฺฌนฺกาฯ กตฺเม สตฺตฯ สติสฺมฺโพชฺฌนฺโค
 ๗เปฯ อุเปกฺขาสฺมฺโพชฺฌนฺโคฯ อิมํ โข ภิกฺขเว สตฺต อปริหานิยา ฌมฺมาติฯ

[๔๔๙]

โย ภิกฺขเว มคฺโค ยา ปฏฺฐิปทา ตณฺหกฺขยาย สํวตฺตติ ตํ มคฺคํ ตํ ปฏฺฐิปทํ
 ภาเวถฯ กตฺโม จ ภิกฺขเว มคฺโค กตฺมา จ ปฏฺฐิปทา ตณฺหกฺขยาย สํวตฺตติฯ ยทิทํ
 สตฺต โพชฺฌนฺกาฯ กตฺเม สตฺตฯ สติสฺมฺโพชฺฌนฺโค ๗เปฯ อุเปกฺขาสฺมฺโพชฺฌนฺโคติฯ

[๔๕๐]

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อุทายิ ภควนฺตุ เอตทโวจ กถํ ภาวิตา นฺุ โข ภนฺเต
 สตฺต โพชฺฌนฺกา กถํ พหุสฺสีกตา ตณฺหกฺขยาย สํวตฺตนฺตฺตีติฯ อีธ อุทายิ ภิกฺขุ
 สติสฺมฺโพชฺฌนฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ฺสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ^[๒] วิปฺปลํ มหคฺคตํ
 อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺฌมํ ตสฺส สติสฺมฺโพชฺฌนฺกํ ภาวยโต วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ฺสฺสิตํ
 นิโรชนิสฺสิตํ วิปฺปลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺฌมํ ตณฺหา ปหฺยติ ๗เปฯ อุเปกฺขา-
 สฺมฺโพชฺฌนฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ฺสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ วิปฺปลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ
 อพฺยาปชฺฌมํ ตสฺส อุเปกฺขาสฺมฺโพชฺฌนฺกํ ภาวยโต วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ฺสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
 วิปฺปลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺฌมํ ตณฺหา ปหฺยติ ตณฺหา ย ปหฺนา กมฺมํ ปหฺยติ

๑. ม. เทเสสสามิฯ เอวมุปริฯ

๒. ม. โวสุสสุคฺคปริณามิฯ เอวมุปริฯ

อภิธานียสูตร

ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม ๗

[๔๔๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม ๗ ประการ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังธรรมนั้น ก็ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม ๗ ประการเป็นไฉน? คือ โภชณงค์ ๗ โภชณงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชณงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชณงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม ๗ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

ขยสูตร

ปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อสันต์คหาคือโพชณงค์

[๔๔๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรรคาใด ปฏิบัติใด ย่อมเป็นไปเพื่อความสันต์คหา เธอทั้งหลายจงเจริญมรรคานั้น ปฏิบัตินั้น มรรคาและปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความสันต์คหา เป็นไฉน? คือ โภชณงค์ ๗ โภชณงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชณงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชณงค์.

[๔๕๐]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โภชณงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร? ย่อมเป็นไปเพื่อความสันต์คหา.

ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชณงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เมื่อภิกษุนั้นเจริญสติสัมโพชณงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน ย่อมละตัณหาได้ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชณงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เมื่อภิกษุนั้นเจริญอุเบกขาสัมโพชณงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบุลย์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน ย่อมละตัณหาได้

กम्मสฺส ปหานา ทุกฺขํ ปหียติ ฯ อิติ โข อุทายิ ตณฺหกุขยา กम्मกุขโย กम्मกุขยา
ทุกฺขกุขโยติ ฯ

[๔๕๑]

โย ภิกฺขเว มคฺโค ยา ปฏิปทา ตณฺหานิโรธาย สํวตฺตติ ตํ มคฺคํ ตํ ปฏิปทํ
ภาเวถ ฯ กตโม จ ภิกฺขเว มคฺโค กตมา จ ปฏิปทา ตณฺหานิโรธาย สํวตฺตติ ฯ
ยทิทํ สตฺต โพชฺฌนฺกา ฯ กตเม สตฺต ฯ สติสมฺโพชฺฌนฺโค ฯ เป ฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโค ฯ

[๔๕๒]

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌนฺกา กถํ พหุลีกตา ตณฺหานิโรธาย
สํวตฺตนฺติ ฯ อิช ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌนฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์สฺสิตํ
นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ ฯ เป ฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
วิจารณ์สฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ ฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว สตฺต
โพชฺฌนฺกา เอวํ พหุลีกตา ตณฺหานิโรธาย สํวตฺตนฺตีติ ฯ

[๔๕๓]

นิพฺเพชภากิยํ โว ภิกฺขเว มคฺคํ เทสิสฺสามิ ตํ สุณฺนาถ ฯ กตโม จ ภิกฺขเว
นิพฺเพชภากิโย มคฺโค ฯ ยทิทํ สตฺต สมฺโพชฺฌนฺกา ฯ กตเม สตฺต ฯ สติสมฺโพชฺฌนฺโค
เป ฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโคติ ฯ

เพราะละตัณหาได้ จึงละกรรมได้ เพราะละกรรมได้ จึงละทุกข์ได้ ดูกรอุทายี เพราะสิ้นตัณหา จึงสิ้นกรรม เพราะสิ้นกรรม จึงสิ้นทุกข์ ด้วยประการดังนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

นิโรธสูตร

ปฏิบัติเป็นไปเพื่อดับตัณหาคือโพชฌงค์

[๔๕๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรรคาใด ปฏิบัติใด ย่อมเป็นไปเพื่อความดับตัณหา เธอทั้งหลายจงเจริญมรรคานั้น ปฏิบัตินั้น มรรคาและปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความดับตัณหาเป็นไฉน? คือ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์^๑ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

[๔๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความดับตัณหา? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ สติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความดับตัณหา.

จบ สูตรที่ ๗

นิพเพชสูตร

มรรคาอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอดคือโพชฌงค์

[๔๕๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมรรคาอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอด แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังมรรคานั้น ก็มรรคาอันเป็นส่วนแห่งการแทงตลอดเป็นไฉน? คือ โพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

๑. ข้อสังเกต : คำว่า "โพชฌงค์" เกินมา ๑ คำ -ผู้รวบรวม

[๔๕๔]

เอวํ วุตเต อายสฺมา อุทายิ ภควนฺตํ เอตทโวจ กถํ ภาวิตา นุ โข ภนฺเต
 สตฺต โพชฺฌนฺกา กถํ พหุลือกฺตา นิพฺเพชาย สํวตฺตนฺตํติฯ อีช อุทายิ ภิกฺขุ
 สติสมฺโพชฺฌนฺกํ ภาวเตติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ วิปลํ มหคฺคตํ
 อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺฌํ โส สติสมฺโพชฺฌนฺกภาวิเตน จิตฺเตน อนิพฺพิทฺธปฺพุพฺพํ
 อปฺปทาลิตปฺพุพฺพํ โลกกฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ อนิพฺพิทฺธปฺพุพฺพํ อปฺปทาลิตปฺพุพฺพํ
 โทสกฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ อนิพฺพิทฺธปฺพุพฺพํ อปฺปทาลิตปฺพุพฺพํ โมหกฺขนฺธํ
 นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺกํ ภาวเตติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
 นิโรชนิสฺสิตํ วิปลํ มหคฺคตํ อปฺปมาณํ อพฺยาปชฺฌํ โส อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺกภาวิเตน
 จิตฺเตน อนิพฺพิทฺธปฺพุพฺพํ อปฺปทาลิตปฺพุพฺพํ โลกกฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ
 อนิพฺพิทฺธปฺพุพฺพํ อปฺปทาลิตปฺพุพฺพํ โทสกฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติ อนิพฺพิทฺธปฺพุพฺพํ
 อปฺปทาลิตปฺพุพฺพํ โมหกฺขนฺธํ นิพฺพิชฺฌติ ปทาเลติฯ เอวํ ภาวิตา โข อุทายิ สตฺต
 โพชฺฌนฺกา เอวํ พหุลือกฺตา นิพฺเพชาย สํวตฺตนฺตํติฯ

[๔๕๕]

นาหํ ภิกฺขเว อญฺฉํ เอกธมฺมํปิ สมนฺุปลสฺสามิ โย เอวํ ภาวิตโต พหุลือกฺโต
 สญฺโลชนิยานํ ฌมฺมานํ ปหานาย สํวตฺตติ ยถยิทํ ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌนฺกาฯ กตเม
 สตฺตฯ สติสมฺโพชฺฌนฺโก ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺโกฯ

[๔๕๖]

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว สตฺต โพชฺฌนฺกา กถํ พหุลือกฺตา สญฺโลชนิยานํ
 ฌมฺมานํ ปหานาย สํวตฺตนฺตํติฯ อีช ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌนฺกํ ภาวเตติ วิเวกนิสฺสิตํ
 วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺกํ ภาวเตติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว
 สตฺต โพชฺฌนฺกา เอวํ พหุลือกฺตา สญฺโลชนิยานํ ฌมฺมานํ ปหานาย สํวตฺตนฺตํติฯ

(๔๕๔)

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความแทงตลอด?

พ. ดูกรอุทายี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบุลย์ เป็นนมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เขามีจิตอันสติสัมโพชฌงค์อบรมแล้ว ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโลภะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโทสะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโมหะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ อันไพบุลย์ เป็นนมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีความเบียดเบียน เขามีจิตอันอุเบกขาสัมโพชฌงค์อบรมแล้ว ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโลภะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโทสะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ย่อมแทงทะลุ ย่อมทำลายกองโมหะ ที่ยังไม่เคยแทงทะลุ ยังไม่เคยทำลายเสียได้ ดูกรอุทายี โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความแทงตลอด.

จบ สูตรที่ ๘

เอกธัมมสูตร

โพชฌงค์ ๗ ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรมเป็นที่ตั้งสังโยชน์

(๔๕๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้ข้อหนึ่ง ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรม อันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เหมือนโพชฌงค์ ๗ นี้โดยโพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์.

(๔๕๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรม อันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อละธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์.

[๔๕๗]

กตเม จ ภิกขเว สยโลชนิยา ฌมมาฯ จกขุมุ ภิกขเว สยโลชนิโย ฌมโม
 เอตเถเต อุปฺปชฺชนฺติ สยโลชนวินิพฺพชา อชฺโณสํนา โสตํ ฌานํ ชิวฺหา สยโลชนิโย
 ฌมโม เอตเถเต อุปฺปชฺชนฺติ สยโลชนวินิพฺพชา อชฺโณสํนา ฯเปฯ มโน สยโลชนิโย
 ฌมโม เอตเถเต อุปฺปชฺชนฺติ สยโลชนวินิพฺพชา อชฺโณสํนาฯ อิมะ วุจฺจนฺติ ภิกขเว
 สยโลชนิยา ฌมมาติฯ

[๔๕๘]

เอกํ สมฺมํ ภควา สุมฺภะสุ วิหฺรติ เสตกนฺนาม สุมฺภานํ นิคโมฯ อถ โข
 อายสฺมา อุทายิ เยน ภควา เตนฺอุปฺสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสฺสีทิฯ เอกมนฺตํ
 นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา อุทายิ ภควนฺตํ เอตทโวจฯ

[๔๕๙]

อจฺฉริยํ ฆนฺเต อพฺภุตฺ^๑ ฆนฺเต ยาว พหุการาปี^๒ เม ฆนฺเต ภควติ เปมฺลจ
 การโว จ หิริ จ โอตฺตปฺปญฺจ อหฺลฺยหิ ฆนฺเต ปุพฺเพ อการิกฺกุโต สฺมาโน
 อพฺหุโกโต อโหสิ ฌมฺเมน อพฺหุโกโต สงฺเขน โส ขวาทํ [๓] ภควติ เปมฺลจ การโว จ
 หิริ จ โอตฺตปฺปํ จ สมฺปฺริวตฺตฺมาโน อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชฺ^๔ ตสฺส เม ภควา
 ฌมฺมํ เทเสสิ อิติ รูปํ อิติ รูปสฺส สฺมฺทโย อิติ รูปสฺส อตฺถงฺคโม อิติ เวทนา
 ฯเปฯ อิติ สยฺลาฯ อิติ สงฺขาราฯ อิติ วิญฺญาณํ อิติ วิญฺญาณสฺส สฺมฺทโย อิติ
 วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโมติฯ

[๔๖๐]

โส ขวาทํ ฆนฺเต สยฺลาการกฺโต อิมํสํ ปญฺจูปาทานกฺขนฺธานํ อุกฺกุชฺชาวุกฺกุชฺ
 สมฺปฺริวตฺตฺนโต^๕ อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ อพฺภุณฺณาสี อยํ ทุกฺขสมฺทโยติ ยถาภูตํ
 อพฺภุณฺณาสี อยํ ทุกฺขนิโรชฺติ ยถาภูตํ อพฺภุณฺณาสี อยํ ทุกฺขนิโรชฺคามินี ปฏฺิปปทาติ
 ยถาภูตํ อพฺภุณฺณาสีฯ

๑. ม. ย. อพฺภุตํฯ

๒. ม. ย. พหุคตญฺจฯ

๓. ย. ฆนฺเตฯ

๔. ม. ย. ปพฺพชฺโตฯ

๕. ม. ย. สมฺปฺริวตฺตฺนโตฯ

[๔๕๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์เป็นไฉน? จักขุเป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เครื่องผูก เครื่องจองจำ คือ สังโยชน์เหล่านั้นย่อมเกิดที่จักขุนี้ หู... จมูก... ลิ้น...^๑ ใจ เป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เครื่องผูก เครื่องจองจำ คือ สังโยชน์เหล่านั้น ย่อมเกิดที่ใจนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้ เรียกว่าธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์.

จบ สูตรที่ ๕

อุทายิสสูตร

พระผู้มีพระภาครับรองมรรคที่พระอุทายีได้แล้ว

[๔๕๘]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชนชาวสุมภาะ ชื่อเสตกะในแคว้นสุมภาะ ครั้งนั้น ท่านพระอุทายีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า.

[๔๕๙]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัสจรรยน์กพระเจ้าข้า ไม่เคยมีมา มีขึ้น ความรัก ความเคารพ ความละอายใจ และความเกรงกลัวของข้าพระองค์ซึ่งมีอยู่ในพระผู้มีพระภาคมากเพียงไร ด้วยว่า ข้าพระองค์เมื่อเป็นคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน อยู่ในกาลก่อน ก็ได้กระทำความคุ้นเคยกับพระธรรมมากนัก มิได้กระทำความคุ้นเคยกับพระสงฆ์มากนัก ข้าพระองค์เห็นความรัก ความเคารพ ความละอายใจ ความเกรงกลัว ในพระผู้มีพระภาค จึงออกบวชเป็นบรรพชิต พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ว่า อย่างนี้รูป อย่างนี้ความเกิดแห่งรูป อย่างนี้ความดับแห่งรูป อย่างนี้เวทนา... อย่างนี้สัญญา... อย่างนี้สังขาร... อย่างนี้วิญญาณ อย่างนี้ความเกิดแห่งวิญญาณ อย่างนี้ความดับแห่งวิญญาณ.

[๔๖๐]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อยู่ในเรือนว่าง พิจารณาถึงความเกิดและความเสื่อมแห่งอุปาทานขันธ์ ๕ เหล่านี้ ได้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

๑. บาลีเป็นอย่างนี้ ภายหายไป

[๔๖๑]

ฌมโม จ เม ฌนเต อภิสเมโต^๑ มคฺโค จ เม ปฏฺฐิตุโห โย เม ภาวิต
 พหุสฺสีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตตาย อุปเนสฺสติ ยถาหํ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ
 พุรหฺมจริยํ กตํ ฌณฺเฑนํ นاپริ อิตฺถตฺตตายาติ ปชานิสฺสามิ ฯ สติสมฺโพชฌงฺโก
 เม ฌนเต ปฏฺฐิตุโห โย เม ภาวิต พหุสฺสีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตตาย
 อุปเนสฺสติ ยถาหํ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ ฌณฺเฑนํ นاپริ อิตฺถตฺตตายาติ
 ปชานิสฺสามิ ฯ เป ฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก เม ฌนเต ปฏฺฐิตุโห โย เม ภาวิต
 พหุสฺสีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตตาย อุปเนสฺสติ ยถาหํ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ
 พุรหฺมจริยํ กตํ ฌณฺเฑนํ นاپริ อิตฺถตฺตตายาติ ปชานิสฺสามิ ฯ อโย โย เม ฌนเต
 มคฺโค ปฏฺฐิตุโห โย เม ภาวิต พหุสฺสีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตตาย อุปเนสฺสติ
 ยถาหํ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ ฌณฺเฑนํ นاپริ อิตฺถตฺตตายาติ ปชานิสฺสามีติ ฯ

[๔๖๒]

สาธุ สาธุ อุทายิ เอโส หิ เต อุทายิ มคฺโค ปฏฺฐิตุโห โย เต ภาวิต
 พหุสฺสีกโต ตถา ตถา วิหรนฺตํ ตถตฺตตาย อุปเนสฺสติ ยถา ตวํ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ
 พุรหฺมจริยํ กตํ ฌณฺเฑนํ นاپริ อิตฺถตฺตตายาติ ปชานิสฺสตีติ ฯ

อุทายิวคฺโค ตติโย ฯ

ตสฺสุทฺถานํ

โพรณา^๒ เทสฺนาญฺจานา
 จโย นิโรโห นิพฺเพโห

อโยนิโส จาปริหานิ^๓
 เอกมฺโม อุทายินาติ ฯ

๑. ม. ญ. อภิสมิโต ฯ

๒. ม. โพธาย ฯ

๓. ม. จาปริหานี ฯ

[๔๖๑]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชรรมที่ข้าพระองค์บรรลุแล้ว และมรรคที่ข้าพระองค์ได้แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้อยู่โดยอาการอย่างนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จักรู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี คือ สติสัมโพชฌงค์ ที่ข้าพระองค์ได้แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้อยู่โดยอาการอย่างนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จักรู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี ๗๗ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ที่ข้าพระองค์ได้แล้วนั้น อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้อยู่โดยอาการนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จักรู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี มรรคที่ข้าพระองค์ได้แล้วนี้แล อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำข้าพระองค์ผู้อยู่โดยอาการนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่ข้าพระองค์จักรู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๔๖๒]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละๆ อุทายี มรรคที่เธอได้แล้วนี้แล อันเธอเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว จักน้อมนำเธอผู้อยู่โดยอาการนั้นๆ ไป เพื่อความเป็นอย่างนั้น โดยที่เธอจักรู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อุทายีวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โปชนสูตร	๒. เทสนาสสูตร
๓. ฐานียสูตร	๔. อโยนิโสสูตร
๕. อปริหานียสูตร	๖. ขยสูตร
๗. นิโรธสูตร	๘. นิพเพชสูตร
๙. เอกธัมมสูตร	๑๐. อุทายีสสูตร

นীরณวคฺโค จตุตฺโถ

(๔๖๓)

เยเกจิ ภิกฺขเว ฌมฺมา กุสลา กุสลภาคิยา กุสลปฏฺจิกา สพฺเพ เต อปฺปมา-
ทมูลกา อปฺปมาทสโมสฺรณา อปฺปมาโท เตสํ ฌมฺมานํ อคฺคมกฺขายติฯ อปฺปมตฺตสฺเสตํ
ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏฺฐิกงฺขํ สตฺต โปชฺฌนฺเก ภาเวตฺตติ สตฺต โปชฺฌนฺเก พหุลฺลิกริตฺตติฯ

(๔๖๔)

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต สตฺต โปชฺฌนฺเก ภาเวติ สตฺต โปชฺฌนฺเก
พหุลฺลิกโรติฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมฺโปชฺฌนฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ
นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิฯ เปฯ อูเปกฺขาสมฺโปชฺฌนฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺปมตฺโต สตฺต
โปชฺฌนฺเก ภาเวติ สตฺต โปชฺฌนฺเก พหุลฺลิกโรติติฯ

(๔๖๕)

เย เกจิ ภิกฺขเว ฌมฺมา กุสลา กุสลภาคิยา กุสลปฏฺจิกา สพฺเพ เต
โยนิโสมนสิการมูลกา โยนิโสมนสิการสโมสฺรณา โยนิโสมนสิกาโร เตสํ ฌมฺมานํ
อคฺคมกฺขายติฯ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺนสฺเสตํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏฺฐิกงฺขํ สตฺต
โปชฺฌนฺเก ภาเวตฺตติ สตฺต โปชฺฌนฺเก พหุลฺลิกริตฺตติฯ

นิวรรณวรรคที่ ๔

กุศลสูตรที่ ๑

ธรรมที่เป็นกุศลมีความไม่ประมาทเป็นมูล

(๔๖๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นกุศลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง อันเป็นไปในส่วนแห่งกุศล เป็นไปในฝ่ายแห่งกุศล ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีความไม่ประมาทเป็นมูล ประชุมลงใน ความไม่ประมาท ความไม่ประมาท เรากล่าวว่าเป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำ ให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

(๔๖๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อม กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

กุศลสูตรที่ ๒

ธรรมที่เป็นกุศลมีโยนิโสมนสิการเป็นมูล

(๔๖๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นกุศลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง อันเป็นไปในส่วนแห่งกุศล เป็นไปในฝ่ายแห่งกุศล ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีโยนิโสมนสิการเป็นมูล ประชุมลงใน โยนิโสมนสิการ โยนิโสมนสิการ เรากล่าวว่าเป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๔๖๖]

กถถจ ภิกขเว ภิกขุ โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน สตุต โพชฌงฺเก ภาเวติ สตุต
 โพชฌงฺเก พหุลีกโรตีฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ สติสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
 วิวรคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิวรคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ ฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 โยนิโสมนสิการสมฺปนฺโน สตุต โพชฌงฺเก ภาเวติ สตุต โพชฌงฺเก พหุลีกโรตีติฯ

[๔๖๗]

ปญฺจิเม ภิกขเว ชาตฺรฺอุปสฺส อุปกฺกิลเสธา เยหิ อุปกฺกิลเสเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐจํ ชาตฺรฺูป
 น เจว มฺหุ โหติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺค จ น จ สมฺมา อุเปติ
 กมฺมมาย ฯ กตเม ปญฺจฯ

[๔๖๘]

อโย ภิกขเว ชาตฺรฺอุปสฺส อุปกฺกิลโส เยน อุปกฺกิลเสเสน อุปกฺกิลิฏฺฐจํ ชาตฺรฺูป น
 เจว มฺหุ โหติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺค จ น จ สมฺมา อุเปติ กมฺมมาย ฯ

[๔๖๙]

โลหํ ภิกขเว ชาตฺรฺอุปสฺส อุปกฺกิลโส เยน อุปกฺกิลเสเสน อุปกฺกิลิฏฺฐจํ ชาตฺรฺูป ฯเปฯ

[๔๗๐]

ติปุ ภิกขเว ชาตฺรฺอุปสฺส อุปกฺกิลโส ฯเปฯ

[๔๗๑]

สีสํ ภิกขเว ชาตฺรฺอุปสฺส อุปกฺกิลโส ฯเปฯ

[๔๗๒]

สขฺฌ^๑ ภิกขเว ชาตฺรฺอุปสฺส อุปกฺกิลโส เยน อุปกฺกิลเสเสน อุปกฺกิลิฏฺฐจํ ชาตฺรฺูป น
 เจว มฺหุ โหติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺค จ น จ สมฺมา อุเปติ กมฺมมาย ฯ

๑. อ. สขฺฌํ ฯ

[๔๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยนิโสมนสิการ^๑ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

อุปกิเลสสูตร

อุปกิเลสของทอง ๕ อย่าง

[๔๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของทอง ๕ อย่างนี้ เป็นเครื่องทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ความแก่การงาน^๒ ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี อุปกิเลส ๕ อย่างเป็นไฉน?

[๔๖๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล็กเป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี.

[๔๖๙]

โลหะ เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ

[๔๗๐]

ดิบูก เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ

[๔๗๑]

ตะกั่ว เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ฯลฯ

[๔๗๒]

เงิน เป็นอุปกิเลสของทอง ทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี.

๑. โยนิโสมนสิการ -ผู้รวบรวม

๒. ไม่ให้ควรแก่การงาน -ผู้รวบรวม

[๔๗๓]

อิเม โข ภิกขเว ปญจ ชาตฺรฐปฺสฺส อุปกฺกิลเสธา เยหิ อุปกฺกิลเสเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐจํ
 ชาตฺรฐปํ น เจว มฺหุ โหติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺค จ น จ สมนฺมา
 อุเปติ กมฺมาย ฯ

[๔๗๔]

เอวเมว โข ภิกขเว ปญฺจิเม จิตฺตสฺส อุปกฺกิลเสธา เยหิ อุปกฺกิลเสเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐจํ
 จิตฺตํ น เจว มฺหุ โหติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺค จ น จ สมนฺมา
 สมาริยติ อาสวานํ ขยาย ฯ กตเม ปญฺจ ฯ

[๔๗๕]

กามจฺจนฺโท ภิกขเว จิตฺตสฺส อุปกฺกิลโส เยน อุปกฺกิลเสเสน อุปกฺกิลิฏฺฐจํ จิตฺตํ
 น เจว มฺหุ โหติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺค จ น จ สมนฺมา สมาริยติ
 อาสวานํ ขยาย ฯ

[๔๗๖]

พฺยาปาโท ภิกขเว จิตฺตสฺส อุปกฺกิลโส เยน อุปกฺกิลเสเสน อุปกฺกิลิฏฺฐจํ จิตฺตํ
 น เจว มฺหุ โหติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺค จ น จ สมนฺมา สมาริยติ
 อาสวานํ ขยาย ฯ เป ฯ

[๔๗๗]

อิเม โข ภิกขเว ปญฺจ จิตฺตสฺส อุปกฺกิลเสธา เยหิ อุปกฺกิลเสเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐจํ
 จิตฺตํ น เจว มฺหุ โหติ น จ กมฺมณิยํ น จ ปภสฺสํ ปภงฺค จ น จ สมนฺมา
 สมาริยติ อาสวานํ ขยายติ ฯ

[๔๗๘]

สตุตฺติเม ภิกขเว โพชฺฌนฺคา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อณุปกฺกิลเสธา
 ภาวิตา พหุสํกตา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉนิกิริยาย สํวตฺตุนฺติ ฯ กตเม สตุตฺต ฯ

[๔๗๙]

สติสมฺโพชฺฌนฺโค ภิกขเว อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อณุปกฺกิลโส ภาวิต
 พหุสํกโต วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉนิกิริยาย สํวตฺตติ ฯ เป ฯ

[๔๗๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของทอง ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องทำทองไม่ให้อ่อน ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้มีสีสุก ให้เปราะ และให้ใช้การไม่ได้ดี.

[๔๗๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นก็เหมือนกันแล อุปกิเลสของจิต ๕ อย่างนี้ เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้มีมโนว ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้งตั้งมั่นด้วยดี เพื่อความสิ้นอาสวะ อุปกิเลส ๕ อย่างนี้เป็นไฉน?

[๔๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามฉันทะเป็นอุปกิเลสของจิต เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้มีมโนว ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้งตั้งมั่นด้วยดีเพื่อความสิ้นอาสวะ.

[๔๗๖]

พยาบาทเป็นอุปกิเลสของจิต เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้มีมโนว ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้งตั้งมั่นด้วยดี เพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ

[๔๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของจิต ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องทำจิตไม่ให้มีมโนว ไม่ให้ควรแก่การงาน ไม่ให้ผุดผ่อง ให้เสียไป และไม่ให้งตั้งมั่นด้วยดี เพื่อความสิ้นอาสวะ.

[๔๗๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ไม่เป็นธรรมกัณ ไม่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำ ให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน?

[๔๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติสัมโพชฌงค์ไม่เป็นธรรมกัณ ไม่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำ ให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ ฯลฯ

[๔๘๐]

อุเปกษาสมุโพชฌงโค ภิกขเว อนาวรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกุกิเลโส
ภาวิตो พหุสีกโต วิชชาวิมุตติผลสจฺฉิกิริยา ย สํวตฺตติ ฯ

[๔๘๑]

อิเม โข ภิกขเว สตฺต โพชฌงฺกา อนาวรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกุกิเลสา
ภาวิตา พหุสีกตา วิชชาวิมุตติผลสจฺฉิกิริยา ย สํวตฺตนฺตฺติติ ฯ

[๔๘๒]

อโยนิโส ภิกขเว มนสิกรโธโต อนุปฺปนฺโน เจว กามจฺฉนฺโท อุปฺปชฺชติ
อุปฺปนฺโน จ กามจฺฉนฺโท ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลา ย สํวตฺตติ ฯ

[๔๘๓]

อนุปฺปนฺโน เจว พฺยาปาโท อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน จ พฺยาปาโท ภิชฺชโยภาวาย
เวปฺปุลลา ย สํวตฺตติ ฯ

[๔๘๔]

อนุปฺปนฺนญฺเจว ถีนมิทฺธํ อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนญฺจ ถีนมิทฺธํ ภิชฺชโยภาวาย
เวปฺปุลลา ย สํวตฺตติ ฯ

[๔๘๕]

อนุปฺปนฺนญฺเจว อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนญฺจ อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจํ
ภิชฺชโยภาวาย เวปฺปุลลา ย สํวตฺตติ ฯ

[๔๘๖]

อนุปฺปนฺนา เจว วิจิกิจฺฉา อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺนา จ วิจิกิจฺฉา ภิชฺชโยภาวาย
เวปฺปุลลา ย สํวตฺตติ ฯ

[๔๘๐]

อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ไม่เป็นกรรมกั้น ไม่เป็นกรรมห้าม ฯลฯ ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ.

[๔๘๑]

คูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล ไม่เป็นกรรมกั้น ไม่เป็นกรรมห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุตติ.

จบ สูตรที่ ๓

อโยนิโสสูตร

มนสิการโดยไม่วิหิงสา นีรณฺ ๕ ย่อมเกิด

[๔๘๒]

คูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุมนสิการโดยไม่วิหิงสา กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความไพบูลย์ยิ่งขึ้น ฯลฯ^๑

[๔๘๓]

พยาบาทที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๔๘๔]

ถีนมิททะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๔๘๕]

อุทัจจกุกกุกจะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๔๘๖]

วิจิกจณาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

จบ สูตรที่ ๔

๑. ข้อสังเกต : เมื่อเทียบเคียงจากบาลีแล้ว เครื่องหมาย ฯลฯ เกินมา -ผู้รวบรวม

[๔๘๓]

โยนิโส จ โข ภิกขเว มนสิกโรโต อนุปฺปนฺโน เจว สติสมฺโพชฌงฺโก อุปฺปชฺชติ
อุปฺปนฺโน จ สติสมฺโพชฌงฺโก ภาวนาปาริปุรี คจฺจติ ฯเปฯ

[๔๘๔]

อนุปฺปนฺโน เจว อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก อุปฺปชฺชติ อุปฺปนฺโน จ อุเปกฺขา-
สมฺโพชฌงฺโก ภาวนาปาริปุรี คจฺจตฺตีติ ฯ

[๔๘๕]

สตุตฺติเม ภิกขเว โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุลีกตา วุฑฺฒิยา อปริหานาย สํวตฺตฺนฺตฺติ ฯ
กตเม สตุตฺต ฯ สติสมฺโพชฌงฺโก ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก ฯ อิเม โข ภิกขเว สตุต-
โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุลีกตา วุฑฺฒิยา อปริหานาย สํวตฺตฺนฺตฺตีติ ฯ

โยนิโสตสูตร

มนสิการโดยแยกกายย่อมเกิดโพชฌงค์

[๔๘๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อภิกษุมนสิการโดยแยกกาย สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ฯลฯ

[๔๘๘]

อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๕

วฑฒิสสูตร

โพชฌงค์เป็นไปเพื่อความเจริญ

[๔๘๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ นี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ เพื่อความไม่เสื่อม โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ โพชฌงค์ ๗ นี้แล^๑ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ เพื่อความไม่เสื่อม.

จบ สูตรที่ ๖

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล” -ผู้รวบรวม

[๔๙๐]

ปลุจิเม ภิกฺขเว อวรรณา นีวรณา เจตโส อุปกฺกิลเสสา ปลุณาย ทุพฺพลัฏฺฐกรณาฯ กตเม ปลุจฯ กามจฺจนฺโท ภิกฺขเว อวรรโณ นีวรโณ เจตโส อุปกฺกิลโส ปลุณาย ทุพฺพลัฏฺฐกรโณฯ พุยาปาโท ภิกฺขเว อวรรโณ นีวรโณ เจตโส อุปกฺกิลโส ปลุณาย ทุพฺพลัฏฺฐกรโณฯ ถีนมิทฺฐั ภิกฺขเว อวรรณํ นีวรณํ เจตโส อุปกฺกิลสํ ปลุณาย ทุพฺพลัฏฺฐกรณํฯ อุทฺธจฺจกุกฺกจฺจํ ภิกฺขเว อวรรณํ นีวรณํ เจตโส อุปกฺกิลสํ ปลุณาย ทุพฺพลัฏฺฐกรณํฯ วิจิกฺกจฺญา ภิกฺขเว อวรรณา นีวรณา เจตโส อุปกฺกิลเสสา ปลุณาย ทุพฺพลัฏฺฐกรณาฯ อิเม โข ภิกฺขเว ปลุจ อวรรณา นีวรณา เจตโส อุปกฺกิลเสสา ปลุณาย ทุพฺพลัฏฺฐกรณาติ^๑ฯ

[๔๙๑]

สตุตฺติเม ภิกฺขเว โพชฺฌนฺจกา อนาวรรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิลเสสา ภาวิตา พหุลัฏฺฐกา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺจนิกิริยาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม สตุตฯ สติสมฺโพชฺฌนฺจโค ภิกฺขเว อนาวรรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิลโส ภาวิตโต พหุลัฏฺฐโก วิชฺชาวิมุตฺติ-ผลสจฺจนิกิริยาย สํวตฺตติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺจโค ภิกฺขเว อนาวรรโณ อนีวรโณ เจตโส อนุปกฺกิลโส ภาวิตโต พหุลัฏฺฐโก วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺจนิกิริยาย สํวตฺตติฯ อิเม โข ภิกฺขเว สตุต โพชฺฌนฺจกา อนาวรรณา อนีวรณา เจตโส อนุปกฺกิลเสสา ภาวิตา พหุลัฏฺฐกา วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺจนิกิริยาย สํวตฺตนฺตีสติฯ

[๔๙๒]

ยสฺมี ภิกฺขเว สมเย อริยสาวโก อฏฺฐิกตฺวา^๒ มนสิกตฺวา สพฺพเจตโส^๓ สมฺนุนาหริตฺวา โอหิตโสโต ฌมฺมํ สุณฺนาติ ปลุจสฺส^๔ นีวรณา ตสฺมี สมเย น โหนฺติ สตุต โพชฺฌนฺจกา ตสฺมี สมเย ภาวนาปาริปูริ กจฺจนฺติฯ

๑. ม. ยฺ อิตฺตฺสทฺโท นตฺติฯ

๒. ม. ยฺ. อฏฺฐิกตฺวาฯ เหวมฺปฺริฯ

๓. ม. สทฺพฺ ...ฯ เหวมฺปฺริฯ

๔. ส. ม. ยฺ. อิมฺสฺส ปลุจฯ เหวมฺปฺริฯ

อวธรรณานีวธรรณสูตร

นิวธรรณ ๕ เป็นอุปกิเลสของจิต

[๔๙๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นเครื่องกั้น เป็นเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทราธ ๕ อย่างนี้ ๕ อย่างเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามฉันทะเป็น ธรรมเครื่องกั้น เป็นธรรมเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทราธ พยาบาท... ถินมิตตะ... อุทธจจกุกุกจะ... วิจิกิจฉา เป็นธรรมเครื่องกั้น เป็นธรรมเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทราธ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ อย่างนี้แล เป็นเครื่องกั้น เป็นเครื่องห้าม เป็นอุปกิเลสของจิต ทำปัญญาให้ทราธ.

[๔๙๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โภชณงค์ ๗ เหล่านี้ ไม่เป็นเครื่องกั้น ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ กระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุติ โภชณงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโภชณงค์ ไม่เป็นเครื่องกั้น ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุติ ฯลฯ อุเบกขาสัมโภชณงค์ ไม่เป็นเครื่องกั้น ไม่เป็นเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โภชณงค์ ๗ นี้แล ไม่เป็นเครื่องกั้น ไม่เป็น ธรรมเครื่องห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชาและวิมุติ.

[๔๙๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใส่ใจ รวมเข้าไว้ด้วยใจทั้งหมด เจียโสตกลงฟังธรรม สมัยนั้น นิวธรรณ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ โภชณงค์ ๗ ย่อมถึง ความเจริญบริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๗

[๔๙๓]

กตมสฺส^๑ ปญจ นีวรณา ตสฺมี สมเย น โหนติฯ กามจฺจนฺทนีวรณํ ตสฺมี
 สมเย น โหติ พยาปาทนีวรณํ ตสฺมี สมเย น โหติ ถีนมิตฺตนีวรณํ ตสฺมี สมเย
 น โหติ อุทฺตจฺจกุกฺกจฺจนีวรณํ ตสฺมี สมเย น โหติ วิจิจฺจนานีวรณํ ตสฺมี สมเย
 น โหติฯ ปญจสฺส นีวรณา ตสฺมี สมเย น โหนติฯ

[๔๙๔]

กตเม สตฺต โปชฺฌงฺกา ตสฺมี สมเย ภาวนาปาริปฺปรี กจฺจนฺติฯ สติสมฺโปชฺฌงฺโก
 ตสฺมี สมเย ภาวนาปาริปฺปรี กจฺจติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโปชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภาวนา
 ปาริปฺปรี กจฺจติฯ อิมะ สตฺต โปชฺฌงฺกา ตสฺมี สมเย ภาวนาปาริปฺปรี กจฺจนฺติฯ

[๔๙๕]

ยสฺมี ภิกฺขเว สมเย อริยสวโก อฏฺฐจิกตฺวา มนสิกตฺวา สพฺพเจตโส
 สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสโต ฌมฺมํ สฺขมาติ ปญจสฺส นีวรณา ตสฺมี สมเย น
 โหนติ อิมะ สตฺต โปชฺฌงฺกา ตสฺมี สมเย ภาวนาปาริปฺปรี กจฺจนฺตีติฯ

[๔๙๖]

สนฺติ ภิกฺขเว มหารุกฺขา อนุพีชา มหากายา รุกฺขานํ อชฺฌมารูหา^๒ เยหิ
 รุกฺขา อชฺฌมารูพฺหา โอบกฺคฺกวิภกฺคา วิปฺปติตา เสนฺติฯ

[๔๙๗]

กตเม จ เต ภิกฺขเว มหารุกฺขา อนุพีชา มหากายา รุกฺขานํ อชฺฌมารูหา เยหิ
 รุกฺขา อชฺฌมารูพฺหา โอบกฺคฺกวิภกฺคา วิปฺปติตา เสนฺติฯ เสยฺยถิทํฯ อสฺสตุโถ นิโครฺโส

๑. ม. ย. กตเมฯ

๒. ย. อชฺฌมารูหาฯ เอวมฺปฺริฯ

นิรณาวรรณสูตร

นิรณ ๕ โพชฌงค์ ๗

[๔๙๓]

ในสมัยนั้น นิรณ ๕ เป็นไฉน? ย่อมไม่มีแก่เธอ คือ กามฉันทนิรณ ย่อมไม่มี พยาบาทนิรณ... ถีนมิตถนิรณ... อุทซัจจกุกกัจจนนิรณ... วิจิกิจฉานนิรณ ย่อมไม่มี ในสมัยนั้น นิรณ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ.

[๔๙๔]

ในสมัยนั้น โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์? คือ สติสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

[๔๙๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใส่ใจ รวมเข้าไว้ด้วยใจทั้งหมด เจียโสตะลงฟังธรรม สมัยนั้น นิรณ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๘

รูกขสูตร

ธรรมเป็นเครื่องกัน ๕ อย่าง

[๔๙๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่ มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ งอกคลุมไม้ต้นทั้งหลาย เป็นเครื่องทำต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไป.

[๔๙๗]

ก็ต้นไม้ใหญ่เหล่านั้น ที่มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ ปกคลุมต้นไม้ทั้งหลาย เป็นเครื่องทำต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไปเป็นไฉน? คือ

มิลกฺขุ^๑ อุทุมฺพโร กจฺนโก กปีตฺถโน^๒ฯ อิมเ โข เต ภิกฺขเว มหารุกฺขา อนุพีชา
 มหากายา รุกฺขานํ อชฺฌารุหา เยหิ รุกฺขา อชฺฌารุพฺหา โอบคฺควิกฺคคา วิปฺปติตา
 เสนฺติฯ

[๔๙๘]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อีเชกฺจฺโจ กุลปฺตฺโต ยาทิสเก กามเ โอหาย อคารสฺมา
 อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตฺโต โหติ โส ตาทิสเกหิ กามเหิ ตโต วา ปาปีฏฺฐตเรหิ
 โอบคฺควิกฺคโค วิปฺปติโต เสนฺติฯ

[๔๙๙]

ปฺลยฺจิมเ ภิกฺขเว อารรณา นีวรณา เจตโส อชฺฌารุหา ปฺลยฺยาเย ทฺพฺพลี้กรณาฯ
 กตเม ปฺลยฺจฯ กามจฺนฺโท ภิกฺขเว อารรโณ นีวรโณ เจตโส อชฺฌารุโห ปฺลยฺยาเย
 ทฺพฺพลี้กรโณฯ พฺยาปาโท ภิกฺขเว อารรโณ นีวรโณ เจตโส อชฺฌารุโห ปฺลยฺยาเย
 ทฺพฺพลี้กรโณฯ ถีนมิทฺฐํ ภิกฺขเว อารรณํ นีวรณํ เจตโส อชฺฌารุหํ ปฺลยฺยาเย
 ทฺพฺพลี้กรณํฯ อุทฺชจฺจกุกฺกจฺจํ ภิกฺขเว อารรณํ นีวรณํ เจตโส อชฺฌารุหํ ปฺลยฺยาเย
 ทฺพฺพลี้กรณํฯ วิจิกฺกจา ภิกฺขเว อารรณา นีวรณา เจตโส อชฺฌารุหา ปฺลยฺยาเย
 ทฺพฺพลี้กรณาฯ อิมเ โข ภิกฺขเว ปฺลยฺจ อารรณา นีวรณา เจตโส อชฺฌารุหา ปฺลยฺยาเย
 ทฺพฺพลี้กรณาฯ

[๕๐๐]

สฺตฺติเม ภิกฺขเว โพชฌงฺกา อนารรณา อนีวรณา เจตโส อนชฺฌารุหา ภาวิตา
 พหุสฺสีกตา วิชฺชาวิมฺุตฺติผลสจฺฉนิกิริยาเย สํวตฺตนฺตฺติฯ กตเม สฺตฺตฯ สฺตฺติสมฺโพชฌงฺโก
 ภิกฺขเว อนารรโณ อนีวรโณ เจตโส อนชฺฌารุโห ภาวิตโต พหุสฺสีกโต วิชฺชาวิมฺุตฺติ-
 ผลสจฺฉนิกิริยาเย สํวตฺตติ ฯเปฯ อุเปกฺขา ฯเปฯ อิมเ โข ภิกฺขเว สฺตฺต โพชฌงฺกา
 อนารรณา อนีวรณา เจตโส อนชฺฌารุหา ภาวิตา พหุสฺสีกตา วิชฺชาวิมฺุตฺติผลสจฺ-
 ฉนิกิริยาเย สํวตฺตนฺตฺติฯ

๑. ม. ย. ปิลกฺโขฯ

๒. ย. กปีตฺถโกฯ

ต้นโพธิ์ใบ ต้นไทร ต้นมัลลิกขุ ต้นมะเดื่อ ต้นกัจฉกะ ต้นมะสัง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้แล ที่มีพืชน้อย มีลำต้นใหญ่ งอกคลุมต้นไม้ทั้งหลาย เป็นเครื่องทำ ต้นไม้ที่มันงอกคลุมแล้ว ให้ล้มหักกระจัดกระจายวิบัติไป.

[๔๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นก็เหมือนกัน กุลบุตรบางคนในโลกนี้ ละกามเช่นใดแล้ว ออกบวชเป็นบรรพชิต กุลบุตรนั้น ย่อมเป็นผู้เสียหายวิบัติไป ด้วยกามเช่นนั้น หรือ ที่เร็วกว่านั้น.

[๔๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นเครื่องกัน เป็นเครื่องห้าม ๕ อย่าง ที่ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทรมาน ๕ อย่างเป็นไหน? คือ กามฉันทะ เป็นธรรมเครื่องกัน เป็นธรรม เครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทรมาน พยาบาท... ถีนมิทชะ... อุทัจจกุกกัจจะ... วิภิจฉา เป็นธรรมเครื่องกัน เป็นธรรมเครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทรมาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นเครื่องกัน เป็นเครื่องห้าม ครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทรมาน ๕ อย่างเหล่านี้แล.

[๕๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โขชนงค ๗ เหล่านี้ ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ โขชนงค ๗ เป็นไหน? คือ สติสัมโพชนงค ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไป เพื่อทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชนงค ไม่เป็นธรรมกัน... ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โขชนงค ๗ เหล่านี้แล ไม่เป็นธรรมกัน ไม่เป็นธรรมห้าม ไม่ครอบงำจิต อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ.

จบ สูตรที่ ๕

[๕๐๑]

ปญฺจิเม ภิกฺขเว นีวรณา อนุชกรณา อจกฺขกรณา อญฺญาณกรณา ปญฺญา-
 นิโรธียา^๑ วิฆาตปฺกฺขียา อนิพฺพานสํวตฺตนิกาฯ กตเม ปญฺจฯ กามจฺจนฺทนีวรณํ
 ภิกฺขเว อนุชกรณํ อจกฺขกรณํ อญฺญาณกรณํ ปญฺญานิโรธียํ^๒ วิฆาตปฺกฺขียํ อนิพฺพาน-
 สํวตฺตนิกํฯ พยาปาทนีวรณํ ภิกฺขเว อนุชกรณํ ฯเปฯ ถีนมิทฺธนีวรณํ ภิกฺขเว
 อนุชกรณํฯ อุทฺธจฺจกฺกฺกฺจฺจนีวรณํ ภิกฺขเว อนุชกรณํฯ วิจิกฺกฺจฺจฺจนีวรณํ ภิกฺขเว
 อนุชกรณํ อจกฺขกรณํ อญฺญาณกรณํ ปญฺญานิโรธียํ วิฆาตปฺกฺขียํ อนิพฺพาน-
 สํวตฺตนิกํฯ อิเม [๓] ภิกฺขเว ปญฺจ นีวรณา อนุชกรณา อจกฺขกรณา อญฺญาณกรณา
 ปญฺญานิโรธียา วิฆาตปฺกฺขียา อนิพฺพานสํวตฺตนิกาฯ

[๕๐๒]

สฺตฺติเม ภิกฺขเว โปชฺฌงฺกา จกฺขกรณา ฌาณกรณา ปญฺญาวุทฺธียา อวิฆาต-
 ปฺกฺขียา นิพฺพานสํวตฺตนิกาฯ กตเม สฺตฺตฯ สฺตฺติสมฺโปชฺฌงฺโค ภิกฺขเว จกฺขกรโณ
 ฌาณกรโณ ปญฺญาวุทฺธียโย อวิฆาตปฺกฺขียโย นิพฺพานสํวตฺตนิโก ฯเปฯ อุเปกฺขา-
 สมฺโปชฺฌงฺโค ภิกฺขเว จกฺขกรโณ ฌาณกรโณ ปญฺญาวุทฺธียโย อวิฆาตปฺกฺขียโย นิพฺพาน-
 สํวตฺตนิโกฯ อิเม โข ภิกฺขเว สฺตฺต โปชฺฌงฺกา จกฺขกรณา ฌาณกรณา ปญฺญาวุทฺธียา
 อวิฆาตปฺกฺขียา นิพฺพานสํวตฺตนิกาติฯ

นีวรณวฺกฺโค จตฺตฺโต ฯ

๑. พุ. ... นิโรธีกาฯ

๒. พุ. ... ธิกํฯ

๓. ม. พุ. โขฯ

นิวรรณสูตร

นิวรรณทำให้มีด

[๕๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ เหล่านี้ กระทำให้มีด กระทำไม่ให้มีจักขุ กระทำไม่ให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน นิวรรณ ๕ เป็นไฉน? คือ กามฉันทนิวรรณ กระทำให้มีด กระทำไม่ให้มีจักขุ กระทำไม่ให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน พยาบาทนิวรรณ... ถีนมิทชนิวรรณ... อุทัจจกุกกุจจนิวรรณ... วิจิกิจฉานนิวรรณ กระทำให้มีด กระทำไม่ให้มีจักขุ กระทำไม่ให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรรณ ๕ เหล่านี้แล กระทำให้มีด กระทำไม่ให้มีจักขุ กระทำไม่ให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความดับปัญญา เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน.

[๕๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล กระทำให้มีจักขุ กระทำให้มีญาณ เป็นที่ตั้งแห่งความเจริญปัญญา ไม่เป็นไปในฝักฝ่ายแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ นิวรรณวรรคที่ ๔

ตสฺสุทฺถานัน

เทว กุสลา กิเลส^๑ จ
 อนาวรรณ^๒ อปริหานิ
 นีวรณน จ เต ทสชาติฯ

เทว โยนิโส จ วุฑฺฒิ จ
 นีวรณาวรรณ รุกฺขํ

---

๑. ม. ยฺ. กิเลสฯ

๒. ม. อวารณา นีวรณา รุกฺขํฯ ยฺ. อวารโณ อปริหานิ นีวรณญจ เต ทสชาติ นีวรณวรรณรุกฺขํฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุสลสูตรที่ ๑	๒. กุสลสูตรที่ ๒
๓. อูปกิลสสูตร	๔. อโยนิโสสูตร
๕. โยนิโสสูตร	๖. วุฑฒิสสูตร
๗. อวารณานีรณสูตร	๘. นีรณวารณสูตร
๙. รุกขสูตร	๑๐. นีรณสูตร

จกฺวตฺติวคฺโค ปญฺจโม

[๕๐๓]

สาวตถีนินทานํฯ เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา
 ติสฺโส วิชา ปชหีสฺสุ สพฺเพ เต สตฺตุนฺนํ โปชฺฌณฺกานํ ภาวิตตฺตา พหุลือกตฺตฺตาฯ
 เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา ติสฺโส วิชา
 ปชหีสฺสนฺติ สพฺเพ เต สตฺตุนฺนํ โปชฺฌณฺกานํ ภาวิตตฺตา พหุลือกตฺตฺตาฯ เย หิ
 เกจิ ภิกฺขเว เอตฺรหิ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา ติสฺโส วิชา ปชฺหนฺติ สพฺเพ เต
 สตฺตุนฺนํ โปชฺฌณฺกานํ ภาวิตตฺตา พหุลือกตฺตฺตาฯ

[๕๐๔]

กตเมสํ สตฺตุนฺนํ โปชฺฌณฺกานํฯ สติสมฺโปกฺชฌณฺกสฺส ฯเปฯ อุเปกฺขา-
 สมโปกฺชฌณฺกสฺส เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา ติสฺโส
 วิชา ปชหีสฺสุ ฯเปฯ ปชหีสฺสนฺติ ฯเปฯ ปชฺหนฺติ สพฺเพ เต อิมสฺสเยว สตฺตุนฺนํ
 โปชฺฌณฺกานํ ภาวิตตฺตา พหุลือกตฺตฺตาติฯ

[๕๐๕]

รณฺโณ ภิกฺขเว จกฺวตฺติสฺส ปาตุภาวํ สตฺตุนฺนํ รตนานํ ปาตุภาวํ โหติฯ
 กตเมสํ สตฺตุนฺนํฯ จกฺกรตฺนสฺส ปาตุภาวํ โหติ หตฺถิรตฺนสฺส ปาตุภาวํ โหติ อสฺส-
 รตฺนสฺส ปาตุภาวํ โหติ มณฺนิรตฺนสฺส ปาตุภาวํ โหติ อิตฺถิรตฺนสฺส ปาตุภาวํ โหติ
 คหปฺติรตฺนสฺส ปาตุภาวํ โหติ ปริณายกฺรตฺนสฺส ปาตุภาวํ โหติฯ รณฺโณ ภิกฺขเว
 จกฺวตฺติสฺส ปาตุภาวํ อิมสํ สตฺตุนฺนํ รตนานํ ปาตุภาวํ โหติฯ

จกวัตติวรรคที่ ๕

วิชาสูตร

ละมานะ ๓ เพราะโพชฌงค์

[๕๐๓]

สาวตสันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ละมานะ ๓ อย่างได้แล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ละได้แล้วก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จกละมานะ ๓ อย่างได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด จกละได้ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ละมานะ ๓ อย่างได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ละได้ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

[๕๐๔]

โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ละมานะ ๓ อย่างได้แล้ว... สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จกละมานะ ๓ อย่างได้... สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ละมานะ ๓ อย่างได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ละได้ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑

จกวัตติสูตร

รัตนะ ๗ อย่าง

[๕๐๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระเจ้าจักรพรรดิปรากฏ รัตนะ ๗ อย่างจึงปรากฏ รัตนะ ๗ อย่างเป็นไฉน? คือ จักรแก้ว ๑ ช้างแก้ว ๑ [๑] แก้วมณี ๑ นางแก้ว ๑ คฤบดี^๒แก้ว ๑ ปริณายกแก้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระเจ้าจักรพรรดิปรากฏ รัตนะ ๗ อย่างเหล่านี้จึงปรากฏ.

๑. ม้าแก้ว -ผู้รวบรวม

๒. คฤหบดี -ผู้รวบรวม

[๕๐๖]

ตถาคตสฺส ภิกฺขเว ปาตุภาวา อรหโต สุมมาสมพุทฺธสฺส สตฺตุนฺนํ โปชฌงฺก-
 รัตนํ ปาตุภาโว โหติฯ กตเมสํ สตฺตุนฺนํ โปชฌงฺกรัตนํ^๑ฯ สติสมฺโปชฌงฺกรัตนสฺส
 ปาตุภาโว โหติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโปชฌงฺกรัตนสฺส ปาตุภาโว โหติฯ ตถาคตสฺส ภิกฺขเว
 ปาตุภาวา อรหโต สุมมาสมพุทฺธสฺส อิมสํ สตฺตุนฺนํ โปชฌงฺกรัตนํ ปาตุภาโว โหตีติฯ

[๕๐๗]

मारเสนปฺปมทฺทนํ โว ภิกฺขเว มคฺคํ เทสิสฺสามิ ตํ สุฌณาถฯ กตโม จ ภิกฺขเว
 มारเสนปฺปมทฺทโน มคฺโคฯ ยทิทํ สตฺตํ โปชฌงฺกาฯ กตเม สตฺตํฯ สติสมฺโปชฌงฺโก
 ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโปชฌงฺโกฯ อัย ภิกฺขเว มारเสนปฺปมทฺทโน มคฺโคติฯ

[๕๐๘]

สาวตฺถิฯ อถ โข อถฺยตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมฺนุตํ
 นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ ทฺวปฺปญฺโญ เอพฺมุโค ทฺวปฺปญฺโญ เอพฺมุโคติ
 ภนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตา นฺ โข ภนฺเต ทฺวปฺปญฺโญ เอพฺมุโคติ วุจฺจตีติฯ

[๕๐๙]

สตฺตุนฺนํ โข ภิกฺขุ โปชฌงฺกานํ อภาวิตตฺตา อพฺหุสฺสีกตตฺตา ทฺวปฺปญฺโญ เอพฺมุโคติ
 วุจฺจติฯ กตเมสํ สตฺตุนฺนํฯ สติสมฺโปชฌงฺกสฺส ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโปชฌงฺกสฺสฯ อิมสํ
 โข ภิกฺขุ สตฺตุนฺนํ โปชฌงฺกานํ อภาวิตตฺตา อพฺหุสฺสีกตตฺตา ทฺวปฺปญฺโญ เอพฺมุโคติ
 วุจฺจตีติฯ

[๕๐๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าปรากฏ รัตนะ คือ โภชณงค์ ๗ จึงปรากฏ รัตนะ คือ โภชณงค์ ๗ เป็นไฉน? ได้แก่ รัตนะ คือ สติสัมโพชณงค์ ฯลฯ รัตนะ คือ อุเบกขาสัมโพชณงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าปรากฏ รัตนะ คือ โภชณงค์ ๗ เหล่านี้จึงปรากฏ.

จบ สูตรที่ ๒

मारสูตร

โภชณงค์เป็นมรรคาเครื่องขำยี่มาร

[๕๐๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมรรคาเป็นเครื่องขำยี่มารและเสนามารแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟังมรรคานั้น ก็มรรคาที่เป็นเครื่องขำยี่มารและเสนามารเป็นไฉน? คือ โภชณงค์ ๗ โภชณงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชณงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชณงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมรรคาเครื่องขำยี่มารและเสนามาร.

จบ สูตรที่ ๓

ทูปปัญญสูตร

เหตุที่เรียกว่าคนโกงคนใบ้

[๕๐๘]

สาวตถินทาน. ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้งแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนโกง คนใบ้ คนโกง คนใบ้ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า คนโกง คนใบ้?

[๕๐๙]

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนโกง คนใบ้ ก็เพราะโภชณงค์ ๗ อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว^๑ โภชณงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชณงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชณงค์ ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนโกง คนใบ้ ก็เพราะโภชณงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๔

๑. ข้อสังเกต : เมื่อเทียบเคียงจากบาลีแล้ว วลี “ไม่กระทำให้มากแล้ว” เกินมา ๑ วลี -ผู้รวบรวม

[๕๑๐]

สาวตถีนํ ปญญา อนนพมฺโค ปญญา อนนพมฺโคติ ฆนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตา
นุ โข ฆนฺเต ปญญา อนนพมฺโคติ วุจฺจตีติ ฯ

[๕๑๑]

สตฺตุนฺนํ โข ภิกฺขุ โปชฌณฺคานํ ภาวิตฺตตา พหุถีกตฺตตา ปญญา อนนพมฺโคติ
วุจฺจติ ฯ กตเมถํ สตฺตุนฺนํ ฯ สติสมฺโปชฌณฺคสฺส ฯ เป ฯ อุเปกฺขาสมฺโปชฌณฺคสฺส ฯ
อิเมถํ โข ภิกฺขุ สตฺตุนฺนํ โปชฌณฺคานํ ภาวิตฺตตา พหุถีกตฺตตา ปญญา อนนพมฺโคติ
วุจฺจตีติ ฯ

[๕๑๒]

สาวตถีนินฺทานํ ฯ ทฬิทฺโท ทฬิทฺโหติ ฆนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตา นุ โข ฆนฺเต
ทฬิทฺโหติ วุจฺจตีติ ฯ

[๕๑๓]

สตฺตุนฺนํ โข ภิกฺขุ โปชฌณฺคานํ อภาวิตฺตตา อพหุถีกตฺตตา ทฬิทฺโหติ วุจฺจติ ฯ
กตเมถํ สตฺตุนฺนํ ฯ สติสมฺโปชฌณฺคสฺส ฯ เป ฯ อุเปกฺขาสมฺโปชฌณฺคสฺส ฯ อิเมถํ โข
ภิกฺขุ สตฺตุนฺนํ โปชฌณฺคานํ อภาวิตฺตตา อพหุถีกตฺตตา ทฬิทฺโหติ วุจฺจตีติ ฯ

ปัญญวาสุตร

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนมีปัญญา

[๕๑๐]

สาวัตถีนิทาน. ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนไข้ คนมีปัญญา ไม่ใช่คนไข้ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงจะเรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนไข้?

[๕๑๑]

พ. ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนไข้ ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนมีปัญญา ไม่ใช่คนไข้ ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๕

ทพิททสูตร

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนจน

[๕๑๒]

สาวัตถีนิทาน. ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนจน คนจน ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า คนจน?

[๕๑๓]

พ. ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนจน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขา-สัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ที่เรียกว่า คนจน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนไม่เจริญแล้ว ไม่กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๖

[๕๑๔]

สาวตถินิทาน์ฯ อทพิทุโท อทพิทุโทติ ฆนุเต วุจติ กิตตาวตา นุ โข ฆนุเต
อทพิทุโทติ วุจตีติฯ

[๕๑๕]

สตตุนัน โข ภิกขุ โพชฅณฺกานัน ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา อทพิทุโทติ วุจติฯ
กตเมสํ สตตุนันฯ สติสมโพชฅณฺกสฺส ฯเปฯ อุเปกฺขาสมโพชฅณฺกสฺสฯ อิมสํ โข
ภิกขุ สตตุนัน โพชฅณฺกานัน ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา อทพิทุโทติ วุจตีติฯ

[๕๑๖]

สาวตถินิทาน์ฯ อาทิจฺจสฺส ภิกฺขเว อุทฺยโต เอตํ ปุพฺพํคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ
ยทิตํ อรุณฺคคํฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน สตตุนัน โพชฅณฺกานัน อุปฺปาทาย
เอตํ ปุพฺพํคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิตํ กลฺยาณมิตฺตตฺตาฯ กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ ภิกฺขเว
ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ สตฺต โพชฅณฺเก ภาเวสฺสติ สตฺต โพชฅณฺเก พหุสีกริสฺสติฯ

[๕๑๗]

กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โพชฅณฺเก ภาเวติ สตฺต โพชฅณฺเก
พหุสีกริตฺติฯ อีช ภิกฺขเว ภิกฺขุ สติสมโพชฅณฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ อุเปกฺขา-
สมโพชฅณฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสฺสคฺคปริณามิ์ฯ เอว โข
ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โพชฅณฺเก ภาเวติ สตฺต โพชฅณฺเก พหุสีกริตฺติฯ

อทพิททสูตร

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรจึงเรียกว่าคนไม่จน

[๕๑๔]

สาวตถีนีทาน. ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า คนไม่จน คนไม่จน ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ จึงเรียกว่า คนไม่จน?

[๕๑๕]

พ. ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนไม่จน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว โพชฌงค์ ๗ เป็นไหน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขา- สัมโพชฌงค์ ดูกรภิกษุ ที่เรียกว่า คนไม่จน ก็เพราะโพชฌงค์ ๗ เหล่านี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว.

จบ สูตรที่ ๗

อาทิจจสูตร

ความเป็นผู้มีมิตรดีเป็นเบื้องต้นแห่งโพชฌงค์

[๕๑๖]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉ่นไฉ สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิด แห่งโพชฌงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉนั้นนั้นก็เหมือนกัน ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มาก ซึ่งโพชฌงค์ ๗.

[๕๑๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัย วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

[๕๑๘]

อหุตตติกั กิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาณณํ เอกงฺคมปิ สมนฺุสฺสามิ สฺตฺตฺนฺนํ
 โปชฺฌณฺคานํ อุปฺปาทาย ยถฺยิํ กิกฺขเว โยนิโสมนฺติกาโรฯ โยนิโสมนฺติการสมฺปนฺนสฺเสตํ
 กิกฺขเว กิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ สฺตฺต โปชฺฌณฺเค ภาเวสฺสตี สฺตฺต โปชฺฌณฺเค พหุลิกฺริสฺสติฯ

[๕๑๙]

กถญจ กิกฺขเว กิกฺขุ โยนิโสมนฺติการสมฺปนฺโน สฺตฺต โปชฺฌณฺเค ภาเวตี สฺตฺต
 โปชฺฌณฺเค พหุลิกโรตีฯ อธิ กิกฺขเว กิกฺขุ สติสมฺโปชฺฌณฺคํ ภาเวตี วิเวกนิสฺสตีตํ ฯเปฯ
 อุเปกฺขาสมฺโปชฺฌณฺคํ ภาเวตี วิเวกนิสฺสตีตํ วิราคนิสฺสตีตํ นิโรชนิสฺสตีตํ ไวสฺสคฺคปริณามิํฯ
 เอวํ โข กิกฺขเว กิกฺขุ โยนิโสมนฺติการสมฺปนฺโน สฺตฺต โปชฺฌณฺเค ภาเวตี สฺตฺต
 โปชฺฌณฺเค พหุลิกโรตีตีฯ

[๕๒๐]

พาหิรํ กิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาณณํ เอกงฺคมปิ สมนฺุสฺสามิ สฺตฺตฺนฺนํ
 โปชฺฌณฺคานํ อุปฺปาทาย ยถฺยิํ กิกฺขเว กลฺยาณมิตฺตฺตาฯ กลฺยาณมิตฺตฺตฺสฺเสตํ กิกฺขเว
 กิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ สฺตฺต โปชฺฌณฺเค ภาเวสฺสตี สฺตฺต โปชฺฌณฺเค พหุลิกฺริสฺสติฯ

อังคสูตรที่ ๑

โยนิโสมนสิการเป็นปัจจัยแห่งโภชณงค์

[๕๑๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทำปัจจัยภายในให้เป็นเหตุแล้ว เรายังไม่เล็งเห็นเหตุอื่น แม้อันหนึ่งเพื่อความบังเกิดแห่งโภชณงค์ ๗ เหมือนโยนิโสมนสิการเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย [๑] โยนิโสมนสิการ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโภชณงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโภชณงค์ ๗.

[๕๑๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโภชณงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโภชณงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชณงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชณงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมเจริญโภชณงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโภชณงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

อังคสูตรที่ ๒

ความเป็นผู้มีมิตรดีเป็นปัจจัยแห่งโภชณงค์

[๕๒๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทำปัจจัยภายนอกให้เป็นเหตุแล้ว เรายังไม่เล็งเห็นเหตุอื่น แม้อันหนึ่ง เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งโภชณงค์ ๗ เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโภชณงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโภชณงค์ ๗.

๑. อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วย -ผู้รวบรวม

[๕๒๑]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โภชณฺงเค ภาเวติ สตฺต โภชณฺงเค
 พหุสฺสโรติฯ อีช ภิกขเว ภิกขุ สติสมฺโภชณฺงคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ ฯเปฯ อุเปกฺขา-
 สมฺโภชณฺงคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิวรคฺคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามิฯ เอวํ โข
 ภิกขเว ภิกขุ กลฺยาณมิตฺโต สตฺต โภชณฺงเค ภาเวติ สตฺต โภชณฺงเค พหุสฺสโรตีติฯ

จกฺกวตฺติวคฺโค ปญฺจโม ฯ

ตสฺสทฺทานัน

วิชา จกฺกวตฺติ มาโร จ

ทฺฏปฺปญฺโณ ปญฺณเวณ จ

ทพิทฺโท อทพิทฺโท จ

อาทิจฺโจ องฺเคน เต ทสฺสตีฯ

(๕๒๑)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มาก ซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ คุณกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ จักกวัตติวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิชาสูตร	๒. จักกวัตติสูตร
๓. มารสูตร	๔. ทุปปัญญสูตร
๕. ปัญญาสูตร	๖. ทพิททสูตร
๗. อทพิททสูตร	๘. อาทิจจสูตร
๙. อังคสูตรที่ ๑	๑๐. อังคสูตรที่ ๒

โพชฌงคฉฏฐกัม ฉฏฐัง

[๕๒๒]

สาวตถีนิทานํฯ ปญจนุนญจ โว^๑ ภิกขเว นีวรณานํ สตตุนนญจ โพชฌงคานํ
อาหารญจ อนาหารญจ เทเสสสามิ ตํ สุณาถฯ

[๕๒๓]

โก จ ภิกขเว อาหารโร อนุปปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา กามจฺจนฺทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺลฺลตายฯ อตฺถิ ภิกขเว สุกฺกนิมิตฺตํ ตตฺถ อโยนิโส-
มฺนสิการพหฺลิกาโร อยมาหาโร อนุปปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา กามจฺจนฺทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺลฺลตายฯ

[๕๒๔]

โก จ ภิกขเว อาหารโร อนุปปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา พฺยาปาทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺลฺลตายฯ อตฺถิ ภิกขเว ปฏฺฐิมนิมิตฺตํ ตตฺถ อโยนิโส-
มฺนสิการพหฺลิกาโร อยมาหาโร อนุปปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา พฺยาปาทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺลฺลตายฯ

[๕๒๕]

โก จ ภิกขเว อาหารโร อนุปปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส
วา ถีนมิทฺทสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺลฺลตายฯ อตฺถิ ภิกขเว อรฺติ ตฺนฺทิ วิชฺมภิกขา^๒
ภตฺตสฺมมโท เจตโส จ ถีนตฺตํ ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหฺลิกาโร^๓ อยมาหาโร
อนุปปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺทสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา ถีนมิทฺทสฺส ภิชฺโยภาวาย
เวปฺลฺลตายฯ

[๕๒๖]

โก จ ภิกขเว อาหารโร อนุปปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส อุปปาทาย
อุปปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺลฺลตายฯ อตฺถิ ภิกขเว เจตโส
อวฺุปฺสโม ตตฺถ อโยนิโสมนสิการพหฺลิกาโร อยมาหาโร อนุปปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจ-
กุกฺกจฺจสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส ภิชฺโยภาวาย เวปฺลฺลตายฯ

๑. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

๒. ม. ย. วิชฺมภิกขาฯ

๓. อโยนิโสมนสิการพหฺลิกาโร -ผู้รวบรวม

หมวด ๖ แห่งโพชฌงค์ที่ ๖

อาหารสูตร

อาหารของนิรณ

[๕๒๒]

สวัตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอาหารและสิ่งที่มีใช้อาหาร ของนิรณ ๕ และโพชฌงค์ ๗ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังเรื่องนั้น.

[๕๒๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กืออะไรเล่า เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ศุภนิมิตมีอยู่ การกระทำให้มาก ซึ่งอโยนิโสมนสิการในศุภนิมิตนั้น นี้เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กืออะไรเล่า เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิฆนิมิตมีอยู่ การกระทำให้มาก ซึ่งอโยนิโสมนสิการในปฏิฆนิมิตนั้น นี้เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กืออะไรเล่า เป็นอาหารให้ถีนมิทระที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน ความบิดขี้เกียจ ความเมาอาหาร ความที่ใจหดหู่มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านั้น นี้เป็นอาหารให้ถีนมิทระที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กืออะไรเล่า เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกัจจะ ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่สงบใจมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในความไม่สงบใจนั้น นี้เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกัจจะ ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๒๗]

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนุнай วา วิจิกิจฉาย อุปปาทาย อุปปนุнай วา วิจิกิจฉาย ภิกขเว อหาวาย เวปลุทายฯ อตฺถิ ภิกขเว วิจิกิจฉานฺญา^๑ ฌมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุติกาโร อยมาหาโร อนุปปนุнай วา วิจิกิจฉาย อุปปาทาย อุปปนุнай วา วิจิกิจฉาย ภิกขเว อหาวาย เวปลุทายฯ

[๕๒๘]

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนุนสฺส วา สติสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนุนสฺส วา สติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว สติสมฺโพชฌนฺคานฺญา ฌมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุติกาโร อยมาหาโร อนุปปนุนสฺส วา สติสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนุนสฺส วา สติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ

[๕๒๙]

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนุนสฺส วา ฌมฺมวิจยสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนุนสฺส วา ฌมฺมวิจยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว กุสลา กุสลา ฌมฺมา สาวชชานวชฺชา ฌมฺมา หีนปฺปณีตา ฌมฺมา กณฺหสุกฺกสฺสปฺปฏิภา คา ฌมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุติกาโร อยมาหาโร อนุปปนุนสฺส วา ฌมฺมวิจยสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนุนสฺส วา ฌมฺมวิจยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ

[๕๓๐]

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนุนสฺส วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนุนสฺส วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว อารกฺชาตฺถุ นิกฺกมฺชาตฺถุ ปฺรกฺกมฺชาตฺถุ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุติกาโร อยมาหาโร อนุปปนุนสฺส วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนุนสฺส วา วิริยสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ

[๕๓๑]

โก จ ภิกขเว อหาโร อนุปปนุนสฺส วา ปีติสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนุนสฺส วา ปีติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว ปีติสมฺโพชฌนฺคานฺญา ฌมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหุติกาโร อยมาหาโร อนุปปนุนสฺส วา ปีติสมฺโพชฌนฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนุนสฺส วา ปีติสมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุริยาฯ

๑. ม. วิจิกิจฉานฺญาฯ

[๕๒๗]

คุณภิกษุทั้งหลาย กืออะไรเล่า เป็นอาหารให้วิจิจณาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น คุณภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิจณามีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้วิจิจณาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

อาหารของโพชฌงค์

[๕๒๘]

คุณภิกษุทั้งหลาย กืออะไรเล่า เป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? คุณภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโพชฌงค์มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๒๙]

คุณภิกษุทั้งหลาย กืออะไรเล่า เป็นอาหารให้ฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? คุณภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล ที่มีโทษและไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นส่วนข้างดำและข้างขาว มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๐]

คุณภิกษุทั้งหลาย กืออะไรเล่า เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? คุณภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม ความบากบั่น มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๑]

คุณภิกษุทั้งหลาย กืออะไรเล่า เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์ คุณภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งปีติสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

(๕๓๒)

โก จ ภิกขเว อหหารโ อรูปปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌงฺคสฺส ภาวนาย ปารีปฺรียาฯ อตฺถิ ภิกขเว
 กายปฺปสฺสทฺธิ จิตฺตปฺปสฺสทฺธิ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหฺลิกาโร อยมาหารโ อรูปปนฺนสฺส
 วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌงฺคสฺส
 ภาวนาย ปารีปฺรียาฯ

(๕๓๓)

โก จ ภิกขเว อหหารโ อรูปปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฌงฺคสฺส ภาวนาย ปารีปฺรียาฯ อตฺถิ ภิกขเว สมาธิ-
 นิमितฺตํ อพฺยคฺคณิमितฺตํ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหฺลิกาโร อยมาหารโ อรูปปนฺนสฺส
 วา สมาธิสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา สมาธิสมฺโพชฌงฺคสฺส ภาวนาย
 ปารีปฺรียาฯ

(๕๓๔)

โก จ ภิกขเว อหหารโ อรูปปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺคสฺส ภาวนาย ปารีปฺรียาฯ อตฺถิ ภิกขเว
 อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺคจฺญานียา ฐมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหฺลิกาโร อยมาหารโ
 อรูปปนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา อุเปกฺขา-
 สมฺโพชฌงฺคสฺส ภาวนาย ปารีปฺรียาฯ

(๕๓๕)

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส ภียโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ อตฺถิ ภิกขเว อสฺสภณิ-
 มิตฺตํ ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหฺลิกาโร อยมนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส
 อุปปาทาย อุปปนฺนสฺส วา กามจฺจนฺทสฺส ภียโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ

(๕๓๖)

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภียโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ อตฺถิ ภิกขเว เจโตวิมฺุตติ
 ตตฺถ โยนิโสมนสิการพหฺลิกาโร อยมนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส อุปปาทาย
 อุปปนฺนสฺส วา พฺยาปาทสฺส ภียโยภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ

[๕๓๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบกาย ความสงบจิต มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในความสงบนี้ นี่เป็นอาหารให้ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธินิมิต อภัยคณินิมิต (นิมิต^๑แห่งจิตอันมีอารมณ์ไม่ฟุ้งซ่าน) มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในนิมิตนั้น นี่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๓๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

มิใช่อาหารของนิวรรณ์

[๕๓๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสุกนิมิตมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในอสุกนิมิตนั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย เจโตวิมุติมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในเจโตวิมุตินั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

๑. นิมิต -ผู้รวบรวม

[๕๓๗]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา ถีนมิตฺตสฺส อุปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิตฺตสฺส ภิกฺขโสภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ อตฺถิ ภิกขเว อารกฺชาตุ นิกฺกมฺชาตุ ปฺรกฺกมฺชาตุ ตตฺถ โยนิโสมนสฺสการพหุสฺสิกาโร อยมนนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา ถีนมิตฺตสฺส อุปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ถีนมิตฺตสฺส ภิกฺขโสภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ

[๕๓๘]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส อุปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส ภิกฺขโสภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ อตฺถิ ภิกขเว เจตโส วุปฺสโม ตตฺถ โยนิโสมนสฺสการพหุสฺสิกาโร อยมนนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส อุปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส ภิกฺขโสภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ

[๕๓๙]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา วิจิกฺกฉาย อุปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา วิจิกฺกฉาย ภิกฺขโสภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ อตฺถิ ภิกขเว กุสลา กุสลา ชมฺมา สาวชฺชานวชฺชา ชมฺมา หีนปฺปณฺฑิตา ชมฺมา กณฺหสฺสูกสฺสปฏฺฐิกาคา ชมฺมา ตตฺถ โยนิโสมนสฺสการพหุสฺสิกาโร อยมนนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา วิจิกฺกฉาย อุปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา วิจิกฺกฉาย ภิกฺขโสภาวาย เวปฺปุลลาเยฯ

[๕๔๐]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา สติสฺสมโพนฺชณฺณคฺคสฺส อุปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สติสฺสมโพนฺชณฺณคฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุรียาฯ อตฺถิ ภิกขเว สติสฺสมโพนฺชณฺณคฺคจฺจานียา ชมฺมา ตตฺถ อมนสฺสการพหุสฺสิกาโร อยมนนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา สติสฺสมโพนฺชณฺณคฺคสฺส อุปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา สติสฺสมโพนฺชณฺณคฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุรียาฯ

[๕๔๑]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา ชมฺมวิจยสฺสมโพนฺชณฺณคฺคสฺส อุปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ชมฺมวิจยสฺสมโพนฺชณฺณคฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุรียาฯ อตฺถิ ภิกขเว กุสลา กุสลา ชมฺมา สาวชฺชานวชฺชา ชมฺมา หีนปฺปณฺฑิตา ชมฺมา กณฺหสฺสูกสฺสปฏฺฐิกาคา ชมฺมา ตตฺถ อมนสฺสการพหุสฺสิกาโร อยมนนาหารโ อรูปปนฺนสฺส วา ชมฺมวิจยสฺสมโพนฺชณฺณคฺคสฺส อุปาทาย อุปฺปนฺนสฺส วา ชมฺมวิจยสฺสมโพนฺชณฺณคฺคสฺส ภาวนาย ปารีปุรียาฯ

[๕๓๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้ถีนมิทระที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม ความบากบั่น มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในสิ่งเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้ถีนมิทระที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว^๑ ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบใจมีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในความสงบใจนั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

[๕๓๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้วิจิจจนาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล ที่มีโทษและไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นส่วนข้างดำและข้างขาว มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้วิจิจจนาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

มีชื่ออาหารของโพชฌงค์

[๕๔๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งสติสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้ฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล ที่มีโทษและไม่มีโทษ ที่เลวและประณีต ที่เป็นส่วนข้างดำและข้างขาว มีอยู่ การไม่กระทำให้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี่ไม่เป็นอาหารให้ฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งพระสูตรนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “ที่เกิดแล้ว” -ผู้รวบรวม

[๕๔๒]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปฺนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปาทาเย
 อุปฺนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฌงฺคสฺส ภาวนาเย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว อารพฺภชาตฺ
 นิกฺกมฺชาตฺ ปฺรกกมฺชาตฺ ตตฺถ อมฺนสิการพฺหุตีการโ อยมนาหารโ อรูปปฺนฺนสฺส วา
 วิริยสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปาทาเย อุปฺนฺนสฺส วา วิริยสมฺโพชฌงฺคสฺส ภาวนาเย
 ปารีปุริยาฯ

[๕๔๓]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปฺนฺนสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปาทาเย
 อุปฺนฺนสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชฌงฺคสฺส ภาวนาเย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว ปิตฺติ-
 สมฺโพชฌงฺคญฺจานิยา ฐมฺมา ตตฺถ อมฺนสิการพฺหุตีการโ อยมนาหารโ อรูปปฺนฺนสฺส
 วา ปิตฺติสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปาทาเย อุปฺนฺนสฺส วา ปิตฺติสมฺโพชฌงฺคสฺส ภาวนาเย
 ปารีปุริยาฯ

[๕๔๔]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปฺนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปาทาเย
 อุปฺนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌงฺคสฺส ภาวนาเย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว กาย-
 ปฺปสฺสทฺธิ จิตฺตปฺปสฺสทฺธิ ตตฺถ อมฺนสิการพฺหุตีการโ อยมนาหารโ อรูปปฺนฺนสฺส วา
 ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปาทาเย อุปฺนฺนสฺส วา ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌงฺคสฺส ภาวนาเย
 ปารีปุริยาฯ

[๕๔๕]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปฺนฺนสฺส วา สฺมาธิสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปาทาเย
 อุปฺนฺนสฺส วา สฺมาธิสมฺโพชฌงฺคสฺส ภาวนาเย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว สฺมาธิ-
 นิमितฺตํ อพฺยคฺคณิमितฺตํ ตตฺถ อมฺนสิการพฺหุตีการโ อยมนาหารโ อรูปปฺนฺนสฺส วา
 สฺมาธิสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปาทาเย อุปฺนฺนสฺส วา สฺมาธิสมฺโพชฌงฺคสฺส ภาวนาเย
 ปารีปุริยาฯ

[๕๔๖]

โก จ ภิกขเว อนาหารโ อรูปปฺนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปาทาเย
 อุปฺนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺคสฺส ภาวนาเย ปารีปุริยาฯ อตฺถิ ภิกขเว อุเปกฺขาส-
 สมฺโพชฌงฺคญฺจานิยา ฐมฺมา ตตฺถ อมฺนสิการพฺหุตีการโ อยมนาหารโ อรูปปฺนฺนสฺส
 วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺคสฺส อุปาทาเย อุปฺนฺนสฺส วา อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺคสฺส
 ภาวนาเย ปารีปุริยาติฯ

[๕๔๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความริเริ่ม ความพยายาม ความบากบั่น มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมนสิการในสิ่งเหล่านั้น นี้ไม่เป็นอาหารให้วิริยสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งปีติสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้ไม่เป็นอาหารให้ปีติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้ปีสัทธสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงบกาย ความสงบจิต มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมนสิการในความสงบนั้น นี้ไม่เป็นอาหารให้ปีสัทธสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธินิมิต อภัยคคณิมิต มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมนสิการในนิมิตนั้น นี้ไม่เป็นอาหารให้สมาธิสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่า ไม่เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอยู่ การไม่กระทำใ้มากซึ่งมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้ไม่เป็นอาหารให้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้ว ให้เจริญบริบูรณ์.

[๕๔๗]

อด โข สมพหุลา ภิกขุ ปุพฺพณฺหสมฺมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย สาวตฺถิ
 ปิณฺฑาทาย ปาวีสึสุฯ อด โข เตสํ ภิกขุณฺํ เอตทโหสิ อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิย
 ปิณฺฑาทาย จริตฺตํ ยนฺนุน มยฺ เยน อณฺณตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปสงฺก-
 เมยฺยามาติฯ อด โข เต ภิกขุ เยน อณฺณตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุป-
 สงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อณฺณตติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธิ สมฺโมทึสุ สมฺโมทนีย
 กถํ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมฺนตฺตํ นิสึทึสุฯ เอกมฺนตฺตํ นิสินฺเน โข เต ภิกขุ เต
 อณฺณตติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจฺจํ สมฺโณ อาวุโส โคตโม สวากานํ เอวํ ฌมฺม
 เทเสติ เอถ ตฺตฺเมห ภิกขเว ปญฺจ นีวฺรณฺเน ปหาย เจตฺโส อุปกฺกิลเส ปญฺญา
 ทฺตฺพลีกรณฺเน สตฺต พฺชณฺญเค ยถาภูตํ ภาเวถาติฯ มยฺมปี โข อาวุโส สวากานํ เอวํ
 ฌมฺม เทเสม เอถ ตฺตฺเมห อาวุโส ปญฺจ นีวฺรณฺเน ปหาย เจตฺโส อุปกฺกิลเส ปญฺญา
 ทฺตฺพลีกรณฺเน สตฺต พฺชณฺญเค ยถาภูตํ ภาเวถาติฯ อิทฺ โน อาวุโส โก วิเสโส โก
 อธิปฺปายโส กิณฺณานาครณฺณํ สมณฺสสฺส วา โคตมฺสสฺส อมฺหากํ วา ยทิตฺถํ ฌมฺมเทสฺสนาย
 วา ฌมฺมเทสฺสนํ อนุสาสนิยา วา อนุสาสนนฺนฺติ^๑ฯ

[๕๔๘]

อด โข เต ภิกขุ เตสํ อณฺณตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินฺนทึสุ
 นปฺปฏิกโกสิสุ อนภินฺนทิตฺวา อปฺปฏิกโกสิตฺวา อฏฺฐายาสนา ปกฺกมึสุ ภควโต สนฺติเก
 เอตฺสสฺส ภาสิตฺสสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามาติฯ

[๕๔๙]

อด โข เต ภิกขุ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาทาย จริตฺวา ปจฺจนาภตฺตํ ปิณฺฑทปาทปฏิกฺกนฺดา
 เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทตฺวา เอกมฺนตฺตํ นิสึทึสุฯ
 เอกมฺนตฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจฺจํ อิทฺ มยฺ ภนฺเต ปุพฺพณฺหสมฺมํ
 นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฺฑาทาย ปริสึมิหฯ เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ
 เอตทโหสิ อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาทาย จริตฺตํ ยนฺนุน มยฺ เยน อณฺณตติตฺถิยานํ
 ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปสงฺกเมยฺยามาติฯ อด โข มยฺ ภนฺเต เยน อณฺณตติตฺถิยานํ
 ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปสงฺกมิมฺห อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อณฺณตติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ
 สทฺธิ สมฺโมทิมฺห สมฺโมทนีย กถํ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมฺนตฺตํ นิสึทิมฺหฯ เอกมฺนตฺตํ

๑. ม. ย. อนุสาสนินฺนฺติฯ เวมฺปริฯ

ปริยายสูตร

ปริยายนิวรรณ์ ๕

(๕๔๗)

ครั้งนั้น ภิกษุมากรูป เวลาเช้า นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถิ ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นได้มีความดำริว่า เวลานี้เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถิก่อน ก็ยังเข้านัก ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเถิด ภิกษุเหล่านั้นจึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้กล่าวกะภิกษุเหล่านั้นว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลาย เหล่านี้ว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดังนี้

แม้พวกเรา ก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของเรา นี้ อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน ระหว่างธรรมเทศนาของพวกเรากับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสน์ของพวกเรากับอนุศาสน์ของพระสมณโคดม.

(๕๔๘)

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรถีย์ปริพาชกพวกนั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำพูดนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

(๕๔๙)

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นครั้งเที่ยวบิณฑบาตในพระนครสาวัตถิ เวลาปัจฉิมภัตกลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อเช้าวันนี้ ข้าพระองค์ทั้งหลายนุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร ได้เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถิ ข้าพระองค์ทั้งหลายได้มีความดำริว่า เวลานี้เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถิก่อน ก็ยังเข้านัก ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเถิด ลำดับนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกได้พูดกะข้าพระองค์ทั้งหลายว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลาย อย่างนี้ว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดังนี้

นิตินุเน โข อเมห ฆนุเต เต^๑ อณฺณตติตฺติยา ปริพฺพชาชกา เอตทโวจฺจํ สมฺโณ อาวุโส
 โคตโม สาวกานํ เอวํ ฆมฺมํ เทเสติ เอถ ตฺวเมห ฆิกฺขเว ปญฺจ นีวรณฺเน ปหาย เจตฺโส
 อุกฺกเกเส ปญฺญาเย ทฺวพฺพลึกรณฺเน สตฺต โปชฺฌนฺจเ ยถาภูตํ ภาเวถาติฯ มยฺมปี โข
 อาวุโส สาวกานํ เอวํ ฆมฺมํ เทเสม เอถ ตฺวเมห อาวุโส ปญฺจ นีวรณฺเน ปหาย เจตฺโส
 อุกฺกเกเส ปญฺญาเย ทฺวพฺพลึกรณฺเน สตฺต โปชฺฌนฺจเ ยถาภูตํ ภาเวถาติฯ อิทฺ โน
 อาวุโส โก วิเสโส โก อธิปฺปายโส ฆินฺนนากรณฺมํ สมณฺสสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากํ
 วา ยทิทํ ฆมฺมเทสนาย วา ฆมฺมเทสนํ อนุสาสนิยา วา อนุสาสนนฺติฯ

[๕๕๐]

อถ โข มยฺ ฆนุเต เตสํ อณฺณตติตฺติยานํ ปริพฺพชาชกานํ ภาสิตํ เนว อฆินฺนทิมฺห
 นปฺปฏิโกสฺมิห อฆินฺนทิตฺวา อปฺปฏิโกสฺติวา อฏฺฐายาสนา ปกฺกมิมฺห ฆควโต
 สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามาติฯ

[๕๕๑]

เอวํ วาทินฺ ฆิกฺขเว อณฺณตติตฺติยา ปริพฺพชาชกา เอวมสฺส วจฺนียา อตฺถิ
 ปนาวุโส ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม ปญฺจ นีวรณฺนา ทส โหนฺติ สตฺต โปชฺฌนฺจกา
 จตฺตทฺทสาติฯ เอวํ ปุญฺจา ฆิกฺขเว อณฺณตติตฺติยา ปริพฺพชาชกา น เจว สมฺปายิสฺสนฺติ
 อุตฺตริมฺจ วิฆาตํ อาปชฺชิสฺสนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ยถา ตํ ฆิกฺขเว อวิสยสฺมึฯ
 นาหนฺตํ ฆิกฺขเว ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณฺพฺราหฺมณิยา
 ปชาย สเทวมฺนุสฺสาย โย อิมสํ ปญฺหานํ เวยฺยากรณฺน จิตฺตํ อาราเชยฺย อณฺณตฺร
 ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา อิตฺ วา ปน สุตฺวาฯ

[๕๕๒]

กตโม จ ฆิกฺขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม ปญฺจ นีวรณฺนา ทส โหนฺติฯ

[๕๕๓]

ยทฺปี ฆิกฺขเว อชฺฌตฺตํ กามจฺจนฺโท ตทฺปี นีวรณฺมํ ยทฺปี พหิทฺธา กามจฺจนฺโท
 ตทฺปี นีวรณฺมํ กามจฺจนฺทนีวรณฺนฺติ อิติ หิทํ อุกฺกเทสํ อากจฺจติ^๒ฯ ตทฺมินาเปตฺ
 ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ

๑. ย. อยํ ปาโจ นตฺติฯ

๒. ม. คจฺจติฯ เอวมฺปริฯ

แม้พวกเราที่แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเกิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามเป็นจริง ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของเรา อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน ของพระสมณโคดมหรือของพวกเรา ก็ว่า ธรรมเทศนาของพวกเรา กับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสน์ของพวกเรากับอนุศาสน์ของพระสมณโคดม.

[๕๕๐]

ครั้งนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลาย ไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความของคำพูดนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

[๕๕๑]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนี้ ควรเป็นผู้อันเธอทั้งหลาย พึงถามอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ปริยายที่นิวรรณ์ ๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่าง ที่โพชฌงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่าง มีอยู่หรือ? พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ถูกเธอทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย และจักถึงความอึดอัดอย่างยิ่ง ข้อเป็นเพราะเหตุไร? เพราะเป็นปัญหาที่ถามในฐานะมิใช่ชีวิตัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เคยเห็นบุคคลในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ที่จะยังจิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหาลเหล่านี้ เว้นเสียจากตถาคต สาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากตถาคต หรือจากสาวกของตถาคตนั้น.

[๕๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่นิวรรณ์ ๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่าง เป็นไฉน?

[๕๕๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้กามฉันทะในภายในก็เป็นนิวรรณ์ แม้กามฉันทะในภายนอกก็เป็นนิวรรณ์ คำว่า กามฉันทนิวรรณ์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ กามฉันทนิวรรณ์นั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๔]

ยหปี ภิกขเว อชฺฌตฺตํ พฺยาปาโท ตทปี นีวรณํ ยหปี พหิทฺธา พฺยาปาโท
ตทปี นีวรณํ พฺยาปาทนีวรณนฺติ อิติ หิํ อุกฺเทสํ อากจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ
ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ

[๕๕๕]

ยหปี ภิกขเว ถีนํ ตทปี นีวรณํ ยหปี มิทฺธํ ตทปี นีวรณํ ถีนมิทฺธนีวรณนฺติ
อิติ หิํ อุกฺเทสํ อากจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ

[๕๕๖]

ยหปี ภิกขเว อุกฺกจฺจํ ตทปี นีวรณํ ยหปี กุกฺกจฺจํ ตทปี นีวรณํ อุกฺกจฺจ-
กุกฺกจฺจนีวรณนฺติ อิติ หิํ อุกฺเทสํ อากจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ

[๕๕๗]

ยหปี ภิกขเว อชฺฌตฺตํ ชมฺเมสุ วิจิกฺกฉา ตทปี นีวรณํ ยหปี พหิทฺธา ชมฺเมสุ
วิจิกฺกฉา ตทปี นีวรณํ วิจิกฺกฉานีวรณนฺติ อิติ หิํ อุกฺเทสํ อากจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ
ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ

[๕๕๘]

อัย โข ภิกขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม ปฺลฺลจ นีวรณา ทส โหนติฯ

[๕๕๙]

กตโม จ ภิกขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม สตฺต โปชฺฌนฺกา จตฺตทส โหนติฯ

[๕๖๐]

ยหปี ภิกขเว อชฺฌตฺตํ ชมฺเมสุ สติ ตทปี สติสมฺโพชฺฌนฺโค ยหปี พหิทฺธา
shmเมสุ สติ ตทปี สติสมฺโพชฺฌนฺโค สติสมฺโพชฺฌนฺโคติ อิติ หิํ อุกฺเทสํ อากจฺฉติฯ
ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ

[๕๖๑]

ยหปี ภิกขเว อชฺฌตฺตํ ชมฺเมสุ ปฺลฺลยาเย ปวิจฺฉินฺติ ปฺริจฺจติ ปฺริวํสมาปชฺชติ
ตทปี ชมฺมวิจฺยสมฺโพชฺฌนฺโค ยหปี พหิทฺธา ชมฺเมสุ ปฺลฺลยาเย ปวิจฺฉินฺติ ปฺริจฺจติ
ปฺริวํสมาปชฺชติ ตทปี ชมฺมวิจฺยสมฺโพชฺฌนฺโค ชมฺมวิจฺยสมฺโพชฺฌนฺโคติ อิติ หิํ
อุกฺเทสํ อากจฺฉติฯ ตทมินาเปตํ ปริยาเยน ทฺวยํ โหติฯ

[๕๕๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้พยาบาทในภายในก็เป็นนิรณัน แม้พยาบาทในภายนอกก็เป็นนิรณัน คำว่า พยาบาทนิรณัน ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ พยาบาทนิรณันนั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ถีนะก็เป็นนิรณัน แม้มิททะก็เป็นนิรณัน คำว่า ถีนมิทธนิรณัน ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ ถีนมิทธนิรณันนั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้อุทธัจจะก็เป็นนิรณัน แม้อุกกุกจจะเป็นนิรณัน คำว่า อุทธัจจกุกกุกจนิรณัน ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ อุทธัจจกุกกุกจนิรณันนั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่วิจิกิจฉานในธรรมทั้งหลายภายใน^๑ก็เป็นนิรณัน แม่วิจิกิจฉานในธรรมทั้งหลายในภายนอกก็เป็นนิรณัน คำว่า วิจิกิจฉานนิรณัน ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ วิจิกิจฉานนิรณันนั้น ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๕๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายนี้แล ที่นิรณัน ๕ อาศัยแล้วเป็น ๑๐ อย่างนี้.

[๕๕๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่โพชฌงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่าง เป็นไฉน?

[๕๖๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้สติในธรรมทั้งหลายในภายในก็เป็นสติสัมโพชฌงค์ แม้สติในธรรมทั้งหลายในภายนอกก็เป็นสติสัมโพชฌงค์ คำว่า สติสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ สติสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๑]

แม้ธรรมทั้งหลายในภายใน ที่บุคคลเลือกเฟ้นตรวจตราถึงความพินิจพิจารณาด้วยปัญญา ก็เป็นฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์ แม้ธรรมทั้งหลายในภายนอกที่บุคคลเลือกเฟ้นตรวจตราถึงความพินิจพิจารณาด้วยปัญญา ก็เป็นฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์ คำว่า ฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ ฉัมมวิจยสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

๑. ธรรมทั้งหลายในภายใน -ผู้รวบรวม

[๕๖๒]

ยทปิ ภิกขเว กายิกัม วิริยัม ตทปิ วิริยสมโพชฌงโค ยทปิ เจตสิกัม วิริยัม ตทปิ
 วิริยสมโพชฌงโค วิริยสมโพชฌงโคติ อิติ หิทำ อุทเทสั อากจจติฯ ตทมินาเปตัม
 ปริยาเยน ทวยัม โหติฯ

[๕๖๓]

ยทปิ ภิกขเว สวิตกุกสวิจารา ปีติ ตทปิ ปีติสมโพชฌงโค ยทปิ อวิตกุก-
 กาวิจารา ปีติ ตทปิ ปีติสมโพชฌงโค ปีติสมโพชฌงโคติ อิติ หิทำ อุทเทสั อากจจติฯ
 ตทมินาเปตัม ปริยาเยน ทวยัม โหติฯ

[๕๖๔]

ยทปิ ภิกขเว กายปฺปสฺสทฺธิ ตทปิ ปสฺสทฺธิสมโพชฌงโค ยทปิ จิตฺตปฺปสฺสทฺธิ
 ตทปิ ปสฺสทฺธิสมโพชฌงโค ปสฺสทฺธิสมโพชฌงโคติ อิติ หิทำ อุทเทสั อากจจติฯ
 ตทมินาเปตัม ปริยาเยน ทวยัม โหติฯ

[๕๖๕]

ยทปิ ภิกขเว สวิตกุกโก สวิจาโร สมาธิ ตทปิ สมาธิสมโพชฌงโค ยทปิ
 อวิตกุกโก อวิจาโร สมาธิ ตทปิ สมาธิสมโพชฌงโค สมาธิสมโพชฌงโคติ อิติ หิทำ
 อุทเทสั อากจจติฯ ตทมินาเปตัม ปริยาเยน ทวยัม โหติฯ

[๕๖๖]

ยทปิ ภิกขเว อชฺฌตฺตัม ฌมฺเมสฺสุ อุเปกฺขา ตทปิ อุเปกฺขาสมโพชฌงโค
 ยทปิ พหิทฺธา ฌมฺเมสฺสุ อุเปกฺขา ตทปิ อุเปกฺขาสมโพชฌงโค อุเปกฺขาสมโพชฌงโค
 ตติ อิติ หิทำ อุทเทสั อากจจติฯ ตทมินาเปตัม ปริยาเยน ทวยัม โหติฯ

[๕๖๗]

อัย โข ภิกขเว ปริยาโย ยัม ปริยาโย อากมฺม สตฺต โพชฌงกา จตุทฺทสาตีฯ

[๕๖๒]

คุณธิกษุทั้งหลาย แม้ความเพียรทางกายก็เป็นวิริยสัมโพชฌงค์ แม้ความเพียรทางจิตก็เป็นวิริยสัมโพชฌงค์ คำว่า วิริยสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ วิริยสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๓]

คุณธิกษุทั้งหลาย แม้ปิตีที่มีวิตกวิจารณ์ก็เป็นปีติสัมโพชฌงค์ แม้ปิตีที่ไม่มีวิตกวิจารณ์ก็เป็นปีติสัมโพชฌงค์ คำว่า ปีติสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ ปีติสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๔]

คุณธิกษุทั้งหลาย แม้ความสงบกายก็เป็นปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ แม้ความสงบจิตก็เป็นปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ คำว่า ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๕]

คุณธิกษุทั้งหลาย แม้สมาธิที่มีวิตกวิจารณ์เป็นสมาธิสัมโพชฌงค์ แม้สมาธิที่ไม่มีวิตกวิจารณ์เป็นสมาธิสัมโพชฌงค์ คำว่า สมาธิสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ สมาธิสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๖]

คุณธิกษุทั้งหลาย แม้ความวางเฉยในธรรมทั้งหลายในภายใน ก็เป็นอุเบกขาสัมโพชฌงค์ แม้ความวางเฉยในธรรมทั้งหลายในภายนอก ก็เป็นอุเบกขาสัมโพชฌงค์ คำว่า อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดังนี้ ย่อมมาสู่อุเทศ แม้โดยปริยายนี้ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ก็เป็น ๒ อย่าง.

[๕๖๗]

คุณธิกษุทั้งหลาย ปริยายนี้แล ที่โพชฌงค์ ๗ อาศัยแล้วเป็น ๑๔ อย่าง.

จบ สูตรที่ ๒

[๕๖๘]

อด โข สมพหุลา ภิกขุ ปุพฺพณฺหสมมฺยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย สวาทฺถิ
 ปิณฺฑาทาย ปาวิสฺสึ^๑ ฯ (ปริยายสุดตสทิสฺ) ฯ เอวํวาทิโน ภิกฺขเว อณฺณตติตฺถิยา
 ปรีพฺพาชกา เอวมสฺสุ วจฺนียา ยสฺมี อาวุโส สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ กตเมสฺส ตสฺมี
 สมเย โพชฺฌณฺคานํ อกาโล ภาวนาย ฯ กตเมสฺส ตสฺมี สมเย โพชฺฌณฺคานํ กาโล ภาวนาย ฯ
 ยสฺมี ปนาวุโส สมเย อุตฺตมํ จิตฺตํ โหติ กตเมสฺส ตสฺมี สมเย โพชฺฌณฺคานํ อกาโล
 ภาวนาย ฯ กตเมสฺส ตสฺมี สมเย โพชฺฌณฺคานํ กาโล ภาวนายาติ ฯ เอวํ ปุณฺณจฺจา ภิกฺขเว
 อณฺณตติตฺถิยา ปรีพฺพาชกา น เจว สมฺปายิสฺสนฺติ อุตฺตริณฺจ วิฆาตํ อาปฺชฺชิสฺสนฺติ ฯ
 ตํ กิสฺส เหตุ ฯ ยถา ตํ ภิกฺขเว อวิสยสฺมี ฯ นาหนุตํ ภิกฺขเว ปสฺสามิ สทฺเวเก โลเก
 สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณฺพฺราหฺมณฺนียา ปชาย สทฺวมนุสฺสาย โย อิมสฺส ปญฺหานํ
 เวยยากรณฺน จิตฺตํ อาราเชยฺย อณฺณตฺร ตถาคเตน วา ตถาคตสวาทเณ วา อิตฺถ
 วา ปน สุตฺวา ฯ

[๕๖๙]

ยสฺมี ปน^๒ ภิกฺขเว สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ อกาโล ตสฺมี สมเย ปสฺสทฺธิ-
 สมโพชฺฌณฺคสฺส ภาวนาย อกาโล สมาริสมโพชฺฌณฺคสฺส ภาวนาย อกาโล อูปฺเภขา-
 สมโพชฺฌณฺคสฺส ภาวนาย ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ ลีนํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ
 ทฺสฺสมฺภูจฺจาปยํ โหติ ฯ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส ปรีตฺตํ อคฺคิ อฺชฺชาเลตฺตกาโม อสฺส
 โส ตตฺถ อลฺลานิ เจว ติณฺณานิ ปกฺกฺขิเปยฺย อลฺลานิ [๑] โคมยานิ ปกฺกฺขิเปยฺย อลฺลานิ
 กฺกฺขฺยานิ ปกฺกฺขิเปยฺย อุตฺทวาตณฺจ ทฺเทยฺย ปสฺสกานิ^๓ จ โอกิเรยฺย ภพฺโพ นฺุ โข โส
 ปุริโส ปรีตฺตํ อคฺคิ อฺชฺชาเลตฺตุนฺติ ฯ โน เหตุ ฆนฺเต ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺมี
 สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ อกาโล ตสฺมี สมเย ปสฺสทฺธิสมโพชฺฌณฺคสฺส ภาวนาย อกาโล
 สมาริสมโพชฺฌณฺคสฺส ภาวนาย อกาโล อูปฺเภกฺขสมโพชฺฌณฺคสฺส ภาวนาย ฯ ตํ กิสฺส
 เหตุ ฯ ลีนํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ^๔ ทฺสฺสมฺภูจฺจาปยํ โหติ ฯ

๑. ม. ย. สพฺพตฺถ ปวิสฺสึ ฯ

๒. ม. ย. ปนสทฺโท นตฺถิ ฯ

๓. ม. ๑ ฯ เอวมฺปรี ฯ

๔. ม. ปสฺสเกณ ฯ เอวมฺปรี ฯ

๕. ฌมฺเมหิ -ผู้รวบรวม

อัคคิสุตฺร

เจริญโพชฌงค์ตามกาล

(๕๖๘)

ครั้งนั้น ภิกษุเป็นอันมาก เวลาเช้า นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี (ความต่อไปเหมือนปริยายสูตรข้อ ๕๕๗-๕๕๐) พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนี้ ควรเป็นผู้อันเชอทั้งหลายฟังถามอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใดจิตหดหู่ สมัยนั้น มิใช่กาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน เป็นกาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน? สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น มิใช่กาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน เป็นกาลเพื่อเจริญโพชฌงค์เหล่าไหน? พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกถูกเชอทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย และจักถึงความอึดอัดอย่างยิ่ง ข้อเป็นเพราะเหตุไร? เพราะเป็นปัญหาที่ถามในฐานะมิใช่วิสัยดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่เคยเห็นบุคคลในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ที่จะยังจิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหาล่าช้า เว้นเสียจากตถาคต สาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากตถาคต หรือจากสาวกของตถาคตนั้น.

(๕๖๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น มิใช่กาลเพื่อเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ [๑] ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้น ยากที่จะให้ตั้งขึ้นได้ด้วยธรรมเหล่านั้น เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลง เขาจึงใส่หญ้าสด ใค้สด ไม้สด ฟันน้ำ และโรยฝุ่นลงในไฟนั้น บุรุษนั้นจะสามารถก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลงขึ้นได้หรือหนอ?

ภ. ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า.

พ. ฉะนั้นก็เหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น มิใช่กาลเพื่อเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้น ยากที่จะให้ตั้งขึ้นได้ด้วยธรรมเหล่านั้น.

๑. มิใช่กาลเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ -ผู้รวบรวม

[๕๗๐]

ยสฺมิณฺจ โข ภิกฺขเว สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ กาโล ตสฺมี สมเย ฌมฺมวិทย-
สมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถ กาโล วิริยสมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถ กาโล ปீติ-
สมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ลีนํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ
สุสฺมณฺณาปยํ โหติฯ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส ปรีตฺตํ อคฺคิ อชฺชาเลตฺตกาโม อสฺส
โส ตตฺถ สุกฺขานิ เจว ติณฺณานิ ปกฺขิเปยฺย สุกฺขานิ โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย สุกฺขานิ
กณฺฐานิ ปกฺขิเปยฺย มุขวาทถฺย ทเทยฺย น จ ปัสฺสเกน โอกิเรยฺย ภพฺโพ นฺุ โข
โส ปุริโส ปรีตฺตํ อคฺคิ อชฺชาเลตฺตุนฺติ^๑ฯ เอวํ ฆนฺเตฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺมี
สมเย ลีนํ จิตฺตํ โหติ กาโล ตสฺมี สมเย ฌมฺมวิทยสมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถ กาโล
วิริยสมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถ กาโล ปீติสมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ
ลีนํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ สุสฺมณฺณาปยํ โหติฯ

[๕๗๑]

ยสฺมี ภิกฺขเว สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ อกาโล ตสฺมี สมเย ฌมฺมวิทย-
สมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถ อกาโล วิริยสมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถ อกาโล ปீติ-
สมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ อุทฺธตํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ
ทฺฐุปสมมํ โหติฯ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ นิพฺพาเปตฺตกาโม อสฺส
โส ตตฺถ สุกฺขานิ เจว ติณฺณานิ ปกฺขิเปยฺย สุกฺขานิ โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย สุกฺขานิ
กณฺฐานิ ปกฺขิเปยฺย มุขวาทถฺย ทเทยฺย น จ ปัสฺสเกน โอกิเรยฺย ภพฺโพ นฺุ โข โส
ปุริโส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ นิพฺพาเปตฺตุนฺติฯ โน เหนฺตํ ฆนฺเตฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว
ยสฺมี สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ อกาโล ตสฺมี สมเย ฌมฺมวิทยสมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถ
อกาโล วิริยสมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถ อกาโล ปீติสมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถฯ ตํ กิสฺส
เหตุฯ อุทฺธตํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ ทฺฐุปสมมํ โหติฯ

[๕๗๒]

ยสฺมิณฺจ โข ภิกฺขเว สมเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ กาโล ตสฺมี สมเย ปสฺสทฺธิ-
สมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถ กาโล สมาริสมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถ กาโล อุปกฺษา-
สมโพชฌนฺคสฺส ภาวนาถฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ อุทฺธตํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ
สฺฐุปสมมํ โหติฯ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ นิพฺพาเปตฺตกาโม
อสฺส โส ตตฺถ อลฺลานิ เจว ติณฺณานิ ปกฺขิเปยฺย อลฺลานิ โคมยานิ ปกฺขิเปยฺย

๑. ม. อุชฺชาลิตฺตุนฺติฯ

[๕๗๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น เป็นกาลเพื่อเจริญสัมมวិทย-
สัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์
ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้น ให้ตั้งขึ้นได้ง่ายด้วยกรรมเหล่านั้น
เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลง เขาจึงใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง
ไม้แห้ง เอาปากเป่า และไม่โรยฝุ่นในไฟนั้น บุรุษนั้นจะสามารถก่อไฟดวงน้อยให้
ลุกโพลงขึ้นได้หรือหนอ?

ภ. ได้ พระเจ้าข้า.

พ. ฉะนั้นก็เหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตหดหู่ สมัยนั้น เป็นกาล
เพื่อเจริญสัมมวิทยสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญ
ปีติสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่ นั้น ให้ตั้งขึ้นได้ง่าย
ด้วยกรรมเหล่านั้น.

[๕๗๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น มิใช่กาลเพื่อเจริญสัมมวิทย-
สัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์
ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ยากที่จะให้สงบได้ด้วยกรรม
เหล่านั้น เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ เขาจึงใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง
ไม้แห้ง เอาปากเป่า และไม่โรยฝุ่นลงไปในกองไฟใหญ่นั้น บุรุษนั้นจะสามารถดับไฟ
กองใหญ่ได้หรือหนอ?

ภ. ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า.

พ. ฉะนั้นก็เหมือนกันภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น มิใช่กาล
เพื่อเจริญสัมมวิทยสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ มิใช่กาลเพื่อเจริญ
ปีติ-สัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ยากที่จะ
ให้สงบได้ด้วยกรรมเหล่านั้น.

[๕๗๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้น เป็นกาลเพื่อเจริญปัสสัทธิ-
สัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ให้สงบได้ง่ายด้วยกรรมเหล่านั้น
เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ เขาจึงใส่หญ้าสด โคมัยสด ไม้สด ฟนน้ำ
และโรยฝุ่นลงในกองไฟใหญ่นั้น บุรุษนั้นจะสามารถดับกองไฟกองใหญ่นั้นได้หรือหนอ?

อดุลานิ กัญจานิ ปกฺขิปปยฺย อุทกฺวาตณฺจ ททฺเขยฺย ปัสฺสูกานิ จ โอบิเรยฺย ภาพุโพ นฺ
 โข โส ปุริโส มหนฺตํ อคฺคิกฺขนฺธํ นิพฺพาเปตฺตุนฺติฯ เอิวํ ภาณฺเตฯ เอิวมฺเว โข ภิกฺขเว
 ยสฺมี สมนฺเย อุทฺธตํ จิตฺตํ โหติ กาโล ตสฺมี สมนฺเย ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌนฺคสฺส ภาวนาย
 กาโล สมาริสมฺโพชฺฌนฺคสฺส ภาวนาย กาโล อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺคสฺส ภาวนายฯ ตํ
 กิสฺส เหตุฯ อุทฺธตํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตํ เอเตหิ ฌมฺเมหิ สฺวูปสมฺมํ โหติฯ สติณฺจ
 ขฺวาทํ ภิกฺขเว สพฺพตฺถิกํ วทามิติฯ

[๕๗๓]

เอกํ สมฺมํ ภาควา โกลิเยสฺสุ วิหฺรติ หลิตฺทวสนฺนนาม โกลิยานํ นิคโมฯ อถ
 โข สมฺพหฺลตา ภิกฺขุ ปุพฺพณฺหสมฺมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย หลิตฺทวสนํ ปิณฺฑทาย
 ปาวีสึสฺสุฯ อถ โข เตสํ ภิกฺขุณฺํ เอตทโหสิ อติปฺปโค โข ตาว หลิตฺทวสนํ ปิณฺฑทาย
 จริตฺตํ ยนฺนุน มยฺ เยน อณฺณตติถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปสงฺกมฺยยามาติฯ

[๕๗๔]

อถ โข เต ภิกฺขุ เยน อณฺณตติถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปสงฺกมฺมีสฺ
 อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อณฺณตติถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธิ สมฺโมทิสฺสุ สมฺโมทนียํ กถํ
 สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺทิสฺสุฯ เอกมฺนตํ นิสินฺเน โข เต ภิกฺขุ เต^๑
 อณฺณตติถิยา ปริพฺพาชกา เอตทไวจฺจํฯ

[๕๗๕]

สมฺโณ อาวุโส โคตโม สวากานํ เอิวํ ฌมฺมํ เทเสติ เอถ ตฺมเมห ภิกฺขเว ปญฺจ
 นีวรณฺเ ปหาย เจตโส อุปกฺกิลเส ปญฺญา ยพฺพทฺธิกรณฺเ เมตฺตาสหคเตน เจตสา
 เอกํ ทิสํ ฌริตฺวา วิหฺรตฺ ตถา ทฺถิตฺยํฯ ตถา ตฺถิตฺยํฯ ตถา จตฺตฺถํฯ อิติ อุทฺธมฺโ
 ติริยํ สพฺพทฺธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปฺปเลน มหคฺคเตน
 อปฺปมาณฺเณ อเวเรน อพฺยาปฺชณฺเณ ฌริตฺวา วิหฺรตฺฯ

ภ. ได้ พระเจ้าข้า.

พ. ฉะนั้นก็เหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน สมัยนั้นเป็นกาลเพื่อเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ เป็นกาลเพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ให้สงบได้ง่ายด้วยกรรมเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวสติแล ว่ามีประโยชน์ในที่ทั้งปวง.

จบ สูตรที่ ๓

เมตตสูตร

พรหมวิหาร ๔

[๕๗๓]

ผู้สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวโกลิยะ ชื่อ หลีททวสันนะ ในโกลิยชนบท ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เวลาเช้า นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังหลีททวสันนนิคม ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้น มีความดำริว่า เวลานี้เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตยังหลีททวสันนนิคมก่อน ก็ยังเซ้าซี้ ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเถิด.

[๕๗๔]

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้น เข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ได้พูดกะภิกษุเหล่านั้นว่า

[๕๗๕]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า

มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละนิรณัน ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วจงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบูรณ์ เป็นมหรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด.

[๕๗๖]

กรุณาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฆริตฺวา วิหฺรตฺ ตถา ทุตฺติยํ ตถา ตตฺติยํ ตถา จตฺตํ อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพชฺชि สพฺพตฺตตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ กรุณาสหคเตน เจตสา วิปฺปฺเลน มหคคเตน อปฺปมาณฺเณ อเวเรน อพฺยาปฺชณฺเณ ฆริตฺวา วิหฺรตฺ ฯ

[๕๗๗]

มุทิตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฆริตฺวา วิหฺรตฺ ตถา ทุตฺติยํ ตถา ตตฺติยํ ตถา จตฺตํ อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพชฺชิ สพฺพตฺตตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ มุทิตาสหคเตน เจตสา วิปฺปฺเลน มหคคเตน อปฺปมาณฺเณ อเวเรน อพฺยาปฺชณฺเณ ฆริตฺวา วิหฺรตฺ ฯ

[๕๗๘]

อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฆริตฺวา วิหฺรตฺ ตถา ทุตฺติยํ ตถา ตตฺติยํ ตถา จตฺตํ อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพชฺชิ สพฺพตฺตตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปฺปฺเลน มหคคเตน อปฺปมาณฺเณ อเวเรน อพฺยาปฺชณฺเณ ฆริตฺวา วิหฺรตฺติ ฯ

[๕๗๙]

มยฺมปิ โห อวฺสุ สวากานํ เอวํ ฆมฺมํ เทเสมฺ เอถ ตฺตฺเมห อวฺสุ ปญฺจ นีวรณฺ ปหาย เจตฺโส อุปกฺกิลเส ปญฺญา ย ทุพฺพลีกรณฺ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฆริตฺวา วิหฺรตฺ ฯ

[๕๘๐]

อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฆริตฺวา วิหฺรตฺ ตถา ทุตฺติยํ ตถา ตตฺติยํ ตถา จตฺตํ อิติ อุทฺธมฺโห ติริยํ สพฺพชฺชิ สพฺพตฺตตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปฺปฺเลน มหคคเตน อปฺปมาณฺเณ อเวเรน อพฺยาปฺชณฺเณ ฆริตฺวา วิหฺรตฺติ ฯ

[๕๘๑]

อิชฺ โน อวฺสุ โก วิเสโส โก อธิปฺปายโส กิณฺนนากรณํ สมณฺสฺส วา โคตมฺสฺส อมฺหากํ วา ยทิตํ ฆมฺมเทสฺนํ วา ฆมฺมเทสฺนํ อนฺุสฺสณฺนิยา วา อนฺุสฺสณฺนฺติ ฯ

[๕๗๖]

จงมีใจประกอบด้วยกรุณา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยกรุณาอันไพบุลย์ เป็นมหรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด.

[๕๗๗]

จงมีใจประกอบด้วยมุทิตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยมุทิตาอันไพบุลย์ เป็นมหรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด.

[๕๗๘]

จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบุลย์ เป็นมหรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด.

[๕๗๙]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย แม้พวกเราก็แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเกิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย ละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วจงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ฯลฯ

[๕๘๐]

จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบุลย์ เป็นมหรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด.

[๕๘๑]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของพวกเรา^๑ อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน ของพระสมณโคดมหรือของพวกเรา คือว่า^๑ ธรรมเทศนาของพวกเรากับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสน์ของพวกเรากับอนุศาสน์ของพระสมณโคดม.

๑. หรือว่า -ผู้รวบรวม

[๕๘๒]

อด โข เต ภิกขุ เตสํ อณฺณตฺตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทิสฺสู
นปฺปฏิกโกสฺสิสฺสู อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิกโกสฺสิตฺวา อุกฺขายาสนา ปกฺกมฺมฺิสฺสู ภควโต สฺนฺตฺถิเก
เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามาติฯ

[๕๘๓]

อด โข เต ภิกขุ หลิตฺทวสเน ปิณฺฑาทาย จริตฺวา ปจฺจนาภตฺตํ ปิณฺฑาทปาท-
ปฏิกกนฺตา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺมฺิสฺสู อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมฺนฺตํ
นีสฺสิตฺสูฯ เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺนา โข เต ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจฺจุฯ

[๕๘๔]

อิธ มยฺ ภนฺเต ปุพฺพพณฺ्हสมยฺ นีวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย หลิตฺทวสนฺ^๑
ปิณฺฑาทาย ปวิสฺสมฺหาฯ เตสํ โน ภนฺเต อมฺหากํ เอตทโหสิ อติปฺปโค โข ตาว
หลิตฺทวสนฺ ปิณฺฑาทาย จริตฺตุ ยนฺนฺน มยฺ เยน อณฺณตฺตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ
อาราโม เตนฺอุปสงฺกเมยฺยามาติฯ

[๕๘๕]

อด โข มยฺ ภนฺเต เยน อณฺณตฺตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนฺอุปสงฺกมิมฺหา
อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อณฺณตฺตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธิ สมฺโมทิมฺหา สมฺโมทนียํ กถํ
สาราณียํ วีตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนฺตํ นีสฺสิตฺมฺหาฯ เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺเน โข อเมห ภนฺเต เต
อณฺณตฺตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจฺจุฯ

[๕๘๖]

สมฺโณ อาวุโส โคตโม สาวกานํ เอวํ ชมฺมํ เทเสติ เอถ ตฺมุเมห ภิกฺขเว ปญฺจ
นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิลเส ปญฺญา ย พุพฺพลีกรเณ เมตฺตตาสหคเตน เจตสา
เอกํ ทิสฺสํ ฝริตฺวา วิหฺรต ฯเปฯ

[๕๘๗]

กรฺุณาสหคเตน เจตสาฯ

[๕๘๒]

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญาเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำพูดนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

[๕๘๓]

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้น ครั้นเที่ยวไปบิณฑบาตในหลัทธิทวสันนนิคม เวลาปัจฉิมกัต กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

[๕๘๔]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อเช้านี้ ข้าพระองค์ทั้งหลายนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังหลัทธิทวสันนนิคม ข้าพระองค์ทั้งหลายได้มีความดำริว่า เวลานี้ เราจะเที่ยวไปบิณฑบาตยังหลัทธิทวสันนนิคมก่อน ก็ยังเข้าอยู่ ถ้ากระไรเราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญาเดียรถีย์ปริพาชกเกิด.

[๕๘๕]

ลำดับนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลาย เข้าไปยังอารามของพวกอัญญาเดียรถีย์ปริพาชก ได้ปราศรัยกับพวกอัญญาเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกอัญญาเดียรถีย์ปริพาชก ได้พูดกะข้าพระองค์ทั้งหลายว่า

[๕๘๖]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า
มาเกิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วจงมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เกิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบูรณ์ เป็นมรรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เกิด.

[๕๘๗]

จงมีใจประกอบด้วยกรุณา...

[๕๘๘]

มุกิตาสหคเตน เจตสาฯ

[๕๘๙]

อุเปกขาสหคเตน เจตสา เอกัง ทิสฺส ผริตฺวา วิหฺรธ ตถา ทฺวติยฺฯ ตถา ตติยฺฯ ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺทมโร ติริยํ สพฺพชฺชิตฺตํ สพฺพทตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกขาสหคเตน เจตสา วิปฺเปลฺเลน มหคคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ผริตฺวา วิหฺรธาติฯ

[๕๙๐]

มยฺมปิ โข อาวุโส สวากานํ เอวํ ชมฺมํ เทเสมฺ เอถ ตฺวเมหฺ อาวุโส ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปฺกุกิลเส ปญฺญา ย ทฺวพฺพลิกฺกรเณ เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกัง ทิสฺส ผริตฺวา วิหฺรธ ฯเปฯ

[๕๙๑]

กรฺรณาสหคเตน เจตสาฯ

[๕๙๒]

มุกิตาสหคเตน เจตสาฯ

[๕๙๓]

อุเปกขาสหคเตน เจตสา เอกัง ทิสฺส ผริตฺวา วิหฺรธ ตถา ทฺวติยาฯ ตถา ตติยฺฯ ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺทมโร ติริยํ สพฺพชฺชิตฺตํ สพฺพทตฺตํ สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกขาสหคเตน เจตสา วิปฺเปลฺเลน มหคคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ผริตฺวา วิหฺรธาติฯ

[๕๙๔]

อิชฺ โน อาวุโส โก วิเสโส โก อธิปฺปายโส กิณฺณานากรณํ สมณฺสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากํ วา ยทิทํ ชมฺมเทสฺนาย วา ชมฺมเทสนํ อนุสฺสาสนิยา วา อนุสฺสาสนนฺติฯ

[๕๙๕]

อด โข มยฺม ฆนฺเต เตสํ อญฺญตติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินฺนุทิมฺห นปฺปฏิกโกสิมฺห อนภินฺนุทิตฺวา อปฺปฏิกโกสิตฺวา อญฺญา ยาสนา ปกฺกมิมฺห ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามาติฯ

[๕๘๘]

จงมีใจประกอบด้วยมุทิตา...

[๕๘๙]

จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แฝ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบุลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แฝ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เถิด.

[๕๙๐]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย แม้พวกเราที่แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายอย่างนี้ว่า มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย ละนิวรรณ์ ๕ อันเป็นอุปกิเลสของใจ ทอนกำลังปัญญา แล้วจงมีใจประกอบด้วยเมตตา แฝ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ฯลฯ

[๕๙๑]

จงมีใจประกอบด้วยกรุณา...

[๕๙๒]

จงมีใจประกอบด้วยมุทิตา...

[๕๙๓]

จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขา แฝ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่เถิด ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง จงมีใจประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบุลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แฝ่ไปทั่วโลก ในที่ทุกสถาน อันมีสัตว์ทุกหมู่เหล่าอยู่เถิด.

[๕๙๔]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ในการแสดงธรรมของพวกเรา^๑ อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นประโยชน์อันยิ่ง อะไรเป็นความต่างกัน ของพระสมณโคดมของหรือพวกเรา คือว่า^๑ ธรรมเทศนาของพวกเรากับธรรมเทศนาของพระสมณโคดม หรืออนุศาสน์ของพวกเรากับอนุศาสน์ของพระสมณโคดม.

[๕๙๕]

ครั้งนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่ชื่นชม ไม่คัดค้านคำพูดของอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้น ครั้นแล้วลุกจากอาสนะ หลีกไป ด้วยตั้งใจว่า เราทั้งหลายจักทราบเนื้อความแห่งคำพูดนี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

๑. หรือว่า -ผู้รวบรวม

[๕๙๖]

เอว้าทีโน ภิกขเว อณฺณตติถยา ปรีพพชกา เอวมสฺส วจนียา กถํ ภาวิตา
 ปนาวุโส เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ กิํคตฺติกา โหติ กิํมฺปรมา กิํมฺผลา กิํมฺปรีโยสํนาฯ กถํ
 ภาวิตา ปนาวุโส กรุณา เจโตวิมุตฺติ กิํคตฺติกา โหติ กิํมฺปรมา กิํมฺผลา กิํมฺปรีโยสํนาฯ
 กถํ ภาวิตา ปนาวุโส มุทิตา เจโตวิมุตฺติ กิํคตฺติกา โหติ กิํมฺปรมา กิํมฺผลา กิํมฺ-
 ปรีโยสํนาฯ กถํ ภาวิตา ปนาวุโส อุเปกฺขา เจโตวิมุตฺติ กิํคตฺติกา โหติ กิํมฺปรมา
 กิํมฺผลา กิํมฺปรีโยสํนาติฯ เอวํ ปุญฺญา ภิกขเว อณฺณตติถยา ปรีพพชกา น เจว
 สมฺปายิสฺสนฺติ อุตฺตริณฺจ วิฆาตํ อापชฺชิสฺสนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ยถา ตํ ภิกขเว
 อวิสยสฺมึฯ นานฺหนฺตํ ภิกขเว ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสุ-
 สมณพฺรหฺมณฺนิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย โย อิมสํ ปญฺหานํ เวยฺยากรณฺน จิตฺตํ
 อาราเชยฺย อณฺณตฺร ตถาคเตน วา ตถาคตสวเกน วา อิตฺโต วา ปน สุตฺวาฯ

[๕๙๗]

กถํ ภาวิตา จ ภิกขเว เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ กิํคตฺติกา โหติ กิํมฺปรมา กิํมฺผลา
 กิํมฺปรีโยสํนาฯ อีช ภิกขเว ภิกฺขุ เมตฺตาสหคตํ สติสมฺโพชณฺจํ^๑ ภาเวติ ฯเปฯ
 เมตฺตาสหคตํ อุเปกฺขาสมฺโพชณฺจํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามึฯ โส สเจ อากงฺขติ อปฺปฏฺฏิญฺเเล ปฏฺฏิญฺลสฺสณฺณี วิหเรยฺยนฺติ ปฏฺฏิญฺล-
 สฺสณฺณี ตตฺถ วิหฺรติ สเจ อากงฺขติ ปฏฺฏิญฺเเล อปฺปฏฺฏิญฺลสฺสณฺณี วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏฺฏิญฺล-
 สฺสณฺณี ตตฺถ วิหฺรติ สเจ อากงฺขติ อปฺปฏฺฏิญฺเเล จ ปฏฺฏิญฺเเล จ ปฏฺฏิญฺลสฺสณฺณี วิหเรยฺยนฺติ
 ปฏฺฏิญฺลสฺสณฺณี ตตฺถ วิหฺรติ สเจ อากงฺขติ ปฏฺฏิญฺเเล จ อปฺปฏฺฏิญฺเเล จ อปฺปฏฺฏิญฺลสฺสณฺณี
 วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏฺฏิญฺลสฺสณฺณี ตตฺถ วิหฺรติ สเจ อากงฺขติ อปฺปฏฺฏิญฺลญฺจ ปฏฺฏิญฺลญฺจ
 ตทฺทุกฺขํ อภินิวชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชานฺติ อุเปกฺขโก [๒] ตตฺถ
 วิหฺรติ สโต สมฺปชานฺติ สุกฺกํ วา โข ปน วิโมกฺขํ อุปสมฺปชช วิหฺรติฯ สุกฺกปรมาหํ
 ภิกขเว เมตฺตาเจโตวิมุตฺตี วทามิฯ อีช ปญฺณสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตรวิมุตฺตี อปฺปฏฺฏิ-
 วิชฺฌโตฯ

๑. สติสมฺโพชณฺจํ -ผู้รวบรวม

๒. ม. ๑ ฯ

เมตตเจโตวิมุตติ^๑ มีอะไรเป็นคติ

[๕๙๖]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกผู้มีวาตะอย่างนี้ ควรเป็นผู้อันเธอทั้งหลายพึงถามอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็เมตตเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด กรุณาเจโตวิมุตติ... มุทิตาเจโตวิมุตติ... อุเบกขาเจโตวิมุตติ^๒ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ถูกเธอทั้งหลายถามอย่างนี้แล้ว จักแก้ไม่ได้เลย และจักถึงความอึดอัดอย่างยิ่ง ชื่อนั้นเป็นเพราะเหตุไร? เพราะเป็นปัญหาที่ถามในฐานะมิใช่วิสัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่แลเห็นบุคคลในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ที่จะยังจิตให้ยินดีด้วยการแก้ปัญหาเหล่านี้ เว้นเสียจากตถาคต สาวกของตถาคต หรือผู้ที่ฟังจากตถาคต หรือจากสาวกของตถาคต.

[๕๙๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมตตเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยเมตตา ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยเมตตา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราเพียงมีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ปฏิกุศลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราเพียงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราเพียงมีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราเพียงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลและสิ่งไม่ปฏิกุศลอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลและในสิ่งไม่ปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราเพียงแยกสิ่งไม่ปฏิกุศลและปฏิกุศลทั้งสองนั้นออกเสีย แล้ววางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง เธอย่อมเข้าถึงสุกวิโมกข์อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเมตตเจโตวิมุตติว่า มีสุกวิโมกข์เป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุนั้นยังไม่แทงตลอดวิมุตติอันยวดยิ่งในธรรมวินัย ปัญญาของเธอจึงยังเป็นโลกีย์.^๓

๑. เมตตเจโตวิมุตติ -ผู้รวบรวม

๒. กรุณาเจโตวิมุตติ... มุทิตาเจโตวิมุตติ... อุเบกขาเจโตวิมุตติ -ผู้รวบรวม

๓. หมายเหตุ : ผู้ศึกษาพึงเทียบเคียงในบาลีด้วย -ผู้รวบรวม

[๕๙๘]

กถั ภาวิตา จ ภิกขเว ภิกขุ กฐณา เจโตวิมุตติ กீคติกา โหติ กิมปรมา กิมผลา
 กิมปริโยसानาฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ กฐณาสหคต สติสมโพชฌงค์ ภาเวติ ฯเปฯ กฐณา-
 สหคต อุเปกขาสมโพชฌงค์ ภาเวติ วิเวกนิสสิต วิราคนิสสิต นิโรชนิสสิต โวสสคค-
 ปริณามิฯ โส สเจ อากงขติ อปปฏิกุเล ปฏิกุลสญณี วิหเรยฺยนติ ปฏิกุลสญณี
 ตตถ วิหริติ ฯเปฯ สเจ อากงขติ อปปฏิกุลญจ ปฏิกุลญจ ตทุกยํ อภินิวฺชเชตฺวา
 อุเปกขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ อุเปกขโก ตตถ วิหริติ สโต สมฺปชาโน
 สพฺพโส วา ปน รูปสญญานํ สมติกุกมา ปฏิมสญญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญญานํ
 อมนสิการา อนนฺโต อากาโสติ อากาसानญจายตํ อุปสมฺปชฺช วิหริติฯ อากาสา-
 นญจายตนฺปรมาหิ ภิกขเว กฐณาเจโตวิมุตติ วทามิฯ อธิ ปญฺณสฺส ภิกขุโน
 อุตฺตรวิมุตติ อปปฏิวิชฺฌโตฯ

[๕๙๙]

กถั ภาวิตา จ ภิกขเว มุทิตาเจโตวิมุตติ กี่คติกา โหติ กิมปรมา กิมผลา
 กิมปริโยसानาฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ มุทิตาสหคต สติสมโพชฌงค์ ภาเวติ ฯเปฯ
 มุทิตาสหคต อุเปกขาสมโพชฌงค์ ภาเวติ วิเวกนิสสิต วิราคนิสสิต นิโรชนิสสิต
 โวสสคคปริณามิฯ โส สเจ อากงขติ อปปฏิกุเล ปฏิกุลสญณี วิหเรยฺยนติ
 ปฏิกุลสญณี ตตถ วิหริติ ฯเปฯ สเจ อากงขติ อปปฏิกุลญจ ปฏิกุลญจ ตทุกยํ
 อภินิวฺชเชตฺวา อุเปกขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ อุเปกขโก ตตถ วิหริติ สโต
 สมฺปชาโน สพฺพโส วา ปน อากาसानญจายตํ สมติกุกมม อนนฺตํ วิญญาณนฺติ
 วิญญาณญจายตํ อุปสมฺปชฺช วิหริติฯ วิญญาณญจายตนฺปรมาหิ ภิกขเว มุทิตา-
 เจโตวิมุตติ วทามิฯ อธิ ปญฺณสฺส ภิกขุโน อุตฺตรวิมุตติ อปปฏิวิชฺฌโตฯ

[๖๐๐]

กถั ภาวิตา จ ภิกขเว อุเปกขาเจโตวิมุตติ กี่คติกา โหติ กิมปรมา กิมผลา
 กิมปริโยसानาฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ อุเปกขาสหคต สติสมโพชฌงค์ ภาเวติ ฯเปฯ
 อุเปกขาสหคต อุเปกขาสมโพชฌงค์ ภาเวติ วิเวกนิสสิต วิราคนิสสิต นิโรชนิสสิต
 โวสสคคปริณามิฯ โส สเจ อากงขติ อปปฏิกุเล ปฏิกุลสญณี วิหเรยฺยนติ ปฏิกุลสญณี

[๕๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรุณาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยกรุณา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลนั้นอยู่ ฯลฯ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงแยกสิ่งไม่ปฏิกูลและปฏิกูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ในสิ่งทั้งสองนั้น หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะล่วงรูปสัจจะเสียโดยประการทั้งปวง เพราะปฏิขมสัจจะดับไป เพราะไม่กระทำไว้ในใจซึ่งนานัตตสัจจะ เธอค้ำนั่งอยู่ว่า อากาศไม่มีที่สุด ย่อมบรรลु อากาธานัญญาตนะอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวกรุณาเจโตวิมุตติว่ามีอากาธานัญญาตนะ เป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุผู้ยังไม่แทงตลอดวิมุตติอันยวดยิ่งในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเธอ จึงยังเป็นโลกีย์.

[๕๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มูทิตาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยมูทิตา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลนั้นอยู่ ฯลฯ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงแยกสิ่งไม่ปฏิกูลและปฏิกูลทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะล่วงอากาธานัญญาตนะเสียโดยประการทั้งปวง เธอค้ำนั่งอยู่ว่า วิญญาณไม่มีที่สุด ย่อมบรรลुวิญญาณัญญาตนะอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าว มูทิตาเจโตวิมุตติว่า มีวิญญาณัญญาตนะเป็นอย่างยิ่ง เพราะภิกษุผู้ยังไม่แทงตลอดวิมุตติอันยวดยิ่งในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเธอ จึงยังเป็นโลกีย์.

[๖๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุเบกขาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร มีอะไรเป็นคติ มีอะไรเป็นอย่างยิ่ง มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอุเบกขา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูลอยู่ เธอก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิกูลในสิ่งไม่ปฏิกูล

ตตถ วิหริ สเจ อากงขติ ปฏิกูเล อปฺปฏิกูลสณฺณิ วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกูลสณฺณิ
 ตตถ วิหริ สเจ อากงขติ อปฺปฏิกูเล จ ปฏิกูเล จ ปฏิกูลสณฺณิ วิหเรยฺยนฺติ
 ปฏิกูลสณฺณิ ตตถ วิหริ สเจ อากงขติ ปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูลสณฺณิ
 วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกูลสณฺณ ตตถ วิหริ สเจ อากงขติ อปฺปฏิกูลญจ ปฏิกูลญจ
 ตทุกฺขํ อภินิวฺชเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ อุเปกฺขโก ตตถ วิหริ
 สโต สมฺปชาโน สพุพโส วา ปน วิญฺญาณญฺจายตฺนํ สมตฺติกมฺม นตฺถิ กิณฺจติ
 อากิณฺจญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหริฯ อากิณฺจญฺจายตฺนปรมาหํ ภิกฺขเว อุเปกฺขา-
 เจโตวิมุตฺตี วทามิฯ อึธ ปณฺณสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตริวิมุตฺตี อปฺปฏฺวิวิฆฺมโตติฯ

(๖๐๑)

สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข สคารโว^๑ พุราหุมนฺเณ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิ สมฺโมทนฺนํ กถํ สาราณฺนํ วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺตํ
 นิสิตฺติฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สคารโว พุราหุมนฺเณ ภควนฺตํ เอตทโวจ

(๖๐๒)

โก นฺุ โข โภ โคตม เหตุ โภ ปจฺจโย เยนเนกทา ทิฆรตฺตํ สชฺชฌายกตาปี
 มนฺตา นปฺปฏฺภินฺติ ปเคว อสชฺชฌายกตาฯ โภ ปน โภ โคตม เหตุ โภ ปจฺจโย
 เยนเนกทา ทิฆรตฺตํ อสชฺชฌายกตาปี มนฺตา ปฏฺภินฺติ ปเคว สชฺชฌายกตาติฯ

(๖๐๓)

ยสฺมี โข พุราหุมนฺ สมเย กามราคปริยฺญูจิตฺเตน เจตฺสา วิหริ กามราคปรเตน
 อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณฺํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสตี^๒ อตฺตตฺถมฺปิ
 ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสตี ปรตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ
 นปฺปชานาติ น ปสฺสตี อุกฺขตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสตี
 ทิฆรตฺตํ สชฺชฌายกตาปี มนฺตา นปฺปฏฺภินฺติ ปเคว อสชฺชฌายกตาฯ

๑. ม. ย. สคารโวฯ เวมฺปริฯ

๒. ม. ย. น ปสฺสตีติ น ทิสฺสตีฯ เวมฺปริฯ

นั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิบัติในสิ่งปฏิบัติอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิบัติในสิ่งปฏิบัติอยู่นั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าปฏิบัติในสิ่งไม่ปฏิบัติและสิ่งปฏิบัติอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ปฏิบัติและสิ่งปฏิบัติอยู่นั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงมีความสำคัญว่าไม่ปฏิบัติในสิ่งปฏิบัติและไม่ปฏิบัติอยู่ ก็ย่อมมีความสำคัญว่าไม่ปฏิบัติในสิ่งปฏิบัติและในสิ่งไม่ปฏิบัติอยู่นั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า เราพึงแยกสิ่งไม่ปฏิบัติและปฏิบัติทั้งสองนั้นออกเสียแล้ว วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็ย่อมวางเฉย มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ หรืออีกอย่างหนึ่ง เพราะลวงวิญญาณ์ญายณะเสีย โดยประการทั้งปวง เธอคำนึงอยู่ว่า อะไรชนิดหนึ่งไม่มี ย่อมบรรลุดอกิณัจญญาณะอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวอุเบกขาเจโตวิมุติว่า มีอาภิญญาญาณณะเป็นอยู่อย่างยิ่ง เพราะภิกษุนี้ยังไม่แทงตลอดวิมุติอันยวดยิ่งในธรรมวินัยนี้ ปัญญาของเขोजึงเป็นโลกีย์.

จบ สูตรที่ ๔

สการวสูตร

นิวรรณเป็นปัจจัยให้มนต์ไม่แจ่มแจ้ง

(๖๐๑)

สาวตถีนิทาน. ครั้งนั้น พรหมณ์ชื่อว่าสการวะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับ พระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

(๖๐๒)

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนต์แม้ที่บุคคลกระทำการสาชยายไว้นาน ไม่แจ่มแจ้ง ในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาชยาย ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้มนต์ แม้ที่มีได้กระทำการสาชยายเป็นเวลานาน ก็ยังแจ่มแจ้งในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาชยาย.

(๖๐๓)

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพรหมณ์ สมัยใดแล บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ อันกามราคะเหนียวรั้งไป และไม่รู้ ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะ ที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาไม่รู้ ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตน ตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่าง ตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่กระทำการสาชยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ ที่มีได้กระทำการสาชยาย.

(๖๐๔)

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปโต สัมภูโจ ลาชาย วา หลิทุทียา วา นีลียา
 วา มณชัญญาชย วา ตตถ จกขุมา ปุริโส สกัม มุขนิมิตตัม ปัจจเวกขมาโน ยถาภูตัม
 นปฺปชานะย น ปสฺเสยยฯ เอวเมว โข พุราหุณ ยสฺมี สมเย กามราคปริยฺญจิตฺเตน
 เจตสา วิหริติ กามราคปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ
 น ปสฺสติ อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตถมฺปิ ฯเปฯ
 อุภยตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทิฆมฺรตฺตํ สขุฌายกตาปี มนฺตา
 นปฺปฏิกฺขนฺติ ปเคว อสขุฌายกตาฯ

(๖๐๕)

ปฺน จปฺริ พุราหุณ ยสฺมี สมเย พุยาปาทปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหริติ พุยาปาท-
 ปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ พุยาปาทสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ
 อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตถมฺปิ
 ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทิฆมฺรตฺตํ สขุฌายกตาปี มนฺตา
 นปฺปฏิกฺขนฺติ ปเคว อสขุฌายกตาฯ

(๖๐๖)

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปโต อคฺคินา สนฺตตฺโต อุกฺกุจฺจิตฺโต^๑ อุตฺมาทกฺขาโต^๒
 ตตถ จกขุมา ปุริโส สกัม มุขนิมิตตัม ปัจจเวกขมาโน ยถาภูตัม นปฺปชานะย น
 ปสฺเสยยฯ เอวเมว โข พุราหุณ ยสฺมี สมเย พุยาปาทปริยฺญจิตฺเตน เจตสา
 วิหริติ พุยาปาทปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ พุยาปาทสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ
 น ปสฺสติ อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตถมฺปิ
 ตสฺมี สมเย ฯเปฯ อุภยตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ
 ทิฆมฺรตฺตํ สขุฌายกตาปี มนฺตา นปฺปฏิกฺขนฺติ ปเคว อสขุฌายกตาฯ

(๖๐๗)

ปฺน จปฺริ พุราหุณ ยสฺมี สมเย ถินมิทฺฐปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหริติ ถินมิทฺฐ-
 ปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ ถินมิทฺฐสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ อตฺตตถมฺปิ
 ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตถมฺปิ ฯเปฯ อุภยตถมฺปิ ตสฺมี
 สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทิฆมฺรตฺตํ สขุฌายกตาปี มนฺตา นปฺปฏิกฺขนฺติ
 ปเคว อสขุฌายกตาฯ

๑. ม. ปกุกฺกิตฺโตฯ อ. อุกฺกุจฺจิตฺโตฯ

๒. ม. อ. อุตฺมาทกฺขาโตฯ

(๖๐๔)

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ ซึ่งระคนด้วยสีครั้ง สีเหลือง สีเขียว สีแดงอ่อน บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อบมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็น ตามความเป็นจริงได้ ฉันทใด ฉันทนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วย กามราคะ อังกามราคะเหนียวรั้งไป และไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ในสมัยนั้น เขาย่อมไม่รู้ ไม่เห็น แม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองนั้นตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย.

(๖๐๕)

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท อันพยาบาทเหนียวรั้งไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาท ที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง... .

(๖๐๖)

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ ซึ่งร้อนเพราะไฟเดือดพล่าน มีไอพลุ่งขึ้น บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อบมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็น ตามความเป็นจริงได้ ฉันทใด ฉันทนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท อันพยาบาทเหนียวรั้งไป และไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาท ที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง... .

(๖๐๗)

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทระ อันถีนมิทระเหนียวรั้งไป ย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทระ ที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง... .

[๖๐๘]

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปโต เสวาลปนกปริโยนโท ตตถ จกขุมา ปุริโส
 สกั มุขนิมิตตัม ปจจเวกขมาโน ยถาภูตัม นปฺปชานะย น ปสฺเสยยฯ เอวเมว โข
 พุราหุณ ยสฺมี สมเย ถีนมิทฺชปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหฺรติ ถีนมิทฺชปฺเรเตน
 อุปฺปนฺนสฺส จ ถีนมิทฺชสฺส นิสฺสรณัณฺฑํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ อตฺตตฺถมฺปิ
 ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุกฺยตฺถมฺปิ ตสฺมี
 สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทีฆรตฺตัม สขฺฆายกตาปี มนฺตา นปฺปฏิกฺกนฺติ
 ปเคว อสขฺฆายกตาฯ

[๖๐๙]

ปฺน จปฺริ พุราหุณ ยสฺมี สมเย อุทฺชจกฺกุกฺกจฺจปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหฺรติ
 อุทฺชจกฺกุกฺกจฺจปฺเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺชจกฺกุกฺกจฺจสฺส นิสฺสรณัณฺฑํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ
 น ปสฺสติ อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิ ฯเปฯ
 อุกฺยตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทีฆรตฺตัม สขฺฆายกตาปี
 มนฺตา นปฺปฏิกฺกนฺติ ปเคว อสขฺฆายกตาฯ

[๖๑๐]

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปโต วาเทรีโต จลิตโต ฅงฺโค^๑ อุมิชาโต ตตถ จกขุมา
 ปุริโส สกั มุขนิมิตตัม ปจจเวกขมาโน ยถาภูตัม นปฺปชานะย น ปสฺเสยยฯ เอวเมว โข
 พุราหุณ ยสฺมี สมเย อุทฺชจกฺกุกฺกจฺจปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหฺรติ อุทฺชจกฺกุกฺกจฺจปฺเรเตน
 อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺชจกฺกุกฺกจฺจสฺส นิสฺสรณัณฺฑํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ อตฺตตฺถมฺปิ
 ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุกฺยตฺถมฺปิ ตสฺมี
 สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทีฆรตฺตัม สขฺฆายกตาปี มนฺตา นปฺปฏิกฺกนฺติ
 ปเคว อสขฺฆายกตาฯ

[๖๑๑]

ปฺน จปฺริ พุราหุณ ยสฺมี สมเย วิจิกฺกฉาปริยฺญจิตฺเตน เจตสา วิหฺรติ วิจิกฺกฉา-
 ปฺเรเตน อุปฺปนฺนาย จ วิจิกฺกฉาย นิสฺสรณัณฺฑํ ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ อตฺตตฺถมฺปิ
 ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตฺถมฺปิ ฯเปฯ อุกฺยตฺถมฺปิ ตสฺมี
 สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทีฆรตฺตัม สขฺฆายกตาปี มนฺตา นปฺปฏิกฺกนฺติ
 ปเคว อสขฺฆายกตาฯ

[๖๐๘]

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภานะใส่น้ำ อันสาหร่ายและจอกแหงปกคลุมไว้ บรูษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง ฉนั้นใด ฉนั้นนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทระ อันถีนมิทระ เหนียวรั้งไป และยอมไม่รู้ ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทระที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง... .

[๖๐๙]

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยอุทธัจจกุกกุจะ อันอุทธัจจกุกกุจะเหนียวรั้งไป และยอมไม่รู้ ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งอุทธัจจกุกกุจะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง... .

[๖๑๐]

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภานะใส่น้ำ อันลมพัดต้อนแล้ว ห้วนไหว กระเพื่อม เกิดเป็นคลื่น บรูษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง ฉนั้นใด ฉนั้นนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่าน ด้วยอุทธัจจกุกกุจะ อันอุทธัจจกุกกุจะเหนียวรั้งไป และยอมไม่รู้ ไม่เห็นอุปายเป็น เครื่องสลัดออก ซึ่งอุทธัจจกุกกุจะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง... .

[๖๑๑]

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง ในสมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา อันวิจิกิจฉาเหนียวรั้งไป และไม่รู้ ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉา ที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขายอมไม่รู้ ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย.

[๖๑๒]

เสยยถาปี พุราหุมน อุทปโต อาวิโต ลูพิโต กลลึงูโต อนุชกาเร นิกจิตโต ตตถ จกขุมา ปุริโส สกัม มุขนิมิตตัม ปจจเวกขมาโน ยถาภูตัม นปฺปชานาย น ปสฺเสยฺยฯ เอมเว โข พุราหุมน ยสฺมี สมเย วิจิจฺฉาปริยฺญูจิตน เจตสา วิหริติ วิจิจฺฉาปเรเตน อุปฺปนุนาย จ วิจิจฺฉาย นิสฺสรณัม ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ปฺรตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ อุกฺขตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม นปฺปชานาติ น ปสฺสติ ทีฆรตฺตัม สชฺชฌายกตาปี มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ ปเคว อสชฺชฌายกตาฯ

[๖๑๓]

อัย โข พุราหุมน เหตุ อัย ปจจโย เยนกทา ทีฆรตฺตัม สชฺชฌายกตาปี มนฺตา นปฺปฏิภนฺติ ปเคว อสชฺชฌายกตาฯ

[๖๑๔]

ยสฺมิณจ โข พุราหุมน สมเย น กามราคปริยฺญูจิตน เจตสา วิหริติ น กามราคปเรเตน อุปฺปนุนฺตสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณัม ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ ปฺรตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ อุกฺขตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ ทีฆรตฺตัม อสชฺชฌายกตาปี มนฺตา ปฏิภนฺติ ปเคว สชฺชฌายกตาฯ

[๖๑๕]

เสยยถาปี พุราหุมน อุทปโต อสฺสภูโจ ลาขาย วา หลิทุทียา วา นีลียา วา มณฺชิฏฺฐาย วา ตตถ จกขุมา ปุริโส สกัม มุขนิมิตตัม ปจจเวกขมาโน ยถาภูตัม ปชานาย ปสฺเสยฺยฯ เอมเว โข พุราหุมน ยสฺมี สมเย น กามราคปริยฺญูจิตน เจตสา วิหริติ น กามราคปเรเตน อุปฺปนุนฺตสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณัม ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ ฯเปฯ

[๖๑๖]

ปฺปน จปฺริ พุราหุมน ยสฺมี สมเย น พฺยาปาทปริยฺญูจิตน เจตสา วิหริติ น พฺยาปาทปเรเตน อุปฺปนุนฺตสฺส จ พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณัม ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ ปฺรตถมฺปิฯ อุกฺขตถมฺปิ ฯเปฯ ทีฆรตฺตัม อสชฺชฌายกตาปี มนฺตา ปฏิภนฺติ ปเคว สชฺชฌายกตาฯ

[๖๑๒]

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภานะใส่น้ำที่ขุนมัวเป็นเปือกตม อันบุคคลวางไว้ในที่มืด บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง ฉนั้นใด ฉนั้นนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉาอันวิจิกิจฉาเหนียวรังไป และยอมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้นเขายอมไม่รู้ ไม่เห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ก็ไม่แจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย.

[๖๑๓]

ดูกรพราหมณ์ นี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนต์แม้ที่กระทำการสาธยายไว้นาน ไม่แจ่มแจ้งในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่มีได้กระทำการสาธยาย.

[๖๑๔]

ดูกรพราหมณ์ ส่วนสมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ ไม่ถูกกามราคะเหนียวรังไป และยอมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ในสมัยนั้น เขายอมรู้ ย่อมเห็นแม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม้ที่มีได้กระทำการสาธยายเป็นเวลานาน ย่อมแจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาธยาย.

[๖๑๕]

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภานะใส่น้ำอันไม่ระคนด้วยสีครึ่ง สีเหลือง สีเขียว หรือสีแดงอ่อน บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น พึงรู้ พึงเห็นตามความเป็นจริง ฉนั้นใด ฉนั้นนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ ไม่ถูกกามราคะเหนียวรังไป และยอมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๖]

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใดแล บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท ไม่ถูกพยาบาทเหนียวรังไป และยอมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยาบาทที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๗]

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปโต น อคคินา สนตโต น อุกกุฏิจโต น
 อสุมาทกชาโต ตตถ จกขุมา ปุริโส สกั มุขนิमितตัม ปจจเวกขมาโน ยถาภูตัม ปชานะย
 ปสเสยยฯ เอวเมว โข พุราหุณ ยสฺมี สมเย น พยาปาทปริยฎฺฐิตเณ เจตสา วิหริ
 น พยาปาทปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ พยาปาทสฺส นิสฺสรณัณฺณ ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ
 อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ ปฺรตถมฺปิฯ อุกฺยตถมฺปิ ฯเปฯ
 ทิฆรตตัม อสฺชฌายกถาปี มนฺตา ปฏฺฏิภฺนฺติ ปเคว สฺชฌายกถาฯ

[๖๑๘]

ปุณ จปฺริ พุราหุณ ยสฺมี สมเย น ถินมิทฺฐ ปฺริยฎฺฐิตเณ เจตสา วิหริ
 น ถินมิทฺฐปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ ถินมิทฺฐสฺส นิสฺสรณัณฺณ ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ
 อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ ปฺรตถมฺปิฯ อุกฺยตถมฺปิ ฯเปฯ
 ทิฆรตตัม อสฺชฌายกถาปี มนฺตา ปฏฺฏิภฺนฺติ ปเคว สฺชฌายกถา

[๖๑๙]

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปโต น เสวาลปนฺนกปฺริยเณทฺโธ ตตถ จกขุมา
 ปุริโส สกั มุขนิमितตัม ปจจเวกขมาโน ยถาภูตัม ปชานะย ปสเสยยฯ เอวเมว โข
 พุราหุณ ยสฺมี สมเย น ถินมิทฺฐปฺริยฎฺฐิตเณ เจตสา วิหริ น ถินมิทฺฐปเรเตน
 อุปฺปนฺนสฺส จ ถินมิทฺฐสฺส นิสฺสรณัณฺณ ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี
 สมเย ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ ปฺรตถมฺปิฯ อุกฺยตถมฺปิ ฯเปฯ ทิฆรตตัม อสฺชฌายกถาปี
 มนฺตา ปฏฺฏิภฺนฺติ ปเคว สฺชฌายกถาฯ

[๖๒๐]

ปุณ จปฺริ พุราหุณ ยสฺมี สมเย น อุทฺทจจกุกฺกจจปฺริยฎฺฐิตเณ เจตสา วิหริ
 น อุทฺทจจกุกฺกจจปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺทจจกุกฺกจจสฺส นิสฺสรณัณฺณ ยถาภูตัม ปชานาติ
 ปสฺสติ อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ ปฺรตถมฺปิฯ อุกฺยตถมฺปิ
 ฯเปฯ ทิฆรตตัม อสฺชฌายกถาปี มนฺตา ปฏฺฏิภฺนฺติ ปเคว สฺชฌายกถาฯ

[๖๒๑]

เสยยถาปี พุราหุณ อุทปโต น วาเทรีโต น จลิตโต น ภจฺโโค น อุมิชาโต
 ตตถ จกขุมา ปุริโส สกั มุขนิमितตัม ปจจเวกขมาโน ยถาภูตัม ปชานะย ปสเสยยฯ
 เอวเมว โข พุราหุณ ยสฺมี สมเย น อุทฺทจจกุกฺกจจปฺริยฎฺฐิตเณ เจตสา วิหริ น
 อุทฺทจจกุกฺกจจปเรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ อุทฺทจจกุกฺกจจสฺส นิสฺสรณัณฺณ ยถาภูตัม ปชานาติ
 ปสฺสติ อตฺตตถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตัม ปชานาติ ปสฺสติ ปฺรตถมฺปิฯ อุกฺยตถมฺปิ
 ฯเปฯ ทิฆรตตัม อสฺชฌายกถาปี มนฺตา ปฏฺฏิภฺนฺติ ปเคว สฺชฌายกถาฯ

[๖๑๗]

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำที่ไม่ร้อนเพราะไฟ ไม่เดือดพล่าน ไม่เกิดไอ บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ฟังรู้ ฟังเห็นตามความเป็นจริงได้ ฉันทใด ฉันทนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยพยายาม ไม่ถูกพยายาม เหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็น อุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งพยายามที่บังเกิดขึ้น แล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๘]

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทระ ไม่ถูกถีนมิทระเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทระที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๑๙]

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ อันสาหร่ายและจอกแหนไม่ปกคลุมไว้ บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ฟังรู้ ฟังเห็นตามความเป็นจริงได้ ฉันทใด ฉันทนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยถีนมิทระ ไม่ถูกถีนมิทระ เหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งถีนมิทระที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง ฯลฯ

[๖๒๐]

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยอุทัจจกุกุจะ ไม่ถูกอุทัจจกุกุจะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งอุทัจจกุกุจะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความจริง^๑ ฯลฯ

[๖๒๑]

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ อันลมไม่พัดต้อแล้ว ไม่หวั่นไหว ไม่กระเพื่อม ไม่เกิดเป็นคลื่น บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อมองดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ฟังรู้ ฟังเห็นตามความเป็นจริงได้ ฉันทใด ฉันทนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยอุทัจจกุกุจะ ไม่ถูกอุทัจจกุกุจะเหนี่ยวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็น เครื่องสลัดออก ซึ่งอุทัจจกุกุจะที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “ตามความเป็นจริง” -ผู้รวบรวม

[๖๒๒]

ปุ่น จปรี พุราหุณณ ยสฺมี สมเย น วิจิกิจญาปริยญฺจิตฺเตน เจตสา วิหฺรติ น
 วิจิกิจญาปเรเตน อุปฺปนฺนายน จ วิจิกิจญา ย นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสตี
 อตฺตตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสตี ปฺรตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ
 ปชานาติ ปสฺสตี อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสตี ฯเปฯ

[๖๒๓]

เสยฺยถาปี พุราหุณณ อุทปฺโต อจฺโหน วิปฺปสฺสนโน อนาวิโล อาโลเก นิกฺขิตฺโต
 ตตฺถ จกฺขุมา ปุริโส สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน ยถาภูตํ ปชานเยยฺย ปสฺเสยฺย ฯ
 เอวเมว โข พุราหุณณ ยสฺมี สมเย น วิจิกิจญาปริยญฺจิตฺเตน เจตสา วิหฺรติ น
 วิจิกิจญาปเรเตน อุปฺปนฺนายน จ วิจิกิจญา ย นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสตี อตฺตตฺถมฺปิ
 ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสตี ปฺรตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ
 ปสฺสตี อุภยตฺถมฺปิ ตสฺมี สมเย ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสตี ทิฆฺรตฺตํ อสฺซุณฺณายกฺตาปี
 มนฺตา ปฏฺฏิภฺนฺติ ปเคว สฺซุณฺณายกฺตา ฯ

[๖๒๔]

อัย โข พุราหุณณ เหตุ อัย ปจฺจโย เยเนกทา ทิฆฺรตฺตํ อสฺซุณฺณายกฺตาปี มนฺตา
 ปฏฺฏิภฺนฺติ ปเคว สฺซุณฺณายกฺตา ฯ

[๖๒๕]

สฺสตีเมปี พุราหุณณ โปชฺฌงฺกา อนาวรณฺา อนีวรณฺา เจตโส อนฺุปกฺกิลฺเสสา
 ภาวิตา พหุสฺสีกฺตา วิชฺชาวิมฺุตฺติผลสฺจฺฉิกริยาย สํวตฺตฺนฺติ ฯ กตเม สฺสตี ฯ สตี-
 สมฺโปชฺฌงฺโก โข พุราหุณณ อนาวรณฺเ อนีวรณฺเ เจตโส อนฺุปกฺกิลฺโส ภาวิต
 พหุสฺสีกฺโต วิชฺชาวิมฺุตฺติผลสฺจฺฉิกริยาย สํวตฺตฺติ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโปชฺฌงฺโก โข
 พุราหุณณ อนาวรณฺเ อนีวรณฺเ เจตโส อนฺุปกฺกิลฺโส ภาวิต พหุสฺสีกฺโต วิชฺชาวิมฺุตฺติ-
 ผลสฺจฺฉิกริยาย สํวตฺตฺติ ฯ อิเม โข พุราหุณณ สฺสตี โปชฺฌงฺกา อนาวรณฺา อนีวรณฺา
 เจตโส อนฺุปกฺกิลฺเสสา ภาวิตา พหุสฺสีกฺตา วิชฺชาวิมฺุตฺติผลสฺจฺฉิกริยาย สํวตฺตฺนฺตีติ ฯ

[๖๒๖]

เอวํ วุตฺเต สฺการโว พุราหุณฺเ ภควนฺฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺฺตํ โภ โคตม
 ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตฺกฺเค ปาณฺุเปตํ สฺรณฺงฺกตฺนฺติ ฯ

(๖๒๒)

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา ไม่ถูกวิจิกิจฉาเหนียวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉา ที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง ฯลฯ

(๖๒๓)

ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนภาชนะใส่น้ำ อันใสสะอาด ไม่ขุ่นมัว อันบุคคลวางไว้ในที่แจ้ง บุรุษผู้มีจักขุ เมื่อดูเงาหน้าของตนในน้ำนั้น ฟังรู้ ฟังเห็นตามความเป็นจริงได้ ฉันทใด ฉันทนั้นเหมือนกัน สมัยใด บุคคลมีใจไม่ฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา ไม่ถูกวิจิกิจฉาเหนียวรั้งไป และย่อมรู้ ย่อมเห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉา ที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สมัยนั้น เขาย่อมรู้ ย่อมเห็นแม่ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง แม่ซึ่งประโยชน์บุคคลอื่นตามความเป็นจริง แม่ซึ่งประโยชน์ทั้งสองอย่างตามความเป็นจริง มนต์แม่ที่มีได้กระทำการสาชยายเป็นเวลานาน ย่อมแจ่มแจ้งได้ ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาชยาย.

(๖๒๔)

ดูกรพราหมณ์ นี้แลเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้มนต์แม่ที่มีได้กระทำการสาชยายเป็นเวลานาน ก็ยังแจ่มแจ้งได้ในบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่กระทำการสาชยาย.

(๖๒๕)

ดูกรพราหมณ์ โพชฌงค์แม่ทั้ง ๗ นี้ มิใช่เป็นธรรมกัณ มิใช่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของใจ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ โพชฌงค์ ๗ เป็นไฉน? คือ สติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ดูกรพราหมณ์ โพชฌงค์ ๗ นี้แล มิใช่เป็นธรรมกัณ มิใช่เป็นธรรมห้าม ไม่เป็นอุปกิเลสของใจ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ.

(๖๒๖)

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สคารวพราหมณ์ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอพระโคตมผู้เจริญ โปรดทรงจำข้าพระองค์ ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

[๖๒๗]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ กิษณกุญฺเฐ ปพฺพเตฯ อถ
โฆ อภโย ราชกุมารโ येन ภควา เตนุสสงฺกมิ อุสสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทเตว
เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โฆ อภโย ราชกุมารโ ภควนฺตํ เอตทโวจ

[๖๒๘]

ปุโรโณ ภนฺเต กสฺสโป เอวมาห นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺ-
สนาย อเหตุ อปฺปจฺจโย อญฺญาณํ อทสฺสนํ โหติฯ นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย
ญาณาย ทสฺสนาย อเหตุ อปฺปจฺจโย ญาณํ ทสฺสนํ โหตีติฯ อิธ ภควา กิมาหติฯ

[๖๒๙]

อตฺถิ ราชกุมาร เหตุ อตฺถิ ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนาย สเหตุ สปฺปจฺจโย
อญฺญาณํ อทสฺสนํ โหติฯ อตฺถิ ราชกุมาร เหตุ อตฺถิ ปจฺจโย ญาณาย ทสฺสนาย
สเหตุ สปฺปจฺจโย ญาณํ ทสฺสนํ โหตีติฯ

[๖๓๐]

กตโม [๑] ภนฺเต เหตุ กตโม ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนายฯ กถํ สเหตุ
สปฺปจฺจโย อญฺญาณํ อทสฺสนํ โหตีติฯ

[๖๓๑]

ยสฺมี โฆ ราชกุมาร สมเย กามราคปริยฺญจฺิเตน เจตสา วิหริติ กามราคปรเตน
อุปฺปนฺนสฺส จ กามราคสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสตีฯ อยมฺปิ โฆ
ราชกุมาร เหตุ อัยํ ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนายฯ เอวมฺปิ สเหตุ สปฺปจฺจโย
อญฺญาณํ อทสฺสนํ โหติฯ

[๖๓๒]

ปุณ จปริ ราชกุมาร ยสฺมี สมเย พฺยาปาทปริยฺญจฺิเตน เจตสา วิหริติ
พฺยาปาทปรเตน อุปฺปนฺนสฺส จ พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น
ปสฺสตีฯ อยมฺปิ โฆ ราชกุมาร เหตุ อัยํ ปจฺจโย อญฺญาณาย อทสฺสนายฯ เอวมฺปิ
สเหตุ สปฺปจฺจโย อญฺญาณํ อทสฺสนํ โหติฯ

อภยสูตร

ความไม่รู้ความไม่เห็นมีเหตุมีปัจจัย

(๖๒๗)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาอิชฌณภูฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้งนั้น อภัยราชกุมารเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ตรัสทูลถาม พระผู้มีพระภาคว่า

(๖๒๘)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปุณณกัสสปกล่าวอย่างนี้ว่า เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เหตุไม่มี ปัจจัยไม่มี เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ดังนี้ ในเรื่องนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างไร?

(๖๒๙)

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรราชกุมาร เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย เหตุมี ปัจจัยมี เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย.

(๖๓๐)

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหตุเป็นไฉน ปัจจัยเป็นไฉน เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย อย่างไร?

(๖๓๑)

พ. ดูกรราชกุมาร สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยกามราคะ อังการาคะ เหนียวรั้งไป และยอมไม่รู้ ไม่เห็นอุปายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งกามราคะที่บังเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย แม้ด้วยประการฉะนี้.

(๖๓๒)

ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยพยาบาท... .

[๖๓๓]

ปุ่น จปรี ราชกุมาร ยสุมิ สมเย ถีนมิทชปริยภูจิตน เจตสาฯ

[๖๓๔]

อุทชจกุกุกจจปริยภูจิตน เจตสาฯ

[๖๓๕]

วิจิกิจญาปริยภูจิตน เจตสา วิหริติ วิจิกิจญาปเรเตน อุปฺปนุนาย จ วิจิกิจญา
นิสฺสรณํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ น ปสฺสตีฯ อยมฺปิ โข ราชกุมาร เหตุ อัยฺ ปจฺจโย
อณฺณณาย อทสฺสนายฯ เอวมฺปิ สเหตุ สปฺปจฺจโย อณฺณณํ อทสฺสนํ โหตีติฯ

[๖๓๖]

โก นามายํ ฆนฺเต ชมฺมปริยาโยตีฯ นีวรณา นามเต ราชกุมาราคีฯ ตคฺข
ภควา นีวรณา ตคฺข สุกต นีวรณา เอกเมเคนปิ โข ฆนฺเต นีวรณน อภิกฺกโต ยถาภูตํ
นปฺปชานเนยฺย น ปสฺเสยฺย โโก ปน วาโท ปญฺจหิ นีวรณหิฯ

[๖๓๗]

กตโม ปน ฆนฺเต เหตุ กตโม ปจฺจโย ณาณาย ทสฺสนายฯ กถํ สเหตุ
สปฺปจฺจโย ณาณํ ทสฺสนํ โหตีติฯ

[๖๓๘]

อิช ราชกุมาร ภิกฺขุ สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรช-
นิสฺสิตํ ไวสฺสคฺคปริณามิฯ โส สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ^๑ เตน จิตฺเตน ยถาภูตํ ปชานาติ
ปสฺสตีฯ อยมฺปิ โข ราชกุมาร เหตุ อัยฺ ปจฺจโย ณาณาย ทสฺสนายฯ เอวมฺปิ สเหตุ
สปฺปจฺจโย ณาณํ ทสฺสนํ โหตีติฯ

[๖๓๙]

ปุ่น จปรี ราชกุมาร ภิกฺขุ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ^๒ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ
วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสฺสคฺคปริณามิฯ โส อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ^๓ เตน
จิตฺเตน ยถาภูตํ ปชานาติ ปสฺสตีฯ อัยฺปิ โข ราชกุมาร เหตุ อัยฺ ปจฺจโย ณาณาย
ทสฺสนายฯ เอวมฺปิ สเหตุ สปฺปจฺจโย ณาณํ ทสฺสนํ โหตีติฯ

๑. ม. ย. ภาวิตน จิตฺเตนฯ

๒. อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ -ผู้รวบรวม

๓. ม. ย. ภาวิตน จิตฺเตนฯ

[๖๓๓]

ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยถีนมิตตะ... .

[๖๓๔]

ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยอุทัจจกุกกุจจะ... .

[๖๓๕]

ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจฟุ้งซ่านด้วยวิจิกิจฉา อันวิจิกิจฉาเหนียวรั้งไป และย่อมไม่รู้ ไม่เห็นอุบายเป็นเครื่องสลัดออก ซึ่งวิจิกิจฉาที่บังเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความไม่รู้ เพื่อความไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการฉะนี้.

[๖๓๖]

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมปริยายนี้ชื่ออะไร?

พ. ดูกรราชกุมาร ธรรมเหล่านี้ชื่อนิรวณ.

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นิรวณเป็นอย่างไร ข้าแต่พระสุต นิรวณเป็นอย่างไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลถูกนิรวณแม้อย่างเดียว ครอบงำแล้ว ไม่พึงรู้ ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริงได้ จะกล่าวไปไยถึงการถูกนิรวณทั้ง ๕ ครอบงำเล่า.

[๖๓๗]

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เหตุเป็นไฉน ปัจจัยเป็นไฉน เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัยอย่างไร?

[๖๓๘]

พ. ดูกรราชกุมาร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ เจริญสติสัมโพชฌงค์อยู่ ย่อมรู้ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง ด้วยจิตนั้น แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการฉะนี้.

[๖๓๙]

ดูกรราชกุมาร อีกประการหนึ่ง ฯลฯ ภิกษุย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ เจริญอุเบกขา-สัมโพชฌงค์อยู่ ย่อมรู้ ย่อมเห็น ตามความเป็นจริง ด้วยจิตนั้น แม้ข้อนี้แล ก็เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความรู้ เพื่อความเห็น ความรู้ ความเห็น มีเหตุ มีปัจจัย ด้วยประการนี้.

(๖๕๐)

โก นามายั ฆนเต ชมฺมปริยาโยติฯ โปชฌงฺกา นามเต ราชกุมาราทิ ตคฺข
 ภควา โปชฌงฺกา ตคฺข สุกต โปชฌงฺกา เอกเมเคนปี โข ฆนเต โปชฌงฺเคน
 สมนฺนาคโต ยถาภูตํ ปชาเนยฺย ปสุเสยฺย โโก ปน วาโท สตุตฺติ โปชฌงฺเคหิฯ
 โยปี เม ฆนเต คิซฺฌณฺฏํ ปพฺพตํ อาโรหนฺตสฺส กายกิลมโถ จิตฺตกิลมโถ โสปี เม
 ปฏฺธิปฺปสฺสทฺโธ ชมฺโม จ เม อภิสเมโตติฯ

อุทฺธานํ ภาวติ

อาหาราปริยายคฺคิ^๑   มิตุตฺ^๒ สงฺการเวน จ
 อภโย ปุจฺฉิโต ปญฺหํ   คิซฺฌณฺฏมฺหิ ปพฺพเตติฯ

โปชฌงฺกสฺยตฺตสฺส โปชฌงฺกณฺฏจกํ ญฺจํ ๑

๑. ม. อาหาราปริยายมคฺคิฯ

๒. ม. ย. เมตุตฺ สงฺการเวน ๑ ๑

(๖๕๐)

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมปริยายนี้ชื่ออะไร?

พ. คุณกรราชกุมาร ธรรมเหล่านี้ชื่อโพชฌงค์.

อ. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค โพชฌงค์เป็นอย่างไร ข้าแต่พระสุคต โพชฌงค์เป็นอย่างไร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลผู้ประกอบด้วยโพชฌงค์แม้เพียงเดียว ฟังรู้ ฟังเห็น ตามความเป็นจริงได้ จะกล่าวไปไยถึงการที่ประกอบด้วยโพชฌงค์ ทั้ง ๗ เล่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์ขึ้นภูเขากิษฌณภูฏ แม้ความเหน็ดเหนื่อยกาย ความเหน็ดเหนื่อยใจ ของข้าพระองค์ ก็สงบระงับแล้ว และธรรมอันข้าพระองค์ก็ได้บรรลุแล้ว.

จบ สูตรที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาหารสูตร

๒. ปริยายสูตร

๓. อัคคิสูตร

๔. เมตตสูตร

๕. สการวสูตร

๖. อภยสูตร

จบ หมวด ๖ แห่งโพชฌงค์ โพชฌงค์แห่งสังยุต^๑

๑. จบ หมวด ๖ แห่งโพชฌงค์ที่ ๖ แห่งโพชฌงค์สังยุต -ผู้รวบรวม

โพชฌนฺคสุต อานาปานาทีเปยฺยาโล สุตฺตโม

[๖๔๑]

สาวตถีนีทานํฯ อฏฺฐจิกสฺสณฺญา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลือกฺตา มหฺปฺผลา โหติ มหานิสฺสาฯ กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อฏฺฐจิกสฺสณฺญา กถํ พหุลือกฺตา มหฺปฺผลา โหติ มหานิสฺสาฯ อึช ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐจิกสฺสณฺญาสหคฺตํ สติสมฺโพชฌนฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามึฯ ๗เปฯ อฏฺฐจิกสฺสณฺญาสหคฺตํ อูเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามึฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อฏฺฐจิกสฺสณฺญา เอวํ พหุลือกฺตา มหฺปฺผลา โหติ มหานิสฺสาติฯ

[๖๔๒]

สาวตถีนีทานํฯ อฏฺฐจิกสฺสณฺยาย ภิกฺขเว ภาวิตาย พหุลือกฺตายน ทฺวินฺนํ ผลานํ อณฺณตฺรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม อณฺณตา สติ วา อูปาทีเสเส อนาคามิตาฯ กถํ ภาวิตาย จ โข ภิกฺขเว อฏฺฐจิกสฺสณฺยาย กถํ พหุลือกฺตายน ทฺวินฺนํ ผลานํ อณฺณตฺรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม อณฺณตา สติ วา อูปาทีเสเส อนาคามิตาฯ อึช ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐจิกสฺสณฺญาสหคฺตํ สติสมฺโพชฌนฺคํ ภาเวติ ๗เปฯ อูเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามึฯ เอวํ ภาวิตาย โข ภิกฺขเว อฏฺฐจิกสฺสณฺยาย เอวํ พหุลือกฺตายน ทฺวินฺนํ ผลานํ อณฺณตฺรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม อณฺณตา สติ วา อูปาทีเสเส อนาคามิตาติฯ

[๖๔๓]

สาวตถีนีทานํฯ อฏฺฐจิกสฺสณฺญา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลือกฺตา มหฺโต อตฺถาย สํวตฺตติฯ กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อฏฺฐจิกสฺสณฺญา กถํ พหุลือกฺตา มหฺโต อตฺถาย สํวตฺตติฯ อึช ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐจิกสฺสณฺญาสหคฺตํ สติสมฺโพชฌนฺคํ ภาเวติ ๗เปฯ อฏฺฐจิกสฺสณฺญาสหคฺตํ อูเปกฺขาสมฺโพชฌนฺคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสุสคฺคปริณามึฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อฏฺฐจิกสฺสณฺญา เอวํ พหุลือกฺตา มหฺโต อตฺถาย สํวตฺตติติฯ

อานาปานาธิเปยยาที่ ๗ แห่งโพชฌงค์

อภิวชิกรรมฐานมีผล ๒ อย่าง

(๖๔๑)

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อภิวชิกรรมฐาน อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อภิวชิกรรมฐานอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้ว อย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระด้วยอภิวชิกรรมฐาน อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระด้วยอภิวชิกรรมฐาน อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อภิวชิกรรมฐาน อันบุคคลเจริญแล้ว อย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

(๖๔๒)

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อภิวชิกรรมฐาน อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ก็เมื่ออภิวชิกรรมฐาน อันบุคคลเจริญแล้ว อย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระด้วยอภิวชิกรรมฐาน อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระด้วยอภิวชิกรรมฐาน อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออภิวชิกรรมฐาน อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คืออรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

(๖๔๓)

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อภิวชิกรรมฐาน อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก ก็อภิวชิกรรมฐานอันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้ว อย่างไร เป็นไปเพื่อประโยชน์มาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระด้วยอภิวชิกรรมฐาน อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระด้วยอภิวชิกรรมฐาน อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อภิวชิกรรมฐาน อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก.

[๖๔๔]

สาวตถีนินทาน์ฯ อฏฺฐจิกสฺสณฺณา ภิกฺขเว ภาวิตฺตา พหุสฺสีกฺตา มหฺโต โยคกฺกเขมฺมาย
 สํวตฺตตฺติฯ กถํ ภาวิตฺตา จ ภิกฺขเว อฏฺฐจิกสฺสณฺณา กถํ พหุสฺสีกฺตา มหฺโต โยคกฺกเขมฺมาย
 สํวตฺตตฺติฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐจิกสฺสณฺณาสหคฺตํ สติสฺสมโพนฺชณฺงคํ ภาวเวติ ฯเปฯ
 อฏฺฐจิกสฺสณฺณาสหคฺตํ อุเปกฺกขาสฺมโพนฺชณฺงคํ ภาวเวติ วิเวกนินฺสฺสิตํ วิราคนินฺสฺสิตํ นิโรชนินฺสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามิฯ เอวํ ภาวิตฺตา โข ภิกฺขเว อฏฺฐจิกสฺสณฺณา เอวํ พหุสฺสีกฺตา มหฺโต
 โยคกฺกเขมฺมาย สํวตฺตตฺติฯ

[๖๔๕]

สาวตถีนินทาน์ฯ อฏฺฐจิกสฺสณฺณา ภิกฺขเว ภาวิตฺตา พหุสฺสีกฺตา มหฺโต สํเวคฺกาย
 สํวตฺตตฺติฯ กถํ ภาวิตฺตา จ ภิกฺขเว อฏฺฐจิกสฺสณฺณา กถํ พหุสฺสีกฺตา มหฺโต สํเวคฺกาย
 สํวตฺตตฺติฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐจิกสฺสณฺณาสหคฺตํ สติสฺสมโพนฺชณฺงคํ ภาวเวติ ฯเปฯ
 อฏฺฐจิกสฺสณฺณาสหคฺตํ อุเปกฺกขาสฺมโพนฺชณฺงคํ ภาวเวติ วิเวกนินฺสฺสิตํ วิราคนินฺสฺสิตํ นิโรชนินฺสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามิฯ เอวํ ภาวิตฺตา โข ภิกฺขเว อฏฺฐจิกสฺสณฺณา เอวํ พหุสฺสีกฺตา มหฺโต
 สํเวคฺกาย สํวตฺตตฺติฯ

[๖๔๖]

สาวตถีนินทาน์ฯ อฏฺฐจิกสฺสณฺณา ภิกฺขเว ภาวิตฺตา พหุสฺสีกฺตา มหฺโต ฬาสฺสูวิหาราย
 สํวตฺตตฺติฯ กถํ ภาวิตฺตา จ ภิกฺขเว อฏฺฐจิกสฺสณฺณา กถํ พหุสฺสีกฺตา มหฺโต ฬาสฺสูวิหาราย
 สํวตฺตตฺติฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฏฺฐจิกสฺสณฺณาสหคฺตํ สติสฺสมโพนฺชณฺงคํ ภาวเวติ ฯเปฯ
 อฏฺฐจิกสฺสณฺณาสหคฺตํ อุเปกฺกขาสฺมโพนฺชณฺงคํ ภาวเวติ วิเวกนินฺสฺสิตํ วิราคนินฺสฺสิตํ นิโรชนินฺสฺสิตํ
 โวสฺสคฺคปริณามิฯ เอวํ ภาวิตฺตา โข ภิกฺขเว อฏฺฐจิกสฺสณฺณา เอวํ พหุสฺสีกฺตา มหฺโต
 ฬาสฺสูวิหาราย สํวตฺตตฺติฯ

[๖๔๗]

ปฺปวฺกสฺสณฺณา^๑ ภิกฺขเว ภาวิตฺตา ฯเปฯ

[๖๔๘]

วินิถฺกสฺสณฺณา ภิกฺขเวฯ

๑. ป. ปฺปวฺกสฺสณฺณาฯ

[๖๔๔]

สาวตลัณิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสถุญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่ ก็อัญญิกัสถุญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอัญญิกัสถุญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอัญญิกัสถุญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ^๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสถุญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่.

[๖๔๕]

สาวตลัณิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสถุญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก ก็อัญญิกัสถุญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอัญญิกัสถุญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอัญญิกัสถุญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสถุญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความสังเวชมาก.

[๖๔๖]

สาวตลัณิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสถุญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก ก็อัญญิกัสถุญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหรคตด้วยอัญญิกัสถุญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์^๒ อันสหรคตด้วยอัญญิกัสถุญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัญญิกัสถุญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก.

[๖๔๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุพวกัสถุญา อันบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๔๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย วินีลกัสถุญา ฯลฯ

๑. เครื่องหมาย ฯลฯ เกินมา -ผู้รวบรวม

๒. ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ -ผู้รวบรวม

[๖๔๙]

วิจิตรทุกขสัจธรรมา ภิกขเว ฯ

[๖๕๐]

อุทฺตฺตมาตสัจธรรมา ๑ ภิกขเว ฯ

[๖๕๑]

เมตฺตตา ภิกขเว ภาวิตา ฯ

[๖๕๒]

กรุณา ภิกขเว ภาวิตา ฯ

[๖๕๓]

มูทิตา ภิกขเว ภาวิตา ฯ

[๖๕๔]

อุเปกฺขา ภิกขเว ภาวิตา ฯ

[๖๕๕]

อานาปานสุตฺติ ภิกขเว ภาวิตา ฯ

[๒]

[๖๕๖]

อสุภสัจธรรมา ภิกขเว ภาวิตา ฯ

[๖๕๗]

มรณสัจธรรมา ภิกขเว ภาวิตา ฯ

[๖๕๘]

อาหาเร ปฏิกูลสัจธรรมา ภิกขเว ฯ

[๖๕๙]

สพฺพโลเก อนภิตสัจธรรมา ภิกขเว ฯ

[๖๖๐]

อนิจฺจสัจธรรมา ภิกขเว ฯ

---

๑. ม. ย. อุทฺตฺตมาตสัจธรรมา ฯ

๒. ม. ย. อานาปานวคฺโค สุตฺตโม ฯ

[๖๔๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิจฉิททกัณฐัญญา ฯลฯ

[๖๕๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุทฐมาตกัณฐัญญา ฯลฯ

[๖๕๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมตตา อัมบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรุณา อัมบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มุทิตา อัมบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุเบกขา อัมบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อัมบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสุภกัณฐัญญา อัมบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรณกัณฐัญญา อัมบุคคลเจริญแล้ว ฯลฯ

[๖๕๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อหาเรปฏิกูลกัณฐัญญา ฯลฯ

[๖๕๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัพพะโลเก อนภิริตกัณฐัญญา ฯลฯ

[๖๖๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจจกัณฐัญญา ฯลฯ

[๖๖๑]

อนิจฺเจ ทฺกฺขสฺสณฺณา ภิกฺขเว ฯ

[๖๖๒]

ทฺกฺขเ อนตฺตสฺสณฺณา ภิกฺขเว ฯ

[๖๖๓]

ปฺหฺนสฺสณฺณา ภิกฺขเว ฯ

[๖๖๔]

วិรฺกสฺสณฺณา ภิกฺขเว ฯ

[๖๖๕]

นโรฺธสฺสณฺณา ภิกฺขเว ภาวิตฺตา พหุสฺสีกตฺตา มหฺปฺผลา โหติ มหฺนินิสฺสา ฯ กถํ
ภาวิตฺตา จ ภิกฺขเว นโรฺธสฺสณฺณา กถํ พหุสฺสีกตฺตา มหฺปฺผลา โหติ มหฺนินิสฺสา ฯ อธิ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ นโรฺธสฺสณฺณาสหคตํ สติสมฺโพชฺฌนฺกํ ภาเวติ ฯเปฯ นโรฺธสฺสณฺณาสหคตํ
อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺกํ ภาเวติ วิเวกนินิสฺสิตํ วิรฺกนินิสฺสิตํ นโรฺธนินิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิ ฯ
เอวํ ภาวิตฺตา โห ภิกฺขเว นโรฺธสฺสณฺณา เอวํ พหุสฺสีกตฺตา มหฺปฺผลา โหติ มหฺนินิสฺสาทิ ฯ

[๖๖๖]

นโรฺธสฺสณฺณาย ภิกฺขเว ภาวิตฺตาย พหุสฺสีกตฺตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อณฺณตฺรํ ผลํ ปาฎิกงฺขํ
ทิกฺกุเจว ฌมฺเม อณฺณตา สติ วา อุปาทิสฺเสเส อนาคามิตา ฯ กถํ ภาวิตฺตาย ภิกฺขเว
นโรฺธสฺสณฺณาย กถํ พหุสฺสีกตฺตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อณฺณตฺรํ ผลํ ปาฎิกงฺขํ ทิกฺกุเจว ฌมฺเม
อณฺณตา สติ วา อุปาทิสฺเสเส อนาคามิตา ฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นโรฺธสฺสณฺณาสหคตํ
สติสมฺโพชฺฌนฺกํ ภาเวติ ฯเปฯ นโรฺธสฺสณฺณาสหคตํ อุเปกฺขาสมฺโพชฺฌนฺกํ ภาเวติ
วิเวกนินิสฺสิตํ วิรฺกนินิสฺสิตํ นโรฺธนินิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิ ฯ เอวํ ภาวิตฺตาย โห ภิกฺขเว
นโรฺธสฺสณฺณาย เอวํ พหุสฺสีกตฺตาย ทฺวินฺนํ ผลานํ อณฺณตฺรํ ผลํ ปาฎิกงฺขํ ทิกฺกุเจว ฌมฺเม
อณฺณตา สติ วา อุปาทิสฺเสเส อนาคามิตาติ ฯ

(๖๖๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนิจเจ ทุกขสัจจญา ฯลฯ

(๖๖๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข อนัตตสัจจญา ฯลฯ

(๖๖๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปหานสัจจญา ฯลฯ

(๖๖๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิราคสัจจญา ฯลฯ^๑

(๖๖๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิโรธสัจจญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็นิโรธสัจจญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระตด้วยนิโรธสัจจญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระตด้วย นิโรธสัจจญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิโรธสัจจญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

(๖๖๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนิโรธสัจจญา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี เมื่อนิโรธสัจจญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระตด้วยนิโรธสัจจญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระตด้วยนิโรธสัจจญา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อนิโรธสัจจญา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

๑. ตั้งแต่ข้อ ๖๔๗ ถึงข้อ ๖๖๔ มีเนื้อความเหมือนข้ออฏฐิกสัจจญา

[๖๖๗]

นิโรธสญญา ภิกขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหโต อตถาย สํวตฺตติฯ มหโต
 โยคกฺขเมมาย สํวตฺตติฯ มหโต สํเวคาย สํวตฺตติฯ มหโต ฝาสฺสูวิหาราย สํวตฺตติฯ
 กถํ ภาวิตา จ ภิกขเว นิโรธสญญา กถํ พหุลีกตา มหโต อตถาย สํวตฺตติฯ มหโต
 โยคกฺขเมมาย สํวตฺตติฯ มหโต สํเวคาย สํวตฺตติฯ มหโต ฝาสฺสูวิหาราย สํวตฺตติฯ
 อธิ ภิกขเว ภิกขุ นิโรธสญญาสทคตํ สติสมุโพชฌนํคํ ภาเวติ ฯเปฯ นิโรธสญญาสทคตํ
 อุเปกฺขาสมุโพชฌนํคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิฯ
 เอวํ ภาวิตา โข ภิกขเว นิโรธสญญา เอวํ พหุลีกตา มหโต อตถาย สํวตฺตติฯ
 มหโต โยคกฺขเมมาย สํวตฺตติฯ มหโต สํเวคาย สํวตฺตติฯ มหโต ฝาสฺสูวิหาราย
 สํวตฺตติฯ

[^๑]

[๖๖๘]

เสยฺยถาปี ภิกขเว คจฺจกา นที ปาจฺฉินนินฺนา ปาจฺฉินโปณฺมา ปาจฺฉินปพฺภาราฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ สตฺต โพชฌนฺเจ ภาเวนฺโต สตฺต โพชฌนฺเจ พหุลีกโรนฺโต
 นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปพฺภาริฯ กถญจ ภิกขเว ภิกขุ สตฺต
 โพชฌนฺเจ ภาเวนฺโต สตฺต โพชฌนฺเจ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปณฺณ
 นิพฺพานปพฺภาริฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ สติสมุโพชฌนํคํ ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกฺขาส-
 สมุโพชฌนํคํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์ิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิฯ เอวํ โข
 ภิกขเว ภิกขุ สตฺต โพชฌนฺเจ ภาเวนฺโต สตฺต โพชฌนฺเจ พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน
 โหติ นิพฺพานโปณฺณ นิพฺพานปพฺภาริติฯ

(ยาว เอสนา ปาลี วิตุถาเรตพฺพา)ฯ [^๒]

[๖๖๙]

ปญฺจิมานิ ภิกขเว อุทฺทมภาคิยานิ สญฺโลชนานิฯ กตมานิ ปญฺจฯ รุปราคิ
 อรุปราคิ มาโน อุทฺทจฺจํ อวิชฺชาฯ อิมานิ โข ภิกขเว ปญฺจอุทฺทมภาคิยานิ สญฺโลชนานิฯ
 อิมสํ โข ภิกขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺทมภาคิยานํ สญฺโลชนานํ อภิญญาฯ ปริญญาฯ

๑. ม. ย. นิโรธวคฺโค อญฺจโมฯ

๒. ม. คจฺจกาเปยฺยาลวคฺโค นวโมฯ ย. คจฺจกาเปยฺยาลอ ...ฯ

[๖๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิโรธสังขยา อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก ก็นิโรธสังขยา อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยนิโรธสังขยา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยนิโรธสังขยา อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิโรธสังขยา อันบุคคลเจริญแล้ว อย่างนี้แล กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก เพื่อความเกษมจากโยคะมาก เพื่อความสังเวชมาก เพื่ออยู่เป็นผาสุกมาก.

[๖๖๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลั่งไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน ฉันทไค ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ ก็ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่ นิพพาน โนมไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน ฉันทนั้นเหมือนกัน ก็ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างไร ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่ นิพพาน โนมไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เจริญโพชฌงค์ ๗ กระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ น้อมไปสู่ นิพพาน โนมไปสู่ นิพพาน โอนไปสู่ นิพพาน.

(พึงขยายความบาสิไปจนกระทั่งถึงการแสวงหา)^๑

สังโยชน์ ๕

[๖๖๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไหน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้

๑. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๑๘๓]-[๑๙๘] และ [๒๔๕]-[๓๕๐] หน้า ๑๐๙-๑๑๙ และ ๑๕๓-๒๑๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

ปริกขยาย ปหานาย สตุต โพชฌงคา ภาเวตพุพาฯ กตเม สตุตฯ อีธ ภิกขเว^๑
 ภิกขุ สติสมโพชฌงคัม ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกขาสมโพชฌงคัม ภาเวติ วิเวกนิสสิตัม
 วิราคนิสสิตัม นิโรธนิสสิตัม โวสสุคคปริณามึฯ อิมัส โข ภิกขเว ปญจนัน อุตฺตมภากิยานัน
 สลฺโลชนานัน อภิญญาय ปริญญาय ปริกขยาย ปหานาย อิเม สตุต โพชฌงคา
 ภาเวตพุพาติฯ

[๖๗๐]

เสยฺยถาปี ภิกขเว คงฺคา นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปถมา ปาจันปพุทฺถาราฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ สตุต โพชฌงเค ภาเวนฺโต สตุต โพชฌงเค พหุลีกโรนฺโต
 นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปถเน นิพฺพานปพุทฺถาโรฯ กถญจ ภิกขเว ภิกขุ สตุต
 โพชฌงเค ภาเวนฺโต สตุต โพชฌงเค พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปถเน
 นิพฺพานปพุทฺถาโรฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ สติสมโพชฌงคัม ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกขา-
 สมโพชฌงคัม ภาเวติ รากวินยปริโยสานัน โทสวินยปริโยสานัน โมหวินยปริโยสานันฯ
 เอว โข ภิกขเว ภิกขุ สตุต โพชฌงเค ภาเวนฺโต สตุต โพชฌงเค พหุลีกโรนฺโต
 นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปถเน นิพฺพานปพุทฺถาโรติฯ

(เอว รากวินยปริโยสานัน ยาว เอสนา ปาลี วิตุถาเรตพุพา)ฯ

[๖๗๑]

ปญฺจิมานี ภิกขเว อุตฺตมภากิยานี สลฺโลชนานีฯ กตมานี ปญจฯ รูปราคโ
 อรูปราคโ มาโน อุตฺตจจํ อวิชชาฯ อิมานี โข ภิกขเว ปญจ อุตฺตมภากิยานี
 สลฺโลชนานีฯ อิมัส โข ภิกขเว ปญจนัน อุตฺตมภากิยานัน สลฺโลชนานัน อภิญญา
 ปริญญาय ปริกขยาย ปหานาย สตุต โพชฌงคา ภาเวตพุพาฯ กตเม สตุตฯ อีธ
 ภิกขเว ภิกขุ สติสมโพชฌงคัม ภาเวติ ฯเปฯ อุเปกขาสมโพชฌงคัม ภาเวติ รากวินย-
 ปริโยสานัน โทสวินยปริโยสานัน โมหวินยปริโยสานันฯ อิมัส โข ภิกขเว ปญจนัน
 อุตฺตมภากิยานัน สลฺโลชนานัน อภิญญาय ปริญญาय ปริกขยาย ปหานาย อิเม สตุต
 โพชฌงคา ภาเวตพุพาติฯ

(ยถา มคฺคสํยุตฺตัม วิตุถาเรตพุพํ ตถา โพชฌงคสํยุตฺตัม วิตุถาเรตพุพํ)ฯ

โภชณกต ๗ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โภชณกต ๗ เหล่านี้แล อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล.

(๖๗๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรາจัน หลังไปสู่ทิศปรາจัน บ่าไปสู่ทิศปราจัน ฉันทิ กิษุผู้เจริญโภชณกต ๗ กระทำให้มากซึ่งโภชณกต ๗ ก็ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันทินั้นเหมือนกัน ก็ภิกษุผู้เจริญโภชณกต ๗ กระทำให้มากซึ่งโภชณกต ๗ อย่างไร ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญโภชณกต ๗ กระทำให้มากซึ่งโภชณกต ๗ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้น้อมไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

(พึงขยายความบาลี ตั้งแต่การกำจัดราคะเป็นที่สุดเช่นนี้ไปจนถึงการแสวงหา)^๑

(๖๗๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โภชณกต ๗ อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้อย่างเพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล โภชณกต ๗ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย โภชณกต ๗ เหล่านี้แล อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล.

(พึงขยายความโภชณกตสังยุต เหมือนมคคสังยุต)

๑. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๑๗๙]-[๒๑๓] และ [๒๔๕]-[๓๕๐] หน้า ๑๒๑ - ๑๒๙ และ ๑๕๓ - ๒๑๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

ตตฺรุตฺตทานิ^๑

อฏฺฐิปปุพฺพกวินีลกั วจฺฉิตฺตทกั อุตฺตมาเตน ปญฺจมนั
เมตฺตตา กรุณา มุทิตา อุเปกฺขา อานาปาเนน เต ทสฯ

โพชฌนฺคสัณฺฑตฺตสฺส อานาปานวคฺโค สตฺตโมฯ

อสุกฺกา มรณา อหาเร ปฏฺฐิณฺเณ จ สพฺพโลเก
อนิจฺจทุกฺขอนตฺต ปหานัน วิกฺกั นโรเรน เต ทสชาติฯ

โพชฌนฺคสัณฺฑตฺตสฺส นโรธวคฺโค อฏฺฐโมฯ

[๖๗๒]

สาวตฺถีนิทานันฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คจฺจกา นที ปาจฺฉินนินฺนา ปาจฺฉินโปณฺนา
ปาจฺฉินปพฺพการา ฯเปฯ

จ ปาจฺฉินโต นินฺนา จ นินฺนา จ สมฺมุตฺโต
เทว เต จ ทฺวาทส โหนฺติ วคฺโค เตน ปวฺจฺจตีติฯ

คจฺจกาเปยฺยาโล นวโมฯ

[๖๗๓]

ยวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปทา^๒ วา ทฺวิปาทา วา จตฺตปฺปาทา วา พหุปฺปาทา
วาตี วิตฺถาเรตพฺพิ ฯ

๑. ตตฺรุตฺตทานิ -ผู้รวบรวม

๒. ม. ย. อปทา วา ... พหุปฺปาทา วาฯ

เรื่องในวรรคนี้ คือ

๑. อัญญิกสัญญา	๒. ปุพฺพกสัญญา
๓. วินีตกสัญญา	๔. วิจฉิททกสัญญา
๕. อุทฺธมาตกสัญญา	๖. เมตตา
๗. กรุณา	๘. มุทิตา
๙. อุเบกขา	๑๐. อานาปานสติ

จบ อานาปานวรรคที่ ๗ แห่งโพชฌงค์สังยุต

๑. อสุภสัญญา	๒. มรณสัญญา
๓. อาหารเรปฏิกุลสัญญา	๔. สัพพโลเกอนภิตรตสัญญา
๕. อนิจจสัญญา	๖. อนิจเจทุกขสัญญา
๗. ทุกเขอนัตตสัญญา	๘. ปหานสัญญา
๙. วิราคสัญญา	๑๐. นิโรธสัญญา

จบ นิโรธวรรคที่ ๘ แห่งโพชฌงค์สังยุต

(๖๗๒)

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลั่งไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีนฉันใด ฯลฯ^๑

แม่น้ำทั้ง ๖ สายไหลไปสู่ทิศปรมาจีน
แม่น้ำทั้ง ๖ สายไหลไปสู่สมุทร ทั้ง ๒ อย่างๆ ละ ๖
รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนี้จึงเรียกว่าวรรค.

จบ คังคาเปยยาที่ ๙

(๖๗๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่ไม่มีเท้าก็ดี ๒ เท้าก็ดี ๔ เท้าก็ดี เท้ามากก็ดี มีประมาณเท่าใด. (พึงขยายเนื้อความอย่างทีกล่าวนี้เป็นตัวอย่าง)^๒

๑. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๑๘๓] - [๑๘๘] หน้า ๑๐๙ - ๑๑๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

๒. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๒๔๕] - [๒๖๓] หน้า ๑๕๓ - ๑๖๕ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

ตถาคต^๑ ปท^๒ ภู^๓ มุ^๔ สาเรน^๕ วสุ^๖สิ^๗กั
 ราชา จนน^๘ติม^๙สุ^{๑๐}ริยา จ^{๑๑} วต^{๑๒}เถน ทสม^{๑๓} ปท^{๑๔}ฯ
 (อปป^{๑๕}มาท^{๑๖}วค^{๑๗}โค โข^{๑๘}ณ^{๑๙}งค^{๒๐}ล^{๒๑}ย^{๒๒}ต^{๒๓}ต^{๒๔}ส^{๒๕}ส โข^{๒๖}ณ^{๒๗}งค^{๒๘}ว^{๒๙}เส^{๓๐}น วิ^{๓๑}ต^{๓๒}ถา^{๓๓}เร^{๓๔}ต^{๓๕}พ^{๓๖}โพ^{๓๗})ฯ

โฆ^๑ณ^๒งค^๓ล^๔ย^๕ต^๖ต^๗ส^๘ส อปป^๙มาท^{๑๐}วค^{๑๑}โค ท^{๑๒}ส^{๑๓}โม^{๑๔}ฯ

[๖๗๔]

เส^๑ย^๒ย^๓ถา^๔ปี ภิ^๕ก^๖ข^๗เว เย^๘เก^๙จิ พ^{๑๐}ล^{๑๑}กร^{๑๒}ณ^{๑๓}ี^{๑๔}ยา ก^{๑๕}ม^{๑๖}ม^{๑๗}น^{๑๘}ุ^{๑๙}ตา ก^{๒๐}ย^{๒๑}ร^{๒๒}น^{๒๓}ุ^{๒๔}ตี^{๒๕}ติ วิ^{๒๖}ต^{๒๗}ถา^{๒๘}เร^{๒๙}ต^{๓๐}พ^{๓๑}โพ^{๓๒}ฯ

พ^๑ล^๒ พ^๓ี^๔ช^๕ณ^๖จ นา^๗โค จ ร^๘ุก^๙ข^{๑๐}ก^{๑๑}ม^{๑๒}เ^{๑๓}น^{๑๔} สุ^{๑๕}ก^{๑๖}ิ^{๑๗}ยา^{๑๘}
 อ^{๑๙}า^{๒๐}กา^{๒๑}เส^{๒๒}น จ เท^{๒๓}ว เม^{๒๔}ฆา น^{๒๕}า^{๒๖}ว อ^{๒๗}า^{๒๘}ค^{๒๙}น^{๓๐}ุ^{๓๑}ต^{๓๒}กา น^{๓๓}ที่^{๓๔}ฯ
 (พ^{๓๕}ล^{๓๖}กร^{๓๗}ณ^{๓๘}ี^{๓๙}ย^{๔๐}วค^{๔๑}โค โข^{๔๒}ณ^{๔๓}งค^{๔๔}ล^{๔๕}ย^{๔๖}ต^{๔๗}ต^{๔๘}ส^{๔๙}ส โข^{๕๐}ณ^{๕๑}งค^{๕๒}ว^{๕๓}เส^{๕๔}น วิ^{๕๕}ต^{๕๖}ถา^{๕๗}เร^{๕๘}ต^{๕๙}พ^{๖๐}โพ^{๖๑})ฯ

พ^๑ล^๒กร^๓ณ^๔ี^๕ย^๖วค^๗โค เอก^๘าท^๙ส^{๑๐}โม^{๑๑}ฯ

๑. ย. สาโร จ ...ฯ
 ๒. ย. จสท^๑โท นต^๒ถิฯ
 ๓. ย. อปป^๑มาท^๒วค^๓โค ... วิ^๔ต^๕ถา^๖เร^๗ต^๘พ^๙โพ^{๑๐}ฯ
 ๔. ย. อปป^๑มาท^๒วค^๓โค ... วิ^๔ต^๕ถา^๖เร^๗ต^๘พ^๙โพ^{๑๐}ฯ
 ๕. ม. รุก^๑ข^๒ ภู^๓ม^๔เ^๕น^๖ สุ^๗ก^๘ิ^๙ยาฯ เ^{๑๐}ว^{๑๑}ม^{๑๒}ป^{๑๓}ริฯ
 ๖. ย. สุ^๑ก^๒ิ^๓ยาฯ
 ๗. ย. อ^๑ติ^๒ส^๓ท^๔โท อ^๕ต^๖ถิฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตร	๒. ปทสูตร
๓. กุฏสูตร	๔. มุลสูตร
๕. สารสูตร	๖. วัสติกสูตร
๗. ราชาสูตร	๘. จันทิมสูตร
๙. สุริยสูตร	๑๐. วัตถสูตร

(พึงขยายความอัปมาทวรรค ด้วยสามารถโภชณกั แห่งโภชณกสังยุต)^๑

จบ อัปมาทวรรคที่ ๑๐ แห่งโภชณกสังยุต

(๖๗๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่ การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน จึงทำได้ฉันใด. (พึงขยายเนื้อความอย่างทีกล่าวนี้เป็นตัวอย่าง)^๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พลสูตร	๒. พีชสูตร
๓. นาคสูตร	๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร	๖. สุกสูตร
๗. อากาศสูตร	๘. เมฆสูตรที่ ๑
๙. เมฆสูตรที่ ๒	๑๐. นาวาสูตร
๑๑. อากันตูกสูตร	๑๒. นทีสูตร

(พึงขยายความพลกรณ์ยวรรค ด้วยสามารถโภชณกั แห่งโภชณกสังยุต)

จบ พลกรณ์ยวรรคที่ ๑๑

๑. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๒๔๕] - [๒๖๓] หน้า ๑๕๓ - ๑๖๕ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

๒. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๒๖๔] - [๒๙๗] หน้า ๑๖๗ - ๑๘๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

[๖๗๕]

ติสุโส อีมา ภิกขเว เอสนาฯ กตมา ติสุโสฯ กามเสนา ภเวสนา พรหม-
จริเยสนาติ วิตุถาเรตพัพฯ

เอสนา วิธา อาสโว

ภโว จ ทุกขตา ติสุโส

จีลั มลั จ นีโฆ จ

เวทนา ตณฺหาเยน^๑ จาติฯ

(โพชฌนฺกสฺยตฺตสฺส เอสนาเปยฺยาลั วิเวกนิสฺสิตโต วิทฺธิ วิตุถาเรตพัพ)ฯ

เอสนาวคฺโค ทฺวาทสโมฯ

[๖๗๖]

จตุตาโรเม ภิกขเว โโฮมาฯ กตเม จตุตาโรฯ กาโมโฆ ภโวโฆ ทิฏฺฐโฆ
อวิชฺโชโฆติ วิตุถาเรตพัพฯ

[๖๗๗]

สาวตฺถินิทานัฯ ปญฺจิมานิ ภิกขเว อุทฺทมภาคิยานิ สลฺยโฆชนานิฯ กตมานิ
ปญฺจฯ รุปราค โอรุปราค มาโน อุทฺทจฺจํ อวิชฺชาฯ อิมานิ โข ภิกขเว ปญฺจอุทฺทม-
ภาคิยานิ สลฺยโฆชนานิฯ อิมสั โข ภิกขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺทมภาคิยานั สลฺยโฆชนานั
อภิญฺญา ย ปริญฺญา ย ปรีกฺขยา ย ปหานาย สตฺต โพชฌนฺคา ภาเวตพฺพาฯ กตเม
สตฺตฯ อิช ภิกขเว ภิกฺขุ สติสมฺโพชฌนฺกั ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธ-
นิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิ^๑ ฯเปฯ อุเปกฺขาสมฺโพชฌนฺกั ภาเวติ รากวินยปรีโยสานั^๒
โทสวินยปรีโยสานั โมหวินยปรีโยสานั อมโตคฺคั อมตปฺรายนั อมตปรีโยสานั
นิพฺพานนินฺนํ นิพฺพานโปณฺณํ นิพฺพานปพฺภารัฯ อิมสั โข ภิกขเว ปญฺจนฺนํ
อุทฺทมภาคิยานั สลฺยโฆชนานั อภิญฺญา ย ปริญฺญา ย ปรีกฺขยา ย ปหานาย อิม สตฺต
โพชฌนฺคา ภาเวตพฺพาติฯ

๑. ม. ตณฺหาตสินายฯ ย. ตณฺหาตเสนฯ เหวมฺปรีฯ

๒. ย. วิเวก .... วิราค ... นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามั ฯ

[๖๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน? คือ การแสวงหา
กาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑. (พึงขยาย^๑ เนื้อความที่กล่าวนี้เป็นตัวอย่าง)^๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอสนาสูตร	๒. วิชาสูตร
๓. อาสวสูตร	๔. กาวสูตร
๕. ทุกขสูตรที่ ๑	๖. ทุกขสูตรที่ ๒
๗. ทุกขสูตรที่ ๓	๘. จีลสูตร
๙. มลสูตร	๑๐. นีฆสูตร
๑๑. เวทนาสูตร	๑๒. ตัณหาสูตร

(เอสนาเปยฆาลแห่งโพฆณคสังยุต บัณฑิตพึงให้พิสดารโดยอาศัยวิเวก)

จบ เอสนาวรรคที่ ๑๒

โอฆะ ๔

[๖๗๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอฆะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? ได้แก่ โอฆะคือ
กาม โอฆะคือภพ โอฆะคือทิฏฐิ โอฆะคืออวิชชา. (พึงขยาย^๑ เนื้อความดังที่กล่าวนี้เป็นตัวอย่าง)^๓

[๖๗๗]

สาวัตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้
๕ ประการเป็นไหน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทัจจะ อวิชชา สังโยชน
อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพฆณค ๗ อันภิกษุควรเจริญ
เพื่อบรรลุ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง
๕ ประการนี้แล โพฆณค ๗ เป็นไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมเจริญสติสัมโพฆณค อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ
ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพฆณค อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ
ย่อมเจริญสติสัมโพฆณค มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัด
โมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพฆณค มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัด

๑. พึงขยาย -ผู้รวบรวม

๒. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๒๙๙] - [๓๓๒] หน้า ๑๙๑ - ๒๐๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

๓. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๓๓๓] - [๓๔๘] หน้า ๒๑๑ - ๒๑๗ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

โอโหม โยโค อุปาทานัน
กามคุณา นีวรณา

คนุถา อนุสเยน จ
ขนุชา อุทุมมภาภิกยานีติฯ

โอฆวคฺโค เตรสโมฯ

ณ ปาจันโต นินฺนา   ณ นินฺนา จ สมุทฺทโต
เทว เต ฌ ทฺวาทส โหนฺติ   วคฺโค เตน ปวฺจจติ^๑ฯ
(โพษุณฺณคฺคํสํยุตฺตสฺส คงฺคาเปยฺยาลํ รากฺวเสน วิตุถาเรตฺตพฺโพ)ฯ

วคฺโค จุฑฺทสโมฯ

ตถาคตํ ปทํ ฌุณฺโณ   มฺลํ สาเรน วสุสิกํ
ราชา ฌนฺทิมสุริยา จ   วตุเถน ทสมํ ปทํ^๒ฯ
(อปฺปมาทวคฺโค รากฺวเสน วิตุถาเรตฺตพฺโพ)ฯ

ปณฺณรสมอฯ

---

๑. ม. อิตฺตฺสทฺโท อตฺถิฯ
๒. ม. อิตฺตฺสทฺโท อตฺถิฯ

โทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันหยั่งลงสู่อมตะ
 มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันหยั่งลงสู่
 อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันน้อมไป
 สู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์
 อันน้อมไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗
 เหล่านี้แล อันภิกษุควรเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชน์
 อันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ ประการนี้แล.

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โอมสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นิวรรณสูตร	๘. ชันธสูตร
๙. อุทธัมภากิยสูตร	

จบ โอฆวรรคที่ ๑๓

แม่น้ำทั้ง ๖ สาย ไหลไปสู่ทิศปรมาจีน
 แม่น้ำทั้ง ๖ สาย ไหลไปสู่สมุทร ทั้ง ๒ อย่างนั้น อย่างละ ๖
 รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนี้จึงเรียกว่าวรรค.

(กัจจายกปิฎกแห่งโพชฌงค์สังยุต พึงขยายความด้วยสามารถแห่งภคคะ)^๑

จบ วรรคที่ ๑๔

๑. ตถาคตสูตร	๒. ปทสูตร
๓. ภูฏสูตร	๔. มุลสูตร
๕. สารสูตร	๖. วัสติกสูตร
๗. ราชสูตร	๘. จันทิมสูตร
๙. สุริยสูตร	๑๐. วัตถสูตร

(อัปมาทวรรค พึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งภคคะ)^๒

จบ วรรคที่ ๑๕

๑. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๑๙๙] - [๒๑๓] หน้า ๑๒๑ - ๑๒๙ ในเล่มนี้ - ผู้รวบรวม
 ๒. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๒๔๕] - [๒๖๓] หน้า ๑๕๓ - ๑๖๕ ในเล่มนี้ - ผู้รวบรวม

พลั พิชญจ นาโค จ   รุกขกุมภณ สุภียา^๑
อากาศน จ เทว เมฆา   นาวา อากนตุกา นที^๒ ๑
(โพชฌงคสังยุตตสฺส พลกรณียวคฺโค รากวเสน วิตุถาเรตพฺโพ) ๑

โสฬสโม ๑

เอสนา วิชา อาสโว   ภโว จ ทุกขตา ติสฺโส
จีลั มลั จ นีโฆ จ   เวทนา ตณฺหาเยน จ ๑

โพชฌงคสังยุตตสฺส เอสนาวคฺโค สตุตฺตรสโม ๑

โอโฆ โยโค อุปาทานั   คนฺธา อนุสเยน จ
กามคฺฉา นีวรณา   ขนฺธา อุทฺธมภากิยานีติ ๑
(รากวินยปรโยสถานโทสวินยปรโยสถานโมหวินยปรโยสถานวเสน โอฆวคฺโค วิตุถาเรตพฺโพ) ๑

อฎฐารสโม ๑

(ยทปี มคฺคสังยุตฺตํ วิตุถาริตฺตํ^๓ ตทปี โพชฌงคสังยุตฺตํ วิตุถาเรตพฺพํ) ๑

โพชฌงคสังยุตฺตํ สมตฺตํ^๔ ๑

๑. ย. สุภียํ ๑
๒. ม. อิติสทฺโท อตุถิ ๑
๓. ม. วิตุถาเรตพฺพํ ๑
๔. ม. พุติยํ ๑

๑. พลสูตร	๒. พีชสูตร
๓. นาคสูตร	๔. รุกขสูตร
๕. กุมภสูตร	๖. สุกสูตร
๗. อากาศสูตร	๘. เมฆสูตรที่ ๑
๙. เมฆสูตรที่ ๒	๑๐. นาวาสูตร
๑๑. อากันตกสูตร	๑๒. นทีสูตร

(พลกรณียวรรคแห่งโภชฌกสังยุต พึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งวาระ)^๑

จบ วรรคที่ ๑๖

๑. เอสนาสูตร	๒. วิชาสูตร
๓. อาสวสูตร	๔. ภูวสูตร ^๒
๕. ทุกขสูตรที่ ๑	๖. ทุกขสูตรที่ ๒
๗. ทุกขสูตรที่ ๓	๘. ชีลสูตร
๙. มลสูตร	๑๐. นีฆสูตร
๑๑. เวทนาสูตร	๑๒. ตัณหาสูตร

จบ เอสनावรรค แห่งโภชฌกสังยุตที่ ๑๗^๓

๑. โอมสูตร	๒. โยคสูตร
๓. อุปาทานสูตร	๔. คันถสูตร
๕. อนุสยสูตร	๖. กามคุณสูตร
๗. นีวรณสูตร	๘. ขันธสูตร
๙. อุทธีมภากิยสูตร	

(โอมวรรคพึงขยายเนื้อความให้พิสดารด้วยสามารถแห่งการกำจัดวาระเป็นที่สุด การกำจัดโทสะเป็นที่สุด และการกำจัดโมหะเป็นที่สุด)^๔

จบ วรรคที่ ๑๘

(มรรคสังยุตแม้อิด ขยายเนื้อความให้พิสดารแล้ว โภชฌกสังยุตแม่นั้น ก็พึงขยายเนื้อความให้พิสดาร)

จบ โภชฌกสังยุต

๑. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๒๖๔] - [๒๙๗] หน้า ๑๖๗ - ๑๘๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม
 ๒. ภาวสูตร -ผู้รวบรวม
 ๓. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๒๙๘] - [๓๓๒] หน้า ๑๙๑ - ๒๐๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม
 ๔. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๓๓๓] - [๓๔๘] หน้า ๒๑๑ - ๒๑๗ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

สติปัญญาอันสัมบูรณ์

อมพปาลิวคโค ปจโม

[๖๗๘]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา เวสาลียํ วิหริติ อมพปาลิวเนฯ ตตฺร โข
ภควา ภิกขุ อามนุเตสิ ภิกขุไวติฯ ภทฺนเตติ เต ภิกขุ ภควโต ปจฺจสุโสสุฯ ภควา
เอตทโวจฯ

[๖๗๙]

เอกายนฺวายํ ภิกขเว มคฺโค สุตฺตํ วิสุทฺธิยา โสภปริเทวานํ สมตฺติกกฺมาย
ทฺกฺขโทมนฺสฺสานํ อตฺถงฺกฺมาย ฌายสฺส อธิคฺมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายฯ ยทฺธิทํ
จตฺตารโ สติปฺญฺจนาฯ กตฺเม จตฺตารโฯ

[๖๘๐]

อิธ ภิกขเว ภิกขุ กายเ กายานุปฺสฺสี วิหริติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนฺสฺสํฯ เวทฺนาสุ เวทฺนानุปฺสฺสี วิหริติ อาตปฺปี สมฺปชาโน
สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนฺสฺสํฯ จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสี วิหริติ อาตปฺปี
สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนฺสฺสํฯ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสี วิหริติ
อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนฺสฺสํฯ

[๖๘๑]

เอกายนฺวายํ ภิกขเว มคฺโค สุตฺตํ วิสุทฺธิยา โสภปริเทวานํ สมตฺติกกฺมาย
ทฺกฺขโทมนฺสฺสานํ อตฺถงฺกฺมาย ฌายสฺส อธิคฺมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายฯ ยทฺธิทํ
จตฺตารโ สติปฺญฺจนาติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อตฺตมฺนา เต ภิกขุ ภควโต ภาสิตํ
อภินนฺทฺนติฯ

๓. สติปัญญาสังยุต

อัมพปาลีวรรคที่ ๑

อัมพปาลีสูตร

ว่าด้วยสติปัญญา ๔

[๖๗๘]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพปาลิวัน ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธานุญาตว่า

[๖๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัญญา ๔ สติปัญญา ๔ เป็นไฉน?

[๖๘๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑.

[๖๘๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัญญา ๔ ฉะนั้นแล.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธานุญาตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้น ชื่นชม ยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค.

จบ สูตรที่ ๑

[๖๘๒]

เอกัม สมัย ภควา เวสาลียัม วิหริติ อมฺพปาลิวเนฯ ตตฺตร โข ภควา ภิกฺขุ
 อามนฺเตสึ ภิกฺขุโวลิตึฯ ภาทนฺเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสุสฺสึฯ ภควา เอตทโวจ
 สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโน อัย โว อมฺหากัม อนุสาสนีตี^๑ฯ

[๖๘๓]

กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายเ กายานุปสฺสึ
 วิหริติ อาตاپิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขมฺมาโทมนสฺสึฯ เวทนาสุฯ เปฯ
 จิตฺเตฯ ชมฺเมสุ ชมฺมานุปสฺสึ วิหริติ อาตاپิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิขมฺมาโทมนสฺสึฯ เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สโต โหติฯ

[๖๘๔]

กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน โหติฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อภิกฺกนฺเต
 ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ อาโลกิตเ วิโลกิตเ สมฺปชานการี โหติ สมฺมิถฺชิตเ
 ปสฺสริเต สมฺปชานการี โหติ สงฺฆาภูิปตฺตจิวรรธเน สมฺปชานการี โหติ อสิตเ
 ปิตเ ขายิตเ สายิตเ สมฺปชานการี โหติ อจฺจารปสฺสาวกมฺเม สมฺปชานการี โหติ
 คเต จิตเ นิสินฺเน สุตฺเต ชาคริตเ ภาสิตเ ตฺถุหีภาเว สมฺปชานการี โหติฯ เอว
 โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สมฺปชาโน^๒ โหติฯ สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโน อัย
 โว อมฺหากัม อนุสาสนีตีฯ

[๖๘๕]

เอกัม สมัย ภควา สาวตฺถิยัม วิหริติ เซตวเน อนาถปิณฺฑทิกสุส อารามेฯ อถ
 โข อถฺถตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตัม อภิวาทิตฺวา
 เอกมฺนตัม นิสีทึฯ เอกมฺนตัม นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตัม เอตทโวจฯ

๑. ม. อิตฺสทฺโท นตฺถึฯ

๒. ม. สมฺปชานการีฯ

สติสูตร

ว่าด้วยสติ

(๖๘๒)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัมพปาลวัน ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก ภิกษุทั้งหลาย... แล้วได้ตรัสพระพุทธานุญาตนี้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ นี่เป็นอนุศาสน์ของเรา สำหรับเธอทั้งหลาย.

(๖๘๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีสติเป็นอย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีสติอย่างนี้แล.

(๖๘๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีสัมปชัญญะเป็นอย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมกระทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ กระทำความรู้สึกตัวในการเหยียด การแตร กระทำความรู้สึกตัวในการคู้เข้าและเหยียดออก กระทำการรู้สึกตัวในการทรงผ้าสังฆาฏิ บาตรและจีวร กระทำการรู้สึกตัวในการกิน การดื่ม การลิม กระทำการรู้สึกตัวในการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ กระทำการรู้สึกตัวในการเดิน ยืน นั่ง หลับ ตื่น พุด นิ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีสัมปชัญญะอย่างนี้แล ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ นี่เป็นอนุศาสน์ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๒

ภิกขุสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔ โดยส่วน ๓

(๖๘๕)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

[๖๘๖]

สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺฆิตฺเตน ชมฺมํ เทเสตุ ยมฺหํ ภควโต ชมฺมํ สุตฺวา
 เอโก รูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตปฺปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติฯ เอวเมว ปนฺิเชกฺจเจ
 โมจฺมปฺริสา มลฺลเวว^๑ อชฺเชสฺสนฺติ ชมฺเม จ ภาสีเต มเมว อนุพนฺธิตพฺพํ มลฺลนฺตฺตีติฯ
 เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา สงฺฆิตฺเตน ชมฺมํ เทเสตุ สุคฺโต สงฺฆิตฺเตน ชมฺมํ อปฺเปว
 นามาทฺ ภควโต ภาสิตฺตฺส อตฺถํ อาชานเอยฺย^๒ อปฺเปว นามาทฺ ภควโต ภาสิตฺตฺส
 ทายาทฺ อสฺสนฺติฯ

[๖๘๗]

ตสฺมา ตฺอิห ตฺวํ ภิกฺขุ อาทิมเว วิโสเชหิ กุสเลสุ ชมฺเมสุฯ โก จาติ กุสลานํ
 ชมฺมานํฯ สฺถํ จ สุวิสุทฺธํ ทิฏฺฐิจิ จ อชฺชกาฯ ยโต โข เต ภิกฺขุ สฺถํ จ สุวิสุทฺธํ ภวิสฺสติ
 ทิฏฺฐิจิ จ อชฺชกาฯ ตโต ตฺวํ ภิกฺขุ สฺถํ นิสฺสาย สฺเถ ปตฺติฏฺจาย จตฺตาริ สติปฺภฺจานเ
 ตฺวิเชน ภาเวยฺยาสีฯ กตเม จตฺตาริฯ

[๖๘๘]

อิห ตฺวํ ภิกฺขุ อชฺฉตฺตํ วา กายเ กายานุปฺสฺสี วิหฺราหิ อาตปฺปี สมฺปชาน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฉาโทมนสฺสํฯ พหิทฺธา วา กายเ กายานุปฺสฺสี วิหฺราหิ
 อาตปฺปี สมฺปชาน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฉาโทมนสฺสํฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา วา
 กายเ กายานุปฺสฺสี วิหฺราหิ อาตปฺปี สมฺปชาน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฉาโทมนสฺสํฯ
 อชฺฉตฺตํ วา เวทนาสุฯ พหิทฺธา วา เวทนาสุฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา วา เวทนาสุ
 เวทนานุปฺสฺสี วิหฺราหิ อาตปฺปี สมฺปชาน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฉาโทมนสฺสํฯ
 อชฺฉตฺตํ วา จิตฺเตฯ พหิทฺธา วา จิตฺเตฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสี
 วิหฺราหิ อาตปฺปี สมฺปชาน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฉาโทมนสฺสํฯ อชฺฉตฺตํ วา
 ชมฺเมสุฯ พหิทฺธา วา ชมฺเมสุฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา วา ชมฺเมสุ ชมฺมานุปฺสฺสี วิหฺราหิ
 อาตปฺปี สมฺปชาน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฉาโทมนสฺสํฯ

[๖๘๙]

ยโต โข ตฺวํ ภิกฺขุ สฺถํ นิสฺสาย สฺเถ ปตฺติฏฺจาย อิเม จตฺตาริ สติปฺภฺจานเ
 เอวํ ตฺวิเชน ภาเวสฺสตีฯ ตโต ตฺยหํ ภิกฺขุ ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากมิสฺสติ
 วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ชมฺเมสุ โน ปฺริหานีติฯ

๑. ม. ย. มลฺลเจวฯ

๒. ม. ย. ชานเอยฺยํฯ

[๖๘๖]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ที่ข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว ฟังเป็นผู้ๆ เดียวหลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเถิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ก็โมฆบุรุษบางพวกในโลกนี้ ย่อมเชื่อเชิญเราอย่างนี้เหมือนกัน และเมื่อเรากล่าวธรรมแล้ว ย่อมสำคัญเราว่า เป็นผู้ควรติดตามไปเท่านั้น

ภิกษุทั้งหลายทูลวิงวอนว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ขอพระสาคุดโปรดแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ แม้โจน ข้าพระองค์พึงรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภายิตของพระผู้มีพระภาค แม้โจน ข้าพระองค์พึงได้เป็นทายาทแห่งภายิตของพระผู้มีพระภาค.

[๖๘๗]

พ. ดูกรภิกษุ เพราะเหตุที่นั่นแหละ เธอจงยังเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์ก่อน เบื้องต้นของกุศลธรรมคืออะไร? คือ คีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นตรง เมื่อใด คีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง เมื่อนั้น เธออาศัยคีล ตั้งอยู่ในคีลแล้ว ฟังเจริญสติปัฏฐาน ๔ โดยส่วน ๓ สติปัฏฐาน ๔ เป็นโจน?

[๖๘๘]

ดูกรภิกษุ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ฟังกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นกายในกายภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ฟังกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นกายทั้งภายในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ฟังกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายในอยู่... จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายนอกอยู่... จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในภายนอกอยู่... จงพิจารณาเห็นจิตในจิตภายในอยู่... จงพิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอกอยู่... จงพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในภายนอกอยู่... จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ฟังกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ฟังกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ๑ จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ฟังกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ๑.

[๖๘๙]

ดูกรภิกษุ เมื่อใด เธออาศัยคีล ตั้งอยู่ในคีลแล้ว จักเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ โดยส่วน ๓ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว ตลอดคืนหรือวันอันจักมาถึง ไม่มีความเลื่อมเลย.

[๖๙๐]

อด โข โส ภิกขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนุทิตวา อนุโมทิตวา อัญญาสาสนา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณฺม กตฺวา ปกฺกามิฯ อด โข โส ภิกขุ เอโก วูปกฺกฺโข
อปฺปมตฺโต อาตapi ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว
อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺนุตฺตรํ พุรฺหมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ
อภิณฺวา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ กตํ กรณฺิยํ
นาปรี อิตฺถตฺตยาตฺติ อพฺภณฺณาสีฯ อณฺณตโร จ ปน โส ภิกขุ อรหฺตํ อโหสฺสิติฯ

[๖๙๑]

เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ วิหฺรติ โกสลายํ^๑ พุราหฺมณฺคามเยฯ ตตฺร โข
ภควา ภิกขุ อามนฺเตสฺสิ ฯเปฯ เอตทฺโวจ เย เต ภิกฺขเว ภิกขุ นวา อจฺริปพฺพชิตฺตา
อรุณาคตา อิมํ ฌมฺมวินยํ เต โว^๒ ภิกฺขเว ภิกขุ จตฺนุนํ สติปฺญฺจานานํ ภาวนาย
สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปตฺติฏฺฐาเปตพฺพาฯ กตเมสํ จตฺนุนํฯ

[๖๙๒]

เอถ ตฺตฺเมห อวฺุโส กาเย กายานุปฺสฺสิโน วิหฺรต อาตapiโน สมฺปชานา เอโกทฺธิฏฺฐตา
วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมหิตตา เอกคฺคจิตฺตา กายสฺส ยถาภูตํ ฌาณายฯ เวทนาสุ
เวทนานุปฺสฺสิโน วิหฺรต อาตapiโน สมฺปชานา เอโกทฺธิฏฺฐตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมหิตตา
เอกคฺคจิตฺตา เวทนานํ ยถาภูตํ ฌาณายฯ จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสิโน วิหฺรต อาตapiโน
สมฺปชานา เอโกทฺธิฏฺฐตา วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมหิตตา เอกคฺคจิตฺตา จิตฺตสฺส ยถาภูตํ
ฌาณายฯ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสิโน วิหฺรต อาตapiโน สมฺปชานา เอโกทฺธิฏฺฐตา
วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมหิตตา เอกคฺคจิตฺตา ฌมฺมานํ ยถาภูตํ ฌาณายฯ

[๖๙๓]

เยปี เต ภิกฺขเว ภิกขุ เสกฺขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคฺกเขมฺมํ ปตฺถยมานา
วิหรนฺติ เตปี กาเย กายานุปฺสฺสิโน วิหฺรนฺติ อาตapiโน สมฺปชานา เอโกทฺธิฏฺฐตา
วิปฺปสนฺนจิตฺตา สมหิตตา เอกคฺคจิตฺตา กายสฺส ปริณฺณายฯ เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสิโน

๑. ม. สาลายฯ ย. สาลายํฯ

๒. ย. เวฯ เอวมฺปรีฯ

[๖๙๐]

ครั้งนั้น ภิกษุหนึ่ง ชื่นชม ยินดีภายิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณ แล้วหลีกไป เธอเป็นผู้ๆ เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มี ก็แลภิกษุหนึ่ง ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๓

โกสลสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๖๙๑]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พราหมณคามชื่อโกสล ในแคว้นโกสล ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ แล้วได้ตรัสพระพุทธานุญาตนี้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายที่เป็นผู้มาใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ อันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน พึงให้ตั้งอยู่ พึงให้ดำรงมั่นในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?

[๖๙๒]

มาเถิด ผู้มีอายุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อรู้กายตามความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... เพื่อรู้เวทนาตามความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... เพื่อรู้จิตตามความเป็นจริง จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อรู้ธรรมตามความเป็นจริง.

[๖๙๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุทั้งหลายที่ยังเป็นเสขะ ยังไม่บรรลุอรหัตต์ ปราศจากความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม ก็ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้กาย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... เพื่อกำหนดรู้เวทนา

วิหฺรณฺติ อาตปิโน สมฺปชานา เอโกทิกฺกตา วิปฺปสฺนฺนจิตฺตา สฺมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา
 เวทนานํ ปริญฺญาเยฯ จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสีโน วิหฺรณฺติ อาตปิโน สมฺปชานา เอโกทิกฺกตา
 วิปฺปสฺนฺนจิตฺตา สฺมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา จิตฺตสฺส ปริญฺญาเยฯ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสีโน
 วิหฺรณฺติ อาตปิโน สมฺปชานา เอโกทิกฺกตา วิปฺปสฺนฺนจิตฺตา สฺมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา
 ฌมฺมานํ ปริญฺญาเยฯ

(๖๙๔)

เยปี เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหฺนฺโต ชีณาสวา วุสิตวณฺฺโต กตกรณฺเีย โอิหิตถารธา
 อนุปฺปตฺตสทฺตถา ปริกฺขิณภวสฺสโยชฺนา สมฺมทญฺญาวิมุตฺตา เตปี กายเ กายานุปฺสฺสีโน
 วิหฺรณฺติ อาตปิโน สมฺปชานา เอโกทิกฺกตา วิปฺปสฺนฺนจิตฺตา สฺมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา
 กายเณ วิสฺยุตฺตาฯ เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสีโน วิหฺรณฺติ อาตปิโน สมฺปชานา เอโกทิกฺกตา
 วิปฺปสฺนฺนจิตฺตา สฺมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา เวทนาหิ วิสฺยุตฺตาฯ จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสีโน
 วิหฺรณฺติ อาตปิโน สมฺปชานา เอโกทิกฺกตา วิปฺปสฺนฺนจิตฺตา สฺมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา
 จิตฺเตเน วิสฺยุตฺตาฯ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสีโน วิหฺรณฺติ อาตปิโน สมฺปชานา เอโกทิกฺกตา
 วิปฺปสฺนฺนจิตฺตา สฺมาหิตา เอกคฺคจิตฺตา ฌมฺเมหิ วิสฺยุตฺตาฯ

(๖๙๕)

เยปี เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ นวา อจิริปฺพชิตา อธฺนาคตา อิมํ ฌมฺมวินยํ เต โว
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมํสํ จตฺตุนํ สติปฺญฺจานานํ ภาวนาย สฺมาทเปตฺตพฺพา นิเวเสตฺตพฺพา
 ปตฺติฏฺฐาเปตฺตพฺพาติฯ

(๖๙๖)

สาวตฺถินิทานํฯ ตตฺร โข ภควา ฯเปฯ เอตทฺโวจ อกุสฺสราสีติ ภิกฺขเว วทฺมานโน
 ปฺลฺจ นีวรเณ สมฺมา วทฺมานโน วทฺทยฯ เภาโล หายํ ภิกฺขเว อกุสฺสราสีติ ยทิตฺทำ
 ปฺลฺจ นีวรณาฯ กตเม ปฺลฺจฯ กามจฺจนฺนทนีวรณํ พฺยาปาทนีวรณํ ถินมิทฺชนีวรณํ
 อฺทฺทจฺจกุกฺกจฺจนีวรณํ วิจิกฺจจฺจานีวรณํฯ อกุสฺสราสีติ ภิกฺขเว วทฺมานโน อิมํ ปฺลฺจ นีวรเณ
 สมฺมา วทฺมานโน วทฺทยฯ เภาโล หายํ ภิกฺขเว อกุสฺสราสีติ ยทิตฺทำ ปฺลฺจ นีวรณาฯ

ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... เพื่อกำหนดรู้จิต ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว เพื่อกำหนดรู้ธรรม.

(๖๙๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุทั้งหลายที่เป็นอรหันตจีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว มีประโยชน์ตนถึงแล้วโดยลำดับ ลั่นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ก็ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว พราจจากกายแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พราจจากเวทนาแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พราจจากจิตแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีธรรมเอกผุดขึ้น มีจิตผ่องใส มีจิตตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เดียว พราจจากธรรมแล้ว.

(๖๙๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายที่เป็นผู้มาใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ อันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน พึงให้ตั้งอยู่ พึงให้ดำรงมั่น ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๔

อกุศลราติสูตร

กองอกุศล ๕

(๖๙๖)

สาวตสันิทาน. ณ ที่นั่นแล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธภาษิตนี้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าวว่อกองอกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงนิรณ ๕ เพราะว่อกองอกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่นิรณ ๕ นิรณ ๕ เป็นไฉน? คือกามฉันทนิรณ ๑ พยาบาทนิรณ ๑ ถีนมิตถนิรณ ๑ อุทัจจกุกกัจจนนิรณ ๑ วิจิกขณานิรณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าวว่อกองอกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงนิรณ ๕ เหล่านี้ เพราะกองอกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่ นิรณ ๕.

[๖๙๗]

กุสลราสีติ ภิกขเว วทมาโน จตฺตารโ สติปฏฺจําเน สมนฺมา วทมาโน วทฺทยฺยฯ
 เภวโล หายํ ภิกขเว กุสลราสี ยทฺธิํ จตฺตารโ สติปฏฺจํณาฯ กตเม จตฺตารโฯ อธิ
 ภิกขเว ภิกขุ กายเ กายานุปสฺสี วิหฺรติ อาตํปี สมนฺปะชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ ชมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตํปี สมนฺปะชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ กุสลราสีติ ภิกขเว วทมาโน อิมเ จตฺตารโ
 สติปฏฺจําเน สมนฺมา วทมาโน วทฺทยฺยฯ เภวโล หายํ ภิกขเว กุสลราสี ยทฺธิํ จตฺตารโ
 สติปฏฺจํณาติฯ

[๖๙๘]

ภูตปุพฺพํ ภิกขเว สกฺุณคฺุฌี^๑ ลาปี สกฺุณํ สหสา อชฺฌมฺปตฺตํ อคฺุคฺุเหสีฯ อถ
 โข ภิกขเว ลาปี สกฺุโณ สกฺุณคฺุฌิยา หริยมาโน เอวํ ปรีเทเวสี^๒ มยเมวมฺห อถกฺุจิกา
 มยํ อปฺปปฺปฺลณฺวา เย มยํ อโคจเร จริมฺห ปรีวิเสยฺฯ สจฺุชฺช^๓ มยํ โคจเร จเรยฺยาม
 สเก เปตฺติเก วิสเย น มฺยํ สกฺุณคฺุฌี อถํ อภิวิสฺส ยทฺธิํ ยฺุทฺธาชาติฯ โโก ปน
 เต ลาปี โคจโร สโก เปตฺติโก วิสโยติฯ ยทฺธิํ นนฺกถกฺุจกรณํ เลทฺุทฺฏจํณนฺติฯ
 อถ โข ภิกขเว สกฺุณคฺุฌี สเก พลเ อปฺตถทฺุชา สเก พลเ อวาทมนํ^๔ ลาปี สกฺุณํ
 ปมฺุณฺจิก คจฺุจ โข ตวํ ลาปี ตตฺุรปี เม คนฺุตฺวา น โมกฺุขสีติฯ อถ โข ภิกขเว ลาปี
 สกฺุโณ นนฺกถกฺุจกรณํ เลทฺุทฺฏจํณํ คนฺุตฺวา มหนฺุตํ เลทฺุทฺุ อภิวิสฺส อภิวิสฺสํ สกฺุณคฺุฌี
 วทมาโน อภูจํสี เอหิ โขทานิ เม สกฺุณคฺุฌิ เอหิ โขทานิ เม สกฺุณคฺุฌีติฯ อถ
 โข สํ ภิกขเว สกฺุณคฺุฌี สเก พลเ อปฺตถทฺุชา สเก พลเ อวาทมนํ อฺุโก ปกฺุเข
 สนฺุชํย^๕ ลาปี สกฺุณํ สหสา อชฺฌมฺปตฺตํฯ ยทา โข ภิกขเว อณฺุณาสี ลาปี สกฺุโณ
 พหุ อากตา^๖ โข มฺยํ สกฺุณคฺุฌีติ อถสฺุเสว^๗ เลทฺุทฺุสฺส อนฺุตรํ ปจฺุจปําติฯ อถ
 โข ภิกขเว สกฺุณคฺุฌี ตตฺุเถว อฺุริํ ปจฺุจตาเพสีฯ เอเวเหหฺุตํ^๘ ภิกขเว โหติ โย
 อโคจเร จรติ ปรีวิเสยฺฯ

๑. ม. ย. สกฺุณคฺุฌีฯ

๒. ม. ย. ปรีเทเวสีฯ

๓. ม. ย. สจฺุชฺชฯ

๔. ม. ย. อถํวาทมนํฯ เอวมฺปรีฯ

๕. ม. ย. สนฺุชํยฯ

๖. ไป. ม. อากตาฯ

๗. ม. อถ ตสฺุเสวฯ

๘. ม. ย. เอวํ หิ ตํฯ

(๖๙๗)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทะของกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔ เพราะวาทะของกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย คุณกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววาทะของกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔ เพราะวาทะของกุศลทั้งสิ้นนี้ ได้แก่สติปัฏฐาน.^๑

จบ สูตรที่ ๕

สกุณคมีสูตร

ว่าด้วยอารมณโจร

(๖๙๘)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีแล้ว เหยี่ยวโฉบลงจับนกมุลไถโดยรวดเร็ว ครั้งนั้น นกมุลไถกำลังถูกเหยี่ยวนำไป ได้รำพันอย่างนี้ว่า เราเป็นคนอัปโชค มีบุญน้อยที่เที่ยวไปในถิ่นของผู้อื่น อันมิใช่ถิ่นหากิน ถ้าวันนี้เราไปเที่ยวในถิ่นอันเป็นของบิดาตน ซึ่งควรเที่ยวไปไซ้ร้ เหยี่ยวตัวนี้เราอาจต่อสู้ได้.

เหยี่ยวจึงถามว่า แน่ะนกมุลไถ ก็ถิ่นซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นที่หากินของเจ้า เป็นเช่นไร?

นกมุลไถตอบว่า คือ ที่ๆ มีก้อนดิน ซึ่งเขาทำการไถไว้.

ครั้งนั้น เหยี่ยวหยิ่งในกำลังของตน อวดอ้างกำลังของตน ปล่อยนกมุลไถไปพร้อมด้วยบอกว่า เจ้าจงไปเถิดนกมุลไถ เจ้าจะไปแม้ในที่นั้นก็ไม่รอดพ้นเราได้ นกมุลไถจึงไปยังที่ๆ มีก้อนดินซึ่งเขาทำการไถไว้ ขึ้นสู่ก้อนดินก้อนใหญ่ ยืนท่าเหยี่ยวอยู่ว่า แน่ะเหยี่ยว บัดนี้ท่านจงมาจับเราเถิด ครั้งนั้น เหยี่ยวหยิ่งในกำลังของตน อวดอ้างในกำลังของตน จึงห่อปีกทั้ง ๒ โฉบหานกมุลไถโดยรวดเร็ว ครั้งใด นกมุลไถรู้ว่าเหยี่ยวนี้โฉบลงมาเร็วจะจับเรา ครั้งนั้น ก็หลบเข้าซอกดินนั่นเอง เหยี่ยวยังอกให้กระแทกดิน (ตาย) ในที่นั้นเอง คุณกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องนกมุลไถเที่ยวไปในถิ่นอื่น อันมิใช่ถิ่นหากิน ย่อมเป็นเช่นนี้แล.

๑. สติปัฏฐาน ๔ -ผู้รวบรวม

[๖๙๙]

ตสุมา ตีห ภิกขเว มา อโคจร จริตถ ปรวิสเยฯ อโคจร ภิกขเว จรตัม ปรวิสเย
 ลจจติ มาโร โอตาร์ ลจจติ มาโร อารมมณฺฯ โก จ ภิกขเว ภิกขุโน อโคจโร ปรวิสโยฯ
 ยทิทํ ปณจ กามคฺคมาฯ กตเม ปณจฯ จกฺขุวิญญะยยา รูปา อิกฺขา กนฺดา มนาปา
 ปิยรูปา กามฺปสฺสหิตา รชฺนียา โสตวิญญะยยา สทฺทาฯ ฆานวิญญะยยา คนฺชาฯ
 ชิวหาวิญญะยยา รสาฯ กายวิญญะยยา โฝฏฺจพฺพา อิกฺขา กนฺดา มนาปา ปิยรูปา
 กามฺปสฺสหิตา รชฺนียาฯ อัยฺ ภิกขเว ภิกขุโน อโคจโร ปรวิสโยฯ

[๗๐๐]

โคจร ภิกขเว จรต สเก เปตฺติเก วิสเยฯ โคจร ภิกขเว จรตัม สเก เปตฺติเก
 วิสเย น ลจจติ มาโร โอตาร์ น ลจจติ มาโร อารมมณฺฯ โก จ ภิกขเว ภิกขุโน
 โคจโร สโก เปตฺติโก วิสโยฯ ยทิทํ จตฺตาริ สติปฺภจฺจนาฯ กตเม จตฺตโรฯ อิช
 ภิกขเว ภิกขุ กายะ กายานุสฺสึ วิหฺรติ อาตานิ สฺมปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสึฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชฺมเมสุ ชฺมมานุสฺสึ วิหฺรติ อาตานิ สฺมปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสึฯ อัยฺ ภิกขเว ภิกขุโน โคจโร สโก เปตฺติโก
 วิสโยติฯ

[๗๐๑]

อตฺถิ ภิกขเว หิมวโต ปพฺพตฺราชสฺส ทฺคฺคา วิสฺมา เทสา ยตฺถ เนว มกฺกฏฺฐานํ
 จาริ น มนุสฺसानํฯ อตฺถิ ภิกขเว หิมวโต ปพฺพตฺราชสฺส ทฺคฺคา วิสฺมา เทสา ยตฺถ
 มกฺกฏฺฐานนฺทฺหิ โข จาริ น มนุสฺसानํฯ อตฺถิ ภิกขเว หิมวโต ปพฺพตฺราชสฺส สฺมา
 ภูมิภาคา รมณียา ยตฺถ มกฺกฏฺฐานนฺทฺเจว จาริ มนุสฺसानํ จฯ ตตฺร โข ภิกขเว ลฺลทฺธา
 มกฺกฏฺฐวีสฺสุ เลปํ โอตฺเทนฺตฺติ มกฺกฏฺฐานํ พาทฺนายฯ ตตฺร ภิกขเว เย เต มกฺกฏฺฐา

[๖๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลาย อย่าเที่ยวไปในอารมณ์อื่น อันมิใช่โคจร เมื่อเธอทั้งหลาย เที่ยวไปในอารมณ์อื่น อันมิใช่โคจร มารจักได้ช่อง มารจักได้อารมณ์ ก็อารมณ์อื่นอันมิใช่โคจรของภิกษุ คืออะไร? กามคุณ ๕ กามคุณ ๕ เป็นไหน? คือ รูปอันพึงรู้ด้วยจักขุ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด เสียงที่พึงรู้ด้วยหู... กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก... รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น... โผฏฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่คือ อารมณ์อื่น มิใช่โคจรของภิกษุ.

[๗๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในอารมณ์ ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณ์ ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร มารจักไม่ได้ช่อง มารจักไม่ได้อารมณ์ ก็อารมณ์อันเป็นของบิดา อันเป็นของโคจร คืออะไร? คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ โทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและ โทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่คือ อารมณ์ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจรของภิกษุ.

จบ สูตรที่ ๖

มักกฏสูตร

ว่าด้วยอารมณ์อันมิใช่โคจร

[๗๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถิ่นแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์ อันไปได้ยาก จรุระะ ไม่เป็นที่เที่ยวไป ทั้งของฝูงลิง ทั้งของหมู่มนุษย์มีอยู่ ถิ่นแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์ อันไปได้ยาก จรุระะ เป็นที่เที่ยวของฝูงลิงเท่านั้น ไม่ใช่ของหมู่มนุษย์มีอยู่ ภูมิภาคแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์ ราบเรียบ นารีนรมย์ เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิงทั้งของหมู่มนุษย์ มีอยู่ ณ ที่นั้น พวกพรานวางดั่งไว้ในทางเดินของฝูงลิงเพื่อดักลิง ในลิงเหล่านั้น ลิงเหล่าใดไม่โง่

อพาลชาติกา อโลลชาติกา เต ตัม เลปป์ ทิสฺวา อารกา ปรีวชฺเชนฺติฯ โย ปน โส
 โหติ มกฺกโก ปาลชาติโก โลลชาติโก โส ตัม เลปป์ อุปสงฺกมิตฺวา หตฺเถน คณฺหาติ
 โส ตตฺถ พชฺฉติ หตฺถํ โมเจสฺสามีติ ทฺติเยน หตฺเถน คณฺหาติ โส ตตฺถ พชฺฉติ
 อุโก หตฺเถ โมเจสฺสามีติ ปาเทน คณฺหาติ โส ตตฺถ พชฺฉติ อุโก หตฺเถ โมเจสฺสามิ
 ปาทำ จาติ ทฺติเยน ปาเทน คณฺหาติ โส ตตฺถ พชฺฉติ อุโก หตฺเถ โมเจสฺสามิ
 ปาเท จาติ ตฺถเนน คณฺหาติ โส ตตฺถ พชฺฉติฯ เอวํ หิ โส ภิกฺขเว มกฺกโก
 ปญฺโจทฺทิตฺโต ญฺนํ เสติ อนนฺยํ อापนฺโน พุยนฺนํ อापนฺโน ยถา กามกรณฺีโย ลุทฺทสฺสฯ
 ตเมนนํ ภิกฺขเว ลุทฺโท วิชฺฉิตฺวา ตสฺมีเยว มกฺกภูํ อุทฺทริตฺวา อวิสฺสชฺเชตฺวา เยน
 กามํ ปกฺกมตฺติฯ เอวํ เหนฺติ ภิกฺขเว โหติ โย อโศจเร จรติ ปรีวิสเยฯ

[๗๐๒]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว มา อโศจเร จริตฺถ ปรีวิสเยฯ อโศจเร ภิกฺขเว จรตํ
 ปรีวิสเย ลจฺฉติ มาโร โอตารํ ลจฺฉติ มาโร อารมฺมณฺ์ฯ โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
 อโศจโร ปรีวิสโยฯ ยทิตฺถํ ปญฺจ กามคฺคณาฯ กตเม ปญฺจฯ จกฺขุวิญฺญเยยฺยา รูปา
 อิกฺขจา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปสฺสยหิตา รชฺนียา โสตฺวิญฺญเยยฺยา สทฺทาฯ
 ฆานวิญฺญเยยฺยา คณฺธาฯ ชิวฺหาวิญฺญเยยฺยา รสาฯ กายวิญฺญเยยฺยา โฝฏฺจพฺพา อิกฺขจา
 กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามุปสฺสยหิตา รชฺนียาฯ อญฺํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโศจโร
 ปรีวิสโยฯ

[๗๐๓]

โศจเร ภิกฺขเว จรตฺ สเก เปตฺติเก วิสเยฯ โศจเร ภิกฺขเว จรตํ สเก เปตฺติ
 เก วิสเย น ลจฺฉติ มาโร โอตารํ น ลจฺฉติ มาโร อารมฺมณฺ์ฯ โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
 โศจโร สโก เปตฺติโก วิสโยฯ ยทิตฺถํ จตฺตารโ สติปฺญฺจานาฯ กตเม จตฺตารโฯ อิช
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายเย กายานุปสฺสึ วิหฺรติ อาตานิ สฺมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฉมาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชฺมเมสุ ชฺมมานุปสฺสึ วิหฺรติ อาตานิ สฺมา
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฉมาโทมนสฺสํฯ อญฺํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โศจโร สโก เปตฺติโก
 วิสโยติฯ

ไม่ลอกแลก ลิงเหล่านั้น เห็นดังนั้น ย่อมหลีกเลี่ยงห่าง ส่วนลิงใดโง่ ลอกแลก ลิงตัวนั้นเมื่อเข้าไปใกล้ดังนั้น เอามือจับ มือก็ติดตัง มันจึงเอามือข้างที่สองจับ ด้วยคิดว่าจักปลดมือออก มือข้างที่สองก็ติดตังอีก มันจึงเอาเท้าจับ ด้วยคิดว่า จักปลดมือทั้งสองออกเท้าก็ติดตังอีก มันจึงเอาเท้าข้างที่สองจับ ด้วยคิดว่า จักปลดมือทั้งสองและเท้าออก เท้าที่สองก็ติดตังอีก มันจึงเอาปากกัด ด้วยคิดว่า จักปลดมือทั้งสองและเท้าทั้งสองออก ปากก็ติดตังอีก ลิงตัวนั้นถูกตรึง ๕ ประการอย่างนี้แลนอนนอนใจ ถึงความพินาศ ยุบยับแล้ว อันพรานจะพึงกระทำได้ตามความปรารถนา พรานแทงลิงตัวนั้นแล้วจึงยกขึ้นไว้ในที่นั่นเอง ไม่ละทิ้ง หลีกไปตามความปรารถนา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องลิงเที่ยวไปในถิ่นอื่น อันมิใช่ที่ควรเที่ยวไป ย่อมเป็นเช่นนี้แหละ.

[๗๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายอย่าเที่ยวไปในอารมณ์อื่น อันมิใช่โคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณ์อื่น อันมิใช่โคจร มารได้ช่อง มารจักได้อารมณ์ ก็อารมณ์อื่นอันมิใช่โคจรของภิกษุ คืออะไร? คือ กามคุณ ๕ กามคุณ ๕ เป็นไหน? คือ รูปที่พึงรู้ด้วยจักขุ อันนำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด เสียงที่พึงรู้ด้วยหู... กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก... รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น... โผฏฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกาย อันนำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่คือ อารมณ์อื่นอันมิใช่โคจรของภิกษุ.

[๗๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในอารมณ์ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณ์ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร มารจักไม่ได้อารมณ์ ก็อารมณ์อันเป็นของบิดาตนอันเป็นโคจรของภิกษุ คืออะไร? คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่คือ อารมณ์ซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจรของภิกษุ.

[๗๐๔]

เสยยถาปี ภิกขเว พาโล อพฺยตฺโต อกุสลฺโล สุโท ราชานํ วา ราชมหามตฺตํ^๑
 วา นานจฺเจเหสี^๒ สุเปหิ ปจฺจุปฏฺฐิตฺโต อสฺส อมฺพิลคฺเคหิปี ติตฺตคฺคฺเคหิปี กฏฺฐคฺคฺเคหิปี
 มจฺจคฺคฺเคหิปี ขาริเกหิปี อขาริเกหิปี โลณิเกหิปี อโลณิเกหิปีฯ สโฆ โส ภิกขเว
 พาโล อพฺยตฺโต อกุสลฺโล สุโท สกสฺส ฆตฺตนิมิตฺตํ^๓ น อุกฺคณฺหาติ อิํ ภาวํ
 อชฺช ฆตฺตสุเปยฺยํ รุจฺจติ อิมสฺส วา อภิหฺรติ อิมสฺส วา พหุํ คณฺหาติ อิมสฺส วา
 วณฺณํ ภาสฺติ อมฺพิลคฺคํ วา เม อชฺช ฆตฺตสุเปยฺยํ รุจฺจติ อมฺพิลคฺคสฺส วา อภิหฺรติ
 อมฺพิลคฺคสฺส วา พหุํ คณฺหาติ อมฺพิลคฺคสฺส วา วณฺณํ ภาสฺติ ติตฺตคฺคํ วา เม
 อชฺชฯ กฏฺฐคฺคํ วา เม อชฺชฯ มจฺจคฺคํ วา เม อชฺชฯ ขาริกํ วา เม อชฺชฯ
 อขาริกํ วา เม อชฺชฯ โลณิกํ วา เม อชฺชฯ อโลณิกํ วา เม อชฺช ฆตฺตสุเปยฺยํ
 รุจฺจติ อโลณิกสฺส วา อภิหฺรติ อโลณิกสฺส วา พหุํ คณฺหาติ อโลณิกสฺส วา วณฺณํ
 ภาสฺตีติฯ สโฆ โส ภิกขเว พาโล อพฺยตฺโต อกุสลฺโล สุโท น เจว ลากิ โหติ
 อจฺฉาทนสฺส น ลากิ เวตฺตนสฺส น ลากิ อภิหารานํฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ตถา हि โส
 ภิกขเว พาโล อพฺยตฺโต อกุสลฺโล สุโท สกสฺส ฆตฺตนิมิตฺตํ น อุกฺคณฺหาติฯ

[๗๐๕]

เอวเมว โข ภิกขเว อิเชกจฺโจ พาโล อพฺยตฺโต อกุสลฺโล ภิกขุ กายे กายานุปสฺสี
 วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส กายे
 กายานุปสฺสีโน วิหฺรโต จิตฺตํ น สมาริยติ อุปกฺกิลเสสา น ปหิยฺนติ โส ตํ นิमितฺตํ
 น อุกฺคณฺหาติฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ ชมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส ชมฺเมสุ ชมฺมานุปสฺสีโน วิหฺรโต จิตฺตํ
 น สมาริยติ อุปกฺกิลเสสา น ปหิยฺนติ โส ตํ นิमितฺตํ น อุกฺคณฺหาติฯ สโฆ โส
 ภิกขเว พาโล อพฺยตฺโต อกุสลฺโล ภิกขุ น เจว ลากิ โหติ ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สุขวิหารานํ
 น ลากิ สติสมฺปชฌณฺณสฺสฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ตถา हि โส ภิกขเว พาโล อพฺยตฺโต
 อกุสลฺโล ภิกขุ สกสฺส จิตฺตสฺส นิमितฺตํ น อุกฺคณฺหาติฯ

๑. ส. ย. ราชมหามตฺตานํฯ เวมฺปริฯ

๒. นานาวิเหตีติ วา ปาโงฯ ย. นานาจฺเจเหสีฯ เวมฺปริฯ

๓. ม. ย. ฆตฺตสฺส...ฯ เวมฺปริฯ

สุทสุตร

ว่าด้วยการสำเนียงและไม่สำเนียงกนิมิต

(๗๐๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพ่อครัวผู้เขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม บำรุงพระราชารัชมหาอำมาตย์ของพระราชาด้วยสุปะต่างชนิด มีรสเปรี้ยวจัดบ้าง ขมจัดบ้าง เผ็ดจัดบ้าง หวานจัดบ้าง มีรสเพื่อนบ้าง ไม่เพื่อนบ้าง เค็มบ้าง จืดบ้าง พ่อครัวนั้นไม่สังเกตรสอาหารของตนว่า วันนี้ ภัตและสุปะของเราชนิดนี้ท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะนี้มาก หรือท่านชมสุปะนี้ วันนี้ ภัตและสุปะของเรามีรสเปรี้ยวจัด ท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะมีรสเปรี้ยวจัด หรือท่านหิบบเอาสุปะมีรสเปรี้ยวจัดมาก หรือท่านชมสุปะมีรสเปรี้ยวจัด วันนี้ ภัตและสุปะของเรามีรสขมจัด... มีรสเผ็ดจัด... มีรสหวานจัด... มีรสเพื่อน... มีรสไม่เพื่อน... มีรสเค็ม... วันนี้ ภัตและสุปะของเรามีรสจืดท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะมีรสจืด หรือท่านหิบบเอาสุปะมีรสจืดมาก หรือท่านชมสุปะมีรสจืด ดังนี้ พ่อครัวนั้นยอมไม่ได้เครื่องนุ่งห่ม ไม่ได้ค่าจ้าง ไม่ได้รางวัล ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร? เพราะพ่อครัวนั้นเป็นคนเขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม ไม่สังเกตเครื่องหมายอาหารของตน ฉันใด.

(๗๐๕)

ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตยอมไม่ตั้งมั่น ยังละอุปกิเลสไม่ได้ เธอไม่สำเนียงกนิมิตนั้น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตยอมไม่ตั้งมั่น ยังละอุปกิเลสไม่ได้ เธอไม่สำเนียงกนิมิตนั้น ภิกษุนั้นยอมไม่ได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และไม่ได้สติสัมปชัญญะ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้เขลา ไม่ฉลาดเฉียบแหลม ไม่สำเนียงกนิมิตแห่งจิตของตน.

[๗๐๖]

เสยยถาปี ภิกขเว ปณฺฑิตโต พุตฺตโต กุสลโล สุโท ราชานํ วา ราชมหามตฺตํ
 วา นานจฺเจยฺหิ สุเปหิ ปจฺจุปฺภวจิตฺโต อสฺส อมฺพิลคฺคเหหิปี ติตฺตคฺคเหหิปี กฺกุคฺคเหหิปี
 มจฺจคฺคเหหิปี ขาริเกหิปี อขาริเกหิปี โลณิกเหหิปี อโลณิกเหหิปีฯ สโฆ โส ภิกขเว
 ปณฺฑิตโต พุตฺตโต กุสลโล สุโท สกสฺส ภตฺตนิมิตฺตํ อุกฺคณฺหาติ อิทํ วา เม อชฺช
 ภตฺตสุเปยฺยํ รุจฺจติ อิมสฺส วา อภิหฺรติ อิมสฺส วา พหุํ คณฺหาติ อิมสฺส วา วณฺณํ
 ภาสฺติ อมฺพิลคฺคํ วา เม อชฺช ภตฺตสุเปยฺยํ รุจฺจติ อมฺพิลคฺคสฺส วา อภิหฺรติ
 อมฺพิลคฺคสฺส วา พหุํ คณฺหาติ อมฺพิลคฺคสฺส วา วณฺณํ ภาสฺติ ติตฺตคฺคํ วา เม
 อชฺชฯ กฺกุคฺคํ วา เม อชฺชฯ มจฺจคฺคํ วา เม อชฺชฯ ขาริกํ วา เม อชฺชฯ
 อขาริกํ วา เม อชฺชฯ โลณิกํ วา เม อชฺชฯ อโลณิกํ วา เม อชฺช ภตฺตสุเปยฺยํ
 รุจฺจติ อโลณิกสฺส วา อภิหฺรติ อโลณิกสฺส วา พหุํ คณฺหาติ อโลณิกสฺส วา วณฺณํ
 ภาสฺตีติฯ สโฆ โส ภิกขเว ปณฺฑิตโต พุตฺตโต กุสลโล สุโท ลากิ เจว โหติ อจฺฉาตฺนสฺส
 ลากิ เวตฺตฺนสฺส ลากิ อภิหารานํฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ตถา हि โส ภิกขเว ปณฺฑิตโต
 พุตฺตโต กุสลโล สุโท สกสฺส ภตฺตนิมิตฺตํ อุกฺคณฺหาติฯ

[๗๐๗]

เอวมฺว โข ภิกขเว อิคฺเชจฺโจ ปณฺฑิตโต พุตฺตโต กุสลโล ภิกขุ กายเย กายานุปฺสฺสี
 วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส กายเย
 กายานุปฺสฺสีโน วิหฺรโต จิตฺตํ สมာธิยติ อุกฺกิลเสสา ปหฺยิณฺติ โส ตํ นิमितฺตํ
 อุกฺคณฺหาติฯ เวทนาสุ เวทนานุปฺสฺสี วิหฺรติฯ จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสี วิหฺรติฯ ฌมฺเมสุ
 ฌมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส
 ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสีโน วิหฺรโต จิตฺตํ สมာธิยติ อุกฺกิลเสสา ปหฺยิณฺติ โส ตํ นิमितฺตํ
 อุกฺคณฺหาติฯ สโฆ โส ภิกขเว ปณฺฑิตโต พุตฺตโต กุสลโล ภิกขุ ลากิ เจว โหติ
 ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สุขวิหารานํ ลากิ [๑] สติสมฺปชฺฌณฺสฺสฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ตถา हि
 โส ภิกขเว ปณฺฑิตโต พุตฺตโต กุสลโล ภิกขุ สกสฺส จิตฺตสฺส นิमितฺตํ อุกฺคณฺหาตีติฯ

[๗๐๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพ่อครัวผู้มีปัญญา ฉลาด ฉะเขี่ยแหลม บำรุงพระราชารหรือมหาอำมาตย์ของพระราชาด้วยสุปะต่างชนิด มีรสเปรี้ยวจัดบ้าง ขมจัดบ้าง เผ็ดจัดบ้าง หวานจัดบ้าง มีรสเพื่อนบ้าง ไม่เพื่อนบ้าง มีรสเค็มบ้าง จืดบ้าง พ่อครัวนั้นย่อมสังเกตรสอาหารของตนว่า วันนี้ ภัตและสุปะของเราชนิดนี้ ท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะนี้ หรือหิบบเอาสุปะนี้มาก หรือท่านชมสุปะนี้ วันนี้ ภัตและสุปะของเรา มีรสเปรี้ยวจัด... วันนี้ ภัตและสุปะของเรา มีรสขมจัด... มีรสเผ็ดจัด... มีรสหวานจัด... มีรสเพื่อน... มีรสไม่เพื่อน... มีรสเค็ม... วันนี้ ภัตและสุปะของเรา มีรสจืดท่านชอบใจ หรือท่านรับสุปะมีรสจืด หรือท่านหิบบเอาสุปะมีรสจืดมาก หรือท่านชมสุปะมีรสจืด ดังนี้ พ่อครัวนั้นย่อมได้เครื่องนุ่งห่ม ได้ค่าจ้าง ได้รางวัล ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะพ่อครัวนั้นเป็นคนมีปัญญา ฉลาด ฉะเขี่ยแหลม สังเกตรสอาหารของตน ฉันทิ.

[๗๐๗]

ฉันทิเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีปัญญา ฉลาด ฉะเขี่ยแหลม ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมตั้งมั่น ละอุปกิเลสได้ เธอย่อมสำเนียงกนิมิตนั้น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตย่อมตั้งมั่น ละอุปกิเลสได้ เธอย่อมสำเนียงกนิมิตนั้น ภิกษุนั้น ย่อมได้ธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และได้สติสัมปชัญญะ ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร? เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีปัญญา ฉลาด ฉะเขี่ยแหลม สำเนียงกนิมิตแห่งจิตของตน.

[๗๐๘]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา เวสาลียํ วิหริติ เวลुकคามเก^๑ฯ ตตฺร โข
 ภควา ภิกขุ อามนฺเตสึ เอถ ตุมฺเห ภิกขเว สมฺนฺตา เวสาลียา ยถามิตฺตํ ยถาสนฺทิกฺขจํ
 ยถาสมฺภตฺตํ วสฺสํ อุเปถ อิเชวหํ เวลुकคามเก วสฺสํ อุปคจฺจามิตฺติฯ เอวมภนฺเตติ
 โข เต ภิกขุ ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา สมฺนฺตา เวสาลียา ยถามิตฺตํ ยถาสนฺทิกฺขจํ
 ยถาสมฺภตฺตํ วสฺสํ อุปคจฺจันุฯ

[๗๐๙]

ภควา ปน ตตฺถเวถ เวลुकคามเก วสฺสํ อุปคจฺจันุฯ อถ โข ภควโต วสฺสูปคตสฺส
 จโร อาพาโธ อุปฺปชฺชติ^๒ พหุพฺพา เวทนา วตฺตนฺตติ มรณฺตติกาฯ ตตฺร สฺสํ ภควา
 สโต สมฺปชาโน อธิวาเสติ^๓ อวิหฺลณฺมาโนฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ น โข ปน
 เมตมฺปฏฺฐิรูปํ โยหฺมนามนฺเตตฺวา อุปฺภูจฺจาเก อนปฺโลเกตฺวา ภิกขุสงฺฆํ ปรีนิพฺพาเยยฺย
 ยนฺนฺนาหํ อิมํ อาพาธํ วิริเยน ปฏิปฺปณฺนามेतฺวา จีวิตฺสงฺขารํ อธิกฺขาย วิหเรยฺยนฺติฯ
 อถ โข ภควา ตํ อาพาธํ วิริเยน ปฏิปฺปณฺนามेतฺวา จีวิตฺสงฺขารํ อธิกฺขาย วิหาสีฯ [๔]
 อถ โข ภควา คิลานา วุฏฺฐิโต อจิรวุฏฺฐิโต เคลณฺณา [๕] วิหารปจฺจายายํ ปณฺณตฺเต
 อาสเน นิสีทิฯ

[๗๑๐]

อถ โข आयสฺมา อานนฺโท येन ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสีทิฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข आयสฺมา อานนฺโท
 ภควนฺตํ เอตทโวจ [๖] ทิกฺขจํ ภนฺเต ภควโต ขมนียํ ทิกฺขจํ ภนฺเต ภควโต ยาปนียํ
 อปี เม ภนฺเต มชฺชรกฺขาโต วิย กายิ ทิสายี เม น ปกฺขายนฺติ ชมฺมาปี มํ
 นปฺปฏิภนฺติ ภควโต เคลณฺเณน อปีจ เม ภนฺเต อโหสิ กาจิเทว อสฺสาสมฺตฺตา น

๑. ม. เวฬุวคามเกฯ ย. เพลวคามเกฯ

๒. ม. ย. อุปฺปชฺชติฯ

๓. ม. ย. อธิวาเสสิฯ

๔. ม. อถ โข ภควโต โส อาพาโธ ปฏิปฺปสฺสุมภิกฯ

๕. ย. วิหารา นิกฺขมิตฺวา วิหารปจฺจา ฉายายํฯ

๖. ม. ทิกฺขจํ เม ภนฺเต ภควโต ผาสุฯ

กิลานสูตร

ว่าด้วยมีตนเป็นเกาะ

(๗๐๘)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เวฬุคาม ใกล้เมืองเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสว่า

มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเข้าจำพรรษาในเมืองเวสาลีโดยรอบ ตามมิตร ตามสหาย ตามพวก (ของตนๆ) เถิด เราจะเข้าจำพรรษา ณ เวฬุคามนี้แล

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าจำพรรษาในเมืองเวสาลีโดยรอบ ตามมิตร ตามสหาย ตามพวก (ของตนๆ).

(๗๐๙)

ส่วนพระผู้มีพระภาคทรงเข้าจำพรรษา ณ เวฬุคามนั้นแหละ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงเข้าจำพรรษาแล้ว อาพาธกล้า บังเกิดขึ้น เวทนารอบหนักใกล้มรณะเป็นไปอยู่ ได้ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคทรงพระดำรัสสติสัมปชัญญะ ทรงอดกลั้น ไม่ทรงพ่นพริ้ง ครั้งนั้น พระองค์ทรงพระดำริว่า การที่เรายังไม่บอกภิกษุผู้อุปฐาก ยังไม่อำลาภิกษุสงฆ์ แล้วปรินิพพานเสีย นั้น หาสมควรแก่เราไม่ ไฉนหนอ เราพึงขับไล่อาพาธนี้เสียด้วยความเพียร แล้วดำรงชีวิตสังขารอยู่

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงขับไล่พระประชวรนั้น ด้วยความเพียร แล้วทรงดำรงชีวิตสังขารอยู่ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหายจากพระประชวรแล้ว ทรงหายจากความไข้ไม่นาน ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ในร่มแห่งวิหาร.

(๗๑๐)

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เห็นพระผู้มีพระภาค ทรงอดทน ข้าพระองค์เห็นพระผู้มีพระภาคทรงยังอัตภาพให้เป็นไป ภายของข้าพระองค์ประหนึ่งจะจมระงมไป แม้ทิศทั้งหลาย ก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์ แม้ธรรมทั้งหลายก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์ เพราะความประชวรของพระผู้มีพระภาค แต่ข้าพระองค์ มาเบาใจอยู่หน่อยหนึ่งว่า พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงปรารภภิกษุสงฆ์ แล้วตรัสพระพุทฺพจน์อันใดอันหนึ่ง จักยังไม่เสด็จ ปรินิพพานก่อน พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรอานนท์ กิบัดนี้ ภิกษุสงฆ์จะยังมาหวังอะไรในเราเล่า ธรรมอันเราแสดงแล้ว กระทำไมให้มีในภายใน ไมให้มีในภายนอก กำมืออาจารย์ในธรรมทั้งหลาย มิได้มีแก่ ตถาคต ผู้ใดพึงมีความดำริฉะนี้ว่า เราจักบริหารภิกษุสงฆ์ หรือว่าภิกษุสงฆ์ยังมีตัวเรา

ดาว ภควา ปริพพายิสฺสตี น ดาว ภควา ภิกขุสงฺฆํ อารพฺภ กิณฺจิทฺเว อุทฺทาหริสฺสตีฯ
 ก็ ปนทานิ อานนฺท ภิกขุสงฺโฆ มยิ ปจฺจาสิสฺสตี ^[๑]ฯ เทสิโต อานนฺท มยา ชฺมโม
 อนนฺตรํ อพาหิรํ กริตฺวาฯ นตฺถานนฺท ตถาคตฺสฺส ชฺมเมสุ อัจฉริยมฺภุจฺฉิฯ ยนฺนุนา-
 นนฺท เอวมฺสฺส อหํ ภิกขุสงฺฆํ ปฺริหริสฺสามิตี วา มฺมทฺเทสิโก ภิกขุสงฺโฆติ วาฯ
 โส ญฺหานนฺท ภิกขุสงฺฆํ อารพฺภ กิณฺจิทฺเว อุทฺทาหเรยฺยฯ ตถาคตฺสฺส โข อานนฺท
 น เอวํ โหติ อหํ ภิกขุสงฺฆํ ปฺริหริสฺสามิตี วา มฺมทฺเทสิโก ภิกขุสงฺโฆติ วาฯ ส ก็
 อานนฺท ตถาคโต ภิกขุสงฺฆํ อารพฺภ กิณฺจิทฺเว อุทฺทาหริสฺสตีฯ เอตฺรหิ โข ปนาหํ
 อานนฺท ชินฺโณ วุฑฺฒิ มหฺลลโก อทฺธกโต วโย อนฺุปฺตโต อสิตีโก เม วโย
 วตฺตตีฯ เสยฺยถาปี อานนฺท ชฺรตฺสกรฺรํ ^[๒] เวพฺพิสฺสเกน ^[๓] ยาเปตี เอวเมว โข
 อานนฺท เวพฺพิสฺสโก ^[๔] มณฺเฑ ตถาคตฺสฺส กาโย ยาเปตีฯ

[๗๑๑]

ยสฺมี อานนฺท สมเย ตถาคโต สพฺพนิมิตฺตานํ อมนสิการา เอกจฺจานํ
 เวทนํ นโรธา อนิมิตฺตํ เจโตสมาธิ อฺุปสมฺบชฺช วิหฺรติ ฬาสฺตรํ^๕ อานนฺท ตสฺมี
 สมเย ตถาคตฺสฺส ^[๖] โหติฯ ตสฺมา ติหฺนนฺท อตฺตทีปา วิหฺรต อตฺตสรณํ
 อนนฺถสรณํ ชฺมมทีปา ชฺมมสรณํ อนนฺถสรณํฯ

[๗๑๒]

กถญฺจ อานนฺท ภิกขุ อตฺตทีโป วิหฺรติ อตฺตสรณํ อนนฺถสรณํ ชฺมมทีโป
 ชฺมมสรณํ อนนฺถสรณํฯ อิชฺานนฺท ภิกขุ กาเย กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชฺมเมสุ
 ชฺมมานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ
 เอวํ โข อานนฺท ภิกขุ อตฺตทีโป วิหฺรติ อตฺตสรณํ อนนฺถสรณํ ชฺมมทีโป
 ชฺมมสรณํ อนนฺถสรณํฯ

[๗๑๓]

เย หิ เกจิ อานนฺท เอตฺรหิ วา มฺมจฺจเย วา อตฺตทีปา วิหฺริสฺสนฺติ
 อตฺตสรณํ อนนฺถสรณํ ชฺมมทีปา ชฺมมสรณํ อนนฺถสรณํฯ ตมตฺคฺเคเม เต
 อานนฺท ภิกขุ ภวิสฺสนฺติ เย เกจิ สิขฺยากามาติฯ

๑. ม. ปจฺจาสิสฺสตีฯ

๒. ม. ชฺชชฺรตฺสกรฺรํฯ

๓. ม. เวพฺพิสฺสเกนฯ ย. เวธมฺิสฺสเกนฯ

๔. ม. เวพฺพิสฺสเกนฯ ย. เวธมฺิสฺสเกนฯ

๕. ม. ฬาสฺตรโรฯ

๖. ม. กาโยฯ

เป็นที่เชิดชู ผู้นั้นจะพึงปรารถนากิษุสงฆ์ แล้วกล่าวคำอันใดอันหนึ่งแน่นอน ดูกร
อานนท์ ตถาคตมิได้มีความดำริอย่างนี้ว่า เราจักบริหารกิษุสงฆ์ หรือว่ากิษุสงฆ์
มีตัวเราเป็นที่เชิดชู ดังนี้ ตถาคตจักปรารถนากิษุสงฆ์แล้วกล่าวคำอันใดอันหนึ่งทำไม
อีกเล่า บัดนี้เราก็แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว วัยของเราเป็นมาถึง ๘๐ ปีแล้ว
เกวียนเก่ายังจะใช้ไปได้ก็เพราะการซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ฉันทิใด กายของตถาคตก็ฉันทิ
เหมือนกัน ยังเป็นไปได้ ก็คล้ายกับเกวียนเก่า ที่ซ่อมแซมแล้วด้วยไม้ไผ่ ฉะนั้น.

[๗๑๑]

ดูกรอานนท์ สมัยใด ตถาคตเข้าเจโตสมาธิอันไม่มีนิमित เพราะไม่กระทำไว้ในใจ
ซึ่งนิमितทั้งปวง เพราะดับเวทนาบางเหล่าแล้วอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมผาสุก
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง
คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด.

[๗๑๒]

ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ
มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโสมนัส^๑ในโลกเสีย ดูกรอานนท์ ภิกษุเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มี
สิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างนี้แล.

[๗๑๓]

ดูกรอานนท์ ก็ผู้ใดผู้หนึ่งในบัดนี้ก็ดี ในเวลาที่เราล่วงไปแล้วก็ดี จักเป็น
ผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรม
เป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา ภิกษุเหล่านั้น
จักเป็นผู้เลิศ.

จบ สูตรที่ ๕

[๗๑๔]

สาวตถิย์ฯ ภควาฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมฺมํ นิวาเสตฺวา
 ปตฺตจิวรมาทาย เยน อถฺยตโร ภิกฺขุณฺฺสสฺสโย เตนฺฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปถฺยตฺเต
 อาสเน นิสฺสึทึฯ อถ โข สมฺพหฺลลา ภิกฺขุณฺโย เยนายสฺมา อานนฺโท เตนฺฺอุปสงฺกมึสฺ
 อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสึทึสฺฯ เอกมนฺตํ นิสฺสนฺนา
 โข ตา ภิกฺขุณฺโย อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทวโจ อึช ฆนฺเต อานนฺท สมฺพหฺลลา
 ภิกฺขุณฺโย จตฺตฺสฺ สติปฺญฺจําเนสฺ สฺปติญฺจิตฺจิตฺตา วิหรนฺติโย อุพารํ ปุพฺเพนาปรี วิเสสํ
 สถฺชานนฺตึตฺติฯ เอวเมตํ ภคินฺโย เอวเมตํ ภคินฺโย โย หิ โกจึ ภคินฺโย ภิกฺขุ วา
 ภิกฺขุณฺี วา จตฺตฺสฺ สติปฺญฺจําเนสฺ สฺปติญฺจิตฺจิตฺโต วิหรติ ตสฺเสตํ ปาฏิกงฺขํ อุพารํ
 ปุพฺเพนาปรี วิเสสํ สถฺชานิสฺสตีตฺติฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ตา ภิกฺขุณฺโย ฐมฺมึยา
 กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมฺตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามึฯ

[๗๑๕]

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สาวตถิย์ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจําภตฺตํ ปิณฺฑทปาต-
 ปฏิกกนฺโต เยน ภควา เตนฺฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ
 นิสฺสึทึฯ เอกมนฺตํ นิสฺสนฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทวโจ อึชํ ฆนฺเต
 ปุพฺพณฺหสมฺมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เยน อถฺยตโร ภิกฺขุณฺฺสสฺสโย เตนฺฺอุปสงฺกมึ
 อุปสงฺกมิตฺวา ปถฺยตฺเต อาสเน นิสฺสึทึฯ อถ โข ฆนฺเต สมฺพหฺลลา ภิกฺขุณฺโย เยนํ
 เตนฺฺอุปสงฺกมึสฺ อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสึทึสฺฯ เอกมนฺตํ นิสฺสนฺนา
 โข ฆนฺเต ตา ภิกฺขุณฺโย มํ เอตทวโจ อึช ฆนฺเต อานนฺท สมฺพหฺลลา ภิกฺขุณฺโย
 จตฺตฺสฺ สติปฺญฺจําเนสฺ สฺปติญฺจิตฺจิตฺตา วิหรนฺติโย อุพารํ ปุพฺเพนาปรี วิเสสํ สถฺชานนฺตึตฺติฯ
 เอวํ วุตฺตํ ฆนฺเต ตา ภิกฺขุณฺโย เอตทวโจ เอวเมตํ ภคินฺโย เอวเมตํ ภคินฺโย โย หิ
 โกจึ ภคินฺโย ภิกฺขุ วา ภิกฺขุณฺี วา จตฺตฺสฺ สติปฺญฺจําเนสฺ สฺปติญฺจิตฺจิตฺโต วิหรติ ตสฺเสตํ
 ปาฏิกงฺขํ อุพารํ ปุพฺเพนาปรี วิเสสํ สถฺชานิสฺสตีตฺติฯ

[๗๑๖]

เอวเมตํ อานนฺท เอวเมตํ อานนฺท โย หิ โกจึ อานนฺท ภิกฺขุ วา ภิกฺขุณฺี
 วา จตฺตฺสฺ สติปฺญฺจําเนสฺ สฺปติญฺจิตฺจิตฺโต วิหรติ ตสฺเสตํ ปาฏิกงฺขํ อุพารํ ปุพฺเพนาปรี
 วิเสสํ สถฺชานิสฺสตีตฺติฯ กตฺเมสฺ จตฺตฺสฺฯ

ภิกขุณีสูตร

ผู้มีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณวิเศษ

(๗๑๔)

สาวตถินทาน. ครั้งนั้น ในเวลาเช้า ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปยังสำนักของนางภิกษุณีแห่งหนึ่ง แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้งนั้น ภิกษุณีจำนวนมากรูปเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ไหว้ท่านพระอานนท์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว จึงพูดกะท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่พระอานนท์ผู้เจริญ ภิกษุณีมีมากรูปในธรรมวินัยนี้ มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่น จากคุณวิเศษในกาลก่อน

ท่านพระอานนท์ตอบว่า น้องหญิง ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้เป็นอย่างนี้^๑ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึง^๒หวังข้อนี้ได้ ว่า จักรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่น จากคุณวิเศษในกาลก่อน

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ยังภิกษุณีเหล่านั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ใ้ร่าเริงด้วยธรรมมีกถา แล้วลุกจากอาสนะหลีกไป.

(๗๑๕)

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เที่ยวไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีแล้ว ในเวลาปัจฉิมภัต กลับจากบิณฑบาต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเช้านี้ ข้าพระองค์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังสำนักนางภิกษุณีแห่งหนึ่ง แล้วนั่งบนอาสนะที่เขา^๓ปูลาดไว้ ครั้งนั้น ภิกษุณีมากรูปเข้ามาหาข้าพระองค์ ไหว้ข้าพระองค์แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้พูดกะข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท์ผู้เจริญ ภิกษุณีมากรูปในธรรมวินัยนี้ มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ย่อมรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่น จากคุณวิเศษในกาลก่อน

เมื่อภิกษุณีทั้งหลายพูดอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ตอบว่า น้องหญิง ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้น พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่น จากคุณวิเศษในกาลก่อน.

(๗๑๖)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ภิกษุหรือ ภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้น พึงหวัง ข้อนี้ได้ว่า จักรู้คุณวิเศษอันยิ่งอย่างอื่นจากคุณวิเศษในกาลก่อน สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน?

๑. ข้อนี้เป็นอย่างนั้น -ผู้รวบรวม

๒. พึง -ผู้รวบรวม

๓. เขา -ผู้รวบรวม

[๗๑๗]

อิชานนท ภิกขุ กายเ กายานุปัสสี วิหริ อาตาปี สมุปชาโน สติมา วินยย โลก อภิขณาโทมนสส์ฯ ตสส กายเ กายานุปัสสีโน วิหริโต กายารมมโณ วา อุปุปชชติ กายสมึ ปริพาโห เจตโส วา ลีนตตัม พหิทุชา วา จิตตัม วิกขิปติฯ เตน อานนท ภิกขุณา กิสฺมิณฺจเทว ปสาทนีเย นิมิตฺเต จิตตัม ปณฺทิตพฺพํฯ ตสส กิสฺมิณฺจเทว ปสาทนีเย นิมิตฺเต จิตตัม ปณฺทิตโต ปามุชฺชํ^๑ ชายติ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมภฺติ ปสฺสทุชกาโย สฺขํ เวทยติ สฺขินโน จิตตัม สมาริยติฯ โส อิติ ปฏฺฐิสถฺยจิกฺขติ ยสฺส ขวาทํ อตฺถาย จิตตัม ปณฺทิตํ โส เม อตฺถโธ อภินิพฺพนโน หนฺททานิ ปฏฺฐิสฺหรามิตีฯ โส ปฏฺฐิสฺหริติ เจว น จ วิตฺกฺเกติ น จ วิจารติ อวิตฺกโกมฺหิ อวิจโร อชฺฉตฺตํ สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติฯ

[๗๑๘]

ปุณ จปริ อานนท ภิกขุ เวทนาสุฯ จิตฺเตฯ ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปัสสี วิหริ อาตาปี สมุปชาโน สติมา วินยย โลก อภิขณาโทมนสส์ฯ ตสส ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปัสสีโน วิหริโต ฌมฺมารมมโณ วา อุปุปชชติ กายสมึ ปริพาโห เจตโส วา ลีนตตัม พหิทุชา วา จิตตัม วิกขิปติฯ เตน อานนท ภิกขุณา กิสฺมิณฺจเทว ปสาทนีเย นิมิตฺเต จิตตัม ปณฺทิตพฺพํฯ ตสส กิสฺมิณฺจเทว ปสาทนีเย นิมิตฺเต จิตตัม ปณฺทิตโต ปามุชฺชํ ชายติ ปมุทิตสฺส ปีติ ชายติ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมภฺติ ปสฺสทุชกาโย สฺขํ เวทยติ สฺขินโน จิตตัม สมาริยติฯ โส อิติ ปฏฺฐิสถฺยจิกฺขติ ยสฺส ขวาทํ อตฺถาย จิตตัม ปณฺทิตํ โส เม อตฺถโธ อภินิพฺพนโน หนฺททานิ ปฏฺฐิสฺหรามิตีฯ โส ปฏฺฐิสฺหริติ เจว น จ วิตฺกฺเกติ น จ วิจารติ อวิตฺกโกมฺหิ อวิจโร อชฺฉตฺตํ สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติฯ เอว โย อานนท ปณฺธิชาย ภาวนา โหติฯ

[๗๑๙]

กถญจ อานนท อปฺปณฺธิชาย ภาวนา โหติฯ พหิทุชา อานนท ภิกขุ จิตตัม อปฺปณฺธิชาย อปฺปณฺธิทิตํ เม พหิทุชา จิตฺตฺนฺติ ปชานาติ อถ ปจฺจนา ปุเร อสฺงฺขจิตตัม วิมุตฺตัม อปฺปณฺธิทิตฺนฺติ ปชานาติ อถ จ ปน กายเ กายานุปัสสี วิหรามิ อาตาปี สมุปชาโน สติมา สุขมสฺมีติ ปชานาติฯ

๑. ม. ปาโมชฺชํ ฯ

[๗๑๗]

ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ความเร่าร้อนมีกายเป็นอารมณ์เกิดขึ้นในกายก็ดี ความหดหู่แห่งจิตเกิดขึ้นก็ดี จิตฟุ้งซ่านไปในภายนอกก็ดี ภิกษุนั้นพึงตั้งจิตไว้ให้มั่นในนิमित อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อเธอตั้งจิตไว้ให้มั่นในนิमित อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ปราโมทย์ย่อมเกิด เมื่อเธอปราโมทย์ ปิตีย่อมเกิด เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปีติ กายย่อมระงับ เธอมีกายระงับแล้ว ย่อมเสวยสุข เมื่อเธอมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น เธอย่อมพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า เราตั้งจิตไว้เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นสำเร็จแก่เราแล้ว บัดนี้เราจะกุมจิตไว้ เธอกุมจิตไว้และไม่ตริก ไม่ตรอง ย่อมรู้ชัดว่า เราไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ มีสติในกายใน เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๑๘]

ดูกรอานนท์ อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมเห็นธรรมในธรรมอยู่^๑ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ความเร่าร้อนมีธรรมเป็นอารมณ์เกิดขึ้นในกายก็ดี ความหดหู่แห่งจิตเกิดขึ้นก็ดี จิตฟุ้งซ่านไปในภายนอกก็ดี ภิกษุนั้นพึงตั้งจิตไว้ให้มั่นในนิमित อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อเธอตั้งจิตไว้ให้มั่นในนิमित อันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ปราโมทย์ย่อมเกิด เมื่อเธอปราโมทย์ ปิตีย่อมเกิด เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปีติ กายย่อมระงับ เธอมีกายระงับแล้ว ย่อมเสวยสุข เมื่อเธอมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น เธอย่อมพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า เราตั้งจิตไว้เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นสำเร็จแก่เราแล้ว บัดนี้เราจะกุมจิตไว้ เมื่อเธอกุมจิตไว้และไม่ตริก ไม่ตรอง ย่อมรู้ชัดว่า เราไม่มีวิตก เราไม่มีวิจาร์ มีสติในกายใน เป็นผู้มีความสุข ดังนี้ ดูกรอานนท์ ภาวนา ย่อมมีเพราะตั้งจิตไว้ ด้วยประการฉะนี้แล.

[๗๑๙]

ดูกรอานนท์ ก็ภาวนาย่อมมีเพราะไม่ตั้งจิตไว้ในภายนอกเป็นอย่างไร? ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตอันเรามีได้ตั้งไว้ในภายนอก ในลำดับนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ได้ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหน้า พันแล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เธอย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

๑. ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ -ผู้รวบรวม

[๗๒๐]

พหิทฺธา อานนฺท ภิกฺขุ จิตฺตํ อปฺปณฺธิชาย อปฺปณฺธิหิตํ เม พหิทฺธา จิตฺตฺตฺตํ
 ปชานาติ อถ ปจฺจณา ปุเร อสงฺขิตฺตํ วิมุตฺตํ อปฺปณฺธิหิตฺตํ ปชานาติ อถ จ ปน
 เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา สุขมฺสมิตฺติ ปชานาติ ฯ

[๗๒๑]

พหิทฺธา อานนฺท ภิกฺขุ จิตฺตํ อปฺปณฺธิชาย อปฺปณฺธิหิตํ เม พหิทฺธา จิตฺตฺตฺตํ
 ปชานาติ อถ ปจฺจณา ปุเร อสงฺขิตฺตํ วิมุตฺตํ อปฺปณฺธิหิตฺตํ ปชานาติ อถ จ ปน
 จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา สุขมฺสมิตฺติ ปชานาติ ฯ

[๗๒๒]

พหิทฺธา อานนฺท ภิกฺขุ จิตฺตํ อปฺปณฺธิชาย อปฺปณฺธิหิตํ เม พหิทฺธา จิตฺตฺตฺตํ
 ปชานาติ อถ ปจฺจณา ปุเร อสงฺขิตฺตํ วิมุตฺตํ อปฺปณฺธิหิตฺตํ ปชานาติ อถ จ ปน
 รมฺเมสุ รมฺมานุปสฺสี วิหรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา สุขมฺสมิตฺติ ปชานาติ ฯ

[๗๒๓]

เอวํ โข อานนฺท อปฺปณฺธิชาย ภาวนา โหติ ฯ อิติ โข อานนฺท เทสิตา มยา
 ปณฺธิชาย ภาวนา เทสิตา มยา อปฺปณฺธิชาย ภาวนา ฯ ยํ อานนฺท สตุถารา กรณฺธิยํ
 สวากานํ หิตฺเตสินา อนุกมฺปนฺน อนุกมฺปํ อูปาทาย กตํ โว ตํ มยา ฯ เอตานิ
 อานนฺท รุกฺขมฺมูลานิ เอตานิ สฺสญฺญาคารานิ ฯ ฌายถานนฺท มา ปมาทตฺถ มา ปจฺจณา
 วิปฺปฏิสสาริโน อหฺวตฺถ อยํ โว อมฺหากํ อนฺุสาสนฺนิตฺติ ฯ อิทมฺโวจ ภควา ฯ อตฺตมโน
 อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ภาสิตํ อภินนฺนุทิตฺติ ฯ

อมฺพปาลิวคฺโค ปจฺโม ฯ

[๗๒๐]

ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตอันเรามีได้ตั้งไว้ในภายนอก ในลำดับนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหน้า พ้นแล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลอยู่ในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เราย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๒๑]

ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตอันเรามีได้ตั้งไว้ในภายนอก ในลำดับนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า จิตของเราไม่ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหน้า พ้นแล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เราย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๒๒]

ดูกรอานนท์ ภิกษุมิได้ตั้งจิตไว้ในภายนอก ย่อมรู้ชัดว่า จิตของเรามีได้ฟุ้งซ่านไปข้างหลังและข้างหลัง^๑ พ้นแล้ว มิได้ตั้งอยู่ ก็แลในกาลนั้น เธอย่อมรู้ชัดว่า เราย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ เป็นผู้มีความสุข ดังนี้.

[๗๒๓]

ดูกรอานนท์ ภิกษุยอมมีเพราะไม่ได้ตั้งจิตไว้อย่างนี้แล ดูกรอานนท์ ภิกษุยอมมีเพราะตั้งจิตไว้ เราได้แสดงแล้ว ภิกษุยอมมีเพราะมิได้ตั้งจิตไว้ เราก็ได้แสดงแล้ว ด้วยประการฉะนี้แล ดูกรอานนท์ กิจอันใดอันศาสดา ผู้แสวงหาประโยชน์ ผู้อนุเคราะห์ มุ่งความอนุเคราะห์จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจอันนั้น เรากะทำแล้ว แก่เธอทั้งหลาย อานนท์ นั้นโคนไม้ นั้นเรือนว่าง เธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจ อย่าประมาท อย่าได้มีความร้อนใจในภายหลัง นี่เป็นอนุศาสน์ของเรา สำหรับเธอทั้งหลาย.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพุทธพจน์นี้แล้ว ท่านพระอานนท์ปลื้มใจชื่นชมภักดีของพระผู้มีพระภาคแล้วแล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อัมพปาลีวรรค

๑. ข้างหน้า -ผู้รวบรวม

ตสุสุททานัน

อมพปาลีสโต ภิกขุ
สกุณคณี มกุกโฏ สฺโ

ศาลกุสตราสี จ
คิลาน ภิกขุณี^๑ วาสโกติ ฯ

---

๑. ม. ภิกขุณุปสฺสโยติ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัมพปาลีสูตร	๒. สติสูตร
๓. ภิกขุสูตร	๔. โกศลสูตร
๕. อกุสตราสีสูตร	๖. สกุนคัมภีสูตร
๗. มัคกภูสุกร ^๑	๘. สูทสูต ^๒
๙. คิลานสูตร	๑๐. ภิกขุนี้สูตร

๑. มัคกภูสุต - ผู้รวบรวม

๒. สูทสูต - ผู้รวบรวม

นาพนุทวคฺโค ทุติโย

[๗๒๔]

สาวตถีนินทานํฯ อถ โข อายสฺมา สารีปฺตุโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสง-
กมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา
สารีปฺตุโต ภควนฺตํ เอตทโวจ มหาปฺริโส มหาปฺริโสติ ภนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตา นุ
โย ภนฺเต มหาปฺริโส โหตีติฯ วิมุตฺตจิตฺตตฺตา ขวาทํ สารีปฺตุต มหาปฺริโสติ วทามิ
อวิมุตฺตจิตฺตตฺตา โน มหาปฺริโสติ วทามิฯ

[๗๒๕]

กถญจ สารีปฺตุต วิมุตฺตจิตฺโต โหตีฯ อีช สารีปฺตุต ภิกฺขุ กายเ กายานุปสฺสี
วิหฺรติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส กายเ
กายานุปสฺสีโน วิหฺรโต จิตฺตํ วิรชฺชติ วิมุจฺจติ อนุปาทาย อาสเวหิฯ เวทนาสุ
จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสีโน วิหฺรโต จิตฺตํ วิรชฺชติ วิมุจฺจติ
อนุปาทาย อาสเวหิฯ เอวํ โข สารีปฺตุต วิมุตฺตจิตฺโต โหตีฯ วิมุตฺตจิตฺตตฺตา
ขวาทํ สารีปฺตุต มหาปฺริโสติ วทามิ อวิมุตฺตจิตฺตตฺตา โน มหาปฺริโสติ วทามิตึฯ

[๗๒๖]

เอกํ สมยํ ภควา นาพนุทายํ วิหฺรติ ปาวาริกมฺพวเนฯ อถ โข อายสฺมา
สารีปฺตุโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ
นิสึทึฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปฺตุโต ภควนฺตํ เอตทโวจ เอวํ ปสนฺนนาหํ^๑

๑. ม. ปสนฺนโน อหํฯ ย. ปสนฺนโนหํฯ เอมฺปรีฯ

นาฬันทวรรคที่ ๒

มหาปริสสูตร

ว่าด้วยผู้เป็นมหาบุรุษ

[๗๒๔]

สาวตถินทาน. ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า มหาบุรุษๆ ดังนี้ บุคคลจะเป็นมหาบุรุษได้ด้วยเหตุเท่าไรหนอแล?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร เราเรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้มีจิตหลุดพ้น เราไม่เรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้มีจิตยังไม่หลุดพ้น.

[๗๒๕]

ดูกรสารีบุตร ก็บุคคลเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นอย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ จิตย่อมคลายกำหนด ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น ดูกรสารีบุตร บุคคลเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นอย่างนี้แล เราเรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้มีจิตหลุดพ้น เราไม่เรียกว่า มหาบุรุษ เพราะเป็นผู้มีจิตยังไม่หลุดพ้น.

จบ สูตรที่ ๑

นาฬันทสูตร

ว่าด้วยธรรมปริยาย

[๗๒๖]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ป่าวาริภอัมพวัน ใกล้เมืองนาฬันทา ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยังไปกว่าพระผู้มีพระภาคในทางปัญญา เครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มี และย่อมไม่มีในบัดนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภนฺเต ภควติ น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตฺรหิ วิชฺชติ อญฺโณ สมฺโณ วา
 พุราหฺมโณ วา ภควตา ภิกฺขุโยภิกฺขุณฺตโร ยทิตฺถํ สมฺโพธิชนฺติฯ อุพารา โข ตฺยายํ
 สารีปุตฺต อาสภิวาจา ภาสิตา เอกํโส คหิตโต สีหนาทो นทิตโต เอวํ ปสฺนนาหํ ภนฺเต
 ภควติ น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตฺรหิ วิชฺชติ อญฺโณ สมฺโณ วา พุราหฺมโณ
 วา ภควตา ภิกฺขุโยภิกฺขุณฺตโร ยทิตฺถํ สมฺโพธิชนฺติฯ

[๗๒๗]

กิณฺนุ เต สารีปุตฺต เย เต อเหตุํ อตีตมทฺธานํ อรหฺนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา
 สพุเพ เต ภควนฺโต เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตา เอวํสีลา เต ภควนฺโต อเหตุํ
 อิติ วา เอวํชฺมมา เต ภควนฺโต อเหตุํ อิติ วา เอวํปญฺญา เต ภควนฺโต อเหตุํ
 อิติ วา เอวํวิหาริโน เต ภควนฺโต อเหตุํ อิติ วา เอวํวิมุตฺตา เต ภควนฺโต อเหตุํ
 อิติ วาติฯ โน เหตุํ ภนฺเตฯ

[๗๒๘]

กึ ปน เต สารีปุตฺต เย เต ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหฺนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา
 สพุเพ เต ภควนฺโต เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตา เอวํสีลา เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ
 อิติ วา เอวํชฺมมา เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ อิติ วา เอวํปญฺญา เต ภควนฺโต
 ภวิสฺสนฺติ อิติ วา เอวํวิหาริโน เต ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ อิติ วา เอวํวิมุตฺตา เต
 ภควนฺโต ภวิสฺสนฺติ อิติ วาติฯ โน เหตุํ ภนฺเตฯ

[๗๒๙]

กึ ปน ตฺยาคํ สารีปุตฺต เอตฺรหิ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ เจตสา เจโต ปริจฺจ
 วิทิตโต เอวํสีโล ภควา อิติ วา เอวํชฺมโม ภควา อิติ วา เอวํปญฺโญ ภควา อิติ
 วา เอวํวิหาริ ภควา อิติ วา เอวํวิมุตฺโต ภควา อิติ วาติฯ โน เหตุํ ภนฺเตฯ

[๗๓๐]

เอตฺถ จ เต สารีปุตฺต อตีตานาคตปจฺจุปปนฺเนสุ อรหฺนฺเตสุ สมฺมาสมฺพุทฺเธสุ
 เจโตปริยายณานํ^๑ นตฺถิฯ อถ ภิกฺขุจฺรหิ ตฺยาคํ สารีปุตฺต อุพารา อาสภิวาจา ภาสิตา
 เอกํโส คหิตโต สีหนาทो นทิตโต เอวํ ปสฺนนาหํ ภนฺเต ภควติ น จาหุ น จ ภวิสฺสติ
 น เจตฺรหิ วิชฺชติ อญฺโณ สมฺโณ วา พุราหฺมโณ วา ภควตา ภิกฺขุโยภิกฺขุณฺตโร
 ยทิตฺถํ สมฺโพธิชนฺติฯ น โข เม ตํ^๒ ภนฺเต อตีตานาคตปจฺจุปปนฺเนสุ อรหฺนฺเตสุ
 สมฺมาสมฺพุทฺเธสุ เจโตปริยายณานํ อตฺถิ อปี จ ชฺมมนฺวโย วิทิตโตฯ

๑. ม. เจโตปริยายณานํฯ เอมฺปริฯ

๒. ม. อัย ปาโจ นตฺถิฯ

คูกรสารีบุตร นี่เป็นอัสภิวาจาอย่างสูงที่เธอกล่าวแล้ว เธอถือเอาแต่วาตะอย่างเดียวนั้น ลือลือหนาทว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยิ่งไปกว่าพระผู้มีพระภาคในทางปัญญา เครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มีและย่อมไม่มีในบัดนี้.

(๗๒๗)

คูกรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่ได้มีมาแล้วในอดีตกาล พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ อันเธอกำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ทรงมีศีลอย่างนี้ มีกรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ มีกรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่าหลุดพ้นแล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า.

(๗๒๘)

พ. คูกรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่จักมีในอนาคตกาล และพระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ อันเธอกำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ทรงมีศีลอย่างนี้ มีกรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ มีกรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่าหลุดพ้นแล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า.

(๗๒๙)

พ. คูกรสารีบุตร พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ คือเรา อันเธอกำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาคเป็นผู้มีศีลอย่างนี้ มีกรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ มีกรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ หรือว่าหลุดพ้นแล้วอย่างนี้ ดังนี้ กระนั้นหรือ?

สา. หามิได้ พระเจ้าข้า.

(๗๓๐)

พ. คูกรสารีบุตร ก็ในข้อนี้ เธอไม่มีเจโตปริยญาณในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุอะไร? เธอจึงกล่าวอัสภิวาจาอย่างสูงนี้ เธอถือเอาวาตะแต่อย่างเดียวนั้น ลือลือหนาทว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่น ซึ่งจะรู้ยิ่งไปกว่าพระผู้มีพระภาคในทางพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ มิได้มีแล้ว จักไม่มี และย่อมไม่มีในบัดนี้.

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จะมีเจโตปริยญาณในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันก็หามิได้ แต่ว่าข้าพระองค์รู้ได้ตามกระแสพระธรรม.

[๗๓๑]

เสยยถาปี ฆนเต รณโธ ปจจนติมิ นคริ ทพฺพทฺชาล^๑ ทพฺพปาการโตรณิ
 เอกทวาริ ตตรสฺส โทวาริโก ปณฺทิตโต พุยฺตโต เมธาวิ อญฺญาตานํ นิวาเรตา ญา
 ตานํ ปเวเสตาฯ โส ตสฺส นครสฺส สมฺนฺตา อนุปริยายปถิ อนุกฺกมฺมาโน น ปสฺเสย
 ปาการสนฺธิ วา ปาการวิวรํ วา อนุตฺมโส วิพารนิสฺสกฺกนฺมตฺตปิ^๒ฯ ตสฺส เอวมสฺส
 เย โข เกจิ โอปาริกา ปาณา อิมิ นคริ ปวิสฺสนฺติ วา นิกฺขมฺนฺติ วา สพฺเพ เต
 อิมินาว ทฺวารเณ ปวิสฺสนฺติ วา นิกฺขมฺนฺติ วาติฯ เอวเมว โข เม ฆนเต ฆมฺมนวโย
 วิทิตโต เยปิ เต ฆนเต อเหตุํ อตีตมทฺธานํ อรหฺนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา สพฺเพ เต
 ภควฺนฺโต ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิลเส ปญฺญา ยทฺพพฺลึกรเณ จตฺต
 สติปฺญฺจาเนสฺส สฺสปติญฺจิตฺตจิตฺตา สตฺต โปชฺฌนฺเก ยถาภูตํ ภาเวตฺวา อนุตฺตรํ
 สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสฯ เยปิ เต ฆนเต ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหฺนฺโต
 สมฺมาสมฺพุทฺธา สพฺเพ เต ภควฺนฺโต ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิลเส
 ปญฺญา ยทฺพพฺลึกรเณ จตฺต สติปฺญฺจาเนสฺส สฺสปติญฺจิตฺตจิตฺตา สตฺต โปชฺฌนฺเก ยถาภูตํ
 ภาเวตฺวา อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติฯ ภควาปี ฆนเต เอตฺรหิ อรหํ
 สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิลเส ปญฺญา ยทฺพพฺลึกรเณ
 จตฺต สติปฺญฺจาเนสฺส สฺสปติญฺจิตฺตจิตฺโต สตฺต โปชฺฌนฺเก ยถาภูตํ ภาเวตฺวา อนุตฺตรํ
 สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติฯ

[๗๓๒]

สาธุ สาธุ สาริปฺุตต ตสฺมา ติห ตฺวํ สาริปฺุตต อิมิ ฆมฺมปริยายํ อภิกฺขณิ
 ภาเสยฺยาสิ ภิกฺขุณิ ภิกฺขุณินิ อุปาสกานํ อุปาสิกานํฯ เยสมฺปิ หิ สาริปฺุตต โมฆปฺริสานํ
 ภวิสฺสตี ตถาคเต กงฺขา วา วิมตี วา เตสมฺปิมี ฆมฺมปริยายํ สุตฺวา ยา ตถาคเต
 กงฺขา วา วิมตี วา สา ปหิยฺสตีตีฯ

๑. ส. ย. ทพฺพทฺชาลํฯ ม. ทพฺพทฺธาปีฯ

๒. ส. ม. วิพารนิกฺกนฺมตฺตมุปีฯ ย. วิพารนิสฺสกฺกนฺมตฺตมุปีฯ

[๗๓๑]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เปรียบเหมือนปัจฉิมบุตรของพระราชาเมิงเทินม่นคง มีกำแพงและหอรบหนาแน่น มีประตูเดียว คนเฝ้าประตูของพระราชาในนครนั้นมีปัญญาเฉลียวฉลาด ห้ามคนที่ไม่รู้จัก ให้คนที่รู้จักเข้าไป เขาเดินตรวจตามทางรอบนครนั้น ไม่พบที่ต่อหรือช่องแห่งกำแพง โดยที่สุด แม้เพียงแมวอาจลอดออกไปได้ เขาจะฟังมีความคิดอย่างนี้ว่า สัตว์ตัวอื่นๆ ชนิดใดชนิดหนึ่ง จะเข้านครนี้หรือจะออกไป สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเข้าหรือออกโดยประตูนี้เท่านั้น แม้นั้นใด ข้าพระองค์รู้ตามกระแสพระธรรม ก็ฉันนั้นเหมือนกัน พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด ที่ได้มีมาแล้วในอดีตกาล พระผู้มีพระภาคเหล่านั้นทุกพระองค์ ทรงละนิวรณ์ ๕ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งใจ ทอนกำลังปัญญา ทรงมีพระหฤทัยตั้งมั่นดีแล้วในสติปัญญา ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใด จักมีในอนาคตกาล... จักตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็ทรงละนิวรณ์ ๕ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งใจ ทอนกำลังปัญญา ทรงมีพระหฤทัยตั้งมั่นดีแล้วในสติปัญญา ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ.

[๗๓๒]

พ. ดีละๆ สารีบุตร เพราะเหตุนี้แหละ เธอฟังกล่าวธรรมปริยายนี้เนื่องๆ แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ด้วยว่า โฆษบุรุษเหล่าใด จักมีความเคลือบแคลงหรือความสงสัยในตถาคต โฆษบุรุษเหล่านั้น จักละความเคลือบแคลงหรือความสงสัยนั้นเสีย เพราะได้ฟังธรรมปริยายนี้.

จบ สูตรที่ ๒

[๗๓๓]

เอกั สมยั ภควา สาวตถึยั วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฑิกสฺส อาราเมฯ เตน
โฆ ปน สมเยน อายสฺมา สารีปุตฺโต มคเชสุ วิหริติ นาพกคามเก อาพาธิโก ทุกฺขิโต
พาพฺพหิลาโนฯ จุนฺโท ^[๑] สมณฺฑทฺเทโส อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส อูปฏฺฐาโก โหติฯ
อด โฆ อายสฺมา สารีปุตฺโต เตนว อาพาเชน ปรินิพฺพายิฯ

[๗๓๔]

อด โฆ จุนฺโท สมณฺฑทฺเทโส อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส ปตฺตจิวรมาทาย
เยน สาวตถึเขตวนั อนาถปิณฑิกสฺส อาราโม เยนายสฺมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกมิ
อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน
โฆ จุนฺโท สมณฺฑทฺเทโส อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ อายสฺมา ฆนฺเต สารีปุตฺโต
ปรินิพฺพุโต อิทมสฺส ปตฺตจิวรณฺติฯ อตฺถิ โฆ อิํ อาวุโส จุนฺท กถาปาภตํ ภควนฺตํ
ทสฺสนาย อายามาวุโส จุนฺท เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺวา อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต
เอตมตฺถํ อารโหเจสฺสามาติฯ เอว ฆนฺเตติ โฆ จุนฺโท สมณฺฑทฺเทโส อายสฺมโต
อานนฺทสฺส ปจฺจสฺโสติฯ

[๗๓๕]

อด โฆ อายสฺมา จ อานนฺโท จุนฺโท จ สมณฺฑทฺเทโส เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺ
อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิสฺสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โฆ
อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ อัย ฆนฺเต จุนฺโท สมณฺฑทฺเทโส เอวมาห
อายสฺมา ฆนฺเต สารีปุตฺโต ปรินิพฺพุโต อิทมสฺส ปตฺตจิวรณฺติฯ อปี จ เม ฆนฺเต
มรฺุรฺกชาโต วิย กาโย ทิสาปี เม น ปกฺขายนฺติ ฆมฺมาปี มํ นปฺปฏิภนฺติ อายสฺมา
สารีปุตฺโต ปรินิพฺพุโตติ สุตฺวาฯ

[๗๓๖]

กั นฺ โฆ ^[๒] อานนฺท สารีปุตฺโต สีสฺกขณฺธิ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต สฺมาธิกขณฺธิ
วา อาทาย ปรินิพฺพุโต ปญฺญาขณฺธิ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต วิมฺุตฺติขณฺธิ วา
อาทาย ปรินิพฺพุโต วิมฺุตฺติฉานฺทสฺสนกขณฺธิ วา อาทาย ปรินิพฺพุโตติฯ น ^[๓]

๑. ม. พ. ๑ ฯ

๒. ม. พ. เต ฯ

๓. ม. พ. ๑ ฯ

จุนทสูตร

ว่าด้วยการปรินิพพานของพระสารีบุตร

[๗๓๓]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็ในสมัยนั้น ท่านพระสารีบุตร อยู่ ณ บ้านนาฬิกาม ในแคว้นมคธ อาพาธ เป็นไข้หนัก ได้รับทุกขเวทนา สามเณรจุนทะ เป็นอุปัฏฐากของท่าน ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานด้วยอาพาธนั้นแหละ.

[๗๓๔]

ครั้งนั้น สามเณรจุนทะถือเอาบาตรและจีวรของท่านพระสารีบุตร เข้าไปหาพระอานนที่ยังพระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี นมัสการท่านพระอานนที่แล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านพระอานนที่ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว นี้อาตรและจีวรของท่าน ท่านพระอานนที่กล่าวว่า ดูกรอานุโสจุนทะ นี่เป็นมูลเรื่องที่จะเฝ้าพระผู้มีพระภาค มีอยู่ มาไปกันเถิด เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลเนื้อความนั้นแด่พระองค์ สามเณรจุนทะรับคำของท่านพระอานนที่แล้ว.

[๗๓๕]

ครั้งนั้น ท่านพระอานนที่กับสามเณรจุนทะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระอานนที่ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สามเณรจุนทะรูปนี้ ได้บอกอย่างนี้ว่า ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว นี้อาตรและจีวรของท่าน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภายของข้าพระองค์ ประหนึ่งจะอมงมไป แม้ทิศทั้งหลายก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์ แม้ธรรมก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์ เพราะได้ฟังว่า ท่านพระสารีบุตรปรินิพพานแล้ว.

[๗๓๖]

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรอานนที่ สารีบุตรพาเอาศีลขันธ์ สมาธิขันธ์ ปัญญาขันธ์ วิมุตติขันธ์ หรือวิมุตติญาณทัสสนขันธ์ ปรินิพพานไปด้วยหรือ ?

โฆ เม [๑] ฆนฺเต อายสฺมา สาริปฺตฺโต สীগฺขณฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต ฯเปฯ
 วิมุตฺติธฺมาทสฺสนกฺขณฺธํ วา อาทาย ปรินิพฺพุโต ฯ อปี จ เม ฆนฺเต อายสฺมา
 สาริปฺตฺโต โอวาทโก อโหสิ [๒] วิญญาปโก สนฺทสฺสโก สมาทปโก สมฺตฺเตชโก
 สมฺปหฺสโก อภิลาสุ ฆมฺมเทสฺนาย อนุคฺคาหโก สฺพฺรหฺมจารินี ตํ มยฺ อายสฺมโต
 สาริปฺตฺตสฺส ฆมฺโมชฺ ฆมฺมโภคํ ฆมฺมานุคฺคหํ อนุสฺสรามาติ ฯ

[๗๓๗]

นฺนุ ตํ อานนฺท มยา ปฏิกฺจเจว อกฺขาตํ สฺพเพหิ ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว
 วินาภาโว อณฺณธภาโว ตํ กุเตตฺถ อานนฺท ลพฺภาฯ ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ
 ปโลกฆมฺมํ ตํ วต มา ปลุชฺชิตฺติ เนตฺ ฆานํ วิชฺชติ ฯ

[๗๓๘]

เสยฺยธปิ อานนฺท มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สारวโต โย มหนฺตตโร ขนฺโร โส
 ปลุชฺชเยยฺ ฯ เอวเมว โฆ อานนฺท มหโต ภิกฺขุสงฺฆสฺส ติฏฺฐโต สारวโต สาริปฺตฺโต
 ปรินิพฺพุโต ตํ กุเตตฺถ อานนฺท ลพฺภาฯ ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลกฆมฺมํ ตํ
 วต มา ปลุชฺชิตฺติ เนตฺ ฆานํ วิชฺชติ ฯ ตสฺมา ติห อานนฺท อตฺตทีปา วิหฺรธ
 อตฺตสรณฺา อนฺณฺยสรณฺา ฆมฺมทีปา ฆมฺมสรณฺา อนฺณฺยสรณฺา ฯ

[๗๓๙]

กถณฺจानนฺท ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหฺรติ อตฺตสรณฺเ อนฺณฺยสรณฺเ ฆมฺมทีโป
 ฆมฺมสรณฺเ อนฺณฺยสรณฺเ ฯ อีชานนฺท ภิกฺขุ กายเ กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตاپี
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฆมฺเมสุ
 ฆมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตاپี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ
 เอวํ โฆ อานนฺท ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหฺรติ อตฺตสรณฺเ อนฺณฺยสรณฺเ ฆมฺมทีโป
 ฆมฺมสรณฺเ อนฺณฺยสรณฺเ ฯ

๑. ญ. ตํ ฯ

๒. ม. ญ. โอตินฺณเณ ฯ

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า หามิได้ พระเจ้าข้า ท่านพระสารีบุตรมิได้พาศีลชั้นปรินิพพานไปด้วย ฯลฯ มิได้พาวิมุตติญาณทัสสนชั้นปรินิพพานไปด้วย ก็แต่ว่าท่านพระสารีบุตรเป็นผู้กล่าวแสดงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริง ไม่เกียจคร้านในการแสดงธรรม อนุเคราะห์เพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ข้าพระองค์ทั้งหลายมาตามระลึกถึง โอชะแห่งธรรม ธรรมสมบัติ และการอนุเคราะห์ด้วยธรรมนั้น ของท่านพระสารีบุตร.

[๗๓๗]

พ. คุณรอนนท ข้อนั้น เราได้บอกเธอทั้งหลายไว้ก่อนแล้วไม่ใช่หรือว่า จักต้องมีความจาก ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่น จากของรัก ของชอบใจทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปัจจัยปรุ้งแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้.

[๗๓๘]

คุณรอนนท เปรียบเหมือนเมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแก่น ตั้งอยู่ ลำต้นใดซึ่งใหญ่กว่า พึ่งทำลายลง ฉันทใด เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ซึ่งมีแก่น ดำรงอยู่ สารีบุตรปรินิพพานแล้ว ฉันทนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในข้อนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว มีปัจจัยปรุ้งแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด.

[๗๓๙]

คุณรอนนท ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชญาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชญาและโทมนัสในโลกเสีย คุณรอนนท ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง อยู่อย่างนี้แล.

[๗๔๐]

เย หิ เกจิ อานนท เอตริหิ วา มมจฺเจ วา อตฺตทีปา วิหริสฺสฺนฺติ
 อตฺตสฺรณฺนา อนนฺตสฺรณฺนา ชฺมฺมทีปา ชฺมฺมสฺรณฺนา อนนฺตสฺรณฺนาฯ ตมตคฺเคเมเต^๑
 อานนท ภิกฺขุ ภวิสฺสฺนฺติ เย เกจิ สิกฺขาการมาติฯ

[๗๔๑]

เอกํ สมยํ ภควา วชชีสุ วิหริติ อุกฺกเจลาเย กงฺคาย นทียา ตีเร มหตา
 ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ อจิริปฺริณิพฺพุเตสุ สารีปฺตฺตโมคฺคฺลฺลาเนสุฯ เตน โข ปน สมเยน
 ภควา ภิกฺขุสงฺฆปฺริวฺโต อหฺโณกาเส นิสฺสิโน โหติฯ อถ โข ภควา ตฺถุหิฏฺฐํ ภิกฺขุสงฺฆํ
 อนฺวิโลเกตฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ อปี โข^๒ มฺยํ ภิกฺขเว ปฺริสา สฺสฺสฺวา วีย ขายติ
 อปฺริณิพฺพุเตสุ^๓ สารีปฺตฺตโมคฺคฺลฺลาเนสุฯ อสฺสฺสฺวา^๔ เม สา^๕ ภิกฺขเว ทิสฺวา^๖ โหติ
 อนเปกฺขา ตสฺสํ ทิสฺยา โหติ ยสฺสํ ทิสฺยา สารีปฺตฺตโมคฺคฺลฺลาเน วิหรนฺติฯ

[๗๔๒]

เยปี เต ภิกฺขเว อเหตุํ อตีตมทฺธานํ อรหฺนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา เตสมฺปิ
 ภควนฺตานํ เอตปฺรมฺเวย สวากยฺกํ อโหสิ เสยฺยถาปี มยฺหํ สารีปฺตฺตโมคฺคฺลฺลาเนฯ
 เยปี เต ภิกฺขเว ภวิสฺสฺนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหฺนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา เตสมฺปิ
 ภควนฺตานํ เอตปฺรมฺเวย สวากยฺกํ ภวิสฺสฺนฺติ เสยฺยถาปี มยฺหํ สารีปฺตฺตโมคฺคฺลฺลาเนฯ

๑. ย. ตมตคฺเคเปเตฯ เอวมฺปฺริฯ

๒. ม. ย. โขสทฺโท นตฺถิฯ

๓. ม. ย. ปฺริณิพฺพุเตสุฯ

๔. ย. สฺสฺสฺวาฯ

๕. ม. ย. อยํ ปาโจ นตฺถิฯ

๖. ม. ย. ปฺริสาฯ

[๗๔๐]

ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุพวกใดพวกหนึ่ง ในบัดนี้ก็ดี ในกาลที่เราล่วงไปแล้วก็ดี จักเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ พวกภิกษุเหล่านี้ นั่นที่ เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา จักเป็นผู้เลิศ.

จบ สูตรที่ ๓

เจตสูตร

ว่าด้วยการมีธรรมเป็นเกาะเป็นที่พึ่ง

[๗๔๑]

สมัยหนึ่ง เมื่อพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะปรินิพพานแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แทบฝั่งแม่น้ำคงคา ใกล้อุกกถลนคร ในแคว้นวัชชี กับพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคอันภิกษุสงฆ์แวดล้อมแล้ว ประทับนั่ง ที่กลางแจ้ง ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาค ทรงขำเลื่องดูภิกษุสงฆ์ผู้หนึ่งอยู่ แล้วตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทยของเรานี้ปรากฏเหมือนว่างเปล่า เมื่อสารีบุตรและโมคคัลลานะยังไม่ปรินิพพาน สารีบุตรและโมคคัลลานะอยู่ในทิสใด ทิสนั้นของเราย่อมไม่ว่างเปล่า ความไม่ห้วงใยย่อมมีในทิสนั้น.

[๗๔๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม่เหล่าใดได้มีมาแล้วในอดีตกาล พระผู้มีพระภาคแม่เหล่านั้น ก็มีคู่สาวกเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น เหมือนกับสารีบุตรและโมคคัลลานะของเรา พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม่เหล่าใดจักมีในอนาคตกาล พระผู้มีพระภาคแม่เหล่านั้น ก็จักมีคู่สาวกนั้นเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น เหมือนกับสารีบุตรและโมคคัลลานะของเรา.

[๗๔๓]

อจฺฉริยํ ภิกฺขเว สาวกานํ อพฺภุตํ ภิกฺขเว สาวกานํ สตฺถุ จ นาม สาสนกรร
ภวิสฺสนฺติ โอวาทปฏิกฺกรา จ จตฺตุนฺนถจ ปรีสํ ปิยา ภวิสฺสนฺติ มนาปา ครุภาวนิยา^๑ จฯ
อจฺฉริยํ ภิกฺขเว ตถาคตฺสฺส อพฺภุตํ ภิกฺขเว ตถาคตฺสฺส เอวฺรฺเปปี นาม สาวกานํ
ยฺยุค ปรีนิพฺพุเต นตฺถิ ตถาคตฺสฺส โสโก วา ปรีเทโว วา ตํ กุเตตฺถ ภิกฺขเว ลพฺภาฯ
ยฺนตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลกฺขมฺมํ ตํ วต มา ปลุชฺชิตฺติ เนตํ จานํ วิชฺชติฯ

[๗๔๔]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สารวโต เย มหนฺตตรา ขนฺธา
เต ปลุชฺชชยฺยูฯ เอวฺเมว โข ภิกฺขเว มหโต ภิกฺขุสงฺฆสฺส ติฏฺฐโต สารวโต
สารีปฺตฺตโมคฺคฺคฺถานา ปรีนิพฺพุตา ตํ กุเตตฺถ ภิกฺขเว ลพฺภาฯ ยฺนตํ ชาตํ ภูตํ
สงฺขตํ ปโลกฺขมฺมํ ตํ วต มา ปลุชฺชิตฺติ เนตํ จานํ วิชฺชติฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว
อตฺตทีปา วิหฺรต อตฺตสรณฺา อนนฺถสรณฺา ฆมฺมทีปา ฆมฺมสรณฺา อนนฺถสรณฺาฯ

[๗๔๕]

กถถจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหฺรติ อตฺตสรณฺเ อนนฺถสรณฺเ ฆมฺมทีโป
ฆมฺมสรณฺเ อนนฺถสรณฺเฯ อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปลฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี
สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฆมฺเมสุ
ฆมฺมานุปลฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอว
โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อตฺตทีโป วิหฺรติ อตฺตสรณฺเ อนนฺถสรณฺเ ฆมฺมทีโป ฆมฺมสรณฺเ
อนนฺถสรณฺเฯ

[๗๔๖]

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตฺรหิ วา มมจฺจเย วา อตฺตทีปา วิหฺริสฺสนฺติ อตฺตสรณฺา
อนนฺถสรณฺา ฆมฺมทีปา ฆมฺมสรณฺา อนนฺถสรณฺาฯ ตมตฺถคฺเคเมเต ภิกฺขเว ภิกฺขุ
ภวิสฺสนฺติ เย เกจิ สิกฺขาگามาติฯ

[๗๔๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เป็นความอัศจรรย์ของสาวกทั้งหลาย เป็นเรื่องที่ไม่เคยมีมาของสาวกทั้งหลาย สาวกทั้งหลายจักกระทำตามคำสอน และกระทำตามโอวาทของพระศาสดาและจักเป็นที่รัก เป็นที่ชบใจ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพและสรรเสริญของบริษัท ๔ เป็นความอัศจรรย์ของตถาคต เป็นเรื่องที่ไม่เคยมีมาของตถาคต เมื่อคู่สาวกแม้เห็นปานนี้ปรินิพพานแล้ว ความโศกหรือความรำไรก็มิได้มีแก่พระตถาคต เพราะฉะนั้นจะพึงได้ข้อนี้แต่ที่ไหน สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายเลย ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้.

[๗๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ มีแก่นตั้งอยู่ ลำต้นที่ใหญ่กว่า พึ่งทำลายลง ฉันทใด เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ซึ่งมีแก่น ดำรงอยู่ สารีบุตรและโมคคัลลานะปรินิพพานแล้ว ฉันทนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในข้อนี้แต่ที่ไหน? สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว มีปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอสิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เพราะเหตุนี้แล ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด.

[๗๔๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง อยู่อย่างไร? ๑ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ และพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมิตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ อย่างนี้แล.

[๗๔๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุพวกใดพวกหนึ่งในบัดนี้ก็ดี ในกาลที่ล่วงไปแล้วก็ดี จักเป็นผู้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือ มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุเหล่านั้นนั้น ที่เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา จักเป็นผู้เลิศ.

จบ สูตรที่ ๔

๑. อยู่อย่างไร? -ผู้รวบรวม

[๗๔๗]

สาวตถินิทานันฯ อถ โข อายสฺมา พาหิโย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา พาหิโย
ภควนฺตํ เอตทวโจ สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฌมฺมํ เทเสตุ ยมฺหํ ภควโต
ฌมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตปปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติฯ ตสฺมา
ติห ตฺวํ พาหิย อาทิมเว วิโสเชหิ กุสเลสุ ฌมฺเมสุฯ โโก จาติ กุสลาณํ ฌมฺมานํฯ
สีลญจ สุวิสุทฺธํ ทิฏฺฐิ จ อฺชุกาฯ

[๗๔๘]

ยโต [๑] โข เต พาหิย สีลญจ สุวิสุทฺธํ ภวิสฺสติ ทิฏฺฐิ จ อฺชุกา ตโต
ตฺวํ พาหิย สีลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติฏฺฐาย จตฺตารโ สติปฺภฺจาเน ภาเวยฺยาสึฯ กตเม
จตฺตารโฯ อิธ ตฺวํ พาหิย กาเย กายานุปสฺสี วิหราหิ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหราหิ
อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ ยโต โข ตฺวํ พาหิย
สีลํ นิสฺสาย สีเล ปตฺติฏฺฐาย อิเม จตฺตารโ สติปฺภฺจาเน เอวํ ภาเวสฺสติ ตโต ตฺยํ
พาหิย ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากมิสฺสติ วุฑฺฒิ เวย ปาฎิกงฺขา กุสเลสุ ฌมฺเมสุ
โน ปรีหานีติฯ

[๗๔๙]

อถ โข อายสฺมา พาหิโย ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺุโมทิตฺวา
อฺชฺชยาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺจिณฺํ กตฺวา ปกฺกามึฯ อถ โข อายสฺมา
พาหิโย เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตปปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิสฺเสว
ยสฺสตุถาย กุลปฺุตตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนฺตุตฺตรํ
พฺรหฺมจฺริยปรีโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิณฺวา สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ
จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ กตํ กรณิยํ นาปรี อิตฺถตฺตยาติ อพฺภณฺณาสึฯ
อณฺณตโร จ ปนายสฺมา พาหิโย อรหฺตํ อโหสีติฯ

พาหิยสูตร

ศีลเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรม

(๗๔๗)

สาวตถีนันทน. ครั้งนั้น ท่านพระพาหิยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จักพึงเป็นผู้หลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเกิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรพาหิยะ เพราะฉะนั้น เธอจงชำระเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นอันตรง.

(๗๔๘)

ดูกรพาหิยะ เมื่อใดแลศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งมั่นในศีล แล้วเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรพาหิยะ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชญา^๑ และโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชญาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใด เธออาศัยศีลตั้งมั่นอยู่ในศีลแล้ว จักเจริญ สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายได้ ที่เดียว ตลอดราตรีหรือวันที่จักมาถึง จักไม่มีความเสื่อมเลย.

(๗๔๙)

ครั้งนั้น ท่านพระพาหิยะชื่นชม อนุโมทนา ภาษิตของพระผู้มีพระภาค แล้วลุกจากอาสนะ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ท่านพระพาหิยะ หลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนักก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิต โดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี และท่านพระพาหิยะเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๕

๑. อภิชฌา - ผู้รวบรวม

[๗๕๐]

สาวตถีนินทานันฯ อถ โข อายสฺมา อุตฺติโย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ ฯเปฯ
 เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุตฺติโย ภควนฺตํ เอตทโวจ สาธุ เม ภนฺเต ภควา
 สงฺจิตฺเตน ฌมฺมํ เทเสตุ ยมฺหํ ภควโต ฌมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต
 อาตปิ ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติฯ ตสฺมา ติทฺ ตํ อุตฺติย อาทิเมว วิโสเชหิ กุสเลสุ
 ฌมฺเมสุฯ โก จาทิ กุสลาณํ ฌมฺมานํฯ สीलฺยจ สุวิสุทฺธํ ทิฏฺฐิ จ อฺชุกาฯ

[๗๕๑]

ยโต [๑] โข เต อุตฺติย สीलฺยจ สุวิสุทฺธํ ภวิสฺสตี ทิฏฺฐิ จ อฺชุกา ตโต ตํ
 อุตฺติย สीलํ นิสฺสาย สीलํ ปตฺติฏฺจาย จตฺตาริ สติปฺภูจฺจาเน ภาเวยฺยาสีฯ กตเม จตฺตาริฯ
 อิทฺ ตํ อุตฺติย กายเ กายานุปฺสฺสี วิหฺราหิ อาตปิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสี วิหฺราหิ อาตปิ สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ ยโต โข ตํ อุตฺติย สीलํ นิสฺสาย สीलํ
 ปตฺติฏฺจาย อิเม จตฺตาริ สติปฺภูจฺจาเน เอว ภาเวยฺยาสี^๒ ตโต ตํ อุตฺติย คมิสฺสตี
 มจฺจุเชยฺยสฺส ปารนฺติฯ

[๗๕๒]

อถ โข อายสฺมา อุตฺติโย ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺุโมทิตฺวา
 อฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺกฺจिณฺํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข อายสฺ
 มา อุตฺติโย เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตปิ ปหิตตฺโต วิหฺรนฺโต น จิรสฺเสว
 ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺนตฺตรํ
 พฺรหฺมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิณฺเฎวา สจฺฉิกตฺวา อฺปสมฺปชฺช วิหาสิ
 จีณฺา ชาติ วุสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ กตํ กรณฺิยํ นาปริ อิตฺถตฺตยาตฺติ อพฺภณฺณาสีฯ
 อณฺณตโร จ ปนายสฺมา อุตฺติโย อรหฺตํ อโหสิตีฯ

๑. ม. ย. ๑๗

๒. ม. ภาเวยฺยาสีฯ

อุตติยสูตร

อาศัยศีลเจริณฺสตีปฺปฏิฐาน ๔

[๗๕๐]

สาวตถีนทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอุตติยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริณฺ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้สลัดเร้นออกจากหมู่อุญฺ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรอุตติยะ เพราะฉะนั้น เธอจงชำระเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม คือ ศีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นอันตรง.

[๗๕๑]

ดูกรอุตติยะ เมื่อใดแล ศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งมั่นในศีลแล้ว เจริญสติปฺปฏิฐาน ๔ สติปฺปฏิฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรอุตติยะ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใดเธออาศัยศีล ตั้งมั่นในศีลแล้ว จักเจริญสติปฺปฏิฐาน ๔ เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอจักไปพ้นฝั่งแห่งบ่วงมาร.

[๗๕๒]

ครั้งนั้น ท่านพระอุตติยะ ชื่นชม อนุโมทนา ภาษิตของพระผู้มีพระภาค แล้วลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วสลัดไป ท่านพระอุตติยะสลัดออกจากหมู่อุญฺ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิต โดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี และท่านพระอุตติยะเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

[๗๕๓]

สาวตถีนีทานํ ฯ จตุตตารโหเม ภิกขเว สติปัญญาภาวิตา พหุลีกตา
 อริยา นียยานิกา นียยุตติ ตกกรสฺส สมมาทุกขกขยาเย ฯ กตเม จตุตตารโห ฯ อธิ
 ภิกขเว ภิกขุ กายะ กายานุปสฺสี วิหริตี อาตปปี สมปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิขุณาโทมนสฺสํ ฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ ชมฺมานุปสฺสี วิหริตี อาตปปี สมปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุณาโทมนสฺสํ ฯ อิม โข ภิกขเว จตุตตารโห สติปัญญา
 ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นียยานิกา นียยุตติ ตกกรสฺส สมมาทุกขกขยาเยติ ฯ

[๗๕๔]

เอกํ สมยํ ภควา อुरुเวลายํ วิหริตี นชฺชา เนรณฺชราย ตีเร อชฺปาลนิกฺโรเช
 ปจฺมาภิสฺมพฺพุโห ฯ อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกโก
 อุกฺปาทิ เอกายนฺวายํ มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสภปริเทวานํ สมติกฺกมาย
 ทุกฺขโทมนสฺसानํ อตฺถงฺคมาย ฌายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ยทิตํ
 จตุตตารโห สติปัญญาภาวิตา ฯ กตเม จตุตตารโห ฯ กายะ วา ภิกขุ กายานุปสฺสี วิหเรยฺย
 อาตปปี สมปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุณาโทมนสฺสํ ฯ เวทนาสุ วา ภิกขุ ฯ
 จิตฺเต วา ภิกขุ ฯ ชมฺเมสุ วา ภิกขุ ชมฺมานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตปปี สมปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุณาโทมนสฺสํ ฯ เอกายนฺวายํ มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา
 โสภปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺसानํ อตฺถงฺคมาย ฌายสฺส อธิคมาย
 นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ฯ ยทิตํ จตุตตารโห สติปัญญาภาวิตาติ ฯ

อริยสูตร

สติปัฏฐาน ๔ เป็นอริยะ

(๗๕๓)

สาวัดถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ เป็นนียยานิกะ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตาม สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ เป็นนียยานิกะ ย่อมนำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตาม.

จบ สูตรที่ ๗

พรหมาสูต

สติปัฏฐาน ๔ เป็นทางอันเอก

(๗๕๔)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค แรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ อชปาลนิโครธ แทพฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความปริวิตกขึ้นในพระหฤทัยอย่างนี้ว่า ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔.

[๗๕๕]

อด โข พุรหุมา สหมปติ ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกมณณาย เสยฺยถาปี
 นาม พลวา ปุริโส สมฺมิลฺลิตฺตํ วา พาทํ ปสาเรยฺย ปสาริตฺตํ วา พาทํ สมฺมิลฺลเชยฺย
 เอวเมว โข พุรหุมโลเก อนฺตรหิตโต ภควโต ปุโรโต ปาตุรโหสิฯ อด โข พุรหุมา
 สหมปติ เอกํสมุตฺตตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนฺนชฺฉติมฺปณฺณาเมตฺวา ภควนฺตํ
 เอตทโวจ

[๗๕๖]

เอวเมตํ ภควา เอวเมตํ สุกต เอกายนฺวายํ ฆนฺเต มคฺโค สตฺตानํ วิสุทฺธิยา
 โสภปริเทวานํ สมตฺติกฺกมฺมาย ทฺวักขโทมนสฺसानํ อตฺตงฺกมฺมาย ฌายสฺส อธิคฺมฺมาย
 นิพฺพานสฺส สจฺฉนิกิริยาฯ ยทฺธิทํ จตฺตารโ สติปญฺจานาฯ กตเม จตฺตารโฯ กาย
 วา ฆนฺเต ภิกฺขุ กายานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฉณาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ วา ฆนฺเต ภิกฺขุฯ จิตฺเต วา ฆนฺเต ภิกฺขุฯ ฌมฺเมสุ
 วา ฆนฺเต ภิกฺขุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหเรยฺย อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฉณาโทมนสฺสํฯ เอกายนฺวายํ ฆนฺเต มคฺโค สตฺตानํ วิสุทฺธิยา โสภปริเทวานํ
 สมตฺติกฺกมฺมาย ทฺวักขโทมนสฺसानํ อตฺตงฺกมฺมาย ฌายสฺส อธิคฺมฺมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉนิกิริยา
 ยทฺธิทํ จตฺตารโ สติปญฺจานาติฯ

[๗๕๗]

อิทมฺโวจ พุรหุมา สหมปติ อิทํ วตฺวา พุรหุมา สหมปติ^๑ อถาปริ เอตทโวจ
 เอกายนํ ชาตฺติขยฺนตฺทสฺสี มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปี
 เอเตน มคฺเคน ตริสฺสุ^๒ ปุพฺเพ ตริสฺสนฺติ เย จ ตรนฺติ โอมฺนฺติฯ

๑. ม. พุรหุมา สหมปตีติ เทว ปาจา นตฺติฯ

๒. ญ. อตฺริสฺสุฯ

[๗๕๕]

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบความปริวิตกในพระหฤทัยของพระผู้มีพระภาคแล้วด้วยใจ จึงหายตัวจากพรหมโลก มาปรากฏเบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมกระทำฝ่าเลวียงบำข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคแล้วได้กราบทูลว่า.

[๗๕๖]

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคตข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อล่วงความโศกและความรำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์โทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง คือ สติปัฏฐาน ๔.

[๗๕๗]

ท้าวสหัมบดีพรหมได้กราบทูลอย่างนี้แล้ว ครั้นแล้วได้กราบทูลนิคมคาถาต่อไปอีกว่า
พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเห็นความสันชาติและที่สุดแห่งชาติ
ทรงอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูล ทรงทราบทางเป็นที่ไปอันเอก
ในกาลก่อน ชนทั้งหลาย ข้ามโอฆะได้แล้วด้วยทางนี้
ในอนาคตก็จักข้ามด้วยทางนี้ และในบัดนี้ ก็ข้ามอยู่ด้วยทางนี้.

จบ สูตรที่ ๘

[๗๕๘]

เอกั สมัย ภาควา สุขุมเกตุ วิหริติ เสทกั^๓ นาม สุขุมภานัน นิคมโมฯ ตตร โข
 ภาควา ภิกขุ อามนุเตสิ ภูตปุพพั ภิกขเว จณฑทาลวัสโก จณฑทาลวัส อุตสาเปตวา
 เมทกถาลิกั อนนุเตวาสิ อามนุเตสิ เอहि ตวั สมุม เมทกถาลิกะ จณฑทาลวัส อภิรุหิตวา
 มม อุปริกขนุเช ตัญญาหิติฯ เอวั อัจริยาติ โข ภิกขเว เมทกถาลิกา อนนุเตวาสิ
 จณฑทาลวัสกสส ปฏิสสุตวา จณฑทาลวัส อภิรุหิตวา อัจริยสส อุปริกขนุเช อัญญาสิฯ
 อถ โข ภิกขเว จณฑทาลวัสโก เมทกถาลิกั อนนุเตวาสิ เอตทโวจ ตวั สมุม เมทกถา-
 ลิกะ มม รกข อหิ ตั รกขิสสามิ เอวั มัย อณณมณณคุตตา อณณมณณรกขิตา
 สิปปานิ เจว ทสสิสสาม ลากณจ ลจนาม โสตุถินา จ จณฑทาลวัสสา โอโรหิสสามาติฯ

[๗๕๙]

เอวั วุตเต ภิกขเว เมทกถาลิกา อนนุเตวาสิ จณฑทาลวัสกั เอตทโวจ น โข
 ปเนตติ อัจริย เอวั ภวิสสติ ตวั อัจริย อุตตานัน รกข อหิ อุตตานัน รกขิสสามิ
 เอวั มัย อตตคุตตา อตตรกขิตา สิปปานิ เจว ทสสิสสาม ลากณจ ลจนาม
 โสตุถินา จ จณฑทาลวัสสา โอโรหิสสามาติฯ โส ตตถ ญาโยติ ภาควา อโวจ ยถา
 เมทกถาลิกา อนนุเตวาสิ อัจริย อโวจฯ อุตตานัน ภิกขเว รกขิสสามิมิ สติปญ्ञานัน
 เสวิตพพั ปรี รกขิสสามิมิ สติปญ्ञานัน เสวิตพพัฯ อุตตานัน ภิกขเว รกขนุโต ปรี
 รกขติ ปรี รกขนุโต อุตตานัน รกขติฯ

[๗๖๐]

กถณจ ภิกขเว อุตตานัน รกขนุโต ปรี รกขติฯ อาเสวนาย ภาวนาย
 พหุสิกมเมนฯ เอวั โข ภิกขเว อุตตานัน รกขนุโต ปรี รกขติฯ

[๗๖๑]

กถณจ ภิกขเว ปรี รกขนุโต อุตตานัน รกขติฯ ขนุติยา อวิหิสาย เมตต-
 จิตตตาย อนุทตตายฯ เอวั โข ภิกขเว ปรี รกขนุโต อุตตานัน รกขติฯ

^๓ เมทกนุติ วา ปาโจฯ

เสทกสูตรที่ ๑

ผู้รักษาผู้อื่นชื่อว่ารักษาตน

[๗๕๘]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวสุภะชื่อเสทกะ ในสุภชนบท ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว คนจัณฑาลผู้เป็นนักไต่ราว ยกไม้ไผ่ขึ้นตั้งไว้แล้ว เรียกศิษย์ชื่อเมทกเถลิกะมาบอกว่า ดูกรเมทกเถลิกะ ผู้เป็นสหาย มาเถิด มาขึ้นไม้ไผ่ แล้วยืนอยู่บนคอกของเรา เมทกเถลิกะผู้เป็นศิษย์รับคำของนักไต่ราวแล้ว ขึ้นราวไม้ไผ่ ยืนอยู่บนคอกของอาจารย์ ครั้งนั้นแล คนจัณฑาลนักไต่ราว จึงพูดกะเมทกเถลิกะผู้เป็นศิษย์ว่า ดูกรเมทกเถลิกะผู้เป็นสหาย ท่านจงรักษาเรา เราจักรักษาท่าน เราทั้งสองต่างคุ้มครองกันและกัน ต่างรักษากันและกัน อย่างนี้ จักแสดงศิลปะ จักได้ลาภ และจักลงจากราวไม้ไผ่ได้โดยสวัสดิ์.

[๗๕๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาจารย์กล่าวอย่างนี้แล้ว เมทกเถลิกะผู้เป็นศิษย์ได้กล่าวตอบว่า ข้าแต่ท่านอาจารย์ ก็เรื่องนี้จักเป็นอย่างนั้นหามิได้ ท่านจงรักษาตน ผมก็จักรักษาตน เราทั้งสองต่างคุ้มครองตน ต่างรักษาตนอย่างนี้ จักแสดงศิลปะ จักได้ลาภ และจักลงจากไม้ไผ่ได้โดยสวัสดิ์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เหตุผลในข้อนี้มีดังนี้ เหมือนศิษย์ชื่อเมทกเถลิกะ ได้พูดกะอาจารย์ ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอพึงเสพสติปัญญาด้วยคิดว่า เราจักรักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาตน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ชื่อว่ารักษาตน.

[๗๖๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้รักษาตน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น อย่างไร? ที่ชื่อว่ารักษาผู้อื่น ด้วยการส้องเสพ ด้วยการเจริญ ด้วยการกระทำให้มาก บุคคลผู้รักษาตน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น อย่างนี้แล.

[๗๖๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ย่อมชื่อว่ารักษาตน อย่างไร? ที่ชื่อว่ารักษาตน ด้วยความอดทน ด้วยความไม่เบียดเบียน ด้วยความมีจิตประกอบด้วยเมตตา ด้วยความเอ็นดู บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ย่อมชื่อว่ารักษาตน อย่างนี้แล.

[๗๖๒]

อตตานัน ภิภขเว รกขิสสามีติ สติปฏจัน เสวิตพัพ ปรึ รกขิสสามีติ
 สติปฏจัน เสวิตพัพฯ อตตานัน ภิภขเว รกขนุโต ปรึ รกขติ ปรึ รกขนุโต
 อตตานัน รกขตีติฯ

[๗๖๓]

เอวมเม สุตัง เอกัง สมยั ภควา สุมเสสุ วิหริติ เสทกนุนาม สุมภานัน นิคโมฯ
 ตตฺร โข ภควา ภิภขุ อามนุเตสิ ภิภขไวติฯ ภทนุเตติ เต ภิภขุ ภควโต
 ปจฺจสโสสุฯ ภควา เอตทโวจ^๑

[๗๖๔]

เสยฺยถาปี ภิภขเว ชนปทกฺลยาณี ชนปทกฺลยาณีติ โข ภิภขเว มหาชนกาโย
 สนนิปเตยฺยฯ สทา โข ปน^๒ ชนปทกฺลยาณี ปรมปาสาวิณี นจฺเจ ปรมปาสาวิณี
 คีเต ชนปทกฺลยาณี นจฺจติ กายตีติ โข ภิภขเว ภิโยโยโส มตฺตตาย มหาชนกาโย
 สนนิปเตยฺยฯ อถ ปุริโส อากฺจเจยฺย ชีวิทฺกามา อมริตฺกามา สุขกามา ทุกฺขปฏิกฺกุโล
 ตเมนนัง เอวံ วเทยฺย อยฺนุเต อมฺโห ปุริส สมตฺตติโก เตลปตฺโต อนุตเรน จ
 มหาสมชฺช อนุตเรน จ ชนปทกฺลยาณียา ปิริหริตพฺโพฯ ปุริโส จ เตน อุกฺขิตฺตาลีโก
 ปิฏฺจโต ปิฏฺจโต อนฺุพนฺุชิสฺสติ ยตฺเถว นัง โลกํปี จฏฺเทสฺสติ^๓ ตตฺเถว เต สิโร
 ปาติสฺสตีติฯ ตัง กิ มลฺลถ ภิภขเว อปี นุ โส ปุริโส อมฺุ เตลปตฺตํ อมนสิกริตฺวา
 พหิทฺธา ปมาทัง อหเรยฺยติฯ โน เหนตัง ภนฺุเตฯ

๑. ๙ -ผู้รวบรวม

๒. ม. ย. ปนฺุสฺตฯ

๓. ม. ย. จฏฺเทสฺสติฯ

[๗๖๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอพึงเสพสติปัญญาด้วยคิดว่า เราจักรักษาตน พึงเสพสติปัญญาด้วยคิดว่า เราจักรักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาตน ย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาผู้อื่น ย่อมชื่อว่ารักษาตน.

จบ สูตรที่ ๕

เสทกสูตรที่ ๒

ว่าด้วยกายกตาสติ

[๗๖๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวสุเมกะ ชื่อเสทกะ ในสุเมกขนบท ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า :-

[๗๖๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนหม่อมหาชนได้ทราบข่าวว่า มีนางงามในชนบท พึงประชุมกัน ก็นางงามในชนบทนั้น น่าดูอย่างยิ่งในการพ้อนรำ น่าดูอย่างยิ่งในการขับร้อง หม่อมหาชนได้ทราบข่าวว่า นางงามในชนบทจะพ้อนรำขับร้อง พึงประชุมกัน ยิ่งจื้นกว่าประมาณ ครั้งนั้น บุรุษผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย ปรารถนาความสุขเกลียดทุกข์ พึงมากล่าวกะหม่อมหาชนนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านพึงนำภาชนะน้ำมันอันเต็มเปี่ยมนี้ ไปในระหว่างที่ประชุมใหญ่กับนางงามในชนบท และจักมีบุรุษเงือดาบตามบุรุษผู้นำหม้อน้ำมันนั้นไปข้างหลังๆ บอกว่า ท่านจักทำน้ำมันนั้นหกแม้หน้อยหนึ่งในที่ใด ศีรษะของท่านจักขาดตกลงไปในที่นั้นทีเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? บุรุษผู้นั้นจะไม่ใส่ใจภาชนะน้ำมันนั้นแล้วพึงประมาทในภายนอกเที่ยวหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

[๗๖๕]

อุปมา โข มุขายัม ภิกฺขเว กตา อตฺถสฺส วิญญาปนาย อยเมเวตถ^๑ อตฺโถ ฯ
สมตฺตติโก เตลปฺตฺโตติ โข ภิกฺขเว กายคตาย เอตํ สติยา อธิวณฺ์ ฯ

[๗๖๖]

ตสฺมา ติห ภิกฺขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ กายคตา สติ [^๒] ภาวิตา ภวิสฺสติ
พหุสฺสีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุญฺจิตา ปริจิตา สุตฺตมารทฺธาติ ฯ เอวณฺฺหิ โว^๓
ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺฺติ ฯ

นาพนทวฺกฺโก ทฺติโย ฯ

ตสฺสทฺทานํ

มหาปริโส นาพนทํ	จุนฺโท เจลณฺจ พาหิโย
อฺตฺติโย อริโย พุรหฺมา	ทวเณ ^๔ เสทเกน จาติ ฯ

๑. ม. ย. ---เจเวตฺถ ฯ

๒. ม. ย. โน ฯ

๓. ม. โข ฯ

๔. ม. ย. เสทกํ ชนปฺเทน จาติ ฯ

[๗๖๕]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราทำอุปัชฌาย์ เพื่อให้เข้าใจเนื้อความนี้ชัดขึ้น เนื้อความในข้อนี้มีอย่างนี้แล คำว่า ภาชนะน้ำมันอันเต็มเปี่ยม เป็นชื่อของกายคตาสติ.

[๗๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า กายคตาสติ จักเป็นของอันเราเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดั่งยาน กระทำให้เป็นที่ตั้ง กระทำไม่หยุด สัมสมแล้ว บรรลุดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ นาฬันทวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปริสสูตร	๒. นาฬันทสูตร
๓. จุนทสูตร	๔. เจลสูตร
๕. พาหิยสูตร	๖. อุตตยสูตร
๗. อริยสูตร	๘. พรหมาสูตร
๙. เสทกสูตรที่ ๑	๑๐. เสทกสูตรที่ ๒

ศีลภูจิติวกุโศ ตติโย

[๗๖๗]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ อายสฺมา จ อานนุโท อายสฺมา จ ภาโท ปาฏฺฐิปฺตุเต
 วิหฺรติ กุกฺกุฏารามेฯ อถ โข อายสฺมา ภาโท สายณฺหสมยํ ปฏฺฐิตฺตนา วุฏฺฐิตํ
 เยนายสฺมา อานนุโท เตนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนุเทน สทฺธิ สมฺโมทิติ
 สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสิติฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา
 ภาโท อายสฺมนฺตํ อานนุทํ เอตทวโจ

[๗๖๘]

ยานีมานิ อวฺโส อานนุท กุสลานิ สีลานิ วุตฺตานิ ภควตา อิมานิ กุสลานิ
 สีลานิ กิमतฺถิยานิ วุตฺตานิ ภควตาติฯ สาธุ สาธุ อวฺโส ภาท ภาทโก โข เต
 อวฺโส ภาท อุมฺมกุโศ ภาทกํ ปฏฺฐิภาณํ กถยาณิ ปริปุจฺฉาฯ เอวํ หิ ตวํ อวฺโส
 ภาท ปุจฺฉสิ ยานีมานิ อวฺโส อานนุท กุสลานิ สีลานิ วุตฺตานิ ภควตา อิมานิ
 กุสลานิ สีลานิ กิमतฺถิยานิ วุตฺตานิ ภควตาติฯ เอวมวฺโสติฯ

[๗๖๙]

ยานีมานิ อวฺโส ภาท กุสลานิ สีลานิ วุตฺตานิ ภควตา อิมานิ กุสลานิ
 สีลานิ ยาวเทว จตฺนุนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนาย วุตฺตานิ ภควตาฯ กตเมตํ จตฺนุนํฯ
 อิทวฺโส ภิกฺขุ กาเย กายานุสฺสตี วิหฺรติ อาตاپิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ ชมฺมานุสฺสตี วิหฺรติ อาตاپิ สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ ยานีมานิ อวฺโส ภาท กุสลานิ สีลานิ
 วุตฺตานิ ภควตา อิมานิ กุสลานิ สีลานิ ยาวเทว อิมํ จตฺนุนํ สติปฏฺฐานานํ
 ภาวนาย วุตฺตานิ ภควตาติฯ

ศีลปฏิบัติวรรคที่ ๓

ศีลสูตร

ว่าด้วยกุศลศีล

[๗๖๗]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะ อยู่ ณ กุฎกุฎาราม ใกล้เมืองปาฏลีบุตร ครั้งนั้น ท่านพระภัททะ ออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้พูดกะท่านพระอานนท์ว่า :-

[๗๖๘]

ดูกรท่านอานนท์ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใดอันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ศีลที่เป็นกุศลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว มีพระประสงค์อย่างไร ?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดิละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างเจียบแหลม ช่างไต่ถามเหมาะๆ ก็ท่านถามอย่างนี้ หรือว่า ดูกรอานนท์ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใด อันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ศีลที่เป็นกุศลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว มีพระประสงค์อย่างไร ?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

[๗๖๙]

อา. ดูกรท่านภัททะ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใดอันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ศีลที่เป็นกุศลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว เพียงเพื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณา เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณา เห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัส ในโลกเสีย ดูกรท่านภัททะ ศีลที่เป็นกุศลเหล่าใด อันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว ศีลที่เป็นกุศลเหล่านี้ พระผู้มีพระภาค ตรัสแล้ว เพียงเพื่อเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑

[๗๗๐]

ตัมเขว นิตานัน๑ เอกมนต์ นิสินโน โข อายสฺมา ภาทโท อายสฺมนตัม อานนุทํ
เอตทโวจ

[๗๗๑]

โก นุ โข อาวุโส อานนุท เหตุ โก ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต
สทฺธมฺโม น จิรญฺจิติโก โหติ๑ โข ปนาวุโส อานนุท เหตุ โก ปจฺจโย เยน
ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรญฺจิติโก โหติ๑ สาทฺธุ สาทฺธุ อาวุโส ภาทโท ภาทโทโก
โข เต อาวุโส ภาทโท อุมฺมคฺโค ภาทโทกํ ปฏฺฐิภาณํ กลฺยาณิ ปรีปฺจฺฉา๑ เอวณฺหิ ตวํ
อาวุโส ภาทโท ปุจฺฉสิ โข นุ โข อาวุโส อานนุท เหตุ โก ปจฺจโย เยน ตถาคเต
ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรญฺจิติโก โหติ๑ โข ปนาวุโส อานนุท เหตุ โก ปจฺจโย
เยน ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรญฺจิติโก โหติ๑ เอวมาวุโสติ๑

[๗๗๒]

จตุณฺนํ โข อาวุโส สติปฏฺฐานานํ อภาวิตตฺตา อพฺหุสีกตตฺตา ตถาคเต
ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม น จิรญฺจิติโก โหติ๑ จตุณฺนํ จ โข อาวุโส สติปฏฺฐานานํ
ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรญฺจิติโก โหติ๑ กตเมสํ
จตุณฺนํ๑ อิทาวุโส ภิกฺขุ กายเ กายานุสฺสึ วิหฺรติ อาตานิ สมนฺปาชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ๑ เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ ชมฺมานุสฺสึ วิหฺรติ
อาตานิ สมนฺปาชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ๑ อิเมสํ โข อาวุโส
จตุณฺนํ สติปฏฺฐานานํ อภาวิตตฺตา อพฺหุสีกตตฺตา ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม
น จิรญฺจิติโก โหติ๑ อิเมสํ จ โข อาวุโส จตุณฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา
พหุสีกตตฺตา ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรญฺจิติโก โหติ๑

ฉฐิติสูตร

ว่าด้วยการตั้งอยู่แห่งพระสังฆกรรม

[๗๗๐]

นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ท่านพระภัททะนัง ฌ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามพระอานนท์ว่า :-

[๗๗๑]

ดูกรท่านอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้พระสังฆกรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้พระสังฆกรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า คีละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างเฉียบแหลม ช่างได้ตามเหมาะ ๆ ก็ท่านถามอย่างนี้หรือว่า ดูกรท่านอานนท์ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้พระสังฆกรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้พระสังฆกรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว.

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

[๗๗๒]

อา. ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญญา ๔ พระสังฆกรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และเพราะบุคคลเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญญา ๔ พระสังฆกรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว สติปัญญา ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญญา ๔ เหล่านี้แล พระสังฆกรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้นาน เมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญญา ๔ เหล่านี้แล พระสังฆกรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว.

จบ สูตรที่ ๒

[๗๗๓]

เอกัม สมัย อายสฺมา จ อานนุโท อายสฺมา จ ภาโท ปาณฺณิปฺตเต วิหรนฺติ
 กุกกุฏารามเฯ อถ โข อายสฺมา ภาโท สายณฺหสมฺยํ ปฏิสถลानา วุฏฺฐิตเ ยนายสฺมา
 อานนุโท เตนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนุเทน สทฺธิ สมฺโมทิติ สมฺโมทนียํ
 กถํ สาราณียํ วีติสารेतฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิตฺฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ภาโท
 อายสฺมนฺตํ อานนุทํ เอตทโวจ

[๗๗๔]

โก นุ โข อาวุโส อานนุท เหตุ โโก ปจฺจโย เยน สทฺธมฺมปริหานํ โหตีฯ
 โโก นุ โข อาวุโส อานนุท เหตุ โโก ปจฺจโย เยน สทฺธมฺมอปริหานํ โหตีติฯ สาธุ
 สาธุ อาวุโส ภาทท ภาททโก โข เต อาวุโส ภาทท อุมฺมคฺโก ภาททกํ ปฏฺฐิภาณํ กลฺยาณิ
 ปริปฺจุจฺมาฯ เอวณฺหิติ ตวํ อาวุโส ภาทท ปุจฺจลลิติ โโก นุ โข อาวุโส อานนุท เหตุ โโก
 ปจฺจโย เยน สทฺธมฺมปริหานํ โหตีฯ โโก ปนาวุโส อานนุท เหตุ โโก ปจฺจโย เยน
 สทฺธมฺมอปริหานํ โหตีติฯ เอวมาวุโสติฯ

[๗๗๕]

จตฺตุนฺนํ โข อาวุโส สติปฺญจานานํ อภาวิตตฺตตา อพฺหุลิกตตฺตตา สทฺธมฺมปริหานํ
 โหตีฯ จตฺตุนฺนํ จ โข อาวุโส สติปฺญจานานํ ภาวิตตฺตตา พฺหุลิกตตฺตตา สทฺธมฺมอปริหานํ
 โหตีฯ กตเมสํ จตฺตุนฺนํฯ อิทาวุโส ภิกฺขุ กายเ กายานุปลสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ ชมฺมานุปลสฺสี วิหรติ
 อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อิมสํ โข อาวุโส จตฺตุนฺนํ
 สติปฺญจานานํ อภาวิตตฺตตา อพฺหุลิกตตฺตตา สทฺธมฺมปริหานํ โหตีฯ อิมสํ จ โข
 อาวุโส จตฺตุนฺนํ สติปฺญจานานํ ภาวิตตฺตตา พฺหุลิกตตฺตตา สทฺธมฺมอปริหานํ โหตีติฯ

ปริหานสูตร

ว่าด้วยความเสื่อมแห่งพระสังฆธรรม

[๗๗๓]

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์และท่านพระภัททะ อยู่ ณ กุฎาคาราม ใกล้เมืองปาฏลีบุตร ครั้งนั้น ท่านพระภัททะ ออกจากที่เรือนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอานนท์ว่า :-

[๗๗๔]

ดูกรท่านอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสังฆธรรมเสื่อม อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสังฆธรรมไม่เสื่อม ?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดิละๆ ท่านภัททะ ท่านช่างคิด ช่างเฉียบแหลม ช่างได้ถามเหมาะๆ ก็ท่านถาม อย่างนี้หรือว่า ดูกรอานนท์ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสังฆธรรมเสื่อม อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสังฆธรรมไม่เสื่อม ?

ภ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

[๗๗๕]

อา. ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญญา ๔ พระสังฆธรรมจึงเสื่อม และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญญา ๔ พระสังฆธรรมจึงไม่เสื่อม สติปัญญา ๔ เป็นไฉน ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณา เห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมใน ธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

ดูกรท่านผู้มีอายุ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญญา ๔ เหล่านี้แล พระสังฆธรรมจึงเสื่อม และเพราะบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญญา ๔ เหล่านี้แล พระสังฆธรรมจึงไม่เสื่อม.

จบ สูตรที่ ๓

[๗๗๖]

สาวตถีนีทาน์ฯ จตุตถาโรเม ภิกขเว สติปฏจानาฯ กตเม จตุตถาโรฯ อธิ
 ภิกขเว ภิกขุ กายะ กายานุปัสสี วิหริติ อาตปปี สมปะชาโน สติมา วิเนยย โลก
 อภิชฌาโทมนสส์ฯ เวทนาสุ จิตเต ชมเมสุ ชมมานุปัสสี วิหริติ อาตปปี สมปะชาโน
 สติมา วิเนยย โลก อภิชฌาโทมนสส์ฯ อิมะ โข ภิกขเว จตุตถาโร สติปฏจานาติฯ^๑

[๗๗๗]

เอวมเม สุตัง เอกัง สมยั ภควา สาวตถึยั วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฺฑิกิสฺส
 อารามะฯ อถ โข อถถตโร พุราหุมนโณ เยน ภควา เตนุปะสงกมิ อุปะสงกมิตฺวา
 ภควตา สทฺธิ์ สมโมทิติ สมโมทนียั กถั สาราณียั วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตัง นิสิตฺติฯ
 เอกมนฺตัง นิสินฺโน โข โส พุราหุมนโณ ภควนฺตัง เอตทโวจ

[๗๗๘]

โก นุ โข โภ โคตม เหตุ โภ ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรีนิตฺพุเต สทฺชฺโม น
 จิริฎฺจิตฺติโก โหติฯ โภ ปน โภ โคตม เหตุ โภ ปจฺจโย เยน ตถาคเต ปรีนิตฺพุเต
 สทฺชฺโม จิริฎฺจิตฺติโก โหติติฯ

[๗๗๙]

จตุณฺนัง โข พุราหุมน สติปฏจานานัง อภาวิตตฺตา อพฺหุลิกตตฺตา ตถาคเต
 ปรีนิตฺพุเต สทฺชฺโม น จิริฎฺจิตฺติโก โหติฯ จตุณฺนัง จ โข พุราหุมน สติปฏจานานัง
 อภาวิตตฺตา พฺหุลิกตตฺตา ตถาคเต ปรีนิตฺพุเต สทฺชฺโม จิริฎฺจิตฺติโก โหติฯ กตเมสั
 จตุณฺนังฯ อธิ พุราหุมน ภิกขุ กายะ กายานุปัสสี วิหริติ อาตปปี สมปะชาโน

^๑ สติปฏจานาติฯ -ผู้รวบรวม

สุทธกสูตร

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๗๗๖]

สรวัตถินทาน.^๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ นี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๔

พราหมณสูตร

ว่าด้วยพระสัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน

[๗๗๗]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น พราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกะพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า :-

[๗๗๘]

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ไม่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว?

[๗๗๙]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้นาน เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว และเพราะบุคคลเจริญ กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็น

๑. สรวัตถินทาน -ผู้รวบรวม

สติมา วิเนยฺย โลกํ อภิชฌมาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ ชมฺมานุปสฺสึ วิหฺรติ
 อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลกํ อภิชฌมาโทมนสฺสํฯ อิมํสํ โข พุราหุณ
 จตฺนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา อพฺหุทีกตตฺตา ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺชฺโม
 น จิรญฺจิติโก โหติฯ อิมํสํ จ โข พุราหุณ จตฺนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา
 พหุทีกตตฺตา ตถาคเต ปรีนิพฺพุเต สทฺชฺโม จิรญฺจิติโก โหติติฯ

[๗๘๐]

เอวํ วุตฺเต โส พุราหุณเณ ภาควนฺตํ เอตทวโจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม
 อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ชาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณฺเปตํ
 สรณฺจกตฺนติฯ

[๗๘๑]

เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปฺตุโต อายสฺมา จ มหาโมคคฺคฺลาโน อายสฺมา
 จ อนฺรุทฺโธ สาเกเต วิหฺรนฺติ กณฺฎกิวเนฯ อถ โข อายสฺมา จ สารีปฺตุโต อายสฺมา
 จ มหาโมคคฺคฺลาโน สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุญฺจिता เยนายสฺมา อนฺรุทฺโธ
 เตนฺอุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมา อนฺรุทฺเธน สทฺธิ สมฺโมทึสุ สมฺโมทนียํ กถํ
 สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ นิสึทึสุฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปฺตุโต
 อายสฺมณฺตํ อนฺรุทฺธํ เอตทวโจ

[๗๘๒]

เสกฺโข เสกฺโขติ° อวฺุโส อนฺรุทฺธ วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา นฺุ โข อวฺุโส เสกฺโข
 โหติติฯ จตฺนํ โข อวฺุโส สติปญฺจานานํ ปเทสํ ภาวิตตฺตา เสกฺโข โหติฯ
 กตเมสํ จตฺนํฯ อิวฺุโส ภิกฺขุ กายเ กายานุปสฺสึ วิหฺรติ อาตปปี สมฺปชาโน

ภายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย
 ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณา
 เห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัส
 ในโลกเสีย ดูกรพราหมณ์ เพราะบุคคลไม่ได้เจริญ ไม่ได้กระทำมาก ซึ่งสติปัญญา ๔
 เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้ไม่นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว และเพราะ
 บุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญญา ๔ เหล่านี้แล พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นาน
 ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว.

[๗๘๐]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์นั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาย
 ของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่บุคคลผู้หลงทาง หรือตามประทีป
 ในที่มีมืดด้วยหวังว่าผู้มีจักขุจกแลเห็นได้ ฉะนั้น ขอบท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต
 ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๕

ปเทสสูตร

ว่าด้วยบุคคลจะชื่อว่าเป็นพระเสขะ

[๗๘๑]

สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ และท่านพระอนุรุทธะอยู่ ณ กัณฐกีวัน ใกล้เมืองสาเกต
 ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรและท่านมหาโมคคัลลานะออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะถึงที่อยู่
 ได้ปราศรัยกับท่านพระอนุรุทธะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว
 ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า :-

[๗๘๒]

ดูกรท่านอนุรุทธะ ที่เรียกว่า พระเสขะ พระเสขะ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ? บุคคลจึงจะชื่อว่าเป็นพระเสขะ
 ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่าเป็นพระเสขะ? เพราะเจริญสติปัญญา ๔
 ได้เป็นส่วนๆ สติปัญญา ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกาย
 ในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฌมาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมเมสุ ฌมมานุปสฺสี
 วิหฺรติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฌมาโทมนสฺสํฯ อิมํ โข อาวุโส
 จตฺตุนันํ สติปญฺจานานันํ ปเทสํ ภาวิตตฺตา เสกฺโข โหตีติฯ

[๗๘๓]

ตํเยว นินทานันํฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต อายสฺมฺนตํ
 อนุรฺกฺตํ เอตทโวจ

[๗๘๔]

อเสกฺโข อเสกฺโขติ อาวุโส อนุรฺกฺต วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา นุ โข อาวุโส อเสกฺโข
 โหตีติฯ จตฺตุนันํ โข อาวุโส สติปญฺจานานันํ สมตฺตํ ภาวิตตฺตา อเสกฺโข โหติฯ
 กตเมสํ จตฺตุนันํฯ อิทาวุโส ภิกฺขุ กายเย กายานุปสฺสี วิหฺรติ อาตปปี สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฌมาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมเมสุ ฌมมานุปสฺสี
 วิหฺรติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฌมาโทมนสฺสํฯ อิมํ โข
 อาวุโส จตฺตุนันํ สติปญฺจานานันํ สมตฺตํ ภาวิตตฺตา อเสกฺโข โหตีติฯ

ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย **คุณผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่าเป็นพระอเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แลได้เป็นส่วน ๆ.**

จบ สูตรที่ ๖

สมัตตสูตร

ว่าด้วยบุคคลจะชื่อว่าเป็นพระอเสขะ

(๗๘๓)

นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ครั้นท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า :-

(๗๘๔)

คุณท่านอนรุทธะ ที่เรียกว่า พระอเสขะ พระอเสขะ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ? บุคคลจึงจะชื่อว่าเป็นพระอเสขะ ท่านพระอนรุทธะตอบว่า คุณท่านผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่าเป็นพระอเสขะ? **เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ภิภุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย** **คุณท่านผู้มีอายุ บุคคลที่จะชื่อว่าเป็นพระอเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ได้บริบูรณ์.**

จบ สูตรที่ ๗

[๗๘๕]

ต๋เยว นินทาน์ฯ เอกมณฑุ์ นิสินุโน โข อายสุมา สารีปุตโต อายสุมณฑุ์
อนรุทฐ์ เอตทโวจ

[๗๘๖]

กตเมสั อายสุมา อนรุทฐ์^๑ ฌมมานัน ภาวิตตุดา พหุลีกตตุดา มหาภิญญตัง
ปตโตติฯ จตุนัน อาวุโส สติปฏุจจานัน ภาวิตตุดา พหุลีกตตุดา มหาภิญญตัง
ปตโตติฯ กตเมสั จตุนันฯ อิธานัน อาวุโส กาเย กายานุปสสิ วิหรามิ อาตานิ
สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุณาโทมนสัสฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมเมสุ
ฌมมานุปสสิ วิหรามิ อาตานิ สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุณาโทมนสัสฯ
อิเมสั ขวาทัน อาวุโส จตุนัน สติปฏุจจานัน ภาวิตตุดา พหุลีกตตุดา มหาภิญญตัง
ปตโตติฯ อิเมสั จ ปนทานัน อาวุโส จตุนัน สติปฏุจจานัน ภาวิตตุดา พหุลีกตตุดา
สทสัส โลกั อภิขานานิมิตฺติฯ

[๗๘๗]

เอกั สมยั อายสุมา อานนุโท ราชคเห วิหริติ เวพฺพเวเน กลนุทกนิวาเปฯ เตน
โฆ ปน สมเยน สิริวฑฺฒโน คหปติ อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิตโต พาพฺพหคิลานินฯ อถ
โฆ สิริวฑฺฒโน คหปติ อถฺถตฺร ปุริสั อามนุเตสิ เอหิ ตวั อมฺโภ ปุริสั เยนายสุมา
อานนุโท เตนุปสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน อายสุมโต อานนุทสฺส ปาเท
สิรสา วนุท สิริวฑฺฒโน ฆนฺเต คหปติ อาพาธิโก ทุกฺขิตโต พาพฺพหคิลานิน โส
อายสุมโต อานนุทสฺส ปาเท สิรสา วนุทตฺติ เอเวถจ วเทหิ สาธุ กิริ ฆนฺเต
อายสุมา อานนุโท येन สิริวฑฺฒนสฺส คหปติสฺส นิเวสนัน เตนุปสงฺกมตุ อนุกมปิ
อุปาทายาติฯ เอวั ฆนฺเตติ โฆ โส ปุริสั สิริวฑฺฒนสฺส คหปติสฺส ปฏิสฺสตุวา

๑. ม. อาวุโส อนรุทฐ์ฯ

โลกสูตร

ว่าด้วยผู้รู้โลก

[๗๘๕]

นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ครั้นท่านพระสารีบุตร นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า :-

[๗๘๖]

ท่านพระอนุรุทธะถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งกรรมเหล่าไหน? ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ ผมถึงความเป็นผู้มีอภิญญามากเพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรผู้มีอายุ ผมถึงความเป็นผู้มีอภิญญามาก เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล และเพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ผมจึงรู้โลกได้ตั้งพัน.

จบ สูตรที่ ๘

สิริวัฑฒสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ได้อนาคามีผล

[๗๘๗]

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทที่อยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกถกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น สิริวัฑฒกฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น สิริวัฑฒกฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า มานี้แนะนำบุรุษผู้เจริญ ท่านจงเข้าไปหาท่านพระอานนทที่ถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จงกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สิริวัฑฒกฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนทด้วยเศียรเกล้า ดังนี้ และจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนทจงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปยังนิเวศน์ของ สิริวัฑฒกฤหบดีเถิด บุรุษนั้นรับคำสั่งสิริวัฑฒกฤหบดีแล้ว จึงเข้าไปหาท่านพระอานนทที่ถึงที่อยู่ นมัสการท่านพระอานนทแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนท่านพระอานนทว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สิริวัฑฒกฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนทด้วยเศียรเกล้า และสั่งให้เรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนทจงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปยังนิเวศน์ของสิริวัฑฒกฤหบดีเถิด ท่านพระอานนทรับคำด้วยดูดยุณิภาพ.

เขนนายสุมา อานนุโท เตนุปลสงกมิ อุปสงกมิตวา อายสมนุดั อานนุทั อภิวาเทตวา
 เอกมนุดั นิสีทิฯ เอกมนุดั นิสินุโน โข โส ปุริโส อายสมนุดั อานนุทั เอตทโวจ
 สิริวฑฒสส ฆนุเต คหปติ อาพาธโก ทุกุจิโต พาพุหคิตาโน โส อายสมโต
 อานนุฑสส ปาเท สิริสา วนุหติ เอวณจ วเทติ สาธุ กิร ฆนุเต อายสุมา อานนุโท
 เขน สิริวฑฒสส คหปติสส นิเวสนั เตนุปลสงกมตุ อนุคมปิ อุปาทายาติฯ อธิวาเสสิ
 โข อายสุมา อานนุโท ตุณหิภาเวณฯ

[๗๘๘]

อด โข อายสุมา อานนุโท ปุพพณุหสมยั^๑ นิวาเสตวา ปตตจิวิรมาทาย เขน
 สิริวฑฒสส คหปติสส นิเวสนั เตนุปลสงกมิ อุปสงกมิตวา ปณณตเต อาสเน นิสีทิฯ
 นิสชช โข อายสุมา อานนุโท สิริวฑฒั คหปติ เอตทโวจ

[๗๘๙]

กจจิ เต คหปติ ขมนิยั กจจิ ยานนิยั กจจิ ทุกุขา เวทนา ปฏิกกมณุติ
 โน อภิกกมณุติฯ ปฏิกกโมสานั ปณณายติ โน อภิกกโมติฯ น เม ฆนุเต ขมนิยั
 น ยานนิยั พาพุหา เม ทุกุขา เวทนา อภิกกมณุติ โน ปฏิกกมณุติ อภิกกโมสานั
 ปณณายติ โน ปฏิกกโมติฯ

[๗๙๐]

ตสุมา ติท เต คหปติ เอวั สิกุจิตพุพั กายะ กายานุปลสสิ วิหริสสามิ อาตاپิ
 สมปชาโน สติมา วิเนยย โลเก อภิชุณาโทมนสสัฯ เวทนาสุ จิตเต ชมเมสุ
 ชมมานุปลสสิ วิหริสสามิ อาตاپิ สมปชาโน สติมา วิเนยย โลเก อภิชุณาโทมนสสนุติฯ
 เอวณหิ เต คหปติ สิกุจิตพุพนุติฯ

[๗๙๑]

เยเม ฆนุเต ภควตา จตตาริ สติปฏจานา เทสิตา สัวิชชุนุติ เต ชมมา มยิ
 อหั จ เตสุ ชมเมสุ สนนุติสสามิฯ อหณหิ ฆนุเต กายะ กายานุปลสสิ วิหรามิ อาตاپิ
 สมปชาโน สติมา วิเนยย โลเก อภิชุณาโทมนสสัฯ เวทนาสุ จิตเต ชมเมสุ
 ชมมานุปลสสิ วิหรามิ อาตاپิ สมปชาโน สติมา วิเนยย โลเก อภิชุณาโทมนสสัฯ

๑. ย. อัย ปาโจ นตติฯ

[๗๘๘]

ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนทน์งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของสิริวัฑฒกคฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูถวาย ครั้นแล้วได้ถามสิริวัฑฒกคฤหบดีว่า :-

[๗๘๙]

ดูกรคฤหบดี ท่านพอจะอดทนได้หรือ พอจะยังอดภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาย่อมคลายลงไม่กำเริบขึ้นหรือ ความทูลาปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏหรือ? สิริวัฑฒกคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยังอดภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมกำเริบหนัก ไม่เสื่อมคลายไปเลย ความทูลาปรากฏอยู่ ความทูลาไม่ปรากฏ.

[๗๙๐]

อา. ดูกรคฤหบดี เพราะเหตุที่นั่นแหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย จักพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... จักพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... จักพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรคฤหบดี ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แล.

[๗๙๑]

ล. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ธรรมคือสติปัญญา ๔ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในกระผม และกระผมย่อมเห็นชัดในธรรมเหล่านั้น ก็กระผมย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

[๗๙๒]

ยานิ จิมานิ ฆนฺเต ภาวตา ปญฺโจรมุภาคิยานิ สญฺโฆชนานิ เทสิตานิ นานํ
 ฆนฺเต ฆงฺกิญฺจि อตฺตนิ อปฺปหีนํ สมนุสฺสสามีติฯ ลาภา เต คหปติ สุตทุํ เต
 คหปติ อนาคามีผลนฺตยา คหปติ พุยากตฺนฺติฯ

[๗๙๓]

ตํเยว นิตานํฯ เตน โข ปน สมเยน มานทินฺโน คหปติ อาพาธโก โห
 ติ ทุกฺขิโต พาพฺหคิลาโนฯ อถ โข มานทินฺโน คหปติ อญฺจตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ
 เอहि ตวํ อมฺโห ปุริสํ ๗เปฯ น เม ฆนฺเต ฆมนีเย น ยาปนีเย พาพฺหา เม ทุกฺขา
 เวทนา อภิกฺกมฺนฺติ โน ปฏิกฺกมฺนฺติ อภิกฺกโมสานํ ปญฺญาตฺติ โน อภิกฺกโมตฺติฯ

[๗๙๔]

เอวฺรุปาย จาหํ ฆนฺเต ทุกฺขาย เวทนาย สุญฺโจ สฺมาโน กาเย กายานุสฺสึ
 วิหฺรามิ อาตاپิ สฺมปฺชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ
 จิตฺเต ฆมฺเมสุ ฆมฺมานุสฺสึ วิหฺรามิ อาตاپิ สฺมปฺชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

[๗๙๒]

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ กระผมยังไม่แลเห็นสังโยชนข้อใดข้อหนึ่ง ที่ยังละไม่ได้แล้วในตน.

อา. ดูกรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว อนาคติผลอันท่านกระทำให้แจ้ง.

จบ สูตรที่ ๕

มานพินนสูตร

ผู้เจริญสติปัญฐาน ๕ ได้อุณาคามิผล

[๗๙๓]

นิทานต้นสูตรเหมือนกัน. ก็สมัยนั้น มานพินนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น มานพินนคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า มานี้แน่ะ บุรุษผู้เจริญ ท่านจงเข้าไปหาพระอนานที่ถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว จงกราบเท้าทั้งสองของท่านด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มานพินนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอนานด้วยเศียรเกล้า ดังนี้ และจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอนานที่จงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปยังนิเวศน์ของมานพินนคฤหบดีเถิด บุรุษนั้น เมื่อรับคำมานพินนคฤหบดีแล้ว เข้าไปหาพระอนานที่ถึงที่อยู่ นมัสการท่านพระอนานแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนท่านพระอนานที่ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ มานพินนคฤหบดีอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอนานด้วยเศียรเกล้า และสั่งให้เรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอนานที่อาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปยังนิเวศน์ของมานพินนคฤหบดีเถิด ท่านพระอนานที่รับคำด้วยดุขณิภาพ ครั้งนั้น เวลาเช้าท่านพระอนานที่นุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของมานพินนคฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูถวาย ครั้นแล้วได้ถามมานพินนคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดี ท่านพอจะอดทนได้หรือ พอจะยังอดทนให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนา ย่อมคลายลงไม่กำเริบขึ้นหรือ ความทุเลาปรากฏความกำเริบไม่ปรากฏหรือ? มานพินนคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยังอดทนให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมยังกำเริบหนัก ไม่เสื่อมคลายไปเลย ความกำเริบยังปรากฏอยู่ ความทุเลาไม่ปรากฏ.

[๗๙๔]

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอันทุกขเวทนาเห็นปานนี้กระทบแล้ว ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

[๗๙๕]

ยานิ จิมานิ ฆนเต ภาควตา ปญฺโจรมุภาคิยานิ สญฺโฆชนานิ เทสิตานิ นานํ
ฆนเต ฆงฺกิญฺจि อตฺตนิ อปฺปหีนํ สมนุสฺสามีติฯ ลากา เต กหปติ สุตฺตฺชนเต
กหปติ อนาคามิผลํ ตยา กหปติ พุยาगतฺตฺติฯ

สํลฺลจิตฺตวคฺโค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺตทานํ

สํลํ จิตฺติ ปรีหานํ

สุทฺตํ พุราหุมนฺน จ

ปเทสํ สมนตฺตํ โลโก จ

สิริวฑฺฒโฆ มานทินฺนเนน เต ทสาติฯ

[๗๙๕]

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กิสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ กระผมยังไม่ได้เห็น
สังโยชนข้อใดข้อหนึ่ง ที่ยังละไม่ได้แล้วในตน ท่านพระอานนทกล่าวว่า ดูรกกฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว
อนาคามีผลอันท่านกระทำให้แจ้งแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สัตถุจิติวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สीलสูตร	๒. จิตติสูตร
๓. ปรีหานสูตร	๔. สุทชกสูตร
๕. พราหมณสูตร	๖. ปเทสสูตร
๗. สมัตตสูตร	๘. โลกสูตร
๙. สิริวัฑฒสูตร	๑๐. มานทินนสูตร

อนนุสสุตวรรคที่ ๔

อนนุสสุตสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อน

[๗๙๖]

สาวตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นกายในกาย... การพิจารณาเห็นกายในกายนี้นั้นอันเราควรเจริญ... การพิจารณาเห็นกายในกายอันเราเจริญแล้ว.

[๗๙๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา... การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนานี้ันั้นอันเราควรเจริญ... การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนานี้ันั้นอันเราเจริญแล้ว.

[๗๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นจิตในจิต... การพิจารณาเห็นจิตในจิตนี้นั้นอันเราควรเจริญ... การพิจารณาเห็นจิตในจิตนี้ันั้นอันเราเจริญแล้ว.

[๗๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้บังเกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่คือการพิจารณาเห็นธรรมในธรรม... การพิจารณาเห็นธรรมในธรรมนี้นั้นอันเราควรเจริญ... การพิจารณาเห็นธรรมในธรรมนี้ันั้นอันเราเจริญแล้ว.

จบ สูตรที่ ๑

[๘๐๐]

สาวตถีนีทาน์ฯ จตุตถาโรเม ภิกขเว สติปัญญา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนต-
 นิพพิทาย วิศวากาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญญาย สมุโพชาย นิพพานาย สัตตุนตติฯ
 กตเม จตุตถาโรฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ กายเย กายานุปัสสี วิหริตี อาตปปี สมุปชาโน
 สติมา วิเนยโย โลเก อภิชฌาโทมนสัสฯ เวทนาสุ จิตเต ชมเมสุ ชมมานุปัสสี วิหริตี
 อาตปปี สมุปชาโน สติมา วิเนยโย โลเก อภิชฌาโทมนสัสฯ อิม โข ภิกขเว จตุตถาโร
 สติปัญญา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนตนิพพิทาย วิศวากาย นิโรธาย อุปสมาย
 อภิญญาย สมุโพชาย นิพพานาย สัตตุนตติติฯ

[๘๐๑]

เยสึ เกสณจิ ภิกขเว จตุตถาโร สติปัญญา วิรทชา วิรทโซ เตสึ อริโย
 อฏฺฐงฺกโก^๑ มคฺโค สมมาทุกฺกขยคามิฯ เยสึ เกสณจิ ภิกขเว จตุตถาโร สติปัญญา
 อารทฺชา อารทฺโซ เตสึ อริโย อฏฺฐงฺกโก^๒ มคฺโค สมมาทุกฺกขยคามิฯ กตเม
 จตุตถาโรฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ กายเย กายานุปัสสี วิหริตี อาตปปี สมุปชาโน สติมา
 วิเนยโย โลเก อภิชฌาโทมนสัสฯ เวทนาสุ จิตเต ชมเมสุ ชมมานุปัสสี วิหริตี
 อาตปปี สมุปชาโน สติมา วิเนยโย โลเก อภิชฌาโทมนสัสฯ เยสึ เกสณจิ
 ภิกขเว อิม จตุตถาโร สติปัญญา วิรทชา วิรทโซ เตสึ อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค
 สมมาทุกฺกขยคามิฯ เยสึ เกสณจิ ภิกขเว อิม จตุตถาโร สติปัญญา อารทฺชา
 อารทฺโซ เตสึ อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค สมมาทุกฺกขยคามิติฯ

๑. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺติฯ เวมฺปริปิฯ

๒. ม. ย. อัย ปาโจ นตฺติฯ เวมฺปริปิฯ

วิราคสูตร

เจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อความหน่าย

(๘๐๐)

สาวตถีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน โดยส่วนเดียว.

จบ สูตรที่ ๒

วิรัชสูตร

ว่าด้วยผู้ไม่ปรารถนและปรารถนอริยมรรค

(๘๐๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่ปรารถนแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ไม่ปรารถนอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์ โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถนแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ปรารถนอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่ปรารถนแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ไม่ปรารถนอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัฏฐาน ๔

[๘๐๒]

สาวตถีนีทาน์ฯ จตุตถารโหเม ภิกขเว สติปัญญาภาวตา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา
 ปารี คมนาย สัตตตุนุตติฯ กตเม จตุตถารโหฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ กายเย กายานุปัสสี
 วิหริติ อาตปปี สมปะชาโน สติมา วิเนยเย โลเก อภิชฌาโทมนสัสสะฯ เวทนาสุ
 จิตเต ฐมเมสุ ฐมมานุปัสสี วิหริติ อาตปปี สมปะชาโน สติมา วิเนยเย โลเก
 อภิชฌาโทมนสัสสะฯ อิม โข ภิกขเว จตุตถารโห สติปัญญาภาวตา ภาวิตา พหุลีกตา
 อปารา ปารี คมนาย สัตตตุนุตติติฯ

[๘๐๓]

สาวตถีนีทาน์ฯ สโต ภิกขเว ภิกขุ วิหเรยเย สมปะชาโน อัย โว อมูหาคัง
 อนุสาสนีฯ กถญจ ภิกขเว ภิกขุ สโต โหติฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ กายเย กายานุปัสสี
 วิหริติ อาตปปี สมปะชาโน สติมา วิเนยเย โลเก อภิชฌาโทมนสัสสะฯ เวทนาสุ จิตเต
 ฐมเมสุ ฐมมานุปัสสี วิหริติ อาตปปี สมปะชาโน สติมา วิเนยเย โลเก อภิชฌา-
 โทมนสัสสะฯ เอว โข ภิกขเว ภิกขุ สโต โหติฯ

เหล่านี้ อันบุคคลเหล่านี้ใดเหล่านี้ปรารภแล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่า ปรารภอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่ยังสัตว์ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

ภาวนาสูต

ว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐานเพื่อถึงฝั่ง

[๘๐๒]

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง จากที่มิใช่ฝั่ง สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่ง จากที่มิใช่ฝั่ง.

จบ สูตรที่ ๔

สติสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐานชื่อว่าผู้มีสติ

[๘๐๓]

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่เถิด นี่เป็นอนุศาสน์ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย ก็อย่างไรเล่า ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้มีสติ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้มีสติ.

[๘๐๔]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ สมปชาโน โหติฯ อีช ภิกขเว ภิกขุโน วิทิตา เวทนา
 อุปปชชนฺติ วิทิตา อุปฺภูจหนฺติ วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติฯ วิทิตา วิตกฺกา อุปปชชนฺติ
 วิทิตา อุปฺภูจหนฺติ วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติฯ วิทิตา ปญฺญา^๑ อุปปชชนฺติ วิทิตา
 อุปฺภูจหนฺติ วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺจนฺติฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สมปชาโน โหติฯ
 สโต ภิกขเว ภิกขุ วิหเรยฺย สมปชาโน อัย โว อมฺหากํ อนุสาสนีติฯ

[๘๐๕]

สาวตฺถีนินฺทานํฯ จตฺตารโฆเม ภิกขเว สติปญฺจานาฯ กตเม จตฺตารโฆฯ อีช
 ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุสฺสี^๒ วิหฺรติ อาตาปี สมปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ ชมฺมานุสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ อีเม โข ภิกขเว จตฺตารโฆ สติปญฺจานาฯ
 อีเมสํ โข ภิกขเว จตฺนุํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา ทฺวินุํ ผลานํ
 อณฺณตฺรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺฐเชว ชมฺเม อณฺณา สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติฯ

๑. ม. ย. สญฺญาฯ

๒. กายานุสฺสี -ผู้รวบรวม

[๘๐๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร ภิกษุจึงจะถือว่าเป็นผู้มีสัมปชัญญะ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนาอันภิกษุในธรรมวินัยนี้ทราบชัดแล้วย่อมบังเกิดขึ้น ที่ทราบชัดแล้วปรากฏอยู่ ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ วิตกอันภิกษุทราบชัดแล้ว ย่อมบังเกิดขึ้น ที่ทราบชัดแล้วปรากฏอยู่ ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ ปัญญาอันภิกษุทราบชัดแล้วย่อมบังเกิดขึ้น ที่ทราบชัดแล้วปรากฏอยู่ ที่ทราบชัดแล้วย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ อย่างนี้แล ภิกษุจึงจะถือว่าเป็นผู้มีสัมปชัญญะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ อยู่เถิด นี้เป็นอนุศาสน์ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๕

อัญญาสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ หวังผลได้ ๒ อย่าง

[๘๐๕]

สาวตถันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่ได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล พึงหวังผลได้ ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือ เมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๖

[๘๐๖]

จตุตถาโรหิณี ภิกขเว สติปัญญาฯ กตเม จตุตถาโรหิณี อธิ ภิกขเว ภิกขุ กายะ
 กายานุปัสสี วิหริตี อาตปปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขณาโทมนสฺสํฯ
 ตสฺส กายะ กายานุปัสสีโน วิหริโต โย กายสมิ ฌนุโท โส ปหิยฺยติ ฌนุทสฺส
 ปหานาย^๑ อมตํ สจฺจิกตํ โหติฯ

[๘๐๗]

เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหริตี อาตปปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิขณาโทมนสฺสํฯ ตสฺส เวทนาสุ เวทนานุปัสสีโน วิหริโต โย เวทนาสุ ฌนุโท
 โส ปหิยฺยติ ฌนุทสฺส ปหานาย อมตํ สจฺจิกตํ โหติฯ

[๘๐๘]

จิตฺเต จิตฺตานุปัสสี วิหริตี อาตปปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิขณาโทมนสฺสํฯ ตสฺส จิตฺเต จิตฺตานุปัสสีโน วิหริโต โย จิตฺตสมิ ฌนุโท โส
 ปหิยฺยติ ฌนุทสฺส ปหานาย อมตํ สจฺจิกตํ โหติฯ

[๘๐๙]

ชฺมเมสุ ชฺมมานุปัสสี วิหริตี อาตปปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิขณาโทมนสฺสํฯ ตสฺส ชฺมเมสุ ชฺมมานุปัสสีโน วิหริโต โย ชฺมเมสุ ฌนุโท โส
 ปหิยฺยติ ฌนุทสฺส ปหานาย อมตํ สจฺจิกตํ โหตีติฯ

ฉันทสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ชื่อว่าทำให้แจ่มใส

[๘๐๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ย่อมละความพอใจในกายนั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันได้ชื่อว่าทำให้แจ่มใส^๑

[๘๐๗]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ย่อมละความพอใจในเวทนานั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ่มใส

[๘๐๘]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ย่อมละความพอใจในจิตนั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ่มใส

[๘๐๙]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ย่อมละความพอใจในธรรมนั้นได้ เพราะละความพอใจได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ่มใส

จบ สูตรที่ ๗

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “กระทำให้แจ่มใส” -ผู้รวบรวม

[๘๑๐]

จตุตทาโรเม ภิกขเว สติปัญญาฯ กตเม จตุตทาโรฯ อิช ภิกขเว ภิกขุ กายะ
 กายานุปัสสี วิหริติ อาตาปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฌาโทมนสฺสํฯ
 ตสฺส กายะ กายานุปัสสีโน วิหโรโต กายो ปริณฺวาทโต โหติ กายสฺส ปริณฺวาทตฺตทา
 อมตํ สจฺจิกตํ โหติฯ

[๘๑๑]

เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหริติ อาตาปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส เวทนาสุ เวทนานุปัสสีโน วิหโรโต เวทนา ปริณฺวาทา
 โหติ เวทนานํ ปริณฺวาทตฺตทา อมตํ สจฺจิกตํ โหติฯ

[๘๑๒]

จิตฺเต จิตฺตานุปัสสี วิหริติ อาตาปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส จิตฺเต จิตฺตานุปัสสีโน วิหโรโต จิตฺตํ ปริณฺวาทํ โหติ
 จิตฺตสฺส ปริณฺวาทตฺตทา อมตํ สจฺจิกตํ โหติฯ

[๘๑๓]

ชฺมเมสุ ชฺมมานุปัสสี วิหริติ อาตาปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฌาโทมนสฺสํฯ ตสฺส ชฺมเมสุ ชฺมมานุปัสสีโน วิหโรโต ชฺมมา ปริณฺวาทา โหนฺติ
 ชฺมมานํ ปริณฺวาทตฺตทา อมตํ สจฺจิกตํ โหตีติฯ

ปริยญาสูตร

ผู้เจริญสติปัฏฐานชื่อว่าทำให้แจ้งอมตะ

[๘๑๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ย่อมกำหนดรู้กายได้ เพราะกำหนดรู้กายได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๑๑]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ย่อมกำหนดรู้เวทนาได้ เพราะกำหนดรู้เวทนาได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๑๒]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ย่อมกำหนดรู้จิตได้ เพราะกำหนดรู้จิตได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

[๘๑๓]

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ย่อมกำหนดรู้ธรรมได้ เพราะกำหนดรู้ธรรมได้ จึงเป็นอันชื่อว่ากระทำให้แจ้งซึ่งอมตะ.

จบ สูตรที่ ๘

[๘๑๔]

จตุรณัน ภิกขเว สติปฏจานานัน ภาวนัน เทสิสสามิ ตัน สุธณาท ๑ กตมา ภิกขเว
 จตุรณัน สติปฏจานานัน ภาวนา ๑ อธิ ภิกขเว ภิกขุ กายเย กายานุปัสสี วิหริติ
 อาตาปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฌาโทมนสฺส ๑ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมเมสุ
 ฌมมานุปัสสี วิหริติ อาตาปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฌาโทมนสฺส ๑
 อัย โข ภิกขเว จตุรณัน สติปฏจานานัน ภาวนาติ ๑

[๘๑๕]

สติปฏจานนญจ โว ภิกขเว เทสิสสามิ สติปฏจานภาวนญจ สติปฏจานภาวนา-
 คามินิญจ ปฏฺฐิพฺพํ ตัน สุธณาท ๑ กตมญจ ภิกขเว สติปฏจานัน ๑ อธิ ภิกขเว ภิกขุ
 กายเย กายานุปัสสี วิหริติ อาตาปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฌาโทมนสฺส ๑
 เวทนาสุ จิตฺเต ฌมเมสุ ฌมมานุปัสสี วิหริติ อาตาปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฌาโทมนสฺส ๑ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว สติปฏจานัน ๑

[๘๑๖]

กตมา จ ภิกขเว สติปฏจานภาวนา ๑ อธิ ภิกขเว ภิกขุ สมุทฺทยฌมมานุปัสสี
 กายสฺมี วิหริติ วยฌมมานุปัสสี กายสฺมี วิหริติ สมุทฺทยวยฌมมานุปัสสี กายสฺมี วิหริติ
 อาตาปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฌาโทมนสฺส ๑ สมุทฺทยฌมมานุปัสสี
 เวทนาสุ วิหริติ วยฌมมานุปัสสี เวทนาสุ วิหริติ สมุทฺทยวยฌมมานุปัสสี เวทนาสุ
 วิหริติ ๑ ตถา จิตฺเต ๑ ฌมเมสุ วิหริติ อาตาปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฌาโทมนสฺส ๑ อัย วุจฺจติ ภิกขเว สติปฏจานภาวนา ๑

ภาวนาสูต

การเจริญสติปัฏฐาน ๔

[๘๑๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เธอทั้งหลายจงฟัง การเจริญสติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้คือการเจริญสติปัฏฐาน ๔.

จบ สุตที่ ๕

วิภังคสูตร

ปฏิบัติภาวนาให้ถึงการเจริญสติปัฏฐาน

[๘๑๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสติปัฏฐาน การเจริญสติปัฏฐาน และปฏิบัติภาวนาอันให้ถึงการเจริญสติปัฏฐาน แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง กิเลสตัณหาเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสติปัฏฐาน.

[๘๑๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การเจริญสติปัฏฐานเป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในกาย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในกาย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนา... พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในจิต...

[๘๑๗]

กตมา จ ภิกขเว สติปฏฺฐานภาวนาคามินี ปฏิปทาฯ อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก
 มคฺโคฯ เสยฺยถึทำฯ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนโต สมฺมาอาชีโว
 สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิฯ อโย วุจฺจติ ภิกขเว สติปฏฺฐานภาวนาคามินี
 ปฏิปทาติฯ

อนนุสฺสฺตวคฺโค จตฺตโถ ๑

ตสฺสทฺทานัน

อนนุสฺสฺตํ วิราโค จ

วิรทฺโธ ภาวนา สโต

อณฺโณ ฌนฺทํ ปริณฺณาย

ภาวนา วิภงฺเคน เต ทสฺสาคี^๑ฯ

๑. ม. อนนุสฺสฺตํ วิราโค วิรทฺโธ ภาวนาสติ อณฺเภา ฌนฺทํ ปริณฺณาย ภาวนา วิภงฺเคน จาคีฯ

พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในธรรม พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมในธรรม พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า การเจริญสติปัฏฐาน.

(๘๑๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิบัติอย่างไรให้ถึงการเจริญสติปัฏฐานเป็นไหน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ... สัมมาสมาธิ นี้แลเรียกว่า ปฏิบัติอย่างไรให้ถึงการเจริญสติปัฏฐาน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อนนุสสุตวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนนุสสุตสูตร	๒. วิราคสูตร
๓. วิวัชสูตร	๔. ภาวนาสูตร
๕. สติสูตร	๖. อัณณสูตร
๗. นันทสูตร	๘. ปริณญาสูตร
๘. ภาวนาสูตร	๑๐. วิภังคสูตร

อมตวคฺโค ปญจโม

[๘๑๘]

สาวตถีนิทานํ ฯ จตุสฺส ภิกฺขเว สติปฏฺจฺจฺจเนสฺส สุปฺตฺติฏฺฐิตจิตฺตํ วิหฺรตฺตํ มา
 โว อมตํ ปนฺสฺส ฯ กตฺตเมสฺส จตุสฺส ฯ อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายเ ย กายานุปฺสฺสตี วิหฺรตฺติ
 อาตปิ สมนฺชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ฯ เวทนาสฺส จิตฺเต ชมฺเมสฺส
 ชมฺมานุปฺสฺสตี วิหฺรตฺติ อาตปิ สมนฺชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ฯ
 อิมสฺส ภิกฺขเว จตุสฺส สติปฏฺจฺจฺจเนสฺส สุปฺตฺติฏฺฐิตจิตฺตํ วิหฺรตฺตํ มา โว อมตํ ปนฺสฺสตี ฯ

[๘๑๙]

สาวตถีนิทานํ ฯ จตฺตุนํ ภิกฺขเว สติปฏฺจฺจฺจเนสฺส สมนฺทญฺจ อตฺตงฺกมฺญจ
 เทสิสฺสํ ตํ สฺสณฺณํ โก จ ภิกฺขเว กายสฺส สมนฺทโย ฯ อาหารสมนฺทยา กายสฺส
 สมนฺทโย อาหารนิโรธา กายสฺส อตฺตงฺกโม ผสฺสสมนฺทยา เวทนานํ สมนฺทโย
 ผสฺสนิโรธา เวทนานํ อตฺตงฺกโม นามรูปสมนฺทยา จิตฺตสฺส สมนฺทโย นามรูปนิโรธา
 จิตฺตสฺส อตฺตงฺกโม มนสิการสมนฺทยา ชมฺมานํ สมนฺทโย มนสิการนิโรธา ชมฺมานํ
 อตฺตงฺกโมติ ฯ

อมตวรรคที่ ๕

อมตสูตร

ว่าด้วยจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน

[๘๑๘]

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีจิตตั้งมั่นด้วยดีในสติปัฏฐาน ๔ อยู่เถิด อย่ามีจิตไม่ตั้งมั่นอยู่เลย และอมตะจะพึงมีแก่เธอทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย เธอทั้งหลายจงมีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้เถิด อย่ามีจิตไม่ตั้งมั่นอยู่เลย และอมตะจะพึงมีแก่เธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๑

สมุททยสูตร

ว่าด้วยการเกิดดับแห่งสติปัฏฐาน ๔

[๘๑๙]

สาวตถีนทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความเกิดและความดับแห่งสติปัฏฐาน ๔ เธอทั้งหลายจงฟัง ก็ความเกิดแห่งกายเป็นอย่างไร? ความเกิดแห่งกายย่อมมี เพราะความเกิดแห่งอาหาร ความดับแห่งกายย่อมมี เพราะความดับแห่งอาหาร ความเกิดแห่งเวทนาย่อมมี เพราะความเกิดแห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนาย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ ความเกิดแห่งจิตย่อมมี เพราะความเกิดแห่งนามรูป ความดับแห่งจิตย่อมมี เพราะความดับแห่งนามรูป ความเกิดแห่งธรรมย่อมมี เพราะความเกิดแห่งมนสิการ ความดับแห่งธรรมย่อมมี เพราะความดับแห่งมนสิการ.

จบ สูตรที่ ๒

[๘๒๐]

สาวตถินิทาน์ฯ เอกมิทาห์ ภิกขเว สมย์ อรุเวลาย์ วิหรามิ นชฺชา เนรณฺชราย
ตีเร อชฺบาลนิกฺโรเช ปจฺมาภิสฺมพฺพุทฺโธฯ ตสฺส มยฺหิ ภิกขเว รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส
เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทฺปาที

[๘๒๑]

เอกายนฺวายํ มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสภปริเทวานํ สมตฺติกฺกมาย ทุกฺข-
โทมนสฺसानํ อตฺตงฺคมาย ฌายสฺส อธิคฺมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ยทฺธิทํ จตฺตารโ
สตีปฺภูจฺานาฯ กตฺเม จตฺตารโฯ กาเย วา ภิกฺขุ กายานุปฺสฺสี วิหเรยฺยฯ เวทนาสุ
วา ภิกฺขุ เวทนานุปฺสฺสี วิหเรยฺยฯ จิตฺเต วา ภิกฺขุ จิตฺตานุปฺสฺสี วิหเรยฺยฯ ฌมฺเมสุ
วา ภิกฺขุ ฌมฺมานุปฺสฺสี วิหเรยฺย อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา-
โทมนสฺสํฯ เอกายนฺวายํ มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสภปริเทวานํ สมตฺติกฺกมาย
ทุกฺขโทมนสฺसानํ อตฺตงฺคมาย ฌายสฺส อธิคฺมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ยทฺธิทํ
จตฺตารโ สตีปฺภูจฺานาฯ

[๘๒๒]

อถ โข ภิกฺขเว พุรฺหุมา สหฺมปฺติ มม เจตฺสา เจโตปริวิตกฺกมฺณฺณาย เสยฺยถาปี
นาม พลฺวา ปุริโส สหฺมิณฺชิตฺตํ วา พาทํ ปสาเรยฺย ปสฺาริตฺตํ วา พาทํ สหฺมิณฺชชฺย
เอวเมว พุรฺหุมโลเก อนฺตรหิโต มม ปุโรโต ปาตุรโหสิฯ อถ โข ภิกฺขเว พุรฺหุมา
สหฺมปฺติ เอกังสํ อุตฺตฺตราสฺงคํ กริตฺวา เยนาทํ เตนฺณชฺลี ปณฺาเมตฺวา มํ เอตทฺโวจ

[๘๒๓]

เอวเมตฺตํ ภควา เอวเมตฺตํ สุกตฺ เอกายนฺวายํ ฆนฺเต มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา
โสภปริเทวานํ สมตฺติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺसानํ อตฺตงฺคมาย ฌายสฺส อธิคฺมาย
นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ยทฺธิทํ จตฺตารโ สตีปฺภูจฺานาฯ กตฺเม จตฺตารโฯ กาเย วา
ฆนฺเต ภิกฺขุ กายานุปฺสฺสี วิหเรยฺยฯ เวทนาสุ วาฯ จิตฺเต วาฯ ฌมฺเมสุ วา ฆนฺเต
ภิกฺขุ ฌมฺมานุปฺสฺสี วิหเรยฺย อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา-
โทมนสฺสํฯ เอกายนฺวายํ ฆนฺเต มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสภปริเทวานํ สมตฺติกฺกมาย
ทุกฺขโทมนสฺसानํ อตฺตงฺคมาย ฌายสฺส อธิคฺมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ยทฺธิทํ
จตฺตารโ สตีปฺภูจฺานาติฯ

มัคคสูตร

ว่าด้วยทางเป็นที่ไปอันเอก

(๘๒๐)

สาวตสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งหนึ่ง เมื่อแรกตรัสรู้ เราอยู่ที่ควงไม้ชपाल-
นิโครธ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในตำบลอุรุเวลา เมื่อเราหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิด
ความปริวิตกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า :-

(๘๒๑)

ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศก
และความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพานเพื่อความ
ทำนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ภิกษุพึง
พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่
หรือพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสีย ทางนี้เป็นที่ไปอันเอกนี้ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย
เพื่อก้าวล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน
เพื่อความทำนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔.

(๘๒๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหมรู้ความปริวิตกในใจของเราด้วยใจ
จึงหายตัวจากพรหมโลกมาปรากฏเบื้องหน้าเรา เหมือนนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือ
คู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมกระทำผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมมือ
มาทางเราแล้วได้กล่าวว่า :-

(๘๒๓)

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย
เพื่อก้าวล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน
เพื่อความทำนิพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน?
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุพึงพิจารณาเห็นกายในกาย... ในเวทนา... ในจิต... หรือ
ในธรรม มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าว
ล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพาน
เพื่อความทำนิพพานให้แจ้ง ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔.

[๘๒๔]

อิทมโวจ ภิกขเว พุรหุมา สหมปติ	อิทํ วตฺวา อถาปรี เอตทโวจ
เอกายนํ ชาตฺยขนฺตทสฺสี	มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปี
เอเตน มคฺเคน อตฺรึสุ ^๑ ปุพฺเพ	ตฺริสุสนฺติ เย จ ตฺรนฺติ โอมฺนฺติฯ

[๘๒๕]

สาวตฺถีนินฺทานํฯ สโต ภิกขเว ภิกขุ วิหเรยฺย อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีฯ
 กถญจ ภิกขเว ภิกขุ สโต โหติฯ อธิ ภิกขเว ภิกขุ กายเ กายานุปสฺสี วิหฺรติฯ
 เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย
 โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สโต โหติฯ สโต ภิกขเว ภิกขุ
 วิหเรยฺย อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนีติฯ

[๘๒๖]

กุสฺลราสีติ ภิกขเว วทฺมานो จตฺตารो สติปญฺจานเ สมฺมา วทฺมานो วเทยฺยฯ
 เกวลโ หายิ^๒ ภิกขเว กุสฺลราสี ยทฺธิ จตฺตารो สติปญฺจานาฯ กตเม จตฺตารोฯ
 อธิ ภิกขเว ภิกขุ กายเ กายานุปสฺสี วิหฺรติฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสี

๑. ม. ตฺรึสุฯ ย. อตฺสุฯ

๒. สฺ. จายิฯ

[๘๒๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าวดังนี้แล้ว
ครั้นแล้ว ได้กล่าวนิคมคาถาต่อไปอีกว่า :-
พระผู้มีพระภาคผู้ทรงเห็นความสิ้นชาติ และที่สุดแห่งชาติ
ทรงอนุเคราะห์ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล ทรงทราบทางเป็นที่ไปอันเอก
ในกาลก่อนชนทั้งหลาย ข้ามโอฆะได้แล้วด้วยทางนี้
(ในอนาคต) จักข้ามด้วยหนทางนี้
(ในบัดนี้) ก็ข้ามอยู่ด้วยหนทางนี้.

จบ สูตรที่ ๓

สติสูตร

ทรงเตือนภิกษุให้เป็นผู้มีสติ

[๘๒๕]

สาวัตถินิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติอยู่เถิด นี่เป็นอนุศาสน์ของเรา
สำหรับเธอทั้งหลาย ก็อย่างไรเล่า ภิกษุจึงจะชื่อว่าเป็นผู้มีสติ? ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ในเวทนาอยู่... ในจิตอยู่...
ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา
และโทมนัสในโลกเสีย อย่างนี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้มีสติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
พึงเป็นผู้มีสติอยู่เถิด นี่เป็นอนุศาสน์ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๔

กุสลาธิสูตร

ว่าด้วยกองกุศล

[๘๒๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าววังกองกุศล จะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึง
สติปัฏฐาน ๔ เพราะวังกองกุศลทั้งสิ้น ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน?
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่...

วิหริติ อาตาลี สมปะชาโน สติมา วิเนยโย โลเก อภิขณาโทมนสุสัฯ กุสตราสีติ ภิกขเว
 วทมาโน อิเม จตุตารโ สติปฏุจจาเน สมมา วทมาโน วเทยโยฯ เกวลโ หายั ภิกขเว
 กุสตราสีติ ยทิตั จตุตารโ สติปฏุจจนาติฯ

(๘๒๗)

อด โข อถตโร ภิกขุ เยน ภควา เตนุปลสงุมมิ ฯเปฯ เอกมนตุํ นิสีทิฯ
 เอกมนตุํ นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควนตุํ เอตทโวจ สาธุ เม ภนเต ภควา
 สงขิตเตน ชมมํ เทเสตุ ยมหํ ภควโต ชมมํ สุตวา เอโก วูปกฏุโจ อปุปมตุโต
 อาตาลี ปหิตตุโต วิหเรยยนติฯ

(๘๒๘)

ตสมมา ตีห ตวั ภิกขุ อาทิเมว วิโสเชหิ กุสเลสุ ชมเมสุฯ โโก จาติ กุสลาณํ
 ชมมานํฯ อิช ตวั ภิกขุ ปาฏิโมกขสัวรสัวุโต วิหราหิ อจจารโคจรสมปนโน อถมตเตสุ
 วชเชสุ ภยทสสาวิ สมหาทาย สิกขสสุ สิกขาปเทสุฯ

(๘๒๙)

ยโต โข ตวั ภิกขุ ปาฏิโมกขสัวรสัวุโต วิหริสสสิ อจจารโคจรสมปนโน
 อถมตเตสุ วชเชสุ ภยทสสาวิ สมหาทาย สิกขสสุ สิกขาปเทสุ ตโต ตวั ภิกขเว
 สีสํ นิสสาย สีเล ปติฏุจาย จตุตารโ สติปฏุจจาเน ภาวะยยาสิฯ กตเม จตุตารโฯ
 อิช ตวั ภิกขุ กาเย กายานุปสสี วิหราหิฯ เวทนาสุ จิตเต ชมเมสุ ชมมานุปสสี
 วิหราหิ อาตาลี สมปะชาโน สติมา วิเนยโย โลเก อภิขณาโทมนสุสัฯ ยโต โข
 ตวั ภิกขุ สีสํ นิสสาย สีเล ปติฏุจาย อิเม จตุตารโ สติปฏุจจาเน เอวั ภาวะสสสิ
 ตโต ตยหํ ภิกขุ ยา รตติ วา ทิวโส วา อากมิสสสิ วุฑฒิเยว ปาฏิกงขา กุสเลสุ
 ชมเมสุ โน ปริหานีติฯ

ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะกล่าวว่อกองกุศลจะกล่าวให้ถูก ต้องกล่าวถึงสติปัฏฐาน ๔ เพราะว่อกองกุศลทั้งสิ้นนี้ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔.

จบ สูตรที่ ๕

ปาฏิโมกขสูตร

ว่าด้วยปาฏิโมกขสังวร

(๘๒๗)

ครั้งนั้น พระภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด.

(๘๒๘)

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอจงชำระเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม? เธอจงสำรวมในปาฏิโมกขสังวร จงถึงพร้อมด้วยมารยาทและโคจร เห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย.

(๘๒๙)

ดูกรภิกษุ เมื่อใดแล เธอจักสำรวมในปาฏิโมกขสังวร จักถึงพร้อมด้วยมารยาทและโคจร เห็นภัยในโทษมีประมาณ^๑น้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เมื่อนั้น เธออาศัยศีลดำรงอยู่ในศีลแล้ว พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ในเวทนาอยู่... ในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใด เธอจักอาศัยศีลดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมได้ที่เดียวตลอดคืนหรือวันที่จักมาถึง ไม่มีความเสื่อม.

๑. ประมาณ -ผู้รวบรวม

[๘๓๐]

อด โข โส ภิกขุ ภควโต ภาสิตัง อภินนุทิตวา อนุโมทิตวา อุกฺกจายาสนา
ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อด โข โส ภิกขุ เอโก วุปกฺกฺโข
อปฺปมตฺโต อาตapi ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว
อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺนตฺตรํ พุรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ชฺมเม สยํ
อภิญญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ กรณิยํ
นาปรํ อิตฺถตฺถายาติ อพฺภณฺณาสิฯ อณฺณตโร จ ปน โส ภิกขุ อรหฺตํ อโหสิตีฯ

[๘๓๑]

อด โข อณฺณตโร ภิกขุ เยน ภควา ฯเปฯ สาธุ เม ภนฺเต ภควา สจฺฉิตฺเตน
ชฺมมํ เทเสตฺถ ยมํ ภควโต ชฺมมํ สุตฺวา เอโก วุปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตapi ปหิตตฺโต
วิหเรยฺยนฺติฯ

[๘๓๒]

ตสฺมา ติห ตฺวํ ภิกขุ อาทิเมว วิโสเชหิ กุสเลสุ ชฺมเมสุฯ โโก จาติ กุสลาณํ
ชฺมมานํฯ อิทฺถ ตฺวํ ภิกขุ กายทฺถจฺจริตํ ปหาย กายสุจฺจริตํ ภาเวสฺสสิ วจฺิทฺถจฺจริตํ ปหาย
วจฺิสุจฺจริตํ ภาเวสฺสสิ มโนทฺถจฺจริตํ ปหาย มโนสุจฺจริตํ ภาเวสฺสสิฯ

[๘๓๓]

ยโต โข ตฺวํ ภิกขุ กายทฺถจฺจริตํ ปหาย กายสุจฺจริตํ ภาเวสฺสสิ วจฺิทฺถจฺจริตํ
ปหาย วจฺิสุจฺจริตํ ภาเวสฺสสิ มโนทฺถจฺจริตํ ปหาย มโนสุจฺจริตํ ภาเวสฺสสิ ตโต ตฺวํ ภิกขุ
สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย จตฺตารโ สติปฏฺฐาเน ภาเวยฺยาสิฯ กตเม จตฺตารโฯ
อิทฺถ ตฺวํ ภิกขุ กาย กายานุปฺสฺสี วิหฺราหิฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชฺมเมสุ ชฺมมานุปฺสฺสี
วิหฺราหิ อาตapi สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ ยโต โข ตฺวํ
ภิกขุ สีลํ นิสฺสาย สีเล ปติฏฺฐาย อิเม จตฺตารโ สติปฏฺฐาเน เอวํ ภาเวสฺสสิ ตโต
ตฺถยํ ภิกขุ ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อากมิสฺสติ วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ชฺมเมสุ
โน ปรีหานีติ ฯเปฯ อณฺณตโร จ ปน โส ภิกขุ อรหฺตํ อโหสิตีฯ

[๘๓๐]

ครั้งนั้นแล ภิกษุหนึ่ง ชื่นชม อนุโมทนา พระภิกษิตของพระผู้มีพระภาค แล้วลุกจากอาสนะ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ภิกษุหนึ่งเป็นผู้ผู้เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนัก ก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกบวชเป็นบรรพชิต โดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาตสันแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แลภิกษุหนึ่งเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

ทุจริตสูตร

ว่าทุจริต-สุจริต

[๘๓๑]

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว จะพึงเป็นผู้ผู้เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด.

[๘๓๒]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอจงชำระเบื้องต้นในกุศลธรรม ให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม? เธอจักละกายทุจริตเจริญกายสุจริต จักละวจีทุจริตเจริญวจีสุจริต จักละมโนทุจริตเจริญมโนสุจริต.

[๘๓๓]

ดูกรภิกษุ เมื่อใดแล เธอจักละกายทุจริตเจริญกายสุจริต จักละวจีทุจริตเจริญวจีสุจริต จักละมโนทุจริตเจริญมโนสุจริต เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีล แล้วเจริญสติปัญญา ๔ สติปัญญา ๔ เป็นไฉน? เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ในเวทนายอยู่ ในจิตอยู่... จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย เมื่อใดแล เธอจักอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญสติปัญญา ๔ เหล่านี้ อย่างนี้ เมื่อนั้น เธอพึงหวัง ความเจริญในกุศลธรรมได้ที่เดียว ตลอดคืนหรือวันที่จักมาถึง ไม่มีความเสื่อมเลย ฯลฯ ก็แล ภิกษุรูปนั้น เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๗

[๘๓๔]

เย ภิกขเว อนุกมฺเปยฺยถ เย จ โสตพฺพํ มณฺเณยฺยํ มิตฺตา วา อมจฺจา
 วา ฅาตี วา สาโลหิตา วา เต โว ภิกขเว จตฺตุนฺนํ สติปญฺจานานํ ภาวนาถ
 สฆาตเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติญฺจาเปตพฺพาติฯ กตเมสํ จตฺตุนฺนํฯ อิช ภิกขเว
 ภิกขุ กายะ กายานุสฺสึ วิหฺรติ อาตานิ สฆปะชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา-
 โทฆนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฆมฺเมสุ ฆมฺมานุสฺสึ วิหฺรติ อาตานิ สฆปะชาโน สติมา
 วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทฆนสฺสํฯ เย ภิกขเว อนุกมฺเปยฺยถ เย จ โสตพฺพํ
 มณฺเณยฺยํ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ฅาตี วา สาโลหิตา วา เต โว ภิกขเว อิมํ
 จตฺตุนฺนํ สติปญฺจานานํ ภาวนาถ สฆาตเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติญฺจาเปตพฺพาติฯ

[๘๓๕]

ติสฺโส อิมะ ภิกขเว เวทนาฯ กตมา ติสฺโสฯ สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา
 อทุกฺขมสุขา เวทนาฯ อิมะ โข ภิกขเว ติสฺโส เวทนาฯ

[๘๓๖]

อิมาสํ โข ภิกขเว ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริญฺจาย จตฺตาริ สติปญฺจานา
 ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตาริฯ อิช ภิกขเว ภิกขุ กายะ กายานุสฺสึ วิหฺรติ
 อาตานิ สฆปะชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทฆนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฆมฺเมสุ
 ฆมฺมานุสฺสึ วิหฺรติ อาตานิ สฆปะชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทฆนสฺสํฯ
 อิมาสํ โข ภิกขเว ติสฺสนฺนํ เวทนานํ ปริญฺจาย อิมะ จตฺตาริ สติปญฺจานา
 ภาเวตพฺพาติฯ

มิตตสูตร

การชักชวนให้เจริญสติปัฏฐาน

[๘๓๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใด และชนเหล่าใด พึงสำคัญถ้อยคำที่ควรฟัง ชนเหล่านั้นจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลहितก็ตาม เธอทั้งหลาย พึงชักชวน ชักนำ ให้ตั้งอยู่ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใด และชนเหล่าใด พึงสำคัญถ้อยคำที่ควรฟัง ชนเหล่านั้นจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลहितก็ตาม เธอทั้งหลาย พึงชักชวน ชักนำ ให้ตั้งอยู่ในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๘

เวทนาสูตร

เวทนา ๓

[๘๓๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อทุกขมสุขเวทนา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เวทนา ๓ ประการนี้แล.

[๘๓๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เพื่อกำหนดรู้เวทนา ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๙

[๘๓๗]

ตโยเม ภิกขเว อาสวาฯ กตเม ตโยฯ กามาสโว ภวาสโว อวิชชาสโวฯ
 อิเม โข ภิกขเว ตโย อาสวาฯ

[๘๓๘]

อิเมสฺ โข ภิกขเว ตินฺณนฺนํ อาสวานํ ปหานาย จตฺตารโ สติปญฺจานา
 ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตารโฯ อิชฺ ภิกขเว ภิกขุ กายเ กายานุปสฺสี วิหฺรติ
 อาตปิ สมนฺปะชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชมเมสุ
 ชมมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตปิ สมนฺปะชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ
 อิเมสฺ โข ภิกขเว ตินฺณนฺนํ อาสวานํ ปหานาย อิเม จตฺตารโ สติปญฺจานา
 ภาเวตพฺพาทิฯ

อมตวคฺโค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ

อมตํ สมุทโย มคฺโค   สโต^๑ กุสฺลราติ จ
 ปาฏิโมกฺข์ ทุจฺจริตํ มิตฺตา^๒   เวทนา อาสเวน จาติฯ

๑. ม. สติฯ

๒. ม. มิตฺตเวทนาฯ

อาสวสูตร

อาสวะ ๓

[๘๓๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือกามาสวะ ๑ ภวาสวะ ๑ อวิชชาสวะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะ ๓ ประการนี้แล.

[๘๓๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายควรเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อละอาสวะ ๓ ประการนี้ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนายอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายควรเจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เพื่อละอาสวะ ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อมตวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อมตสูตร	๒. สมุทยสูตร
๓. มัคคสูตร	๔. สติสูตร
๕. กุสตราสติสูตร	๖. ปาฏิโมกขสูตร
๗. ทุจริตสูตร	๘. มิตตสูตร
๘. เวทนาสูตร	๑๐. อาสวสูตร

สติปัญญาอันสัมบูรณ์ กงคาทีเปยยาโล ฉนฺโ

[๘๓๙]

เสยยถาปี ภิกขเว กงคา นที ปาจีนนินฺนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพฺภาราฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ จตุตฺตารโ สติปัญญาเน ภาเวนฺโต จตุตฺตารโ สติปัญญาเน
 พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารโฯ

[๘๔๐]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ จตุตฺตารโ สติปัญญาเน ภาเวนฺโต จตุตฺตารโ สติปัญญาเน
 พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารโฯ อธิ ภิกขเว
 ภิกขุ กายะ กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา-
 โทมฺนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา
 วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมฺนสฺสํฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ จตุตฺตารโ สติปัญญาเน
 ภาเวนฺโต จตุตฺตารโ สติปัญญาเน พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ
 นิพฺพานปพฺภารโติ ฯเปฯ

[๘๔๑]

ปลฺลจิมานิ ภิกขเว อุตฺตมภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ กตมานิ ปลฺลจฯ รุปราคโ
 อรุปราคโ มาโน อุตฺตจํ อวิชฺชาฯ อิมานิ โข ภิกขเว ปลฺลจอุตฺตมภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ

[๘๔๒]

อิเมสํ โข ภิกขเว ปลฺลจนฺนํ อุตฺตมภากิยานํ สลฺโลชนานํ อภิญฺญา ยปริญฺญา
 ปริกฺขยาย ปหานาย จตุตฺตารโ สติปัญญาเน ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตุตฺตารโฯ อธิ
 ภิกขเว ภิกขุ กายะ กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิชฺฌาโทมฺนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมฺนสฺสํฯ อิเมสํ โข ภิกขเว ปลฺลจนฺนํ อุตฺตมภากิยานํ
 สลฺโลชนานํ อภิญฺญา ยปริญฺญา ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม จตุตฺตารโ สติปัญญาเน
 ภาเวตพฺพาทิฯ

(ยถา มคฺคสํยุตฺตํ วิตฺถาริตฺตํ เอวํ สติปัญญาอันสัมบูรณ์ วิตฺถาเรตพฺพ)ฯ

กัณฑ์เปื่อยยาล แห่งสติปัญญาฐานสังยุตที่ ๖

ว่าด้วยผลของการเจริญสติปัญญา ๔

[๘๓๙]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำนั้นใด ภิกษุเมื่อเจริญสติปัญญา ๔ เมื่อกระทำให้มากซึ่งสติปัญญา ๔ ก็เป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๘๔๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อเจริญสติปัญญา ๔ เมื่อกระทำให้มากซึ่งสติปัญญา ๔ อย่างไร จึงจะเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญสติปัญญา ๔ เมื่อกระทำให้มากซึ่งสติปัญญา ๔ อย่างนี้แล จึงจะเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฯลฯ^๑

[๘๔๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้ สังโยชน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ ๑ อรูปราคะ ๑ มานะ ๑ อุทธัจจะ ๑ อวิชชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้แล.

[๘๔๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัญญา ๔ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้แล สติปัญญา ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเจริญสติปัญญา ๔ เหล่านี้แล เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องสูง ๕ เหล่านี้แล.

(สติปัญญาฐานสังยุต พึงให้พิสดารเหมือนมคคสังยุต)

๑. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๑๘๓]-[๑๙๘] และ [๒๔๕]-[๓๕๐] หน้า ๑๐๙-๑๑๙ และ ๑๕๓-๒๑๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

ฉ ปาจันโต นินนา
เอเต เทว ฉ ทวาทส โหนติ

ฉ นินนา จ สมุทโต
วคโค เตน ปวฺจจติ^๑ ฯ

สติปฏฺฐานสํยฺตฺตํ นิกฺขจิตํ ฯ

แม่น้ำทั้งหกไหลไปสู่ทิศปราจีน
แม่น้ำทั้งหกไหลไปสู่สมุทรทั้งสองอย่างๆ ละ ๖
รวมเป็น ๑๒ เพราะเหตุนั้น จึงเรียกว่ามรรค.

จบ สติปัฏฐานสังยุต

อินทุริยสังยุตต์

สุทฺธกวกุโณ ปจฺโม

[๘๔๓]

สาวตถีนีทานํฯ ตตฺร โข ภควา เอตทโวจ ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินทุริยานิฯ กตมานิ ปญฺจฯ สทฺธินทฺธิยํ วิริยิณทฺธิยํ สติณทฺธิยํ สมาริณทฺธิยํ ปญฺฉิณทฺธิยํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจอินทุริยานีติฯ

[๘๔๔]

ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินทุริยานิฯ กตมานิ ปญฺจฯ สทฺธินทฺธิยํ วิริยิณทฺธิยํ สติณทฺธิยํ สมาริณทฺธิยํ ปญฺฉิณทฺธิยํฯ ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวโก อิมสํ ปญฺจนฺนํ อินทุริยานํ (สมุทฺถยญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ)^๑ อสฺสาทญฺจ อาทีนฺวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ขถาภูตํ ปชานาติฯ อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตธฺมโม นียโต สมโพธิปรายโนติฯ

---

๑. ม. อิทํ ปาฐทฺวयํ น ทิสฺสตีฯ

๔. อินทริยสังยุต

สุทธกวรรคที่ ๑

สุทธกสูตร

อินทริย ๕

[๘๔๓]

สาวตถินทาน. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทชนทริย ๑ วิริยอินทริย ๑ สตินทริย ๑ สมาชินทริย ๑ ปัญญาอินทริย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

โสดาสูตรที่ ๑

รู้คุณโทษของอินทริย ๕ เป็นพระโสดาบัน

[๘๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทชนทริย ๑ วิริยอินทริย ๑ สตินทริย ๑ สมาชินทริย ๑ ปัญญาอินทริย ๑ เมื่อใดแล อริยสาวก รู้ชัดซึ่ง (ความเกิด ความดับ) คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออก แห่งอินทริย ๕ ประการนี้ ตามเป็นจริง เมื่อนั้น เราเรียกอริยสาวกนี้ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๒

[๘๔๕]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ฯ กตมานิ ปณฺจ ฯ สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ
 สตินฺทฺริยํ สฺมาชินฺทฺริยํ ปณฺณินฺทฺริยํ ฯ ยโต โจ ภิกฺขเว อริยสาวโก อิมสํ ปณฺจนํ
 อินฺทฺริยานํ สมุทฺยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ
 ปชานาติ ฯ อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตฺตมฺโม นียโต
 สมโพธิปรายโนติ ฯ

[๘๔๖]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ฯ กตมานิ ปณฺจ ฯ สทฺธินฺทฺริยํ วิริยินฺทฺริยํ
 สตินฺทฺริยํ สฺมาชินฺทฺริยํ ปณฺณินฺทฺริยํ ฯ ยโต โจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ^๑ อิมสํ ปณฺจนํ
 อินฺทฺริยานํ สมุทฺยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ^๒ อาทีนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ
 วิทฺตฺวา อนฺุปาทา วิมฺุตโต โหติ ฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหํ ชีณาสโว วุสิตฺวา
 กตฺตกรณฺเอย โอิหิตถาโร อนฺุปรตฺตสทฺตโต ปริกฺชีณภวสฺสโณชโน สมนฺทณฺณวามฺุตโตติ ฯ

๑. ม. ย. อริยสาวโก ฯ

๒. อิม ปาสา น ทิสฺสนฺติ ฯ

โสดาสูตที่ ๒

รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ เป็นพระโสดาบัน

(๘๔๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไหน? ฯลฯ เมื่อใดแล อริยสาวกรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก... เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สุตที่ ๓

อรหัตตสุตที่ ๑

รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ เป็นพระอรหันต์

(๘๔๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไหน? คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาชินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ เมื่อใดแล ภิกษุรู้ชัด ซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น เราเรียกภิกษุนั้นว่า เป็นพระอรหัตตปัจฉิมสาวก อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สุตที่ ๔

[๘๔๗]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ๑ กตฺมานิ ปณฺจ ๑ สทฺธินฺทฺริยํ วิริยฺนฺทฺริยํ
 สตินฺทฺริยํ สมာธินฺทฺริยํ ปณฺณินฺทฺริยํ ๑ ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมํสํ ปณฺจนฺนํ
 อินฺทฺริยานํ สมุทฺยณฺจ อตฺตงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนฺวณฺจ นิสฺสรณฺณจ ยถาภูตํ
 วิทิตฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ ๑ อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหํ ปิณาสโว วุสิตฺวา
 กตฺกณฺณโย โอิหิตกาโร อนุปฺปตฺตสทฺตโต ปริกฺขิณฺทฺริยสฺสโยชโน สมฺมทณฺณวิมุตฺโตติ ๑

[๘๔๘]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ๑ กตฺมานิ ปณฺจ ๑ สทฺธินฺทฺริยํ วิริยฺนฺทฺริยํ
 สตินฺทฺริยํ สมာธินฺทฺริยํ ปณฺณินฺทฺริยํ ๑ เย हि เกจि ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา
 วา อิมํสํ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทฺยณฺจ อตฺตงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนฺวณฺจ
 นิสฺสรณฺณจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ ๑ นเม เต ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา
 วา สมณฺเสสุ วา สมณฺสมฺมตา พุราหฺมณฺเสสุ วา พุราหฺมณฺสมฺมตา น จ ปเนเต
 อายสฺมนฺโต สามณฺณตฺถํ วา พุราหฺมณฺตฺถํ^๑ วา ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา
 สจฺจนิคฺคฺตา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ ๑

[๘๔๙]

เย จ โข เต^๒ ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา วา อิมํสํ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ
 สมุทฺยณฺจ อตฺตงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนฺวณฺจ นิสฺสรณฺณจ ยถาภูตํ ปชานนฺติ ๑ เต
 โขเม ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา วา สมณฺเสสุ เจว สมณฺสมฺมตา พุราหฺมณฺเสสุ
 จ พุราหฺมณฺสมฺมตา เต จ ปนายสฺมนฺโต สามณฺณตฺถณฺจ พุราหฺมณฺตฺถณฺจ ทิฏฺฐเจว^๓
 ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺจนิคฺคฺตา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ ๑

๑. ม. ย. พุราหฺมณฺตฺถํ ๑ เอมฺปรี ๑

๒. ม. ย. เกจิ ๑

๓. ทิฏฺฐเจว -ผู้รวบรวม

อรหันตสูตรที่ ๒

รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ เป็นพระอรหันต์

[๘๔๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยอินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑ ปัญญาอินทรีย์ ๑ เมื่อใดแล ภิกษุรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น เราเรียกภิกษุนั้นว่า พระอรหันตปัจฉิมสาวก อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว ลั่นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

ผู้ไม่รู้ความเกิดดับของอินทรีย์ ๕ ไม่นับว่าเป็นสมณะหรือพราหมณ์

[๘๔๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยอินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑ ปัญญาอินทรีย์ ๑ ก็สมณะหรือพราหมณ์ พวกใดพวกหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๘๔๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๖

[๘๕๐]

เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนว วา สทฺธินุทฺธิยํ นปฺปชานนฺติ
 สทฺธินุทฺธิยสมฺมทํ นปฺปชานนฺติ สทฺธินุทฺธิยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ สทฺธินุทฺธิยนิโรธคา
 มินีปฺปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ วิริยิณุทฺธิยํ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ สติณุทฺธิยํ นปฺปชานนฺติ ฯ
 สมาธิณุทฺธิยํ นปฺปชานนฺติ ฯ ปญฺณิณุทฺธิยํ นปฺปชานนฺติ ปญฺณิณุทฺธิยสมฺมทํ นปฺปชานนฺติ
 ปญฺณิณุทฺธิยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ ปญฺณิณุทฺธิยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ ฯ นเม
 เต ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนว วา สมณฺณสุ วา สมณสมฺมตา พุราหุมนฺณสุ วา
 พุราหุมนสมฺมตา น จ ปเนเต อายสฺมนุโต สามณฺณตฺถํ วา พุราหุมนตฺถํ วา
 ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺติ ฯ

[๘๕๑]

เย หิ^๑ เกจิ ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนว วา สทฺธินุทฺธิยํ ปชานนฺติ
 สทฺธินุทฺธิยสมฺมทํ ปชานนฺติ สทฺธินุทฺธิยนิโรธํ ปชานนฺติ สทฺธินุทฺธิยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ
 ปชานนฺติ วิริยิณุทฺธิยํ ปชานนฺติ วิริยิณุทฺธิยสมฺมทํ ปชานนฺติ วิริยิณุทฺธิยนิโรธํ
 ปชานนฺติ วิริยิณุทฺธิยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ ปชานนฺติ สติณุทฺธิยํ ปชานนฺติ ฯ สมาธิณุทฺธิยํ
 ปชานนฺติ ฯ ปญฺณิณุทฺธิยํ ปชานนฺติ ปญฺณิณุทฺธิยสมฺมทํ ปชานนฺติ ปญฺณิณุทฺธิยนิโรธํ
 ปชานนฺติ ปญฺณิณุทฺธิยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ ปชานนฺติ ฯ เต โขเม ภิกขเว สมณา วา
 พุราหุมนว วา สมณฺณสุ เจว สมณสมฺมตา พุราหุมนฺณสุ จ พุราหุมนสมฺมตา เต
 จ ปนายสฺมนุโต สามณฺณตฺถํ จ พุราหุมนตฺถํ จ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา
 สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺตีติ ฯ

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

ผู้รู้ชัดถึงความเกิดของอินทรีย์ ๕ นับว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๘๕๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งสังขารอินทรีย์ ความเกิดแห่งสังขารอินทรีย์ ความดับแห่งสังขารอินทรีย์ และปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งสังขารอินทรีย์ ไม่รู้ชัดซึ่งวิริยอินทรีย์ ฯลฯ^๑ สตินทรีย์ ฯลฯ สมาชินทรีย์ ฯลฯ ไม่รู้ชัดซึ่งปัญญอินทรีย์ ความเกิดแห่งปัญญอินทรีย์ ความดับแห่งปัญญอินทรีย์ และปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งปัญญอินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๘๕๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งสังขารอินทรีย์ ความเกิดแห่งสังขารอินทรีย์ ความดับแห่งสังขารอินทรีย์ และปฏิบัติอันให้ถึงความดับแห่งสังขารอินทรีย์ รู้ชัดซึ่งวิริยอินทรีย์... สตินทรีย์... สมาชินทรีย์ ... รู้ชัดซึ่งปัญญอินทรีย์ ความเกิดแห่งปัญญอินทรีย์ ความดับแห่งปัญญอินทรีย์ และปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งปัญญอินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น เรานับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้ง ซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะและของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๗

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ มีการใช้เครื่องหมาย ฯลฯ และ ... ในการย่อข้อความ -ผู้รวบรวม

[๘๕๒]

ปณจิมานิ ภิกขเว อินฺทริยานิ^๑ กตมานิ ปณจ^๑ สทฺธินฺทริยํ ^๑เป^๑ ปณณินฺทริยํ^๑

[๘๕๓]

กตฺถ จ ภิกขเว สทฺธินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ^๑ จตฺตฺส โสตาปตฺตยงฺเกสฺส เอตฺถ สทฺธินฺทริยํ
ทฏฺฐพฺพํ^๑

[๘๕๔]

กตฺถ จ ภิกขเว^๑ วิริยนฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ^๑ จตฺตฺส สมฺมปฺปชานเนสฺส เอตฺถ วิริยนฺทริยํ
ทฏฺฐพฺพํ^๑

[๘๕๕]

กตฺถ จ ภิกขเว สตินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ^๑ จตฺตฺส สติปฏฺฐชานเนสฺส เอตฺถ สตินฺทริยํ
ทฏฺฐพฺพํ^๑

[๘๕๖]

กตฺถ จ ภิกขเว สมาธินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ^๑ จตฺตฺส ฌานเนสฺส เอตฺถ สมาธินฺทริยํ
ทฏฺฐพฺพํ^๑

[๘๕๗]

กตฺถ จ ภิกขเว ปณณินฺทริยํ ทฏฺฐพฺพํ^๑ จตฺตฺส อริยสจฺเจสฺส เอตฺถ ปณณินฺทริยํ
ทฏฺฐพฺพํ^๑ อิมานิ โข ภิกขเว ปณณินฺทริยานีติ^๑

ทฎฐัพพสูตร

ว่าด้วยการเห็นอินทรีย์ ๕ ในธรรมต่างๆ

[๘๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์.

[๘๕๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็จะมีเห็นสัทธินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในโสตธาตุยังกะ ๔ มีเห็นสัทธินทรีย์ในธรรมนี้.

[๘๕๔]

ก็จะพินิจเห็นวิริยอินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในสัมมัปปธาน ๔ พินิจเห็นวิริยอินทรีย์ ในธรรมนี้.

[๘๕๕]

ก็จะพินิจเห็นสติอินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในสติปัฏฐาน ๔ พินิจเห็นสติอินทรีย์ ในธรรมนี้.

[๘๕๖]

ก็จะพินิจเห็นสมาธิอินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในฌาน ๔ พินิจเห็นสมาธิอินทรีย์ ในธรรมนี้.

[๘๕๗]

ก็จะพินิจเห็นปัญญาอินทรีย์ ในธรรมไหนเล่า? ในอริยสัจ ๔ พินิจเห็นปัญญาอินทรีย์ ในธรรมนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

[๘๕๘]

ปณจิมานิ ภิกขเว อินุทริยานิฯ กตมานิ ปณจฯ สทฺธินุทริยํ ๑เปฯ ปณณินุทริยํฯ

[๘๕๙]

กตมณฺจ ภิกขเว สทฺธินุทริยํฯ อิทฺ ภิกขเว อริยสาวโก สทฺโธ โหติ สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธิ อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกวินฺธุ อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว สทฺธินุทริยํฯ

[๘๖๐]

กตมณฺจ ภิกขเว วิริยนุทริยํฯ อิทฺ ภิกขเว อริยสาวโก อารทฺชวิริโย วิหฺรติ อกุสลานํ ฌมฺมานํ ปหานาย กุสลานํ ฌมฺมานํ อุปสมฺปทาย ทามวา ทพฺพปรกฺกโม อนิกฺขิตตฺตฺธโร กุสเลสุ ฌมฺเมสุฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว วิริยนุทริยํฯ

[๘๖๑]

กตมณฺจ ภิกขเว สตินุทริยํฯ อิทฺ ภิกขเว อริยสาวโก สติมา โหติ ปรเมน สตินเปกฺกเณ สมฺนฺนาคโต จิรกตฺปิ จิรภาสิตฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว สตินุทริยํฯ

[๘๖๒]

กตมณฺจ ภิกขเว สมာธินุทริยํฯ อิทฺ ภิกขเว อริยสาวโก โวสฺสคฺคการมฺมณํ กริตฺวา ลภติ สมာธี ลภติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว สมาธินุทริยํฯ

[๘๖๓]

กตมณฺจ ภิกขเว ปณณินุทริยํฯ อิทฺ ภิกขเว อริยสาวโก ปณฺณวา โหติ อุทฺยตฺถคามินิยา ปณฺณาย สมฺนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพชิกาย สมฺมาทฺกฺขกฺขยคามินิยาฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว ปณณินุทริยํฯ อิมานิ โข ภิกขเว ปณณินุทริยานีติฯ

วิมังคสูตรที่ ๑

ความหมายของอินทรีย์ ๕

[๘๕๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทชินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์.

[๘๕๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัทชินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เอง โดยชอบ ทรงถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรมนี้เรียกว่า สัทชินทรีย์.

[๘๖๐]

ก็วิริยอินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ปราภว ความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย นี้เรียกว่า วิริยอินทรีย์.

[๘๖๑]

ก็สติอินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความสติประกอบด้วยสติเป็นเครื่องรักษาตัวอย่างยิ่ง ระลึกได้ ตามระลึกได้ ซึ่งกิจที่กระทำ และคำที่พูดแม่นยำได้ นี้เรียกว่า สติอินทรีย์.

[๘๖๒]

ก็สมาธิอินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ กระทำซึ่งนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า สมาธิอินทรีย์.

[๘๖๓]

ก็ปัญญาอินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ปัญญาอินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

[๘๖๔]

ปณจิมานิ ภิกขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปณจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ๗เปฯ ปณณินฺทฺริยํฯ

[๘๖๕]

กตมณฺจ ภิกขเว สทฺธินฺทฺริยํฯ อิทฺ ภิกขเว อริยสาวโก สทฺโธ โหติ สทฺทฺหติ ตถาคตสฺส โพธิ อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว สทฺธินฺทฺริยํฯ

[๘๖๖]

กตมณฺจ ภิกขเว วิริยินฺทฺริยํฯ อิทฺ ภิกขเว อริยสาวโก อารทฺชวิริโย วิหฺรติ อกุสลานํ ฌมฺมานํ ปหานาย กุสลานํ ฌมฺมานํ อุปสมฺปทาย ทมฺวา ทพฺพปรกฺกโม อนิกฺขิตตฺตฺโร กุสเลสุ ฌมฺเมสุฯ โส อนุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกุสลานํ ฌมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกุสลานํ ฌมฺมานํ ปหานาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อนุปฺปนฺนํ กุสลานํ ฌมฺมานํ อุปฺปาทาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อุปฺปนฺนํ กุสลานํ ฌมฺมานํ สมฺปาตฺติยา อสมฺโมสาย ภิชฺโยภาวาย เวปฺลุลาย ภาวนาย ปารีปุริยา ฌนฺทํ ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว วิริยินฺทฺริยํฯ

[๘๖๗]

กตมณฺจ ภิกขเว สตินฺทฺริยํฯ อิทฺ ภิกขเว อริยสาวโก สติมา โหติ ปรเมน สติเนปฺกฺเคน สมฺนฺนาคโต จิรคตฺปิ จิรภาสิตฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ โส กายเย กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตاپิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตاپิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา โทมนสฺสํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว สตินฺทฺริยํฯ

วิงกสูตรที่ ๒

ว่าด้วยหน้าที่ของอินทรีย์ ๕

[๘๖๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์.

[๘๖๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัทธินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์... เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า สัทธินทรีย์.

[๘๖๖]

ก็วิริยอินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ปราปรกความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย อริยสาวกนั้น ยังฉันทะให้เกิดพยายาม ปราปรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้มั่น เพื่อความไม่บังเกิดขึ้นแห่งอกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่บังเกิดขึ้น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว เพื่อความบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมที่ยังไม่บังเกิดขึ้น เพื่อความถึงพร้อม เพื่อความไม่หลงลืม เพื่อเจริญยิ่งขึ้น เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า วิริยอินทรีย์.

[๘๖๗]

ก็สติอินทรีย์เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึสติ ประกอบด้วยสติเครื่องรักษาตัวอย่างยิ่ง ระลึกได้ ตามระลึกได้ ซึ่งกิจที่กระทำและคำพูดแม้นานได้ อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสีย นี้เรียกว่า สตินทรีย์.

[๘๖๘]

กตมณจ ภิกขเว สมาธินุทริยํ ฯ อิธ ภิกขเว อริยสาวโก โวสุสคฺคากรมมณฺเฑ กริตฺวา
 ลภติ สมาธิํ ลภติ จิตฺตสฺส เอกกคฺคตํ ฯ โส วิวิจฺเจว กามเมหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ฌมฺเมหิ
 สวิตกํ สฺวิจาร์ วิเวกํ ปีติสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ วิตกฺกวิจฺจารานํ ฐปสมฺมา
 อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกํ อวิจาร์ สมาธิํ ปีติสฺสํ ทฺติยํ
 ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปีตียา จ วิราคา อุปฺเภกฺโข จ วิหฺรติ สโต จ สมฺปชฺชาโน
 สุขญจ กายเณ ปฏิสฺสเวเทติ ынฺตํ อริยา อัจฺภิยนฺติ อุปฺเภกฺโข สติมา สุขวิหฺรตี
 ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ สุขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว
 โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสฺสํ อุปฺเภกฺขาสติปาริสฺสุทฺธี จตฺตํ ฌานํ
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว สมาธินุทริยํ ฯ

[๘๖๙]

กตมณจ ภิกขเว ปญฺณินุทริยํ ฯ อิธ ภิกขเว อริยสาวโก ปญฺณวา โหติ อุกฺท-
 ตฺถคามินิยา ปญฺณาย สมฺนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพชฺชิกาย สมฺมาทฺกฺขกฺขยคามินิยา ฯ
 โส อิทํ ทฺกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทฺกฺขสมฺมทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ
 ทฺกฺขนิโรธติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทฺกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิพทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ
 อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว ปญฺณินุทริยํ ฯ อิมานิ โข ภิกขเว ปญฺณินุทริยานีติ ฯ

สุทฺธิกวกฺโข ปจฺโม ฯ

ตสฺสุทฺธานํ

สุทฺธิกญฺเจว เทว โสตา	อรหนฺตา อปเร เทว
สมณฺพฺราหฺมณา ทฺกฺกฺขพฺพิ	วิภฺงฺเค อปเร ทฺเวติ ฯ

[๘๖๘]

ก็สมาธิในทรีเป็นไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ กระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วได้สมาธิ ได้เอาก็คคตาจิต อริยสาวกนั้น สัจจจากกาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก วิจาร มีปีติและสุข เกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุทุติยฌาน มีความผ่อนคลายแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอก ผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เขมื่ออุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌาน ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข เขมื่อบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ และดับโทมนัสโลมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธีอยู่ นี้เรียกว่า สมาธิในทรี.

[๘๖๙]

ก็ปัญญาในทรีเป็นไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า ปัญญาในทรี ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สุทธิกวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุทธิกสูตร	๒. โสตาสูตรที่ ๑
๓. โสตาสูตรที่ ๒	๔. อรหันตสูตรที่ ๑
๕. อรหันตสูตรที่ ๒	๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๑
๗. สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๘. ทัญญัพพสูตร
๙. วิภังคสูตรที่ ๑	๑๐. วิภังคสูตรที่ ๒

มุกุตรวคฺโค ทุติโย

[๘๗๐]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตฺมานิ ปณฺณจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺริยํฯ

[๘๗๑]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว สทฺธินฺทฺริยํฯ อีช ภิกฺขเว อริยสวโก สทฺโธ โหติ สทฺทหติ
ตถาคตฺสส โพธิ อติปิ โส ภควา อรหํ สมนฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต
โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ อิทํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว สทฺธินฺทฺริยํฯ

[๘๗๒]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว วิริยินฺทฺริยํฯ ยํ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ สมนฺมปฺปชานเ อารพฺภ
วิริยํ ปฏฺฐิตฺถติฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว วิริยินฺทฺริยํฯ

[๘๗๓]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว สตินฺทฺริยํฯ ยํ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ สติปฺญฺจานเ อารพฺภ
สตี ปฏฺฐิตฺถติฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สตินฺทฺริยํฯ

[๘๗๔]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว สมนฺทฺริยํฯ อีช ภิกฺขเว อริยสวโก โวสฺสคฺคการมฺมณฺ
กริตฺฐวา ลภติ สมนฺทึ ลภติ จิตฺตฺสส เอกคฺคตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมนฺทฺริยํฯ

[๘๗๕]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺริยํฯ อีช ภิกฺขเว อริยสวโก ปณฺณวา โหติ
อุทฺยตฺถคามินิยา ปณฺณาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมนฺมาทฺถกฺขยคามินิยาฯ
อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺริยํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺณินฺทฺริยานีติฯ

มุกุตวรรคที่ ๒

ปฏิลากสูตร

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕

[๘๗๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทชินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์.

[๘๗๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัทชินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มั่งคั่ง เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์... เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้จำแนกกรรม นี้เรียกว่า สัทชินทรีย์.

[๘๗๒]

ก็วิริยอินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกปรารภสัมมัมปชาน ๔ ย่อมได้ความเพียร นี้เรียกว่า วิริยอินทรีย์.

[๘๗๓]

ก็สติอินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกปรารภสติปัญญา ๔ ย่อมได้สติ นี้เรียกว่า สติอินทรีย์.

[๘๗๔]

ก็สมาธิอินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ยึดหน่วงนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า สมาธิอินทรีย์.

[๘๗๕]

ก็ปัญญาอินทรีย์เป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มั่งคั่ง ประกอบด้วยปัญญาเครื่องกำหนดความเกิดและความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ปัญญาอินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

[๘๗๖]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺริยํฯ
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิฯ

[๘๗๗]

อิมลํ โข ภิกฺขเว ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปรตฺตา อรหํ โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ อนาคามี โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ สกทาคามี โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ โสตาปนฺโน
โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ ฌมฺมานุสारी โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ สทฺธานุสारी โหตีติฯ

[๘๗๘]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺริยํฯ
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิฯ

[๘๗๙]

อิมลํ โข ภิกฺขเว ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปรตฺตา อรหํ โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ อนาคามี โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ สกทาคามี โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ โสตาปนฺโน
โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ ฌมฺมานุสारी โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ สทฺธานุสारी โหติฯ อิติ โข
ภิกฺขเว อินฺทฺริยเวมตฺตตา ผลเวมตฺตตา โหติ ผลเวมตฺตตา ปุคฺคผลเวมตฺตตาติฯ

สังขัตตสูตรที่ ๑

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่าง ๆ

[๘๗๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์ เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी.

จบ สูตรที่ ๒

สังขัตตสูตรที่ ๒

ความต่างแห่งผลเพราะความต่างแห่งอินทรีย์

[๘๗๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์ อินทรีย์^๑ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์ เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी ดังพรรณนามาจะนี้ ความต่างแห่งผล ย่อมมีได้ เพราะความต่างแห่งอินทรีย์ ความต่างแห่งบุคคลย่อมมีได้ เพราะความต่างแห่งผล.

จบ สูตรที่ ๓

๑. ข้อสังเกต : คำว่า "อินทรีย์" เกินมา ๑ คำ -ผู้รวบรวม

[๘๘๐]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ๗เปฯ ปณฺณินฺทฺริยํฯ
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิฯ

[๘๘๑]

อิมสฺส โข ภิกฺขเว ปณฺจณฺฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตทา ปริปุรตฺตทา อรหํ โหติ ตโต
มฺหุตฺตเรหิ อนาคตฺตเรหิ อนาคตฺตเรหิ สกทาคามี โหติ ตโต มฺหุตฺตเรหิ โสตาปนฺโน
โหติ ตโต มฺหุตฺตเรหิ ฌมฺมานุสํวโร โหติ ตโต มฺหุตฺตเรหิ สทฺธานุสํวาริ โหติฯ อิติ โข
ภิกฺขเว ปริปุโร ปริปุรการิ อาราเชติ ปเทสํ ปเทสการิ อาราเชติฯ อวณฺณานิเตววาทํ
ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิ^๑ วทามิตีฯ

[๘๘๒]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ๗เปฯ ปณฺณินฺทฺริยํฯ
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิฯ

[๘๘๓]

อิมสฺส โข ภิกฺขเว ปณฺจณฺฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตทา ปริปุรตฺตทา อรหํ โหติ ตโต
มฺหุตฺตเรหิ อนุตฺตราปรินิพฺพายิ โหติ ตโต มฺหุตฺตเรหิ อูปฺพหจฺจปรินิพฺพายิ โหติ ตโต
มฺหุตฺตเรหิ อสฺสงฺขารปรินิพฺพายิ โหติ ตโต มฺหุตฺตเรหิ สสฺสงฺขารปรินิพฺพายิ โหติ ตโต
มฺหุตฺตเรหิ อุกฺกัสมฺโถ โหติ อกฺกนิฏฺฐคามิ ตโต มฺหุตฺตเรหิ สกทาคามี โหติ ตโต
มฺหุตฺตเรหิ โสตาปนฺโน โหติ ตโต มฺหุตฺตเรหิ ฌมฺมานุสํวาริ โหติ ตโต มฺหุตฺตเรหิ
สทฺธานุสํวาริ โหตีตีฯ

๑. ม. ปณฺจอินฺทฺริยานีตีฯ เอมฺมุปริฯ

สังขัตตสูตรที่ ๓

อินทรีย์ ๕ ไม่เป็นหมัน

[๘๘๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์... เป็นพระโสดาบัน ผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी ดังพรรณนามาจะนี้แล บุคคลผู้บำเพ็ญอรหัตมรรคให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมอรหัตผล บุคคลผู้บำเพ็ญมรรค ๓ ที่เหลือให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมผลทั้ง ๓ เรากล่าวอินทรีย์ ๕ ว่าไม่เป็นหมันเลย.

จบ สูตรที่ ๔

วิถวารสูตรที่ ๑

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่าง ๆ

[๘๘๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์ เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้มีอสังขารปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายี เป็นอนาคามีผู้อุทฺธงโสโตกนิฏฐคามิ เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายี เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามี

[๘๘๔]

ปณจิมานิ ภิกขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปณจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปณณินฺทฺริยํฯ
อิมานิ โข ภิกขเว ปณจินฺทฺริยานิฯ

[๘๘๕]

อิมลํ โข ภิกขเว ปณจณฺนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปรตฺตา อรหํ โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ อนฺตรปรินิพฺพายี โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ อุปรหจฺจปรินิพฺพายี โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ อุทฺธโสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี ตโต มฺหุตฺเรหิ สกทากามี โหติ ตโต
มฺหุตฺเรหิ โสตาปนฺโน โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ ฌมฺมานุสारी โหติ ตโต มฺหุตฺเรหิ
สทฺธานุสारी โหติฯ อิติ โข ภิกขเว อินฺทฺริยเวมตฺตตฺตา ผลเวมตฺตตฺตา โหติ ผลเวมตฺตตฺตา
ปุกฺกผลเวมตฺตตฺตาตี^๑ฯ

[๘๘๖]

ปณจิมานิ ภิกขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปณจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปณณินฺทฺริยํฯ
อิมานิ โข ภิกขเว ปณจินฺทฺริยานิฯ

๑. ม. ปุกฺกผลเวมตฺตตฺตา โหตีตีฯ ฎ. ... โหติฯ

ผู้อุทซังโสโตอกนิฏฐคามิ เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी.

จบ สูตรที่ ๕

วิตถารสูตรที่ ๒

ความต่างแห่งผลเพราะความต่างแห่งอินทรีย์

[๘๘๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทชินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์... เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी ดังพรรณนามาจะนี้ ความต่างแห่งผลย่อมมีได้ เพราะความต่างแห่งอินทรีย์ ความต่างแห่งบุคคลย่อมมีได้ เพราะความต่างแห่งผล.

จบ สูตรที่ ๖

วิตถารสูตรที่ ๓

อินทรีย์ ๕ ไม่เป็นหมัน

[๘๘๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทชินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการ.

[๘๘๗]

อิเมสํ โข ภิกขเว ปญจนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปุรตฺตา อรหํ โหติ ตโต
 มุทฺตเรหิ อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ ตโต มุทฺตเรหิ อฺปฺหจฺจปรินิพฺพายี โหติ ตโต
 มุทฺตเรหิ อสฺขารปรินิพฺพายี โหติ ตโต มุทฺตเรหิ สสฺขารปรินิพฺพายี โหติ ตโต
 มุทฺตเรหิ อุกฺขสโต โหติ อกนิฏฺฐคามี ตโต มุทฺตเรหิ สกทคามี โหติ ตโต
 มุทฺตเรหิ สโตตาปนฺโน โหติ ตโต มุทฺตเรหิ ชมฺมานุสारी โหติ ตโต มุทฺตเรหิ
 สทฺธานุสारी โหติฯ อิติ โข ภิกขเว ปริปุริ ปริปุรการี อาราเชติ ปเทสํ ปเทสการี
 อาราเชติฯ อวณฺณานิเตววาทํ ภิกขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ วทามิตีฯ

[๘๘๘]

ปญฺจิมานิ ภิกขเว อินฺทฺริยานิฯ กตฺมานิ ปญฺจฯ สทฺชินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺฉินฺทฺริยํฯ
 อิมานิ โข ภิกขเว ปญฺจินฺทฺริยานิฯ

[๘๘๙]

อิเมสํ โข ภิกขเว ปญจนํ อินฺทฺริยานํ สมตฺตา ปริปุรตฺตา อรหํ โหติ
 ตโต มุทฺตเรหิ อรหตฺตผลสจฺฉนิกิริยาย ปฏฺธิปนฺโน โหติ ตโต มุทฺตเรหิ อนาคามี โหติ
 ตโต มุทฺตเรหิ อนาคามีผลสจฺฉนิกิริยาย ปฏฺธิปนฺโน โหติ ตโต มุทฺตเรหิ สกทคามี
 โหติ ตโต มุทฺตเรหิ สกทคามีผลสจฺฉนิกิริยาย ปฏฺธิปนฺโน โหติ ตโต มุทฺตเรหิ
 สโตตาปนฺโน โหติ ตโต มุทฺตเรหิ สโตตาปตฺตผลสจฺฉนิกิริยาย ปฏฺธิปนฺโน โหติฯ ยสฺส โข
 ภิกขเว อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ สพฺเพน สพฺพิ สพฺพธา สพฺพิ นตฺถิ ตมํ พาทิโร
 ปุณฺธุชนปกฺเขณฺฐิจิตฺติ วทามิตีฯ

[๘๘๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายี เพราะอินทรีย์ทั้ง ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์... เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าพระโสดาบันผู้ชัมมานุสारी ดังพรรณนามาจะนี้แล บุคคลผู้บำเพ็ญอรหัตตมรรคให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมอรรถผล บุคคลผู้บำเพ็ญมรรค ๓ ที่เหลือให้บริบูรณ์ ย่อมได้ชมผลทั้ง ๓ เรากล่าวอินทรีย์ ๕ ว่าไม่เป็นหมันเลย.

จบ สูตรที่ ๗

ปฏิปन्नสูตร

ผู้ปฏิบัติอินทรีย์ ๕

[๘๘๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๘๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรรถผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอรหันต์ เป็นอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรรถผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระอนาคามี เป็นพระสกทาคามี^๑ เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามีผลให้แจ้ง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของพระโสดาบัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ไม่มีแก่ผู้ใดเสียเลย โดยประการทั้งปวง เราเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนภายนอก ตั้งอยู่ในฝ่ายปุถุชน.

จบ สูตรที่ ๘

๑. อินทรีย์ -ผู้รวบรวม

๒. พระสกทาคามี -ผู้รวบรวม

[๘๙๐]

อด โข อถุณตโร ภิกขุ เยน ภควา เตนุปรสงกมิ อุปรสงกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมฺนุตํ นิสิตฺ๑ เอกมฺนุตํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ
 อินฺทฺริยสมฺปนฺโน อินฺทฺริยสมฺปนฺนินฺติ ฆนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา นุ โข ฆนฺเต
 อินฺทฺริยสมฺปนฺโน โหตีติ๑

[๘๙๑]

อิธ ภิกขุ ภิกขุ สทฺธินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปรสมคามิ สมฺโพชคามิ วิริยินฺทฺริยํ ภาเวติ
 อุปรสมคามิ สมฺโพชคามิ สตินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปรสมคามิ สมฺโพชคามิ สฺมาธินฺทฺริยํ
 ภาเวติ อุปรสมคามิ สมฺโพชคามิ ปญฺณินฺทฺริยํ ภาเวติ อุปรสมคามิ สมฺโพชคามิ๑
 เอตฺตาวตฺตา โข ภิกขุ ภิกขุ อินฺทฺริยสมฺปนฺโน โหตีติ๑

[๘๙๒]

ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ๑ กตฺมานิ ปญฺจ๑ สทฺธินฺทฺริยํ ๑เป๑ ปญฺณินฺทฺริยํ๑
 อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺจินฺทฺริยานิ๑

[๘๙๓]

อิมสํ โข ภิกฺขเว ปญฺจนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา ภิกขุ อาสวานํ
 ขยา อนาสวํ เจโตวิมฺุตฺตี ปญฺญาวิมฺุตฺตี ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา
 อุปรสมปชฺช วิหฺรตีติ๑

มฺหุตรวคฺโค ทฺติโย๑

อุปสมสูตร

ว่าด้วยผู้พร้อมด้วยอินทรีย์ ๕

[๘๙๐]

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า ผู้ถึงพร้อมด้วยอินทรีย์อื่นๆ ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าใดหนอ ภิกษุจึงชื่อว่า เป็นผู้พร้อมด้วยอินทรีย์?

[๘๙๑]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญ สัทธินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ ปัญญาอินทรีย์ อันให้ความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ดูกรภิกษุ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอินทรีย์.

จบ สูตรที่ ๕

อาสวัภยสูตร

ผลของการปฏิบัติอินทรีย์ ๕

[๘๙๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

[๘๙๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำไว้มากซึ่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ มุกตวรรคที่ ๒

ตลสุทธานัน

ปฏิตาโก จ^๑ ตโย สงขิตตา^๒ วิตุถารา^๓ อปเร ตโย
ปฏิปนุโน จุปสโม^๔ อาสวานัน จโย จิเมติฯ

---

๑. ม. จสทโท นตติฯ
๒. ไป. สทพสงขิตตาฯ
๓. ไป. วิตุถาเรน ...ฯ
๔. ม. ... จ สมุปนุโน ทสมัน อาสวกขยนิติฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปฏิภาณสูตร	๒. สังฆิตตสูตรที่ ๑
๓. สังฆิตตสูตรที่ ๒	๔. สังฆิตตสูตรที่ ๓
๕. วิตถารสูตรที่ ๑	๖. วิตถารสูตรที่ ๒
๗. วิตถารสูตรที่ ๓	๘. ปฏิปันนสูตร
๙. อุปสมสูตร	๑๐. อาสวัภยสูตร

ฉพนุทริยวคฺโค ตติโย

[๘๙๔]

ปลุจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ปลุจฯ สทฺธินุทฺริยํ ๗เปฯ ปลุฉินุทฺริยํฯ

[๘๙๕]

ยวทิวญฺจาหํ ภิกฺขเว อิมสํ ปลุจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทฺยญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ
อสุสาทญฺจ อาทีนฺวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ น อพฺภุญฺญาสิฯ เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว
สทฺเวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสุสมณพฺรหฺมณฺนิยา ปชาย สทฺเวมนุสฺสาย
อนฺุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ^๑ ปลุจญฺญาสิฯ

[๘๙๖]

ยโต จ ขวาทํ ภิกฺขเว อิมสํ ปลุจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทฺยญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ
อสุสาทญฺจ อาทีนฺวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ อพฺภุญฺญาสิฯ อถาหํ ภิกฺขเว สทฺเวเก
โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสุสมณพฺรหฺมณฺนิยา ปชาย สทฺเวมนุสฺสาย อนฺุตฺตรํ
สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ ปลุจญฺญาสิฯ ฅาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทฺปาที
อฺกฺขปฺปา เม วิมฺุตฺติ^๒ อยมนฺตฺติมา ชาตี นตฺถิ ทานิ ปฺนพฺภโวตีฯ

[๘๙๗]

ตีณฺิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ตีณฺิฯ อิตฺถินุทฺริยํ ปฺริสฺตินุทฺริยํ
ชีวิตินุทฺริยํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณฺิ อินฺทฺริยานีตีฯ

๑. ม. ย. อภิสมฺพุทฺโธตีฯ เอมฺปฺริฯ

๒. ย. เจโตวิมฺุตฺติฯ เอมฺปฺริฯ

ฉพนทริยวรรคที่ ๓

ปุณฺพทวสูตร

อินทรี ๕

[๘๙๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทชินทรี ๗๗ ปัญฺณินทรี.

[๘๙๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปาย เครื่องสลัดออกแห่งอินทรี ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เพียงใด เราก็กังไม่ปฏิญาณตนว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น.

[๘๙๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด เรารู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุปาย เครื่องสลัดออกแห่งอินทรี ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ก็แล ญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้น แก่เราว่า วิมุติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติมีในที่สุด บัดนี้ ความเกิดอีกไม่มี.

จบ สูตรที่ ๑

ชีวิตินทริยสูตร

อินทรี ๓

[๘๙๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ อิตถินทรี ๑ ปุริสินทรี ๑ ชีวิตินทรี ๑ อินทรี ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

[๘๙๘]

ตีณีนามิ ภิกขเว อินุทริยานิฯ กตมานิ ตีณิฯ อนนุณตถณณสสามิตินุทริยั
อณณินุทริยั อณณตาวินุทริยัฯ อิมานิ โข ภิกขเว ตีณิ อินุทริยานีติฯ

[๘๙๙]

ปณณจิมานิ ภิกขเว อินุทริยานิฯ กตมานิ ปณณจฯ สททชินุทริยั ฯเปฯ ปณณณินุทริยัฯ
อิมานิ โข ภิกขเว ปณณจินุทริยานิฯ

[๙๐๐]

อิมลั โข ภิกขเว ปณณจณัน อินุทริยานัน สมตตทา ปริปรุตตทา อรหัง โหติ ตโต
มุตตเรหิ อนนตราปรีนิพพายี โหติ ตโต มุตตเรหิ อูปหจจปรีนิพพายี โหติ ตโต
มุตตเรหิ อสขขารปรีนิพพายี โหติ ตโต มุตตเรหิ สสขขารปรีนิพพายี โหติ ตโต
มุตตเรหิ อุกุชิสโต โหติ อกนิฏฐคามี ตโต มุตตเรหิ สกทากามี โหติ ตโต
มุตตเรหิ เอกพีชี่ โหติ ตโต มุตตเรหิ โกลงุโกลโ โหติ ตโต มุตตเรหิ สตตทกขตตุंपรีโม
โหติ ตโต มุตตเรหิ ฐมมานุสสารี โหติ ตโต มุตตเรหิ สททธานุสสารี โหตีติฯ

อัญญาตาวินทริยสูตร

อินทริย์ ๓ อีกอย่างหนึ่ง

[๘๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน? คือ อนัญญา-
ตัญญูสตามิตินทริย์ ๑ อัญญินทริย์ ๑ อัญญาตาวินทริย์ ๑ อินทริย์ ๓ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

เอกาภิญญาสูตร

ความเป็นพระอริยบุคคลระดับต่าง ๆ

[๘๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทริย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สัทธินทริย์ ฯลฯ ปัญฺญินทริย์ อินทริย์ ๕ ประการนี้แล.

[๙๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นพระอรหันต์ เพราะอินทริย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์
เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรีนิพพายี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอรหันต์
เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรีนิพพายี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามี
ผู้อันตราปรีนิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่า
อินทริย์ของพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรีนิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายี
เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามีผู้สังขารปรีนิพพายี เป็นพระอนาคามี
ผู้อุทซังโสโตกนิฏฐคามี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามีผู้สังขาร-
ปรีนิพพายี เป็นพระสกทาคามี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระอนาคามี
ผู้อุทซังโสโตกนิฏฐคามี เป็นพระโสดาบันผู้เอกพิณี^๑ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์
ของพระสกทาคามี เป็นพระโสดาบันผู้โกลังโกละ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์
ของพระโสดาบันผู้เอกพิณี เป็นพระโสดาบันผู้สกัดกัณฑ์ตูปรมะ เพราะอินทริย์ ๕
ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระโสดาบันผู้โกลังโกละ เป็นพระโสดาบันผู้ชัมมานุสสารี เพราะ
อินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าพระโสดาบันผู้สกัดกัณฑ์ตูปรมะ เป็นพระโสดาบันผู้สัทธานุสสารี
เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของพระโสดาบันผู้ชัมมานุสสารี.

จบ สูตรที่ ๔

๑. ข้อสังเกต : ในบาลี คือ “เอกพิณี” -ผู้รวบรวม

[๙๐๑]

ฉยิมานิ ภิกขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ฉฯ จกฺขุณฺทฺริยํ โสติณฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ
ชีวนินฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํฯ อิมานิ โข ภิกขเว ฉ อินฺทฺริยานีติฯ

[๙๐๒]

ฉยิมานิ ภิกขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ฉฯ จกฺขุณฺทฺริยํ โสติณฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ
ชีวนินฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํฯ

[๙๐๓]

ยโต โข ภิกขเว อริยสาวโก อิมสํ จนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมฺมทฺยณฺจ อตฺตณฺคณฺจ
อสุสาทณฺจ อาทีนวณฺจ นิสฺสรณฺจ ยถาภูตํ ปชานาติฯ อयํ วุจฺจติ ภิกขเว
อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติฯ

[๙๐๔]

ฉยิมานิ ภิกขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ฉฯ จกฺขุณฺทฺริยํ โสติณฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ
ชีวนินฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํฯ

สุททกสูตร

อินทรีย์ ๖

[๙๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรีย์ ๑ โสตินทรีย์ ๑ ฌานินทรีย์ ๑ ชีวหินทรีย์ ๑ กายินทรีย์ ๑ มนินทรีย์ ๑ นี้แล อินทรีย์ ๖ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

โสดาปัตตสูตร

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระโสดาบัน

[๙๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรีย์...มนินทรีย์.

[๙๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกผู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายอันเป็นเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราเรียกอริยสาวกนี้ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๖

อรหัตตสูตรที่ ๑

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระอรหันต์

[๙๐๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรีย์...มนินทรีย์.

[๙๐๕]

ยโต โข ภิกขเว ภิกขุ อิมสั ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทฺยณฺจ อตฺตณฺกมณฺจ
 อสฺสาทณฺจ อาทีนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติฯ อัย
 วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ อรหํ ชีณาสโว วุสิตฺวา กตกรณียํ โอิหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทฺตโต
 ปริกฺขีณภาวสณฺโณสนํ สมมทณฺณวามุตฺโตติฯ

[๙๐๖]

ฉยิมานิ ภิกขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ฉฯ จกฺขุณฺทฺริยํ โสติณฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ
 ชิวหิณฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํฯ

[๙๐๗]

ยาวทิวณฺจจํา ภิกขเว อิมสั ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทฺยณฺจ อตฺตณฺกมณฺจ
 อสฺสาทณฺจ อาทีนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ น อพฺภณณฺณวาสีฯ เนว ตาวาหํ ภิกขเว
 สทฺเวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณฺพฺรหฺมณฺณิยา ปชาย สทฺเวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ
 สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจณฺณวาสีฯ

[๙๐๘]

ยโต จ ขฺวาทํ ภิกขเว อิมสั ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมุทฺยณฺจ อตฺตณฺกมณฺจ
 อสฺสาทณฺจ อาทีนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ อพฺภณณฺณวาสีฯ อถาหํ ภิกขเว สทฺเวเก
 โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณฺพฺรหฺมณฺณิยา ปชาย สทฺเวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ
 สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจณฺณวาสีฯ ฌาณณฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุตฺปาที อุกุปฺปา
 เม วิมุตฺติ อยมนฺติมา ชาติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภวโเวติฯ

[๙๐๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริงแล้ว เป็นผู้หลุดพ้น เพราะไม่ถือนั่น เมื่อนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็นพระอรหันตจีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว ลั่นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพ หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๗

อรหันตสูตรที่ ๒

การรู้อินทรีย์ ๖ ของพระพุทธเจ้า

[๙๐๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือจักขุนทรีย์...มโนินทรีย์.

[๙๐๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เพียงใด เราก็ยังไม่ปฏิญาณตนว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น.

[๙๐๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด เรารู้ทั่วถึงความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า ได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ก็แหละญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้นแก่เราว่า วิมุติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติมีในที่สุด บัดนี้ความเกิดอีกไม่มี.

จบ สูตรที่ ๘

[๙๐๙]

ฉยิมานิ ภิกขเว อินฺทฺริยานิฯ กตมานิ ฉฯ จกฺขุณฺทฺริยํ โสติณฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ
ชิวฺหิณฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํฯ

[๙๑๐]

เย หิ^๑ เกจิ ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ
สมฺมุทฺตยญฺจ อตฺตถฺกมฺมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนฺวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติฯ
นเม เต ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา สมณฺเนสฺสุ วา สมณฺสมฺมตา พุราหุมนฺเนสฺสุ
วา พุราหุมนฺสมฺมตา น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺจตุตฺถํ วา พุราหุมนฺจตุตฺถํ
วา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ

[๙๑๑]

เย หิ^๒ เกจิ ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิมสํ ฉนฺนํ อินฺทฺริยานํ
สมฺมุทฺตยญฺจ อตฺตถฺกมฺมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนฺวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานนฺติฯ
เต โขเม ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา สมณฺเนสฺสุ เจว สมณฺสมฺมตา พุราหุมนฺเนสฺสุ
จ พุราหุมนฺสมฺมตา เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺจตุตฺถญฺจ พุราหุมนฺจตุตฺถญฺจ ทิฏฺฐเจว
ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติฯ

[๙๑๒]

เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา จกฺขุณฺทฺริยํ นปฺปชานนฺติ
จกฺขุณฺทฺริยสมฺมุทฺตยํ นปฺปชานนฺติ จกฺขุณฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ จกฺขุณฺทฺริยนิโรธ-
คามินีปฺปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ โสติณฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ ชิวฺหิณฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํ มนินฺทฺริยํ
นปฺปชานนฺติ มนินฺทฺริยสมฺมุทฺตยํ นปฺปชานนฺติ มนินฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺติ มนินฺทฺริย-
นิโรธคามินีปฺปฏิปทํ นปฺปชานนฺติฯ นเม เต ภิกขเว ฯเปฯ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา
อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ

๑. ไป. ทิสฺสุโท นตฺติฯ

๒. ไป. ม. เย จ โขฯ

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอินทรีย์ ๖

[๙๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรีย์...มณินทรีย์.

[๙๑๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความเกิดความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๙๑๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งความเกิดความดับ คุณ โทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๖ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้อินทรีย์ ๖

[๙๑๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งจักขุนทรีย์ ความเกิดแห่งจักขุนทรีย์ ความดับแห่งจักขุนทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งจักขุนทรีย์ ไม่รู้ชัดซึ่งโสตินทรีย์... ฆานินทรีย์... ชิวหินทรีย์... กายินทรีย์... มณินทรีย์ ความเกิดแห่งมณินทรีย์ ความดับแห่งมณินทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งมณินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น ไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะหรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๙๑๓]

เย จ โข เกจิ ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนว วา จกฺขุณฺหุริยํ ปชานนฺติ
 จกฺขุณฺหุริยสมฺมทํ ปชานนฺติ จกฺขุณฺหุริยนิโรธํ ปชานนฺติ จกฺขุณฺหุริยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ
 ปชานนฺติ โสติณฺหุริยํ ฉานินฺหุริยํ ชิวฺหิณฺหุริยํ กายินฺหุริยํ มนินฺหุริยํ ปชานนฺติ
 มนินฺหุริยสมฺมทํ ปชานนฺติ มนินฺหุริยนิโรธํ ปชานนฺติ มนินฺหุริยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ
 ปชานนฺติฯ เต โขเม ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนว วา สมณฺณสุ เจว^๑ สมณสมฺมตฺตา
 พุราหุมนฺณสุ จ^๒ พุราหุมนสมฺมตฺตา เต จ ปนายสมฺนุโต สามณฺณตถฺถจ
 พุราหุมนฺณตถฺถจ ทิฏฺฐเชว ฆมฺเม สยํ อภิญญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺตีติฯ

ฉฬิณฺหุริยวคฺโค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺธานํ

นพฺภโว^๓ ชีวิตถฺถาย
 โสโต เทว อรหา^๔ เทว

เอกาภิญญจ สุทฺธกํ
 สมณพุราหุมนฺณ จาติฯ

๑. ไป. วาฯ

๒. ไป. วาฯ

๓. ไป. น หตชีวิตถฺถาย เอกาภิญญจเจว สุทฺธกํฯ ม. ปุณฺนพฺภโว ... เอกพิชีจ ... โสโต อรหสมฺมทฺธโร เทว จ สมณพุราหุมนฺณาติฯ

๔. ญ. ... อรหตา ...ฯ

[๙๑๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งจักขุนทรีย์
 ความเกิดแห่งจักขุนทรีย์ ความดับแห่งจักขุนทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับ
 แห่งจักขุนทรีย์ รู้ชัดซึ่งโสตินทรีย์... ฌานินทรีย์... จิวหินทรีย์... กายินทรีย์...
 มนินทรีย์ ความเกิดแห่งมนินทรีย์ ความดับแห่งมนินทรีย์ และปฏิบัติที่จะให้ถึง
 ความดับแห่งมนินทรีย์ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ
 และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของ
 ความเป็นสมณะและของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ จพินทริยวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุณฺณพทาสสูตร	๒. จิวหินทริยสูตร
๓. อัญญาตาวินทริยสูตร	๔. เอกาภิญญาสูตร
๕. สุตทกสูตร	๖. โสตาปนนสูตร
๗. อรหันตสูตรที่ ๑	๘. อรหันตสูตรที่ ๒
๙. สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๑๐. สมณพราหมณสูตรที่ ๒

สุชินุทริยวคฺโค จตุตฺโถ

[๙๑๔]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ฯ กตมานิ ปณฺจ ฯ สุชินุทฺริยํ ทฺถุจฺฉินุทฺริยํ
โสมนสฺสอินุทฺริยํ โทมนสฺสอินุทฺริยํ อุเปกฺจฺฉินุทฺริยํ ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอินุทฺริยานีติ ฯ

[๙๑๕]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ฯ กตมานิ ปณฺจ ฯ สุชินุทฺริยํ ทฺถุจฺฉินุทฺริยํ
โสมนสฺสอินุทฺริยํ โทมนสฺสอินุทฺริยํ อุเปกฺจฺฉินุทฺริยํ ฯ

[๙๑๖]

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวโก อิมสํ ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ สมฺมทฺถยณฺจ
อตุตฺถกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ อयํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตคฺขมโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๙๑๗]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ฯ กตมานิ ปณฺจ ฯ สุชินุทฺริยํ ทฺถุจฺฉินุทฺริยํ
โสมนสฺสอินุทฺริยํ โทมนสฺสอินุทฺริยํ อุเปกฺจฺฉินุทฺริยํ ฯ

สุชินทริยวรรคที่ ๔

สุทศกสูตร

ว่าด้วยอินทรี ๕

[๙๑๔]

คุณกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุชินทรี ๑ ทุกชินทรี ๑ โสมนัสสินทรี ๑ โทมนัสสินทรี ๑ อุเปกชินทรี ๑ อินทรี ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

โสตาปนนสูตร

รู้การเกิดดับแห่งอินทรี ๕ เป็นโสตาปน

[๙๑๕]

คุณกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุชินทรี...อุเปกชินทรี.

[๙๑๖]

คุณกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และ อุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรี ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นพระโสตาปน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๒

อรหันตสูตร

รู้ความเกิดดับแห่งอินทรี ๕ เป็นพระอรหันต์

[๙๑๗]

คุณกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุชินทรี...อุเปกชินทรี.

[๙๑๘]

ยโต โข ภิกขเว ภิกขุ อิมสํ ปญจนัน อิทฺธิยานํ สมฺททยญจ อตฺตงฺกมญจ
 อสฺสาทญจ อาทินวญจ นิสฺสรณญจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ ฯ อยํ
 วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ อรหํ ชีณาสโว วุสิตฺวา กตกรณฺเียว โอิหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทฺตโต
 ปริกฺขิณภวสฺสโลชนฺ โสสมมทญฺจาวิมุตฺโตติ ฯ

[๙๑๙]

ปฺลวจิมาณี ภิกขเว อิทฺธิยานี ฯ กตมาณี ปญจ ฯ สฺวจินฺทริยํ ทฺถจฺจินฺทริยํ
 โสมนสฺสอินฺทริยํ โทมนสฺสอินฺทริยํ อุเปกฺจินฺทริยํ ฯ

[๙๒๐]

เย หิ เกจฺจ ภิกขเว สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา อิมสํ ปญจนัน อิทฺธิยานัน
 สมฺททยญจ อตฺตงฺกมญจ อสฺสาทญจ อาทินวญจ นิสฺสรณญจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ ฯ
 นเม เต ภิกขเว สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา สมณฺเสสุ วา สมณฺสมฺมตา พฺราหฺมณฺเสสุ
 วา พฺราหฺมณฺสมฺมตา น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺจตฺถํ วา พฺราหฺมญฺจตฺถํ
 วา ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ ฯ

[๙๒๑]

เย^๑ หิ เกจฺจ ภิกขเว สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา อิมสํ ปญจนัน อิทฺธิยานัน
 สมฺททยญจ อตฺตงฺกมญจ อสฺสาทญจ อาทินวญจ นิสฺสรณญจ ยถาภูตํ ปชานนฺติ ฯ
 เต โขเม ภิกขเว สมณฺหา วา พฺราหฺมณฺหา วา สมณฺเสสุ เจว สมณฺสมฺมตา พฺราหฺมณฺเสสุ
 จ พฺราหฺมณฺสมฺมตา เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺจตฺถญจ พฺราหฺมญฺจตฺถญจ ทิฏฺฐเจว
 ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ ฯ

[๙๑๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะไม่ถ่อมมัน เมื่อนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็นพระอรหันตปัญญา อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพ หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

รู้ความเกิดดับแห่งอินทรีย์ ๕ นับว่าเป็นสมณพราหมณ์

[๙๑๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุนทรีย...อุปกจินทรีย.

[๙๒๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

[๙๒๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้น กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๔

[๙๒๒]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ฯ กตมานิ ปณฺจ ฯ สุฉินฺทฺริยํ ทฺวักขินฺทฺริยํ
โสมนสฺสอินฺทฺริยํ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ อุเปกฺขินฺทฺริยํ ฯ

[๙๒๓]

เย หิ เกจฺจ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณา วา สุฉินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺตฺติ
สุฉินฺทฺริยสมฺมุทฺตํ นปฺปชานนฺตฺติ สุฉินฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺตฺติ สุฉินฺทฺริยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ
นปฺปชานนฺตฺติ ทฺวักขินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺตฺติ ฯ โสมนสฺสอินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺตฺติ ฯ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ
นปฺปชานนฺตฺติ ฯ อุเปกฺขินฺทฺริยํ นปฺปชานนฺตฺติ อุเปกฺขินฺทฺริยสมฺมุทฺตํ นปฺปชานนฺตฺติ
อุเปกฺขินฺทฺริยนิโรธํ นปฺปชานนฺตฺติ อุเปกฺขินฺทฺริยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ นปฺปชานนฺตฺติ ฯ นเม
เต ภิกฺขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณา วา สมณฺเสุ วา สมณฺสมฺมตา พุราหฺมณฺเสุ วา
พุราหฺมณสมฺมตา น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามณฺยตฺถํ วา พุราหฺมณฺยตฺถํ วา
ทิกฺกุเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺตฺติ ฯ

[๙๒๔]

เย จ โข เกจฺจ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณา วา สุฉินฺทฺริยํ ปชานนฺตฺติ
สุฉินฺทฺริยสมฺมุทฺตํ ปชานนฺตฺติ สุฉินฺทฺริยนิโรธํ ปชานนฺตฺติ สุฉินฺทฺริยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ
ปชานนฺตฺติ ทฺวักขินฺทฺริยํ ปชานนฺตฺติ ฯ โสมนสฺสอินฺทฺริยํ ปชานนฺตฺติ ฯ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ
ปชานนฺตฺติ ฯ อุเปกฺขินฺทฺริยํ ปชานนฺตฺติ อุเปกฺขินฺทฺริยสมฺมุทฺตํ ปชานนฺตฺติ อุเปกฺขินฺทฺริยนิโรธํ
ปชานนฺตฺติ อุเปกฺขินฺทฺริยนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ ปชานนฺตฺติ ฯ เต จ โขเม ภิกฺขเว สมณฺหา
วา พุราหฺมณา วา สมณฺเสุ เจว สมณฺสมฺมตา พุราหฺมณฺเสุ จ พุราหฺมณสมฺมตา เต
จ ปนายสฺมนฺโต สามณฺยตฺถจ พุราหฺมณฺยตฺถจ ทิกฺกุเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา
สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺตฺตีติ ฯ

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

รู้ความเกิดดับแห่งอินทรีย์ ๕ เป็นสมณพราหมณ์

[๙๒๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
 สุนทรีย...อุเปกอินทรีย.

[๙๒๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดซึ่งสุนทรีย
 ความเกิดแห่งสุนทรีย ความดับแห่งสุนทรีย และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่ง
 สุนทรีย ไม่รู้ชัดซึ่งทุกอินทรีย... โสมนัสสินทรีย... โทมนัสสินทรีย... อุเปกอินทรีย
 ความเกิดแห่งอุเปกอินทรีย ความดับแห่งอุเปกอินทรีย และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับ
 แห่งอุเปกอินทรีย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่นับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ
 หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ เพราะท่านเหล่านั้นไม่กระทำที่แจ้งซึ่งประโยชน์
 ของความเป็นสมณะ หรือของความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน
 เข้าถึงอยู่.

[๙๒๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดซึ่งสุนทรีย
 ความเกิดแห่งสุนทรีย ความดับแห่งสุนทรีย และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งสุนทรีย
 รู้ชัดซึ่งทุกอินทรีย... โทมนัสสินทรีย... อุเปกอินทรีย ความเกิดแห่งอุเปกอินทรีย
 ความดับแห่งอุเปกอินทรีย และปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับแห่งอุเปกอินทรียสมณะหรือ
 พราหมณ์เหล่านั้น เรานับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์
 เพราะท่านเหล่านั้น กระทำที่แจ้งซึ่งประโยชน์ของความเป็นสมณะ และของความเป็น
 พราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๕

[๙๒๕]

ปณฺณิมาณี ภิกฺขเว อีฬฺหุริยานีฯ กตฺมานิ ปณฺณจฯ สฺขินฺหุริยํ ทฺถกฺขินฺหุริยํ
โสมนสฺสินฺหุริยํ โทมนสฺสินฺหุริยํ อุเปกฺขินฺหุริยํฯ

[๙๒๖]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว สฺขินฺหุริยํฯ ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ สฺขํ กายิกํ สาทํ
กายสมฺพสฺสขํ สฺขํ สาทํ เวทยิตฺตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สฺขินฺหุริยํฯ

[๙๒๗]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว ทฺถกฺขินฺหุริยํฯ ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ ทฺถกฺขํ กายิกํ อสาทํ
กายสมฺพสฺสขํ ทฺถกฺขํ อสาทํ เวทยิตฺตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺถกฺขินฺหุริยํฯ

[๙๒๘]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว โสมนสฺสินฺหุริยํฯ ยํ โข ภิกฺขเว เจตสิกํ สฺขํ เจตสิกํ สาทํ
มโนสมฺพสฺสขํ สฺขํ สาทํ เวทยิตฺตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โสมนสฺสินฺหุริยํฯ

[๙๒๙]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว โทมนสฺสินฺหุริยํฯ ยํ โข ภิกฺขเว เจตสิกํ ทฺถกฺขํ เจตสิกํ อสาทํ
มโนสมฺพสฺสขํ ทฺถกฺขํ อสาทํ เวทยิตฺตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โทมนสฺสินฺหุริยํฯ

[๙๓๐]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว อุเปกฺขินฺหุริยํฯ ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ วา เจตสิกํ วา
เนวสาดํนาสาดํ เวทยิตฺตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุเปกฺขินฺหุริยํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว
ปณฺณจินฺหุริยานีติฯ

วิมังคสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการจำแนกอินทรีย์ ๕

[๙๒๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สุขินทรีย์...อุpekอินทรีย์.

[๙๒๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุขินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางกาย ความสำราญทางกาย
เวทนาอันเป็นสุขสำราญ เกิดแต่กายสัมผัส นี้เรียกว่า สุขินทรีย์.

[๙๒๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกอินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางกาย ความไม่สำราญ
ทางกาย เวทนาอันเป็นทุกข์ไม่สำราญ เกิดแต่กายสัมผัส นี้เรียกว่า ทุกอินทรีย์.

[๙๒๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โสมนัสสินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางใจ ความสำราญทางใจ
เวทนาอันเป็นสุขสำราญ เกิดแต่มนโสัมผัส นี้เรียกว่า โสมนัสสินทรีย์.

[๙๒๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทมนัสสินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางใจ ความไม่สำราญ
ทางใจ เวทนาอันเป็นทุกข์ไม่สำราญ เกิดแต่มนโสัมผัส นี้เรียกว่า โทมนัสสินทรีย์.

[๙๓๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุpekอินทรีย์เป็นไฉน? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่ อันไฉ่
ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี้เรียกว่า อุpekอินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

[๙๓๑]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ฯ กตฺมานิ ปณฺณจ ฯ สุฉินฺทฺริยํ ทฺถกฺฉินฺทฺริยํ
โสมนสฺสอินฺทฺริยํ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ อุเปกฺฉินฺทฺริยํ ฯ

[๙๓๒]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว สุฉินฺทฺริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ สฺขํ กายิกํ สาทํ
กายสมฺพสฺสขํ สฺขํ สาทํ เวทฺยิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สุฉินฺทฺริยํ ฯ

[๙๓๓]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว ทฺถกฺฉินฺทฺริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ ทฺถกฺฉํ กายิกํ อสาทํ
กายสมฺพสฺสขํ ทฺถกฺฉํ อสาทํ เวทฺยิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺถกฺฉินฺทฺริยํ ฯ

[๙๓๔]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว โสมนสฺสอินฺทฺริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว เจตฺตีกํ สฺขํ เจตฺตีกํ สาทํ
มโนสมฺพสฺสขํ สฺขํ สาทํ เวทฺยิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โสมนสฺสอินฺทฺริยํ ฯ

[๙๓๕]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว โทมนสฺสอินฺทฺริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว เจตฺตีกํ ทฺถกฺฉํ เจตฺตีกํ อสาทํ
มโนสมฺพสฺสขํ ทฺถกฺฉํ อสาทํ เวทฺยิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โทมนสฺสอินฺทฺริยํ ฯ

[๙๓๖]

กตฺมณฺจ ภิกฺขเว อุเปกฺฉินฺทฺริยํ ฯ ยํ โข ภิกฺขเว กายิกํ วา เจตฺตีกํ วา
เนวสาดํนาสาดํ เวทฺยิตํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุเปกฺฉินฺทฺริยํ ฯ

[๙๓๗]

ตตฺร ภิกฺขเว ยถจฺจ สุฉินฺทฺริยํ ยถจฺจ โสมนสฺสอินฺทฺริยํ สุขา สฺวา เวทนา ทฏฺฐพฺพา ฯ

[๙๓๘]

ตตฺร ภิกฺขเว ยถจฺจ ทฺถกฺฉินฺทฺริยํ ยถจฺจ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ ทฺถกฺขา สฺวา เวทนา
ทฏฺฐพฺพา ฯ

วิงศ์สูตรที่ ๒

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ เป็นสุขทุกข์และอกุขมสุข

[๙๓๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
สัจฉินทรีย์...อุปกฉินทรีย์.

[๙๓๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัจฉินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางกาย... นี้เรียกว่า
สัจฉินทรีย์.

[๙๓๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกฉินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางกาย... นี้เรียกว่า
ทุกฉินทรีย์.

[๙๓๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โสมนัสฉินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางใจ... นี้เรียกว่า
โสมนัสฉินทรีย์.

[๙๓๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทมนัสฉินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางใจ... นี้เรียกว่า
โทมนัสฉินทรีย์.

[๙๓๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุปกฉินทรีย์เป็นไฉน? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่
ไม่ใช่ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี้เรียกว่า อุปกฉินทรีย์.

[๙๓๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น สัจฉินทรีย์และโสมนัสฉินทรีย์
พึงเห็นว่า เป็นสุขเวทนา.

[๙๓๘]

ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น ทุกฉินทรีย์และโทมนัสฉินทรีย์ พึงเห็นว่า เป็น
ทุกข์เวทนา.

[๙๓๙]

ตตร ภิกขเว ยทิทำ อูเปกฺขินฺทริยํ อทุกขมสุขา สฺวา เวทนา ทฎฺฐพฺพาฯ อิมานิ
โฆ ภิกขเว ปญฺจอินฺทริยานีติฯ

[๙๔๐]

ปญฺจิมานิ ภิกขเว อินฺทริยานิฯ กตมานิ ปญฺจฯ สฺวจินฺทริยํ ทฺวักขินฺทริยํ
โสมนสฺสอินฺทริยํ โทมนสฺสอินฺทริยํ^๑ อูเปกฺขินฺทริยํฯ

[๙๔๑]

กตมณฺจ ภิกขเว สฺวจินฺทริยํฯ ยํ โฆ ภิกขเว กายิกํ สฺวํ กายิกํ สฺวํ
กายสมฺมุสฺสํ สฺวํ สฺวํ เวทยิตฺตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว สฺวจินฺทริยํฯ

[๙๔๒]

กตมณฺจ ภิกขเว ทฺวักขินฺทริยํฯ ยํ โฆ ภิกขเว กายิกํ ทฺวักขํ กายิกํ อสฺวํ
กายสมฺมุสฺสํ ทฺวักขํ อสฺวํ เวทยิตฺตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว ทฺวักขินฺทริยํฯ

[๙๔๓]

กตมณฺจ ภิกขเว โสมนสฺสอินฺทริยํฯ ยํ โฆ ภิกขเว เจตสิกํ สฺวํ เจตสิกํ สฺวํ
มโนสมฺมุสฺสํ สฺวํ สฺวํ เวทยิตฺตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว โสมนสฺสอินฺทริยํฯ

[๙๔๔]

กตมณฺจ ภิกขเว โทมนสฺสอินฺทริยํฯ ยํ โฆ ภิกขเว เจตสิกํ ทฺวักขํ เจตสิกํ อสฺวํ
มโนสมฺมุสฺสํ ทฺวักขํ อสฺวํ เวทยิตฺตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว โทมนสฺสอินฺทริยํฯ

[๙๔๕]

กตมณฺจ ภิกขเว อูเปกฺขินฺทริยํฯ ยํ โฆ ภิกขเว กายิกํ วา เจตสิกํ วา
เนวสฺวตฺตํ เวทยิตฺตํฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว อูเปกฺขินฺทริยํฯ

๑. โทมนสฺสอินฺทริยํ -ผู้รวบรวม

[๙๓๙]

ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น อุปกจินทรีย์ พึงเห็นว่า เป็นอทุกขมสุขเวทนา
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

วิภังคสูตรที่ ๓

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ ย่นเข้าเป็น ๓

[๙๔๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
 สุขินทรีย์...อุปกจินทรีย์.

[๙๔๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุขินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางกาย... นี้เรียกว่า
 สุขินทรีย์.

[๙๔๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางกาย... นี้เรียกว่า
 ทุกขินทรีย์.

[๙๔๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โสมนัสสินทรีย์เป็นไฉน? ความสุขทางใจ... นี้เรียกว่า
 โสมนัสสินทรีย์.

[๙๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทมนัสสินทรีย์เป็นไฉน? ความทุกข์ทางใจ... นี้เรียกว่า
 โทมนัสสินทรีย์.

[๙๔๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุปกจินทรีย์เป็นไฉน? เวทนาอันสำราญก็ไม่ใช่
 ไม่ใช่ความสำราญก็ไม่ใช่ ทางกายหรือทางใจ นี้เรียกว่า อุปกจินทรีย์.

[๙๔๖]

ตตร ภิกขเว ยถจ สุกินฺทริยํ ยถจ โสมนสฺสอินฺทริยํ สุขา สฺวา เวทนา ทฏฺฐพฺพาฯ

[๙๔๗]

ตตร ภิกขเว ยถจ ทุกฺขินฺทริยํ ยถจ โทมนสฺสอินฺทริยํ ทุกฺขา สฺวา เวทนา
ทฏฺฐพฺพาฯ

[๙๔๘]

ตตร ภิกขเว ยทิตฺถํ อุเปกฺขินฺทริยํ อทุกฺขมสุขา สฺวา เวทนา ทฏฺฐพฺพาฯ
อิตฺถิ โข ภิกขเว อิมานิ ปญฺจอินฺทริยานิ ปญฺจ หุตฺวา ตีณิ โหนฺติ ตีณิ หุตฺวา ปญฺจ
โหนฺติ ปริยาเยนาติฯ

[๙๔๙]

ปญฺจิมานิ ภิกขเว อินฺทริยานิฯ กตมานิ ปญฺจฯ สุกินฺทริยํ ทุกฺขินฺทริยํ
โสมนสฺสอินฺทริยํ โทมนสฺสอินฺทริยํ อุเปกฺขินฺทริยํฯ

[๙๕๐]

สุขเวทนียํ ภิกขเว ผสฺสํ ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุกินฺทริยํฯ โส สุกฺขิตฺว สฺมานโน
สุกฺขิตฺสุมิตฺติ ปชานาติ ตสฺเสว สุขเวทนียสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยนฺตชฺชํ เวทยิตฺตํ
สุขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏฺิจฺจ อุปฺปนฺนํ สุกินฺทริยํ ตํ นิรุชฺฌติ ตํ วุปฺสมตฺตีติ^๑ ปชานาติฯ

[๙๕๑]

ทุกฺขเวทนียํ ภิกขเว ผสฺสํ ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขินฺทริยํฯ โส ทุกฺขิตฺว
สฺมานโน ทุกฺขิตฺสุมิตฺติ ปชานาติ ตสฺเสว ทุกฺขเวทนียสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ยนฺตชฺชํ
เวทยิตฺตํ [๒] ทุกฺขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏฺิจฺจ อุปฺปนฺนํ ทุกฺขินฺทริยํ ตํ นิรุชฺฌติ ตํ
วุปฺสมตฺตีติ ปชานาติฯ

๑. ม. พ. วุปฺสมตฺตีติฯ

๒. พ. ตํฯ

[๙๔๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น สุจินทรีย์และโสมนัสสินทรีย์ ฟังเห็นว่า เป็นสุขเวทนา.

[๙๔๗]

ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น ทุกจินทรีย์และโสมนัสสินทรีย์ ฟังเห็นว่า เป็นทุกขเวทนา.

[๙๔๘]

ในอินทรีย์ ๕ ประการนั้น อุเปกจินทรีย์ ฟังเห็นว่า เป็นอทุกขมสุขเวทนา อินทรีย์มี ๕ ประการนี้ เป็น ๕ แล้วย่นเข้าเป็น ๓ เป็น ๓ แล้ว ขยายออกเป็น ๕ ก็ได้ โดยปริยาย ด้วยประการดังนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

อรหันตสูตร

อินทรีย์ ๕ อาศัยผัสสะเกิดเวทนา

[๙๔๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สุจินทรีย์...อุเปกจินทรีย์.

[๙๕๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุจินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา เกิดขึ้น ภิกษุ นั้นสบายกาย ก็รู้ชัดว่าสบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ สุจินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๙๕๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกจินทรีย์ย่อมอาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนา เกิดขึ้น ภิกษุ นั้นไม่สบายกาย ก็รู้ชัดว่าเราไม่สบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ ทุกจินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๙๕๒]

โสมนัสสเวทนีย์ ภิกขเว ผัสส์ ปฏิจจ อุปปชชติ โสมนัสสินุทริยํ ๑ โส สุมโนว
สมาโน สุมโนสมิทธิ ปชานาติ ตสเสว โสมนัสสเวทนียสส ผัสสสส นโรธา ยนุตชชํ
เวทยิตํ โสมนัสสเวทนีย์ ผัสส์ ปฏิจจ อุปปนฺนํ โสมนัสสินุทริยํ ตํ นิรุชฌติ ตํ
วูปสมตีติ ปชานาติ ๑

[๙๕๓]

โทมนัสสเวทนีย์ ภิกขเว ผัสส์ ปฏิจจ อุปปชชติ โทมนัสสินุทริยํ ๑ โส
ทุมมโนว สมาโน ทุมมโนสมิทธิ ปชานาติ ตสเสว โทมนัสสเวทนียสส ผัสสสส
นโรธา ยนุตชชํ เวทยิตํ โทมนัสสเวทนีย์ ผัสส์ ปฏิจจ อุปปนฺนํ โทมนัสสินุทริยํ ตํ
นิรุชฌติ ตํ วูปสมตีติ ปชานาติ ๑

[๙๕๔]

อุเปกขาเวทนีย์ ภิกขเว ผัสส์ ปฏิจจ อุปปชชติ อุเปกขินุทริยํ ๑ โส
อุเปกขโกว สมาโน อุเปกขโกสมิทธิ ปชานาติ ตสเสว อุเปกขาเวทนียสส ผัสสสส
นโรธา ยนุตชชํ เวทยิตํ อุเปกขาเวทนีย์ ผัสส์ ปฏิจจ อุปปนฺนํ อุเปกขินุทริยํ ตํ
นิรุชฌติ ตํ วูปสมตีติ ปชานาติ ๑

[๙๕๕]

เสยยถาปี ภิกขเว ทวินฺนํ กญฺจันํ สงฺฆมฺณสโมธานา^๑ อุตฺมา ชายติ เตโฆ
อภินิพพตฺตติ เตสฺสเยว กญฺจันํ นานาภาวนิกุเชปา^๒ ยา ตชชชา อุตฺมา ตา นิรุชฌติ
ตา วูปสมตี ๑ เอวเมว โข ภิกขเว สุขเวทนีย์ ผัสส์ ปฏิจจ อุปปชชติ สุขินุทริยํ โส
สุชีโตว สมาโน สุขชีโตสมิทธิ ปชานาติ ตสเสว สุขเวทนียสส ผัสสสส นโรธา ยนุตชชํ
เวทยิตํ สุขเวทนีย์ ผัสส์ ปฏิจจ อุปปนฺนํ สุขินุทริยํ ตํ นิรุชฌติ ตํ วูปสมตีติ
ปชานาติ ๑ ทุกฺขเวทนีย์ ภิกขเว ผัสส์ ปฏิจจ ๑เป ๑ โสมนัสสเวทนีย์ ภิกขเว ผัสส์
ปฏิจจ ๑ โทมนัสสเวทนีย์ ภิกขเว ผัสส์ ปฏิจจ ๑ อุเปกขาเวทนีย์ ภิกขเว ผัสส์
ปฏิจจ อุปปชชติ อุเปกขินุทริยํ โส อุเปกขโกว สมาโน อุเปกขโกสมิทธิ ปชานาติ
ตสเสว อุเปกขาเวทนียสส ผัสสสส นโรธา ยนุตชชํ เวทยิตํ อุเปกขาเวทนีย์ ผัสส์
ปฏิจจ อุปปนฺนํ^๓ อุเปกขินุทริยํ ตํ นิรุชฌติ ตํ วูปสมตีติ ปชานาตีติ ๑

๑. ม. สงฺฆมฺณสโมธานา ๑. ย. สงฺฆมฺณนาสโมธานา ๑

๒. ม. นานาภาวาวินิกุเชปา ๑. ย. นานาภาวาวินิกุเชปา ๑

๓. ม. อุปปชชติ ๑

[๙๕๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โสมนัสสินทรีย์ย่อมาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสสเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุนั้นสบายใจ ก็รู้ชัดว่าเราสบายใจ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสสเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ โสมนัสสินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสสเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๙๕๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทมนัสสินทรีย์ย่อมาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสสเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุไม่สบายใจ ก็รู้ชัดว่าเราไม่สบายใจ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสสเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ โทมนัสสินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสสเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๙๕๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุpekขินทรีย์ย่อมาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุนั้นรู้สึกเฉยๆ ก็รู้ชัดว่าเรารู้สึกเฉยๆ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ อุpekขินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป.

[๙๕๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนไม้ ๒ อันเสียดสีกันจึงเกิดความร้อน เกิดไฟขึ้น เพราะแยกไม้ ๒ อันนั้นเองให้ออกจากกันเสีย ความร้อนที่เกิดเพราะความเสียดสี ย่อมดับไป สงบไป ฉนใด สุขินทรีย์ย่อมาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุนั้นสบายกาย ก็รู้ชัดว่าเราสบายกาย ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะ คือ สุขินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป ทุกขินทรีย์ย่อมาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ โสมนัสสินทรีย์ย่อมาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัสสเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ โสมนัสสินทรีย์ย่อมาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัสสเวทนาเกิดขึ้น ฯลฯ อุpekขินทรีย์ย่อมาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนาเกิดขึ้น ภิกษุนั้นรู้สึกเฉยๆ ก็รู้ชัดว่าเรารู้สึกเฉยๆ ย่อมรู้ชัดว่า เพราะผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนานั้นแหละดับไป เวทนาซึ่งเกิดแต่ผัสสะนั้น คือ อุpekขินทรีย์ที่อาศัยผัสสะอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาเวทนาเกิดขึ้นนั้น ย่อมดับไป สงบไป ฉนนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๕

[๙๕๖]

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ๑ กตฺมานิ ปณฺณจ ๑ ทฺถุจฺฉินฺทฺริยํ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ
สฺสจฺฉินฺทฺริยํ โสมนสฺสอินฺทฺริยํ อุเปกฺจฺฉินฺทฺริยํ ๑

[๙๕๗]

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหฺรโต อุปฺปชฺชติ
ทฺถุจฺฉินฺทฺริยํ ๑ โส เอวํ ปชานาติ อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ ทฺถุจฺฉินฺทฺริยํ ตณฺจ โข สนิมิตฺตํ
สนิทานํ สสงฺขารํ สปปจฺจยํ ตณฺจ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ อปปจฺจยํ ทฺถุจฺฉินฺทฺริยํ
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ ๑ โส ทฺถุจฺฉินฺทฺริยณฺจ ปชานาติ ทฺถุจฺฉินฺทฺริย-
สมุทฺถยณฺจ ปชานาติ ทฺถุจฺฉินฺทฺริยนิโรธณฺจ ปชานาติ ยตฺถ จุปฺปนฺนํ ทฺถุจฺฉินฺทฺริยํ
อปฺริเสตํ นิรฺุชฺชติ ตณฺจ ปชานาติ ๑ กตฺถ จุปฺปนฺนํ ทฺถุจฺฉินฺทฺริยํ อปฺริเสตํ นิรฺุชฺชติ ๑
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเห วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ฌมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกฺขํ
ปีติสฺสํ ปจฺมชฺฌานํ อุปฺสมปฺชช วิหฺรติ ๑ เอตฺถ จุปฺปนฺนํ ทฺถุจฺฉินฺทฺริยํ อปฺริเสตํ
นิรฺุชฺชติ ๑ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อณฺณาสี ทฺถุจฺฉินฺทฺริยสฺส นิโรธํ ตถตฺตตาย
จิตฺตํ อุปฺสํหฺรติ ๑

[๙๕๘]

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหฺรโต อุปฺปชฺชติ
โทมนสฺสอินฺทฺริยํ ๑ โส เอวํ ปชานาติ อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ ตณฺจ โข
สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปปจฺจยํ ตณฺจ ๒ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ อปปจฺจยํ
โทมนสฺสอินฺทฺริยํ อุปฺปชฺชตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ ๓ ๑ โส โทมนสฺสอินฺทฺริยณฺจ ปชานาติ
โทมนสฺสอินฺทฺริยสมุทฺถยณฺจ ปชานาติ โทมนสฺสอินฺทฺริยนิโรธณฺจ ปชานาติ ยตฺถ จุปฺปนฺนํ
โทมนสฺสอินฺทฺริยํ อปฺริเสตํ นิรฺุชฺชติ ตณฺจ ปชานาติ ๑ กตฺถ จุปฺปนฺนํ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ
อปฺริเสตํ นิรฺุชฺชติ ๑ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิตฺถกฺกวจิหารานํ วุปฺสมา อชฺชตฺตํ สมฺปสาทนํ
เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาริขํ ปีติสฺสํ ทฺถุจฺฉินฺทฺริยณฺจ อุปฺสมปฺชช วิหฺรติ ๑
เอตฺถ จุปฺปนฺนํ โทมนสฺสอินฺทฺริยํ อปฺริเสตํ นิรฺุชฺชติ ๑ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
อณฺณาสี โทมนสฺสอินฺทฺริยสฺส นิโรธํ ตถตฺตตาย จิตฺตํ อุปฺสํหฺรติ ๑

๑. ส. สทฺทฺวาเรสุ อุปฺสํหาสีติ ปาโง ทิสฺสตี ๑

๒. ย. ตํ วต ๑

๓. ม. อิตฺตทฺโท น ทิสฺสตี ๑ เอวฺมฺปริปี ๑

อุปปฏิภิกสูตร

อินทรีย์ ๕ มีนิमितเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่ง

[๙๕๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ
ทุกขอินทรีย์ ๑ โทมนัสอินทรีย์ ๑ สุกขอินทรีย์ ๑ โสมนัสอินทรีย์ ๑ อุเปกขอินทรีย์ ๑.

[๙๕๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจ
เด็ดเดี่ยว ทุกขอินทรีย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า ทุกขอินทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา
และทุกขอินทรีย์นั้นนิमित มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุमानเอาว่า
ทุกขอินทรีย์นั้นไม่ต้องนิमित ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ ดังนี้
มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดทุกขอินทรีย์ เหตุเกิดแห่งทุกขอินทรีย์ ความดับแห่ง
ทุกขอินทรีย์ และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งทุกขอินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ทุกขอินทรีย์
ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้
สังตจากกาม สังตจากอกุศลธรรม เข้าปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่
ทุกขอินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้ว
ซึ่งความดับแห่งทุกขอินทรีย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๙๕๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจ
เด็ดเดี่ยว โทมนัสอินทรีย์เกิดขึ้น เธอย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า โทมนัสอินทรีย์เกิดขึ้นแล้วแก่เรา
และโทมนัสอินทรีย์นั้นนิमित มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุमानเอาว่า
โทมนัสอินทรีย์นั้นไม่ต้องนิमित ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้
ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เธอย่อมรู้ชัดโทมนัสอินทรีย์ เหตุเกิดแห่งโทมนัสอินทรีย์
ความดับแห่งโทมนัสอินทรีย์ และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งโทมนัสอินทรีย์
ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็โทมนัสอินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าทุติยฌาน อันมีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน
เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่
สมาธิอยู่ โทมนัสอินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า
ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งโทมนัสอินทรีย์และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๙๕๙]

อิช ปน ภิกขเว ภิกขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหโรโต
 อูปฺปชฺชติ สฺสชินฺนุทฺธิยํ^๑ โส เอวํ ปชานาติ อูปฺปนฺนํ โข เม อิทํ สฺสชินฺนุทฺธิยํ ตถจ
 โข สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปปจฺจยํ ตถจ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ อปปจฺจยํ
 สฺสชินฺนุทฺธิยํ อูปฺปชฺชิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ^๑ โส สฺสชินฺนุทฺธิยญจ ปชานาติ สฺสชินฺนุทฺธิย-
 สมุทฺทยญจ ปชานาติ สฺสชินฺนุทฺธิยนิโรธญจ ปชานาติ ยตถ จูปฺปนฺนํ สฺสชินฺนุทฺธิยํ
 อปริเสสํ นิรุชฺฌติ ตถจ ปชานาติ^๑ กตถ จูปฺปนฺนํ สฺสชินฺนุทฺธิยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ^๑
 อิช ภิกขเว ภิกขุ ปีติยา จ วิราคา อุกฺกโข จ วิหริตี สโต จ สมฺปชาโน สุขญจ
 กาเยน ปฏิสฺสเวเทติ ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ อุกฺกโข สติมา สุขวิหารีติ ตติยชฺฌานํ
 อูปฺสมฺปชฺช วิหริตี^๑ เอตถ จูปฺปนฺนํ สฺสชินฺนุทฺธิยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ^๑ อयํ วุจฺจติ
 ภิกขเว ภิกขุ อญฺญาสิ สฺสชินฺนุทฺธิยสฺส นิโรธํ ตถตฺตตาย จิตฺตํ อูปฺสํหริตี^๑

[๙๖๐]

อิช ปน ภิกขเว ภิกขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหโรโต
 อูปฺปชฺชติ โสมนสฺสชินฺนุทฺธิยํ^๑ โส เอวํ ปชานาติ อูปฺปนฺนํ โข เม อิทํ โสมนสฺสชินฺนุทฺธิยํ
 ตถจ โข สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปปจฺจยํ ตถจ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ
 อปปจฺจยํ โสมนสฺสชินฺนุทฺธิยํ อูปฺปชฺชิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชตีติ^๑ โส โสมนสฺส-
 สชินฺนุทฺธิยญจ ปชานาติ โสมนสฺสชินฺนุทฺธิยสมุทฺทยญจ ปชานาติ โสมนสฺสชินฺนุทฺธิยนิโรธญจ
 ปชานาติ ยตถ จูปฺปนฺนํ โสมนสฺสชินฺนุทฺธิยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ ตถจ ปชานาติ^๑ กตถ
 จูปฺปนฺนํ โสมนสฺสชินฺนุทฺธิยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ^๑ อิช ภิกขเว ภิกขุ สุขสฺส จ ปหานา
 ทุกฺกสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อตถงฺกมา อทุกฺกมสุขํ อุกฺกขา-
 สติปาริสฺสุทฺธี จตฺตถชฺฌานํ อูปฺสมฺปชฺช วิหริตี^๑ เอตถ จูปฺปนฺนํ โสมนสฺสชินฺนุทฺธิยํ
 อปริเสสํ นิรุชฺฌติ^๑ อयํ วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ อญฺญาสิ โสมนสฺสชินฺนุทฺธิยสฺส นิโรธํ
 ตถตฺตตาย จิตฺตํ อูปฺสํหริตี^๑

[๙๖๑]

อิช ปน ภิกขเว ภิกขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหโรโต
 อูปฺปชฺชติ อุกฺกชินฺนุทฺธิยํ^๑ โส เอวํ ปชานาติ อูปฺปนฺนํ โข เม อิทํ อุกฺกชินฺนุทฺธิยํ
 ตถจ โข สนิมิตฺตํ สนิทานํ สสงฺขารํ สปปจฺจยํ ตถจ โข^๒ อนิมิตฺตํ อนิทานํ อสงฺขารํ

๑. โสมนสฺสชินฺนุทฺธิยํ - ผู้รวบรวม

๒. ม. โขสทฺโท นตฺถิ^๑

[๙๕๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีความเด็ดเดี่ยว^๑ สุจินทรีย์เกิดขึ้น เขาย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า สุจินทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และสุจินทรีย์นั้นมิตินิมิต มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุমানเอาว่า สุจินทรีย์นั้นไม่ต้องมิตินิมิต ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เขาย่อมรู้ชัดสุจินทรีย์ เหตุเกิดแห่งสุจินทรีย์ ความดับแห่งสุจินทรีย์ และข้อปฏิบัติที่ดับโดยไม่เหลือแห่งสุจินทรีย์เกิดขึ้นแล้ว ก็สุจินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป เข้าตติยฌานที่พระอรหันต์ทั้งหลาย สรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีเบกขา^๒ มีสติอยู่เป็นสุข สุจินทรีย์เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งสุจินทรีย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๙๖๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว โสมนัสสินทรีย์เกิดขึ้น เขารู้ชัดอย่างนี้ว่า โสมนัสสินทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และโสมนัสสินทรีย์นั้นมิตินิมิต มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุমানเอาว่า โสมนัสสินทรีย์นั้นไม่ต้องมิตินิมิต ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เขาย่อมรู้ชัดโสมนัสสินทรีย์ เหตุเกิดแห่งโสมนัสสินทรีย์ ความดับแห่งโสมนัสสินทรีย์ และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งโสมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็โสมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าจตุตถฌานไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข และละทุกข์ละสุข และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ โสมนัสสินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งโสมนัสสินทรีย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

[๙๖๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว อุปกจินทรีย์เกิดขึ้น เขาย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า อุปกจินทรีย์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา และอุปกจินทรีย์นั้นมิตินิมิต มีเหตุ มีเครื่องปรุงแต่ง มีปัจจัย แต่จะอนุমানเอาว่า

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งพระสูตรนี้ ใช้สำนวนแปลว่า "มีใจเด็ดเดี่ยว" -ผู้รวบรวม

๒. อุเบกขา -ผู้รวบรวม

อปปัจจยัม อูเปกฺกจินฺทริยัม อูปฺปชฺชิสฺสตีติ เนตัม จานันฺ วิชฺชตีติฯ โส อูเปกฺกจินฺทริยญฺจ
 ปชานาติ อูเปกฺกจินฺทริยสมฺมุทญฺจ ปชานาติ อูเปกฺกจินฺทริยนิโรธญฺจ ปชานาติ ยตฺถ
 จุปฺปนฺนํ อูเปกฺกจินฺทริยัม อปฺริเสสํ นิรุชฺฌตีติ ตถฺจ ปชานาติฯ กตฺถ จุปฺปนฺนํ อูเปก-
 กฺกจินฺทริยัม อปฺริเสสํ นิรุชฺฌตีติฯ อิทฺถ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญาตฺถ
 สมตฺติกมฺม สญฺญาเวทยิตฺถนิโรธํ อูปฺปชฺช วิหฺรตีติฯ เอตฺถ จุปฺปนฺนํ อูเปกฺกจินฺทริยัม
 อปฺริเสสํ นิรุชฺฌตีติฯ อयํ วุจฺจตีติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อญฺญาตีติ อูเปกฺกจินฺทริยสฺส นิโรธํ ตถฺจ
 ตาย จิตฺตํ อูปฺปชฺชตีติฯ

สุจินฺทริยวคฺโค จตฺตฺโต ฯ

ตสฺสุทฺถานัน

สุทฺถกญฺจ โสโต^๑ อรหา
 วิภงฺเคน ตโย วุตฺตา

เทว สมณพฺรหฺมณฺณ จ
 อรหโต^๒ อูปฺปฏฺิเณน จาติฯ

๑. ไป ... เทว ว โสโต เทว อรหา ... อูปฺปวารีเณน จาติฯ ม. สุทฺธิกญฺจ โสโต อรหา เทว สมณพฺรหฺมณา ... .. กฏฺโฐ
 อูปฺปฏฺิภาตฺติกนฺตีฯ

๒. ญ. อรณฺนิ ... ฯ

อุปกะจินทรีย์นั้น ไม่ต้องมีนิमित ไม่มีเหตุ ไม่มีเครื่องปรุงแต่ง ไม่มีปัจจัย จักเกิดขึ้นได้
 ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เราย่อมรู้ชัดอุปกะจินทรีย์ เหตุเกิดแห่งอุปกะจินทรีย์
 ความดับแห่งอุปกะจินทรีย์ และข้อปฏิบัติเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งอุปกะจินทรีย์
 ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็อุปกะจินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน? ดูกรภิกษุ
 ทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ล่วงแนวสัตถุญาณาสัตถุญายตนะโดยประการทั้งปวงแล้ว
 เข้าสัตถุญาเวทิตนิโรธอยู่ อุปกะจินทรีย์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไปไม่มีเหลือในที่นี้ ภิกษุนี้
 เรากล่าวว่า ได้รู้แล้วซึ่งความดับแห่งอุปกะจินทรีย์ และน้อมจิตเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สุขินทรีย์วรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุททกสูตร	๒. โสตาปันนสูตร
๓. อรหันตสูตร	๔. สมณพราหมณสูตรที่ ๑
๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๖. วิภังคสูตรที่ ๑
๗. วิภังคสูตรที่ ๒	๘. วิภังคสูตรที่ ๓
๙. อรหันตสูตร	๑๐. อุปปฏิกสูตร

ชราวกุโศ ปญจโม

[๙๖๒]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตถึยฺ วิหริติ ปุพฺพพาราเม มิคารมาตุปาสาเทฯ
 เตน โข ปน สมเยน ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสถลลนา วุฏฺฐิตํ ปจฺฉาตเปเก^๑ นิสินฺโน
 โหติ ปิฏฺฐิ โอตายมาโนฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท येन ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ภควโต คตฺตานิ ปาณินา อโนมชฺชนฺโต ภควนฺตํ
 เอตทโวจ

[๙๖๓]

อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภูตํ ภนฺเต น เจวทานิ ภนฺเต ภควโต ตาว ปริสฺสุทฺโธ
 ฉวิวณฺโณ ปริโยทาโต สติถานิ จ คตฺตานิ สนฺถานิ^๒ วลิชาตานิ ปุโรโต ปพฺภาโร จ
 กาโย ทิสฺสติ จ อินฺทฺริยานํ อณฺณถตฺตํ จกฺขุณฺทฺริยสฺส สโตินฺทฺริยสฺส ฆานินฺทฺริยสฺส
 ชิวหินฺทฺริยสฺส กายินฺทฺริยสฺสาคิฯ

[๙๖๔]

เอวญฺเหดํ อานนฺท โหติ ชราชฺมโม โยพฺพญฺญเเว พฺยาธิชฺมโม อาโรเคย
 มรณชฺมโม ชีวิตะฯ น เจว ตาว ปริสฺสุทฺโธ โหติ ฉวิวณฺโณ ปริโยทาโต สติถานิ
 จ โหนฺติ คตฺตานิ สนฺถานิ วลิชาตานิ ปุโรโต ปพฺภาโร จ โหติ กาโย ทิสฺสติ จ
 อินฺทฺริยานํ อณฺณถตฺตํ จกฺขุณฺทฺริยสฺส สโตินฺทฺริยสฺส ฆานินฺทฺริยสฺส ชิวหินฺทฺริยสฺส
 กายินฺทฺริยสฺสาคิฯ อิทมโวจ ภควา อิทํ วตฺวา [^๓] สุกโต อถาปรี เอตทโวจ สตฺถา

[๙๖๕]

ธิ ตํ ชมฺมีชเร อตฺถ
 ตาว มโนรมํ พิมฺพํ
 โยปี วสฺสสํ ชีเว
 น กิณฺจि ปรีวชฺเชติ

ทฺพพญฺญณฺกรณฺชิชเร
 ชราย อภิมทฺทิตํฯ
 สพฺเพ มจฺจุปรายนา^๔
 สพฺพเมวาภิมทฺทิตีฯ

๑. ม. ย. ปจฺฉาตเปฯ

๒. ม. ย. สพฺพานิ พลิยชาตานิฯ เอวมฺปริปีฯ

๓. ม. จฯ

๔. ส. โสปี มจฺจุปรายโนฯ

ชราวรรคที่ ๕

ชราสูตร

ว่าด้วยความแก่

[๙๖๒]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขาไมคารมารดา ในบุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็น แล้วประทับนั่งผินพระปฤษฎางค์ผิงแดดในที่ที่มีแสงแดดส่องมาจากทิศประจิมอยู่ ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว บิบนวดพระกายของพระผู้มีพระภาคด้วยฝ่ามือพลางกราบทูลว่า

[๙๖๓]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นำอัสจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว เวลานี้พระฉวีวรรณของพระผู้มีพระภาค ไม่บริสุทธิผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน พระสรีระก็ห่อหุ้มเป็นเกลียว พระกายก็ค่อมไปข้างหน้า และความแปรปรวนของอินทรีย์ คือ พระจักขุ พระโสตะ พระฆานะ พระจิหฺวา พระกาย ก็ปรากฏอยู่.

[๙๖๔]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ชราธรรมย่อมมีในความเป็นหนุ่มสาว พยาธิธรรมย่อมมีในความไม่มีโรค มรณธรรมย่อมมีในชีวิต ผิพรรณไม่บริสุทธิผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน สรีระก็ห่อหุ้มเป็นเกลียว กายก็ค่อมไปข้างหน้า และความแปรปรวนแห่งอินทรีย์ คือ จักขุ โสตะ ฆานะ จิหฺวา กาย ก็ปรากฏอยู่.

[๙๖๕]

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภณินั้นจบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า ถึงท่านจะติความแก่อันเลวทราม ถึงท่านจะติความแก่อันทำให้ผิพรรณทรามไป รูปอันน่าพึงใจ ก็คงถูกความแก่ย่ำยื้ออยู่นั่นเอง แม้ผู้ใดพึงมีชีวิตอยู่ได้ร้อยปี (ผู้นั้นก็ไม่พ้นความตายไปได้) สัตว์ทั้งปวงมีความตายเป็นเบื้องหน้า ความตายย่อมไม่ละเว้นอะไรๆ ย่อมย่ำยื้อทั้งหมดทีเดียว.

จบ สูตรที่ ๑

[๙๖๖]

สาวตถีนีทาน์ฯ อถ โข อุณฺณาโก พุราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิตฺติ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนุตํ
 นิสีทิตฺติฯ เอกมฺนุตํ นิสินฺโน โข อุณฺณาโก พุราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทวโจ

[๙๖๗]

ปฺลยจิมานี โภ โคตม อินฺทฺริยานี นานาวิสฺยานี นานาโคจฺรานี น อถฺยมมถฺยสฺส
 โคจฺรวิสฺยํ ปจฺจนฺโกนฺติตฺติฯ กตฺมานี ปฺลยจฯ จกฺขุณฺทฺริยํ โสติณฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ
 ชิวฺหิณฺทฺริยํ กายินฺทฺริยํฯ อิมสํ นฺุ โข โภ โคตม ปฺลยจฺนํ อินฺทฺริยานํ นานาวิสฺยานํ
 นานาโคจฺรานํ น อถฺยมมถฺยสฺส โคจฺรวิสฺยํ ปจฺจนฺโกนฺตานํ กิ ปฏฺฐิสฺรณํ โภ จ เนลํ
 โคจฺรวิสฺยํ ปจฺจนฺโกตฺติตฺติฯ

[๙๖๘]

ปฺลยจิมานี พุราหฺมณฺ อินฺทฺริยานี นานาวิสฺยานี นานาโคจฺรานี น อถฺยมมถฺยสฺส
 โคจฺรวิสฺยํ ปจฺจนฺโกนฺติตฺติฯ กตฺมานี ปฺลยจฯ จกฺขุณฺทฺริยํ โสติณฺทฺริยํ ฆานินฺทฺริยํ ชิวฺหิณฺทฺริยํ
 กายินฺทฺริยํฯ อิมสํ โข พุราหฺมณฺ ปฺลยจฺนํ อินฺทฺริยานํ นานาวิสฺยานํ นานาโคจฺรานํ
 น อถฺยมมถฺยสฺส โคจฺรวิสฺยํ ปจฺจนฺโกนฺตานํ มโน ปฏฺฐิสฺรณํ มโน จ^๑ เนลํ โคจฺรวิสฺยํ
 ปจฺจนฺโกตฺติตฺติฯ

[๙๖๙]

มฺนสฺส ปน โภ โคตม กิ ปฏฺฐิสฺรณฺนฺติตฺติฯ มฺนสฺส โข พุราหฺมณฺ สติ ปฏฺฐิสฺรณฺนฺติตฺติฯ

[๙๗๐]

สตียา ปน โภ โคตม กิ ปฏฺฐิสฺรณฺนฺติตฺติฯ สตียา ปน^๒ โข พุราหฺมณฺ วิมฺตฺติตฺติ
 ปฏฺฐิสฺรณฺนฺติตฺติฯ

๑. ไป. ม. ๑ฯ

๒. ไป. ปนสทฺโท นตฺติตฺติฯ

อุณณาภพราหมณสูตร

อินทรีย์ ๕ มีอารมณ์ต่างกัน

(๙๖๖)

สาวตถีนีทาน. ครั้งนั้น อุณณาภพราหมณ์^๑ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

(๙๖๗)

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ มีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน อินทรีย์ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรีย์ ๑ โสตินทรีย์ ๑ ฆานินทรีย์ ๑ ชิวหินทรีย์ ๑ กายินทรีย์ ๑ อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวของอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ซึ่งมีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน และอะไรย่อมเสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของอินทรีย์ ๕ ประการนี้?

(๙๖๘)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ มีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน อินทรีย์ ๕ ประการเป็นไฉน? คือ จักขุนทรีย์ ๑ โสตินทรีย์ ๑ ฆานินทรีย์ ๑ ชิวหินทรีย์ ๑ กายินทรีย์ ๑ ใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวของอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ซึ่งมีอารมณ์ต่างกัน มีโคจรต่างกัน ไม่เสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของกันและกัน และใจย่อมเสวยอารมณ์อันเป็นโคจรของอินทรีย์ ๕ ประการนี้.

(๙๖๙)

- อุ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งใจเล่า?
 พ. ดูกรพราหมณ์ สติเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งใจ.

(๙๗๐)

- อุ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งสติเล่า?
 พ. ดูกรพราหมณ์ วิมุติเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งสติ.

๑. อุณณาภพราหมณ์ -ผู้รวบรวม

[๙๗๑]

วิมุตติยา ปน โภ โคตม ก็ ปฏิสรณนฺติฯ วิมุตติยา โจ พุราหุณ นิพพาน
ปฏิสรณนฺติฯ นิพพานสฺส ปน โภ โคตม ก็ ปฏิสรณนฺติฯ อจฺจสรา พุราหุณ
ปฺลหํ นาสกฺขิ ปฺลหสฺส ปฺริยนฺตํ คเหตุํฯ นิพพานนฺคํ หิ พุราหุณ พุรหุณจฺริยํ
วุสฺสติ นิพพานปรายนํ นิพพานปฺริโยสานนฺติฯ

[๙๗๒]

อด โจ อุณฺณาโภ พุราหุณโณ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺุโมทิตฺวา
อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ

[๙๗๓]

อด โจ ภควา อจฺริรปฺกนฺเต อุณฺณาเถ พุราหุณเณ ภิกฺขุ อามนฺเตสิ

[๙๗๔]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กุฎฺฐาคารี^๑ วา กุฎฺฐาคารสาธา วา อุตฺตราย^๒ วา ปาจฺินาย^๓
วา วาตปานา สุริเย อุกฺคจฺจนฺเต วาตปานเณ รสฺมิโย ปฺริสิตฺวา กาย ปตฺติฏฺฐิตาติฯ
ปจฺฉิมายํ ฆนฺเต ภิตฺติยนฺติฯ เอวเมว โจ ภิกฺขเว อุณฺณาภสฺส พุราหุณสฺส ตถาคเต
สทฺธา นิวิฏฺฐา มฺลชาตา ปตฺติฏฺฐิตา ทพฺพา อสฺหาริยา สมเณน วา พุราหุณเณ
วา เทเวณ วา มารเณ วา พุรหุณฺนา วา เกนจิ วา โลกสฺมีฯ อิมฺมฺหิ เจ ภิกฺขเว
สมเย อุณฺณาโภ พุราหุณโณ กาลํ กเรยฺย นตฺถิ ตํ^๔ สฺยโลชนํ เยน สฺยโลชนเณ
สฺยณฺตฺโต อุณฺณาโภ พุราหุณโณ ปฺน อิมํ โลกํ อากฺขฺญเยยฺยาติฯ

๑. ม. ย. กุฎฐาคารเ วา กุฎฐาคารสาธาย วาฯ

๒. ม. ย. อยํ ปาโจ นตฺถิฯ

๓. ม. ย. ปาจฺินวาตปานาฯ

๔. ไป. ม. อยํ ปาโจ นตฺถิฯ

[๙๗๑]

อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งวิมุติเล่า?

พ. คุณกรพราหมณ์ นิพพานเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งวิมุติ.

อ. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งนิพพาน.

พ. คุณกรพราหมณ์ ท่านล่องเลยปัญหาไปเสียแล้ว ไม่อาจถือเอาที่สุดแห่งปัญหาได้ด้วยว่า พรหมจรรย์ที่บุคคลอยู่จบแล้ว มีนิพพานเป็นที่หยั่งลง มีนิพพานเป็นเบื้องหน้า มีนิพพานเป็นที่สุด.

[๙๗๒]

ครั้งนั้น อุลณภพพราหมณ์ซึ่งชมอนุโมทนาพระภิกษุของพระผู้มีพระภาค ลูกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป.

[๙๗๓]

ครั้งอุลณภพพราหมณ์หลีกไปแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสว่า

[๙๗๔]

คุณกรภิกษุทั้งหลาย เรือนยอดหรือศาลาล้ำยอด มีหน้าต่างในทิศเหนือ หรือทิศตะวันออก เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นไป แสงส่องเข้าไปทางหน้าต่าง ตั้งอยู่ที่ฝาด้านไหน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ตั้งอยู่ที่ฝาด้านตะวันตก พระเจ้าข้า.

พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ศรัทธาในพระตถาคตของอุลณภพพราหมณ์มั่นคงแล้ว มีรากเกิดแล้ว ตั้งอยู่มั่นแล้ว อันสมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกจะพึงชักนำไปไม่ได้ ถ้าอุลณภพพราหมณ์ พึงทำกาละในสมัยนี้ไซร์ ย่อมไม่มีสังโยชน์ซึ่งเป็นเครื่องประกอบให้อุลณภพพราหมณ์ต้องมายังโลกนี้อีก.

จบ สูตรที่ ๒

[๙๗๕]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาเกตเว วิหริติ อญจนวเน มิกทาเยฯ ตตร
โธ ภควา ภิกขุ อามนุเตสิ อตฺถิ นฺุ โธ ภิกขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม ยานิ
ปฺลวจินฺทริยานิ ตานิ ปฺลจ พฺลานิ โหนฺติ ยานิ ปฺลจ พฺลานิ ตานิ ปฺลวจินฺทริยานิ
โหนฺตฺตีติฯ ภควํลกา โน ฆนฺเต ชมฺมา ภควํเนตฺติกา ภควํปฺฏิสรณา สาธุ วต ฆนฺเต
ภควนฺตฺเยว ปฺฏิภาตฺตุ เอตฺตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถ ภควโต สุตฺวา ภิกขุ ชาเรตฺตฺนฺตฺตี
ฯเปฯ

[๙๗๖]

อตฺถิ ภิกขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม ยานิ ปฺลวจินฺทริยานิ ตานิ ปฺลจ
พฺลานิ โหนฺติ ยานิ ปฺลจ พฺลานิ ตานิ ปฺลวจินฺทริยานิ โหนฺติฯ กตโม จ ภิกขเว
ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม ยานิ ปฺลวจินฺทริยานิ ตานิ ปฺลจ พฺลานิ โหนฺติ ยานิ
ปฺลจ พฺลานิ ตานิ ปฺลวจินฺทริยานิ โหนฺติฯ

[๙๗๗]

ยํ ภิกขเว สทฺธินฺทริยํ ตํ สทฺธาพลํ ยํ สทฺธาพลํ ตํ สทฺธินฺทริยํ ยํ วิริยนฺทริยํ
ตํ วิริยพลํ ยํ วิริยพลํ ตํ วิริยนฺทริยํ ยํ สตินฺทริยํ ตํ สตฺพลํ ยํ สติพลํ ตํ สตินฺทริยํ
ยํ สฺมาชินฺทริยํ ตํ สฺมาชิพลํ ยํ สฺมาชิพลํ ตํ สฺมาชินฺทริยํ ยํ ปฺลณฺนินฺทริยํ ตํ
ปฺลณฺนาพลํ ยํ ปฺลณฺนาพลํ ตํ ปฺลณฺนินฺทริยํฯ

[๙๗๘]

เสยฺยถาปี ภิกขเว นที ปาจฺฉินฺนิหนา ปาจฺฉินฺโปณา ปาจฺฉินฺปพฺภารา ตสฺสา มชฺฐเ
ทีโปฯ อตฺถิ ภิกขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม ตสฺสา นทียา เอโก โสโตเตว
สงฺขํ^๑ คจฺจติฯ อตฺถิ ปน ภิกขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม ตสฺสา นทียา เทว
โสตานีเตว สงฺขํ คจฺจติฯ

๑. ม. ย. สทฺพตฺถ สงฺขยํฯ

สาเกตสูตร

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕ พละ ๕

[๙๗๕]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญจนมิกทายวัน ใกล้เมืองสาเกต ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว ย่อมเป็นพละ ๕ ที่พละ ๕
อาศัยแล้ว ย่อมเป็นอินทรีย์ ๕ มีอยู่หรือหนอ ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นมูล
มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ขอประทานวโรกาส ขอเนื้อความแห่งภายิตนี้ จงแจ่มแจ้ง
กะพระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุทั้งหลายได้สดับแล้วจกทรงจำไว้.

[๙๗๖]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว เป็นพละ ๕ ที่พละ ๕
อาศัยแล้ว เป็นอินทรีย์ ๕ มีอยู่ ปริยายที่อินทรีย์ ๕ อาศัยแล้ว เป็นพละ ๕ ที่พละ ๕
อาศัยแล้ว เป็นอินทรีย์ ๕ เป็นไฉน ?

[๙๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นสัทชินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสัทธาพละ สิ่งใดเป็นสัทธาพละ
สิ่งนั้นเป็นสัทชินทรีย์ สิ่งใดเป็นวิริยอินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นวิริยพละ สิ่งใดเป็นวิริยพละ
สิ่งนั้นเป็นวิริยอินทรีย์ สิ่งใดเป็นสติอินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสติพละ สิ่งใดเป็นสติพละ
สิ่งนั้นเป็นสติอินทรีย์ สิ่งใดเป็นสมาธิอินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสมาธิพละ สิ่งใดเป็นสมาธิพละ
สิ่งนั้นเป็นสมาธิอินทรีย์ สิ่งใดเป็นปัญญินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นปัญญาพละ สิ่งใดเป็นปัญญาพละ
สิ่งนั้นเป็นปัญญินทรีย์.

[๙๗๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำ ซึ่งไหลไปทางทิศตะวันออก หลังไปทาง
ทิศตะวันออก บ่าไปทางทิศตะวันออก ที่ตรงกลางแม่น้ำนั้นมีเกาะ ปริยายที่กระแส
แห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่ากระแสเดียวมีอยู่ อนึ่ง ปริยายที่กระแส
แห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่าสองกระแสที่มีอยู่.

[๙๗๙]

กตโม จ ภิกขเว ปริยาโย ยัม ปริยาโย อากมฺม ตสฺสา นทียา เอโก โสโตเตว
 สงฺขัม กจฺจติฯ ยถจ ภิกขเว ตสฺส ทีปสฺส ปฺรตฺถิมนฺเต^๑ อุทกัม ยถจ ปจฺจิมนฺเต
 อุทกัมฯ อโย โข ภิกขเว ปริยาโย ยัม ปริยาโย อากมฺม ตสฺสา นทียา เอโก โสโตเตว
 สงฺขัม กจฺจติฯ

[๙๘๐]^๒

กตโม จ ภิกขเว ปริยาโย ยัม ปริยาโย อากมฺม ตสฺสา นทียา เทว โสตานิตฺเตว
 สงฺขัม กจฺจนฺติฯ ยถจ ภิกขเว ตสฺส ทีปสฺส อุตฺตรนฺเต อุทกัม ยถจ ทกฺขิณฺนฺเต
 อุทกัมฯ อโย โข ภิกขเว ปริยาโย ยัม ปริยาโย อากมฺม ตสฺสา นทียา เทว โสตานิตฺเตว
 สงฺขัม กจฺจนฺติฯ

[๙๘๑]

เอวเมว โข ภิกขเว ยัม สทฺธินฺทฺริยัม ตัม สทฺธาพลํ ยัม สทฺธาพลํ ตัม สทฺธินฺทฺริยัม ยัม
 วิริยฺนฺทฺริยัม ตัม วิริยพลํ ยัม วิริยพลํ ตัม วิริยฺนฺทฺริยัม ยัม สตินฺทฺริยัม ตัม สติพลํ ยัม สติพลํ ตัม
 สตินฺทฺริยัม ยัม สมาธินฺทฺริยัม ตัม สมาธิพลํ ยัม สมาธิพลํ ตัม สมาธินฺทฺริยัม ยัม ปญฺณินฺทฺริยัม ตัม
 ปญฺณาพลํ ยัม ปญฺณาพลํ ตัม ปญฺณินฺทฺริยัมฯ

[๙๘๒]

ปญฺจนฺนํ ภิกขเว อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา
 อนาคตฺตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยัม อภิญญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรตีติฯ

๑. ม. ปุริมฺนฺเตฯ

๒. [๙๘๐] -ผู้รวบรวม

[๙๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้น อาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่ากระแสน้ำเดียวเป็นไฉน? คือ น้ำในที่สุดด้านตะวันออก และในที่สุดด้านตะวันตกแห่งเกาะนั้น ปริยายนี้แล ที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่ากระแสน้ำเดียว.

[๙๘๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้น อาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่าสองกระแสน้ำเป็นไฉน? คือ น้ำในที่สุดด้านเหนือ และในที่สุดด้านใต้แห่งเกาะนั้น ปริยายนี้แล ที่กระแสน้ำแห่งแม่น้ำนั้นอาศัยแล้ว ย่อมถึงซึ่งความนับว่า สองกระแสน้ำนั้น.

[๙๘๑]

ฉนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสัทธาพละ สิ่งใดเป็นสัทธาพละ สิ่งนั้นเป็นสัทธินทรีย์ สิ่งใดเป็นวิริยินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นวิริยพละ สิ่งใดเป็นวิริยพละ สิ่งนั้นเป็นวิริยินทรีย์ สิ่งใดเป็นสติินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสติพละ สิ่งใดเป็นสติพละ สิ่งนั้นเป็นสติินทรีย์ สิ่งใดเป็นสมาธิินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นสมาธิพละ สิ่งใดเป็นสมาธิพละ สิ่งนั้นเป็นสมาธิินทรีย์ สิ่งใดเป็นปัญญาินทรีย์ สิ่งนั้นเป็นปัญญาพละ สิ่งใดเป็นปัญญาพละ สิ่งนั้นเป็นปัญญาินทรีย์.

[๙๘๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๓

[๙๘๓]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตถึยํ วิหริติ ปุพฺพโกฏฺฐเกฯ ตตร โข
ภควา อายสฺมนุตฺตํ สารีปุตฺตํ อามนฺเตติ

[๙๘๔]

สทฺทหสิ ตวํ สารีปุตฺต สทฺธิณฺทริยํ ภาวิตฺตํ พหุสฺสีกตฺตํ อมโตคฺคํ โหติ
อมตปรายณฺ อมตปริโยสานํ ฯเปฯ ปญฺณินฺทริยํ ภาวิตฺตํ พหุสฺสีกตฺตํ อมโตคฺคํ โหติ
อมตปรายณฺ อมตปริโยสานนฺติ ฯ

[๙๘๕]

น ขวาทิ ฆนฺเต เตตฺถ ภควโต สทฺชาย คจฺฉามิ สทฺธิณฺทริยํ ฯเปฯ ปญฺณินฺทริยํ
ภาวิตฺตํ พหุสฺสีกตฺตํ อมโตคฺคํ โหติ อมตปรายณฺ อมตปริโยสานํ ฯ เยสฺสหิ^๑ ตํ ฆนฺเต
อณฺเฑตํ^๒ อทฺธิจฺจํ อวิทิตฺตํ อสจฺฉนิกตฺตํ อปสฺสิตฺตํ^๓ ปญฺณาย เต ตตฺถ ปเรสฺส สทฺชาย
คจฺฉเยยฺยํ สทฺธิณฺทริยํ ฯเปฯ ปญฺณินฺทริยํ ภาวิตฺตํ พหุสฺสีกตฺตํ อมโตคฺคํ โหติ อมตปรายณฺ
อมตปริโยสานํ ฯ เยสฺสจ โข เอตํ ฆนฺเต เฑตํ ทฺธิจฺจํ วิทิตฺตํ สจฺฉนิกตฺตํ ปสฺสิตฺตํ ปญฺณาย
นิกฺกขฺขา เต ตตฺถ นินฺพิจฺจิกจฺฉนา สทฺธิณฺทริยํ ฯเปฯ ปญฺณินฺทริยํ ภาวิตฺตํ พหุสฺสีกตฺตํ
อมโตคฺคํ โหติ อมตปรายณฺ อมตปริโยสานํ ฯ มยฺหณฺจ โข เอตํ ฆนฺเต เฑตํ ทฺธิจฺจํ
วิทิตฺตํ สจฺฉนิกตฺตํ ปสฺสิตฺตํ ปญฺณาย นิกฺกขฺขวาทิ^๔ ตตฺถ นินฺพิจฺจิกจฺฉนโ สทฺธิณฺทริยํ ฯเปฯ
ปญฺณินฺทริยํ ภาวิตฺตํ พหุสฺสีกตฺตํ อมโตคฺคํ โหติ อมตปรายณฺ อมตปริโยสานนฺติ ฯ

๑. ม. เยสฺส เหตฺย

๒. ม. ญ. อสฺส

๓. ไป. ญ. อมฺสฺสิตฺตํ ม. อมฺสฺสิตฺตํ เอวมฺปริ

๔. ญ. นิกฺกขฺขวาทิ

ปุพพโกฏฐกสูตร

พระสารีบุตรไม่เชื่อพระพุทธเจ้า

[๙๘๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปุพพโกฏฐกะ ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรมาแล้ว ตรัสว่า

[๙๘๔]

ดูกรสารีบุตร เธอเชื่อหรือว่า สัทชินทรีย์ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด วิริยินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาทรีย์ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

[๙๘๕]

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญในเรื่องนี้ ข้าพระองค์ไม่ถึงความเชื่อต่อพระผู้มีพระภาคว่า สัทชินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ด้วยว่าอมตะนั้น ชนเหล่าใดยังไม่รู้ไม่เห็น ไม่ทราบ ไม่กระทำให้แจ้ง ไม่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นพึงถึงความเชื่อต่อชนเหล่าอื่น ในอมตะนั้นว่า สัทชินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ก็แลอมตะนั้น ชนเหล่าใดรู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นหมดความเคลือบแคลงสงสัย ในอมตะนั้นว่า สัทชินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อมตะนั้น ข้าพระองค์รู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ข้าพระองค์จึงหมดความเคลือบแคลงสงสัย ในอมตะนั้นว่า สัทชินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาทรีย์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

[๙๘๖]

สาธุ สาธุ สารีปุตต เยสณหิ ตัม สารีปุตต อณฺเฑตัม อทิกฺขัง อวิทิตัม อสจฺจนิกตัม
 อปสฺสิตัม ปญฺญาเย เต ตตฺถ ปเรสฺส สทฺธาย กจฺเจยฺยัม สทฺธินุทฺริยัม ภาวิทัม พหุสฺสีกตัม
 อมโตคฺชัม โหติ อมตปรายณฺ อมตปริโยสานํ ฯเปฯ ปญฺณินุทฺริยัม ภาวิทัม พหุสฺสีกตัม
 อมโตคฺชัม โหติ อมตปรายณฺ อมตปริโยสานํ ฯ เยสณฺจ โข เอตัม สารีปุตต ฌาตัม
 ทิกฺขัง วิทิตัม สจฺจนิกตัม ปสฺสิตัม ปญฺญาเย นิกฺกงฺขา เต ตตฺถ นินฺพพิจิจิจฺจมา สทฺธินุทฺริยัม
 ภาวิทัม พหุสฺสีกตัม อมโตคฺชัม โหติ อมตปรายณฺ อมตปริโยสานํ ฯเปฯ ปญฺณินุทฺริยัม
 ภาวิทัม พหุสฺสีกตัม อมโตคฺชัม โหติ อมตปรายณฺ อมตปริโยสานนฺนฺติ ฯ

[๙๘๗]

เอวมฺเม สุตฺตํ เอกํ สมยฺม ภควา สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ปุพฺพพาราเม มิคฺรมาตฺฐปาสาเทฯ
 ตตฺตร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺสิ กตฺตินํ นุ โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยานํ ภาวิทตฺตฺตา
 พหุสฺสีกตตฺตฺตา จีณาสโว ภิกฺขุ อณฺเฑถํ พุยากรโธติ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตฺ
 กรรมิยํ นาปริ อิตฺถตฺตฺตฺยาติ ปชานามิตีฯ ภควัมมุลกา โน ภนฺเต ชมมา ฯเปฯ

[๙๘๘]

เอกสฺส โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยสฺส ภาวิทตฺตฺตา พหุสฺสีกตตฺตฺตา จีณาสโว ภิกฺขุ อณฺเฑถํ
 พุยากรโธติ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตฺ กรรมิยํ นาปริ อิตฺถตฺตฺตฺยาติ ปชานามิตีฯ
 กตมสฺส เอกสฺสฯ ปญฺณินุทฺริยสฺส^๑ ฯ

[๙๘๙]

ปญฺณวโธติ ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ตทฺทนฺวยา สทฺธา สณฺจชาติ ตทฺทนฺวยํ วิริยํ
 สณฺจชาติ ตทฺทนฺวยา สติ สณฺจชาติ ตทฺทนฺวโย สมာชิ สณฺจชาติ ฯ

๑. พุ. อินฺทฺริยสฺส ฯ

[๙๘๖]

พ. ดีละๆ สาริปุตฺร ด้วยว่าอมตะนั้น ชนเหล่าใดยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ทราบ ไม่กระทำให้แจ้ง ไม่พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ชนเหล่านั้น พึงถึงความเชื่อ ต่อชนเหล่าอื่น ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อํนุคฺคฺลเจริญฺแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ก็แล อมตะนั้น ชนเหล่าใดรู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้ว ด้วยปัญญา ชนเหล่านั้นหมดความเคลือบแคลงสงสัย ในอมตะนั้นว่า สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญฺณินทรีย์ อํนุคฺคฺลเจริญฺแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะ เป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

จบ สูตรที่ ๔

ปุพพารามสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัญฺณินทรีย์เป็นใหญ่

[๙๘๗]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขาไมครมารดา ในปุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อํนตฺนเจริญฺแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยากรณ์หรือหัดผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี.

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๙๘๘]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ประการหนึ่ง อํนตฺนเจริญฺแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยากรณ์หรือหัดผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาตีสันแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี อินทรีย์อย่างหนึ่งเป็นไฉน? คือ ปัญฺณินทรีย์.

[๙๘๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ อํนไปตามปัญฺญาของพระอริยสาวก ผู้มีปัญญา ย่อมตั้งมั่น.

๑. เพราะความที่ -ผู้รวบรวม

[๙๙๐]

อิมสฺส โข ภิกฺขเว เอกสฺส อินฺทฺริยสฺส ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสฺว
ภิกฺขุ อญฺฉํ พุยากรโธติ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาตฺติ
ปชานามิตฺติ ฯ

[๙๙๑]

ตํเยว นินฺทานํ ฯ กตฺนํ นฺุ โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา
จีณาสฺว ภิกฺขุ อญฺฉํ พุยากรโธติ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ
อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานามิตฺติ ฯ ภควํมฺลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ

[๙๙๒]

ทฺวินฺนํ โข ภิกฺขเว อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสฺว ภิกฺขุ อญฺฉํ
พุยากรโธติ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานามิตฺติ ฯ

[๙๙๓]

กตเมสํ ทฺวินฺนํ ฯ อริยา ย จ ปญฺญา ย อริยา ย วิมฺุตฺติยา ฯ ย หิสฺส
ภิกฺขเว อริยา ปญฺญา ตทสฺส ปญฺณินฺทฺริยํ ฯ ย หิสฺส ภิกฺขเว อริยา วิมฺุตฺติ ตทสฺส
สมาธิทฺริยํ ฯ

[๙๙๔]

อิมสฺส โข ภิกฺขเว ทฺวินฺนํ อินฺทฺริยนํ^๑ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสฺว ภิกฺขุ
อญฺฉํ พุยากรโธติ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาตฺติ
ปชานามิตฺติ ฯ

๑. อินฺทฺริยานํ -ผู้รวบรวม

[๙๙๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ประการหนึ่งนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๕

ปุพพารามสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอินทรีย์ ๒

[๙๙๑]

นิทานนั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๙๙๒]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๒ ประการ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๙๙๓]

อินทรีย์ ๒ ประการเป็นไฉน? คือ ปัญญาอันเป็นอริยะ ๑ วิมุตติอันเป็นอริยะ ๑ ก็ปัญญาอันเป็นอริยะของภิกษุนั้น เป็นปัญญานินทรีย์ วิมุตติอันเป็นอริยะของภิกษุนั้น เป็นสมาธินทรีย์.

[๙๙๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๒ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๖

[๙๙๕]

ตัมเขว นินทานํฯ กตินัน นุ โข ภิกขเว อินฺทฺริยานัน ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา
 จีณาสโว ภิกขุ อญฺณํ พุยากรโธติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ
 อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานามีตฺติฯ ภควํมฺลกา โน ฆนฺเต ชมฺมา ฯเปฯ

[๙๙๖]

จตฺนุนัน โข ภิกขเว อินฺทฺริยานัน ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา จีณาสโว ภิกขุ อญฺณํ
 พุยากรโธติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานามีตฺติฯ

[๙๙๗]

กตเมสํ จตฺนุนันฯ วิริยอินฺทฺริยสฺส สติอินฺทฺริยสฺส สมารินฺทฺริยสฺส ปญฺณินฺทฺริยสฺสฯ

[๙๙๘]

อิเมสํ โข ภิกขเว จตฺนุนัน อินฺทฺริยานัน ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา จีณาสโว ภิกขุ
 อญฺณํ พุยากรโธติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาตฺติ
 ปชานามีตฺติฯ

[๙๙๙]

ตัมเขว นินทานํฯ กตินัน นุ โข ภิกขเว อินฺทฺริยานัน ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา
 จีณาสโว ภิกขุ อญฺณํ พุยากรโธติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ
 อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานามีตฺติฯ ภควํมฺลกา โน ฆนฺเต ชมฺมา ฯเปฯ

ปุพพารามสูตรที่ ๓

ว่าด้วยอินทรีย์ ๔

[๙๙๕]

นิทานนั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๙๙๖]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๔ ประการ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี^๑.

[๙๙๗]

อินทรีย์ ๔ ประการนั้นเป็นไฉน? คือ วิริยอินทรีย์ ๑ สตินอินทรีย์ ๑ สมาชินอินทรีย์ ๑ ปัญญาอินทรีย์ ๑.

[๙๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๔ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๓

ปุพพารามสูตรที่ ๔

ว่าด้วยอินทรีย์ ๕

[๙๙๙]

นิทานนั้นเหมือนกัน. พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์เท่าไรหนอ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

๑. มีได้มี - ผู้รวบรวม

[๑๐๐๐]

ปถุจณฺห์ โข ภิกขเว อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสโว ภิกขุ
อญฺฉํ พุยากรโธติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ
ปชานามีติ ฯ

[๑๐๐๑]

กตเมสํ ปถุจณฺห์ ฯ สทฺธินฺทฺริยสฺส วิริยฺนฺทฺริยสฺส สตินฺทฺริยสฺส สมานินฺทฺริยสฺส
ปถุณฺทฺริยสฺส ฯ

[๑๐๐๒]

อิเมสํ โข ภิกขเว ปถุจณฺห์ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา จีณาสโว
ภิกขุ อญฺฉํ พุยากรโธติ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ
ปชานามีติ ฯ

[๑๐๐๓]

เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา โภสมฺพิยํ วิหฺรติ โฆสิตาราเม ฯ เตน โข ปน
สมเยน อายสฺมตา ปิณฺโฑทลการทฺวาเชน อญฺฉา พุยากตา โหติ จีณา ชาติ วุสิตํ
พุรหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานามีติ ฯ

[๑๐๐๔]

อด โข สมฺพหฺลลา ภิกขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมီสุ อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิสฺสุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจํ
อายสฺมตา ฆนฺเต ปิณฺโฑทลการทฺวาเชน อญฺฉา พุยากตา จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจริยํ
กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานามีติ ฯ

[๑๐๐๕]

กึ นฺุ โข ฆนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมานเณน อายสฺมตา ปิณฺโฑทลการทฺวาเชน อญฺฉา
พุยากตา จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานามีติ ฯ

[๑๐๐๐]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรี ๕ ประการ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๑]

อินทรี ๕ ประการเป็นไฉน? คือ สัทอินทรี ๑ วิริยอินทรี ๑ สตินทรี ๑ สมาอินทรี ๑ ปัญญาอินทรี ๑.

[๑๐๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรี ๕ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุผู้พิจารณาพยอมพยากรณ์หรือหัตผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๘

ปิณฑโถลการทวาชสูตร

ว่าด้วยอินทรี ๓

[๑๐๐๓]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ก็สมัยนั้น ท่านพระปิณฑโถลการทวาช ได้พยากรณ์หรือหัตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๔]

ครั้งนั้น ภิกษุมากรูป เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปิณฑโถลการทวาชพยากรณ์หรือหัตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๕]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปิณฑโถลการทวาช เห็นอำนาจประโยชน์อะไรหนอ จึงพยากรณ์หรือหัตผลว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว... กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๖]

ติณฺณํ โข [๑] ภิกฺขเว อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ปิณฺโฑลภารทฺวาเชน
ภิกฺขุณา อญฺญา พุยากตา จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ
ปชานามิตฺติ ฯ

[๑๐๐๗]

กตเมสํ ติณฺณํ ฯ สตินฺทฺริยสฺส สมานินฺทฺริยสฺส ปญฺณินฺทฺริยสฺส ฯ

[๑๐๐๘]

อิมํสํ โข ภิกฺขเว ติณฺณํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ปิณฺโฑลภารทฺวาเชน
ภิกฺขุณา อญฺญา พุยากตา จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ
ปชานามิตฺติ ฯ

[๑๐๐๙]

อิมานิ จ ภิกฺขเว ตีณิ อินฺทฺริยานิ กิมนฺตานิ ฯ ขยมนฺตานิ ฯ กิสฺส ขยมนฺตานิ ฯ
ชาติชฺรามรณสฺส ฯ ชาติชฺรามรณกฺขยมนฺติ โข ภิกฺขเว สมฺปสฺสมานน ปิณฺโฑลภารทฺวาเชน
ภิกฺขุณา อญฺญา พุยากตา จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ
ปชานามิตฺติ ฯ

[๑๐๑๐]

เอวมฺเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา องฺเกสฺสุ วิหฺรติ อาปณฺณนาม องฺกานํ นิกโม ฯ
ตตฺร โข ภควา आयสฺมนฺตํ สารีปฺตํ อามนฺเตสิ โย โส สารีปฺตํ อริยสาวโก ตถาคเต
เอกนฺตคโต อภิปฺปสนฺโน น^๒ โส ตถาคเต วา ตถาคตสฺสเน วา กงฺเขยฺย วา
วิจิกฺขฺเขยฺย วาติ ฯ

๑. ม. ย. ปน ฯ

๒. ย. อปฺปิโน โส ฯ

[๑๐๐๖]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรี ๓ ประการ อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุปิณฑโฑลภารทวาชะจึงพยากรณ์อรรถผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว...กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๗]

อินทรี ๓ ประการเป็นไฉน ? คือ สตินทรี ๑ สมานินทรี ๑ ปัญญินทรี ๑.

[๑๐๐๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรี ๓ ประการนี้แล อันตนเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ภิกษุปิณฑโฑลภารทวาชะจึงพยากรณ์อรรถผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว...กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

[๑๐๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อินทรี ๓ ประการนี้ มีอะไรเป็นที่สุด มีความสิ้น เป็นที่สุด มีความสิ้นแห่งอะไรเป็นที่สุด มีความสิ้นแห่งชาติ ชราและมรณะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุปิณฑโฑลภารทวาชะเห็นว่า ความสิ้นแห่งชาติ ชราและมรณะ ดั่งนี้แล จึงพยากรณ์อรรถผลได้ว่า เรา รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว...กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มีได้มี.

จบ สูตรที่ ๕

ลัทธิสาสูตร

ว่าด้วยศรัทธาของพระอริยสาวก

[๑๐๑๐]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวอังคะชื่ออาปณะ ในแคว้นอังคะ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรมาแล้วตรัสว่า

ดูกรสารีบุตร อริยสาวกผู้ใดมีศรัทธามั่น เลื่อมใสยิ่งในพระตถาคต อริยสาวกนั้น ไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัยในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต.

[๑๐๑๑]

โย โส ฆนเต อริยสาวโก ตถาคเต เอกนตคโต อภิปปสนโน น โส ตถาคเต
 วา ตถาคตสาสเน วา กงฺขยฺย วา วิจิกฺขุญฺญวํ วาฯ สทฺชสฺส ทิ ฆนเต อริยสาวกสฺส
 เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ อารทฺชวิริโย วิหริสฺสติ อกุสลานํ ฆมฺมานํ ปหานาย กุสลานํ ฆมฺมานํ
 อุปสมฺปทาย ภาษวา ทพฺพปรกฺกโม อนิกฺขิตตฺตฺฐโร กุสเลสุ ฆมฺเมสุฯ

[๑๐๑๒]

ยถฺหิสฺส ฆนเต วิริยํ ตทสฺส วิริยินฺทฺริยํฯ สทฺชสฺส ทิ ฆนเต อริยสาวกสฺส
 อารทฺชวิริยสฺส เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ สติมา ภวิสฺสติ ปรมฺเน สตินฺเปกฺเคน สมฺนฺนาคโต
 จิรคตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ

[๑๐๑๓]

ยา หิสฺส ฆนเต สติ ตทสฺส สตินฺทฺริยํฯ สทฺชสฺส ทิ ฆนเต อริยสาวกสฺส
 อารทฺชวิริยสฺส อุปฺภูจิตฺตสฺสติโน เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ โวสฺสคฺการมฺมณํ กริตฺวา ลภิสฺสติ
 สมาริํ ลภิสฺสติ จิตฺตสฺส เอกคฺคตํฯ

[๑๐๑๔]

โย หิสฺส ฆนเต สมาริํ ตทสฺส สมารินฺทฺริยํฯ สทฺชสฺส ทิ ฆนเต อริยสาวกสฺส
 อารทฺชวิริยสฺส อุปฺภูจิตฺตสฺสติโน สมฺมาสมาหิตจิตฺตสฺส^๑ เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ เอวํ
 ปชานิสฺสติ อนมตคฺโค โข สํสํโร ปุพฺพา โภฏิ นปฺปญฺญาติ อวิชฺขานีวฺรณานํ
 สตฺตฺตานํ ตณฺหาสญฺโฆชนานํ สนฺชาวตํ สํสรตํ อวิชฺชาย เตวว ตโมกายสฺส อเสส-
 วิรคณิโรโร สนฺตเมตํ ปทํ ปณฺีตเมตํ ปทํ ยทิทํ สทฺทฺสงฺขารสมฺโถ สทฺทฺพุชฺชิปฺปฏินิสฺสคฺโค
 ตณฺหกฺขโย^๒ วิราโค นิโรโร นินฺพฺพานํฯ

[๑๐๑๕]

ยา หิสฺส ฆนเต ปญฺญา ตทสฺส ปญฺณินฺทฺริยํฯ สโ^๓ โส ฆนเต อริยสาวโก
 เอวํ ปทฺทิตฺวา ปทฺทิตฺวา เอวํ สริตฺวา สริตฺวา เอวํ สมาทฺทิตฺวา สมาทฺทิตฺวา เอวํ
 ปชานิตฺวา ปชานิตฺวา เอวํ อภิสทฺทฺหติ อิม โข เต ฆมฺมา เย เม ปุพฺเพ สุตฺวา^๔
 อเหตุํ เตนาหํ เอตฺรหิ กายเณ จ ผุสฺสิตฺวา วิหฺรามิ ปญฺญาจ จ อตีวิชฺฌ^๕ ปสฺสํมิตฺติฯ

๑. ม. ย. สมานิตจิตตสฺสฯ เวมฺปริฯ

๒. ม. ตณฺหกฺขโยฯ

๓. ม. ย. สทฺโฯ เวมฺปริฯ

๔. ป. ม. ย. สุตฺวาฯ เวมฺปริฯ

๕. ม. ปฏฺวิชฺฌฯ

(๑๐๑๑)

พระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวกใด มีศรัทธามั่น เลื่อมใสยิ่ง ในพระตถาคต อริยสาวกนั้น ไม่พึงเคลื่อนแคลงหรือสงสัยในพระตถาคต หรือในศาสนา ของพระตถาคต ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย.

(๑๐๑๒)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กวีริยะของอริยสาวกนั้น เป็นวิริยอินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวก ผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียรแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติ เป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง จักระลึกถึง ตามระลึกถึง กิจที่ทำและคำพูดแม่นยำได้.

(๑๐๑๓)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิเลสของอริยสาวกนั้น เป็นสตินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้แล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักยึดหน่วงนิพพานให้เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต.

(๑๐๑๔)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิเลสของอริยสาวกนั้น เป็นสมาธินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวก ผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียรเข้าไปตั้งสติไว้ มีจิตตั้งมั่นโดยชอบ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้ชัดอย่างนี้ว่า สงสารมีที่สุดและเบื้องต้น อันบุคคลรู้ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุด ไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ ผู้มีอวิชาเครื่องกัน^๑ มีตัณหาเป็นเครื่องผูกไว้ ผู้เล่นไปแล้ว ท่องเที่ยวไปแล้ว ก็ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งกองมืดคืออวิชา นั้นเป็น บทอันสงบ นั้นเป็นบทอันประณีต คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสลесกินอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสิ้นกำหนด ความดับ นิพพาน.

(๑๐๑๕)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กิปัญญาของอริยสาวกนั้น เป็นปัญญาอินทรีย์ อริยสาวกนั้นแล พยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้ว ระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้ว ตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้ว รู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้ว ย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า ธรรมเหล่านี้ ก็คือธรรมที่เราเคยได้ฟังมาแล้วนั่นเอง เหตุฉะนั้น บัดนี้ เราถูกต้องด้วยนามกายอยู่ และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า "ผู้มีอวิชาเป็นเครื่องกัน" -ผู้รวบรวม

[๑๐๑๖]

ยา หิสฺส ฆนฺเต สทฺธา ตทสฺส สทฺชินฺทฺริยนฺติ ฯ

[๑๐๑๗]

สาธุ สาธุ สารีปฺตุต โย โส สารีปฺตุต อริยสาวโก ตถาคเต เอกนตฺคโต
อภิปปสนฺโน น โส ตถาคเต วา ตถาคตฺสาสเน วา กงฺเขยฺย วา วิจิกฺขุญฺเยย วา ฯ
สทฺชสฺส หิ สารีปฺตุต อริยสาวกสฺส เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ อารทฺชวิริโย วิหริสฺสติ
อกุสลานํ ฆมฺมานํ ปหานาย กุสลานํ ฆมฺมานํ อุปสมฺปทาย ภาษวา ทพฺพปรกฺกโม
อนิกฺขิตฺตฺฐโร กุสเลสุ ฆมฺเมสุ ฯ

[๑๐๑๘]

ยํ หิสฺส สารีปฺตุต วิริยํ ตทสฺส วิริยินฺทฺริยํ ฯ สทฺชสฺส หิ สารีปฺตุต อริยสาวกสฺส
อารทฺชวิริยสฺส เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ สติมา ภวิสฺสติ ปรเมน สติเนปฺกเกน สมฺนฺนาคโต
จิรกตฺมปิ จิรภาสิตฺมปิ สริตา อนุสฺสริตา ฯ

[๑๐๑๙]

ยา หิสฺส สารีปฺตุต สติ ตทสฺส สตินฺทฺริยํ ฯ สทฺชสฺส หิ สารีปฺตุต อริยสาวกสฺส
อารทฺชวิริยสฺส อุปฺภูจิตฺตฺสฺสตีโน เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ โวสฺสคฺคการมฺมณํ กริตฺวา ลภิสฺสติ
สมาธิํ ลภิสฺสติ จิตฺตฺสฺส เอกคฺคตํ ฯ

[๑๐๒๐]

โย หิสฺส สารีปฺตุต สมาธิ ตทสฺส สมาชินฺทฺริยํ ฯ สทฺชสฺส หิ สารีปฺตุต
อริยสาวกสฺส อารทฺชวิริยสฺส อุปฺภูจิตฺตฺสฺสตีโน สมฺมาสมาหิตจิตฺตฺสฺส เอตํ ปาฎิกงฺขํ ยํ
เอวํ ปชานิสฺสติ อนมตฺคฺโค โข สํสาโร ปุพฺพวา โภกฺกิ นฺนฺปฺลยฺวายติ อวิชฺขานีวฺรณานํ
สฺสฺสฺส ตณฺหาสฺสฺสโยชนานํ สฺนฺชาวตํ สํสฺสฺส อวิชฺชชย เตวฺว ตโมกายสฺส อเสส-
วิราคนิโรโร สฺนฺตเมตํ ปทํ ปณฺีตเมตํ ปทํ ยทฺธิํ สทฺทฺสงฺขารสมฺโถ สทฺทฺทฺปฺธิปฺธินิสฺสคฺโค
ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโร นิพฺพานํ ฯ

[๑๐๒๑]

ยา หิสฺส สารีปฺตุต ปฺลยฺวา ตทสฺส ปฺลยฺวินฺทฺริยํ ฯ สโ โส สารีปฺตุต อริยสาวโก
เอวํ ปทฺทิตฺวา ปทฺทิตฺวา เอวํ สริตฺวา สริตฺวา เอวํ สมาทฺทิตฺวา สมาทฺทิตฺวา เอวํ
ปชานิตฺวา ปชานิตฺวา เอวํ อภิสทฺทฺทฺทิตฺวา อิม โข เต ฆมฺมา เย เม ปุพฺพเพ สุตฺวา
อเหตุํ เตนาหํ เอตฺรหิ กายเนน จ พฺุสิตฺวา วิหฺรามิ ปฺลยฺวาย จ อตีวิชฺฌ ปฺสฺสามิตฺติ ฯ

[๑๐๑๖]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ศรัทธาของอริยสาวก เป็นสัทชินทรีย์ ดังนี้แล.

[๑๐๑๗]

พ. ดีละๆ สารีบุตร อริยสาวกใดมีศรัทธามั่น เลื่อมใสในตถาคต อริยสาวกนั้น ไม่พึงเคลือบแคลงหรือสงสัย ในพระตถาคต หรือในศาสนาของพระตถาคต ด้วยว่า อริยสาวกผู้มีศรัทธา พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม มีกำลัง มีความบากบั่น มั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย.

[๑๐๑๘]

ดูกรสารีบุตร ก็วิริยะของอริยสาวกนั้น เป็นวิริยอินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียรแล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติ เป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง จักระลึกถึง ตามระลึกถึง กิจที่ทำและคำที่พูดแม่นยำได้.

[๑๐๑๙]

ดูกรสารีบุตร ก็สติของอริยสาวกนั้น เป็นสติอินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้แล้ว พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักยึดหน่วงนิพพานให้เป็นอารมณ์ ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต.

[๑๐๒๐]

ดูกรสารีบุตร ก็สมาธิของอริยสาวกนั้น เป็นสมาธิอินทรีย์ ด้วยว่าอริยสาวกผู้มีศรัทธา ปรารถนาความเพียร เข้าไปตั้งสติไว้ มีจิตตั้งมั่นโดยชอบ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้ชัดอย่างนี้ว่า สงสารมีที่สุดและเบื้องต้น อันบุคคลรู้ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุด ไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ ผู้มีวิชาเป็นเครื่องกัน มีตัณหาเป็นเครื่องผูกไว้ ผู้เล่นไปแล้ว ท่องเที่ยวไปแล้ว ก็ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งกองมิด คืออวิชชา นั้นเป็นบทยอันสงบ นั้นเป็นบทยอันประณีต คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสลละคืน อุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความสิ้นกำหนด ความดับ นิพพาน.

[๑๐๒๑]

ดูกรสารีบุตร ก็ปัญญาของอริยสาวกนั้น เป็นปัญญาอินทรีย์ อริยสาวกนั้นแล พยายามอย่างนี้ ครั้นพยายามแล้ว ระลึกอย่างนี้ ครั้นระลึกแล้ว ตั้งมั่นอย่างนี้ ครั้นตั้งมั่นแล้ว รู้ชัดอย่างนี้ ครั้นรู้ชัดแล้ว ย่อมเชื่อมั่นอย่างนี้ว่า ธรรมเหล่านี้ ก็คือธรรมที่เราเคยได้ฟังมาแล้วนั่นเอง เหตุฉนั้น บัดนี้ เราถูกต้องด้วยนามกายอยู่ และ เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา.

[๑๐๒๒]

ยา หิสฺส สารีปุตฺต สทฺธา ตทสฺส สทฺชินฺทฺริยนฺติฯ

ชราวคฺโค ปญฺจโม ฯ

ตสฺสุทฺถานํ

ชรา อุณฺณาโก พุราหุมนฺโณ   สากโต ปุพฺพโกฏฺฐโก
ปุพฺพพาราเม จ จตฺตาริ   ปิณฺโฑโล สทฺเชน^๑ เต ทสฺสตี ฯ

(๑๐๒๒)

ดูกรสารีบุตร สิ่งใดเป็นศรัทธาของอริยสาวกนั้น สิ่งนั้นเป็นสัจฉินทรีย์ของอริยสาวกนั้น ดังนี้แล.

จบ सूตที่ ๑๐

จบ ชราวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ชราสูตร	๒. อุณณาภพราหมณสูตร
๓. สาเกตสูตร	๔. ปุพพโกฏฐกสูตร
๕. ปุพพารามสูตรที่ ๑	๖. ปุพพารามสูตรที่ ๒
๗. ปุพพารามสูตรที่ ๓	๘. ปุพพารามสูตรที่ ๔
๙. ปิณฑโถลการทวาชสูตร	๑๐. สัจฉาสูตร

สุกรขาตวคฺโค ฉฏฺโง

(๑๐๒๓)

เอวมเม สุตฺโต เอกํ สมยํ ภควา โสเสสุ วิหริติ โสสลาเย^๑ พุราหุมนคามาเมฯ
ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสึ

(๑๐๒๔)

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เยเกจิ ติรจฺจนคตา ปาณา สีโห มิคราชา เตสํ อคฺคมกฺขายติ
ยทิตฺถํ ตาเมน ชเวน สฺฐิเยน^๒ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โโพธิปฺกฺขิยา ชมฺมา
ปฺลฺยณฺนุทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิตฺถํ โโพชายฯ

(๑๐๒๕)

กตเม จ ภิกฺขเว โโพธิปฺกฺขิยา ชมฺมาฯ สทฺธิณฺนุทฺริยํ ภิกฺขเว โโพธิปฺกฺขิโย ชมฺโม
ตํ โโพชาย สํวตฺตติฯ วิริยฺยณฺนุทฺริยํ โโพธิปฺกฺขิโย ชมฺโม ตํ โโพชาย สํวตฺตติฯ สติณฺนุทฺริยํ
โพธิปฺกฺขิโย ชมฺโม ตํ โโพชาย สํวตฺตติฯ สมาริณฺนุทฺริยํ โโพธิปฺกฺขิโย ชมฺโม ตํ โโพชาย
สํวตฺตติฯ ปฺลฺยณฺนุทฺริยํ โโพธิปฺกฺขิโย ชมฺโม ตํ โโพชาย สํวตฺตติฯ

(๑๐๒๖)

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ ติรจฺจนคตา ปาณา สีโห มิคราชา เตสํ อคฺคมกฺขายติ
ยทิตฺถํ ตาเมน ชเวน สฺฐิเยนฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โโพธิปฺกฺขิยา
ชมฺมา ปฺลฺยณฺนุทฺริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิตฺถํ โโพชายาติฯ

๑. ม. สาลายฯ ย. สาลายํฯ

๒. ม. ย. สฺฐเรนฯ เอวมฺปริฯ

สุกรขาตวรรคที่ ๖

โกสลสูตร

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

(๑๐๒๓)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โกสลพราหมณคาม ในแคว้นโกศล ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า.

(๑๐๒๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์ดิรัจฉานทุกจำพวก สี่หมุทธราช โลกกล่าวว่า เป็นยอดของสัตว์เหล่านั้น เพราะมีกำลัง มีฝีเท้า มีความกล้า ฉันทะ บรรดาโพธิปักขิยธรรมทุกอย่าง ปัญญินทรีย์ เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉันทะเหมือนกัน.

(๑๐๒๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ วิริยินทรีย์... สตินทรีย์... สมาธินทรีย์... ปัญญินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

(๑๐๒๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์ดิรัจฉานทุกจำพวก สี่หมุทธราช โลกกล่าวว่า เป็นยอดของสัตว์เหล่านั้น เพราะมีกำลัง มีฝีเท้า มีความกล้า ฉันทะ บรรดาโพธิปักขิยธรรมทุกอย่าง ปัญญินทรีย์ เรากล่าวว่าเป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉันทะเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๑

[๑๐๒๗]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา มลลเกสุ^๑ วิหริติ อรุเวลกปปี นาม มลลกาณ^๒
นิคโมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนุเตสิ

[๑๐๒๘]

ยาวกั๊วณฺจ ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อริยฅาณํ น อุปฺปนฺนํ โหติ เนว ตาว จตฺนุนํ
อินฺทฺริยานํ สณฺจิติ โหติ เนว ตาว จตฺนุนํ อินฺทฺริยานํ อวฺภูจิติ โหติฯ ยโต จ โข
ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อริยฅาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อถ จตฺนุนํ อินฺทฺริยานํ สณฺจิติ โหติ
อถ จตฺนุนํ อินฺทฺริยานํ อวฺภูจิติ โหติฯ

[๑๐๒๙]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยาวกั๊วณฺจ กุฎฺฐาคารสฺส กุฎฺฐํ น อุตฺตํ โหติ เนว ตาว
โคปานสีนํ สณฺจิติ โหติ เนว ตาว โคปานสีนํ อวฺภูจิติ โหติฯ ยโต จ โข ภิกฺขเว
กุฎฺฐาคารสฺส กุฎฺฐํ อุตฺตํ โหติ อถ โข^๓ โคปานสีนํ สณฺจิติ โหติ อถ โข โคปานสีนํ
อวฺภูจิติ โหติฯ เอวมเว โข ภิกฺขเว ยาวกั๊วณฺจ อริยสาวกสฺส อริยฅาณํ น อุปฺปนฺนํ
โหติ เนว ตาว จตฺนุนํ อินฺทฺริยานํ สณฺจิติ โหติ เนว ตาว จตฺนุนํ อินฺทฺริยานํ
อวฺภูจิติ โหติฯ ยโต จ โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อริยฅาณํ อุปฺปนฺนํ โหติ อถ
จตฺนุนํ อินฺทฺริยานํ ฯเปฯ อวฺภูจิติ โหติฯ กตเมสํ จตฺนุนํฯ สทฺธินฺทฺริยสฺส วิริยฺน-
ทฺริยสฺส สติ นฺทฺริยสฺส สมาริ นฺทฺริยสฺสฯ

[๑๐๓๐]

ปญฺจวโต ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส ตทฺทวยา สทฺธา สณฺจาทิ ตทฺทวยํ วิริยํ
สณฺจาทิ ตทฺทวยา สติ สณฺจาทิ ตทฺทวโย สมาริ สณฺจาทีติฯ

๑. ม. ย. มลลเกสุฯ

๒. ม. ย. มลลกาณํฯ

๓. ม. โขสทฺโท นตฺถิฯ เอวมฺปริฯ

มัลลกสูตร

ว่าด้วยอินทรีย์ ๔

(๑๐๒๗)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวมัลละ ชื่ออุรุเวลกัปปะ ในแคว้นมัลละ ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

(๑๐๒๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อริยญาณยังไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกเพียงใด อินทรีย์ ๔ ก็ยังไม่ตั้งลงมั่นเพียงนั้น เมื่อใดอริยญาณเกิดขึ้นแล้วแก่อริยสาวก เมื่อนั้นอินทรีย์ ๔ ก็ตั้งลงมั่น.

(๑๐๒๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเรือนยอด เมื่อเขายังไม่ได้ยกยอดขึ้นเพียงใด กลอนเรือนก็ยังไม่ชื่อว่า ตั้งอยู่มั่นคงเพียงนั้น เมื่อใด เขายกยอดขึ้นแล้ว เมื่อนั้น กลอนเรือนจึงเรียกว่า ตั้งอยู่มั่นคง ฉะนั้นใด อริยญาณยังไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกเพียงใด อินทรีย์ ๔ ก็ยังไม่ตั้งลงมั่นเพียงนั้น เมื่อใด อริยญาณเกิดขึ้นแล้วแก่อริยสาวก เมื่อนั้น อินทรีย์ ๔ ก็ตั้งลงมั่น ฉะนั้นเหมือนกัน อินทรีย์ ๔ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์^๑ ๑ วิริยอินทรีย์ ๑ สตินินทรีย์ ๑ สมาชินทรีย์ ๑.

(๑๐๓๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ อันไปตามปัญญาของอริยสาวก ผู้มีปัญญา ย่อมตั้งมั่น.

จบ สูตรที่ ๒

๑. สัทธินทรีย์ -ผู้รวบรวม

[๑๐๓๑]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา โกสมพิยํ วิหริติ โวมสิตารามะฯ ตตฺร โข ภควา
 ภิกขุ อามนุเตสิ อตฺถิ นุ โข ภิกขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม เสกฺโข ภิกขุ
 เสกฺขญฺมิยํ สณฺจิติ^๑ เสกฺโขสุมีติ ปชานะยฺย อเสกฺโข ภิกขุ อเสกฺขญฺมิยํ สณฺจิติ
 อเสกฺโขสุมีติ ปชานะยฺยาติฯ ภควัมมุลกา โน ภนฺเต ชมฺมา ฯเปฯ

[๑๐๓๒]

อตฺถิ ภิกขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม เสกฺโข ภิกขุ เสกฺขญฺมิยํ สณฺจิติ
 เสกฺโขสุมีติ ปชานะยฺย อเสกฺโข ภิกขุ อเสกฺขญฺมิยํ สณฺจิติ อเสกฺโขสุมีติ ปชานะยฺยฯ

[๑๐๓๓]

กตโม จ ภิกขเว ปริยาโย ยํ ปริยาโย อากมฺม เสกฺโข ภิกขุ เสกฺขญฺมิยํ
 สณฺจิติ เสกฺโขสุมีติ ปชานาติฯ อิธ ภิกขเว เสกฺโข ภิกขุ อิํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ
 ปชานาติ อยํ ทุกฺขสมุทฺโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ อยํ ทุกฺขนิโรธะติ ยถาภูตํ ปชานาติ
 อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิปปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ อยํปิ โข ภิกขเว ปริยาโย ยํ
 ปริยาโย อากมฺม เสกฺโข ภิกขุ เสกฺขญฺมิยํ สณฺจิติ เสกฺโขสุมีติ ปชานาติฯ

[๑๐๓๔]

ปฺน จปรี ภิกขเว เสกฺโข ภิกขุ อิติ ปฏฺิสถจิกฺขติ อตฺถิ นุ โข อีโต พหิทฺธา
 อญฺโณ สมโณ วา พุราหฺมโณ วา โย เอวํ ภูตํ ตจฺจํ ตถํ ชมฺมํ เทเสติ ยถา ภควาติฯ
 โส เอวํ ปชานาติ นตฺถิ นุ โข อีโต พหิทฺธา อญฺโณ สมโณ วา พุราหฺมโณ วา
 โย เอวํ ภูตํ ตจฺจํ ตถํ ชมฺมํ เทเสติ ยถา ภควาติฯ อยํปิ โข ภิกขเว ปริยาโย
 ยํ ปริยาโย อากมฺม เสกฺโข ภิกขุ เสกฺขญฺมิยํ สณฺจิติ เสกฺโขสุมีติ ปชานาติฯ

๑. ม. ย. จิตโตฯ เอวมฺปรีฯ

เสขสูตร

ว่าด้วยพระเสขะและพระอเสขะ

(๑๐๓๑)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก
ภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ฟังรู้ว่า
เราเป็นพระเสขะ ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสขภูมิ ฟังรู้ว่าเราเป็น
พระอเสขะ มีอยู่หรือ ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน.^๑

(๑๐๓๒)

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะ^๒อาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ
ฟังรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสขภูมิ ฟังรู้ว่า
เราเป็นพระเสขะ^๓มีอยู่.

(๑๐๓๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ว่า
เราเป็นพระเสขะ เป็นไหน? ภิกษุผู้เป็นเสขะในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า
นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย
ปริยายแม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ชัดว่าเราเป็นพระเสขะ.

(๑๐๓๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสขะ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า
สมณะหรือพราหมณ์อื่นภายนอกศาสนา นี้ ซึ่งจะแสดงธรรมที่จริงแท้แน่นอนเหมือน
พระผู้มีพระภาค มีอยู่หรือ? พระเสขะนั้นย่อมรู้ชัด อย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่น
ภายนอกศาสนา นี้ ซึ่งจะแสดงธรรมที่จริงแท้แน่นอน เหมือนพระผู้มีพระภาค ไม่มี
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ
ย่อมรู้ว่าเราเป็นพระเสขะ.

๑. ควรมีเครื่องหมาย ฯลฯ โดยเทียบเคียงจากบาลี (๔๒๕) และจากสาเกตสูตร ข้อ ๙๗๕ มีข้อความต่อไปอีก -ผู้รวบรวม

๒. เสขะ -ผู้รวบรวม

๓. พระอเสขะ -ผู้รวบรวม

[๑๐๓๕]

ปุ่น จปรี่ ภิกขเว เสกฺโข ภิกขุ ปถุจันฺทริยานิ ปชานาติ สทฺธินฺทริยํ วิริยฺนฺทริยํ
 สตินฺทริยํ สมารินฺทริยํ ปถุณินฺทริยํฯ ยํคตฺติกานิ ยํปรมานิ ยํผลานิ ยํปริโยสานานิ น เหว
 โข กาเยน ผุสฺสิตฺวา วิหฺรติ ปถุณาย จ อตฺติวิชฺฌม ปสฺสตีฯ อยฺปิ โข ภิกขเว ปรียาโย
 ยํ ปรียายํ อากมฺม เสกฺโข ภิกขุ เสกฺขญฺมิมิยํ สณฺจฺจิตฺตํ เสกฺโขสมิตีติ ปชานาติฯ

[๑๐๓๖]

กตโม จ ภิกขเว ปรียาโย ยํ ปรียายํ อากมฺม อเสกฺโข ภิกขุ อเสกฺขญฺมิมิยํ
 สณฺจฺจิตฺตํ อเสกฺโขสมิตีติ ปชานาติฯ อิทฺถ ภิกขเว อเสกฺโข ภิกขุ ปถุจันฺทริยานิ ปชานาติฯ
 สทฺธินฺทริยํ วิริยฺนฺทริยํ สตินฺทริยํ สมารินฺทริยํ ปถุณินฺทริยํฯ ยํคตฺติกานิ ยํปรมานิ
 ยํผลานิ ยํปริโยสานานิ กาเยน จ ผุสฺสิตฺวา วิหฺรติ ปถุณาย จ อตฺติวิชฺฌม ปสฺสตีฯ
 อยฺปิ โข ภิกขเว ปรียาโย ยํ ปรียายํ อากมฺม อเสกฺโข ภิกขุ อเสกฺขญฺมิมิยํ สณฺจฺจิตฺตํ
 อเสกฺโขสมิตีติ ปชานาติฯ

[๑๐๓๗]

ปุ่น จปรี่ ภิกขเว อเสกฺโข ภิกขุ จ อินฺทริยานิ ปชานาติ จกฺขุณฺทริยํ
 โสตินฺทริยํ ฌานินฺทริยํ ชิวฺหิณฺทริยํ กายินฺทริยํ มนินฺทริยํฯ อิมานิ โข จ อินฺทริยานิ
 สทฺเพน สทฺพํ สทฺพธา สทฺพํ อปริเสสา นินฺรุชฺฌิสฺสสนฺตี อถฺถณานิ จ จ อินฺทริยานิ
 น กุหิณฺจจิ กิสฺมิณฺจจิ อุปฺปชฺชิสฺสสนฺตีติ ปชานาติฯ อยฺปิ โข ภิกขเว ปรียาโย ยํ
 ปรียายํ อากมฺม อเสกฺโข ภิกขุ อเสกฺขญฺมิมิยํ สณฺจฺจิตฺตํ อเสกฺโขสมิตีติ ปชานาตีติฯ

[๑๐๓๘]

เสยฺยถาปี ภิกขเว ยานิ กานิจิ ชงฺกฺลนํ ปาณนํ ปทฺชาตานิ สทฺพพานิ ตานิ
 หตฺถิปเท สโมชานํ คจฺจนฺตฺติ หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคฺมกฺขายติ ยทฺธิทํ มหฺนตฺตฺเตนฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ยานิ กานิจิ ปทานิ โโพชาย สํวตฺตฺตฺตฺติ ปถุณินฺทริยํ ปทํ เตสํ
 อคฺคฺมกฺขายติ ยทฺธิทํ โโพชายฯ

[๑๐๓๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสขะย่อมรู้ชัด ซึ่งอินทริย ๕ คือ สัทธินทริย ๑ วิริยินทริย ๑ สตินทริย ๑ สมาธินทริย ๑ ปัญญาอินทริย ๑ อินทริย ๕ มีสิ่งใดเป็นคติ มีสิ่งใดเป็นอย่างยิ่ง มีสิ่งใดเป็นผล มีสิ่งใดเป็นที่สุด ภิกษุผู้เป็นเสขะ ยังไม่ถูกต้องสิ่งนั้นด้วยนามกาย แต่เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ.

[๑๐๓๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสขภูมิ ย่อมรู้ว่าเราเป็นพระอเสขะ เป็นไฉน? ภิกษุผู้เป็นอเสขะในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัด ซึ่งอินทริย ๕ คือ สัทธินทริย ... ปัญญาอินทริย อินทริย ๕ มีสิ่งใดเป็นคติ มีสิ่งใดเป็นอย่างยิ่ง มีสิ่งใดเป็นผล มีสิ่งใดเป็นที่สุด อริยสาวกผู้เป็นอเสขะถูกต้องสิ่งนั้น ด้วยนามกาย และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัย และตั้งอยู่ในอเสขภูมิ ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ.^๑

[๑๐๓๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นอเสขะย่อมรู้ชัดซึ่งอินทริย ๖ คือ จักขุนทริย ๑ โสติดินทริย ๑ ฆานินทริย ๑ จิวหินทริย ๑ กายอินทริย ๑ มนินทริย ๑ อริยสาวกผู้เป็นอเสขะย่อมรู้ชัดว่า อินทริย ๖ เหล่านี้ จักดับไปหมดสิ้นโดยประการทั้งปวง ไม่มีเหลือ และอินทริย ๖ เหล่าอื่น จก^๒ไม่เกิดขึ้นในภพไหนๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริยายแม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นอเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในอเสขภูมิ ย่อมรู้ชัดว่า เราเป็นพระอเสขะ.

จบ สูตรที่ ๓

ปทสูตร

บทธรรมที่เป็นไปเพื่อความตรัสรู้

[๑๐๓๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ผู้เที่ยวไปบนพื้นแผ่นดินชนิดใดชนิดหนึ่ง รอยเท้าเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้าง โลกกล่าวว่าเป็นยอด

๑. พระอเสขะ -ผู้รวบรวม

๒. จัก -ผู้รวบรวม

[๑๐๓๙]

กตมานิ จ ภิกขเว ปทานิ โพชาย สํวตฺตุนฺติฯ สทฺธินุทฺริยํ ภิกขเว ปทํ ตํ
 โพชาย สํวตฺตุนฺติฯ วิริยิณฺุทฺริยํ ปทํ ตํ โพชาย สํวตฺตุนฺติฯ สติณฺุทฺริยํ ปทํ ตํ โพชาย
 สํวตฺตุนฺติฯ สมาริณฺุทฺริยํ ปทํ ตํ โพชาย สํวตฺตุนฺติฯ ปญฺณิณฺุทฺริยํ ปทํ ตํ โพชาย สํวตฺตุนฺติฯ

[๑๐๔๐]

เสยฺยถาปี ภิกขเว ยานิ กานิจิ ชงฺกฺลาณํ ปาณานํ ปทชาตานิ สพุพานิ ตานิ
 หตฺถิปเท สโมธานํ คจฺจนฺุติ หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคฺมกฺขายติ ยทิทํ มหนฺตตฺเตนฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ยานิ กานิจิ ปทานิ โพชาย สํวตฺตุนฺติ ปญฺณิณฺุทฺริยํ ปทํ เตสํ
 อคฺคฺมกฺขายติ ยทิทํ โพชายาติฯ

[๑๐๔๑]

เสยฺยถาปี ภิกขเว เย เกจิ สารคฺคฺนฺุชา โลหิตจฺจนฺุทฺถํ เตสํ อคฺคฺมกฺขายติฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปญฺณิณฺุทฺริยํ เตสํ อคฺคฺมกฺขายติ
 ยทิทํ โพชายฯ

[๑๐๔๒]

กตเม จ ภิกขเว โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมาฯ สทฺธินุทฺริยํ ภิกขเว โพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม
 ตํ โพชาย สํวตฺตุนฺติฯ วิริยิณฺุทฺริยํ สติณฺุทฺริยํ สมาริณฺุทฺริยํ ปญฺณิณฺุทฺริยํ โพธิปฺกฺขิโย
 ฌมฺโม ตํ โพชาย สํวตฺตุนฺติฯ

ของรอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้นั้นใด บทแห่งกรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ยอมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ บท คือ ปัญญาทริย์ เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งบทกรรม
เหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๐๓๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บทแห่งกรรมทั้งหลายเป็นไฉน ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้?
ได้แก่ บทแห่งกรรม คือ สัทชินทริย์... วิริยทริย์... สตินทริย์... สมาชินทริย์...
ปัญญาทริย์ ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

จบ สูตรที่ ๔

สารสูตร

ปัญญาทริย์เป็นยอดแห่งบทกรรม

(๑๐๔๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ผู้เที่ยวไปบนพื้นแผ่นดิน ชนิดใดชนิดหนึ่ง
รอยเท้าเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้าง โลกกล่าวว่า เป็นยอด
ของรอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้นั้นใด บทแห่งกรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ยอมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ บท คือ ปัญญาทริย์ เรากล่าวว่า เป็นยอดของบทแห่งกรรม
เหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๐๔๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่แก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดง โลกกล่าวว่า
เป็นยอดของไม้เหล่านั้น แม้นั้นใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญาทริย์
เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้
ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๐๔๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทชินทริย์... วิริยทริย์...
สตินทริย์... สมาชินทริย์... ปัญญาทริย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไป
เพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๔๓]

เสยยถาปี ภิกขเว เย เกจิ สารคนุชา โลहितจุนฺทน์ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปญฺฉินฺทริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ
 ยทิทํ โพรธายาติ ฯ

[๑๐๔๔]

เอกธมฺเม ปตฺติฏฺฐิตสฺส ภิกขเว ภิกฺขุโน ปญฺฉินฺทริยานิ ภาวิตานิ โหนฺติ
 สุภาวิตานิ ฯ กตมสฺมี เอกธมฺเม ฯ อปฺปมาเท ฯ

[๑๐๔๕]

กตโม จ ภิกขเว อปฺปมาโท ฯ อิทฺ ภิกขเว ภิกฺขุ จิตฺตํ รกฺขติ อาสเวสุ
 จ สาสเวสุ จ ฌมฺเมสุ ฯ ตสฺส จิตฺตํ รกฺขโต อาสเวสุ จ สาสเวสุ จ ฌมฺเมสุ
 สทฺธิทริยํปี ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติ วิริยทริยํปี ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติ สติทริยํปี
 ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติ สมาริทริยํปี ภาวนาปาริปุรี คจฺฉติ ปญฺฉินฺทริยํปี ภาวนา-
 ปาริปุรี คจฺฉติ ฯ

[๑๐๔๖]

เอวํปิ โข ภิกขเว เอกธมฺเม ปตฺติฏฺฐิตสฺส ภิกฺขุโน ปญฺฉินฺทริยานิ ภาวิตานิ
 โหนฺติ สุภาวิตานีติ ฯ

[๑๐๔๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีกลิ่นที่แก่นชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดง โลกกล่าวว่าเป็นยอดของไม้เหล่านั้น แม้นั่นใด โพลีปักขียธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปญฺญินทรีย์เรากล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพลีปักขียธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๕

ปติฏฺฐิตสูตร

ว่าด้วยธรรมอันเอก

[๑๐๔๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เป็นอันภิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรมอันเอก เจริญแล้ว เจริญดีแล้ว ธรรมอันเอกเป็นไฉน? คือ ความไม่ประมาท.

[๑๐๔๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความไม่ประมาทเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรักษาจิตไว้ในอาสวะและธรรมที่มีอาสวะ เมื่อเขอรักษาจิตไว้ในอาสวะ และธรรมที่มีอาสวะ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาชินทรีย์ แม้ปญฺญินทรีย์ ก็ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

[๑๐๔๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เป็นอันภิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรมอันเอก เจริญแล้ว เจริญดีแล้ว แม้ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

(๑๐๔๗)

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา อูรูเวลายํ วิหริติ นชฺชา เนรณฺชราย ตีเร
 อชฺपालนิกฺโรเช ปจฺมาภิสฺมพฺพุทฺโธฯ อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ
 เจตโส ปรีวิตกฺโก อุทฺปาที ปญฺจินฺทฺริยานี ภาวิตานี พหุสฺสีกฺตานิ อมโตคฺชานี โหนฺติ
 อมตปฺรายนานี อมตปรีโยสฺซานานีฯ กตฺมานี ปญฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุสฺสีกฺตํ
 อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ อมตปรีโยสฺสํฯ วิริยนฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สฺมาธินฺทฺริยํ
 ปญฺฉินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุสฺสีกฺตํ อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ อมตปรีโยสฺสํฯ อิมานี
 ปญฺจินฺทฺริยานี ภาวิตานี พหุสฺสีกฺตานิ อมโตคฺชานี โหนฺติ อมตปฺรายนานี อมต-
 ปรีโยสฺซานานีติฯ

(๑๐๔๘)

อถ โข พุรฺพฺพมา สหฺมปฺตี ภควโต เจตสา เจโตปรีวิตกฺกมณฺณาย เสยฺยถาปี
 นาม พลฺวา ปรีโส สฺมมฺิณฺชิตํ วา พาทํ ปสาเรยฺย ปสฺาริตํ วา พาทํ สฺมมฺิณฺชเยย
 เอวมฺเว พุรฺพฺพมโลเก อนฺตรหิตโต ภควโต ปุโรโต ปาตุโรหสิฯ

(๑๐๔๙)

อถ โข พุรฺพฺพมา สหฺมปฺตี เอกํสํ อุตฺตฺตราสํกํ กริตฺวา เยน ภควา เตนฺณ
 ชลิมฺปณฺนามेतฺวา ภควนฺตํ เอตทวโจ เอวมฺมตํ ภควา เอวมฺมตํ สุกต ปญฺจินฺทฺริยานี
 ภาวิตานี พหุสฺสีกฺตานิ อมโตคฺชานี โหนฺติ อมตปฺรายนานี อมตปรีโยสฺซานานีฯ
 กตฺมานี ปญฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุสฺสีกฺตํ อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ
 อมตปรีโยสฺสํฯ เปฯ ปญฺฉินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุสฺสีกฺตํ อมโตคฺชํ โหติ อมตปฺรายนํ
 อมตปรีโยสฺสํฯ อิมานี ปญฺจินฺทฺริยานี ภาวิตานี พหุสฺสีกฺตานิ อมโตคฺชานี โหนฺติ
 อมตปฺรายนานี อมตปรีโยสฺซานานีฯ

(๑๐๕๐)

ภูตปฺพุพฺพาทํ ภนฺเต กสฺสเป สฺมฺมาสมฺพฺพุทฺเธ พุรฺพฺพจฺริยํ อจฺรี ตตฺตฺรปี มํ
 เอวํ ชานนฺติ สหโก ภิกฺขุ สหโก ภิกฺขุติฯ โส ขวาทํ ภนฺเต อิมสฺสเยว ปญฺจนฺนํ
 อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตฺตา พหุสฺสีกตตฺตฺตา กามสฺสุ กามจฺจนฺนํ วิราเชตฺวา กายสฺส เกทา
 ปรี มรณฺา สุกตํ พุรฺพฺพมโลกํ อุปฺปนฺโน ตตฺตฺรปี มํ เอวํ ชานนฺติ พุรฺพฺพมา สหฺมปฺตี
 พุรฺพฺพมา สหฺมปฺตีติฯ

พรหมสูตร

ว่าด้วยท้าวสหัมบดีพรหม

(๑๐๔๗)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่าง :-^๑

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคแรกตรัสผู้^๒ ประทับอยู่ ณ ควางไม้้อชบาลนิโครธ แแทฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ทรงเกิดความปริวิตกแห่งพระเหตุที่ยอด่างนี้ว่า อินทริย์ ๕ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มื้อมตะเป็นเบื้องหน้า มื้อมตะเป็นที่สุด อินทริย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทชินทริย์ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มื้อมตะเป็นเบื้องหน้า มื้อมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ปัญญินทริย์ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มื้อมตะเป็นเบื้องหน้า มื้อมตะเป็นที่สุด อินทริย์ ๕ เหล่านี้ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มื้อมตะเป็นเบื้องหน้า มื้อมตะเป็นที่สุด.

(๑๐๔๘)

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบความปริวิตกแห่งพระเหตุด้วยใจแล้ว จึงหายตัวจากพรหมโลก มาปรากฏ เบื้องพระพักตร์พระผู้มีพระภาค เหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น.

(๑๐๔๙)

ครั้งนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม กระทำคำห่มเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอนี้เป็นอนอย่างนั้น ข้าแต่พระสुकต ขอนี้เป็นอนอย่างนั้น อินทริย์ ๕ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มื้อมตะเป็นเบื้องหน้า มื้อมตะเป็นที่สุด อินทริย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทชินทริย์ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มื้อมตะเป็นที่สุด ฯลฯ ปัญญินทริย์ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มื้อมตะเป็นเบื้องหน้า มื้อมตะเป็นที่สุด อินทริย์ ๕ เหล่านี้ ที่เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มื้อมตะเป็นเบื้องหน้า มื้อมตะเป็นที่สุด.

(๑๐๕๐)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์ได้ประพาศติพรหมจรรย์ ในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า กัสสปะ แม้ในเวลานั้น เขารู้จักข้าพระองค์อย่างนี้ว่า สหกภิกษุๆ เพราะความที่อินทริย์ ๕ เหล่านี้ อันข้าพระองค์เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ข้าพระองค์จึงคลายกามฉันทน์ทั้งหลายเสียได้ เมื่อตายไป ได้เข้าถึงสุคติพรหมโลก แม้ในพรหมโลกนั้น เขาก็รู้จักข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ท้าวสหัมบดีพรหมฯ.

๑. ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ -ผู้รวบรวม

๒. ตรัสรู้ -ผู้รวบรวม

[๑๐๕๑]

เอวเมตํ ภควา เอวเมตํ สุกต อหเมตํ ชานามิ อหเมตํ ปสฺสามิ ยถา
อิมานิ ปญฺจินฺทฺรียานิ ภาวิตานิ พหุลิกตานิ อมฺโตคฺชานิ โหนฺติ อมตปฺรายนานิ
อมตปฺริโยสานานีติ ฯ

[๑๐๕๒]

เอกํ สมยํ ภควา ราชคฺเห วิหฺรติ กิษฺณกุญฺเฏ ปพฺพเต สฺฐกรขาตายํ ฯ ตตฺร โข
ภควา อายสฺมนุตํ สารีปุตฺตํ อามนฺเตสิ ก็ นฺุ โข สารีปุตฺต อตฺถวสํ สมฺปสฺสฺมาโน
จีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสฺสเน วา ปรมนิปฺจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตีติ^๑ ฯ

[๑๐๕๓]

อนฺุตฺตรํ หิ ฆนฺเต โยคฺกเขมํ สมฺปสฺสฺมาโน จีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา
ตถาคตสฺสเน วา ปรมนิปฺจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตีติ ฯ

[๑๐๕๔]

สาธุ สาธุ สารีปุตฺต อนฺุตฺตรณฺฺหิ สารีปุตฺต โยคฺกเขมํ สมฺปสฺสฺมาโน จีณาสโว
ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสฺสเน วา ปรมนิปฺจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตีติ ฯ

[๑๐๕๕]

กตโม จ สารีปุตฺต อนฺุตฺโตร โยคฺกเขโม ยํ สมฺปสฺสฺมาโน จีณาสโว ภิกฺขุ
ตถาคเต วา ตถาคตสฺสเน วา ปรมนิปฺจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตีติ ฯ

[๑๐๕๖]

อิช ฆนฺเต จีณาสโว ภิกฺขุ สทฺธิณฺฺทฺรียํ ภาเวติ อุปสมคามิ สมฺโพชคามิ
วิริยิณฺฺทฺรียํ ภาเวติ ฯ สติณฺฺทฺรียํ ภาเวติ ฯ สมาธิณฺฺทฺรียํ ภาเวติ ฯ ปญฺณิณฺฺทฺรียํ ภาเวติ
อุปสมคามิ สมฺโพชคามิ ฯ อัย โข ฆนฺเต อนฺุตฺโตร โยคฺกเขโม ยํ สมฺปสฺสฺมาโน
จีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต วา ตถาคตสฺสเน วา ปรมนิปฺจฺจการํ ปวตฺตมาโน ปวตฺตตีติ ฯ

๑. ไป. ย. ปวตฺเตตีติ ฯ เอวมฺปฺริ ฯ

(๑๐๕๑)

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนั้นเป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนั้นเป็นอย่างนั้น ข้าพระองค์ผู้ ข้าพระองค์เห็น ข้อที่ อินทรี ๕ เหล่านี้ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะ เป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด.

จบ สูตรที่ ๗

สูตรขาตาสูตร

ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ

(๑๐๕๒)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ถ้ำสุกรขาตา เขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้น พระองค์ตรัสเรียก ท่านพระสารีบุตรแล้วตรัสถามว่า

ดูกรสารีบุตร ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์อะไรหนอ จึงประพฤตินอบน้อม อย่างยิ่งในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต.

(๑๐๕๓)

ท่านสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้พิจารณา เห็นธรรมเป็นแดนเกษม จากโยคะอันยอดเยี่ยม จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่งในพระตถาคต หรือในศาสนา ของพระตถาคต.

(๑๐๕๔)

พ. ถูกละๆ สารีบุตร ภิกษุผู้พิจารณา เห็นธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ อันยอดเยี่ยม จึงประพฤตินอบน้อมในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต.

(๑๐๕๕)

ดูกรสารีบุตร ก็ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม ที่ภิกษุพิจารณาเห็นอยู่ จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่งในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคตนั้น เป็นไฉน?

(๑๐๕๖)

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้พิจารณาในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทชินทรีย์ อันให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ย่อมเจริญวิริยอินทรีย์... สตินทรีย์... สมาชินทรีย์... ปัญญินทรีย์ อันให้ถึงความสงบ ให้ถึงความตรัสรู้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมเป็นแดนเกษม จากโยคะอันยอดเยี่ยมนี้แล ที่ภิกษุพิจารณาเห็นอยู่ จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่ง ในตถาคต หรือในศาสนาของพระตถาคต

[๑๐๕๗]

สาธุ สาธุ สารีปุตฺต เอโส हि สารีปุตฺต อนุตฺตโร โยคกฺเขโม ยํ สมฺปสฺสฺสฺมาโน
 จีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต वा ตถาคตฺสฺสเน वा प्रमणिपुङ्गवो पวตฺตमानो पवตฺตतीति ॥

[๑๐๕๘]

กตฺโม จ สารีปุตฺต प्रमणिपुङ्गवो ยํ จีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต वा ตถาคต-
 สฺสเน वा प्रमणिपुङ्गवो पवตฺตमानो पवตฺตतीति ॥

[๑๐๕๙]

อิธ ฆนฺเต จีณาสโว ภิกฺขุ สตฺถริ สคารโว วิหฺรติ สฺปฺปฏิสฺโส ชมฺเม สคารโว
 วิหฺรติ สฺปฺปฏิสฺโส สงฺเม สคารโว วิหฺรติ สฺปฺปฏิสฺโส สิขฺขาย สคารโว วิหฺรติ
 สฺปฺปฏิสฺโส สมฺมาชิสมิ สคารโว วิหฺรติ สฺปฺปฏิสฺโส ॥ อโย โฆ ฆนฺเต प्रमणिपुङ्गवो
 ยํ จีณาสโว ภิกฺขุ ตถาคเต वा ตถาคตฺสฺสเน वा प्रमणिपुङ्गवो पवตฺตमानो
 पवตฺตतीति ॥

[๑๐๖๐]

สาธุ สาธุ สารีปุตฺต เอโส हि สารีปุตฺต प्रमणिपुङ्गवो ยํ จีณาสโว ภิกฺขุ
 ตถาคเต वा ตถาคตฺสฺสเน वा प्रमणिपुङ्गवो पवตฺตमानो पवตฺตतीति ॥

[๑๐๖๑]

สาวตฺถีนินฺทํ ॥ ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุสฺสีกทานิ
 อนุปฺปนฺนานิ อุปฺปชฺชนฺติ นานฺยถ ตถาคตฺสฺส ปาตุภาวา อรหฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ॥
 กตฺมานิ ปญฺจ ॥ สทฺธินฺทฺริยํ วิริยฺนฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สมฺมาชินฺทฺริยํ ปญฺฉินฺทฺริยํ ॥
 อิมานิ โฆ ภิกฺขเว ปญฺฉินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุสฺสีกทานิ อนุปฺปนฺนานิ อุปฺปชฺชนฺติ
 นานฺยถ ตถาคตฺสฺส ปาตุภาวา อรหฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสชาติ ॥

(๑๐๕๗)

พ. ถูกละๆ สารีบุตร ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ อันยอดเยี่ยมนี้แล ที่ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอยู่ จึงประพฤตินอบน้อมอย่างยิ่งในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต.

(๑๐๕๘)

ดูกรสารีบุตร การนอบน้อมอย่างยิ่ง ที่ภิกษุผู้พิจารณาประพฤติในตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต เป็นไฉน?

(๑๐๕๙)

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้พิจารณาในธรรมวินัยนี้ มีความเคารพยำเกรง ในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในการศึกษา ในสมาธิ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การนอบน้อมอย่างยิ่งแล ที่ภิกษุผู้พิจารณาประพฤติในพระตถาคต หรือในศาสนาของตถาคต.

(๑๐๖๐)

พ. ถูกละๆ^๑ สารีบุตร การนอบน้อมอย่างยิ่งนี้แล ที่ภิกษุผู้พิจารณาประพฤติในตถาคต หรือในศาสนา^๒ของตถาคต.

จบ สูตรที่ ๘

อุปาทสูตรที่ ๑

อินทรีย์ ๕ ไม่เกิดนอกพุทธกาล

(๑๐๖๑)

สาวัดสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากความอุบัติแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หากเกิดไม่ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทชินทรีย์ ... ปัญญาอินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากความอุบัติแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หากเกิดไม่.

จบ สูตรที่ ๙

๑. ถูกละๆ -ผู้รวบรวม

๒. ศาสนา -ผู้รวบรวม

(๑๐๖๒)

ปณฺณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลิกตานิ อนฺุปฺปนฺนานิ อุปฺปชฺชนฺติ
 นาณฺณตฺร สุกตฺวินยาฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ วิริยนฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สฺมาธินฺทฺริยํ
 ปณฺณินฺทฺริยํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลิกตานิ อนฺุปฺปนฺนานิ
 อุปฺปชฺชนฺติ นาณฺณตฺร สุกตฺวินยาติฯ

วคฺโค ฉฺฉฺโชฯ

ตสฺสุทฺทานํ

สาลํ มลฺลํ เสกฺโข จ
 พุรหฺมสฺสุกรขาตาโย

ปเท สारे ปตฺติฉฺโชติ
 อุปฺปาเท อปฺเร ทฺเวติฯ

อุปาทสูตรที่ ๒

อินทรีย์ ๕ ไม่เกิดนอกวินัยพระสุคต

(๑๐๖๒)

สาวัดสันนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากวินัยของพระสุคตหาเกิดไม่ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ... ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น นอกจากวินัยของพระสุคตหาเกิดไม่.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สูกรขาตวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โกศลสูตร	๒. มัลลสูตร
๓. เศษสูตร	๔. ปทสูตร
๕. สารสูตร	๖. ปติภูจฺจิตสูตร
๗. พรหมสูตร	๘. สูกรขาตาสูตร
๘. อุปาทสูตรที่ ๑	๑๐. อุปาทสูตรที่ ๒

โพธิปักขิยวคฺโค สตุตโม

[๑๐๖๓]

สาวตถีนินฺทานํฯ ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลือกทานิ สญฺโฆ-
ชนานํ ปหานาย^๑ สํวตฺตุนฺตึฯ กตมานิ ปญฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺฉินฺทฺริยํฯ
อิมานิ โข ภิกฺขเว ปญฺฉินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลือกทานิ สญฺโฆชนานํ ปหานาย
สํวตฺตุนฺตึติฯ

[๑๐๖๔]

ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลือกทานิ อนุสยสมฺมุคฺฆาตาย
สํวตฺตุนฺตึฯ กตมานิ ปญฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺฉินฺทฺริยํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว
ปญฺฉินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลือกทานิ อนุสยสมฺมุคฺฆาตาย สํวตฺตุนฺตึติฯ

[๑๐๖๕]

ปญฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลือกทานิ อทฺธานปริญฺญา
สํวตฺตุนฺตึฯ กตมานิ ปญฺจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺฉินฺทฺริยํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว
ปญฺฉินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุลือกทานิ อทฺธานปริญฺญา สํวตฺตุนฺตึติฯ

๑. ม. สํโฆชนปฺปหานายฯ เอวมฺปริฯ

โพธิปักขิยวรรคที่ ๗

สัจฉญาณสูตร

เจริญอินทรีย์ ๕ เพื่อละสังโยชน์

(๑๐๖๓)

สาวตถีนิทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ อินทรีย์^๑เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์.

จบ สูตรที่ ๑

อนุสยสูตร

เจริญอินทรีย์ ๕ เพื่อถอนอนุสย

(๑๐๖๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสย อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสย.

จบ สูตรที่ ๒

ปริยญาสูตร

เจริญอินทรีย์ ๕ เพื่อกำหนดรู้อัตธานะ

(๑๐๖๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัตธานะ (ทางไกล) อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัตธานะ.

จบ สูตรที่ ๓

๑. อินทรีย์ ๕ -ผู้รวบรวม

[๑๐๖๖]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุสํกตานิ อาสวานํ ขยาย
 สํวตฺตุนฺติฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ สทฺธิทฺธิริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺธิริยํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว
 ปณฺจอินฺทฺธิริยานิ ภาวิตานิ พหุสํกตานิ อาสวานํ ขยาย สํวตฺตุนฺตีติฯ

[๑๐๖๗]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ พหุสํกตานิ สญฺโฆชนานํ ปหานาย
 สํวตฺตุนฺติ อนุสฺสยสมฺมุคฺฆมาตาย สํวตฺตุนฺติ อทฺธานปริณฺณาย สํวตฺตุนฺติ อาสวานํ ขยาย
 สํวตฺตุนฺติฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ สทฺธิทฺธิริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺธิริยํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว
 ปณฺจอินฺทฺธิริยานิ ภาวิตานิ พหุสํกตานิ สญฺโฆชนานํ ปหานาย สํวตฺตุนฺติ อนุสฺสย-
 สมฺมุคฺฆมาตาย สํวตฺตุนฺติ อทฺธานปริณฺณาย สํวตฺตุนฺติ อาสวานํ ขยาย สํวตฺตุนฺตีติฯ

[๑๐๖๘]

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ สทฺธิทฺธิริยํ ฯเปฯ ปณฺณินฺทฺธิริยํฯ
 อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอินฺทฺธิริยานิฯ อิมํสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา
 พหุสํกตตฺตา ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตฺรํ ผลํ ปาฎิกงฺขํ ทิฎฺฐเจว ฌมฺเม อญฺญา สติ วา
 อฺปาทิสฺเสส อเนกคามิตาติฯ

อาสาชยสูตร

เจริญอินทรีย์ ๕ เพื่อความสิ้นอาสวะ

(๑๐๖๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ.

(๑๐๖๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ เพื่อถอนอนุสัย เพื่อกำหนดรู้อัตธานะ เพื่อความสิ้นอาสวะ
อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์
ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ เพื่อถอนอนุสัย เพื่อกำหนดรู้อัตธานะ เพื่อความสิ้นอาสวะ.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๑

เจริญอินทรีย์ ๕ หวังผลได้ ๒ อย่าง

(๑๐๖๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์
อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างไม่อย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๐๖๙]

ปรณจินmani ภิกขเว อินฺทฺริยานิฯ กตmani ปรณจฯ สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปรณณินฺทฺริยํฯ
 อิมานิ โข ภิกขเว ปรณจินฺทฺริยานิฯ อิมสํ โข ภิกขเว ปรณจณฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา
 พหุสํกตตฺตา สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา ปาฎิกงฺขาฯ กตเม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสาฯ
 ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม ปฏิกจฺจ อณฺณํ อาราเชติ โน เจ ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม ปฏิกจฺจ อณฺณํ
 อาราเชติ อถ มรณกาเล อณฺณํ อาราเชติ โน เจ ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม ปฏิกจฺจ อณฺณํ
 อาราเชติ โน เจ มรณกาเล อณฺณํ อาราเชติฯ อถ ปรณจณฺนํ โอรุณภาคิยานํ
 สลฺโลชนานํ ปริกฺขยาย อนฺตราปรินิพฺพายี โหติ อุพฺพจฺจปรินิพฺพายี โหติ อสงฺขาร-
 ปรินิพฺพายี โหติ สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ อุทฺธสํสํโต โหติ อกนิฏฺฐคามีฯ อิมสํ โข
 ภิกขเว ปรณจณฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา อิม สตฺต ผลา สตฺตานิสํสา
 ปาฎิกงฺขาติฯ

[๑๐๗๐]

เสยฺยถาปี ภิกขเว เย เกจิ ฌมฺพุทฺธิปกา รุกฺขา ฌมฺพุ เตสํ อคฺคณฺกขายติฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว เย เกจิ โโพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปรณณินฺทฺริยํ เตสํ อคฺคณฺกขายติ
 ยทฺธิทํ โโพธายฯ

[๑๐๗๑]

กตเม จ ภิกขเว โโพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมาฯ สทฺธินฺทฺริยํ ภิกขเว โโพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม
 ตํ โโพธาย สํวตฺตติฯ วิริยินฺทฺริยํ สตินฺทฺริยํ สmaniทฺริยํ ปรณณินฺทฺริยํ โโพธิปฺกฺขิโย
 ฌมฺโม ตํ โโพธาย สํวตฺตติฯ

ผลสูตรที่ ๒

เจริญอินทรีย์ ๕ ได้อานิสงส์ ๗ ประการ

(๑๐๖๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ อินทรีย์ ๕ เป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์ อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลานิสงส์ได้ ๗ ประการ ผลานิสงส์ ๗ ประการเป็นไฉน? คือ จะได้ชมอรรถผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ชมอรรถผลในปัจจุบัน จะได้ชมเวลาใกล้ตาย ๑ ถ้าปัจจุบันก็ไม่ได้ชม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ชมไซ้ ที่นั่นจะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ๑ ผู้อุปหัจจปรินิพพายี ๑ ผู้อสังขารปรินิพพายี ๑ ผู้สสังขารปรินิพพายี [๖] ผู้อุทซังโสโตอกนิฏฐคามี ๑ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะความที่อินทรีย์ ๕ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว พึงหวังผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๖

รุกขสูตรที่ ๑

ปัญญาอินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

(๑๐๗๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ในชมพูทวีปชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นหว่า โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญาอินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๐๗๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๗๒]

เสยยถาปี ภิกขเว เย เกจิ ชมพูทีปกา รุกขา ชมพู เตสั อคฺคมกฺขายติฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปญฺณินฺทฺริยํ เตสั อคฺคมกฺขายติ
 ยทิทํ โปธายาติฯ

[๑๐๗๓]

เสยยถาปี ภิกขเว เย เกจิ เทวานํ ตาวตีสานํ รุกขา ปาริจฺจตฺตโก เตสั
 อคฺคมกฺขายติฯ เอวเมว โข ภิกขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปญฺณินฺทฺริยํ เตสั
 อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ โปธายฯ

[๑๐๗๔]

กตเม จ ภิกขเว โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมาฯ สทฺธินฺทฺริยํ ภิกขเว โพธิปฺกฺขิโย
 ฌมฺโม ตํ โปธาย สํวตฺตติฯ วิริยฺนฺทฺริยํ โพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม ตํ โปธาย สํวตฺตติฯ
 สตินฺทฺริยํ โพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโมฯ สสมาธินฺทฺริยํ โพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโมฯ ปญฺณินฺทฺริยํ
 โพธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม ตํ โปธาย สํวตฺตติฯ

[๑๐๗๕]

เสยยถาปี ภิกขเว เย เกจิ เทวานํ ตาวตีสานํ รุกขา ปาริจฺจตฺตโก เตสั
 อคฺคมกฺขายติฯ เอวเมว โข ภิกขเว เย เกจิ โพธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปญฺณินฺทฺริยํ เตสั
 อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ โปธายาติฯ

[๑๐๗๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ในชมพูทวีปชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นหญ้า โลกกล่าวว่า เป็นยอดแห่งต้นไม้เหล่านั้น แม้นั้นใด โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญฺฑินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโภธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๗

รูกขสูตรที่ ๒

ปัญฺฑินทรีย์เป็นยอดแห่งโภธิปักขิยธรรม ๒

[๑๐๗๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นปาริฉัตตะกะ โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้นั้นใด โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญฺฑินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโภธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๗๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โภธิปักขิยธรรมเป็นไหน? คือ สัทธินทรีย์ เป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญฺฑินทรีย์ เป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

[๑๐๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นปาริฉัตตะกะ โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้นั้นใด โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญฺฑินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโภธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๘

[๑๐๗๖]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ อสุรानํ รุกฺขา จิตฺตปาณฺณตี เตสํ อคฺคมกฺขายติ ฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพรธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปญฺณินฺทริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ
 ยทิตฺถ โพรธาย ฯ

[๑๐๗๗]

กตเม จ ภิกฺขเว โพรธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ฯ สทฺธินฺทริยํ ภิกฺขเว โพรธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม
 ตํ โพรธาย สํวตฺตติ ฯ เป ฯ ปญฺณินฺทริยํ โพรธิปฺกฺขิโย ฌมฺโม ตํ โพรธาย สํวตฺตติ ฯ

[๑๐๗๘]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ อสุรานํ รุกฺขา จิตฺตปาณฺณตี เตสํ อคฺคมกฺขายติ ฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพรธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปญฺณินฺทริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ
 ยทิตฺถ โพรธายาติ ฯ

[๑๐๗๙]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ สุปฺณฺณานํ รุกฺขา โกณฺณสิมฺพลี^๑ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ โพรธิปฺกฺขิยา ฌมฺมา ปญฺณินฺทริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ
 ยทิตฺถ โพรธาย ฯ

๑. ม. ย. ฎฐสิมฺพลี ฯ เอวมฺปรี ฯ

รูกขสูตรที่ ๓

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม ๓

(๑๐๗๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกอสุรชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นจิตตปาฎลี โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๐๗๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โพธิปักขิยธรรมเป็นไฉน? คือ สัทธินทรีย์ เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญญินทรีย์เป็นโพธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

(๑๐๗๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกอสุรชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นจิตตปาฎลี โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านี้ แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๕

รูกขสูตรที่ ๔

ปัญญินทรีย์เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรม

(๑๐๗๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกครุฑชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นโกฏติมพลี (ไม้จิวป่า) โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้ฉันใด โพธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๘๐]

กตเม จ ภิกขเว โพธิปักขิยา ฌมมาฯ สหุชินุทริยํ ภิกขเว โพธิปักขิโย ฌมโม
ตํ โพชาย สํวตฺตติ ฯเปฯ ปญฺฉินุทริยํ โพธิปักขิโย ฌมโม ตํ โพชาย สํวตฺตติ ฯ

[๑๐๘๑]

เสยฺยถาปี ภิกขเว เย เกจิ สุปณฺณานํ รุกฺขา โภจฺจิมฺพลี เตสํ อคฺคมกฺขายติ ฯ
เอวเมว โข ภิกขเว เย เกจิ โพธิปักขิยา ฌมมา ปญฺฉินุทริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ
ยทิทํ โพชายาติ ฯ

โพธิปักขิยวคฺโค สตฺตโม ฯ

ตสฺสุทฺถานํ

สญฺโฆชนา อนุสฺยา	ปริญฺญา อาสวกฺขยา
เทว ผลา จตุโร รุกฺขา	วคฺโค เตน ปวฺจฺจตีติ ฯ

(๑๐๘๐)

คุณภิกษุทั้งหลาย โภธิปักขิยธรรมเป็นไหน? คือ สัทธินทรีย์ เป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฯลฯ ปัญญาอินทรีย์ เป็นโภธิปักขิยธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความตรัสรู้.

(๑๐๘๑)

คุณภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ของพวกครุฑชนิดใดชนิดหนึ่ง ต้นโกฏฐิมพลี โลกกล่าวว่า เป็นยอดของต้นไม้เหล่านั้น แม้นั้นใด โภธิปักขิยธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ปัญญาอินทรีย์ บัณฑิตกล่าวว่า เป็นยอดแห่งโภธิปักขิยธรรมเหล่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ฉะนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ โภธิปักขิยวรรคที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัตถุโณชนาสูตร	๒. อนุสยสูตร
๓. ปริญาสูตร	๔. อาสวกขยสูตร
๕. ผลสูตรที่ ๑	๖. ผลสูตรที่ ๒
๗. รุกขสูตรที่ ๑	๘. รุกขสูตรที่ ๒
๘. รุกขสูตรที่ ๓	๑๐. รุกขสูตรที่ ๔

คงคาทีเปยยาโล อฏฺฐโม

[๑๐๘๒]

เสยฺยถาปี ภิกขเว คงคา นที ปาจีนินฺนุนา ปาจีนโปถา ปาจีนปพฺภาราฯ
เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวนฺโต ปญฺจินฺทฺริยานิ พหุลีกโรนฺโต
นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปถเณ นิพฺพานปพฺภารเณฯ

[๑๐๘๓]

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวนฺโต ปญฺจินฺทฺริยานิ พหุลีกโรนฺโต
นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปถเณ นิพฺพานปพฺภารเณฯ อีช ภิกขเว ภิกขุ สทฺธินฺทฺริย
ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิกฺกนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี วัริยฺนฺทฺริย สตินฺทฺริย
สมาธินฺทฺริย ปญฺณินฺทฺริย ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิกฺกนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺค-
ปริณามีฯ เอว โข ภิกขเว ภิกขุ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวนฺโต ปญฺจินฺทฺริยานิ พหุลีกโรนฺโต
นิพฺพานินฺโน โหติ นิพฺพานโปถเณ นิพฺพานปพฺภารเณติฯ

[๑๐๘๔]

ปญฺจิมานิ ภิกขเว อุตฺถมภากิยานิ สลฺยโลชนานิฯ กตมานิ ปญจฯ รุปราค
อรุปราค^๑ มาโน อุตฺตจฺจ อวิชฺชาฯ อิมานิ โข ภิกขเว ปญฺจอุตฺถมภากิยานิ สลฺยโลชนานิฯ

[๑๐๘๕]

อิมลฺล โข ภิกขเว ปญฺจนฺนํ อุตฺถมภากิยานํ สลฺยโลชนานํ อภิญฺญาเย ปริญฺญาเย
ปริกฺขยาเย ปหานาย ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวตพฺพานิฯ กตมานิ ปญจฯ อีช ภิกขเว
ภิกขุ สทฺธินฺทฺริย ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิกฺกนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามี
ฯเปฯ ปญฺณินฺทฺริย ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิกฺกนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามีฯ
อิมลฺล โข ภิกขเว ปญฺจนฺนํ อุตฺถมภากิยานํ สลฺยโลชนานํ อภิญฺญาเย ปริญฺญาเย
ปริกฺขยาเย ปหานาย อิมานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาเวตพฺพานีติฯ

(ยถา มคฺคสํยุตฺตํ วิตฺถาริตํ ตถา วิตฺถาเรตพฺพํ วิเวกนิสฺสิตํ)ฯ

กัณฑ์เปยยาที่ ๘

อานิสสแห่ง^๑ การเจริญอินทรี ๕

[๑๐๘๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรายจีน หลังไปสู่ทิศปรายจีน บ่าไปสู่ทิศปรายจีน แม่น้ำโคก ภิษุเจริญอินทรี ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรี ๕ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๘๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิษุเจริญอินทรี ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรี ๕ นั้น เป็นอย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรี อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญวิริยอินทรี... สตินทรี... สมาธินทรี... ปัญญินทรี อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิษุเจริญอินทรี ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรี ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.*

[๑๐๘๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้แล.

[๑๐๘๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ อันภิษุพึงเจริญเพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้แล อินทรี ๕ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธินทรี อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญินทรี อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้ อันภิษุพึงเจริญ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้แล.

(อินทรีที่อาศัยวิเวกเป็นต้น พึงขยายความออกไปเหมือนมรรคสังยุต)^๒

๑. แห่ง -ผู้รวบรวม

๒. ส่วนขยายความเริ่มที่ตำแหน่ง * และพึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ชื่อ [๑๘๓] - [๑๘๘] และ [๒๔๕] - [๓๕๐] หน้า ๑๐๙ - ๑๑๙ และ ๑๕๓ - ๒๑๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

[๑๐๘๖]

เสยยถาปี ภิกขเว คงคา นที ปาจีนินินุนา ปาจีนโปณา ปาจีนปพุภाराฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ปญจินุทริยานิ ภาเวนุโต ปญจินุทริยานิ พหุลีกโรนุโต
 นิพพานนินุโน โหติ นิพพานโปโณ นิพพานปพุภाराฯ

[๑๐๘๗]

กถถจ ภิกขเว ภิกขุ ปญจินุทริยานิ ภาเวนุโต ปญจินุทริยานิ พหุลีกโรนุโต
 นิพพานนินุโน โหติ นิพพานโปโณ นิพพานปพุภाराฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ สทฺธินุทริย
 ภาเวติ รากวินยปรีโยสานัน โทสวินยปรีโยสานัน โมหวินยปรีโยสานัน ฯเปฯ ปญฉินุทริย
 ภาเวติ รากวินยปรีโยสานัน โทสวินยปรีโยสานัน โมหวินยปรีโยสานัน ฯ เอว โข ภิกขเว
 ภิกขุ ปญจินุทริยานิ ภาเวนุโต ปญจินุทริยานิ พหุลีกโรนุโต นิพพานนินุโน โหติ
 นิพพานโปโณ นิพพานปพุภाराติฯ

[๑๐๘๘]

ปญจิมานิ ภิกขเว อุทฺทมภากิยานิ สลฺโลชนานิฯ กตมานิ ปญจฯ รูปราโค
 อรูปราโค มาโน อุทฺทจจัน อวิชฺชาฯ อิมานิ โข ภิกขเว ปญจ อุทฺทมภากิยานิ
 สลฺโลชนานิฯ

[๑๐๘๙]

อิมลัน โข ภิกขเว ปญจนัน อุทฺทมภากิยานัน สลฺโลชนานัน อภิลุณาย ปรีถุณาย
 ปรีกฺขาย ปหานาย ปญจินุทริยานิ ภาเวตพฺพานิฯ กตมานิ ปญจฯ อีธ ภิกขเว
 ภิกขุ สทฺธินุทริย ภาเวติ รากวินยปรีโยสานัน^๑ โทสวินยปรีโยสานัน โมหวินยปรีโยสานัน
 วิริยินุทริย สตินุทริย สมารินุทริย ปญฉินุทริย ภาเวติ รากวินยปรีโยสานัน โทสวินย-
 ปรีโยสานัน โมหวินยปรีโยสานันฯ อิมลัน โข ภิกขเว ปญจนัน อุทฺทมภากิยานัน สลฺโลชนานัน
 อภิลุณาย ปรีถุณาย ปรีกฺขาย ปหานาย อิมานิ ปญจินุทริยานิ ภาเวตพฺพานีติฯ

(ยถา มคฺคสฺสยฺตเต เอว กวติ อินุทริยสฺสยฺตตฺ)ฯ

๑. รากวินยปรีโยสานัน -ผู้รวบรวม

[๑๐๘๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรາจัน หลังลงสู่ทิศปรາจัน^๑ บ่าไปสู่ทิศปราจัน แม่น้ำใด ภิกษุเจริญอินทรี ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรี ๕ ย่อมเป็นผู้ยอมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๐๘๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอินทรี ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรี ๕ นั้น เป็นอย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้ยอมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัตถินทรี มีอันกำจัดราคาจะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทษะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญินทรี มีอันกำจัดราคาเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทษะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญอินทรี ๕ กระทำให้มากซึ่งอินทรี ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ยอมไปสู่นิพพาน โนม้ไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.*

[๑๐๘๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไหน? คือ รูปราคา อรูปราคา มานะ อุทัจจะ อวิชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

[๑๐๘๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล อินทรี ๕ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัตถินทรี มีอันกำจัดราคาเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทษะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ฯลฯ ย่อมเจริญปัญญินทรี มีอันกำจัดราคาเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทษะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรี ๕ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

(อินทรีสังยุตมีส่วนเหมือนในมรรคสังยุต)^๒

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ มีการใช้จำนวนแปลทั้ง ๒ แบบ คือ “หลังลงสู่ทิศปราจัน” และ “หลังไปสู่ทิศปราจัน” -ผู้รวบรวม

๒. ส่วนขยายความเริ่มที่ตำแหน่ง * และพึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๑๙๙] - [๒๑๓] และ [๒๔๕] - [๓๕๐]

ตสฺสทุทานํ

สณฺโณชนา อนุสยา
เทว ผลา สตฺตานิสา

อทฺธานํ อาสวภฺขยา
จตุรฺภฺขา วคฺโค เตน ปวฺจจตีติ ฯ

อิหฺทุริยสํยุตฺตํ นิฏฺฐิจิตํ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัตถุญญาสูตร	๒. อนุสยสูตร
๓. อัฏฐานสูตร	๔. อาสวัภยสูตร
๕. ผลสูตรที่ ๑	๖. ผลสูตรที่ ๒
๗. สัตตานิสังสสูตร	๘. รุกขสูตรที่ ๑
๙. รุกขสูตรที่ ๒	๑๐. รุกขสูตรที่ ๓
๑๑. รุกขสูตรที่ ๔	

จบ อินทริยสังยุต

สมมุปปธานส์ยุตต์

(๑๐๙๐)

สาวตถึฯ ตตร โข ภควา ๗เปฯ เอตทโวจ จตฺตารโฆเม ภิกฺขเว สมมุปปธานาฯ กตเม จตฺตารโฯ อึช ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกุสฺถานํ ฌมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตีฯ อุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกุสฺถานํ ฌมฺมานํ ปหานาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตีฯ อนุปฺปนฺนํ กุสฺถานํ ฌมฺมานํ อุปฺปาทาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตีฯ อุปฺปนฺนํ กุสฺถานํ ฌมฺมานํ จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภิกฺขโภวาย เวปฺตุลลย ภาวนาย ปาริปุริยา ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตีฯ อึเม โข ภิกฺขเว จตฺตารโ สมมุปปธานาตีฯ

(๑๐๙๑)

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คจฺจ นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปณฺา ปาจันปพฺภาราฯ เหวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตารโ สมมุปปธานเ ภาเวนฺโต จตฺตารโ สมมุปปธานเ พหุสฺสึกรโนโต นินฺพพานนินฺโน โหตี นินฺพพานโปณฺเ นินฺพพานปพฺภารโฯ

(๑๐๙๒)

กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตารโ สมมุปปธานเ ภาเวนฺโต จตฺตารโ สมมุปปธานเ พหุสฺสึกรโนโต นินฺพพานนินฺโน โหตี นินฺพพานโปณฺเ นินฺพพานปพฺภารโฯ อึช ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกุสฺถานํ ฌมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตีฯ อุปฺปนฺนํ ปาปกานํ อกุสฺถานํ ฌมฺมานํ ปหานาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตีฯ อนุปฺปนฺนํ กุสฺถานํ ฌมฺมานํ อุปฺปาทาย ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตีฯ อุปฺปนฺนํ กุสฺถานํ ฌมฺมานํ จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภิกฺขโภวาย เวปฺตุลลย ภาวนาย ปาริปุริยา ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตีฯ เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตารโ สมมุปปธานเ ภาเวนฺโต จตฺตารโ สมมุปปธานเ พหุสฺสึกรโนโต นินฺพพานนินฺโน โหตี นินฺพพานโปณฺเ นินฺพพานปพฺภารโตีฯ

๕. สัมมัตถิปธานสังยุต

ว่าด้วยสัมมัตถิปธาน ๔

(๑๐๙๐)

สาวตสันนิทาน. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมัตถิปธาน ๔ เหล่านี้ สัมมัตถิปธาน ๔ เป็นไฉน ?
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรราก
ความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑
เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑
เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบุลย์
เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สัมมัตถิปธาน ๔ เหล่านี้แล.

(๑๐๙๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่
ทิศปรมาจีน แม่น้ำใดใด ภิกษุเจริญสัมมัตถิปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมัตถิปธาน ๔
ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๐๙๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญสัมมัตถิปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมัตถิปธาน ๔
อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ? ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้
เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑
เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ ^[๑] เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป
เพื่อความไพบุลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เจริญสัมมัตถิปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมัตถิปธาน ๔ อย่างนี้แล
ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.*

๑. เพื่อความตั้งอยู่ -ผู้รวบรวม

ฉ ปาจันโต นินฺนา   ฉ นินฺนา จ สมุทฺทโต
 เอเต เทว ฉ ทวาทส โหนฺติ   วคฺโค เตน ปวฺจจตีติฯ
 (สมมุปปธานสํยุตฺตสฺส คงฺคาเปยฺยาลิ สมมุปปธานวเสน วิตุถาเรตฺพุพา)ฯ

วคฺโค ฯ

ตถาคตํ ปทํ ญมฺภํ   มฺถํ สาเรน วสุสิกํ
 ราชา จนฺทิมสุริยา   วตฺถเนน ทสมํ ปทํฯ
 (อฺปฺปมาทวคฺโค สมมุปปธานวเสน วิตุถาเรตฺพุโพ)ฯ

วคฺโค ฯ

(๑๐๙๓)

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เขเกจิ พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรฺนติ^๑ สพุเพ เต ปจวี
 นิสุสาย ปจวียํ ปติฏฺจาย เอวเมเต พลกรณียา กมฺมนฺตา กยิรฺนติฯ เอวเมว โข
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ สํลํ นิสุสาย สํเล ปติฏฺจาย จตฺตาริ สมมุปปธานเภาเวติ จตฺตาริ
 สมมุปปธานเภาวลีกรโธติฯ

(๑๐๙๔)

กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สํลํ นิสุสาย สํเล ปติฏฺจาย จตฺตาริ สมมุปปธานเภาเวติ
 จตฺตาริ สมมุปปธานเภาวลีกรโธติฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนุปฺปนฺนํ ปาปกานํ
 อกฺุสฺถานํ ฐมฺมานํ อนุปฺปาทาย จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ
 ปทหติ ฯเปฯ อนุปฺปนฺนํ กุสฺถานํ ฐมฺมานํ จิตฺตยา อสมฺโมสาย ภิกฺขโยภาวาย
 เวปลุลาเย ภาวนาย ปาริปฺปฺริยา จนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ
 ปทหติฯ เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สํลํ นิสุสาย สํเล ปติฏฺจาย จตฺตาริ สมมุปปธานเภาเวติ
 จตฺตาริ สมมุปปธานเภาวลีกรโธติติฯ

(เอวํ พลกรณียวคฺโค สมมุปปธานวเสน วิตุถาเรตฺพุโพ)ฯ

๑. ม. กรียนฺติฯ เอวมฺปฺริปีฯ

ปาจิณินนสูตร ๖ สูตร สมุททนินนสูตร ๖ สูตร ๒ อย่าง เหล่านี้
 อย่างละ ๖ สูตร รวมเป็น ๑๒ สูตร เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่าวรรค.

(พึงขยายความกังวลแห่งสัมมุปปธานสังยุตต์ด้วยสามารถสัมมุปปธาน)^๑

จบ วรรคที่ ๑

๑. ตถาคตสูตร	๒. ปทสูตร
๓. กุฏสูตร	๔. มุลสูตร
๕. สารสูตร	๖. วัสติกสูตร
๗. ราชาสูตร	๘. จันทิมสูตร
๙. สุริยสูตร	๑๐. วัตถสูตร

(พึงขยายความอัปมาทวรรคด้วยสามารถสัมมุปปธาน)^๒

จบ วรรคที่ ๒

(๑๐๙๓)

คูกริกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่ง อันบุคคลทำอยู่
 การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังทั้งหมดนั้น อันบุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดิน
 จึงทำได้เช่นนั้น แม้นั้นใด กิษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญสัมมุปปธาน ๔
 กระทำให้มากซึ่งสัมมุปปธาน ๔ นั้นนั่นเหมือนกัน.

(๑๐๙๔)

คูกริกษุทั้งหลาย ก็กษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญสัมมุปปธาน ๔
 กระทำให้มากซึ่งสัมมุปปธาน ๔ อย่างไรเล่า? กิษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด
 พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด
 เกิดขึ้น ๑ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑
 เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูรณ์
 เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ คูกริกษุทั้งหลาย
 กิษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญสัมมุปปธาน ๔ กระทำให้มากซึ่งสัมมุปปธาน ๔
 อย่างนี้แล.

(พึงขยายความพลกรณีวรรคด้วยสามารถสัมมุปปธานอย่างนี้)^๓

จบ วรรคที่ ๓

๑. ส่วนขยายความเริ่มที่ตำแหน่ง * และพึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๑๔๓]-[๑๔๔] หน้า ๑๐๙ - ๑๑๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

๒. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๒๔๕] - [๒๖๓] หน้า ๑๕๓ - ๑๖๕ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

๓. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๒๗๒] - [๒๙๗] หน้า ๑๗๑ - ๑๘๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

[๑๐๙๕]

ติสฺโส อีมา ภิกฺขเว เอสนาฯ กตมา ติสฺโสฯ กาเมสนา ภเวสนา พุรฺหม-
จริเยสนาฯ อีมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนาฯ

[๑๐๙๖]

อีมาสฺ โข ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เอสนํ อภิญฺญาय ปริญฺญาय ปริกฺขยาย ปหานาย
จตุตฺตารโ สมฺมปฺปชานา ภเวตฺตพฺพาฯ กตเม จตุตฺตารโ อีช ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฺนุปฺปนฺนํ
ฯเปฯ อฺปฺปนฺนํ กุสลํ ฌมฺมํ จิตฺตยา อสมฺโมสาย ภิกฺขโยภวาย เวปฺปฺลลาเย ภวานาย
ปาริปุริยา ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อีมาสฺ โข
ภิกฺขเว ติสฺสนฺนํ เอสนํ อภิญฺญาय ปริญฺญาय ปริกฺขยาย ปหานาย อีเม จตุตฺตารโ
สมฺมปฺปชานา ภเวตฺตพฺพาติฯ

[๑๐๙๗]

ปฺลยจิมานี ภิกฺขเว อุตฺตมฺภากิยานี สลฺยโลชนานีฯ กตมานี ปฺลยจฯ รุปราคโ
อรุปราคโ มาโน อุตฺตจจํ อวิชฺชาฯ อีมานี โข ภิกฺขเว ปฺลยจฺจอุตฺตมฺภากิยานี
สลฺยโลชนานีฯ

[๑๐๙๘]

อีเมสฺ โข ภิกฺขเว ปฺลยจฺนํ อุตฺตมฺภากิยานํ สลฺยโลชนํ อภิญฺญา
ปริญฺญาय ปริกฺขยาย ปหานาย จตุตฺตารโ สมฺมปฺปชานา ภเวตฺตพฺพาฯ กตเม
จตุตฺตารโ อีช ภิกฺขเว ภิกฺขุ อฺนุปฺปนฺนํ ๕เปฯ อฺปฺปนฺนํ กุสลํ ฌมฺมํ
จิตฺตยา อสมฺโมสาย ภิกฺขโยภวาย เวปฺปฺลลาเย ภวานาย ปาริปุริยา ฌนฺทํ ชเนติ
วายนมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อีเมสฺ โข ภิกฺขเว ปฺลยจฺนํ
อุตฺตมฺภากิยานํ สลฺยโลชนํ อภิญฺญา ปริญฺญาय ปริกฺขยาย ปหานาย อีเม
จตุตฺตารโ สมฺมปฺปชานา ภเวตฺตพฺพาติฯ

(เอวํ เอสนา ปาลี วิตฺถาเรตฺตพฺพา)ฯ

สมฺมปฺปชานสํยุตฺตํ นิฏฺฐจิตฺตํ ๕

[๑๐๙๕]

คุณภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไหน? คือ การแสวงหากาม ๑ การแสวงหาภพ ๑ การแสวงหาพรหมจรรย์ ๑ คุณภิกษุทั้งหลาย การแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๑๐๙๖]

คุณภิกษุทั้งหลาย สัมมัตถิย ๔ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อความละซึ่งการแสวงหา ๓ อย่างนี้ สัมมัตถิย ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบุลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว คุณภิกษุทั้งหลาย สัมมัตถิย ๔ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละการแสวงหา ๓ อย่างนี้แล.

[๑๐๙๗]

คุณภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้ สังโยชนเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไหน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา คุณภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ นี้แล.*

[๑๐๙๘]

คุณภิกษุทั้งหลาย สัมมัตถิย ๔ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล สัมมัตถิย ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความมียิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบุลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว คุณภิกษุทั้งหลาย สัมมัตถิย ๔ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

(พึงขยายความออกไป เหมือนเอสนาวรรค)^๑

จบ สัมมัตถิย ๔

๑. ส่วนขยายความเริ่มที่ตำแหน่ง * และพึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๓๑๓]-[๓๓๒] หน้า ๑๙๙-๒๑๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

๒. สัมมัตถิย ๔ -ผู้รวบรวม

ผลสัมฤทธิ์

(๑๐๙๙)

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว พฺลานิฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ สทฺธาพฺลํ วิริยพฺลํ สติพฺลํ
สมาธิพฺลํ ปณฺญาพฺลํฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจ พฺลานีติฯ

(๑๑๐๐)

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คจฺจกา นที ปาจิณฺนิหฺนนา ปาจิณฺโปณฺนา ปาจิณฺปพฺภาราฯ
เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปณฺจ พฺลานิ ภาเวนฺโต ปณฺจ พฺลานิ พหุลิกโรนฺโต
นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ

(๑๑๐๑)

กถฺถจฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปณฺจ พฺลานิ ภาเวนฺโต ปณฺจ พฺลานิ พหุลิกโรนฺโต
นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोฯ อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธาพฺลํ
ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิ วิริยพฺลํ สติพฺลํ
สมาธิพฺลํ ปณฺญาพฺลํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิฯ
เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปณฺจ พฺลานิ ภาเวนฺโต ปณฺจ พฺลานิ พหุลิกโรนฺโต นิพฺพาน-
นินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภารोติฯ

(๑๑๐๒)

ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว อุทฺทมภากิยานิ สลฺยโลชนานิฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ รุปราคो
อรุปราคो มาโน อุทฺทจฺจํ อวิชฺชาฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปณฺจอุทฺทมภากิยานิ สลฺยโลชนานิฯ

(๑๑๐๓)

อิมสฺสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจนฺนํ อุทฺทมภากิยานํ สลฺยโลชนานํ อภิญฺญา
ปริญฺญา ยปริกฺขยาย ปหานาย ปณฺจ พฺลานิ ภาเวตพฺพานิฯ กตฺมานิ ปณฺจฯ
อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สทฺธาพฺลํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
ไวสุสคฺคปริณามิ วิริยพฺลํ สติพฺลํ สมาธิพฺลํ ปณฺญาพฺลํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิรา-
คนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสุสคฺคปริณามิฯ อิมสฺสํ โข ภิกฺขเว ปณฺจนฺนํ อุทฺทมภากิยานํ
สลฺยโลชนานํ อภิญฺญา ปริญฺญา ยปริกฺขยาย ปหานาย อิมานิ ปณฺจ พฺลานิ
ภาเวตพฺพานีติฯ

๖. พลสังยุต

ว่าด้วยพละ ๕

[๑๐๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไหน? คือ ลัทธาพละ ๑ วัริยพละ ๑ สติพละ ๑ สมาธิพละ ๑ ปัญญาพละ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ ประการ นี้แล.

[๑๑๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่ นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๑๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญลัทธาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญวัริยพละ... สติพละ... สมาธิพละ... ปัญญาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญพละ ๕ กระทำให้มากซึ่งพละ ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.^๑

[๑๑๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไหน? คือ รูปราคะ อรูปาคะ^๒ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

[๑๑๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล พละ ๕ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญลัทธาพละ... วัริยพละ... สติพละ... สมาธิพละ ปัญญาพละ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๕ เหล่านี้ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

๑. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๑๘๓]-[๑๘๘] และ [๒๔๕]-[๓๕๐] หน้า ๑๐๙-๑๑๙ และ ๑๕๓-๒๑๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

๒. อรูปราคะ -ผู้รวบรวม

[๑๑๐๔]

เสยยถาปี ภิกขเว กงฺคา นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปถา ปาจันปพฺภาราฯ
 เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุ ปญฺจ พลาณี ภาเวนฺโต ปญฺจ พลาณี พหุลีกโรนฺโต
 นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปถเณ นิพฺพานปพฺภารเณฯ

[๑๑๐๕]

กถถจ ภิกขเว ภิกขุ ปญฺจ พลาณี ภาเวนฺโต ปญฺจ พลาณี พหุลีกโรนฺโต
 นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปถเณ นิพฺพานปพฺภารเณฯ อีธ ภิกขเว ภิกขุ สทฺธาพลํ
 ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ ฯเปฯ เอว โข
 ภิกขเว ภิกขุ ปญฺจ พลาณี ภาเวนฺโต ปญฺจ พลาณี พหุลีกโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน
 โหติ นิพฺพานโปถเณ นิพฺพานปพฺภารเณติฯ

(เอว เสนา ปาลี วิตุถาเรตพฺพา รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ
 โมหวินยปริโยสานํ)ฯ

[๑๑๐๖]

ปญฺจิมานี ภิกขเว อุทฺทมภากิยานี สลฺยโลชนานีฯ กตมานี ปญฺจฯ
 รุปราคเณ อรุปราคเณ มาโน อุทฺทจจํ อวิชฺชาฯ อิมานี โข ภิกขเว ปญฺจอุทฺทมภากิยานี
 สลฺยโลชนานีฯ

[๑๑๐๗]

อิมสํ โข ภิกขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺทมภากิยานํ สลฺยโลชนานํ อภิลฺลหาย ปริณฺฬาย
 ปริกฺขาย ปหานาย ปญฺจ พลาณี ภาเวตพฺพานีฯ กตมานี ปญฺจฯ อีธ ภิกขเว
 ภิกขุ สทฺธาพลํ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํ
 ฯเปฯ ปญฺญาพลํ ภาเวติ รากวินยปริโยสานํ โทสวินยปริโยสานํ โมหวินยปริโยสานํฯ
 อิมสํ โข ภิกขเว ปญฺจนฺนํ อุทฺทมภากิยานํ สลฺยโลชนานํ อภิลฺลหาย ปริณฺฬาย
 ปริกฺขาย ปหานาย อิมานี ปญฺจ พลาณี ภาเวตพฺพานีติฯ

พลสํยุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

(๑๑๐๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำโคก ภิษุเจริญผละ ๕ กระทำให้มากซึ่งผละ ๕ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๑๐๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญผละ ๕ กระทำให้มากซึ่งผละ ๕ อย่างไรเล่า ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธาผละ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด... ย่อมเจริญปัญญาผละ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจริญผละ ๕ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.^๑

[๒]

(๑๑๐๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทัจจะ อวิชชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน^๓ เหล่านี้แล.

(๑๑๐๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผละ ๕ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล ผละ ๕ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสัทธาผละ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด... ย่อมเจริญปัญญาผละ มีอันกำจัดราคะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีอันกำจัดโมหะเป็นที่สุด ผละ ๕ เหล่านี้แล อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อรู้อย่าง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละซึ่งสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

จบ พลสังยุต

๑. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๑๙๙]-[๒๑๓] และ [๒๔๕]-[๓๕๐] หน้า ๑๒๑ - ๑๒๙ และ ๑๕๓ - ๒๑๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม
๒. พึงขยายความ มีการกำจัดราคะเป็นที่สุด มีการกำจัดโทสะเป็นที่สุด มีการกำจัดโมหะเป็นที่สุด จนถึงการแสวงหา -ผู้รวบรวม
๓. สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ -ผู้รวบรวม

อิทธิปาทสยุตต์

ปาวาลวคฺโค ปจโม

[๑๑๐๘]

จตุตตารโหเม ภิกฺขเว อิทธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา อปารา ปารี คมนาย
 ส้วตตุนฺตีฯ กตเม จตุตตารโหฯ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขาร-
 สมฺมุนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวตีฯ วิริยสมาธิปธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทธิปาทํ
 ภาเวตีฯ จตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวตีฯ วิมฺสาสมาธิปธาน-
 สงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวตีฯ อิเม โห ภิกฺขเว จตุตตารโห อิทธิปาทา ภาวิตา
 พหุลีกตา อปารา ปารี คมนาย ส้วตตุนฺตีติฯ

[๑๑๐๙]

เยสํ เกสณฺจิกิ ภิกฺขเว จตุตตารโห อิทธิปาทา วิรทฺธา วิรทฺโห เตสํ อริโย
 มคฺโค สมฺมาทูกฺขกฺขยคามิํฯ เยสํ เกสณฺจิกิ ภิกฺขเว จตุตตารโห อิทธิปาทา อารทฺธา
 อารทฺโห เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทูกฺขกฺขยคามิํฯ กตเม จตุตตารโหฯ อธิ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวตีฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ
 วิมฺสาสมาธิปธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวตีฯ เยสํ เกสณฺจิกิ ภิกฺขเว อิเม
 จตุตตารโห อิทธิปาทา วิรทฺธา วิรทฺโห เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทูกฺขกฺขยคามิํติฯ เยสํ
 เกสณฺจิกิ ภิกฺขเว อิเม จตุตตารโห อิทธิปาทา อารทฺธา อารทฺโห เตสํ อริโย มคฺโค
 สมฺมาทูกฺขกฺขยคามิํติฯ

๗. อิทธิบาทสังยุต

ปาवालวรรคที่ ๑

อปารสูตร

อิทธิบาท ๔

(๑๑๐๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไฉ่ฝั่ง อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร เจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิ และปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่มีไฉ่ฝั่ง.

จบ สูตรที่ ๑

วิรัชสูตร

ผู้ปรารถนาอิทธิบาทชื่อว่าปรารถนาริมรรค

(๑๑๐๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเปื้อแล้ว ชนเหล่านั้น ก็ชื่อว่า เปื้ออริยมรรคเครื่องให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิบาท ๔ อันชนเหล่าใด เหล่าหนึ่งปรารถแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่า ปรารถนาริมรรคเครื่องให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปธานสังขาร... วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิ และปธานสังขาร อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเปื้อแล้ว ชนเหล่านั้น ก็ชื่อว่า เปื้ออริยมรรคที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันชนเหล่าใด เหล่าหนึ่งปรารถแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่า ปรารถนาริมรรคที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๒

[๑๑๑๐]

จตุตถาโรเม ภิกขเว อิทธิปาธา ภาวิตา พหุลีกตา อริยา นิยุยานิกา นิยุยนฺติ
 ตกฺกรสฺส สมฺมาทูกฺขกฺขยาเยฯ กตฺเม จตุตถาโรฯ อีธ ภิกขเว ภิกฺขุ จฺนุทสมฺมาธิปฺชาน-
 สงฺขารสมฺนฺนาคตฺ์ อิทธิปาทำ ภาวิตีฯ วิริยสมฺมาธิ จิตฺตสมฺมาธิ วิมฺสาสมฺมาธิปฺชาน-
 สงฺขารสมฺนฺนาคตฺ์ อิทธิปาทำ ภาวิตีฯ อีเม โข ภิกขเว จตุตถาโร อิทธิปาธา ภาวิตา
 พหุลีกตา อริยา นิยุยานิกา นิยุยนฺติ ตกฺกรสฺส สมฺมาทูกฺขกฺขยาเยติฯ

[๑๑๑๑]

จตุตถาโรเม ภิกขเว อิทธิปาธา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย
 นิโรธาย อุปสมาย อภิญญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติฯ กตฺเม จตุตถาโรฯ
 อีธ ภิกขเว ภิกฺขุ จฺนุทสมฺมาธิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคตฺ์ อิทธิปาทำ ภาวิตีฯ วิริยสมฺมาธิ
 จิตฺตสมฺมาธิ วิมฺสาสมฺมาธิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคตฺ์ อิทธิปาทำ ภาวิตีฯ อีเม โข ภิกขเว
 จตุตถาโร อิทธิปาธา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย
 อภิญญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตีติฯ

อริยสูตร

เจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อความสิ้นทุกข์

(๑๑๑๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ นำออกจากทุกข์ ย่อมนำผู้บำเพ็ญอิทธิบาทนั้นไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปธานสังขาร... วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นอริยะ นำออกจากทุกข์ ย่อมนำผู้บำเพ็ญอิทธิบาทนั้นไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

จบ สูตรที่ ๓

นิพพุตสูตร

เจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อความหน่าย

(๑๑๑๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อความสงบ เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร... วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว... เพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๑๑๒]

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิทธิปปเทสํ
 อภินิปปฺผาเทสุ สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ อิทธิปปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ
 ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิทธิปปเทสํ อภินิปปฺผาเทสุสนฺติ
 สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ อิทธิปปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกฺขเว
 เอตฺรหิ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิทธิปปเทสํ อภินิปปฺผาเทสนฺติ สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ
 อิทธิปปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ กตเมสํ จตฺตุนฺนํฯ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 ญนฺตสมาธิปฺชานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปปาทํ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ
 วิมฺสาสมาธิปฺชานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปปาทํ ภาเวติฯ

[๑๑๑๓]

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิทธิปปเทสํ
 อภินิปปฺผาเทสุ สพฺเพ เต อิมสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทธิปปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ
 เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิทธิปปเทสํ
 อภินิปปฺผาเทสุสนฺติ สพฺเพ เต อิมสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทธิปปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ
 เย หิ เกจิ ภิกฺขเว เอตฺรหิ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อิทธิปปเทสํ อภินิปปฺผาเทสนฺติ
 สพฺเพ เต อิมสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทธิปปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาติฯ

ปเทศสูตร

ฤทธิ์สำเร็จได้เพราะเจริญอิทธิบาท

(๑๑๑๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จแล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

(๑๑๑๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จแล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ย่อมยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยังส่วนแห่งฤทธิ์ให้สำเร็จได้ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๑๑๔]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา สมตฺตํ อิทธิ อภินิพฺพาเทสุ สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ อิทธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา สมตฺตํ อิทธิ อภินิพฺพาเทสุสนฺติ สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ อิทธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา สมตฺตํ อิทธิ อภินิพฺพาเทสนฺติ สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ อิทธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ กตเมสํ จตฺตุนฺนํฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ ญนฺทสมาธิปฺธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทำ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิปฺธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทำ ภาเวติฯ

[๑๑๑๕]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา สมตฺตํ อิทธิ อภินิพฺพาเทสุ สพฺเพ เต อิมสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา สมตฺตํ อิทธิ อภินิพฺพาเทสุสนฺติ สพฺเพ เต อิมสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา สมตฺตํ อิทธิ อภินิพฺพาเทสนฺติ สพฺเพ เต อิมสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาติฯ

สัมมัตตสูตร

ฤทธิ์บริบูรณ์ได้เพราะเจริญอิทธิบาท

(๑๑๑๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล ยังฤทธิ์ให้สำเร็จบริบูรณ์แล้ว สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น^๑ ยังฤทธิ์ให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักยังฤทธิ์ให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักยังฤทธิ์ให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ย่อมยังฤทธิ์ให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยังฤทธิ์ให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไหน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

(๑๑๑๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล ยังฤทธิ์ให้สำเร็จบริบูรณ์แล้ว สมณะหรือพราหมณ์^๒ ทั้งหมดนั้น ยังฤทธิ์ให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักยังฤทธิ์ให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักยังฤทธิ์ให้สำเร็จบริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ย่อมยังฤทธิ์ให้สำเร็จบริบูรณ์ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น ย่อมยังฤทธิ์ให้สำเร็จบริบูรณ์ ก็เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

๑. ทั้งหมดนั้น -ผู้รวบรวม

๒. พราหมณ์ -ผู้รวบรวม

[๑๑๑๖]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ ภิกขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี
 ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยํ อภิญญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรีสุ สพฺเพ
 เต จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว อนาคต-
 มทฺธานํ ภิกขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยํ
 อภิญญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรีสุสนฺติ สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ
 ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ ภิกขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ
 เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยํ อภิญญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรณฺติ สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตาฯ กตเมสํ จตฺตุนฺนํฯ
 อิธ ภิกขเว ภิกขุ ฉนฺทสมฺมาชิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติฯ วิริยสมฺมาชิ
 จิตฺตสมฺมาชิ วิมฺสาสมฺมาชิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติฯ

[๑๑๑๗]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ ภิกขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี
 ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยํ อภิญญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรีสุ สพฺเพ เต
 อิมสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว
 อนาคตมทฺธานํ ภิกขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว
 ชมฺเม สยํ อภิญญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรีสุสนฺติ สพฺเพ เต อิมสํเยว จตฺตุนฺนํ
 อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ ภิกขุ อาสวานํ
 ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยํ อภิญญา สจฺฉนิกตฺวา
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรณฺติ สพฺเพ เต อิมสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา
 พหุสํกตตฺตาติฯ

(๑๑๑๘)

จตุตาโรเม ภิกขเว อิทธิปาทาฯ กตเม จตุตาโรฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ
 นนุทสมาธิปธานสงขารสมนุณาคตํ อิทธิปาทำ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตตสมาธิ
 วิมัสสาสมาธิปธานสงขารสมนุณาคตํ อิทธิปาทำ ภาเวติฯ อิเม โข ภิกขเว จตุตาโร
 อิทธิปาทาฯ อิเมสํ โข ภิกขเว จตุณันํ อิทธิปาทานันํ ภาวิตตตตตตตตตตตตตตตตต
 ตถาคโต อรหํ สมมาสมพุทฺโธติ วุจฺจตีติฯ

(๑๑๑๙)

อัย นนุทสมาธิปธานสงขารสมนุณาคโต อิทธิปาโทติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ
 อนนุสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ
 อาโลโก อุตฺปาติฯ โส โข ปนํยํ นนุทสมาธิปธานสงขารสมนุณาคโต อิทธิปาโท
 ภาเวตฺพุทฺโธติ เม ภิกขเวฯ ภาวิทฺโตติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฐมฺเมสฺส จกฺขุํ
 อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติฯ

อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุทั้งหมดนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

พุทธสูตร

เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะเจริญอิทธิบาท

(๑๑๑๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมิงสาสมาธิและปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล เขาจึงเรียกตลาคตาว่า เพราะอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า.^๑

จบ สูตรที่ ๘

ญาณสูตร

พระพุทธเจ้าเจริญอิทธิบาท ๔

(๑๑๑๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร... อิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนั้นนั่นแล อันเราควรเจริญ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนั้นนั่นแล อันเราเจริญแล้ว.

๑. พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า -ผู้รวบรวม

[๑๑๒๐]

อัย วิริยสมาธิปธานสงฆารสมนุภาคโต อิทธิปาโทติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ
อนนฺตฺตฺเตสุ ฌมฺเมสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา
อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติฯ โส โข ปนํยํ วิริยสมาธิปธานสงฆารสมนุภาคโต
อิทธิปาโท ภาเวตฺตฺโพติ เม ภิกขเวฯ ภาวิโตติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺตฺเตสุ
ฌมฺเมสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก
อุทฺปาติฯ

[๑๑๒๑]

อัย จิตฺตสมาธิปธานสงฆารสมนุภาคโต อิทธิปาโทติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ
อนนฺตฺตฺเตสุ ฌมฺเมสุ^๑ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา
อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติฯ โส โข ปนํยํ จิตฺตสมาธิปธานสงฆารสมนุภาคโต
อิทธิปาโท ภาเวตฺตฺโพติ เม ภิกขเวฯ ภาวิโตติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺตฺเตสุ
ฌมฺเมสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก
อุทฺปาติฯ

[๑๑๒๒]

อัย วิมฺสาสมาธิปธานสงฆารสมนุภาคโต อิทธิปาโทติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ
อนนฺตฺตฺเตสุ ฌมฺเมสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา
อุทฺปาติ อาโลโก อุทฺปาติฯ โส โข ปนํยํ วิมฺสาสมาธิปธานสงฆารสมนุภาคโต
อิทธิปาโท ภาเวตฺตฺโพติ เม ภิกขเวฯ ภาวิโตติ เม ภิกขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺตฺเตสุ
ฌมฺเมสุ จกฺขุํ อุทฺปาติ ฌาณํ อุทฺปาติ ปญฺญา อุทฺปาติ วิชฺชา อุทฺปาติ อาโลโก
อุทฺปาติติ

[๑๑๒๓]

เอวมฺเม สุตฺตํ เอกํ สมํยํ ภควา เวสาลียํ วิหฺรติ มหาวเน ฦฎฺฐาคารสาลาญฺฯ
อด โข ภควา ปุพฺพพฺนฺหสมํยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย เวสาลี ปิณฺฑทาย ปาวิสิ
เวสาลียํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจนาภตฺตํ ปิณฺฑทปาทปฏิกฺกนฺโต อายสฺมนตฺตํ อานนฺทํ
อามนฺเตสิ คณฺหาหิ อานนฺท นิสิตนํ เยน ปาวาลเจตฺยิ^๒ เตนฺอุปสงฺกมฺิสฺสาม

๑. อัย ปาโจ นตฺติฯ

๒. ส. ม. จาปาลํ เจตฺยิฯ อ. จาปาลเจตฺยิฯ เอวมฺปริฯ

(๑๑๒๐)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร... อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควรเจริญ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราเจริญแล้ว.

(๑๑๒๑)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร... อิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควรเจริญ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราเจริญแล้ว.

(๑๑๒๒)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร... อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควรเจริญ... อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราเจริญแล้ว.

จบ สูตรที่ ๕

เจติยสูตร

การเจริญอิทธิบาท ๔ ทำให้อายุยืน

(๑๑๒๓)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กุฎาคารศาลา ป่ามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้น เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังเมืองเวสาลี ครั้นเสด็จเที่ยวบิณฑบาต^๑ แล้ว เวลาปัจฉิมภัต เสด็จกลับจากบิณฑบาต^๒ แล้ว ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า

๑. บิณฑบาต -ผู้รวบรวม

๒. บิณฑบาต -ผู้รวบรวม

ทิวาวิหารายาติฯ เอวํ ภนุเตติ โข อายสุมา อานนุโท ภควโต ปฏิสสุตฺวา นิสินฺนํ
อาทาย ภควนฺตํ ปิฏฺฐิตโต ปิฏฺฐิตโต อนุพนฺธิฯ

(๑๑๒๔)

อด โข ภควา เยน ปาวาลเจติยํ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺจตฺเต อาสเน
นิสฺสิทฺติฯ อายสุมาปิ โข อานนุโท ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสิทฺติฯ เอกมนฺตํ
นิสฺสินฺนํ โข อายสุมนฺตํ อานนุทํ ภควา เอตทโวจ รมณฺียา อานนุท เวสาลี รมณฺียํ
อุเทนเจติยํ รมณฺียํ โคตมกเจติยํ รมณฺียํ สตฺตมฺพเจติยํ รมณฺียํ พหุปฺตฺตกเจติยํ รมณฺียํ
สารนุททเจติยํ รมณฺียํ ปาวาลเจติยํฯ ยสฺส กสฺสจฺจ อานนุท จตฺตารโ อิทฺธิปาทา
ภาวิตา พหุลิกฺตา ยานิกฺตา วตฺถุกฺตา อนุฏฺฐิตา ปริจฺจिता สฺสุมารทฺธา โส อากงฺขมาโน
กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วาฯ ตถาคตฺสฺส โข อานนุท จตฺตารโ อิทฺธิปาทา
ภาวิตา พหุลิกฺตา ยานิกฺตา วตฺถุกฺตา อนุฏฺฐิตา ปริจฺจिता สฺสุมารทฺธาฯ อากงฺขมาโน
อานนุท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วาติฯ

(๑๑๒๕)

เอวํปิ โข อายสุมา อานนุโท ภควตา โอปาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โอปาริเก
โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏฺฐิวิชฺฌิตฺตํ น ภควนฺตํ ยาจิ ติฏฺฐจฺจ ภนุเต ภควา กปฺปํ
ติฏฺฐจฺจ สฺสคโต กปฺปํ^๑ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย
สุขาย เทวมนุสฺसानนฺติ ยถา ตํ มาเรณ ปริยฺญูจิตฺตจิตฺโตฯ

(๑๑๒๖)

ทฺฐิตฺตํปิ โข ภควาฯ ตตฺถิตฺตํปิ โข ภควา อายสุมนฺตํ อานนุทํ อามนฺเตสิ
รมณฺียา อานนุท เวสาลี รมณฺียํ อุเทนเจติยํ รมณฺียํ โคตมกเจติยํ รมณฺียํ
สตฺตมฺพเจติยํ รมณฺียํ พหุปฺตฺตกเจติยํ รมณฺียํ สารนุททเจติยํ รมณฺียํ ปาวาลเจติยํฯ
ยสฺส กสฺสจฺจ อานนุท จตฺตารโ อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลิกฺตา ยานิกฺตา วตฺถุกฺตา
อนุฏฺฐิตา ปริจฺจिता สฺสุมารทฺธา โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วาฯ
ตถาคตฺสฺส โข อานนุท จตฺตารโ อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลิกฺตา ยานิกฺตา วตฺถุกฺตา
อนุฏฺฐิตา ปริจฺจिता สฺสุมารทฺธาฯ อากงฺขมาโน อานนุท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย
กปฺปาวเสสํ วาติฯ

๑. ย. กปฺปาวเสสํฯ เวมฺปิฯ

ดูกรอานนท์ เธอจงถือเอาผ้าสีทณะ เราจะเข้าไปยังป่าवालเจดีย์ เพื่อพักผ่อน
ในตอนกลางวัน

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ถือผ้าสีทณะ ตามพระผู้มีพระภาคไปทางเบื้อง
พระปฤษฎางค์.

(๑๑๒๔)

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังป่าवालเจดีย์ ประทับนั่งบนอาสนะที่ท่านพระอานนท์ปูถวาย ส่วนท่าน
พระอานนท์ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า

ดูกรอานนท์ เมืองเวสาลีเป็นที่น่ารื่นรมย์ อุเทนเจดีย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์ โคตมก
เจดีย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์ สัตตัมพเจดีย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์ พหูปัตตกเจดีย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์
สารันททเจดีย์ก็เป็นที่น่ารื่นรมย์ อิทธิบาท ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นที่ตั้ง ให้คล่องแคล่วแล้ว สังสมแล้ว ปรารภดีแล้ว
ผู้นั้น เมื่อจำนองอยู่พึงดำรงอยู่ได้กัลป์หนึ่งหรือเกินกว่ากัลป์หนึ่ง ดูกรอานนท์
อิทธิบาท ๔ อันตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำ
ให้เป็นที่ตั้ง ให้คล่องแคล่วแล้ว สังสมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตนั้น เมื่อจำนองอยู่
พึงดำรงอยู่ได้กัลป์หนึ่งหรือเกินกว่ากัลป์หนึ่ง.

(๑๑๒๕)

แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิตอันโอฬาร กระทำโอภาสอันโอฬารอย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็มีอาจรู้นั้น
จึงมิได้ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัลป์หนึ่ง ขอพระสุค
จงทรงดำรงอยู่ตลอดกัลป์หนึ่ง เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เมื่อประโยชน์^๑ เกื้อกูลและความสุข
แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังนี้ เพราะถูกมารเข้าดลใจ.

(๑๔๒๖)^๒

แม้ครั้งที่ ๒ แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า

ดูกรอานนท์ เมืองเวสาลีเป็นที่น่ารื่นรมย์... ตถาคตนั้น เมื่อจำนองอยู่ พึงดำรง
อยู่ได้กัลป์หนึ่งหรือเกินกว่ากัลป์หนึ่ง.

๑. เพื่อประโยชน์ -ผู้รวบรวม

๒. [๑๑๒๖] -ผู้รวบรวม

[๑๑๒๗]

เอวปี โข อายสฺมา อานนุโท ภควตา โอปาริเก นิมิตฺเต กยิรฺมานเ โอปาริเก
โองาสเ กยิรฺมานเ นาสกฺจิ ปฏฺวิวิษฺณิตฺตํ น ภควนฺตํ ยาจิ ติฏฺฐจฺจ ฆนฺเต^๑ ภควา
กปฺปํ ติฏฺฐจฺจ สฺกโต กปฺปํ พหุชนฺหิตาย พหุชนฺสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย
หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानนฺติ ยถา ตํ มารเณ ปริยฺญจฺจิตฺตโต ฯ

[๑๑๒๘]

อด โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ คจฺฉ โข ตฺวํ อานนฺท
ยสฺสทานิ กาลํ มณฺณสฺสีติ ฯ เอว ฆนฺเตติ โข^๒ อายสฺมา อานนุโท ภควโต ปฏฺฐิสฺสุตฺวา
อุฏฺฐายาสฺนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณฺํ กตฺวา อวิหฺวเร อณฺณตฺรสมิ รุกฺขมฺมูล
นีสฺสีติ ฯ

[๑๑๒๙]

อด โข มารโ ปาปิมา (อจิริปกฺกนฺเต อายสฺมนฺเต อานนฺเท)^๓ เยน ภควา
เตนุปฺสงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา (เอกมนฺตํ อุฏฺฐาสฺสีติ เอกมนฺตํ จิตฺโต โข มารโ ปาปิมา)^๔
ภควนฺตํ^๕ เอตทโวจ ปฺริณิพฺพาทฺตฺทานิ ฆนฺเต ภควา ปฺริณิพฺพาทฺตุ [๖] สฺกโต
ปฺริณิพฺพานกาโลทานิ ฆนฺเต ภควโต ฯ ภาสีตา โข ปเนสา ฆนฺเต ภควตา วาจา
น ตาวาหํ ปาปิมา ปฺริณิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม ภิกฺขุ น สาวกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา
วินีตา วิสารทา [๗] พหุสฺสุตา ชมฺมชฺรา ชมฺมานุชฺมมปฏฺธิปฺนฺนา สามิฉิปฏฺธิปฺนฺนา
อนุชฺมมจาริโน สกํ อจิริยํ อุกฺคเหตฺวา อจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปฺลยเปสฺสนฺติ
ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานิกฺริสฺสนฺติ อุปฺปนฺนํ ปฺรปฺปวาทํ
สทฺชเมเน สฺนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตฺวา สปฺปาฎิหาริยํ ชมฺมํ เทเสสฺสนฺตีสฺสีติ ฯ สนฺติ โข
ปฺน ฆนฺเต เอตฺรหิ ภิกฺขุ ภควโต สาวกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ชมฺมชฺรา
ชฺมมานุชฺมมปฏฺธิปฺนฺนา สามิฉิปฏฺธิปฺนฺนา อนุชฺมมจาริโน สกํ อจิริยํ อุกฺคเหตฺวา
อจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปฺลยเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ^๘ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานิกโรนฺติ
อุปฺปนฺนํ ปฺรปฺปวาทํ สทฺชเมเน สฺนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตฺวา สปฺปาฎิหาริยํ ชมฺมํ
เทเสนฺติ ฯ ปฺริณิพฺพาทฺตฺทานิ ฆนฺเต ภควา ปฺริณิพฺพาทฺตุ สฺกโต ปฺริณิพฺพานกาโลทานิ
ฆนฺเต ภควโต ฯ

๑. ย. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๒. ย. โขสทฺทโท นตฺถิ ฯ

๓. ม. อิมสมิ สฺสฺเต อิมํ ทิสฺสตี ฯ ย. อีสฺสเมว ฯ

๔. ม. ย. อิมํ ปาจา นตฺถิ ฯ

๕. ย. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

๖. ม. ย. ... ทานิ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

๗. ย. ปตฺตโยคกฺเขมา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

๘. ย. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ

(๑๑๒๗)

แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิตอันโอฬาร กระทำโอภาสอันโอฬารอย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็มีอาจรู้นั้น จึงมิได้ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาค... เพราะถูกมารเข้าดลใจ.

(๑๑๒๘)

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า

เขोजงไปเกิด อานนท์ เขารู้กาลอันควรในบัดนี้เกิด

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้ว ไปนั่ง ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง ในที่ไม่ไกล.

(๑๑๒๙)

ครั้งนั้น มารผู้มีบาป เมื่อท่านพระอานนท์หลีกไปแล้วไม่นาน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เกิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เกิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสที่ว่า

ดูกรรมารผู้มีบาป ภิกษุสาวกของเราจักยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับแนะนำ ไม่แก้แล้วกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ตนแล้ว ยังบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขีปรับปาวาที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมไม่ได้ เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพาน เพียงนั้น ดังนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุสาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว ได้รับแนะนำแล้ว แก้แล้วกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว บอก แสดง บัญญัติแต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขีปรับปาวาที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคทรงปรินิพพานในบัดนี้เกิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เกิด บัดนี้ เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค.

[๑๑๓๐]

ภาสิตา โข ปเนสา ฆนเต ฆควตา วาจา น ตาวาหํ ปาปิม ปรีนัพพายิสฺสามิ
 ยาว เม ฆกฺขุณิโย น สาวิกา ฆวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารถา พหุสฺสฺตา ชมฺมชฺรา
 ชมฺมานุชฺมมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุชฺมมจารินีโย สกํ อัจจริยกํ อุกฺคเหตุวา
 อัจจกฺขิสฺสนฺติ เทเสฺสฺสนฺติ ปณฺณเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิฆชิสฺสนฺติ
 อุตฺตานิกริสฺสนฺติ อูปฺปนํ ปรปฺปวาหํ สหชฺมเมน สฺนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตุวา สปฺปาฎิหาริยํ
 ชมฺมํ เทเสฺสฺสนฺตีติฯ สฺนฺติ โข ปน ฆนเต เอตฺรหิ ฆกฺขุณิโย ฆควโต สาวิกา
 วิยตฺตา วินีตา วิสารถา พหุสฺสฺตา ชมฺมชฺรา ชมฺมานุชฺมมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา
 อนุชฺมมจารินีโย สกํ อัจจริยกํ อุกฺคเหตุวา อัจจกฺขนฺติ เทเสฺนฺติ ปณฺณเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ
 วิวรนฺติ วิฆชนฺติ อุตฺตานิกรนฺติ อูปฺปนํ ปรปฺปวาหํ สหชฺมเมน สฺนิกฺคหิตํ
 นิกฺคเหตุวา สปฺปาฎิหาริยํ ชมฺมํ เทเสฺนฺติฯ ปรีนัพพาคฺคฺทานิ ฆนเต ฆควา ปรีนัพพาคฺคฺ
 สฺคโต ปรีนัพพานกาโลทานิ ฆนเต ฆควโตฯ

[๑๑๓๑]

ภาสิตา โข ปเนสา ฆนเต ฆควตา วาจา น ตาวาหํ ปาปิม ปรีนัพพายิสฺสามิ
 ยาว เม อฺปาสกา ฯเปฯ ยาว เม อฺปาสิกา น สาวิกา ฆวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา
 วิสารถา พหุสฺสฺตา ชมฺมชฺรา ชมฺมานุชฺมมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุชฺมมจารินีโย
 สกํ อัจจริยกํ อุกฺคเหตุวา อัจจกฺขิสฺสนฺติ เทเสฺสฺสนฺติ ปณฺณเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ
 วิวริสฺสนฺติ วิฆชิสฺสนฺติ อุตฺตานิกริสฺสนฺติ อูปฺปนํ ปรปฺปวาหํ สหชฺมเมน สฺนิกฺคหิตํ
 นิกฺคเหตุวา สปฺปาฎิหาริยํ ชมฺมํ เทเสฺสฺสนฺตีติฯ สฺนฺติ โข ปน ฆนเต เอตฺรหิ อฺปาสิกา
 ฆควโต สาวิกา วิยตฺตา วินีตา วิสารถา พหุสฺสฺตา ชมฺมชฺรา ชมฺมานุชฺมมปฺปฏิปนฺนา
 สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุชฺมมจารินีโย สกํ อัจจริยกํ อุกฺคเหตุวา อัจจกฺขนฺติ เทเสฺนฺติ
 ปณฺณเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิฆชนฺติ อุตฺตานิกรนฺติ อูปฺปนํ ปรปฺปวาหํ
 สหชฺมเมน สฺนิกฺคหิตํ นิกฺคเหตุวา สปฺปาฎิหาริยํ ชมฺมํ เทเสฺนฺติฯ ปรีนัพพาคฺคฺทานิ
 ฆนเต ฆควา ปรีนัพพาคฺคฺ สฺคโต ปรีนัพพานกาโลทานิ ฆนเต ฆควโตฯ

[๑๑๓๒]

ภาสิตา โข ปเนสา ฆนเต ฆควตา วาจา น ตาวาหํ ปาปิม ปรีนัพพายิสฺสามิ
 ยาว เม อิหํ พุรหฺมจฺริยํ น อิหฺชณฺเจว ฆวิสฺสตี ผิตฺถจ วิตฺถาริตํ พาหุชฺณณํ ปุณฺณุตํ
 ยาว เทวมนุสฺเสหิ สฺปฺปกาสิตนฺติฯ ตยิหํ ฆนเต ฆควโต พุรหฺมจฺริยํ อิหฺชณฺเจว
 ผิตฺถจ วิตฺถาริตํ พาหุชฺณณํ ปุณฺณุตํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สฺปฺปกาสิตํฯ ปรีนัพพาคฺคฺทานิ
 ฆนเต ฆควา ปรีนัพพาคฺคฺ สฺคโต ปรีนัพพานกาโลทานิ ฆนเต ฆควโตติฯ

(๑๑๓๐)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสไว้ว่า

ดูกรรมารผู้มีบาป ภิกษุณีสาวิกาของเราจักยังไม่เฉียบแหลม...

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุณีผู้เป็นสาวิกาของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว... แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขี้ปรับปวาทที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงปริณิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงทรงปริณิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปริณิพพานของพระผู้มีพระภาค.

(๑๑๓๑)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสไว้ว่า

ดูกรรมารผู้มีบาป อุบาสก ฯลฯ อุบาสิกาสาวิกาของเราจักยังไม่เฉียบแหลม ไม่ได้รับแนะนำ ไม่แก้แล้วแก้ ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว ยังบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขี้ปรับปวาท^๑ ที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมไม่ได้เพียงใด เราจักยังไม่ปริณิพพาน เพียงนั้น ดังนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ อุบาสิกาสาวิกาของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว ได้รับแนะนำแล้ว แก้แล้วแก้ เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว บอกแสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ข่มขี้ปรับปวาทที่บังเกิดขึ้น ให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปริณิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปริณิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปริณิพพานของพระผู้มีพระภาค.

(๑๑๓๒)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสไว้ว่า

ดูกรรมารผู้มีบาป พรหมจรรย์ของเรานี้ จักยังไม่สมบูรณ์ แพ้หลาย กว้างขวาง รู้กันโดยมาก แน่นหนา (มันคง) จนกระทั่งพวกเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว เพียงใด เราจักยังไม่ปริณิพพาน เพียงนั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคสมบูรณ์แล้ว แพ้หลาย กว้างขวาง รู้กันโดยมาก แน่นหนา (มันคง) จนกระทั่งพวกเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปริณิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปริณิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้ เป็นเวลาปริณิพพานของพระผู้มีพระภาค.

๑. ปรับปวาท -ผู้รวบรวม

[๑๑๓๓]

เอวํ วุตฺเต ภควา มารํ ปาปิมนฺตํ เอตทโวจ อปฺโปสฺสุโก ทวํ ปาปิม โหหิ
 น จิรํ ตถาคตฺสฺส ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสติ อิตฺโต ตินฺนํ มาสํ อจฺจเยน ตถาคโต
 ปรีนิพฺพายิสฺสตีติ ฯ

[๑๑๓๔]

อด โข ภควา ปาวาเล เจติเย สโต สมฺปชาโน อายุสฺสงฺขารํ โอสฺสชฺชชฺช
 โอสฺสญฺเจ จ^๑ ภควตา อายุสฺสงฺขารे महाग्निजाโล ओहसि गीसनโก लोमहंसो
 त्वेवमुत्तुयो ज फलिसु ฯ

[๑๑๓๕]

อด โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทานेสิ
 तुलमतฺตลฺลจ สมฺภวํ ภาวสฺสงฺขารมวสฺสชฺชชฺช มุนิ
 อชฺชตฺตรโต สฺมาหิตโต อภินฺทิตฺวา กวจมิวตฺตสมฺภวานฺติ ฯ

ปาวาลวคฺโค ปจฺโหม ฯ

ตสฺสุทฺถานํ

อปาราปี วิรทฺโธ จ อริยา นิพฺพุเต^๒ ยถา
 ปเทสํ สมฺมตฺตา^๓ ภิกฺขุ พุทฺธวณฺเนน เจตียาติ ฯ

๑. ยู. ปน ฯ

๒. ม. นิพฺพุทฺทาปี จ ฯ ยู. นิพฺพุทฺทา ฯ

๓. ม. ... สมฺมตฺตํ ... พุทฺธํ ภาวณฺณจ เจตียนฺติ ฯ

[๑๑๓๓]

เมื่อมารกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า

ดูกรรมารผู้มีบาป ท่านจงมีความขวนขวายน้อยเถิด การปรินิพพานแห่งตถาคต
จักมีในไม่ช้า แต่นี้ล่วงไปอีก ๓ เดือน ตถาคตจักปรินิพพาน.

[๑๑๓๔]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงมีพระสติสัมปชัญญะ ทรงปลงอายุสังขาร ณ ปาวาลเจดีย์ และเมื่อพระผู้มีพระภาค
ทรงปลงอายุสังขารแล้ว ได้เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ และเกิดขนพองสยองเกล้าที่น่าสพึงกลัว ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือลั่น.

[๑๑๓๕]

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว ทรงเปล่งพระอุทานนี้ในเวลานั้น ความว่า

มุนี เมื่อเทียบเคียงนิพพานและภพ
ได้ปลงเสียแล้วซึ่งกรรมอันปรุงแต่งภพ
ยินดีแล้วในภายใน มีจิตตั้งมั่นแล้ว
ได้ทำลายแล้วซึ่งขำย คือกิเลสอันเกิดในตนเปรียบดังเกาะ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปาวาลวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อปารสูตร	๒. วิรันทสูตร
๓. อริยสูตร	๔. นิพพุตสูตร
๕. ปเทศสูตร	๖. สัมมัตตสูตร
๗. ภิกขุสูตร	๘. พุทธสูตร
๙. ญาณสูตร	๑๐. เจตียสูตร

ปาสาทกมฺปนวกุโค ทุติโย

(๑๑๓๖)

สาวตถิย์^๑ ปุพเพ^๒ เม ภิกฺขเว สมโพธาย^๓ อนภิสมฺพุทฺทสุส โพรสิตตฺตสุเสว
สโต เอตทโหสิ โโก นุ โข เหตุ โโก ปจฺจโย อิทธิปาทภาวนายาติ^๔

(๑๑๓๗)

ตสุส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ อิธ ภิกฺขุ^๑ นนฺทสมาธิปฺธานสงฺขารสมนฺนาคตํ
อิทธิปาทํ ภาเวติ อิติ เม นนฺโท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ น จ อติปกฺคหิตโต ภวิสฺสติ น
จ อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺโต ภวิสฺสติ น จ พหิทฺฐา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสติ ปจฺจนาปุเร สญฺญี
จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา ตถา ปุเร ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ
ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา ทิวา ตถา รตฺตํ ยถา รตฺตํ ตถา ทิวา อิติ วิวฏฺเณ
เจตสา อปริโยนทุเชน [^๔] สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ^๕

(๑๑๓๘)

วิริยสมาธิปฺธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติ อิติ เม วิริยํ น จ อติลีโน
ภวิสฺสติ น จ อติปกฺคหิตํ ภวิสฺสติ น จ อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ ภวิสฺสติ น จ พหิทฺฐา
วิกฺขิตฺตํ ภวิสฺสติ ปจฺจนาปุเร สญฺญี จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา
ตถา ปุเร ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา ทิวา ตถา รตฺตํ
ยถา รตฺตํ ตถา ทิวา อิติ วิวฏฺเณ เจตสา อปริโยนทุเชน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ^๕

(๑๑๓๙)

จิตฺตสมาธิปฺธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติ อิติ เม จิตฺตํ น จ อติลีโน
ภวิสฺสติ น จ อติปกฺคหิตํ ภวิสฺสติ น จ อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ ภวิสฺสติ น จ พหิทฺฐา
วิกฺขิตฺตํ ภวิสฺสติ ปจฺจนาปุเร สญฺญี จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา
ตถา ปุเร ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา ทิวา ตถา รตฺตํ
ยถา รตฺตํ ตถา ทิวา อิติ วิวฏฺเณ เจตสา อปริโยนทุเชน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ^๕

๑. ม. ย. ปุพเพว^๑

๒. ม. สมโพธา^๒

๓. ย. ภิกฺขเว^๓

๔. ย. เจตสา^๔

ปาสาทกัมปนวรรคที่ ๒

ปุพพสูตร

วิธีเจริญอิทธิบาท ๔

(๑๑๓๖)

พระนครสาวดี. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนแต่ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นพระโพธิสัตว์ ยังมีได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า อะไรรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ของการเจริญอิทธิบาท.

(๑๑๓๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย จันทสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ ว่าฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตใจให้สว่างอยู่.

(๑๑๓๘)

ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิริยะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป... ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตใจให้สว่างอยู่.

(๑๑๓๙)

ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า จิตของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป... ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตใจให้สว่างอยู่.

[๑๑๔๐]

วิมัสสาสมาธิปธานสงขารสมนุภาคตัม อิทธิปาทำ ภาเวติ อิติ เม วิมัสสา น จ
 อติลีนา ภวิสสตี น จ อติปกุกหิตา ภวิสสตี น จ อชฌตตัม สงขิตตทา ภวิสสตี น
 จ พหิทธา วิกขิตตทา ภวิสสตี ปจญาปุเร สลยตี จ วิหริติ ยถา ปุเร ตถา ปจญา
 ยถา ปจญา ตถา ปุเร ยถา อโธ ตถา อุทฐิ ยถา อุทฐิ ตถา อโธ ยถา ทิวา
 ตถา รตตี ยถา รตตี ตถา ทิวา อิติ วิวญเณ เจตสา อปรियोณฑุเรน สปปภาสั
 จิตตัม ภาเวติฯ

[๑๑๔๑]

เอวံ ภาวิตเตสุ โข ภิกขุ จตฺตสุ อิทธิปาเทสุ เอวံ พหุลีกเตสุ อนเนกวิหิตั
 อิทธิวิธัม ปจจนุโกติ เอโกปี หุตฺวา พุทฺธา โหติ พุทฺธาปี หุตฺวา เอโก โหติ
 อาวิภาวัม ติโรภาวัม ติโรกุกุทฺทำ ติโรปาการัม ติโรปพพตัม อสขขมาโน คจฺฉติ เสยฺยถาปี
 อากาเส ปจวิยาปี อุมมุขชนิมมุขชัม กโรติ เสยฺยถาปี อุทฺเท อุทฺเทปี อภิขขมาเน^๑
 คจฺฉติ เสยฺยถาปี ปจวิยัม อากาเสปี ปลลฺลเณน กมฺมตี^๒ เสยฺยถาปี ปกุกชี สกฺโณ อิมेषี
 จนฺทิมสุริเย เอวัมหิทฺธิเก เอวัมมทานุภาเว ปาณินา ปรามสตี^๓ ปริมฺขชติ ยาว
 พรหมโลกาปี กาเยน วสั วตฺเตตี^๔ฯ

[๑๑๔๒]

เอวံ ภาวิตเตสุ โข ภิกขุ จตฺตสุ อิทธิปาเทสุ เอวံ พหุลีกเตสุ ทิพฺพาย โสตธาตฺยา
 วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสีกาย อุโก สทฺเท สฺสณฺณตี ทิพฺเพ จ มานุเส จ เย^๕ ทฺูเร
 สนฺตีเก วาตี^๖ฯ

[๑๑๔๓]

เอวံ ภาวิตเตสุ โข ภิกขุ จตฺตสุ อิทธิปาเทสุ เอวံ พหุลีกเตสุ ปรสฺตตํ
 ปรปฺกุกถานัน เจตสา เจโต ปริจฺจ ชานาตี^๗ สฺรํคัม วา จิตฺตัม สฺรํคัม จิตฺตนฺตี ปชานาตี
 วีตฺรํคัม วา จิตฺตัม วีตฺรํคัม จิตฺตนฺตี ปชานาตี สโทสั วา จิตฺตัม สโทสั จิตฺตนฺตี
 ปชานาตี วีตโทสั วา จิตฺตัม วีตโทสั จิตฺตนฺตี ปชานาตี สโมหัม วา จิตฺตัม สโมหัม
 จิตฺตนฺตี ปชานาตี วีตโมหัม วา จิตฺตัม วีตโมหัม จิตฺตนฺตี ปชานาตี สงฺขิตฺตัม วา จิตฺตัม
 สงฺขิตฺตัม จิตฺตนฺตี ปชานาตี วิกขิตฺตัม วา จิตฺตัม วิกขิตฺตัม จิตฺตนฺตี ปชานาตี มหคฺคตัม

๑. ย. อุทเท อภิขขมาโนฯ

๒. ย. จงฺกมฺมตีฯ

๓. ม. ย. ปริมฺสตีฯ

๔. ย. ปวตฺเตตีฯ

๕. ม. อยัม ปาโจ นตฺถิฯ

๖. ม. จาตีฯ

๗. ม. ย. ปชานาตีฯ

[๑๑๔๐]

ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมมังสาสมาธิและประธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่.

[๑๑๔๑]

ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์^๑ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง ภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นดำลงในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่ตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์ พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจมากอย่างนี้ด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

[๑๑๔๒]

ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งอยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสตราตุอันบริสุทธิ์ล่วงโสตราของมนุษย์.

[๑๑๔๓]

ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะ ก็รู้ว่า จิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็รู้ว่า จิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็รู้ว่า จิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ว่า จิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ ก็รู้ว่า จิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ ก็รู้ว่า จิตปราศจากโมหะ จิตหุดหู่ ก็รู้ว่า จิตหุดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ว่า จิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นนหรรคต ก็รู้ว่า จิตเป็นนหรรคต หรือจิตไม่เป็นนหรรคต ก็รู้ว่า จิตไม่เป็นนหรรคต จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่า จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ว่า จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตตั้งมั่น ก็รู้ว่า จิตตั้งมั่น หรือจิตไม่ตั้งมั่น ก็รู้ว่า จิตไม่ตั้งมั่น จิตหลุดพ้น ก็รู้ว่า จิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่า จิตไม่หลุดพ้น.

๑. แสดงฤทธิ์ - ผู้รวบรวม

วา จิตต์ มหคัคคั จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อมหคัคคั วา จิตฺตัม อมหคัคคั จิตฺตุนฺติ
 ปชานาติ สอฺตุตฺตํ วา จิตฺตัม สอฺตุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อนุตฺตํ วา จิตฺตัม
 อนุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ สสมาหิตํ^๑ วา จิตฺตัม สสมาหิตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ
 อสมาหิตํ^๒ วา จิตฺตัม อสมาหิตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ วิมุตฺตํ^๓ วา จิตฺตัม วิมุตฺตํ
 จิตฺตุนฺติ ปชานาติ อวิมุตฺตํ^๔ วา จิตฺตัม อวิมุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ ฯ

(๑๑๔๔)

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกฺขุ จตฺตฺสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลิกเตสุ อเนกวิทฺตํ
 ปุพฺพเพนิवासํ อนุสฺสเรติ ฯ เสยฺยถิทํ ฯ เอกํปี ชาตี เทวปี ชาตียो ติสฺโสปี ชาตียो
 จตฺสฺโสปี ชาตียो ปญฺจปี ชาตียो ทสปี ชาตียो วิสฺปี ชาตียो ตีสฺปี ชาตียो
 จตฺตาฬิสฺปี ชาตียो ปญฺจาสฺปี ชาตียो ชาตีสตฺปี ชาตีสหสฺสปี ชาตีสตฺสหสฺสปี
 อเนเกปี สํวณฺณกปฺเป อเนเกปี วิวณฺณกปฺเป อเนเกปี สํวณฺณวิวณฺณกปฺเป อมฺตฺราสี
 เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ เอวํมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฏิสฺสเวทึ เอวํมายฺยุปรียนฺโต
 โส ตโต จูโต อมฺตฺร อุทฺปาที^๕ ตตฺรปาตี^๖ เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ
 เอวํมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฏิสฺสเวทึ เอวํมายฺยุปรียนฺโต โส ตโต จูโต อธิชฺฐปฺนโนติ อิติ
 สากาโร สอฺทุเทสํ อเนกวิทฺตํ ปุพฺพเพนิवासํ อนุสฺสเรติ ฯ

(๑๑๔๕)

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกฺขุ จตฺตฺสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลิกเตสุ ทิพฺเพน จกฺขุณา
 วิสฺสุทฺเท อตฺติกนฺตมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสตี จวมานเ อุปฺปชฺชมานเ หีนเ ปณฺิเต
 สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุกเต ทุกฺกเต ยถากมฺมุปฺเป สตฺเต ปชานาติ อิเม วต โภณฺโต
 สตฺตา กายทฺวจฺริเตน สมฺนฺนาคตา วจฺิทฺฐจฺริเตน สมฺนฺนาคตา มโนทฺวจฺริเตน
 สมฺนฺนาคตา อริยานํ อุปฺวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมฺมาทานา เต กายสฺส
 เกทา ปรมฺมณา อปายํ ทุกฺคตี วินิปาตํ นิรยํ อุปฺปนฺนา อิเม วา^๗ ปน โภณฺโต
 สตฺตา กายสฺจฺริเตน สมฺนฺนาคตา วจฺิสฺจฺริเตน สมฺนฺนาคตา มโนสฺจฺริเตน สมฺนฺนาคตา
 อริยานํ อนุปฺวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมฺมาทานา เต กายสฺส เกทา

๑. อ. อสมาหิตํ -- สสมาหิตํ ฯ

๒. อ. อสมาหิตํ -- สสมาหิตํ ฯ

๓. อ. อวิมุตฺตํ -- วิมุตฺตํ ฯ

๔. อ. อวิมุตฺตํ -- วิมุตฺตํ ฯ

๕. อ. อุปฺปาที ฯ

๖. ม. ตตฺรปาตี ฯ อ. ตตฺรวาตี ฯ

๗. อ. โข ฯ

(๑๑๔๔)

ภิกษุเมื่อเจริญ กระทบทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมระลึกชาติก่อน ได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวัฏกัป^๑ เป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏวิวัฏกัปเป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วได้ไปเกิด ในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติ จากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้ง อากาโร พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้.

(๑๑๔๕)

ภิกษุเมื่อเจริญ กระทบทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมเห็นหมู่มสัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี ผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุ อันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ยึดมั่นการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วาสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ ยึดมั่นการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฎฐิ เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ เธอย่อมเห็นหมู่มสัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัด ซึ่งหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้.

๑. วิวัฏกัป -ผู้รวบรวม

ปรหมรรณา สุกตี สุกคัม โลกัม อุปปยุนาติ อิติ ทิพเพน จกขุณา วิสุทฺเธน
 อติกกนตมานุสเกน สตุเต ปสฺสตี จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณฺีเต สุวณฺเณ
 ทพฺพณฺเณ สุกเต ทุกคเต ยถากมฺมุเป สตุเต ปชานาติฯ

(๑๑๔๖)

เอวํ ภาวิตฺสุ โข ภิกฺขุ จตฺตฺสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุสฺสีกเตสุ อาสวานํ
 ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยํ อภิญญา สจฺฉิกตฺวา
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรตีติฯ

(๑๑๔๗)

จตฺตารอเม ภิกฺขเว อิทฺธิปาธา ภาวิตา พหุสฺสีกตา มหฺปฺผลา โหนฺติ
 มหานิสฺสาฯ กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว จตฺตารอ อิทฺธิปาธา กถํ พหุสฺสีกตา มหฺปฺผลา
 โหนฺติ มหานิสฺสาฯ อิทฺธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นนฺทสมฺมาธิปชานสงฺขารสมนฺนาคถํ อิทฺธิปาทำ
 ภาเวติ อิติ [๑] เม ฉนฺโท น จ อติลีโน ภวิสฺสตี น จ อติปกฺคหิตอ ภวิสฺสตี น
 จ อชฺฉตฺตํ สงฺจิตฺโต ภวิสฺสตี น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสตี ปจฺฉาปุเร สญฺญี
 จ วิหฺรตี ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร ยถา อโช ตถา อุทฺธํ
 ยถา อุทฺธํ ตถา อโช ยถา ทิวา ตถา รตฺตี ยถา รตฺตี ตถา ทิวา อิติ
 วิวญฺเณ เจตฺสา อปรียอนทฺเธน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ วิริยสมฺมาธิ จิตฺตสมฺมาธิ
 วิมฺสาสมฺมาธิปชานสงฺขารสมนฺนาคถํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ อิติ [๒] เม วิมฺสา น จ
 อติลีนา ภวิสฺสตี น จ อติปกฺคหิตา ภวิสฺสตี น จ อชฺฉตฺตํ สงฺจิตฺตา ภวิสฺสตี
 น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสตี ปจฺฉาปุเร สญฺญี จ วิหฺรตี ยถา ปุเร ตถา
 ปจฺฉา ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร ยถา อโช ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโช ยถา
 ทิวา ตถา รตฺตี ยถา รตฺตี ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตฺสา อปรียอนทฺเธน
 สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว จตฺตารอ อิทฺธิปาธา เอวํ
 พหุสฺสีกตา มหฺปฺผลา โหนฺติ มหานิสฺสาฯ

๑. อ. โขฯ

๒. อ. โขฯ

[๑๑๔๖]

ภิกษุเมื่อเจริญ กระทบทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่ง เจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญา อันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๑

มหัปผลสูตร

อานิสงส์ของการเจริญอิทธิบาท

[๑๑๔๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันภิกษุเจริญ กระทบทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อิทธิบาท อันภิกษุเจริญแล้ว กระทบทำให้มากแล้ว อย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า ฉันทะของเรา จักไม่ย่อหย่อน เกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมมังกสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมังสาของเรา จักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทบทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๑๔๘]

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตฺสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลิกเตสุ
 อเนกวิทฺตํ อิทฺธิวิทฺตํ ปจฺจนฺโกติฯ เอโกปี หุตฺวา พหุชา โหติ ฯเปฯ ยาว
 พุรหฺมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตติฯ

[๑๑๔๙]

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตฺสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลิกเตสุ อาสวานํ
 ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยํ อภิณฺเฒา สจฺฉิกตฺวา
 อุปสมฺบฺชช วิหฺรตีติฯ

[๑๑๕๐]

ณฺหํ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภฺติ สมารี ลภฺติ จิตฺตฺสฺส เอกคฺคตํฯ อัย
 วุจฺจติ ฉนฺทสมาริฯ โส อนุปฺปนฺนํ ปาปกํ อกุสฺถานํ ชมฺมานํ อนุปฺปาทาย
 ณฺหํ ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อุปฺปนฺนํ
 ปาปกํ อกุสฺถานํ ชมฺมานํ ปหานาย ณฺหํ ชเนติ วายมฺติ วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ
 ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อนุปฺปนฺนํ กุสฺถานํ ชมฺมานํ อุปฺปาทาย ณฺหํ ชเนติ
 วายมฺติ วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อุปฺปนฺนํ กุสฺถานํ ชมฺมานํ
 จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภิกฺขโภภาวาย เวปฺตุลลย ภาวนาย ปาริปุริยา ณฺหํ ชเนติ
 วายมฺติ วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อิเม วุจฺจนฺติ ปชานสงฺขาราติฯ
 อิติ อัย จ ณฺโท อัย จ ฉนฺทสมาริ อิเม จ ปชานสงฺขาราฯ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว
 ฉนฺทสมาริปชานสงฺขารสมฺนฺนาคโต อิทฺธิปาโทฯ

[๑๑๕๑]

วิริยํ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภฺติ สมารี ลภฺติ จิตฺตฺสฺส เอกคฺคตํฯ
 อัย วุจฺจติ วิริยสมาริฯ โส อนุปฺปนฺนํ ฯเปฯ อุปฺปนฺนํ กุสฺถานํ ชมฺมานํ
 จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภิกฺขโภภาวาย เวปฺตุลลย ภาวนาย ปาริปุริยา ณฺหํ ชเนติ
 วายมฺติ วิริยํ อารภฺติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหติฯ อิเม วุจฺจนฺติ ปชานสงฺขาราติฯ
 อิติ อิทํ จ วิริยํ อัย จ วิริยสมาริ อิเม จ ปชานสงฺขาราฯ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว
 วิริยสมาริปชานสงฺขารสมฺนฺนาคโต อิทฺธิปาโทฯ

(๑๑๔๘)

คูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกาย ไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

(๑๑๔๙)

คูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๒

ฉันทสูตร

ว่าด้วยอิทธิบาทกับปธานสังขาร

(๑๑๕๐)

คูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยฉันทะแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า ฉันทสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร ฉันทะนี้ด้วย ฉันทสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาทประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปธานสังขาร.

(๑๑๕๑)

คูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยวิริยะแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิริยสมาธิ เธอยังฉันทะให้เกิด ฯลฯ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร วิริยะนี้ด้วย วิริยสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๕๒]

จิตต์ เจ ภิกขเว ภิกขุ นิสสัย ลภติ สมာธิ ลภติ จิตตสุส เอกกัคคตํฯ
 อัย วุจจติ จิตตสมาธิฯ โส อนุปฺปนฺนํ ๗เปฯ อุปฺปนฺนํ กุสลํ ฌมฺมานํ
 จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภฺยโยภาวาย เวปฺปุลลํ ภาวนาย ปาริปุริยา ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี
 วิริยํ อารภติ จิตต์ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหตีฯ อิเม วุจฺจนฺติ ปฺชานสงฺขาราทิฯ อิติ
 อิทฺถจ จิตต์ อัย จ จิตตสมาธิ อิเม จ ปฺชานสงฺขารฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว
 จิตตสมาธิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคโต อิทฺธิปาโทฯ

[๑๑๕๓]

วิมฺลํ เจ ภิกขเว ภิกขุ นิสสัย ลภติ สมာธิ ลภติ จิตตสุส เอกกัคคตํฯ อัย
 วุจฺจติ วิมฺลสมาธิฯ โส อนุปฺปนฺนํ ปาปกํ อกุสลํ ฌมฺมานํ อนุปฺปาทาย
 ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตต์ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหตี ๗เปฯ อุปฺปนฺนํ
 กุสลํ ฌมฺมานํ จิตฺติยา อสมฺโมสาย ภฺยโยภาวาย เวปฺปุลลํ ภาวนาย ปาริปุริยา
 ฌนฺทํ ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภติ จิตต์ ปคฺคณฺหาติ ปทฺหตีฯ อิเม วุจฺจนฺติ
 ปฺชานสงฺขาราทิฯ อิติ อัย จ วิมฺล อยฺถจ วิมฺลสมาธิ อิเม จ ปฺชานสงฺขารฯ
 อัย วุจฺจติ ภิกขเว วิมฺลสมาธิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคโต อิทฺธิปาโทติฯ

[๑๑๕๔]

เอวมฺเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ปุพฺพพาราเม มิคฺคารมาตุ-
 ปาสาเทฯ เตน โข ปน สมเยน สมพฺพุลา ภิกขุ เหฏฺฐา มิคฺคารมาตุปาสาเท
 วิหฺรนฺติ อุทฺธตา อุนฺนพา จปลา มุขฺรา วิภินฺนวาจา มุฏฺฐสฺสตีโน อสมฺปชานา
 อสมฺมาหิตา วิพฺภนฺตจิตฺตา^๑ ปากตฺตินุทฺริยาฯ

๑. ม. ภนฺตจิตฺตาฯ เอวมฺปริ

[๑๑๕๒]

คุณภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยจิตแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า จิตตสมาธิ เธอยังนันทะให้เกิด ฯลฯ เพื่อความเจริญบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร จิตนี้ด้วย จิตตสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาทประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๕๓]

คุณภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัยวิมังสาแล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิมังสาสมาธิ เธอยังนันทะให้เกิด พยายาม прарกความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อความเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร วิมังสานี้ด้วย วิมังสาสมาธินี้ด้วย และปธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า อิทธิบาทประกอบด้วยวิมังสาสมาธิ และปธานสังขาร.

จบ สูตรที่ ๓

โมคคัลลานสูตร

พระโมคคัลลานแสดงฤทธิ์

[๑๑๕๔]

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของมิกการมารดา ในบุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุมารูป ที่อยู่ภายใต้ปราสาทของมิกการมารดา เป็นผู้ฟุ้งซ่าน อวดตัว มีจิตกวัดแกว่ง ปากกล้า พูดจาอื้อฉาว ลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น คิดจะสึก ไม่สำรวมอินทรีย์.

[๑๑๕๕]

อด โข ภควา อายสมนุตฺตํ มหาโมคคัลลานํ อามนุเตสิ เอเต โข
 โมคคัลลาน สพรหมจารีโน^๑ เหฏฺฐา มิคารมาตุปาสาเท วิหรนฺติ อุทฺธตา อุณฺนพา
 จปฺลา มุขรา วิกิตฺถวาจา มุฏฺฐสฺสตีโน อสมปชานา อสมาหิตา วิพฺภนฺตจิตฺตา
 ปากติญฺทริยา คจฺฉ โมคคัลลาน เต ภิกฺขุ สํเวเชหีติฯ เอวํ ฆนฺเตติ โข อายสมมา
 มหาโมคคัลลาโน ภควโต ปฏฺฐิสฺสุตฺวา ตถารูปี อิทฺธาภิสงฺขารํ อภิสงฺขาระสิ^๒
 ยถา ปาทงฺคฺกุฏฺจเกน มิคารมาตุปาสาทํ สงฺกมฺเปสิ สมฺปกมฺเปสิ สมฺปจาเลสิฯ

[๑๑๕๖]

อด โข เต ภิกฺขุ สํวิคฺคา โลมฺหฏฺฐชาตา เอกมฺนุตฺตํ อฏฺฐจํสู อจฺฉนฺริยํ วัต โภ
 อพฺภุตฺตํ วัต โภ นิวัตถจ วัต อยถจ มิคารมาตุปาสาโท คมฺภีรเนโม^๓ สุนิชาโต
 อจโล อสมฺปกมฺปิ อด จ ปน สงฺกมฺปิโต สมฺปกมฺปิโต สมฺปจาลิโตติฯ

[๑๑๕๗]

อด โข ภควา เยน เต ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกमितฺวา เต ภิกฺขุ [๔]
 เอตทโวจ กิณฺณุ ตฺมุเมห ภิกฺขเว สํวิคฺคา โลมฺหฏฺฐชาตา เอกมฺนุตฺตํ จิตาติฯ อจฺฉนฺริยํ
 ฆนฺเต อพฺภุตฺตํ ฆนฺเต นิวัตถจ วัต อยถจ มิคารมาตุปาสาโท คมฺภีรเนโม
 สุนิชาโต อจโล อสมฺปกมฺปิ อด จ ปน สงฺกมฺปิโต สมฺปกมฺปิโต สมฺปจาลิโตติฯ

[๑๑๕๘]

ตฺมุเมห จ^๕ โข ภิกฺขเว สํเวเชตฺถกาเมน โมคคัลลาเนน ภิกฺขุณา ปาทงฺ-
 คฺกุฏฺจเกน มิคารมาตุปาสาโท สงฺกมฺปิโต สมฺปกมฺปิโต สมฺปจาลิโตฯ ตํ ก็
 มถฺฉนฺน ภิกฺขเว กตเมสํ ฆมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา โมคคัลลาโน ภิกฺขุ
 เอวํหิทฺธิโก เอวํหานุกาโวติฯ ภควํมูลกา โน ฆนฺเต ฆมฺมา ภควํเนตฺติกา
 ภควํปฏฺฐิสฺรณา สาธุ วัต ฆนฺเต ภควนฺตํเยว ปฏฺฐิภาตฺถุ เอตฺถสฺส ภาสิตฺถสฺส อตฺถโต
 ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ ชาเรสฺสนฺตฺตีติฯ

๑. ย. สพรหมจาริยาฯ

๒. ม. อภิสงฺขาสีฯ

๓. ย. คมฺภีรเนโมฯ

๔. ม. ย. ภควาฯ

๕. ม. ย. วฯ

(๑๑๕๕)

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกท่านพระมหาโมคคัลลานะมาตรัสว่า

ดูกรโมคคัลลานะ สพรหมจารีเหล่านี้ ที่อาศัยอยู่ภายใต้ปราสาทของมิกการมารดา เป็นผู้ฟุ้งซ่าน อวดตัว มีจิตกวัดแกว่ง ปากกล้า พุดจาอื้อฉาว ลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น คิดจะสึก ไม่สำรวมอินทรีย์ ไปเถิด โมคคัลลานะ เธอจงยังภิกษุเหล่านั้น ให้สังเวช

ท่านพระมหาโมคคัลลานะทูลรับพระคำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว แสดงอิทธิภิกษังขาร ให้ปราสาทของมิกการมารดา สะเทือนสะท้านห้วนไหวด้วยนิ้วหัวแม่เท้า.

(๑๑๕๖)

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นเกิดความสลดใจ ขนพองสยองเกล้า ได้ไปยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่งแล้ว พุดกันว่า น้าอัครรรย์หนอท่าน ไม่เคยมีมาแล้ว ลมก็ไม่มี ทั้งปราสาทของมิกการมารดา นี้ ก็มีรากลึก ฝังไว้ดีแล้ว จะโยกคลอนไม่ได้ ก็แหละเมื่อเป็นเช่นนี้ อะไรสักอย่างหนึ่งที่ทำให้ปราสาทนี้สะเทือนสะท้านห้วนไหว.

(๑๑๕๗)

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังที่ซึ่งภิกษุเหล่านั้นยืนอยู่แล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเกิดความสลดใจ ขนพองสยองเกล้า ไปยืนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่งเพราะเหตุอะไร?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัครรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว ลมก็ไม่มี ทั้งปราสาทของมิกการมารดา นี้ ก็มีรากลึก ฝังไว้ดีแล้ว จะโยกคลอนไม่ได้ ก็แหละ เมื่อเป็นเช่นนั้น อะไรสักอย่างหนึ่งที่ทำให้ปราสาทนี้สะเทือนสะท้านห้วนไหว.

(๑๑๕๘)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลานะ ประสงค์จะให้เธอทั้งหลาย สังเวช จึงทำปราสาทของมิกการมารดา ให้สะเทือนสะท้านห้วนไหวด้วยนิ้วหัวแม่เท้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? ภิกษุโมคคัลลานะ มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญธรรมเหล่าไหน เพราะได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มีพระผู้มีพระภาค เป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ขอประทานพระวโรกาส ขอเนื้อความแห่งภิกษุนี้ จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเกิด ภิกษุทั้งหลายได้ฟังแล้ว จักทรงจำไว้.

[๑๑๕๙]

เตนหิ ภิกขเว สุณฺณาถฯ จตฺตุนฺนํ โข ภิกขเว อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา
 พหุสฺสีกตตฺตา โมคฺคผลฺลาโน ภิกขุ เอวฺมहितฺธิโก เอวฺมหานุภาโวฯ กตเมสํ จตฺตุนฺนํฯ
 อิทฺธิ ภิกขเว โมคฺคผลฺลาโน ภิกขุ ฌนฺทสมฺมาชิปฺชานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทฺธิปาทำ
 ภาเวติ อิติ เม ฌนฺโท น จ อติสฺสีโน ภวิสฺสติ ฯเปฯ วิริยสมฺมาชิ จิตฺตสมฺมาชิ
 วิมฺสาสมฺมาชิปฺชานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ อิติ เม วิมฺสา น จ อติสฺสีนา
 ภวิสฺสติ น จ อติปฺคฺคหิตา ภวิสฺสติ น จ อชฺฌตฺตํ สงฺจิตฺตา ภวิสฺสติ น จ พหิทฺธา
 วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติ ปจฺจนาปุเร สลฺยณิ จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา
 ตถา ปุเร ยถา อโช ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโช ยถา ทิวา ตถา รตฺตี
 ยถา รตฺตี ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตฺสา อปฺริโยนฺทฺเชน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ
 อิมสํ โข ภิกขเว จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสฺสีกตตฺตา โมคฺคผลฺลาโน ภิกขุ
 เอวฺมहितฺธิโก เอวฺมหานุภาโวฯ

[๑๑๖๐]

อิมสํ จ ปน ภิกขเว จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสฺสีกตตฺตา
 โมคฺคผลฺลาโน ภิกขุ อนนฺทวิทฺติ อิทฺธิวิธิํ ปจฺจนฺุภโถติ ฯเปฯ ยาว พุรฺหมโลกาปี
 กาเยน วสํ วตฺเตติฯ

[๑๑๖๑]

อิมสํ จ ปน ภิกขเว จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสฺสีกตตฺตา โมคฺคผลฺลาโน
 ภิกขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมฺุตฺตี ปญฺญาวิมฺุตฺตี ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา
 สจฺฉนิกฺตฺวา อุปสมฺบฺปชฺช วิหฺรตีติฯ (เอวํ จ อภิญฺญาโย วิตฺถาเรตฺตพฺพา)ฯ

[๑๑๖๒]

เอวฺมเม สุตํ เอกํ สมฺมํ อายสฺมา อานนฺโท โกสมฺพิยํ วิหฺรติ โฆสิตารามेฯ
 อถ โข อุณฺณาโก พุราหฺมโณ เยนายสฺมา อานนฺโท เตนฺุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
 อายสฺมา อานนฺเทน สทฺธิํ สมฺโมทิตฺติ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณิยํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนฺตํ
 นิสิตฺติฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข อุณฺณาโก พุราหฺมโณ อายสฺมฺนฺตํ อานนฺทํ เอตทฺโวจ

(๑๑๕๙)

พ. คุณรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น เธอทั้งหลายจงฟังเถิด ภิกษุโมคคัลลานะ มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุโมคคัลลานะย่อมเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปธานสังขาร... วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมังสาของเรา จักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

(๑๑๖๐)

คุณรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้ ภิกษุโมคคัลลานะ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอด พรหมโลกก็ได้.

(๑๑๖๑)

คุณรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้ ภิกษุโมคคัลลานะ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๔

พราหมณสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติเพื่อละจันตะ

(๑๑๖๒)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนทอยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ครั้งนั้น อุลกภพพราหมณ์เข้าไปหาท่านพระอานนทถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอานนทว่า

[๑๑๖๓]

กิมตถิยัม นู โข โภ อานนุท สมณเ โคตเม พุรหุมจริยัม วุสสตีติฯ ฉนุทป-
ปทานตถัม โข พุราหุมน ภควติ พุรหุมจริยัม วุสสตีติฯ

[๑๑๖๔]

อตุถิ ปน โภ อานนุท มคโค อตุถิ ปฏิปทา เอตสส ฉนุทสส ปทานายาติฯ
อตุถิ โข พุราหุมน มคโค อตุถิ ปฏิปทา เอตสส ฉนุทสส ปทานายาติฯ

[๑๑๖๕]

กตโม ปน โภ อานนุท มคโค กตมา ปฏิปทา เอตสส ฉนุทสส
ปทานายาติฯ อิธ พุราหุมน ภิกขุ ฉนุทสมาธิปธานสงขารสมนุณาคตัม อิทธิปาทำ
ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตตสมาธิ วิมัสสาสมาธิปธานสงขารสมนุณาคตัม อิทธิปาทำ
ภาเวติฯ อัม โข พุราหุมน มคโค อัม ปฏิปทา เอตสส ฉนุทสส ปทานายาติฯ

[๑๑๖๖]

เอวั สนุเต โภ^๑ อานนุท สนุตกัม โหติ โน อสนุตกัม ฉนุเทเนว^๒ ฉนุทำ
ปชหิสสตีติ เนตัม จานัม วิชชตีติ^๓ฯ เตนหิ พุราหุมน ตถเวเวตถ ปฏิปุจจิสสามิ
ยถา เต ขเมยย ตถา ตัม พุยากระยยาสิฯ

[๑๑๖๗]

ตัม ก็ มณฺณสิ พุราหุมน อโหสิ เต ปุพฺเพ ฉนุโท อารามัม คมิสสามีติฯ
ตสส เต อารามัม คตสส โย ตชฺช ฉนุโท โส ปฏิปฺปสฺสทฺชโรติฯ เอวั โภฯ
อโหสิ เต ปุพฺเพ วิริยัม อารามัม คมิสสามีติฯ ตสส เต อารามัม คตสส ยัม
ตชฺช วิริยัม ตัม ปฏิปฺปสฺสทฺชโรติฯ เอวั โภฯ อโหสิ เต ปุพฺเพ จิตตัม อารามัม
คมิสสามีติฯ ตสส เต อารามัม คตสส ยัม ตชฺช จิตตัม ตัม ปฏิปฺปสฺสทฺชโรติฯ เอวั
โภฯ อโหสิ เต ปุพฺเพ วิมัสสา อารามัม คมิสสามีติฯ ตสส เต อารามัม คตสส
ยา ตชฺช วิมัสสา สทา ปฏิปฺปสฺสทฺชโรติฯ เอวั โภฯ

๑. อ. โขฯ

๒. อ. ฉนุเทเนว ๑ฯ

๓. ม. อิติสทฺโท นตฺถิฯ

[๑๑๖๓]

คุณของท่านอานนท์ ท่านประพาศิพรหมจรรย์ในพระสมณโคดม เพื่อประโยชน์อะไร? ท่านพระอานนท์ตอบว่า
คุณพราหมณ์ เราประพาศิพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเพื่อละฉันทะ.

[๑๑๖๔]

อูณ. คุณของท่านอานนท์ ก็มรรคา ปฏิปทา เพื่อละฉันทะนั้น มีอยู่หรือ?

อา. มีอยู่ พราหมณ์.

[๑๑๖๕]

อูณ. คุณของท่านอานนท์ ก็มรรคาเป็นไฉน ปฏิปทาเป็นไฉน?

อา. คุณพราหมณ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย ฉันทสมาธิ และปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิ และปธานสังขาร นี้แลเป็นมรรคา เป็นปฏิปทา เพื่อละฉันทะนั้น.

[๑๑๖๖]

อูณ. คุณของท่านอานนท์ เมื่อเป็นเช่นนั้น ฉันทะนั้นยังมีอยู่ ไม่ใช่ไม่มี บุคคลจักละฉันทะด้วย ฉันทะนั้นเอง
ข้อนี้มีฐานะที่มีได้.

อา. คุณพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น เราจะขออนถามท่านในเรื่องนี้ ท่านเห็นควรอย่างไร ฟังแก้อย่างนั้นเถิด.

[๑๑๖๗]

คุณพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? ในเบื้องต้นท่านได้มีความพอใจว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึง
อารามแล้ว ความพอใจที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไปมิใช่หรือ?

อูณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

อา. ในเบื้องต้น ท่านได้มีความเพียรว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว ความเพียรที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไป
มิใช่หรือ?

อูณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

อา. ในเบื้องต้น ท่านได้มีความคิดว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว ความคิดที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไปมิใช่หรือ?

อูณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

อา. ในเบื้องต้น ท่านได้ไตรตรองพิจารณาว่า จักไปอาราม เมื่อท่านไปถึงอารามแล้ว ความไตรตรองพิจารณา
ที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไปมิใช่หรือ?

อูณ. อย่างนั้น ท่านผู้เจริญ.

[๑๑๖๘]

เอวเมว โข พุราหุณ โย โส ภิกขุ อรหํ จีณาสโว วุสิตวา กตกรณีย
 โอहितภาโร อนุปุตตตสทโต ปริกจีณภวสณโณชโน สมมทณณาวิมุตโต ตสส
 โย ปุพเพ จนนโท อโหสิ อรหตตปุตติยา อรหตเต^๑ ปุตเต โย ตชช โข จนนโท
 โส ปฏิปัสสทโร ยํ ปุพเพ วิริยํ อโหสิ อรหตตปุตติยา อรหตเต ปุตเต ยํ
 ตชชํ วิริยํ ตํ ปฏิปัสสทธํ ยํ ปุพเพ จิตตํ อโหสิ อรหตตปุตติยา อรหตเต
 ปุตเต ยํ ตชชํ จิตตํ ตํ ปฏิปัสสทธํ ยา ปุพเพ วิมฺสา อโหสิ อรหตตปุตติยา
 อรหตเต ปุตเต ยา ตชชวา วิมฺสา सा ปฏิปัสสทธาฯ

[๑๑๖๙]

ตํ ก็ มณฺณลสิ พุราหุณ อิติ เอวํ สนฺเต สนฺตํ วา โหติ โน^๒ อสนฺตํ
 วาติฯ อทฺธา โภ อานนฺท เอวํ สนฺเต สนฺตํ โหติ โน อสนฺตํ อภิกกนฺตํ
 โภ อานนฺท อภิกกนฺตํ โภ อานนฺท เสยฺยถาปี โภ อานนฺท นิกฺกชฺชิตํ วา
 อุกฺกชฺชเยยฺย ปฏิจฺจนฺนํ วา วิวเรยฺย มฺพฺพหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย อนฺธกาเร วา
 เตลปฺปชฺชิตํ ชาเรยฺย จกฺขุมฺนฺโต รูปานิ ทกฺขณฺตํติฯ เอวเมว ตยา โภ อานนฺท^๓
 อนกปริยาเยน ฌมฺโม ปกาสิโตฯ เอสาหํ โภ อานนฺท ตํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณฺ
 คจฺฉามิ ฌมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ อุปาสกํ มํ ภวํ อานนฺโท ชาเรตุ อชฺชตคฺเค
 ปาณฺเปตํ สรณฺงคตฺนฺติฯ

๑. ม. อรหตตปุตเตฯ เอวมฺปริฯ

๒. ย. โนสทโท นตฺติฯ

๓. ม. เอวเมวํ โภตา อานนฺเทนฯ

(๑๑๖๘)

อา. ดูกรพราหมณ์ อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุใดเป็นพระอรหันตปัญญาพยอมุจจบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงได้แล้ว มีประโยชน์ของตนถึงแล้วโดยลำดับ สิ้นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้น ในเบื้องต้นก็มีความพอใจเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรลุแล้ว ความพอใจที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไป ในเบื้องต้นก็มีความเพียรเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรลุแล้ว ความเพียรที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไป ในเบื้องต้นก็มีความคิดเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรลุแล้ว ความคิดที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไป ในเบื้องต้นก็มีความตริตรองพิจารณาเพื่อบรรลอรหัต เมื่อบรรลุแล้ว ความตริตรองพิจารณาที่เกิดขึ้นนั้นก็ระงับไป.

(๑๑๖๙)

ดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน? เมื่อเป็นเช่นนั้น ความพอใจนั้นยังมีอยู่หรือไม่?

อุณ. ข้าแต่ท่านอานนท์ เมื่อเป็นเช่นนั้น ความพอใจก็มีอยู่โดยแท้ ไม่มีหายไป ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ภาสิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ภาสิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ท่านประกาศธรรมโดยอนกปริยาย เปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่าผู้มีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าพเจ้านี้ขอถึงท่านพระโคตม กับทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระอานนท์จงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะจนตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๑๗๐]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา มหิทฺธิกา อเหตุํ
 มหฺนุภาวา สพุเพ เต จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลือกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ
 ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา มหิทฺธิกา ภวิสฺสนฺติ มหฺนุภาวา
 สพุเพ เต จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลือกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว
 เอตฺรหิ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา มหิทฺธิกา มหฺนุภาวา สพุเพ เต จตฺตุนฺนํ
 อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลือกตตฺตาฯ กตเมสํ จตฺตุนฺนํฯ อิทฺธิ ภิกขเว ภิกขุ
 ญทฺสสมาธิปฺชานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ
 วิมฺสาสมาธิปฺชานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ

[๑๑๗๑]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา มหิทฺธิกา อเหตุํ
 มหฺนุภาวา สพุเพ เต อิมสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลือกตตฺตาฯ
 เย หิ เกจิ ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา มหิทฺธิกา ภวิสฺสนฺติ
 มหฺนุภาวา สพุเพ เต อิมสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลือกตตฺตาฯ
 เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา มหิทฺธิกา มหฺนุภาวา สพุเพ
 เต อิมสํเยว จตฺตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลือกตตฺตาติฯ

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

ผู้มีฤทธิ์มาก เพราะเจริญอิทธิบาท ๔

(๑๑๗๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล เป็นผู้มั่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้มั่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักมั่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักเป็นผู้มั่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน เป็นผู้มั่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้มั่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย ฉันทสมาธิและ ปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิ และปธานสังขาร.

(๑๑๗๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล เป็นผู้มั่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น เป็นผู้มั่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล จักเป็นผู้มั่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น จักเป็นผู้มั่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน ย่อมเป็นผู้มั่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมด^๑ ย่อมเป็นผู้มั่งมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

๑. ทั้งหมดนั้น -ผู้รวบรวม

[๑๑๗๒]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อนเนกวิหิตํ
 อิทฺธิวโร ปจฺจนุโกสุ อโโกปี หุตฺวา พุทฺธา อเหตุํ พุทฺธาปี หุตฺวา เอโก อเหตุํ
 อาวิภาวํ ตโรภาวํ ตโรกฺุทฺทํ ตโรปการํ ตโรปพฺพตํ อสชฺชมานา อคมํสุ
 เสยฺยถาปี อากาเส ปจฺวิยปี อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชํ อํสุ เสยฺยถาปี อุตฺเท อุตฺเทปี
 อภิชฺชมานเ อคมํสุ เสยฺยถาปี ปจฺวิย อากาเสปี ปลฺลงฺเกน กมํสุ เสยฺยถาปี
 ปกฺขี สกฺุณ อิมปี จนฺทิมสฺสุริเย เอวํหิทฺธิเก เอวํหานุภาเว ปาณินา ปรามสฺสีสุ^๑
 ปริมชฺชิสฺสุ ยาว พุทฺหมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตสฺสุฯ สพฺเพ เต จตฺนุนํ อิทฺธิ-
 ปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา
 วา พุราหุมนฺหา วา อนเนกวิหิตํ อิทฺธิวโร ปจฺจนุโกสนฺติ^๒ อโโกปี หุตฺวา พุทฺธา
 ภวิสฺสนฺติ พุทฺธาปี หุตฺวา เอโก ภวิสฺสนฺติ อาวิภาวํ ตโรภาวํ ตโรกฺุทฺทํ ตโรปการํ
 ตโรปพฺพตํ อสชฺชมานา คมิสฺสนฺติ เสยฺยถาปี อากาเส ปจฺวิยปี อุมฺมุชฺชนิม-
 มุชฺชํ กริสฺสนฺติ เสยฺยถาปี อุตฺเท อุตฺเทปี อภิชฺชมานเ คมิสฺสนฺติ เสยฺยถาปี
 ปจฺวิย อากาเสปี ปลฺลงฺเกน คมิสฺสนฺติ เสยฺยถาปี ปกฺขี สกฺุณ อิมปี จนฺทิมสฺสุริเย
 เอวํหิทฺธิเก เอวํหานุภาเว ปาณินา ปรามสฺสีสนฺติ^๓ ปริมชฺชิสฺสนฺติ ยาว พุทฺหมโลกาปี
 กาเยน วสํ วตฺเตสฺสนฺติฯ สพฺเพ เต จตฺนุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีก-
 ตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อนเนกวิหิตํ อิทฺธิ
 วโร ปจฺจนุโกสนฺติ อโโกปี หุตฺวา พุทฺธา โหนฺติ พุทฺธาปี หุตฺวา เอโก โหนฺติ
 อาวิภาวํ ตโรภาวํ ตโรกฺุทฺทํ ตโรปการํ ตโรปพฺพตํ อสชฺชมานา คจฺจนฺติ
 เสยฺยถาปี อากาเส ปจฺวิยปี อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชํ กโรนฺติ เสยฺยถาปี อุตฺเท อุตฺเทปี
 อภิชฺชมานเ คจฺจนฺติ เสยฺยถาปี ปจฺวิย อากาเสปี ปลฺลงฺเกน กมนฺติ เสยฺยถาปี
 ปกฺขี สกฺุณ อิมปี จนฺทิมสฺสุริเย เอวํหิทฺธิเก เอวํหานุภาเว ปาณินา ปรามสนฺติ^๔
 ปริมชฺชนฺติ ยาว พุทฺหมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตนฺติฯ สพฺเพ เต จตฺนุนํ
 อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตาฯ กตฺเมสํ จตฺนุนํฯ อิทฺธิ ภิกขเว ภิกฺขุ
 นนฺทสมฺมาชิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติฯ วิริยสมฺมาชิ จิตฺตสมฺมาชิ
 วิมฺสาสมฺมาชิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติฯ

๑. ม. ย. ปริมสฺสีสุฯ

๒. ม. ย. ปจฺจนุโกสนฺติฯ

๓. ม. ย. ปริมสฺสีสนฺติฯ

๔. ม. ย. ปริมสนฺติฯ

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเพราะเจริญอิทธิบาท ๔

(๑๑๗๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเช่นนั้น เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล... สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร.

[๑๑๗๓]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อนเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ
 ปจฺจนฺโถสุ อโปกฺปิ หุตฺวา พุทฺธา อเหตุํ ๔เปฯ ยาว พุทฺหมโลกาปี กาเยน วสํ
 วตฺเตสุฯ สพฺเพ เต อิมํสํเยว จตฺนุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตาฯ เย
 หิ เกจิ ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อนเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ
 ปจฺจนฺโถสฺสนฺติ อโปกฺปิ หุตฺวา พุทฺธา ภวิสฺสนฺติ ๔เปฯ ยาว พุทฺหมโลกาปี กาเยน
 วสํ วตฺเตสฺสนฺติ^๑ฯ สพฺเพ เต อิมํสํเยว จตฺนุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา
 พหุสํกตตฺตาฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ สมณฺหา วา พุราหุมนฺหา วา อนเนกวิหิตํ
 อิทฺธิวิธํ ปจฺจนฺโถนฺติ อโปกฺปิ หุตฺวา พุทฺธา โหนฺติ ๔เปฯ ยาว พุทฺหมโลกาปี กาเยน
 วสํ วตฺเตนฺติฯ สพฺเพ เต อิมํสํเยว จตฺนุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตาติฯ

[๑๑๗๔]

จตฺนุนํ ภิกขเว อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา
 อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรตีฯ กตเมสํ จตฺนุนํฯ อิทฺธิ ภิกขเว ภิกฺขุ ฉนฺทสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ
 อิทฺธิปาทำ ภาเวติ วิริยสมฺมาธิ จิตฺตสมฺมาธิ วิมฺบสาสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ
 อิทฺธิปาทำ ภาเวติฯ อิมํสํ โข ภิกขเว จตฺนุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา
 ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยํ อภิญฺญา
 สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรตีติฯ

[๑๑๗๓]

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอดีตกาล แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญกระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในอนาคตกาล... สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในปัจจุบัน แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้... ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ สมณะหรือพราหมณ์ทั้งหมดนั้น แสดงฤทธิ์หลายอย่างเช่นนั้น ก็เพราะเป็นผู้เจริญกระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๗

อภิญญาสูตร

ได้เจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติเพราะเจริญอิทธิบาท ๔

[๑๑๗๔]

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเป็นผู้เจริญกระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? คุณกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิ และปธานสังขาร คุณกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะเป็นผู้เจริญกระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

[๑๑๗๕]

อิทธิยจ โว ภิกขเว เทเสสสามิ อิทธิปาตยจ อิทธิปาตภาวนญจ อิทธิปาต-
ภาวนาคามินิยจ ปฏิปทํ ตํ สุณนตฺถ กตมา จ ภิกขเว อิทธิฯ อิธ ภิกขเว
ภิกขุ อเนกวิหิตํ อิทธิวิธํ ปจฺจนฺโมติ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา โหติ พหุชาปี
หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พุรหฺมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตติฯ อयํ วุจฺจติ
ภิกขเว อิทธิฯ

[๑๑๗๖]

กตโม จ ภิกขเว อิทธิปาโทฯ โย [๑] ภิกขเว มคฺโค ยา ปฏิปทา
อิทธิลาภาย อิทธิปฏิลาภาย สํวตฺตติฯ อยํ วุจฺจติ ภิกขเว อิทธิปาโทฯ

[๑๑๗๗]

กตมา จ ภิกขเว อิทธิปาตภาวนาฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ ฉนฺทสมาธิ-
ปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิ-
ปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติฯ อยํ วุจฺจติ ภิกขเว อิทธิปาตภาวนาฯ

[๑๑๗๘]

กตมา จ ภิกขเว อิทธิปาตภาวนาคามินี ปฏิปทาฯ อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก
มคฺโคฯ เสยฺยถิทํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมฺนโต
สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิฯ อยํ วุจฺจติ ภิกขเว อิทธิปาต-
ภาวนาคามินี ปฏิปทาติฯ

[๑๑๗๙]

จตุตาโรเม ภิกขเว อิทธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา มหฺปฺผลา โหนฺติ
มหานิสฺสาฯ ถถ ภาวิตา จ ภิกขเว จตุตาโร อิทธิปาทา ถถ พหุลีกตา มหฺปฺผลา
โหนฺติ มหานิสฺสาฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทธิปาทํ

เทศนาสูตร

แสดงปฏิบัติเข้าถึงอิทธิบาทภavana

(๑๑๗๕)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอิทธิ อิทธิบาท อิทธิบาทภavana และปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภavana แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ก็อิทธิเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิ.

(๑๑๗๖)

ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคาอันใด ปฏิบัติอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.

(๑๑๗๗)

ก็อิทธิบาทภavanaเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย ฉันทสมาธิและประธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและประธานสังขาร นี้เรียกว่า อิทธิบาทภavana.

(๑๑๗๘)

ก็ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภavanaเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภavana.

จบ สูตรที่ ๕

วิภังคสูตร

วิธีเจริญอิทธิบาท ๔

(๑๑๗๙)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ก็อิทธิบาท ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท

ภาเวติ อิติ เม ฉนุโท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ น จ อติปคฺคหิตฺ ภวิสฺสติ น จ
อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺโต ภวิสฺสติ น จ พหิทฺฐา วิภฺจิตฺโต ภวิสฺสติ ปจฺฉาปุเร สณฺณิ จ
วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร ยถา อโช ตถา อุทฺธํ ยถา
อุทฺธํ ตถา อโช ยถา ทิวา ตถา รตฺตี ยถา รตฺตี ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณน เจตสา
อปฺริยฺนทฺเชน สປฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิปฺชาน-
สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ อิติ เม วิมฺสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ น จ
อติปคฺคหิตา ภวิสฺสติ น จ อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตา ภวิสฺสติ น จ พหิทฺฐา วิภฺจิตฺตา
ภวิสฺสติ ปจฺฉาปุเร สณฺณิ จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเร
ยถา อโช ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโช ยถา ทิวา ตถา รตฺตี ยถา รตฺตี
ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณน เจตสา อปฺริยฺนทฺเชน สປฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

(๑๑๘๐)

กตโม จ ภิกฺขเว อติลีโน ฉนุโทฯ โย ภิกฺขเว ฉนุโท โโกสฺขชฺสหคฺโต
โกสฺขชฺสมปฺยุตฺโตฯ อัยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติลีโน ฉนุโทฯ

(๑๑๘๑)

กตโม จ ภิกฺขเว อติปคฺคหิตฺ ฉนุโทฯ โย ภิกฺขเว ฉนุโท อุทฺธจฺจสหคฺโต
อุทฺธจฺจสมปฺยุตฺโตฯ อัยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติปคฺคหิตฺ ฉนุโทฯ

(๑๑๘๒)

กตโม จ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺโต ฉนุโทฯ โย ภิกฺขเว ฉนุโท ถีนมิทฺฐ-
สหคฺโต ถีนมิทฺฐสมปฺยุตฺโตฯ อัยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺโต ฉนุโทฯ

(๑๑๘๓)

กตโม จ ภิกฺขเว พหิทฺฐา วิภฺจิตฺโต ฉนุโทฯ โย ภิกฺขเว ฉนุโท พหิทฺฐา
ปฺลวจ กามคฺุณ อารพฺภ อนุวิภฺจิตฺโต อนุวิสฺสฺนฺฯ อัยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พหิทฺฐา
วิภฺจิตฺโต ฉนุโทฯ

(๑๑๘๔)

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺฉาปุเร สณฺณิ จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา ยถา
ปจฺฉา ตถา ปุเรฯ อิทฺธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปจฺฉาปุเร สณฺณวา สุกฺคหิตา โหติ
สุมนสฺสิกตา สุปฺจาริตา สุปฺปฏิวิทฺฐา ปญฺญาเยฯ เอวํ โย ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺฉาปุเร
สณฺณิ จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺฉา ยถา ปจฺฉา ตถา ปุเรฯ

ประกอบด้วย ฉันทสมาธิและประธานสังขาร ดังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันทใด เบื้องหลังก็ฉันทนั้น เบื้องหลังฉันทใด เบื้องหน้าก็ฉันทนั้น เบื้องล่างฉันทใด เบื้องบนก็ฉันทนั้น เบื้องบนฉันทใด เบื้องล่างก็ฉันทนั้น กลางวันฉันทใด กลางคืนก็ฉันทนั้น กลางคืนฉันทใด กลางวันก็ฉันทนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิต ให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและประธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันทใด เบื้องหลังก็ฉันทนั้น เบื้องหลังฉันทใด เบื้องหน้าก็ฉันทนั้น เบื้องล่างฉันทใด เบื้องบนก็ฉันทนั้น เบื้องบนฉันทใด เบื้องล่างก็ฉันทนั้น กลางวันฉันทใด กลางคืนก็ฉันทนั้น กลางคืนฉันทใด กลางวันก็ฉันทนั้น เธอมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่.

(๑๑๘๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ฉันทะที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไฉน? ฉันทะที่ประกอบด้วย ความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า ฉันทะที่ย่อหย่อนเกินไป.

(๑๑๘๑)

ก็ฉันทะที่ต้องประคองเกินไปเป็นไฉน? ฉันทะที่ประกอบด้วยอุทัจจะ สัมปยุตด้วยอุทัจจะ นี้เรียกว่า ฉันทะที่ต้องประคองเกินไป.

(๑๑๘๒)

ก็ฉันทะที่หุดหู่ในภายในเป็นไฉน? ฉันทะที่ประกอบด้วยถีนมิทระ สัมปยุตด้วย ถีนมิทระ นี้เรียกว่า ฉันทะที่หุดหู่ในภายใน.

(๑๑๘๓)

ก็ฉันทะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไฉน? ฉันทะที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป ปรารภ กามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า ฉันทะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก.

(๑๑๘๔)

ภิกษุมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันทใด เบื้องหลังก็ฉันทนั้น เบื้องหลังฉันทใด เบื้องหน้าก็ฉันทนั้น อย่างไร? ความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้า อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว กระทำไว้ในใจดีแล้ว ทรงไว้ดีแล้ว แทงตลอดดีแล้ว ด้วยปัญญา ภิกษุชื่อว่า มีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันทใด เบื้องหลังก็ฉันทนั้น เบื้องหลังฉันทใด เบื้องหน้าก็ฉันทนั้น อย่างนี้แล.

[๑๑๘๕]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ ยถา อโธ ตถา อุทฺธึ ยถา อุทฺธึ ตถา อโธ วิหริติ ฯ
 อิท ภิกขเว ภิกขุ อิมเมว กายั อุทฺธึ ปาทตลา อโธ เกสมตถกา ตจปริยนต์ ปุริ
 นานปฺปการสฺส อสุจิโน ปจฺจเวกฺขติ อตฺถิ อิมสฺมี กาเย เกสา โลมา นขา ทนฺดา
 ตโจ มํสํ นหารู อฏฺฐี อฏฺฐิมิณฺขั วกฺกั ททยั ยกนั กิโลมกั ปิหกั ปฺปฬาสั อนฺตํ
 อนฺตคฺคณั อุทฺธิยั กรีสํ ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุพฺโพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ วสา เภโพ
 สิงฺฆานิกกา ลลิกกา มุตฺตนฺนติ ฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ ยถา อโธ ตถา อุทฺธึ ยถา
 อุทฺธึ ตถา อโธ วิหริติ ฯ

[๑๑๘๖]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา วิหริติ ฯ
 อิท ภิกขเว ภิกขุ เยหิ อากาเรหิ เยหิ ลิงฺเกหิ เยหิ นิमितฺเตหิ ทิวา ฉนฺทสมฺมาชิ-
 ปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ โส เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิงฺเกหิ เตหิ
 นิमितฺเตหิ รตฺตึ ฉนฺทสมฺมาชิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ ฯ เยหิ วา
 ปน อากาเรหิ เยหิ ลิงฺเกหิ เยหิ นิमितฺเตหิ รตฺตึ ฉนฺทสมฺมาชิปฺชานสงฺขาร-
 สมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ โส เตหิ อากาเรหิ เตหิ ลิงฺเกหิ เตหิ นิमितฺเตหิ
 ทิวา ฉนฺทสมฺมาชิปฺชานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ ฯ เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ
 ยถา ทิวา ตถา รตฺตึ ยถา รตฺตึ ตถา ทิวา วิหริติ ฯ

[๑๑๘๗]

กถณจ ภิกขเว ภิกขุ วิวญฺเณ เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสั จิตฺตํ ภาเวติ ฯ
 อิท ภิกขเว ภิกขุโน อาโลกสณฺณวา สุกฺคหิตา โหติ ทิวาสณฺณวา สุวาชิฏฺฐิจิตฺตา ฯ เอวํ
 โข ภิกขเว ภิกขุ วิวญฺเณ เจตสา อปริโยนทฺเธน สปฺปภาสั จิตฺตํ ภาเวติ ฯ

[๑๑๘๘]

กตมณฺจ ภิกขเว อติลีนั วิริยั ฯ ยั ภิกขเว วิริยั โกสฺซชฺชสฺสคตํ โกสฺซชฺช-
 สมฺปยุตฺตํ ฯ อิทั วุจฺจติ ภิกขเว อติลีนั วิริยั ฯ

[๑๑๘๙]

กตมณฺจ ภิกขเว อติปคฺคหิตั วิริยั ฯ ยั ภิกขเว วิริยั อุทฺธจฺจสฺสคตํ
 อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺตํ ฯ อิทั วุจฺจติ ภิกขเว อติปคฺคหิตั วิริยั ฯ

(๑๑๘๕)

ก็ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาภายใน เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นมา เบื้องล่างแต่ปลายผมลงไป มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มด้วยของไม่สะอาด มีประการต่างๆ ว่าในกายนี้ มีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ย่อย อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา มันเหลว น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร ภิกษุชื่อว่า มีความสำคัญอยู่ว่า เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น อย่างนี้แล.

(๑๑๘๖)

ก็ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย จันทสมาธิและปธานสังขารในกลางวัน ด้วยอาการเหล่านี้ ด้วยเพศเหล่านี้ ด้วยนิमितเหล่านี้ เธอย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจันทสมาธิและปธานสังขารในกลางคืน ด้วยอาการเหล่านั้น ด้วยเพศเหล่านั้น ด้วยนิमितเหล่านั้น อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยจันทสมาธิและปธานสังขารในกลางคืน ด้วยอาการเหล่านี้ ด้วยเพศเหล่านี้ ด้วยนิमितเหล่านี้ เธอย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจันทสมาธิและปธานสังขารในกลางวัน ด้วยอาการเหล่านั้น ด้วยเพศเหล่านั้น ด้วยนิमितเหล่านั้น ภิกษุมีความสำคัญอยู่ว่า กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น อย่างนี้แล.

(๑๑๘๗)

ก็ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างไร? อาโลก-สัญญา (ความสำคัญว่าแสงสว่าง) อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว ความสำคัญว่า กลางวัน ตั้งมั่นดีแล้ว ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล.

(๑๑๘๘)

ก็วิริยะที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไหน? วิริยะที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า วิริยะที่ย่อหย่อนเกินไป.

(๑๑๘๙)

ก็วิริยะที่ต้องประคองเกินไปเป็นไหน? วิริยะที่ประกอบด้วยอุทัจจะ สัมปยุตด้วยอุทัจจะ นี้เรียกว่า วิริยะที่ต้องประคองเกินไป.

[๑๑๙๐]

กตมณจ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ วิริยํ ยํ ภิกฺขเว วิริยํ ถีนมิตฺตสทฺทคตฺตํ
ถีนมิตฺตสมฺปยุตฺตํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ วิริยํ ฯ

[๑๑๙๑]

กตมณจ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ วิริยํ ยํ ภิกฺขเว วิริยํ พหิทฺธา ปณฺจ
กามคฺเณ อารพฺภ อนุวิกฺขิตฺตํ อนุวิสฺสุํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ วิริยํ ฯ

[๑๑๙๒]

กถณจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวณฺเณ เจตสา อปรโยนทฺเรน สปรปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ ฯ
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อาโลกสณฺณา สุคฺคหิตา โหติ ทิวาสณฺณา สุวาริฎฺฐจิตฺตา ฯ
เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวณฺเณ เจตสา อปรโยนทฺเรน สปรปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ ฯ

[๑๑๙๓]

กตมณจ ภิกฺขเว อติลีนํ จิตฺตํ ยํ ภิกฺขเว จิตฺตํ โกสชฺชสทฺทคตฺตํ โกสชฺช-
สมฺปยุตฺตํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติลีนํ จิตฺตํ ฯ

[๑๑๙๔]

กตมณจ ภิกฺขเว อติปคฺคหิตํ จิตฺตํ ยํ ภิกฺขเว จิตฺตํ อุทฺทจฺจสทฺทคตฺตํ
อุทฺทจฺจสมฺปยุตฺตํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติปคฺคหิตํ จิตฺตํ ฯ

[๑๑๙๕]

กตมณจ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ จิตฺตํ ยํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ถีนมิตฺตสทฺทคตฺตํ
ถีนมิตฺตสมฺปยุตฺตํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตํ จิตฺตํ ฯ

[๑๑๙๖]

กตมณจ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ จิตฺตํ ยํ ภิกฺขเว จิตฺตํ พหิทฺธา ปณฺจ
กามคฺเณ อารพฺภ อนุวิกฺขิตฺตํ อนุวิสฺสุํ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ
จิตฺตํ ฯ

[๑๑๙๗]

เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวณฺเณ เจตสา อปรโยนทฺเรน สปรปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติ ฯ

[๑๑๙๘]

กตมา จ ภิกฺขเว อติลีนา วิมฺสา ฯ ยา ภิกฺขเว วิมฺสา โกสชฺชสทฺทคตา
โกสชฺชสมฺปยุตฺตา ฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อติลีนา วิมฺสา ฯ

[๑๑๙๐]

ก็วิริยะที่หุดหู่ในภายในเป็นไหน? วิริยะที่ประกอบด้วยถีนมิทชะ สัมปยุตด้วยถีนมิทชะ นี้เรียกว่า วิริยะหุดหู่ในภายใน.

[๑๑๙๑]

ก็วิริยะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไหน? วิริยะที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป ปรารภกามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า วิริยะที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ

[๑๑๙๒]

ก็ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างไร? อาโลกสัญญา อภิปัญญาในธรรมวินัยนี้ ยึดไว้ดีแล้ว ความสำคัญว่า กลางวัน ตั้งมั่นดีแล้ว ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล.

[๑๑๙๓]

ก็จิตที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไหน? จิตที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า จิตที่ย่อหย่อนเกินไป.

[๑๑๙๔]

ก็จิตที่ต้องประคองเกินไปเป็นไหน? จิตที่ประกอบด้วยอุทัจจะ สัมปยุตด้วยอุทัจจะ นี้เรียกว่า จิตที่ต้องประคองเกินไป.

[๑๑๙๕]

ก็จิตที่หุดหู่ในภายในเป็นไหน? จิตที่ประกอบด้วยถีนมิทชะ สัมปยุตด้วยถีนมิทชะ นี้เรียกว่า จิตที่หุดหู่ในภายใน.

[๑๑๙๖]

ก็จิตที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไหน? จิตที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป ปรารภกามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า จิตที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ

[๑๑๙๗]

ภิกษุมีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล.

[๑๑๙๘]

ก็วิมังสาที่ย่อหย่อนเกินไปเป็นไหน? วิมังสาที่ประกอบด้วยความเกียจคร้าน สัมปยุตด้วยความเกียจคร้าน นี้เรียกว่า วิมังสาที่ย่อหย่อนเกินไป.

[๑๑๙๙]

กตมา จ ภิกขเว อติปกคหิตา วีรมัสสาฯ ยา ภิกขเว วีรมัสสา อุทฺธจฺจสหคตา
อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺตาฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว อติปกคหิตา วีรมัสสาฯ

[๑๒๐๐]

กตมา จ ภิกขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตา วีรมัสสาฯ ยา ภิกขเว วีรมัสสา ถีนมิทฺธ-
สหคตา ถีนมิทฺธสมฺปยุตฺตาฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตา วีรมัสสาฯ

[๑๒๐๑]

กตมา จ ภิกขเว พหิทฺธา วิภิจิตฺตา วีรมัสสาฯ ยา ภิกขเว วีรมัสสา พหิทฺธา
ปฺลย กามคฺุณฺเ อารพฺภ อนุวิภิจิตฺตา อนุวิสฺฐาฯ อัย วุจฺจติ ภิกขเว พหิทฺธา
วิภิจิตฺตา วีรมัสสา ฯเปฯ

[๑๒๐๒]

เอวํ โข ภิกขเว ภิกฺขุ วิวณฺเณ เจตฺสา อปฺริโยนทฺเธน สฺปฺปภาสํ จิตฺตํ
ภาเวติฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกขเว จตฺตาโร อิทฺธิปาทา เอวํ พหุลีกตา มหฺปฺผลา
โหนติ มหานิสฺสาฯ

[๑๒๐๓]

เอวํ ภาวิตฺสุ โข ภิกขเว ภิกฺขุ จตฺตฺสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ
อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนฺโกติ เอโกปี หุตฺวา พหุชา โหติ พหุชาปี หุตฺวา เอโก
โหติ ฯเปฯ ยาว พุรฺหมฺโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตติฯ

[๑๒๐๔]

เอวํ ภาวิตฺสุ โข ภิกขเว ภิกฺขุ จตฺตฺสุ อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อาสวานํ
ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิคฺตฺวา
อุปสมฺปชฺช วิหฺรตีติฯ (ฉปี อภิญฺญาโย วิตฺถาเรตฺตพฺพา)ฯ

ปาสาทกมฺปนวคฺโค ทฺติโย ฯ

[๑๑๙๙]

ก็วิมังสาที่ต้องประกองเกินไปเป็นไหน? วิมังสาที่ประกอบด้วยอุทซัจจะ สัมปยุตด้วยอุทซัจจะ นี้เรียกว่า วิมังสาที่ต้องประกองเกินไป.

[๑๒๐๐]

ก็วิมังสาที่หุดหู่ในภายในเป็นไหน? วิมังสาที่ประกอบด้วยดินมิทระ สัมปยุตด้วยดินมิทระ นี้เรียกว่า วิมังสาที่หุดหู่ในภายใน.

[๑๒๐๑]

ก็วิมังสาที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอกเป็นไหน? วิมังสาที่ฟุ้งซ่านไป พล่านไป ปรารภกามคุณ ๕ ในภายนอก นี้เรียกว่า วิมังสาที่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก ฯลฯ

[๑๒๐๒]

ภิกษุผู้มีจิตเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๒๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้แล ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดถึงพรหมโลกก็ได้.

[๑๒๐๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้แล ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่. (พึงขยายอภิญาแม้ทั้งหกให้พิสดาร)

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ปาสาทกัมปนวรรคที่ ๒

อิมสูตร วกุคสูตร อุทฺททานํ

ปุพฺเพ^๑ มหปฺผลา ฉนฺโท
เทว สมณพฺรหฺมณาภิ

โมคฺคฺลฺลาโน จ พฺรหฺมโณ
เทสฺนา วิภงฺเคน จาติฯ

---

๑. ม. ปุพฺพํ มหปฺผลํ ฉนฺทํ โมคฺคฺลฺลานญจ ฉุณฺนากํ
เทว สมณพฺรหฺมณา ภิกฺขุ เทสฺนา วิภงฺเคน จาติฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุพพสูตร	๒. มหัพผลสูตร
๓. นันทสูตร	๔. โมคคัลลานสูตร
๕. พราหมณสูตร	๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๑
๗. สมณพราหมณสูตรที่ ๒	๘. อภิญาสูตร
๙. เทสนาสูตร	๑๐. วิมังคสูตร

อโยคุพวุกุโค ตติโย

(๑๒๐๕)

สาวตถิย์ฯ ปุพเพ เม ภิกขเว สมโพธา อนภิสมพุทฺธสฺส โปชิตตตฺสเสว
 สโต เอตทโหสิ โโก นุ โข มคฺโค กา ปฏิปทา อิทฺธิปาทภาวนายาติฯ ตสฺส
 มยฺหํ ภิกขเว เอตทโหสิ โส^๑ ภิกขุ จนนทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ
 ภาเวติ อิติ เม จนนโท น จ อติลีโน ภวิสฺสติ น จ อติปกฺคหิตโต ภวิสฺสติ น จ
 อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺโต ภวิสฺสติ น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสติ ปจฺจนาปุเร สญฺญี จ
 วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา ตถา ปุเร ยถา อโช ตถา อุทฺธึ ยถา
 อุทฺธึ ตถา อโช ยถา ทิวา ตถา รตฺตี ยถา รตฺตี ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตสา
 อปริโยนทุเชน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺบสาสมาธิปธาน-
 สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ อิติ เม วิมฺบสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ น จ
 อติปกฺคหิตา ภวิสฺสติ น จ อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺตา ภวิสฺสติ น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา
 ภวิสฺสติ ปจฺจนาปุเร สญฺญี จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา ตถา ปุเร
 ยถา อโช ตถา อุทฺธึ ยถา อุทฺธึ ตถา อโช ยถา ทิวา ตถา รตฺตี ยถา รตฺตี
 ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตสา อปริโยนทุเชน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ

(๑๒๐๖)

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกขเว ภิกขุ จตฺตฺส อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ
 อนเนกวิทฺตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโกติ เอโกปี หุตฺวา พหฺธา โหติ พหฺธาปี หุตฺวา เอโก
 โหติ ฯเปฯ ยาว พุรฺหมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตติฯ

(๑๒๐๗)

เอวํ ภาวิตฺเตสุ โข ภิกขเว ภิกขุ จตฺตฺส อิทฺธิปาเทสุ เอวํ พหุลีกเตสุ อาสวานํ
 ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐาเจว ชมฺเม สยํ อภิญญา สจฺฉนิกฺตฺวา
 อุปสมฺปชฺช วิหฺรตีติฯ (ฉปี อภิญญาโย วิตุถาเรตพุพา)ฯ

อโยคุพวรรคที่ ๓

มรรคสูตร

ว่าด้วยปฏิบัติแห่งการเจริญอิทธิบาท

(๑๒๐๕)

สาวตถันทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก่อนแต่ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นพระโพธิสัตว์ ยังมีได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า อะไรรหนอ เป็นมรรคา เป็นปฏิบัติแห่งการเจริญอิทธิบาท เรานั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ภิกษุนี้ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปธานสังขารดังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอย่างว่า เบื้องหน้าฉันทะ เบื้องหลังก็ฉันทะนั้น เบื้องหลังฉันทะ เบื้องหน้าก็ฉันทะนั้น เบื้องล่างฉันทะ เบื้องบนก็ฉันทะนั้น เบื้องบนฉันทะ เบื้องล่างก็ฉันทะนั้น กลางวันฉันทะ กลางคืนก็ฉันทะนั้น กลางคืนฉันทะ กลางวันก็ฉันทะนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้ ภิกษุย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ว่า วิมังสาของเรา จักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอย่างว่า เบื้องหน้าฉันทะ เบื้องหลังก็ฉันทะนั้น เบื้องหลังฉันทะ เบื้องหน้าก็ฉันทะนั้น เบื้องล่างฉันทะ เบื้องบนก็ฉันทะนั้น เบื้องบนฉันทะ เบื้องล่างก็ฉันทะนั้น กลางวันฉันทะ กลางคืนก็ฉันทะนั้น กลางคืนฉันทะ กลางวันก็ฉันทะนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ด้วยประการฉะนี้.

(๑๒๐๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอิทธิบาท ๔ แล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

(๑๒๐๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเมื่อเจริญอิทธิบาท ๔ แล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

(แม้ภิกษุทั้งหลายทั้งหกก็พึงขยายความออกไป)

[๑๒๐๘]

สาวตถิย์ฯ อถ โข อายสุมา อานนุโท เยน ภควา เตนุปลงฺกมิ อุปสง-
กมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเตตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสุมา
อานนุโท ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิขานาติ นุ โข ภนฺเต ภควา อิทฺฐิยา มโนมเยน
กาเยน พุรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตาติฯ อภิขานามิ ขฺวาทํ อานนุท อิทฺฐิยา มโนมเยน
กาเยน พุรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตาติฯ อภิขานาติ [๑] ปน ภนฺเต ภควา อิมินา
จาตุมฺมหาภูติเกน กาเยน อิทฺฐิยา พุรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตาติฯ อภิขานามิ ขฺวาทํ
อานนุท อิมินา จาตุมฺมหาภูติเกน กาเยน อิทฺฐิยา พุรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตาติฯ

[๑๒๐๙]

ยํ จ โข โอมาทิ^๒ ภนฺเต ภควา อิทฺฐิยา มโนมเยน กาเยน พุรหฺมโลกํ
อุปสงฺกมิตา ยํ จ โข อภิขานาติ ภนฺเต ภควา อิมินา จาตุมฺมหาภูติเกน กาเยน
อิทฺฐิยา พุรหฺมโลกํ อุปสงฺกมิตา ตยิทํ ภนฺเต ภควโต อจฺฉริยญฺเจว อพฺภุตฺตญฺจาติฯ
อจฺฉริยา เจว อานนุท ตถาคตา อจฺฉริยชฺมมสมฺนฺนาคตา จ อพฺภุตา เจว อานนุท
ตถาคตา อพฺภุตชฺมมสมฺนฺนาคตา จฯ

[๑๒๑๐]

ยสฺมี อานนุท สมเย ตถาคโต กายมฺปิ จิตฺเต สฺมาทหติ^๓ จิตฺตมฺปิ กายे
สฺมาทหติ สุขสฺถญฺญจ ลหฺุสฺถญฺญจ กายเ โอกฺกมิตฺวา วิหฺรติ ตสฺมี อานนุท สมเย
ตถาคตสฺส กาโย ลหฺุตรโ จ เหว โหติ มุฑฺตรโ จ กมฺมณียตฺโร จ ปภสฺสรตฺโร จฯ

[๑๒๑๑]

เสยฺยถาปี อานนุท อโยคุโฟ ทิวสํ สฺนฺตตฺโต ลหฺุตรโ จ เหว โหติ มุฑฺตรโ
จ กมฺมณียตฺโร จ ปภสฺสรตฺโร จฯ เหวเมว โข อานนุท ยสฺมี สมเย ตถาคโต
กายมฺปิ จิตฺเต สฺมาทหติ จิตฺตมฺปิ กายเ สฺมาทหติ สุขสฺถญฺญจ ลหฺุสฺถญฺญจ
กายเ โอกฺกมิตฺวา วิหฺรติ ตสฺมี อานนุท สมเย ตถาคตสฺส กาโย ลหฺุตรโ จ เหว โหติ
มุฑฺตรโ จ กมฺมณียตฺโร จ ปภสฺสรตฺโร จฯ

๑. ยฺ. โขฯ

๒. สฺ. โอบฺปาติฯ ยฺ. โอบฺปาติหฯ

๓. สฺ. เหวฯ ม. สโมทหติฯ เหวมฺปฺริฯ

อโยคฺพสุตฺร

ว่าด้วยการแสดงฤทธิ์

(๑๒๐๘)

สาวตถีนิทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงทราบอยู่หรือว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันสำเร็จแต่ใจ ?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เราทราบอยู่ อานนท์ ว่าเราเข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์ พร้อมทั้งกายอันสำเร็จแต่ใจ.

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคทรงทราบอยู่หรือว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้ ?

พ. เราทราบอยู่ อานนท์ ว่าเราเข้าถึงพรหมโลกด้วยฤทธิ์ พร้อมทั้งกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้.

(๑๒๐๙)

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันสำเร็จด้วยใจ และทรงทราบว่า พระองค์ทรงเข้าถึงพรหมโลกด้วยพระฤทธิ์ พร้อมทั้งพระกายอันประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ นี้ เป็นสิ่งน่าอัศจรรย์ ทั้งไม่เคยมีมาแล้ว.

พ. ดูกรอานนท์ พระตถาคตทั้งหลายเป็นผู้อัศจรรย์ และประกอบด้วยธรรมอันน่าอัศจรรย์ เป็นผู้ไม่เคยมีมา และประกอบด้วยธรรมอันไม่เคยมีมา.

(๑๒๑๐)

ดูกรอานนท์ สมัยใด ตถาคตตั้งกายไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ที่กาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมเบากว่าปกติ อ่อนกว่าปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผูกฝ่องกว่าปกติ.

(๑๒๑๑)

ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนก้อนเหล็กที่เผาไฟอยู่วันยังค่ำ ย่อมเบากว่าปกติ อ่อนกว่าปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผูกฝ่องกว่าปกติ ฉะนั้นใด สมัยใด ตถาคตตั้งกายลงไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ที่กาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมเบากว่าปกติ อ่อนกว่าปกติ ควรแก่การงานกว่าปกติ และผูกฝ่องกว่าปกติ ฉะนั้นเหมือนกัน.

[๑๒๑๒]

ยสฺมี อานนฺท สมเย ตถาคโต กายมฺปิ จิตฺเต สมาทหติ จิตฺตมฺปิ กายे
 สมาทหติ สุขสฺสณฺณจฺจ ลหุสฺสณฺณจฺจ กายเ โอกฺกมิตฺวา วิหริติ ตสฺมี อานนฺท
 สมเย ตถาคตสฺส กายเ อปฺปกสิเรเนว ปจฺวียา เวหํสํ อพฺภุคฺคจฺจติฯ โส
 อนेกวิหิตํ อิทธิวิธํ ปจฺจนฺโกติ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา โหติ พหุชาปี หุตฺวา เอโก
 โหติ ฯเปฯ ยาว พุรหฺมโลกาปี กายเณ วสํ วตฺเตติฯ

[๑๒๑๓]

เสยฺยถาปี อานนฺท ตฺถปิจฺจ วา กปฺปาสปิจฺจ วา ลหุโก ชาตฺฐปาทาโน
 อปฺปกสิเรเนว ปจฺวียา เวหํสํ อพฺภุคฺคจฺจติฯ เอวเมว โข อานนฺท ยสฺมี สมเย
 ตถาคโต กายมฺปิ จิตฺเต สมาทหติ จิตฺตมฺปิ กายเ สมาทหติ สุขสฺสณฺณจฺจ
 ลหุสฺสณฺณจฺจ กายเ โอกฺกมิตฺวา วิหริติ ฯเปฯ

[๑๒๑๔]

ตสฺมี อานนฺท สมเย ตถาคตสฺส กายเ อปฺปกสิเรเนว ปจฺวียา เวหํสํ
 อพฺภุคฺคจฺจติฯ โส อนेกวิหิตํ อิทธิวิธํ ปจฺจนฺโกติ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา โหติ
 พหุชาปี หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พุรหฺมโลกาปี กายเณ วสํ วตฺเตตีติฯ

[๑๒๑๕]

จตฺตาโรเม ภิกฺขเว อิทธิปาทาฯ กตฺเม จตฺตาโรฯ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 นฺนุทสมาธิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทธิปาทำ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ
 วิมฺสาสมาธิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทธิปาทำ ภาเวติฯ อิมเ โข ภิกฺขเว จตฺตาโร
 อิทธิปาทาฯ

[๑๒๑๒]

ดูกรอานนท์ สมัยใด ตถาคตตั้งกายลงไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ในกาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาในกายอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคต ย่อมลอยจากแผ่นดิน ขึ้นสู่อากาศได้โดยไม่ยากเลย ตถาคตนั้นย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายคน^๑ คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

[๑๒๑๓]

ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนปุยขนหรือปุยฝ้าย ซึ่งเป็นเชื้อธาตุที่เบา ย่อมลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้โดยไม่ยากเลย ฉนั้นใด สมัยใด ตถาคตตั้งกายลงไว้ในจิต หรือตั้งจิตลงไว้ในกาย ก้าวลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญาอยู่ สมัยนั้น กายของตถาคต ย่อมลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้โดยไม่ยากเลย ฉนั้นนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

[๑๒๑๔]

ดูกรอานนท์ สมัยนั้น กายของตถาคตย่อมลอยจากแผ่นดินขึ้นสู่อากาศได้โดยไม่ยากเลย ตถาคตนั้นย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้.

จบ สูตรที่ ๒

ภิกขุสุททกสูตร

ว่าด้วยการเจริญอิทธิบาท

[๑๒๑๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปะธานสังขาร... วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปะธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

๑. หลายอย่าง -ผู้รวบรวม

[๑๒๑๖]

อิเมสํ โข ภิกขเว จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา ภิกขุ
 อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม สยํ อภิญญา
 สจฺจิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรตีติ ฯ

[๑๒๑๗]

จตฺตาโรเม ภิกขเว อิทฺธิปาทา ฯ กตฺเม จตฺตาโร ฯ อิชฺ ภิกขเว ภิกขุ
 นนฺทสมฺมาชิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวตี ฯ วิริยสมฺมาชิ จิตฺตสมฺมาชิ
 วิมฺสาสมฺมาชิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวตี ฯ อิเม โข ภิกขเว จตฺตาโร
 อิทฺธิปาทา ฯ

[๑๒๑๘]

อิเมสํ โข ภิกขเว จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสํกตตฺตา ทฺวินฺนํ
 ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺฐเชว ฌมฺเม อญฺญา สติ วา อุปาทิสฺเสส
 อนาคามิตาติ ฯ

[๑๒๑๙]

จตฺตาโรเม ภิกขเว อิทฺธิปาทา ฯ กตฺเม จตฺตาโร ฯ อิชฺ ภิกขเว ภิกขุ
 นนฺทสมฺมาชิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวตี ฯ วิริยสมฺมาชิ จิตฺตสมฺมาชิ
 วิมฺสาสมฺมาชิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวตี ฯ อิเม โข ภิกขเว จตฺตาโร
 อิทฺธิปาทา ฯ

[๑๒๑๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุจึงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย ลีนไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

จบ สูตรที่ ๓

ผลสูตรที่ ๑

เจริญอิทธิบาทหวังผลได้ ๒ อย่าง

[๑๒๑๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปะธานสังขาร... วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปะธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

[๑๒๑๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุพึงหวังผลได้ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตตผล^๑ในปัจจุบัน หรือ เมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๒

ว่าด้วยผลานิสงส์ ๗

[๑๒๑๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปะธานสังขาร... วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปะธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ มีการใช้จำนวนแปลทั้ง ๒ แบบ คือ “อรหัตตผล” และ “อรหัตผล” -ผู้รวบรวม

[๑๒๒๐]

อิมสั โข ภิกขเว จตฺตุนันฺ อิทฺธิปาทานันฺ ภาวิตตฺตา พหุถีกตตฺตา สตฺต
 ผลา สตฺตทานิสฺสา ปาฏิกงฺขาฯ กตฺเม สตฺต ผลา สตฺตทานิสฺสาฯ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม
 ปฏิกจฺจ อณฺณํ อาราเชติ โน เจ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม ปฏิกจฺจ อณฺณํ อาราเชติ อถ
 มรณฺกาลเ อณฺณํ อาราเชติ โน เจ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม ปฏิกจฺจ อณฺณํ อาราเชติ โน
 เจ มรณฺกาลเ อณฺณํ อาราเชติฯ อถ ปญฺจนฺนํ โอรฺมภาคิยานันฺ สลฺโยชนานันฺ
 ปริกฺขยา อนฺตราปฺริณิพฺพายี โหติ อุพฺหจฺจปฺริณิพฺพายี โหติ อสงฺขารปฺริณิพฺพายี โหติ
 สสงฺขารปฺริณิพฺพายี โหติ อุทฺธัโสโต โหติ อกฺนิฏฺฐคามินิฯ อิมสั โข ภิกขเว จตฺตุนันฺ
 อิทฺธิปาทานันฺ ภาวิตตฺตา พหุถีกตตฺตา อิม สตฺต ผลา สตฺตทานิสฺสา ปาฏิกงฺขาติฯ

[๑๒๒๑]

สาวตฺถินิทานันฺฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺ-
 กमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสิทฺธิฯ เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา
 อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ กตฺมา นฺุ โข ภนฺเต อิทฺธิ กตฺโม อิทฺธิปาโท กตฺมา
 อิทฺธิปาทภาวนา กตฺมา อิทฺธิปาทภาวนาคามินิ ปฏฺธิปทาติฯ

[๑๒๒๒]

อิชานนฺท ภิกฺขุ อนเกวิหิตํ อิทฺธิวิธึ ปจฺจนฺนุโกติ เอโกปี หุตฺวา พุชฺชา โหติ
 พุชฺชาปี หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พุรฺหมโลกาปี กาเยน วสฺสํ วตฺเตติฯ อัย
 วุจฺจตฺตานนฺท อิทฺธิฯ

[๑๒๒๓]

กตฺโม จานนฺท อิทฺธิปาโทฯ โย อานนฺท มคฺโค ยา ปฏฺธิปทา อิทฺธิลาภาย
 อิทฺธิปฏฺฐิลาภาย สํวตฺตติฯ อัย วุจฺจตฺตานนฺท อิทฺธิปาโทฯ

[๑๒๒๔]

กตฺมา จานนฺท อิทฺธิปาทภาวนาฯ อิชานนฺท ภิกฺขุ จฺนฺทสมฺมาธิปฺธานสงฺขาร-
 สมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ วิริยสมฺมาธิ จิตฺตสมฺมาธิ วิมฺบิสาสมฺมาธิปฺธานสงฺขารสมฺนฺนาคตํ
 อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ อัย วุจฺจตฺตานนฺท อิทฺธิปาทภาวนาฯ

(๑๒๒๐)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุพึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการ ผลานิสงส์ ๗ ประการ เป็นไฉน? คือ จะได้ชมอรรถผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ชมอรรถผลในปัจจุบันก่อน จะได้ชมเวลาใกล้ตาย ๑ ถ้าในปัจจุบันไม่ได้ชม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ชมไซ้ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ ลึ้นไป จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ๑ ผู้อุปหัจจปรินิพพายี ๑ ผู้สังขารปรินิพพายี ๑ ผู้สังขารปรินิพพายี ๑ ผู้อุทรังโสโตกนิฏฐคามิ ๑ คุณกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล ภิกษุพึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕

อานันทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปฏิบัติที่จะถึงอิทธิบาท

(๑๒๒๑)

สาวตถินทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน?

(๑๒๒๒)

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า คุณกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิ.

(๑๒๒๓)

ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคาอันใด ปฏิบัติอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.

(๑๒๒๔)

ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร... ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา.

[๑๒๒๕]

กตมา จานนุท อิทธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาฯ อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก
มคฺโคฯ เสยฺยถึทํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ๗เปฯ สมฺมาสมาธิฯ อัย วุจฺจตฺตานนุท อิทธิปาท-
ภาวนาคามินี ปฏิปทาติฯ

[๑๒๒๖]

เอกมนุตฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนุตฺตํ อานนุทํ ภควา เอตทวโจ กตมา นุ โข
อานนุท อิทธิ กตโม อิทธิปาโท กตมา อิทธิปาทภาวนา กตมา อิทธิปาทภาวนา-
คามินี ปฏิปทาติฯ ภควํมุลกา โน ฆนฺเต ฐมา ภควํเนตฺตติกา ๗เปฯ

[๑๒๒๗]

อิชานนุท ภิกฺขุ อนเนกวิหิตํ อิทธิวิธึ ปจฺจนฺโภติ เอโกปี หุตฺวา พุชฺชา โหติ
พุชฺชาปี หุตฺวา เอโก โหติ ๗เปฯ ยาว พุรหุมนฺโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตติฯ อัย
วุจฺจตฺตานนุท อิทธิฯ

[๑๒๒๘]

กตโม จานนุท อิทธิปาโทฯ โย อานนุท มคฺโค ยา ปฏิปทา อิทธิลาภาย
อิทธิปฏิลาภาย สํวตฺตติฯ อัย วุจฺจตฺตานนุท อิทธิปาโทฯ

[๑๒๒๙]

กตมา จานนุท อิทธิปาทภาวนาฯ อิชานนุท ภิกฺขุ จนฺทสมาธิปธาน-
สงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิปธาน-
สงฺขารสมฺนฺนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติฯ อัย วุจฺจตฺตานนุท อิทธิปาทภาวนาฯ

[๑๒๓๐]

กตมา จานนุท อิทธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาฯ อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก
มคฺโคฯ เสยฺยถึทํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ๗เปฯ สมฺมาสมาธิฯ อัย วุจฺจตฺตานนุท อิทธิปาท-
ภาวนาคามินี ปฏิปทาติฯ

[๑๒๒๕]

ปฏิบัติที่จะถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไหน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๖

อานันทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

[๑๒๒๖]

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอานนท์ผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า

ดูกรอานนท์ อิทธิเป็นไหน อิทธิบาทเป็นไหน อิทธิบาทภาวนาเป็นไหน ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไหน?

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๒๒๗]

พ. ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอด พรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิ.

[๑๒๒๘]

ก็อิทธิบาทเป็นไหน? มรรคอันใด ปฏิบัติอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๒๒๙]

ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย วิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา.

[๑๒๓๐]

ก็ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไหน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิบัติที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๗

[๑๒๓๑]

อด โข สมพหุลา ภิกขุ เยน ภควา เตนุประสงค์ อุตประสงค์วา ภควนตํ
 อภิวาเทตวา เอกมนตํ นิสิตีสุฯ เอกมนตํ นิสินนา โข เต ภิกขุ ภควนตํ เอตทโวจํ
 กตมา นุ โข ฆนเต อิทฺธิ กตโม อิทฺธิปาโท กตมา อิทฺธิปาทภาวนา กตมา
 อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติฯ

[๑๒๓๒]

อิธ ภิกขเว ภิกขุ อนเนกวิทฺตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโกติ เอโกปี หุตฺวา พุชฺชา
 โหติ พุชฺชาปี หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พุรหุมโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตติฯ
 อัยํ วุจฺจติ ภิกขเว อิทฺธิฯ

[๑๒๓๓]

กตโม จ ภิกขเว อิทฺธิปาโทฯ โย ภิกขเว มคฺโค ยา ปฏิปทา อิทฺธิลาภาย
 อิทฺธิปฏิลาภาย สํวตฺเตติฯ อัยํ วุจฺจติ ภิกขเว อิทฺธิปาโทฯ

[๑๒๓๔]

กตมา จ ภิกขเว อิทฺธิปาทภาวนาฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ ฉนฺทสมาธิปฺธาน-
 สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิ-
 ปฺธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติฯ อัยํ วุจฺจติ ภิกขเว อิทฺธิปาทภาวนาฯ

[๑๒๓๕]

กตมา จ ภิกขเว อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาฯ อยเมว อริโย อญฺจํคิโก
 มคฺโคฯ เสยฺยถิํฯ สมฺมาทิฏฺฐิํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิฯ อัยํ วุจฺจติ ภิกขเว
 อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติฯ

ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

(๑๒๓๑)

ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน?

(๑๒๓๒)

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิ.

(๑๒๓๓)

ก็อิทธิบาทเป็นไฉน? มรรคอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.

(๑๒๓๔)

ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา.

(๑๒๓๕)

ก็ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๘

[๑๒๓๖]

อด โข สมุพหุตา ภิกขุ เยน ภควา ฯเปฯ เอกมนุตฺตํ นิสินฺเน โข เต
 ภิกขุ ภควา เอตทโวจ กตมา นุ โข ภิกขเว อิทฺธิ กตโม อิทฺธิปาโท กตมา
 อิทฺธิปาทภาวนา กตมา อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติ ฯ ภควํมุลกา โน ภนฺเต
 ธมฺมา ภควํเนตฺตติกา ฯเปฯ

[๑๒๓๗]

กตมา จ ภิกขเว อิทฺธิ ฯ อิทฺธิ ภิกขเว ภิกขุ อนเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโกติ
 เอโกปี หุตฺวา พุทฺธา โหติ พุทฺธาปี หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พุรฺหมโลกาปี
 กาเยน วสํ วตฺเตติ ฯ อัยํ วุจฺจติ ภิกขเว อิทฺธิ ฯ

[๑๒๓๘]

กตโม จ ภิกขเว อิทฺธิปาโท ฯ โย ภิกขเว มคฺโค ยา ปฏิปทา อิทฺธิลาภาย
 อิทฺธิปฏิลาภาย สํวตฺตติ ฯ อัยํ วุจฺจติ ภิกขเว อิทฺธิปาโท ฯ

[๑๒๓๙]

กตมา จ ภิกขเว อิทฺธิปาทภาวนา ฯ อิทฺธิ ภิกขเว ภิกขุ ฉนฺทสมาธิปฺชาน-
 สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ ฯ วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺสาสมาธิปฺชาน-
 สงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทำ ภาเวติ ฯ อัยํ วุจฺจติ ภิกขเว อิทฺธิปาทภาวนา ฯ

[๑๒๔๐]

กตมา จ ภิกขเว อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทา ฯ อยเมว อริโย
 อฏฺฐงฺกโก มคฺโค ฯ เสยฺยถิทํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ฯ อัยํ วุจฺจติ
 ภิกขเว อิทฺธิปาทภาวนาคามินี ปฏิปทาติ ฯ

ภิกขุสูตรที่ ๒

ว่าด้วยอิทธิฤทธิ์

[๑๒๓๖]

ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิเป็นไฉน อิทธิบาทเป็นไฉน อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน
 ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

[๑๒๓๗]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อิทธิเป็นไฉน ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์
 ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจ
 ทางกายไปตลอดถึงพรหมโลกก็ได้ นี้เรียกว่า อิทธิ.

[๑๒๓๘]

ก็อิทธิบาทเป็นไฉน ? มรรคาอันใด ปฏิปทาอันใด ย่อมเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์
 เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า อิทธิบาท.

[๑๒๓๙]

ก็อิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย
 ด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ...
 จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร นี้เรียกว่า อิทธิบาทภาวนา.

[๑๒๔๐]

ก็ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนาเป็นไฉน ? อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘
 นี้แหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่จะให้ถึงอิทธิบาทภาวนา.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๒๔๑]

ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ตํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว กตเมสํ ชมฺมานํ
 ภาวิตตฺตา พหุสฺสีกตตฺตา โมคฺคผลฺลาโน ภิกฺขุ เอวํหิทฺธิโก เอวํหานุภาโวติฯ
 ภควํมุลกา โน ภนฺเต ชมฺมา ภควํเนตฺติกา ฯเปฯ

[๑๒๔๒]

จตฺนุํ โข ภิกฺขเว อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสฺสีกตตฺตา โมคฺคผลฺลาโน
 ภิกฺขุ เอวํหิทฺธิโก เอวํหานุภาโวฯ กตเมสํ จตฺนุํฯ อิทฺธิ ภิกฺขเว โมคฺคผลฺลาโน
 ภิกฺขุ นนฺทสมฺมาธิปฺชานสงฺขารสมฺนุณฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ อิติ เม นนฺโท น จ
 อติลีโน ภวิสฺสติ น จ อติปคฺคหิตโต ภวิสฺสติ น จ อชฺฌตฺตํ สงฺจิตฺโต ภวิสฺสติ
 น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺโต ภวิสฺสติ ปจฺจนาปุเร สญฺญี จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา
 ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา ตถา ปุเร ยถา อโธ ตถา อุตฺถํ ยถา อุตฺถํ ตถา อโธ
 ยถา ทิวา ตถา รตฺตํ ยถา รตฺตํ ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตสา อปริโยนทฺเชน
 สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ วิริยสมฺมาธิ จิตฺตสมฺมาธิ วิมฺสาสมฺมาธิปฺชานสงฺขารสมฺนุณฺนาคตํ
 อิทฺธิปาทํ ภาเวติ อิติ เม วิมฺสา น จ อติลีนา ภวิสฺสติ น จ อติปคฺคหิตา
 ภวิสฺสติ น จ อชฺฌตฺตํ สงฺจิตฺตา ภวิสฺสติ น จ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตา ภวิสฺสติ ฯเปฯ
 อิติ วิวญฺเณ เจตสา อปริโยนทฺเชน สปฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ อิมสํ โข ภิกฺขเว
 จตฺนุํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสฺสีกตตฺตา โมคฺคผลฺลาโน ภิกฺขุ เอวํหิทฺธิโก
 เอวํหานุภาโวฯ

[๑๒๔๓]

อิมสญฺจ ปน ภิกฺขเว จตฺนุํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสฺสีกตตฺตา โมคฺคผลฺลาโน
 ภิกฺขุ เอวํ อนเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนฺนุโกติ เอโกปิ หุตฺวา พหุชา โหติ พหุชาปี
 หุตฺวา เอโก โหติ ฯเปฯ ยาว พุรหุมนฺโลกาปี กาเยน วสํ วตฺเตติฯ

[๑๒๔๔]

อิมสญฺจ ปน ภิกฺขเว จตฺนุํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสฺสีกตตฺตา โมคฺคผลฺลาโน
 ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเชว ชมฺเม สยํ อภิญฺญา
 สจฺฉิกตฺวา อูปสมฺปชฺช วิหฺรตีติฯ

โมคคัลลานสูตร

สรรเสริญพระโมคคัลลาน^๑ ว่ามีฤทธิ์มาก

(๑๒๔๑)

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ภิกษุโมคคัลลานะ มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งกรรมเหล่าไหน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

(๑๒๔๒)

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุโมคคัลลานะย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารดังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านไปในภายนอก และเธอมีความสำคัญในเบื้องหลังและเบื้องหน้าอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลังก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันก็ฉันนั้น เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตใจให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิ และปธานสังขารดังนี้ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ฯลฯ เธอมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุโมคคัลลานะมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

(๑๒๔๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุโมคคัลลานะแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอด พรหมโลกก็ได้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

(๑๒๔๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุโมคคัลลานะ ย่อมกระทำใ้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๐

[๑๒๔๕]

ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ตํ กิ มนฺถถ ภิกฺขเว กตเมสํ ฌมฺมานํ
ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา ตถาคโต เอวํหิทฺธิโก เอวํหานุภาโวติฯ ภควํมุลกา โน
ภนฺเต ฌมฺมา ฯเปฯ

[๑๒๔๖]

จตฺนุํ โข ภิกฺขเว อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา ตถาคโต เอวํ
หิทฺธิโก เอวํหานุภาโวฯ กตเมสํ จตฺนุํฯ อิทฺธิ ภิกฺขเว ตถาคโต จนฺทสมาธิ-
ปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ อิติ เม จนฺโท น จ อติลีนํ ภวิสฺสติ น
จ อติปกฺคหิตํ ภวิสฺสติ น จ อชฺฌตฺตํ สงฺขิตฺโต ภวิสฺสติ น จ พหิทฺธา วิภิจิตฺโต
ภวิสฺสติ ปจฺจนาปุเร สญฺญี จ วิหฺรติ ยถา ปุเร ตถา ปจฺจนา ยถา ปจฺจนา ตถา
ปุเร ยถา อโธ ตถา อุทฺธํ ยถา อุทฺธํ ตถา อโธ ยถา ทิวา ตถา รตฺตี ยถา
รตฺตี ตถา ทิวา อิติ วิวญฺเณ เจตสา อปริโยนทุเรน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ
วิริยสมาธิ จิตฺตสมาธิ วิมฺบสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ อิติ
เม วิมฺบสา น จ อติลีนํ ภวิสฺสติ น จ อติปกฺคหิตา ภวิสฺสติ ฯเปฯ อิติ วิวญฺเณ
เจตสา อปริโยนทุเรน สปปภาสํ จิตฺตํ ภาเวติฯ อิมํสํ โข ภิกฺขเว จตฺนุํ
อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา ตถาคโต เอวํหิทฺธิโก เอวํหานุภาโวฯ

[๑๒๔๗]

อิมสญฺจ ปน ภิกฺขเว จตฺนุํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา ตถาคโต
อนนฺทวิทฺติ อิทฺธิวิทฺติ ปจฺจนฺโนทิตี เอโกปี หุตฺวา พหุชา โหติ ฯเปฯ ยาว พุรฺหมโลกาปี
กาเยน วสํ วตฺเตติฯ

[๑๒๔๘]

อิมสญฺจ ปน ภิกฺขเว จตฺนุํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา
ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ
อภิณฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรตีติฯ (ฉปี อภิณฺญาโย วิตฺถาเรตพฺพา)ฯ

ตถาคตสูตร

พระตถาคตมีฤทธิ์มาก

(๑๒๔๕)

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ตถาคตมีฤทธิ์มาก
อย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งกรรมเหล่าไหน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กรรมทั้งหลายของข้าพระองค์ทั้งหลายมีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

(๑๒๔๖)

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้
เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ตถาคต
ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารดังนี้ว่า ฉันทะของเรา
จักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ฟุ้งซ่านในภายนอก
และตถาคตมีความสำคัญในเบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ว่า เบื้องหน้าฉันใด เบื้องหลัง
ก็ฉันนั้น เบื้องหลังฉันใด เบื้องหน้าก็ฉันนั้น เบื้องล่างฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น
เบื้องบนฉันใด เบื้องล่างก็ฉันนั้น กลางวันฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด
กลางวันก็ฉันนั้น ตถาคตมีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ย่อมเจริญ
อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขารดังนี้
ว่า วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนเกินไป ไม่ต้องประคองเกินไป ฯลฯ ตถาคตมีใจเปิดเผย
ไม่มีอะไรหุ้มห่อ อบรมจิตให้สว่างอยู่ ตถาคตมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้
เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล.

(๑๒๔๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ตถาคตย่อมแสดงอิทธิฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ
คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอด
พรหมโลกก็ได้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

(๑๒๔๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ตถาคตย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ
อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน
เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้.

(พึงให้อภิญญาทั้ง ๖ พิศดาร)

อโยคูปวคโค ตติโย ๗

ตสสุททานัน

มคโค อโยคูปโพ ภิกขุ   สุตฺตกถญจ^๑ เทว ผลา อานนทา
เทว วุตฺตา ภิกขุหิ อปฺเร เทว   โมคคฺคฺลทาโน ตถาคโตติ ๗

---

๑. ม. สุตฺติกถญจปิ เทว ผลา เทว จานนทา ทฺเว ภิกขุ ... ๗

จบ อโยคุพวรรคที่ ๒^๑

รวมสูตร^๒ที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มรรคสูตร	๒. อโยคุพสูตร
๓. ภิกขุสุทธกสูตร	๔. ผลสูตรที่ ๑
๕. ผลสูตรที่ ๒	๖. อานันทสูตรที่ ๑
๗. อานันทสูตรที่ ๒	๘. ภิกขุสูตรที่ ๑
๙. ภิกขุสูตรที่ ๒	๑๐. โมคคัลลานสูตร
๑๑. ตถาคตสูตร	

๑. จบ อโยคุพวรรคที่ ๓ -ผู้รวบรวม

๒. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้จำนวนแปลว่า “รวมพระสูตร” -ผู้รวบรวม

คังคาทีเปยยาล แห่งอิทธิบาทสังยุตที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งอิทธิบาท ๔

(๑๒๔๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรมาจีน หลังไปสู่ทิศปรมาจีน บ่าไปสู่ทิศปรมาจีน แม่น้ำใด ภิกษุเจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๒๕๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างไรเล่า จึงเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ภิกษุเจริญอิทธิบาท ๔ กระทำให้มากซึ่งอิทธิบาท ๔ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้นุ่มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

(พึงขยายความบาลีในอิทธิบาท จนกระทั่งถึงความแสวงหา)^๑

(๑๒๕๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

(๑๒๕๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อรู้อย่างนี้ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ... จิตตสมาธิ... วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ภิกษุพึงเจริญอิทธิบาท ๔ เหล่านี้ เพื่อรู้อย่างนี้ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

(คังคาเปยยาลเหมือนกับมรรคสังยุต ที่ข้าพเจ้าให้พิสดารแล้ว พึงขยายความบาลีในอิทธิบาท จนกระทั่งถึงความแสวงหา)

จบ อิทธิบาทสังยุต

๑. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๑๘๓]-[๑๘๘] และ [๒๔๕]-[๓๕๐] หน้า ๑๐๙-๑๑๙ และ ๑๕๓-๒๑๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

อนรุทฺธสํยุตฺตํ

รโหคตวคฺโค ปจฺโม

[๑๒๕๓]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ อายสฺมา อนรุทฺธโร สาวตฺถิยํ วิหฺรติ เขตฺวเน
อนาถปิณฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อายสฺมโต อนรุทฺธสฺส รโหคตสฺส ปฏิสล-
ลีนสฺส เอวํ เจตฺโส ปรีวิตกฺโก อุทฺปาที เยสํ เกสณฺจิจฺจ จตฺตารโ สติปฏฺจานา วิรทฺธา
วิรทฺโธ เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทฺกฺขกฺขยคามิํ เยสํ เกสณฺจิจฺจ จตฺตารโ สติปฏฺจานา
อารทฺธา อารทฺโธ เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทฺกฺขกฺขยคามิํติฯ

[๑๒๕๔]

อถ โข อายสฺมา มหาโมคคฺคฺลลาโน อายสฺมโต อนรุทฺธสฺส เจตฺสา เจโต-
ปรีวิตกฺกมณฺเฑาย เสยฺยถาปี นาม พฺลวา ปุริโส สมฺมิณฺชิตฺตํ วา พาทํ ปสาเรยฺย
ปสาริตฺตํ วา พาทํ สมฺมิณฺชเยยฺย เอวมเม อายสฺมโต อนรุทฺธสฺส สมฺมุখে ปาตุรโหสิฯ
อถ โข อายสฺมา มหาโมคคฺคฺลลาโน อายสฺมนฺตํ อนรุทฺธํ เอตทวโจ กิตฺตาวตฺตา
นุ โข อวฺุโส อนรุทฺธ ภิกฺขุโน จตฺตารโ สติปฏฺจานา อารทฺธา โหนฺตีติฯ

[๑๒๕๕]

อิทวฺุโส ภิกฺขุ อชฺฉตฺตํ กาเย สมฺมุทฺตมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ ฯเปฯ อชฺฉตฺตํ
กาเย วยชฺมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติฯ อชฺฉตฺตํ กาเย สมฺมุทฺตวชฺมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ
อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ พหิทฺธา กาเย สมฺมุทฺตม-
มฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ ฯเปฯ พหิทฺธา กาเย วยชฺมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติฯ พหิทฺธา กาเย
สมฺมุทฺตวชฺมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌา-
โทมนสฺสํฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา กาเย สมฺมุทฺตมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา
กาเย วยชฺมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา กาเย สมฺมุทฺตวชฺมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ
อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ

๘. อหุรุทสสังยุต

รโหคตวรรคที่ ๑

รโหคตสูตรที่ ๑

ว่าด้วยสติปัญญา ๔

(๑๒๕๓)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง ท่านพระอหุรุทระอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล ท่านพระอหุรุทระหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความปริวิตกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า สติปัญญา ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเปื้อแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่า เปื้ออริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์ โดยชอบ สติปัญญา ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารภแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่าปรารภอริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

(๑๒๕๔)

ลำดับนั้น ท่านมหาโมคคัลลนารู้ความปริวิตกในใจของท่านพระอหุรุทระด้วยใจ จึงไปปรากฏในที่เฉพาะหน้าท่านอหุรุทระ เหมือนบุรุษมีกำลัง เขยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เขยียด ฉะนั้น ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลนได้ถามท่านอหุรุทระด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงจะชื่อว่า ปรารภสติปัญญา ๔?

(๑๒๕๕)

ท่านพระอหุรุทระตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในกายในภายในอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในกายในภายในอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้น^๑และความเสื่อมไปในกายในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือความเกิดขึ้นในกายในภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในกายในภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในกายในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติพึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้น

๑. ความเกิดขึ้น -ผู้รวบรวม

[๑๒๕๖]

โส สเจ อากงขติ อปฺปฏิกฺกุลเล ปฏิกฺกุลสณฺณิ วิหเรยฺยนฺติ ปฏิกฺกุลสณฺณิ ตตฺถ
 วิหฺรติฯ สเจ อากงขติ ปฏิกฺกุลเล อปฺปฏิกฺกุลสณฺณิ วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกฺกุลสณฺณิ ตตฺถ
 วิหฺรติฯ สเจ อากงขติ อปฺปฏิกฺกุลเล จ ปฏิกฺกุลเล จ ปฏิกฺกุลสณฺณิ วิหเรยฺยนฺติ
 ปฏิกฺกุลสณฺณิ ตตฺถ วิหฺรติฯ สเจ อากงขติ ปฏิกฺกุลเล จ อปฺปฏิกฺกุลเล จ อปฺปฏิกฺกุลสณฺณิ
 วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกฺกุลสณฺณิ ตตฺถ วิหฺรติฯ สเจ อากงขติ อปฺปฏิกฺกุลลจ ปฏิกฺกุลลจ
 ตทฺทกฺกํ อภินิวฺชเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ อุเปกฺขโก ตตฺถ
 วิหฺรติ สโต สมฺปชาโนฯ

[๑๒๕๗]

อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ สมฺทยชฺฌมานุสฺสึ วิหฺรติ อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ วยชฺฌมา-
 นุสฺสึ วิหฺรติฯ อชฺฌตฺตํ เวทนาสุ สมฺทยวยชฺฌมานุสฺสึ วิหฺรติ อาตاپิ
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ พหิทฺธา เวทนาสุ สมฺทย-
 ชฺฌมานุสฺสึ วิหฺรติ พหิทฺธา เวทนาสุ วยชฺฌมานุสฺสึ วิหฺรติฯ พหิทฺธา เวทนาสุ
 สมฺทยวยชฺฌมานุสฺสึ วิหฺรติ อาตاپิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา-
 โทมนสฺสํฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ สมฺทยชฺฌมานุสฺสึ วิหฺรติ อชฺฌตฺตพหิทฺธา
 เวทนาสุ วยชฺฌมานุสฺสึ วิหฺรติฯ อชฺฌตฺตพหิทฺธา เวทนาสุ สมฺทยวยชฺฌมานุสฺสึ
 วิหฺรติ อาตاپิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ

ในกาย ทั้งภายในและภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในกาย ทั้งภายในและภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในกาย ทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและ โทมนัสในโลกเสียได้.

(๑๒๕๖)

ภิกษุหนึ่งถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่า ปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ปฏิกุศลอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญกว่า^๑ ปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า ขอเรา พึงเป็นผู้มีความสำคัญว่า ไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่า ไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่า ปฏิกุศลใน สิ่งไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่า ปฏิกุศลในสิ่งไม่ปฏิกุศลและ สิ่งปฏิกุศลนั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่า ไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลและ สิ่งไม่ปฏิกุศลอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่า ไม่ปฏิกุศลในสิ่งปฏิกุศลและสิ่งไม่ปฏิกุศล นั้นอยู่ ถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้เว้นขาดสิ่งไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลทั้งสองนั้นแล้ว มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ ในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่.

(๑๒๕๗)

ภิกษุยอมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนาในภายในอยู่ พิจารณา เห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในเวทนาในภายในอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในเวทนาในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนาในภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเสื่อมไปในเวทนา ในภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นแล ความเสื่อมไปในเวทนา ในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัส ในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในเวทนาทั้งภายในและ ภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือความเสื่อมไปในเวทนาทั้งภายในและภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในเวทนาทั้งภายในภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้.

๑. สำคัญว่า -ผู้รวบรวม

[๑๒๕๘]

โส สเจ อากงขติ อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสณฺณี วิหเรยฺยนฺติ ปฏิกูลสณฺณี ตตฺถ
 วิหฺรติฯ สเจ อากงขติ ปฏิกูเล อปฺปฏิกูลสณฺณี วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกูลสณฺณี
 ตตฺถ วิหฺรติฯ สเจ อากงขติ อปฺปฏิกูเล จ ปฏิกูเล จ ปฏิกูลสณฺณี วิหเรยฺยนฺติ
 ปฏิกูลสณฺณี ตตฺถ วิหฺรติฯ สเจ อากงขติ ปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูเล จ อปฺปฏิกูลสณฺณี
 วิหเรยฺยนฺติ อปฺปฏิกูลสณฺณี ตตฺถ วิหฺรติฯ สเจ อากงขติ อปฺปฏิกูลลยจ ปฏิกูลลยจ
 ตทฺทกฺกํ อภินิวฺชเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหฺรติ
 สโต สมฺปชาโนฯ

[๑๒๕๙]

อชฺฉตฺตํ จิตฺเต ๗เปฯ พหิทฺธา จิตฺเต ๗เปฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา จิตฺเต สมฺทห-
 ษฺมมานุปสฺสี วิหฺรติฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา จิตฺเต วยชฺษมานุปสฺสี วิหฺรติฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา
 จิตฺเต สมฺทหวยชฺษมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตปปี ๗เปฯ อภิชฺฉาโทมนสฺสํฯ

[๑๒๖๐]

โส สเจ อากงขติ อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสณฺณี วิหเรยฺยนฺติ ปฏิกูลสณฺณี ตตฺถ
 วิหฺรติ ๗เปฯ อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหฺรติ สโต สมฺปชาโนฯ

[๑๒๖๑]

อชฺฉตฺตํ ชฺษเมสฺสุ ๗เปฯ พหิทฺธา ชฺษเมสฺสุ ๗เปฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา ชฺษเมสฺสุ
 สมฺทหชฺษมานุปสฺสี วิหฺรติฯ อชฺฉตฺตพหิทฺธา ชฺษเมสฺสุ วยชฺษมานุปสฺสี วิหฺรติฯ
 อชฺฉตฺตพหิทฺธา ชฺษเมสฺสุ สมฺทหวยชฺษมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตปปี สมฺปชาโน สติมา
 วินยฺย โลเก อภิชฺฉาโทมนสฺสํฯ

[๑๒๖๒]

โส สเจ อากงขติ อปฺปฏิกูเล ปฏิกูลสณฺณี วิหเรยฺยนฺติ ปฏิกูลสณฺณี ตตฺถ
 วิหฺรติ ๗เปฯ อุเปกฺขโก ตตฺถ วิหฺรติ สโต สมฺปชาโนฯ เอตฺตาวตา โห อวฺโส
 ภิกฺขุโน จตฺตาริ สติปญฺจานา อารทฺธา โหนฺตฺตีติฯ

[๑๒๕๘]

ภิกษุหนึ่งถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่า ปฏิกุศลในสิ่งไม่ปฏิกุศลอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีความสำคัญว่า ปฏิกุศลในสิ่งไม่ปฏิกุศลนั้นอยู่ ฯลฯ ถ้าหวังอยู่ว่า ขอเรา เป็นผู้เว้นขาดสิ่งไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลทั้งสองนั้นแล้วมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่เกิด ก็ย่อมเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่.

[๑๒๕๙]

ภิกษุย่อมนพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในจิตในภายใน ฯลฯ พิจารณา เห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในจิตทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๒๖๐]

ภิกษุหนึ่งถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งที่ไม่ปฏิกุศล อยู่เกิด ฯลฯ ก็ย่อมเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่. [๑]

[๑๒๖๑]

ภิกษุย่อมนพิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นในธรรมทั้งหลายในภายใน ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรม คือ ความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในธรรมทั้งหลาย ทั้งภายใน และภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัส ในโลกเสียได้.

[๑๒๖๒]

ภิกษุหนึ่งถ้าหวังอยู่ว่า ขอเราพึงเป็นผู้มีความสำคัญว่าปฏิกุศลในสิ่งไม่ปฏิกุศล อยู่เกิด ฯลฯ ก็ย่อมเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะในสิ่งทั้งสองนั้นอยู่ [ดูกรท่านผู้มีอายุ](#) ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔. [๒]

จบ สูตรที่ ๑

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๑๓๓๒] - [๑๓๓๖] และข้อ [๑๔๐๒] - [๑๔๐๓] ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม
๒. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๑๓๓๒] - [๑๓๓๖] และข้อ [๑๔๐๒] - [๑๔๐๓] ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

[๑๒๖๓]

สาวตถีนินทานํ ฯ อถ โข อายสุมโต อนุรุตฺตสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส
 เอวํ เจตโส ปริวิตกโก อุทปาติ เยสํ เกสณฺจิจ จตุตารโ สติปฏฺจานา วิรทฺธา
 วิรทฺโธ เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทกฺขกฺขยคามิํ เยสํ เกสณฺจิจ จตุตารโ สติปฏฺจานา
 อารทฺธา อารทฺโธ เตสํ อริโย มคฺโค สมฺมาทกฺขกฺขยคามิํติ ฯ

[๑๒๖๔]

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคัลลาโน อายสุมโต อนุรุตฺตสฺส เจตสา เจโตปริ-
 วิตกมณฺเฑนย เสยฺยถาปี นาม พลวา ปุริโส สมฺมิณฺชิตํ วา พาทํ ปสาเรยฺย
 ปสาริตํ วา พาทํ สมฺมิณฺชชยฺย เอวเมว อายสุมโต อนุรุตฺตสฺส สมฺมุเข ปาตุรโหสิ ฯ

[๑๒๖๕]

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคัลลาโน อายสุมนฺตํ อนุรุตฺตํ เอตทโวจ กิตฺตาวตา
 นุ โข อาวุโส อนุรุตฺต ภิกฺขุโน จตุตารโ สติปฏฺจานา อารทฺธา โหนฺตึติ ฯ

[๑๒๖๖]

อิธาวุโส ภิกฺขุ อชฺฉตฺตํ กายเ กายานุปสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ พหิทฺฐา กายเ กายานุปสฺสี วิหฺรติ
 อาตาปี ฯเปฯ อชฺฉตฺตพหิทฺฐา กายเ กายานุปสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา
 วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ

[๑๒๖๗]

อชฺฉตฺตํ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย
 โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ พหิทฺฐา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ อชฺฉตฺตพหิทฺฐา เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี
 วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ

[๑๒๖๘]

อชฺฉตฺตํ จิตฺเตฯ พหิทฺฐา จิตฺเตฯ อชฺฉตฺตพหิทฺฐา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี
 วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ฯ

รโหศตวรรคที่ ๒^๑

ว่าด้วยสติปัญญา ๔

(๑๒๖๓)

สาวัดถีนทาน. ครั้งนั้น ท่านพระอนุรุทธะหลีกเร้นอยู่ในที่ลับ ได้เกิดความปริวิตกขึ้นในใจอย่างนี้ว่า สติปัญญา ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเบื่อแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่า เบื่ออริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ สติปัญญา ๔ อันชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งปรารถแล้ว ชนเหล่านั้น ชื่อว่าปรารถอริยมรรคที่จะให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ.

(๑๒๖๔)

ลำดับนั้น ท่านมหาโมคคัลลานะ รู้ความปริวิตกในใจของท่านอนุรุทธะด้วยใจ จึงไปปรากฏในที่เฉพาะหน้าท่านพระอนุรุทธะ เหมือนบุรุษมีกำลัง เขี่ยคณห์ที่คู้ หรือคู้แขนที่เขี่ยคณห์ ฉะนั้น.

(๑๒๖๕)

ครั้งนั้น ท่านมหาโมคคัลลานะได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า ดูกรท่านพระอนุรุทธะ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารถสติปัญญา ๔ ?

(๑๒๖๖)

ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็นกายในกายในภายนอกอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๑๒๖๗)

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาในภายในอยู่ ฯลฯ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๑๒๖๘)

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตในภายในอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตในภายนอกอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๒๖๙]

อชฺมตตํ ฌมเมสุฯ พหิทฺธา ฌมเมสุฯ อชฺมตตพหิทฺธา ฌมเมสุ ฌมมานุปลฺสฺสี
 วิหฺรติ อาตاپิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ เอตฺตาวตา
 โข อาวุโส ภิกฺขุโน จตฺตาริ สติปญฺจานา อารทฺธา โหนฺตฺติฯ

[๑๒๗๐]

เอกํ สมยํ อายสฺมา อนฺรุทฺโธ สวตฺถิยํ วิหฺรติ สฺตฺนฺตฺติเรฯ อถ โข
 สมฺพหฺลตา ภิกฺขุ เยนายสฺมา อนฺรุทฺโธ เตนฺอุปสงฺกมฺมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา
 อนฺรุทฺเชน สทฺธิ สมฺโมทิสฺสุ สมฺโมทนฺนํ กถํ สาราณียํ^๑ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนฺตํ
 นิสฺสึทฺสฺฯ เอกมฺนฺตํ นิสฺสนา โข เต ภิกฺขุ อายสฺมฺนฺตํ อนฺรุทฺธํ เอตฺทโวจํ กตฺเมสฺส
 อายสฺมา อนฺรุทฺโธ ฌมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหฺลิกตตฺตา มหาภิกฺขุณฺตตํ^๒ ปตฺโตติฯ

[๑๒๗๑]

จตฺนฺนํ ขวาทํ อาวุโส สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหฺลิกตตฺตา มหาภิกฺขุ-
 ณฺตตํ ปตฺโตติฯ กตฺเมสฺส จตฺนฺนํฯ อิธาวุโส กาเย กายานุปลฺสฺสี วิหฺรามี อาตاپิ
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมเมสุ
 ฌมมานุปลฺสฺสี วิหฺรามี อาตاپิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ
 อิมสฺสํ ขวาทํ อาวุโส จตฺนฺนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหฺลิกตตฺตา มหาภิกฺขุณฺตตํ
 ปตฺโตติฯ อิมสฺสจ ปนาหํ อาวุโส จตฺนฺนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหฺลิกตตฺตา
 หีนํ ฌมมํ หีนโต อพฺภณฺณาสี มชฺฌิมมํ ฌมมํ มชฺฌิมโต อพฺภณฺณาสี ปณฺธิตํ
 ฌมมํ ปณฺธิโต อพฺภณฺณาสินฺตฺติฯ

๑. ม. สพุพฺพตฺถ สาราณียํฯ

๒. ม. มหาภิกฺขุณฺตตํ ยฺ. มหาภิกฺขุณฺตตํฯ เอวมฺปฺริฯ

(๑๒๖๙)

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมในภายในอยู่... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในและภายนอกอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ **ดูกรท่านผู้มีอายุ** ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล ภิกษุจึงจะชื่อว่าปรารภสติปัฏฐาน ๔.

จบ สูตรที่ ๒

สุตตสูตร

การบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา

(๑๒๗๐)

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำสตุณู ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนุรุทธะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงไปนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามว่า ท่านอนุรุทธะบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน?

(๑๒๗๑)

ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า **ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย** เราบรรลุภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? เราย่อมพิจารณาเห็นภายในภายในอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ เราพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... เราพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... เราพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ **ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย** เราบรรลุภาวะแห่งมหาอภิชฌา^๑ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อนึ่ง เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ เราจึงได้รู้ธรรมอันแล้ว โดยความเป็นธรรมแล้ว รู้ธรรมปานกลาง โดยความเป็นธรรมปานกลาง รู้ธรรมอันประณีต โดยความเป็นธรรมอันประณีต.

จบ สูตรที่ ๓

๑. มหาอภิญญา - ผู้รวบรวม

(๑๒๗๒)

เอกัม สมัย อายสฺมา จ อนฺรุทฺโธ อายสฺมา จ สารีปฺตุโต อายสฺมา จ
 มหาโมคฺคฺลลาโน สาเกตเต วิหรนฺติ กณฺฐกัิวนเฯ อถ โข อายสฺมา จ สารีปฺตุโต
 อายสฺมา จ มหาโมคฺคฺลลาโน สายณฺหสมฺมํ ปฏิสฺสฺสณานา วุฏฺฐจิตฺตา เยนายสฺมา
 อนฺรุทฺโธ เตนุปสงฺกมึสฺสุ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อนฺรุทฺเธน สทฺธิ สมฺโมทึสฺสุ
 สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสารेतฺวา เอกมฺนตํ นิสึทึสฺสุฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข
 อายสฺมา สารีปฺตุโต อายสฺมฺนตํ อนฺรุทฺธํ เอตทวโจ เสกฺเขนาวุโส^๑ อนฺรุทฺธ
 ภิกฺขุณา กตเม ฌมฺมา อุปสมฺปชฺช วิหატพฺพาทิฯ

(๑๒๗๓)

เสกฺเขนาวุโส สารีปฺตุตฺต ภิกฺขุณา จตฺตารโ สติปฏฺจานา อุปสมฺปชฺช วิหატพฺพาทิฯ
 กตเม จตฺตารโฯ อิทาวุโส ภิกฺขุ กายเ กายานุปสฺสึ วิหรติฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมฺเมสุ
 ฌมฺมานุปสฺสึ วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํฯ
 เสกฺเขนาวุโส สารีปฺตุตฺต ภิกฺขุณา อิมเ จตฺตารโ สติปฏฺจานา อุปสมฺปชฺช วิหატพฺพาทิฯ

(๑๒๗๔)

สาเกตนิทานํฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปฺตุโต อายสฺมฺนตํ อนฺรุทฺธํ
 เอตทวโจ อเสกฺเขนาวุโส^๒ อนฺรุทฺธ ภิกฺขุณา กตเม ฌมฺมา อุปสมฺปชฺช วิหატพฺพาทิฯ

(๑๒๗๕)

อเสกฺเขนาวุโส สารีปฺตุตฺต ภิกฺขุณา จตฺตารโ สติปฏฺจานา อุปสมฺปชฺช วิหატพฺพาทิฯ
 กตเม จตฺตารโฯ อิทาวุโส ภิกฺขุ กายเ กายานุปสฺสึ วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา

๑. เสกฺเขนาวุโสติปิ ปาโจฯ

๒. อเสกฺเขนาวุโสติ วา ปาโจฯ

กัณฐกีสูตที่ ๑

ธรรมที่พระเสขะพึงเข้าถึง

(๑๒๗๒)

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะ ท่านพระสารีบุตร และท่านพระมหาโมคคัลลานะอยู่ ณ กัณฐิกวัน (ป่าไม่มีหนาม) ใกล้เมืองสาเกต ครั้งนั้น เป็นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะออกจากที่พักผ่อน เข้าไปหาท่านพระอนรุทธะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนรุทธะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า ดูกรท่านอนรุทธะ ธรรมเหล่าไหน อรรถกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่?

(๑๒๗๓)

ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร สติปัญญา ๔ อรรถกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่ สติปัญญา ๔ เป็นไหน? ภิคุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านพระสารีบุตร สติปัญญา ๔ เหล่านี้ อรรถกษุผู้เป็นเสขะพึงเข้าถึงอยู่. [๑]

จบ สูตที่ ๔

กัณฐกีสูตที่ ๒

ธรรมที่พระอเสขะพึงเข้าถึง

(๑๒๗๔)

สาเกตนิทาน. ...ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า ดูกรท่านอนรุทธะ ธรรมเหล่าไหน อรรถกษุผู้เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่?

(๑๒๗๕)

ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร สติปัญญา ๔ อรรถกษุผู้เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่ สติปัญญา ๔ เป็นไหน? ภิคุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่...

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๖๙๓] ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ ชมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ
 อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํฯ อเสกฺเขนาวุโส สารีปฺตฺต
 ภิกฺขุณา อิเม จตฺตารโ สติปฺญฺจานา อุปสมฺปชช วิหาตพฺพาติฯ

(๑๒๗๖)

สาเกตนิทานํฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต อายสฺมนฺตํ
 อนฺรุทฺธํ เอตทโวจ กตเมสํ อายสฺมา อนฺรุทฺโธ ชมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุถีกตตฺตา
 มหาภิญฺจตฺตํ ปตฺโตติฯ

(๑๒๗๗)

จตฺนุํ ขวาทํ อาวุโส สติปฺญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุถีกตตฺตา มหาภิญฺจตฺตํ
 ปตฺโตติฯ กตเมสํ จตฺนุํฯ อิธาทํ อาวุโส กายเ กายานุปฺสฺสี วิหฺรามิ อาตาปี
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํฯ เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ
 ชมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขุฌาโทมนสฺสํฯ
 อิเมสํ ขวาทํ อาวุโส จตฺนุํ สติปฺญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุถีกตตฺตา มหาภิญฺจตฺตํ
 ปตฺโตติฯ อิเมสญฺจ ปนาทํ อาวุโส จตฺนุํ สติปฺญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุถีกตตฺตา
 สหสฺสโลกํ อภิขานามีติฯ

(๑๒๗๘)

สาวตฺถินิทานํฯ ตตฺร โข อายสฺมา อนฺรุทฺโธ ภิกฺขุ อามนฺเตติ ฯเปฯ เอตทโวจ
 จตฺตาริเม อาวุโส สติปฺญฺจานา ภาวิตา พหุถีกตา ตณฺหกฺขยาย สํวตฺตฺนฺติฯ กตเม

ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ .. ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ **ดูกรท่านพระสารีบุตร สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันภิกษุผู้เป็นอเสขะพึงเข้าถึงอยู่.** [๑]

จบ สูตรที่ ๕

กัณฐกีสสูตรที่ ๓

การบรรลุมภาวะแห่งมหาอภิญญา

[๑๒๗๖]

สาเกตนิทาน. ...ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระอนุรุธะว่า ท่านอนุรุธะบรรลุมภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งธรรมเหล่าไหน?

[๑๒๗๗]

ท่านพระอนุรุธะตอบว่า **ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมบรรลุมภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน? ผมย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมบรรลุมภาวะแห่งมหาอภิญญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล อนึ่ง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ ผมจึงรู้โลกพันหนึ่ง.**

จบ สูตรที่ ๖

ตัมหากขยสูตร

เจริญสติปัฏฐานเพื่อความสิ้นตัณหา

[๑๒๗๘]

สาวตถนิทาน. ณ ที่นั้นแล ท่านพระอนุรุธะเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วได้กล่าวว่า **ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ**

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๖๙๔] ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

จตุตถาโร๑ อธิชาวุโส ภิกขุ กายะ กายานุปัสสี วิหริติ๑ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมเมสุ
 ฌมมานุปัสสี วิหริติ อาตปปี สมปะชาโน สติมา วินยฺย โลเก อภิขณาโทมนสฺส๑
 อิม โข อาวุโส จตุตถาโร สติปฏฺจานา ภาวิตา พหุลีกตา ตณฺหกฺขยาย สํวตฺตณฺตีติ๑

(๑๒๗๙)

เอกํ สมยํ อายสฺมา อนนฺรทฺโธ สาวตฺถิยํ วิหริติ สลพาคาเร๑ ตตฺร โข
 อายสฺมา อนนฺรทฺโธ ภิกขุ อามนฺเตสิ ๑เป๑ เอตทฺโวจฺ เสยฺยถาปี อาวุโส กงฺคานที
 ปาจันนินฺนา ปาจันโปถา ปาจันปพฺภารา อถ มหาชนกาโย อากฺขเจยฺย
 กุทฺทาลปีฏฺกั๑ อาทาย มมํ อิมํ กงฺคานที ปจฺจานินฺนํ กริสฺสาม ปจฺจาโปถํ
 ปจฺจापพฺภารนฺติ๑ ตํ ก็ มณฺณถ อาวุโส อปี นุ โส มหาชนกาโย กงฺคานที
 ปจฺจานินฺนํ กรยฺย ปจฺจาโปถํ ปจฺจापพฺภารนฺติ๑ โน เหตุํ อาวุโส๑ ตํ กิสฺส
 เหตุ๑ กงฺคา อาวุโส นที ปาจันนินฺนา ปาจันโปถา ปาจันปพฺภารา สา น
 สุกฺรา ปจฺจานินฺนํ กาคู ปจฺจาโปถํ ปจฺจापพฺภารํ ยาว เทว จ ปน มหาชนกาโย
 กิลมถสฺส วิฆาตสฺส ภาคี อสฺสาติ๑ เอวเมว โข อาวุโส ภิกขุ จตุตถาโร
 สติปฏฺจานเภาเวนฺตํ จตุตถาโร สติปฏฺจานเภาเวนฺตํ พหุลีกโรนฺตํ ราช๑๒ วา ราชมฺหามตฺตา
 วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ฌาตี วา สาลอหิตา วา โภเคหิ อภิหฺนฺจํ ปวาเรยฺย
 เอหฺมโภ ปุริส กิณฺเต อิมเภาสวา อนนฺทหนฺติ ก็มฺณฺโฆ กปาลมฺนุสฺจฺริ
 เอหิ หีนายาวตฺติตฺวา โภเค จ ภูถชสฺส ปุณฺณานิ จ กโรหีติ๑ โส วต อาวุโส
 ภิกขุ จตุตถาโร สติปฏฺจานเภาเวนฺโต จตุตถาโร สติปฏฺจานเภาเวนฺโต สิกฺขํ
 ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตฺ จานํ วิชฺชติ๑ ตํ กิสฺส เหตุ๑ ยํ หิ [๑] อาวุโส
 จิตฺตํ ทีฆรตฺตํ วิเวกนินฺนํ วิเวกโปถํ วิเวกปพฺภารํ ตถ๑๔ หีนายาวตฺติสฺสตีติ เนตฺ
 จานํ วิชฺชติ๑

๑. ม. กุทฺทาลปีฏฺกั๑

๒. ม. ญ. ราชานเภา๑

๓. ม. ญ. ตํ๑

๔. ม. ญ. ตํ วต๑

ความสันต์ค้นหา สติปัญญา ๔ นั้นเป็นไหน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็น
กายในกายอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่...
ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัด
อภิชณาและโทมนัสในโลกเสียได้ **ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย** สติปัญญา ๔ เหล่านี้แล อันบุคคล
เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสันต์ค้นหา.

จบ สูตรที่ ๗

สทพาคารสูตร

ภิกษุผู้เจริญสติปัญญาไม่ลาสิกขา

(๑๒๗๙)

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ ณ สทพาคาร ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ท่านพระอนุรุทธะเรียกภิกษุทั้งหลายมา
แล้วได้กล่าวว่า **ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย** เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิสปราจีน หลังไปสู่
ทิสปราจีน บ่าไปสู่ทิสปราจีน เมื่อเป็นเช่นนั้น หมู่มหาชนถือเอาจอบและตะกร้ามา
ด้วยประสงค์ว่า จักทุดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับ หลังกลับ บ่ากลับ ดังนี้ ท่านทั้งหลาย
จะสำคัญความข้อนั้นเป็นไหน หมู่มหาชนนั้นจะพึงทุดน้ำคงคาให้ไหลกลับ หลังกลับ
บ่ากลับ ได้บ้างหรือ?

ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า ไม่ได้ ขอรับ.

อ. เพราะเหตุไร?

ภิก. เพราะการที่จะทุดแม่น้ำคงคาอันไหลไปสู่ทิสปราจีน หลังไปสู่ทิสปราจีน บ่าไปสู่ทิสปราจีน ให้ไหลกลับ
หลังกลับ บ่ากลับ มิใช่กระทำได้ง่าย หมู่มหาชนนั้นจะพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่าแน่นอน.

อ. ฉะนั้นเหมือนกัน **ผู้มีอายุทั้งหลาย** พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา มิตร อมาตย์
ญาติหรือสาโลहित จะพึงเชื่อเชิญภิกษุผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งสติปัญญา ๔ ให้ยินดี
ด้วยโภคะว่า **ดูกรบุรุษผู้เจริญ** จงมาเถิด ท่านจะครองผ้ากาสาวะเหล่านี้อยู่ทำไม
ท่านจะเป็นผู้มีศีรยะไล่นมือถือกระบือซึ่งเที่ยวบิณฑบาตอยู่ทำไม นิมนต์ท่านสึกมา
บริโภคนิสบัติน้ำและบ่าเพ็ญบุญเถิด ข้อที่ภิกษุผู้เจริญ ผู้กระทำให้มากซึ่งสติปัญญา ๔
จักลาสิกขาออกมานั้น มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะจิตที่นุ่มไป
ในวิเวก โน้มไปในวิเวก โอนไปในวิเวก ตลอดกาลนาน จักหวนสึก มิใช่ฐานะที่จะมีได้. [๑]

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๒๙๖] ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

[๑๒๘๐]

กถญจาวุโส ภิกขุ จตตารโ สติปฏฺจําเน ภาเวติ จตตารโ สติปฏฺจําเน
 พหุลิกโรติ [๑]๑ อิจาวุโส ภิกขุ กายเย กายานุปสฺสี วิหฺรติ๑ เวทนาสุ จิตฺเต
 ฌมเมสุ ฌมมานุปสฺสี วิหฺรติ อาตํปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา-
 โทมมนสฺส๑ เอวํ โข อาวุโส ภิกขุ จตตารโ สติปฏฺจําเน ภาเวติ จตตารโ
 สติปฏฺจําเน พหุลิกโรตีติ๑

[๑๒๘๑]

เอกํ สมํยํ อายสฺมา จ อนุรฺทฺโธ อายสฺมา จ สารีปฺตฺโต เวสาลิํ วิหฺรติ
 อมฺพปาลิวน๑ อถ โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต สายนฺหสมํยํ ปฏฺิสถลํนา วุฏฺจิติ ๑เป๑
 เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต อายสฺมนฺตํ อนุรฺทฺธํ เอตทวโจ วิปฺสนฺนํ
 โข เต อาวุโส อนุรฺทฺธ อินฺทฺริยานิ ปฺริสุทฺโธ มุขวณฺโณ ปฺริโยทาโต๑ กตเมนายสฺมา
 อนุรฺทฺโธ วิหารเณ เอตฺรหิ พหุลํ วิหฺรตีติ๑

[๑๒๘๒]

จตุสฺส ขวํหํ อาวุโส สติปฏฺจําเนสุ สฺฐปฏฺจิตฺจิติโต^๒ เอตฺรหิ พหุลํ วิหฺรํมิ๑
 กตเมสุ จตุสฺส๑ อิจํหํ อาวุโส กายเย กายานุปสฺสี วิหฺรํมิ อาตํปี สมฺปชาโน สติมา
 วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมมนสฺส๑ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมเมสุ ฌมมานุปสฺสี วิหฺรํมิ
 อาตํปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมมนสฺส๑ อิเมสุ ขวํหํ อาวุโส
 จตุสฺส สติปฏฺจําเนสุ สฺฐปฏฺจิตฺจิติโต เอตฺรหิ พหุลํ วิหฺรํมิ๑ โย โส อาวุโส ภิกขุ อรํหํ
 จิณฺสาสโว วุสิตวา กตกรณิโย โอิหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทฺตโต ปฺริกฺขิณฺภวสณฺโณชโน
 สมฺมทณฺณา วิมฺุตโต โส อิเมสุ จตุสฺส สติปฏฺจําเนสุ สฺฐปฏฺจิตฺจิติโต พหุลํ วิหฺรตีติ๑
 ตาภา [๓] โน อาวุโส สฺลทฺธํ [๔] โน อาวุโส เย มํยํ อายสฺมโต อนุรฺทฺธสฺส
 สมฺมุขาว อสฺสมฺห อาสภิวํจํ ภาสฺมานสฺสาติ๑

๑. ม. อิตฺสทฺโท ทิสฺสติ๑

๒. ม. สฺฐปฺตฺติจฺจิตฺจิติโต๑

๓. ม. ญ. ๑๓๑

๔. ม. ญ. ๑๓๑

(๑๒๘๐)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็ภิกษุย่อมเจริญ กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ อย่างไร? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเจริญ กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๘

อัมพปาลีสูตร

ว่าด้วยวิหารธรรม

(๑๒๘๑)

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะและท่านพระสารีบุตร อยู่ในอัมพปาลีวันใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้นเป็นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่พักเข้าไปหาท่านพระอนรุทธะ ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า ดูกรท่านอนรุทธะ อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวหน้าของท่านบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ในเวลานี้ ท่านอนรุทธะอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก?

(๑๒๘๒)

ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ เวลานี้ผมมีจิตตั้งมั่นอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ มาก สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? ผมย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุ เวลานี้ ผมมีจิตตั้งมั่นอยู่ในวิหารธรรมเหล่านี้ เป็นอันมากอยู่ ภิกษุใดเป็นอรหันตจีณาสพอยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุถึงประโยชน์ของตนแล้ว ลั่นสังโยชน์ที่จะนำไปสู่ภพแล้ว เพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นมีจิตตั้งมั่นในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้อยู่มาก.

สา. เป็นลาภของเราแล้ว เราได้ดีแล้ว ที่ได้ฟังอภิสถาจาในที่เฉพาะหน้าท่านพระอนรุทธะผู้กล่าว.

จบ สูตรที่ ๙

[๑๒๘๓]

เอกัม สมัย อายสฺมา อนุรุทฺโธ สาวตฺถิยัม วิหริติ อนุชวณสฺมี อาพาธิกโก
 ทุกฺขจิตฺโต พาฬหคิลานํ ๑ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขุ เยนายสฺมา อนุรุทฺโธ เตนุ-
 สงฺกมียสฺส อุปฺสงฺกมิตฺวา อายสฺมนนฺตัม อนุรุทฺธัง เอตทโวจํ กตเมนนายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส
 วิหารเณ วิหริโต อุปฺปนฺนา สารีริกกา ทุกฺขา เวทนา จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐนฺตียติ ๑

[๑๒๘๔]

จตุสฺส โข เม อาวุโส สติปญฺจานเณสฺส สฺวปญฺจิตฺตจิตฺตสฺส วิหริโต อุปฺปนฺนา
 สารีริกกา ทุกฺขา เวทนา จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐนฺตียติ ๑ กตเมสฺส จตุสฺส ๑ อิธำหิ
 อาวุโส กายเ กายานุปสฺสี วิหรามิ ๑ เวทนาสฺส จิตฺเต ชมฺเมสฺส ชมฺมานุปสฺสี วิหรามิ
 อาตปปี สมฺปชาโน สติมา วินยฺเยย โลกเ อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ๑ อิเมสฺส โข เม
 อาวุโส จตุสฺส สติปญฺจานเณสฺส สฺวปญฺจิตฺตจิตฺตสฺส วิหริโต อุปฺปนฺนา สารีริกกา ทุกฺขา
 เวทนา จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐนฺตียติ ๑

รโหคตวคฺโค ปจฺโม ๑

ตสฺสทุทานัน

รโหคเตน เทว วุตฺตา
 ตณฺหกุขยสฺสฬาคาริ

สฺตุนฺนุกณฺณุกี ตโย
 อมฺพปาลีคิลายนฺนฺติ^๑ ๑

กิลานสูตร

จิตตั้งมั่นในสติปัฏฐานทุกขเวทนาไม่ครอบงำ

(๑๒๘๓)

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะอยู่ในป่าอันธวัน ใกล้พระนครสาวัตถี อาพาธได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปหาท่าน พระอนรุทธะถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า ท่านอนรุทธะอยู่ด้วยวิหารธรรมข้อไหน ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิดขึ้น จึงไม่ครอบงำจิต?

(๑๒๘๔)

ท่านพระอนรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เรามีจิตตั้งมั่นอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิดขึ้น จึงไม่ครอบงำ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? เราย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เรามีจิตตั้งมั่นอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล ทุกขเวทนาในสรีรกายที่บังเกิดขึ้น จึงไม่ครอบงำจิต.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ รโหคตวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. รโหคตสูตรที่ ๑	๒. รโหคตสูตรที่ ๒
๓. สุตตสูตร	๔. กัณฐกีสสูตรที่ ๑
๕. กัณฐกีสสูตรที่ ๒	๖. กัณฐกีสสูตรที่ ๓
๗. ตัณฑกขยสูตร	๘. สลพาคารสูตร
๘. อัมพปาลิสสูตร	๑๐. กิลานสูตร

ทุตติยวคฺโค ทุตติโย

(๑๒๘๕)

เอกํ สมยํ อายสฺมา อนรุทฺโธ สาวตฺถิยํ วิหริติ เขตฺตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส
 อารามेฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขุ เยนายสฺมา อนรุทฺโธ เตนฺอุปสงฺกมึสฺส อุปสงฺกมิตฺวา
 อายสฺมตา อนรุทฺเธน ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขุ อายสฺมนฺตํ อนรุทฺธํ
 เอตทวโจํ กตเมสํ อายสฺมา อนรุทฺโธ ฌมฺมานํ ภาวิตตฺตา พหุสฺสีกตตฺตา มหาภิกฺขุณฺตตํ
 ปตฺโตตฺติฯ

(๑๒๘๖)

จตุณฺนํ ขฺวาทํ อวฺุโส สติปญฺ्ञานานํ ภาวิตตฺตา พหุสฺสีกตตฺตา มหาภิกฺขุณฺตตํ
 ปตฺโตตฺติฯ กตเมสํ จตุณฺนํฯ อิธาทํ อวฺุโส กายเ กายานุปสฺสี วิหฺรามิฯ เวทนาสุ
 จิตฺเต ฌมฺเมสฺ ฌมฺมานุปสฺสี วิหฺรามิ อาตานิ สฺมปฺชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิขฺมาโทมนสฺสํฯ อิเมสํ ขฺวาทํ อวฺุโส จตุณฺนํ สติปญฺ्ञานานํ ภาวิตตฺตา พหุสฺสีกตตฺตา
 มหาภิกฺขุณฺตตํ ปตฺโตตฺติฯ อิเมสญฺจ ปนาทํ อวฺุโส จตุณฺนํ สติปญฺ्ञานานํ ภาวิตตฺตา
 พหุสฺสีกตตฺตา กปฺปสฺสทฺสํ อนุสฺสรามิตฺติฯ

(๑๒๘๗)

อิเมสญฺจ ปนาทํ อวฺุโส จตุณฺนํ สติปญฺ्ञานานํ ภาวิตตฺตา พหุสฺสีกตตฺตา
 อนกฺวิหิตํ อิทธิวิธํ ปจฺจนฺโณมิ เอโกปิ หุตฺวา พุทฺธา โหมิ ฯเปฯ ยาว พุทฺหมโลกาปิ
 กาเยน วสํ วตฺเตมิตฺติฯ

ทุตติยวรรคที่ ๒

สหัสสตสูตร

การบรรลุมรรคาแห่งมหาภิณฺญา

(๑๒๘๕)

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปหาท่านพระอนุรุทธะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอนุรุทธะ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ถามท่านพระอนุรุทธะว่า ท่านอนุรุทธะบรรลุมรรคาแห่งมหาภิณฺญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มากซึ่งกรรมเหล่าไหน?

(๑๒๘๖)

ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลุมรรคาแห่งมหาภิณฺญา เพราะได้เจริญใ้มาก ได้กระทำใ้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไหน? เราย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกเสียได้

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราบรรลุมรรคาแห่งมหาภิณฺญา เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้แล

อนึ่ง เราย่อมระลึกได้ตลอดพันกัลป์^๑ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑

อิทธิสูตร

เจริญสติปัฏฐานแผลงฤทธิ์ได้

(๑๒๘๗)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคน ก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำใ้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๒

๑. กัลป์ -ผู้รวบรวม

[๑๒๘๘]

อิเมสณจ ปนาหํ อารุโส จตุนันํ สติปฏฺชานานันํ ภาวิตตฺตา พหุถีกตตฺตา
 ทิพฺพาย โสตธาตฺยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสิกาย อุโก สทฺเท สุณามิ ทิพฺเพ จ
 มานุเส จ เย ทูเร สนฺติเก จาติ ฯ

[๑๒๘๙]

อิเมสณจ ปนาหํ อารุโส จตุนันํ สติปฏฺชานานันํ ภาวิตตฺตา พหุถีกตตฺตา
 ปรสฺตตฺตานันํ ปรปฺปคฺคถานันํ เจตฺตา เจโต ปริจฺจ ชานามิ สราคํ วา จิตฺตํ สราคํ
 จิตฺตนฺติ ปชานามิ ฯเปฯ วิมุตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานามีติ ฯ

[๑๒๙๐]

อิเมสณจ ปนาหํ อารุโส จตุนันํ สติปฏฺชานานันํ ภาวิตตฺตา พหุถีกตตฺตา
 จานณฺจ จานโต อฏฺฐจานณฺจ อฏฺฐจานโต ยถาภูตํ ปชานามีติ ฯ

ทิพโสตสูตร

ว่าด้วยเสียง ๒ ชนิด

(๑๒๘๘)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และมนุษย์^๑ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ด้วยทิพโสต^๒ อันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์ เพราะได้เจริญ ได้กระทำ ให้มากซึ่งสติปัญญา ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๓

เจโตปริจจสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้ใจผู้อื่น

(๑๒๘๙)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะก็รู้ว่า จิตมีราคะ ฯลฯ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่า จิตหลุดพ้น เพราะได้เจริญ ได้กระทำ ให้มากซึ่งสติปัญญา ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๔

ฐานาฐานสูตร

ว่าด้วยการรู้ฐานะอฐานะ

(๑๒๙๐)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ฐานะโดยความเป็นฐานะ และอฐานะ โดยความเป็น อฐานะ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำ ให้มากซึ่งสติปัญญา ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕

๑. เสียงมนุษย์ -ผู้รวบรวม

๒. ทิพโสตธาตุ -ผู้รวบรวม

[๑๒๙๑]

อิเมสญจ ปนาหํ อวุโส จตุนันํ สติปฏฺฐานานันํ ภาวิตตฺตา พหุสึกตตฺตา
อตีตนาคตปจฺจุปฺปนฺนํ กมฺมสมาทานานันํ จานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ
ปชานามีติ ฯ

[๑๒๙๒]

อิเมสญจ ปนาหํ อวุโส จตุนันํ สติปฏฺฐานานันํ ภาวิตตฺตา พหุสึกตตฺตา
สพฺพตฺถคามินีปฺปฏิปฺทํ ยถาภูตํ ปชานามีติ ฯ

[๑๒๙๓]

อิเมสญจ ปนาหํ อวุโส จตุนันํ สติปฏฺฐานานันํ ภาวิตตฺตา พหุสึกตตฺตา
อนกธาตุนานาธาตฺโลกํ ยถาภูตํ ปชานามีติ ฯ

วิปากสูตร

ว่าด้วยการรู้วิปากของกรรม

[๑๒๙๑]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้วิปากของการกระทำกรรมทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน โดยฐานะ โดยเหตุ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัญญา ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๖

สัพพัตถคามินีปฏิบัติทาสูตร

ปฏิบัติทานให้ถึงประโยชน์ทั้งปวง

[๑๒๙๒]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้จักปฏิบัติทานให้ถึงประโยชน์ทั้งปวง ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัญญา ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๗

นानาชาตสูตร

ว่าด้วยการรู้ชาติต่างๆ

[๑๒๙๓]

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ชาติเป็นอนเนกและโลกชาติต่างๆ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัญญา ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๘

[๑๒๙๔]

อิเมสญจ ปนาหํ อาวุโส จตฺนุนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา
สตุตฺตานํ นานาธิมุตฺติกตํ ยถาภูตํ ปชานามีติ ฯ

[๑๒๙๕]

อิเมสญจ ปนาหํ อาวุโส จตฺนุนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา
ปรสตุตฺตานํ ปรปฺกุกฺกานํ อินฺทฺริยปโรปฺริยตฺตํ ยถาภูตํ ปชานามีติ ฯ

[๑๒๙๖]

อิเมสญจ ปนาหํ อาวุโส จตฺนุนํ สติปญฺจานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา
ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปฺตตีนํ สงฺกิลลํ โวทานํ วุฏฺฏจันํ ยถาภูตํ ปชานามีติ ฯ

อริมุตติสูตร

ว่าด้วยการรู้อริมุติต่างๆ

(๑๒๙๔)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้อริมุตินั้นเป็นต่างๆ กัน ของสัตว์ทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕

อินทริยสูตร

ว่าด้วยการรู้ความยิ่งหย่อนแห่งอินทริย

(๑๒๙๕)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทริยของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่น ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๐

สังกิเลสสูตร

ว่าด้วยรู้ความเศร้าหมองความฟุ้งแผ้ว

(๑๒๙๖)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมรู้ความเศร้าหมอง ความฟุ้งแผ้ว ความออกแห่งฉาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติ ตามความเป็นจริง เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๑

[๑๒๙๗]

อิเมสญจ ปนาคัม อาวุโส จตุนัน สติปฏจानานัม ภาวิตตตทา พหุลีกตตตทา
 อเนกวิหิตัม ปุพฺพเพนิवासัม อานุสฺสรามิมิฯ เสยฺยถีมิฯ เอกัมปี ชาตี เทวปี ชาตีโยฯ เปฯ
 อิติ สาการัม สอฺทฺเทสํ อเนกวิหิตัม ปุพฺพเพนิवासัม อานุสฺสรามิมิฯ

[๑๒๙๘]

อิเมสญจ ปนาคัม อาวุโส จตุนัน สติปฏจानานัม ภาวิตตตทา พหุลีกตตตทา
 ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สตุเต ปสฺสามิมิ จวมาเน
 อูปชฺชมานเฯ เปฯ อิติ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกนฯ เปฯ
 ยถากมฺมุเปเค สตุเต ปชานามิมิฯ

[๑๒๙๙]

อิเมสญจ ปนาคัม อาวุโส จตุนัน สติปฏจानานัม ภาวิตตตทา พหุลีกตตตทา
 อาสวานัน ขยา อนาสวัม เจโตวิมฺตฺตี ปญฺญาวิมฺตฺตี ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยฺม อภิญญา
 สจฺฉิกฺคฺวา อูปสมฺปชฺช วิหรามิมิฯ

วิชาสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการระลึกชาติได้

(๑๒๙๗)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ เราย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุทเทศ^๑ ด้วยประการฉะนี้ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๒

วิชาสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการเห็นจุดและอุปบัติ

(๑๒๙๘)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมเห็นหมู่มสัตว์ที่กำลังจุดกำลังอุปบัติ ฯลฯ ด้วยทิพยจักขุ อันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ฯลฯ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๓

วิชาสูตรที่ ๓

ว่าด้วยการทำอาสวะให้สิ้นไป

(๑๒๙๙)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง เราย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๑๔

ทุติโย วคฺโค ๕

ตสฺสุทฺถานัน

สหัสสํ อิทฺธิ อถ ปน
ปฏฺฐิทฺถโก นานาธิมุตฺติ

เจโตปริจฺจกฺขณเมตฺติณิ
อินฺทริยํ ชานนฺตฺติ ติสฺโส วิชฺชาตฺติ^๑ ๕

อนุรฺกฺตฺตํ นิกฺกฺขิตํ ๕

---

๑. ม. มหาภิณฺณํ อิทฺธิ ทิพฺพํ เจโต ปริยํ จานํ กมฺมํ
สพฺพตฺถ ธาตฺติมุตฺติ ฉานัน ติสฺโส วิชฺชาตฺติ ๕

จบ ทุติยวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สหัสสูตร	๒. อิทธิสูตร
๓. ทิพโสตสูตร	๔. เจโตปริจจสูตร
๕. ฐานาฐานสูตร	๖. วิปากสูตร
๗. สัพพัตถคามินีปฎิปทาสูตร	๘. นานาชาตสูตร
๙. อธิมุตติสูตร	๑๐. อินทริยสูตร
๑๑. สังกิเลสสูตร	๑๒. วิชาสูตรที่ ๑
๑๓. วิชาสูตรที่ ๒	๑๔. วิชาสูตรที่ ๓

[๑]

ฌานส์ยุดต์

[๑๓๐๐]

สาวตถึ๑ ตตร โข จตฺตารโธเม ภิกฺขเว ฌานา๑ กตเม จตฺตารโ๑ อธิ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเมหิ วิวิจฺจ อกุสเสหิ ฌมเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกข์
ปีติสุข์ ปจมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ วิตกฺกวิจาร์จานํ วูปสมมา อชฺฌตฺตํ
สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาธิข์ ปีติสุข์ ทฺตยํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ ปีติยา จ วิราคา อุปฺเภกฺโข จ วิหฺรติ สโต จ สมฺปชาโน
สุขณฺจ กายเนน ปฏิสฺสเวเทติ ยนฺตํ อริยา อัจจิกฺขนฺติ อุปฺเภกฺโข สติมา สุขวิหฺรติ
ตฺตยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ สุขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว
โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺตงฺคมา อทุกฺขมฺสุข์ อุปฺเภกฺขาสติปาริสฺสุทฺธิ จตฺตํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ๑ อิม โข ภิกฺขเว จตฺตารโ ฌานาติ๑

[๑๓๐๑]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คจฺจกา นที ปาจฺฉินฺนินฺนา ปาจฺฉินฺโปธมา ปาจฺฉินฺปพฺภารา๑
เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตารโ ฌานเน ภาเวนฺโต จตฺตารโ ฌานเน
พหุสิกฺโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปธเน นิพฺพานปพฺภารโ๑

[๑๓๐๒]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตารโ ฌานเน ภาเวนฺโต จตฺตารโ ฌานเน พหุสิกฺโรนฺโต
นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปธเน นิพฺพานปพฺภารโ๑ อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว
กามเมหิ วิวิจฺจ อกุสเสหิ ฌมเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกข์ ปีติสุข์ ปจมํ ฌานํ
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ วิตกฺกวิจาร์จานํ วูปสมมา ๑เป๑ ทฺตยํ ฌานํ๑ ตฺตยํ ฌานํ๑ จตฺตํ
ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ๑ เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จตฺตารโ ฌานเน ภาเวนฺโต จตฺตารโ
ฌานเน พหุสิกฺโรนฺโต นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปธเน นิพฺพานปพฺภารโ๑

(เอว ยาว เอสนา ปาติ วิตฺถาเรตพฺพา)๑

[๑๓๐๓]

ปฺลยจิมานิ ภิกฺขเว อุตฺตมฺภากิยานิ สลฺยโลชนานิ๑ กตมานิ ปฺลยจ๑ รฺฐปฺราโค
อรฺฐปฺราโค มาโน อุตฺตจฺจํ อวิชฺชา๑ อิมานิ โข ภิกฺขเว ปฺลยจฺจอุตฺตมฺภากิยานิ สลฺยโลชนานิ๑

๙. ฌานสังยุต

ว่าด้วยฌาน ๔

[๑๓๐๐]

สาวัดถีนทาน. ๓ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฌาน ๔ เหล่านี้ ฌาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุตุตติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบลงไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตุตติยฌาน ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข บารลุ^๑จตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฌาน ๔ เหล่านี้แล.

[๑๓๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำคงคา ไหลไปสู่ทิศปราจีน หลังไปสู่ทิศปราจีน บ่าไปสู่ทิศปราจีน ฉันทใด ภิกษุเจริญ กระทำให้มากซึ่งฌาน ๔ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ฉันทนั้นเหมือนกัน.

[๑๓๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเจริญ กระทำให้มากซึ่งฌาน ๔ อย่างไร ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุตุตติยฌาน... ตุตติยฌาน... จตุตถฌาน... ดูกร^๒ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เจริญ กระทำให้มากซึ่งฌาน ๔ อย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โนมไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน.

(พึงขยายความบาลีออกไปอย่างนี้ จนถึงความแสวงหา)^๓

[๑๓๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เป็นไฉน? คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา สังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

๑. บรรลุ -ผู้รวบรวม

๒. ดูกร -ผู้รวบรวม

๓. พึงเทียบเคียงเนื้อความโดยละเอียดได้ที่ข้อ [๑๘๓]-[๑๙๘] และ [๒๔๕]-[๓๕๐] หน้า ๑๐๙-๑๑๙ และ ๑๕๓-๒๑๙ ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

[๑๓๐๔]

อิเมสฺ โข ภิกฺขเว ปญฺจนันฺ อุทฺทมภากิยานันฺ สลฺยโลชนานันฺ อภิลฺลายน
 ปริลฺลายน ปริกฺขยาย ปหานาย จตฺตารโ ฌานา ภาเวตพฺพาฯ กตเม จตฺตารโฯ
 อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กามเมหิ วิวิจฺจ อकुสเลหิ ฐมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์
 วิเวกฺขํ ปีตีสุขํ ปจฺมํ ฌานันฺ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ วิตกฺกวิจารานันฺ วุปฺสมา อชฺฌตฺตํ
 สมฺปสาทนันฺ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกฺกํ อวิจาร์ สมาริขํ ปีตีสุขํ ทุตฺติยํ ฌานันฺฯ
 ตตฺติยํ ฌานันฺฯ จตฺตตฺถ ฌานันฺ อุปสมฺปชฺช วิหฺรติฯ อิเมสฺ โข ภิกฺขเว ปญฺจนันฺ
 อุทฺทมภากิยานันฺ สลฺยโลชนานันฺ อภิลฺลายน ปริลฺลายน ปริกฺขยาย ปหานาย อิเม
 จตฺตารโ ฌานา ภาเวตพฺพาติฯ (คฺงฺคาเปยฺยาโลฯ ยถา มคฺคสํยฺตฺตํ วิตถาริตฺตํ เอว
 ฌานสํยฺตฺตํ วิตถาเรตพฺพํ ยาว เอสนา ปาลี)ฯ

ฌานสํยฺตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

(๑๓๐๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฌาน ๔ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้ ฌาน ๔ เป็นไฉน? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัตว์จากกาม สัตว์จากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจารณ์ปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุทุติยฌาน... ตติยฌาน... จตุตถฌาน... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฌาน ๔ อันภิกษุพึงเจริญ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อละความสิ้นไป เพื่อละสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องบน ๕ เหล่านี้แล.

(กัณฑ์เปยชาล พึงขยายเนื้อความฌานสังยุต ตลอดถึงบาลีไปจนถึงความแสวงหาเหมือนมรรคสังยุต).

จบ ฌานสังยุต

อานาปานสังยุตต์

เอกธมฺมวคฺโค ปจฺโม

(๑๓๐๕)

สาวตถึฯ ตตฺร โข ฯเปฯ เอตทโวจ เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิตฺโต พหุลีกโต มหปฺพลโต โหติ มหานิสฺสํโสฯ กตฺโม เอกธมฺโมฯ อานาปานสฺสตีฯ

(๑๓๐๖)

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อานาปานสฺสตี กถํ พหุลีกตา มหปฺพลา โหติ มหานิสฺสํสาฯ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรณฺณคโต वा รุกฺขมฺมูลคโต वा สฺถูณณาคารคโต वा นิสฺสํหิตี ปลลฺลงกํ อากุชิตฺวา อุจฺจํ กายํ ปณฺธิชาย ปริมุขํ สตี อฺปปญฺจเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสตี สโต^๑ ปสฺสสตี ที่จํ वा อสฺสสนฺโต ที่จํ อสฺสสํมิตี ปชานาติ ที่จํ वा ปสฺสสนฺโต ที่จํ ปสฺสสํมิตี ปชานาติฯ รสฺสํ वा อสฺสสนฺโต รสฺสํ อสฺสสํมิตี ปชานาติ รสฺสํ वा ปสฺสสนฺโต รสฺสํ ปสฺสสํมิตี ปชานาติฯ สพฺพกายปฏฺฐิเสวที อสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติ สพฺพกายปฏฺฐิเสวที ปสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติฯ ปสฺสสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติ ปสฺสสมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติฯ ปีตฺติปฏฺฐิเสวที อสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติ ปีตฺติปฏฺฐิเสวที ปสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติฯ สุขปฏฺฐิเสวที อสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติ สุขปฏฺฐิเสวที ปสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติฯ จิตฺตสงฺขารปฏฺฐิเสวที อสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติ จิตฺตสงฺขารปฏฺฐิเสวที ปสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติฯ ปสฺสสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติ ปสฺสสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติฯ จิตฺตปฏฺฐิเสวที อสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติ จิตฺตปฏฺฐิเสวที ปสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติฯ อภิปรโมทํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติ อภิปรโมทํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติฯ สมหาทํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติ สมหาทํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติฯ วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติ วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติฯ อนิจฺจํ อสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติ อนิจฺจํ อสฺสสิสฺสํมิตี สิกฺขติฯ

๑. ม. ย. สโตวฯ เอมฺพปริปีฯ (ในพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐข้อความเชิงอรรถเป็นเลข ๒ อ้างอิงเชิงอรรถเป็นเลข ๑) -ผู้รวบรวม

อานาปานสังยุต^๑

เอกธรรมวรรคที่ ๑

เอกธรรมสูตร

ว่าด้วยอานาปานสติ

(๑๓๐๕)

พระนครสาวดี ๗๗ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก ธรรมอันหนึ่งเป็นไหน? คือ อานาปานสติ.

(๑๓๐๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าหายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าหายใจออกสั้น เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าหายใจเข้าสั้น ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักเป็นผู้รู้แจ้งกายทั้งปวงหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักเป็นผู้รู้แจ้งกายทั้งปวงหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักเป็นผู้ระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักเป็นผู้ระงับกายสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักผู้แจ้งปีติหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักผู้แจ้งปีติหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักผู้แจ้งสุขหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักผู้แจ้งสุขหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักผู้แจ้งจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักผู้แจ้งจิตสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักเป็นผู้ระงับจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักเป็นผู้ระงับจิตสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักผู้แจ้งจิตหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักผู้แจ้งจิตหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักทำจิตให้บันเทิงหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักทำจิตให้บันเทิงหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักตั้งจิตมั่นหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักตั้งจิตมั่นหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักเปลื้องจิตหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักเปลื้องจิตหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เรารู้จักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยง

๑. ๑๐. อานาปานสังยุต -ผู้รวบรวม

๒. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “เรารู้จักทำจิต” -ผู้รวบรวม

วิจารณ์ปฐพี อุตสฤษฐสามิตี ลิกขติ วิจารณ์ปฐพี ปฐสฤษฐสามิตี ลิกขติ ฯ
 นิโรชานุปฐพี อุตสฤษฐสามิตี ลิกขติ นิโรชานุปฐพี ปฐสฤษฐสามิตี ลิกขติ ฯ
 ปฐนีสสุคคานุปฐพี อุตสฤษฐสามิตี ลิกขติ ปฐนีสสุคคานุปฐพี ปฐสฤษฐสามิตี
 ลิกขติ ฯ เอว ภาวิตา โข ภิกขเว อานาปานสฺสตี เอว พหุลีกตา มหปฺผลา
 โหติ มหานิสฺสาติ ฯ

[๑๓๐๗]

อานาปานสฺสตี ภิกขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสา ฯ

[๑๓๐๘]

กถ ภาวิตา จ ภิกขเว อานาปานสฺสตี กถ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ
 มหานิสฺสา ฯ อีช ภิกขเว ภิกขุ อานาปานสฺสตีสหคตฺ สติสมโพชฌงฺกํ ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์นิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคคปริณามิ ฯ อานาปานสฺสตีสหคตฺ
 ธรรมวิจยสมโพชฌงฺกํ ฯ วิริย ปีติ ปสฺสทฺธิ สมาธิ อานาปานสฺสตีสหคตฺ อุเปกฺขา-
 สมโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิจารณ์นิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ โวสฺสคคปริณามิ ฯ เอว
 ภาวิตา โข ภิกขเว อานาปานสฺสตี เอว พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสาติ ฯ

หายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจเข้า
 ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า
 เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนด^๑หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณา
 เห็นโดยความดับหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจเข้า
 ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า
 เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อัน
 ภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

จบ สูตรที่ ๑

โพชฌงคสูตร

ว่าด้วยโพชฌงค์

(๑๓๐๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
 ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

(๑๓๐๘)

ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก
 มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วย
 อานาปานสติ อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัย^๒นิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญ
 ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์... วิริยสัมโพชฌงค์... ปีติสัมโพชฌงค์... ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์...
 สมาธิสัมโพชฌงค์... อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันสหระคตด้วยอานาปานสติ อาศัยวิเวก
 อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ
 อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

จบ สูตรที่ ๒

๑. กำหนด -ผู้รวบรวม

๒. อาศัย -ผู้รวบรวม

[๑๓๐๙]

อานาปานสูสติ ภิกขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปผลา โหติ มหานิสัสสาฯ

[๑๓๑๐]

กถํ ภาวิตา จ ภิกขเว อานาปานสูสติ กถํ พหุลีกตา มหปผลา โหติ มหานิสัสสาฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ อรณณคโต वा รุกขมूलคโต वा สุธณาคารคโต वा นิสิตติ ปลุลงกํ อากุชิตฺวา อุหํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตี อุပ္ภูจเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสตี สโต ปสฺสสตี (วิตถาเรตพฺพา ยาว ปฏฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสตีสุสามีติ ลิกฺขติ ปฏฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสตีสุสามีติ ลิกฺขติ)ฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกขเว อานาปานสูสติ เอวํ พหุลีกตา มหปผลา โหติ มหานิสัสสาติฯ

[๑๓๑๑]

อานาปานสูสติ ภิกขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปผลา โหติ มหานิสัสสาฯ

[๑๓๑๒]

กถํ ภาวิตา จ ภิกขเว อานาปานสูสติ กถํ พหุลีกตา มหปผลา โหติ มหานิสัสสาฯ อิธ ภิกขเว ภิกขุ อรณณคโต वा รุกขมूलคโต वा สุธณาคารคโต वा นิสิตติ ปลุลงกํ อากุชิตฺวา อุหํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตี อุပ္ภูจเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสตี สโต ปสฺสสตีฯ (วิตถาโร ยาว ปฏฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสตีสุสามีติ ลิกฺขติ ปฏฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสตีสุสามีติ ลิกฺขติ)ฯ เอวํ ภาวิตา โข ภิกขเว อานาปานสูสติ เอวํ พหุลีกตา มหปผลา โหติ มหานิสัสสาฯ

สุทธกสูตร

วิธีเจริญอานาปานสติ

[๑๓๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๐]

ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อความให้ตลอดถึง ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

จบ สูตรที่ ๓

ผลสูตรที่ ๑

ผลานิสงส์เจริญอานาปานสติ ๒ ประการ

[๑๓๑๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๒]

ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึงขยาย เนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๓]

เอว ภาวิตาย โข ภิกขเว อานาปานสุสติยา เอว พหุลีกตาย ทูวินัน ผลิตานัน
 อณฺณตรํ ผลิตํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม อณฺณวา สติ วา อุปาทิสเสเส อนาคามิตาติ ฯ

[๑๓๑๔]

อานาปานสุสติ ภิกขเว ภาวิตา พหุลีกตา มหปผลา โหติ มหานิสฺสา ฯ

[๑๓๑๕]

กถํ ภาวิตา จ ภิกขเว อานาปานสุสติ กถํ พหุลีกตา มหปผลา โหติ
 มหานิสฺสา ฯ อิช ภิกขเว ภิกขุ อรณฺณคโต วา รุกฺขมฺมูลคโต วา สฺถวนาคารคโต
 วา นิสิตฺติ ปรลลงฺกํ อากฺขิตฺวา อุหฺมํ กายํ ปณฺธิชาย ปริมุขํ สตี อุปฏฺฐเจตฺวา ฯ โส
 สโตว อสฺสสฺติ สโต ปรสฺสสฺติ ฯ (วิตถาโร ยาว ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสฺติสฺสามีติ
 สิกฺขติ ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปรสฺสสฺติสฺสามีติ สิกฺขติ) ฯ เอว ภาวิตา โข ภิกขเว
 อานาปานสุสติ เอว พหุลีกตา มหปผลา โหติ มหานิสฺสา ฯ

[๑๓๑๖]

เอว ภาวิตาย โข ภิกขเว อานาปานสุสติยา เอว พหุลีกตาย สตฺต ผลิตา
 สตฺตานิสรํสา ปาฏิกงฺขา ฯ กตฺตเม สตฺต ผลิตา สตฺตานิสรํสา ฯ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม ปฏฺฐิกจฺจ
 อณฺณํ อาราเชติ โน เจ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม ปฏฺฐิกจฺจ อณฺณํ อาราเชติ อถ มรณฺกาลเ อณฺณํ
 อาราเชติ โน เจ ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม ปฏฺฐิกจฺจ อณฺณํ อาราเชติ โน เจ มรณฺกาลเ อณฺณํ
 อาราเชติ ฯ อถ ปณฺณนํ โอรมฺภาคิยานํ สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปรินิพฺพายี
 โหติ อุปฺพจฺจปรินิพฺพายี โหติ อสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ สสงฺขารปรินิพฺพายี โหติ
 อุทฺธํโสโต โหติ อกฺนิฏฺฐคามี ฯ เอว ภาวิตาย โข ภิกขเว อานาปานสุสติยา เอว
 พหุลีกตาย อิม สตฺต ผลิตา สตฺตานิสรํสา ปาฏิกงฺขาติ ฯ

[๑๓๑๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
 อย่างนี้ พึงหวังได้ผล ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คืออรหัตผลในปัจจุบัน หรือ
 เมื่อยังมีความถ่อมมันอยู่ เป็นพระอนาคามี.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๒

ผลานิสงส์การเจริญอานาปานสติ ๗ ประการ

[๑๓๑๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
 ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๕]

ก็อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก
 มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี นั่งคู้บัลลังก์
 ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อความ
 ให้ตลอดถึง ย่อมศึกษาว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้พิจารณา
 เห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล
 ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

[๑๓๑๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
 อย่างนี้ พึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการ ผลานิสงส์ ๗ ประการนั้นเป็นไหน? คือ
 จะได้ชมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน ๑ ถ้าไม่ได้ชมอรหัตผลในปัจจุบันก่อน จะได้ชม
 ในเวลาใกล้ตาย ๑ ถ้าในปัจจุบันก็ไม่ได้ชม ในเวลาใกล้ตายก็ไม่ได้ชมไซ้ เพราะ
 สังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ ล้นไป จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ๑
 ผู้อุปหัจจปรินิพพายี ๑ ผู้อสังขารปรินิพพายี ๑ ผู้สสังขารปรินิพพายี ๑ ผู้อุทซังโสโต-
 ออกนิฏฐคามี ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำ
 ให้มากแล้วอย่างนี้แล พึงหวังได้ผลานิสงส์ ๗ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๓๑๗]

สาวตติย์ฯ ตตร โข ภควา ฯเปฯ เอตทโวจ ภาวถ โน ตุมเห ภิกขเว
อานาปานสูตตินฺติฯ

[๑๓๑๘]

เอวํ วุตเต อายสฺมา อริฏฺโจะ ภควนฺตํ เอตทโวจ อหํ โข ภนฺเต ภาวมิ
อานาปานสูตตินฺติฯ ยถากถํ ปน ตวํ อริฏฺจ ภาวสิ อานาปานสูตตินฺติฯ

[๑๓๑๙]

อตีเตสุ เม ภนฺเต กามesu กามจฺจนฺโท ปหีนฺ อนาคเตสุ เม กามesu
กามจฺจนฺโท วิคโต อชฺมตฺตํ^๑ พหิทฺธา จ เม ชฺมเมสุ ปฏฺิฆสฺสณฺวา สุปฺปฏิวินิตา โส
สโตว อสฺสสิสฺสามิ สโต ปสฺสสิสฺสามิฯ เอวํ ขวาทํ ภนฺเต ภาวมิ อานาปานสูตตินฺติฯ

[๑๓๒๐]

อตุเถสา อริฏฺจ อานาปานสูตติ เนสา นตฺถิตฺติ วทามิฯ อปีจ อริฏฺจ ยถา
อานาปานสูตติ วิตุถาเรน ปริปฺปณฺณา โหติ ตํ สฺสณฺหาสิ สาธุกํ มนสิกรโหสิ ภาสิตฺสามีติฯ
เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อริฏฺโจะ ภควโต ปจฺจสุโสสิฯ ภควา เอตทโวจ กถญจ
อริฏฺจ อานาปานสูตติ วิตุถาเรน ปริปฺปณฺณา โหติฯ อีธ อริฏฺจ ภิกขุ อรณฺณคโต วา
รุกฺขมฺมูลคโต วา สฺสณฺณาการคโต วา นิสิตฺติ ปลฺลงฺกํ อากฺขิตฺวา อุจฺจํ กายํ ปณฺิชาย
ปริมุขํ สตี อฺปฏฺจเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสฺติ สโต ปสฺสสฺติ ทิฆํ วา อสฺสสนฺโต
ทิฆํ อสฺสสามีติ ปชานาติ ฯเปฯ ปฏฺินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติ
ปฏฺินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามีติ สิกฺขติฯ เอวํ โข อริฏฺจ อานาปานสูตติ วิตุถาเรน
ปริปฺปณฺณา โหตีติฯ

๑. ไป. ม. อชฺมตฺตพหิทฺธาฯ

อริกฐสูตร

การเจริญอานาปานสติ

[๑๓๑๗]

พระนครสาวดี. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาค ฯลฯ ได้ตรัสถามว่า

คุณกริกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายย่อมเจริญอานาปานสติหรือหนอ ?

[๑๓๑๘]

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้ว ท่านพระอริกฐะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญอานาปานสติอยู่.

พ. คุณกรอริกฐะ ก็เธอเจริญอานาปานสติอย่างไรเล่า ?

[๑๓๑๙]

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กามฉันทในกามที่ล่วงไป ข้าพระองค์ละได้แล้ว กามฉันทในกามที่ยังไม่มาถึง ของข้าพระองค์ไปปราศแล้ว ปฏิฆสังขยาในธรรมทั้งหลาย ทั้งที่เป็นภายในและภายนอก ข้าพระองค์กำจัดเสียแล้ว ข้าพระองค์มีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญอานาปานสติอย่างนี้แล.

[๑๓๒๐]

พ. คุณกรอริกฐะ อานาปานสตินั้นมีอยู่ เราไม่ได้กล่าวว่าไม่มี ก็แต่ว่าอานาปานสติ ย่อมบริบูรณ์โดยกว้างขวางด้วยวิธีใด เธอจงฟังวิธีนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ท่านพระอริกฐะทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

คุณกรอริกฐะ ก็อานาปานสติย่อมบริบูรณ์โดยกว้างขวางอย่างไรเล่า ? กิษุใน ธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็น โดยความสละคืนหายใจเข้า คุณกรอริกฐะ อานาปานสติย่อมบริบูรณ์ โดยกว้างขวาง อย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

[๑๓๒๑]

สาวตถีน โชน ปน สมเยน อายสฺมา มหากปฺปิโน ภควโต อวิหฺวเร
 นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อภฺชิตฺวา อุจฺจํ กายํ ปณฺชาย ปริมุจฺ สตี อุปฏฺฐเปตฺวาฯ

[๑๓๒๒]

อทฺทสา โช ภควา อายสฺมนฺตํ มหากปฺปินํ อวิหฺวเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ
 อภฺชิตฺวา อุจฺจํ กายํ ปณฺชาย ปริมุจฺ สตี อุปฏฺฐเปตฺวา ทิสฺวาน ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
 ปสฺสถ โน ตฺวเมห ภิกฺขเว เอตฺสส ภิกฺขุโน กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา ผนฺทิตตฺตํ วาติฯ

[๑๓๒๓]

ยทาปี มยฺ ภนฺเต ตํ อายสฺมนฺตํ ปสฺสาม สงฺฆมฺชเณ วา นิสินฺนํ เอกํ วา
 รโห นิสินฺนํ ตทาปี มยฺ ตสฺส อายสฺมโต น ปสฺสาม กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา
 ผนฺทิตตฺตํ วาติฯ

[๑๓๒๔]

ยสฺส ภิกฺขเว สฺมาชิสฺส ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา เนว กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ
 วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา น จิตฺตสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา ตสฺส โส
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ สฺมาชิสฺส นิกามลาภี อภิจฺฉลาภี อภิสฺรลาภีฯ

[๑๓๒๕]

กตมสฺส จ ภิกฺขเว สฺมาชิสฺส ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา เนว กายสฺส
 อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา น จิตฺตสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วาฯ
 อานาปานสฺสติสฺมาชิสฺส ภิกฺขเว ภาวิตตฺตา พหุสีกตตฺตา เนว กายสฺส อิญฺชิตตฺตํ
 วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา น จิตฺตสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วาฯ

[๑๓๒๖]

กถํ ภาวึเต โช ภิกฺขเว อานาปานสฺสติสฺมาชิมฺหิ กถํ พหุสีกเต เนว กายสฺส
 อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ วา น จิตฺตสฺส อิญฺชิตตฺตํ วา โหติ ผนฺทิตตฺตํ
 วาฯ อึช ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรณฺณคโตะ วา รุกฺขมฺมูลคโตะ วา สฺถวนาการคโตะ วา นิสีทติ
 ปลฺลงฺกํ อภฺชิตฺวา อุจฺจํ กายํ ปณฺชาย ปริมุจฺ สตี อุปฏฺฐเปตฺวาฯ โส สโตว

กัปปีนสูตร

ว่าด้วยอานาปานสติสมาธิ

[๑๓๒๑]

พระนครสาวดี. ก็สมัยนั้น ท่านพระมหากัปปีนะ นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ในที่ไม่ไกล พระผู้มีพระภาค.

[๑๓๒๒]

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านมหากัปปีนะนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายของ ภิกษุนั้นหรือหนอ?

[๑๓๒๓]

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวลาใดข้าพระองค์ทั้งหลาย เห็นท่านผู้มีอายุที่นั่งอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ หรือนั่งในที่ลับรูปเดียว ในเวลานั้น ข้าพระองค์ทั้งหลาย มิได้เห็นความไหว หรือความเอนเอียงแห่งกายของท่านผู้มีอายุเลย.

[๑๓๒๔]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความหวั่นไหว หรือความกวัดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสมาธิใด ภิกษุนั้นได้สมาธินั้นตามความปรารถนาได้ โดยไม่ยากไม่ลำบาก.

[๑๓๒๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความหวั่นไหว หรือความกวัดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี เพราะได้เจริญ กระทำให้มากซึ่งสมาธิ เป็นไฉน? เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งอานาปานสติสมาธิ.

[๑๓๒๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความหวั่นไหวหรือความกวัดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า

อสุสสติ สโต ปสุสสติ (วิตุถาเรตพพา ยาว ปฏินิสสัคคานุปสฺสี อสุสสิสสามีติ
 สิกขติ ปฏินิสสัคคานุปสฺสี ปสุสสิสสามีติ สิกขติ)ฯ เอวํ ภาวิตะ โข ภิกขเว
 อานาปานสูตติสมาธิ เอวํ พหุลีกเต เนว กายสูส อัญชิตตตํ วา โหติ ผนทิตตตํ
 วา น จิตตสูส อัญชิตตตํ วา โหติ ผนทิตตตํ วาติฯ

[๑๓๒๗]

อานาปานสูตติสมาธิ ภิกขเว ภาวิตะ พหุลีกโต มหปฺผลโ ไหติ มหานิสฺสโฯ

[๑๓๒๘]

กถํ ภาวิตะ จ ภิกขเว อานาปานสูตติสมาธิ กถํ พหุลีกโต มหปฺผลโ ไหติ
 มหานิสฺสโฯ อิช ภิกขเว ภิกขุ อรณณคโต วา รุกขมุลคโต วา สูณณาการคโต
 วา นิสิตติ ปลลลํกํ อากุชิตวา อุกฺกํ กายํ ปณิชาย ปริมุจํ สตี อูปฺภูจเปตวาฯ
 โส สโตว อสุสสติ สโต ปสุสสติฯ ที่จํ วา อสุสสนฺโต ที่จํ อสุสสามีติ ปชานาติ
 (วิตุถาเรตพพา ยาว ปฏินิสสัคคานุปสฺสี อสุสสิสสามีติ สิกขติ ปฏินิสสัคคานุปสฺสี
 ปสุสสิสสามีติ สิกขติ)ฯ เอวํ ภาวิตะ โข ภิกขเว อานาปานสูตติสมาธิ เอวํ
 พหุลีกโต มหปฺผลโ ไหติ มหานิสฺสโฯ

[๑๓๒๙]

อหฺมปี สุกฺกํ ภิกขเว ปุพฺพเพว สมฺโพธา อนภิสฺมฺพุทฺโธ โปชิสฺสโตว สมานโ
 อิมินา วิหารเณ พหุลํ วิหารามิฯ ตสูส มยฺหํ ภิกขเว อิมินา วิหารเณ พหุลํ วิหฺรโต
 เนว กาโย กิลมตี^๑ น จกฺขุณี อนฺนฺปาทาย จ เม อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ^๒ฯ

[๑๓๓๐]

ตสูมา ตีห ภิกขเว ภิกขุ เจปี อากงฺเขยฺย เนว เม กาโยปี กิลเมยฺย น
 จกฺขุณี อนฺนฺปาทาย จ เม อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺเจยฺยาติ อยเมว อานาปานสูตติสมาธิ
 สาธุกํ มนสิกาตพฺโพฯ

๑. สී. กิลมิฯ

๒. สී. ม. วิมุจฺจติฯ

(พึงขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญกระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ความไหวหรือความเอนเอียงแห่งกายก็ดี ความหวั่นไหวหรือความกวัดแกว่งแห่งจิตก็ดี ย่อมไม่มี.

จบ สูตรที่ ๗

ทีปสูตร

อานิสงส์แห่งการเจริญอานาปานสติสมาธิ

(๑๓๒๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

(๑๓๒๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติมั่นไว้เฉพาะหน้า^๑ เหมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า (พึงขยายเนื้อความให้พิสดารตลอดถึง ย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้พิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

(๑๓๒๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า เมื่อก่อนแต่ตรัสรู้ ครั้งเราเป็นโพธิสัตว์ มิได้ตรัสรู้ ก็ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้โดยมาก เมื่อเราอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้โดยมาก กายไม่ลำบาก จักขุไม่ลำบาก และจิตของเราย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมัน.

(๑๓๓๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า แม้กายของเราไม่พึงลำบาก จักขุของเราไม่พึงลำบาก และจิตของเราจักหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมัน ก็พึงมณสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า” -ผู้รวบรวม

[๑๓๓๑]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปี อากฺขฺเขยฺย เย เม เกหสิตา สรสงฺกปฺปา
เต ปหีเยยฺยุนฺติ อยเมว อานาปานสฺสตีสมาริ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๒]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปี อากฺขฺเขยฺย อปฺปปฏิญฺเฐ ปฏิญฺเฐ วิหเรยฺยุนฺติ
อยเมว อานาปานสฺสตีสมาริ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๓]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปี อากฺขฺเขยฺย ปฏิญฺเฐ อปฺปปฏิญฺเฐ วิหเรยฺยุนฺติ
อยเมว อานาปานสฺสตีสมาริ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๔]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปี อากฺขฺเขยฺย อปฺปปฏิญฺเฐ จ ปฏิญฺเฐ จ
ปฏิญฺเฐ วิหเรยฺยุนฺติ อยเมว อานาปานสฺสตีสมาริ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๕]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปี อากฺขฺเขยฺย ปฏิญฺเฐ จ อปฺปปฏิญฺเฐ จ
อปฺปปฏิญฺเฐ วิหเรยฺยุนฺติ อยเมว อานาปานสฺสตีสมาริ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๖]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปี อากฺขฺเขยฺย อปฺปปฏิญฺเฐจ ปฏิญฺเฐจ ตทฺทุกฺยํ
อภินิวฺชเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหเรยฺยํ สโต สมฺปชาโนติ อยเมว อานาปานสฺสตีสมาริ
สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๗]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปี อากฺขฺเขยฺย วิวิจฺเจว กามเหหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ
ธมฺเมหิ สวิตกํ สวิจาร์ วิเวกํ ปิติสฺสํ ปจฺมํ ฉานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยุนฺติ
อยเมว อานาปานสฺสตีสมาริ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๘]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปี อากฺขฺเขยฺย วิตกฺกวิจารานํ วุปฺสมา อชฺฌตฺตํ
สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ อวิตกํ อวิจาร์ สมาริํ ปิติสฺสํ ทฺตฺติยํ ฉานํ
อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยุนฺติ อยเมว อานาปานสฺสตีสมาริ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงสละ
ความระลึกและความดำริของเราที่อาศัยเรือนนั้นเสีย ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธิ
นี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๒]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งไม่ปฏิกุศลว่าปฏิกุศลอยู่
ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๓]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งปฏิกุศลว่าไม่ปฏิกุศลอยู่
ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๔]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญ ทั้งในสิ่งไม่ปฏิกุศลและในสิ่งปฏิกุศล
ว่าปฏิกุศลอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๕]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้มีความสำคัญทั้งในสิ่งปฏิกุศลและในสิ่งไม่ปฏิกุศล
ว่าไม่ปฏิกุศลอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๖]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงเว้นสิ่งไม่ปฏิกุศลและสิ่งปฏิกุศลทั้งสองนั้นเสียแล้ว
วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๗]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงสังัดจากกาม สังัดจากกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน
มีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๘]

...ถ้าแม้ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุทุติยฌาน มีความผ่อนคลายแห่งจิตในภายใน
เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปีติและสุข
เกิดแก่สมาธิอยู่ ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๓๙]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ
 วิหเรยฺยํ สโต จ สมฺปชาโน สุขญจ กาเยน ปฏิสฺสเวเทยฺยํ ยนฺตํ อริยา อัจฺจขณฺติ
 อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยณฺติ อยเมว
 อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๔๐]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย สุขสฺส จ ปหานา ทฺกฺขสฺส จ
 ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทฺกฺขมสฺสํ อุเปกฺขาสติปาริสฺสุทฺธิ
 จตฺตุถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยณฺติ อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ
 มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๔๑]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย สพฺพโส รุปสฺสญฺจานํ สมตฺติกฺกมา
 ปฏฺิขสฺสญฺจานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสฺสญฺจานํ อมนสิการา อนนฺโต อากาโสติ
 อากาसानญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยณฺติ อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ
 มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๔๒]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย สพฺพโส อากาसानญฺจายตฺนํ
 สมตฺติกฺกมฺม อนนฺตํ วิญฺญาณณฺติ วิญฺญาณญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยณฺติ
 อยเมว อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๔๓]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตฺนํ
 สมตฺติกฺกมฺม นตฺติ กิณฺจิติ อากิณฺจญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยณฺติ อยเมว
 อานาปานสฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๔๔]

ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว ภิกฺขุ เจปิ อากงฺเขยฺย สพฺพโส อากิณฺจญฺจายตฺนํ
 สมตฺติกฺกมฺม เนวสฺสญฺจานาสนญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยณฺติ อยเมว อานาปาน-
 สฺสติสมาธิ สาธุกํ มนสิกาตพฺโพ ฯ

[๑๓๓๙]

...ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุดุติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ก็พึงมณสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๐]

...ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุตถุฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธฺิอยู่ ก็พึงมณสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๑]

...ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุอากาศาณญฺายตนฌาน ด้วยมณสิการว่า อากาศหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงรูปสัณญฺา โดยประการทั้งปวง เพราะดับปฏิมสัณญฺา เพราะไม่มณสิการถึงนาคตตสัณญฺา ก็พึงมณสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๒]

...ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุวิญญฺาณญฺายตนฌาน ด้วยมณสิการว่า วิญญฺาณหาที่สุดมิได้ เพราะล่วงอากาศาณญฺายตนฌาน โดยประการทั้งปวง ก็พึงมณสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๓]

...ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุอาภิกญฺายตนฌาน ด้วยมณสิการว่า ไม่มีอะไรน้อยหนึ่ง เพราะล่วงวิญญฺาณญฺายตนฌาน โดยประการทั้งปวง ก็พึงมณสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๔]

...ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุเนวสัณญฺานาสัณญฺายตนฌาน เพราะล่วงอาภิกญฺายตนฌาน โดยประการทั้งปวง ก็พึงมณสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

[๑๓๔๕]

ตสฺมา ติท ภิภฺขเว ภิภฺขุ เจปี อากงฺเขยฺย สพฺพโส เนวสณฺณานาสณฺณายตฺนํ
สมตฺติกกมฺม สณฺณาวะทยิตฺนโรรํ อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยนฺติ อยเมว อานาปานสฺสตฺติสฺมาธิ
สาธุกํ มนสิกาตพฺโพฯ

[๑๓๔๖]

เอวํ ภาวิตะ โข ภิภฺขเว อานาปานสฺสตฺติสฺมาธิมฺหิ เอวํ พหุสฺสีกเต สุขญฺเจ
เวทนํ เวทยติ^๑ สา อนิจฺจาติ ปชานาติ อนชฺโณสฺสิตาติ ปชานาติ อนภินนฺทิตาติ
ปชานาติฯ ทุกฺขญฺเจ เวทนํ เวทยติ สา อนิจฺจาติ ปชานาติ อนชฺโณสฺสิตาติ
ปชานาติ อนภินนฺทิตาติ ปชานาติฯ อทุกฺขมสุขญฺเจ เวทนํ เวทยติ สา อนิจฺจาติ
ปชานาติ อนชฺโณสฺสิตาติ ปชานาติ อนภินนฺทิตาติ ปชานาติฯ โส สุขํ เจ เวทนํ
เวทยติ วิสฺยุตฺโต นํ เวทยติฯ ทุกฺขํ เจ เวทนํ เวทยติ วิสฺยุตฺโต นํ เวทยติฯ
อทุกฺขมสุขํ เจ เวทนํ เวทยติ วิสฺยุตฺโต นํ เวทยติฯ โส กายปริยฺนฺตฺกํ เวทนํ
เวทยมาโน^๒ กายปริยฺนฺตฺกํ เวทนํ เวทยามีติ^๓ ปชานาติ จีวิทปริยฺนฺตฺกํ เวทนํ
เวทยมาโน จีวิทปริยฺนฺตฺกํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ กายสฺส เกทา อุทฺธํ จีวิท-
ปริยฺยาทานา อิเชว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สฺตีภวิสฺสนฺตฺตีติ ปชานาติฯ

[๑๓๔๗]

เสยฺยถาปี ภิภฺขเว เตลลฺลจ ปฏฺิจจ วฏฺฏฺิณฺณจ ปฏฺิจจ เตลปฺปทีโป ฉาเยยฺย
ตสฺเสว เตลสฺส จ วฏฺฏฺิยา จ ปริยฺยาทานา อนาหาโร นิพฺพาเยยฺยฯ เอวเมว
โข ภิภฺขเว ภิภฺขุ กายปริยฺนฺตฺกํ เวทนํ เวทยมาโน กายปริยฺนฺตฺกํ เวทนํ เวทยามีติ
ปชานาติ จีวิทปริยฺนฺตฺกํ เวทนํ เวทยมาโน จีวิทปริยฺนฺตฺกํ เวทนํ เวทยามีติ
ปชานาติ กายสฺส เกทา อุทฺธํ จีวิทปริยฺยาทานา อิเชว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ
สฺตีภวิสฺสนฺตฺตีติ ปชานาติติฯ

๑. ไป. ย. สพฺพตฺถ เวทยิติฯ เวทยมาโนฯ

๒. ไป. ย. สพฺพตฺถ เวทยิติฯ เวทยมาโนฯ

๓. ไป. ย. เวทยามีติฯ เอวมฺปฺริฯ

(๑๓๔๕)

คุณภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ ถ้าแม่ภิกษุพึงหวังว่า เราพึงบรรลุสัญญาเวทิตนิโรธ เพราะล่วงแนวสัญญาสัญญาตนฉาน โดยประการทั้งปวง ก็พึงมนสิการอานาปานสติสมาธินี้แหละให้ดี.

(๑๓๔๖)

คุณภิกษุทั้งหลาย เมื่ออานาปานสติสมาธิ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา ก็ย่อมจะรู้ชัดว่า สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่ายินดี ไม่น่าเพลิดเพลิน ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา ก็ย่อมจะรู้ชัดว่า ทุกขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่ายินดี ไม่น่าเพลิดเพลิน ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง ไม่น่ายินดี ไม่น่าเพลิดเพลิน ถ้าเธอเสวยสุขเวทนาเธอก็ไม่พัวพันเสวยสุขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา เธอก็ไม่พัวพันเสวยทุกขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนา เธอก็ไม่พัวพันเสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น เมื่อเธอเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เวทนาทั้งหมดในโลกนี้แหละ อันไม่น่าเพลิดเพลิน จักเป็นของเย็น เพราะสิ้นชีวิตเบื้องต้น แต่กายแตก.

(๑๓๔๗)

คุณภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนประทีปน้ำมันจะพึงลุกโพลงได้ ก็เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ เพราะหมดน้ำมันและไส้ ประทีปน้ำมันไม่มีเชื้อ พังดับไป ฉนใดภิกษุก็ฉนนั้นเหมือนกัน เมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เวทนาทั้งหมดในโลกนี้แหละ อันไม่น่าเพลิดเพลิน จักเป็นของเย็น เพราะสิ้นชีวิตเบื้องต้นแต่กายแตก.

จบ สูตรที่ ๘

[๑๓๔๘]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา เวสาลียํ วิหริติ มหาวเน กุฎาคารสาธายํ ฯ
 เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกขุณฺโณ อนเนกปริยาเยน อสุกกถํ กเถติ อสุภาย วณฺณํ
 ภาสติ อสุภาวนาย วณฺณํ ภาสติ ฯ อถ โข ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ อิจฺฉามหํ
 ภิกขเว อทฺธมาสํ ปฏิสลฺลียิตฺตุํ นมฺหิ เกนจิ อุปสงกมิตพฺโพ อณฺตฺร เอเกน
 ปิณฑฺวาปาทนํหารเกนาติ ฯ เอวํ ฆนฺเตติ โข เต ภิกขุ ภควโต ปฏิสสุตฺวา นาสุสุ
 โกจิ ภควนฺตํ อุปสงกมติ อณฺตฺร เอเกน ปิณฑฺวาปาทนํหารเกน ฯ

[๑๓๔๙]

อถ โข เต ภิกขุ ภควา อนเนกปริยาเยน อสุกกถํ กเถติ^๑ อสุภาย วณฺณํ
 ภาสติ อสุภาวนาย วณฺณํ ภาสตีติ อนเนกาการโวการํ อสุภาวนานุโยคมนุชฺชุตฺตา
 วิหฺรณฺติ เต อิมินา กาเยน อฏฺฐิยมาณา^๒ หฺรายนมาณา ชิคุจฺจมาณา สตฺถหารกํ
 ปฺริเยสนฺติ ทสปี ภิกขุ เอกาเหน สตฺถํ ออาหารนฺติ วีสติปี ฯเปฯ ตีสติปี ภิกขุ
 เอกาเหน สตฺถํ ออาหารนฺติ ฯ

[๑๓๕๐]

อถ โข ภควา ตสฺส อทฺธมาสฺส อจฺเจเยนฺนุ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิจิโต อายสฺมนฺตํ
 อานนฺทํ อามนฺเตสิ กิณฺนุ โข อานนฺท ตนฺนุโต วิย ภิกขุสงฺฆมฺหิตี ฯ ตถา หิ ปน
 ฆนฺเต ภควา ภิกขุณฺโณ อนเนกปริยาเยน อสุกกถํ กเถติ อสุภาย วณฺณํ ภาสติ
 อสุภาวนาย วณฺณํ ภาสติ ฯ เต [๑^๓] ฆนฺเต ภิกขุ ภควา โข อนเนกปริยาเยน อสุกกถํ
 กเถติ อสุภาย วณฺณํ ภาสติ อสุภาวนาย วณฺณํ ภาสตีติ อนเนกาการโวการํ
 อสุภาวนานุโยคมนุชฺชุตฺตา วิหฺรณฺติ เต อิมินา กาเยน อฏฺฐิยมาณา หฺรายนมาณา
 ชิคุจฺจมาณา สตฺถหารกํ ปฺริเยสนฺติ ทสปี ภิกขุ เอกาเหน สตฺถํ ออาหารนฺติ วีสติปี
 ฯเปฯ ตีสติปี ภิกขุ เอกาเหน สตฺถํ ออาหารนฺติ ฯ สาธุ ฆนฺเต ภควา ปฺริยาเย^๔
 อจฺจิกฺขตฺถุ ยถายํ ภิกขุสงฺฆมฺ อณฺตฺร สณฺจเหยยาติ ฯ

๑. ย. กเถสิ ฯ เอวมฺปริ ฯ

๒. ม. อฏฺฐิยมาณา ฯ

๓. ย. ๑ ฯ ม. อิมเ ปาจา นตฺติ ฯ

๔. ส. เอวํ ฯ ม. ย. อณฺตํ ปฺริยาเย ฯ

เวสาลีสูตร

ว่าด้วยการเจริญอสุกกรรมฐาน

(๑๓๔๘)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคาสลา ป่ามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสอสุกเถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งอสุกแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอนนทปริยาย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักกึ่งเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว

ภิกษุเหล่านั้นรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใครๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว.

(๑๓๔๙)

ครั้งนั้น ภิกษุเหล่านั้นคิดกันว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอสุกเถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งอสุก ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุก โดยอนนทปริยาย จึงชวนขวายเป็นประกอบการเจริญอสุก อันเคลื่อนกล่นด้วยอาการเป็นอนนทอยู่ ภิกษุเหล่านั้น อิดอัศจรรย์ เกลียดกายนี้ ย่อมแสวงหาศาตราสำหรับปลงชีวิต ลิขรูปบ้าง ยี่สิขรูปบ้าง สามสิขรูปบ้าง ย่อมนำศาตรามา โดยวันเดียวกัน.

(๑๓๕๐)

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้น โดยล่วงกึ่งเดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสถามว่า ดูกรอานนท์ เพราะเหตุไรหนอ ภิกษุสงฆ์จึงดูเหมือนเบาบางไป ?

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสอสุกเถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งอสุก ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุก แก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอนนทปริยาย ภิกษุเหล่านั้นคิดกันว่า พระผู้มีพระภาคตรัสอสุกเถา ตรัสสรรเสริญคุณแห่งอสุก ตรัสสรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุก โดยอนนทปริยาย จึงชวนขวายเป็นประกอบการเจริญอสุกอันเคลื่อนกล่นด้วยอาการเป็นอนนทอยู่ อิดอัศจรรย์ เกลียดกายนี้ ย่อมแสวงหาศาตรา สำหรับปลงชีวิต ลิขรูปบ้าง ยี่สิขรูปบ้าง สามสิขรูปบ้าง ย่อมนำศาตรามาโดยวันเดียวกัน ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงตรัสบอกปริยาย โดยวิธีที่ภิกษุสงฆ์จะพึงดำรงอยู่ในอรรถผลเกิด.

[๑๓๕๑]

เตนทานนท ขาวติกา ภิกขุ เวสาลี อุปนิสสาย วิหรนฺติ เต สพฺเพ อุฏฺฐจฺจนา-
 สาลายํ สนนฺิปาเตหิตฺ๑ เอวํ ฆนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏฺิสฺสุตฺวา
 ขาวติกา ภิกขุ เวสาลี อุปนิสสาย วิหรนฺติ เต สพฺเพ อุฏฺฐจฺจนาสาลายํ สนนฺิปาเตตฺวา
 เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทฺโวจ สนนฺิปตีโต ฆนฺเต
 ภิกขุสงฺໄม ยสฺสทานิ ภควา กาลํ มณฺณตීติ๑

[๑๓๕๒]

อด โข ภควา เยน อุฏฺฐจฺจนาสาลา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต
 อาสเน นิสิตฺ๑ นิสชฺช โข ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ อัยปี โข ภิกขเว อานาปานสฺสตี-
 สติสมาธิ ภาวิตฺ พหุสฺสีกโต สนฺโต เจว ปณฺตีโต จ อเสจฺนโก จ สุโข จ วิหารโ
 อุปฺปนฺนูปฺปนฺเน จ ปาปกเก อกฺุสเล ชฺมฺเม จานโส อนฺตรธาเปติ วุปฺสเมติ๑

[๑๓๕๓]

เสยฺยถาปี ภิกขเว คิมฺหํ ปจฺฉิเม มาเส อุหตฺ รัชชลฺลํ ตเมนํ มหา
 อกาลเมໄม จานโส อนฺตรธาเปติ วุปฺสเมติ๑ เอวเมว โข ภิกขเว อานาปานสฺสตี-
 สติสมาธิ ภาวิตฺ พหุสฺสีกโต สนฺโต เจว ปณฺตีโต จ อเสจฺนโก จ สุโข จ วิหารโ
 อุปฺปนฺนูปฺปนฺเน จ ปาปกเก อกฺุสเล ชฺมฺเม จานโส อนฺตรธาเปติ วุปฺสเมติ๑

[๑๓๕๔]

กถํ ภาวิตฺ จ ภิกขเว อานาปานสฺสตีสมาธิ กถํ พหุสฺสีกโต สนฺโต เจว
 ปณฺตีโต จ อเสจฺนโก จ สุโข จ วิหารโ อุปฺปนฺนูปฺปนฺเน จ ปาปกเก อกฺุสเล
 ชฺมฺเม จานโส อนฺตรธาเปติ วุปฺสเมติ๑ อธิ ภิกขเว ภิกขุ อรณฺณคโต วา
 รุกฺขมฺูลคโต วา สฺุณฺณาคารคโต วา นิสิตฺติ ปลฺลนฺกํ อากฺุชิตฺวา อุจฺจํ กายํ ปณฺธิชฺช
 ปริมุจฺ สตี อุฏฺฐจฺเปตฺวา๑ โส สโตว อสฺสสตี สโต ปสฺสสตี๑ (วิตถารेतพฺพ)๑
 ปฏฺินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสตีสฺสามีติ ลิกฺขติ ปฏฺินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสตีสฺสามีติ ลิกฺขติ๑
 เอวํ ภาวิตฺ โข ภิกขเว อานาปานสฺสตีสมาธิ เอวํ พหุสฺสีกโต สนฺโต เจว ปณฺตีโต
 จ อเสจฺนโก จ สุโข จ วิหารโ อุปฺปนฺนูปฺปนฺเน จ ปาปกเก อกฺุสเล ชฺมฺเม จานโส
 อนฺตรธาเปติ วุปฺสเมตีติ๑

(๑๓๕๑)

พ. ดูกรอานนท์ ถ้าอย่างนั้น ภิกษุมีประมาณเท่าใด ที่อาศัยเมืองเวสาลีอยู่
 เองจึงให้ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดประชุมกันในอุปัฏฐานศาลา

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ยังภิกษุทั้งหมดที่อาศัยเมืองเวสาลีอยู่ ให้มาประชุมกันใน
 ปัฏฐานศาลา^๑ แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ประชุมกันแล้ว
 ขอพระผู้มีพระภาคจงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด.

(๑๓๕๒)

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลา แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้ว ตรัสเรียก
 ภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสตินี้แล อันภิกษุเจริญแล้ว
 กระทำให้มากแล้ว เป็นสภาพสงบ ประณีตชื่นใจ เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข และ
 ยังอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว ๆ ให้อันตรธานสงบไปโดยพลัน.

(๑๓๕๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนธูลีและละอองที่ฟุ้งขึ้นในเดือนท้ายฤดูร้อน
 ฝนใหญ่ในสมัยมิใช่กาล ย่อมยังธูลีและละอองนั้นให้อันตรธานสงบไปโดยพลัน ฉะนั้น
 สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นสภาพสงบ
 ประณีตชื่นใจ เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข และยังอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว ๆ
 ให้อันตรธานสงบไปโดยพลัน ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๓๕๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร
 กระทำให้มากแล้วอย่างไร เป็นสภาพสงบ... ให้อันตรธานสงบไปโดยพลัน? ภิกษุ
 ในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง
 ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเนียงกว่า
 เราจักพิจารณาเห็น โดยความสลละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็น
 โดยความสลละคืนหายใจเข้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ
 อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ เป็นสภาพสงบ... ให้อันตรธาน
 สงบไปโดยพลัน.

จบ สูตรที่ ๖

๑. อุปัฏฐานศาลา - ผู้รวบรวม

[๑๓๕๕]

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา กิมิตายํ วิหริติ เวพฺพเนฯ ตตฺร โข ภควา
 อายสฺมนุตํ กิมิลํ อามนฺเตสิ กถํ ภาวิตฺโต นฺุ โข กิมิล อานาปานสฺสตีสมาริ กถํ
 พหุสฺสีกโต มหปฺพลโ ไหติ มหานิสฺสตีฯ เหวํ วุตฺเต อายสฺมา กิมิลโ ตฺถเห อโหสิฯ

[๑๓๕๖]

ทฺติยมฺปิ โข ภควาฯ ตติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนุตํ กิมิลํ อามนฺเตสิ
 กถํ ภาวิตฺโต นฺุ โข กิมิล อานาปานสฺสตีสมาริ กถํ พหุสฺสีกโต มหปฺพลโ ไหติ
 มหานิสฺสตีฯ ตติยมฺปิ โข อายสฺมา กิมิลโ ตฺถเห อโหสิฯ

[๑๓๕๗]

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตุ เอตทโวจ เอตสฺส ภควา กาโล
 เอตสฺส สฺสคตฺ กาโล ยํ ภควา อานาปานสฺสตีสมาริ ภาเสยฺย ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ
 ธารสฺสนฺตตีติฯ เตนหานนฺท สฺสณฺหาสิ ธารุํ มนสิกรโหสิ ภาสิสฺสามิตีฯ เหวํ ภาเนติ
 โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสฺสตีฯ ภควา เอตทโวจ กถํ ภาวิตฺโต จ อานนฺท
 อานาปานสฺสตีสมาริ กถํ พหุสฺสีกโต มหปฺพลโ ไหติ มหานิสฺสตีฯ อิชานนฺท ภิกฺขุ
 อรณฺณคโต วา รุกฺขมฺมูลคโต วา สฺสณฺณการคโต วา นิสฺสิตติ ปฺลลงฺกํ อากฺขิตฺวา
 อุกฺขํ กายํ ปณฺิชาย ปริมุขํ สตี อุกฺกฺชเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสตี ฯเปฯ ปฏฺินิสฺสค-
 คานฺุปสฺสตี อสฺสตีสมาริ สิกฺขติ ปฏฺินิสฺสคคานฺุปสฺสตี ปสฺสตีสมาริ สิกฺขติฯ เหวํ
 ภาวิตฺโต โข อานนฺท อานาปานสฺสตีสมาริ เหวํ พหุสฺสีกโต มหปฺพลโ ไหติ มหานิสฺสตีฯ

[๑๓๕๘]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ทิฆมฺ วา อสฺสสนฺโต ทิฆมฺ อสฺสสามิตี ปชานาติ ทิฆมฺ
 วา ปสฺสสนฺโต ทิฆมฺ ปสฺสสามิตี ปชานาติฯ รสฺสํ วา อสฺสสนฺโต รสฺสํ อสฺสสามิตี

กิมิลสูตร

การเจริญอานาปานสติสมาธิ

(๑๓๕๕)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน ใกล้เมืองกมิลา ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสถาม ท่านพระกิมิละว่า

ดูกรกิมิละ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก?

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระกิมิละนั่งอยู่.

(๑๓๕๖)

แม้ครั้งที่สอง แม้ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาคก็ตรัสถามท่านกิมิละว่า

ดูกรกิมิละ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก?

ท่านพระกิมิละก็ยังไม่อยู่.

(๑๓๕๗)

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เป็นกาลสมควรที่พระองค์จะฟังตรัสสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ ข้าแต่พระสุคต เป็นกาลสมควรที่พระองค์จะฟังตรัสสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ ภิกษุทั้งหลายได้ฟังต่อพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรอานนท์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

ดูกรอานนท์ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า ฯลฯ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ดูกรอานนท์ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

(๑๓๕๘)

ดูกรอานนท์ สมัยใด ภิกษุเมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น

ปชานาติ รสฺสํ วา ปสฺสสนฺโต รสฺสํ ปสฺสสํมิตฺติ ปชานาติฯ สพฺพกายปฏฺฐิตฺเวทฺธิ
 อสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติ สพฺพกายปฏฺฐิตฺเวทฺธิ ปสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติฯ ปสฺสสมฺภยํ กายสงฺขารํ
 อสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติ ปสฺสสมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติฯ กายเ
 กายานุปสฺสึ อานนฺท ภิฺกขุ ตสฺมึ สมเย วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย
 โลเก อภิฺชฌาโทมนฺสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ กายณฺณตฺราหํ อานนฺท เอตํ วทามิ ยทฺธิทํ
 อสฺสาสฺปสฺสาสํฯ ตสฺมา ติหฺนนฺท กายเ กายานุปสฺสึ ภิฺกขุ ตสฺมึ สมเย วิหฺรติ
 อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิฺชฌาโทมนฺสฺสํฯ

[๑๓๕๙]

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิฺกขุ ปิตฺติปฏฺฐิตฺเวทฺธิ อสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติ ปิตฺติปฏฺฐิตฺเวทฺธิ
 ปสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติฯ สุขปฏฺฐิตฺเวทฺธิ อสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติ สุขปฏฺฐิตฺเวทฺธิ ปสฺสสฺส-
 สํมิตฺติ สิกฺขติฯ จิตฺตสงฺขารปฏฺฐิตฺเวทฺธิ อสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติ จิตฺตสงฺขารปฏฺฐิตฺเวทฺธิ
 ปสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติฯ ปสฺสสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติ ปสฺสสมฺภยํ
 จิตฺตสงฺขารํ ปสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติฯ เวทฺนาสุ เวทฺนानุปสฺสึ อานนฺท ภิฺกขุ ตสฺมึ
 สมเย วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิฺชฌาโทมนฺสฺสํฯ ตํ กิสฺส
 เหตุฯ เวทฺนาณฺณตฺราหํ อานนฺท เอตํ วทามิ ยทฺธิทํ อสฺสาสฺปสฺสาสํ^๑ สาธุกํ
 มนฺสิการํฯ ตสฺมา ติหฺนนฺท เวทฺนาสุ เวทฺนानุปสฺสึ ภิฺกขุ ตสฺมึ สมเย วิหฺรติ
 อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิฺชฌาโทมนฺสฺสํฯ

[๑๓๖๐]

ยสฺมึ สมเย อานนฺท ภิฺกขุ จิตฺตปฏฺฐิตฺเวทฺธิ อสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติ จิตฺตปฏฺฐิตฺเวทฺธิ
 ปสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติฯ อภิฺปปโมทຍံ จิตฺตํ ๗เปฯ สมาทหํ จิตฺตํฯ วิโมจยํ จิตฺตํ
 อสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติ วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสสฺสสํมิตฺติ สิกฺขติฯ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสึ
 อานนฺท ภิฺกขุ ตสฺมึ สมเย วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก
 อภิฺชฌาโทมนฺสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ นาทํ อานนฺท มุฏฺฐสฺสสฺส อสมฺปชานสฺส
 อานาปานสฺสสฺสสมาธิภาวนํ วทามิฯ ตสฺมา ติหฺนนฺท จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสึ ภิฺกขุ ตสฺมึ
 สมเย วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิฺชฌาโทมนฺสฺสํฯ

๑. ย. อสฺสาสฺปสฺสาสํฯ

เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้กงลม หายใจทั้งปวงหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้กงลมหายใจทั้งปวง หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวกายอันหนึ่งในบรรดากายทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๑๓๕๙)

ดูกรอานนท์ สมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้ปิตีหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้ปิตีหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้สุขหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้สุขหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขารหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับจิตสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับจิตสังขารหายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวเวทนาอันหนึ่งในบรรดาเวทนาทั้งหลาย ซึ่งได้แก่การกระทำไว้ในใจให้ดีซึ่งลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๑๓๖๐)

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า เราจักกำหนดรู้จิตหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักกำหนดรู้จิตหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักทำจิตให้บันเทิงหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักตั้งจิตมั่นหายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเปลื้องจิตหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเปลื้องจิตหายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเราไม่กล่าวซึ่งการเจริญสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ สำหรับผู้มีสติหลงไม่มีสัมปชัญญะ เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ สมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๖๑]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ อนิจฺจานุปฺสฺสี อสฺสทิสฺสามิตฺติ สิกฺขติ ฯเปฯ
 วิจารณ์านุปฺสฺสี นิโรธานุปฺสฺสี ปฏินิสฺสคฺคานุปฺสฺสี อสฺสทิสฺสามิตฺติ สิกฺขติ ปฏินิสฺสคฺคานุ-
 ปนุปฺสฺสี ปสฺสทิสฺสามิตฺติ สิกฺขติฯ ฌมเมสุ ฌมมานุปฺสฺสี อานนฺท ภิกฺขุ ตสฺมี
 สมเย วิหฺรติ อาตปฺปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ โส
 ยนฺตํ โหติ อภิขฺฌาโทมนสฺสํ ปหานํ ตมฺปญฺญา ย ทิสฺวา สาธุกํ อชฺฌนฺนเปกฺขิตา
 โหติฯ ตสฺมา ติหฺวานนฺท ฌมเมสุ ฌมมานุปฺสฺสี ภิกฺขุ ตสฺมี สมเย วิหฺรติ อาตปฺปี
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสํฯ

[๑๓๖๒]

เสยฺยถาปิ อานนฺท จาตุมฺมหาปเถ^๑ มหา ปัสฺสุปฺปญฺโซ ปฺรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย
 อากฺขณฺเอยฺย สกฺกํ วา รโถ วา อุปฺहनฺเตว ตํ ปัสฺสุปฺปญฺสํฯ ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย
 อากฺขณฺเอยฺยฯ อุตฺตราย เจปิ ทิสาย อากฺขณฺเอยฺยฯ ทกฺขณฺเอยฺย เจปิ ทิสาย อากฺขณฺเอยฺย
 สกฺกํ วา รโถ วา อุปฺहनฺเตว ตํ ปัสฺสุปฺปญฺสํฯ เอวเมว โข อานนฺท ภิกฺขุ กาย
 กายานุปฺสฺสี วิหฺรนฺโตปิ อุปฺहनฺเตว ปาปเก อกฺุสฺเส ฌมเมฯ เวทนาสุ จิตฺเต ฌมเมสุ
 ฌมมานุปฺสฺสี วิหฺรนฺโตปิ อุปฺहनฺเตว ปาปเก อกฺุสฺเส ฌมเมติฯ

เอกธมฺมวคฺโค ปจฺโมฯ

ตสฺสุทฺถานํ

เอกธมฺโม จ โโพชฺฌนฺโค	สุทฺธิกํ ^๒ จ เทว ผลา
อริญฺโজ กปฺปิโน ทิปโป	เวสาลี กิมิเลน จาติฯ

๑. ม. ย. จตุมหาปเถฯ

๒. ย. สุทฺถกญฺจฯ

[๑๓๖๑]

ดูกรอานนท์ สมัยใด ภิกษุยอมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนดหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสลесิ้นหายใจออก ย่อมสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสลесิ้นหายใจเข้า สมัยนั้น ภิกษุยอมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ เธอเห็นการละอภิชฌาและโทมนัสนั้นด้วยปัญญา จึงวางเฉยเสียได้ เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ สมัยนั้น ภิกษุยอมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๖๒]

ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนมิกองดินใหญ่อยู่ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง ถ้าเกวียนหรือรถผ่านมาในทิศบูรพา ก็ย่อมกระทบกองดินนั้น ถ้าผ่านมาในทิศปัจฉิม ทิศอุดร ทิศทักษิณ ก็ย่อมกระทบกองดินนั้นเหมือนกัน ฉนั้นใด ภิกษุก็ฉนั้นเหมือนกัน เมื่อพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ ย่อมจะกำจัดอกุศลธรรมอันลามกนั้นเสียได้.

จบ เอกธรรมวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอกธรรมสูตร	๒. โภชณกสูตร
๓. สุททิกสูตร	๔. ผลสูตรที่ ๑
๕. ผลสูตรที่ ๒	๖. อริฏฐสูตร
๗. กัปปีนสูตร	๘. ทิปสูตร
๙. เวสาลีสูตร	๑๐. กิมิลสูตร

ทุตियวคฺโค ทุตियो

[๑๓๖๓]

เอกํ สมยํ ภควา อิจฺฉานนฺคเล วิหริติ อิจฺฉานนฺคลวณฺสณฺฑ๑๑ ตตฺร โข
ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ อิจฺฉามหํ ภิกฺขเว เตมาสํ ปฏิสลฺลียิตฺ๑ นมฺหิ เกนจิ
อุปสงฺกมิตพฺโพ อณฺเฑตฺร เอเกน ปิณฺฑปาทนีนหารเกนาติ๑ เอวํ ภาณฺเตติ โข เต
ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสสฺตฺวา นาสฺสุธ โกจิ ภควนฺตํ อุปสงฺกมตี อณฺเฑตฺร เอเกน
ปิณฺฑปาทนีนหารเกน๑

[๑๓๖๔]

อด โข ภควา ตสฺส เตมาสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิจิโต ภิกฺขุ
อามนฺเตสิ สเจ โว ภิกฺขเว อณฺเฑตฺตติยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ กตเมนาวุโส
วิหารเณ สมโณ โคตโม วสฺสาวาสํ พหุลํ วิหาสีติ๑ เอวํ ปุจฺจา ตฺเมห ภิกฺขเว
เตสํ อณฺเฑตฺตติยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากรเยยฺยาถ อานาปานสฺสติสมาธินา โข
อาวุโส ภควา วสฺสาวาสํ พหุลํ วิหาสีติ๑

[๑๓๖๕]

อิธามํ ภิกฺขเว สโต อสฺสสามิ สโต ปสฺสสามิ ทิฆมํ วา อสฺสสนฺโต ทิฆมํ
อสฺสสามีติ ปชานามิ ทิฆมํ วา ปสฺสสนฺโต ทิฆมํ ปสฺสสามีติ ปชานามิ๑ รสฺสํ วา
อสฺสสนฺโต รสฺสํ อสฺสสามีติ ปชานามิ รสฺสํ วา ปสฺสสนฺโต รสฺสํ ปสฺสสามีติ
ปชานามิ๑ สพฺพกายปฏิสฺสเวทึ อสฺสสฺสสามีติ ปชานามิ [วิตถาโร]๑ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี
อสฺสสฺสสามีติ ปชานามิ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสฺสสามีติ ปชานามิ๑

[๑๓๖๖]

ยถฺหิ ตํ ภิกฺขเว สมฺมา วทฺมานโน วเทยฺย อริยวิหาโร อิติปิ พุรฺหมวิหาโร
อิติปิ ตถาคตวิหาโร อิติปิ อานาปานสฺสติสมาธี สมฺมา วทฺมานโน วเทยฺย อริยวิหาโร
อิติปิ พุรฺหมวิหาโร อิติปิ ตถาคตวิหาโร อิติปิ๑ เข เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ เสกฺขา
อปฺปตฺตมานสา อนฺนตฺตรํ โยคกฺเขมํ ปตฺถยมาณา วิหรนฺติ เตสํ อานาปานสฺสติสมาธิ
ภาวิทํ พหุสฺสีกโต อาสวานํ ขยาย ลํวตฺตติ๑

ทุตติยวรรคที่ ๒

อิจฉานังคสูตร

ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะ

[๑๓๖๓]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพรศณห์ชื่ออิจฉานังคละ ใกล้อิจฉานังคนคร ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักสามเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรรูปเดียว

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใครๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรรูปเดียว.

[๑๓๖๔]

ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้น โดยล่วงสามเดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกจะพึงถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมอยู่จำพรรษาด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก เธอทั้งหลาย ถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงตอบพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอยู่จำพรรษาด้วยสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติมาก.

[๑๓๖๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรามีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น หรือเมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมรู้ชัดว่า เราจักกำหนดรู้กองลมหายใจทั้งปวงหายใจออก... ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดย ความสละคืนหายใจออก ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า.

[๑๓๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็น เครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้างดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ ของพระตถาคตบ้าง ภิกษุเหล่าใดเป็นเสขะยังไม่บรรลุนิพพาน ย่อมปรารถนาความเกษม จากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ.

[๑๓๖๗]

เย จ โข เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหันโต จีณาสวา วุสิตวานฺโต กตกรณียา
โธหิตถารา อนุปฺปตฺตสทตฺถา ปริกฺขิณภวสญฺโฆชฺณา สมฺมทณฺณา วิมุตฺตา เตสํ
อานาปานสฺสติสมาธิ ภาวิโต พหุลิกโต ทิฏฺฐจรมฺมสุขวิหาราย เจว สํวตฺตติ
สฺสติสมฺปชฌณาย จฯ

[๑๓๖๘]

ยถฺหิ ตํ ภิกฺขเว สมฺมา วทฺมานโน วเทยฺย อริยวิหาโร อิติปิ พุรฺหมวิหารो
อิติปิ ตถาคตวิหาโร อิติปิ อานาปานสฺสติสมาธิ สมฺมา วทฺมานโน วเทยฺย อริยวิหาโร
อิติปิ พุรฺหมวิหารो อิติปิ ตถาคตวิหาโร อิติปิติฯ

[๑๓๖๙]

เอกํ สมฺมํ आयสฺมา โลมสํกัภโย^๑ สกฺเกสุ วิหฺรติ กปิลวตฺตสุมี นิโครธารา
เมฯ อถ โข มหฺนานิ สกฺโก เยนายสฺมา โลมสํกัภโย เตนฺอุปสงฺกมิ อฺุปสงฺกมิตฺวา
อายสฺมนฺตํ โลมสํกัภยํ อภิวาทฺเตวฺวา เอกมฺนฺตํ นิสีทึฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข
มหฺนานิ สกฺโก आयสฺมนฺตํ โลมสํกัภยํ เอตทโวจ เสว นฺ โข ฆนฺเต เสกฺโข
วิหาโร โส ตถาคตวิหาโรฯ อูทาทฺหุ อญฺโฬ^๒ เสกฺโข วิหาโร อญฺโฬ ตถาคตวิหาโรติฯ
น โข อาวุโส มหฺนานิ เสว เสกฺโข วิหาโร โส ตถาคตวิหาโรฯ อญฺโฬ โข
อาวุโส มหฺนานิ เสกฺโข วิหาโร อญฺโฬ ตถาคตวิหาโรฯ

๑. ย. โลมสวฺจฺสีโสฯ เวมฺปฺริฯ

๒. ม. อญฺโฬวฯ

[๑๓๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตจีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้วโดยลำดับ สิ้นสังโยชน์เครื่องนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ สมาธิอันสัมปยุตด้วย อานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ.

[๑๓๖๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุต ด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง.

จบ สูตรที่ ๑

โลมสกังภิกษุสูตร

วิหารธรรมของพระเสาะ ต่างกับของพระพุทธรองศ์

[๑๓๖๙]

สมัยหนึ่ง ท่านพระโลมสกังภิกษุอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้เมืองกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เจ้าสากยะพระนามว่า มหานาม เสด็จเข้าไปหาท่านพระโลมสกังภิกษุถึงที่อยู่ ถวายนมัสการแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสตินั้น เป็นวิหารธรรมของพระเสาะ เป็นวิหารธรรมของพระตถาคต หรือว่าวิหารธรรมของพระเสาะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง ท่านพระโลมสกังภิกษุถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสตินั้นแล เป็นวิหารธรรมของพระเสาะ เป็นวิหารธรรมของพระตถาคต หามิได้ วิหารธรรมของพระเสาะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง.

[๑๓๗๐]

เย เต อาวุโส มหานาม ภิกขุ เสกขา อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ
 ปตฺถยมาณา วิหรนฺติ เต ปฺลจ นีวรณฺ ปหาย วิหรนฺติฯ กตเม ปฺลจฯ กามจ-
 ฉนฺทนีวรณฺ ปหาย วิหรนฺติ พฺยาปาทนีวรณฺ ฯเปฯ ถีนมิทฺธนีวรณฺ อุทฺทจฺจกุกฺกุจ-
 จนีวรณฺ วิจิกิจฺฉานีวรณฺ ปหาย วิหรนฺติฯ เย^๑ เต อาวุโส มหานาม ภิกขุ เสกขา
 อปฺปตฺตมานสา อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ ปตฺถยมาณา วิหรนฺติ เต อิเม ปฺลจ นีวรณฺ
 ปหาย วิหรนฺติฯ

[๑๓๗๑]

เย จ โข เต อาวุโส มหานาม ภิกขุ อรหฺนฺโต จีณาสวา วุสิตวนฺโต
 กตกรณฺีเยา โอิหิตถารา อนุปฺปตฺตสทฺตถา ปริกฺขินฺทวสฺสโยชฺณา สมฺมทถฺยธา
 วิมฺุตฺตา เตสํ ปฺลจ นีวรณฺ ปหีนฺตา อุจฺฉินฺนฺมฺลฺลา ตาลาวตฺถกฺกตา อนภาวงฺกตา
 आयตี อนุปฺปาทฺธมฺมาฯ กตเม ปฺลจฯ กามจฺฉนฺทนีวรณฺ ปหีนฺติ อุจฺฉินฺนฺมฺลฺ
 ตาลาวตฺถกฺกํ อนภาวงฺกํ आयตี อนุปฺปาทฺธมฺมํ พฺยาปาทนีวรณฺ ปหีนฺติ ฯเปฯ
 ถีนมิทฺธนีวรณฺ อุทฺทจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณฺ วิจิกิจฺฉานีวรณฺ ปหีนฺติ อุจฺฉินฺนฺมฺลฺ
 ตาลาวตฺถกฺกํ อนภาวงฺกํ आयตี อนุปฺปาทฺธมฺมํฯ เย เต อาวุโส มหานาม
 ภิกขุ อรหฺนฺโต จีณาสวา วุสิตวนฺโต กตกรณฺีเยา โอิหิตถารา อนุปฺปตฺตสทฺตถา
 ปริกฺขินฺทวสฺสโยชฺณา สมฺมทถฺยธา วิมฺุตฺตา เตสํ อิเม ปฺลจ นีวรณฺ อุจฺฉินฺนฺมฺลฺลา
 ตาลาวตฺถกฺกตา อนภาวงฺกตา आयตี อนุปฺปาทฺธมฺมาฯ

[๑๓๗๒]

ตทมิณาเปตฺติ^๒ อาวุโส มหานาม ปรียาเยน เวทิตพฺพํ ยถา อญฺโฆ จ
 เสกฺโข วิหาโร อญฺโฆ ตถาคตวิหาโรฯ

[๑๓๗๓]

เอกมิตฺถํ อาวุโส มหานาม สมฺยํ ภควา อิจฺฉานนฺทเล วิหรติ อิจฺฉานนฺทล-
 วนสฺสนฺทฯ ตตฺตร โข อาวุโส [๓] ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ อิจฺฉามํหํ ภิกฺขเว เตมาสิ
 ปฏฺฐิสฺสฺสึยฺตีตุํ นมฺหิ เกนจิ อุปฺสงฺกมิตพฺโพ อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนิหารเกนาติฯ
 เอวํ ภนฺเตติ โข อาวุโส [๔] เต ภิกขุ ภควโต ปฏฺฐิสฺสฺสฺวา นาสฺสุชฺช โภจิ ภควนฺตํ
 อุปฺสงฺกมตี อญฺญตฺร เอเกน ปิณฺฑปาตนิหารเกนฯ

๑. ม. เยปิฯ

๒. ไป. ตทมิณาเปตฺติฯ

๓. ม. ยฺ. มหานามฯ

๔. ม. ยฺ. มหานามฯ

[๑๓๗๐]

ดูกรมหาบพิตร ภิกษุเหล่าใดเป็นเสาะะ ยังไม่บรรลอรหัตผล ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ ภิกษุเหล่านั้นย่อมละนิวรรณ์ ๕ นิวรรณ์ ๕ เป็นไฉน? คือ กามฉันทนิวรรณ์ พยาบาทนิวรรณ์ ถีนมิทธนิวรรณ์ อุทธัจจกุกกุจจนิวรรณ์ วิจิกิจฉานนิวรรณ์ ภิกษุเหล่าใดเป็นเสาะะ ยังไม่บรรลอรหัตผล ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ ภิกษุเหล่านั้นย่อมละนิวรรณ์ ๕ เหล่านี้.

[๑๓๗๑]

ดูกรมหาบพิตร ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตจีณาสพอยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว ปลงภาระแล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้ว ลั่นสังโยชน์เครื่องนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ นิวรรณ์ ๕ อันภิกษุเหล่านั้นละได้แล้ว ถอนรากเสียแล้ว กระทำไมให้มีที่ตั้งจุดตาลยอดด้วน กระทำไมให้มี มีอันเกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา นิวรรณ์ ๕ เป็นไฉน? คือ กามฉันทนิวรรณ์ พยาบาทนิวรรณ์ ถีนมิทธนิวรรณ์ อุทธัจจกุกกุจจนิวรรณ์ วิจิกิจฉานนิวรรณ์^๑ ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตจีณาสพ... หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ นิวรรณ์ ๕ เหล่านี้ อันภิกษุเหล่านั้นละได้แล้ว ถอนรากเสียแล้ว กระทำไมให้มีที่ตั้งจุดตาลยอดด้วน กระทำไมให้มี มีอันไม่เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา.

[๑๓๗๒]

ดูกรมหาบพิตร พระองค์พึงทราบข้อนี้ โดยปริยายที่วิหารธรรมของพระเสาะะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง.

[๑๓๗๓]

ดูกรมหาบพิตร สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพธสมณท์ ชื่ออิจฉานังคละ ใกล้อิจฉานังคละ ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้ว ตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราปรารถนาจะหลีกเร้นอยู่สักสามเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้ามาหาเรา เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว ใครๆ ไม่เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตรูปเดียว.

๑. วิจิกิจฉานนิวรรณ์ -ผู้รวบรวม

[๑๓๗๔]

อด โข อาวุโส ภควา ตสฺส เตมาสสฺส อจฺจเยน ปฏิสลฺลانا วุฏฺฐิจิโต
 ภิกฺขุ อามนฺเตสึ สเจ โว ภิกฺขเว อณฺณตติยา ปรีพฺพชกา เอวํ ปุจฺเจยฺยํ
 กตเมนาวุโส วิหารเณ สมโณ โคตโม วสฺสวาลํ พหุลํ วิหาสีตึฯ เอวํ ปุฏฺฐา ตุมฺเห
 ภิกฺขเว เตสํ อณฺณตติยานํ ปรีพฺพชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ อานาปานสฺสตีสมานินา
 โข อาวุโส ภควา วสฺสวาลํ พหุลํ วิหาสีตึฯ

[๑๓๗๕]

อิธํ ภิกฺขเว สโต อสฺสสามิ สโต ปสฺสสามิ ทิฆํ วา อสฺสสนฺโต ทิฆํ
 อสฺสสามีติ ปชานามิ ทิฆํ วา ปสฺสสนฺโต ทิฆํ ปสฺสสามีติ ปชานามิ (วิตถารตพฺพ)ฯ
 ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสตีสฺสามีติ ปชานามิ ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสตีสฺสามีติ
 ปชานามิฯ

[๑๓๗๖]

ยถฺหิ ตํ ภิกฺขเว สมฺมา วทฺมานโน วเทยฺย อริยวิหาโร อิติปิ พุรฺหมวิหาโร
 อิติปิ ตถาคตวิหาโร อิติปิ อานาปานสฺสตี สมานี สมฺมา วทฺมานโน วเทยฺย
 อริยวิหาโร อิติปิ พุรฺหมวิหาโร อิติปิ ตถาคตวิหาโร อิติปิฯ เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 เสกฺขา อปฺปตฺตมานสา อนฺุตฺตรํ โยคกฺขมํ ปตฺถยฺมานา วิหรนฺติ เตสํ อานาปานสฺสตี-
 สมานี ภาวิทฺโต พหุลีกโต อาสวานํ ขยฺยา สํวตฺตติฯ

[๑๓๗๗]

เย จ โข เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหนฺโต จีณาสวา วุสิตวานฺโต กตกรณียา
 โอหิตถารา อนฺูปตฺตสทฺตถา ปริกฺขีณภวสฺสโยชฺนา สมฺมทณฺณา วิมฺุตฺตา เตสํ
 อานาปานสฺสตีสมานี ภาวิทฺโต พหุลีกโต ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สุขวิหาราย เจว สํวตฺตติ
 สตีสมฺปชฺฌนฺนํ จฯ

[๑๓๗๔]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้นโดยล่วงสามเดือนนั้นแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียถีย์^๑ ปริพาชกจะฟังถามเธอทั้งหลายอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระสมณโคดมอยู่จำพรรษาด้วยวิหารธรรมข้อไหนมาก? เธอทั้งหลาย ถูกลถามอย่างนี้แล้ว ฟังตอบพวกอัญญเดียถีย์^๒ ปริพาชกนั้นอย่างนี้ว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอยู่จำพรรษาอยู่ด้วยสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติมาก.

[๑๓๗๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรามีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมรู้ชัดว่า เราจักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า.

[๑๓๗๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ ฟังกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ดังนี้ ฟังกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง ภิกษุเหล่าใดเป็นเสาะ ยังไม่บรรลอรหัตผล ย่อมปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ?

[๑๓๗๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเหล่าใดเป็นพระอรหันตจีณาสพออยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระแล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว ลึนสังโยชน์เครื่องนำไปสู่ภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเหล่านั้นเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ.

๑. อัญญเดียถีย์ -ผู้รวบรวม

๒. อัญญเดียถีย์ -ผู้รวบรวม

[๑๓๗๘]

ยถหิ ตํ ภิกขเว สมนฺมา วทมาโน วเทยฺย อริยวิหาโร อิติปิ พุรหฺมวิหาโร
 อิติปิ ตถาคตวิหาโร อิติปิ อานาปานสฺสตีสมาริํ สมนฺมา วทมาโน วเทยฺย อริยวิหาโร
 อิติปิ พุรหฺมวิหาโร อิติปิ ตถาคตวิหาโร อิติปิติฯ

[๑๓๗๙]

อิมินา โข เอตํ อาวุโส มหานาม ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา อญฺโณ จ^๑
 เสกฺโข วิหาโร อญฺโณ ตถาคตวิหาโรติฯ

[๑๓๘๐]

สาวตฺถิยฺฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
 ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท
 ภควนฺตํ เอตทวโจ อตฺถิ นฺุ โข ภนฺเต เอกธฺมโม ภาวิตฺโต พหุสฺสีกโต จตฺตารโ
 ธฺมเม ปริปฺปูเรติ จตฺตารโ ธฺมมา ภาวิตา พหุสฺสีกตา สตฺต ธฺมเม ปริปฺปูเรนฺติ สตฺต
 ธฺมมา ภาวิตา พหุสฺสีกตา เทว ธฺมเม ปริปฺปูเรนฺตีติฯ อตฺถิ โข อานนฺท เอกธฺมโม
 ภาวิตฺโต พหุสฺสีกโต จตฺตารโ ธฺมเม ปริปฺปูเรติ จตฺตารโ ธฺมมา ภาวิตา พหุสฺสีกตา
 สตฺต ธฺมเม ปริปฺปูเรนฺติ สตฺต ธฺมมา ภาวิตา พหุสฺสีกตา เทว ธฺมเม ปริปฺปูเรนฺตีติฯ

[๑๓๘๑]

กตโม ปน ภนฺเต เอกธฺมโม ภาวิตฺโต พหุสฺสีกโต จตฺตารโ ธฺมเม ปริปฺปูเรติ
 จตฺตารโ ธฺมมา ภาวิตา พหุสฺสีกตา สตฺต ธฺมเม ปริปฺปูเรนฺติ สตฺต ธฺมมา ภาวิตา
 พหุสฺสีกตา เทว ธฺมเม ปริปฺปูเรนฺตีติฯ อานาปานสฺสตีสมาริํ โข อานนฺท เอกธฺมโม
 ภาวิตฺโต พหุสฺสีกโต จตฺตารโ สติปฺภฺจฺจเน ปริปฺปูเรติ จตฺตารโ สติปฺภฺจฺจนา ภาวิตา
 พหุสฺสีกตา สตฺต โพชฺฌนฺเก ปริปฺปูเรนฺติ สตฺต โพชฺฌนฺกา ภาวิตา พหุสฺสีกตา
 วิชฺชาวิมฺุตฺตี ปริปฺปูเรนฺติฯ

[๑๓๗๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเมื่อจะกล่าวถึงสิ่งใดโดยชอบ พึงกล่าวถึงสิ่งนั้นว่า
 ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็น
 เครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้างดังนี้ พึงกล่าวถึงสมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติว่า
 ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยะบ้าง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมบ้าง ธรรมเป็น
 เครื่องอยู่ของพระตถาคตบ้าง.

[๑๓๗๙]

ดูกรมหาบพิตร พระองค์พึงทราบข้อนี้ โดยปริยายที่วิหารธรรมของพระเสขะอย่างหนึ่ง ของพระตถาคตอย่างหนึ่ง.

จบ สูตรที่ ๒

อานันทสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัญหาของพระอานนท์

[๑๓๘๐]

พระนครสาวดี. ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว
 นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
 ย่อมยังธรรม ๔ ขอให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๗ ขอให้บริบูรณ์ ธรรม ๗ ข้อ
 อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ขอให้บริบูรณ์ มีอยู่หรือหนอ? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
 มีอยู่ อานนท์.

[๑๓๘๑]

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ขอให้บริบูรณ์
 ธรรม ๔ ขอให้บริบูรณ์^๑ ธรรม ๔ ข้อ... ธรรม ๗ ข้อ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ขอให้บริบูรณ์เป็นไฉน?
 พ. ดูกรอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ
 อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัญญา ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัญญา ๔
 อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗
 อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

๑. ข้อสังเกต : ประโยค "ธรรม ๔ ขอให้บริบูรณ์" เกินมา ๑ ประโยค -ผู้รวบรวม

[๑๓๘๒]

กถั ภาวิโต จ^๑ อานนท อานาปานสุตติสมาธิ กถั พหุสิกโต จตุตตารโ
 สติปัญญาเน ปริปุเรติฯ อิชานนท ภิกขุ อรณณคโต วา รุกขมุลคโต วา สุณณา-
 การคโต วา นิสีหติ ปลลงกั อากุชิตวา อุกุ กายั ปณิชาย ปริมุขั สตี อูปัญจเปตวาฯ
 โส สโตว อสสสตี สโต ปสสสตี ที่งั วา อสสสนโต ที่งั อสสสามีติ ปชานาติ
 ที่งั วา ปสสสนโต ที่งั ปสสสามีติ ปชานาติ (วิตถาเรตพพ)^๑ฯ ปญฺินิสฺสคฺคานุปสฺสี
 อสฺสตีสฺสามีติ สิกฺขติ ปญฺินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสตีสฺสามีติ สิกฺขติฯ ยสฺมี สมเย
 อานนท ภิกขุ ที่งั วา อสฺสสนโต ที่งั อสฺสสามีติ ปชานาติ ที่งั วา ปสฺสสนโต
 ที่งั ปสฺสสามีติ ปชานาติฯ รสฺสั วา ฯเปฯ ปสฺสมภยั กายสงฺขารั อสฺสตีสฺสามีติ
 สิกฺขติ ปสฺสมภยั กายสงฺขารั ปสฺสตีสฺสามีติ สิกฺขติฯ กายเ กายานุปสฺสี อานนท
 ภิกขุ ตสฺมี สมเย วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสัฯ
 ตั กิสฺส เหตุฯ กายณฺณตฺราหิ อานนท เอตํ วทามิ ยทิทิ อสฺสาสปฺปสฺสาสัฯ
 ตสฺมา ติหฺานนท กายเ กายานุปสฺสี ภิกขุ ตสฺมี สมเย วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน
 สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสัฯ

[๑๓๘๓]

ยสฺมี สมเย อานนท ภิกขุ ปิตฺติปฏิสฺสเวทึ อสฺสตีสฺสามีติ สิกฺขติฯ สุขปฏิสฺสเวทึฯ
 จิตฺตสงฺขารปฏิสฺสเวทึฯ ปสฺสมภยั จิตฺตสงฺขารั อสฺสตีสฺสามีติ สิกฺขติ ปสฺสมภยั
 จิตฺตสงฺขารั ปสฺสตีสฺสามีติ สิกฺขติฯ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี อานนท ภิกขุ ตสฺมี สมเย
 วิหฺรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสัฯ ตั กิสฺส เหตุฯ
 เวทนาณฺณตฺราหิ อานนท เอตํ วทามิ ยทิทิ อสฺสาสปฺปสฺสาสานั สาธุกั มนสิการัฯ
 ตสฺมา ติหฺานนท เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี ภิกขุ ตสฺมี สมเย วิหฺรติ อาตาปี
 สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิขฺฌาโทมนสฺสัฯ

[๑๓๘๔]

ยสฺมี สมเย อานนท ภิกขุ จิตฺตปฏิสฺสเวทึ อสฺสตีสฺสามีติ สิกฺขติ จิตฺต-
 ปฏิสฺสเวทึ ปสฺสตีสฺสามีติ สิกฺขติฯ อภิปปโมทยั จิตฺตํ อสฺสตีสฺสามีติ สิกฺขติฯ
 สมาทหิ จิตฺตํฯ วิโมจยั จิตฺตํ อสฺสตีสฺสามีติ สิกฺขติ วิโมจยั จิตฺตํ ปสฺสตีสฺสามีติ

[๑๓๘๒]

ดูกรอานนท์ ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำใ้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสติปัญญา ๔ ให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ที่เรือนว่างก็ดี นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เขมมีสติหายใจออก มีสติหายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมรู้ชัดว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ในสมัยใด ภิกษุเมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น หรือเมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น ย่อมสำเนียงกว่า จักระงับกายสังขารหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักระงับกายสังขารหายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวกายอันหนึ่งในบรรดากายทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๓]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้ปฏิบัติ หายใจออก หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้สุขหายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้จิตสังขารหายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักระงับจิตสังขารหายใจออก... หายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเรากล่าวเวทนาอันหนึ่งในบรรดาเวทนาทั้งหลาย ซึ่งได้แก่การกระทำไว้ในใจให้ดีซึ่งลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

[๑๓๘๔]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า จักเป็นผู้กำหนดรู้จิตหายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักทำจิตให้บันเทิงหายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักตั้งจิตมั่นหายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักเปลื้องจิต

สิกขติฯ จิตเต จิตตานุปัสสี อานนท ภิกขุ ตสมึ สมเย วิหริ อาตาปี
 สมปชาโน สติมา วินะย โลก อภิขณาโทมนสฺสํฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ นาหํ อานนท
 มุจฺจสฺสตีสฺส อสมปชานสฺส อานาปานสฺสตีสมาธิภาวนํ วทามิฯ ตสฺมา ติหानนท
 จิตเต จิตตานุปัสสี ภิกขุ ตสมึ สมเย วิหริ อาตาปี สมปชาโน สติมา วินะย
 โลก อภิขณาโทมนสฺสํฯ

(๑๓๘๕)

ยสมึ สมเย อานนท ภิกขุ อนิจฺจานุปัสสี ๗เปฯ วิราคานุปัสสีฯ นิโรธานุปัสสีฯ
 ปฏินิสสัคคานุปัสสี อสฺสตีสฺสามีติ สิกขติ ปฏินิสสัคคานุปัสสี ปสฺสตีส-
 สามีติ สิกขติฯ ฌมเมสุ ฌมมานุปัสสี อานนท ภิกขุ ตสมึ สมเย วิหริ
 อาตาปี สมปชาโน สติมา วินะย โลก อภิขณาโทมนสฺสํฯ [๑] โส ยนฺตํ โหติ
 อภิขณาโทมนสฺसानํ ปหानํ ตํ ปญฺญา ยทิสฺวา สาธุกํ อชฺฌเปกฺกจิตฺตา โหติฯ
 ตสฺมา ติหานนท ฌมเมสุ ฌมมานุปัสสี ภิกขุ ตสมึ สมเย วิหริ อาตาปี
 สมปชาโน สติมา วินะย โลก อภิขณาโทมนสฺสํฯ

(๑๓๘๖)

เอวํ ภาวิตฺโต โข อานนท อานาปานสฺสตีสมาธิ เอวํ พหุสฺสีกโต จตฺตารโ
 สตีปฏฺฐาเน ปริปุเรติฯ

(๑๓๘๗)

กถํ ภาวิตฺตา จานนท จตฺตารโ สตีปฏฺฐาเน กถํ พหุสฺสีกตา สตฺต โพชฺฌนฺเก
 ปริปุเรเนติฯ ยสมึ สมเย อานนท ภิกขุ กายะ กายานุปัสสี วิหริ อูปฏฺฐิตสฺส^๒
 ตสมึ สมเย [๓] สติ โหติ อสมมุจฺจา^๔ฯ ยสมึ สมเย อานนท ภิกขุโน อูปฏฺฐิตา
 สติ โหติ อสมมุจฺจา สติสมโพชฺฌนฺโก ตสมึ สมเย ภิกขุโน อารทฺโธ โหติ
 สติสมโพชฺฌนฺกํ ตสมึ สมเย [๕] ภิกขุ ภาวะติ สติสมโพชฺฌนฺโก ตสมึ สมเย
 ภิกขุโน ภาวานาปริปุรี กจฺจติฯ โส ตถา สโต วิหรนฺโต ตํ ฌมํ ปญฺญา ปวิจฺจติ
 ปวิจฺจติ ปริวิมฺสมายชฺชติฯ

๑. ไป. ตํ กิสฺส เหตุฯ

๒. ม. อูปฏฺฐิตาสฺสฯ เวมฺปริปิฯ ย. อูปฏฺฐิตสฺสตีฯ

๓. ม. ภิกขุโนฯ ย. อานนท ภิกขุโนฯ

๔. ไป. อปมฺจฺจาฯ เวมฺปริปิฯ

๕. ย. อานนทฯ

หายใจออก... หายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเราไม่กล่าวซึ่งการเจริญสมาธิ อันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ สำหรับผู้มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๑๓๘๕)

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงหายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความคลายกำหนด หายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความดับหายใจออก... หายใจเข้า ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสลละกินหายใจออก... หายใจเข้า ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ เธอเห็นการละอภิชฌาและโทมนัสนั้น ด้วยปัญญา จึงวางเฉยเสียได้เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๑๓๘๖)

ดูกรอานนท์ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์.

(๑๓๘๗)

ดูกรอานนท์ ก็สติปัฏฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์? ในสมัยใด ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ในสมัยนั้น สติของเธอย่อมตั้งมั่น ไม่หลงลืม ในสมัยใด สติของภิกษุตั้งมั่น ไม่หลงลืม ในสมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว ภิกษุย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ ในสมัยนั้น เธอมีสติอยู่อย่างนั้น ย่อมค้นคว้าพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา.

[๑๓๘๘]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ตถา สโต วิหรนฺโต ตํ ชมฺมํ ปญฺญา ย ปวิจฺจติ
 ปวิจฺจติ ปรีวํสมาปชฺชติ ชมฺมวិจยสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโ
 โหติ ชมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺกํ ตสฺมี สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ ชมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี
 สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺจติฯ ตสฺส ตํ ชมฺมํ ปญฺญา ย ปวิจฺจโต ปวิจฺจโต
 ปรีวํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสฺลฺลีนํฯ

[๑๓๘๙]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน ตํ ชมฺมํ ปญฺญา ย ปวิจฺจโต ปวิจฺจโต
 ปรีวํสมาปชฺชโต อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสฺลฺลีนํ วิริยสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน
 อารทฺโ โหติ วิริยสมฺโพชฺฌงฺกํ ตสฺมี สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ วิริยสมฺโพชฺฌงฺโก
 ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺจติฯ อารทฺธวิริยสฺส อูปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิตฺตาฯ

[๑๓๙๐]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน อารทฺธวิริยสฺส อูปฺปชฺชติ ปีติ นิรามิตฺตา
 ปีติสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโ โหติ ปีติสมฺโพชฺฌงฺกํ ตสฺมี
 สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ ปีติสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี
 คจฺจติฯ ปีติมนสฺส กาโยปี ปสฺสมฺภติ จิตฺตมฺปิ ปสฺสมฺภติฯ

[๑๓๙๑]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน ปีติมนสฺส กาโยปี ปสฺสมฺภติ จิตฺตมฺปิ
 ปสฺสมฺภติ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโ โหติ ปสฺสทฺธิ-
 สมฺโพชฺฌงฺกํ ตสฺมี สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย
 ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺจติฯ ปสฺสทฺธกายนสฺส สฺสฺชินฺ จิตฺตํ สมာธิยติฯ

[๑๓๙๒]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน ปสฺสทฺธกายนสฺส สฺสฺชินฺ จิตฺตํ สมာธิยติ สมာธิ-
 สมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโ โหติ สมာธิสมฺโพชฺฌงฺกํ ตสฺมี สมเย
 ภิกฺขุ ภาเวติ สมာธิสมฺโพชฺฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี คจฺจติฯ โส
 ตถา สมာหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌเปกฺกจิตฺตา โหติฯ

[๑๓๘๘]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุมีสติอยู่อย่างนั้น ย่อมคั่นคว้าพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา ในสมัยนั้น ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ในสมัยนั้น ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ เมื่อเธอคั่นคว้าพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา เป็นอันชื่อว่า ปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน.

[๑๓๘๙]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด เมื่อภิกษุคั่นคว้าพิจารณาสอดส่องธรรมนั้นด้วยปัญญา เป็นอันชื่อว่า ปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน ในสมัยนั้น วิริยสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ ปิตีอันหาอาमितมิได้ ย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความเพียร.

[๑๓๙๐]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ปิตีอันหาอาमितมิได้ ย่อมเกิดแก่ภิกษุผู้ปรารภความเพียร ในสมัยนั้น ปิติสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญปิติสัมโพชฌงค์ ปิติสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ แม้กายของภิกษุผู้มีใจเฝือกด้วยปีติก็ย่อมสงบ แม้จิตก็ย่อมสงบ.

[๑๓๙๑]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด แม้กายของภิกษุผู้มีใจเฝือกด้วยปีติก็ย่อมสงบ แม้จิตก็ย่อมสงบ ในสมัยนั้น ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ จิตของภิกษุผู้มีกายสงบ มีความสุข ย่อมตั้งมั่น.

[๑๓๙๒]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด จิตของภิกษุผู้มีกายสงบ มีความสุข ย่อมตั้งมั่น ในสมัยนั้น สมานิสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว ภิกษุย่อมเจริญสมานิสัมโพชฌงค์ สมานิสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ เธอย่อมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี.

[๑๓๙๓]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ตถา สมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌเปกฺขิตา โหติ
 อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกํ
 ตสฺมี สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี
 กจฺจติ ฯ

[๑๓๙๔]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ เวทนาสุ จิตฺเต ชมฺเมสุ ชมฺมานุปสฺสี วิหริติ
 อุปฺภูจิตฺตสฺส ตสฺมี สมเย สติ โหติ อสมฺมุฏฺจา ฯ

[๑๓๙๕]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุโน อุปฺภูจิตา สติ โหติ อสมฺมุฏฺจา สติสมฺโพชฌงฺโก
 ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ สติสมฺโพชฌงฺกํ ตสฺมี สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ
 สติสมฺโพชฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี กจฺจติ ฯ (ยถา ปจฺมํ สติปฺภูจัน
 เอวํ วิตฺถาเรตพฺพ) ฯ โส ตถา สมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌเปกฺขิตา โหติ ฯ

[๑๓๙๖]

ยสฺมี สมเย อานนฺท ภิกฺขุ ตถา สมาหิตํ จิตฺตํ สาธุกํ อชฺฌเปกฺขิตา โหติ
 อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน อารทฺโธ โหติ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกํ ตสฺมี
 สมเย ภิกฺขุ ภาเวติ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺโก ตสฺมี สมเย ภิกฺขุโน ภาวนาปาริปุรี กจฺจติ ฯ

[๑๓๙๗]

เอวํ ภาวิตา โข อานนฺท จตฺตาริ สติปฺภูจานา เอวํ พหุลีกตา สตฺต โพชฌงฺเก
 ปรีปฺุเรนฺติ ฯ

[๑๓๙๘]

กถํ ภาวิตา จานนฺท^๑ สตฺต โพชฌงฺกา กถํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตี ปรีปฺุเรนฺติ ฯ
 อิทานนฺท ภิกฺขุ สติสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ
 ไวสฺสคฺคปริณามิ ฯ ชมฺมวิจย วิริย ปีติ ปสฺสทฺธิ สมาธิ อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺกํ ภาเวติ
 วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรชนิสฺสิตํ ไวสฺสคฺคปริณามิ ฯ เอวํ ภาวิตา โข อานนฺท
 สตฺต โพชฌงฺกา เอวํ พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตฺตี ปรีปฺุเรนฺตีติ ฯ

[๑๓๙๓]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุยอมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี ในสมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอัมภิกขุปรารภแล้ว ภิกษุยอมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ยอมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ.

[๑๓๙๔]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุยอมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา... เห็นจิตในจิต... เห็นธรรมในธรรม ในสมัยนั้น สติของเธอยอมตั้งมั่น ไม่หลงลืม.

[๑๓๙๕]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด สติของภิกษุยอมตั้งมั่น ไม่หลงลืม ในสมัยนั้น สติสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอัมภิกขุปรารภแล้ว ภิกษุยอมเจริญสติสัมโพชฌงค์ สติสัมโพชฌงค์ยอมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ (พึงขยายเนื้อความให้พิสดารเหมือนสติปัฏฐานข้อต้น) เธอยอมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี.

[๑๓๙๖]

ดูกรอานนท์ ในสมัยใด ภิกษุยอมเพ่งดูจิตซึ่งตั้งมั่นอย่างนั้นอยู่ด้วยดี ในสมัยนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์ชื่อว่า เป็นอัมภิกขุปรารภแล้ว ภิกษุยอมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ยอมถึงความเจริญบริบูรณ์แก่ภิกษุ.

[๑๓๙๗]

ดูกรอานนท์ สติปัฏฐาน ๔ อัมภิกขุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์.

[๑๓๙๘]

ดูกรอานนท์ ก็โพชฌงค์ ๗ อัมภิกขุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ย่อมเจริญธรรมวิชชาสัมโพชฌงค์... วิริยสัมโพชฌงค์... ปีติสัมโพชฌงค์... ปัสสัทธิตสัมโพชฌงค์... อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรอานนท์ โพชฌงค์ ๗ อัมภิกขุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

[๑๓๙๙]

อด โข อายสุมา อานนุโท เยน ภควา เตนุสสงุมมิ อุปสงกมิตวา ภควนตุ
 อภิวาเทตวา เอกมนตุฯ นิสีทิ เอกมนตุ นิสินัน โข อายสมนตุ อานนุโท ภควา
 เอตทโวจ อตถิ นุ โข อานนุท เอกชมโม ภาวิตโต พหุลีกโต จตตารโ ชมเม
 ปรีปุเรติ จตตารโ ชมมา ภาวิตา พหุลีกตา สตุต ชมเม ปรีปุเรนตุติ สตุต ชมมา
 ภาวิตา พหุลีกตา เทว ชมเม ปรีปุเรนตุตีติฯ ภควัมมุลกา โน ภนุเต ชมมา ฯเปฯ
 อตถานนุท เอกชมโม ภาวิตโต พหุลีกโต จตตารโ ชมเม ปรีปุเรติ จตตารโ ชมมา
 ภาวิตา พหุลีกตา สตุต ชมเม ปรีปุเรนตุติ สตุต ชมมา ภาวิตา พหุลีกตา เทว
 ชมเม ปรีปุเรนตุติฯ

[๑๔๐๐]

กตโม จานนุท เอกชมโม ภาวิตโต พหุลีกโต จตตารโ ชมเม ปรีปุเรติ
 จตตารโ ชมมา ภาวิตา พหุลีกตา สตุต ชมเม ปรีปุเรนตุติ สตุต ชมมา ภาวิตา
 พหุลีกตา เทว ชมเม ปรีปุเรนตุติฯ อานาปานสุสติสมาธิ อานนุท เอกชมโม
 ภาวิตโต พหุลีกโต จตตารโ สติปญฺจานเน ปรีปุเรติ จตตารโ สติปญฺจานา ภาวิตา
 พหุลีกตา สตุต โพชฌงฺเก ปรีปุเรนตุติ สตุต โพชฌงฺกา ภาวิตา พหุลีกตา
 วิชฺชาวิมุตตี ปรีปุเรนตุติฯ

[๑๔๐๑]

กถิ ภาวิตโต จานนุท อานาปานสุสติสมาธิ กถิ พหุลีกโต จตตารโ
 สติปญฺจานเน ปรีปุเรติฯ อิทานนุท ภิกฺขุ อรณฺณคโต วา ฯเปฯ เอว ภาวิตา โข
 อานนุท สตุต โพชฌงฺกา เอว พหุลีกตา วิชฺชาวิมุตตี ปรีปุเรนตุตีติฯ

อานันทสูตรที่ ๒

ว่าด้วยปัญหาของพระอานนท์

(๑๓๙๙)

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า

ดูกรอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่งอันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๗ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่หรือหนอ ?

ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พ. ดูกรอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่.

(๑๔๐๐)

ดูกรอานนท์ ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์ ธรรม ๔ ข้อ... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์เป็นไฉน ? ดูกรอานนท์ ธรรมอย่างหนึ่งคือ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัญฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัญฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

(๑๔๐๑)

ดูกรอานนท์ ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมยังสติปัญฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี ฯลฯ ดูกรอานนท์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๔๐๒]

อด โข สมพหุลา ภิกขุ เยน ภควา เตนุปลสงกมีสุ อุปสงกมิตวา ภควนุตฺ
 อภิวาเทตวา เอกมนุตฺ นิสีทิสฺสุฯ เอกมนุตฺ นิสินฺนา โข เต ภิกขุ ภควนุตฺ เอตทโวจฺ
 อตฺถิ นฺุ โข ฆนฺเต เอกธมฺโม ภาวิตฺ พหุลิกโต จตฺตาริ ชมฺเม ปรีปฺุเรติ จตฺตาริ
 ชมฺมา ภาวิตา พหุลิกตา สตฺต ชมฺเม ปรีปฺุเรนฺติ สตฺต ชมฺมา ภาวิตา พหุลิกตา
 เทว ชมฺเม ปรีปฺุเรนฺตีสฺติฯ อตฺถิ โข ภิกขเว เอกธมฺโม ภาวิตฺ พหุลิกโต จตฺตาริ
 ชมฺเม ปรีปฺุเรติ จตฺตาริ ชมฺมา ภาวิตา พหุลิกตา สตฺต ชมฺเม ปรีปฺุเรนฺติ สตฺต
 ชมฺมา ภาวิตา พหุลิกตา เทว ชมฺเม ปรีปฺุเรนฺตีสฺติฯ

[๑๔๐๓]

กตฺโม ปน ฆนฺเต เอกธมฺโม ภาวิตฺ พหุลิกโต จตฺตาริ ชมฺเม ปรีปฺุเรติ
 จตฺตาริ ชมฺมา ภาวิตา พหุลิกตา สตฺต ชมฺเม ปรีปฺุเรนฺติ สตฺต ชมฺมา ภาวิตา
 พหุลิกตา เทว ชมฺเม ปรีปฺุเรนฺตีสฺติฯ อานาปานสฺสตีสมานิ โข ภิกขเว เอกธมฺโม
 ภาวิตฺ พหุลิกโต จตฺตาริ สตีปฺุฏานเ ปรีปฺุเรติ จตฺตาริ สตีปฺุฏานา ภาวิตา
 พหุลิกตา สตฺต โพชฺฌนฺเก ปรีปฺุเรนฺติ สตฺต โพชฺฌนฺกา ภาวิตา พหุลิกตา วิชฺชา-
 วิมุตฺตี ปรีปฺุเรนฺตีสฺติฯ (ยถา ฆตฺมยฺ เวชฺยากรณฺเ เอวฺ วิตฺถาเรตพฺพ)ฯ

[๑๔๐๔]

อด โข สมพหุลา ภิกขุ เยน ภควา เตนุปลสงกมีสุ อุปสงกมิตวา ภควนุตฺ
 อภิวาเทตวา เอกมนุตฺ นิสีทิสฺสุฯ เอกมนุตฺ นิสินฺเน โข เต ภิกขุ ภควา เอตทโวจ
 อตฺถิ นฺุ โข ภิกขเว เอกธมฺโม ภาวิตฺ พหุลิกโต จตฺตาริ ชมฺเม ปรีปฺุเรติ จตฺตาริ
 ชมฺมา ภาวิตา พหุลิกตา สตฺต ชมฺเม ปรีปฺุเรนฺติ สตฺต ชมฺมา ภาวิตา พหุลิกตา
 เทว ชมฺเม ปรีปฺุเรนฺตีสฺติฯ ภควมฺลกา โน ฆนฺเต ชมฺมา ฯเปฯ ภควโต สุตฺวา ภิกขุ

ภิกขุสูตรที่ ๑

ว่าด้วยปัญหาของภิกษุหลายรูป

[๑๔๐๒]

ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่หรือหนอ? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

มีอยู่ ภิกษุทั้งหลาย.

[๑๔๐๓]

ภิก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์ เป็นไฉน?

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัญฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัญฐาน ๔ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชาและวิมุติให้บริบูรณ์.

(พึงขยายเนื้อความให้พิสดารเหมือนไวยากรณ์ภิกษุข้างต้น)

จบ สูตรที่ ๕

ภิกขุสูตรที่ ๒

ว่าด้วยปัญหาของภิกษุหลายรูป

[๑๔๐๔]

ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่หรือหนอ?

ชาเรศสนุตีติฯ อตฺถิ ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิตฺโต พหุลีกโต จตฺตารโ ชมฺเม ปริปุเรติ
 จตฺตารโ ชมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ชมฺเม ปริปุเรนฺติ สตฺต ชมฺมา ภาวิตา
 พหุลีกตา เทว ชมฺเม ปริปุเรนฺติฯ

(๑๔๐๕)

กตฺโม จ ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิตฺโต พหุลีกโต จตฺตารโ ชมฺเม ปริปุเรติ
 จตฺตารโ ชมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ชมฺเม ปริปุเรนฺติ สตฺต ชมฺมา ภาวิตา
 พหุลีกตา เทว ชมฺเม ปริปุเรนฺติฯ อานาปานสฺสตีสมามิ [๑] ภิกฺขเว เอกธมฺโม
 ภาวิตฺโต พหุลีกโต จตฺตารโ สตีปญฺจานเน ปริปุเรติ จตฺตารโ สตีปญฺจานา ภาวิตา
 พหุลีกตา สตฺต โพชฅงฺเก ปริปุเรนฺติ สตฺต โพชฅงฺกา ภาวิตา พหุลีกตา วิชฺชา-
 วิมุตฺตี ปริปุเรนฺตีติ ฯเปฯ (ยถา ทฺถิยํ เวยยากรณํ ตถา ภิกฺขุณฺํ กาทพฺพํ) ฯเปฯ

(๑๔๐๖)

อานาปานสฺสตีสมามิ ภิกฺขเว ภาวิตฺโต พหุลีกโต สลฺยโลชนานํ ปหานาย สํวตฺตตีติฯ

(๑๔๐๗)

กถํ ภาวิตฺโต จ ภิกฺขเว อานาปานสฺสตีสมามิ กถํ พหุลีกโต สลฺยโลชนานํ
 ปหานาย สํวตฺตตีติฯ อิทฺถิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรณฺยคโต วา ฯเปฯ ปญฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี
 อสฺสตีสมามิตี สิกฺขตี ปญฺนิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสตีสมามิตี สิกฺขตีฯ เอวํ ภาวิตฺโต โห
 ภิกฺขเว อานาปานสฺสตีสมามิ เอวํ พหุลีกโต สลฺยโลชนานํ ปหานาย สํวตฺตตีติ ฯเปฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ ภิกษุทั้งหลายได้สดับแล้ว จักทรงจำไว้.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ มีอยู่.

(๑๔๐๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมอย่างหนึ่ง อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๔ ข้อให้บริบูรณ์... ธรรม ๗ ข้ออันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังธรรม ๒ ข้อให้บริบูรณ์ เป็นไฉน? ธรรมอย่างหนึ่ง คือ สมาธิอันสัมปยุตด้วย อานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสติปัญญา ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัญญา ๔ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์.

จบ สูตรที่ ๖

สังโยชนสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อละสังโยชน์

(๑๔๐๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์.

(๑๔๐๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว อย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี ฯลฯ ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจออก ย่อมสำเนียงกว่า จักพิจารณาเห็นโดยความสละคืนหายใจเข้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อละสังโยชน์ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

[๑๔๐๘]

อานาปานสูสติสมาธิ ภิกขเว ภาวิโต พหุลีกโต อนุสยสมุคฺฆาตาย สํวตฺตตีติ ฯ
 (วิตุถาเรตพฺพ) ฯ เอวํ ภาวิโต โข ภิกขเว อานาปานสูสติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต
 อนุสยสมุคฺฆาตาย สํวตฺตตีติ ฯ

[๑๔๐๙]

อานาปานสูสติสมาธิ ภิกขเว ภาวิโต พหุลีกโต อทฺธานปริณฺญา ย สํวตฺตตีติ ฯ
 (วิตุถาโร) ฯ เอวํ ภาวิโต โข ภิกขเว อานาปานสูสติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต อทฺธาน-
 ปริณฺญา ย สํวตฺตตีติ ฯ

[๑๔๑๐]

อานาปานสูสติสมาธิ ภิกขเว ภาวิโต พหุลีกโต อาสวานํ ขยาย สํวตฺตตีติ ฯ
 (วิตุถาโร) ฯ เอวํ ภาวิโต โข ภิกขเว อานาปานสูสติสมาธิ เอวํ พหุลีกโต อาสวานํ
 ขยาย สํวตฺตตีติ ฯ

อนุสยสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อถอนอนุสัย

(๑๔๐๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสัย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอนุสัย.

จบ สูตรที่ ๘

อัทธานสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อรู้อัทธานะ

(๑๔๐๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัทธานะ ฯลฯ สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อกำหนดรู้อัทธานะ ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

อาสาภยสูตร

เจริญอานาปานสติสมาธิเพื่อสิ้นอาสวะ

(๑๔๑๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิอันสัมปยุตด้วยอานาปานสติ อันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ กระทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ วรรคที่ ๒

ตสุตฺตทานํ

อิจฺจนนฺคํ สกัณฺธิ^๑ อานนฺเต อปฺเร ทฺเว
ภิกฺขุหิ^๒ เทว วุตฺตา สณฺโฆชนํ อนุสยํ
อทฺธานํ อาสวภฺยชาติฯ

อาหาปาทสํยุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

---

๑. ม. ญ. ... กงฺเขยฺยํ, อานนฺทา ... ฯ

๒. ม. ภิกฺขุ สัโชนานุสยา, อทฺธานํ อาสวภฺยชาติฯ ญ. ภิกฺขเว ภิกฺขุ เทว วุตฺตาฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อิจฉานังคสูตร	๒. สกัณณิยสูตร
๓. อานันทสูตรที่ ๑	๔. อานันทสูตรที่ ๒
๕. ภิกขุสูตรที่ ๑	๖. ภิกขุสูตรที่ ๒
๗. สังโยชนสูตร	๘. อนุสยสูตร
๙. อัชฌานสูตร	๑๐. อาสวัภยสูตร

จบ อาณาปานสังยุต

โศตاپตฺตีสํยฺตฺตํ

เวพฺพทวารวคฺโค ปจฺโม

(๑๔๑๑)

สาวตฺถิยํ ๑ ตตฺร โข ภควา เอตทวโจ กิณฺจาปี ภิกฺขเว ราชชา จกฺกวตฺติ
จตุณฺนํ ทีปํ อีสฺสรียาธิปจํ รัชชํ กาทฺตฺวา กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺตี
สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ เทวานํ ตาวตฺตีสานํ สหพฺยตฺตํ โส ตตฺถ นนฺททวเน
อจฺจราสงฺฆปริวฺโต ทิพฺเพหิ [๑] ปณฺจหิ กามคฺเชหิ สมฺปปีโต สมงฺคิณฺโต ปรีจาเรติ ๑
โส จตฺตฺหิ ชมฺเมหิ สมฺนุนาคโต ๑ อถ โข โส อปริมฺตฺโต จ^๒ นีรยา อปริมฺตฺโต จ^๓
ตฺริจฺจณฺโยนียา อปริมฺตฺโต จ^๔ ปิตฺติวิสยา อปริมฺตฺโต จ^๕ อปายทฺคคฺติวินิปาตา ๑

(๑๔๑๒)

กิณฺจาปี ภิกฺขเว อริยสาวโก ปิณฺจทฺธิยาโลเปเน ยาเปติ นนฺตกานิปี^๖ ชาเรติ ๑
โส จตฺตฺหิ ชมฺเมหิ สมฺนุนาคโต ๑ อถ โข โส อปริมฺตฺโต^๗ นีรยา อปริมฺตฺโต จ^๘
ตฺริจฺจณฺโยนียา อปริมฺตฺโต จ^๙ ปิตฺติวิสยา อปริมฺตฺโต จ^{๑๐} อปายทฺคคฺติวินิปาตา ๑
กตฺเมหิ จตฺตฺหิ ๑ อธิ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทเน สมฺนุนาคโต โหติ
อิทฺธิปี โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกฺโต โลกวิทู อนุตฺตโร
ปฺริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ ๑ ชมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทเน
สมฺนุนาคโต โหติ สุวากฺขาโต ภควตา ชมฺโม สนฺทิกฺโข กกาลิโก เอหิปสฺสิโก
โอปนยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ ๑ สงฺฆे อเวจฺจปฺปสาเทเน สมฺนุนาคโต

๑. ม. ย. ๑ ๑

๒. ป. ม. ๖ ๑

๓. ป. ม. จสฺสทฺโท นตฺถิ ๑

๔. ป. ม. จสฺสทฺโท นตฺถิ ๑

๕. ป. ม. จสฺสทฺโท นตฺถิ ๑

๖. ม. ย. นนฺตกานิ ๑ ๑

๗. ป. ม. จสฺสทฺโท นตฺถิ ๑

๘. ป. ม. จสฺสทฺโท นตฺถิ ๑

๙. ป. ม. จสฺสทฺโท นตฺถิ ๑

๑๐. ป. ม. จสฺสทฺโท นตฺถิ ๑

๑๐. โสตาปัตติสังยุต^๑

เวฬุทวารวรรคที่ ๑

ราชาสูตร

คุณธรรมของพระอริยสาวก

(๑๔๑๑)

พระนครสาวัตถิ. ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิเสวยราชสมบัติเป็นอิสราธิบดีในทวีปทั้ง ๔ สวรรคตแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ คือ ได้เป็นสหાયของพวกเทพชั้นดาวดึงส์ ท้าวเธอแวดล้อมไปด้วยหมู่นางอัปสร เอิบอิ่ม พรั่งพร้อมบำเรออยู่ด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ ณ สวนนันทวัน ในดาวดึงส์^๒ พิกพนั้น ท้าวเธอประกอบด้วยกรรม ๔ ประการก็จริง ถึงอย่างนั้น ท้าวเธอก็ยังไม่พ้นจากนรก จากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน จากปิตติวิสัย และจากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

(๑๔๑๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกเยียวายอัทภาพอยู่ด้วยคำข้าวที่แสวงหามาด้วยปลีแข้ง นุ่งห่มผ้าที่เส้าหมอง เธอประกอบด้วยกรรม ๔ ประการก็จริง ถึงอย่างนั้น เธอก็พ้นจากนรก จากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน จากปิตติวิสัย และจากอบาย ทุกคติ วินิบาต กรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกกรรม ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันผู้ได้บรรลุ จะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชน พึงรู้เฉพาะตน ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค ปฏิบัติดีแล้ว ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร คือ คู่แห่งบุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นี้พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค ผู้ควรของค่านับ

๑. ๑๑. โสตาปัตติสังยุต - ผู้รวบรวม

๒. ดาวดึงส์ - ผู้รวบรวม

โหติ สุปฎิปนุโน ภควโต สาวกสงฆโฆ อชุปฎิปนุโน ภควโต สาวกสงฆโฆ ฉายปฎิปนุ
 โน ภควโต สาวกสงฆโฆ สามิจิปปฎิปนุโน ภควโต สาวกสงฆโฆฯ ยทิทํ จตตาริ ปุริสยูกา
 นิ อฏฺฐจ ปุริสปุคคฺคา เอส ภควโต สาวกสงฆโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิณฺเณยฺโย
 อณฺชลิกฺรณฺเณยฺโย อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺขเขตฺตํ โลกสุสฺสาคิฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคโต
 โหติ อกฺขณฺฑเทหิ อจฺฉิทฺเทหิ อสพฺเลหิ อกมฺมาเสหิ ภูชิสฺเสหิ วิณฺญปฺสตุเถหิ
 อปรามญฺเจหิ สมฺมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ จตฺตฺหิ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต โหติฯ

(๑๔๑๓)

โย จ ภิกฺขเว จตฺนุํ ทิปานํ ปฎิลาโก โย จ^๑ จตฺนุํ ฌมฺมานํ ปฎิลาโก
 จตฺนุํ ทิปานํ ปฎิลาโก จตฺนุํ ฌมฺมานํ ปฎิลาภสฺส กํลํ นาคฺฆมติ โสฬสฺสินฺติฯ

(๑๔๑๔)

จตฺตฺหิ ภิกฺขเว ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต อริยสฺวโก โสตาปนฺโน โหติ
 อวินิปาตฌมฺโฆ นียโต สมฺโพธิปรายโนฯ กตเมหิ จตฺตฺหิฯ อิช ภิกฺขเว อริยสฺวโก
 พุทฺธเช อเวจฺจปฺปสฺทาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ
 วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสฺสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ
 พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมฺเม ๗เปฯ สงฺฆเ ๗เปฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคโต โหติ
 อกฺขณฺฑเทหิ ๗เปฯ สมฺมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โย ภิกฺขเว จตฺตฺหิ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต
 อริยสฺวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฌมฺโฆ นียโต สมฺโพธิปรายโนติฯ อิทมวโจ
 ภควา อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทวโจ สตฺถา

(๑๔๑๕)

เยสํ สทฺธา จ สีลญฺจ

เต เว กาลเณ ปจฺเจนฺติ

ปสาโท ฌมฺมทสฺสนํ

พฺรหฺมจริโยคํ สุขนฺติฯ

ควรของต้อนรับ ควรของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท วิญญชน^๑ สรรเสริญ อันตันทาและทิวาฐิไม่ลุ่มคล่ำแล้ว เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวก ย่อมประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้.

[๑๔๑๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การได้ทวีปทั้ง ๔ กับการได้ธรรม ๔ ประการ การได้ทวีปทั้ง ๔ ย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ ซึ่งจำแนกออกไปแล้ว ๑๖ หน ของการได้ธรรม ๔ ประการ.

จบ สูตรที่ ๑

โอคชสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

[๑๔๑๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในกาลเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แลเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า

ครั้งพระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

[๑๔๑๕]

ศรัทธา ศีล ความเลื่อมใสและการเห็นธรรมมีอยู่แก่ผู้ใด
ผู้นั้นแล ย่อมบรรลุมรรคสุข อันหยั่งลงในพรหมจรรย์ตามกาล.

จบ สูตรที่ ๒

๑. วิญญชน - ผู้รวบรวม

[๑๔๑๖]

เอกั สมัย ภาควา ราชคเห วิหริติ เวฬุวเน กลนุทกนิวาเปฯ เตน โข ปน
สมเยน ทีฆาภู อุปาสโก อาพาธโก โหติ ทุกฺขิโต พาพุหคิลานเฯ อถ โข ทีฆาภู
อุปาสโก ปิตฺร ไซตฺย^๑ คหปตี อามนุเตสิ เอहि ตฺวั คหปติ เยน ภาควา เตนุปลสงฺกม^๒
อุปสงฺกमितฺวา มม วจเนน ภาควโต ปาเท สิริสา วนฺท ทีฆาภู ภาเนเต อุปาสโก
อาพาธโก ทุกฺขิโต พาพุหคิลานเ โส ภาควโต ปาเท สิริสา วนฺทตีติฯ เเวถจ วเทหิ
สาธู กิร ภาเนเต ภาควา เยน ทีฆาภูสฺส อุปาสกสฺส นิเวสนํ เตนุปลสงฺกมตุ อนุกมเป
อุปาทายาติฯ เอวั ตาตาติ โข ไซตฺยโย คหปติ ทีฆาภูสฺส อุปาสกสฺส ปฏิสฺสุตฺวา
เยน ภาควา เตนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกमितฺวา ภาควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ

[๑๔๑๗]

เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ไซตฺยโย คหปติ ภาควนฺตํ เอตทโวจ ทีฆาภู ภาเนเต
อุปาสโก อาพาธโก [^๓] ทุกฺขิโต พาพุหคิลานเ โส ภาควโต ปาเท สิริสา วนฺทตีติฯ
เเวถจ วเทหิ สาธู กิร ภาเนเต ภาควา เยน ทีฆาภูสฺส อุปาสกสฺส นิเวสนํ เตนุปลสงฺกมตุ
อนุกมเป อุปาทายาติฯ อธิวาเสสิ ภาควา ตฺถุณฺทีกาเวเนฯ

[๑๔๑๘]

อถ โข ภาควา นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เยน ทีฆาภูสฺส อุปาสกสฺส
นิเวสนํ เตนุปลสงฺกม^๔ อุปสงฺกमितฺวา ปญฺจตฺเต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภาควา
ทีฆาภู อุปาสกํ เอตทโวจ กจฺจิ เต ทีฆาภู ขมนิยํ กจฺจิ ยายนียํ กจฺจิ ทุกฺขา
เวทนา ปฏิกฺกมนฺติ โน อภิกฺกมนฺติ ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺจายติ โน อภิกฺกโมติฯ
น เม ภาเนเต ขมนิยํ น ยายนียํ พาพุหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมนฺติ โน
ปฏิกฺกมนฺติ อภิกฺกโมสานํ ปญฺจายติ โน ปฏิกฺกโมติฯ

[๑๔๑๙]

ตสฺมา ติห เต ทีฆาภู เอวั ลิกฺขิตพฺพํ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทเน สมฺนฺนาคโต
ภวิสฺสามิ อิติปิ โส ภาควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สฺสคโต โลกวิทู

๑. ส. ม. ย. ไซตฺยโกฯ

๒. เตนุปลสงฺกมิ -ผู้รวบรวม

๓. ม. ย. โหติฯ

๔. เตนุปลสงฺกมิ -ผู้รวบรวม

ทีฆมาวุสูตร

องค์ธรรมเครื่องบรรลุนิเวศนา

(๑๔๑๖)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปนสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ทีฆมาวุอุบาสกป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ได้เชิญคฤหบดีชื่อโชติยะ ผู้เป็นบิดามาสั่งว่า ข้าแต่คฤหบดี ขอท่านจงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า แล้วกราบทูลตามคำของพมว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทีฆมาวุอุบาสกป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เภาถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า และจงกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงพระกรุณาเสด็จไปยังนิเวศน์ของทีฆมาวุอุบาสก โชติยกฤหบดีรับคำทีฆมาวุอุบาสกแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

(๑๔๑๗)

ครั้งแล้ว โชติยกฤหบดีได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทีฆมาวุอุบาสกป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เภาถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาค ด้วยเศียรเกล้า และเขากราบทูลมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณาเสด็จไปยังนิเวศน์ของทีฆมาวุอุบาสก พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยคชณิภาพ.

(๑๔๑๘)

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของทีฆมาวุอุบาสก ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ แล้วได้ตรัสถามทีฆมาวุอุบาสกว่า

ดูกรทีฆมาวุอุบาสก ท่านพอจะอดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้ละหรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทุเลา ย่อมปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏแลหรือ

ทีฆมาวุอุบาสกกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ เขียวยาอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของพระองค์กำเริบหนัก ไม่ทุเลาลงเลย ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทุเลาย่อมไม่ปรากฏ.

(๑๔๑๙)

พ. ดูกรทีฆมาวุ เพราะเหตุนี้แหละ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้ประกอบด้วย ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ จักเป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรทีฆมาวุ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แหละ.

อนุตโตโร ปุริสทมมสารถิ สตุถา เทวมนุสฺसानันฺ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆเมฯ
 อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคโต ภวิสฺสามิ อภฺยชฺเชหิ ฯเปฯ สมาริํสํวตฺตนิเกหิตี^๑ฯ
 เอวฺยหิ เต ทิฆมาวฺ ลิกฺขิตพฺพนฺติฯ

[๑๔๒๐]

ยานีมานิ ฆนฺเต ภควตา จตฺตาริ โสตาปตฺตियงฺกานิ เทสิตานิ สํวิชฺชนฺเต
 เต ฌมฺมา มยิ อหฺลจฺ เตสฺ ฌมฺเมสฺ สนฺทิสฺสามิฯ อหฺลหิ ฆนฺเต พุทฺเช อเวจฺจปฺ-
 ปสาเทน สมฺนฺนาคโต อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानันฺ พุทฺโธ ภควาติฯ
 ฌมฺเม สงฺฆเมฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคโต อภฺยชฺเชหิ ฯเปฯ สมาริ-
 สํวตฺตนิเกหิตีฯ ตสฺมา ติหฺ ตวํ ทิฆมาวฺ อิเมสฺ จตฺตฺสฺ โสตาปตฺตियงฺเกสฺ ปตฺติจฺจาย
 น วิชฺชาภากิเย ฌมฺเม อุตฺตริ ภาเวยฺยาสิฯ

[๑๔๒๑]

อิชฺ ตวํ ทิฆมาวฺ สพฺพสงฺฆาเรสฺ อนิจฺจานุปฺสฺสี วิหฺราหิ อนิจฺเจ ทฺกฺขสฺสณฺณี
 ทฺกฺเข อนตฺตสฺสณฺณี ปหฺนสฺสณฺณี วิรฺกสฺสณฺณี นิโรชฺสณฺณีตีฯ เอวฺยหิ เต ทิฆมาวฺ
 ลิกฺขิตพฺพนฺติฯ

[๑๔๒๒]

เยเม ฆนฺเต ภควตา น วิชฺชาภากิยา ฌมฺมา เทสิตา สํวิชฺชนฺเต เต
 ฌมฺมา มยิ อหฺลจฺ เตสฺ ฌมฺเมสฺ สนฺทิสฺสามิฯ อหฺลหิ ฆนฺเต สพฺพสงฺฆาเรสฺ
 อนิจฺจานุปฺสฺสี วิหฺรามิ อนิจฺเจ ทฺกฺขสฺสณฺณี ทฺกฺเข อนตฺตสฺสณฺณี ปหฺนสฺสณฺณี
 วิรฺกสฺสณฺณี นิโรชฺสณฺณีฯ อปฺจ เม ฆนฺเต เอวํ โหติ มา เหวายฺ โชติโย กพฺปติ
 มมจฺจเยน วิฆาตํ อาปชฺชิติฯ มา ตวํ ตาต ทิฆมาวฺ เอตํ มนฺสากาสิ อิงฺฆ ตวํ
 ตาต ทิฆมาวฺ ยเทว เต ภควา อาหฺ ตเทว สาธุกํ มนฺสิกรโหตีฯ

[๑๔๒๓]

อถ โข ภควา ทิฆมาวฺ อฺปาสกํ อิมินา โอวาเทน โอวทิตฺวา อฺภูจฺจาเยสนา
 ปกฺกามิฯ อถ โข ทิฆมาวฺ อฺปาสโก อจิริปกฺกนฺตสฺส ภควโต กาลมกาสิฯ

[๑๔๒๔]

อถ โข สมฺพหฺลลา ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมึสฺ อฺปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสึทิสฺสฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจฺ

(๑๔๒๐)

ที. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุนิเสชา ๔ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็เห็นชัดในธรรมเหล่านั้น ข้าพระองค์ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ.

พ. ดูกรทีฆมาวุ เพราะฉะนั้นแหละ ท่านตั้งอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุนิเสชา ๔ เหล่านี้แล้ว ฟังเจริญธรรมอันเป็นไปในส่วนแห่งวิชา ๖ ประการ ให้อย่างยิ่งขึ้นไป.

(๑๔๒๑)

ดูกรทีฆมาวุ ท่านจงพิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าเป็นของไม่เที่ยง มีความสำคัญในสิ่งที่ไม่เที่ยง ว่าเป็นทุกข์ มีความสำคัญในสิ่งที่เป็นทุกข์ ว่าเป็นอนัตตา มีความสำคัญในการละ มีความสำคัญในความคลายกำหนัด มีความสำคัญในการดับ ดูกรทีฆมาวุ ท่านพึงศึกษาอย่างนี้แล.

(๑๔๒๒)

ที. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอันเป็นไปในส่วนแห่งวิชา ๖ ประการ เหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ และข้าพระองค์ก็เห็นชัดในธรรมเหล่านั้น ข้าพระองค์พิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าเป็นของไม่เที่ยง มีความสำคัญในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่า เป็นทุกข์... มีความสำคัญในความดับ อีกอย่างหนึ่ง ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โชติยคฤหบดีนี้ อย่าได้ถึงความทุกข์โดยล่วงไปแห่งข้าพระองค์เลย โชติยคฤหบดีได้กล่าววาทะว่า พ่อทีฆมาวุ พ่ออย่าได้ใส่ใจถึงเรื่องนี่เลย พ่อทีฆมาวุ จงใส่ใจพระพุทธพจน์ที่พระผู้มีพระภาคตรัสแก่ท่านให้ดีเถิด.

(๑๔๒๓)

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสสอนทีฆมาวุอุบาสกด้วยพระโอวาทนี้แล้ว เสด็จจากอาสนะแล้วหลีกไป เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปแล้วไม่นาน ทีฆมาวุอุบาสกกระทำกาลแล้ว.

(๑๔๒๔)

ครั้งนั้น ภิกษุมารูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทีฆมาวุอุบาสกที่พระผู้มีพระภาคตรัสสอนด้วยพระโอวาทโดยย่อ กระทำกาลแล้ว คดีของเขาเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภพของเขาเป็นอย่างไร? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

โย โส ภนฺเต ทีฆาวุ นาม อุปาสโก ภควตา สงฺขิตฺเตน โอวาเทน โอวาทิตฺ โส
 กาลกโต ตสฺส กา คติ โภ อภิสมฺปรายติฯ ปณฺทิตฺ ภิกฺขเว ทีฆาวุ อุปาสโก
 อโหสิ^๑ สจฺจวาที^๒ ชมฺมสฺसानุชมฺมํ น จ [^๓] ชมฺมาธิกรณํ วิหเสสิ^๔ฯ ทีฆาวุ ภิกฺขเว
 อุปาสโก ปณฺจนุํ โอรฺมภาคิยานํ สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา โอปปาทิกो [^๕] ตตฺถ
 ปรีนิพฺพายี อนาวตฺติชฺโม ตสฺมา โลกาทิฯ

(๑๔๒๕)

เอกํ สมยฺม อายสฺมา จ สาริปฺุตโต อายสฺมา จ อานนุโท สาวตฺถิยํ วิหรนฺติ
 เชตวเน อนาถปิณฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อายสฺมา อานนุโท สายณฺหสมยฺม
 ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิตฺ เยนายสฺมา สาริปฺุตโต เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา เอกมฺนตฺ
 นิสีทิฯ เอกมฺนตฺ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนุโท อายสฺมฺนตฺ สาริปฺุตตํ เอตทวโจ
 กตินฺ^๖ นุ โข อาวุโส สาริปฺุตต ชมฺมานํ สมฺนฺนาคมนเหตุ เอวมยฺม ปชา ภควตา
 พุยาเกตา โสตาปนฺนา อวินิปาตชฺมมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาติฯ

(๑๔๒๖)

จตฺนุํ โข อาวุโส ชมฺมานํ สมฺนฺนาคมนเหตุ เอวมยฺม ปชา ภควตา
 พุยาเกตา โสตาปนฺนา อวินิปาตชฺมมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาฯ กตเมสํ จตฺนุํฯ
 อิทาวุโส อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา
 ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ชมฺเม ฯเปฯ สงฺฆे ฯเปฯ อริยกนฺเตหิ
 สึเลหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สฺมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมสํ โข อาวุโส
 จตฺนุํ ชมฺมานํ สมฺนฺนาคมนเหตุ เอวมยฺม ปชา ภควตา พุยาเกตา โสตาปนฺนา
 อวินิปาตชฺมมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาติฯ

๑. ม. อยฺ ปาโจ นตฺถิฯ

๒. ม. ยฺ. ปจฺจวาทีฯ

๓. ไป. ม. มํฯ

๔. ม. วิหเสสิฯ

๕. ยฺ. โหติฯ

๖. ไป. กติ นุ โขฯ

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ที่ฆราวาสกเป็นบัณฑิต มีปกติพูดจริง ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม และไม่ยังตนให้ลำบาก เพราะมีธรรมเป็นเหตุ ที่ฆราวาสกเป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์ เบื้องต่ำ ๕ ลั่นไป.

จบ สูตรที่ ๓

สาริปุตตสูตรที่ ๑

เป็นพระโสดาบันเพราะมีธรรม ๔ ประการ

(๑๔๒๕)

สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรกับท่านพระอนนทที่อยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น เวลาเย็น ท่านพระอนนท้ออกจากที่เรือนเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่แล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า คุณกรท่านสารีบุตร เพราะเหตุที่ประกอบด้วยธรรมเท่าไร หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาคจึงจะทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า?

(๑๔๒๖)

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า คุณกรผู้มีอายุ เพราะเหตุที่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาคจึงจะทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เพราะเหตุที่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล หมู่สัตว์นี้พระผู้มีพระภาค จึงจะทรงพยากรณ์ว่า เป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๔๒๗]

อด โข อายสฺมา สารีปุตฺโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺย ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ ภควา
เอตทวโจ สโตปาตฺตติยงฺกํ สโตปาตฺตติยงฺกนฺติ หิํ สารีปุตฺต วุจฺจติ กตมํ นุ โข
สารีปุตฺต สโตปาตฺตติยงฺกนฺติ ๑

[๑๔๒๘]

สปรุสฺสสํเสโว หิ ภนฺเต สโตปาตฺตติยงฺกํ สทฺธมฺมสฺสวณฺํ สโตปาตฺตติยงฺกํ
โยนิโสมนสิกาโร สโตปาตฺตติยงฺกํ ชมฺมานุชฺมมปฺปฏิปตฺติ สโตปาตฺตติยงฺกนฺติ ๑

[๑๔๒๙]

สาธุ สาธุ สารีปุตฺต สปรุสฺสสํเสโว หิ สารีปุตฺต สโตปาตฺตติยงฺกํ สทฺธมฺมสฺสวณฺํ
สโตปาตฺตติยงฺกํ โยนิโสมนสิกาโร สโตปาตฺตติยงฺกํ ชมฺมานุชฺมมปฺปฏิปตฺติ สโตปาตฺตติยงฺกํ ๑

[๑๔๓๐]

โสโต โสโตติ^๑ หิํ สารีปุตฺต วุจฺจติ กตโม นุ โข สารีปุตฺต โสโตติ ๑
อยเมว หิ ภนฺเต อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค โสโต ๑ เสยฺยถิํ ๑ สมนฺนาทิกฺขิ
สมนฺนาสฺสกปฺโป สมนฺนาวาจา สมนฺนากมฺมนฺโต สมนฺนาอาชีโว สมนฺนาวายาโม สมนฺนาสติ
สมนฺนาสมาธิ ๑

[๑๔๓๑]

สาธุ สาธุ สารีปุตฺต อยเมว หิ สารีปุตฺต อริโย อฏฺฐงฺกโก มคฺโค โสโต ๑
เสยฺยถิํ ๑ สมนฺนาทิกฺขิ ๑เป ๑ สมนฺนาสมาธิ ๑

[๑๔๓๒]

สโตปาปนฺโน สโตปาปนฺนติ หิํ สารีปุตฺต วุจฺจติ กตโม นุ โข สารีปุตฺต
สโตปาปนฺนติ ๑ โย หิ ภนฺเต อิมินา อริเยน อฏฺฐงฺกิกเณ มคฺเคน สมนฺนาคโต
อัย วุจฺจติ สโตปาปนฺโน สุวายํ อายสฺมา เอวํนาโม เอวํโคตฺโตติ ๑

๑. ๕. ... โสโตติห สารีปุตฺต ๑

สาริปุตตสูตรที่ ๒

ว่าด้วยองค์ธรรมเครื่องบรรลุโสดา

(๑๔๒๗)

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระสารีบุตรว่า

ดูกรสารีบุตร ที่เรียกว่า โสดาปัตตติยัคะๆ^๑ ดังนี้ โสดาปัตตติยัคะนั้นเป็นไฉน?

(๑๔๒๘)

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โสดาปัตตติยัคะ คือ สัปปริสสังเสวะ การคบสัตบุรุษ ๑ สัทธรรมสวนะ ฟังคำสั่งสอนของท่าน ๑ โยนิโสมนสิการ กระทำไว้ในใจโดยอุบายที่ชอบ ๑ ัมมานุชัมมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑.

(๑๔๒๙)

พ. ถูกละๆ สารีบุตร โสดาปัตตติยัคะ คือ สัปปริสสังเสวะ ๑ สัทธรรมสวนะ ๑ โยนิโสมนสิการ ๑ ัมมานุชัมมปฏิบัติ ๑.

(๑๔๓๐)

ดูกรสารีบุตร ก็ที่เรียกว่า ธรรมเพียงดั่งกระแสดๆ ดังนี้ ก็ธรรมเพียงดั่งกระแสดเป็นไฉน?

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ สัมมาทิฎฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ชื่อว่า ธรรมเพียงดั่งกระแสด.

(๑๔๓๑)

พ. ถูกละๆ สารีบุตร อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล คือ สัมมาทิฎฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ชื่อว่า ธรรมเพียงดั่งกระแสด.

(๑๔๓๒)

ดูกรสารีบุตร ที่เรียกว่า โสดาบันๆ ดังนี้ โสดาบันเป็นไฉน?

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผู้ใดประกอบด้วยอริยมรรคมืองค์ ๘ นี้ ผู้นี้เรียกว่า พระโสดาบัน ท่านผู้นั้น มีนามอย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้.

๑. องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา

[๑๔๓๓]

สาธุ สาธุ สารีปุตต [๑] อิมินา อริเยน อฏฺงฺกิเกน มคฺเคน สมฺนาคโต
 อัย วุจฺจติ โสตาปนฺโน สุวายํ อายสุมา เอวํนาโม เอวํโคตฺโตติ ฯ

[๑๔๓๔]

สาวตฺถีนินฺทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขุ ภควโต จีวรกมฺมํ
 กโรนฺติ นิฏฺฐิตจิวโร ภควา เตมาสจฺเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ ฯ

[๑๔๓๕]

เตน โข ปน สมเยน อิติทตฺตปฺรามา ถปฺตโย สาธุเก ปฏฺวีสนฺติ เกนจิทเว
 กรณฺเียนํ อสุสํสุ โข อิติทตฺตปฺรามา ถปฺตโย สมฺพหุลา กิร ภิกฺขุ ภควโต
 จีวรกมฺมํ กโรนฺติ นิฏฺฐิตจิวโร ภควา เตมาสจฺเยน จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ ฯ อถ โข
 อิติทตฺตปฺรามา ถปฺตโย มคฺเค ปุริสํ จเปสฺสุ ยทา ตวํ อมฺโภ ปุริส ปสฺเสยฺยาสี
 ภควนฺตํ อากจฺจนฺตํ อรหฺนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ อถ^๒ อมหากํ อารโหเยยฺยาสีติ ฯ ทวีหํ
 ตีหํ จิตฺโต โข โส ปุริโส อทฺทส ภควนฺตํ ทูโรโตว อากจฺจนฺตํ ทิสฺวาน เยน
 อิติทตฺตปฺรามา ถปฺตโย เตนฺอุปสงฺกมฺมิ อุปสงฺกมิตฺวา อิติทตฺตปฺรามา ถปฺตโย เอตทวโจ
 อัย โส ฆนฺเต ภควา อากจฺจติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ยสฺสทานิ กาลํ มณฺณถาติ ฯ

[๑๔๓๖]

อถ โข อิติทตฺตปฺรามา ถปฺตโย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺมิ อุปสงฺกมิตฺวา
 ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ภควนฺตํ ปิฏฺฐิจิตฺโต ปิฏฺฐิจิตฺโต อณุพนฺธิสฺสุ ฯ อถ โข ภควา มคฺคา
 โอกกมฺม เยน อณฺณตรํ รุกฺขมฺมุตํ เตนฺอุปสงฺกมฺมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน
 นิสีทึ ฯ อิติทตฺตปฺรามา ถปฺตโย ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสีทึสฺสุ ฯ เอกมฺนฺตํ
 นิสินฺนา โข เต อิติทตฺตปฺรามา ถปฺตโย ภควนฺตํ เอตทวโจ

๑. ม. ย. โย หิ สารีปุตต ... ฯ

๒. ย. อถโข ฯ

[๑๔๓๓]

พ. ถูกละๆ สารีบุตร ผู้ซึ่งประกอบด้วยอริยมรรค ๘ นี้ เรียกว่าโสดาบัน ท่านผู้นั้น มีนามอย่างนี้.

จบ สูตรที่ ๕

อุปติสูตร

ว่าด้วยช่างไม้นามว่าอิสิทัตตะ

[๑๔๓๔]

สวัตถีนทาน. ก็สมัยนั้น ภิกษุมากรูปกระทำจิรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยคิดว่า พระผู้มีพระภาคมีจิรสำเร็จแล้ว จักเสด็จจาริกไปโดยล่วงสามเดือน.

[๑๔๓๕]

ก็สมัยนั้น พวกช่างไม้ผู้เคยเป็นพระสกทาคามีนามว่า อิสิทัตตะ อยู่อาศัยในหมู่บ้านด้วยกรณียกิจบางอย่าง พวกเขาได้ฟังข่าวว่า ภิกษุมากรูปกระทำจิรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยคิดว่า พระผู้มีพระภาคมีจิรสำเร็จแล้ว จะเสด็จจาริกไปโดยล่วงสามเดือน จึงวางบุรุษไว้ในหนทางโดยสั่งว่า ดูกรผู้บุรุษผู้เจริญ ท่านเห็นพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จมาในเวลาใด ฟังบอกพวกเราในเวลาไหน บุรุษนั้นอยู่มาได้ ๒-๓ วัน ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล จึงเข้าไปหาพวกช่างไม้แล้วได้บอกว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ากำลังเสด็จมาของท่านทั้งหลายจงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด.

[๑๔๓๖]

ครั้งนั้น พวกช่างไม้ผู้เคยเป็นพระสกทาคามีนามว่า อิสิทัตตะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วเดินตามพระผู้มีพระภาคไปข้างพระปฤษฏางค์ พระผู้มีพระภาคทรงแฉะจากหนทางเสด็จเข้าไปยังโคนไม้แห่งหนึ่งแล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดถวาย พวกช่างไม้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า.

[๑๓๓๗]^๑

ยทา มยั ฆนุเต ฆควนุตั สุนาม สาวตุถียา โกสเลสุ จาริกั ปกุกมิสสตีติ
 โหติ โน ตสุมิ สมเย อนตุตมนตา โหติ โทมณสสุ ฑูเร โน ฆควา ฆวิสสตีติฯ
 ยทา ปน มยั ฆนุเต ฆควนุตั สุนาม สาวตุถียา โกสเลสุ จาริกั ปกุกนุโตติ โหติ
 โน ตสุมิ สมเย อนตุตมนตา โหติ โทมณสสุ ฑูเร โน ฆควาติฯ

[๑๔๓๘]

ยทา ปน มยั ฆนุเต ฆควนุตั สุนาม โกสเลหิ มลลึ^๒ จาริกั ปกุกมิสสตีติ
 โหติ โน ตสุมิ สมเย อนตุตมนตา โหติ โทมณสสุ ฑูเร โน ฆควา ฆวิสสตีติฯ
 ยทา ปน มยั ฆนุเต ฆควนุตั สุนาม โกสเลหิ มลลึ จาริกั ปกุกนุโตติ โหติ โน
 ตสุมิ สมเย อนตุตมนตา โหติ โทมณสสุ ฑูเร โน ฆควาติฯ

[๑๔๓๙]

ยทา ปน มยั ฆนุเต ฆควนุตั สุนาม มลลเหิ วชชี^๓ จาริกั ปกุกมิสสตีติ
 โหติ โน ตสุมิ สมเย อนตุตมนตา โหติ โทมณสสุ ฑูเร โน ฆควา ฆวิสสตีติฯ
 ยทา ปน มยั ฆนุเต ฆควนุตั สุนาม มลลเหิ วชชี จาริกั ปกุกนุโตติ โหติ โน
 ตสุมิ สมเย อนตุตมนตา โหติ โทมณสสุ ฑูเร โน ฆควาติฯ

[๑๔๔๐]

ยทา ปน มยั ฆนุเต ฆควนุตั สุนาม วชชีหิ กาสี^๔ จาริกั ปกุกมิสสตีติ
 โหติ โน ตสุมิ สมเย อนตุตมนตา โหติ โทมณสสุ ฑูเร โน ฆควา ฆวิสสตีติฯ
 ยทา ปน มยั ฆนุเต ฆควนุตั สุนาม วชชีหิ กาสี จาริกั ปกุกนุโตติ โหติ โน
 ตสุมิ สมเย อนตุตมนตา โหติ โทมณสสุ ฑูเร โน ฆควาติฯ

[๑๔๔๑]

ยทา ปน มยั ฆนุเต ฆควนุตั สุนาม กาสีหิ มคเช^๕ จาริกั ปกุกมิสสตีติ
 โหติ โน ตสุมิ สมเย อนตุตมนตา โหติ โทมณสสุ ฑูเร โน ฆควา ฆวิสสตีติฯ
 ยทา ปน มยั ฆนุเต ฆควนุตั สุนาม กาสีหิ มคเช จาริกั ปกุกนุโตติ โหติ
 อนปฺปกา โน ตสุมิ สมเย อนตุตมนตา โหติ อนปฺปกั โทมณสสุ ฑูเร โน ฆควาติฯ

๑. [๑๓๓๗] -ผู้รวบรวม

๒. ม. มลลเสุฯ ย. มลลเฯ เอมฺปริปิฯ

๓. ม. วชชีสุฯ เอมฺปริฯ

๔. ม. กาสีสุฯ เอมฺปริปิฯ

๕. ม. มาคเชฯ เอมฺปริปิฯ

[๑๔๔๒]

ยथा ปน มยฺ ฆนฺเต ฆควนฺตํ สุณาม มคฺเชหิ^๑ กาสี จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ฆควา ฆวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยฺ ฆนฺเต ฆควนฺตํ สุณาม มคฺเชหิ กาสี จาริกํ ปกฺกนฺโตติ โหติ โน
 ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ฆควาติฯ

[๑๔๔๓]

ยथा ปน มยฺ ฆนฺเต ฆควนฺตํ สุณาม กาสีหิ วชฺซี จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ฆควา ฆวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยฺ ฆนฺเต ฆควนฺตํ สุณาม กาสีหิ วชฺซี จาริกํ ปกฺกนฺโตติ โหติ โน
 ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ฆควาติฯ

[๑๔๔๔]

ยथा ปน มยฺ ฆนฺเต ฆควนฺตํ สุณาม วชฺซีหิ มลฺลํ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ฆควา ฆวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยฺ ฆนฺเต ฆควนฺตํ สุณาม วชฺซีหิ มลฺลํ จาริกํ ปกฺกนฺโตติ โหติ โน
 ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ฆควาติฯ

[๑๔๔๕]

ยथा ปน มยฺ ฆนฺเต ฆควนฺตํ สุณาม มลฺลํหิ โกสเลสุ^๒ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ฆควา ฆวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยฺ ฆนฺเต ฆควนฺตํ สุณาม มลฺลํหิ โกสเลสุ จาริกํ ปกฺกนฺโตติ โหติ โน
 ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ฆควาติฯ

[๑๔๔๖]

ยथा ปน มยฺ ฆนฺเต ฆควนฺตํ สุณาม โกสเลหิ สาวตฺถิ จาริกํ ปกฺกมิสฺสตีติ
 โหติ โน ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ โสมนสฺสํ อาสนฺเน โน ฆควา ฆวิสฺสตีติฯ
 ยथा ปน มยฺ ฆนฺเต ฆควนฺตํ สุณาม สาวตฺถิยํ วิหฺรติ เชตฺวเน อนาถปิณฑิกสฺส
 อาราเมติ โหติ อนปฺปกา โน ตสฺมี สมเย อตฺตมนฺตา โหติ อนปฺปกํ โสมนสฺสํ
 อาสนฺเน โน ฆควาติฯ

๑. ม. ยฺ. มคฺเชหิฯ เวมฺปริปีฯ

๒. ม. โกสเลฯ เวมฺปริปีฯ

[๑๔๔๗]

ตสฺมา ตีห ถปฺตโย สมฺพาโธ ฃรราวาสี ราชปโต อพฺุโภกาโส ปพฺพชฺชา
อํ จ ปน โว ถปฺตโย อปฺปมาทายาติฯ

[๑๔๔๘]

อตุถิ โข โน ฆนฺเต เอตมฺหา สมฺพาธา อญฺโหล สมฺพาโธ สมฺพาธตโร เจว
สมฺพาธสงฺขาตตโร จาติฯ กตโม ปน โว ถปฺตโย เอตมฺหา สมฺพาธา อญฺโหล
สมฺพาโธ สมฺพาธตโร เจว สมฺพาธสงฺขาตตโร จาติฯ

[๑๔๔๙]

อิช มยฺ ฆนฺเต ยทา ราชา ปเสนทิ โกสลโถ อูยฺยานญฺมึ นียฺยาตุกาโม โหติ
เย เต รญฺโหล ปเสนทิสฺส โกสลสฺส นาคา โอปฺรุยฺหา^๑ เต กปฺเปตฺวา ยา ตา
รญฺโหล ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ปชาปติโย ปียา มนาปา ตา เอกํ ปฺรุโต เอกํ
ปจฺจโต นิสฺสทาเปมฯ ตาสํ โข ปน ฆนฺเต ฆคินีนํ เอรูโป คนฺโธ โหติ เสยฺยถาปี
นาม คนฺธกรณฺฑกสฺส ตาวเทว วิวริยมานสฺส ยถา ตํ ราชกณฺณนํ^๒ คนฺธเณ
วิภูสิตานํฯ ตาสํ โข ปน ฆนฺเต ฆคินีนํ เอรูโป กายสมฺผสฺโส โหติ เสยฺยถาปี
นาม ตฺลปิจฺุโน วา กปฺปาสปิจฺุโน วา ยถา ตํ ราชกณฺณนํ สฺุเขจิตานํ^๓ฯ ตสฺมี
โย ปน ฆนฺเต สมเย นาโคปี รกฺขิตพฺุโพ โหติ ตาปี ฆคินีโย รกฺขิตพฺุพา โหนฺติ
อตฺตาปี รกฺขิตพฺุโพ โหติฯ

[๑๔๕๐]

น โข ปน มยฺ ฆนฺเต อภิขานาม ตาสฺ ฆคินีสุ ปาปกํ จิตฺตํ อฺุปฺปา-
เทตาฯ อยฺ โข โน ฆนฺเต เอตมฺหา สมฺพาธา อญฺโหล สมฺพาโธ สมฺพาธตโร เจว
สมฺพาธสงฺขาตตโร จาติฯ

[๑๔๕๑]

ตสฺมา ตีห ถปฺตโย สมฺพาโธ ฃรราวาสี ราชปโต อพฺุโภกาโส ปพฺพชฺชา
อํ จ ปน โว ถปฺตโย อปฺปมาทายาติฯ

๑. ม. ย. โอปวฺยฺหาฯ

๒. ป. ราชเรณ ... วิภูสิตานํฯ

๓. สฺุเขจิตานนฺติ วา ปาโชฯ

[๑๔๔๗]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ ฌราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งฐลึบริพชาพลอดโปรง ท่านทั้งหลายควรไม่ประมาท.

[๑๔๔๘]

ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความคับแคบอย่างอื่นที่เป็นความคับแคบกว่า และที่นับว่าเป็นความคับแคบยิ่งกว่า ความคับแคบนี้ มีอยู่หรือหนอ?

พ. ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย ก็ความคับแคบอย่างอื่นที่เป็นความคับแคบกว่า และที่นับว่าเป็นความคับแคบยิ่งกว่าความคับแคบนี้เป็นไฉน?

[๑๔๔๙]

ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อใดพระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระราชประสงค์จะเสด็จออกไปยังพระราชอุทยาน เมื่อนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายต้องกำหนดช้าง ที่ขึ้นทรงของพระเจ้าปเสนทิโกศล แล้วให้พระชายาซึ่งเป็นที่โปรดปราน เป็นที่พอพระราชหฤทัยของพระเจ้าปเสนทิโกศล ประทับข้างหน้าพระองค์หนึ่ง ข้างหลังพระองค์หนึ่ง กลิ่นของพระชายาเหล่านั้นเป็นอย่างนี้ คือ เหมือนกลิ่นของนางราชกัญญาผู้ประมดด้วยของหอมดังขวดน้ำหอมที่เขาเปิด ในขณะที่นั้น กายสัมผัสของพระชายาเหล่านั้นเป็นอย่างนี้ คือ เหมือนกายสัมผัสของนางราชกัญญาผู้ดำรงอยู่ด้วยความสุขดังปยุ่นหรือปุยฝ้าย ก็ในสมัยนั้น แม้ช้างข้าพระองค์ทั้งหลายก็ต้องระวัง แม้พระชายาทั้งหลายข้าพระองค์ทั้งหลายก็ต้องระวัง แม้พระเจ้าปเสนทิโกศลเล่า ข้าพระองค์ทั้งหลายก็ต้องระวัง.

[๑๔๕๐]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่รู้สึกรู้ว่า จิตอันลามกบังเกิดขึ้นในพระชายาเหล่านั้นเลย ข้อนี้แล คือความคับแคบอย่างอื่นที่เป็นความคับแคบกว่า และที่นับว่าเป็นความคับแคบยิ่งกว่าความคับแคบนี้.

[๑๔๕๑]

พ. ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ ฌราวาสจึงคับแคบ เป็นทางมาแห่งฐลึบริพชาพลอดโปรง ก็ท่านทั้งหลายควรไม่ประมาท.

[๑๔๕๒]

จตุหิ โข ถปตโย ฌมเมหิ สมนุณาคโต อริยสาวโก โสตาปนโน โหติ
 อวินิปาตชมโม นียโต สมุโพธิปรายโนฯ กตเมหิ จตุหิฯ อิธ ถปตโย อริยสาวโก
 พุทุเช อเวจจปฺปสาเทน สมนุณาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา
 เทวมนุสฺसानํ พุทุชฺช ภควาติฯ ฌมเม สงฺฆเมฯ วิคตมลฺลจฺเณเรน เจตสา อการี
 อชฺฌาวสฺติ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตฯ อิเมหิ
 โข ถปตโย จตุหิ ฌมเมหิ สมนุณาคโต อริยสาวโก โสตาปนโน โหติ อวินิปาตชมโม
 นียโต สมุโพธิปรายโนฯ

[๑๔๕๓]

ตุเมห โข ถปตโย พุทุเช อเวจจปฺปสาเทน สมนุณาคตา อิติปิ โส ภควา
 ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทุชฺช ภควาติฯ ฌมเม สงฺฆเมฯ ยํ โข ปน กิณฺจ
 กุเล เทยฺยชฺมมํ สพฺพนุตฺตํ อปฺปฏฺวิภตฺตํ สีลวนฺเตหิ กลฺยาณชฺมเมหิฯ ตํ ก็
 มณฺณถ ถปตโยฯ กติ วีย^๑ เต โกสเลสุ มนุสฺสา ये तुम्หากं सम्สมา यथिทำ
 ทานทานสํวิภาเคหิ^๒ฯ ลากา โน ฆนฺเต สุลทฺธํ โน ฆนฺเต เยสํ โน ภควา เอวํ
 ปชานาตีติฯ

[๑๔๕๔]

เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ
 สทฺธิ เยน เวพฺพทวารํ นาม โกสลานํ พุราหุมนคฺคาโม ตทวสฺริฯ

๑. ม. ย. กติวิธาฯ

๒. ม. ย. ทานสํวิภาเคติฯ

(๑๔๕๒)

ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครองเรือน ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

(๑๔๕๓)

ดูกรช่างไม้ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ฯลฯ ในพระธรรม ฯลฯ ในพระสงฆ์ ฯลฯ ก็ไทยธรรมสิ่งหนึ่งสิ่งใด มีอยู่ในตระกูล ท่านทั้งหลายเจดีย์ไทยธรรมนั้นทั้งหมดกับผู้ที่มีศีลมีกัลยาณธรรม ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไหน? เหมือนว่า พวกมนุษย์ในแคว้นโกศลมีเท่าไร ท่านทั้งหลายก็เจดีย์แบ่งปันให้เท่าๆ กัน.

ถ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เป็นลาภของข้าพระองค์ทั้งหลาย ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ดีแล้ว ที่พระผู้มีพระภาคทรงทราบพฤติการณ์อย่างนี้ของข้าพระองค์ทั้งหลาย.

จบ สูตรที่ ๖

เวฬุทวารสูตร

ว่าด้วยธรรมปริยายอันควรน้อมเข้ามาในตน

(๑๔๕๔)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค เสด็จเที่ยวจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก เสด็จถึงพราหมณคามของชาวโกศลชื่อเวฬุทวาระ

[๑๔๕๕]

อสุโสผู้ โข [๑] เวพฺพทวาระเยยกา พุราหุมนคหปติกา สมโณ ขลฺ ภโ คตโม
 สกฺยปฺตฺโต สกฺยกุลฺลา ปพฺพชิตฺโต โทสเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺฆเมณ สทฺธิ
 เวพฺพทวารํ อนุปฺตฺโตฯ ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํกฺลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท
 อพฺภุคฺคโต อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคฺโต โลกวิทู
 อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ^๒ฯ โส อิมํ โลกํ
 สทฺทกํ สมารกํ สพุรหุํกํ สสุสมณพุราหุมนํ ปจฺจ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญญา
 สจฺฉนิกตฺวา ปเวเทติ โส ฌมฺมํ เทเสติ อาทิกฺลฺยาณํ มชฺฌกฺลฺยาณํ ปรีโยสานกฺลฺยาณํ
 สาคฺคํ สพฺยณฺชนํ เกวลปรีปฺณณํ ปรีสุทฺธํ พุรหุํจริยํ ปกาเสติ สาธุ โข ปน
 ตถารูปานํ อรหํ ทสฺสนํ โหตีติฯ

[๑๔๕๖]

อด โข เวพฺพทวาระเยยกา พุราหุมนคหปติกา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมํ
 อุปสงฺกมิตฺวา อปฺเปกฺจเจ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสํหิตํ อปฺเปกฺจเจ
 ภควตา สทฺธิ สมโณทิสฺสู สมโณทนฺนํ กถํ สาราณฺนํ วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺตํ นิสํหิตํ
 อปฺเปกฺจเจ เยน ภควา เตนฺนชฺฉลิมนฺปณฺนามेतฺวา เอกมนฺตํ นิสํหิตํ อปฺเปกฺจเจ
 ภควโต สนฺติเก นามโคตฺตํ สาเวตฺวา เอกมนฺตํ นิสํหิตํ อปฺเปกฺจเจ ตฺถนฺหิภูตา
 เอกมนฺตํ นิสํหิตํฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต เวพฺพทวาระเยยกา พุราหุมนคหปติกา
 ภควนฺตํ เอตทโวจฺจํ

[๑๔๕๗]

มยํ โภ คตม เอวํกามา เอวํจฺนฺทา เอวํอชิปฺปายา ปุตฺตสมฺพาธา^๓ สยํ
 อชฺฉาวเสยฺยาม กาสิกจฺนฺทนํ ปจฺจจฺนฺกเวยฺยาม มาลาคนฺชฺวิเลปนํ ชาเรยฺยาม
 ชาตฺรฺพรชฺตํ สาทิเยยฺยาม กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุคฺตี สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺเชยฺยาม
 เตสํ โน ภวํ โคตโม อมฺหากํ เอวํกามานํ เอวํจฺนฺทานํ เอวํอชิปฺปายานํ ตถา ฌมฺมํ
 เทเสตฺถ ยถา มยํ ปุตฺตสมฺพาธา สยํ อชฺฉาวเสยฺยาม ฯเปฯ สุคฺตี สคฺคํ โลกํ
 อุปฺปชฺเชยฺยามาติฯ

๑. ม. ย. เตฯ เอวมุปริปิฯ

๒. ม. อิตฺติสทฺโท นตฺถิฯ

๓. ม. ย. ปุตฺตสมฺพาธา สยํฯ เอวมุปริปิฯ

(๑๔๕๕)

พราหมณ์และคฤหบดีชาวเวพุทวาระได้สดับข่าวว่า พระสมณโคดมผู้เป็นโอรสของเจ้าศากยะ เสด็จออกผนวช จากศากยสกุลเสด็จเที่ยวจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก เสด็จถึงเวพุทวารคามแล้ว ก็กิตติศัพท์ อังงามของท่านพระโคตมพระองค์นั้นจรไปอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มี พระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกอย่างไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระสมณโคตมพระองค์นั้น ทรงกระทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์แล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ เห็นปานนั้นเป็นความดี.

(๑๔๕๖)

ครั้งนั้น พราหมณ์และคฤหบดีชาวเวพุทวารคามได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ บางพวกถวายบังคม พระผู้มีพระภาค บางพวกได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค บางพวกประนมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค บางพวก ประกาศชื่อและโคตรในสำนักพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

(๑๔๕๗)

ข้าแต่พระโคตม ข้าพระองค์ทั้งหลาย มีความปรารถนา มีความพอใจ มีความประสงค์อย่างนี้ๆ ว่า ขอเราทั้งหลาย ฟิงแอดไปด้วยบุตรอยู่ครองเรือน ฟิงอุปได้จันทน์ที่เขานำมาแต่แคว้นกาสี ฟิงทัดทรงมาลา ของหอม และเครื่องอุปได้ ฟิงยินดีทองและเงิน เมื่อแตกกายตายไป ฟิงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ข้าพระองค์ทั้งหลายจะฟิงแอดไปด้วยบุตรอยู่ ครองเรือน... เมื่อแตกกายตายไป ฟิงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ด้วยประการใด ขอท่านพระโคตม โปรดทรงแสดงธรรม ด้วยประการนั้น แก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย ผู้มีความปรารถนา ผู้มีความพอใจ ผู้มีความประสงค์อย่างนั้นๆ เกิด.

[๑๔๕๘]

อตตูปนายิกัม โว คหปตโย ฌมฺมปริยายํ เทเสสฺสามิ ตัม สุณฺณถ สาธุกัม
มนสิกรโธ ภาสิสฺสามีติฯ เอวํ โภติ โย เต เวพฺพทฺวาเรยฺยกา พฺรหฺมณคหปติกา
ภควโต ปจฺจสฺสัฏฺฐุํ ภาควา เอตทโวจ

[๑๔๕๙]

กตโม จ คหปตโย อตตูปนายิกอ ฌมฺมปริยาโยฯ อิธ คหปตโย อริยสาวโก
อิติ ปุสฺสณฺจิกฺขติ อหํ โยสฺมิ ชีวิตฺกามอ อมริตฺกามอ สุขกามอ ทฺกฺขปฺปฏิกุโล^๑
โย โย มํ ชีวิตฺกามํ อมริตฺกามํ สุขกามํ ทฺกฺขปฺปฏิกุลํ ชีวิตา โวโรเปยฺย น เม ตัม
อสฺส ปิยํ มนาปํ อหฺลฺเจว โย ปน ปรี ชีวิตฺกามํ อมริตฺกามํ สุขกามํ
ทฺกฺขปฺปฏิกุลํ ชีวิตา โวโรเปยฺยํ ปฺรสุสฺปิ ตัม อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ โย โย มฺยายํ
ฌมฺโม อปฺปิโย อมนาปอ ปฺรสุสฺเปโส ฌมฺโม อปฺปิโย อมนาปอ โย โย มฺยายํ
ฌมฺโม อปฺปิโย อมนาปอ กถาหํ ปฺรนฺเตน สลฺโลเชยฺยนฺติฯ โส อิติ ปุสฺสณฺจาย
อตตนา จ ปาณฺตปิปาตา ปุสฺสวิโรโต โหติ ปฺรณฺจ ปาณฺตปิปาตา เวรมณฺยา
สมาทเปติ ปาณฺตปิปาตา เวรมณฺยา จ วณฺณํ ภาสฺติฯ เอวมฺสฺสายํ กายสมฺมาจโร
ติโกฏิปฺริสฺสุทฺโธ โหติฯ

[๑๔๖๐]

ปุณ จปรี คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปุสฺสณฺจิกฺขติ โย โย เม อทินฺนํ
เถยฺยสงฺฆาตํ อาทึเยยฺย น เม ตัม อสฺส ปิยํ มนาปํ อหฺลฺเจว โย ปน ปฺรสุสฺ อทินฺนํ
เถยฺยสงฺฆาตํ อาทึเยยฺยํ ปฺรสุสฺปิ ตัม อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ โย โย มฺยายํ ฌมฺโม
อปฺปิโย อมนาปอ ปฺรสุสฺเปโส ฌมฺโม อปฺปิโย อมนาปอ โย โย มฺยายํ ฌมฺโม อปฺปิโย
อมนาปอ กถาหํ ปฺรนฺเตน สลฺโลเชยฺยนฺติฯ โส อิติ ปุสฺสณฺจาย อตตนา จ
อทินฺนาทานา ปุสฺสวิโรโต โหติ ปฺรณฺจ อทินฺนาทานา เวรมณฺยา สมาทเปติ อทินฺนาทานา
เวรมณฺยา จ วณฺณํ ภาสฺติฯ เอวมฺสฺสายํ กายสมฺมาจโร ตึโกฏิปฺริสฺสุทฺโธ โหติฯ

๑. ม. ทฺกฺขปฺปฏิกุโลฯ เอวมฺปริปิฯ

(๑๔๕๘)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมปริยายอันควรน้อมเข้ามาในตนแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงฟังธรรมปริยานั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

พราหมณ์และคฤหบดีชาวเวพฐวาทคามทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

(๑๔๕๙)

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ธรรมปริยายที่ควรน้อมเข้ามาในตนเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ผู้ใดจะปลงเราผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์ เสียจากชีวิต ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงปลงคนอื่นผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์ เสียจากชีวิต ข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใดไม่เป็นที่รัก ที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใดไม่เป็นที่รัก ที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้น พิจารณาเห็นดังนั้นแล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากปาณาติบาตด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่องดเว้นจากปาณาติบาตด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นปาณาติบาตด้วย กายสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

(๑๔๖๐)

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงถือเอาสิ่งของที่เรามีได้ให้ด้วยอาการขโมย ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นมิได้ให้ด้วยอาการขโมย ข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่รักที่ชอบใจ^๑ของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่นเช่นกัน ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากอทินนาทานด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากอทินนาทานด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากอทินนาทานด้วย กายสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งพระสูตรนี้ ใช้จำนวนแปลว่า “ที่รักที่ชอบใจ” -ผู้รวบรวม

๒. ที่รักที่ชอบใจ -ผู้รวบรวม

[๑๔๖๑]

ปุ่น จปรี่ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสถจิกขติ โย โจ เม ทาเรสุ
 จาริตตัม อาปชฺเชยฺย น เม ตัม อสฺส ปิยํ มนาปํ อหฺลฺลเจว โจ ปน ปรสฺส ทาเรสุ
 จาริตตัม อาปชฺเชยฺย ปรสฺสปี ตัม อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ โย โจ มฺยาอํ ฌมฺโม
 อปฺปิโย อมนาโป ปรสฺสเปโส ฌมฺโม อปฺปิโย อมนาโป โย โจ มฺยาอํ ฌมฺโม
 อปฺปิโย อมนาโป กถาหํ ปรนฺนเตน สลฺโลเชยฺยนฺตึฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา
 จ กามสฺสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวีโรโต โหติ ปรณฺจ กามสฺสุ มิจฺฉาจารา เวรมณฺยา สมาทเปติ
 กามสฺสุ มิจฺฉาจารา เวรมณฺยา จ วณฺณํ ภาสตีฯ เอวมฺสฺสาอํ กายสมาจาโร
 ติโกฏฺฐิปริสฺสุทฺโธ โหติฯ

[๑๔๖๒]

ปุ่น จปรี่ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสถจิกขติ โย โจ เม มุสฺสาวาทน
 อตฺถํ ภณฺนชฺเชยฺย น เม ตัม อสฺส ปิยํ มนาปํ อหฺลฺลเจว โจ ปน ปรสฺส มุสฺสาวาทน
 อตฺถํ ภณฺนชฺเชยฺย ปรสฺสปี ตัม อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ โย โจ มฺยาอํ ฌมฺโม อปฺปิโย
 อมนาโป ปรสฺสเปโส ฌมฺโม อปฺปิโย อมนาโป โย โจ มฺยาอํ ฌมฺโม อปฺปิโย
 อมนาโป กถาหํ ปรนฺนเตน สลฺโลเชยฺยนฺตึฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา จ
 มุสฺสาวาทา ปฏิวีโรโต โหติ ปรณฺจ มุสฺสาวาทา เวรมณฺยา สมาทเปติ มุสฺสาวาทา
 เวรมณฺยา จ วณฺณํ ภาสตีฯ เอวมฺสฺสาอํ วจีสมฺมาจาโร ติโกฏฺฐิปริสฺสุทฺโธ โหติฯ

[๑๔๖๓]

ปุ่น จปรี่ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสถจิกขติ โย โจ มํ ปิสฺสุณฺยา
 วาจา ย มิตฺเตหิ เกเทยฺย^๑ น เม ตัม อสฺส ปิยํ มนาปํ อหฺลฺลเจว โจ ปน ปรี่ ปิสฺสุณฺยา
 วาจา ย มิตฺเตหิ เกเทยฺย ปรสฺสปี ตัม อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ ฯเปฯ เอวมฺสฺสาอํ
 วจีสมฺมาจาโร ติโกฏฺฐิปริสฺสุทฺโธ โหติฯ

๑. ม. มิตฺเต ภินฺนเทยฺยฯ เอวมฺสปริปีฯ

(๑๕๖๑)

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็น
 ดังนี้ว่า ผู้ใดพึงถึงความประพฤติ (ผิด) ในภริยาของเรา ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา
 อนึ่ง เราพึงถึงความประพฤติ (ผิด) ในภริยาของผู้อื่น ข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจ
 แม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่เป็นที่รัก
 ที่ชอบใจแม้ของผู้อื่นเช่นกัน ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบ
 ประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเอง
 ย่อมงดเว้นจากกามเมสุมิจฉาจรด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากกามเมสุมิจฉาจรด้วย
 กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากกามเมสุมิจฉาจรด้วย กายสมาจารของอริยสาวกนั้น
 ย่อมบริสุทธฺิโดยส่วนสามอย่างนี้.

(๑๕๖๒)

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็น
 ดังนี้ว่า ผู้ใดพึงทำลายประโยชน์ของเราด้วยการกล่าวเท็จ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักใคร่ชอบใจ^๑
 ของเรา อนึ่ง เราพึงทำลายประโยชน์ของคนอื่นด้วยการกล่าวเท็จ ข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รัก
 ที่ชอบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่เป็น
 ที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบ
 ประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้น
 จากมุสาวาทด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากมุสาวาทด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่ง
 การงดเว้นจากมุสาวาทด้วย วิจิสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธฺิโดยส่วนสามอย่างนี้.

(๑๕๖๓)

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็น
 ดังนี้ว่า ผู้ใดพึงยุ้งให้เราแตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา
 อนึ่ง เราพึงยุ้งคนอื่นให้แตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจ
 แม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่เป็นที่รัก
 ที่ชอบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบ
 ประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้น
 จากปิสุณาวาจาด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้เว้นจากปิสุณาวาจาด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่ง
 การงดเว้นจากปิสุณาวาจาด้วย วิจิสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธฺิโดยส่วนสามอย่างนี้.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งพระสูตรนี้ ใช้จำนวนแปลว่า “ที่รักที่ชอบใจ” -ผู้รวบรวม

(๑๔๖๔)

ปุ่น จปรึ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสณจิกขติ โย โข มํ พรรุสสาย
 วาจา ย สมุทาจเรยย น เม ตํ อสฺส ปิยํ มนาปํ อหฺญเจว โข ปน ปรี พรรุสสาย
 วาจา ย สมุทาจเรยยํ ปฺรสุสปี ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ โย โข มฺยายํ ฌมฺโม ๑เปฯ
 เอวมสฺสายํ วจีสมาจโร ติโกฏฺฐิปฺริสุทฺโธ โหติฯ

(๑๔๖๕)

ปุ่น จปรึ คหปตโย อริยสาวโก อิติ ปฏิสณจิกขติ โย โข มํ สมฺพปฺปลาปภาเสน
 สมุทาจเรยย น เม ตํ อสฺส ปิยํ มนาปํ อหฺญเจว โข ปน ปรี สมฺพปฺปลาปภาเสน
 สมุทาจเรยยํ ปฺรสุสปี ตํ อสฺส อปฺปิยํ อมนาปํ โย โข มฺยายํ ฌมฺโม อปฺปิโย อมนาปํ
 ปฺรสุสเปโส ฌมฺโม อปฺปิโย อมนาปํ โย โข มฺยายํ ฌมฺโม อปฺปิโย อมนาปํ กถาหํ
 ปฺรนฺเตน สณฺโณเชยฺยนฺติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตนา จ สมฺพปฺปลาปา ปฏฺฐิวิโรโต
 โหติ ปฺรยจ สมฺพปฺปลาปา เวรมณฺยา สมาทเปติ สมฺพปฺปลาปา เวรมณฺยา จ วณฺณ
 ภาสตีฯ เอวมสฺสายํ วจีสมาจโร ติโกฏฺฐิปฺริสุทฺโธ โหติฯ

(๑๔๖๖)

โส พุทฺเฐ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ๑เปฯ สตุถา
 เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆे อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ
 สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ๑เปฯ อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสุสฺสชาติฯ
 อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อภิขณฺเฑหิ อจฺฉิฑฺเฑหิ อสพฺเลหิ อกมฺมาเสหิ
 ภูชิสฺเสหิ วิณฺญปฺสตุเถหิ อปฺรามภูเจหิ สมาริธํวตฺตนิเกหิฯ

(๑๔๖๗)

ยโต โข คหปตโย อริยสาวโก อิเมหิ สตุตฺตหิ สทฺฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต
 โหติ อิเมหิ จตฺฐหิ อากงฺขิเยหิ จานเหิ โส อากงฺขมาโน อตฺตนา ว อตฺตนา
 พฺยาคเรยฺย จีณฺนโรมฺหิ จีณฺนโรจฺฉานโยนฺนโย^๑ จีณฺนโรตฺตวิสโย จีณฺนโรปายทฺถคฺคตฺวินิปาโต
 โสตาปนฺโนหฺมสมฺมิ อวินิปาตฌมฺโม นียโต สมฺโพธิปฺรายนฺติฯ

๑. ม. จีณฺนโรจฺฉานโยนฺนโยฯ เอวมฺปฺริฯ ญ. ... โยนฺนโรฯ

[๑๔๖๔]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็น
 ดังนี้ว่า ผู้ใดพึงพูดกะเราด้วยคำหยาบ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง
 เราพึงพูดกะผู้อื่นด้วยคำหยาบ ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น ธรรมข้อใด
 ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรม
 ข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นอย่างไร?
 อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากผรุสวาจาด้วย ชักชวนผู้อื่น
 เพื่อให้งดเว้นจากผรุสวาจาด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากผรุสวาจาด้วย
 วชิสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๕]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณา
 เห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงพูดกะเราด้วยถ้อยคำเพื่อเจ้อ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา
 อนึ่ง เราพึงพูดกะคนอื่นด้วยถ้อยคำเพื่อเจ้อ ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของคนอื่น
 ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของ
 ผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรม
 ข้อนั้นอย่างไร? อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากสัมผัปปลาปะด้วย
 กล่าวชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากสัมผัปปลาปะด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้น
 จากสัมผัปปลาปะด้วย วชิสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

[๑๔๖๖]

อริยสาวกนั้นประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ใน
 พระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว... เป็นไปเพื่อสมาธิ.

[๑๔๖๗]

ดูกรพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เมื่อใด อริยสาวกประกอบด้วยสัทธรรม^๑
 ๗ ประการนี้ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นหวังอยู่ ด้วยฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความหวัง
 ๔ ประการนี้ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย
 อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
 เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

๑. สัทธรรม - ผู้รวบรวม

[๑๔๖๘]

เอว้ วุตเต เวพฺพทวาระยฺยกา พุราหฺมณคหปติกา ภควนฺตํ เอตทโวจฺจํ อภิกฺกนฺตํ
โก โคตม ๗เปฯ เอเต มยฺยํ ภวฺนฺตํ โคตมํ สรณฺํ คจฺฉาม ฌมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ
อุปาสเก โน ภวฺ โคตโม ฐาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณฺุเปเต สรณฺงคเตติฯ

[๑๔๖๙]

เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยฺยํ ภควา ฌาติเก วิหฺรติ คิณฺชกาเวสเถฯ อถ โข
อายุสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายุสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ
สาโฬห นาม ภนฺเต ภิกฺขุ กาลกโต ตสฺส กา คติ โโก อภิสฺมปฺราโยฯ นนฺทา นาม
ภนฺเต ภิกฺขุณี กาลกตา ตสฺสา กา คติ โโก อภิสฺมปฺราโยฯ สฺวทฺโต นาม ภนฺเต
อุปาสโก กาลกโต ตสฺส กา คติ โโก อภิสฺมปฺราโยฯ สฺวชตา นาม ภนฺเต
อุปาสิกา กาลกตา ตสฺสา กา คติ โโก อภิสฺมปฺราโยติฯ

[๑๔๗๐]

สาโฬห อานนฺท ภิกฺขุ กาลกโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมฺุตตี ปญฺญาวิมฺุตตี
ทิกฺขุเจว ฌมฺเม สยฺยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺบฺชช วิหฺรติฯ นนฺทา อานนฺท
ภิกฺขุณี กาลกตา ปญฺจนนํ โอรมนฺภาคิยานํ สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา โอบปาติกา ตตฺถ
ปรีนิพฺพายินิ อนาวตฺติชฺมมา ตสฺมา โลกาฯ สฺวทฺโต อานนฺท อุปาสโก กาลกโต
ติณฺณํ สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา รากโทสโมหานํ ตนฺตุตฺตา สกทาคามิ สกิทเว อิมํ
โลกํ อากนฺตฺวา ทฺกขสฺสฺนฺตํ กริสฺสติฯ สฺวชตา อานนฺท อุปาสิกา กาลกตา ติณฺณํ
สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺนา อวินิปาตชฺมมา นียตา สมฺโพธิปฺราชนาฯ

(๑๔๖๘)

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์และคฤหบดีชาวเวฬุทวารคาม ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ฯลฯ ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านี้ ขอถึงท่านพระโคตมกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่า เป็นสรวณะ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำข้าพระองค์ทั้งหลายว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรวณะจนตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

คิณฺชกาวสถสูตรที่ ๑

ว่าด้วยธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส

(๑๔๖๙)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ที่พักซึ่งก่อด้วยอิฐ ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุชื่อสาพะมะรณภาพแล้ว คติของเธอเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเธอเป็นอย่างไร? ภิกษุณีชื่อนันทามรณภาพแล้ว... อุบาสกชื่อสุทัตตะกระทำกาละแล้ว... อุบาสิกาชื่อสุชาดากระทำกาละแล้ว คติของเธอเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเธอเป็นอย่างไร?

(๑๔๗๐)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุชื่อสาพะมะรณภาพแล้ว กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุณีชื่อนันทามรณภาพแล้ว เป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป อุบาสกชื่อว่าสุทัตตะกระทำกาละแล้ว เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะรากะ โทสะ โมหะเบาบาง มาสู่โลกนี้อีกคราวหนึ่งแล้ว จักกระทำที่สุดทุกขีได้ อุบาสิกาชื่อว่าสุชาดากระทำกาละแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๗๑]

อนจุรียัม ไช ปเนตัม อานนุท ยัม มนุสสุภูโต กาลัม กเรยยะ ตสฺมี ตสฺมี เจ มัม
 กาลกเต อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตถัม ปฏิปุจฺจิสฺสธฯ วิหเสาเวสา^๑ อสฺส อานนุท
 ตถาคตสฺสฯ ตสฺมา ติหानนุท ฐมฺมาทาสัม นาม ฐมฺมปริยาโย เทเสสฺสสามิ เยน
 สมฺนุทาคโต อริยสวโก อากฺขมาโน อตฺตนาเว อตฺตานัม พุยากรเยยฺย จีณฺนริโยมฺหิ
 จีณฺตริจฺจนโยนियो จีณฺปิตุตฺติวิสโย จีณาปายทฺถคฺคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสฺมิ
 อวินิปาตฐมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนฯ

[๑๔๗๒]

กตโม จ โส อานนุท ฐมฺมาทาสฺ ฐมฺมปริยาโย เยน สมฺนุทาคโต อริยสวโก
 อากฺขมาโน อตฺตนาเว อตฺตานัม พุยากรเยยฺย จีณฺนริโยมฺหิ จีณฺตริจฺจนโยนियो
 จีณฺปิตุตฺติวิสโย จีณาปายทฺถคฺคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสฺมิ อวินิปาตฐมฺโม นียโต
 สมฺโพธิปรายโนฯ อิทฺ อานนุท อริยสวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทเน สมฺนุทาคโต
 โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानัม พุทฺโธ ภควาติฯ ฐมฺเม สงฺฆेฯ
 อริยกนฺเตหิ สึเลหิ สมฺนุทาคโต โหติ อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สฺมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อัย
 ไช โส อานนุท ฐมฺมาทาสฺ ฐมฺมปริยาโย เยน สมฺนุทาคโต อริยสวโก อากฺขมาโน
 อตฺตนาเว อตฺตานัม พุยากรเยยฺย จีณฺนริโยมฺหิ จีณฺตริจฺจนโยนियो จีณฺปิตุตฺติวิสโย
 จีณาปายทฺถคฺคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสฺมิ อวินิปาตฐมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติฯ
 (ตีณฺปิ สุตฺตนฺตานิ เอกนิตานานิ)ฯ

[๑๔๗๓]

เอกมนุตฺตัม นิสินฺโน ไช อายสฺมา อานนุโท ภควนฺตัม เอตทโวจ อโสโก นาม
 ฆนฺเต ภิกฺขุ กาลกโต ตสฺส กา คตฺติ โโก อภิสฺมปฺราโยฯ อโสกา นาม ฆนฺเต ภิกฺขุ
 กาลกตา ฯเปฯ อโสโก นาม ฆนฺเต อุปาสโก กาลกโต ฯเปฯ อโสกา นาม ฆนฺเต
 อุปาสิกา กาลกตา ตสฺสา กา คตฺติ โโก อภิสฺมปฺราโยติฯ

[๑๔๗๔]

อโสโก อานนุท ภิกฺขุ กาลกโต อาสวานัม ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตํ ปญฺญาวิมุตฺตํ

๑. ส.ี. เหลสาฯ ม. ญ. เปสาฯ เวมฺปริปิฯ

[๑๔๗๑]

ดูกรอานนท์ ข้อที่บุคคลเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วพึงกระทำกาละ มิใช่เป็นของน่าอัศจรรย์ ถ้าเมื่อผู้หนึ่งๆ กระทำกาละแล้ว เธอทั้งหลายพึงเข้ามาหาเราแล้ว สอบถามเนื้อความนั้น ข้อนี้เป็นความลำบากของตถาคต เพราะฉะนั้นแหละ เราจักแสดงธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส (แวนสองธรรม) ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบายทุกติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๗๒]

ดูกรอานนท์ ก็ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว... จะตรัสรู้ในเบื้องหน้านั้นเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว... เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้แล คือ ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว... จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๘

คิณชกาวสตุตฺรที่ ๒

ว่าด้วยธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส

[๑๔๗๓]

(ข้อความเบื้องต้นเหมือนคิณชกาวสตุตฺรที่ ๑) ครั้นแล้ว ท่านพระอานนท์ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุชื่อโสกะมรณภาพแล้ว คติของเธอเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเธอเป็นอย่างไร? ภิกษุชื่อโอสกามรณภาพแล้ว ฯลฯ อุบาสกชื่อโสกะกระทำกาละแล้ว ฯลฯ อุบาสิกาชื่อโสกากระทำกาละแล้ว คติของเขาคืออย่างไร สัมปรายภพของเขาคืออย่างไร?

[๑๔๗๔]

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุชื่อโสกะมรณภาพแล้ว กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง

ทัญเจว ฐมเม สยั อภิญญา สจฺจนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ^๑ฯ (ปฺริมเวยฺยาकरणน
เอกนิตานัน)ฯ

(๑๔๗๕)

อัย โข โส อานนฺท ฐมฺมาทาโส ฐมฺมปริยาโย เยน สมฺนุณาคโต อริยสาวโก
อากงฺขมาโน อตฺตนาเว อตฺตานัน พุยากรเยยฺย จินฺนนิรโยมฺหิ จินฺนติรจฺจนานโยนियो
จินฺนปิตฺติวิสโย จินฺนปายทฺถุคฺคตฺวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสมฺมิ อวินิปาตฐมฺโม นียโต
สมฺโพธิปรายโนติฯ

(๑๔๗๖)

เอกมฺนุตฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ กกุฏฺโฏ^๒ นาม
ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโก กาลกโต ตสฺส กา คติ โภ อภิสมฺปฺราโยฯ กพิโก^๓
นาม ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโกฯ ทนิกทฺุโธ^๔ นาม ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโกฯ
กกุฏฺสฺสโห นาม ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโกฯ ตฺถุจฺโจะ นาม ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโกฯ
สนฺตฺถุจฺโจะ นาม ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโกฯ ภทฺุโท นาม ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโกฯ
สุภทฺุโท นาม ภนฺเต ฌาติเก อุปาสโก กาลกโต ตสฺส กา คติ โภ อภิสมฺปฺราโยติฯ

(๑๔๗๗)

กกุฏฺโฏ อานนฺท อุปาสโก กาลกโต ปญฺจนฺนํ โอรฺมภาคิยานันฺ สลฺยโลชนานันฺ ปริกฺขยา
โอปปาติโก ตตฺถ ปรีนฺิพฺพายี อนาวตฺติฐมฺโม ตสฺมา โลกาฯ กพิโก อานนฺทฯ
ทนิกทฺุโธ อานนฺทฯ กกุฏฺสฺสโห อานนฺทฯ ตฺถุจฺโจะ อานนฺทฯ สนฺตฺถุจฺโจะ อานนฺทฯ
ภทฺุโท อานนฺทฯ สุภทฺุโท อานนฺท อุปาสโก กาลกโต ปญฺจนฺนํ โอรฺมภาคิยานันฺ
สลฺยโลชนานันฺ ปริกฺขยา โอปปาติโก ตตฺถ ปรีนฺิพฺพายี อนาวตฺติฐมฺโม ตสฺมา โลกาฯ
(สพฺเพ เอกคฺติกา กาทพฺพา)ฯ

๑. ม. ย. วิหาลิฯ

๒. ม. ย. กกุฏโฏฯ

๓. ย. กาทิงโคฯ เหวมฺปริฯ

๔. ส. นิกฺขาฯ ม. ย. นิกโตฯ

ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ภิกษุณีชื่ออโสภา... อุบาสกชื่ออโสภา... อุบาสิกาชื่ออโสภา
กระทำกาละแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ล้วนไป มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

(๑๔๗๕)

ดูกรอานนท์ นี้แล คือ ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว
เมื่อหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย
อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.^๑

จบ สูตรที่ ๕

คิณชกาวสตุสูตรที่ ๓

ว่าด้วยธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส

(๑๔๗๖)

(ข้อความเบื้องต้นเหมือนคิณชกาวสตุสูตรที่ ๑) ครั้นแล้ว ท่านพระอานนท์ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุบาสกชื่อกกุฎะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง กระทำกาละแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร สัมปรายภพของเขา
เป็นอย่างไร... อุบาสกชื่อกพิกะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง... อุบาสกชื่อทนิกัททะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง... อุบาสกชื่อกฐิสสหา
ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง... อุบาสกชื่อตุฎฐะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง... อุบาสกชื่อสันตุฎฐะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง... อุบาสกชื่อภัททะ
ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง... อุบาสกชื่อสุกัททะในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง กระทำกาละแล้ว คติของเขาเป็นอย่างไร สัมปรายภพ
ของเขาเป็นอย่างไร?

(๑๔๗๗)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ อุบาสกชื่อกกุฎะ กระทำกาละแล้ว เป็นอุปปาติกะ
จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์อันเป็น
ส่วนเบื้องต่ำ ๕ ล้วนไป อุบาสกชื่อกพิกะ... ชื่อทนิกัททะ... ชื่อกฐิสสหา...
ชื่อตุฎฐะ... ชื่อสันตุฎฐะ... ชื่อภัททะ... ชื่อสุกัททะกระทำกาละแล้ว เป็นอุปปาติกะ
จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์อันเป็น
ส่วนเบื้องต่ำ ๕ ล้วนไป.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้จำนวนแปลว่า “เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า” -ผู้รวบรวม

[๑๔๗๘]

ปโรบลุณาส อานนุท ฉาติเก อุปาสกา กาลกตา ปญจนัน โอรมุภากิยานัน
 สญโลชนานัน ปริกขยา โอปปาดิกา ตตถ ปรีนิพพายีโน อนาวตติชมุมา ตสฺมา โลกาฯ
 สาทิกนวุติ อานนุท ฉาติเก อุปาสกา กาลกตา ตินฺณัน สญโลชนานัน ปริกขยา รากโทส-
 โมหานัน ตนฺตตฺตา สกทากามิโน สกิทเว อิมํ โลกํ อากนฺตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสนฺติฯ
 ฉาติเรกานิ โข อานนุท ปญจสทานิ ฉาติเก อุปาสกา กาลกตา ตินฺณัน สญโลชนานัน
 ปริกขยา โสตาปนฺนา อวินิปาตชมุมา นียตา สมฺโพธิปรายนาฯ

[๑๔๗๙]

อนจฺจริยํ โข ปเนตํ อานนุท ยํ มนุสฺสญฺโต กาลํ กรยฺย ตสฺมี ตสฺมี เจ
 มํ กาลกเต อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏฺิพฺจุฉิสฺสถฯ วิหเสาเวสา อานนุท อสฺส
 ตถาคตสฺสฯ ตสฺมา ติหานนุท ชมุมาทาสํ นาม ชมุมปริยาโย เทเสสฺสสามิ เยน
 สมฺนฺนาคโต อริยสาวโก อากฺขมาโน อตฺตนา ว อตฺตานํ พุยากรยฺย จีณฺนโรยมฺหิ
 จีณฺตฺริจฺฉานโยนียโย จีณฺปิตฺติวิสโย จีณาปายทุกฺคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสฺมิ
 อวินิปาตชมุโม นียโต สมฺโพธิปรายโนฯ

[๑๔๘๐]

กตโม จ โส อานนุท ชมุมาทาส ชมุมปริยาโย เยน สมฺนฺนาคโต อริยสาวโก
 อากฺขมาโน อตฺตนา ว อตฺตานํ พุยากรยฺย จีณฺนโรยมฺหิ จีณฺตฺริจฺฉานโยนียโย
 จีณฺปิตฺติวิสโย จีณาปายทุกฺคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสฺมิ อวินิปาตชมุโม นียโต
 สมฺโพธิปรายโนฯ อิทานนุท อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानัน พุทฺโธ ภควาติฯ ชมุเม สงฺเขฯ
 อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อทุกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมาริํสํวตฺตนิเกหิฯ อโย
 โข โส อานนุท ชมุมาทาส ชมุมปริยาโย เยน สมฺนฺนาคโต อริยสาวโก อากฺขมาโน
 อตฺตนา ว อตฺตานํ พุยากรยฺย จีณฺนโรยมฺหิ จีณฺตฺริจฺฉานโยนียโย จีณฺปิตฺติวิสโย
 จีณาปายทุกฺคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสฺมิ อวินิปาตชมุโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติฯ

เวพุทฺวารวคฺโค ปจฺโมฯ

[๑๔๗๘]

ดูกรอานนท์ อุบาสกทั้งหลายในหมู่บ้านแห่งหนึ่งเกินกว่า ๕๐ คน กระทำกาละแล้ว เป็นอุปปาติกะ จักปรีนิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต้น ๕ ล้วนไป อุบาสกทั้งหลายในหมู่บ้านแห่งหนึ่งเกินกว่า ๕๐ คน กระทำกาละแล้ว เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ ล้วนไปและเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง มาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวแล้ว จักทำที่สุดทุกข์ได้ อุบาสกทั้งหลายในหมู่บ้านแห่งหนึ่งเกินกว่า ๕๐๐ คน กระทำกาละแล้ว เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ ล้วนไป มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๗๙]

ดูกรอานนท์ ข้อที่บุคคลเกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว ฟังกระทำกาละ มิใช่เป็นของน่าอัศจรรย์ ถ้าเมื่อผู้นั้นๆ กระทำกาละแล้ว เธอทั้งหลายฟังเข้ามาหาเราแล้วสอบถามเนื้อความนั้น ข้อนี้เป็นความลำบากของตถาคต เพราะฉะนั้นแหละ เราจักแสดงธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ ฟังพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๔๘๐]

ดูกรอานนท์ ก็ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ ฟังพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้าเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว... เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้แล คือ ธรรมปริยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกประกอบแล้ว เมื่อหวังอยู่ ฟังพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ เวฬุทวารวรรคที่ ๒^๑

๑. จบ เวฬุทวารวรรคที่ ๑ -ผู้รวบรวม

ตสุตฺตทานํ

ราชา โอคชทีฆมา
ถปตโย เวพฺพทวารเยยา

สารีปุตฺตา อปเร ทฺเว
กิญชกาวสเถ ตโยติ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ราชาสูตร	๒. โอคธสูตร
๓. ทีฆามุสูตร	๔. สารีปุตตสูตรที่ ๑
๕. สารีปุตตสูตรที่ ๒	๖. ถปติสูตร
๗. เวฬุทวารสูตร	๘. คิณฺชกาวสถสูตรที่ ๑
๙. คิณฺชกาวสถสูตรที่ ๒	๑๐. คิณฺชกาวสถสูตรที่ ๓

ราชการามวคฺโค ทูติโย

[๑๔๘๑]

สาวตถึยฺ วิหฺรติ ราชการาเมฯ อถ โข สหสฺสภิกฺขุณีสงฺโฆ เยน ภควา
 เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมฺนตํ
 จิตฺตา โข ตา ภิกฺขุณีโย ภควา เอตทวโจ จตฺตฺหิ โข ภิกฺขุณีโย ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต
 อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฌมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนฯ กตเมหิ
 จตฺตฺหิฯ อธิ ภิกฺขุณีโย อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปิ
 โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมฺนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ
 สีเลหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อภฺยชฺเชหิ ฯเปฯ สมาริํสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข ภิกฺขุณีโย
 จตฺตฺหิ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฌมฺโม นียโต
 สมฺโพธิปรายโนติฯ

[๑๔๘๒]

สาวตถึนินฺทานํฯ พุราหุมนฺนา ภิกฺขเว อุทฺยคามินี นาม ปฏฺิปปทํ ปณฺณเปนฺติ
 เต สาวกํ เอวํ สฺมาทเปนฺติ เอหิ ตวํ อมฺโห ปุริส กาลสฺเสว อฏฺฐาย ปาจิณฺมุโข
 ยาหิ โส ตวํ มา โสพุทฺโธ ปรีวชฺเชหิ มา ปปาตํ มา ขาณฺุ มา กณฺณกฏฺฐานํ มา
 จนฺทนิกํ^๑ มา โอฟิคลลํ ยตฺเถว^๒ ปปเตยฺยาสิ ตตฺเถว มรณฺํ อากเมยฺยาสิ เอวํ
 ตวํ อมฺโห ปุริส กายสฺส เกทา ปรี มรณฺา สุกตฺตี สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสตีติฯ

๑. ม. จนนฺนียํฯ

๒. ม. ยตฺถฯ

ราชอาณาจักรที่ ๒

สหัสสูตร

องค์คุณของพระโศดาบัน

[๑๔๘๑]

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ราชอาณาจักร ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุณีสงฆ์ ๑๐๐๐ รูป เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุณีเหล่านั้นว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโศดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโศดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑

พราหมณสูตร

ว่าด้วยอุทธคามินีปฏิบัติ

[๑๔๘๒]

สาวตถินทาน. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมบัญญัติปฏิบัติ ชื่ออุทธคามินี พวกเขาย่อมชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ มาเถิดท่าน ท่านจงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่แล้วเดินบ่ายหน้าไปทางทิศปราจีน ท่านอย่าเว้นบ่อ เหว ตอ ที่มีหนาม หลุมเต็มด้วยคูด บ่อโสโครกใกล้บ้าน ท่านพึงตกไปในที่ใด พึงรอความตายในที่นั้น ด้วยวิธีอย่างนี้ เมื่อแตกกายตายไป ท่านจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

[๑๔๘๓]

ตัม โข ปเนตัม ภิกขเว พุราหุมนานัม พาลคมนเมตัม มุพฺพหคมนเมตัม น
 นิพฺพิตาย น วิรคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญญาย น สมุโพราย น
 นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ อหฺมจ โข ภิกขเว อริยสฺส วินเย อุตฺยคามินิํ ปฏิปทํ
 ปญฺณเปมิ^๑ ยา เอกนฺตนิพฺพิตาย วิรคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญญาย สมุโพราย
 นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

[๑๔๘๔]

กตมา จ สํ ภิกขเว อุตฺยคามินิํ ปฏิปทา ยา เอกนฺตนิพฺพิตาย ฯเปฯ
 นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ อิทฺ ภิกขเว อริยสํวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทเน สมนฺนาคโต
 โหติ อิตฺปิํ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ชมฺเม สงฺฆेฯ
 อริยกนฺเตหิ สึเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อุกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมาริํสํวตฺตนิเกหิฯ อัย
 โข สํ ภิกขเว อุตฺยคามินิํ ปฏิปทา ยา เอกนฺตนิพฺพิตาย วิรคาย นิโรธาย
 อุปสมาย อภิญญาย สมุโพราย นิพฺพานาย สํวตฺตตีติฯ

[๑๔๘๕]

เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สาริปฺพุโต อายสฺมา จ อานนุโท สวตฺถิยํ วิหรนฺติ
 เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามेฯ อถ โข อายสฺมา สาริปฺพุโต สายณฺหสมยํ
 ปฏิสฺถลานา วุฏฺฐิโต เยน อายสฺมา อานนุโท เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมา
 อานนุเทน สทฺธี สมฺโมทิติ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนุตํ นิสิติฯ
 เอกมฺนุตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สาริปฺพุโต อายสฺมฺนุตํ อานนุทํ เอตทวโจ กตินํ นุ
 โข อวฺวโส อานนุท ชมฺมานํ ปหานา กตินํ ชมฺมานํ สมนฺนาคมนฺเหตุ เอวมยํ ปชา
 ภควตา พุยากตา โสตาปฺนฺนา อวินิปาตชฺมมา นียตา สมุโพรธิปฺรายนาติฯ

๑. ม. ย. ปญฺญาเปมิฯ

(๑๔๘๓)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ข้อบัญญัติของพราหมณ์ทั้งหลายนั้น เป็นความดำเนินของ
คนพาล เป็นความดำเนินของคนหลง ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อความคลาย
กำหนด เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้
เพื่อนิพพาน ส่วนในอริยวินัย เราก็บัญญัติปฏิบัติปฏิบัติชื้ออุทฺทยคามินี ที่เป็นไปเพื่อ
ความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ
เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

(๑๔๘๔)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุทฺทยคามินีปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว ฯลฯ
เพื่อนิพพานเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว
ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้แล คือ อุทฺทยคามินีปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความหน่าย
โดยส่วนเดียว เพื่อความคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความเข้าไปสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง
เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

จบ สูตรที่ ๒

อนันตสูตร

ละกรรม ๔ ประกอบกรรม ๔ เป็นพระโสดาบัน

(๑๔๘๕)

สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระอนนทอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี
ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น เวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่เรือนแล้ว เข้าไปหาท่านพระอนนทถึงที่อยู่ ได้ปราศรัย
กับท่านพระอนนท ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถาม
ท่านพระอนนทว่า ดูกรอนนท เพราะละกรรมเท่าไร เพราะเหตุประกอบกรรมเท่าไร หมุ่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาค
จึงทรงพยากรณ์ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ?

[๑๔๘๖]

จตุรนต์ โข อาวุโส ฌมมานัน ปหานา จตุรนต์ ฌมมานัน สมณฺนาคมนเหตุ
 เอวมยํ ปชา ภควตา พุยากตา โสตาปนฺนา อวินิปาตชฺมมา นียตา สมโพรธิ-
 ปรายนาติฯ กตเมสํ จตุรนต์ฯ ยถารูเปน โข อาวุโส พุทฺเธ อปฺปสาเทน สมณฺนาคโต
 อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชโน กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทฺวคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ
 อฺปฺปชฺชติ ตถารูปสฺส พุทฺเธ อปฺปสาโท น โหติฯ ยถารูเปน จ โข อาวุโส พุทฺเธ
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคโต สุตฺวา อริยสาวโก กายสฺส เกทา ปรี มรณา สฺวคฺคี
 สคฺคํ โลกํ อฺปฺปชฺชติ ตถารูปสฺส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาโท โหติ อิติปิ โส ภควา
 ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानัน พุทฺโธ ภควาติฯ

[๑๔๘๗]

ยถารูเปน [๑] โข อาวุโส ฌมฺเม อปฺปสาเทน สมณฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทฺวคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อฺปฺปชฺชติ ตถารูปสฺส ฌมฺเม
 อปฺปสาโท น โหติฯ ยถารูเปน จ โข อาวุโส ฌมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคโต
 สุตฺวา อริยสาวโก กายสฺส เกทา ปรี มรณา สฺวคฺคี สคฺคํ โลกํ อฺปฺปชฺชติ ตถารูปสฺส
 ฌมฺเม อเวจฺจปฺปสาโท โหติ สุวากฺขาโต ภควตา ฌมฺโม ฯเปฯ

[๑๔๘๘]

ยถารูเปน โข อาวุโส สงฺฆเ อปฺปสาเทน สมณฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทฺวคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อฺปฺปชฺชติ ตถารูปสฺส สงฺฆเ
 อปฺปสาโท น โหติฯ ยถารูเปน จ โข อาวุโส สงฺฆเ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคโต
 สุตฺวา อริยสาวโก กายสฺส เกทา ปรี มรณา สฺวคฺคี สคฺคํ โลกํ อฺปฺปชฺชติ ตถารูปสฺส
 สงฺฆเ อเวจฺจปฺปสาโท โหติ สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺฆเ ฯเปฯ อนุตฺตํ ปุณฺณก-
 เเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ

(๑๔๘๖)

ท่านพระอานนท์กล่าวตอบว่า คุณรทานผู้มีอายุ เพราะละกรรม ๔ ประการ เพราะเหตุประกอบกรรม ๔ ประการ หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า กรรม ๔ ประการเป็นไหน? ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุถุชนนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้ลำดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้นว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกกรรม.

(๑๔๘๗)

คุณรทานผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุถุชนนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้ลำดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมเห็นปานนั้น ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้นว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน.

(๑๔๘๘)

คุณรทานผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุถุชนนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้ลำดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์เห็นปานนั้น ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้นว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

[๑๔๘๙]

ยถารูเปณ โข อาวุโส ทุสสีเถยง สมณุนาคโต อสสุตวา ปุณฺณชฺชโน กายสฺส เกทา
 ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปปชฺชติ ตถารูปสฺส ทุสสีถุຍ^๑ น โหติ ฯ
 ยถารูเปหิ จ โข อาวุโส อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณุนาคโต ^[๒] อริยสาวโก กายสฺส
 เกทา ปรี มรณา สุกฺคตี สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ ตถารูปานิสฺส อริยกนฺตานิ สีลานิ
 โหนฺติ อุกฺขณฺฑานิ ฯเปฯ สมာธิสํวตฺตนิกาณิ ฯ

[๑๔๙๐]

อิเมถํ โข อาวุโส จตฺตุนํ ฌมฺมานํ ปหานา อิเมถํ จตฺตุนํ ฌมฺมานํ สมณฺนา-
 คมนเหตุ เอวมยํ ปชา ภควตา พุยากตา โสตาปนฺนา อวินิปาตชฺมมา นียตา
 สมโพธิปรายนาติ ฯ

[๑๔๙๑]

จตฺตฺหิ ภิกฺขเว ฌมฺเมหิ สมณฺนาคโต อริยสาวโก สพฺพทุคฺคตฺถิภยํ สมตฺติกฺกนฺโต
 โหติ ฯ กตฺเมหิ จตฺตฺหิ ฯ อิธ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทณ สมณฺนาคโต
 โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ ฯ ฌมฺเม สงฺฆे ฯ
 อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณฺนาคโต โหติ อุกฺขณฺฑเทหิ ฯเปฯ สมာธิสํวตฺตนิเกหิ ฯ อิเมหิ โข
 ภิกฺขเว จตฺตฺหิ ฌมฺเมหิ สมณฺนาคโต อริยสาวโก สพฺพทุคฺคตฺถิภยํ สมตฺติกฺกนฺโต โหตีติ ฯ

๑. ย. ทุสสีเถยง โหติ ฯ

๒. ม. ย. สุตวา ฯ

[๑๔๘๙]

ดูรท่านผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความทูลเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความทูลเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ปุถุชนนั้น ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว เป็นศีลไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิเห็นปานนั้น ย่อมมีแก่อริยสาวกนั้น.

[๑๔๙๐]

ดูรท่านผู้มีอายุ เพราะละกรรม ๔ ประการนี้ เพราะเหตุประกอบกรรม ๔ ประการนี้ หมู่สัตว์นี้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงพยากรณ์ว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๓

ทุกติสูตรที่ ๑

มีกรรม ๔ ประการพ้นทุกติ

[๑๔๙๑]

ดูรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการ ย่อมล่วงภัยคือทุกติทั้งหมดได้ กรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมล่วงภัยคือทุกติทั้งหมดได้.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๔๙๒]

จตุหิ ภิกขเว ฌมเมหิ สมณฺนาคโต อริยสาวโก สัพพบุคคลิวินิปาทภยํ
 สมตฺติกฺกนฺโต โหติฯ กตเมหิ จตุหิฯ อิธ ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺป-
 สาเทน สมณฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ
 ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆเฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณฺนาคโต โหติ อกฺขณฺฑเทหิ ฯเปฯ
 สมาริสีวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข ภิกขเว จตุหิ ฌมฺเมหิ สมณฺนาคโต อริยสาวโก
 สัพพบุคคลิวินิปาทภยํ สมตฺติกฺกนฺโต โหตีติฯ

[๑๔๙๓]

เย เต ภิกขเว อนุกมฺเปยฺยถ เย จ โสตพฺพํ มณฺเฑยฺยํ มิตฺตา วา อมจฺจา
 วา ฌาตี วา สาโลหิตา วา เต ภิกขเว จตฺตุสฺส โสตาปตฺติยงฺเกสฺส สมาริเปตพฺพา
 นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺจาเปตพฺพาฯ กตเมสฺส จตฺตุสฺสฯ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเท สมาริเปตพฺพา
 นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺจาเปตพฺพา อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ
 ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆเฯ อริยกนฺเตสฺส สีเลสฺส สมาริเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺจา-
 เปตพฺพา อกฺขณฺฑเทสฺส ฯเปฯ สมาริสีวตฺตนิเกสฺสฯ เย เต ภิกขเว อนุกมฺเปยฺยถ เย
 จ โสตพฺพํ มณฺเฑยฺยํ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ฌาตี วา สาโลหิตา วา เต ภิกขเว
 อิเมสฺส จตฺตุสฺส โสตาปตฺติยงฺเกสฺส สมาริเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺจาเปตพฺพาติฯ

ทุกติสูตรที่ ๒

มีธรรม ๔ ประการ พันทุกติและวินิบาต

(๑๔๙๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมล่วงภัย คือ ทุกติและวินิบาตทั้งหมดได้ ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมล่วงภัยคือทุกติและวินิบาตทั้งหมดได้.

จบ สูตรที่ ๕

มิตตามัจจสูตรที่ ๑

องค์ธรรมเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ

(๑๔๙๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร อำมาตย์ ญาติ หรือสาโลहित ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการ องค์แห่งธรรม เป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการเป็นไหน? คือ พึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ในศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย พึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร อำมาตย์ ญาติหรือสาโลहित ผู้ที่สำคัญโอวาทว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์แห่งธรรม เป็นเครื่องบรรลุโสดา ๔ ประการเหล่านี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

[๑๔๙๔]

เย เต ภิกขเว อนุกมฺเปยฺยาถ เย จ โสตพฺพํ มณฺเฑยฺยํ มิตฺตา วา อมจฺจา
 วา ฅาตี วา สาลโหิตา วา เต ภิกขเว จตุสฺส โสตาปตฺตियงฺเกสฺส สฺมาทเปตพฺพา
 นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺจาเปตพฺพาฯ กตเมสฺส จตุสฺสฯ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเท สฺมาทเปตพฺพา
 นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺจาเปตพฺพา อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ
 ภควาติฯ

[๑๔๙๕]

สฺยา ภิกขเว จตฺนํ มหาวุฑฺฒาณํ อณฺณตตฺตํ ปจฺวีชาตฺตยา อาโปชาตฺตยา
 เตโชชาตฺตยา วาโยชาตฺตยาฯ น เตวว พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคตฺส อริย-
 สาวกสฺส สฺยา อณฺณตตฺตํฯ ตตฺถีรํ อณฺณตตฺตํฯ โส วต พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมนฺนาคโต อริยสาวโก นิริยํ วา ตฺริจฺฉานโยนี วา ปิตฺติวิสยํ วา อุปฺปชฺชิสฺสตีติ
 เนตฺตํ จานํ วิชฺชติฯ ฃมฺเม สงฺเมฯ อริยกนฺเตสฺส สีเลสฺส สฺมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา
 ปตฺติจฺจาเปตพฺพา อกฺขณฺฑเทสฺส ฯเปฯ สฺมาชิถ்வตฺตนิเกสฺสฯ

[๑๔๙๖]

สฺยา ภิกขเว จตฺนํ มหาวุฑฺฒาณํ อณฺณตตฺตํ ปจฺวีชาตฺตยา อาโปชาตฺตยา เตโช-
 ชาตฺตยา วาโยชาตฺตยาฯ น เตวว อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคตฺส อริยสาวกสฺส สฺยา
 อณฺณตตฺตํฯ ตตฺถีรํ อณฺณตตฺตํฯ โส วต อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต อริย-
 สาวโก นิริยํ วา ตฺริจฺฉานโยนี วา ปิตฺติวิสยํ วา อุปฺปชฺชิสฺสตีติ เนตฺตํ จานํ วิชฺชติฯ

[๑๔๙๗]

เย เต ภิกขเว อนุกมฺเปยฺยาถ เย จ โสตพฺพํ มณฺเฑยฺยํ มิตฺตา วา อมจฺจา
 วา ฅาตี วา สาลโหิตา วา เต ภิกขเว อิมสฺส จตุสฺส โสตาปตฺตियงฺเกสฺส สฺมาท-
 เปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปตฺติจฺจาเปตพฺพาติฯ

มิตตามัจจสูตรที่ ๒

องค์ธรรมเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการ

(๑๔๙๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร... ให้ดำรงอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการ องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการเป็นไหน? คือ พึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม.

(๑๔๙๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาภูตรูป ๔ คือ ชาติดิน ชาติน้ำ ชาติไฟ ชาติลม พึงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้ ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ไม่เพียงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้เลย ความแปรเป็นอย่างอื่นในข้อนั้น ดังนี้ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... จักเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เธอทั้งหลายพึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ในศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ.

(๑๔๙๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาภูตรูป ๔ คือ ชาติดิน ชาติน้ำ ชาติไฟ ชาติลม พึงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้ ส่วนอริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่เพียงมีความแปรเป็นอย่างอื่นไปได้เลย ความแปรเป็นอย่างอื่นในข้อนั้น ดังนี้ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว จักเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือปิตติวิสัย ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.

(๑๔๙๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงอนุเคราะห์เหล่าชนผู้เป็นมิตร อามาคย์ญาติหรือสาโสดาหิต ผู้ที่สำคัญไฉนว่า เป็นสิ่งที่ตนควรฟัง พึงยังเขาเหล่านั้นให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในองค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลुโสดา ๔ ประการเหล่านี้.

จบ สูตรที่ ๗

[๑๔๙๘]

สาวตถีนินทาน์ฯ อถ โข อายสุมา มหาโมคคัลลาน โสยยถาปี นาม พลวา
 ปุริโส สมมิถุชิต์ วา พาทิ ปสาเรยฺย ปสาริต์ วา พาทิ สมมิถุเชยฺย เอวเมว
 เซตวเน อนฺตรหิโต เทเวสุ ตาวตีเสสุ ปาตุโรหสิฯ อถ โข สมพหุลา ตาวตีสกายิกา
 เทวตಾಯ เยนายสุมา มหาโมคคัลลาน เตนุปลงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา อายสมนฺต
 มหาโมคคัลลานัน อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐังสุฯ เอกมนฺตํ จิตา โข ตา
 เทวตಾಯ อายสุมา มหาโมคคัลลาน เอตทโวจ

[๑๔๙๙]

สาธุ โข อาวุโส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคมนํ โหติ อิติปิ โส
 ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानัน พุทฺโธ ภควาติฯ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมฺนฺนาคมนเหตุ โข อาวุโส เอวมิเชกฺจเจ สตุถา กายสุส เกทา ปรี มรณา สุคติ
 สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติฯ สาธุ โข อาวุโส ฌมฺเม สงฺฆेฯ สาธุ โข อาวุโส
 อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคมนํ โหติ อกฺขณฺฑเทหิ ฯเปฯ สมาริํสํวตฺตนิเกหิฯ
 อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคมนเหตุ โข อาวุโส เอวมิเชกฺจเจ สตุถา กายสุส
 เกทา ปรี มรณา สุคติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติฯ

[๑๕๐๐]

สาธุ โข มาริส โมคคัลลาน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคมนํ โหติ
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानัน พุทฺโธ ภควาติฯ พุทฺเธ อเวจฺจป-
 ปสาเทน สมฺนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคคัลลาน เอวมิเชกฺจเจ สตุถา กายสุส
 เกทา ปรี มรณา สุคติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติฯ สาธุ โข มาริส โมคคัลลาน
 ฌมฺเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคมนํ โหติ อกฺขณฺฑเทหิ ฯเปฯ
 สมาริํสํวตฺตนิเกหิฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคคัลลาน
 เอวมิเชกฺจเจ สตุถา กายสุส เกทา ปรี มรณา สุคติ สกฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติฯ

เทวจาริกสูตรที่ ๑

ข้อปฏิบัติให้เข้าถึงสุคติ

(๑๔๙๘)

สาวตถีนทาน. ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายจากพระวิหารเชตวันไปปรากฏในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียดฉะนั้น ลำดับนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์มากด้วยกัน เข้าไปหา ท่านพระมหาโมคคัลลานะ อภิวัตแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าว กะเทวดาเหล่านั้นว่า

(๑๔๙๙)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... ในพระสงฆ์... เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... ในพระสงฆ์... สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. [๑]

(๑๕๐๐)

เทวดาททั้งหลายกล่าวว่า ข้าแต่พระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... เป็นความดีแล การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อกายแตกตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

จบ สูตรที่ ๘

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๑๕๐๕] และ [๑๕๑๐] ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

[๑๕๐๑]

สาวตถีนินทาน์ฯ อถ โข อายสุมา มหาโมคคัลลาน โสยยถาปี นาม
 พลวา ปุริโส สมมุณชิติ วา พาหิ ปสาเรยฺย ปสาร์ติ วา พาหิ สมมุณเชยฺย เอวเมว
 เซตวเน อนฺตรหิโต เทเวสุ ตาวตีเสสุ ปาตุรโหสิฯ อถ โข สมพหุลา ตาวตีสกายิกา
 เทวตಾಯิ เยนายสุมา มหาโมคคัลลาน เตนุปลสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา อายสมนฺตํ
 มหาโมคคัลลानํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐังสุฯ เอกมนฺตํ จิตา โข ตา เทวตಾಯิ
 อายสุมา มหาโมคคัลลาน โเอตทโวจ

[๑๕๐๒]

สาธุ โข อาวุโส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคมนํ โหติ อิติปิ โส
 ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมฺนฺนาคมนเหตุ โข อาวุโส เอวมิเชกฺจเจ สตุตา กายสุส เกทา ปรี มรณา
 สุคติ สกฺคํ โลกํ อุปปฺนฺนาฯ สาธุ โข อาวุโส ฌมฺเม สงฺฆเมฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ
 สมฺนฺนาคมนํ โหติ อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมาริํสํวตฺตนิเกหิฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ
 สมฺนฺนาคมนเหตุ โข อาวุโส เอวมิเชกฺจเจ สตุตา กายสุส เกทา ปรี มรณา สุคติ
 สกฺคํ โลกํ อุปปฺนฺนาติฯ

[๑๕๐๓]

สาธุ โข มาริส โมคคัลลาน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคมนํ โหติ
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ พุทฺเธ อเวจฺจป-
 ปสาเทน สมฺนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคคัลลาน เอวมิเชกฺจเจ สตุตา กายสุส
 เกทา ปรี มรณา สุคติ สกฺคํ โลกํ อุปปฺนฺนาฯ สาธุ โข มาริส โมคคัลลาน
 ฌมฺเม สงฺฆเมฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคมนํ โหติ อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมาริ-
 สํวตฺตนิเกหิฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคมนเหตุ โข มาริส โมคคัลลาน
 เอวมิเชกฺจเจ สตุตา กายสุส เกทา ปรี มรณา สุคติ สกฺคํ โลกํ อุปปฺนฺนาติฯ

เทวจาริกสูตรที่ ๒

ข้อปฏิบัติให้เข้าถึงสุคติ

(๑๕๐๑)

สาวัดถีนิทาน. ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายจากพระวิหารเชตวัน ไปปรากฏในเทวโลก ชั้นดาวดึงส์เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู่ หรือคู่แขนที่เหยียดฉะนั้น ครั้งนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์มากด้วยกัน เข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ อภิวาทท่านพระมหาโมคคัลลานะแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกะเทวดาเหล่านั้นว่า.

(๑๕๐๒)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. [๑]

(๑๕๐๓)

เทวดาทั้งหลายกล่าวว่า ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... เป็นความดีแล... การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงซึ่งสุคติโลกสวรรค์

จบ สูตรที่ ๕

๑. ดูเพิ่มเติมได้ที่ข้อ [๑๕๐๕] และ [๑๕๑๐] ในเล่มนี้ -ผู้รวบรวม

[๑๕๐๔]

อด โข ภควา เสยฺยถาปี นาม พลวา ปุริโส สมฺมิณฺณชิตฺตํ วา พาทํ ปสาเรยฺย
ปสตาริตํ วา พาทํ สมฺมิณฺณเชยฺย เอวเมว เซตวเน อนฺตรหิโต เทเวสุ ดาวตฺตีเสสุ
ปาตฺรโหสิฯ อด โข สมฺพหุลา ดาวตฺตีสกายิกา เทวตาโย เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺมึสุ
อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ จิตา โข ตา
เทวตาโย ภควา เอตทโวจ

[๑๕๐๕]

สาธุ โข อาวุโส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคมนํ โหติ อิติปิ โส
ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน
สมฺนฺนาคมนเหตุ โข อาวุโส เอวมิเชกฺขเจ สตุถา โสตาปนฺนา อวินิปาตชฺมมา นียตา
สมฺโพธิปฺรายนาฯ สาธุ โข อาวุโส ชฺมเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคมนํ
โหติ อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมာธิสํวตฺตนิเกหิฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคมนเหตุ โข
อาวุโส เอวมิเชกฺขเจ สตุถา โสตาปนฺนา อวินิปาตชฺมมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาติฯ

[๑๕๐๖]

สาธุ โข มาริส พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคมนํ โหติ อิติปิ โส ภควา
ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคมนเหตุ
โข มาริส เอวมยํ ปชา โสตาปนฺนา อวินิปาตชฺมมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาฯ สาธุ
โข มาริส ชฺมเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคมนํ โหติ อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ
สมာธิสํวตฺตนิเกหิฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคมนเหตุ โข มาริส เอวมยํ ปชา
โสตาปนฺนา อวินิปาตชฺมมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาติฯ

ราชการามวคฺโค ทฺตฺติโยฯ

เทวจาริกสูตรที่ ๓

องค์คุณของพระโสดาบัน

(๑๕๐๔)

สาวัดถีนทาน. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหายจากพระวิหารเชตวัน ไปปรากฏในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู่ หรือคู่แขนที่เหยียดฉะนั้น ครั้งนั้น เทวดาชั้นดาวดึงส์มากด้วยกันเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเทวดาเหล่านั้นว่า

(๑๕๐๕)

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน พระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วย ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... สัตว์บางพวกในโลกนี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะ ตริสรู้ในเบื้องหน้า การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สัตว์บางพวกในโลกนี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

(๑๕๐๖)

เทวดาทันหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วย ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... หมู่สัตว์นี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า การประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นความดีแล เพราะเหตุที่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว หมู่สัตว์นี้ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบราชการามวรรคที่ ๒

ตสุสุททาน์

สหสสุพราหฺมณา อานนุโท   ทุกฺกติ อปเร ทฺเว
มิตฺเตนามจฺจา เทว วุตฺตา   ตโย จ เทวจาริกาทิฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สหัสสูตร	๒. พรหมมณสูตร
๓. อานันทสูตร	๔. ทุกติสูตรที่ ๑
๕. ทุกติสูตรที่ ๒	๖. มิตตามัจจุสูตรที่ ๑
๗. มิตตามัจจุสูตรที่ ๒	๘. เทวจาริกสูตรที่ ๑
๙. เทวจาริกสูตรที่ ๒	๑๐. เทวจาริกสูตรที่ ๓

สรณานิวคโค^๑ ตติโย

(๑๕๐๗)

เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สกุเกสุ วิหริติ กปิลวัตถุสฺมี นิโครธาราเมฯ
 อถ โข มหานาโม สกุโก เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกุโก ภควนฺตํ
 เอตทโวจ อิทํ ภนฺเต กปิลวัตถุ อิทุชฺฌเจว ฆิตฺถจ พหุชฺฌณํ อากิณฺณ-
 มนุสฺสํ สมพาทพฺพฺยูหํฯ โส ขวาทํ ภนฺเต ภควนฺตํ วา ปยิริปาติตฺวา มโนภาวนีเย
 วา ภิกฺขุ สายณฺหสมยํ กปิลวัตถุํ ปวิสฺสนฺโต วิพฺภนฺเตนปี^๒ หตฺถินา สมาคจฺฉามิ
 วิพฺภนฺเตนปี อสฺเสน สมาคจฺฉามิ วิพฺภนฺเตนปี รเถน สมาคจฺฉามิ วิพฺภนฺเตนปี
 สกฺเขน สมาคจฺฉามิ วิพฺภนฺเตนปี ปฺริเสน สมาคจฺฉามิฯ ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต ตสฺมี
 สมเย มุสฺสเตว ภควนฺตํ อารพฺภ สติ มุสฺสติ ฌมฺมํ อารพฺภ สติ มุสฺสติ สงฺฆํ
 อารพฺภ สติฯ ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต เอวํ โหติ อิมฺมุหิ จาทํ สมเย กาลํ กเรยฺย
 กา มยฺหํ คติ โโก อภิสมฺปรายิตฺติฯ

(๑๕๐๘)

มา ภายิ มหานาม มา ภายิ มหานาม อปาปกนฺเต มรณํ ภวิสฺสติ
 อปาปิกา กาลกิรียาฯ ยสฺส กสฺสจิ มหานาม ทีฆรตฺตํ สทฺธาปริภาวิตํ จิตฺตํ
 สีลปริภาวิตํ จิตฺตํ สุตฺตปริภาวิตํ จิตฺตํ จาคปริภาวิตํ จิตฺตํ ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํฯ
 ตสฺส โย หิ ขวายํ กาโย รุปี จาตุมฺมหาภูติโก มาตาเปตฺติกสมฺภโว โอทนฺกมฺมา-
 สุปฺจโย อนิจฺจุจฺฉาตฺนปริมทฺทนฺเกทฺทนฺวิทฺธฺสนฺชฺมโม ตํ อิมฺเวว กากา วา ขาทนฺติ
 กิซฺฉมา วา ขาทนฺติ กุลลา วา ขาทนฺติ สุนฺขา วา ขาทนฺติ สีคาลา^๓ วา ขาทนฺติ
 วิวิธา วา ปาณกฺขาตา ขาทนฺติฯ ยถจ ขวสฺส จิตฺตํ ทีฆรตฺตํ สทฺธาปริภาวิตํ
 สีลสฺตจาคปญฺญาปริภาวิตํ ตํ อุทฺทฺชฺฉคามิ โหติ วิเสสคามิฯ

๑. ม. สรณานิวคโคฯ

๒. ม. ภมนฺเตนปีฯ ก. ภมนฺเตนปีฯ อิตฺโต ปฺริ อปรายิ จตฺตาริ ปาชา เอวํ ภาตพฺพาฯ

๓. ม. สิงฺคาลาฯ เอวมฺปฺริฯ

สรกานีวรรคที่ ๓

มหานามสูตรที่ ๑

ว่าด้วยกาลกิริยาอันไม่เลวทราม

(๑๕๐๗)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น พระเจ้ามหานามศากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทรงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนครกบิลพัสดุ์นี้ เป็นพระนครมั่งคั่ง เจริญรุ่งเรือง มีผู้คนมาก แออัดไปด้วยมนุษย์ มีถนนคั่นแคบ หม่อมฉันนั่งใกล้พระผู้มีพระภาค หรือนั่งใกล้ภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นที่เจริญใจแล้ว เมื่อเข้าไปยังพระนครกบิลพัสดุ์ในเวลาเย็น ย่อมไม่ไปพร้อมกับช้าง ม้า รถ เกวียน และแม่กับบุรุษ สมัยนั้น หม่อมฉันลืมนสติที่ปรารถนาถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม พระสงฆ์ หม่อมฉันมีความดำริว่า ถ้าในเวลาที่เรากระทำกาละลงไป คติของเราจะเป็นอย่างไร อภิสิทธิ์ปรายภพของเราจะเป็นอย่างไร ?

(๑๕๐๘)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ขอถวายพระพรมหาบพิตร อย่างแล้วเลยๆ การสวรรคตอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร กาลกิริยาอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร คุณกรมหาบพิตร จิตของผู้ใดผู้หนึ่งที่อบรมแล้วด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ตลอดกาลนาน กายนี้ของผู้นั้น มีรูป ประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ มีมารดาบิดา เป็นแดนเกิด เจริญขึ้นด้วยข้าวสุกและขนมสด มีความไม่เที่ยง ต้องขัดสี นวดฟั่น และมีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา พวกกา แร้ง นกตะกรุม สุนัข สุนัขจิ้งจอก หรือสัตว์ต่างชนิด ย่อมกัดกินกายนี้แหละ ส่วนจิตของผู้นั้นอันศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญาอบรมแล้วตลอดกาลนาน ย่อมเป็นคุณชาติไปในเบื้องบน ถึงคุณวิเศษ.^๑

๑. คุณวิเศษ -ผู้รวบรวม

(๑๕๐๙)

ขอถวายพระพร เปรียบเหมือนบุรุษลงไปยังห้วงน้ำลึกแล้ว ฟิงทุบหม้อเนยใส หรือหม้อน้ำมัน สิ่งใดที่มีอยู่ในหม้อนั้น จะเป็นก้อนกรวดหรือกระเบื้องก็ตาม สิ่งนั้น จะจมลง สิ่งใดเป็นเนยใสหรือน้ำมัน สิ่งนั้นจะลอยขึ้นถึงความวิเศษ ฉันทจิตของผู้ใดผู้หนึ่งอันที่อบรมแล้วด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ตลอดกาลนาน กายนี้ของผู้นั้น มีรูปประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔... ส่วนจิตของผู้นั้นซึ่งอบรมแล้ว ด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ตลอดกาลนาน ย่อมเป็นคุณชาติไปในเบื้องบน ถึงคุณวิเศษ ฉันทนั้นเหมือนกัน ขอถวายพระพร มหาบพิตร อย่างกล้วยๆ การสวรรคตอันไม่ลามกจักมีแก่มหาบพิตร กาลกิริยาอันไม่ลามกจักมีแก่มหาบพิตร.

จบ สูตรที่ ๑

มหานามสูตรที่ ๒

ว่าด้วยกาลกิริยาอันไม่เลวทราม

(๑๕๑๐)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น พระเจ้ามหานามศากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทรงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนครกบิลพัสดุ์นี้ เป็นพระนครมั่งคั่ง เจริญรุ่งเรือง มีผู้คนมาก แออัดไปด้วยมนุษย์ มีถนนค้ำแคบ หม่อมฉันนั่งใกล้พระผู้มีพระภาค หรือนั่งใกล้ภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นที่เจริญใจแล้ว เมื่อเข้าไปยังพระนครกบิลพัสดุ์ในเวลาเย็น ย่อมไม่ไปพร้อมกับ ช้าง ม้า รถ เกวียน และแม่กับบุรุษ สมัยนั้น หม่อมฉัน ลืมสติที่ปรารภถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม พระสงฆ์ หม่อมฉันมีความดำริว่า ถ้าในเวลานี้ เรากระทำกาลลงไป คติของเราจะเป็นอย่างไร? [๑]

(๑๕๑๑)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร อย่างกล้วยๆ การสวรรคตอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร กาลกิริยาอันไม่เลวทรามจักมีแก่มหาบพิตร ดูกร

๑. ข้อสังเกต : บาลีมีคำว่า "อภิสมุปรายิตี ฯ" ซึ่งแปลต่อได้อีกว่า "อภิสมุปรายิตีของเราก็จะเป็นอย่างไร?" -ผู้รวบรวม

นิพพานินฺโน โหติ นิพพานโปโณ นิพพานปพฺภาโรฯ กตเมหิ จตุหิฯ อิธ
 มหานาม อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนาคโต โหติ อิติปิ โส
 ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ชฺมเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ
 สีเลหิ สมฺนาคโต โหติ อกฺขณฺฑเทหิ ฯเปฯ สมာธิสํวตฺตนิเกหิฯ

(๑๕๑๒)

เสยฺยถาปี มหานาม รุกฺโข ปาจฺฉินฺโน ปาจฺฉินโปโณ ปาจฺฉินปพฺภาโร โส มฺห
 ฉินฺเน กตเมน ปปฺเตยฺยาติฯ เยน ฆนฺเต นินฺโน เยน โปโณ เยน ปพฺภาโรติฯ
 เอวเมว โห มหานาม อิมฺหิ จตุหิ ชฺมเมหิ สมฺนาคโต อริยสาวโก นิพพานินฺโน
 โหติ นิพพานโปโณ นิพพานปพฺภาโรติฯ

(๑๕๑๓)

กปิลวตฺถุนิทานํฯ อถ โห มหานาโม สกฺโก เยน โคธา สกฺโก เตนฺอุปสงฺกมิ
 อุปสงฺกมิตฺวา โคธํ สกฺกํ เอตทโวจ

(๑๕๑๔)

กตฺติหิ^๑ ตฺวํ โคเช ชฺมเมหิ สมฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคํ อาชานาสิ
 อวินิปาตชฺมมํ นียตํ สมฺโพธิปรายนฺนติฯ ตีหิ ขฺวาทํ มหานาม ชฺมเมหิ สมฺน-
 นาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคํ อาชานามิ อวินิปาตชฺมมํ นียตํ สมฺโพธิปรายนํฯ
 กตเมหิ ตีหิฯ อิธ มหานาม อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนาคโต โหติ
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ชฺมเม สงฺฆेฯ
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนาคโต โหติ สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ
 ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสุสฺสาคิฯ อิมฺหิ ขฺวาทํ มหานาม ตีหิ ชฺมเมหิ สมฺนาคตํ
 โสตาปนฺนํ ปุคฺคํ อาชานามิ อวินิปาตชฺมมํ นียตํ สมฺโพธิปรายนํฯ

๑. ย. กตฺติหิฯ เอวมฺปริปีฯ

มหาบพิตร อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้โน้มไปสู่นิพพาน โน้มไปสู่นิพพาน โอนไปสู่นิพพาน ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรมเจ้า... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ.

(๑๕๑๒)

ดูกรมมหาบพิตร เปรียบเหมือนต้นไม้ที่โน้มโน้มโอนไปทางทิศปราจีน เมื่อรากขาดแล้ว จะพังกิ่งไปทางไหน?

ม. ก็พังกิ่งไปทางที่ต้นไม้โน้มโน้มโอนไป พระเจ้าข้า.

พ. ฉันทโค อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ก็ย่อมเป็นผู้โน้มโน้มโอนไปสู่นิพพาน ฉันทนั้นเหมือนกันแล.

จบ สูตรที่ ๒

โคธาสูตร

ปัญหาเกี่ยวกับการเป็นพระโสดาบัน

(๑๕๑๓)

กบิลพัสดุ์นิทาน. ครั้งนั้น พระเจ้ามahanamasakayarajasevija เข้าไปหาเจ้าสากยะ พระนามว่าโคธา ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามว่า

(๑๕๑๔)

ดูกรโคธา พระองค์ย่อมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมกี่ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า? เจ้าสากยะพระนามว่าโคธาตรัสตอบว่า ดูกรมหานาม หม่อมฉันยอมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน... ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... หม่อมฉันยอมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

[๑๕๑๕]

ตุ๋ม ปน มหานาม กติหิ ฌมเมหิ สมณฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคํ อาชานาสี
 อวินิปาตฌมมํ นียตํ สมุโพธิปฺรายนนฺตึฯ จตุหิ ขฺวาทํ [๑] โคเช ฌมเมหิ
 สมณฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคํ อาชานามิ อวินิปาตฌมมํ นียตํ สมุโพธิปฺรายนํฯ
 กตเมหิ จตุหิฯ อิช โคเช อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคโต
 โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมเม สงฺฆेฯ
 อริยกนฺเตหิ สึเลหิ สมณฺนาคโต โหติ อุกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมาริสํวตฺตนิเกหิฯ
 อิมหิ ขฺวาทํ โคเช จตุหิ ฌมเมหิ สมณฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคํ อาชานามิ
 อวินิปาตฌมมํ นียตํ สมุโพธิปฺรายนนฺตึฯ

[๑๕๑๖]

อากเมหิ ตุ๋ม มหานาม อากเมหิ ตุ๋ม มหานาม ภควาว เอตํ ชาเนยฺย
 เอเตหิ ฌมเมหิ สมณฺนาคตํ วา อสมณฺนาคตํ วาติฯ อายาม โคเช เยน ภควา
 เตนฺอุปสงฺกเมยฺยยาม อุปสงฺกमितฺวา ภควโต เอตมตฺถํ อารโหสิสฺสามาติฯ

[๑๕๑๗]

อด โข มหานาโม จ^๒ สกฺโก โคธา จ สกฺโก เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมึสุ
 อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสึทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข
 มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ อิชานํ ภนฺเต เยน โคธา สกฺโก เตนฺอุปสงฺกมึ
 อุปสงฺกमितฺวา โคธํ สกฺกํ เอตทโวจํ กติหิ ตุ๋ม โคเช ฌมเมหิ สมณฺนาคตํ โสตาปนฺนํ
 ปุคฺคํ อาชานาสี อวินิปาตฌมมํ นียตํ สมุโพธิปฺรายนนฺตึฯ

[๑๕๑๘]

เอวํ วุตฺเต ภูเต โคธา สกฺโก มํ เอตทโวจ ตึหิ ขฺวาทํ มหานาม ฌมเมหิ
 สมณฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคํ อาชานามิ อวินิปาตฌมมํ นียตํ สมุโพธิปฺรายนํฯ
 กตเมหิ ตึหิฯ อิช มหานาม อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคโต
 โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมเม
 สงฺฆेฯ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคโต โหติ สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สากสงฺโฆ ฯเปฯ
 อนฺุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ อิมหิ ขฺวาทํ มหานาม ตึหิ ฌมเมหิ
 สมณฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคํ อาชานามิ อวินิปาตฌมมํ นียตํ สมุโพธิปฺรายนํฯ
 ตุ๋ม ปน มหานาม กติหิ ฌมเมหิ สมณฺนาคตํ โสตาปนฺนํ ปุคฺคํ อาชานาสี
 อวินิปาตฌมมํ นียตํ สมุโพธิปฺรายนนฺตึฯ

๑. ย. โภฯ

๒. ม. ย. จสทโท นตฺถึฯ

[๑๕๑๕]

ดูกรมหานาม ก็พระองค์เล่า ย่อมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมที่ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน...?

ม. ดูกรโคธา หม่อมฉันย่อมทราบ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน... ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ

ดูกรโคธา หม่อมฉันย่อมทราบ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน....

[๑๕๑๖]

โค. จงรอก่อน มหานาม จงรอก่อน มหานาม พระผู้มีพระภาคท่านนั้นจะพึงทรงทราบเรื่องนี้ ว่าบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้หรือมิใช่ ที่เป็นพระโสดาบัน?

ม. ดูกรโคธา เรามาเฝ้าพระผู้มีพระภาคกันเถิด แล้วจักกราบทูลเนื้อความนี้แก่พระองค์.

[๑๕๑๗]

ครั้งนั้น เจ้าสาकยะพระนามว่ามหานาม และเจ้าสาकยะพระนามว่าโคธา เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว เจ้าสาकยะพระนามว่ามหานามได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส หม่อมฉันเข้าไปหาเจ้าสาकยะพระนามว่าโคธา ได้กล่าวถามว่า ดูกรโคธา พระองค์ย่อมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมที่ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน...?

[๑๕๑๘]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันกล่าวถามอย่างนี้แล้ว เจ้าโคธาสาकยะได้ตรัสตอบหม่อมฉันว่า ดูกรมหานาม หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน... ธรรม ๓ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... หม่อมฉันย่อมทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน... ก็พระองค์เล่า ย่อมทรงทราบบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมที่ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน...?

[๑๕๑๙]

เอว้ วุตตาทั ฆนเต โคธั สกุกั เอตทวอจัน จตุหิ ขวาทั โคเช ฆมเมหิ
 สมนุณาคตั โสตาปนุณั ปุคคัลลั อาชานามิ อวินิปาตฆมมึ นียตั สมิโพธิปราชญันฯ
 กตเมหิ จตุหิฯ อิช โคเช อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนุณาคโต โหติ
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानัน พุทฺโธ ภควาติฯ ฆมเม สงฺฆेฯ
 อริยฆนเตหิ สีเลหิ สมนุณาคโต โหติ อุกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สฆาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ
 ขวาทั โคเช จตุหิ ฆมเมหิ สมนุณาคตั โสตาปนุณั ปุคคัลลั อาชานามิ อวินิปาตฆมมึ
 นียตั สมิโพธิปราชญนฺติฯ

[๑๕๒๐]

เอว้ วุตเต ฆนเต โคธา สกุกอ มั เอตทวอจ อากเมหิ ตวั มหามาม^๑
 อากเมหิ ตวั มหานาม ภควาว เอตัง ชานะยฺย เอเตหิ ฆมเมหิ สมนุณาคตั วา
 อสมนุณาคตั วาติฯ

[๑๕๒๑]

อิช ฆนเต โภจิทเว ฆมฺมสมฺบุปฺปาโท^๒ อุปฺปชฺเชยฺย เอกโต อสฺส ภควา เอกโต
 ภิกฺขุสงฺโฆ จ^๓ เยเนว ภควา เตเนวาทั อสฺสั เอว้ ปสฺนุณัน มั ฆนเต ภควา ชาเรตุฯ

[๑๕๒๒]

อิช ฆนเต โภจิทเว ฆมฺมสมฺบุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย เอกโต อสฺส ภควา เอกโต
 ภิกฺขุสงฺโฆ ภิกฺขุณีสงฺโฆ จ เยเนว ภควา เตเนวาทั อสฺสั เอว้ ปสฺนุณัน มั ฆนเต
 ภควา ชาเรตุฯ

[๑๕๒๓]

อิช ฆนเต โภจิทเว ฆมฺมสมฺบุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย เอกโต อสฺส ภควา
 เอกโต ภิกฺขุสงฺโฆ ภิกฺขุณีสงฺโฆ [๔] อุปาสกา จ เยเนว ภควา เตเนวาทั อสฺสั เอว้
 ปสฺนุณัน มั ฆนเต ภควา ชาเรตุฯ

[๑๕๒๔]

อิช ฆนเต โภจิทเว ฆมฺมสมฺบุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย เอกโต อสฺส ภควา เอกโต
 ภิกฺขุสงฺโฆ ภิกฺขุณีสงฺโฆ อุปาสกา อุปาสิกายอ จ เยเนว ภควา เตเนวาทั อสฺสั เอว้
 ปสฺนุณัน มั ฆนเต ภควา ชาเรตุฯ

๑. มหานาม -ผู้รวบรวม

๒. ม. ฆมฺโม สมฺบุปฺปาโทฯ เอวมฺปริปิฯ

๓. ยฺ. จสฺสฺสโท นตฺถิฯ

๔. ม. ยฺ. ๑ฯ

[๑๕๑๙]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเจ้าโคธาสกษะตรัสถามอย่างนี้แล้ว หม่อมฉันตอบว่า ดูกรโคธา หม่อมฉันยอมทราบ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ว่าเป็นพระโสดาบัน... ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ หม่อมฉันยอมทราบ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล ว่าเป็นพระโสดาบัน...

[๑๕๒๐]

เมื่อหม่อมฉันกล่าวตอบอย่างนี้แล้ว เจ้าโคธาสกษะได้ตรัสกะหม่อมฉันว่า จงรอก่อน มหานาม จงรอก่อน มหานาม พระผู้มีพระภาคท่านนั้นจะพึงทรงทราบเรื่องนี้ว่า บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้หรือมิใช่ ที่เป็นพระโสดาบัน?

[๑๕๒๑]

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความบังเกิดแห่งเหตุเฉพาะบางประการ พึงบังเกิดขึ้นได้ในธรรมวินัยนี้ คือ ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์ (กล่าว) ฝ่ายใดพระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉันพึงเป็นฝ่ายนั้น ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำหม่อมฉันว่า เป็นผู้เลื่อมใสอย่างนี้.

[๑๕๒๒]

...ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ (กล่าว) ฝ่ายใดพระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉันเป็นฝ่ายนั้น....

[๑๕๒๓]

...ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ และอุบาสกทั้งหลาย (กล่าว) ฝ่ายใดพระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉันเป็นฝ่ายนั้น....

[๑๕๒๔]

...ฝ่ายหนึ่งเป็นพระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสกทั้งหลาย และอุบาสิกาทั้งหลาย (กล่าว) ฝ่ายใดพระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉันเป็นฝ่ายนั้น....

[๑๕๒๕]

อิธ ภนฺเต โภจิทฺเว ฌมฺมสมฺบุปฺปาโท อุปฺปชฺเชยฺย เอกโต อสฺส ภควา เอกโต
ภิกฺขุสงฺໄໝ ภิกฺขุณีสงฺໄໝ อุປาสกฺา อุປาสิกฺาโย สทฺเวโก จ โลโก สมารโก สปุรหฺมโก
สສສมณພຸຣາຸມຸຣີ^๑ ปชา สทฺวมนฺุສฺสา เยนฺว ภควา เตนฺวาทํ อสฺสํ เอวํ ปสนฺนํ
มํ ภนฺเต ภควา ฐาเรตฺตติฯ

[๑๕๒๖]

เอวํวาทิ^๒ ตฺวํ โคเช มหานามํ สกฺกํ ก็ วเทสฺสิติฯ เอวํวาทาหํ ภนฺเต
มหานามํ สกฺกํ น ภิกฺขุจि วทามิ อณฺเฏตฺร กถฺยาณา อณฺเฏตฺร กุสลาติฯ

[๑๕๒๗]

กปิลวตฺตุนิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน สรฺกานิ^๓ สกฺโก กาลกโต โหติ โส
ภควตา พุยาโกโต โสตาปนฺโน อวินิปาทชฺมโม นียโต สมฺโพธิปฺรายโนติฯ ตตฺร สฺกํ
สมฺพหุลา สกฺกา สงฺกมฺม สมากมฺม อุชฺฌายนฺติ จิยฺนฺติ วิปาเจนฺติ อจฺจริยํ วต โภ
อพฺภุตํ วต โภ เอตฺถททานิ โภ น โสตาปนฺโน ภวิสฺสติฯ ยตฺร ทิ นาม สรฺกานิ
สกฺโก กาลกโต โส ภควตา พุยาโกโต โสตาปนฺโน อวินิปาทชฺมโม นียโต
สมฺโพธิปฺรายโนติฯ สรฺกานิ สกฺโก สิกฺขาทุพฺพลฺยมาปาทิ มชฺชปानํ อาปายีติฯ

[๑๕๒๘]

อด โข มหานาโม สกฺโก เยน ภควา เตนฺปสงฺกมิ อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมฺนุตํ นิสฺสิทิฯ เอกมฺนุตํ นิสฺสินฺโน โข มหานาโม สกฺโก ภควนฺตํ
เอตทโวจ ออิธ ภนฺเต สรฺกานิ สกฺโก กาลกโต โส ภควตา พุยาโกโต โสตาปนฺโน
อวินิปาทชฺมโม นียโต สมฺโพธิปฺรายโนติฯ ตตฺร สฺกํ ภนฺเต สมฺพหุลา สกฺกา
สงฺกมฺม สมากมฺม อุชฺฌายนฺติ จิยฺนฺติ วิปาเจนฺติ อจฺจริยํ วต โภ อพฺภุตํ วต โภ

๑. ย. สສສมณພຸຣາຸມຸຣີປາฯ

๒. ย. เอวํวาทิฯ

๓. ม. สรณานิฯ เหวมฺปริปิฯ

(๑๕๒๕)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความบังเกิดแห่งเหตุเฉพาะบางประการ พึงบังเกิดขึ้นได้ในธรรมวินัยนี้ คือ ฝ่ายหนึ่งเป็น พระผู้มีพระภาค (ตรัส) และฝ่ายหนึ่งเป็นภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสกทั้งหลาย และอุบาสิกาทั้งหลาย โลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ (กล่าว) ฝ่ายใด พระผู้มีพระภาคตรัส หม่อมฉัน พึงเป็นฝ่ายนั้น ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำหม่อมฉันว่า เป็นผู้เลื่อมใสอย่างนี้.

(๑๕๒๖)

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ขอถวายพระพร มหาบพิตร ผู้มีวาตะอย่างนี้ ย่อมตรัสอะไร กะพระเจ้ามหานามสากยราช

เจ้าโคธาสากยกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันผู้มีวาตะอย่างนี้ มิได้พูดอะไรกะพระเจ้ามหานามสากยราช นอกจากกถาธรรม นอกจากกุศล.

จบ สูตรที่ ๓

สรกานิสสูตรที่ ๑

ผู้ถึงสรณคมนั้นไม่ไปสู่วินิบาต

(๑๕๒๗)

กบิลพัสดุ์นิทาน. ก็สมัยนั้น เจ้าสากยะพระนามว่า สรกานี ลิ่นพระชนม์ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าสากยะมากด้วยกัน มาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษติเตียนกันว่า น้าอัสจรรยंहนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้ ในที่นี้ ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานีสากยะลิ่นพระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน... เจ้าสรกานีสากยะถึงความเป็นผู้ทรพลด้วยลิกขา เสวยน้ำจันท.

(๑๕๒๘)

ครั้งนั้น พระเจ้ามหานามสากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เจ้าสรกานีสากยะ ลิ่นพระชนม์ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน... ดังได้ยินมา พวกเจ้าสากยะมากด้วยกัน มาประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษติเตียนกันว่า น้าอัสจรรยंहนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้ ในที่นี้ ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานีสากยะลิ่นพระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน... เจ้าสรกานีสากยะถึงความเป็นผู้ทรพลด้วยลิกขา เสวยน้ำจันท.

เอตตทานิ โก น โสตาปนุโน ภวิสฺสตีฯ ยตฺร หิ นาม สรฺกานิ สกฺโก กาลกโต
 โส ภควตา พุยาโกโต โสตาปนุโน อวินิปาตคฺมโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติฯ
 สรฺกานิ สกฺโก ลิกฺขาทุพฺพลยมาปาติ มชฺชปानํ อปาเยตีฯ

(๑๕๒๙)

โย โส มหานาม ทีฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต ฌมฺมํ สรณํ คโต
 สงฺฆํ สรณํ คโต โส กถํ วินิปาตํ คจฺเจยฺยฯ ยถฺยหิ ตํ มหานาม สมฺมา วทฺมานो
 วเทยฺย ทีฆรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต ฌมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโตตีฯ
 สรฺกานี^๑ สกฺกํ สมฺมา วทฺมานो วเทยฺย สรฺกานิ มหานาม สกฺโก ทีฆรตฺตํ อุปาสโก
 พุทฺธํ สรณํ คโต ฌมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโต โส กถํ วินิปาตํ คจฺเจยฺยฯ

(๑๕๓๐)

อิธ มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต
 โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาตีฯ ฌมฺเม สงฺฆेฯ
 หาสปฺลโย ชวนปฺลโย วิมุตฺตียา จ สมฺนฺนาคโตฯ โส อาสวานํ ขยา อนาสวํ
 เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช
 วิหฺรตีฯ อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิริยา ปริมุตฺโต ติรฺจฺฉานโยนียา
 ปริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา ปริมุตฺโต อปายทฺถคฺคตฺวินิปาตาฯ

(๑๕๓๑)

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต
 โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาตีฯ ฌมฺเม สงฺฆेฯ
 หาสปฺลโย ชวนปฺลโย น จ วิมุตฺตียา สมฺนฺนาคโตฯ โส ปญฺจนนํ โอรฺมภาคิยานํ
 สลฺยโลชนานํ ปริกฺขยา โอปปาติโก โหติ ตตฺถ ปรีนิพฺพายี อนาวตฺตคฺมโม อสฺมา
 โลกาฯ อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิริยา ปริมุตฺโต ติรฺจฺฉานโยนียา
 ปริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา ปริมุตฺโต อปายทฺถคฺคตฺวินิปาตาฯ

(๑๕๓๒)

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต
 โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาตีฯ ฌมฺเม สงฺฆेฯ
 น หาสปฺลโย น ชวนปฺลโย น จ วิมุตฺตียา สมฺนฺนาคโตฯ โส ติณฺณํ สลฺยโลชนานํ

(๑๕๒๙)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน อย่างไรก็ตามจะไปสู่วินิบาต ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก ฟังกล่าวอุบาสกนั้นว่า อุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะตลอดกาลนาน บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก ฟังกล่าวเจ้าสรณานิสายกยะว่า เจ้าสรณานิสายกยะ เป็นอุบาสกถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะตลอดกาลนานอย่างไร จะฟังไปสู่วินิบาต.

(๑๕๓๐)

ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... มีปัญญาปราณีต ฉลาดเฉลียว และประกอบด้วยวิมุตติ เขาย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ บุคคลแม้นี้ พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

(๑๕๓๑)

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... มีปัญญาปราณีต ฉลาดเฉลียว แต่ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป เขาเกิดเป็นอุปปาติกะ จักปรินิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

(๑๕๓๒)

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญาปราณีต ไม่ฉลาดเฉลียว และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป (และ) เพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง เขาได้เป็นพระสกทาคามี มาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น จะกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

ปริกขยา รากโทสโมหานัน ๓๓๓๓๓๓ สกทาคามี โหติ สกิทเว อิม โลก อากนุตวา
 ทุกขสสนตํ กโรติ ๑ อยมปี โข มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิรยา ปริมุตฺโต
 ตีรจฺฉานโยนียา ปริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา ปริมุตฺโต อปายทุกคฺคตฺติวินิปาตา ๑

[๑๕๓๓]

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต
 โหติ อิตฺปิ โส ภควา ๑เป ๑ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติ ๑ ชฺมเม สงฺฆเม ๑
 น หาสปฺญโล น ชวนปฺญโล น จ วิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโต ๑ โส ตินฺณํ สญฺโณชนานํ
 ปริกขยา โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตชฺมโม นียโต สมฺโพธิปฺรายน ๑ อยมปี โข
 มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิรยา ปริมุตฺโต ตีรจฺฉานโยนียา ปริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา
 ปริมุตฺโต อปายทุกคฺคตฺติวินิปาตา ๑

[๑๕๓๔]

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล น เหว โข พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมฺนฺนาคโต โหติ ๑ น ชฺมเม ๑ น สงฺฆเม ๑ น หาสปฺญโล น ชวนปฺญโล น
 จ วิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโต ๑ อปฺจสฺส อิม ชฺมมา โหนฺติ สทฺธิชฺชทฺธิริยํ วิริยชฺชทฺธิริยํ
 สติชฺชทฺธิริยํ สฺมาชฺชทฺธิริยํ ปญฺณชฺชทฺธิริยํ ๑ ตถาคตฺตปฺปเวทิตา จสฺส ชฺมมา ปญฺญา
 มตฺตโส นิชฺฌานํ จมนฺติ ๑ อยมปี โข มหานาม ปุคฺคโล อคฺนฺตา นิริยํ อคฺนฺตา
 ตีรจฺฉานโยนียํ อคฺนฺตา ปิตฺติวิสยํ อคฺนฺตา อปายทุกคฺคตฺติวินิปาตํ ๑

[๑๕๓๕]

อิธ ปน มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล น เหว โข พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมฺนฺนาคโต โหติ ๑ น ชฺมเม ๑ น สงฺฆเม ๑ น หาสปฺญโล น ชวนปฺญโล น จ
 วิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโต ๑ อปฺจสฺส อิม ชฺมมา โหนฺติ สทฺธิชฺชทฺธิริยํ ๑เป ๑ ปญฺณชฺชทฺธิริยํ ๑
 ตถาคเต จสฺส สทฺชามตฺตํ โหติ เปมมตฺตํ ๑ อยมปี โข มหานาม ปุคฺคโล อคฺนฺตา
 นิริยํ อคฺนฺตา ตีรจฺฉานโยนียํ อคฺนฺตา ปิตฺติวิสยํ อคฺนฺตา อปายทุกคฺคตฺติวินิปาตํ ๑

[๑๕๓๖]

อิม เจปิ มหานาม มหาสาธา สุภาสิตํ ทุพฺภาสิตํ อาชาเนยฺยํ อิมฺเวหํ^๑
 มหาสาเล พุยากรเยยฺยํ โสตาปนฺนา อวินิปาตชฺมมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาติ ๑ กิมฺจคฺ^๒
 ปน สรฺกานี^๓ สกฺกํ สรฺกานิ มหานาม สกฺโก มรณฺกาลे สิกฺขํ สฺมาทฺธิยิตฺติ ๑

๑. ม. ย. อิมฺเวหํ ๑

๒. ม. กิมฺจคฺ ๑

๓. ม. สรฺกานี ๑ เหวมฺปฺริปี ๑

[๑๕๓๓]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญาปราณี ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน์ ๓ ลั่นไป เขาได้เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากรก... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๓๔]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญาปราณี ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้คือ สัทชินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญญาธิริย ธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมทนซึ่งการเพ่งด้วยปัญญาของเขา (ยัง) กว่าประมาณ บุคคลแม้ก็ไม่ไปสู่รอก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๓๕]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญาปราณี ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทชินทรีย์ ฯลฯ ปัญญาธิริย และเขามีศรัทธา มีความรักในพระตถาคตพอประมาณ บุคคลแม้ก็ไม่ไปสู่รอก... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๓๖]

ดูกรมหาบพิตร ถ้าแม่ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้ ฟังรู้ทั่วถึงสุภายิต ทุภายิต ไชริย อตมภาพก็ฟังพยากรณ์ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้ ว่าเป็นพระโสดาบัน... จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า จะป่วยกล่าวไปไปถึงเจ้าสรกานิสากยะ เจ้าสรกานิสากยะ สมทานสิกขาในเวลาสิ้นพระชนม์ ขอถวายพระพร.

(๑๕๓๗)

กปิลวตถุณิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน สรกานิ สกโก กาลกโต โหติฯ
 โส ภควตา พุยากโต โสตาปนุโน อวินิปาตธมโม นียโต สมโพธิปรายโนติฯ ตตร
 สุกัม สมพหุลา สกกา สงคมม สมากมม อุชฌายนุติ จีชนุติ วิปาเจนุติ อจฺจริย
 วัต โภ อพฺภุตํ วัต โภ เอตฺถทานิ โภ น โสตาปนุโน ภวิสฺสติ ยตร หิ นาม
 สรกานิ สกโก กาลกโต ภควตา พุยากโต โสตาปนุโน อวินิปาตธมโม นียโต
 สมโพธิปรายโนติฯ สรกานิ สกโก สิग्ขาเย อปริปุริการี อโหสีติฯ

(๑๕๓๘)

อด โข มหานาโม สกโก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสีทิฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข มหานาโม สกโก ภควนฺตํ
 เอตทโวจ อธิ ฆนฺเต สรกานิ สกโก กาลกโต โส ภควตา พุยากโต โสตาปนุโน
 อวินิปาตธมโม นียโต สมโพธิปรายโนติฯ ตตร สุกัม ฆนฺเต สมพหุลา สกกา
 สงคมม สมากมม อุชฌายนุติ จีชนุติ วิปาเจนุติ อจฺจริย วัต โภ อพฺภุตํ วัต โภ
 เอตฺถทานิ โภ น โสตาปนุโน ภวิสฺสติ ยตร หิ นาม สรกานิ สกโก กาลกโต
 โส ภควตา พุยากโต โสตาปนุโน อวินิปาตธมโม นียโต สมโพธิปรายโนติฯ
 สรกานิ สกโก สิग्ขาเย อปริปุริการี อโหสีติฯ

(๑๕๓๙)

โย โส มหานาม ทิฆมฺรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต ชมฺมํ สรณํ คโต
 สงฺฆํ สรณํ คโต โส ถถํ วินิปาตํ คจฺเจยฺยฯ ยถฺยหิ ตํ มหานาม สมฺมา วทฺมานो
 วเทยฺย ทิฆมฺรตฺตํ อุปาสโก พุทฺธํ สรณํ คโต ชมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโตติ
 สรกานี สกโก สมฺมา วทฺมานो วเทยฺย สรกานิ มหานาม สกโก ทิฆมฺรตฺตํ อุปาสโก
 พุทฺธํ สรณํ คโต ชมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโต โส ถถํ วินิปาตํ คจฺเจยฺยฯ

(๑๕๔๐)

อิธ มหานาม เอกจฺโจ ปุคฺคโล พุทฺเธ เอกนฺตคโต โหติ อภิปปสนฺโน อิติปิ
 โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ชมฺเม สงฺฆเฯ หาสปญฺญโย
 ชวนปญฺญโย วิมุตฺตียา จ สมฺนฺนาคโตฯ โส อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี
 ปญฺญาวิมุตฺตี ทิฏฺฐเชว ชมฺเม สยํ อภิณฺณา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรติฯ
 อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปริมุตฺโต นิริยา ปริมุตฺโต ติริจฺฉานโยนียา ปริมุตฺโต
 ปิตฺติวิสยา ปริมุตฺโต อปายทุกฺคตฺติวินิปาตาฯ

สรกานิสูตฺรที่ ๒

ผู้ถึงสรณคมนั้นไม่ไปสู่วินิบาต

(๑๕๓๗)

กบิลพัสดุ์นิทาน. ก็สมัยนั้น เจ้าสรกานิสากยะสิ้นพระชนม์ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าสากยะมากด้วยกัน มาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษติเตียนกันว่า น้าอัครราชย์หนอ ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้ ในที่นี้ ใครเล่าจักไม่เป็นพระโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานิสากยะสิ้นพระชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในกาลเบื้องหน้า เจ้าสรกานิสากยะมิได้กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขา.

(๑๕๓๘)

ครั้งนั้น พระเจ้ามahanamasakya เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เจ้าสรกานิสากยะสิ้นพระชนม์ พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่าเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าสากยะมากด้วยกัน มาร่วมประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษติเตียนกันว่า... เจ้าสรกานิสากยะมิได้กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขา.

(๑๕๓๙)

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหาบพิตร อุบาสกผู้ถึงพระพุทฺธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน จะพึงไปสู่วินิบาตอย่างไรเล่า ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก พึงกล่าวอุบาสกนั้นว่า อุบาสกผู้ถึงพระพุทฺธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน เมื่อจะกล่าวให้ถูก พึงกล่าวเจ้าสรกานิสากยะว่า เจ้าสรกานิสากยะเป็นอุบาสกผู้ถึงพระพุทฺธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน เจ้าสรกานิสากยะนั้นจะพึงไปสู่วินิบาตอย่างไร?

(๑๕๔๐)

ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยังแน่วแน่ในพระพุทฺธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... มีปัญญาว่าเรจึง เนียบแหลม และประกอบด้วยวิมุติ เขาຍ่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๑]

อิฐ ปน มหานาม เอกจโจ ปุคฺคโล พุทฺเฐ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปสนฺโน
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ชมฺเม สงฺฆेฯ
 หาสปฺญโล ชวนปฺญโล น จ วิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโตฯ โส ปญฺจนํ โอรฺมภาคิยานํ
 สยฺโลชนานํ ปริกฺขยา อนฺตราปฺรินิพฺพายี โหติ อุพฺพจฺปฺรินิพฺพายี โหติ อสงฺขาร-
 ปฺรินิพฺพายี โหติ สสงฺขารปฺรินิพฺพายี โหติ อุทฺธฺโสโต โหติ อกฺนิฏฺฐคามีฯ อยมฺปิ
 โข มหานาม ปุคฺคโล ปฺริมุตฺโต นิริยา ปฺริมุตฺโต ตีรจฺฉานโยนียา ปฺริมุตฺโต
 ปิตฺติวิสยา ปฺริมุตฺโต อปายทฺถคฺคตฺติวินิปาตาฯ

[๑๕๔๒]

อิฐ ปน มหานาม เอกจโจ ปุคฺคโล พุทฺเฐ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปสนฺโน
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ชมฺเม สงฺฆेฯ น
 หาสปฺญโล น ชวนปฺญโล น จ วิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโตฯ โส ติณฺณํ สยฺโลชนานํ
 ปริกฺขยา รากโทสโมหานํ ตนฺตฺตา สกฺทากามี โหติ สกฺิเทว อิมํ โลกํ อากนฺตฺวา
 ทฺถกฺขสฺสนฺตํ กโรติฯ อยมฺปิ โข มหานาม ปุคฺคโล ปฺริมุตฺโต นิริยา ปฺริมุตฺโต
 ตีรจฺฉานโยนียา ปฺริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา ปฺริมุตฺโต อปายทฺถคฺคตฺติวินิปาตาฯ

[๑๕๔๓]

อิฐ ปน มหานาม เอกจโจ ปุคฺคโล พุทฺเฐ เอกนฺตคโต โหติ อภิปฺปสนฺโน
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ชมฺเม สงฺฆेฯ น
 หาสปฺญโล น ชวนปฺญโล น จ วิมุตฺติยา สมฺนฺนาคโตฯ โส ติณฺณํ สยฺโลชนานํ
 ปริกฺขยา โสตาปฺนฺโน โหติ อวินิปาตชฺมโม นียโต สมฺโพธิปฺรายนฺฯ อยมฺปิ โข
 มหานาม ปุคฺคโล ปฺริมุตฺโต นิริยา ปฺริมุตฺโต ตีรจฺฉานโยนียา ปฺริมุตฺโต ปิตฺติวิสยา
 ปฺริมุตฺโต อปายทฺถคฺคตฺติวินิปาตาฯ

[๑๕๔๔]

อิฐ ปน มหานาม เอกจโจ ปุคฺคโล น เหว โข พุทฺเฐ เอกนฺตคโต โหติ
 อภิปฺปสนฺโนฯ น ชมฺเมฯ น สงฺฆेฯ น หาสปฺญโล น ชวนปฺญโล น จ วิมุตฺติยา
 สมฺนฺนาคโตฯ อปิจสฺส อิเม ชมฺมา โหนฺติ สทฺธินฺทฺธิริยํ ฯเปฯ ปญฺฉินฺทฺธิริยํฯ
 ตถาคตฺตปฺเวทิตา จสฺส ชมฺมา ปญฺฉาย มตฺตโส นิชฺฌานํ ขมนฺติฯ อยมฺปิ
 โข มหานาม ปุคฺคโล อคฺนฺตา นิริยํ อคฺนฺตา ตีรจฺฉานโยนียํ อคฺนฺตา ปิตฺติวิสยํ
 อคฺนฺตา อปายทฺถคฺคตฺติวินิปาตํฯ

[๑๕๔๑]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... มีปัญญารำเรือง เยียบแหลม แต่ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ ล้วนไป เขาเป็นพระอนาคามี ผู้อันตราปรีณิพพายี อุปหัจจปรีณิพพายี อสังขารปรีณิพพายี สสังขารปรีณิพพายี อุทซังโสโตอกนิฏฐคามิ บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๒]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญารำเรือง ไม่เยียบแหลม ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน์ ๓ ล้วนไป เพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง เขาได้เป็นพระสกทาคามี จักมาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น แล้วกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๓]

ดูกรมหาบพิตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญารำเรือง ไม่เยียบแหลม ทั้งไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน์ ๓ ล้วนไป เขาได้เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๔]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เลื่อมใสยิ่งแน่วแน่ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญารำเรือง ไม่เยียบแหลม ทั้งไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่เขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาชินทรีย์ ปัญญาธิริยี้ ธรรมทั้งหลายที่พระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมทนซึ่งการเพ่งด้วยปัญญาของเขา (ยิ่ง) กว่าประมาณ บุคคลแม้ก็ไม่ไปสู่นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

๑. ข้อสังเกต : เนื้อความนี้พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณ มีการแปลแตกต่างจากฉบับหลวง, ฉบับมหามกุฏฯ และฉบับเฉลิมพระเกียรติฯ -ผู้รวบรวม

[๑๕๔๕]

อิช ปน มหานาม เอกจโจ ปุคโคโล น เหว โข พุทุเช เอกนตคโต โหติ
 อภิปปสนโน^๑ น ชมเม^๒ น สงเม^๓ น หาสปญโล น ชวนปญโล น จ วิมุตติยา
 สมนนนาคโต^๔ อปีจสส อิเม ชมมา โหนุติ สทุชินุทริย^๕ ๗เป^๖ ปญฉินุทริย^๖
 ตถาคเต จสส สทุชามตต^๗ โหติ เปมมตต^๘ ๗ อยมปี โข มหานาม ปุคโคโล อคนตา
 นิริย^๙ อคนตา ตีรจจानโยนี อคนตา ปิตติวิสย^{๑๐} อคนตา อปายทุคคตวิปาต^{๑๑} ๗

[๑๕๔๖]

เสยยถาปี มหานาม ทุกเขตต^๑ ทุกภูม^๒ อวิทกขากุก^๓ พีชานิ จสสุ
 ขณฺฑานิ ปุตีนิ วาตาตปहतานิ อสาราทานิ อสุขสยิตานิ^๔ เทโว ปน^๕ สมมา ชาริ
 อนุปปเวจเฉย^๖ ๗ อปี นุ ตานิ พีชานิ วุฑฺฒิ วิรุพฺหิ เวปลล^๗ อาปชฺเชยฺยุนฺติ^๘ ๗ โน
 เหตุ^๙ ๗ เหวเมว โข มหานาม อิช ชมโม ทุรากุขาโต^{๑๐} โหติ ทุปปเวทิตो
 อนิยฺยานิโก อนุปปสมสวตตนิโก อสมมาสมพุทฺธรูปเวทิตो อิทมฺห^{๑๑} ทุกเขตตตสม^{๑๒}
 วทามิ^{๑๓} ๗ ตสม^{๑๔} จ ชมเม สาวโก วิหฺรติ ชมมานุชฺชมมปฺปฏิปนฺโน สามิจิปฺปฏิปนฺโน
 อนุชฺชมจารี อิทมฺห^{๑๕} ทุกพิชฺสม^{๑๖} วทามิ^{๑๗} ๗

[๑๕๔๗]

เสยยถาปี มหานาม สุกเขตต^๑ สุกภูมิ สุกวิทกขากุก^๒ พีชานิ จสสุ
 อุกขณฺฑานิ อปุตีนิ อวาตาตปहतานิ สาราทานิ สุขสยิตานิ เทโว จสส^๓ สมมา ชาริ
 อนุปปเวจเฉย^๔ ๗ อปี นุ ตานิ พีชานิ วุฑฺฒิ วิรุพฺหิ เวปลล^๕ อาปชฺเชยฺยุนฺติ^๖ ๗ เหว
 ๗ เหวเมว โข มหานาม อิช ชมโม สวากุขาโต โหติ สุปฺปเวทิตो นิยฺยานิโก
 ออุปสมสวตตนิโก สมมาสมพุทฺธรูปเวทิตो อิทมฺห^๗ สุกเขตตตสม^๘ วทามิ^๙ ๗ ตสม^{๑๐} จ
 ชมเม สาวโก วิหฺรติ ชมมานุชฺชมมปฺปฏิปนฺโน สามิจิปฺปฏิปนฺโน อนุชฺชมจารี อิทมฺห^{๑๑}
 สุกพิชฺสม^{๑๒} วทามิ^{๑๓} ๗ กิมงค^{๑๔} ปน สรกานี สุกก^{๑๕} สรกานิ มหานาม สุกโก มรณกาล
 ลิกขาย ปรีปรีการี อโหสิตี^{๑๖} ๗

๑. อปายทุคคตวินิปาต^๑ -ผู้รวบรวม

๒. ส. เหว^๒ ๗

๓. ส. ม. ย. ๑ น สมมา ... ๗

๔. ม. ทุรอกุขาโต^๔ ย. ทุวากุขาโต^๔

๕. ม. ย. ๑ ๗

๖. ม. กิมงค^๖ ๗

[๑๕๔๕]

ดูกรมหาบพิตร ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เลื่อมใสยังแน่วแน่^๑ในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ไม่มีปัญญาสำราญ ไม่เฉียบแหลม ทั้งไม่ประกอบด้วย วิมุติ แต่เขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์... ปัญญาธิริย และเขามีศรัทธา มีความรักในพระตถาคตพอประมาณ บุคคลเช่นนี้ ก็ไม่ไปสู่สุคติ... อบาย ทุกคติ วินิบาต.

[๑๕๔๖]

ดูกรมหาบพิตร เปรียบเหมือนนาที่ไม่ราบเรียบ มีพื้นไม่ดี ยังมีได้ก่นหลักตอออก และพืชเล้าก็แตกร้าว เสีย ถูกลมและแดดกระทบแล้ว ไม่แข็ง (ลึบ) เก็บไว้ไม่ดี ถึงฝน จะหลังสายน้ำลงมาเป็นอย่างดี พืชเหล่านั้นจะพึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์บ้างไหม ?

พระเจ้ามหายานามสากยราชกราบทูลว่า หามิได้พระเจ้าข้า.

พ. ข้อนี้ฉันใด ดูกรมหาบพิตร ในข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมที่กล่าวไม่ดี ประกาศไม่ดี ไม่เป็นนियานิกธรรม ไม่เป็นไปเพื่อความสงบ มิใช่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกาศ อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะนาที่ไม่ราบเรียบ และสาวกเป็นผู้ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรมในธรรมนั้น อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ ในเพราะพืชที่ไม่ดี.

[๑๕๔๗]

ดูกรมหาบพิตร เปรียบเหมือนนาที่ราบเรียบ มีพื้นดี ก่นหลักตอออกหมดแล้ว และพืชเล้าก็ไม่แตกร้าว ไม่เสีย ลมและแดดมิได้กระทบ แข็งแกร่ง เก็บไว้ดีแล้ว ฝน พึ่งหลังสายน้ำลงมาเป็นอย่างดี พืชเหล่านั้นจะพึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์บ้างไหม ?

ม. ได้ พระเจ้าข้า.

พ. ข้อนี้ฉันใด ดูกรมหาบพิตร ในข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมที่กล่าว ดีแล้ว ประกาศดีแล้ว เป็นนियานิกธรรม เป็นไปเพื่อความสงบ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกาศไว้ อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ในเพราะนาที่ราบเรียบ และสาวกเป็นผู้ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรมในธรรมนั้น อาตมภาพกล่าวเรื่องนี้ ในเพราะพืชที่ไม่ดี^๒ จะป่วยกล่าวไปไยถึงเจ้าสรกานิสากยะ เจ้าสรกานิสากยะได้กระทำ ให้บริบูรณ์ในศึกษา ในเวลาจะสิ้นพระชนม์.

จบ สูตรที่ ๕

๑. ข้อสังเกต : เนื้อความนี้พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณ มีการแปลแตกต่างจากฉบับหลวง, ฉบับมหามกุฏฯ และฉบับเฉลิมพระเกียรติฯ -ผู้รวบรวม

๒. พืชที่ดี -ผู้รวบรวม

[๑๕๔๘]

สาวตลีนินทาน์ฯ เตน โข ปน สมเณ อนาคตปิณฑโก คหปติ อาพาธโก โหติ
 ทุกุจิโต พาพุหคิลาน์ฯ อถ โข อนาคตปิณฑโก คหปติ อญญตรํ ปุริสํ อามนุเตสิ
 เอहि ตวํ อมโก ปุริส เณายสุมา สาริปุตโต เตนุปลสงกม อุปสงกमितวา มม วจเนน
 आयสมโต สาริปุตตสฺส ปาทะ สิริสา วนุท อนาคตปิณฑโก ฆนุเต คหปติ อาพาธโก
 ทุกุจิโต พาพุหคิลาน์ โส आयสมโต สาริปุตตสฺส ปาทะ สิริสา วนุทตีติฯ เอวญจ
 วเทหิ สาธุ กิร ฆนุเต आयสมมา สาริปุตโต เณ อนาคตปิณฑกิสฺส คหปตีสฺส นิเวสนํ
 เตนุปลสงกมตุ อนุกมปํ อุปาทายาติฯ เอวํ ฆนุเตติ โข โส ปุริโส อนาคตปิณฑกิสฺส
 คหปตีสฺส ปฏิสฺสตุวา เณายสุมา สาริปุตโต เตนุปลสงกมิ อุปสงกमितวา आयสมนุตํ
 สาริปุตตํ อภิวาเตตวา เอกมนุตํ นิสีทิฯ เอกมนุตํ นิสินโน โข โส ปุริโส
 आयสมนุตํ สาริปุตตํ เอตทวโจ อนาคตปิณฑโก ฆนุเต คหปติ อาพาธโก ทุกุจิโต
 พาพุหคิลาน์ โส आयสมโต สาริปุตตสฺส ปาทะ สิริสา วนุทตีติฯ เอวญจ วเทหิ สาธุ
 กิร ฆนุเต आयสมมา สาริปุตโต เณ อนาคตปิณฑกิสฺส คหปตีสฺส นิเวสนํ เตนุปลสงกมตุ
 อนุกมปํ อุปาทายาติฯ อธิวาเสสิ โข आयสมมา สาริปุตโต ตุณ्हีภาเวनฯ

[๑๕๔๙]

อถ โข आयสมมา สาริปุตโต ปุพฺพพณฺหสมยํ นีวาเสตวา ปตฺตจิวรมาทาย
 आयสมตา อานนุเทน ปจฺจาสมเณน เณ อนาคตปิณฑกิสฺส คหปตีสฺส นิเวสนํ
 เตนุปลสงกมิ อุปสงกमितวา ปญฺจตฺเต อาสเน นิสีทิฯ นิสฺซช โข आयสมมา สาริปุตโต
 อนาคตปิณฑกํ คหปตี เอตทวโจ กจฺจิ เต คหปติ ขมนียํ กจฺจิ ยาบนียํ กจฺจิ
 ทุกุขา เวทนา ปฏิกฺกมฺนฺติ โน อภิกฺกมฺนฺติฯ ปฏิกฺกโมสานํ ปญฺจายติ โน
 อภิกฺกโมติฯ น เม ฆนุเต ขมนียํ น ยาบนียํ พาพุหา เม ทุกุขา เวทนา
 อภิกฺกมฺนฺติ โน ปฏิกฺกมฺนฺติ อภิกฺกโมสานํ ปญฺจายติ โน ปฏิกฺกโมติฯ

[๑๕๕๐]

ยถารูเปน โข คหปติ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต อสฺสตุวา
 ปุชฺชโน กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ
 ตถารูโป เต พุทฺเธ อปฺปสาโท นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ พุทฺเธ

ทูลีถยสูตรที่ ๑

จำแนกโศตปาปัตติยังคะ ๔ ด้วยอาการ ๑๐

(๑๕๔๘)

สาวตถีนทาน. ก็สมัยนั้น ท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดี^๑ ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านจงไปเกิด จงเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร ครั้นแล้ว จงไหว้เท้าทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อนาถบิณฑิกกฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า และท่านจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเกิดขอท่านพระสารีบุตรจงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีเกิด บุรุษนั้นรับคำของท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีแล้ว เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ อภิวัตถแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า และท่านสั่งมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเกิด ขอท่านพระสารีบุตรจงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีเกิด ท่านพระสารีบุตรรับนิมนต์ด้วยคุณธิภาพ.

(๑๕๔๙)

ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร มีท่านพระอนนทที่เป็นปัจฉาสมณะ เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ถามท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีว่า ดูกรกฤหบดี ท่านพออดทนได้หรือ พอยังอดทนให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาคลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทุเลาย่อมปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏแลหรือ ท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้ ยังอดทนให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมกำเริบหนัก ไม่ทุเลาลงเลย ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทุเลาไม่ปรากฏ.

(๑๕๕๐)

สา. ดูกรกฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว

๑. กฤหบดี - ผู้รวบรวม

อเวจฺจปฺปสาโท อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानันฺ พุทฺโธ ภควาติ ฯ
ตถจ ปน เต พุทฺเช อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุสฺสโต จานโส เวทนา
ปฏฺิปปสฺสมภยฺยํ^๑ ฯ

(๑๕๕๑)

ยถารูเปณ โห คหปติ ชมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทณ สมนฺนาคโต อสฺสุตฺวา
ปฺลุชฺชนฺ กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ
ตถารูโป เต ชมฺเม อปฺปสาโท นตฺถิ ฯ อตฺถิ จ โห เต คหปติ ชมฺเม
อเวจฺจปฺปสาโท สุวากฺขาโต ภควตา ชมฺโม ฯเปฯ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหีติ ฯ
ตถจ ปน เต ชมฺเม อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุสฺสโต จานโส เวทนา
ปฏฺิปปสฺสมภยฺยํ ฯ

(๑๕๕๒)

ยถารูเปณ โห คหปติ สงฺฆे อเวจฺจปฺปสาเทณ สมนฺนาคโต อสฺสุตฺวา
ปฺลุชฺชนฺ กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ
ตถารูโป เต สงฺฆे อปฺปสาโท นตฺถิ ฯ อตฺถิ จ โห เต คหปติ สงฺฆे
อเวจฺจปฺปสาโท สุปฏฺิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ
โลกสฺสาติ ฯ ตถจ ปน เต สงฺฆे อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนุสฺสโต จานโส
เวทนา ปฏฺิปปสฺสมภยฺยํ ฯ

(๑๕๕๓)

ยถารูเปณ โห คหปติ ทุสฺสีเลยน สมนฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปฺลุชฺชนฺ
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปนฺเต
ทุสฺสีลยํ นตฺถิ ฯ อตฺถิ จ โห เต คหปติ อริยกนฺตานิ สีลานิ อกฺขณฺฑานิ ฯเปฯ
สมาธิสํวตฺตนิทานิ ฯ ตานิ จ ปน เต อริยกนฺตานิ สีลานิ อตฺตนิ สมนุสฺสโต
จานโส เวทนา ปฏฺิปปสฺสมภยฺยํ ฯ

(๑๕๕๔)

ยถารูปาย โห คหปติ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิยา สมนฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปฺลุชฺชนฺ
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปา
เต มิจฺฉาทิฏฺฐิ นตฺถิ ฯ อตฺถิ จ โห เต คหปติ สมนฺมาทิฏฺฐิ ฯ ตถจ ปน เต
สมนฺมาทิฏฺฐิ อตฺตนิ สมนุสฺสโต จานโส เวทนา ปฏฺิปปสฺสมภยฺยํ ฯ

๑. ม. ปฏฺิปปสฺสมภยฺยํ เววมฺปริปิ ฯ

ในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ก็เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

(๑๕๕๑)

ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระธรรม เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสในพระธรรม เห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า ธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญชน^๑พึงรู้เฉพาะตน ก็เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระธรรมนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

(๑๕๕๒)

ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์ เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์ เห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของ พระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ก็เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

(๑๕๕๓)

ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยความเป็นผู้ทุศีลเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความเป็นผู้ทุศีลเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ก็เมื่อท่านเห็นศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

(๑๕๕๔)

ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจฉาทิฏฐิเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาทิฏฐิ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาทิฏฐินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

๑. วิญญชน -ผู้รวบรวม

(๑๕๕๕)

ยถารูเปน โข คหปติ มิจฺฉาสงฺกปฺเปน สมฺนฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปุณฺธุชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูโป
 เต มิจฺฉาสงฺกปฺโป นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาสงฺกปฺโปฯ ตถจ ปน
 เต สมฺมาสงฺกปฺปี อตฺตนิ สมฺนุปลสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยูฯ

(๑๕๕๖)

ยถารูปาย โข คหปติ มิจฺฉาวาจา ย สมฺนฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปุณฺธุชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปา
 เต มิจฺฉาวาจา นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาวาจาฯ ตถจ ปน เต
 สมฺมาวาจํ อตฺตนิ สมฺนุปลสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยูฯ

(๑๕๕๗)

ยถารูเปน โข คหปติ มิจฺฉากมฺมฺนฺเตน สมฺนฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปุณฺธุชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูโป
 เต มิจฺฉากมฺมฺนฺโต นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมากมฺมฺนฺโตฯ ตถจ
 ปน เต สมฺมากมฺมฺนฺตํ อตฺตนิ สมฺนุปลสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยูฯ

(๑๕๕๘)

ยถารูเปน โข คหปติ มิจฺฉาอาชีเวน สมฺนฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปุณฺธุชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูโป
 เต มิจฺฉาอาชีโว นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาอาชีโวฯ ตถจ ปน
 เต สมฺมาอาชีโว อตฺตนิ สมฺนุปลสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยูฯ

(๑๕๕๙)

ยถารูเปน โข คหปติ มิจฺฉาวายาเมเนน สมฺนฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปุณฺธุชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูโป
 เต มิจฺฉาวายาโม นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาวายาโมฯ ตถจ ปน
 เต สมฺมาวายาโม อตฺตนิ สมฺนุปลสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยูฯ

(๑๕๖๐)

ยถารูปาย โข คหปติ มิจฺฉาสติยา สมฺนฺนาคโต อสฺสุตฺวา ปุณฺธุชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทุคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปา เต
 มิจฺฉาสติ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาสติฯ ตถจ ปน เต สมฺมาสติ
 อตฺตนิ สมฺนุปลสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยูฯ

(๑๕๕๕)

ดูกรกฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยมิจจาสังกัปปะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจาสังกัปปะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาสังกัปปะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสังกัปปะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

(๑๕๕๖)

ดูกรกฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยมิจจาวาจาเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจาวาจาเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาวาจา ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาวาจานั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

(๑๕๕๗)

ดูกรกฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยมิจจากัมมันตะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจากัมมันตะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมากัมมันตะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมากัมมันตะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

(๑๕๕๘)

ดูกรกฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยมิจจอาชีวะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจอาชีวะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาอาชีวะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาอาชีวะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

(๑๕๕๙)

ดูกรกฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยมิจจาวายามะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจาวายามะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาวายามะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาวายามะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

(๑๕๖๐)

ดูกรกฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยมิจจาสติเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจาสติเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาสติ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสตินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๖๑]

ยถารูปเน โข คหปติ มิจฺฉาสมาธินา สมฺนุํนาคโต อสฺสุตฺวา ปุ่ชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทฺคคฺคํ ฺวินิปาตํ นิริยมํ อุปฺปชฺชติ ตถารูป
 เต มิจฺฉาสมาธิ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาสมาธิฯ ตถจ ปน เต
 สมฺมาสมาธิ อตฺตนิ สมฺนุํปสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยํฯ

[๑๕๖๒]

ยถารูปเน โข คหปติ มิจฺฉาณาเถน สมฺนุํนาคโต อสฺสุตฺวา ปุ่ชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทฺคคฺคํ ฺวินิปาตํ นิริยมํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปนฺเต
 มิจฺฉาณาถํ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาณาถํฯ ตถจ ปน เต
 สมฺมาณาถํ อตฺตนิ สมฺนุํปสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยํฯ

[๑๕๖๓]

ยถารูปาย โข คหปติ มิจฺฉาวิมุตฺติยา สมฺนุํนาคโต อสฺสุตฺวา ปุ่ชฺชโน
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทฺคคฺคํ ฺวินิปาตํ นิริยมํ อุปฺปชฺชติ ตถารูปา
 เต มิจฺฉาวิมุตฺติ นตฺถิฯ อตฺถิ จ โข เต คหปติ สมฺมาวิมุตฺติฯ ตถจ ปน เต
 สมฺมาวิมุตฺติ อตฺตนิ สมฺนุํปสฺสโต จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺเภยฺยนฺติฯ

[๑๕๖๔]

อถ โข อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส จานโส เวทนา ปฏิปฺปสฺสมฺภีสุฯ อถ โข
 อนาถปิณฺฑิกโก คหปติ อายสฺมฺนฺตถจ สารีปฺตํ อายสฺมฺนฺตถจ อานนฺทํ สเกเนว
 ถาลิปาเกน ปรีวิสิฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิกโก คหปติ อายสฺมฺนฺตํ สารีปฺตํ ภูตฺตาวี
 โอนิตปตฺตปาณิ อญฺจตรํ นิจํ อาสนํ คเหตุวา เอกมฺนฺตํ นิสีทิฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺนํ
 โข อนาถปิณฺฑิกกํ คหปติ อายสฺมา สารีปฺตโต อิมานิ คาทานิ อนุโมทิติ

[๑๕๖๕]

ยสฺส สทฺธา ตถาคเต
 สีสฺสจ ยสฺส กลฺยาณํ
 สงฺฆे ปสาโท ยสฺสตฺถิ
 อทฺพิทฺโทติ ตํ อาหุ
 ตสฺมา สทฺชญจ สีสฺสจ
 อนุยฺยเชถ เมชาวี

อจลา สฺปติภูจिता
 อริยกนฺตํ ปัสสิตํฯ
 อชฺชภูตถจ ทสฺสนํ
 อโมฆนฺตสฺส ชีวิทํฯ
 ปสาทํ ฆมฺมทสฺสนํ
 สํ พุทฺธานสาสนนฺติฯ

[๑๕๖๑]

ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉาสมาธิเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาสมาธิเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาสมาธิ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสมาธินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๖๒]

ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉาญาณะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาญาณะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาญาณะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาญาณะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๖๓]

ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วยมิจฉาวิมุตติเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก มิจฉาวิมุตติเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาวิมุตติ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาวิมุตตินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

[๑๕๖๔]

ครั้งนั้น เวทนาของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี สงบระงับแล้วโดยพลัน ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีอังกาส ท่านพระสารีบุตรและท่านพระอานนท์ ด้วยอาหารที่เขาจัดมาเฉพาะตน ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี เมื่อท่านพระสารีบุตรฉันเสร็จนำมือออกจากบาตรแล้ว จึงถือเอาอาสนะต่ำอันหนึ่ง นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ท่านพระสารีบุตรอนุโมทนาด้วยคาถาเหล่านี้

[๑๕๖๕]

ผู้ใดมีศรัทธา ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว ในพระตถาคต
มีศีลอันงาม ที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว
มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความเห็นอันตรง
บัณฑิตทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ขัดสน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์
เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
พึงประกอบตามซึ่งศรัทธา ศีล ความเลื่อมใสและความเห็นธรรม.

[๑๕๖๖]

อด โข อายสุมา สารีปุตโต อนาคตปิณฑิกัม คหปตี อิมานิ คาคาหิ อนุโมทิตฺวา
อัญญาสาสนา ปกุกามิ ฯ

[๑๕๖๗]

อด โข อายสุมา อานนุโท เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสมฺนตฺ^๑ อานนุทํ ภควา
เอตทโวจ หนนุท กุโตนุ ตวํ อานนุท อากจฺฉสิ ทิวาทิวสฺสาติ ฯ อายสมฺตา ภนฺเต
สารีปุตฺเตน อนาคตปิณฑิกโก คหปตี อิมินา จ อิมินา จ โอวาเทน โอวทิตฺติ ฯ
ปณฑิกโต อานนุท สารีปุตฺโต มหาปญฺโญ อานนุท สารีปุตฺโต ยตฺร หิ นาม จตฺตาริ
โสตาปตฺตดิยฺยกานิ ทสหากาเรหิ วิภิชิตฺสตีติ ฯ

[๑๕๖๘]

สาวตฺถีนินฺทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน อนาคตปิณฑิกโก คหปตี อาพาธิกโก
โหติ ทุกฺขิตโต พาทุหคฺคิลาโน ฯ อด โข อนาคตปิณฑิกโก คหปตี อญฺญตฺรํ ปุริสํ
อามนฺเตสิ เอหิ ตวํ อมฺโภ ปุริส เยนายสุมา อานนุโท เตนฺอุปสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา
มม วจเนน อายสมฺโต อานนุทสฺส ปาทะ สิริสา วนุท อนาคตปิณฑิกโก ภนฺเต
คหปตี อาพาธิกโก ทุกฺขิตโต พาทุหคฺคิลาโน โส อายสมฺโต อานนุทสฺส ปาทะ สิริสา
วนุทตีติ ฯ เอวญจ วเทหิ สาธุ กิร ภนฺเต อายสุมา อานนุโท เยน อนาคตปิณฑิกสฺส
คหปติสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมตฺถ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข โส
ปุริโส อนาคตปิณฑิกสฺส คหปติสฺส ปฏิสฺสุตฺวา เยนายสุมา อานนุโท เตนฺอุปสงฺกมิ
อุปสงฺกมิตฺวา อายสมฺนตํ อานนุทํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ
โข โส ปุริโส อายสมฺนตํ อานนุทํ เอตทโวจ อนาคตปิณฑิกโก ภนฺเต คหปตี อาพาธิกโก
ทุกฺขิตโต พาทุหคฺคิลาโน ฯ โส อายสมฺโต อานนุทสฺส ปาทะ สิริสา วนุทติ เอวญจ
วเทหิ สาธุ กิร ภนฺเต อายสุมา อานนุโท เยน อนาคตปิณฑิกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ
เตนฺอุปสงฺกมตฺถ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ ฯ อธิวาเสสิ โข อายสุมา อานนุโท ตฺถุณฺหิภาเวน ฯ

๑. อายสมนตํ -ผู้รวบรวม

(๑๕๖๖)

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตร ครั้นอนุโมทนาด้วยคาถาเหล่านี้แล้ว จึงลุกจากอาสนะหลีกไป.

(๑๕๖๗)

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า

ดูกรอานนท์ เธอมาจากไหนแต่ยังวัน

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรกล่าวสอนอนาถบิณฑิกคฤหบดีด้วยโอวาทข้อนี้ๆ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรอานนท์ สารีบุตรเป็นบัณฑิต สารีบุตรมีปัญญามาก ได้จำแนกโสต-ปัติยังคะ ๔ ด้วยอาการ ๑๐ อย่าง.

จบ สูตรที่ ๖

ทูลิลยสูตรที่ ๒

กล่าวความตายเพราะไม่มีธรรม ๔ ประการ

(๑๕๖๘)

สาวตถินทาน. ก็สมัยนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่งมาสั่งว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านจงไปเถิด จงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ครั้นแล้ว จงไหว้เท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า และท่านจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนท์ จงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเถิด บุรุษนั้นรับคำของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ อภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้เรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า และท่านสั่งมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้โปรดเถิด ขอท่านพระอานนท์ จงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเถิด ท่านพระอานนท์รับนิมนต์ด้วยดุขณิภาพ.

[๑๕๖๙]

อด โข อายสุมมา อานนุโท ปุพฺพณฺหสมมฺยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย เยน
อนาถปิณฑิกสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺจตฺเต อาสเน นิสฺสิทึฯ นิสฺซช
โฆ อายสุมมา อานนุโท อนาถปิณฑิกํ คหปตี เอตทโวจ

[๑๕๗๐]

กจฺจึ เต คหปตี ขมนียํ กจฺจึ ยานียํ กจฺจึ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมฺนฺติ
โน อภิกฺกมฺนฺติ ปฏิกฺกโมสฺสํ ปญฺญาติ โน อภิกฺกโมติฯ น เม ฆนฺเต ขมนียํ
น ยานียํ พาพฺพา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมฺนฺติ โน ปฏิกฺกมฺนฺติ อภิกฺกโมสฺสํ
ปญฺญาติ โน ปฏิกฺกโมติฯ

[๑๕๗๑]

จตุหิ โข คหปตี ฆมฺเมหิ สมนฺนาคตฺสส อสฺสุตฺวโต ปุณฺชชนสฺส โหติ
อุตุราโส^๑ โหติ ฌมฺภิตตฺตํ โหติ สมฺปรายิกํ มรณญํฯ กตเมหิ จตุหิฯ อิธ คหปตี
อสฺสุตฺวา ปุณฺชชนโน พุทฺเฐ อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติฯ ตถจ ปนฺสส พุทฺเฐ
อปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนฺฺปสฺสโต โหติ อุตุราโส โหติ ฌมฺภิตตฺตํ โหติ สมฺปรายิกํ
มรณญํฯ ปุณ จปรํ คหปตี อสฺสุตฺวา ปุณฺชชนโน ฆมฺเม อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต
โหติฯ ตถจ ปนฺสส ฆมฺเม อปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนฺฺปสฺสโต โหติ อุตุราโส โหติ
ฌมฺภิตตฺตํ โหติ สมฺปรายิกํ มรณญํฯ ปุณ จปรํ คหปตี อสฺสุตฺวา ปุณฺชชนโน สงฺเข
อปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติฯ ตถจ ปนฺสส สงฺเข อปฺปสาทํ อตฺตนิ สมนฺฺปสฺสโต
โหติ อุตุราโส โหติ ฌมฺภิตตฺตํ โหติ สมฺปรายิกํ มรณญํฯ ปุณ จปรํ คหปตี
อสฺสุตฺวา ปุณฺชชนโน ทฺสฺสีเลยน สมนฺนาคโต โหติฯ ตถจ ปนฺสส ทฺสฺสีลญํ อตฺตนิ
สมนฺฺปสฺสโต โหติ อุตุราโส โหติ ฌมฺภิตตฺตํ โหติ สมฺปรายิกํ มรณญํฯ อิเมหิ โข
คหปตี จตุหิ ฆมฺเมหิ สมนฺนาคตฺสส อสฺสุตฺวโต ปุณฺชชนสฺส โหติ อุตุราโส โหติ
ฌมฺภิตตฺตํ โหติ สมฺปรายิกํ มรณญํฯ

[๑๕๗๒]

จตุหิ โข คหปตี ฆมฺเมหิ สมนฺนาคตฺสส สฺตฺวโต อริยสวากสฺส น โหติ
อุตุราโส น โหติ ฌมฺภิตตฺตํ น โหติ สมฺปรายิกํ มรณญํฯ กตเมหิ จตุหิฯ

๑. อุตฺตาไสติปิ ปาโงฯ

(๑๕๖๙)

ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์รุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีแล้ว
นั่งบนอาสนะที่เขาปลูกเอาไว้ ครั้นแล้วได้ถามท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า

(๑๕๗๐)

ดูกรคฤหบดี ท่านพอดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้แลหรือ ทุกขเวทนาคลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ
ความทุกข์ย่อมปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏแลหรือ? ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กระผมอดทนไม่ได้
ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมกำเริบหนัก ไม่ทุเลาลงเลย ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทุกข์ไม่ปรากฏ.

(๑๕๗๑)

อ. ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมมี
ความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า ธรรม ๔ ประการ
เป็นไฉน? ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับในโลกนี้ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
ก็เมื่อเขาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้านั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว
กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระธรรม
ก็เมื่อเขาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระธรรมนั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว
กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์
ก็เมื่อเขาเห็นความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว
กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยความเป็นผู้ทุศีล ก็เมื่อ
เขาเห็นความเป็นผู้ทุศีลนั้นอยู่ในตน ย่อมมีความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตาย
ที่จะมาถึงในภายหน้า.

ดูกรคฤหบดี ปุถุชนผู้ไม่ได้ลำดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมมี
ความสะดุ้งหวาดเสียว กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

(๑๕๗๒)

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ได้ลำดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมไม่มีความ
สะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน?

อิธ คหปติ สุตวา อริยสาวโก พุทุเช อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ
 อิติปี โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมฺนุสฺसानํ พุทุโช ภควาติฯ ตถจ ปนสฺส พุทุเช
 อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมฺนุสฺสโต น โหติ อุตฺราโส น โหติ จมฺภิตตฺตํ น โหติ
 สมฺปฺรายิกํ มรณภยํฯ ปฺน จปรํ คหปติ สุตวา อริยสาวโก ชฺมเม อเวจฺจปฺปสาเทน
 สมฺนฺนาคโต โหติ สุวากฺขาโต ภควตา ชฺมโม ฯเปฯ ปจฺจตฺตํ เวทิตฺตํ วิญญฺหิตฺติฯ
 ตถจ ปนสฺส ชฺมเม อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ สมฺนุสฺสโต น โหติ อุตฺราโส น โหติ
 จมฺภิตตฺตํ น โหติ สมฺปฺรายิกํ มรณภยํฯ ปฺน จปรํ คหปติ สุตวา อริยสาวโก
 สงฺเข อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ
 อนฺตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ ตถจ ปนสฺส สงฺเข อเวจฺจปฺปสาทํ อตฺตนิ
 สมฺนุสฺสโต น โหติ อุตฺราโส น โหติ จมฺภิตตฺตํ น โหติ สมฺปฺรายิกํ มรณภยํฯ
 ปฺน จปรํ คหปติ สุตวา อริยสาวโก อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺฑา
 ฯเปฯ สมาริสํวตฺตนิเกหิฯ ตานิ จ ปนสฺส อริยกนฺตานิ สีตานิ อตฺตนิ สมฺนุสฺสโต
 น โหติ อุตฺราโส น โหติ จมฺภิตตฺตํ น โหติ สมฺปฺรายิกํ มรณภยํฯ อิเมหิ โข
 คหปติ จตฺตฺติ ชฺมเมหิ สมฺนฺนาคตฺสฺส สุตวโต อริยสาวกสฺส น โหติ อุตฺราโส
 น โหติ จมฺภิตตฺตํ น โหติ สมฺปฺรายิกํ มรณภยนฺติฯ

(๑๕๗๓)

นาคํ ฆนฺเต อานนฺท ภายามิ ^[๑] ตฺยาคํ ภาสิสฺสามิ อหฺมฺหิ ฆนฺเต พุทุเช
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต อิติปี โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมฺนุสฺसानํ
 พุทุโช ภควาติฯ ชฺมเม สงฺเขฯ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต ^[๒] สุปฏิปนฺโน
 ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนฺตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ ยานิ จิมานิ ฆนฺเต
 ภควตา คิหิสามิจิگانิ สีกฺขาปทานิ เทสิตานิ นาคํ เตสํ กิณฺจิจิ อตฺตนิ ขณฺฑํ
 สมฺนุสฺสามีติฯ ตาภา เต คหปติ สุตฺตฺตฺนฺเต คหปติ โสตาปตฺติผลํ ตฺยาค คหปติ
 พฺยาคตฺนฺติฯ

๑. ม. ย. โหมิฯ

๒. ม. ย. โหมิฯ

อริยสาวกผู้ได้สดับในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ก็เมื่อเขาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้นอยู่ในตน ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชน พึงรู้เฉพาะตน ก็เมื่อเขาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมนั้นอยู่ในตน ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ก็เมื่อเขาเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ก็เมื่อเขาเห็นศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วนั้นอยู่ในตน ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ได้สดับ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว ไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในภายหน้า.

(๑๕๗๓)

ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีกล่าวว่า ข้าแต่ท่านอานนท์ผู้เจริญ กระผมไม่กลัว กระผมจักพูดแก่ท่านได้ ด้วยว่า กระผมประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... อนึ่ง ลิกขาบทเหล่าใด ซึ่งสมควรแก่คฤหัสถ์ อันพระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว กระผมยังไม่แลเห็นความขาดอะไรๆ ของลิกขาบทเหล่านั้นในตนเลย.

อ. ดูกรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว โสดาปัตติผล ท่านพยากรณ์แล้ว.

จบ สูตรที่ ๗

(๑๕๗๔)

สาวตถีนินทาน์ฯ เอกมนต์ นิสินัน โข อนาคตปิณฑกัม คหปตี ภควา เอตทโวจ
 ยโต โข คหปตี อริยสาวกสฺส ปญจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ จ โหนฺติ จตฺตฺหิ จ
 โสตาปตฺตติยงฺเกหิ สมฺนุํนาคโต โหติ อริโย จสฺส ฉาโย ปญญา ย สุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 สุปฺปฏิวิทฺต
 โส อากงฺขมาโน อตฺตฺตนา ว อตฺตฺตนา พุยากรเยย จีณฺนโรยมฺหิ
 จีณฺต
 จีณฺต
 โสตาปนฺโนหฺมสมฺม
 อวินิปาตฺต
 นียโต สมฺโพธิปรายโนฯ

(๑๕๗๕)

กตฺมานิ ปญจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติฯ ยํ คหปตี ปาณาติปาตี
 ปาณาติปาตปจฺจยา ทิฏฺฐชฺมมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวตี สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวตี
 เจตฺตฺตฺกมฺปิ ทุกฺกํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยตี ปาณาติปาตา ปฏฺฐิวิตฺตฺตฺต
 เอวฺนตฺตํ ภยํ เวรํ
 วูปสนฺตํ โหติฯ ยํ คหปตี อทินฺนาทายีฯ ยํ คหปตี กามสฺส มิจฺฉาจารีฯ ยํ คหปตี
 มุสาวาทีฯ ยํ คหปตี สุราเมรยมชฺชปมาทญฺญาเย สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจนาปจฺจยา
 ทิฏฺฐชฺมมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวตี สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวตี เจตฺตฺตฺกมฺปิ ทุกฺกํ
 โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยตี สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจนา ปฏฺฐิวิตฺตฺตฺต เอวฺนตฺตํ ภยํ เวรํ
 วูปสนฺตํ โหติฯ อิมานิ ปญจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติฯ

(๑๕๗๖)

กตฺเมหิ จตฺตฺหิ โสตาปตฺตติยงฺเกหิ สมฺนุํนาคโต โหติฯ อิทฺ คหปตี อริยสาวโก
 พุทฺธเช อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนุํนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา
 เทวมนุสฺसानํ พุทฺธเช ภควาติฯ ชฺมเม สงฺฆเมฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนุํนาคโต
 โหติ อกฺขณฺเตหิฯ ฯเปฯ สมาริสํวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 อิมหิ จตฺตฺหิ โสตาปตฺตติยงฺเกหิ
 สมฺนุํนาคโต โหติฯ

เวรภัยสูตรที่ ๑

ว่าด้วยภัยเวร ๕ ประการ

(๑๕๗๔)

สาวัดถีนทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี ผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า

ดูกรคฤหบดี ภัยเวร ๕ ประการของอริยสาวกสงบระงับแล้ว อริยสาวกประกอบแล้ว ด้วยโศดาปัตติยงค์ ๔ ประการ และฉวยธรรมอันประเสริฐ อริยสาวกนั้น เห็นดีแล้ว ทางตลอดดีแล้วด้วยปัญญา อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนิรโรค กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็น พระโศดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

(๑๕๗๕)

ภัยเวร ๕ ประการเป็นไฉน? ดูกรคฤหบดี บุคคลผู้มีปกติฆ่าสัตว์ ย่อมประสพ ภัยเวรอันใด ที่เป็นไปในปัจจุบันก็มี ที่เป็นไปในสัมปรายภพก็มี ได้เสวยทุกข์โทมนัส ที่เป็นไปทางใจก็มี ก็เพราะการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย เมื่ออริยสาวกเว้นจากการฆ่าสัตว์ แล้ว ภัยเวร อันนั้นเป็นอันสงบระงับไปด้วยประการฉะนี้ บุคคลผู้ลักทรัพย์... บุคคล ผู้ประพฤติผิดในกาม... บุคคลผู้พูดเท็จ... บุคคลผู้ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็น ที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมประสพภัยเวรอันใด ที่เป็นไปในปัจจุบันก็มี ที่เป็นไปใน สัมปรายภพก็มี ได้เสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางใจก็มี ก็เพราะดื่มน้ำเมาคือสุราและ เมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเป็นปัจจัย เมื่ออริยสาวกงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ภัยเวรอัน อันนั้น^๑ เป็นอันสงบระงับไป ด้วยประการฉะนี้ ภัยเวร ๕ ประการเหล่านี้ สงบระงับแล้ว.

(๑๕๗๖)

อริยสาวกประกอบด้วยโศดาปัตติยงค์ ๔ ประการเป็นไฉน? ดูกรคฤหบดี อริยสาวก ในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกประกอบด้วยโศดาปัตติยงค์ ๔ ประการเหล่านี้.

๑. ภัยเวรอันนั้น -ผู้รวบรวม

[๑๕๗๗]

กตโม จสฺส อริโย ฌาโย ปญญาเย สุทฺธิจฺโจะ โหติ สุปฺปญฺญิวฺทฺโธฯ อิธ คหปติ
 อริยสาวโก ปญฺญิจสมฺบุปฺปาตญฺเฒเว สาธุกํ โยนิโส มนสิกรโธติ อิติ อิมสฺมี สติ อิทํ
 โหติ อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ อิติ อิมสฺมี อสติ อิทํ น โหติ อิมสฺส นิโรธา
 อิทํ นิรุชฺฌติฯ ยทิตํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารธา สงฺขารปจฺจยา วิญญาณํ ฯเปฯ
 เอเวตฺตสฺส เภวตฺตสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติฯ อวิชฺชาย เตวฺว อเสสฺวิราค-
 นิโรธา สงฺขารนิโรธา ฯเปฯ เอเวตฺตสฺส เภวตฺตสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธา โหติฯ
 อยมสฺส อริโย ฌาโย ปญญาเย สุทฺธิจฺโจะ โหติ สุปฺปญฺญิวฺทฺโธฯ

[๑๕๗๘]

ยโต โข คหปติ อริยสาวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ฃยานิ เวรานิ วุปฺสนฺตานิ โหนฺติ
 อิมหิ จตฺตฺหิ โสตาปตฺตติยฺงฺเคหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อยญฺจสฺส อริโย ฌาโย ปญญาเย
 สุทฺธิจฺโจะ โหติ สุปฺปญฺญิวฺทฺโธฯ โส อากฺขมาโน อตฺตนาเว อตฺตนาํ พุยากรเยย
 จีณฺนโรยมฺหิ จีณฺนโรจฺจมานโยนิโย จีณฺนโรจฺจวิสโย จีณฺนโรจฺจทุกฺคตฺติวินิปาโต โสตาปน-
 โนหมสฺมิ อวินิปาตธฺมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติฯ

[๑๕๗๙]

สาวตฺถินิทานํ ฯเปฯ ยโต โข ฃิกฺขเว อริยสาวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ฃยานิ เวรานิ
 วุปฺสนฺตานิ โหนฺติ อิมหิ จตฺตฺหิ โสตาปตฺตติยฺงฺเคหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อยญฺจสฺส อริโย
 ฌาโย ปญญาเย สุทฺธิจฺโจะ โหติ สุปฺปญฺญิวฺทฺโธฯ โส อากฺขมาโน อตฺตนาเว อตฺตนาํ
 พุยากรเยย จีณฺนโรยมฺหิ จีณฺนโรจฺจมานโยนิโย จีณฺนโรจฺจวิสโย จีณฺนโรจฺจทุกฺคตฺติวินิปาโต
 โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธฺมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติฯ

[๑๕๗๗]

ก็ฉวยธรรมอันประเสริฐ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว ทางตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เป็นไฉน? ดูกรคฤหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมกระทำไว้ในใจซึ่งปฏิจักษุสมบัติ อย่างเดียว โดยอุบายอันแยบคายเป็นอย่างดีว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ย่อมมี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้ย่อมเกิด ด้วยประการดังนี้ เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้ย่อมดับ ด้วยประการดังนี้ คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยจึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้ ก็เพราะอวิชชาดับด้วยการสำรอก โดยหาส่วนเหลือมิได้ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ... ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้ ฉวยธรรม อันประเสริฐนี้ อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว ทางตลอดดีแล้วด้วยปัญญา.

[๑๕๗๘]

ดูกรคฤหบดี เมื่อใด ภัทเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบระงับแล้ว อริยสาวก ประกอบแล้วด้วยโศดาปัตติยงค์ ๔ ประการเหล่านี้ และฉวยธรรมอันประเสริฐนี้ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว ทางตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็นพระโศดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๘

เวรภยสูตรที่ ๒

ผู้ระงับภัทเวร ๕ ได้พยากรณ์ตนเองได้

[๑๕๗๙]

สาวตถินทาน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภัทเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวก สงบระงับแล้ว อริยสาวกประกอบแล้วด้วยโศดาปัตติยงค์ ๔ ประการเหล่านี้ และ ฉวยธรรมอันประเสริฐนี้ อันอริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว ทางตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรก กำเนิด สัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต ล้วนแล้ว เราเป็นพระโศดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๙

[๑๕๘๐]

เอกัม สมัย ภควา เวสาลียัม วิหริติ มหาวเน กุฎาคารสาลาयัฯ อถ โข นนทโก
 ลิจฺจวิมหามตฺโต เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตัม อภิวาเทตฺวา
 เอกมฺนตฺตํ นิสีทึฯ เอกมฺนตฺตํ นิสินฺนํ โข นนทกั ลิจฺจวิมหามตฺตัม ภควา เอตทวโจ

[๑๕๘๑]

จตุทฺติ โข นนทก ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ
 อวินิปาตฌมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนฯ กตเมหิ จตุทฺติฯ อิธ นนทก อริยสาวโก
 พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา
 เทวมนุสฺसानันํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สึเลหิ สมฺนฺนาคโต โหติ
 อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิมฺเห โข นนทก จตุทฺติ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต
 อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฌมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนฯ

[๑๕๘๒]

อิมฺเห จ ปน นนทก จตุทฺติ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต อริยสาวโก आयุนา
 สํยฺตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุสฺเสนปิ วณฺเณน สํยฺตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุสฺเสนปิ
 สฺุเขน สํยฺตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุสฺเสนปิ ยสฺเสน สํยฺตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ
 มานุสฺเสนปิ อาชิปเตยฺเยน สํยฺตฺโต โหติ ทิพฺเพนปิ มานุสฺเสนปิฯ ตํ โข ปนํหํ
 นนทก นาณณสฺส สมณสฺส วา พุราหฺมณสฺส วา สุตฺวา วทามิ อปิจ ยเทว มยา
 สามํ ฉาตํ สามํ ทิฏฺฐจํ สามํ วิทิตํ ตเทวํหํ วทามิตึฯ

[๑๕๘๓]

เอวํ วุตฺเต อณฺณตโร ปุริโส นนทกั ลิจฺจวิมหามตฺตัม เอตทวโจ นุหฺนกาโล^๑
 ฆนฺเตติฯ อลนฺทานิ ฆเณ เอเตน พาหิเรน นุหฺนเนน อลมิทํ อชฺฌตฺตํ นุหฺนํ
 ฆวิสฺสติ ยทิตํ ภควติ ปสาโทติฯ

สรกานิวคฺโค ตติโยฯ

ลิจจวิสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

(๑๕๘๐)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ในป่ามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้น มหาอำมาตย์ของเจ้าลิจจวิที่อนันตทกะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะมหาอำมาตย์ของเจ้าลิจจวิที่อนันตทกะว่า

(๑๕๘๑)

ดูกรนันทกะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรนันทกะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

(๑๕๘๒)

ดูกรนันทกะ ก็แลอริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยอายุทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยวรรณะทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยสุขทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยยศทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบด้วยความเป็นใหญ่ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ดูกรนันทกะ ก็เราได้ฟังแต่สมณะหรือพราหมณ์อื่น จึงกล่าวเรื่องนั้นหามิได้ ความจริง เราตัวเอง เห็นเอง ทราบเอง จึงกล่าวเรื่องนั้น.

(๑๕๘๓)

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว บุรุษคนหนึ่งได้กล่าวกะมหาอำมาตย์ของเจ้าลิจจวิที่อนันตทกะว่า ถึงเวลาอาบน้ำแล้ว ท่านผู้เจริญ นันทกะมหาอำมาตย์กล่าวว่ ดูกรพนาย บัดนี้ยังไม่ต้องการอาบน้ำภายนอก ต้องการจักอาบน้ำภายใน คือ ความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาค.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สรกานิวรรคที่ ๓

ตสุสุทธานัน

มหานาเมน เทว วุตฺตา
ทฺสุสีเลยน จ เทว วุตฺตา^๑
ลิจฺฉวี ทสโม วุตฺโต

โคชา จ สรกา ทฺเว
ทฺเว เวรภเยน จ
วกุโค เตน ปวฺจจตีติฯ

---

๑. ม. ทฺเว อนาถปิณฑิกาฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหานามสูตรที่ ๑	๒. มหานามสูตรที่ ๒
๓. โคธาสสูตร	๔. สรกานิสสูตรที่ ๑
๕. สรกานิสสูตรที่ ๒	๖. ทุสึถยสูตรที่ ๑
๗. ทุสึถยสูตรที่ ๒	๘. เวรภยสูตรที่ ๑
๙. เวรภยสูตรที่ ๒	๑๐. ลิจนวิสูตร

ปุณณภิกษุทวาคโค จตุตโธ

(๑๕๘๔)

สาวตถนินทานิ ๑^๑ จตุตทาโรเม ภิกขเว ปุณณภิกษุทา กุสลาภิกษุทา สุขุสสาหาราฯ กตเม จตุตทาโรฯ อธิ ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानิ พุทฺโธ ภควาติฯ อัยฺ ปจฺโม ปุณณภิกษุโท กุสลาภิกษุโท สุขุสสาหาโรฯ ปุณฺ จปฺริ ภิกขเว อริยสาวโก ฌมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคโต โหติ สุวากฺขาโต ภควตา ฌมฺโม ฯเปฯ ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิติฯ อัยฺ ทฺติโย ปุณณภิกษุโท กุสลาภิกษุโท สุขุสสาหาโรฯ ปุณฺ จปฺริ ภิกขเว อริยสาวโก สงฺฆे อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคโต โหติ สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯเปฯ อนุตฺตรํ ปุณณกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติฯ อัยฺ ตฺติโย ปุณณภิกษุโท กุสลาภิกษุโท สุขุสสาหาโรฯ ปุณฺ จปฺริ ภิกขเว อริยสาวโก อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมาริสํวตฺตนิเกหิฯ อัยฺ จตุตโธ ปุณณภิกษุโท กุสลาภิกษุโท สุขุสสาหาโรฯ อิเม โข ภิกขเว จตุตทาโร ปุณณภิกษุทา กุสลาภิกษุทา สุขุสสาหาราติฯ

(๑๕๘๕)

จตุตทาโรเม ภิกขเว ปุณณภิกษุทา กุสลาภิกษุทา สุขุสสาหาราฯ กตเม จตุตทาโรฯ อธิ ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानิ พุทฺโธ ภควาติฯ อัยฺ ปจฺโม ปุณณภิกษุโท กุสลาภิกษุโท สุขุสสาหาโรฯ ปุณฺ จปฺริ ภิกขเว อริยสาวโกฯ ฌมฺเม สงฺฆेฯ

๑. สาวตถนินทานิ -ผู้รวบรวม

ปุณฺณาทิสันทวารรคที่ ๔

อภิธานสูตรที่ ๑

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

(๑๕๘๔)

สาวัดตีนิทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

อภิธานสูตรที่ ๒

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

(๑๕๘๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า

วิคตมลมจฺเนเรน เจตสา อคาริ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณี^๑ โวสุสฺสครโต
 ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตฯ อัย จตุตฺโต ปุณฺณภิสฺนุโท กุสลาภิสฺนุโท สุขฺสสาหาโรฯ
 อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาริ ปุณฺณภิสฺนุทา กุสลาภิสฺนุทา สุขฺสสาหาราติฯ

(๑๕๘๖)

จตฺตาริเม ภิกฺขเว ปุณฺณภิสฺนุทา กุสลาภิสฺนุทา สุขฺสสาหาราฯ กตเม
 จตฺตาริฯ อิทฺ ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปี
 โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมฺนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ อัย ปจฺโม ปุณฺณภิสฺนุโท
 กุสลาภิสฺนุโท สุขฺสสาหาโรฯ ปุณฺ จปริ ภิกฺขเว อริยสาวโก ฌมฺเม สงฺฆेฯ
 ปฺลณฺวา โหติ อุทฺยตฺถคามินิยา ปฺลณฺยา สมฺนฺนาคโต [๒] อริยาย นิพฺเพชฺชิกาย
 สมฺมาทฺถกฺขกฺขยคามินิยาฯ อัย จตุตฺโต ปุณฺณภิสฺนุโท กุสลาภิสฺนุโท สุขฺสสา-
 หาโรฯ อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาริ ปุณฺณภิสฺนุทา กุสลาภิสฺนุทา สุขฺสสาหาราติฯ

๑. ม. ปยตปาณีฯ เวมฺปริปีฯ

๒. ญ. โหติฯ

พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวก ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกมีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครอบครองเรือน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๒

อภิธานสูตรที่ ๓

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

(๑๕๘๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา อันเป็นเหตุให้ถึง (เห็น) ความเกิดและความดับเป็นอริยะ เป็นไปเพื่อความชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๓

(๑๕๘๗)

สาวตถีนีทาน์ฯ จตุตถารีมานิ ภิกขเว เทวาน์ เทวปทานิ อวิสุทธาน์
 สุตตान์ วิสุทฐิยา อปริโยทาทาน์ สุตตान์ ปริโยทปนายฯ กตมานิ จตุตถาริฯ อิช
 ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนุณาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ
 สุตถา เทวมนุสฺसान์ พุทฺโธ ภควาติฯ อิํ ปจฺมํ เทวาน์ เทวปทํ อวิสุทธาน์
 สุตตान์ วิสุทฐิยา อปริโยทาทาน์ สุตตान์ ปริโยทปนายฯ ปุณ จปริ ภิกขเว
 อริยสาวโก ฌมฺเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนุณาคโต โหติ อกฺขณฺฑเทหิ ฯเปฯ
 สมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ อิํ จตุตฺถํ เทวาน์ เทวปทํ อวิสุทธาน์ สุตตान์ วิสุทฐิยา
 อปริโยทาทาน์ สุตตान์ ปริโยทปนายฯ อิมานิ โข ภิกขเว จตุตถาริ เทวาน์ เทว-
 ปทานิ อวิสุทธาน์ สุตตान์ วิสุทฐิยา อปริโยทาทาน์ สุตตาน์ ปริโยทปนายาติฯ

เทวปทสูตรที่ ๑

เทวบท ๔ ประการ

(๑๕๘๗)

สวัตถีนีทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบท (ข้อปฏิบัติของเทวดา) ของพวกเทพ ๔ ประการนี้ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว เทวบท ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย ผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลาย ผู้ยังไม่ผ่องแผ้วประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ... ประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์... นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ... ประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้า ใคร้แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว ประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบทของพวกเทพ ๔ ประการนี้แล เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๕๘๘]

จตุตถาริmani ภิกขเว เทวานัน เทวปทานิ อวิสุทธานัน สุตตทานัน วิสุทฐิยา
 อปริโยทาทานัน สุตตทานัน ปริโยทปนายฯ กตมานิ จตุตถาริฯ อิช ภิกขเว อริยสาวโก
 พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนุณฺหาโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สุตฺตา เทวมนุสฺसानัน
 พุทฺธโร ภควาติฯ โส อิติ ปฏฺิสถฺยจิกฺขติ ก็ นุ โข เทวานัน เทวปทฺนฺติฯ โส เอว
 ปชานาติ อพฺยาปชฺฌปรเม ขฺวาทัน เอตฺรหิ เทเว สฺฐณามิ น^๑ โข ปนาหนัน กณฺจ^๒
 พฺยาพาเชมิ ตสฺส วา ถาวรัน วา อทฺธาทัน เทวปทฺมฺมสมฺนุณฺหาโต วิหฺรามิตฺติฯ อิทํ
 ปจฺหมัน เทวานัน เทวปทํ อวิสุทฺธานัน สุตตทานัน วิสุทฺฐิยา อปริโยทาทานัน สุตตทานัน
 ปริโยทปนายฯ ปุณ จปฺริ ภิกขเว อริยสาวโก ฌมฺเม สงฺฆเฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ
 สมฺนุณฺหาโต โหติ อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สฺมาธิสํวตฺตนิเกหิฯ โส อิติ ปฏฺิสถฺยจิกฺขติ
 ก็ นุ โข เทวานัน เทวปทฺนฺติฯ โส เอว ปชานาติ อพฺยาปชฺฌปรเม ขฺวาทัน เอตฺรหิ
 เทเว สฺฐณามิ น โข ปนาหนัน กณฺจ พฺยาพาเชมิ ตสฺส วา ถาวรัน วา อทฺธาทัน
 เทวปทฺมฺมสมฺนุณฺหาโต วิหฺรามิตฺติฯ อิทํ จตุตฺถํ เทวานัน เทวปทํ อวิสุทฺธานัน สุตตทานัน
 วิสุทฺฐิยา อปริโยทาทานัน สุตตทานัน ปริโยทปนายฯ อิมานิ โข ภิกขเว จตุตถาริ เทวานัน
 เทวปทานิ อวิสุทฺธานัน สุตตทานัน วิสุทฺฐิยา อปริโยทาทานัน สุตตทานัน ปริโยทปนายาติฯ

---

๑. ม. ย. น จ โข ...ฯ

๒. ม. ย. กิณฺจฯ เวมฺปริปิฯ

เทวปทสูตรที่ ๒

เทวบท ๔ ประการ

(๑๕๘๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบทของพวกเทพ ๔ ประการนี้ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว เทวบท ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม อริยสาวกนั้นย่อมรำพึงในใจว่า อะไรหนอเป็นเทวบทของพวกเทพ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เราได้ฟังในบัดนี้แล้วว่า เทวดาทั้งหลายมีความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง อนึ่ง เรามิได้เบียดเบียนใครๆ ซึ่งเป็นผู้สะดุ้งหรือมั่นคง เราประกอบด้วยธรรมคือเทวบทอยู่เป็นแน่ นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลาย ผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว ประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ... ประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์... นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ... ประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด... เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกนั้นย่อมรำพึงในใจว่า อะไรหนอเป็นเทวบทของพวกเทพ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เราได้ฟังในบัดนี้แล้วว่า เทวดาทั้งหลายมีความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง อนึ่ง เรามิได้เบียดเบียนใครๆ ซึ่งเป็นผู้สะดุ้งหรือมั่นคง เราประกอบด้วยธรรมคือเทวบทอยู่เป็นแน่ นี่เป็นเทวบทของพวกเทพ... ประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวบทของพวกเทพ ๔ ประการนี้แล เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่บริสุทธิ์ เพื่อความผ่องแผ้วของสัตว์ทั้งหลายผู้ยังไม่ผ่องแผ้ว.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๕๘๙]

จตุหิ ภิกขเว ฌมเมหิ สมณนาคตํ อตตมณา เทวา สภาคตา กถนุติฯ
 กตเมหิ จตุหิฯ อิช ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณนาคโต โหติ
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ยา ตา เทวตา
 พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณนาคตา อิตฺ จูตา ตตรูปปนฺนา ตาสํ เอวํ โหติ
 ยถารูปेณ โข มยํ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณนาคตา ตโต จูตา อธิรูปปนฺนา
 อริยสาวโกปิ ตถารูปेณ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมณนาคโต เอหิติ เทวานํ
 สนฺติเกติฯ ปฺน จปรํ ภิกขเว อริยสาวโก ฌมเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ
 สมณนาคโต โหติ อภฺกขณฺเตหิ ฯเปฯ สมาริสํวตฺตนิเกหิ ยา ตา เทวตา อริย-
 กนฺเตหิ สีเลหิ สมณนาคตา อิตฺ จูตา ตตรูปปนฺนา ตาสํ เอวํ โหติ ยถารูปेหิ
 โข มยํ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณนาคตา ตโต จูตา อธิรูปปนฺนา อริยสาวโกปิ
 ตถารูปेหิ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณนาคโต เอหิติ เทวานํ สนฺติเกติฯ อิเมหิ โข
 ภิกขเว จตุหิ ฌมเมหิ สมณนาคตํ อตตมณา เทวา สภาคตา กถนุติติฯ

สภาคตสูตร

เทวดาสรรเสริญผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ

(๑๕๘๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาทั้งหลายปลื้มใจไปสู่ที่ประชุมแล้ว กล่าวถึงบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม เทวดาเหล่าใดประกอบด้วย ความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า จุตติจากอรรถาพจน์แล้ว ไปบังเกิดในภพนั้น เทวดาเหล่านั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า พวกเราประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้าเห็นปานใด จุตติจากอรรถาพจน์แล้ว มาบังเกิดในที่นี้ แม้อริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า เห็นปานนั้น ก็ย่อมเกิดในสำนักพวกเทวดาดังจะร้องเชิญว่า มาเถิด ดังนี้ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วย ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... ในพระสงฆ์... อีกประการหนึ่ง อริยสาวก ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ เทวดาเหล่าใด ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว จุตติจากอรรถาพจน์แล้ว ไปบังเกิดในภพนั้น เทวดาเหล่านั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า พวกเราประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว เห็นปานใด จุตติจากอรรถาพจน์แล้ว มาบังเกิดในที่นี้ แม้อริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีล ที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วเห็นปานนั้น ก็ย่อมเกิดในสำนักพวกเทวดาดังจะร้องเชิญว่า มาเถิด ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาทั้งหลายปลื้มใจไปสู่ที่ประชุมแล้ว กล่าวถึงผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๖

[๑๕๙๐]

เอกัม สมัย ภควา สกเกสุ วิหริติ กปิลวตฺตสมิ นิโครธาราเมฯ อถ โข
 มหاناโม สกโก เชน ภควา เตนุปลงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
 เอกมฺนตํ นิสีทึฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข มหاناโม สกโก ภควนฺตํ เอตทวโจ
 กิตฺตาวตา นุ โข ภูเต อุปาสโก โหตีติฯ ยโต โข มหานาม พุทฺธํ สรณํ คโต
 โหติ ฌมฺมํ สรณํ คโต โหติ สงฺฆํ สรณํ คโต โหติฯ เอตฺตาวตา โข มหานาม
 อุปาสโก โหตีติฯ

[๑๕๙๑]

กิตฺตาวตา ปน ภูเต อุปาสโก สีสสมฺปนฺโน โหตีติฯ ยโต โข มหานาม
 อุปาสโก ปาณาติปาตา ปฏิวีโรโต โหติ อทินฺนาทานา ปฏิวีโรโต โหติ กาเมสุ
 มิจฺฉาจารา ปฏิวีโรโต โหติ มุสาวาทา ปฏิวีโรโต โหติ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา
 ปฏิวีโรโต โหติฯ เอตฺตาวตา โข มหานาม อุปาสโก สีสสมฺปนฺโน โหตีติฯ

[๑๕๙๒]

กิตฺตาวตา ปน ภูเต อุปาสโก สทฺธาสมฺปนฺโน โหตีติฯ อิธ มหานาม
 อุปาสโก สทฺธโร โหติ สทฺทหติ ตถาคตฺตสฺส โพธิ อิตฺปิ โส ภควา ๗เปฯ สตฺถา
 เทวมฺนุสฺसानํ พุทฺธโร ภควาติฯ เอตฺตาวตา โข มหานาม อุปาสโก สทฺธาสมฺปนฺโน
 โหตีติฯ

[๑๕๙๓]

กิตฺตาวตา ปน ภูเต อุปาสโก จาคสมฺปนฺโน โหตีติฯ อิธ มหานาม
 อุปาสโก วิคตมฺลมฺจฺเจเรน เจตฺสา อคาริ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตฺปาณิ
 โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตฯ เอตฺตาวตา โข มหานาม อุปาสโก จาค-
 สมฺปนฺโน โหตีติฯ

มหานามสูตร

สมบัติของอุบาสก

(๑๕๙๐)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล พระเจ้ามหานามสากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ทรงอภิวัตแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงจะชื่อว่าอุบาสก? พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกรมหาบพิตร บุคคลผู้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล บุคคลจึงจะชื่อว่า เป็นอุบาสก.

(๑๕๙๑)

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต เป็นผู้งดเว้นจาก อทินนาทาน เป็นผู้งดเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร เป็นผู้งดเว้นจากมุสาวาท เป็นผู้งดเว้น จากสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐฐาน ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อม ด้วยศีล.

(๑๕๙๒)

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศรัทธา คือ เชื่อพระปัญญา ตรีสรู้อของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้ จำแนกธรรม ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา.

(๑๕๙๓)

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ?

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ มีใจปราศจากความตระหนี่ อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนก อยู่ครอบครองเรือน ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ.

[๑๕๙๔]

กิตฺตาวตฺตา ปน ฅนฺเต อฺปาสโก ปญฺญาสมฺปนฺโน โหตีติฯ อีช มหฺนํม
 อฺปาสโก ปญฺญา โหตี อุตฺยตฺถคามินียา ปญฺญา สมฺนฺนาคโต อริยาย นินฺพเพชีกาย
 สมฺมาทูกฺกขกฺขคามินียาฯ เอตฺตาวตฺตา โข มหฺนํม อฺปาสโก ปญฺญาสมฺปนฺโน โหตีติฯ

[๑๕๙๕]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อฺปฺริปฺพเต ฤลฺลผุสฺสิตเก เทเว วสุสฺนฺเต ตํ อฺทกํ
 ยถานินฺนํ ปวตฺตมํ ปพฺพตกนฺทรปฺทรสาขา ปฺริปฺเรติ ปพฺพตกนฺทรปฺทรสาขา
 ปฺริปฺรา กุสฺโสพฺเภ^๑ ปฺริปฺเรติ^๒ กุสฺโสพฺภา ปฺริปฺรา มหาโสพฺเภ ปฺริปฺเรติ
 มหาโสพฺภา ปฺริปฺรา กุณฺนทโย ปฺริปฺเรติ กุณฺนทโย ปฺริปฺรา มหฺนทโย ปฺริปฺเรติ
 มหฺนทโย ปฺริปฺรา มหฺสมฺมุตฺทสาครี^๓ ปฺริปฺเรติฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อริย-
 สวากฺสส โย จ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาโท โย จ ฅมฺเม อเวจฺจปฺปสาโท โย จ สฺงฆे
 อเวจฺจปฺปสาโท ยานิ จ อริยกนฺตานิ สีลานิ อิม ฅมฺมา สํสฺนทมฺนา ปาริ
 กนฺตฺวา อาสวํ ขยาย สํวตฺตนฺตฺติติฯ

๑. ม. กุสฺโสพฺเภฯ อ. กุสฺโสพฺเภฯ

๒. อ. ปฺริปฺเรติฯ

๓. ม. มหฺสมฺมุตฺทฯ

(๑๕๙๔)

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ด้วยเหตุเพียงเท่าไร อุบาสกจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา?

พ. คุณกรมหาบพิตร อุบาสกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา เป็นเหตุให้ถึง (เห็น) ความเกิดและความดับ เป็นอริยะ เป็นไปเพื่อชำระกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล อุบาสกจึงชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา.

จบ สูตรที่ ๗

วัสสสูตร

ธรรมที่เป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ

(๑๕๙๕)^๑

คุณภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกลงบนภูเขา น้ำนั้นไหลไปตามที่ลุ่ม ย่อมยังชอกเขา ลำธาร ลำห้วย ให้เต็ม ชอกเขา ลำธาร ลำห้วยเต็มแล้ว ย่อมยังหนองให้เต็ม หนองเต็มแล้ว ย่อมยังบึงให้เต็มแล บึงเต็มแล้ว ย่อมยังแม่น้ำน้อยให้เต็ม แม่น้ำน้อยเต็มแล้ว ย่อมยังแม่น้ำใหญ่ให้เต็ม แม่น้ำใหญ่เต็มแล้ว ย่อมยังมหาสมุทรสาครให้เต็ม ฉนฺได ความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ อันใด และศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว เหล่าใด ของอริยสาวก ธรรมเหล่านี้ เมื่อไหลไปถึงฝั่ง ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ ฉนฺนํเหมือนกันแล.

จบ สูตรที่ ๘

๑. [๑๕๙๕] -ผู้รวบรวม

[๑๕๙๖]

เอกัม สมยัม ภควา สกเกสุ วิหริติ กปิลวัตถุสมี นิโครธาราเมฯ อถ โข
 ภควา ปุพฺพณฺหสมยัม นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เยน กาฬิโคธาย สากิยานิยา
 นิเวสนัม เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสีทึฯ อถ โข กาฬิโคธา
 สากิยานี เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตัม อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตัม
 นิสีทึฯ เอกมนฺตัม นิสินฺนัม โข กาฬิโคธัม สากิยานี ภควา^๑ เอตทโวจ

[๑๕๙๗]

จตุทฺติ โข โคะเช ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคตา อริยสาวิกา โสตาปนฺนา โหติ
 อวินิปาตฌมฺมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาฯ กตฺเมหิ จตุทฺติฯ อธิ โคะเช อริยสาวิกา
 พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทเน สมฺนฺนาคตา โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทว-
 มนฺุสฺสานันํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆเมฯ วิคตมฺลมาจฺเณเรน เจตฺสา อคารัม
 อชฺฌาวสฺติ มุตฺตจาคา ปยตฺปาณิ^๒ โวสุสฺสกุครตา ยาจโยคา ทานสํวิภาครตาฯ อิมฺหิ
 โข โคะเช จตุทฺติ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคตา อริยสาวิกา โสตาปนฺนา โหติ อวินิปาตฌมฺมา
 นียตา สมฺโพธิปฺรายนาติฯ

[๑๕๙๘]

ยานีมานิ ฆนฺเต ภควตา จตฺตาริ โสตาปตฺติยงฺคานิ เทสิตานิ สัมวิชฺชนฺเต
 เต ฌมฺมา มยิ อหฺลจฺ เตสุ ฌมฺเมสุ สนฺทิสฺสามิฯ อหฺลหิ ฆนฺเต พุทฺเธ
 อเวจฺจปฺปสาเทเน สมฺนฺนาคตา อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนฺุสฺสานันํ
 พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆเมฯ ยัม โข ปน กิณฺจิจิ กุเล เทยฺยฌมฺมัม สพุพฺพนฺตัม
 อปฺปฏิวิทฺตตัม สีลวณฺเตหิ กลฺยาณฌมฺเมหิติฯ ตาภา เต โคะเช สุตฺททฺชนฺเต โคะเช
 โสตาปตฺติผลนฺเต โคะเช พุยาगतฺนฺติฯ

๑. ย. อยัม ปาโจ นตุติฯ

๒. ม. ปยตปาณินิฯ

กาฬิโคธาสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

(๑๕๙๖)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม^๑ ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตราวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของเจ้าสาเกยานีนามว่า กาฬิโคธา ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูถวาย พระนางกาฬิโคธาสาเกยานีเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทรงถวายบังคม พระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพระนางกาฬิโคธาสาเกยานีว่า

(๑๕๙๗)

ดูกรพระนางโคธา อริยสาวิกาผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวิกาในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครอบครองเรือน ดูกรพระนางโคธา อริยสาวิกาผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

(๑๕๙๘)

พระนางกาฬิโคธากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โสดาปัตติยังกะ ๔ ประการเหล่าใด ที่พระองค์ทรงแสดงไว้ ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในหม่อมฉัน และหม่อมฉันก็เห็นชัดในธรรมเหล่านั้น เพราะว่าหม่อมฉันประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... อนึ่ง ไทยธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในสกุล หม่อมฉันเฉลี่ยไทยธรรมนั้นทั้งหมดกับท่านที่มีศีล มีกัลยาณธรรม.

พ. ดูกรพระนางโคธา เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว โสดาปัตติผล ท่านพยากรณ์แล้ว.

จบ สูตรที่ ๕

๑. นิโครธาราม -ผู้รวบรวม

[๑๕๙๙]

เอกัม สมัย ภควา สกฺเกสุ วิหฺรติ กปิลวตฺตฤสมิ นิกฺโรรชาราเมฯ อถ โข
 นนฺทियो สกฺโก เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
 เอกมนฺตํ นิสิตฺติฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข นนฺทियो สกฺโก ภควนฺตํ เอตทโวจ

[๑๖๐๐]

ยสฺเสว นฺุ โข ภนฺเต อริยสาวกสฺส จตฺตาริ โสตาปตฺตियฺกานิ สพฺเพน
 สพฺพํ สพฺพตา สพฺพํ นตฺติ เสว นฺุ โข ภนฺเต อริยสาวโก ปมาทวิหฺรติ วุจฺจติฯ
 ยสฺส โข นนฺทिय จตฺตาริ โสตาปตฺตियฺกานิ สพฺเพน สพฺพํ สพฺพตา สพฺพํ นตฺติ
 ตมฺหํ พาหิโร ปุณฺณชฺชนปฺกฺเข จิตฺติ วทามิฯ อปฺจ นนฺทिय ยถา อริยสาวโก
 ปมาทวิหฺรติ เจว โหติ อปฺปมาทวิหฺรติ จ ตํ สุณฺหาสิ สาธุกํ มนฺสิกรโหฺติ ภาสิสฺสามิตีฯ
 เอวํ ภนฺเตติ โข นนฺทियो สกฺโก ภควโต ปจฺจสฺสโตสิฯ ภควา เอตทโวจ

[๑๖๐๑]

กถณฺจ นนฺทिय อริยสาวโก ปมาทวิหฺรติ โหติฯ อิท นนฺทिय อริยสาวโก
 พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา
 เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ โส เตน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สนฺตฺตฺถุโห น
 อุตฺตริ วายมฺติ ทิวา ปวิเวกาย รตฺติยา^๑ ปฏฺิสถฺลณานายฯ ตสฺส เอวํ ปมตฺตสฺส
 วิหฺรโต ปามุชฺช^๒ น โหติ ปามุชฺเช อสฺติ ปีติ น โหติ ปีติยา อสฺติ ปสฺสทฺธิ
 น โหติ ปสฺสทฺธิยา อสฺติ ทุกฺขํ วิหฺรติ ทุกฺขิโน จิตฺตํ น สมฺมาชฺชิตฺติ อสมฺมาชฺชิตฺเต
 จิตฺเต ชมฺมา น ปาตฺตฺถวณฺติฯ ชมฺมานํ อปาตฺตฺถาวา ปมาทวิหฺรติเตวว สงฺขํ^๓
 กจฺจติฯ ปุณฺ จปริ นนฺทिय อริยสาวโกฯ ชมฺเม สงฺฆेฯ อริยภนฺเตหิ สีเลหิ
 สมฺนฺนาคโต โหติ อภฺกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมฺมาชฺชิตฺตนิเกหิฯ โส เตหิ อริยภนฺเตหิ
 สีเลหิ สนฺตฺตฺถุโห น อุตฺตริ วายมฺติ ทิวา ปวิเวกาย รตฺติยา ปฏฺิสถฺลณานายฯ ตสฺส
 เอวํ ปมตฺตสฺส วิหฺรโต ปามุชฺช น โหติ ปามุชฺเช อสฺติ ปีติ น โหติ ปีติยา
 อสฺติ ปสฺสทฺธิ น โหติ ปสฺสทฺธิยา อสฺติ ทุกฺขํ วิหฺรติ ทุกฺขิโน จิตฺตํ น สมฺมาชฺชิตฺติ
 อสมฺมาชฺชิตฺเต จิตฺเต ชมฺมา น ปาตฺตฺถวณฺติฯ ชมฺมานํ อปาตฺตฺถาวา ปมาทวิหฺรติเตวว
 สงฺขํ กจฺจติฯ เอวํ โข นนฺทिय อริยสาวโก ปมาทวิหฺรติ โหติฯ

๑. ม. ย. รตฺติฯ เอวฺมฺปริฯ

๒. ม. สพฺพตฺถ ปาโมชฺชํฯ

๓. ม. สพฺพตฺถ สงฺขํฯ

นันทียสูตร

อยู่ด้วยความประมาทและไม่ประมาท

(๑๕๙๙)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เจ้าศากยะ พระนามว่า นันทียะ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

(๑๖๐๐)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวกใด ไม่มีโสตาปัตติยังกรรม ๔ ประการโดยประการทั้งปวง ในกาลทุกเมื่อ อริยสาวกนั้นหรือหนอที่พระองค์ตรัสเรียกว่า อยู่ด้วยความไม่ประมาท? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรนันทียะ อริยสาวกใด ไม่มีโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการ เราเรียกอริยสาวกนั้นว่า เป็นคนภายนอก ตั้งอยู่ในฝ่ายปุถุชน อนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาท และอยู่ด้วยความไม่ประมาท โดยวิธีใด ท่านจงฟังวิธีนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

นันทียศากยะ^๑ ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

(๑๖๐๑)

ดูกรนันทียะ ก็อริยสาวกเป็นผู้อยู่ด้วยความประมาทอย่างไร? อริยสาวก ในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น... เป็นผู้จำแนกธรรม อริยสาวกนั้น พอใจแล้วด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้านั้น ไม่พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงบในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ประมาท อยู่อย่างนี้ ย่อมไม่มีปราโมทย์ เมื่อไม่มีปราโมทย์ ก็ไม่มีปีติ เมื่อไม่มีปีติ ก็ไม่มีปีสัทธา เมื่อไม่มีปีสัทธา ย่อมอยู่เป็นทุกข์ จิตของผู้มีความทุกข์ ย่อมไม่เป็นสมาธิ เมื่อจิตไม่เป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่ปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความประมาท อีกประการหนึ่ง อริยสาวก ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกนั้นพอใจแล้ว ด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงบในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้น เป็นผู้ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่มีปราโมทย์ เมื่อไม่มีปราโมทย์ ก็ไม่มีปีติ เมื่อไม่มีปีติ ก็ไม่มีปีสัทธา เมื่อไม่มีปีสัทธา ย่อมอยู่เป็นทุกข์ จิตของผู้มีความทุกข์ย่อมไม่มีสมาธิ เมื่อจิตไม่เป็นสมาธิ

๑. นันทียศากยะ -ผู้รวบรวม

[๑๖๐๒]

กถณจ นนุทีย อริยสาวโก อปฺปมาทวิหารี โหติฯ อิช นนุทีย อริยสาวโก
 พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนุณาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา
 เทวมฺนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ โส เตน พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน อสนฺตุฏฺโฐ
 อุตฺตริ วายมตี ทิวา ปวิเวกาย รตฺติยา ปฏิสลฺลณายฯ ตสฺส เอวํ อปฺปมตฺ-
 ตสฺส วิหฺรโต ปามุชฺชํ ชายติ ปมฺุทิตสฺส ปีติ ชายติ ปีติมฺนสฺส กาโย ปสฺสมภฺติ
 ปสฺสทฺชกาโย สุขํ เวทยตี^๑ สุขิโน จิตฺตํ สมာชียตี สมာหิตะ จิตฺเต ชมฺมา
 ปาตุภวฺนตีฯ ชมฺมานํ ปาตุภวา อปฺปมาทวิหารีเตวฺว สงฺขํ กจฺจติฯ ปฺน จปฺริ
 นนุทีย อริยสาวโก ชมฺเม สงฺเขฯ อริยกฺนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนุณาคโต โหติ
 อกฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมာธิสํวตฺตนิเกหิฯ โส เตหิ อริยกฺนฺเตหิ สีเลหิ อสนฺตุฏฺโฐ
 อุตฺตริ วายมตี ทิวา ปวิเวกาย รตฺติยา ปฏิสลฺลณายฯ ตสฺส เอวํ อปฺปมตฺตสฺส
 วิหฺรโต ปามุชฺชํ ชายติ ปมฺุทิตสฺส ปีติ ชายติ ปีติมฺนสฺส กาโย ปสฺสมภฺติ
 ปสฺสทฺชกาโย สุขํ เวทยตี สุขิโน จิตฺตํ สมာชียตี สมာหิตะ จิตฺเต ชมฺมา
 ปาตุภวฺนตีฯ ชมฺมานํ ปาตุภวา อปฺปมาทวิหารีเตวฺว สงฺขํ กจฺจติฯ เอวํ โส นนุทีย
 อริยสาวโก อปฺปมาทวิหารี โหตีติฯ

ปฺลฺลวณฺนิสฺสนทวคฺโค จตฺตฺโถ ฯ

ตสฺสทฺททานํ

อภิสฺนฺเทน^๒ ตโย วุตฺตา   เทว เทวปทานิ จ
 สภาคตํ มหานาโม วาสี^๓   กาฬิ จ นนุทียาติฯ

๑. ม. ญ. สทฺพตฺถ เวทียตี ฯ

๒. ม. ญ. อภิสฺนฺทา ฯ

๓. ม. ญ. วสุตฺตี ฯ

ธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายไม่ปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความประมาท ดูกรนันทิยะ อริยสาวกเป็นผู้ที่อยู่ด้วยความประมาทอย่างนี้แล.

(๑๖๐๒)

ดูกรนันทิยะ ก็อริยสาวกผู้เป็นผู้ที่อยู่ด้วยความไม่ประมาทอย่างไร? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม อริยสาวกนั้นยังไม่พอใจด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า^๑นั้น พยายามให้ยิ่งขึ้นไปเพื่อความสงบในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อมีใจกอบปรด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบ ย่อมได้เสวยสุข จิตของผู้มีความสุขย่อมเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมปรากฏ เพราะธรรมทั้งหลายปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความไม่ประมาท อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วย ความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ อริยสาวกนั้นยังไม่พอใจด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว พยายามให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อความสงบในกลางวัน เพื่อหลีกเร้นในกลางคืน เมื่ออริยสาวกนั้นเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่อย่างนี้ ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ เมื่อมีใจกอบปรด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบ ย่อมได้เสวยสุข จิตของผู้มีความสุข ย่อมเป็นสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิ ธรรมทั้งหลายย่อมปรากฏ อริยสาวกนั้นย่อมถึงความนับว่า อยู่ด้วยความไม่ประมาท ดูกรนันทิยะ อริยสาวกเป็นผู้ที่อยู่ด้วยความไม่ประมาทอย่างนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบปฏญญากิถันทวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อภิสันทสูตรที่ ๑	๒. อภิสันทสูตรที่ ๒
๓. อภิสันทสูตรที่ ๓	๔. เทวปทสูตรที่ ๑
๕. เทวปทสูตรที่ ๒	๖. สภากตสูตร
๗. มหานามสูตร	๘. วัสสสูตร
๙. กภาพิโกธาสูตร	๑๐. นันทิยสูตร

สคาถกปุณณากิสนุทวคฺโค ปญจโม

(๑๖๐๓)

จตุตาโรเม ภิกฺขเว ปุณณากิสนุทา กุสลาภิสนุทา สุขสุสาหาราฯ กตเม
 จตุตาโรฯ อีช ภิกฺขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนาคโต โหติ
 อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ อัย ปจฺโม
 ปุณณากิสนุโท กุสลาภิสนุโท สุขสุสาหาราโรฯ ปุณ จปริ ภิกฺขเว อริยสาวโก ฌมฺเม
 สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนาคโต โหติ อภฺยวฺเตหิ ฯเปฯ สมาธิสํวตฺต-
 นิเกหิฯ อัย จตฺตโต ปุณณากิสนุโท กุสลาภิสนุโท สุขสุสาหาราโรฯ อิเม โข
 ภิกฺขเว จตุตาโร ปุณณากิสนุทา กุสลาภิสนุทา สุขสุสาหาราฯ

(๑๖๐๔)

อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตฺตหิ ปุณณากิสนุเทหิ กุสลาภิสนุเทหิ สมฺนาคตฺส
 อริยสาวกสฺส น สุกฺริ ปุณฺณสฺส ปฺมานํ คณฺเฑํ เอตฺตโก ปุณณากิสนุโท
 กุสลาภิสนุโท สุขสุสาหารโรติ อถ โข อสงฺเขโย อปฺปเมโย มหาปุณฺณกฺขนฺโธเตว
 สงฺขํ คจฺฉติฯ

(๑๖๐๕)

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหาสมฺมุเท น สุกฺริ อุกทสฺส ปฺมานํ คณฺเฑํ เอตฺต-
 กานิ อุกทาพฺุทฺกานิ อิติ วา เอตฺตกานิ อุกทาพฺุทฺกสฺตานิ อิติ วา เอตฺตกานิ
 อุกทาพฺุทฺกสฺสหฺสฺसानิ อิติ วา เอตฺตกานิ อุกทาพฺุทฺกสฺสสฺสหฺสฺसानิ อิติ วาติ อถ
 โข อสงฺเขโย อปฺปเมโย มหาอุทกฺกขนฺโธเตว สงฺขํ คจฺฉติฯ เอวเมว โข
 ภิกฺขเว อิเมหิ จตฺตหิ ปุณณากิสนุเทหิ กุสลาภิสนุเทหิ สมฺนาคตฺส อริย-
 สาวกสฺส น สุกฺริ ปุณฺณสฺส ปฺมานํ คณฺเฑํ เอตฺตโก ปุณณากิสนุโท กุสลา-
 ภิสนุโท สุขสุสาหารโรติ อถ โข อสงฺเขโย อปฺปเมโย มหาปุณฺณกฺกขนฺโธเตว
 สงฺขํ คจฺฉตีติฯ อิทมวโจ ภควา [๑]

๑. ม. อิทํ วตฺวาน สฺคโต อถาปฺริ เอตฺทวโจ สตุถาฯ อิตโต ปฺริ อีทิสเมวฯ

สคาถกปุณฺณยาก็สันทรรคที่ ๕

อภิธานสูตรที่ ๑

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

(๑๖๐๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์... นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

(๑๖๐๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วยห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณเท่านี้ มิใช่กระทำได้ง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่าเป็นกองบุญใหญ่จะนับประมาณมิได้.

(๑๖๐๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับประมาณน้ำในมหาสมุทรว่า ประมาณเท่านี้ อापหกะ^๑ หรือว่าร้อยอาพหกะ พันอาพหกะ^๒ แสนอาพหกะ มิใช่กระทำได้ง่าย ที่แท้ย่อมถึงความนับว่าเป็นกองน้ำใหญ่ จะนับประมาณมิได้ แม้ฉันใด ใครๆ จะประมาณบุญของอริยสาวก ผู้ประกอบด้วยห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณเท่านี้ มิใช่กระทำได้ง่าย ที่แท้ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่าเป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ ฉะนั้นเหมือนกัน พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

๑. ๑ อาพหกะ เท่ากับ ๔ ทะนานๆ

๒. อาพหกะ -ผู้รวบรวม

[๑๖๐๖]

มโหทธิ อปริมิต্ত มหาสรี
 นชฺชโร ยถา นรคณสงฺฆเสวิตา
 เอวํ นริ อนนปานวตฺถทํ^๒
 ปุณฺณสฺส ฐารา อุปยฺนฺติ ปณฺฑิตํ

พหูเภรวํ รตนคณานมालย์
 ปุณฺ^๑ สวณฺตี อุปยฺนฺติ สาคฺร์^๓
 เสยฺยานิสชฺชตฺถรณฺสฺส^๓ ทายกํ
 นชฺชโร ยถา วาริวหาว สาคฺรณฺตี^๓

[๑๖๐๗]

จตุตฺตารโธเม ภิกฺขเว ปุณฺณภาสิสนฺหา กุสลาภิสนฺหา สุขสฺสาหารา^๓ กตฺเม
 จตุตฺตารโ^๓ อธิ ภิกฺขเว อริยสวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปิ
 โส ภควา^๓ ๗เป^๓ สตฺถา เทวมนฺนุสฺसानํ พุทฺธโร ภควาติ^๓ ๗ อยํ ปจฺจโม ปุณฺณภาสิสนฺโท
 กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหารโ^๓ ปุณฺ จปฺริ ภิกฺขเว อริยสวโก ฌมฺเม สงฺฆเ^๓ วิคตมฺล-
 มจฺเจเรน เจตฺสา อคฺคาร์ อชฺฌาวสฺติ มุตฺตจาโค ปยตฺปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค
 ทานสฺวิภาครโต^๓ ๗ อยํ จตฺตโต ปุณฺณภาสิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท สุขสฺสาหารโ^๓ อิม
 โห ภิกฺขเว จตุตฺตารโ ปุณฺณภาสิสนฺหา กุสลาภิสนฺหา สุขสฺสาหารา^๓

[๑๖๐๘]

อิมหิ โห ภิกฺขเว จตฺตฺติ ปุณฺณภาสิสนฺเทหิ กุสลาภิสนฺเทหิ สมฺนฺนาคตฺตสฺส
 อริยสวากสฺส น สฺกํ ปุณฺณสฺส ปมาณํ คณฺตํ เอตฺตโก ปุณฺณภาสิสนฺโท กุสลาภิสนฺโท
 สุขสฺสาหารโ^๓ อถ โห อสงฺเขยโย อปฺปเมยโย มหาปุณฺณภุชฺชโรเตวฺว สงฺขํ กจฺจติ^๓

๑. ย. ปุณฺ สวณฺตี^๓ เวมฺปริ^๓

๒. ส. อนฺนทปานทวตฺถทํ^๓

๓. ม. เสยฺยานิ ปจฺจตฺถรณฺสฺส^๓ เวมฺปริ^๓

(๑๖๐๖)

แม่น้ำเป็นอันมากที่ห่มคือคณะนรชนอาศัยแล้ว
ไหลไปยังสาครทะเลหลวง ซึ่งจะประมาณมิได้
เป็นที่ข้งน้ำอย่างใหญ่ มีสิ่งที่น่ากลัวมาก เป็นที่อยู่ของหมู่มืดนะ ฉันใด
สายธารแห่งบุญย่อมไหลไปสู่รชนผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า
ที่นอน ที่นั่งและเครื่องปลาด เหมือนแม่น้ำไหลไปสู่สาคร ฉันนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๑

อภิธานสูตรที่ ๒

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

(๑๖๐๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข
๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส
อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ
เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑
อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม...
นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง
อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์... นี้เป็นห้วงบุญ
ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกมีใจปราศจาก
ความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันไม่ติดขัด มีฝามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ
ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครอบครองเรือน นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล
อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัย
นำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

(๑๖๐๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข
มีประมาณเท่านี้ มิใช่กระทำได้ง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่า
เป็นกองบุญใหญ่จะนับจะประมาณมิได้.

[๑๖๐๙]

เสยยถาปี ภิกขเว ยตุลิตมา มหานทีโย สัสนุทนต์ สเมนฺติฯ เสยยถีทำฯ
 คงคา ยมฺนา อจิรวตี สรรภู มหี ตตถ น สุกรั อุกทสฺส ปมาณั คณฺตุ์ เอตฺต-
 กานิ อุกทาทุหฺกานิ อิติ วา เอตฺตกานิ อุกทาทุหฺกสฺตานิ อิติ วา เอตฺตกานิ
 อุกทาทุหฺกสฺสฺตานิ อิติ วา เอตฺตกานิ อุกทาทุหฺกสฺตสฺสฺตานิ อิติ วาติ อถ
 โย อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาอุทกฺกขฺนุโรเตวฺว สงฺขั คจฺจตีฯ เอวเมว โย
 ภิกขเว อิมฺหิ จตฺุหิ ปุณฺณภิสฺนุเทหิ กุสฺลาภิสฺนุเทหิ สมนฺนาคตสฺส อริยสวากสฺส
 น สุกรั ปุณฺณสฺส ปมาณั คณฺตุ์ เอตฺตโก ปุณฺณภิสฺนุโท กุสฺลาภิสฺนุโท
 สุขสฺสาหาโรติ อถ โย อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาปุณฺณกฺกขฺนุโรเตวฺว สงฺขั
 คจฺจตีติฯ อิทมฺโวจ ภควา

[๑๖๑๐]

มโหฺทธี อปริมิตฺ มหาสั	พหูเธรวํ รตนคณฺณมาลยั
นชฺโช ยถา นรคณฺสงฺฆเสวิตา	ปุณฺณ สวณฺตี อุปยฺนติ สาครัฯ
เอวํ นรั อนฺนปानวตฺถทํ	เสยฺยานิสฺชชตฺถรณฺสฺส ทายกั
ปุณฺณสฺส ธารา อุปยฺนติ ปณฺฑิตั	นชฺโช ยถา วาริวหาว สาคฺรณฺติฯ

[๑๖๑๑]

จตฺตาโรเม ภิกขเว ปุณฺณภิสฺนุทา กุสฺลาภิสฺนุทา สุขสฺสาหาราฯ กตเม
 จตฺตาโรฯ อิชฺ ภิกขเว อริยสวากุ พุทฺธเช อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ
 อิติปี โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมฺนุสฺसानั พุทฺธโร ภควาติฯ อัยํ ปจฺไม
 ปุณฺณภิสฺนุโท กุสฺลาภิสฺนุโท สุขสฺสาหาโรฯ ปุณฺ จปรั ภิกขเว อริยสวากุ ฌมฺเม
 สงฺฆेฯ ปณฺณวา โหติ อุตฺยตฺถคามินิยา ปณฺณาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพทิกาย
 สมนฺมาทูกฺกขฺยคามินิยาฯ อัยํ จตฺตโต ปุณฺณภิสฺนุโท กุสฺลาภิสฺนุโท สุขสฺสาหาโรฯ
 อิมฺ โย ภิกขเว จตฺตาโร ปุณฺณภิสฺนุทา กุสฺลาภิสฺนุทา สุขสฺสาหาราฯ

[๑๖๐๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหานทีเหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภูมที ย่อมไหลเรื่อยไปที่ปากน้ำใด จะนับจะประมาณน้ำที่ปากน้ำนั้นว่า ประมาณเท่านี้ อาพหกะ หรือร้อยอาพหกะ พันอาพหกะ แสนอาพหกะ มิใช่กระทำได้ง่าย ที่แท้ แม่น้ำย่อมถึงความนับว่า เป็นกองน้ำใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ แม้ฉันทใด ใครๆ จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวก ผู้ประกอบด้วยห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณเท่านี้ มิใช่กระทำได้ง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความ นับว่าเป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ ฉันทันนั้นเหมือนกัน **พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า**

[๑๖๑๐]

แม่น้ำเป็นอันมากที่ห่มคือคณะนรชนอาศัยแล้ว ย่อมไหลไปสู่
 สาคระทะเลหลวง ซึ่งจะประมาณมิได้ เป็นที่ขังน้ำอย่างใหญ่
 มีสิ่งที่น่ากลัวมาก เป็นที่อยู่ของหมู่มรณะ ฉันทใด
 สายธารแห่งบุญ ย่อมไหลไปสู่บรรณผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า
 ที่นอน ที่นั่ง และเครื่องปลูกาด เหมือนแม่น้ำไหลไปสู่สาคระ ฉันทันนั้นเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๒

อภิธานสูตรที่ ๓

ห้วงบุญกุศล ๔ ประการ

[๑๖๑๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๑ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... นี้เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๒ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์... นี้เป็นห้วงบุญ

[๑๖๑๒]

อิเมหิ โข ภิกขเว จตุหิ ปุณณภิสนุเทหิ กุสลาภิสนุเทหิ สมนุณาคตสฺส
 อริยสาวกสฺส น สุกรํ ปุณณสฺส ปมาณํ คณตฺถุ เอตตโก ปุณณภิสนุโท กุสลาภิสนุโท
 สุขสฺสาหาโรติ อถ โข อสงฺเขยฺโย อปฺปเมยฺโย มหาปุณณกฺขณฺโชรเตวว สงฺขํ คจฺจนตฺตีติ ฯ
 อิทมวโจ ภควา

[๑๖๑๓]

โย ปุณณกาโม กุสเล ปติฏฺฐจฺโติ	ภาเวติ มกฺกํ อมตสฺส ปตฺตติยา
โส ฌมฺมสาราชิกโม ขเย รโต	น เวชติ มจฺจุราชาคมสมฺมินฺติ ^๑ ฯ

[๑๖๑๔]

จตุหิ ภิกขเว ฌมฺเมหิ สมนุณาคโต อริยสาวโก อฑฺโฒ มหฺทฺชโน มหาโกโค^๒
 มหายโสติ วุจฺจติ ฯ กตเมหิ จตุหิ ฯ อิธ ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจป-
 ปสาเทน สมนุณาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ
 ภควาติ ฯ ฌมฺเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนุณาคโต โหติ อกฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ
 สมาริสาตฺตนิเกหิ ฯ อิเมหิ โข ภิกขเว จตุหิ ฌมฺเมหิ สมนุณาคโต อริยสาวโก อฑฺโฒ
 มหฺทฺชโน มหาโกโค มหายโสติ วุจฺจติ ฯ

๑. ส. ย. มจฺจุราชาคมิสฺสตีติ ฯ ม. มจฺจุราชาคมสมฺมินฺติ ฯ

๒. ม. มหาโกโคติ วุจฺจติ ฯ เหวมฺปริ ฯ

ห้วงกุศล อันนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๓ อีกประการหนึ่ง อริยสาวก เป็นผู้ที่มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญา อันเป็นเหตุให้ถึงความเกิดและความดับ เป็นอริยะ เป็นไปเพื่อชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี่เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุขประการที่ ๔ คุณกริกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข ๔ ประการนี้แล.

(๑๖๑๒)

คุณกริกษุทั้งหลาย ใครๆ จะนับจะประมาณบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วย ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล อันเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข มีประมาณเท่านี้มีไซ้กระทำได้โดยง่าย ที่แท้ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ย่อมถึงความนับว่าเป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ **พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า**

(๑๖๑๓)

ผู้ใดต้องการบุญ ตั้งมั่นในกุศล เจริญมรรคเพื่อบรรลุมตธรรม
ผู้นั้นบรรลุมตธรรมที่เป็นสาระ ยินดีในธรรมเป็นที่สิ้นไป (แห่งอาสวะ)
ย่อมไม่หวั่นไหวในเมื่อมัจจุราชมมาถึง.

จบ สูตรที่ ๓

มหัทธนะสูตรที่ ๑

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นผู้มั่งคั่ง

(๑๖๑๔)

คุณกริกษุทั้งหลาย อริยสาวกประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่ ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ประกอบด้วย ความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่ พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ คุณกริกษุทั้งหลาย อริยสาวก ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๖๑๕]

จตุหิ ภิกขเว ฌมเมหิ สมณฺนาคโต อริยสาวโก อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโกโค
 มหายโสติ วุจฺจตีฯ กตเมหิ จตุหิฯ อีธ ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจป-
 ปสาเทน สมณฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ
 ภควาติฯ ฌมเม สงฺฆเฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณฺนาคโต โหติ อภฺขณฺเฑหิ ฯเปฯ
 สมาริํสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข ภิกขเว จตุหิ ฌมเมหิ สมณฺนาคโต อริยสาวโก
 อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโกโค มหายโสติ วุจฺจตีติฯ

[๑๖๑๖]

จตุหิ ภิกขเว ฌมเมหิ สมณฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาต-
 ฌมโม นียโต สมฺโพธิปรายโนฯ กตเมหิ จตุหิฯ อีธ ภิกขเว อริยสาวโก พุทฺเธ
 อเวจฺจปปสาเทน สมณฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา เทวมนุสฺसानํ
 พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมเม สงฺฆเฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมณฺนาคโต โหติ อภฺขณฺ-
 เฑหิ ฯเปฯ สมาริํสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข ภิกขเว จตุหิ ฌมเมหิ สมณฺนาคโต
 อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฌมโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติฯ

มหัศจรรย์สูตรที่ ๒

ผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการเป็นผู้มั่งคั่ง

(๑๖๑๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการ เราเรียกว่าเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่ กรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกกรรม ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม... ในพระสงฆ์... เป็นผู้มั่งคั่ง ฯลฯ ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่า เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มียศใหญ่.

จบ สูตรที่ ๕

ภิกขุสูตร

องค์คุณของพระโสดาบัน

(๑๖๑๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า กรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า

จบ สูตรที่ ๖

[๑๖๑๗]

กปิลวตฺถุนิทานํฯ เอกมฺนตํ นิสินฺนํ โข นนฺทียํ สกฺกํ ภควา เอตทวโจ
 จตฺตฺหิ โข นนฺทีย ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต อริยสวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตชฺมโม
 นียโต สมฺโพธิปรายโนฯ กตเมหิ จตฺตฺหิฯ อิช นนฺทีย อริยสวโก พุทฺเธ
 อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ
 พุทฺธโร ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺ-
 เทหิ ฯเปฯ สมาริํสํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข นนฺทีย จตฺตฺหิ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต
 อริยสวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตชฺมโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติฯ

[๑๖๑๘]

กปิลวตฺถุนิทานํฯ (อุปสงฺกมฺนํ กาทพฺพํ)ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺนํ โข ภทฺทียํ สกฺกํ
 ภควา เอตทวโจ จตฺตฺหิ โข ภทฺทีย ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต อริยสวโก โสตาปนฺโน
 โหติ อวินิปาตชฺมโม นียโต สมฺโพธิปรายโนฯ กตเมหิ จตฺตฺหิฯ อิช ภทฺทีย อริยสวโก
 พุทฺเธ ฌมฺเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺนาคโต โหติ อกฺขณฺเทหิ ฯเปฯ สมาริ-
 สํวตฺตนิเกหิฯ อิเมหิ โข ภทฺทีย จตฺตฺหิ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต อริยสวโก โสตาปนฺโน
 โหติ อวินิปาตชฺมโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติฯ

นันทียสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

(๑๖๑๗)

กบิลพัสดุ์นิทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่เจ้าสากยนันทียะ ผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า

ดูกรนันทียะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการ เป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน พระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรนันทียะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๗

ภททียสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

(๑๖๑๘)

กบิลพัสดุ์นิทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่เจ้าสากยภททียะ ผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า

ดูกรภททียะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา... อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๘

[๑๖๑๙]

กปิลวตฺถุนิทานํฯ (อุปสงฺกมน์ กาทพฺพ)ฯ เอกมณฺตํ นิสินฺนํ โข มหานามํ
 สกุกํ ภควา เอตทวโจ จตฺตฺหิ โข มหานาม ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต อริยสาวโก
 โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฌมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนฯ กตเมหิ จตฺตฺหิฯ อิช
 มหานาม อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา
 ฯเปฯ สตฺธา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ
 สมฺนฺนาคโต โหติ อภฺยญฺเจหิ ฯเปฯ สมฺมาธิสงฺฆสฺสจฺจตฺตฺตฺนิกะหิฯ อิมะหิ โข มหานาม
 จตฺตฺหิ ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตฌมฺโม นียโต
 สมฺโพธิปรายโนติฯ

[๑๖๒๐]

จตฺตาริมาณี ภิกฺขเว โสตาปตฺตฺยงฺคานีฯ กตมาณี จตฺตาริฯ สปฺปริสฺสเสโว
 สทฺธมฺมสฺสวณฺโณ โยนิสฺสมนสิกาโร ฌมฺมานุชฺชมฺมปฺปฏิปตฺติฯ อิมานี โข ภิกฺขเว จตฺตาริ
 โสตาปตฺตฺยงฺคานีติฯ

สคาถกปฺฤณฺณภิสนฺทวคฺโค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺถานํ

อภิสนฺเทน ตโย วุตฺตา
 ภิกฺขุ^๑ นนฺทียภทฺทีย

ทฺเว มหทฺชเนน จ
 มหานามงฺเคน เต ทสาติฯ

๑. ม. สุทฺธํ นนฺทียํ ภทฺทียํฯ

มหานามสูตร

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

(๑๖๑๙)

กบิลพัสดุ์นิทาน. พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะพระเจ้ามahanamasakayara ผู้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า
 ดูกรมหาบพิตร อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน
 มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา... อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล
 ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

จบ สูตรที่ ๕

โสดาปัตติยงคสูตร

โสดาปัตติยงค ๔ ประการ

(๑๖๒๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โสดาปัตติยงค ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? คือ
 การคบสัตบุรุษ ๑ การฟังธรรม ๑ การทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรม
 สมควรแก่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โสดาปัตติยงค ๔ ประการนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สคาถกปญญาภิสังขารวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อภิสันทสูตรที่ ๑	๒. อภิสันทสูตรที่ ๒
๓. อภิสันทสูตรที่ ๓	๔. มหัทธนะสูตรที่ ๑
๕. มหัทธนะสูตรที่ ๒	๖. ภิกขุสูตร
๗. นันทียสูตร	๘. ภัททียสูตร
๙. มหานามสูตร	๑๐. โสดาปัตติยงคสูตร

สปปญญวคฺโค ฉญฺโจ

[๑๖๒๑]

จตุหิ ภิกฺขเว ฌมเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ
อวินิปาตชฺรมโม นียโต สมุโพธิปรายโนฯ กตเมหิ จตุหิฯ อธิ ภิกฺขเว อริยสาวโก
พฺพุเช อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ สตุถา
เทวมนุสฺसानํ พฺพุชฺโ ภควาติฯ ฌมเม สงฺฆเมฯ อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต
โหติ อภฺขณฺเตหิ ฯเปฯ สมาริํสํวตฺตนิเกหิฯ อิมเอหิ โข ภิกฺขเว จตุหิ ฌมเมหิ
สมนฺนาคโต อริยสาวโก โสตาปนฺโน โหติ อวินิปาตชฺรมโม นียโต สมุโพธิ-
ปรายโนติฯ อิทมวฺโจ ภควา

[๑๖๒๒]

ยสฺส สทฺธา ตถาคเต	อจลา สฺปปติฏฺฐิตา
สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณํ	อริยกนฺตํ ปสฺสิตํฯ
สงฺฆเม ปสาโท ยสฺสตุถิ	อุชฺฐฏฺตญฺจ ทสฺสนํ
อทพิทฺโทติ ตํ อาหุ	อโมฆนฺตสฺส ชีวิตํฯ
ตสฺมา สทฺชญฺจ สีลญฺจ	ปสาทํ ฌมมทสฺสนํ
อนฺุญฺญเชถ เมธาวิ	สํ พฺพุชานสาสนนฺุติฯ

[๑๖๒๓]

เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหฺรติ เชตวนเ อนฺาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ
เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ สาวตฺถิยํ วสฺสํ วุตฺโต กปิลวตฺถุํ
อนฺุปฺปตฺโต โหติ เกนจิ เทว กรณิเยนฯ อสฺสิสฺสุํ โข กปิลวตฺถวา สกฺขา

สัปปีญญวรรคที่ ๖

สคาถกสูตร

ผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการเป็นพระโสดาบัน

(๑๖๒๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า กรรม ๔ ประการเป็นไหน? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว... ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกประกอบด้วยกรรม ๔ ประการนี้แล เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า

(๑๖๒๒)

ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว ในพระตถาคต
มีศีลอันงาม ที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว
มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความเห็นตรง
บัณฑิตเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ขาดสน ชีวิตของเขาไม่เปล่าประโยชน์
เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า
พึงประกอบตามซึ่งศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และความเห็นธรรม ดังนี้.

จบ สูตรที่ ๑

วัสสุตถสูตร

ว่าด้วยพระอริยบุคคลมีน้อยกว่ากันโดยลำดับ

(๑๖๒๓)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอยู่จำพรรษาในพระนครสาวัตถีแล้ว ไปโดยลำดับ ถึงพระนครกบิลพัสดุ์ ด้วยกรณีบางอย่าง พวกเจ้าศากยะชาวพระนครกบิลพัสดุ์ได้ทราบข่าวว่า ภิกษุรูปหนึ่งอยู่จำพรรษาในพระนครสาวัตถี มาถึงพระนครกบิลพัสดุ์แล้ว จึงเสด็จเข้าไปหาภิกษุรูปนั้นถึงที่อยู่ ทรงอภิวาทภิกษุรูปนั้นแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามภิกษุรูปนั้นว่า

อณฺณตโร กิร^๑ ภิกฺขุ สาวตฺถิยํ วสุสํ วุตฺโต กปิลวตฺถุํ อณฺฺปตฺโตติฯ อถ โข
 กاپิลวตฺถวา สกฺยา เยน โส ภิกฺขุ เตนฺฺปสงฺกมึสฺส อฺปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสึทึสฺสฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข กاپิลวตฺถวา สกฺยา
 ตํ ภิกฺขุํ เอตทวอจฺจุ

(๑๖๒๔)

กจฺจิจิ ฆนฺเต ฆควา อโรโค เจว พลวา จาติฯ อโรโค เจว อาวุโส ฆควา
 พลวา จาติฯ กจฺจิจิ ปน ฆนฺเต สาริปฺุตตโมคฺคกฺลณานา อโรคา เจว พลวโนโต จาติฯ
 สาริปฺุตตโมคฺคกฺลณานาปี โข อาวุโส อโรคา เจว พลวโนโต จาติฯ กจฺจิจิ ปน ฆนฺเต
 ภิกฺขุสงฺฆเ อโรโค จ พลวา จาติฯ ภิกฺขุสงฺฆเปี โข อาวุโส อโรโค จ พลวา จาติฯ
 อตฺถิ ปน เต ฆนฺเต กิณฺจิจิ อิมินา อนฺตรวสุเสน ฆควโต สมนฺฺฆา สุตฺตํ สมนฺฺฆา
 ปฏิกฺคหิตนฺฺติฯ สมนฺฺฆา เมตํ อาวุโส ฆควโต สุตฺตํ สมนฺฺฆา ปฏิกฺคหิตํ อปฺปกา เต
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ เย อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตี ปญฺญาวิมุตฺตี ทิณฺฺนเจว ฆมเม
 สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกตฺวา อฺปสมฺปชฺช วิหรนฺฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา ภิกฺขุ เย
 ปญฺจนนํ โอรมภาคิยานํ สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา โอบปาติกา ตตฺถ ปรีนุพฺพายินอ
 อนาวตฺติชฺชมา อสฺมา โลกาติฯ อปฺรึปี โข เม อาวุโส ฆควโต สมนฺฺฆา สุตฺตํ สมนฺฺฆา
 ปฏิกฺคหิตํ อปฺปกา เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ เย ปญฺจนนํ โอรมภาคิยานํ สญฺโฆชนานํ
 ปริกฺขยา โอบปาติกา ตตฺถ ปรีนุพฺพายินอ อนาวตฺติชฺชมา อสฺมา โลกา อถ โข
 เอเตว พหุตรา ภิกฺขุ เย ตินฺฺณ สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา รากโทสโมหานํ ตนฺฺตตฺตา
 สกทาคามินอ สกิทเว อิมํ โลกํ อากนฺฺตฺวา ทฺกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสนฺตีติฯ อปฺรึปี โข
 เม อาวุโส ฆควโต สมนฺฺฆา^๒ สุตฺตํ สมนฺฺฆา ปฏิกฺคหิตํ อปฺปกา เต ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 เย ตินฺฺณ สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา รากโทสโมหานํ ตนฺฺตตฺตา สกทาคามินอ สกิทเว
 อิมํ โลกํ อากนฺฺตฺวา ทฺกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสนฺตีติ อถ โข เอเตว พหุตรา ภิกฺขุ เย ตินฺฺณ
 สญฺโฆชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺนา อวินิปาตชฺชมา นียตา สมฺโพธิปฺรายนาติฯ

๑. อ. อ. กิรฺสทฺโท นตฺถิฯ

๒. สมนฺฺฆา -ผู้รวบรวม

(๑๖๒๔)

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคไม่ประชวร และยังมีพระกำลังหรือ?

ภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาค^๑ไม่ประชวรและยังมีพระกำลัง ขอถวายพระพร.

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะไม่ป่วยไข้และยังมีกำลังหรือ?

ภ. แม้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะก็ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลัง ขอถวายพระพร.

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์^๒ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลังหรือ?

ภ. แม้ภิกษุสงฆ์ก็ไม่ป่วยไข้และยังมีกำลัง ขอถวายพระพร.

ศ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ระหว่างพรรษานี้ อะไรๆ ที่ท่านได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค มีอยู่หรือ?

ภ. ขอถวายพระพร เรื่องนี้อาตมภาพได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาสภาวะ^๓มิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ มีน้อยที่แท้ ภิกษุผู้เป็นอุปปาติกะ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป จักนิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา มีมากกว่า

อีกประการหนึ่ง อาตมภาพได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นอุปปาติกะ เพราะสังโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕ สิ้นไป จักนิพพานในภพที่เกิดนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา มีน้อย ที่แท้ ภิกษุผู้เป็นสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะ เบบางกลับมาสู่โลกนี้ อีกคราวเดียวเท่านั้นแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีมากกว่า

อีกประการหนึ่ง อาตมภาพได้ฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะ เบบางกลับมาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้นแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ มีน้อย ที่แท้ ภิกษุผู้เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า มีมากกว่า.

จบ สูตรที่ ๒

๑. พระผู้มีพระภาค -ผู้รวบรวม

๒. ภิกษุสงฆ์ -ผู้รวบรวม

๓. อาสวะ -ผู้รวบรวม

(๑๖๒๕)

เอกัม สมัย ภาควา พาราณสียัม วิหริติ อธิปตเน มิคทาเยฯ อถ โข ฌมมทินโน
 อุปาสโก ปณฺจหิ อุปาสกสเทหิ สทฺธิ เยน ภาควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภาควนฺตํ
 อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ฌมมทินโน อุปาสโก ภาควนฺตํ
 เอตทโวจ โอวทตฺตฺว โน ภาเว ภาควา อนุสาสตุ โน ภาเว ภาควา ยัม อมฺหากัม อสฺส
 ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติฯ ตสฺมา ติห โว ฌมมทินฺนา เอวํ ลิกฺขิตพฺพํ เย เต
 สุตฺตฺนฺตา ตถาคตภาสิตา คมฺภีรา คมฺภีรตฺตา โลกุตฺตรา สฺสยฺยตฺตปฏิสฺยฺยตฺตา เต กาเลน
 กาลํ อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสามาติฯ เอวญฺหิ โว ฌมมทินฺน ลิกฺขิตพฺพนฺติฯ

(๑๖๒๖)

น โข เนตํ ภาเว สุกฺริ อเมหฺหิ ปุตฺตสมฺพาชสยํ อชฺฉาวสนฺเตหิ
 กาสิกจฺนฺทํ ปจฺจฺนฺโกเนเตหิ มาลาคนฺชฺวเลปนํ ธารยฺนฺเตหิ ชาตฺรฺพรชฺตํ สาทิยฺนฺเตหิ
 เย สุตฺตฺนฺตา ตถาคตภาสิตา คมฺภีรา คมฺภีรตฺตา โลกุตฺตรา สฺสยฺยตฺตปฏิสฺยฺยตฺตา
 เต กาเลน กาลํ อุปสมฺปชฺช วิหริตฺตํ เตสนฺโน ภาเว ภาควา อมฺหากัม ปณฺจสฺส
 ลิกฺขาปเทสฺส จิตฺตํ อุตฺตริ ฌมฺมํ เทเสตฺตฺติฯ ตสฺมา ติห โว ฌมมทินฺน เอวํ
 ลิกฺขิตพฺพํ พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคตา ภวิสฺสาม อิติปิ โส ภาควา
 ๑เปฯ สตฺถา เทวมฺนฺสฺสานํ พุทฺโธ ภาควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สึเลหิ
 สมฺนฺนาคตา ภวิสฺสาม อภฺขณฺเฑหิ ๑เปฯ สมาริถํวตฺตนิเกหีติฯ เอวญฺหิ โว
 ฌมมทินฺน ลิกฺขิตพฺพนฺติฯ ยานีมานิ ภาเว ภาควา จตฺตาริ โสตาปตฺตฺติยฺกานิ
 เทสิตานิ สํวิชฺชนฺติ เต ฌมฺมา อเมหฺสฺ มยํ จ เตสฺ ฌมฺเมสฺ สนฺทิสฺสามฯ
 มยญฺหิ ภาเว พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคตา อิติปิ โส ภาควา ๑เปฯ
 สตฺถา เทวมฺนฺสฺสานํ พุทฺโธ ภาควาติฯ ฌมฺเม สงฺฆेฯ อริยกนฺเตหิ สึเลหิ
 สมฺนฺนาคตา ภวิสฺสาม อภฺขณฺเฑหิ ๑เปฯ สมาริถํวตฺตนิเกหีติฯ ลาภา โว
 ฌมมทินฺน สฺลทฺธํ โว ฌมมทินฺน โสตาปตฺตฺติผลํ ฌมมทินฺน ตฺมฺเมหฺหิ พุยาถตฺนฺติฯ

ธรรมทินนสูตร

ธรรมทินนอุบาสกพยากรณ์โศดาปัตติผล

(๑๖๒๕)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี ครั้งนั้น อุบาสกชื่อว่า ธรรมทินนะ พร้อมด้วยอุบาสก ๕๐๐ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อใดจะพึงมีประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงตรัสสอน โปรดทรงปราสาธน์สอนข้อนั้นแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรธรรมทินนะ เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า พระสูตรเหล่าใดที่พระตถาคตตรัสแล้ว อันลึกซึ้ง มีเนื้อความอันลึก เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยความว่าง เราจักเข้าถึงพระสูตรเหล่านั้นตลอดกาลเป็นนิตย์อยู่ ดูกรธรรมทินนะ ท่านทั้งหลาย พึงศึกษาอย่างนี้แหละ.

(๑๖๒๖)

ธ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายยังครองเรือน นอนกกกลูกอยู่ ยังทาจันทน์แก้ววันกาสี ยังใช้มาลาของหอมและเครื่องลูบไล้ ยังยินดีทองและเงินอยู่ จะเข้าถึงพระสูตรที่พระตถาคตตรัสแล้ว อันลึกซึ้ง มีเนื้อความอันลึก เป็นโลกุตระ^๑ ประกอบด้วยความว่าง ตลอดนิตยกาลอยู่ มิใช่กระทำได้โดยง่าย ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงแสดงธรรมอันยิ่ง แก่ข้าพระองค์ทั้งหลายผู้ตั้งอยู่แล้วในสิกขาบท ๕ เถิด.

พ. ดูกรธรรมทินนะ เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... จักเป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรธรรมทินนะ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ.

ธ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โศดาปัตติยังกะ ๔ ประการเหล่าใด ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ธรรมเหล่านั้นมีอยู่ในข้าพระองค์ทั้งหลาย และข้าพระองค์ทั้งหลายเห็นชัดในธรรมเหล่านั้น เพราะว่า ข้าพระองค์ทั้งหลาย ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ.

พ. ดูกรธรรมทินนะ เป็นลาภของท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายได้ดีแล้ว โศดาปัตติผล อันท่านทั้งหลายพยากรณ์แล้ว.

จบ สูตรที่ ๓

กิลายนสูตร

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการ

(๑๖๒๗)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ก็สมัยนั้น ภิกษุมากรูปกระทำจิวรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคทรงทำจิวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน พระเจ้ามahanามสากยราช ได้ทรงสดับข่าวว่า ภิกษุมากรูปกระทำจิวรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคทรงทำจิวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน ครั้งนั้น พระเจ้ามahanามสากยราชเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้ยินมาว่า ภิกษุมากรูปกระทำจิวรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคทรงทำจิวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องนี้หม่อมฉัน ยังไม่ได้ฟัง ยังไม่ได้รับมา เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า อุบาสกผู้มีปัญญาฟังกล่าวสอนอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก.

(๑๖๒๘)

พ. ดูกรมหาบพิตร อุบาสกผู้มีปัญญา ฟังปลอบอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการว่า ท่านจงเบาใจเถิดว่า ท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์... มีศีลที่พระอรหันต์เจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ฯลฯ เป็นไปเพื่อสมาธิ.

(๑๖๒๙)

ดูกรมหาบพิตร อุบาสกผู้มีปัญญา ครั้นปลอบอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการนี้แล้ว ฟังถามอย่างนี้ว่า ท่านมีความหวังใยในมารดาและบิดาอยู่หรือ? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความหวังใย ในมารดาและบิดาอยู่ อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็นธรรมดา ถ้าแม้ท่านจักกระทำ ความหวังใยในมารดาและบิดา ก็จักตายไป ถ้าแม้ท่านจักไม่กระทำ ความหวังใยในมารดาและบิดา ก็จักตายไปเหมือนกัน ขอท่านจงละความหวังใยในมารดาและบิดาของท่านเสียเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เราละความหวังใยในมารดาและบิดาของเราแล้ว.

๑. หลีกไปสู่ -ผู้รวบรวม

[๑๖๓๐]

โส เอวมสฺส วจนีโย อตฺถิ ปนายสฺมโต ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขาติฯ โส เจ
 เอวํ วเทยฺย อตฺถิ เม ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขาติฯ โส เอวมสฺส วจนีโย อายสฺมา
 โข มาริโส มรณฺธมฺโม สเจปายสฺมา ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขํ กริสฺสติ มริสฺสเทว โน
 เจปายสฺมา ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขํ กริสฺสติ มริสฺสเทว สาชายสฺมา ยา เต ปุตฺตทาเรสุ
 อเปกฺขา ตํ ปชหาติฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย ยา เม ปุตฺตทาเรสุ อเปกฺขา สา ปหีนาคิฯ

[๑๖๓๑]

โส เอวมสฺส วจนีโย อตฺถิ ปนายสฺมโต มานุสฺสเกสุ ปญฺจสุ กามคฺเชสุ
 อเปกฺขาติฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย อตฺถิ เม มานุสฺสเกสุ ปญฺจสุ กามคฺเชสุ อเปกฺขาติฯ
 โส เอวมสฺส วจนีโย มานุสฺสเกหิ โข อาวุโส กามะหิ ทิพฺพา กามา อภิกฺกนฺตตรา จ
 ปณฺีตตรา จ สาชายสฺมา มานุสฺสเกหิ กามะหิ จิตฺตํ วุญฺจาเปตฺวา จาคุมฺมหาราชิกะสุ
 เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมเจหิติฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย มานุสฺสเกหิ เม กามะหิ จิตฺตํ วุญฺจิตฺ
 จาคุมฺมหาราชิกะสุ เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมจิตฺนฺติฯ

[๑๖๓๒]

โส เอวมสฺส วจนีโย จาคุมฺมหาราชิกะหิ โข อาวุโส เทเวหิ ตาวตีสา
 เทวา อภิกฺกนฺตตรา จ ปณฺีตตรา จ สาชายสฺมา จาคุมฺมหาราชิกะหิ เทเวหิ
 จิตฺตํ วุญฺจาเปตฺวา ตาวตีเสสุ เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมเจหิติฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย
 จาคุมฺมหาราชิกะหิ เม เทเวหิ จิตฺตํ วุญฺจิตฺ ตาวตีเสสุ เทเวสุ จิตฺตํ อธิโมจิตฺนฺติฯ
 โส เอวมสฺส วจนีโย ตาวตีเสหิ โข อาวุโส เทเวหิ ยามา เทวาฯ ตฺสิตา เทวาฯ
 นิมฺมานรตี เทวาฯ ปฺรนิมฺมิตวสวตฺติโน เทวาฯ ปฺรนิมฺมิตวสวตฺตีหิ โข อาวุโส
 เทเวหิ พุรหฺมโลโก อภิกฺกนฺตตรโร จ ปณฺีตตรโร จ สาชายสฺมา ปฺรนิมฺมิตวสวตฺตีหิ
 เทเวหิ จิตฺตํ วุญฺจาเปตฺวา พุรหฺมโลเก จิตฺตํ อธิโมเจหิติฯ โส เจ เอวํ วเทยฺย
 ปฺรนิมฺมิตวสวตฺตีหิ เม เทเวหิ จิตฺตํ วุญฺจิตฺ พุรหฺมโลเก จิตฺตํ อธิโมจิตฺนฺติฯ

[๑๖๓๐]

อุบาสกนั้นฟังถามเขาอย่างนี้ว่า ก็ท่านยังมีความห่วงใยในบุตรและภริยาอยู่หรือ? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความห่วงใยในบุตรและภริยาอยู่ อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็นธรรมดา ถ้าแม้ท่านจักกระทำ ความห่วงใยในบุตรและภริยา ก็จักตายไป ถ้าแม้ท่านจักไม่กระทำความห่วงใยในบุตร และภริยา ก็จักตายไปเหมือนกัน ขอท่านจงละความห่วงใยในบุตรและภริยาของท่าน เสียเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เราละความห่วงใยในบุตรและภริยาของเราแล้ว.

[๑๖๓๑]

อุบาสกนั้นฟังถามเขาอย่างนี้ว่า ท่านยังมีความห่วงใยในกามคุณ ๕ อันเป็นของ มนุษย์อยู่หรือ? ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความห่วงใยในกามคุณ ๕ อันเป็นของ มนุษย์อยู่ อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า กามอันเป็นทิพย์ยังดีกว่า ประณีตกว่า กามอันเป็นของมนุษย์ ขอท่านจงปราศจิตให้ออกจากกามอันเป็นของมนุษย์ แล้วน้อมจิต ไปในพวกเทพชั้นจาตุมหาราชเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากกาม อันเป็นของมนุษย์แล้ว จิตของเราน้อมไปในพวกเทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว.

[๑๖๓๒]

อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า พวกเทพชั้นดาวดึงส์ยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นจาตุมหาราช ขอท่านจงปราศจิตให้ออกจากพวกเทพชั้นจาตุมหาราช แล้ว น้อมจิตไปในพวกเทพชั้นดาวดึงส์เถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพวก เทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว จิตของเราน้อมไปในพวกเทพชั้นดาวดึงส์แล้ว อุบาสกนั้นฟัง กล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า พวกเทพชั้นยามายังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นดาวดึงส์... พวกเทพชั้นคูลิตยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นยามา... พวกเทพชั้นนิมมานรดี ยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นคูลิต... พวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตียังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพชั้นนิมมานรดี... พรหมโลกยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทพ ชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ขอท่านจงปราศจิตให้ออกจากพวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตี แล้วน้อมจิตไปในพรหมโลกเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพวกเทพ ชั้นปรนิมมิตวสวัตตีแล้ว จิตของเราน้อมไปในพรหมโลกแล้ว.

[๑๖๓๓]

โส เอวมสฺส วจนีโย พุรหุมโลโกปี โข อาวุโส อนิจฺโจ อทฺฐโว สกฺกาย-
 ปริยาปนฺโน สาธายสฺมา พุรหุมโลกา จิตฺตํ ฐฏฺฐาเปตฺวา สกฺกายนิโรเช จิตฺตํ
 อุปฺสํหราตี^๑ โส เจ เอวํ วเทยฺย พุรหุมโลกา เม จิตฺตํ ฐฏฺฐจิตฺตํ สกฺกายนิโรเช
 จิตฺตํ อุปฺสํหตฺตุนฺตี^๒ เอวํ วิมุตฺตจิตฺตสฺส โข มหานาม อุปาสกสฺส วสฺสสํ^๓
 วิมุตฺตจิตฺเตน ภิกฺขุณา น กิณฺจิ นานาภรณํ วทามิ ยทิทํ วิมุตฺตติยา วิมุตฺตุนฺตี^๓ ฯ

[๑๖๓๔]

จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ภาวิตา พหุสีกฺตา โสตาปตฺติผลสจฺฉนิกิริยา
 สํวตฺตุนฺตี^๑ กตฺเม จตฺตาโร^๑ สปุริสสํเสโว สทฺธมฺมสฺสวนํ โยนิโสมนสิกาโร
 ฌมฺมานุฌมฺมปฏิปตฺติ^๑ อิม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร ฌมฺมา ภาวิตา พหุสีกฺตา
 โสตาปตฺติผลสจฺฉนิกิริยา สํวตฺตุนฺตี^๑ ฯ

[๑๖๓๕]

จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฌมฺมา ภาวิตา พหุสีกฺตา สกฺทาคามิผลสจฺฉนิกิริยา
 สํวตฺตุนฺตี^๑ ฯ

---

๑. ม. พ. อุปฺสํหรามิตี ฯ

๒. ม. พ. อาสวา ฯ

๓. ม. พ. วิมุตฺตุนฺตี ฯ

[๑๖๓๓]

อุบาสกนั้นฟังกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ดูรท่านผู้มีอายุ แม้พรหมโลกก็ไม่เที่ยงไม่ยั่งยืน ยังนับเนื่องในสักกายะของท่านจงพรากจิตให้ออกจากพรหมโลก แล้วนำจิตเข้าไปในความดับสักกายะเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพรหมโลกแล้ว เรานำจิตเข้าไปในความดับสักกายะแล้ว ดูกรมหาบพิตร อาตมภาพไม่กล่าวถึงความต่างอะไรกันของอุบาสก ผู้มีจิตพ้นแล้วอย่างนี้ กับภิกษุผู้พ้นแล้วตั้งร้อยปี ก็พ้นด้วยวิมุติเหมือนกัน.

จบ สูตรที่ ๔

ผลสูตรที่ ๑

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งโสดาปัตติผล

[๑๖๓๔]

ดูรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน? คือ การคบสัตบุรุษ ๑ การฟังสัทธรรม ๑ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ ดูรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

จบ สูตรที่ ๕

ผลสูตรที่ ๒

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งสกทาคามีผล

[๑๖๓๕]

ดูรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามีผล....

จบ สูตรที่ ๖

[๑๖๓๖]

อนาคามีผลสัจฉิกิริยาย ส่วตุนุตตีติ ฯ

[๑๖๓๗]

อรหตุตผลสัจฉิกิริยาย ส่วตุนุตตีติ ฯ

[๑๖๓๘]

ปญญาปฏิสถาย ส่วตุนุตตีติ ฯ

[๑๖๓๙]

ปญญาวุฒิมยา ส่วตุนุตตีติ ฯ

ผลสูตรที่ ๓

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งอนาคามีผล

(๑๖๓๖)

...ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามีผล...

จบ สูตรที่ ๓

ผลสูตรที่ ๔

เจริญธรรม ๔ ประการทำให้แจ้งอรหัตผล

(๑๖๓๗)

...ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล...

จบ สูตรที่ ๔

ปฏิลาภสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการได้ปัญญา

(๑๖๓๘)

...ย่อมเป็นไปเพื่อได้เฉพาะซึ่งปัญญา...

จบ สูตรที่ ๕

วุฒิสสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการปัญญาเจริญ

(๑๖๓๙)

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา...

จบ สูตรที่ ๑๐

(๑๖๔๐)

ปัญญาเวปุลลตาย สัตตตนะตีสติ ฯ

สปปญญวคฺโค ฉฏฺโฐ ฯ

ตสฺสุทฺททานํ

สกาถกํ วสฺสุตฺถํ
จตุโร ผลา ปฏฺฐิตาโก

ธมฺมทินฺนคิลาณนํ^๑
วฑฺฒติ เวปุลลตาย จาติ ฯ

---

๑. ม. ธมฺมทินฺนญจ คิลานํ ฯ

เวปุลลสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการปัญญาไพญลย์

(๑๖๕๐)

...ย่อมเป็นไปเพื่อความไพญลย์แห่งปัญญา....

จบ สูตรที่ ๑๑

จบ สัปปัญญวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ศกาคกสูตร	๒. วัสตวุตถสูตร
๓. ธรรมทินนสูตร	๔. คิถายนสูตร
๕. ผลสูตรที่ ๑	๖. ผลสูตรที่ ๒
๗. ผลสูตรที่ ๓	๘. ผลสูตรที่ ๔
๙. ปฏิกถาสสูตร	๑๐. วุฒิสสูตร
๑๑. เวปุลลสูตร	

มหาปญฺญวคฺโค [๑] สุตฺตโม

[๑๖๔๑]

มหาปญฺญตาย สํวตฺตนุตฺตีติ ฯ

[๑๖๔๒]

ปฺนุญฺปญฺญตาย สํวตฺตนุตฺตีติ ฯ

[๑๖๔๓]

วิปฺลปญฺญตาย สํวตฺตนุตฺตีติ ฯ

---

๑. ม. จตุตฺตารโ เม ภิกฺขเว ธมฺมา ภาวิตฺตา พหุลีกฺตา มหาปญฺญตาย สํวตฺตนุตฺตีติ ฯ กตฺเม จตุตฺตารโฯ สปุริสฺสํเสโว สทฺธมฺมสุสฺวานํ โยนิโสมนสิกาโร ธมฺมานุทฺตมปฺปปฏิปตฺตีติ ฯ อีเม โข ภิกฺขเว จตุตฺตารโ ธมฺมา ภาวิตฺตา พหุลีกฺตา ... ฯ

มหาปัญญาวรรคที่ ๗

มหาปัญญาสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการมีปัญญามาก

[๑๖๔๑]

...ยอมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก...

จบ สูตรที่ ๑

ปฤปัญญาสูตร

เจริญ ... มีปัญญาแน่นหนา

[๑๖๒๔]^๑

...ยอมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาแน่นหนา...

จบ สูตรที่ ๒

วิบุลปัญญาสูตร

เจริญ ... มีปัญญาไพบลย์

[๑๖๔๓]

...ยอมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไพบลย์...

จบ สูตรที่ ๓

๑. [๑๖๔๒] -ผู้รวบรวม

[๑๖๔๔]

คมกริรปลยตย สํวตตนุตีติ ฯ

[๑๖๔๕]

อปรมตตปลยตย สํวตตนุตีติ ฯ

[๑๖๔๖]

ฏริปลยตย สํวตตนุตีติ ฯ

[๑๖๔๗]

ปลยตยพหุตย สํวตตนุตีติ ฯ

กัมภีรปัญญาสูตร

เจริญ ... มีปัญญาลึกซึ้ง

(๑๖๔๔)

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาลึกซึ้ง...

จบ สูตรที่ ๔

อัปมัตตปัญญาสูตร

เจริญ ... มีปัญญาหาประมาณมิได้

(๑๖๔๕)

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาประมาณมิได้...

จบ สูตรที่ ๕

ภุริปัญญาสูตร

เจริญ ... มีปัญญาดังแผ่นดิน

(๑๖๔๖)

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเพียงดังแผ่นดิน...

จบ สูตรที่ ๖

พาหุลปัญญาสูตร

เจริญ ... มีปัญญามาก

(๑๖๔๗)

...ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก...

จบ สูตรที่ ๗

[๑๖๔๘]

สีมปญตตย สํวตฺตุนฺตํตีติ ฯ

[๑๖๔๙]

ลหุปญตตย สํวตฺตุนฺตํตีติ ฯ

[๑๖๕๐]

หาสปญตตย สํวตฺตุนฺตํตีติ ฯ

[๑๖๕๑]

ชวณปญตตย สํวตฺตุนฺตํตีติ ฯ

สี่มปีญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาเร็ว

(๑๖๔๘)

...ยอมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเร็ว...

จบ สูตรที่ ๘

ลหุปีญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาเบา

(๑๖๔๙)

...ยอมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเบา...

จบ สูตรที่ ๙

หาสปีญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาร่าเริง

(๑๖๕๐)

...ยอมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาร่าเริง...

จบ สูตรที่ ๑๐

ชวนปีญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญาไว

(๑๖๕๑)

...ยอมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไว...

จบ สูตรที่ ๑๑

[๑๖๕๒]

ติกุขปญจตาย สัตตุนตตีติ ฯ

[๑๖๕๓]

นิพเพชีกปญจตาย สัตตุนตตีติ ฯ กตเม จตตารโ ฯ สปริสสเสโว สทชฌ-
มสฺสวณฺ โยนิโสมนสิกาโร ฌมานุชฌมปฏิปัตติ ฯ อิเม โข ภิกฺขเว จตตารโ ฌมา
ภาวิตา พหุลีกตา นิพเพชีกปญจตาย สัตตุนตตีติ ฯ

มหาปญจวคฺโค สตฺตโม ฯ

ตสฺสุทฺทานัน

มหาปฏฺฐวิปฺลคมฺภีรํ
สิฆลหุหาสชวณ

อปฺปมตฺตฏฺฐริพาหุล^๑
ติกุขนิพเพชีกาย จาติ ฯ

โสตาปตฺตีสํยุตฺตํ สมตฺตํ ฯ

๑. ม. อปฺปมตฺตฏฺฐริพาหุลล์ ฯ

ติกขปัญญสูตร

เจริญ ... มีปัญญากล้า

(๑๖๕๒)

...ยอมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาคมกล้า...

จบ สูตรที่ ๑๒

นิพเพธิกปัญญสูตร

เจริญธรรม ๔ ประการมีปัญญาชำแรกกิเลส

(๑๖๕๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องชำแรกกิเลส ธรรม ๔ ประการเป็นไหน? คือ การคบสัตบุรุษ ๑ การฟังสัทธรรม ๑ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องชำแรกกิเลส.

จบ สูตรที่ ๑๓

จบ มหาปัญญวรรคที่ ๗

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหาปัญญสูตร	๒. ปุณปัญญสูตร
๓. วิปุลปัญญสูตร	๔. คัมภีรปัญญสูตร
๕. อัปปมัตตปัญญสูตร	๖. ภูริปัญญสูตร
๗. พาหุลปัญญสูตร	๘. สิมปัญญสูตร
๙. ลหุปัญญสูตร	๑๐. หาสปัญญสูตร
๑๑. ชวนปัญญสูตร	๑๒. ติกขปัญญสูตร
๑๓. นิพเพธิกปัญญสูตร	

จบ โสดาปัตตติสังยุต^๑

๑. ข้อสังเกต : ในบทที่ ๑๐ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้คำว่า “โสดาปัตตติสังยุต” -ผู้รวบรวม

สัจจสัมมุตตัม

สมาธิวคฺโค ปจโม

[๑๖๕๔]

สาวตถีนิทานํฯ สมာธิ ภิภฺขเว ภาเวถฯ สมာหิต ภิภฺขเว ภิภฺขุ ยถาภูตํ
ปชานาติฯ กิณฺจิ ยถาภูตํ ปชานาติฯ อิทํ ทุภฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัย
ทุภฺขสมฺพุทฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัย ทุภฺขนิโรชฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัย
ทุภฺขนิโรธคามินี ปฏฺปิพาทิ ยถาภูตํ ปชานาติฯ สมาธิ ภิภฺขเว ภาเวถฯ
สมာหิต ภิภฺขเว ภิภฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ตสฺมา ติห ภิภฺขเว อิทํ ทุภฺขนฺติ
โยโค กรณฺเอย อัย ทุภฺขสมฺพุทฺติ โยโค กรณฺเอย อัย ทุภฺขนิโรชฺติ โยโค กรณฺเอย
อัย ทุภฺขนิโรธคามินี ปฏฺปิพาทิ โยโค กรณฺเอยติฯ

[๑๖๕๕]

ปฏฺิสถฺลानเ ภิภฺขเว โยคมาปชฺชถฯ ปฏฺิสถฺลีน ภิภฺขเว ภิภฺขุ ยถา
ภูตํ ปชานาติฯ กิณฺจิ ยถาภูตํ ปชานาติฯ อิทํ ทุภฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ
อัย ทุภฺขสมฺพุทฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัย ทุภฺขนิโรชฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ อัย
ทุภฺขนิโรธคามินี ปฏฺปิพาทิ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ปฏฺิสถฺลानเ ภิภฺขเว โยคมาปชฺชถฯ
ปฏฺิสถฺลีน ภิภฺขเว ภิภฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ตสฺมา ติห ภิภฺขเว อิทํ ทุภฺขนฺติ
โยโค กรณฺเอย อัย ทุภฺขสมฺพุทฺติ โยโค กรณฺเอย อัย ทุภฺขนิโรชฺติ โยโค กรณฺเอย
อัย ทุภฺขนิโรธคามินี ปฏฺปิพาทิ โยโค กรณฺเอยติฯ

๑๑. สัจจสังยุต^๑

สมาธิวรรคที่ ๑

สมาธิสูตร

ผู้มีใจตั้งมั่นย่อมรู้ตามความเป็นจริง

[๑๖๕๔]

สาวตถินทาน. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ ภิกษุผู้มีใจตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ย่อมรู้อะไรตามความเป็นจริง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิ ภิกษุผู้มีใจตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

ปฏิบัติสถานสูตร

ผู้หัดเกินอยู่ย่อมรู้ตามความเป็นจริง

[๑๖๕๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงถึงความประกอบในการหัดออกเรือนอยู่ ภิกษุผู้หัดออกเรือนอยู่ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ย่อมรู้อะไรตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เธอทั้งหลายจงถึงความประกอบในการหัดออกเรือนอยู่ ภิกษุผู้หัดออกเรือนอยู่ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

๑. ๑๒. สัจจสังยุต - ผู้รวบรวม

[๑๖๕๖]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ กุลปฺตฺตา สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชิสฺส สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมฺมายฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว
 อนาคตมทฺธานํ กุลปฺตฺตา สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิสฺสฺสนฺติ สพฺเพ
 เต จตฺตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมฺมายฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ กุลปฺตฺตา
 สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิสฺสฺสนฺติ สพฺเพ เต จตฺตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ
 อภิสมฺมายฯ กตเมสํ จตฺตุนฺนํฯ ทฺถกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ทฺถกฺขสมฺมทฺถยสฺส อริยสจฺจสฺส
 ทฺถกฺขนิโรธสฺส อริยสจฺจสฺส ทฺถกฺขนิโรธคามินีปฺปฏิปทา ย อริยสจฺจสฺสฯ เย หิ เกจิ
 ภิกขเว อตีตมทฺธานํ กุลปฺตฺตา สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิสฺส ปพฺพ-
 ชฺชิสฺสฺสนฺติ ปพฺพชฺชิสฺสฺสนฺติ สพฺเพ เต อิมํสํเยว จตฺตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมฺมายฯ
 ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ ทฺถกฺขนฺติ โยโค กรณฺนิโย ฯเปฯ อํ ทฺถกฺขนิโรธคามินี
 ปฺปฏิปทาติ โยโค กรณฺนิโยติฯ

[๑๖๕๗]

เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ กุลปฺตฺตา สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชิตา ยถาภูตํ อภิสเมสฺสํ สพฺเพ เต จตฺตตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสเมสฺสํฯ เย หิ
 เกจิ ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ กุลปฺตฺตา สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตา ยถาภูตํ
 อภิสเมสฺสฺสนฺติ สพฺเพ เต จตฺตตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสเมสฺสฺสนฺติฯ เย หิ เกจิ
 ภิกขเว เอตฺรหิ กุลปฺตฺตา สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชิตา ยถาภูตํ
 อภิสเมสฺสนฺติ สพฺเพ เต จตฺตตาริ อริยสจฺจานิ ยถาภูตํ อภิสเมสฺสนฺติฯ กตมานิ จตฺตตาริฯ
 ทฺถกฺขํ อริยสจฺจํ ทฺถกฺขสมฺมทฺถโย อริยสจฺจํ ทฺถกฺขนิโรธ อริยสจฺจํ ทฺถกฺขนิโรธคามินีปฺปฏิปทา
 อริยสจฺจํฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ กุลปฺตฺตา สมฺมา อการสฺมา อนคาริยํ
 ปพฺพชฺชิตา ยถาภูตํ อภิสเมสฺสํ อภิสเมสฺสฺสนฺติ อภิสเมสฺสนฺติ สพฺเพ เต อิมานิ จตฺตตาริ

กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุ ๑

ผู้อกบวชโดยชอบเพื่อรู้อรุยสัจ ๔

(๑๖๕๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่านั้นทั้งหมด ออกบวชแล้วเพื่อรู้อรุยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่านั้นทั้งหมด จักออกบวชเพื่อรู้อรุยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่านั้นทั้งหมด ออกบวชอยู่เพื่อรู้อรุยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง อรุยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอรุยสัจ ทุกขสมุทัย-อรุยสัจ ทุกขนิโรธอรุยสัจ ทุกขนิโรธคามินิปฏิบัติอรุยสัจ ก็กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล... ในอนาคตกาล... ในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่านั้นทั้งหมด ออกบวชเพื่อรู้อรุยสัจ ๔ นี้แลตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำคามเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินิปฏิบัติ.

จบ สุตตุตุตุ ๓

กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุ ๒

ผู้อกบวชโดยชอบรู้อรุยสัจ ๔ ตามเป็นจริง

(๑๖๕๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ รู้แล้วตามความเป็นจริง กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่านั้นทั้งหมด รู้แล้วซึ่งอรุยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ จักรู้ตามความเป็นจริง กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่านั้นทั้งหมด จักรู้ซึ่งอรุยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ย่อมรู้ตามความเป็นจริง กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรู้ซึ่งอรุยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง อรุยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอรุยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินิปฏิบัติอรุยสัจ ก็กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล... ในอนาคตกาล... ในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ รู้ตามความเป็นจริง กุกุตุตุตุตุตุตุตุตุเหล่านั้นทั้งหมด รู้ซึ่งอรุยสัจ ๔

อริยสัจจანი ยถาภูตํ อภิสเมนุติฯ ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺตํ โยโค
 ڪرنฺณํ ๗เปฯ อํ ทุกฺขนิโรธڪามินี ปฏฺฐิพทาติ โยโค ڪرنฺณํโยติฯ

(๑๖๕๘)

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมนฺนา วา พุราหฺมณฺนา วา ยถาภูตํ
 อภิสมฺพุชฺฌีสุ^๑ สพุเพ เต จตฺตาริ อริยสัจจანი ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌีสุฯ เย หิ
 เกจิ ภิกฺขเว อนาคตมทฺธานํ สมนฺนา วา พุราหฺมณฺนา วา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺ-
 ฌิสฺสนฺตํ^๒ สพุเพ เต จตฺตาริ อริยสัจจანი ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺตํฯ เย หิ
 เกจิ ภิกฺขเว เอตฺรหิ สมนฺนา วา พุราหฺมณฺนา วา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌนฺตํ^๓
 สพุเพ เต จตฺตาริ อริยสัจจანი ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌนฺตํฯ กตฺมานิ จตฺตาริฯ
 ทุกฺกํ อริยสัจจํ ๗เปฯ ทุกฺขนิโรธڪามินีปฏฺฐิพทา อริยสัจจํฯ เย^๔ หิ เกจิ ภิกฺขเว
 อตีตมทฺธานํ สมนฺนา วา พุราหฺมณฺนา วา ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌีสุ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺตํ
 อภิสมฺพุชฺฌนฺตํ สพุเพ เต อิมานิ จตฺตาริ อริยสัจจანი ยถาภูตํ อภิสมฺพุชฺฌนฺตํฯ
 ตสฺมา ตีห ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺตํ โยโค ڪرنฺณํ ๗เปฯ อํ ทุกฺขนิโรธڪามินี
 ปฏฺฐิพทาติ โยโค ڪرنฺณํโยติฯ

(๑๖๕๙)

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว อตีตมทฺธานํ สมนฺนา วา พุราหฺมณฺนา วา ยถาภูตํ
 อภิสมฺพุทฺธํ ปกาเสสุ^๑ สพุเพ เต จตฺตาริ อริยสัจจანი ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธํ

๑. ม. อภิสมฺพุชฺฌีสุฯ

๒. ม. อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺตํฯ

๓. ม. อภิสมฺพุชฺฌนฺตํฯ เวมฺปฺริฯ

๔. ญ. เยปี หิฯ เวมฺปฺริฯ

เหล่านี้ ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึง
กระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

สมณพราหมณสูตรที่ ๑

สมณพราหมณัอรียสัจ ๔ ตามเป็นจริง

(๑๖๕๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล รู้แล้ว
ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด รู้แล้วซึ่งอรียสัจ ๔ ตามความ
เป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักรู้ตามความเป็นจริง
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด จักรู้ซึ่งอรียสัจ ๔ ตามความเป็นจริง สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ย่อมรู้ตามความเป็นจริง สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ย่อมรู้อรียสัจ ๔ ตามความเป็นจริง อรียสัจ ๔ เป็นไหน?
คือ ทุกขอรียสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอรียสัจ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
เหล่าหนึ่งในอดีตกาล... ในอนาคตกาล... ในปัจจุบันกาล รู้ตามความเป็นจริง สมณะหรือ
พราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด รู้ซึ่งอรียสัจ ๔ เหล่านี้ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์
ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา

จบ สูตรที่ ๕

สมณพราหมณสูตรที่ ๒

สมณพราหมณ์ประกาศอรียสัจ ๔ ที่ตนรู้

(๑๖๕๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ประกาศแล้ว
ซึ่งสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความจริง^๑ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ประกาศแล้วซึ่ง
อรียสัจ ๔ ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “ตามความเป็นจริง” -ผู้รวบรวม

ปกาสัยสู๋ฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว อนาคตมทธานัน สมณา วา พุราหุมนว วา
 ยถาภูตัง อภิสมพุทฺธัง ปกาสัยสูสนฺติ สพุเพ เต จตฺตาริ อริยสัจจานิ ยถาภูตัง
 อภิสมพุทฺธัง ปกาสัยสูสนฺติฯ เยหิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ สมณา วา พุราหุมนว วา
 ยถาภูตัง อภิสมพุทฺธัง ปกาสัยสูสนฺติ สพุเพ เต จตฺตาริ อริยสัจจานิ ยถาภูตัง อภิสม
 พุทฺธัง ปกาสัยสูสนฺติฯ กตฺมานิ จตฺตาริฯ ทุกฺโข อริยสัจจํ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฺปฏิปทา
 อริยสัจจํฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทธานัน สมณา วา พุราหุมนว วา ยถาภูตัง
 อภิสมพุทฺธัง ปกาสัยสู ปกาสัยสูสนฺติ ปกาสัยสูสนฺติ สพุเพ เต อิมานิ จตฺตาริ อริยสัจจานิ
 ยถาภูตัง อภิสมพุทฺธัง ปกาสัยสู ปกาสัยสูสนฺติ ปกาสัยสูสนฺติฯ ตสฺมา ตีห ภิกขเว
 อิทํ ทุกฺขนฺตติ โยโค กรณียโย ฯเปฯ อัย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฺปฏิปทาติ โยโค
 กรณียโยติฯ

(๑๖๖๐)

มา ภิกขเว ปาปกเก อกฺุสเส วิตกฺเก วิตกฺเกธ^๑ฯ เสยฺยถิทํฯ กามวิตกฺกํ
 พฺยาปาทวิตกฺกํ วิหีสาวิตกฺกํฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ เนเต ภิกขเว วิตกฺกา อตฺถสฺสยฺหิตา
 นาทีพุรหุมนจฺริยกา น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสฺมาย
 น อภิญฺฌาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตนฺตติฯ วิตกฺกนฺตา^๒
 จ โข ตฺเมห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺตติ วิตกฺเกยฺยาถ อัย ทุกฺขสมฺมทโยติ วิตกฺเกยฺยาถ
 อัย ทุกฺขนิโรธติ วิตกฺเกยฺยาถ อัย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฺปฏิปทาติ วิตกฺเกยฺยาถฯ
 ตํ กิสฺส เหตุฯ เอเต ภิกขเว วิตกฺกา อตฺถสฺสยฺหิตา [^๓] เอเต อาทีพุรหุมนจฺริยกา
 เอเต นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสฺมาย อภิญฺฌาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย
 สํวตฺตนฺตติฯ ตสฺมา ตีห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺตติ โยโค กรณียโย ฯเปฯ อัย
 ทุกฺขนิโรธคามินี ปฺปฏิปทาติ โยโค กรณียโยติฯ

๑. ย. วิตกฺเกยฺยาถฯ

๒. ม. ย. วิตกฺเกนฺตาฯ

๓. ย. พุรหุมนจฺริยกาฯ

ในอนาคตกาล จักประกาศสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด จักประกาศอริยสัจ ๔ ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ประกาศอยู่ซึ่งสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด ประกาศอยู่ซึ่งอริยสัจ ๔ ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินี-ปฏิบัติอริยสัจ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล... ในอนาคตกาล... ในปัจจุบันกาล ประกาศสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดประกาศอริยสัจ ๔ เหล่านี้ว่า เป็นสิ่งที่ตนรู้แล้วตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ.

จบ สูตรที่ ๖

วิตักกสูตร

ว่าด้วยการตรีกในอริยสัจ ๔

(๑๖๖๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าตรีกถึงอกุศลวิตกอันลามก คือ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะวิตกเหล่านี้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะตรีก พึงตรีกว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ^๑ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความตรีกเหล่านี้ ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ^๒.

จบ สูตรที่ ๗

๑. ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ -ผู้รวบรวม

๒. ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ -ผู้รวบรวม

(๑๖๖๑)

มา ภิกขเว ปาปกัม อกุสลัม จิตตัม จินฺเตถ^๑ สสฺสโต โลโกติ वा อสฺสโต
 โลโกติ वा อนฺตวา โลโกติ वा อนฺตวา โลโกติ वा ตัม ชีวํ ตัม สรีรฺนติ वा
 อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรฺนติ वा โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ वा น โหติ ตถาคโต
 ปรี มรณาติ वा โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ वा เนว โหติ
 น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ वा^๒ ตัม กิสฺส เหตุ^๓ เนสา ภิกขเว จินฺตา
 อตฺถสฺสยฺหิตา นาทิปุรฺหุมจฺริยกา น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรชาย น
 อุปฺสมาย น อภิญฺจาย น สมฺโพชาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ^๔ จินฺเตนฺตวา
 จ โข ตุมฺเห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ จินฺเตยฺยถ อयํ ทุกฺขสมฺภูโยติ จินฺเตยฺยถ
 อयํ ทุกฺขนิโรชติ จินฺเตยฺยถ อयํ ทุกฺขนิโรชคามินี ปฏิปทาติ จินฺเตยฺยถ^๕
 ตัม กิสฺส เหตุ^๓ เอสา ภิกขเว จินฺตา อตฺถสฺสยฺหิตา เอสา นาทิปุรฺหุมจฺริยกา
 เอสา นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรชาย อุปฺสมาย อภิญฺจาย สมฺโพชาย นิพฺพานาย
 สํวตฺตติ^๔ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณฺโณ โย^๕ เป^๕ อयํ
 ทุกฺขนิโรชคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณฺโณติ^๕

(๑๖๖๒)

มา ภิกขเว วิคฺคาหิกกถํ กเถถ^๑ น ตวํ อิมํ ชมฺมวินยํ อาชานาสี
 อหํ อิมํ ชมฺมวินยํ อาชานามิ ก็ ตวํ อิมํ ชมฺมวินยํ อาชานิสฺสตี มิจฺฉา-
 ปฏิปฺนโน ตวมฺสี อหฺมสมฺมิ สมฺมาปฏิปฺนโน ปุเร วจฺนียํ ปจฺฉา อวจ ปจฺฉา วจฺนียํ
 ปุเร อวจ สหิตํ เม อสฺหิตนฺเต อาจिณฺณนฺเต^๒ วิปฺราวตฺตํ อาโรปีโต เต वाโท
 ปฺรวาทปฺปโมกฺขาย^๓ นิกฺคหิตฺสึ นินฺเพเชหิ वा สเจ ปโหสีติ^๔ ตัม กิสฺส เหตุ^๕
 เนสา ภิกขเว กถา อตฺถสฺสยฺหิตา นาทิปุรฺหุมจฺริยกา น นิพฺพิทาย น วิราคาย

๑. ม. ย. จินฺเตยฺยถ^๑

๒. ย. สํวตฺตติ^๒

๓. ม. ย. กเถยฺยถ^๓

๔. ม. อธิจिณฺณํ เต ...^๔

๕. ม. ย. จรวาทปฺปโมกฺขาย^๕

จินตสูตร

ว่าด้วยการคิดในอริยสัจ ๔

(๑๖๖๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าคิดถึงอกุศลจิตอันลามกกว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพอันนั้น สรีระก็อันนั้น ชีพอย่างหนึ่ง สรีระก็อย่างหนึ่ง สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมไม่เป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเป็นอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เป็นอีกก็หามิได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิดนี้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย... นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด พึงคิดว่านี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิดนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย... นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

วิคคาหิกกถาสสูตร

ว่าด้วยการพูดที่ไม่เป็นประโยชน์

(๑๖๖๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าพูดถ้อยคำแก่งแย่งกันว่า ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ เรารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจรรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด เราปฏิบัติถูก สิ่งที่ควรพูดก่อน ท่านพูดเสียทีหลัง สิ่งที่ควรพูดทีหลัง ท่านพูดเสียก่อน เป็นประโยชน์แก่เรา ไม่เป็นประโยชน์แก่ท่าน ความเป็นไปอย่างอื่นที่คลาดเคลื่อน ท่านประพฤติกแล้ว ท่านยกวาตะขึ้นแล้วเพื่อเปลื้องวาตะของผู้อื่น ท่านถูกข่มขีแล้ว ท่านจงช้าเรากออก ถ้าท่านอาจ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย... นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะพูด พึงพูดว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไป

น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญญาย น สมโพธาย น นิพพานาย สํวตฺตติฯ
กเถนฺตา จ โข ตฺมุเห ภิกฺขเว อิทํ ทฺกฺขณฺติ กเถยฺยาถ อัยํ ทฺกฺขณฺตฺมฺโยติ
กเถยฺยาถ อัยํ ทฺกฺขณฺนิโรธฺติ กเถยฺยาถ อัยํ ทฺกฺขณฺนิโรธคามินิ ปรฺกฺปทาติ ฯเปฯ
โยโค กรณฺนฺโยติฯ

(๑๖๖๓)

มา ภิกฺขเว อนเกวิทฺตํ ตฺริจฺจนกถํ กเถถ^๑ฯ เสยฺยถิทํฯ ราชกถํ
โจรกถํ มหามตฺตกถํ เสนากถํ ภยกถํ ยฺทุทฺธกถํ^๒ อนฺนกถํ ปานกถํ วตฺตกถํ สยณกถํ
มาลากถํ คนฺชกถํ ฅาติกถํ ยานกถํ คามกถํ นิคมกถํ นครกถํ ชนปทกถํ
อิตฺถิกถํ ปฺริสฺกถํ^๓ สุรากถํ^๔ วิสิขากถํ กุมฺภจฺจนกถํ ปุพฺพเปตฺกถํ นานตฺตกถํ
โลกกฺขายิกํ สมฺมทฺกฺขายิกํ อิตฺถิวากถํ อิติ วาฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ เนสา ภิกฺขเว
กถา อตฺตสฺส
อตฺตสฺส
กถา อตฺตสฺส
น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น
อุปสมาย น อภิญญาย น สมโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ กเถนฺตา จ โข
ตฺมุเห ภิกฺขเว อิทํ ทฺกฺขณฺติ กเถยฺยาถ อัยํ ทฺกฺขณฺตฺมฺโยติ กเถยฺยาถ อัยํ ทฺกฺข-
ณฺนิโรธฺติ กเถยฺยาถ อัยํ ทฺกฺขณฺนิโรธคามินิ ปรฺกฺปทาติ กเถยฺยาถฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ
เอสา ภิกฺขเว กถา อตฺตสฺส
เอสา อาทฺพิรฺหฺมจฺริยกา เอสา นิพฺพิทาย วิราคาย
นิโรธาย อุปสมาย อภิญญาย สมโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ตสฺมา ตฺอิ
ภิกฺขเว อิทํ ทฺกฺขณฺติ โยโค กรณฺนฺโย ฯเปฯ อัยํ ทฺกฺขณฺนิโรธคามินิ ปรฺกฺปทาติ โยโค
กรณฺนฺโยติฯ

สมาธิวคฺโค ปจฺโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ

สมาธิปฺฏิสฺสฺลานา
สมณพฺรหฺมณฺนวิตกฺก^๕

กฺลปฺตฺตา อปฺเร เทว
จินฺตา วิคฺคาหิกา กถาติ^๖ฯ

๑. ม. ย. กเถยฺยาถ ฯ
๒. ย. สฺทุทฺธกถํ ฯ
๓. ม. อัยํ ปาโจ นตฺติ ฯ
๔. สฺสุรกถนฺตฺปิ ปาโจ ฯ
๕. ม. สมณพฺรหฺมณฺนา วิตกฺกํ ฯ ย. สมณพฺรหฺมณฺนา วิตกฺกา ฯ
๖. ส. กเถน จาติ ฯ

เพื่อความหน่าย... นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึง
กระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

ติรัจฉานกถาสูต

ว่าด้วยการพูดติรัจฉานกถา

(๑๖๖๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงอย่าพูดติรัจฉานกถา ซึ่งมีหลายอย่าง
คือ พูดเรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอมาตย์^๑ เรื่องกองทัพ เรื่องรบ เรื่องข้าว
เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน
เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่องนคร เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องบุรุษ เรื่องคนกล้าหาญ
เรื่องตลก เรื่องทำน้ำ เรื่องคนที่ล่องลับไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล
เรื่องความเจริญและความเสื่อม ด้วยประการนั้นๆ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้
ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย...
นิพพาน ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะพูด พึงพูดว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะถ้อยคำนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น
ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย... นิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ
เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธ-
คามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สมาธิวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมาธิสูตร	๒. ปฏิสัถลาณสูตร
๓. กุลปุตตสูตรที่ ๑	๔. กุลปุตตสูตรที่ ๒
๕. สมณพราหมณสูตรที่ ๑	๖. สมณพราหมณสูตรที่ ๒
๗. วิตักกสูตร	๘. จินตสูตร
๙. วิคคาหิกกถาสูต	๑๐. ติรัจฉานกถาสูต

๑. มหาอมาตย์ -ผู้รวบรวม

ธมฺมจกฺกปฺวตฺตนาถุคฺโค ทุติโย

(๑๖๖๔)

เอวมฺเม สุตฺโต เอกํ สมฺมํ ภควา พาราณสียํ วิหฺรติ อิติปฺตเน มิคทาเยฯ ตตฺร โข ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ อามนฺเตสิ เทวเม ภิกฺขเว อนฺตา ปพฺพชิตฺเตน น เสวิตพฺพาฯ กตฺเม เทว^๑ฯ โย จายํ กามเสสุ กามสุขลฺลิกานฺุโยโค หีนो กมฺโม โปถุชฺชนิโก อนริโย อนตฺถสฺสยฺหิตโต โย จายํ อตฺตกิลฺมถานฺุโยโค ทฺกฺโข อนริโย อนตฺถสฺสยฺหิตโตฯ เอเตเต^๒ ภิกฺขเว อุโก อนฺเต อนฺุปกมฺม มชฺฌิมา ปฏฺิปปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณฺี ฌาณกรณฺี อุปสมาย อภิญฺญาเย สมฺโพชาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ กตฺมา จ สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏฺิปปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณฺี ฌาณกรณฺี อุปสมาย อภิญฺญาเย สมฺโพชาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ อยเมว อริโย อฏฺุจฺงคิโก มคฺโคฯ เสยฺยถิทํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมโนโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวาयाโม สมฺมาสตี สมฺมาสมาธิฯ อโย โข สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏฺิปปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณฺี ฌาณกรณฺี อุปสมาย อภิญฺญาเย สมฺโพชาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

(๑๖๖๕)

อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทฺกฺโข อริยสจฺจํฯ ชาตีปี ทฺกฺขา ชราปี ทฺกฺขา พฺยาริปี^๓ ทฺกฺขา มรณฺมปี ทฺกฺโข อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทฺกฺโข ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทฺกฺโข ยมฺปิจฺจํ น ลภติ ตมฺปิ ทฺกฺโข สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา^๔ ทฺกฺขาฯ อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทฺกฺขสมฺุทโย^๕ อริยสจฺจํฯ ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺุทฺติราศสฺหคตา ตตฺรตฺตฺราภินนฺุทฺตีฯ เสยฺยถิทํฯ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหาฯ อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทฺกฺขนิโรธो^๖ อริยสจฺจํฯ โย ตสฺสา เยว ตณฺหาเย อเสสฺวิราคนิโรธ

๑. ส. อิทํ ปาสทฺวํ น ทิสฺสตีฯ

๒. ม. เอเต โขฯ

๓. ม. ย. พฺยาริปีฯ

๔. ป. ปญฺจุปาทานกฺขนฺธาปีฯ

๕. ม. ย. ทฺกฺขสมฺุทโยฯ

๖. ม. ย. ทฺกฺขนิโรธํฯ เอวมฺฺปริปีฯ

ธัมมจักกัปปวัตตนวรรคที่ ๒

ตถาคตสูตรที่ ๑

ทรงแสดงพระธรรมจักร

(๑๖๖๔)

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุปัญจวัคคีย์มาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสุด ๒ อย่างนี้ อันบรรพชิตไม่ควรเสพ ส่วนสุด ๒ อย่างนั้นเป็นไฉน? คือ การประกอบตนให้พัวพันด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย เป็นของเลว เป็นของชาวบ้าน เป็นของปुरुชน ไม่ประเสริฐ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๑ การประกอบความลำบากแก่ตน เป็นทุกข์ ไม่ประเสริฐ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๑ ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลาง ไม่เข้าไปใกล้ส่วนสุด ๒ อย่างเหล่านี้ อันตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว กระทำจักขุ กระทำญาณ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ก็ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลางนั้น... เป็นไฉน? คือ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ ซึ่งได้แก่ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลางนี้แล อันตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว กระทำจักขุ กระทำญาณ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

(๑๖๖๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกข์ขอรียสัจนี้แล คือ ความเกิดก็เป็นทุกข์ ความแก่ก็เป็นทุกข์ ความเจ็บก็เป็นทุกข์ ความตายก็เป็นทุกข์ ความประจวบด้วยสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ปราศจากสิ่งใดไม่ได้แม้ข้อนั้นก็เป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานจันท์ ๕ เป็นทุกข์ ก็ทุกข์สมุทฺทยอริยสัจนี้แล คือ ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่ ประกอบด้วยความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ ความเพติดเพตินิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ก็ทุกข์นิโรธอริยสัจนี้แล คือ ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งตัณหานั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัย ก็ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนี้แล คือ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ซึ่งได้แก่สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ.

จาโค ปฏิณิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโยฯ อิทํ โข ปน ภิกฺขเว ทฺถกฺขนิโรธคามินี-
ปฏิบัติทา อริยสจฺจํฯ อยมเว อริโย อฏฺฐจฺงคฺโค มคฺโคฯ เสยฺยถิทํฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ
สมฺมาสมาธิฯ

[๑๖๖๖]

อิทํ ทฺถกฺขํ อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขุํ
อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ อาโลโก อฺทปาติฯ ตํ
โฆ ปนิตํ ทฺถกฺขํ อริยสจฺจํ ปริณฺเวยฺยนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ ฯเปฯ ปริณฺเวตฺตนฺติ เม
ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขุํ อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา
อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ อาโลโก อฺทปาติฯ

[๑๖๖๗]

อิทํ ทฺถกฺขสมฺภูโย อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส
จกฺขุํ อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ อาโลโก
อฺทปาติฯ ตํ โฆ ปนิตํ ทฺถกฺขสมฺภูโย อริยสจฺจํ ปหาตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว
ปุพฺเพ ฯเปฯ ปหีนฺนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขุํ อฺทปาติ
ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ อาโลโก อฺทปาติฯ

[๑๖๖๘]

อิทํ ทฺถกฺขนิโรโธ อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส
จกฺขุํ อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ อาโลโก อฺทปาติฯ
ตํ โฆ ปนิตํ ทฺถกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ สจฺจนิกาตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺ-
สฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขุํ อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ
อาโลโก อฺทปาติฯ ตํ โฆ ปนิตํ ทฺถกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ สจฺจนิคตฺตนฺติ เม ภิกฺขเว
ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขุํ อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ
วิชฺชา อฺทปาติ อาโลโก อฺทปาติฯ

[๑๖๖๙]

อิทํ ทฺถกฺขนิโรธคามินีปฏิบัติทา อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺ-
สฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขุํ อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ
อาโลโก อฺทปาติฯ ตํ โฆ ปนิตํ ทฺถกฺขนิโรธคามินีปฏิบัติทา อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพนฺติ
เม ภิกฺขเว ฯเปฯ ภาวิตนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขุํ
อฺทปาติ ฌาณํ อฺทปาติ ปญฺญา อฺทปาติ วิชฺชา อฺทปาติ อาโลโก อฺทปาติฯ

(๑๖๖๖)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขอริยสัจนั้นควรกำหนดรู้ ฯลฯ ทุกขอริยสัจนั้นเรากำหนดรู้แล้ว.

(๑๖๖๗)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่ทุกขสมุททยอริยสัจ^๑ ฯลฯ ทุกขสมุททยอริยสัจนั้นควรละ ฯลฯ ทุกขสมุททยอริยสัจนั้นเราละแล้ว.

(๑๖๖๘)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่ทุกขนิโรธอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสัจนั้นควรกระทำให้แจ้ง. ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสัจนั้นเรากระทำให้แจ้งแล้ว

(๑๖๖๙)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้นควรเจริญ จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้นเราเจริญแล้ว.

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “ทุกขสมุททยอริยสัจ” -ผู้รวบรวม

[๑๖๗๐]

ยวาทวิมลจ เม ภิกขเว อิมสฺ จตุสฺ อริยสจฺเจสฺ เวนฺตฺปิรวณฺณํ ทวาทสาการํ
 ยถาภูตํ ฌานทสฺสนํ น สุวิสุทฺธํ อโหสิ เนว ตาวาหํ ภิกขเว สทเวเก โลเก สมารเก
 สพรหมเก สสฺสมณพฺรหฺมณฺเฌยา ปชาย สทเวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมนฺนาสมฺโพธิํ
 อภิสมฺพุทฺโธ^๑ ปจฺจณฺณาสี^๒ ยโต จ โข เม ภิกขเว อิมสฺ จตุสฺ อริยสจฺเจสฺ
 เวนฺตฺปิรวณฺณํ ทวาทสาการํ ยถาภูตํ ฌานทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ อโหสิ อถาหํ ภิกขเว
 สทเวเก โลเก สมารเก สพรหมเก สสฺสมณพฺรหฺมณฺเฌยา ปชาย สทเวมนุสฺสาย
 อนุตฺตรํ สมนฺนาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจณฺณาสี^๓ ฌานณฺจ ปน เม ทสฺสนํ
 อุกฺปาทิ อุกฺปปา เม วิมุตฺติ^๔ อยมนฺตฺติมา ชาติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติ^๕ อิทมฺโวจ
 ภควา^๖ อตฺตมฺนา ปณฺจวคฺคิยา ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทฺนฺติ^๗ ๑

[๑๖๗๑]

อิมสฺมิณฺจ ปน เวยฺยาकरणฺสฺมี ภณฺณมาเน อายสฺมโต โภณฺทณฺณสฺส
 วิรชํ วิตมฺลํ ฌมฺมจกฺกํ อุกฺปาทิ ยงฺกิลฺลิจิ สฺมฺมทฺยชฺมมํ สพฺพนตํ นิโรชฌมฺมนฺติ^๑
 ปวตฺติเต จ^๒ ภควตา ฌมฺมจกฺเก ภูมฺมา เทวา สทฺทมนุสฺสเวสฺสุ เอตํ ภควตา
 พาราณสฺยํ อสิปตฺเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ
 สมนฺเนน วา พฺรหฺมณฺเฌน วา เทเวเนน วา มารเณน วา พฺรหฺมณฺเฌน วา เณจฺจิ วา
 โลกสฺมินฺติ^๓ ๑ ภูมฺมานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา จาตุมฺมหาราชิกา เทวา สทฺทมนุสฺสเวสฺสุ
 เอตํ ภควตา พาราณสฺยํ อสิปตฺเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ
 อปฺปฏิวตฺติยํ สมนฺเนน วา พฺรหฺมณฺเฌน วา เทเวเนน วา มารเณน วา พฺรหฺมณฺเฌน วา
 เณจฺจิ วา โลกสฺมินฺติ^๔ ๑ จาตุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา ตาวตฺตีสา เทวา^๕
 ยามา เทวา^๖ ตฺถิสิตา เทวา^๗ นิมฺมานรตี เทวา^๘ ปฺรนิมฺมิตฺวสวตฺตี^๙ เทวา^{๑๐}
 พฺรหฺมกายิกา เทวา สทฺทมนุสฺสเวสฺสุ เอตํ ภควตา พาราณสฺยํ อสิปตฺเน มิคทาเย
 อนุตฺตรํ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ สมนฺเนน วา พฺรหฺมณฺเฌน วา เทเวเนน
 วา มารเณน วา พฺรหฺมณฺเฌน วา เณจฺจิ วา โลกสฺมินฺติ^{๑๑} ๑

๑. ม. ย. อภิสมฺพุทฺโธติ^๑ เวมฺปฺริปี ๑

๒. ย. เจโตวิมุตฺติ^๒ ๑

๓. ย. อภินนฺทฺนฺติ^๓

๔. ส. ม. ๑ ปน^๔

๕. ย. วสวตฺติโน^๕

(๑๖๗๐)

คุณกรภิกษุทั้งหลาย ก็ญาณทัสสนะ (ความรู้ความเห็น) ตามความเป็นจริง มีวนรอบ ๓ อย่างนี้ มีอาการ ๑๒ ในอริยสัจ ๔ เหล่านี้ของเรา ยังไม่บริสุทธฺิ์เพียงใด เราก็ยังไม่ปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เพียงนั้น ก็เมื่อใด ญาณทัสสนะ (ความรู้ความเห็น) ตามความเป็นจริง มีวนรอบ ๓ อย่างนี้ มีอาการ ๑๒ ในอริยสัจ ๔ เหล่านี้ของเรา บริสุทธฺิ์ดีแล้ว เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ก็ญาณทัสสนะได้บังเกิดขึ้น แก่เราว่า วิมุติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติที่สุด บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ปลื้มใจ ชื่นชมภายิตของพระผู้มีพระภาค.

(๑๖๗๑)

ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณ์ภายิตนี้อยู่ ดวงตาเห็นธรรมอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแก่ ท่านโกณฑัญญะว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับเป็นธรรมดา ก็เมื่อพระผู้มีพระภาค ทรงประกาศธรรมจักรแล้ว พวกภุมมเทวดาได้ประกาศว่า นั้นธรรมจักรอันยอดเยี่ยม อันพระผู้มีพระภาคทรงประกาศ แล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก ประกาศไม่ได้ พวกเทพชั้นจาตุมหาราชได้ฟังเสียงของพวกภุมมเทวดาแล้ว... พวกเทพชั้นดาวดึงส์ได้ฟังเสียงของ พวกเทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว... พวกเทพชั้นยามาได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นดาวดึงส์แล้ว... พวกเทพชั้นดุสิตได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นยามาแล้ว... พวกเทพชั้นนิมมานรดีได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นดุสิตแล้ว... พวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นนิมมานรดีแล้ว... พวกเทพที่นับเนื่องในหมู่พรหมได้ฟังเสียงของพวกเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตีแล้ว ได้ประกาศว่า นั้นธรรมจักรอันยอดเยี่ยม อันพระผู้มีพระภาคทรงประกาศแล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก ประกาศไม่ได้.

[๑๖๗๒]

อิติห เตน ขณน [๑] เตน มุหุตเตน ยาว พุรหุมโลกา สทโท อพุกุกจจนิฯ
 อยณจ ทสสหัสสี โลกธาตุ สงกมปิ สมปกมปิ สมปเวธิฯ อปุปมาโณ จ โอพาริ^๒
 โอภาโส โลเก ปาตุโรหิสิ อติกกมเมว^๓ เทวานัน เทวานุกาวนุติฯ

[๑๖๗๓]

อด โข ภควา อุทานัน อุทานะสิ อณณาสิ วต โภ โภณนทณโณ อณณาสิ
 วต โภ โภณนทณโณติฯ อิติ หิทำ อายสมโต โภณนทณณสส อณณโภณนทณโณเตว
 นามัน อโหสิติฯ

[๑๖๗๔]

อิทำ ทุกขัง อริยสจจนุติ ภิกขเว ตถาคทานัน ปุพเพ อนนุสสุเตสุ ฌมเมสุ
 จกขัง อุทปาติ ฌาณัน อุทปาติ ปณณวา อุทปาติ วิชชา อุทปาติ อาโลโก อุทปาติฯ
 ตัง โข ปนินัน ทุกขัง อริยสจจัน ปริญญะยณนุติ ภิกขเว ตถาคทานัน ปุพเพ ฯเปฯ
 ปริญญะตณนุติ ภิกขเว ตถาคทานัน ปุพเพ อนนุสสุเตสุ ฌมเมสุ จกขัง อุทปาติ
 ฌาณัน อุทปาติ ปณณวา อุทปาติ วิชชา อุทปาติ อาโลโก อุทปาติฯ

[๑๖๗๕]

อิทำ ทุกขสมุทโย อริยสจจนุติ ภิกขเว ตถาคทานัน ปุพเพ อนนุสสุเตสุ
 ฌมเมสุ จกขัง อุทปาติ ฌาณัน อุทปาติ ปณณวา อุทปาติ วิชชา อุทปาติ อาโลโก
 อุทปาติฯ ตัง โข ปนินัน ทุกขสมุทโย อริยสจจัน ปหาตพพนุติ ภิกขเว
 ตถาคทานัน ปุพเพ ฯเปฯ ปหีนนุติ ภิกขเว ตถาคทานัน ปุพเพ อนนุสสุเตสุ
 ฌมเมสุ จกขัง อุทปาติ ฌาณัน อุทปาติ ปณณวา อุทปาติ วิชชา อุทปาติ
 อาโลโก อุทปาติฯ

๑. ม. ย. เตน ลยณฯ

๒. ม. ย. อุพาริฯ

๓. ส. ม. ย. อติกกมเมวฯ

(๑๖๗๒)

โดยขณะนั้น โดยครุ่นั้น เสียงได้ระบือขึ้นไปจนถึงพรหมโลกด้วยประการฉะนี้ ก็หมื่นโลกธาตุนี้สะท้อนสะท้อน หวั่นไหว ทั้งแสงสว่างอันยิ่ง หาประมาณมิได้ ได้ปรากฏแล้วในโลก ล่วงเทวานุภาพของพวกเทพดาทั้งหลาย.

(๑๖๗๓)

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงเปล่งอุทานว่า

โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ เพราะเหตุนี้คำว่ายัญญาโกณฑัญญะ จึงได้เป็นชื่อของท่านโกณฑัญญะ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สูตรที่ ๑

ตถาคตสูตรที่ ๒

จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง เกิดแก่ตถาคต

(๑๖๗๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขอริยสัจนั้น ควรกำหนดรู้ ฯลฯ ทุกขอริยสัจนั้น พระตถาคตทั้งหลาย กำหนดรู้แล้ว.

(๑๖๗๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขสมุททยอริยสัจ ฯลฯ ทุกขสมุททยอริยสัจนั้นควรละ ฯลฯ ทุกขสมุททยอริยสัจนั้น พระตถาคตทั้งหลาย ละได้แล้ว.

[๑๖๗๖]

อิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสัจจนฺตํ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส
 ฌมฺเมสฺส จกฺขํ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก
 อุตฺปาติฯ ตํ โข ปนิตํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสัจจํ สจฺฉิกาตพฺพนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตํ
 ปุพฺเพ ฯเปฯ สจฺฉิกตนฺตํ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขํ
 อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติฯ

[๑๖๗๗]

อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏฺิปปทา อริยสัจจนฺตํ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปุพฺเพ
 อนนุสฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขํ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา
 อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติฯ ตํ โข ปนิตํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏฺิปปทา อริยสัจจํ
 ภาเวตพฺพนฺติ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปุพฺเพ ฯเปฯ ภาวิตนฺตํ ภิกฺขเว ตถาคตํ
 ปุพฺเพ อนนุสฺสฺเตสฺส ฌมฺเมสฺส จกฺขํ อุตฺปาติ ฌาณํ อุตฺปาติ ปญฺญา อุตฺปาติ วิชฺชา
 อุตฺปาติ อาโลโก อุตฺปาติติฯ

[๑๖๗๘]

จตฺตารีมานิ ภิกฺขเว อริยสัจจานิฯ กตมานิ จตฺตาริฯ ทุกฺขํ อริยสัจจํ
 ทุกฺขสมุทฺทโย อริยสัจจํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสัจจํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏฺิปปทา อริยสัจจํฯ

[๑๖๗๙]

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสัจจํฯ ปญฺจุปาทานกฺขนฺธาติสฺส วจฺนียํฯ
 กตเม ปญฺจ^๑ฯ รุปรูปาทานกฺขนฺโธ ฯเปฯ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธฯ อิทํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสัจจํฯ

[๑๖๘๐]

กตมญฺจ ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทฺทโย อริยสัจจํฯ ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา
 นนฺทิตฺราศหคตา ตตฺตรตฺตราภินนฺทินิฯ เสยฺยถีทํฯ กามตณฺหา ภวตณฺหา
 วิภวตณฺหาฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทฺทโย อริยสัจจํฯ

๑. ม. ย. เสยฺยถีทํฯฯ ส. กตเม ปญฺจ เสยฺยถีทนฺติ ปมาทเลโขฯ

[๑๖๗๖]

คุณภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขนิโรธอริยสังข์ ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสังข์นั้น ควรกระทำให้แจ้ง ฯลฯ ทุกขนิโรธอริยสังข์นั้น พระตถาคตทั้งหลาย กระทำให้แจ้งแล้ว.

[๑๖๗๗]

คุณภิกษุทั้งหลาย จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์นั้นควรเจริญ จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่พระตถาคตทั้งหลาย ในธรรมที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์นั้น พระตถาคตทั้งหลาย เจริญแล้ว.

จบ สูตรที่ ๒

ขันธสูตร

ว่าด้วยอริยสังข์ ๔

[๑๖๗๘]

คุณภิกษุทั้งหลาย อริยสังข์ ๔ เหล่านี้ อริยสังข์ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสังข์ [๑] ทุกขนิโรธอริยสังข์ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์.

[๑๖๗๙]

คุณภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสังข์เป็นไฉน? ควรจะกล่าวได้ว่า อุปาทานขันธ ๕ อุปาทานขันธ ๕ เป็นไฉน? ได้แก่อุปาทานขันธคือรูป อุปาทานขันธคือเวทนา อุปาทานขันธคือสัญญา อุปาทานขันธคือสังขาร อุปาทานขันธคือวิญญาณ นี้เรียกว่าทุกขอริยสังข์.

[๑๖๘๐]

ก็ทุกขสมุททยอริยสังข์เป็นไฉน? ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่ ประกอบด้วย ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา นี้เรียกว่า ทุกขสมุททยอริยสังข์.

๑. ข้อสังเกต : บาลีมีคำว่า "ทุกขสมุทโย อริยสังข์" ซึ่งแปลว่า ทุกขสมุททยอริยสังข์ -ผู้รวบรวม

[๑๖๘๑]

กตมณจ ภิกขเว ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ ฯ โย ตสฺสา เหว ตณฺหาเย อเสส-
 วิวราคนิโรโธ จาโค ปฏินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย ฯ อิํ วุจฺจติ ภิกขเว ทุกฺขนิโรโธ
 อริยสจฺจํ ฯ

[๑๖๘๒]

กตมณจ ภิกขเว ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ ฯ อยมเว อริโย อฏฺฐงฺกโก
 มคฺโค ฯ เสยฺยถึํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ํเป ฯ สมฺมาสมาธิ ฯ อิํ วุจฺจติ ภิกขเว ทุกฺข-
 นิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ ฯ

[๑๖๘๓]

อิมานิ โห ภิกขเว จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ ทุกฺขนฺติ
 โยโค กรณฺโโย ํเป ฯ อํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณฺโยติ ฯ

[๑๖๘๔]

จตฺตารีมานิ ภิกขเว อริยสจฺจานิ ฯ กตมานิ จตฺตาริ ฯ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ
 ทุกฺขสมฺมทโย อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ ฯ

[๑๖๘๕]

กตมณจ ภิกขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ฯ ฉ อชฺฌตฺติกานิ आयตฺนानीติสฺส วจฺนียํ ฯ
 กตมานิ ฉ ฯ จกฺขวายตฺนํ ํเป ฯ มนายตฺนํ ฯ อิํ วุจฺจติ ภิกขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ฯ

[๑๖๘๖]

กตมณจ ภิกขเว ทุกฺขสมฺมทโย อริยสจฺจํ ฯ ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา
 นนฺทิวราศหคฺตา ตตฺรตฺตราภินฺนุทีนึ ฯ เสยฺยถึํ ฯ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา ฯ
 อิํ วุจฺจติ ภิกขเว ทุกฺขสมฺมทโย อริยสจฺจํ ฯ

[๑๖๘๑]

ก็ทุกขนิโรธอริยสังข์เป็นไฉน? ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งตัณหา นั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัยตัณหา นั้นนี้เรียกว่า ทุกขนิโรธอริยสังข์.

[๑๖๘๒]

ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์เป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นั้นแหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์.

[๑๖๘๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสังข์ ๔ เหล่านี้แล เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

อายตনสูตร

ว่าด้วยอริยสังข์ ๔

[๑๑๘๔]^๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสังข์ ๔ เหล่านี้ อริยสังข์ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสังข์ ทุกขสมุททยอริยสังข์ ทุกขนิโรธอริยสังข์ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์.

[๑๖๘๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขอริยสังข์เป็นไฉน? ควรจะกล่าวว่ อายตนะภายใน ๖ อายตนะภายใน ๖ เป็นไฉน? คือ อายตนะคือตา ฯลฯ อายตนะคือใจ นี้เรียกว่า ทุกขอริยสังข์.

[๑๖๘๖]

ก็ทุกขสมุททยอริยสังข์เป็นไฉน? ตัณหาอันทำให้มีภพใหม่ ประกอบด้วยความ กำหนดด้วยอำนาจความพอใจ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา นี้เรียกว่า ทุกขสมุททยอริยสังข์.

๑. [๑๖๘๔] -ผู้รวบรวม

[๑๖๘๗]

กตมณจ ภิกขเว ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจํ ฯ โย ตสฺสาเยว ตณฺหาเยว อเสส-
 วิจารณ์โรโธ จาโค ปฏินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย ฯ อิํ วุจฺจติ ภิกขเว ทุกฺขนิโรโธ
 อริยสจฺจํ ฯ

[๑๖๘๘]

กตมณจ ภิกขเว ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ ฯ อยมเว อริโย
 อฏฺฐงฺกโก มคฺโค ฯ เสยฺยถึํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ๗เป ๗ สมฺมาสมาธิ ๗ อิํ วุจฺจติ
 ภิกขเว ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจํ ฯ

[๑๖๘๙]

อิมานิ โข ภิกขเว จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ
 ทุกฺขนฺติ โยโค กรณีย ๗เป ๗ อํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาติ โยโค กรณียติ ฯ

[๑๖๙๐]

ชาเรถ โน ตฺเมห ภิกขเว มยา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติ ฯ เอวํ
 วุตฺเต อณฺตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ อํ โข ภนฺเต ชาเรมิ ภควตา
 จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติ ฯ ยถากถํ ปน ตวํ ภิกฺขุ ชาเรสิ มยา
 จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติ ฯ ทุกฺขํ ขวาทํ ภนฺเต ภควตา ปจฺมํ อริยสจฺจํ
 เทสิตํ ชาเรมิ ทุกฺขสมฺมทํ ขวาทํ ภนฺเต ภควตา ทุตฺติ อริยสจฺจํ เทสิตํ ชาเรมิ
 ทุกฺขนิโรธํ ขวาทํ ภนฺเต ภควตา ตติยํ อริยสจฺจํ เทสิตํ ชาเรมิ ทุกฺขนิโรธ-
 คามินีปฏิปทํ ขวาทํ ภนฺเต ภควตา จตฺตํ อริยสจฺจํ เทสิตํ ชาเรมิ ฯ เอวํ ขวาทํ
 ภนฺเต ชาเรมิ ภควตา จตฺตาริ อริยสจฺจานิ เทสิตานีติ ฯ

[๑๖๘๗]

ก็ทุกขนิโรธอริยสังข์เป็นไฉน? ความดับด้วยการสำรอกโดยไม่เหลือแห่งตัณหา นั้นแหละ ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่อาลัยตัณหา นั้นเรียกว่า ทุกขนิโรธอริยสังข์.

[๑๖๘๘]

ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์เป็นไฉน? อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นั้นแหละ คือ สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์.

[๑๖๘๙]

คุณภิกษุทั้งหลาย อริยสังข์ ๔ เหล่านี้แล เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

ชาธมสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการทรงจำอริยสังข์ ๔

[๑๖๙๐]

คุณภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทรงจำอริยสังข์ ๔ ที่เราแสดงไว้เถิด.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำซึ่งอริยสังข์ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว.

พ. คุณภิกษุ เธอทรงจำอริยสังข์ ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขอริยสังข์เป็นข้อที่ ๑ ทุกขสมุททยอริยสังข์เป็นข้อที่ ๒ ทุกขนิโรธอริยสังข์เป็นข้อที่ ๓ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์เป็นข้อที่ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำอริยสังข์ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วอย่างนี้แล.

[๑๖๙๑]

สาธุ สาธุ ภิกขุ สาธุ โข ตวั ภิกขุ ชาเรสิ มยา จตุตตาริ อริยสัจจანი
 เทสิตานี^๑ฯ ทุกข์ โข ภิกขุ มยา ปจम्म อริยสัจจํ เทสิตํ ตถา นํ ชาเรหิ
 ทุกขสมุทโย โข ภิกขุ มยา ทุตติยํ อริยสัจจํ เทสิตํ ตถา นํ ชาเรหิ ทุกขนิโรธ
 โข ภิกขุ มยา ตติยํ อริยสัจจํ เทสิตํ ตถา นํ ชาเรหิ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา^๒
 โข ภิกขุ มยา จตุตถํ อริยสัจจํ เทสิตํ ตถา นํ ชาเรหิฯ เอวํ โข ภิกขุ ชาเรหิ
 มยา จตุตตาริ อริยสัจจანი เทสิตานีฯ ตสฺมา ติห ภิกขุ อิทํ ทุกขนุตติ โยโค
 กรรมโย ๔เปฯ อयํ ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรรมโยติฯ

[๑๖๙๒]

ชาเรถ โน ตุมฺเห ภิกขเว มยา จตุตตาริ อริยสัจจანი เทสิตานีติฯ เอวํ
 วุตฺเต อณฺณตโร ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ อหํ โข ฆนฺเต ชาเรมิ ภควตา
 จตุตตาริ อริยสัจจანი เทสิตานีติฯ ยถากถํ ปน ตวั ภิกขุ ชาเรสิ มยา จตุตตาริ
 อริยสัจจანი เทสิตานีติฯ ทุกข์ ขวาทํ ฆนฺเต ภควตา ปจम्म อริยสัจจํ เทสิตํ
 ชาเรมิฯ โย หิ โกจฺจ ฆนฺเต สมฺโณ วา พุราหฺมโณ วา เอวํ วเทยฺย เนตํ ทุกข์
 ปจम्म อริยสัจจํ ยํ สมณฺเนน โคตเมน เทสิตํ อหเมตํ ทุกข์ ปจम्म อริยสัจจํ
 ปจฺจกฺขาย อณฺณํ ทุกข์ ปจम्म อริยสัจจํ ปณฺณเปสฺสามีติ เนตํ จานํ วิชฺชติฯ
 ทุกขสมุทโย ขวาทํ ฆนฺเต ภควตา ๔เปฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทํ ขวาทํ ฆนฺเต
 ภควตา จตุตถํ อริยสัจจํ เทสิตํ ชาเรมิฯ โย หิ โกจฺจ ฆนฺเต สมฺโณ วา พุราหฺมโณ
 วา เอวํ วเทยฺย เนตํ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา จตุตถํ อริยสัจจํ ยํ สมณฺเนน
 โคตเมน เทสิตํ อหเมตํ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทํ จตุตถํ อริยสัจจํ ปจฺจกฺขาย อณฺณํ
 ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทํ จตุตถํ อริยสัจจํ ปณฺณเปสฺสามีติ เนตํ จานํ วิชฺชติฯ เอวํ
 ขวาทํ ฆนฺเต ชาเรมิ ภควตา จตุตตาริ อริยสัจจანი เทสิตานีติฯ

๑. ม. เทสิตานีติฯ เอมฺมปริปิฯ

๒. ญ. ...ปฏิปทํฯ

[๑๖๙๑]

พ. คุณกรภิกษุ ดีละๆ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วได้ถูกต้อง เราแสดงทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ เธอทรงจำได้ เราแสดงทุกขสมุททยอริสัจ^๑ เป็นข้อที่ ๒ เธอก็ทรงจำได้ เราแสดงทุกขนิโรธอริยสัจเป็นข้อที่ ๓ เธอก็ทรงจำได้ เราแสดงทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นข้อที่ ๔ เธอก็ทรงจำได้ เธอจงทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างนี้แล คุณกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

ชาธมสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการทรงจำอริยสัจ ๔ อย่างถูกต้อง

[๑๖๙๒]

คุณกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงไว้แล้วเถิด เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำได้ซึ่งอริยสัจ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว.

พ. คุณกรภิกษุ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างไร?

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี้ไม่ใช่ทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ นั้นเสียแล้วบัญญัติทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มีไชฐานะที่จะมีได้ ฯลฯ ข้าพระองค์ทรงจำทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจเป็นข้อที่ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี้ไม่ใช่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา-อริยสัจข้อที่ ๔ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา-อริยสัจข้อที่ ๔ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจที่ ๔ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มีไชฐานะที่จะมีได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทรงจำอริยสัจ ๔ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วอย่างนี้แล.

๑. อริยสัจ -ผู้รวบรวม

(๑๖๙๓)

สาธุ สาธุ ภิกขุ สาธุ โข ตวั ภิกขุ ชาเรสิ มया จตุตตาริ อริยสัจจานิ เทสิตานิฯ
 ทุกข์ โข ภิกขุ มया ปจัม อริยสัจจ์ เทสิตํ ตถา นํ ชาเรหิฯ โย หิ โภจิ
 ภิกขุ สมโณ วา พุราหุมนโณ วา เอวํ วเทยฺย เนตํ ทุกข์ ปจัม อริยสัจจ์ ยํ^๑
 สมณฺณ โคตเมณ เทสิตํ อหเมตํ ทุกข์ ปจัม อริยสัจจ์ ปจฺจกฺขาย อณฺณํ ทุกข์
 ปจัม อริยสัจจ์ ปณฺณเปสฺสามีติ เนตํ จานํ วิชฺชติฯ ทุกฺขสมุทฺทย โข ภิกขุ ฯเปฯ
 ทุกฺขนิโรธ โข ภิกขุ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฺปฏิปทา โข ภิกขุ มया จตุตฺถํ อริย-
 สัจจ์ เทสิตํ ตถา นํ ชาเรหิฯ โย หิ โภจิ ภิกขุ สมโณ วา พุราหุมนโณ วา เอวํ
 วเทยฺย เนตํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฺปฏิปทา จตุตฺถํ อริยสัจจ์ ยํ สมณฺณ โคตเมณ
 เทสิตํ อหเมตํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ จตุตฺถํ อริยสัจจ์ ปจฺจกฺขาย อณฺณํ ทุกฺข-
 นิโรธคามินีปฺปฏิปทํ จตุตฺถํ อริยสัจจ์ ปณฺณเปสฺสามีติ เนตํ จานํ วิชฺชติฯ เอวํ โข
 ตวั ภิกขุ ชาเรหิ มया จตุตตาริ อริยสัจจานิ เทสิตานิฯ ตสฺมา ติห ภิกขุ อิทํ
 ทุกฺขนฺตฺติ โยโค กรณฺเีย ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฺปฏิปทาติ โยโค กรณฺเียติฯ

(๑๖๙๔)

เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ อวิชฺชา อวิชฺชาติ ฆนฺเต
 วุจฺจติ กตมา นุ โข ฆนฺเต อวิชฺชา กิตฺตาวตฺตา จ อวิชฺชาคโต โหตีติฯ ยํ โข ภิกขุ
 ทุกฺเข อณฺณานํ ทุกฺขสมุทฺทย อณฺณานํ ทุกฺขนิโรธ อณฺณานํ ทุกฺขนิโรธคามินิยา
 ปฺปฏิปทาย อณฺณานํฯ อยํ วุจฺจติ ภิกขุ อวิชฺชา เอตฺตาวตฺตา จ อวิชฺชาคโต โหติฯ
 ตสฺมา ติห ภิกขุ อิทํ ทุกฺขนฺตฺติ โยโค กรณฺเีย ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฺปฏิปทาติ
 โยโค กรณฺเียติฯ

๑. ย. อยํ ปาโจ นตฺติฯ

[๑๖๙๓]

พ. คุณกรภิกษุ ดีละๆ เธอทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วได้ถูกต้อง เราแสดงทุกขอริยสัจเป็นข้อที่ ๑ เธอก็ทรงจำได้ ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี่มิใช่ทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขอริยสัจข้อที่ ๑ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มีพื้นฐานที่จะมีได้ ฯลฯ เราแสดงทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นข้อที่ ๔ เธอก็ทรงจำได้ ก็สมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดผู้หนึ่งจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า นี่มิใช่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ ที่พระสมณโคดมทรงแสดงไว้ เราจักบอกเลิกทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ นั้นเสีย แล้วบัญญัติทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจข้อที่ ๔ อย่างอื่นใหม่ ข้อนี้มีพื้นฐานที่จะมีได้ เธอจงทรงจำอริยสัจ ๔ ที่เราแสดงแล้วอย่างนี้แล คุณกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

จบ สูตรที่ ๖

อวิชาสูตร

ว่าด้วยอวิชา

[๑๖๙๔]

ภิกษุหนึ่งนึ่ง ๓ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า อวิชาๆ ดังนี้ อวิชาเป็นไฉน และด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงจะชื่อว่าตกอยู่ในอวิชา? พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

คุณกรภิกษุ^๑ ความไม่รู้ในทุกข์ ในเหตุให้เกิดทุกข์ ในความดับทุกข์ ในทางที่จะให้ถึงความดับทุกข์ นี้เรียกว่าอวิชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคลย่อมชื่อว่าตกอยู่ในอวิชา คุณกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

๑. คุณกรภิกษุ -ผู้รวบรวม

[๑๖๙๕]

เอกมนต์ นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควนตัม เอตทโวจ วิชชา วิชชาติ ฆนเต
 วุจจติ กตมา นุ โข ฆนเต วิชชา กิตตาวตา จ วิชชาคโต โหตีติฯ ยัม โข
 ภิกขุ ทุกฺเข ฌาณัม ทุกฺขสมุทเย ฌาณัม ทุกฺขนิโรธเ ฌาณัม ทุกฺขนิโรธคามินิยา
 ปฏิปทาย ฌาณัมฯ อยัม วุจจติ ภิกขุ วิชชา เอตตาวตา จ วิชชาคโต โหตีติฯ
 ตสฺมา ติห ภิกขุ อิทัม ทุกฺขนฺติ โยโค กรรมโย ๗เปฯ อยัม ทุกฺขนิโรธคามินิ
 ปฏิปทาติ โยโค กรรมโยติฯ

[๑๖๙๖]

อิทัม ทุกฺขัม อริยสจฺจนฺติ ภิกฺขเว มยา ปญฺจตฺตัม ตตฺถ อปริมาณา วณฺณา
 อปริมาณา พุญฺจนา อปริมาณา สงฺกาสนา อิติปีทัม ทุกฺขัม อริยสจฺจนฺติฯ อิทัม
 ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจนฺติ ภิกฺขเว ๗เปฯ อิทัม ทุกฺขนิโรธคามินิปฏิปทา อริยสจฺจนฺติ
 ภิกฺขเว มยา ปญฺจตฺตัม ตตฺถ อปริมาณา วณฺณา อปริมาณา พุญฺจนา อปริมาณา
 สงฺกาสนา อิติปีทัม ทุกฺขนิโรธคามินิปฏิปทา อริยสจฺจนฺติฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิทัม
 ทุกฺขนฺติ โยโค กรรมโย ๗เปฯ อยัม ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทาติ โยโค กรรมโยติฯ

วิชาสูตร

ว่าด้วยวิชา

(๑๖๙๕)

ภิกษุหนึ่งนั้ ฃ ที่ควรส่วนข้งหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภคคว่า ข้แต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่ วิชาฯ ค้งนี้ วิชาเป็นไฉน และด้วยเหตุเพียงเท้ไร บุคคลจึงจะชื่อว่าถึงวิชา? พระผู้มีพระภคตรัสว่

ดูกรภิกษุ ความรู้ในทุกข์ ในเหตุให้เกิดทุกข์ ในควมดับทุกข์ ในทงที่ให้ถึงควมดับทุกข์ นี้เรียกว่ วิชา และด้วยเหตุเพียงเท้ไร นี้ บุคคลย่อมชื่อว่าถึงวิชา ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นน้แหละ เธอพึงกระท้ความเพียรเพื่รู้ตามความเป็นจริงว่ นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

สังกาสสูตร

ว่าด้วยบัญญัติแห่งอริยสัจ ๔

(๑๖๙๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรบบัญญัติว่ นี้เป็นทุกข์อริยสัจ อักขระ พยัญชนะ การจ้แนกในทุกข์อริยสัจนั้น หาประมาณมิได้ว่ แม้เพราะเหตุนี้ๆ นี้เป็นทุกข์อริยสัจ ฯลฯ เรบบัญญัติว่ นี้เป็นทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อักขระ พยัญชนะ การจ้แนกทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนั้น หาประมาณมิได้ว่ แม้เพราะเหตุนี้ๆ นี้เป็นทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นน้แหละ เธอทั้งหลายพึงกระท้ความเพียรเพื่รู้ตามความเป็นจริงว่ นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๙

[๑๖๙๗]

จตุตถาริmani ภิกขเว ตถานิ อวิตถานิ^๑ อนนถถถานิฯ กตmani จตุตถาริฯ
 อิทํ ทุกขนุติ ภิกขเว ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนนถถถเมตํฯ อัยํ ทุกขสมุทโยติ
 ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนนถถถเมตํฯ อัยํ ทุกขนิโรธติ ฯเปฯ อัยํ ทุกขนิโรธ-
 คามินิ ปฏิปทาติ ตถเมตํ อวิตถเมตํ อนนถถถเมตํฯ อิมานิ โข ภิกขเว
 จตุตถาริ ตถานิ อวิตถานิ อนนถถถานิฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทํ ทุกขนุติ โยโค
 กรณียो ฯเปฯ อัยํ ทุกขนิโรธคามินิ ปฏิปทาติ โยโค กรณียोติฯ

ธมฺมจกุกปฺปวตฺตทวนวคฺโค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺททานํ

ตถาคเตน เทว วุตฺตา^๒ ขนฺธา อายตเนน จ
 ธารณาย^๓ จ เทว วุตฺตา อวิชฺชา วิชฺชา สงฺกาสนา ตเถน จาติ^๔ฯ

๑. สี่. อวิตถานิฯ

๒. ม. ธมฺมจกุกํ ตถาคตํฯ

๓. ม. ธารณา จ เทว อวิชฺชาฯ อ. ธารณาย เทว ...ฯ

๔. ม. ... ตถาติฯ

ตถสูตร

ว่าด้วยของจริงแท้ ๔ อย่าง

(๑๖๙๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๔ อย่างนี้ เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น สิ่ง ๔ อย่างนี้เป็นไหน? สิ่งนี้ว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ทางให้ถึงความดับทุกข์ เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น สิ่ง ๔ อย่างนี้ เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ ธรรมจกัปปวัตตนวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตถาคตสูตรที่ ๑	๒. ตถาคตสูตรที่ ๒
๓. จันธสูตร	๔. आयตนสูตร
๕. ธารณสูตรที่ ๑	๖. ธารณสูตรที่ ๒
๗. อวิชาสูตร	๘. วิชาสูตร
๙. สังกาสนสูตร	๑๐. ตถสูตร

โกฏิกามวคฺโค ตติโย

[๑๖๙๘]

เอกํ สมยํ ภควา วชชีสุ วิหริติ โกฏิกามेฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ
 อามนฺเตสิ จตฺนุํ ภิกฺขเว อริยสจฺจानํ อนฺนุโพธา อปฺปฏฺเวธา เอวมิทํ ที่มฺมทฺธานํ
 สฺนุชาวิทํ สํสริตํ มมฺณเจว ตุมฺหากถฺจฯ กตเมสํ จตฺนุํฯ ทฺกฺขสฺส ภิกฺขเว
 อริยสจฺจสฺส อนฺนุโพธา อปฺปฏฺเวธา เอวมิทํ ที่มฺมทฺธานํ สฺนุชาวิทํ สํสริตํ
 มมฺณเจว ตุมฺหากถฺจ ทฺกฺขสมฺมทฺสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทฺกฺขนิโรธสฺส อริย-
 สจฺจสฺสฯ ทฺกฺขนิโรธคามินีปฺปฏิปทา อริยสจฺจสฺส อนฺนุโพธา อปฺปฏฺเวธา เอวมิทํ
 ที่มฺมทฺธานํ สฺนุชาวิทํ สํสริตํ มมฺณเจว ตุมฺหากถฺจฯ ตยิทํ ภิกฺขเว ทฺกฺขํ อริย-
 สจฺจํ อนฺนุพฺพทฺธํ ปฏฺวิวิทฺธํ ทฺกฺขสมฺมทฺโย อริยสจฺจํ อนฺนุพฺพทฺธํ ปฏฺวิวิทฺธํ ทฺกฺขนิโร-
 ธอ อริยสจฺจํ อนฺนุพฺพทฺธํ ปฏฺวิวิทฺธํ ทฺกฺขนิโรธคามินีปฺปฏิปทา อริยสจฺจํ อนฺนุพฺพทฺธํ ปฏฺวิวิทฺธํฯ
 อฺจุฉินฺนา ภวตถฺหา จีณา ภวเนตฺติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติฯ อิทมวโจ ภควา
 อิทํ วตฺวาน สฺคโต อถาปฺริ เอตทวโจ สตฺถา

[๑๖๙๙]

จตฺนุํ อริยสจฺจานํ	ยถาภูตมทฺสสนา
สํสริตํ ที่มฺมทฺธานํ	ตาสุ ตาเสวว ชาติสฺสุฯ
ยานิ เอตานิ ทิฏฺฐจฺานิ	ภวเนตฺติ สมฺมทฺธา
อฺจุฉินฺนํ มฺถํ ทฺกฺขสฺส	นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติฯ

โกฏิกามวรรคที่ ๓

วัชชีสูตรที่ ๑

ว่าด้วยการตรัสรู้และไม่ตรัสรู้ อริยสัจ ๔

(๑๖๙๘)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โกฏิกามในแคว้นวัชชี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่ได้ตรัสรู้ ไม่ได้แทงตลอดอริยสัจ ๔ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย จึงแล่นไป ท่องเที่ยวไปยังสังสารวัฏนี้ตลอดกาลนานอย่างนี้ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ เพราะไม่ได้ตรัสรู้ ไม่ได้แทงตลอดทุกขอริยสัจ ๑ ทุกขสมุทฺทยอริยสัจ ๑ ทุกขนิโรธอริยสัจ ๑ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ๑ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย จึงแล่นไป ท่องเที่ยวไปยังสังสารวัฏนี้ตลอดกาลนานอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกขอริยสัจ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย ตรัสรู้แล้ว แทงตลอดแล้ว ทุกขสมุทฺทยอริยสัจ... ทุกขนิโรธอริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย ตรัสรู้แล้วแทงตลอดแล้ว ตัณหาในภพขาดสูญแล้ว ตัณหาที่จะนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสวายกรรมภยตนจับลงแล้ว จึงได้ตรัสสถาปนาพระพันธต่อไปอีกว่า

(๑๖๙๙)

เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ตามเป็นจริง
เราและเธอทั้งหลายได้ท่องเที่ยวไปในชาตินั้นๆ ตลอดกาลนาน
อริยสัจ ๔ เหล่านี้ เราและเธอทั้งหลายเห็นแล้ว
ตัณหาที่จะนำไปสู่ภพถอนขึ้นได้แล้ว
มูลแห่งทุกข์ตัดขาดแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มี.

จบ สูตรที่ ๑

(๑๗๐๐)

เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณ วา พุราหุมน วา อิหิ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ
นปฺปชานนฺติ อัยฺยํ ทุกฺขสมุทฺทโยติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ อัยฺยํ ทุกฺขนิโรธติ ยถาภูตํ
นปฺปชานนฺติ อัยฺยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺฐิปทาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติฯ นเมเต ภิกขเว
สมณ วา พุราหุมน วา สมณฺเสสุ วา สมณสมฺมตา พุราหุมนฺเสสุ วา พุราหุมน-
สมฺมตา น จ ปเนเต आयสฺมนฺโต สามณฺยตฺถํ วา พุราหุมนฺยตฺถํ วา ทิฏฺฐเจว
ชฺมเม สยฺม อภิญญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติฯ

(๑๗๐๑)

เย จ โข เกจิ ภิกขเว สมณ วา พุราหุมน วา อิหิ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ
ปชานนฺติ อัยฺยํ ทุกฺขสมุทฺทโยติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ อัยฺยํ ทุกฺขนิโรธติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ
อัยฺยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺฐิปทาติ ยถาภูตํ ปชานนฺติฯ เต โขเม ภิกขเว สมณ วา
พุราหุมน วา สมณฺเสสุ เจว สมณสมฺมตา พุราหุมนฺเสสุ จ พุราหุมนสมฺมตา เต
จ ปนายสฺมนฺโต สามณฺยตฺถณฺจ พุราหุมนฺยตฺถณฺจ ทิฏฺฐเจว ชฺมเม สยฺม อภิญญา
สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตฺติติฯ อิทมวโจ ภควา อิหิ วตฺวาน สุกฺโต อถาปรี
เอตทวโจ สตุถา

(๑๗๐๒)

เย ทุกฺขํ นปฺปชานนฺติ	อโถ ทุกฺขสฺส สมภวํ
ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขํ	อเสสํ อุปรุชฺฌตฺติฯ
ตถฺจ มคฺคํ น ชานนฺติ	ทุกฺขูปสมคามินํ
เจโตวิมุตฺติหีนา เต	อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา
อภพฺพา เต อนฺตกิริยาย	เต เว ชาตฺติชฺรูปกาฯ
เย จ ทุกฺขํ ปชานนฺติ	อโถ ทุกฺขสฺส สมภวํ
ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขํ	อเสสํ อุปรุชฺฌตฺติฯ
ตถฺจ มคฺคํ ปชานนฺติ	ทุกฺขูปสมคามินํ
เจโตวิมุตฺติสมฺปนฺนา	อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา
ภพฺพา เต อนฺตกิริยาย	น เต ชาตฺติชฺรูปกาติฯ

วัชชีสูตรที่ ๒

ว่าด้วยการรู้ชัดและไม่รู้ชัดอริยสัจ ๔

(๑๗๐๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์... นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นไม่นับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ และท่านเหล่านั้นยังไม่กระทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่.

(๑๗๐๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์... นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้นนับว่าเป็นสมณะในพวกสมณะ และนับว่าเป็นพราหมณ์ในพวกพราหมณ์ และท่านเหล่านั้นกระทำให้แจ้งแล้วซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ และประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

(๑๗๐๒)

ชนเหล่าใดย่อมไม่รู้ชัดซึ่งทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์
 ความดับทุกข์ โดยประการทั้งปวงไม่มีเหลือ
 และไม่รู้ชัดซึ่งทางให้ถึงความสงบทุกข์
 ชนเหล่านั้นเสื่อมแล้วจากเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ
 ไม่ควรเพื่อกระทำที่สุดทุกข์ เข้าถึงชาติและชราโดยแท้
 ส่วนชนเหล่าใดย่อมรู้ชัดซึ่งทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์
 ความดับทุกข์ โดยประการทั้งปวงไม่มีเหลือ
 และรู้ชัดซึ่งทางให้ถึงความสงบทุกข์
 ชนเหล่านั้นถึงพร้อมแล้วด้วยเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ
 ควรเพื่อกระทำที่สุดทุกข์ ไม่เข้าถึงชาติและชรา.

จบ สูตรที่ ๒

(๑๗๐๓)

สาวตถึฯ จตตารีมานิ ภิกขเว อริยสัจจანიฯ กตมานิ จตตารีฯ ทุกข์
 อริยสัจจํ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจจํฯ อิมานิ โข ภิกขเว จตตารี
 อริยสัจจანიฯ อิมสฺส โข ภิกขเว จตฺตุนํ อริยสัจจันํ ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธตฺตา
 ตถาคโถ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธชฺติ วุจฺจติฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ ทฺวักขณฺติ โยโค
 กรณฺโถ ฯเปฯ อํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณฺโถติฯ

(๑๗๐๔)

สาวตถึฯ เข หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ อรหฺนโถ สมฺมาสมฺพุทฺธา
 ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธมฺมึสฺส สพฺเพ เต จตตารี อริยสัจจანი ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธมฺมึสฺสฯ
 เยปี^๑ หิ เกจิ ภิกขเว อนาคตมทฺธานํ อรหฺนโถ สมฺมาสมฺพุทฺธา ยถาภูตํ
 อภิสมฺพุทฺธมฺมึสฺสนฺติ สพฺเพ เต จตตารี อริยสัจจანი ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธมฺมึสฺสนฺติฯ
 เยปี หิ เกจิ ภิกขเว เอตฺรหิ อรหฺนโถ สมฺมาสมฺพุทฺธา ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธมฺนฺติ
 สพฺเพ เต จตตารี อริยสัจจანი ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธมฺนฺติฯ กตมานิ จตตารีฯ ทุกข์
 อริยสัจจํ ทฺวักขสมฺทโย อริยสัจจํ ทฺวักขณฺโรชฺ อริยสัจจํ ทฺวักขณฺโรธคามินีปฏิปทา
 อริยสัจจํฯ เยปี หิ เกจิ ภิกขเว อตีตมทฺธานํ อรหฺนโถ สมฺมาสมฺพุทฺธา ยถา
 ภูตํ อภิสมฺพุทฺธมฺมึสฺส อภิสมฺพุทฺธมฺมึสฺสนฺติ อภิสมฺพุทฺธมฺนฺติ สพฺเพ เต อิมานิ จตตารี
 อริยสัจจანი ยถาภูตํ อภิสมฺพุทฺธมฺนฺติฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ ทฺวักขณฺติ โยโค
 กรณฺโถ ฯเปฯ อํ ทฺวักขณฺโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณฺโถติฯ

๑. ไป. ม. เข หิ เกจิฯ เวมุปริปีฯ

สัมมาสัมพุทธสูตร

ว่าด้วยความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

(๑๗๐๓)

พระนครสาวัดดี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไหน? คือ ทุกขอริยสัจ ๗๗ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้ตรัสรู้อริยสัจ ๔ ประการนี้แล ตามความเป็นจริง ตถาคต เขาจึงกล่าวว่าเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ๗๗ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

อรหันตสูตร

ว่าด้วยพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

(๑๗๐๔)

พระนครสาวัดดี. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดในอดีตกาล ตรัสรู้แล้วตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น ตรัสรู้แล้ว ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง ถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักตรัสรู้ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดแล้ว^๑ จักตรัสรู้อริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง ถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ตรัสรู้อยู่ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น ตรัสรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไหน? คือ ทุกขอริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ก็พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ตรัสรู้แล้วตามความเป็นจริง... จักตรัสรู้... ตรัสรู้อยู่ตามความเป็นจริง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น ตรัสรู้ซึ่งอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ๗๗ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น” -ผู้รวบรวม

(๑๗๐๕)

ชานโต อหํ ภิกขเว ปสฺสโต อาสวานํ ขยํ วทามิ โน อชานโต อปสฺสโตฯ
 กิณฺจ ภิกขเว ชานโต กิ^๑ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติฯ อิํ ทุกฺขนฺตฺติ ภิกขเว
 ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ อยํ ทุกฺขสมุทฺทยติ ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ
 ขโย โหติ อยํ ทุกฺขนิโรธติ ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ อยํ ทุกฺขนิโรธ-
 คามินิ ปฏิปทาติ ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติฯ เอวํ โข ภิกขเว ชานโต
 เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ ทุกฺขนฺตฺติ โยโค
 กรรมิโย ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทาติ โยโค กรรมิโยติฯ

(๑๗๐๖)

เย หิ เกจิ ภิกขเว อนุกมฺเปยฺยาถ เย จ โสตพฺพํ มณฺเฑยฺยํ มิตฺตา วา
 อมจฺจา วา ฅาตี วา สาลโหิตา วา เต โว ภิกขเว^๒ จตฺนุนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ
 อภิสมฺยาย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา ปติฏฺฐาเปตพฺพาฯ กตเมสํ จตฺนุนํฯ
 ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขสมุทฺทยสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺขนิโรธสฺส อริยสจฺจสฺส ทุกฺข-
 นิโรธคามินิปฏิปทาติ อริยสจฺจสฺสฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว อนุกมฺเปยฺยาถ เย จ
 โสตพฺพํ มณฺเฑยฺยํ มิตฺตา วา อมจฺจา วา ฅาตี วา สาลโหิตา วา ฯเปฯ เต โว
 ภิกขเว อิเมสํ จตฺนุนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมฺยาย สมาทเปตพฺพา นิเวเสตพฺพา
 ปติฏฺฐาเปตพฺพาฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ ทุกฺขนฺตฺติ โยโค กรรมิโย ฯเปฯ อยํ
 ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทาติ โยโค กรรมิโยติฯ

๑. ม. ย. อยํ ปาโจ นตฺติฯ

๒. ภิกขเว -ผู้รวบรวม

สอวักขยสูตร^๑

ว่าด้วยความสิ้นอาสวะ

(๑๗๐๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นอาสวะของผู้รู้ ผู้เห็น ไม่กล่าวความสิ้นอาสวะของผู้ไม่รู้ไม่เห็น ก็ความสิ้นอาสวะของผู้รู้อะไร ผู้เห็นอะไร? ความสิ้นอาสวะของผู้รู้เห็นว่า นี่ทุกข์... นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสิ้นอาสวะของผู้รู้แบบนี้ ผู้เห็นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

मितตสูตร

ว่าด้วยการอนุเคราะห์มิตร

(๑๗๐๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เธอทั้งหลายจะพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งและชนเหล่าใดจะเป็นมิตร อมาตย์ ญาติหรือสาโลหิตก็ตาม จะพึงสำคัญถ้อยคำว่าเป็นสิ่งที่ตนควรเชื่อฟังชนเหล่านั้น เธอทั้งหลายพึงให้สมทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในการตรัสรู้อรียสัจ ๔ ตามความเป็นจริง อรียสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอรียสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอรียสัจ ก็เธอทั้งหลายจะพึงอนุเคราะห์ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง... ชนเหล่านั้น เธอทั้งหลายพึงให้สมทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในการตรัสรู้อรียสัจ ๔ เหล่านี้แลตามความเป็นจริง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

๑. สอวักขยสูตร -ผู้รวบรวม

(๑๗๐๗)

จตุตถาริmani ภิกขเว อริยสัจจანი๑ กตมานิ จตุตถาริ๑ ทุกขั อริยสัจจัน
 ทุกขสมุทโย อริยสัจจัน ทุกขนิโรธอ อริยสัจจัน ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจจัน๑
 อิมานิ โข ภิกขเว จตุตถาริ อริยสัจจანი ตถานิ อวิตถานิ อนนถถานิ ตสฺมา
 อริยสัจจანიติ วุจฺจนฺติ๑ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทํ ทุกขนฺติ โยโค กรณียो ๑เป๑ อัย
 ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียोติ๑

(๑๗๐๘)

จตุตถาริmani ภิกขเว อริยสัจจანი๑ กตมานิ จตุตถาริ๑ ทุกขั อริยสัจจัน
 ทุกขสมุทโย อริยสัจจัน ทุกขนิโรธอ อริยสัจจัน ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจจัน๑
 สเทวเก โลเก สมารเก สพรหฺมเก สสสมณพฺรหฺมณฺเฌยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย
 ตถาคโต อริโย ตสฺมา อริยสัจจანიติ วุจฺจนฺติ๑ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทํ ทุกขนฺติ
 โยโค กรณียो ๑เป๑ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียोติ๑

(๑๗๐๙)

จตุตถาริmani ภิกขเว อริยสัจจანი๑ กตมานิ จตุตถาริ๑ ทุกขั อริยสัจจัน
 ทุกขสมุทโย อริยสัจจัน ทุกขนิโรธอ อริยสัจจัน ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจจัน๑

ตถสูตร

ว่าด้วยอริยสัจ ๔ เป็นของจริงแท้

(๑๗๐๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกข-อริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล เป็นของจริงแท้ ไม่แปรผัน ไม่เป็นอย่างอื่น เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่าอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

โลกสูตร

พระตถาคตเป็นอริยะในโลกทั้งปวง

(๑๗๐๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกข-อริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตถาคตเป็นอริยะในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า อริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

จบ สูตรที่ ๘

ปริยญเญยยสูตร

ว่าด้วยหน้าที่ในอริยสัจ ๔

(๑๗๐๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน? คือ ทุกข-อริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ อริยสัจ ๔ ประการนี้แล บรรดาอริยสัจ ๔

อิมานิ โข ภิกขเว จตุตตาริ อริยสัจจานิ^๑ อิเมสฺ โข ภิกขเว จตฺตุนฺนํ อริยสัจจํ
 อตฺถิ อริยสัจจํ ปริณฺเวยยํ อตฺถิ อริยสัจจํ ปหาตพฺพํ อตฺถิ อริยสัจจํ สจฺฉิกาตพฺพํ
 อตฺถิ อริยสัจจํ ภาเวตพฺพํ^๒ กตฺตมณฺจ ภิกขเว อริยสัจจํ ปริณฺเวยยํ^๓ ทุกฺขํ ภิกขเว
 อริยสัจจํ ปริณฺเวยยํ ทุกฺขสมุทฺทโย อริยสัจจํ ปหาตพฺพํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสัจจํ
 สจฺฉิกาตพฺพํ ทุกฺขนิโรธคามินิปฏิบัติปทา อริยสัจจํ ภาเวตพฺพํ^๓ ตสฺมา ติห ภิกขเว
 อิทํ ทุกฺขนฺตึ โยโค กรณฺนํ โย โข ๑เป^๓ อํยํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทาติ โยโค กรณฺนํ โยติ^๓

[๑๗๑๐]

เอกํ สมยํ สมพฺพหุลา เถรา ภิกขุ เจตฺติเยสุ^๑ วิหรนฺติ สหชนิเย^๒ เตน โข
 ปน สมเยน สมพฺพหุลาณํ เถราณํ ภิกขุณํ ปจฺจนาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกุกฺขนฺตานํ
 มณฺฑลมาเพ สนฺนินฺนุณานํ สนฺนินฺติตานํ อยมนฺตรากถา อุตฺปาติ โย นฺุ โข
 อาวุโส ทุกฺขํ ปสฺสตี ทุกฺขสมุทฺทยํปี โส ปสฺสตี ทุกฺขนิโรธํปี ปสฺสตี ทุกฺขนิโรธคามินิ
 ปฏิปทํปี ปสฺสตีตี^๓

[๑๗๑๑]

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา ความฺปตฺติเตโร^๑ ภิกขุ เอตทโวจ สมมุขา เมตฺตํ อาวุโส
 ภควโต สุตฺตํ สมมุขา ปฏิกุกฺกหิตํ โย ภิกขเว ทุกฺขํ ปสฺสตี ทุกฺขสมุทฺทยํปี โส ปสฺสตี
 ทุกฺขนิโรธํปี ปสฺสตี ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทํปี ปสฺสตี^๓ โย ทุกฺขสมุทฺทยํ ปสฺสตี
 ทุกฺขํปี โส ปสฺสตี ทุกฺขนิโรธํปี ปสฺสตี ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทํปี ปสฺสตี^๓ โย
 ทุกฺขนิโรธํ ปสฺสตี ทุกฺขํปี โส ปสฺสตี ทุกฺขสมุทฺทยํปี ปสฺสตี ทุกฺขนิโรธคามินิ
 ปฏิปทํปี ปสฺสตี^๓ โย ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทํ ปสฺสตี ทุกฺขํปี โส ปสฺสตี
 ทุกฺขสมุทฺทยํปี ปสฺสตี ทุกฺขนิโรธํปี ปสฺสตีตี^๓

โกฏฐคามวฺโค ตติโย^๓

๑. ส. เจตีสสุ^๓ ม. ย. เจเตสสุ^๓

๒. ม. ย. สหณฺจนิเก^๓

๓. ย. ความฺปตฺติ เถเร^๓

ประการนี้ อริยสัจที่ควรกำหนดรู้ ที่ควรละ ที่ควรกระทำให้แจ้ง ที่ควรให้เกิดมี มีอยู่
ก็อริยสัจที่ควรกำหนดรู้ เป็นไฉน? ทุกขอริยสัจ ควรกำหนดรู้ ทุกขสมุทยอริยสัจ
ควรละ ทุกขนิโรธอริยสัจ ควรกระทำให้แจ้ง ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ควรให้เกิดมี
คุณภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตาม
ความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

ควัมปติสูตร

ผู้เห็นทุกข์ ชื่อว่าเห็นในสมุทัยนิโรธมรรค

[๑๗๑๐]

สมัยหนึ่ง ภิกษุผู้เถระมารูปอยู่ ณ เมืองสหขนิยะ แคว้นเจตีย์ ก็สมัยนั้น เมื่อภิกษุผู้เถระมารูปกลับจาก
บิณฑบาตในเวลาปัจฉิมกัณฑ์ นั่งประชุมกันในโรงกลม เกิดสนทนากันขึ้นในระหว่างประชุมว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ผู้ใดหนอแล
ยอมเห็นทุกข์ ผู้นั้นชื่อว่ายอมเห็นแม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธ แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

[๑๗๑๑]

เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระควัมปติเถระได้กล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรผู้มีอายุ
ทั้งหลาย ผมได้ฟังมา ได้รับมาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ผู้ใดยอมเห็นทุกข์ ผู้นั้นชื่อว่ายอม
เห็นแม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธ แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ผู้ใดยอมเห็นทุกขสมุทัย
ผู้นั้นชื่อว่า ย่อมเห็นแม้ทุกข์ แม้ทุกขนิโรธ แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ผู้ใดยอมเห็น
ทุกขนิโรธ ผู้นั้นชื่อว่ายอมเห็นแม้ทุกข์ แม้ทุกขสมุทัย แม้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
ผู้ใดยอมเห็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ผู้นั้นชื่อว่ายอมเห็นแม้ทุกข์ แม้ทุกขสมุทัย
แม้ทุกขนิโรธ.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ โภฏิกามวรรคที่ ๓

ตสุสุททานัน

เทว วหฺซี สมฺมาสมฺพุทฺโธ
มิตฺตํ^๑ ตถา จ โลกโ จ

อรหํ อสวกฺขโย
อภิณฺเษยฺยํ^๒ ความปตฺตีติ ฯ

---

๑. ยฺ. มิตฺตา ฯ

๒. สฺ. ม. ปรีณฺเษยฺยํ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรค^๑ คือ

๑. วัชชีสูตรที่ ๑	๒. วัชชีสูตรที่ ๒
๓. สัมมาสัมพุทธสูตร	๔. อรหันตสูตร
๕. อาสวัคขยสูตร	๖. มิตตสูตร
๗. ตถสูตร	๘. โลกสูตร
๙. ปริญญะยสูตร	๑๐. ควัมปติสูตร

---

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้” -ผู้รวบรวม

สี่สปปาปณณวคฺโค จตุตฺโต

[๑๗๑๒]

เอกํ สมยํ ภควา โกสมพิยํ วิหริติ สีสปาเวนํ อถ โข ภควา ปริตฺตานิ
 สีสปาปณณานิ ปาณินา คเหตุวา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ตํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว
 กตมํ นฺุ โข พหุตรํ ยานิ วา มยา ปริตฺตานิ สีสปาปณณานิ ปาณินา คหิตานิ
 ยทิตํ อุปริ สีสปาเวนติ อปฺปมตฺตกานิ ฆนฺเต ภควตา ปริตฺตานิ สีสปา-
 ปณณานิ ปาณินา คหิตานิ อถ โข เอตาเนว พหุตรานิ ยทิตํ อุปริ สีสปาเวนติ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว เอตเทว พหุตรํ ยํ โว มยา อภิญญา ย อนกฺขาทํ ^[๑]
 กสฺมา เจตํ ภิกฺขเว มยา อนกฺขาทํ น เหน้ติ ภิกฺขเว อตฺถสฺสหิตํ นาทิพฺรหฺม-
 จริยํ น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรชาย น อุปสมาย น อภิญญา ย
 สมฺโพชาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ ตสฺมาตํ มยา อนกฺขาทํ

[๑๗๑๓]

ภิกฺขเว ภิกฺขเว มยา อกฺขาทํ อิทํ ทฺกฺขณฺติ ภิกฺขเว มยา อกฺขาทํ อยํ
 ทฺกฺขสมฺมุทโยติ มยา อกฺขาทํ อยํ ทฺกฺขนิโรชติ มยา อกฺขาทํ อยํ ทฺกฺขนิโรชคามินี
 ปฏฺฐิพฺพาทิ มยา อกฺขาทํ กสฺมา เจตํ ภิกฺขเว มยา อกฺขาทํ เอตฺถนฺทิ ภิกฺขเว
 อตฺถสฺสหิตํ เอตํ อาทิพฺรหฺมจริยํ เอตํ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรชาย อุปสมาย
 อภิญญา สมฺโพชาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ ตสฺมาตํ ^[๒] อกฺขาทํ ตสฺมา ติห
 ภิกฺขเว อิทํ ทฺกฺขณฺติ โยโค กรณฺโง ยเปย อยํ ทฺกฺขนิโรชคามินี ปฏฺฐิพฺพาทิ โยโค
 กรณฺโงติ

๑. ยู. อปฺปมตฺตกํ อกฺขาทํ

๒. ม. มยา

สี่สปปรรณวรรคที่ ๔

สี่สปปสูตร

เปรียบสิ่งที่ตรัสรู้มีมากเหมือนใบไม้บนต้น

(๑๗๑๒)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ สีสปวัน ใกล้เมืองโกสัมพี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงถือใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบด้วยฝ่าพระหัตถ์ แล้วตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่เราถือด้วยฝ่ามือกับใบที่บนต้น ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่พระผู้มีพระภาคทรงถือด้วยฝ่าพระหัตถ์ มีประมาณน้อย ที่บนต้นมากกว่า พระเจ้าข้า.

พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เรารู้แล้วมิได้บอกเธอทั้งหลายมีมาก ก็เพราะเหตุไรเราจึงไม่บอก เพราะสิ่งนั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ มิใช่พรหมจรรย์ เบื้องต้น ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ นิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่บอก.

(๑๗๑๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งอะไรเราได้ออกแล้ว เราได้ออกแล้วว่า นี้ทุกข์... นี้ทุกข์-นิโรธคามินีปฏิปทา ก็เพราะเหตุไรเราจึงบอก เพราะสิ่งนั้นประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย... นิพพาน เพราะฉะนั้น เราจึงบอก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

[๑๗๑๔]

โย ภิกขเว เอวံ วเทยฺย อหํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ
 ทุกฺขสมุทฺทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ
 ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสามีติ
 เนตฺติ จานํ วิชฺชติฯ เสยฺยถาปิ ภิกขเว โย เอวံ วเทยฺย อหํ ขทฺริปตฺตานํ वा
 สรลสฺปตฺตานํ वा อามลคฺปตฺตานํ वा ปุํญฺญํ กริตฺวา อุทกํ वा ตาลปตฺตํ वा
 หริสฺสามีติ^๑ เนตฺติ จานํ วิชฺชติฯ เอวเมว โย ภิกขเว โย เอวံ วเทยฺย อหํ ทุกฺขํ
 อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อนภิสเมจฺจ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ
 อนภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสามีติ เนตฺติ จานํ วิชฺชติฯ

[๑๗๑๕]

โย จ โย ภิกขเว เอวံ วเทยฺย อหํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ
 ทุกฺขสมุทฺทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ
 ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสามีติ
 จานเมตฺติ วิชฺชติฯ เสยฺยถาปิ ภิกขเว โย เอวံ วเทยฺย อหํ ปทุมปตฺตานํ वा
 ปลาสฺปตฺตานํ वा มาลวปตฺตานํ वा ปุํญฺญํ กริตฺวา อุทกํ वा ตาลปตฺตํ वा หริสฺสามีติ
 จานเมตฺติ วิชฺชติฯ เอวเมว โย ภิกขเว โย เอวံ วเทยฺย อหํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ
 ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ
 สมฺมา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสามีติ จานเมตฺติ วิชฺชติฯ ตสฺมา ตฺอิห ภิกขเว อิทํ
 ทุกฺขนฺตํ โยโค กรณฺโณ ฯเปฯ อयํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณฺโณติฯ

๑. ม. อาริสฺสามีติฯ เอวมุปริปิฯ

ขทิสสูตร

ว่าด้วยการทำที่สุดแห่งทุกข์เพราะตรัสรู้อริยสัจ ๔

(๑๗๑๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักเอาใบตะเคียน ใบทองกลาง หรือใบมะขามป้อม ห่อน้ำหรือตาลปัตรนำไป ข้อนั้นมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฉนใด ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฉนนั้นเหมือนกัน.

(๑๗๑๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดแลฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ เป็นฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราจักเอาใบบัว ใบทองกวาว หรือใบย่านทรายห่อน้ำหรือตาลปัตรนำไป ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ ฉนใด ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้ ทุกขอริยสัจ... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉนนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

(๑๗๑๖)

เสยยถาปี ภิกขเว ทณฺโฑ อุปริเวหาลํ จิตฺโต สกิมฺปิ มฺเลน นิปตติ สกิมฺปิ
 มชฺฌน นิปตติ สกิมฺปิ อคฺเคน นิปตติฯ เอวเมว โข ภิกขเว อวิชา นีวรณา
 สตุตา ตณฺหาสญฺโฆชณา สนฺธาวนฺตา สฺสรนฺตา สกิมฺปิ อสฺมา โลกา ปรี โลกํ
 กจฺจนฺติ สกิมฺปิ ปฺรสุมา โลกา อิมํ โลกํ อากจฺจนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ อทิฏฺจตุตา
 ภิกขเว จตฺนุนํ อริยสจฺจานํฯ กตเมสํ จตฺนุนํฯ ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ
 ทุกฺขนิโรธคามินีปฺปฏิปทาฯ อริยสจฺจสฺสฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ ทุกฺขนฺติ โยโค
 กรณฺิโย ฯเปฯ อํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฺปฏิปทาติ โยโค กรณฺิโยติฯ

(๑๗๑๗)

อาทิตฺเต ภิกขเว เจเล วา สีเส วา กิมสฺส กรณฺิยนฺติฯ อาทิตฺเต ฆนฺเต
 เจเล วา สีเส วา ตสฺเสว เจลสฺส วา สีสฺส วา นิพฺพาปนาย อชิมฺตฺโต ฆนฺโท
 จ วายาโม จ อุตฺตาโห จ อุตฺโสพฺหิ จ อปฺปฏิวานิ จ สติ จ สมฺปชฺฌณฺณจ
 กรณฺิยนฺติฯ อาทิตฺตํ ภิกขเว เจลํ วา สีสํ วา อชฺฌนฺเปกฺขิตฺวา อมนฺสิกริตฺวา
 อนภิสเมตานํ จตฺนุนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อภิสมฺยาย อชิมฺตฺโต ฆนฺโท จ วายาโม
 จ อุตฺตาโห จ อุตฺโสพฺหิ จ อปฺปฏิวานิ จ สติ จ สมฺปชฺฌณฺณจ กรณฺิยํฯ กตเมสํ
 จตฺนุนํฯ ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฺปฏิปทาฯ อริยสจฺจสฺสฯ ตสฺมา
 ติห ภิกขเว อิํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณฺิโย ฯเปฯ อํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฺปฏิปทาติ
 โยโค กรณฺิโยติฯ

ทัณฑสูตร

ผู้ท่องเที่ยวไปในโลกเพราะไม่เห็นอริยสัจ

(๑๗๑๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนท่อนไม้ที่บุคคลขว้างขึ้นไปบนอากาศแล้ว บางคราวเอาโคนตกลงมาก็มี บางคราวเอาตอนกลางตกลงมาก็มี บางคราวเอาปลายตกลงมาก็มี ฉันทไศ สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีนิรวณ คืออวิชา มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบ ได้แล่นไปอยู่ ท่องเที่ยวไปอยู่ บางคราวจากโลกนี้ไปสู่ปรโลกก็มี บางคราวจากปรโลก มาสู่โลกนี้ก็มี ฉันทนั้นเหมือนกัน ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

เจดสูตร

ให้รีบเพียรเพื่อตรัสรู้ เหมือนรีบดับไฟบนศีรษะ

(๑๗๑๗)

พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อผ้าหรือ ศีรษะถูกไฟไหม้แล้ว จะควรกระทำอย่างไร?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อผ้าหรือศีรษะถูกไฟไหม้แล้ว ควรจะกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอดสาหะ ความไม่ย่อเย้อ ความไม่ทอดย สติและสัมปชัญญะอย่างแรงกล้า เพื่อดับผ้าหรือศีรษะนั้น.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงวางเฉย ไม่ใส่ใจถึงผ้าหรือศีรษะที่ถูกไฟไหม้แล้ว พึงกระทำความพอใจ ความพยายาม ความอดสาหะ ความไม่ย่อเย้อ ความไม่ทอดย สติและสัมปชัญญะอย่างแรงกล้า เพื่อตรัสรู้อริยสัจ ๔ ที่ยังไม่ตรัสรู้ตามความเป็นจริง อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

[๑๗๑๘]

เสยยถาปี ภิกขเว ปุริโส วสสสตาโยโก วสสสตชีวิตเมณเ อวํ วเทยฺย เอหฺมโก
 ปุริส ปุพฺพณฺหสมฺมํ ตํ สตฺตีสเตน หนิสฺสนฺติ มชฺฌนฺตีกสมฺมํ สตฺตีสเตน หนิสฺสนฺติ
 สายณฺหสมฺมํ สตฺตีสเตน หนิสฺสนฺติฯ โส โข ตวํ อมโก ปุริส ทิวเส ทิวเส ตีหิ^๑
 สตฺตีสเตหิ หนฺนมาโน วสสสตาโยโก วสสสตชีวี วสสสตสฺส อจฺจเยน อนภิสเมตานิ
 จตฺตารี อริยสจฺจานิ อภิสเมสฺสตีติฯ อตฺถวสฺสเกน ภิกขเว กุลปฺตฺเตน อลํ อูปคนฺตฺตํ
 ตํ กิสฺส เหตุฯ อนมตฺคโคยํ ภิกขเว สํสาโร ปุพฺพา โภจฺจ น ปญฺญาติ สตฺติป-
 ปหารานํ อสิปฺปหารานํ อุตฺตปฺปหารานํ^๒ ปรสฺสปฺปหารานํฯ เอวํ เจตํ ภิกขเว อสฺส
 น โข ปนาหํ ภิกขเว สห ทฺวเขน สห โทมนสฺเสน จตฺนํ อริยสจฺจานํ อภิสมฺมํ
 วทามิฯ อปีจาทํ ภิกขเว สหาว สฺวเขน สหาว โสมนสฺเสน จตฺนํ อริยสจฺจานํ
 อภิสมฺมํ วทามิฯ กตเมตํ จตฺนํฯ ทฺวขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทฺวขนิโรธคามินี-
 ปฏฺธิปทาย อริยสจฺจสฺสฯ ตสฺมา ตีห ภิกขเว อิทํ ทฺวขนฺติ โยโค กรณียํ ฯเปฯ
 อยํ ทฺวขนิโรธคามินี ปฏฺธิปทาทิ โยโค กรณียติฯ

---

๑. ม. ย. อาเมณฺทิตํ ฯ

๒. ม. อยํ ปาโจ นตฺติ ฯ

สัจตติสตสูตร

ว่าด้วยการตรัสรู้อรียสัจ ๔

(๑๗๑๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีอายุร้อยปี ฟังกล่าวอย่างนี้กะผู้มีชีวิตอยู่ร้อยปีว่า มาเถิด บุรุษผู้เจริญ ชนทั้งหลายจักเอาหอกร้อยเล่มทิ่มแทงท่านในเวลาเช้า... ในเวลาเที่ยง... ในเวลาเย็น ท่านนั้นถูกเขาเอาหอกสามร้อยเล่มทิ่มแทงอยู่ทุกวันๆ มีอายุร้อยปี มีชีวิตอยู่ร้อยปี จักตรัสรู้ อริยสัจ ๔ ที่ยังไม่ได้ตรัสรู้โดยล่วงร้อยปีไป กุลบุตรผู้เป็นไปในอำนาจแห่งประโยชน์ควรจะรับเอา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นที่สุดอันบุคคลไปตามอยู่รู้ไม่ได้แล้ว เบื้องต้นที่สุดแห่งการประหารด้วยหอก ดาบ หลาว และขวานย่อมไม่ปรากฏ นั่นใด ก็ข้อนี้พึงมีได้ ฉะนั้นนั้นว่า ก็เราไม่กล่าวการตรัสรู้อรียสัจ ๔ พร้อมด้วยทุกข์ โทมนัส แต่เรากล่าวการตรัสรู้อรียสัจ ๔ พร้อมด้วยสุข โสมนัส อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอรียสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอรียสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๗๑๙]

เสยยถาปี ภิกขเว ปุริโส ยัม อิมสฺมี ชมฺพุทีเป ติณฺณกุจฺสาขาปลาสิ ตจฺเจตฺวา^๑
 เอกชฺฌัม ลัมฺหเรยฺย เอกชฺฌัม ลัมฺหริตฺวา สฺถัง กเรยฺย สฺถัง กตฺวา เย มหาสมฺมุทฺเท มหฺนุตกา
 ปาณา เต มหฺนุตเกสุ สฺฐเลสุ อาวฺเนยฺย เย มหาสมฺมุทฺเท มชฺฌิมกา ปาณา เต
 มชฺฌิมเกสุ สฺฐเลสุ อาวฺเนยฺย เย มหาสมฺมุทฺเท สฺขุมกา ปาณา เต สฺขุมเกสุ สฺฐเลสุ
 อาวฺเนยฺยฯ อปริยาทินฺนา จ ภิกขเว มหาสมฺมุทฺเท โอปาริกา ปาณา อสฺสุ อถ
 อิมสฺมี ชมฺพุทีเป ติณฺณกุจฺสาขาปลาสิ ปริกฺขยัม ปริยาทานัน คจฺเจยฺยฯ อิตฺโต^๒ พุทฺตรา
 โข ภิกขเว มหาสมฺมุทฺเท สฺขุมกา ปาณา เย น สฺกฺรา สฺฐเลน^๓ อาวฺนิตฺตํฯ ตัม กิสฺส
 เหตุฯ สฺขุมกตฺตา^๔ ภิกขเว อตฺตภาวสฺสฯ เอวํ มหา โข ภิกขเว อปาโยฯ เอวํ
 มหฺนุตสฺมา โข ภิกขเว อปายสฺมา ปริมุตฺโต ทิฏฺฐิสฺมปฺนโน ปุคฺคโล อิทํ ทุกฺขนฺติ
 ยถาภูตัม ปชานาติ ฯเปฯ อยัม ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺฐิปทาติ ยถาภูตัม ปชานาติฯ
 ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณฺโณ ฯเปฯ อยัม ทุกฺขนิโรธคามินิ
 ปฏฺฐิปทาติ โยโค กรณฺโณติฯ

[๑๗๒๐]

สุริยสฺส^๕ ภิกขเว อุทฺยโต เอตัม ปุพฺพํกมฺม เอตัม ปุพฺพนิมิตฺตัม ยทิตฺถัม
 อรฺุณฺคคัมฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกฺขุโน จตฺตุนัน อริยสจฺจานัน ยถาภูตัม อภิสฺมยาย
 เอตัม ปุพฺพํกมฺม เอตัม ปุพฺพนิมิตฺตัม ยทิตฺถัม สฺมมาทิฏฺฐิจิฯ สฺมมาทิฏฺฐิจิสฺเสตัม^๖
 ภิกขเว ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขัม อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตัม ปชานิสฺสตี ฯเปฯ อยัม ทุกฺข-
 นิโรธคามินิ ปฏฺฐิปทาติ ยถาภูตัม ปชานิสฺสตีฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ
 โยโค กรณฺโณ ฯเปฯ อยัม ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺฐิปทาติ โยโค กรณฺโณติฯ

๑. ย. ตัม เจตฺวาฯ

๒. ย. อิตฺโตฯ

๓. ม. ย. สฺฐเลสุฯ

๔. ม. ย. สฺขุมกตฺตาฯ

๕. ม. สุริยสฺสฯ

๖. ม. ... ตสฺสเสตัมฯ

ปาณสูตร

ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวทัศน์จากอบายใหญ่

[๑๗๑๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษพึงตัดหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้ ในชมพูทวีป นี้ แล้วรวบรวมเข้าด้วยกัน ครั้นแล้วกระทำให้เป็นหลาว ครั้นกระทำให้เป็นหลาวแล้ว พึงร้อยสัตว์ขนาดใหญ่ในมหาสมุทรในหลาวขนาดใหญ่ สัตว์ขนาดกลางในหลาว ขนาดกลาง สัตว์ขนาดเล็กในหลาวขนาดเล็ก ก็สัตว์ขนาดเพื่องในมหาสมุทรยังไม่ทั้งหมด หญ้า ไม้ กิ่งไม้และใบไม้ในชมพูทวีป พึงถึงความสิ้นไปหมดไปโดยแท้ การที่จะเอาหลาว ร้อยสัตว์ขนาดเล็กในมหาสมุทร ซึ่งมีมากกว่าสัตว์ขนาดเพื่องนั้น มิใช่กระทำได้ง่าย ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะตัวมันเล็ก ฉันทใด อบายก็โตใหญ่ ฉันทนั้น บุคคลผู้ถึงพร้อม ด้วยทิวทัศน์? พ้นจากอบายที่ใหญ่โตอย่างนี้แล้ว ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึง กระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

สุริยปมาสูตรที่ ๑

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อนการตรัสรู้ริยัส

[๑๗๒๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ยืนก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉันทใด สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อนแห่งการตรัสรู้ริยัส ๔ ตามความเป็นจริง คือ สัมมาทิวทัศน์ ฉันทนั้นเหมือนกัน อันภิกษุผู้มีความเห็นชอบ พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตาม ความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

(๑๗๒๑)

ยาวกั้วณจ ภิกขเว จนุทิมสุริยา โลเก นุปฺปชฺชนฺติ เนว ตาว มหโต
 อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต โอภาสสฺส อนฺธตมฺ ๑ ตทา โหติ อนฺธการตมิสา
 เนว ตาว รตฺติณฺทิวา ปณฺณายนฺติ น มาสทฺธมาสา ปณฺณายนฺติ น อุตฺตํวจฺจรา
 ปณฺณายนฺติฯ ยโต จ โข ภิกขเว จนุทิมสุริยา โลเก นุปฺปชฺชนฺติ อถ มหโต
 อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต โอภาสสฺส เนว อนฺธตมฺ^๑ ตทา โหติ น
 อนฺธการตมิสา อถ รตฺติณฺทิวา ปณฺณายนฺติ มาสทฺธมาสา ปณฺณายนฺติ อุตฺตํ-
 วจฺจรา ปณฺณายนฺติฯ เอวเมว โข ภิกขเว ยาวกั้วณจ ตถาคโต โลเก นุปฺปชฺชติ
 อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ เนว ตาว มหโต อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต
 โอภาสสฺส อนฺธตมฺ ตทา โหติ อนฺธการตมิสา เนว ตาว จตฺนุนํ อริยสจฺจานํ
 อาจิกฺขณฺมา โหติ เทสฺนา ปณฺณापฺนา ปฏฺฐปฺนา วิวรณฺา วิภชฺณา อุตฺตานิคมมํฯ
 ยโต จ โข ภิกขเว ตถาคโต โลเก นุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อถ มหโต
 อาโลกสฺส ปาตุภาโว โหติ มหโต โอภาสสฺส เนว อนฺธตมฺ ตทา โหติ น
 อนฺธการตมิสา อถ จตฺนุนํ อริยสจฺจานํ อาจิกฺขณฺมา โหติ เทสฺนา ปณฺณापฺนา
 ปฏฺฐปฺนา วิวรณฺา วิภชฺณา อุตฺตานิคมมํฯ กตเมสํ จตฺนุนํฯ ทฺวักขสฺส อริยสจฺจสฺส
 ๔เปฯ ทฺวักขนิโรธคามินีปฺปฏิปทาฯ อริยสจฺจสฺสฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิํ ทฺวักขนฺติ
 โยโค กรณฺีโย ๔เปฯ อํ ทฺวักขนิโรธคามินี ปฺปฏิปทาติ โยโค กรณฺีโยติฯ

---

 ๑. ม. อนฺธการตมํฯ

สุริยุปราคาสูตรที่ ๒

พระตถาคตอุบัติความสว่างย่อมปรากฏ

(๑๗๒๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระจันทร์และพระอาทิตย์ ยังไม่เกิดขึ้นในโลกเพียงใด ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มจ้าอย่างมาก ก็ยังไม่มีเพียงนั้น เวลานั้นมีแต่ความมืดมิด มีแต่ความมัวเป็นหมอก กลางคืนกลางวันไม่ปรากฏ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ไม่ปรากฏ ฤดูและปีก็ไม่ปรากฏ เมื่อใด พระจันทร์และพระอาทิตย์เกิดขึ้นในโลก เมื่อนั้น ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มจ้าอย่างมาก ก็ย่อมมี เวลานั้น ไม่มีความมืดมิด ไม่มี ความมัวเป็นหมอก กลางคืนกลางวันปรากฏ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ปรากฏ ฤดูและปีก็ปรากฏ ฉะนั้น ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังไม่อุบัติขึ้นในโลกเพียงใด ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มแจ้งอย่างมากก็ยังมีเพียงนั้น เวลานั้น มีแต่ความมืดมิด มีแต่ความมัวเป็นหมอก การบอก การแสดง การบัญญัติ การแต่งตั้ง การเปิดเผย การจำแนก การกระทำ ให้ง่าย ซึ่งอริยสัจ ๔ ก็ยังไม่มี เมื่อใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อุดบัติขึ้นในโลก เมื่อนั้น ความปรากฏแห่งแสงสว่างแจ่มแจ้งอย่างมาก ก็ย่อมมี เวลานั้นไม่มี ความมืดมิด ไม่มี ความมัวเป็นหมอก การบอก การแสดง... การกระทำ ให้ง่าย ซึ่งอริยสัจ ๔ ก็ย่อมมี อริยสัจ ๔ เป็นไหน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

(๑๗๒๒)

เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนว วา อิทำ ทุกขนุติ ยถาภูตํ นปฺปชานนุติ ฯเปฯ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนุติ เต อถุณสฺส สมณสฺส วา พุราหุมนสฺส วา มุขํ โอลเณนุติ^๑ อัย นฺน ภาวํ ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตีติฯ เสยฺยถาปิ ภิกขเว ตฺถปิ จู วา กปฺปาสปิ จู วา ลหุโก วา ตฺตฺปาทาโน สเม ภูมิกาคะ นิกฺขิตฺโต ตเมนนํ ปฺรตฺติโม วาโต ปจฺฉิเมน สํหเรยฺย ปจฺฉิโม วาโต ปฺรตฺติเมน สํหเรยฺย อุตฺตรโร วาโต ทกฺขิณเณน สํหเรยฺย ทกฺขิโณ วาโต อุตฺตรเรน สํหเรยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ ลหุคฺคตา ภิกขเว กปฺปาสปิ จูโนฯ เอวเมว โข ภิกขเว เย หิ เกจิ สมณา วา พุราหุมนว วา อิทำ ทุกขนุติ ยถาภูตํ นปฺปชานนุติ ฯเปฯ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนุติ เต อถุณสฺส สมณสฺส วา พุราหุมนสฺส วา มุขํ โอลเณนุติ อัย นฺน ภาวํ ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตีติฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ อทิกฺขจฺจตฺตา ภิกขเว จตฺตุนนํ อริยสจฺจจानํฯ

(๑๗๒๓)

เย จ โข เกจิ ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนว วา อิทำ ทุกขนุติ ยถาภูตํ ปชานนุติ ฯเปฯ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานนุติ เต น อถุณสฺส สมณสฺส วา พุราหุมนสฺส วา มุขํ โอลเณนุติ อัย นฺน ภาวํ ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตีติฯ เสยฺยถาปิ ภิกขเว อโยชีโล วา อินฺทชีโล วา คมฺภีรเนโม สุนิชาโต อจโล อสมฺปกมฺปิ ปฺรตฺติมาย เจปิ ทิสาย อากฺขเจยฺย ภูสา วา ตฺตฺวภูจิจิ เนว [๒] สงฺกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น สมฺปจาลेยฺย ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย ฯเปฯ อุตฺตรราย เจปิ ทิสายฯ ทกฺขิณมาย เจปิ ทิสาย อากฺขเจยฺย ภูสา วา ตฺตฺวภูจิจิ เนว สงฺกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น สมฺปจาลेยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ คมฺภีรคฺคตา ภิกขเว เนมสฺส สุนิชาตคฺคตา อินฺทชีลสฺสฯ เอวเมว โข ภิกขเว เย^๓ เกจิ สมณา วา พุราหุมนว วา อิทำ ทุกขนุติ ยถาภูตํ ปชานนุติ ฯเปฯ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานนุติ เต น อถุณสฺส สมณสฺส วา พุราหุมนสฺส วา มุขํ โอลเณนุติ อัย นฺน ภาวํ ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตีติฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ สฺสทิกฺขจฺจตฺตา ภิกขเว จตฺตุนนํ อริยสจฺจจานํฯ กตเมถํ จตฺตุนนํฯ ทุกฺขสฺส อริยสจฺจจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาย อริยสจฺจจสฺสฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิทำ ทุกฺขนุติ โยโค กรณียะ ฯเปฯ อัย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียะติฯ

๑. ม. ย. อุลโลเกนุติฯ เอวมฺปริปีฯ

๒. ย. นํฯ เอวมฺปริปีฯ

๓. ม. ย. เย จ โข เกจิฯ

อินทขิลสูตร

ผู้รู้ตามเป็นจริง ย่อมรู้ผู้อื่นว่ารู้หรือไม่รู้

(๑๗๒๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ เปรียบเหมือนปุยนุ่นหรือปุยฝ้าย เป็นของเบา คอยจะลอยไปตามลม บุคคลวางไว้ที่ภาคพื้นอันราบเรียบแล้ว ลมทิศบูรพา พัดปุยนุ่นหรือปุยฝ้ายนั้นไปทางทิศประจิมได้ ลมทิศประจิมพัดเอาไปทางทิศบูรพาได้ ลมทิศอุดรพัดเอาไปทางทิศทักษิณได้ ลมทิศทักษิณพัดเอาไปทางทิศอุดรได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะปุยนุ่นหรือปุยฝ้ายนั้นเป็นของเบาฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ฉะนั้นเหมือนกัน.

(๑๗๒๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่ต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ เปรียบเหมือนเสาเหล็กหรือเสาหินมีรากลึก เขาฝังไว้ดีแล้ว ไม่หวั่นไหว ไม่เอนเอียง ถึงแม้มลมฝนอย่างแรงจะพัดมาแต่ทิศบูรพา... ทิศประจิม... ทิศอุดร... ทิศทักษิณ ก็ไม่สะเทือนสะท้าน หวั่นไหว ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะรากลึก เพราะเสาหินเขาฝังไว้ดีแล้ว ฉนใด สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ไม่ต้องมองดูหน้าของสมณะหรือพราหมณ์อื่นว่า ท่านผู้นี้ เมื่อรู้ ย่อมรู้แน่ เมื่อเห็น ย่อมเห็นแน่ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเห็นอริยสัจ ๔ ดีแล้ว ฉนนั้นเหมือนกัน อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

(๑๗๖๔)

โย หิ โภจิ ภิกขเว ภิกขุ อิหํ ทุกขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ อัย
 ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อากฺขเจยฺย
 สมฺโณ วา พุราหุมนฺโณ วา วาทตฺถิโก วาทคเวสี วาทมสฺส อโรเปสฺสามีติฯ ตํ วต
 สหขมฺเมน สงฺกมฺเปสฺสติ วา สมฺปกมฺเปสฺสติ วา สมฺปจาเลสฺสติ วาติ เนตฺตํ จานฺนํ
 วิชฺชติฯ ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสายฯ อุตฺตราย เจปิ ทิสายฯ ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย
 อากฺขเจยฺย สมฺโณ วา พุราหุมนฺโณ วา วาทตฺถิโก วาทคเวสี วาทมสฺส อโรเปสฺสามีติฯ
 ตํ วต สหขมฺเมน สงฺกมฺเปสฺสติ วา สมฺปกมฺเปสฺสติ วา สมฺปจาเลสฺสติ วาติ
 เนตฺตํ จานฺนํ วิชฺชติฯ เสยฺยถาปิ ภิกขเว สิตายฺวโป โสฬสฺสกุฏฺโกล^๑ ตสฺสสฺส อฏฺฐกฺกุ
 เหฏฺฐาเนมฺงฺคมา อฏฺฐกฺกุ อฺปรินฺเนมฺสฺส ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อากฺขเจยฺย ภูสา
 วาตวฺภูจฺจि เนว สงฺกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น สมฺปจालेยฺย ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสายฯ
 อุตฺตราย เจปิ ทิสายฯ ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อากฺขเจยฺย ภูสา วาตวฺภูจฺจิ เนว
 สงฺกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น สมฺปจालेยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ คมฺภีรตฺตา ภิกขเว
 เนมฺสฺส สฺนฺนิชาตตฺตา สิตายฺวปฺสฯ เอวเมว โข ภิกขเว โย หิ โภจิ ภิกขุ อิหํ
 ทุกขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ
 ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อากฺขเจยฺย สมฺโณ วา พุราหุมนฺโณ วา วาทตฺถิโก วาทคเวสี
 วาทมสฺส อโรเปสฺสามีติฯ ตํ วต สหขมฺเมน สงฺกมฺเปสฺสติ วา สมฺปกมฺเปสฺสติ วา
 สมฺปจาเลสฺสติ วาติ เนตฺตํ จานฺนํ วิชฺชติฯ ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสายฯ อุตฺตราย เจปิ
 ทิสายฯ ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อากฺขเจยฺย สมฺโณ วา พุราหุมนฺโณ วา วาทตฺถิโก
 วาทคเวสี วาทมสฺส อโรเปสฺสามีติฯ ตํ วต สหขมฺเมน สงฺกมฺเปสฺสติ วา
 สมฺปกมฺเปสฺสติ วา สมฺปจาเลสฺสติ วาติ เนตฺตํ จานฺนํ วิชฺชติฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ สฺนฺนิชาตตฺตา
 ภิกขเว จตฺถุนฺนํ อริยสจฺจจฺจํฯ กตเมสฺสํ จตฺถุนฺนํฯ ทุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ
 ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาติ อริยสจฺจสฺสฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิหํ ทุกขนฺติ โยโค
 กรณฺนํ โย ฯเปฯ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณฺนํ โยติฯ

สี่สปปาปนฺนวคฺโค^๒ จตฺตฺโต ฯ

๑. โสฬสฺสกุฏฺติปิ ปาโจฯ

๒. สี่สปปาปนฺนวคฺโคติ วา ปาโจฯ

วาทีสูตร

ผู้รู้ชัดตามเป็นจริง ไม่หวั่นไหวต่อผู้ยกวาทะ

(๑๗๒๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ถึงแม้สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีความต้องการวาทะ ผู้แสวงหาวาทะ พึงมาจากทิสบุรพา... ทิสประจิม... ทิสอุตร... ทิสทักษิณ ด้วยประสงค์ว่า จักยกวาทะของภิกษุนั้น ภิกษุนั้นจักสะเทือนสะท้านหรือหวั่นไหว ต่อสมณะหรือพราหมณ์นั้นโดยสหธรรม ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือน เสาหิน ๑๖ สอก เสาหินนั้นมีรากลึกลงไปข้างล่าง ๘ สอก ข้างบน ๘ สอก ถึงแม้ลม ฝนอย่างแรงจะพัดมาแต่ทิสบุรพา... ทิสประจิม... ทิสอุตร... ทิสทักษิณ ก็ไม่สะเทือน สะท้านหวั่นไหว ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะรากลึก เพราะเสาหินเขาฝังไว้ดีแล้ว ฉะนั้น ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ถึงแม้สมณะหรือพราหมณ์ผู้ต้องการวาทะ ผู้แสวงหาวาทะ พึงมาจากทิสบุรพา... ทิสประจิม... ทิสอุตร... ทิสทักษิณ ด้วยประสงค์ว่า จักยกวาทะของภิกษุนั้น ภิกษุนั้นจักสะเทือนสะท้านหรือหวั่นไหวต่อสมณะหรือพราหมณ์นั้นโดยสหธรรม ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเห็นอริยสัจ ๔ ดีแล้ว ฉะนั้น เหมือนกัน อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตาม ความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ สีสปาปรรณวรรคที่ ๔

ตสุสุททานัน

สีสปา ขทโร ทณโฑ

เจลา สตุติสเสน จ

ปาณา สุริยุปมา เทวธา

อินุทจีโล จ วาทินาติ^๑ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สีสปาสูตร	๒. ขทิวสูตร
๓. ทัณฑลสูตร	๔. เจลสูตร
๕. สัตตีสตสูตร	๖. ปาณสูตร
๗. สุริยอุปมาสูตรที่ ๑	๘. สุริยอุปมาสูตรที่ ๒
๙. อินทขีลสูตร	๑๐. วาทีสูตร

ปปาตวคฺโค ปญจโม

(๑๗๒๕)

เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ เวพฺพเน กลนฺทกนิวาเปฯ ตตฺร โข
 ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว อณฺเฑโร ปุริโส ราชคหา นิกฺขมิตฺวา
 โลกจินฺตํ จินฺเตสฺสามีติ เยน สุมาคธา^๑ โปกฺขรณฺเฑ เตนฺอุปสงฺกมฺมิ อุปสงฺกมิตฺวา
 สุมาคธาเย โปกฺขรณฺเฑ เตเร นิสีทฺติ โลกจินฺตํ จินฺเตนฺโตฯ อทฺทสา โข ภิกฺขเว โส
 ปุริโส สุมาคธาเย โปกฺขรณฺเฑ เตเร จตฺตฺรํคินฺนํ เสนํ ภิสฺมุพาลํ ปวิสฺนตฺตํ ทิสฺวานสฺส
 เอตทโหสิ อุมฺมตฺโตสฺมิ นามาทํ วิเจโตสฺมิ นามาทํ ยํ โลเก นตฺถิ ตํ มยา
 ทิฏฺฐนฺตฺติฯ อถ โข โส ภิกฺขเว ปุริโส นครํ ปวิสิตฺวา มหาชนกายสฺส อาริเจสิ
 อุมฺมตฺโตสฺมิ นามาทํ ฆนฺเต วิเจโตสฺมิ นามาทํ ฆนฺเต ยํ โลเก นตฺถิ ตํ มยา
 ทิฏฺฐนฺตฺติฯ ยถากถํ ปน ตวํ อมฺโห ปุริส อุมฺมตฺโต กถํ วิเจโต ทิฏฺฐจ โลเก นตฺถิ
 ยนฺตยา ทิฏฺฐนฺตฺติฯ อิธาทํ ฆนฺเต ราชคหา นิกฺขมิตฺวา โลกจินฺตํ จินฺเตสฺสามีติ เยน
 สุมาคธา โปกฺขรณฺเฑ เตนฺอุปสงฺกมฺมิ อุปสงฺกมิตฺวา สุมาคธาเย โปกฺขรณฺเฑ เตเร นิสีทฺติ
 โลกจินฺตํ จินฺเตนฺโตฯ อทฺทสํ ขวาทํ ฆนฺเต สุมาคธาเย โปกฺขรณฺเฑ เตเร จตฺตฺรํคินฺนํ
 เสนํ ภิสฺมุพาลํ ปวิสฺนตฺตํ เอวํ ขวาทํ ฆนฺเต อุมฺมตฺโต เอวํ วิเจโต อิทฺถจ
 โลเก นตฺถิ ยํ มยา ทิฏฺฐนฺตฺติฯ ตคฺขม ตวํ อมฺโห ปุริส อุมฺมตฺโต ตคฺขม วิเจโต
 อิทฺถจ โลเก นตฺถิ ยํ ตยา ทิฏฺฐนฺตฺติฯ ตํ โข ปน ภิกฺขเว โส ปุริโส ภูตฺเตเว
 อทฺทส โน อภูตฺตํ

(๑๗๒๖)

ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว เทวาสฺสรสงฺกาโม สมฺปพฺยุโหห อโหสิฯ ตสฺมี โข ปน
 ภิกฺขเว สงฺคามเ เทวา ชินฺนีสฺสุ อสุรา ปราชินฺนีสฺสุฯ ปราชิตา จ โข ภิกฺขเว อสุรา ภิตา
 ภิสฺมุพาลเณ อสุรปุริ ปวิสีสฺสุ เทวานํเยว ^[๒] โมหยมาณาฯ ตสฺมา ติทฺถ ภิกฺขเว
 มา โลกจินฺตํ จินฺเตถ สสฺสโต โลโกติ วา อสฺสโต โลโกติ วา อนฺตวา โลโกติ

๑. ส. สุมาคธาฯ

๒. ย. โข ภายมานาฯ

ปปาทวรรคที่ ๕^๑

จินตสูตร

การคิดเรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่ ไม่มีประโยชน์

(๑๗๒๕)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว บุรุษคนหนึ่งออกจากเมืองราชคฤห์ เข้าไปยังสระโบกขรณี ชื่อสุมาคชา ด้วยประสงค์ว่า จักคิดเรื่องโลก ครั้นแล้ว นั่งคิดเรื่องโลกอยู่ ณ ขอบสระโบกขรณีชื่อสุมาคชา เข้าได้เห็น^๒ กองทัพประกอบด้วยองค์ ๔ เข้าไปสู่กำนับว ที่ขอบสระโบกขรณี ชื่อสุมาคชา ครั้นแล้ว ได้มีความคิดว่า เราเชื่อว่าเป็นคนบ้า เชื่อว่าเป็นคนมีจิตฟุ้งซ่านเสียแล้ว เราเห็นสิ่งที่ไม่มีในโลก ครั้งนั้น บุรุษนั้นเข้าไปยังนครบอกแก่หมู่มหาชนว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เราเชื่อว่าเป็นคนบ้า เชื่อว่าเป็นคนมีจิตฟุ้งซ่านเสียแล้ว เราเห็นสิ่งที่ไม่มีในโลก หมู่มหาชนถามว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านเป็นบ้าได้อย่างไร ท่านมีจิตฟุ้งซ่านอย่างไร สิ่งอะไรที่ไม่มีในโลกซึ่งท่านเห็นแล้ว?

บุ. ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย จะบอกให้ทราบ เราออกจากกรุงราชคฤห์ เข้าไปยังสระโบกขรณีชื่อสุมาคชา ด้วยประสงค์ว่า จักคิดเรื่องโลก ครั้นแล้ว นั่งคิดเรื่องโลกอยู่ ณ ขอบสระโบกขรณีชื่อสุมาคชา เราได้เห็นกองทัพประกอบด้วยองค์ ๔ เข้าไปสู่กำนับว ที่ขอบสระโบกขรณีชื่อสุมาคชา เราเป็นบ้าได้อย่างนี้ เรามีจิตฟุ้งซ่านอย่างนี้ ก็สิ่งนี้ไม่มีในโลก เราเห็นแล้ว.

มหา. ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านเป็นบ้าแน่ ท่านมีจิตฟุ้งซ่านแน่ ก็และสิ่งนี้ไม่มีในโลก ท่านเห็นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษนั้นได้เห็นสิ่งที่เป็นจริง ไม่ใช่ได้เห็นสิ่งที่ไม่เป็นจริง.

(๑๗๒๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามเทวดากับอสูรประชิดกัน ก็ในสงครามนั้น พวกเทวดาชนะ พวกอสูรแพ้ ก็พวกอสูรที่แพ้กแล้ว ยังจิตของพวกเทวดาให้วงงอยู่ เข้าไปสู่บุรีอสูรโดยทางกำนับว เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงอย่าคิดเรื่องโลกว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีพก็อันนั้น

๑. ปปาทวรรคที่ ๕ - ผู้รวบรวม

๒. เขาได้เห็น - ผู้รวบรวม

วา อนนุตวา โลโกติ วา ตัม ชีวํ ตัม สรีรฺรฺนฺติ วา อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรฺรฺนฺติ วา
 โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺนํติ วา น โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺนํติ วา โหติ จ น
 จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺนํติ วา เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺนํติ
 วาฯ ตัม กิสฺส เหตุฯ เนสา ภิกฺขเว จินฺตา อตฺถสฺสยฺหิตา น อาทิปุรหฺมจฺริยกา น
 นิพฺพิทาย น วิรคทาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญญาย น สมฺโพธาย น
 นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

[๑๗๒๗]

จินฺเตนฺตา จ โข ตุมฺเห ภิกฺขเว อิํ ทฺวณฺนํติ จินฺเตยฺยถ ๗เปฯ อัย
 ทฺวณฺนโรธคามินิ ปฺปฏิปทาติ จินฺเตยฺยถฯ ตัม กิสฺส เหตุฯ เอสา ภิกฺขเว จินฺตา
 อตฺถสฺสยฺหิตา เอสา อาทิปุรหฺมจฺริยกา เอสา นิพฺพิทาย วิรคทาย นิโรธาย อุปสมาย
 อภิญญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิํ ทฺวณฺนํติ
 โยโค กรณฺนํติ ๗เปฯ อัย ทฺวณฺนโรธคามินิ ปฺปฏิปทาติ โยโค กรณฺนํติฯ

[๑๗๒๘]

เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหฺรติ ทิฆณฺณญฺเฐ ปพฺพเตฯ อถ โข ภควา ภิกฺขุ
 อามนฺเตสิ อายม ภิกฺขเว เยน ปฺปฏิภาณญฺเฐ เตนฺอุปสงฺกมฺสสาม ทิวาวิหฺราราयाติฯ
 เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสอสุํฯ อถ โข ภควา สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ
 สหฺมึ เยน ปฺปฏิภาณญฺเฐ เตนฺอุปสงฺกมฺฯ อทฺทสา โข อณฺณตโร ภิกฺขุ ปฺปฏิภาณญฺเฐ
 มหนฺตํ ปปาตํ ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทวโจ มหา วตายํ ภนฺเต ปปาโต สุมหา
 วตายํ^๑ ภนฺเต ปปาโต อตฺถิ นุ โข ภนฺเต อิมฺมหา ปปาตา อณฺโณ ปปาโต มหนฺตตโร
 จ ภยานกตโร จาติฯ อตฺถิ โข ภิกฺขุ^๒ อิมฺมหา ปปาตา อณฺโณ ปปาโต มหนฺตตโร
 จ ภยานกตโร จาติฯ กตโม จ^๓ ภนฺเต อิมฺมหา ปปาตา อณฺโณ ปปาโต
 มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จาติฯ

๑. ม. ย. สุกฺขานโกฯ

๒. ย. ภิกฺขเวฯ

๓. ม. ย. ปนฯ

สรีระก็อันนั้น ชีพเป็นอื่น สรีระก็เป็นอื่น สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมไม่เป็นอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเป็นอีกก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเป็นอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เป็นอีกก็หาไม่ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิดนั้นไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่พรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

[๑๗๒๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อเธอทั้งหลายจะคิด พึงคิดว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์-นิโรธคามินีปฏิปทา ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความคิดนั้น ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นพรหมจรรย์เบื้องต้น ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย... เพื่อนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

ปปาตสูตร

ว่าด้วยเหวคือความเกิด

[๑๗๒๘]

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาชิลินทฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียก ภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลายมาเถิด เราจักเข้าไปยังยอดเขากั้นเขตแดนเพื่อพักกลางวัน

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุเป็นอันมาก เสด็จเข้าไปยังยอดเขากั้นเขตแดน ภิกษุรูปหนึ่งได้เห็นเหวใหญ่บนยอดเขากั้นเขตแดน ครั้นแล้วได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เหวนี้ใหญ่ เหวนี้ใหญ่แท้ๆ เหวอื่นที่ใหญ่กว่า และน่ากลัวกว่าเหวนี้มีอยู่หรือ พระเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เหวอื่นที่ใหญ่กว่าและน่ากลัวกว่าเหวนี้มีอยู่.

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เหวอื่นที่ใหญ่กว่าและน่ากลัวกว่าเหวนี้เป็นไหน?

[๑๗๒๙]

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ซัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์... นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด... เพื่อความแก่... เพื่อความตาย... เพื่อความโศก ความร่ำไร ความทุกข์ ความโทมนัสและความคับแค้นใจ ยินดีแล้ว ย่อมปรุ้งแต่งสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิดบ้าง... และความคับแค้นใจบ้าง ครั้นปรุ้งแต่งแล้ว ย่อมตกลงสู่เหวคือความเกิดบ้าง... และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่พ้นไปจากความเกิด ความแก่ ความตาย ความเศร้าโศก ความร่ำไร ความทุกข์ ความโทมนัส ความคับแค้นใจ ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์.

[๑๗๓๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่ยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด... และความคับแค้นใจไม่ยินดีแล้ว ย่อมไม่ปรุ้งแต่งสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด... และความคับแค้นใจ ครั้นไม่ปรุ้งแต่งแล้ว ย่อมไม่ตกลงสู่เหวคือความเกิดบ้าง... และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมพ้นจากความเกิด... และความคับแค้นใจ ย่อมพ้นจากทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำ ความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

มรณปาตมปิ น ปตตุนติ โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสปาตมปิ น ปตตุนติฯ
 เต ปริมุจจนติ ชาตียา ชราย มรณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺขเวหิ โทมนสฺเสหิ
 อุปายาสฺเสหิ ปริมุจจนติ ทุกฺขสุมาติ วทามิฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว^๑ อิทํ ทุกฺขนฺติ
 โยโค กรณฺโณ ฯเปฯ อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺิพทาติ โยโค กรณฺโณติฯ

(๑๗๓๑)

อตฺถิ ภิกฺขเว มหาปริพาโห นาม นิรโย ตตฺถ ยงฺกิลฺลิจิ จกฺขุณา รูปี ปสฺสติ
 อนิฏฺฐรूपฺณฺเวว ปสฺสติ โน อิฏฺฐรूपํ อกนฺตรूपฺณฺเวว ปสฺสติ โน กนฺตรूपํ
 อมณาปฺรूपฺณฺเวว ปสฺสติ โน มณาปฺรूपํ ยงฺกิลฺลิจิ โสเตน สทฺทํ สุณาติ ฯเปฯ ยงฺกิลฺลิจิ
 กาเยน โฝฏฺฐพฺพํ ผุสฺติฯ ยงฺกิลฺลิจิ มนสา ฌมฺมํ วิชานาติ อนิฏฺฐรूपฺณฺเวว วิชานาติ
 โน อิฏฺฐรूपํ อกนฺตรूपฺณฺเวว วิชานาติ โน กนฺตรूपํ อมณาปฺรूपฺณฺเวว วิชานาติ โน
 มณาปฺรูปฺนฺติฯ

(๑๗๓๒)

เอวํ วุตฺเต อณฺตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ มหา วต โส ภนฺเต ปริพาโห
 สุมหา วต โส ภนฺเต ปริพาโห อตฺถิ นฺุ โข ภนฺเต เอตมฺหา ปริพาหา อณฺโธ
 ปริพาโห มหนฺตฺตโร จ^๒ ภยานกตโร จาติฯ อตฺถิ โข ภิกฺขุ เอตมฺหา ปริพาหา
 อณฺโธ ปริพาโห มหนฺตฺตโร จ ภยานกตโร จาติฯ กตโม ปน ภนฺเต เอตมฺหา
 ปริพาหา อณฺโธ ปริพาโห มหนฺตฺตโร จ ภยานกตโร จาติฯ

(๑๗๓๓)

เย หิ เกจฺจ ภิกฺขเว^๓ สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ
 นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺิพทาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติฯ เต
 ชาตีสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาราเสสุ อภฺริมนฺติ ฯเปฯ อภฺริตา อภฺิสงฺขโรนฺติฯ อภฺิสงฺขริตฺวา

๑. ย. อัยํ ปาโจ นตฺถิฯ

๒. ป. ม. เจวฯ

๓. ย. ภิกฺขุฯ เอมฺปริปิฯ

ปริพาหสูตร

ว่าด้วยความเร่าร้อน

(๑๗๓๑)

คุณภิกษุทั้งหลาย นรกรู้ว่ามีความเร่าร้อนมาก มีอยู่ ในนรกรนั้น บุคคลยังเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยนัยน์ตาได้ (แต่) เห็นรูปที่ไม่น่าปรารถนาอย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าปรารถนา เห็นรูปที่ไม่น่าใคร่อย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าใคร่ เห็นรูปที่ไม่น่าชอบใจอย่างเดียว ไม่เห็นรูปที่น่าชอบใจ ได้ฟังเสียงอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยหูได้... ได้สูดกลิ่นอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยจมูกได้... ได้ลิ้มรสอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยลิ้นได้... ได้ถูกต้องโผฏฐัพพะอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกายได้... ได้รู้แจ้งธรรมารมณ์อย่างหนึ่งด้วยใจได้ (แต่) รู้แจ้งรูปที่ไม่น่าปรารถนาอย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าปรารถนา รู้แจ้งรูปที่ไม่น่าใคร่อย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าใคร่ รู้แจ้งรูปที่ไม่น่าพอใจอย่างเดียว ไม่รู้แจ้งรูปที่น่าพอใจ.

(๑๗๓๒)

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเร่าร้อนมาก ความเร่าร้อนมากแท้ๆ ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่า และน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้ มีอยู่หรือ?

พ. คุณภิกษุ ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้มีอยู่.

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ความเร่าร้อนอื่นที่มากกว่า และน่ากลัวกว่าความเร่าร้อนนี้ เป็นไหน?

(๑๗๓๓)

คุณภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ยินดีแล้ว ย่อมปรุ้งแต่ง ครั้นปรุ้งแต่งแล้ว ย่อมเร่าร้อนด้วยความเร่าร้อน เพราะความเกิดบ้าง ความแก่บ้าง ความตายบ้าง ความเศร้าโศก ความรำไร ความทุกข์ ความโทมนัส

ชาติปริพาหนะปี ปริทยุหนุติ ชราปริพาหนะปี ปริทยุหนุติ มรณปริพาหนะปี
 ปริทยุหนุติ โสภปริทเวททุกขโทมนสสุปายาสปริพาหนะปี ปริทยุหนุติฯ เต น
 ปริมุจจนุติ ชาตียา ชราย มรณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกเขหิ โทมนสเสหิ
 อุปายาสหิ น ปริมุจจนุติ ทุกขสมาติ วทามิฯ

(๑๗๓๔)

เย จ โข เกจิ ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนว วา อิหิ ทุกขนุติ ยถาภูตัง
 ปชานนุติ ฯเปฯ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตัง ปชานนุติฯ เต
 ชาติสวัตตนิเกสุ สงขารesu นากิรมนุติ ฯเปฯ อนกิริตาฯ น อภิสงฺขโรนุติฯ
 อนภิสงฺขริตฺวา ชาติปริพาหนะปี น ปริทยุหนุติ ชราปริพาหนะปี น ปริทยุหนุติ
 มรณปริพาหนะปี น ปริทยุหนุติ โสภปริทเวททุกขโทมนสสุปายาสปริพาหนะปี น
 ปริทยุหนุติฯ เต ปริมุจจนุติ ชาตียา ชราย มรณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกเขหิ
 โทมนสเสหิ อุปายาสหิ ปริมุจจนุติ ทุกขสมาติ วทามิฯ ตสฺมา ติห ภิกขเว อิหิ
 ทุกขนุติ โยโค กรณีย โข ฯเปฯ อัย ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ โยโค กรณียติฯ

(๑๗๓๕)

โย จ^๑ โข ภิกขเว เอวံ วเทยฺย อิหิ ทุกขัง อริยสจฺจํ ยถาภูตัง อนภิสเมจฺจ
 ฯเปฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ อริยสจฺจํ ยถาภูตัง อนภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกขสฺสนุตัง
 กริสฺสามีติ เนตัง จานัน วิชฺชติฯ เสยฺยถาปิ ภิกขเว โย เอวံ วเทยฺย อิหิ กุฎฺฐาคารสฺส
 เหนฺจฺจิมิ ฆริ อกริตฺวา อุปริมิ ฆริ อาโรเปสฺสามีติ เนตัง จานัน วิชฺชติฯ เอวเมว โข
 ภิกขเว โย เอวံ วเทยฺย อิหิ ทุกขัง อริยสจฺจํ ยถาภูตัง อนภิสเมจฺจ ฯเปฯ ทุกขนิโรธ-
 คามินีปฏิบัติ อริยสจฺจํ ยถาภูตัง อนภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกขสฺสนุตัง กริสฺสามีติ เนตัง
 จานัน วิชฺชติฯ

(๑๗๓๖)

โย จ โข ภิกขเว เอวံ วเทยฺย อิหิ ทุกขัง อริยสจฺจํ ยถาภูตัง อภิสเมจฺจ ฯเปฯ
 ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติ อริยสจฺจํ ยถาภูตัง อภิสเมจฺจ สมฺมา ทุกขสฺสนุตัง

และความคับแค้นใจบ้าง เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่พ้นไปจากความเกิด... ความคับแค้นใจ ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์.

(๑๗๓๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่ยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ไม่ยินดีแล้ว ย่อมไม่ปรุงแต่ง ครั้นไม่ปรุงแต่งแล้ว ย่อมไม่เร้าร้อน ด้วยความเร้าร้อนเพราะความเกิด... และความคับแค้นใจ เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมพ้นจากความเกิด... ความคับแค้นใจ ย่อมพ้นจากทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

กฎสูตร

ว่าด้วยฐานะที่มีได้และมีไม่ได้

(๑๗๓๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ตรัสรู้ทุกขอริยสังขตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ไม่ตรัสรู้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังขตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้กระทำเรือนชั้นล่าง แล้วจักยกเรือนชั้นบนแห่งเรือนยอด ดังนี้ ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฉนใด ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ตรัสรู้ทุกขอริยสังขตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ไม่ตรัสรู้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนีมิใช่ฐานะที่จะมีได้ ฉนนันเหมือนกัน.

(๑๗๓๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราได้ตรัสรู้ทุกขอริยสังขตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ได้ตรัสรู้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังขตามความเป็นจริงแล้ว จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนีเป็นฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือน

กริสสามีติ จานเมตัม วิษุชติฯ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว โย เอวံ วเทยฺย อหํ ญฺเฐการสฺส
 เหญจิมํ ฆรํ กริตฺวา อุปริมํ ฆรํ อาโรเปสฺสามีติ จานเมตัม วิษุชติฯ เอวเมว
 โย ภิกฺขเว โย เอวံ วเทยฺย อหํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ ฯเปฯ
 ทุกฺขนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ อริยสจฺจํ ยถาภูตํ อภิสเมจฺจ สมนฺมา ทุกฺขสฺสหนฺตํ กริสสามีติ
 จานเมตัม วิษุชติฯ ตสฺมา ติทฺถ ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรรมโย ฯเปฯ อัย
 ทุกฺขนิโรธคามินี ปฺปฏิปทาติ โยโค กรรมโยติฯ

(๑๗๓๗)

เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหริติ มหาวเน ญฺเฐการสาธายํฯ อถ โข
 อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เวสาลิยํ^๑ ปิณฺฑทาย
 ปาวีสีฯ อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโท สมฺพหุเล ลิจฺฉวิกรมารเก สณฺจาคาร
 อุปาสนํ กโรนฺเต ทูโรโตว สฺขุเมน ตาพจฺฉิคุคฺคเพน อสนํ อติปาเตนฺเต โปขานฺุโปจํ^๒
 อวิราชิตํฯ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ สิกฺขิตา วติเม ลิจฺฉวิกรมารกา สฺสสิกฺขิตา วติเม
 ลิจฺฉวิกรมารกา ยตฺร หิ นาม ทูโรโตว สฺขุเมน ตาพจฺฉิคุคฺคเพน อสนํ อติปาเตสฺสหนฺติ
 โปขานฺุโปจํ อวิราชิตนฺติฯ

(๑๗๓๘)

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เวสาลิยํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจนาภตฺตํ ปิณฺฑทปาต-
 ปฏิกฺกนฺโต เยน ภควา เตนฺุปสงฺกมิ อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ
 นิสีทึฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ อิทาหํ ภนฺเต
 ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เวสาลิยํ ปิณฺฑทาย ปาวีสีฯ อทฺทสํ
 ขฺวาทํ ภนฺเต สมฺพหุเล ลิจฺฉวิกรมารเก สณฺจาคาร อุปาสนํ กโรนฺเต ทูโรโตว สฺขุเมน
 ตาพจฺฉิคุคฺคเพน อสนํ อติปาเตนฺเต โปขานฺุโปจํ อวิราชิตํฯ ทิสฺวาน เม เอตทโหสิ
 สิกฺขิตา วติเม ลิจฺฉวิกรมารกา สฺสสิกฺขิตา วติเม ลิจฺฉวิกรมารกา ยตฺร หิ นาม ทูโรโตว
 สฺขุเมน ตาพจฺฉิคุคฺคเพน อสนํ อติปาเตสฺสหนฺติ โปขานฺุโปจํ อวิราชิตนฺติฯ ตํ ก็

๑. ม. ย. เวสาลีฯ เอวมฺปริปีฯ

๒. ส. ม. ย. โปขานฺุโปจํฯ เอวมฺปริปีฯ

ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่า เรากระทำเรือนชั้นล่างแล้ว จักยกเรือนชั้นบนแห่งเรือนยอด
 ดังนี้ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉนั้นใด ผู้ใดฟังกล่าวอย่างนี้ว่าเราได้ตรัสรู้ทุกขอริยสัจ
 ตามความเป็นจริงแล้ว ฯลฯ ได้ตรัสรู้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาตามความเป็นจริงแล้ว
 จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ดังนี้ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ฉนั้นนั่นเหมือนกัน
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้
 ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

วาลสูตร

ว่าด้วยการแทงตลอดตามความเป็นจริงยาก

(๑๗๓๗)

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาศาลา ป่ามทวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้น เวลาเช้า
 ท่านพระอานนท์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี ท่านพระอานนท์ได้เห็นลิจฉวีกุมารมากด้วยกัน
 กำลังทำการยิงศรอยู่ในศาลาสำหรับเรียนศิลปะ ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด
 ครั้นแล้ว ได้มีความคิดว่า พวกลิจฉวีกุมารเหล่านี้ ที่จักยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด
 เป็นผู้ศึกษาแล้ว ศึกษาดีแล้ว.

(๑๗๓๘)

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ ครั้นเที่ยวไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลีแล้ว เวลาปัจฉิมภัต กลับจากบิณฑบาต
 เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า
 ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อเวลาเช้า ข้าพระองค์นั่งแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี
 ได้เห็นลิจฉวีกุมารมากด้วยกัน กำลังทำการยิงศรอยู่ในศาลาสำหรับเรียนศิลปะยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก
 แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด ครั้นแล้ว ข้าพระองค์ ได้มีความคิดว่า พวกลิจฉวีกุมารเหล่านี้ที่ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กัน
 โดยช่องดาลอันเล็ก แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด เป็นผู้ศึกษาแล้ว ศึกษาดีแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรอานนท์ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อย่างไหนจะทำได้ยากกว่ากัน
 หรือจะให้เกิดขึ้นได้ยากกว่ากัน? คือ การที่ยิงลูกศรให้เข้าไปติดๆ กันโดยช่องดาลอันเล็ก
 แต่ที่ไกลได้ไม่ผิดพลาด กับ การแทงปลายขนทรายด้วยปลายขนทรายที่แบ่งออกแล้ว
 เป็น ๗ ส่วน.

มณฺเฑสิ อานนฺท กตมํ นุ โข ทุกฺกตรฺรํ วา ทุรภิสฺมภวตฺรํ วาฯ โย ทุรโตว
 สฺขุเมน ตาพจฺฉิกฺคเพน อสนํ อติปาเตยฺย โปขานุโปจํ อวิราธิตํ โย วา สตฺตชา
 ภินฺนสฺส วาสฺส โกภฺยิยา โกภฺยิ ปรฺฏิวิชฺฌเยยฺยาติฯ เอตเทว ภนฺเต ทุกฺกตรฺรณฺเจว
 ทุรภิสฺมภวตฺรณฺจ โย วา สตฺตชา ภินฺนสฺส วาสฺส โกภฺยิยา โกภฺยิ ปรฺฏิวิชฺฌเยยฺยาติฯ
 อถ โข เต^๑ อานนฺท ทุปรฺฏิวิชฺฌตฺรํ ปรฺฏิวิชฺฌนฺติ เย อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภฺยิตํ
 ปรฺฏิวิชฺฌนฺติ ฯเปฯ อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปรฺฏิปทาติ ยถาภฺยิตํ ปรฺฏิวิชฺฌนฺติฯ ตสฺมา
 ติหานนฺท อิทํ ทุกฺขนฺติ โยโค กรณฺโณ ฯเปฯ อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปรฺฏิปทาติ
 โยโค กรณฺโณติฯ

(๑๗๓๙)

อตุถิ ภิกฺขเว โลกนฺตริกา อฆา อสํวฺตา อนุชการา อนุชการตฺมิสา ยตฺถปิเมสํ
 จนฺทิมสฺสุรียานํ เอวํหิทฺธิกาณํ เอวํหานุกาวานํ อากาย^๒ นานุโกนฺตตีติฯ

(๑๗๔๐)

เอวํ วุตฺเต อญฺจตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ มหา วต โส ภนฺเต อนุชกาโร
 สุมหา วต โส ภนฺเต อนุชกาโร อตุถิ นุ โข ภนฺเต เอตมฺหา อนุชการา อญฺโฉ อนุชกาโร
 มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จาติฯ อตุถิ โข ภิกฺขุ เอตมฺหา อนุชการา อญฺโฉ อนุชกาโร
 มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จาติฯ กตโม ปน ภนฺเต เอตมฺหา อนุชการา อญฺโฉ อนุชกาโร
 มหนฺตตโร จ ภยานกตโร จาติฯ

(๑๗๔๑)

เย หิ เกจิ ภิกฺขุ สมณฺา วา พุราหุมนฺา วา อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภฺยิตํ
 นปรฺปะชานนฺติ ฯเปฯ อัยํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปรฺฏิปทาติ ยถาภฺยิตํ นปรฺปะชานนฺติฯ เต
 ชาตีสํวตฺตนิเกสฺสุ สงฺขารेषฺสุ อภฺริมนฺติ ฯเปฯ อภฺริตาฯ อภฺริสงฺขโรนฺติฯ อภฺริสงฺขริตฺวา
 ชาตฺนุชการมฺปิ ปปรฺตฺนฺติ ชรฺนุชการมฺปิ ปปรฺตฺนฺติ มรณฺนุชการมฺปิ ปปรฺตฺนฺติ
 โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสนุชการมฺปิ ปปรฺตฺนฺติฯ เต น ปริมุจฺจนฺติ ชาตฺยา
 ชรฺาย มรณฺน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺখেหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ น ปริมุจฺจนฺติ
 ทุกฺขสฺมาติ วทามิฯ

๑. ม. ย. อัยํ ปาโจ นตุถิฯ

๒. ป. ย. อากายฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การแทงปลายขนทรายด้วยปลายขนทนาย^๑ที่แบ่งออกแล้ว เป็น ๗ ส่วน กระทำได้ยากกว่า และให้เกิดขึ้นได้ยากกว่าพระเจ้าข้า.

พ. ดูกรอานนท์ ชนเหล่าใดยอมแทงตลอดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ชนเหล่านั้นยอมแทงตลอดได้ยากกว่าโดยแท้ เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ เธอพึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

อรรถกถาสูตร

ผู้รู้ตามเป็นจริงไม่ตกไปสู่ที่มีด

(๑๗๓๙)

...ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกัณฺฑนรรมิแต่ความทุกข์ มีดคลุ้มมัวเป็นหมอก สัตว์ในโลกลัณฺฑนรรมนั้น ไม่ได้รับรัศมีพระจันทร์และพระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจมาก อย่างนี้.

(๑๗๔๐)

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความมีดนั้นมาก ความมีดนั้นมากแท้ๆ ความมีดอย่างอื่นที่มากกว่า และน่ากลัวกว่าความมีดนี้ มีอยู่หรือ?

พ. ดูกรภิกษุ ความมีดอย่างอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความมีดนี้มีอยู่.

ภ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความมีดอย่างอื่นที่มากกว่าและน่ากลัวกว่าความมีดนี้ เป็นไฉน.

(๑๗๔๑)

พ. ดูกรภิกษุ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ยินดีแล้วย่อมปรุงแต่ง ครั้นปรุงแต่งแล้ว ย่อมตกไปสู่ความมีดคือความเกิด... และความคับแค้นใจ เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่พ้นไปจากความเกิด... ความคับแค้นใจ ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์.

๑. ขนทราย -ผู้รวบรวม

[๑๗๔๒]

เย จ โส เกจิ ภิกขุ สมณา วา พุราหุณฺณา วา อิํ ทุคฺคณฺติ ยถาภูตํ
 ปชานนฺติ ฯเปฯ อัย ทุคฺคณฺโรชคามินี ปฏฺิพทาติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ ฯ เต
 ชาตีสํวตฺตนิเกสุ สงฺขาราเรสุ นาทิรฺมนฺติ ฯเปฯ อนทิตา ฯ น อภิสงฺขโรนฺติ ฯ
 อนภิสงฺขริตฺวา ชาตฺนุชการมฺปิ น ปตฺนฺติ ชรฺนุชการมฺปิ น ปตฺนฺติ มรณฺนุชการมฺปิ
 น ปตฺนฺติ โสภปริเทวทุคฺคโทมนสฺสุปายาสนุชการมฺปิ น ปตฺนฺติ ฯ เต ปริมฺุจฺจนฺติ
 ชาตฺยา ชราย มรณฺน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุคฺคเหหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ ปริมฺุจฺจนฺติ
 ทุคฺคสมฺมาติ วทามิ ฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิํ ทุคฺคณฺติ โยโค กรณฺโณ ฯเปฯ อัย
 ทุคฺคณฺโรชคามินี ปฏฺิพทาติ โยโค กรณฺโณติ ฯ

[๑๗๔๓]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส มหาสมฺพุทฺเท เอกจฺฉิคฺคหํ ยุกํ ปกฺกฺปิเปยฺย ตตฺตราปีสุส
 กาโณ กจฺจโป โส^๑ วสฺสตฺตสฺส วสฺสตฺตสฺส อจฺจเยน สกฺกํ สกฺกํ อุมฺมุขฺเชยฺย ฯ ตํ กิ
 มณฺณถ ภิกฺขเว อปี นฺุ โส^๒ กาโณ กจฺจโป วสฺสตฺตสฺส วสฺสตฺตสฺส อจฺจเยน สกฺกํ
 สกฺกํ อุมฺมุขฺชนฺโต อมฺุสมฺมิ เอกจฺฉิคฺคเพ ยฺุเค คีวํ ปเวเสยฺยาติ ฯ ยทิ นฺุน ฆนฺเต
 กทาจิ กรหฺจิ ทิฆฺมสฺส อทฺฐโน อจฺจเยนาติ ฯ จิปรฺตฺรํ โส โส ภิกฺขเว กาโณ
 กจฺจโป วสฺสตฺตสฺส วสฺสตฺตสฺส อจฺจเยน สกฺกํ สกฺกํ อุมฺมุขฺชนฺโต อมฺุสมฺมิ เอกจฺฉิคฺคเพ
 ยฺุเค คีวํ ปเวเสยฺย ฯ น เตววาทํ ภิกฺขเว สกฺกํ วินิปาตคเตน พาเลน มนฺุสฺสตฺตํ
 วทามิ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ น เหตุถ ภิกฺขเว อตฺถิ ฆมฺมจฺริยา สมฺจฺริยา กุสฺลทฺริยา
 ปฺุณฺณทฺริยา อณฺณมณฺณขาทิกาทฺ ฯ เอตฺถ ภิกฺขเว วตฺตติ ทฺุพฺพลขาทิกาทฺ ฯ ตํ กิสฺส
 เหตุ ฯ อทิฏฺจตฺตา ภิกฺขเว จตฺนฺนํ อริยสจฺจจํ ฯ กตเมสํ จตฺนฺนํ ฯ ทุคฺคณฺติ
 อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุคฺคณฺโรชคามินีปฏฺิพทาย อริยสจฺจสฺส ฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อิํ
 ทุคฺคณฺติ โยโค กรณฺโณ ฯเปฯ อัย ทุคฺคณฺโรชคามินี ปฏฺิพทาติ โยโค กรณฺโณติ ฯ

๑. ยฺุ. โย ฯ

๒. ม. โช ฯ

(๑๗๔๒)

ดูกรภิกษุ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นย่อมไม่ยินดีในสังขารทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปเพื่อความเกิด ฯลฯ ไม่ยินดีแล้ว ย่อมไม่ปรุงแต่ง ครั้นไม่ปรุงแต่งแล้ว ย่อมไม่ตกไปสู่ความมืดคือความเกิดบ้าง... และความคับแค้นบ้าง เรากล่าวว่า สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมพ้นไปจากความเกิด... และความคับแค้นใจ ย่อมพ้นไปจากความทุกข์ ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

ฉกภพสูตรที่ ๑

ว่าด้วยความเป็นมนุษย์ยาก

(๑๗๔๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนนบุรุษโยนแอก ซึ่งมีช่องเดียวลงไปในมหาสมุทร เताตาบอดมืออยู่ในมหาสมุทรนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เताตาบอดนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ จะสอดคอให้เข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวโน้นได้บ้างหรือหนอ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าล่วงกาลนานไปบางครั้งบางคราว เताจะสอดคอให้เข้าไปในแอกนั้นได้บ้าง.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เताตาบอด ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ สอดคอให้เข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวโน้น ยังจะเร็วกว่า เราจอมกล่าวความเป็นมนุษย์ เพราะคนพาลผู้ไปสู่วิบัติแล้วคราวเดียวก็หาไม่ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะว่าในวินาฏนี้ ไม่มีการประพาศธรรม การประพาศชอบ การกระทำกุศล การกระทำบุญ มีแต่การเคี้ยวกินกันและกัน การเคี้ยวกิน ผู้มีกำลังน้อยกว่า ย่อมเป็นไปในวินาฏนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า “ตามความเป็นจริง” -ผู้รวบรวม

(๑๗๔๔)

เสยยถาปี ภิกขเว อัย มหาปจวี เอโกทิกา^๑ อสฺส ตตฺร ปุริโส เอกจฺฉิคุคัพ
 ยุกํ ปกฺขิเปยฺย ตเมณํ ปุรฺตฺติโม วาโต ปจฺฉิเมน สํหเรยฺย ปจฺฉิโม วาโต ปุรฺตฺติเมน
 สํหเรยฺย อุตฺตโร วาโต ทกฺขิณฺนํ สํหเรยฺย ทกฺขิณฺนํ วาโต อุตฺตเรน สํหเรยฺย ตตฺรสุส
 กาโณ กจฺฉโป โส วสฺสตตฺส วสฺสตตฺส อจฺเจน สกึ สกึ อุมฺมุชฺเชยฺย^๒ ตํ กึ
 มณฺณถ ภิกขเว อปี นุ โข^๓ กาโณ กจฺฉโป วสฺสตตฺส วสฺสตตฺส อจฺเจน สกึ
 สกึ อุมฺมุชฺชนฺโต อมฺมุสฺมี เอกจฺฉิคุคเพ ยฺยูเค คีวํ ปเวเสยฺยาติ^๔ อธิจฺฉมิทํ ฆนฺเต ยํ
 โส กาโณ กจฺฉโป วสฺสตตฺส วสฺสตตฺส อจฺเจน สกึ สกึ อุมฺมุชฺชนฺโต อมฺมุสฺมี
 เอกจฺฉิคุคเพ ยฺยูเค คีวํ ปเวเสยฺยาติ^๕ เอวํ อธิจฺฉมิทํ ภิกขเว ยํ มนุสฺสตฺตํ ลภฺติ^๖
 เอวํ อธิจฺฉมิทํ ภิกขเว ยํ ตถาคโต โลเก อูปฺชชฺติ อรหํ สมนฺนสฺสพฺพุทฺโธ^๗ เอวํ
 อธิจฺฉมิทํ ภิกขเว ยํ ตถาคตฺตปฺปเวทิตฺโต ฌมฺมวินโย โลเก ทิปฺปติ^๘ ตสฺสิทํ^๙ ภิกขเว
 มนุสฺสตฺตํ ลภฺติ ตถาคโต จ^{๑๐} โลเก อูปฺปนฺโน อรหํ สมนฺนสฺสพฺพุทฺโธ ตถาคตฺตปฺปเวทิตฺโต
 จ ฌมฺมวินโย โลเก ทิปฺปติ^{๑๑} ตสฺมา ตึห ภิกขเว อิทํ ทุกฺขนฺนฺติ โยโค กรณฺนฺติโย
 ๗เปฯ อัย ทุกฺขนฺนโรชคามินิ ปฏฺฐิพทาติ โยโค กรณฺนฺติโยติฯ

(๑๗๔๕)

เสยยถาปี ภิกขเว ปุริโส สินฺนุสฺส ปพฺพตฺราชาสฺส สตฺต มุคฺคมตฺติโย
 ปาสาณสฺกฺขรา อูปฺนิกฺขิเปยฺย^๑ ตํ กึ มณฺณถ ภิกขเว กตมํ นุ โข พหุตรํ^๒ ยา
 จ^๓ สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสฺกฺขรา อูปฺนิกฺขิตฺตา โย จ^๔ สินฺนุ ปพฺพตฺราชาติ^๕

๑. ม. ย. เอโกทิกาฯ
 ๒. ไป. ย. โสฯ
 ๓. ส. ตติยํฯ
 ๔. ม. จสทโท นตฺถิฯ
 ๕. ม. วาฯ
 ๖. ม. วาฯ

ฉกษสฺตรที่ ๒

ว่าด้วยการได้ความเป็นมนุษย์ยาก

(๑๗๔๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาปฐพีนี้มีน้ำเป็นอันเดียวกัน บุรุษโยนแอก ซึ่งมีช่องเดียวลงไปในมหาปฐพีนั้น ลมทิศบูรพาพัดเอาแอกนั้นไปทางทิศประจิม ลมทิศประจิมพัดเอาไปทางทิศบูรพา ลมทิศอุดรพัดเอาไปทางทิศทักษิณ ลมทิศทักษิณพัดเอาไปทางทิศอุดร เต้าตาบอดมีอยู่ในมหาปฐพีนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เต้าตาบอดนั้น ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ จะสอดคอกให้เข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวโน้น ได้บ้างหรือหนอ ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่เต้าตาบอด ต่อล่วงร้อยปีๆ มันจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งๆ จะสอดคอกเข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวโน้นเป็นของยาก.

พ. ฉะนั้นภิกษุทั้งหลาย การได้ความเป็นมนุษย์เป็นของยาก พระตถาคต-
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติในโลกเป็นของยาก ธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว
จะรุ่งเรืองในโลก ก็เป็นของยาก ความเป็นมนุษย์นี้เขาได้แล้ว พระตถาคตอรหันต-
สัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติแล้วในโลกและธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วก็รุ่งเรืองอยู่ในโลก
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้
ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สฺตรที่ ๘

ติเนรฺสูตรที่ ๑

ทุกข์ของพระอริยบุคคลหมดไปมากกว่าที่เหลือ

(๑๗๔๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนหิน ประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว
๗ ก้อนแห่งขุนเขาสิเนรุราช เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนหินประมาณเท่า
เมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อนที่บุรุษเก็บแล้วกับขุนเขาสิเนรุราช อย่างไรหนะมากกว่ากัน ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาสิเนรุราชมากกว่า ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว
๗ ก้อนที่บุรุษเก็บแล้ว น้อยกว่า เมื่อเทียบกับขุนเขาสิเนรุราชแล้ว ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๗ ก้อน ที่บุรุษนั้น
เก็บไว้แล้ว ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

เอตเทว ฆนุเต พหุตรั ยทิทำ สิเนรุ ปพพตราชธา อปฺปมตฺติกา สตฺต มุคฺคมตฺติโย
 ปาสาณสภฺขธา อุปนิกฺขิตฺตา สงฺขมฺปิ น อุเปฺนฺติ อุปนฺนิชฺมฺปิ น อุเปฺนฺติ กลภากมฺปิ
 น อุเปฺนฺติ สิเนรุ ปพพตราชธา อนุนิชฺาย สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสภฺขธา
 อุปนิกฺขิตฺตาติฯ เหวเมว โข ภิกฺขเว อริยสวากสฺส ทิฏฺฐิจิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส
 อภิสเมตาวินฺ อเอตเทว พหุตรั ทฺกขั ยทิทำ ปริกฺขีณั ปฺริยาทินฺนั อปฺปมตฺตกั
 อวสฺสิฏฺฐั สงฺขมฺปิ น อุเปฺติ อุปนฺนิชฺมฺปิ น อุเปฺติ กลภากมฺปิ น อุเปฺติ ปุริมฺ
 ทฺกขกฺขนฺธั ปริกฺขีณั ปฺริยาทินฺนั อนุนิชฺาย ยทิทำ สตฺตกฺขตฺตํปฺรมตฺตาฯ โย อิทํ
 ทฺกขนฺธุติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เปฯ อัย ทฺกขนิโรธคามินิ ปฺฏิปทาติ ยถาภูตํ
 ปชานาติฯ ตสฺมา ติทฺ ภิกฺขเว อิทํ ทฺกขนฺธุติ โยโค กรณฺิโยฯ เปฯ อัย
 ทฺกขนิโรธคามินิ ปฺฏิปทาติ โยโค กรณฺิโยติฯ

(๑๗๔๖)

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สิเนรุ ปพพตราชธา^๑ ปริกฺขยั ปฺริยาทานั คจฺเจยฺย จเปตฺวา
 สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสภฺขธาฯ ตั กิ มลฺลณฺธ ภิกฺขเว กตมํ นุ โข พหุตรัฯ
 ยั^๒ วา สิเนรุสฺส ปพพตราชสฺส ปริกฺขีณั ปฺริยาทินฺนั ยา จ สตฺต มุคฺคมตฺติโย
 ปาสาณสภฺขธา อวสฺสิฏฺฐาติฯ เอตเทว ฆนุเต พหุตรั สิเนรุสฺส ปพพตราชสฺส ยทิทำ
 ปริกฺขีณั ปฺริยาทินฺนั อปฺปมตฺติกา สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสภฺขธา อวสฺสิฏฺฐา
 สงฺขมฺปิ น อุเปฺนฺติ อุปนฺนิชฺมฺปิ น อุเปฺนฺติ กลภากมฺปิ น อุเปฺนฺติ สิเนรุสฺส
 ปพพตราชสฺส ปริกฺขีณั ปฺริยาทินฺนั อนุนิชฺาย สตฺต มุคฺคมตฺติโย ปาสาณสภฺขธา
 อวสฺสิฏฺฐาติฯ เหวเมว โข ภิกฺขเว อริยสวากสฺส ทิฏฺฐิจิสมฺปนฺนสฺส ปุคฺคลสฺส
 อภิสเมตาวินฺ อเอตเทว พหุตรั ทฺกขั ยทิทำ ปริกฺขีณั ปฺริยาทินฺนั อปฺปมตฺตกั
 อวสฺสิฏฺฐั สงฺขมฺปิ น อุเปฺติ อุปนฺนิชฺมฺปิ น อุเปฺติ กลภากมฺปิ น อุเปฺติ ปุริมฺ
 ทฺกขกฺขนฺธั ปริกฺขีณั ปฺริยาทินฺนั อนุนิชฺาย ยทิทำ สตฺตกฺขตฺตํปฺรมตฺตาฯ โย อิทํ
 ทฺกขนฺธุติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ เปฯ อัย ทฺกขนิโรธคามินิ ปฺฏิปทาติ ยถาภูตํ
 ปชานาติฯ ตสฺมา ติทฺ ภิกฺขเว อิทํ ทฺกขนฺธุติ โยโค กรณฺิโยฯ เปฯ อัย
 ทฺกขนิโรธคามินิ ปฺฏิปทาติ โยโค กรณฺิโยติฯ

๑. ม. ย. ปพพตราชายัฯ

๒. ม. ย. ยาฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก สมบูรณ์ด้วยทิฐฐิ^๑ ตรีสรูแล้ว ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาที่สิ้นไปหมดไปแล้ว มากกว่าที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป หมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๓ ชาติ ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

ติเนรุสูตรที่ ๒

ทุกข์ของพระอริยบุคคลหมดไปมากกว่าที่เหลือ

(๑๗๔๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนขุนเขาสิเนรุราชพึงถึงความสิ้นไป หมดไป เว้นก่อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๓ ก้อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ขุนเขาสิเนรุราชที่สิ้นไป หมดไป กับก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๓ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ อย่างไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาสิเนรุราชที่สิ้นไป หมดไป นี้แหละมากกว่า ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๓ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ น้อยกว่า เมื่อเทียบกับขุนเขาสิเนรุราชที่สิ้นไป หมดไป ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว ๓ ก้อนที่ยังเหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ผู้สมบูรณ์ด้วยทิฐฐิ ตรีสรูแล้ว ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาที่สิ้นไปหมดไปแล้ว มากกว่าที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป หมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๓ ชาติ ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

๑. ผู้สมบูรณ์ด้วยทิฐฐิ -ผู้รวบรวม

ปapatวคโค ปญจโม ๗

ตสสุททานัน

จินดา ปปาโต ปรีพาโห
นิกคเพน จ เทว วุตตา

ญญ วาสนุทธการิน^๑
สินธุ อปเร ทเวติ ๗

---

๑. ส. ญญคสนุทธการิน ๗ ม. ญญ วาสนุทธการิ ๗ ๗. ญญาคารนุทธการิน ๗

จบ ปาตรวรรค^๑ที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จินตสูตร	๒. ปาตสูตร
๓. ปริพาหสูตร	๔. กุฏสูตร
๕. วาลสูตร	๖. อ้นธการีสูตร
๗. นิกคพสูตรที่ ๑	๘. นิกคพสูตรที่ ๒
๙. สีนรุสูตรที่ ๑	๑๐. สีนรุสูตรที่ ๒

อภิสมยวคฺโค ฉฏฺโง

(๑๗๔๗)

อด โห ภควา ปริตตํ นขสฺขายํ ปัสฺสู อาโรเปตฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺส ตํ ก็
 มณฺเณถ ภิกฺขเว กตมํ นุ โห พหุตรฺฯ โย วายํ มยา ปริตฺโต นขสฺขายํ ปัสฺสู
 อาโรปิโต อัย วา มหาปจฺวีติฯ เอตเทว ภนฺเต พหุตรํ ยทิตฺถ มหาปจฺวี
 อปฺปมตฺตกาถํ ภควตา ปริตฺโต นขสฺขายํ ปัสฺสู อาโรปิโต สงฺขมฺปิ น อุเปติ
 อุปนฺนํปิ น อุเปติ กลภาคมฺปิ น อุเปติ มหาปจฺวี อุปนฺนํปิ น อุเปติ
 นขสฺขายํ ปัสฺสู อาโรปิโตติฯ เอวเมว โห ภิกฺขเว อริยสวากสฺส ทิฏฺฐิสมฺปนฺนสฺส
 ปุคฺคสฺส อภิสมตาวินฺโน เอตเทว พหุตรํ ทุกฺขํ ยทิตฺถ ปริกฺชีณํ ปริยาทินฺนํ
 อปฺปมตฺตกํ อวสฺสิจฺจํ สงฺขมฺปิ น อุเปติ อุปนฺนํปิ น อุเปติ กลภาคมฺปิ น อุเปติ
 ปุริณํ ทุกฺขกฺขนฺธํ ปริกฺชีณํ ปริยาทินฺนํ อุปนฺนํปิ น อุเปติ ยทิตฺถ สตฺตกฺขตฺตํปรมตาฯ โย
 อิทํ ทุกฺขนฺธํ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเปฯ อัย ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺฐิปทาติ ยถาภูตํ
 ปชานาติฯ ตสฺมา ติทฺถ ภิกฺขเว อิทํ ทุกฺขนฺธํ โยโค กรณฺนํ โย ฯเปฯ อัย
 ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏฺฐิปทาติ โยโค กรณฺนํ โยติฯ

(๑๗๔๘)

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว โปกฺขรณฺนิ ปญฺญาส โยชนานิ อายาเมน ปญฺญาส
 โยชนานิ วิตฺถาเรน ปญฺญาส โยชนานิ อุพฺเพเชน ปุณฺณา อุทกสฺส สมตฺติตฺติกา
 กากเปยฺยา ตโต ปุริโส กุสฺสเคน อุทกํ อุทฺทเรยฺยฯ ตํ ก็ มณฺเณถ ภิกฺขเว กตมํ
 นุ โห พหุตรฺฯ ย วา กุสฺสเคน อุพฺภตฺติ ย วา โปกฺขรณฺนิกา อุทกนฺธํฯ เอตเทว
 ภนฺเต พหุตรํ ยทิตฺถ โปกฺขรณฺนิกา อุทกํ อปฺปมตฺตกํ กุสฺสเคน อุทกํ อุพฺภตฺติ

อภิสมยวรรคที่ ๖

นขสิขาสูต

ว่าด้วยทุกข์ของพระอริยะเท่ากับฝุ่นที่ปลายเล็บ

(๑๗๔๗)

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงช้อนฝุ่นเล็กน้อย ไว้ที่ปลายพระนขาแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้ว ตรัสถามว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อย
ที่ปลายเล็บที่เราช้อนขึ้นนี้กับมหาปฐพีนี้ ไหนจะมากกว่ากัน ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาปฐพีมากกว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่ปลายพระนขาอันพระผู้มีพระ
ภาคทรงช้อนขึ้นนี้ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับมหาปฐพีแล้ว ฝุ่นเล็กน้อยที่ปลายพระนขาที่พระผู้มีพระภาคช้อนขึ้นแล้ว
ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. อย่างนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก
ผู้สมบูรณ์ด้วยทิฐิ ผู้ตรัสรู้ ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินี-
ปฏิปทา ที่สิ้นไป หมดไป มากกว่า ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ
การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป
หมดไปแล้ว อย่างสูงเพียง ๗ ชาติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอ
ทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธ-
คามินีปฏิปทา.

จบ สูตที่ ๑

โปกขรณีสูต

ว่าด้วยทุกข์ของพระอริยะเท่ากับน้ำปลายหูกา

(๑๗๔๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนสระโบกขรณี โดยยาว ๕๐ โยชน์ โดยกว้าง
๕๐ โยชน์ สูง ๕๐ โยชน์ เต็มด้วยน้ำเปี่ยมฝั่ง กาดื่มกินได้ บุรุษเอาปลายหูกา
จุ่มน้ำขึ้นจากสระนั้น เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำที่เอาปลายหูกา
จุ่มขึ้น กับน้ำในสระโบกขรณี ไหนจะมากกว่ากัน ?

สงขมปิ น อุเปติ อุปนนิชมปิ น อุเปติ กลภาคมปิ น อุเปติ โปกษรณิยา อุทกั
อุปนินาย กุสกุเคน อุทกั อุพุกตุนติฯ เอวเมว^๑ โข ภิกษเว อริยสาวกสฺส ฯเปฯ
โยโค กรณียติฯ

(๑๗๔๙)

เสยยถาปี ภิกษเว ยตุถิมา มหานทีโย สัสนุนติ สเมนติฯ เสยยถีทำฯ
คงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู มहींฯ ตโต ปุริโส เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสิตานิ
อุทฺธเรยฺยฯ ตํ ก็ มลฺลถ ภิกษเว กตมํ นุ โข พหุตรฺฯ ยานิ วา^๒ เทว วา ตีณิ
วา อุทกมุสิตานิ อุพุกตานิ ยํ วา สมฺเภชฺชํ อุทกนฺติฯ เอตเทว ฆนฺเต พหุตรฺ
ยทิตํ สมฺเภชฺชํ อุทกั อปฺปมตฺตกานิ เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสิตานิ อุพุกตานิ
สงขมปิ น อุเปนฺติ อุปนนิชมปิ น อุเปนฺติ กลภาคมปิ น อุเปนฺติ สมฺเภชฺชํ อุทกั
อุปนินาย เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสิตานิ อุพุกตานีติฯ เอวเมว โข ภิกษเว
อริยสาวกสฺส (โสเยว เปยฺยาโล) โยโค กรณียติฯ

---

๑. ย. เอว โขฯ
๒. ม. ยานิ เทว วาฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในสระโบกขรณีมากกว่า น้ำที่เขาเอาปลายหญ้าคาจุ่มขึ้น มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในสระโบกขรณีแล้ว น้ำที่เขาเอาปลายหญ้าคาจุ่มขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์-นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๒

สัมเภชสูตรที่ ๑

เปรียบเทียบทุกข์ที่ยังเหลือเท่ากับหยดน้ำ

(๑๗๔๙)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมนา อจิรวดี สรรภู มหิ ย่อมไหลไปไม่ขาดสายในที่ใด บุรุษตักน้ำ ๒-๓ หยดขึ้นจากที่นั่น เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้น กับน้ำที่ไหลไปประจบกัน ไฉนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำที่ไหลไปประจบมากกว่าน้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้นมีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำที่ไหลไปประจบกัน น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์-นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๓

[๑๗๕๐]

เสยยถาปี ภิกขเว ยตถิมา มหันทิโย สันนุทนต์ สเมนติฯ เสยยถีทำฯ กงคา
 ยมูนา อจิรวตี สรรภู มहीं ตั อุกกั ปริกขยั ปริยาทานัน กจเจยฺย จเปตฺวา
 เทว วา ตีณิ วา อุกกมุสสิตานิฯ ตั ก็ มลฺลณถ ภิกขเว กตมัม นุ โข พหุตรัฯ ยั
 วา สมฺเภซฺห อุกกั ปริกขีณั ปริยาทินัน อุนิชาย^๑ เทว^๒ วา ตีณิ^๓ วา อุกกมุสสิตานิ
 อวสิฏฺฐานีติฯ เอตเทว ฆนฺเต พหุตรั สมฺเภซฺห อุกกั ยทิตั ปริกขีณั ปริยาทินัน
 อปฺปมตฺตกาณิ เทว วา ตีณิ วา อุกกมุสสิตานิ อวสิฏฺฐานิ สงฺขมปิ น อุนิชา
 อุนิชาย เทว วา ตีณิ วา อุกกมุสสิตานิ อวสิฏฺฐานีติฯ เอวเมว โข ภิกขเว
 อริยสาวกสฺส ฯเปฯ โยโค กรณียติฯ

[๑๗๕๑]

เสยยถาปี ภิกขเว ปุริโส มหาปจฺวียา สตฺต โกลฏฺจิมตฺติโย คุพิกกา
 อุนิกฺขิเปยฺยฯ ตั ก็ มลฺลณถ ภิกขเว กตมัม นุ โข พหุตรัฯ ยา วา สตฺต
 โกลฏฺจิมตฺติโย คุพิกกา อุนิกฺขิตฺตา อัย วา มหาปจฺวีติฯ เอตเทว ฆนฺเต พหุตรั
 ยทิตั มหาปจฺวี อปฺปมตฺติกา สตฺต โกลฏฺจิมตฺติโย คุพิกกา อุนิกฺขิตฺตา สงฺขมปิ
 น อุนิชา อุนิชาย เทว วา ตีณิ วา อุกกมุสสิตานิ อวสิฏฺฐานีติฯ เอวเมว โข ภิกขเว
 อริยสาวกสฺส (โสเยว เปยฺยาโล) โยโค กรณียติฯ

---

๑. ม. ย. ยานีฯ

๒. ย. อิมะ ปาจา นตฺถิฯ

๓. ย. อิมะ ปาจา นตฺถิฯ

สัมภาษสูตรที่ ๒

เปรียบเทียบทั้งหมดไปเท่ากับน้ำในแม่น้ำ

(๑๗๕๐)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่เหล่านี้ คือ แม่น้ำคงคา ยมนา อจิรวดี สรรภู มหิ ย่อมไหลไปไม่ขาดสายในที่ใด น้ำนั้น ฟุ้งถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือน้ำ ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อเทียบน้ำที่ไหลไปประจบกันซึ่งสิ้นไป หมดไป กับน้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลือ ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำที่ไหลไปประจบกันซึ่งสิ้นไป หมดไป มากกว่าน้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลืออยู่ น้อยกว่า เมื่อเทียบกับน้ำที่ไหลไปประจบกัน ซึ่งสิ้นไป หมดไปแล้ว น้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๔

ปฐวิสูตรที่ ๑

เปรียบเทียบที่ยังเหลือเท่ากับก้อนดิน

(๑๗๕๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนจากแผ่นดินใหญ่ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ กับแผ่นดินใหญ่ ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่มากกว่า ก้อนดินเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

[๑๗๕๒]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหาปจวี ปริกฺขยํ ปรียาทานํ คจฺเจยฺย จเปตฺวา
 สตฺต โกลฏจิมตฺติโย คุพิกาฯ ตํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว กตมํ นฺุ โข พหุตรฺฯ ยํ วา
 มหาปจวียา ปริกฺขีณํ ปรียาทินฺนํ ยา วา สตฺต โกลฏจิมตฺติโย คุพิกา อวสฺสิฏฺจาทิฯ
 เอตเทว ฆนฺเต พหุตรฺ มหาปจวียา ยทิตฺถํ ปริกฺขีณํ ปรียาทินฺนํ อปฺปมตฺติกา สตฺต
 โกลฏจิมตฺติโย คุพิกา อวสฺสิฏฺจา สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ อุปนฺนิชฺมฺปิ น อุเปนฺติ
 กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ มหาปจวียา^๑ ปริกฺขีณํ ปรียาทินฺนํ อุปนฺนิชฺาย สตฺต
 โกลฏจิมตฺติโย คุพิกา อวสฺสิฏฺจาทิฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส (โสเยว
 เปยฺยาโล) โยโค กรรมฺโงติฯ

[๑๗๕๓]

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส มหาสมฺมุทเท^๒ เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิ
 อุทฺธเรยฺย^๓ฯ ตํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว กตมํ นฺุ โข พหุตรฺฯ ยานิ วา^๔ เทว วา
 ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิ อุพฺภตานิ ยํ วา มหาสมฺมุทเท อุทกนฺฺติฯ เอตเทว ฆนฺเต
 พหุตรฺ ยทิตฺถํ มหาสมฺมุทเท อุทกํ อปฺปมตฺตกานิ เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิ
 อุพฺภตานิ สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ อุปนฺนิชฺมฺปิ น อุเปนฺติ กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ
 มหาสมฺมุทเท อุทกํ อุปนฺนิชฺาย เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิ อุพฺภตานิ^๕ติฯ
 เอวเมว โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส (โสเยว เปยฺยาโล) โยโค กรรมฺโงติฯ

๑. ม. ย. ปจวีฯ

๒. ม. มหาสมฺมุทโตฯ

๓. ม. อุทฺธวิตานิฯ

๔. ม. วาสทฺโท นตฺติฯ เอวมฺปฺริปีฯ

ปฐวิสูตรที่ ๒

เปรียบเทียบทุกซ์ทั้งหมดไปเท่ากับแผ่นดิน

(๑๗๕๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แผ่นดินใหญ่พึงถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไหน^๑ ความหมดไป สิ้นไป ของแผ่นดินใหญ่ กับก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อนที่ยังเหลือ ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่หมดไป สิ้นไป มากกว่า ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ทั้งหมดไป สิ้นไป ก้อนดินประมาณเท่าเมล็ดกระเบา ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกซ์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกซ์ ฯลฯ นี้ทุกซ์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๖

สมุทตสูตรที่ ๑

เปรียบเทียบทุกซ์ที่เหลือเท่ากับหยดน้ำ

(๑๗๕๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษตักน้ำมหาสมุทร ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้น กับน้ำในมหาสมุทร ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในมหาสมุทรมากกว่าน้ำ ๒-๓ หยด ที่เขาตักขึ้น มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในมหาสมุทร น้ำ ๒-๓ หยดที่เขาตักขึ้น ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกซ์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกซ์ ฯลฯ นี้ทุกซ์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๗

๑. เป็นไฉน -ผู้รวบรวม

[๑๗๕๔]

เสยยถาปี ภิกขเว มหาสมุทโท^๑ ปริกขยัม ปรียาทานัน คจฺเจยฺย จเปตฺวา เทว
 วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิฯ ตัม ก็ มณฺณถ ภิกขเว กตมัม นุ โข พหุตรัมฯ ยัม วา
 มหาสมุทฺเท อุทกัม ปริกขีณัม ปรียาทินฺนัม ยานิ วา เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิ
 อวสฺสิฏฺฐานีติฯ เอตเทว ฆนฺเต พหุตรัม มหาสมุทฺเท อุทกัม [^๒] ปริกขีณัม ปรียาทินฺนัม
 อปฺปมตฺตกาณี เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิ อวสฺสิฏฺฐานี สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ
 อุปนฺธิมฺปิ น อุเปนฺติ กลภาคมฺปิ น อุเปนฺติ มหาสมุทฺเท อุทกัม ปริกขีณัม ปรียาทินฺนัม
 อุปนฺธิชาย [^๓] เทว วา ตีณิ วา อุทกมุสฺสิตานิ อวสฺสิฏฺฐานีติฯ เอวเมว โข ภิกขเว
 อริยสาวกสฺส (โสเยว เปยฺยาโล) โยโค กรณียีติฯ

[๑๗๕๕]

เสยยถาปี ภิกขเว ปุริโส หิมวโต ปพฺพตฺราชาสฺส สตฺต สาสปมตฺติโย
 ปาสาณสฺกฺขรา อุปนฺธิชเยยฺยฯ ตัม ก็ มณฺณถ ภิกขเว กตมัม นุ โข พหุตรัมฯ ยา
 วา สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสฺกฺขรา อุปนฺธิชิตฺตา อยัม วา หิมวา ปพฺพตฺราชาตีฯ
 เอตเทว ฆนฺเต พหุตรัม ยทิทัม หิมวา ปพฺพตฺราชา อปฺปมตฺติกา สตฺต สาสปมตฺติโย
 ปาสาณสฺกฺขรา อุปนฺธิชิตฺตา สงฺขมฺปิ น อุเปนฺติ อุปนฺธิมฺปิ น อุเปนฺติ กลภาคมฺปิ
 น อุเปนฺติ หิมวตฺตัม ปพฺพตฺราชานัม อุปนฺธิชาย สตฺต สาสปมตฺติโย ปาสาณสฺกฺขรา
 อุปนฺธิชิตฺตาตีฯ เอวเมว โข ภิกขเว อริยสาวกสฺส ฯเปฯ โยโค กรณียีติฯ

๑. ม. ย. มหาสมุทฺเท อุทกัม ฯ

๒. ม. ย. ยทิทัม ฯ

๓. ม. ยานิ ฯ

สมุททสูตรที่ ๒

เปรียบทุกข์ทั้งหมดเท่ากับมหาสมุทร

(๑๗๕๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรฝั่งถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือน้ำ ๒-๓ หยด เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไป หมดไป กับน้ำ ๒-๓ หยด ที่ยังเหลือ ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไป หมดไปมากกว่าน้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลือ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับน้ำในมหาสมุทรที่สิ้นไป หมดไป น้ำ ๒-๓ หยดที่ยังเหลือ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๘

ปัพพตูปมาสูตรที่ ๑

เปรียบทุกข์ที่เหลือเท่ากับก้อนหิน

(๑๗๕๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษเก็บก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด ๗ ก้อน แห่งขุนเขาหิมวันต์ เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ กับขุนเขาหิมวันต์ ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาหิมวันต์มากกว่า ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับขุนเขาหิมวันต์ ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดผักกาด ๗ ก้อน ที่เขาเก็บไว้ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ฯลฯ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๕

(๑๗๕๖)

เสยยถาปี ภิกขเว หิมวา ปพพตราชชา ปริกขยัม ปริยาทานัน คจเจยย จเปตวา
 สตุต สาสปรมตติโย ปาสาณสกุขราฯ ตัม ก็ มลลณถ ภิกขเว กตมัม นุ โจ พหุตรัมฯ
 ยัม วา หิมวโต ปพพตราชสส ปริกขีณัม ปริยาทินัน ยาวา สตุต สาสปรมตติโย
 ปาสาณสกุขรา อวสิฏฐาติฯ เอตเทว ฆนเต พหุตรัม หิมวโต ปพพตราชสส ยทิทำ
 ปริกขีณัม ปริยาทินัน อปรมตติกา สตุต สาสปรมตติโย ปาสาณสกุขรา อวสิฏฐา
 สงขมปิ น อุเปนติ อุปนัชมปิ น อุเปนติ กลภากมปิ น อุเปนติ หิมวโต
 ปพพตราชสส ปริกขีณัม ปริยาทินัน อุปนัชาย สตุต สาสปรมตติโย ปาสาณสกุขรา
 อวสิฏฐาติฯ เอวเมว โจ ภิกขเว อริยสาวกสส ทิฏฐิสมปนฺนสส ปุคฺคสส
 อภิสเมตาวิน เอตเทว พหุตรัม ทุกขัม ยทิทำ ปริกขีณัม ปริยาทินัน อปรมตตกัม
 อวสิฏฐัม สงขมปิ น อุเปติ อุปนัชมปิ น อุเปติ กลภากมปิ น อุเปติ ปุริมัม
 ทุกขกขณัม ปริกขีณัม ปริยาทินัน อุปนัชาย ยทิทำ สตุตกขตตุปรมตาฯ โย อิทัม
 ทุกขนุติ ยถาภูตัม ปชานาติฯ เปฯ อัยมัม ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตัม ปชานาติฯ
 ตสฺมา ติท ภิกขเว อิทัม ทุกขนุติ โยโค กรรมโยฯ เปฯ อัยมัม ทุกขนิโรธคามินี
 ปฏิปทาติ โยโค กรรมโยติฯ

อภิสมยวคฺโค ฉนฺนุโจฯ

ตสฺสุทฺทานัน

นขสิขาโปกขรณโย
 ปจวี เทวสมุทฺเทหิ

สมเษชช อปรเร ทเว
 เทวมา จ ปพพตฺปมาติฯ

ปัพพตูปมาสูตรที่ ๒

เปรียบเทียบที่หมดไปเท่ากับขุนเขา

(๑๗๕๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนขุนเขาหิมวันต์ ฟังถึงความสิ้นไป หมดไป ยังเหลือก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น เป็นไฉน ขุนเขาหิมวันต์ที่สิ้นไป หมดไป กับก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาหิมวันต์ที่สิ้นไป หมดไป มากกว่าก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับขุนเขาหิมวันต์ที่สิ้นไป หมดไป ก้อนหินประมาณเท่าเมล็ดฝักกาด ๗ ก้อน ที่ยังเหลืออยู่ ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของบุคคลผู้เป็นอริยสาวก ผู้สมบูรณ์ด้วยทิฐิ ผู้ตรัสรู้ ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา ที่สิ้นไป หมดไป มากกว่า ที่ยังเหลือมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับการเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว เมื่อเทียบกับกองทุกข์อันมีในก่อนที่สิ้นไป หมดไป อย่างสูงเพียง ๗ ชาติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อภิสมยวรรคที่ ๖

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นขสิขาสสูตร	๒. โปกขรณีสสูตร
๓. สัมเภชชสูตรที่ ๑	๔. สัมเภชชสูตรที่ ๒
๕. ปฐวีสูตรที่ ๑	๖. ปฐวีสูตรที่ ๒
๗. สมุททสูตรที่ ๑	๘. สมุททสูตรที่ ๒
๙. ปัพพตูปมาสูตรที่ ๑	๑๐. ปัพพตูปมาสูตรที่ ๒

อามกธณฺดเปยฺยาเล ปจฺมวคฺโค สตฺตโม

(๑๗๕๗)

อด โข ภควา ปริตฺตํ นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหเปตฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺส ตํ
 กิํ มณฺดณฺธ ภิกฺขเว กตมํ นุ โข พหุตรํฯ โย วายํ มยา ปริตฺโต นขสฺสขายํ
 ปัสฺสุ อารโหปิโต อัยํ วา มหาปจฺวีติฯ เอตเทว ภาณเต พหุตรํ ยทิตฺถํ มหาปจฺวี
 อปฺปมตฺตกาญํ ภควตา ปริตฺโต นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหปิโต สงฺขมฺปิ น อุเปติ
 อุปนฺนํปิ น อุเปติ กลภาคฺมฺปิ น อุเปติ มหาปจฺวี อุปนฺนํปิ ภาควตา ปริตฺโต
 นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหปิโตติฯ เหวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกา^๑ เต สตฺตา เย
 มนฺุสฺเสสฺส ปจฺจาชายนฺติ อด โข เอตเว พหุตรา สตฺตา เย อณฺดตร มนฺุสฺเสสฺส
 ปจฺจาชายนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ อทิกฺกจฺตฺตา ภิกฺขเว จตฺตุนํ อริยสจฺจานํฯ กตเมสํ
 จตฺตุนํฯ ทฺกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทฺกฺขนิโรธคามินิปฏิบัติทาย อริยสจฺจสฺสฯ
 ตสฺมา ติทฺถ ภิกฺขเว อิทํ ทฺกฺขนฺติ โยโค กรณฺิโย ฯเปฯ อัยํ ทฺกฺขนิโรธคามินิ
 ปฏิปทาติ โยโค กรณฺิโยติฯ

(๑๗๕๘)

อด โข ภควา ปริตฺตํ นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหเปตฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺส ตํ
 กิํ มณฺดณฺธ ภิกฺขเว กตมํ นุ โข พหุตรํฯ โย วายํ มยา ปริตฺโต นขสฺสขายํ
 ปัสฺสุ อารโหปิโต อัยํ วา มหาปจฺวีติฯ เอตเทว ภาณเต พหุตรํ ยทิตฺถํ มหาปจฺวี
 อปฺปมตฺตกาญํ ภควตา ปริตฺโต นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหปิโต สงฺขมฺปิ น อุเปติ
 อุปนฺนํปิ น อุเปติ กลภาคฺมฺปิ น อุเปติ มหาปจฺวี อุปนฺนํปิ ภาควตา ปริตฺโต
 นขสฺสขายํ ปัสฺสุ อารโหปิโตติฯ เหวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกา เต สตฺตา เย

๑. ย. อปฺปกาฯ เหวมฺปิฯ

อามกัญญูเปยยาล ปฐมวรรคที่ ๗

อัญญตรสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้มาเกิดในมนุษย์น้อย

(๑๗๕๗)

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงช้อนฝุ่นเล็กน้อยไว้ในปลายพระนขาแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้ว ตรัสถามว่า
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อย
 ที่เราช้อนขึ้นไว้ในปลายเล็บกับแผ่นดินใหญ่นี้ ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาค
 ทรงช้อนไว้ในปลายพระนขามีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงช้อนไว้
 ในปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีน้อย
 โดยที่แท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดนอกรวมมนุษย์มีมากกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะ
 ไม่ได้เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน? คือ ทุกขอริยสัจ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินี-
 ปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำให้
 ความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่านี่ทุกข์ ฯลฯ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา.

จบ สูตรที่ ๑

ปัจจันตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้มาเกิดในปัจจันตชนบทมาก

(๑๗๕๘)

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงช้อนฝุ่นเล็กน้อยไว้ในปลายพระนขา แล้วตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสถามว่า
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อย
 ที่เราช้อนขึ้นไว้ในปลายเล็บกับแผ่นดินใหญ่นี้ ไหนจะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้แลมากกว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาค
 ทรงช้อนไว้ในปลายพระนขามีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงช้อนไว้
 ในปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบหรือแม้ส่วนเสี้ยว.

มชฌิเมสุ ชนปเทสุ ปจจาชายนติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ปจจนฺติเมสุ
ชนปเทสุ ปจจาชายนติฯ อวิญญาตาเรสุ มิตกฺขุสุ^๑ ฯเปฯ

[๑๗๕๙]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกา เต สตุตา เย อริเยน ปน ปญฺญาจกฺขุณา
สมนฺนาคตา อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย อวิชฺชาคตา สมฺมุพฺพา ฯเปฯ

[๑๗๖๐]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา เย สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา ปฏฺฐิวิรตา
อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา อปฺปฏฺฐิวิรตา ฯเปฯ

---

๑. ม. ย. มิตกฺเขสุฯ

พ. ฉะนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท มีประมาณน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดในปัจจุบันชนบท มีมากกว่า ที่กลับมาเกิดในพวกมีลักษณะซึ่งเป็นพวกที่ไม่รู้แจ้ง ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

ปัญญาสูตร

ว่าด้วยสัตว์มีปัญญาจักขุน้อย

[๑๗๕๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้ประกอบด้วยปัญญาจักขุ อันเป็นอริยะ มีประมาณน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ตกไปในอวิชชา เป็นผู้มงาย มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

สุราเมรัยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้งดเว้นการดื่มน้ำเมามีน้อย

[๑๗๖๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

(๑๗๖๑)

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ถลชา อถ โข เอเตว พหุตรา
สตุตา เย อุตทชา ๗เปฯ เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย มตุเตยฺยา
อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย อมตุเตยฺยา ๗เปฯ

(๑๗๖๒)

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย เปตุเตยฺยา อถ โข เอเตว
พหุตรา สตุตา เย อเปตุเตยฺยา ๗เปฯ

อุทกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ที่เกิดในน้ำมีมาก

(๑๗๖๑)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เกิดบนบก มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่เกิดในน้ำ มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

มัตเตยยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้ถือกุลมารดา มีน้อย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้ถือกุลแก่มารดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่ถือกุลแก่มารดา มีมากกว่า ฯลฯ^๑

จบ สูตรที่ ๖

เปตเตยยสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้ถือกุลบิดา มีน้อย

(๑๗๖๒)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้ถือกุลแก่บิดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่ถือกุลแก่บิดา มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

๑. ข้อสังเกต : ข้อ [๑๗๖๑] ในบาลีมี ๒ พระสูตร แต่ใส่เลขหัวข้อเดียว ซึ่งในภาษาไทยแยกชื่อพระสูตรในหัวข้อเดียวกันออกเป็น ๒ พระสูตร ทำให้ดูเหมือนเลขข้อในตำแหน่งชื่อพระสูตรของภาษาไทยหายไป -ผู้รวบรวม

[๑๗๖๓]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย สามณฺณา ๑เปฯ อถ โข เอเตว
พหุตรา สตุตา เย อสามณฺณา ๑เปฯ

[๑๗๖๔]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย พุราหฺมณฺณา อถ โข เอเตว
พหุตรา สตุตา เย อพุราหฺมณฺณา ๑เปฯ

[๑๗๖๕]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย กุเลชฺชฎาปจายิโน อถ โข เอเตว^๑
พหุตรา สตุตา เย อกุเลชฺชฎาปจายิโนต^๒ ๑

วคฺโค ๑

---

๑. ย. เอเตฯ เอวมุปริปี ๑

๒. ม. กุเลชฺชฎาปจายิโนติฯ ย. กุเล ชฺชฎาปจายิโนติฯ

สามัญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้ถือกุศลสมณะมีน้อย

(๑๗๖๓)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้ถือกุศลแก่สมณะ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่ถือกุศลแก่สมณะ มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

พราหมัญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ถือกุศลพราหมณ์มีน้อย

(๑๗๖๔)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้ถือกุศลแก่พราหมณ์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่ถือกุศลแก่พราหมณ์ มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

อปจายิกสูตร^๑

ว่าด้วยสัตว์ผู้อ่อนน้อมต่อผู้เจริญมีน้อย

(๑๗๖๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้อ่อนน้อมต่อบุคคลผู้เจริญในสกุล มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่อ่อนน้อมต่อบุคคลผู้เจริญในสกุล มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อามกัญญเปยยาล ปฐมวรรคที่ ๗

๑. ข้อสังเกต : พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาฯ และฉบับเฉลิมพระเกียรติฯ ใช้ชื่อพระสูตรนี้ว่า “อปจายิกสูตร” -ผู้รวบรวม

อุทาน

อณตฺร ปจฺจนฺตํ ปณฺญา^๑ สุราเมรยโสกกา
มตฺเตยฺยเปตฺเตยฺยา จาปี^๒ สามณฺณํ พุราหุมนปจายิกนฺติ ฯ

---

๑. ม. ปณฺญา ฯ

๒. ยฺ. เมตฺเตยฺยา เปตฺเตยฺยา จาปี ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัษฎนตสูตร	๒. ปัจฉันตสูตร
๓. ปัญญาสูตร	๔. สุราเมรยสูตร
๕. อุทกสูตร	๖. มัตเตยยสูตร
๗. เปตเตยยสูตร	๘. สามัญญสูตร
๙. พราหมัญญสูตร	๑๐. อปายิกสูตร

อามกธณฺณเปยฺยาลเ ทุติยวคฺโค อฏฺฐโม

[๑๗๖๖]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ปาณาติปาตา ปฏฺฐิวิตา อถ
โห เอเตว พหุตรา สตุตา เย ปาณาติปาตา อปฺปฏฺฐิวิตาฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯเปฯ

[๑๗๖๗]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา เย อทินฺนาทานา ปฏฺฐิวิตา อถ
โห เอเตว พหุตรา สตุตา เย อทินฺนาทานา อปฺปฏฺฐิวิตา ฯเปฯ

[๑๗๖๘]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา เย กามสฺสุ มิจฺฉาจารา ปฏฺฐิวิตา
อถ โห เอเตว พหุตรา สตุตา เย กามสฺสุ มิจฺฉาจารา อปฺปฏฺฐิวิตา ฯเปฯ

อามกธัญญเปยยาล ทุติยวรรคที่ ๘

ปาณาติปาตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นปาณาติบาตมีน้อย

[๑๗๖๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้เว้นจากปาณาติบาต มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่เว้นจากปาณาติบาต มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑

อทินนาทานสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นอทินนาทานมีน้อย

[๑๗๖๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากอทินนาทาน มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากอทินนาทาน มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

กาเมสุมิจณาจารสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นกาเมสุมิจณาจารมีน้อย

[๑๗๖๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้น^๑จากกาเมสุมิจณาจาร มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากกาเมสุมิจณาจาร มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

๑. สัตว์ผู้งดเว้นจาก -ผู้รวบรวม

(๑๗๖๙)

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย มุสาวาทา ปฏฺฐีวิตตา อถ โข
เอเตว พหุตรา สตุตา เย มุสาวาทา อปฺปฏฺฐีวิตตา ฯเปฯ

(๑๗๗๐)

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ปิสฺสณาย วาจาย ปฏฺฐีวิตตา
อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ปิสฺสณาย วาจาย อปฺปฏฺฐีวิตตา ฯเปฯ

(๑๗๗๑)

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ผรุสาย วาจาย ปฏฺฐีวิตตา
อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ผรุสาย วาจาย อปฺปฏฺฐีวิตตา ฯเปฯ

มุสาวาทสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นมุสาวาทมีน้อย

[๑๗๖๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากมุสาวาท มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากมุสาวาท มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

เปสฺสูญญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นคำส่อเสียดมีน้อย

[๑๗๗๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากคำส่อเสียด มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำส่อเสียด มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

ผลุสฺสูตฺตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นคำหยาบมีน้อย

[๑๗๗๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากคำหยาบ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำหยาบ มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

(๑๗๗๒)

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย สมุพฺปลาปา ปฏฺฐิตา อถ โข
เอเตว พหุตรา สตุตา เย สมุพฺปลาปา อปฺปฏฺฐิตา ฯเปฯ

(๑๗๗๓)

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย พิชคามภูตคามสมารมฺภา ปฏฺฐิตา
อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย พิชคามภูตคามสมารมฺภา อปฺปฏฺฐิตา ฯเปฯ

(๑๗๗๔)

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย วิกาลโกชนา ปฏฺฐิตา อถ โข
เอเตว พหุตรา สตุตา เย วิกาลโกชนา อปฺปฏฺฐิตา ฯเปฯ

สัมผัสปลาลสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการเพื่อเนื้อมีน้อย

[๑๗๗๒]

คุณภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากคำเพื่อเนื้อ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากคำเพื่อเนื้อ มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

พีชสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการพรากพีชคามมีน้อย

[๑๗๗๓]

คุณภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการพรากพีชคาม และกุตคาม มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการพรากพีชคามและกุตคาม มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

วิกาลโภชนสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นบริโภคในเวลาวิกาลมีน้อย

[๑๗๗๔]

คุณภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการบริโภคอาหาร ในเวลาวิกาล มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

[๑๗๗๕]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย มาลาคนฺชวิเลปนธารณ-
มณฑนวิภูสณฺจานา ปฏฺฐิวิตตา อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย มาลาคนฺช-
วิเลปนธารณมณฑนวิภูสณฺจานา อปฺปฏฺฐิวิตตาฯ

วคฺโค ฯ

อุทฺธานํ

ปาณํ อทินฺนํ กาเมสุ

มฺสาวาทถจ เปสฺสณฺณํ

ผรุสฺสํ^๑ สมฺมปฺปลาปํ พีชํ

วิกาลे คนฺชวิเลปนนฺติ ฯ

---

๑. ม. ผรุสฺสํ สมฺมปฺปลาปํ พีชณฺจ วิกาลํ คนฺชนฺติ ฯ

คันธวิเลปนสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นเครื่องลูบไล้มีน้อย

(๑๗๗๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการตัดทรง ประดับ และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอมและเครื่องประเทืองผิว อันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการตัดทรงประดับ และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องประเทืองผิวอันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อามกัณฺฑญฺเญยยาถ ทุติยวรรคที่ ๘

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณาติปาตสูตร	๒. อทินนาทานสูตร
๓. กามะสุมิจณาจารสูตร	๔. มุสาวาทสูตร
๕. เปสฺสุญฺญสูตร	๖. ผรุสฺสุตฺต
๗. สัมผัสฺปฺปลาปฺสุตฺต	๘. พิษฺสุตฺต
๙. วิกาลโกชนสูตร	๑๐. คันธวิเลปนสูตร

อามกธณฺญเปยฺยาเถ ตติยวคฺโค นวโม

[๑๗๗๖]

เอวเมว โส ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา เย นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา
ปฏฺฐีวริตา อถ โส เอเตว พหุตรา สตุตา เย นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา อปฺปฏฺฐีวริตาฯ
ตํ กิสฺส เหตุ ฯเปฯ

[๑๗๗๗]

เอวเมว โส ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา เย อุจฺจาสนนมหาสนา ปฏฺฐีวริตา
อถ โส เอเตว พหุตรา สตุตา เย อุจฺจาสนนมหาสนา อปฺปฏฺฐีวริตา ฯเปฯ

[๑๗๗๘]

เอวเมว โส ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ชาตฺรุปรชตปฏฺฐีคฺคหณา ปฏฺฐีวริตา
อถ โส เอเตว พหุตรา สตุตา เย ชาตฺรุปรชตปฏฺฐีคฺคหณา อปฺปฏฺฐีวริตา ฯเปฯ

อามกัญญาเปยยาล ตติยวรรคที่ ๕

นัจจสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นจากการฟ้อนรำมีน้อย

(๑๗๗๖)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึก มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึก มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑

สยนสูตร

ว่าด้วยสัตว์เว้นการนั่งนอนในที่นั่งนอนสูงใหญ่มีน้อย

(๑๗๗๗)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๒

รชตสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเงินทองมีน้อย

(๑๗๗๘)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันทันเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับทองและเงิน มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับทองและเงิน มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๓

(๑๗๗๙)

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย อามกธณฺณปฏิกุคฺคหณา ปฏฺฐีวริตา
อด โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย อามกธณฺณปฏิกุคฺคหณา อปฺปฏฺฐีวริตา ฯเปฯ

(๑๗๘๐)

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย อามกมฺสฺสปฏิกุคฺคหณา ปฏฺฐีวริตา
อด โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย อามกมฺสฺสปฏิกุคฺคหณา อปฺปฏฺฐีวริตา ฯเปฯ

(๑๗๘๑)

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย อิตถีกุมาริกปฏิกุคฺคหณา ปฏฺฐีวริตา
อด โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย อิตถีกุมาริกปฏิกุคฺคหณา อปฺปฏฺฐีวริตา ฯเปฯ

ชัฏญสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นจากการรับชัฏญชาติดิบมีน้อย

[๑๗๗๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับชัฏญชาติดิบมีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับชัฏญชาติดิบ มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๔

มังสสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเนื้อดิบมีน้อย

[๑๗๘๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับเนื้อดิบ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับเนื้อดิบ มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๕

กุมาริกาสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับเด็กหญิงมีน้อย

[๑๗๘๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับสตรีและกุมารีมีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับสตรีและกุมารี มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๖

[๑๗๘๒]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ทาสีทาสปฏิคฺคหณา ปฏิวิริตา
อด โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ทาสีทาสปฏิคฺคหณา อปฺปปฏิวิริตา ฯเปฯ

[๑๗๘๓]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย อเชพกปฏิคฺคหณา ปฏิวิริตา
อด โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย อเชพกปฏิคฺคหณา อปฺปปฏิวิริตา ฯเปฯ

[๑๗๘๔]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย กุกกุฏสูกรปฏิคฺคหณา ปฏิวิริตา
อด โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย กุกกุฏสูกรปฏิคฺคหณา อปฺปปฏิวิริตา ฯเปฯ

ทาสีสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับทาสีมีน้อย

[๑๗๘๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับทาสีและทาส มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับทาสีและทาส มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๗

อเชพกสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับแพะและแกะมีน้อย

[๑๗๘๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับแพะและแกะ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับแพะและแกะ มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๘

กุกกุฏสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับไก่และสุกรมีน้อย

[๑๗๘๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับไก่และสุกร มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับไก่และสุกร มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๙

(๑๗๘๕)

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย หตฺถิกวสุสวพวาปฏิกุคคหณ^๑
 ปฏิวีรตา อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย หตฺถิกวสุสวพวาปฏิกุคคหณ
 อปฺปฏิวีรตาฯ

วคฺโค ฯ

อุทฺทานํ

นจฺจํ สยํ รชตํ
 ทาสี อเชพกณฺเจะว

ธณฺณํ มํสํ กุมาริกา^๒
 กุกฺกุฏสุกรหตฺถิโนติ ฯ

๑. ม. ... วพฺวปฏิกุคคหณาฯ เอวมฺปรีปิ ฯ

๒. ยฺ. กุมาริยํ ฯ

หัตถิสูตร

ว่าด้วยสัตว์ผู้เว้นการรับข้างมีน้อย

(๑๗๘๕)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับข้าง โคน้ำ และลา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับข้าง โคน้ำ และลา มีมากกว่า ฯลฯ

จบ สูตรที่ ๑๐

จบ อามกัณฺฑยฺเยยฺยาล ตติยวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นัจจสูตร	๒. สยนสูตร
๓. ราชตสูตร	๔. รัณฺณสูตร
๕. มังสสูตร	๖. กุมาริกาสูตร
๗. ทาสีสูตร	๘. อเชพกสูตร
๙. กุกกุฏสูตร	๑๐. หัตถิสูตร

อามกรณฺยเปยฺยาเล จตุตถกฺโค ทสโม

[๑๗๘๖]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย เขตฺตวตฺตูปฺภิกฺคหณฺา ปฏฺิวีรฺตา
อถ โข เอเตว พหุตรฺรา สตฺตา เย เขตฺตวตฺตูปฺภิกฺคหณฺา อปฺปฏฺิวีรฺตา ฯเปฯ

[๑๗๘๗]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย กยวีกฺกยา ปฏฺิวีรฺตา อถ โข
เอเตว พหุตรฺรา สตฺตา เย กยวีกฺกยา อปฺปฏฺิวีรฺตา ฯเปฯ

[๑๗๘๘]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย ทฺุเตยฺยปฺหิณฺคมนฺานุโยคา ปฏฺิวีรฺตา
อถ โข เอเตว พหุตรฺรา สตฺตา เย ทฺุเตยฺยปฺหิณฺคมนฺานุโยคา อปฺปฏฺิวีรฺตา ฯเปฯ

[๑๗๘๙]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย ตฺุลาณฺุฏฺกัสมฺุณฺานณฺุฎฺา ปฏฺิวีรฺตา
อถ โข เอเตว พหุตรฺรา สตฺตา เย ตฺุลาณฺุฏฺกัสมฺุณฺานณฺุฎฺา อปฺปฏฺิวีรฺตา ฯเปฯ

[๑๗๙๐]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย อุกฺโกณฺฺนวณฺฺจนนิกตฺฺิสาวโยคา^๑
ปฏฺิวีรฺตา อถ โข เอเตว พหุตรฺรา สตฺตา เย อุกฺโกณฺฺนวณฺฺจนนิกตฺฺิสาวโยคา
อปฺปฏฺิวีรฺตา ฯเปฯ

[๑๗๙๑]

เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย เจทฺฺนวชนพนฺฺชนวิปรฺาโมส-
อาโลปสทฺฺสาการา ปฏฺิวีรฺตา อถ โข เอเตว พหุตรฺรา สตฺตา เย เจทฺฺนวชนพนฺฺชน-
วิปรฺาโมสอาโลปสทฺฺสาการา อปฺปฏฺิวีรฺตาฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ อทฺฺิฏฺจตฺฺตา ภิกฺขเว จตฺฺนํ
อริยสจฺจจํฯ กตเมสํ จตฺฺนํฯ ทฺุกฺขสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทฺุกฺขนิโรธคามินิปรฺุทฺทา
ย อริยสจฺจสฺสฯ ตสฺมา ตฺฺิห ภิกฺขเว อิทํ ทฺุกฺขนฺฺติ โยโค กรณฺฺโย ฯเปฯ อัย
ทฺุกฺขนิโรธคามินิ ปรฺุทฺทาติ โยโค กรณฺฺโยติฯ

๑. ม. ... นิกตฺฺิสาวโยคาฯ เอวฺมฺุปรฺิปีฯ

อามกัญญาเปยยาล จตุตถวรรคที่ ๑๐

ว่าด้วยสัตว์ผู้มีการทำต่างๆ กัน

[๑๗๘๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับไร่นาและที่ดิน มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับไร่นาและที่ดิน มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๘๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการซื้อและการขาย มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการซื้อและการขาย^๑ มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๘๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการประกอบอุตสาหกรรม และการรับใช้ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการประกอบอุตสาหกรรมและการรับใช้ มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๘๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการโกงด้วยตราซัง การโกงด้วยของปลอม และการโกงด้วยเครื่องตวงวัด มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการโกงด้วยตราซัง การโกงด้วยของปลอม และการโกงด้วยเครื่องตวงวัด มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๙๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการรับสินบน การล่อลวง และการทำของปลอม มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการรับสินบน การล่อลวง และการทำของปลอม มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๙๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ผู้งดเว้นจากการตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และกรรโชก มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ผู้ไม่งดเว้นจากการตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และกรรโชก มีมากกว่า ฯลฯ

๑. ข้อสังเกต : ในที่อื่นๆ แห่งหนังสือเล่มนี้ ใช้สำนวนแปลว่า "การซื้อและการขาย" -ผู้รวบรวม

[๑๗๙๒]

อด โข ภควา ปรีตติ นขสขายั ปัสสู อารโเปตวา ภิกขุ อามนเตสิ ตั
 ก็ มณณถ ภิกขเว กตมัม นุ โข พหุตรัฯ โย วายั มยา ปรีตโต นขสขายั ปัสสู
 อารโปิโต อัย วา มหาปจวีติฯ เอตเทว ภนฺเต พหุตรั ยทิตฺ มหาปจวี
 อปฺปมตฺตกาຍ ภควตา ปรีตโต นขสขายั ปัสสู อารโปิโต สงฺขมฺปิ น อุเปติ
 อุปนฺธมฺปิ น อุเปติ กลภากมฺปิ น อุเปติ มหาปจวี อุปนฺธาย ภควตา ปรีตโต
 นขสขายั ปัสสู อารโปิโตติฯ เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย มนุสฺสา
 จุตฺตา มนุสฺเสสุ ปจฺจาชายนฺติ อด โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย มนุสฺสา
 จุตฺตา นฺริเย ปจฺจาชายนฺติ ฯเปฯ

[๑๗๙๓]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย มนุสฺสา จุตฺตา มนุสฺเสสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อด โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย มนุสฺสา จุตฺตา ตฺริจฺฉานโยนฺิยา
 ปจฺจาชายนฺติฯ (อิมินา นเยน ปญฺจ คติโย วิตุถาเรตพฺพา)ฯ เอวเมว โข ภิกขเว
 อปฺปกา เต สตฺตา เย มนุสฺสา จุตฺตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ อด โข เอเตว
 พหุตรา สตฺตา เย มนุสฺสา จุตฺตา นฺริเย ปจฺจาชายนฺติฯ ตฺริจฺฉานโยนฺิยา ปจฺจาชายนฺติฯ
 ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๗๙๔]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย เทวา จุตฺตา เทเวสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อด โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย เทวา จุตฺตา นฺริเย ปจฺจาชายนฺติฯ
 ตฺริจฺฉานโยนฺิยา ปจฺจาชายนฺติฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๗๙๕]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย เทวา จุตฺตา มนุสฺเสสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อด โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย เทวา จุตฺตา นฺริเย ปจฺจาชายนฺติฯ
 ตฺริจฺฉานโยนฺิยา ปจฺจาชายนฺติฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๗๙๖]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา เย นฺริยา จุตฺตา มนุสฺเสสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อด โข เอเตว พหุตรา สตฺตา เย นฺริยา จุตฺตา นฺริเย ปจฺจาชายนฺติฯ
 ตฺริจฺฉานโยนฺิยา ปจฺจาชายนฺติฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๗๙๒]

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนฝุ่นไว้ในปลายพระนขาแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้ว ตรัสถามว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ฝุ่นเล็กน้อยที่เราซ่อนไว้ในปลายเล็บกับแผ่นดินใหญ่ นี้จะมากกว่ากัน?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แผ่นดินใหญ่นี้ ไหนแลมากกว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนไว้ในปลายพระนขามีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับแผ่นดินใหญ่ ฝุ่นเล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงซ่อนไว้ในปลายพระนขา ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับ การเปรียบเทียบ หรือแม้ส่วนเสี้ยว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติในพวกมนุษย์แล้วกลับมาเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๙๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว จะกลับมาเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน มีมากกว่า ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว จะกลับมาเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปัตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๙๔]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากเทวดาแล้ว จะกลับมาเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากเทวดาไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปัตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๙๕]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากเทวดาแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากเทวดาไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปัตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๙๖]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จุติจากนรกไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปัตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๙๗]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย นิริยา จุตา เทเวสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย นิริยา จุตา นิริเย ปจฺจาชายนฺติฯ
 ติริจฺฉานโยนินฺยา ปจฺจาชายนฺติฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๗๙๘]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ติริจฺฉานโยนินฺยา จุตา มนุสฺเสสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ติริจฺฉานโยนินฺยา จุตา นิริเย
 ปจฺจาชายนฺติฯ ติริจฺฉานโยนินฺยา ปจฺจาชายนฺติฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๗๙๙]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ติริจฺฉานโยนินฺยา จุตา เทเวสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ติริจฺฉานโยนินฺยา จุตา นิริเย
 ปจฺจาชายนฺติฯ ติริจฺฉานโยนินฺยา ปจฺจาชายนฺติฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๘๐๐]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จุตา มนุสฺเสสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จุตา นิริเย
 ปจฺจาชายนฺติฯ ติริจฺฉานโยนินฺยา ปจฺจาชายนฺติฯ ปิตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๘๐๑]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จุตา เทเวสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จุตา นิริเย
 ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๘๐๒]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จุตา เทเวสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จุตา ติริจฺฉานโยนินฺยา
 ปจฺจาชายนฺติฯ

[๑๘๐๓]

เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จุตา เทเวสุ
 ปจฺจาชายนฺติ อถ โข เอเตว พหุตรา สตุตา เย ปิตฺติวิสยา จุตา ปิตฺติวิสเย
 ปจฺจาชายนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุฯ อภิภูจตุตา ภิกขเว จตฺตุนฺนํ อริยสจฺจานํฯ กตเมสํ

[๑๗๙๗]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จูดิจากนรกไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จูดิจากนรกไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปัตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๙๘]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จูดิจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปแล้ว กลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จูดิจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปัตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๗๙๙]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จูดิจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จูดิจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปัตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๘๐๐]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จูดิจากปัตติวิสัยไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จูดิจากปัตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในปัตติวิสัย มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๘๐๑]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จูดิจากปัตติวิสัยไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกมนุษย์ มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จูดิจากปัตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดในนรก มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๘๐๒]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จูดิจากปัตติวิสัยไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จูดิจากปัตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน มีมากกว่า ฯลฯ

[๑๘๐๓]

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สัตว์ที่จูดิจากปัตติวิสัยไปแล้ว จะกลับไปเกิดในพวกเทวดา มีน้อย โดยที่แท้ สัตว์ที่จูดิจากปัตติวิสัยไปแล้ว กลับไปเกิดในปัตติวิสัย มีมากกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ เป็นไฉน?

จตุรนต์ ฯ ทุภษสฺส อริยสจฺจสฺส ทุภษสมุทฺทสฺส อริยสจฺจสฺส ทุภษนิโรธสฺส
อริยสจฺจสฺส ทุภษนิโรธคามินีปฏฺิปปทาย อริยสจฺจสฺส ฯ ตสฺมา ตึห ภิกฺขเว อึทฺ
ทุภษนฺตึ โยโค กรณึโย อญฺ ทุภษสมุทฺทโยตึ โยโค กรณึโย อญฺ ทุภษนิโรธตึ โยโค
กรณึโย อญฺ ทุภษนิโรธคามินี ปฏฺิปปทตึ โยโค กรณึโยตึ ฯ อึทมวโจ ภควา ฯ
อตฺตมฺนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสึตฺ อภินนฺทนฺตึ ฯ

[๑]

จกฺกเปยฺยาลึ สมตฺตึ ฯ

สจฺจสํยฺตฺตํ สมตฺตํ ฯ

มหาวารสํยฺตฺตํ นึฏฺิจิตฺ ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

มคฺคโปชฺฌมฺกํ สตึยา
พลึทฺธิปาทานุรฺรทฺธา
โสตาปตฺตึ สจฺจญฺจาตึ
มหาวารวคฺคณาเมน

อินฺทฺริยสมฺมปฺปชาน จ
ฉานานาปานสํยฺตํ
เทสึตานิ สยมฺภฺนา^๒
วิสฺสุตานิ ทฺวาทสาศตึ^๓ ฯ

๑. ยฺ. อามกธฺมฺณเปยฺยาลึ ฯ จกฺกเปยฺยาลสมตฺตึ ฯ

๒. ม. มหาวคฺคโคตึ วุจฺจตึตึ ฯ

๓. ม. อึทฺ ปาททวญฺ นตฺถึ ฯ

คือ ทุกขอริยสัจ ทุกขสมุททยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงกระทำความเพียร เพื่อรู้ตาม
 ความเป็นจริงว่านี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค ฉะนั้นแล.

จบ จักกเปยยาล

จบ สัจจสังยุต

จบ มหาวารวรรคสังยุต

รวมสังยุตที่มีในมหาวารวรรคนี้ คือ

๑. มรรคสังยุต	๒. โพชฌงคสังยุต
๓. สติปัญญาสังยุต	๔. อินทริยสังยุต
๕. สัมมัปปธานสังยุต	๖. พลสังยุต
๗. อิทธิบาทสังยุต	๘. อนรุททสังยุต
๘. ฌานสังยุต	๑๐. อานาปานสังยุต
๑๑. โสตาปัตติสังยุต	๑๒. สัจจสังยุต

ปทานุกรม

พุทธวจน-ปิฎก เล่ม ๑๑

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

ข้อ/หน้า

อังคะ	แคว้น	๑๐๑๐/๕๕๑
อันธวัน	ป่า	๑๒๘๓/๓๔๕
อัญชนมิกทายวัน-มฤคทายวัน	ป่า	๓๕๔,๕๓๕/๒๔๓,๕๓๓
อจิรวดี	แม่น้ำ	๑๘๖,๒๐๕/๑๑๑,๑๒๓
อชปาลนิโครธ	ต้นไทร	๓๕๔,๘๒๐/๔๔๓,๔๕๑
อนาถบิณฑิกะ	เศรษฐี	๑,๓๘๓/๓,๒๓๕
อนรุทระ	พระเถระ	๓๘๑/๔๖๑
อภัย	ราชกุมาร	๖๒๓/๓๖๕
อริฏฐะ	พระเถระ	๑๓๑๘/๓๓๕
อโสก	ภิกษุ	๑๔๓๓/๘๕๓
อโสก	อุบาสก	๑๔๓๓/๘๕๓
อโสกกา	ภิกษุณี	๑๔๓๓/๘๕๓
อโสกกา	อุบาสิกา	๑๔๓๓/๘๕๓
อัมพปาลีวัน	ป่า	๖๓๘/๓๕๓
อานนท์	พระเถระพุทธอุปัฏฐาก	๔,๑๒/๕,๕
อาปณะ	นิคม	๑๐๑๐/๕๕๑
อิจฉานังคละ	ราวป่า	๑๓๖๓/๓๕๓
อิจฉานังคละ	เมือง	๑๓๖๓/๓๕๓
อิสิทัตตะ	ช่างไม้	๑๔๓๕/๘๓๓
อิสิปตนะ	ป่า	๑๖๒๕/๕๖๓
อุกกเจดะ	นคร	๓๔๑/๔๓๕
อุณณาภะ	พราหมณ์	๕๖๖,๑๑๖๒/๕๓๓,๖๘๓
อุตติยะ	พระเถระ	๘๖,๓๕๐/๔๕,๔๔๑
อุทายี	พระเถระ	๔๕๐,๔๕๔/๒๓๓,๒๘๑
อุเทน	เจดีย์	๑๑๒๔/๖๖๑
อุปวาณะ	พระเถระ	๔๐๓/๒๔๕
อุรุเวลกัปปะ	นิคม	๑๐๒๓/๖๐๑
อุรุเวลา	ตำบล	๘๒๐/๔๕๑

		ข้อ/หน้า
กัณฐกี	ป่า	๓๘๑/๔๖๑
กกุฎะ	อุบาสก	๑๔๓๖/๘๕๕
กกุสสหะ	อุบาสก	๑๔๓๖/๘๕๕
กบิลพัสดุ์	นคร	๑๓๖๕/๓๕๕
กพิภะ	อุบาสก	๑๔๓๖/๘๕๕
กาลสี	แคว้น	๑๔๔๐/๘๓๕
กาฬโคธา	เจ้าศากยानी	๑๕๕๖/๕๔๓
กิมิละ	พระเถระ	๑๓๕๕/๓๕๑
กิมิตา	เมือง	๑๓๕๕/๓๕๑
กุกกุฏาราม	วิหาร	๕๖,๓๖๓/๓๕,๔๕๓
กุณฑลียะ	ปริพาชก	๓๕๔/๒๔๓
กุกกาการ	ศาลา	๑๑๒๓/๖๕๕
โกฏิกาม	บ้าน	๑๖๕๘/๑๐๒๑
โกศล	บ้านพราหมณ์	๖๕๑/๓๕๕
โกศล	แคว้น ชนบท	๖๕๑/๓๕๕
โกสัมพี	เมือง	๔๐๓/๒๔๕
คงคา	แม่น้ำ	๑๘๓,๒๐๖/๑๐๕,๑๒๕
ควัมปติ	พระเถระ	๑๓๑๑/๑๐๓๑
คิชฌกุฎ	ภูเขา	๔๒๐,๖๒๓/๒๖๑,๓๖๕
โคตมกะ	เจดีย์	๑๑๒๔/๖๖๑
โคธา	เจ้าศากยะ	๑๕๑๓/๘๘๕
โฆสิตาราม	วิหาร	๑๐๐๓/๕๘๕
จิตตปาฏลี	ต้นไม้ของพวกอสูร	๑๐๓๖/๖๒๓
จุนทะ	สามเณร	๓๓๔/๔๓๑
เจดีย์	แคว้น	๑๓๑๐/๑๐๓๑
ชาณูสโสณี	พราหมณ์	๑๒,๑๓/๕
เซตวัน	พระวิหาร	๑,๓๘๓/๓,๒๓๕
โซติยะ	คฤหบดี	๑๔๑๖/๘๒๕
ตุฎฐะ	อุบาสก	๑๔๓๖/๘๕๕
ทณิกัทธิระ	อุบาสก	๑๔๓๖/๘๕๕
ทิมาวุ	อุบาสก	๑๔๑๖/๘๒๕
ธรรมทินนะ	อุบาสก	๑๖๒๕/๕๖๓
นันทิยะ	ปริพาชก	๔๕/๒๕
นันทิยะ	เจ้าศากยะ	๑๖๑๓/๕๕๕

		ข้อ/หน้า
นันทกะ	มหาอำมาตย์	๑๕๘๐/๕๒๕
นันทา	ภิกษุณี	๑๔๖๕/๘๕๕
นาפקคาม	บ้าน	๓๓๓/๔๓๑
นาพันทา	เมือง	๓๒๖/๔๒๕
นิโครธาราม	วิหาร	๑๓๖๕/๓๕๕
เนรัญชรา	แม่น้ำ	๓๕๔,๘๒๐/๔๔๓,๔๕๑
ปเสนทิ	พระราชา	๑๔๔๕/๘๔๓
ปาณาลีบุตร	นคร	๕๖,๓๖๓/๓๕,๔๕๓
ปาริฉัตตกะ	ต้นไม้ของพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์	๑๐๓๓,๑๐๓๕/๖๒๕
ปาวาริกะ	สวนมะม่วง	๓๒๖/๔๒๕
ปิณโฑลภารทวาชะ	พระเถระ	๑๐๐๓/๕๘๕
ปิปผลิ	ถ้ำ	๔๑๕/๒๕๕
ปุพพาราม	วิหาร	๕๖๒,๕๘๓/๕๓๑,๕๘๓
ปุรุณกัสสป	เจ้าลัทธิ	๖๒๘/๓๖๕
พหูปัตตกะ	เจดีย์	๑๑๒๔/๖๖๑
พาหิยะ	พระเถระ	๓๔๓/๔๓๕
พาราณสี	นคร	๑๖๒๕/๕๖๓
ภัททะ	พระเถระ	๕๖,๓๖๓/๓๕,๔๕๓
ภัททะ	อุบาสก	๑๔๓๖/๘๕๕
ภัททियะ	เจ้าศากยะ	๑๖๑๘/๕๕๕
มคธ	แคว้น	๓๓๓,๑๔๔๑/๔๓๑,๘๓๕
มัลละ	แคว้น	๑๐๒๓,๑๔๓๕/๖๐๑,๘๓๕
มหากัสสป	พระเถระ	๔๑๕/๒๕๕
มหาจุนทะ	พระเถระ	๔๒๖/๒๖๓
มหากัปปินะ	พระเถระ	๑๓๒๑/๓๓๓
มหานามะ	เจ้าศากยะ	๑๓๖๕/๓๕๕
มหาโมคคัลลานะ	พระเถระอัครสาวก	๑๑๕๕/๖๘๑
มหาวัน	ป่า	๑๑๒๓/๖๕๕
มही	แม่น้ำ	๑๘๘,๒๑๑/๑๑๑,๑๒๕
มานทินนะ	กฤหบดี	๓๕๓/๔๖๕
เมทกถาลิกะ	ศิษย์เรียนศิลปะไต่ราว	๓๕๘/๔๔๓
โมคคัลลานะ	พระเถระอัครสาวก	๔๒๐,๓๔๑/๒๖๑,๔๓๕
ยมนา	แม่น้ำ	๑๘๕,๒๐๘/๑๐๕,๑๒๓
ราชคฤห์	พระนคร	๔๑๕,๔๒๐/๒๕๕,๒๖๑

ข้อ/หน้า

โลมสกังภิชะ	พระเถระ	๑๓๖๕/๓๕๕
วัชชี	แคว้น	๓๕๑/๔๓๕
วิสาขา	อุบาสิกา	๕๖๒,๕๘๓/๕๗๑,๕๘๓
เวฬุคาม	บ้าน	๓๐๘/๔๑๓
เวสาลี	เมือง	๖๓๘/๓๕๓
เวฬุวัน	พระวิหาร	๔๑๕,๔๒๐/๒๕๕,๒๖๑
เวฬุทวาระ	บ้านพราหมณ์	๑๔๕๔/๘๔๕
สักกะ	แคว้น	๔,๑๓๖๕/๕,๓๕๕
สักกระ	นิคม	๔/๕
สัตตัมพะ	เจดีย์	๑๑๒๔/๖๖๑
สันตุฎฐะ	อุบาสก	๑๔๓๖/๘๕๕
สการวะ	พราหมณ์	๖๐๑/๓๕๓
สรภู	แม่น้ำ	๑๘๓,๒๑๐/๑๑๑,๑๒๓
สรกานี	เจ้าศากยะ	๑๕๒๓/๘๕๕
สรพาการ	บรรณศาลา	๑๒๓๕/๓๕๕
สหชนิยะ	เมือง	๑๓๑๐/๑๐๓๑
สาเกต	เมือง	๓๘๑/๔๖๑
สารันทปะ	เจดีย์	๑๑๒๔/๖๖๑
สาพหะ	ภิกษุ	๑๔๖๕/๘๕๕
สารีบุตร	พระเถระอักรสาวก	๘,๓๘๓/๓,๒๓๕
สาวัตถิ	พระนคร	๑,๓๘๓/๓,๒๓๕
สิริวัฑฒะ	คฤหบดี	๓๘๓/๔๖๕
สีสปาวัน	ป่า	๑๓๑๒/๑๐๓๕
สุกรขาตา	ถ้ำ	๑๐๕๒/๖๑๓
สุชาดา	อุบาสิกา	๑๔๖๕/๘๕๕
สุมภะ	แคว้น	๔๕๘/๒๘๓
สุมภะ	ชนบท	๓๕๘,๓๖๓/๔๔๓,๔๔๕
สุทัตตะ	อุบาสก	๑๔๖๕/๘๕๕
สุภัททะ	อุบาสก	๑๔๓๖/๘๕๕
สุமாகธา	สระโบกขรณี	๑๓๒๕/๑๐๕๓
เสตกะ	นิคม	๔๕๘/๒๘๓
เสทกะ	นิคม	๓๕๘,๓๖๓/๔๔๓,๔๔๕
หิมวันต์ หรือ หิมพานต์	ขุนเขา	๓๕๕/๒๒๕

ธรรมประเภท
พุทธวจน-ปิฎก เล่ม ๑๑
สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

ข้อ/หน้า

หมวด ๑

อานาปานสติ

๑

๑๓๐๕/๗๖๓

หมวด ๒

ส่วนสุด

๒

๑๖๖๔/๕๕๕

หมวด ๓

อกุศลวิตก

๓

๑๖๖๐/๕๕๓

ตัณหา

๓

๓๒๕/๒๐๓

อาสวะ

๓

๓๑๕/๒๐๑

อินทรีย์

๓

๘๕๗/๕๓๓

อินทรีย์ อิกนัยหนึ่ง

๓

๘๕๘/๕๓๕

เอสณา การแสวงหา

๓

๒๕๘,๓๐๐/๑๕๑

จีละ เสาเขื่อน

๓

๓๒๑/๒๐๓

ทุกขตา ความเป็นทุกข์

๓

๓๑๕/๒๐๓

ภพ

๓

๓๑๗/๒๐๑

มลทิน

๓

๓๒๓/๒๐๕

มานะ

๓

๓๑๓/๑๕๕

เวทนา

๓

๘๔,๓๒๗/๔๕,๒๐๓

สุจริต

๓

๓๕๗/๒๔๗

ข้อ/หน้า

หมวด ๔

อุปาทาน	๔	๓๓๓/๒๑๓
โอฆะ	๔	๓๓๓/๒๑๑
คันถะ กิเลสเครื่องร้อยรัด	๔	๓๓๕/๒๑๓
โยคะ	๔	๓๓๕/๒๑๑
สติปัญญา	๔	๓๕๘,๖๗๕/๒๔๗,๓๕๓
สัมมัตตปัญญา	๔	๑๐๕๐/๖๓๓
อริยสัจ	๔	๑๖๕๔/๕๘๓
อิทธิบาท	๔	๑๑๐๘/๖๔๗
ฌาน	๔	๑๓๐๐/๗๖๓
เทวบท	๔	๑๕๘๗/๕๓๓
ธรรมของพระโสดาบัน	๔	๑๔๒๖/๘๓๓
ธรรมาทาส แวนสองธรรม	๔	๑๔๗๒/๘๕๗
มหาภูตรูป	๔	๑๔๕๕/๘๗๕
โสดาปัตติลังกษะองค์แห่งธรรม เป็นเครื่องบรรลุนิพพาน	๔	๑๔๒๘,๑๖๒๐/๘๓๕,๕๖๑
ห้วงบุญห้วงกุศล	๔	๑๕๘๔/๕๒๕

หมวด ๕

อินทรีย์	๕	๘๔๓,๘๔๔/๕๐๗
อินทรีย์	๕	๕๑๔/๕๔๕
อินทรีย์	๕	๕๖๗/๕๗๓
อุปาทานขั้น	๕	๑๖๗๕/๑๐๐๗
อุทัมภากิเลสสังโยชน์	๕	๓๕๑/๒๑๕
อุปกิเลสของทอง	๕	๔๖๘,๔๗๒/๒๘๕
อุปกิเลสของจิต	๕	๔๗๕-๔๗๖/๒๕๑
อุปาทานขั้น	๕	๒๕๑,๓๔๗/๑๘๕,๒๑๗

ข้อ/หน้า

โอรัมภาคิยสังโยชน์	๕	๓๔๕/๒๑๕
กามคุณ	๕	๘๓,๓๔๓/๔๕,๒๑๕
นิวรรณ์	๕	๓๔๕/๒๑๓
พละ	๕	๑๐๕๕/๖๔๓

หมวด ๖

อินทรีย์	๖	๕๐๑/๕๔๑
----------	---	---------

หมวด ๗

อนุสัย	๗	๓๔๑/๒๑๕
อธิหานิชกรรม	๗	๔๔๘/๒๓๓
ผลานิสงส์แห่งการเจริญโพชฌงค์	๗	๓๘๒/๒๓๓
โพชฌงค์	๗	๓๕๖,๓๘๓/๒๒๕,๒๓๕
รัตนะ	๗	๕๐๕/๓๐๓

หมวด ๘

อริยมรรค	๘	๖,๑๖๖๔/๕,๕๕๕
มิจนามรรค	๘	๕๖/๓๕

หมวด ๑๐

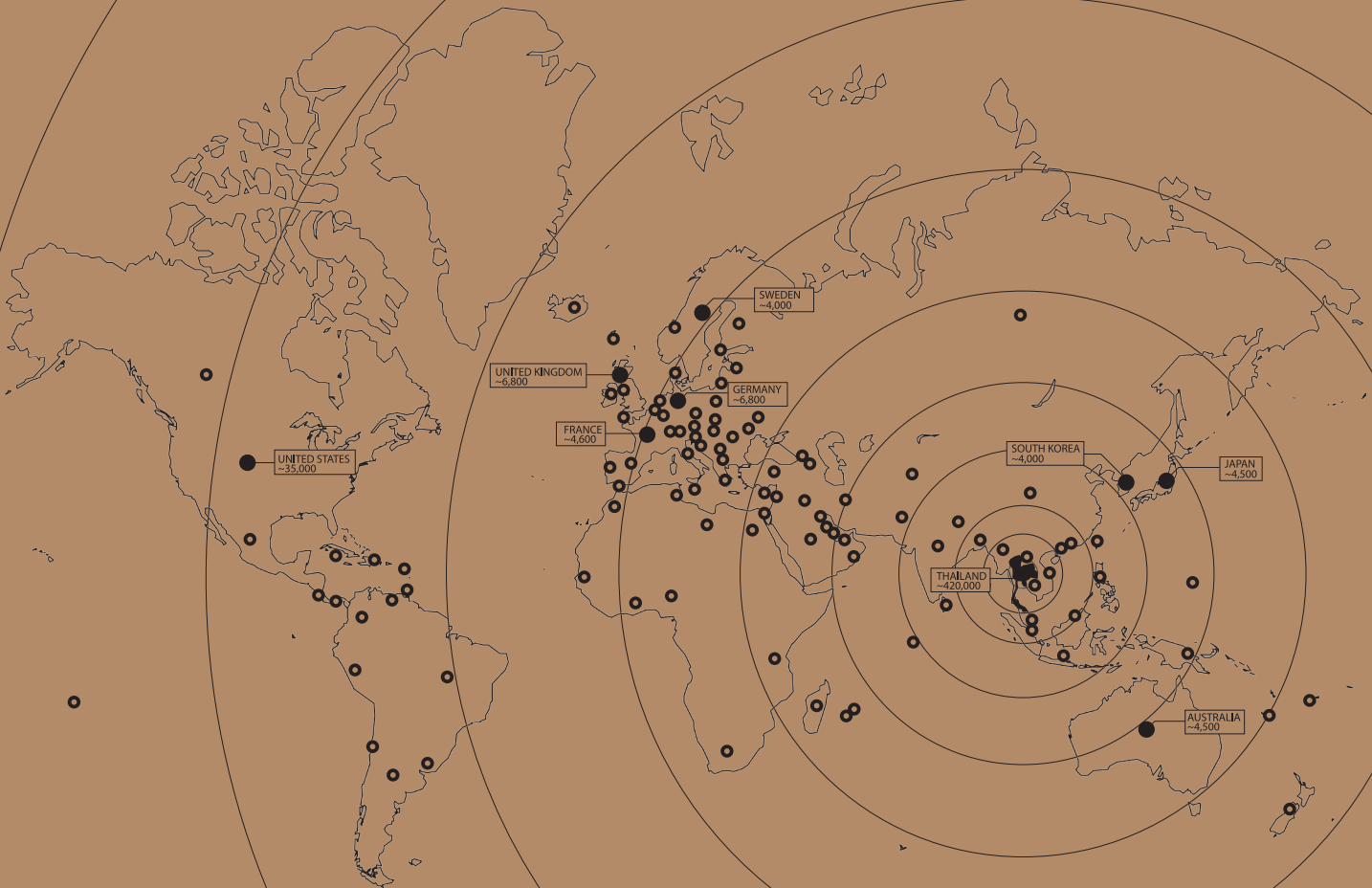
อกุศลจิต	๑๐	๑๖๖๑/๕๕๕
----------	----	----------

◎ การประกาศคำพระศาสนา ไปยังภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก

www.watnapp.com
media.watnaphong.org
www.youtube.com/nirdukkha
www.buddhakos.com
www.etipitaka.com

สถิติผู้เข้าชมเว็บไซต์วัดนาป่าพง ที่กระจายไปยังพุทธบริษัทที่พำนักอยู่ในประเทศต่างๆ ถึง ๑๑๑ ประเทศ
(แหล่งข้อมูลจาก google analytics เดือน ม.ค.๕๕-พ.ค.๕๕)

